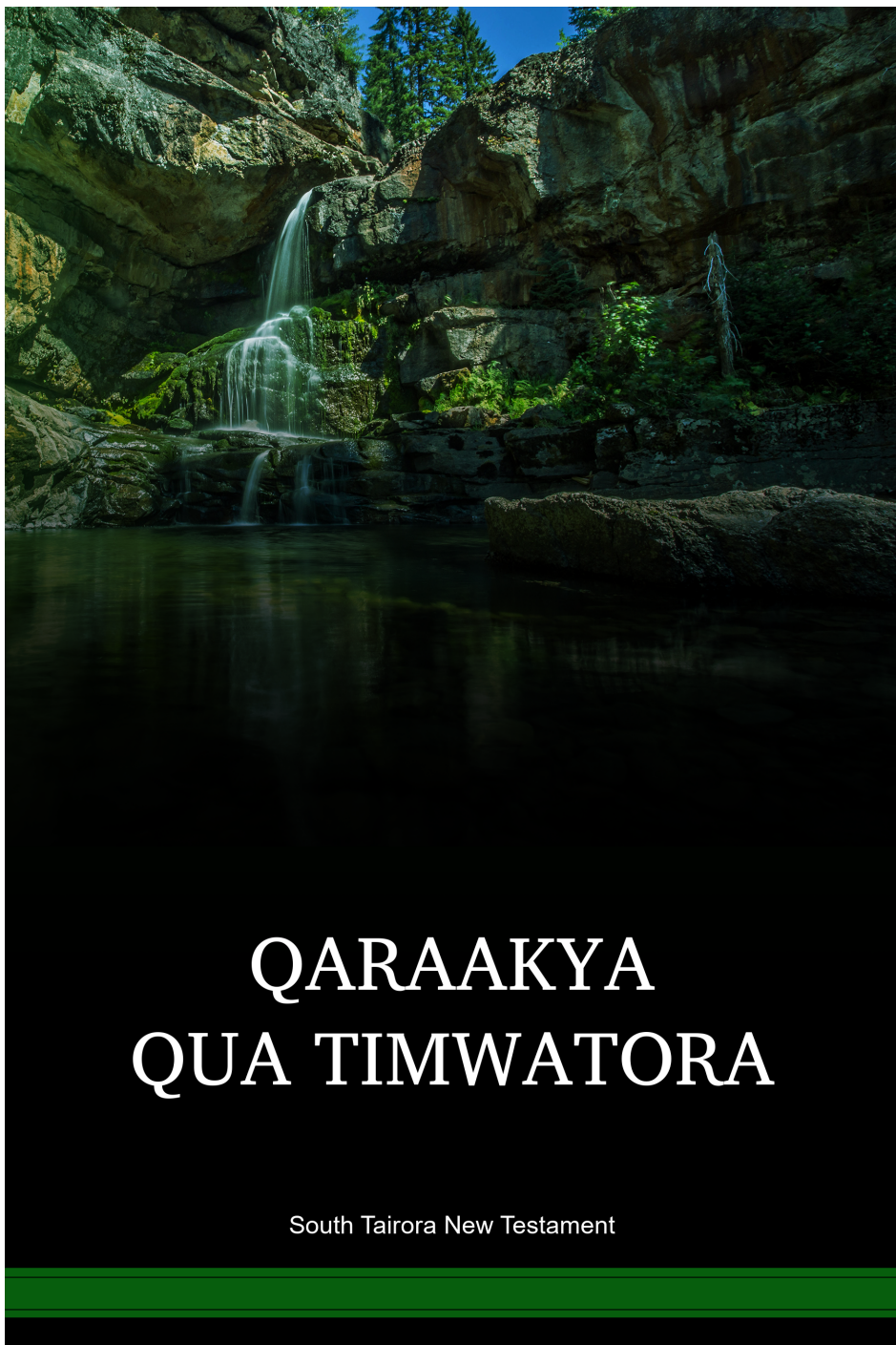

QARAAKYA QUA TIMWATORA

South Tairora New Testament

Contents

Matiuva Iesusiva nrohurara tura	1
Maakiva Iesusiva nrohurara tura	84
Rukuva Iesusiva nrohurara tura	136
Ioniva Iesusiva nrohurara tura	219
Rukuva Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyaiqa varorara tura	276
Poruva Romeni mwatanaahuani qara ntumwa tora	352
Poruva Korintiqinaahuani hoqarenaa qara vara kyora	390
Poruva Korintiqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora	429
Poruva Karesiaqinaahuani qara vara kyora	454
Poruva Epesaasiqinaahuani qara vara kyora	469
Poruva Piripaiqinaahuani qara vara kyora	482
Poruva Korosiqinaahuani qara vara kyora	491
Poruva Tesaronaikaaqinaahuani vunyaa qara vara kyora	500
Poruva Tesaronaikaaqinaahuani nraakiaraa qara vara kyora	508
Poruva Timotirani toharenaa qara vara kyora	513
Poruva Timotirani nraakiaraa qara vara kyora	524
Poruva Taitaasirani qara vara kyora	531
Poruva Pirimoninrani qara vara kyora	536
Hivuruqinaahuani qara vara kyora	538
Iemisiva qara vara kyora	569
Pitaava tauraanaa qara vara kyora	579
Pitaava nraakiaraa qara vara kyora	590
Ioniva vunyaa qara vara kyora	597
Ioniva tavaaraqinaa qara vara kyora	606
Ioniva ekyaara qara vara kyora	608
Iutiva qara vara kyora	610
Uqetato quara Karaisiva qovarama kyo Ioninra timwa mwunra	614

QARAAKYA QUA TIMWATORA

The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long Niugini
Language: Omwunra-Toqura (South Tairora) (Tairora, South)
Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

c7cae0e1-5edf-543d-bb2b-dd165f6f3a5b

ISBN: 978-1-5313-0503-1

MATIU

Matiuva Iesusiva nrohurara tura

Iesusi Karaisira okyara mwihua nyutu

(Ruku 3:23-28)

1 Iesusi Karaisira okyara mwataa-
mama vahiho. Evarahaamuvavata
Ntevitivavata mwitanahua mwia
haivaqahuatana varura.

² Evarahaamuva Aisaakira qova
varuvaro

Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro
Iaikopuva Iutaaravata mwia qata
vakyaanramwu sova varuvaro

³ Iutaava Peresikya Saraakya sova
varuvaro

mwitanahua nyova Temaava varura.

Peresiva Hesaroninra qova varuvaro

Hesaroniva Raminra qova varuvaro

⁴ Ramiva Aminantaapura qova varuvaro
Aminantaapuva Nasoninra qova
varuvaro

Nasoniva Saramoninra qova varuvaro

⁵ Saramoniva Mpoasira qova varura.

Mpoasira mwia nrova Rehaapiva varura.

Mpoasiva Ompetira qova varura.

Ompetira mwia nrova Rutiva varura.

Ompetiva Iesira qova varuvaro

⁶ Iesiva Ntevitira qova varura.

Ntevitiva nronraqama viro vunyaa vaisi-
vanto varura.

Ntevitiva Soromoninra qova varura.

Soromoninra nrova tauraqama kyero

Iuraiaara nraatavanto varura.

⁷ Soromoniva Riampoaminra qova
varuvaro

Riampoamiva Apaiaara qova varuvaro

Apaisaava Esara qova varuvaro

⁸ Esava Sihosapatira qova varuvaro

Sihosapativa Soraaminra qova varuvaro

Soraamiva Asaiaara qova varuvaro

⁹ Asaiaava Sotaaminra qova varuvaro

Sotaamiva Ehaasira qova varuvaro

Ehaasiva Hesekaiaara qova varuvaro

¹⁰ Hesekaiaava Manasaara qova
varuvaro

Manasaava Emosira qova varuvaro

Emosiva Sosaiaara qova varuvaro

¹¹ Sosaiaava Sekonaiaaravata mwia

qatanramwuvata sova varura.

Mwi entara mpo mwatanaahua

ekyaa Isareri rupa kyeta sitaqita

mwatukya mpo Papironini uro kyovaro

¹² Sekonaiaava Siatierira qova varuvaro

Siatieriva Serapaperira qova varuvaro

¹³ Serapaperiva Apaiaatira qova
varuvaro

Apaiaativa Eraiaakiminra qova varuvaro

Eraiaakimiva Esora qova varuvaro

¹⁴ Esova Setokira qova varuvaro

Setokiva Ekiminra qova varuvaro

Ekimiva Eraiaatira qova varuvaro

¹⁵ Eraiaativa Eriesaara qova varuvaro

Eriesaava Mataaninra qova varuvaro

Maataniva Iaikopura qova varuvaro

¹⁶ Iaikopuva Iosepira qova varuvaro

Iosepiva Mariaara mwia vaativanto
varura.

Mariaava Iesusira mwata tora.

(Tirenramwu Iesusirara Karaisirave,
Mesaiaave, Kotiva titai vaisirave
tunanra.)

¹⁷ Iesusi Karaisira kuaa okyara
vahirero Evarahaamunraqaatairo
Ntevitiraqaa mwia haivaqahua 14
nramwu mwi okyarahua varura.
Ntevitiraqaa Papironini rupaqita
uro kyo entaraqaa mwia haivaqahua
14 nramwu mwi okyarahua varura.
Papironini rupaqita uro kyoraqaa
Karaisiva qovara hu entaraqaa mwia
haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua
varura.

Iosepiva taqovaro Mariaava nraaqiara tuaqama vura

¹⁸ Iesusi Karaisira mwatato okyarava
mwataamama vahiho. Mwia nronra

Mariaara Iosepira qati titovaro hia mwikyantiri nrohu vakya Mariaava taqovaro Kotira mwanraquravanto mwia nraaqiara mwuvaro mwiva nraaqiara tuaqama vura.

¹⁹Mwiva nraaqiara tuaqama viro varuvaro mwia vaativanto Iosepiva kyuqe vaisi ntapihiki kiero nrohi varu vaisiva variqarora tiro, mwiva tiqaro, Nte nraakye qora suqaa Mariaara titaariro kyauruankyorave. Kyai mwia uqeta kyena titaariro quarive, tiro.

²⁰Iosepiva mwitaama riero vaitero ruvaata taqe varuvaro Kotiva tito vaisiva, nyaamwunyaava mpovanto qovarama viro tiqaro, Ntevitira mwaquo, Iosepio, hia aatu hiqara Mariaara varaante. Kotira mwanraqura mwiva nraahu mwia nraaqiara mwiharo mwiva nraaqiara tuaqama viho.

²¹I nraatavanto qoraisi nraaqiara mwata tairara e mwia nrutu nteqarama Iesusirave qiante. Iesusiva nraakye qora kyaahaqama nyatero mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatero mwihua huvantu kyaaninranra tira, e mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante, tura.

²²Haaru Kotiva nai poropeti vaisi nroqitairo timwa to quava qutaa vahiarive tiro, Kotiva tito vaisiva qovarama viro mwitaa tura. Haaru Kotira qua qovarama kye varuva, poropeti vaisivanto mwitaama tiro:

²³Nraakiara hia qoraisivatama kiero nrohiari nraakyeve nraaqiara tuaqama viro nraaqiara mwataananrove. Mwihua mwianra Imaanuerivave tivarave, tura. (*Ais 7:14*)

Imaanuerira mwi nrutura okyara vahirero mwataamama vahiho: Kotiva tirivata varivave, tura.

²⁴Iosepiva vaitoraqitairo siviho mwiva Kotiva tito vaisiva tu quara riero

mwiva tunte hiro Mariaara uro varatero varurama.

²⁵Mwiva hia Mariaaravata nrohuvaro Mariaava qati variqiro viro uro qoraisi nraaqiara mwata tovaro Iosepiva mwia nrutu nteqaro, Iesusivave, tura.

Mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua Iesusira uro taqora

2 Herotiva nronraqama viro varu entara Mariaava Vetarahemini Iutia mwataqaa variqaro Iesusira mwata tero. Mwiva mwia mwata tero varuvata vaisi mponramwuvanto mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua huari nri ntora vevasaita Ierusalemmini nri ntora.

²Mwinramwuhua nri nteta kyapara hita tiqata, Nraaqiara mpo Iutaqaa ntaqikyiani vaisira tanave mwata taiharo variho? Tirenramwu huari nri ntainani variqata mwia qovora taqeta mwia nrutu tuaaheramera nrunrahuave, tita.

³Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Herotiva mwivavata mwi quara riero nrihanrama viro mwiva mwianra airi nraato tiqaro varura. Ekyaa Ierusalemmini varuhuavata mwi quara rieta airi nraato tiqata varuvaro

⁴Herotiva vaisi nronranramwuanra aakyara ntero. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisinramwuhua vunyaahuave, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwiva mwihuara aakyara ntovata nrita ntuvaantuama varuvaro Herotiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tanave Kotiva titairaro tumuani nraaqiarara Karaisira mwia nrova mwia mwata taani mwatava vaiho? tiro.

⁵Herotiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Vetarahemi Iutia mwataqaave. Haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva mwaa quara qara ntumwa tero tiqaro:

⁶Vetarahemi Iutia mwataqaa vahiaravave.

Nraakye qoravanto iara hia qumina mwatukyave tivarave.

Iqitairo nronra vaisivanto qovarama quaninranra tita, nraakye qoravanto iara nrtutu vataa mwatukyave tivarave.

Iqitairo vunyaa vaisivanto qovarama viro mwiva Kotira nraakye qora Is-
areriqaa kyuqema kyero ntaqiky-
iqiro quaninrave, turave. (*Maika 5:2*)

Haaru poropeti vaisivanto mwitaa tu-
raa tita, tire.

Karaisirara Vetarahemiqi mwata taananrove turo, tita.

⁷Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva tuqeta kyero mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua nruhua nyaan-
rama kyero tiqaro, Taireve qovora mwiva qovarama viho? tiro.

⁸Mwitaa tuvata mwinramwuhua Herotira timwa mwuvaro riero mwiva mwinramwuhua Vetarahemini sitero tiqaro, Nkyenramwu uqinraky mwi nraaqiarara puua hirerata quate. Nkyenramwu mwia puuama kye taqetama vaakyama nivata nrumu timwa mpivage ntevata uro nraaqiara mwia nrtutu tuaahera mwataankye, tiro.

⁹Herotiva mwitaa tuvata mwihua aanraqaa vi varuvaro qovoravanto vaakya mwihua huarivanto nri ntonani variqata taqova mwihua vuni mwiva nraante vuva uro nraaqiara mwiva varuraqa ra kyero mwiaqa vahura.

¹⁰Mwiaqaa vahuvata mwihua qovora mwia taqeta mpoqama kyeta qamwatora.

¹¹Mwinramwuhua nraamwuqi vera nteta taqovaro nraaqiara mwiva nai nronra Mariaakyantiri varuvata mwihua taqetama mwatasata tori kyauru ravi variqata mwia nrtutu tuaahereqatama mwia qamwata mwateta. Mwihua qamwata mwateta mwiaqaataita mpo inraikya mpo inraikya tuaqitai ohi kyeta koriqo ututo inraikyarave, munra

kyuqe mwunta quani inraikyarave, vahamwenra kyuqerave, ohi kyeta mwatora.

¹²Mwia mwi kyeta varita vaite varu-
varo Kotiva ruvaatakyaa mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia Herotira uro timwa mwiate, tuvata mwihua sivita mpo aanraqaamateta nkyiari mwaatanianra nrumu ntanteta vurama.

Iesusira vitero Isipini aatu vurama

¹³Mwihua vuvaro Iosepiva vaite varuvaro Kotiva tito vaisiva qovarama viro ruvaatakyaa mwia timwa mwinro tiqaro, Sivira ena nrahesi nraaqiaravata sitera Isipini aatu quante. Mwini uro variraqe nte qakyo uro mponanre qianinra riaante. Herotiva i nraaqiara puuama kyero ru kyarero uti variho, tiro.

¹⁴Mwitaa tuvaro Iosepiva sivi-
ro entaqi nraahu nai nraaqiaravata nai nraatavata sita varero Isipinianra vuva uro mwini ¹⁵variqiro vi varuvaro Herotiva qutu vurama. Herotiva qutu vuvaro mwiaqaatairo haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva tu quava qutaa vahurama. Haaru mwiva Kotiva mwataama tiho tiro: Nte Isipisaina ntena maaqu nraanraanrinro mwiva nriananrove, tura. (*Hos 11:1*)

Herotiva nraaqiaranramwu ru kyora

¹⁶Herotiva variqaro taqovata huari vu nri ntonanyaa vaisinramwu mwia qua nteqakye hia mwia timwa mwin-
raitita, vuvaro mwia mpoqama kyero raraqa tovaro variqaro uro mpo hu vaisihua sitero tiqaro, Ekyaa qoraisi nraaqiara taara ihi varaahuave, hia taara ihi varaahuave, Vetarahemini variahuavata, mwia vara ututu variahuavata, ekyaa ru taiqa kyaate, tiro. Mwiva qovo-
ravanto qovarama vu entara huari vu nri ntonanyaahua timwa mwito quara

rieqaro taara ihi varehuavata, hia taara ihi varehuavata, ru taiqa kyaate, tura.

¹⁷ Mwihua ru taiqa kyaate tuvaro haaru Kotiva poropeti vaisi Ieremaiaara nroqitairo tu quava mwivauma vahiho. Mwataama tiro:

¹⁸ Ramaa mwatukyaqitairo nronraqama kyero ntate variani quara nraakye qora rievareve.

Tiri taatova Reseriva nai nraisiara ntate variananrove.

Mwia nraisi ekyya qutu virara tiro, mwia mwutukya qihaakya hiariva hia variraro mwiva nronraqama kyero ntate variananrove, tura. (*Jer 31:15*)

Isipisairo nrunra

¹⁹ Herotiva variro qutu vuvaro Iosepiva Isipini varuvaro Kotiva titova qaiqaa qovarama viro Iosepira ruvaatakyaa ²⁰ timwa mwinro tiqaro, Sivira nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varera Isareri mwata Iutiaani nrumu ntantera quante. I nraaqiara ru kyarera hiahua qutu quavo, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iosepiva siviro nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varero Isarerinianra viro.

²² Mwiva mwinianra viqaro riovaro Akerausiva nai qora Herotira mwaata varero Iutiaqaa ntaqiky i varuvaro Iosepiva mwini quaro tiro aatuma kyero varuvaro Kotiva ruvaatakyaa qaiqaa timwa mwuvaro mwiva hia Iutiaani virairo qaqira kyero

²³ Karirini uro mwatukya mpo Nasaretini nai nrahesi nraaqiaravata varura.

Nasaretini uro varuvaro haaru Kotiva nai poropeti vaisinramwu nroqitairo tu quava qutaa vahiho. Mwi quava Iesusirara mwataama tiro:

Nraakye qoravanto mwianra Nasaretinyaa vaisive tivarave, tura.

Ioninra nramanri nyi varu vaisirara tura

(*Maaki 1:2-8; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28*)

3 Mwi entara Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nri ntero Iutiaani qumina mwataqa variqaro nraakye qora timwa nyinro tiqaro, ² Nkye uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyaate. Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyari entava qaumatoma vaiho, tura.

³ Haaru Ioniva hia varu entara Aisaiaava poropeti vaisivanto variqaro mwi vaisiva qovarama quananrove tura. Aisaiaava Ioninranra mwataama tiro:

Mwiva qumina mwatani variro aakyara ntero tiqaro,

Nronravanto quani aanranra terama mwateta

mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwivauma qio quarive qiananrove, tura. (*Ais 40:3*)

⁴ Ioniva tuavaaqa ututova vahirero kameri quara mwia kyaahi nraahu vara kyero ututero reti tavaarana rupa tora. Mwiva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqavata, voravanto kuruto nramanrinravata, nraahu nreqanro varura.

⁵ Ioniva qua timwa nyi varuvata nraakye qora Ierusalemisaitave, ekyya Iutiasaitave, Iotaani nramanri tokya hini hini varuhuave, mwihua hisai hisai ntuvantuauma vita ⁶ nkyiari qora kyaiqa varora timwa qovarama kyovaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro nramanri nyi varura.

⁷ Ioniva variqaro taqovata Parisivantovata, Saitiusivantovata, nramanri vararerata mwiva hunani nruvaro mwiva mwihuara tiqaro, Nkye quaiha nraaqiaravantoma variavo. Kotiva nraakye qora rirera uti varihata tava nkyiara aatu ntugema kyeta quate tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?

⁸Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyarerata uti varivera, nkye kyuqe kyaiqa varaivaqe tire taqaare.

⁹Nkye hia nkyeta vaitutu hira qua tiqata, Evarahaamuva tiri tiqova varihata tita, tire qio varuro, qiate. Kotiva giove tirera, ori mwaanramwuhua vaisi tuemwa vita Evarahaamunra nraisi varivarave.

¹⁰Kotiva kyatari teqa kyarero kyaari okyaraqi terama taiho. Hia kyuqe tamwa riaaninra mwiva teqaaqama kyero kyairaro qياما itamwa kyaananrove, tiro.

¹¹Nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hiani aanranraqaa nraahu virerata utuavana nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Ni naakiara nrianriva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove. Mwiva qia itaaninra votihira nkyi nyiananrove. Mwiva nronravanto ni naatara kyaariva nriananrove. Nte qumina vaisi variqananra tina, nte hia qio mwia kyuqu nraamwu varaqina uro mwianinrave.

¹²Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitata hirero uro ntero ntitatama kyero nronra nraahu nai kyavoiqotairo vaqitaqiro uro nai nraamwuqi vatero qumina kyapivata mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiarraqi tuto kyairaro itamwa kyaananrove, tiro. Ioniva mwi quara turama.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra

(Maaki 1:9-11; Ruku 3:21-22)

¹³Ioniva nramanri nyi varuvaro mwi entara Iesusiva Karirisairo Ioniva mwia nramanri mwianrive tiro, mwiva varura Iotaani nramanriqi viro. ¹⁴Mwiva mwini uro ntovaro Ioniva Iesusirara tiqaro, Qaqao, e nramanri ni mpiataara vaiharama e nianra nramanri ni mpiante ti variaro, tiro.

¹⁵Ioniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Mate qati kyera nramanri nraahu ni mpiante. Kotiva avuqavu hi quara timwa taira, mwi quara tiretana riemwaqita virerave, tiro. Mwitaa tuvaro Ioniva eo timwa kyero Iesusira nramanri mwinro.

¹⁶Nramanri mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri ntovaro mate mwiqiaira nyaamwuvanto qatua vuvaro Ioniva taqovaro Kotira mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tuminro Iesusiraqaa varuvaro ¹⁷nyaamwusairo quavanto tiqaro, Mwaa ni maaquve. Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwianra vaiho. Nte mwianra qamwateqanama varuqo, tiro. Tura.

Iesusiva uaqia hi kyaiqara utuarive tiro Saataaniva mwia mwataara hura

(Maaki 1:12-13; Ruku 4:1-13)

4 Iesusiva nramanri varovaro Saataaniva mwia mwataara hiarive tiro, Kotira mwanraquravanto Iesusira vitaqiro uro hia vaisivata varura quminasata kyora. ²Kyovaro Iesusiva mwini 40 entara variqaro hia kyaravata nrovoro kyara nraataa huvaro varura. ³Kyara nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero Iesusirara tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaanramwunranra tiraro mpereti tuemwa virara nraante, tiro.

⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro, Vaisivanto kyara nraaninranra nraahu riemwaqiro quariva hia qio qati variqiro quananrove. Mwiva ekyaa Kotira nroqitairo qiani quara riemwaqiro viqaro qioma qati variqiro quananrove, turave, tiro. *(Lo 8:3)*

⁵Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro Ierusalemmini Kotira

nraamwu qiata nai verani vahuraqa uro kyero mwiaqaa mwia mwaamwianrama tero ⁶tiqaro, E qutaqama kyera Kotira mwaaquvanto varirera, mwaaqaataira mpua mwatani hatohira quante. Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Kotiva iara riegaro mwiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema kyeta ntaqikyivarave, turave.

E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita, nyaamwunyaahua nkyiari kyauqugo i tu vareta vivarave, turave, tiro. (*Sng 91:11-12*)

⁷Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qua mpo vahiva tiqaro, Nronravanto i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia mwataara hianta, turave, tiro. (*Lo 6:16*)

⁸Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro taaqi nritarora qiataqaa kyero ekyaa vunyaa vaisivanto nkyiari mwata mpoqaa mpoqaa ntaqikyura ekyaa mwi mwata maatara mwia kepukya inraikya rirante nraamwutero tiqaro, ⁹E ni kyuqu tarani tumu ntira variqara ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte ekyaa mwi inraikyara i mwianinrave, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Saataanio, hianta quante, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Mwanriqavanto Kotiva nronravanto varirara tira, e mwia nrutu nraahu tuaahereqara mwia kyaiqa nraahu varaqira quante turave, tiro. (*Lo 6:13*)

¹¹Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia mwini kyero vuvata nyaamwun-yaahua tumu Iesusira kyaahaqa hura.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa tohara tora

(*Maaki 1:14-15; Ruku 4:14-15*)

¹²Iesusiva riovata Ioninra ntavaaqavu kyeta karavuqi kyaavaro variho tuvaro riero, Iesusiva nrumu ntantero Karirini vura.

¹³Mwiva mwini vuva hia uro Nasareti nai mwaatani variraitiro, uro Kapenaamini variqiro vura. Kapenaami mwiva Kariri kyaarera tokyasataa vahura. Mwi mwatava vahirero Sepiuraaninravata, Napatarairavata mwata vahura.

¹⁴Iesusiva mwini uro varuvaro haaru Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava haaru mwataama tiro:

¹⁵Nte Sepiuraaninra mwataravata, Napataraira mwataravata, tirerave.

Mwi mwatava kyaarera tokyani vahirave.

Iotaani nramanri vaiharo mwi mwatava uromwi vaihata mwi mwataraga Kariri mwataqa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua variarave.

¹⁶Mwihua kyokiraqi variqita vita, mwiaqaataita omwavanto nronraqama kyero itaaninra taqevavarave.

Mwihua kyokiraqi variavaro qutu qua okyarava mwihua ntumwaqu kyaihata variavaro mwiaqaatairo omwavanto ntuvaahama nyatarero uti varirave, tura. (*Ais 9:1-2*)

¹⁷Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai kyaiqa toharama kyero nraakye qora timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva qaumato vahirara tita, nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate, tiro. Turama.

Iesusiva vaisi taaratana taaratana nyaanrama kyero sitora

(Maaki 1:16-20)

¹⁸Iesusiva Kariri kyaarera tokyasataa viqaro taqovata qate vake taaratana varura. Vakyaava Saimoniva mwia mpo nrutu Pitaava varuvaro mwia qata-vanto Enturuva varura. Mwitana hua tavukya kyaiqa vare varuhua variqatara tita, mwitanahua nramanriqi vahe nte varura.

¹⁹Mwitana hua vahe nte varuvaro Iesusiva mwitanahua tiqaro, Nkyetana ni naakiara ni pataqita nriate. Nkye tavukya vahe ntamwa kyeta varaantema kyetama nkyetana ni pataqita nrivaqena nte nkyi nyaamwutaarita nkye vaisi site-varave, tiro.

²⁰Mwitaa tuvata mate mwiqiara mwitanahua nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

²¹Mwitana hua mwia vataqita vuvaro Iesusiva pataqia viqaro taqovata vaisi mpotana Sepetira mwaaqutana Iemisivavata mwia qata Ionivavata varura. Mwitana hua mpotuqi variqata nkyiari sora Sepetiravatama kyeta vahe terahi varuvaro Iesusiva mwitanahua nyaanrama kyovata ²²mwitanahua mate mwiqiara nkyiari mpotuvata nkyiari soravata mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

Iesusiva qua mwakyaakya timwa nyinro nriqa vuhua kyuqema nyatora

(Ruku 6:17-19)

²³Iesusiva Karirini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwakyaakya timwa nyiqanro Kotiva nraakye qoraga ntaqikyiani quara, kyuqe qua timwa nyiqiro vi varuvata tauma rumpuara utuhuave, nriqa vuhuave, mwihua varuvaro Iesusiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

²⁴Iesusiva mwitaamaqiro vi varuvaro mwia quavanto ekyaa Siriaani vuvata mwi mwatanaahua nkyiari nraakye qoraga mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua, tauma rumpuara utuhuave, nronraqama kyero nriqa vuhuave, vaana kyapata varuhuave, mwamwanta ntir-intiri hi varuhuave, hini mwamwanta qutu vu vaisihuave, mwihua mwihua ekyaa sitaqita Iesusiva hunani uro kyovaro mwiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

²⁵Iesusiva aanrani vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vi varura. Karirisairove, Ntekaporisi mwatukyanramwuqitairove, Ierusaremisairove, Iutiasairove, Iotaani nramanri qarahi hisataasairove, nraakye qoravanto hisai hisaita ntuvaantuama vita mwia vataqita vura.

Iesusiva taaqiqaa variqaro mwakyaakya timwa nyunra

5 Iesusiva variqaro taqovata airi nraakye qora ntuvaantuama vita varuvaro mwiva taaqiqaa uro mwatakya viro varuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwiva varunani uro varuvaro

²Iesusiva mwakyaakya tohara tero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro,

³Nte Kotiva hi inraikyarara vehiqamama varuqi ti vari nraakye qorahua mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye qorama varivarave.

⁴Mwutukya uaqia hirata ntate varihua, mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove. Kotiva mwihua mwutukya qihaakyama nyataanarove.

⁵Tirema variqata hia nkyiarivata uaqiama nyaterara riehua

varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwaa mwatara mwihua kyaama tairara tita, mwihua mwia varevarave.

⁶Ntapihi kye nrohi okyarara kyakya hiarihua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwi okyarararo mwihua qioqama nyataanarove.

⁷Mpohuara po kye ti nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwihuara po kye timwa nyataanarove.

⁸Qutaaqama kye Kotira nraahu vataqi vihua, mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove.

Mwi nraakye qorahuama Kotira taqevavarave.

⁹Ntaqirera hivata vaitutu hi vari nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuara ni nraaqiarave tiratama varivarave.

¹⁰Kotirara riegata ntapihi kye nrohi varivata mwia kyaara mwihua uaqiama nyate vari nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye qorama varivarave.

¹¹Nkye ni pataqi vi varivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi quara timwaqi vita, nkyi uaqiama nyateta, nkyiara mpo qua mpo qua unra quave, uaqia hi quarave, nkyiara timwaqi vi varivata, nkye ni pataqi vi varivaro Kotiva nkyi kyuqema nyataanarove.

¹²Nkyi uaqiama nyataantema kyeta haaruvata vaisi mpo uhua Kotira qua govora hu vaisihua uaqiama nyatorave. Nkyi mwitaama kyeta uaqiama nyataivata nkye qamwateqa variate. Kotiva

nkyi kyaiqa kyuqe kyaiqara riegara mwia qiata nyaamwuni kyuqe inraikya nkyini terama tairave.

Nkye hore voti hiahuave tura

(Maaki 9:50; Ruku 14:34-35)

¹³Mwaa mwataraqa nraakye qora variavata nkye mwihua utaqaa variqata nkye hore votima kyeta variavo. Horevanto uaqiama viro hia qiaakya hirera, hia qio qaiqaa utu kyairaro qiaakya hiananrove. Horevanto uaqiama virera, qio uaqiama virave timwa kyeta mwia qaqira kyaivata nraakye qoravanto mwiaqaa ntamwaqita vivarave.

Nkye omwa voti hiahuave tura

(Maaki 4:21; Ruku 8:16, 11:33)

¹⁴Mwaa mwataraqa nraakye qora variavata nkye omwavanto itaintema kyeta variavo. Mwatukya mpovanto taaqiqaa vahiariva hia uqeta vahiananrove.

¹⁵Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwia ntumwaqu tairave. Qaqao, nraamwuqi variahuavata ekyaa taqaate tiro, omwa qupi kyero virira nyaamwuni hiritairave.

¹⁶Nkye mwia votima kyeta nraakye qora suqaa qoqaa nrohiqata omwavanto itaintema kyeta variqita vivata mwihua nkye kyuqe kyaiqa vare varira taqeta, nkyi sova nyaamwuni varira mwia nrutu tuaaheraqita quate.

Mosesiva qua mwaanra timwa torara tura

¹⁷Nkye nianra tiqata, Mosesiva timwato quaravata, poropeti vaisinramwuvanto timwato quaravata, vara qaqira kyarero nrivave, tivorave. Nkye nianra mwitaama kyeta nraato rievora. Hia nte mwihua qua qaqira taiqa kyarerave. Mwi quava qutaa

mwivau vahiarive tina, ntevata nruvave.

¹⁸Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ekyya mwaanra qua mwiva qati nraahu vahiqiro quananrove. Mwi quaraqitairo ekyya quave pata uapaa qua mwi quavavata vahiqiro viraro ekyya inraikyavanto qovarama quananrove.

¹⁹Mosesivavata poropeti vaisinramwuvantovata timwato quava vaiharo mpovanto mwi quaraqitairo pata uaqia nteqa kyero mpohuaravata tiqaro, Nkye mwi quara pata uaqia vahira qioma nteqa kyevarave, tirera, mwi vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyianinrani viraro Kotiva mwi vaisirara, E ni nraaqiara mwatumwi mpiato nraahu variaravama variaro, qiananrove. Vaisi mpovanto Mosesira quavata poropeti vaisi quavata riemwaqiro viqaro mpohuaravata mwi quara riemwaqita quate tirera, mwi vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyiani mwatukyarani viraro Kotiva mwianra, E ni nraaqiara nritarera virito variaravama variaro, qiananrove.

²⁰Nte nkyi timwa nyinrenrave. Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara qia vaisinramwuhavata, mwihua nkyiari riemwa kyeta tiqata, Tire Kotira qua rieqata ntapihi kye nrohi varuro, ti variarave. Nkye hia mwihua nraatara kyeta kyuqe aanraqaa vivera, nkye Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqia hia qio vivarave.

Mpohua ru kye okyarara tura

(Ruku 12:57-59)

²¹Haaru Mosesiva nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi quara riaarave. Mwataama tiro: Hia mpora ru kyaante. Mpora ru kyaari vaisiva, mwiva quaqaa variananrove, turave.

²²Mwiva mwitaa tura kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyianri. Nai qata vakyaara raraqaa taariva, mwi vaisivavata mpora ru kyaiva quaqaa varintema kyero quaqaa variananrove. Nte qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nai qata vakyaara mwaaquvantove qiani vaisira mwia vitaqira uro nronra kaanasorinramwuvanto varinani kyairaro mwiva qua varaarive. Nai qata vakyaara e uera vaisivanto hia vu nraatovata vahivave qiani vaisiva, mwivavata mpora ru kyero qua varaintema kyero qua varairaro mwia uro qutu quahua vi mwatara qiaqi tuto kyaananrove.

²³Mwi quara rieqarama e mwaanra nraamwu nronraqi variqara mpo inraikya Kotira mwinra mwia qamwata mwatarera hira taqairaro i qata vakyaa mpovanto iqaa qua vataariva qati vahirera,

²⁴Kotira mwinrenra hina inraikyara mwiaqaa qati vatera, uro ena qata vakyaa mwiavata variqara mwi quara nraante timwa ntapihi kyera mwiaqaataira uro mwi inraikyara Kotira mwianra qamwata mwataante.

²⁵Mpovanto iqaa qua vatarero i vita varero ko nraamwuqira virara mwikyantiri aanrani viqarama qamwanrama kyerama mwi quara ntapihi kyaante. E hia mwitaa hiraitira, ko nraamwuqi viraro ko rie vari vaisiva iqaa qua vatero pipo titairaro i vitaqiro uro karavuqi kyaananrove.

²⁶Nte qutaa qianinra riaante. E karavuqi variqira vira karavu kyoqaa hiqara hia ekyya mwi munimanra kyairaro hia qio i qamwanrama titairara vinanrave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Nraata vaati ntuqeqaa hi okyarara tura

²⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro,

Haaru Mosesiva timwato quara mpo qua nkye riarave. Mwi quava mwataama tiro: Hia mpora nraatavata mpora vaativata api nrohianta, turave. ²⁸ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Vaisivanto nraakye taqero nai nraatoqitairo nraahu riero, Nte mwiavata nrohina variataarave, qianinranra Kotiva tiqaro, E vaakyama nraata vaati ntugema kyera hiaro, timwa kyero mwi vaisiraqaa qua vataananrove.

²⁹ Mwianra riegara e kyaatutanyaa vuqotaira taqe variqara uaqia hi kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqina quankyo tira, mwia vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma vinanrave. E vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira vira nraakiara qutu viraro i qia nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.

³⁰ E kyauqu kyaatutaqotaira uaqia hi kyaiqara uti varirera, e mwitaamaqina quankyo tira, mwia teqa kyera qaqira kyaante. E kyauqu kuaiku vahiariva hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma vinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.

Nai nraata ekyaaara titaani okyarara tura

³¹ Haaru Mosesiva timwato quava mwataama tiro: Vaisivanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro nai nraata qara mpo mwinro, Nte mwia qaqirama kyauqo, timwa kyero qara mwiananrove, turave.

³² Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Mwia nraatavanto hia mpo vaisintiri api nrohiraitiro variraro mwia vaativanto mwia qaqira kyairaro mwia nraatavanto vaisi kyaata varairera,

Kotiva mwitaama qiananro: Mwi nraakyeve qaraakya vaisintiri nrohiqaro nraata vaati ntugema kyaihome qiananrove. Mwia vaati hoqarenaava mwia qaqira kyaiharo mwia kyaara mwitaa iho. Mwitaa ihana nte mwia vaati i tauraanaanraqa qua vatena qaraakya vaati mwiaqaavata qua vataaninrave, qiananrove, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Kyauqu nriqiaa vate okyarara tura

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Haaru Mosesiva qua mpo nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi quaravata ntapihi kyaarave. Mwataama tiro: E kyauqu nriqiaa vatera tiqara, Kotira vuqaa variqanama nte qutaama mwitaa hirerave, tina quara nteqa kyerorave. Kotira nrutu nteqara timwa tena quarara riegara varaante, turave.

³⁴ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Kyauqu nriqiaa vateqata, tire qutaa mwitaa hirerave, tiqatama hia Kotira nrutu nteqata mwitaa qiate. Hia mpo inraikya mpo inraikya nrutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Kotiva nyaamwuni mwatakyaa viro varirara tita, mwianra riegatama hia nyaamwu nrutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.

³⁵ Kotiva nai kyuqu tutu kyero mwaa mwataraqaa mpiami vatero varirara tita, mwianra riegatama hia mwaa mwatara nrutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Ierusalemivanto nronra vunyaa vaisivanto variari mwatukyava vahirara tita, mwianra riegatama hia mwi mwatukyara nrutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.

³⁶ Hia nkyeta qiata nrutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Nkye hia qio nkyeta qiata kyaahiara, Eqara kyaahive, upi kyaahive, vahiante tivarave. Nkye hia qio mwitaa tirara tita,

nkye qumina nkyeta qiata nrutu nteqata, Tire mwitaa hirerave, tivorave.

³⁷ Nkye variqata mwitaa hirerave tivera, nkye qati eo nraahu tiqatama mwitaa hiata. Hia mwitaa hivera, qati hiave nraahu qiata. Hia mpo qua mpo quanti qiate. Mpo qua mpo quavanto Saataaninraqaatairo qovara hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ru vunti okyarara tura

(Ruku 6:29-30)

³⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Mosesiva qua mpo timwatora nkyevata riarave. Mwataama tiro: Mpovanto i vu vauru kyairara, e nai vuvata qioma vauru kyananrave. Mpovanto i vai ntuvihau kyairera, e nai vaivata qioma ntuvihau kyananrave, turave.

³⁹ Mwi quara vaihana kyai nte nkyi qaiqaa timwa nyiankye. Uaqia hiari vaisiva mpovanto nkyi uaqiama nyatairerata hiam nkye nai uaqiama mwataate. Mpovanto i nraatokyai ntuteqa kyairera, hia nai ntututiraitira, mwia qaqira kyairaro hini nraatokyaivata ntuteqa kyaarive.

⁴⁰ Mpovanto i sioti vararero i vita varero ko nraamwuqi uro kyarero uti varirera, ena sioti mwiqanrama kyairaro i vaaqatuavata varaarive.

⁴¹ Mpovanto i antua kyero, Nte hu inraikyara quqira vaini mpona uro mataante, tirera, vara quqira uro nyian-rani mwataante.

⁴² Mpovanto mpo inraikyara i kyapara hirera, mwia mwiente. Mpovanto iara mpo inraikya mpiraqe qakyo varaqina nrumu ina mwiankye tirera, eo tira mwia mwiente, tiro. Iesusiva turama.

Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate tura

(Ruku 6:27-28, 32-36)

⁴³ Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Haaru nkyi haivaqahua tu quara nkye riarave. Mwihua mwataa turave: Ina nramwu-naananra nraahu i mwutukyavanto vahiarive. Nramwutaara uaqiama mwatena vu nraatova vahiarive, turave.

⁴⁴ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Nkyeta nramwutaa mwihua nkyi mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyatehuara Kotira kyapara hivaro mwiva mwihua kyaahaqama nyataarive.

⁴⁵ Nkye mwitaa hiqatama nkye nkyi sova nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave. Kotiva tiharo huarivanto kyuqe vaisiqaa itero uaqia hia vaisihuaqaa itairave. Kotiva vati vara kyaiharo vativanto ntapihi kyeta nrohi varia vaisihuaqi tumihanro hia ntapihi kyeta nrohi varia vaisihuaqivata tuminrave. (Nkyevata nkyeta sova hintema kyeta kyuqe vaisiaravata qora vaisiaravata kyuqemaqita quate.)

⁴⁶ Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya vahirera, Kotiva nanra inraikyara rieqarove nkyi kyuqema nyataanro? Taakisi vare variahua mwihua hia kyuqe vaisi variqatavata mwihua nkyiari hena vaisiara mwutukya vaihata variarave.

⁴⁷ Nkye nkyeta nramwunaahua nraahu qua mwanteta kyauqu nyivera, nkye nanra kyuqe inraikyaqove Kotira qua hia riaahua nraatara kyevara? Nkye mwihua votima kyeta nraahuma varivarave.

⁴⁸ Nkyi sova nyaamwuni variva, mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, avuqavuma kyero nrohi varivave. Nkye mwia votima kyeta avuqavuma kyeta

nrohiqata variqita quate tuqo, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Vehi nraakye qora kyaahaqama nyate quara tura

6 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi-hua timwa nyiqiro viro tiqaro, Nkye mpohuara kyuqe hirerata, uqeta kyeta mwihua kyaahaqama nyataate. Hia qo-qaa tiri mwahuta qiate tita mpohua kyaahaqama nyataate. Nkye vaisivanto taqaate tita, mpohua kyaahaqama nyataivera, nkyi sova nyaamwuni variva mwiva hia mwianra rieqaro nkyi mpo in-raikya nyiananrove.

²E mpovanto mwi quara rieqara mpo inraikya vehi vaisi mwinrenra hiqara uqeta kyera mwiate. Hia nraakye qora suqaa nronraqama kyera aakyaraqitaira nraanrama kyera mwiate. Mpo vaisinramwuvanto kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahua, mwihua mwaanra nraamwuqi variqatave, aan-rani viqatave, nraakye qora suqaa nronraqama kyeta ntoma vuategata nyaanrama kyeqata vehi nraakye qora munima nyi variarave. Mwihua hia vehi nraakye qora mwihuara nronraqama kyeta rieqata mwitaa hiavo. Mwihua tiri mwahuta qiate tiqata mwitaa hiarave. Nte nkyi timwa nyuqo. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

³E mpovanto munimave, mpo inraikyave, vehi vaisi mwinrenra hiqara uqeta kyera mwiate. I nraaqani variarivavata hia mwia mwinanra taqaarive. ⁴E mwitaa hiraro mwi inraikyava uqeta kyero vahiarive. Mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva mwianra rieqaro i kyuqema mwataanarove.

Mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate tura

⁵Nkye Kotiravata qua tirerata kumwaanriqama kyeta kyuqe kyaiqa vare variahua hia mwihua hianta hiate. Mwihua mwahuta tirara qamwateqata mwihua mwaanra nraamwuqive, nraakye qora ntuvantuuama vita varia aanranraqaave, variqata Kotirara aakyara nte variarave. Nte qianinra riaate. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

⁶E mpovanto ena qora Kotiravata qua tirera enanraa varirera ena nraamwuqi vera ntera qesa tita tera uqeta kyera i qova uqeta varira vatama kyera qua qiante. E mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva i kyuqema mwataanarove.

⁷Nkye Kotiravata qua tiqata hia qumina airi qua ntikara qiate. Mpo mwatanaahua hia Kotira qua riaa nraakye qorahua mwitaa ti variarave. Nkyevata mwihua hianta hivorave. Mwihua tiqata, Qaiqaavata qaiqaavata qumina qua qiararo tiri mwanriqavanto tiri qua qio riaananrove, qiarave. ⁸Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkye hia Kotirara ntumwa hiamwa hia entara Kotiva vaakya nkye ekyaa inraikyara aara ntaara ntapihi kyaiho. ⁹Nkye qio mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate:

Tiri tiqova, e nyaamwuni variaravave. Tire kyuqema kyeta i nrutu kyuqera tuaaherauro.

¹⁰E tiriqaa ntaqikyina entava qamwanrama nrianrive.

Nyaamwunyaahua i kyakya hira vataqi quantema kyera e tiri kyaahaqa hiraqe tire mwatani variarahuavata i kyakya hira vataqi quare.

¹¹Tire mate kyara nraanra tiri timwiate.

¹²Tiri apiqama timwa taavata tire mwi quara qaqira kyaurantema kyera tire i apiqama mwatauna quara nruka timwa taante.

¹³Uaqia hi kyaiqava tiri mwataara hi-anryo tira, e tiri tivita vare viraqe tire kyue hi aanranraqaa quare.

E tiri kyaahaqa hi variraro Saataaniva hia tiri uaqiama timwataarive.

[E vunyaava kepukyaqama kyera ntaqiky variaravave. I nrtu nraahu tuaaheraqi quararo i nrtuvanto qati nraahu vahiqiro quanarove. Qutaave.]

Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata quagate, tiro. Iesusiva turama.

¹⁴Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpohua nkyi uaqiama nyataivata nkye qaqira kyeta hia nkyiarivata uaqiama nyataivera, nkyi sova nyaamwuni variva, mwivavata nkyi uaqia hi quara qaqirama kyaananrove. ¹⁵Nkye mwihua uaqia hi kyaiqara utirara qati nraahu riemwaqi vivera, nkyi sovavata nkye uaqia hi kyaiqara uti quara qati nraahu riemwaqi quanarove, tiro.

Kotirara rieqata kyara aurama te quara tura

¹⁶Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye kyara aurama tarera hita, hia unraqama kyeqata kyue kyaiqa vare varia vaisihua hiantehiate. Nraakye qoravanto mwihua kyara aurama tera taqeqata po qiate tita, mwihua ua viri rateqata nrohi variarave. Nte qianinra riaate. Mwihua nraakye qoravanto po timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

¹⁷⁻¹⁸E mpovanto kyara aurama tarera hiqara uqeta kyera aurama taante. Nraakye qoravanto iara qatima kyara nre variho qiate tira, ena viri hiqama kyera qiata qaahi ntumwa kyera nrohiantehiate.

Mwitaa hiraro i qova uqeta variva ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwivama i kyueqema mwataananrove.

Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura

(Ruku 12:33-34)

¹⁹Hia mwaa mwataraga variqata kyoqaa ntuvaantuama taate. Mwaa mwataraga kyoqaa ntuvaantuama taavaro uapaa tove hakuavantove, puaataqataivave, mwi inraikyara nramwa kyero vara uaqiama kye varirave. Mpuara vaisivantovata ntukuraa kyeqata mwi inraikyara vare variarave.

²⁰Mwata mwaaqa vatera eqeta nyaamwuni uapaa tove hakuavantove, puaataqataarivave, mpuara vaisivantove, hia nkyi kyoqaa vara kyeta uaqiama kyenani vataate.

²¹Nkye mwaa mwataraga kyoqaa ntuvaantuama taivera, nkye mwaa mwataraga vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata riemwaqita vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwuni vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata nronraqama kyeta riemwaqita vivarave.

Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero

(Ruku 11:34-36)

²²Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero. I vuvanto kyueqema vahirera, ekyaa i mwamwantaqi kyueqema kyero ntuvaahaananrove.

²³I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantaqvanto kyokiraqima vahiananrove. I utaqivata hia ntuvaaharaitiro kyokira rirera, qikye, i utaqi anoma kyero kyokira ruananrove.

Kotiraravata munimanravata tura*(Ruku 16:13)*

²⁴ Kyaiqa vaisi mpovanto hiam qio kuaa vakya nronra vaisi taaratanagaa kyaiqa varaananrove. Mwiva mwitaa hirera, mporara mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva mpora qua riero mpora qua qoririma kyaananrove. E hiam qio Kotiravata munimavata kuaa vakya vataqira vinanrave.

**Hia mpo inraikyara uahivaro
nkyi mwutukyavanto
nronraqa hiarive tura**

(Ruku 12:22-31)

²⁵ Mwi quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqita virarave, kyara nrenranrave, nramanri nrenranrave, nkyeta nyamwantarave, tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tivaro nkyi mwutukyavanto nronraqa hiarive. Nkye qati variqi viva vuni vaiharo kyara nreva nraakiaranima vaiho. Nkyi mwamwamtavanto vuni vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaranima vaiho.

²⁶ Nyaamwa hiteta nrohi variahua taqaate. Mwihua hia kyara vara tu kyeta vantuqita uro nraamwuqi vate variarave. Nyaamwavanto variavaro nkyi sova nyaamwuni variva mwihua kyara ruara hirave. Nyaamwa qumina inraikyaqaavata Kotiva ntaqikyivi variva nkyi nraakye qoraqaa hiave Kotiva kyuqema kyero ntaqikyiananro?

²⁷ Nkyiqitairo ta vaisivave nte gamwanrama qutu quankyo tiro, qati variiani entara mponramwu tomaqa taananrove? Hiam qio vaisi mpovanto mwitaa hiananrove.

²⁸ Nkye nanraqamave nkyeta tuavaaqa utirara nronraqama kyeta rie variavo? Maunra paira mwukyauqi

vahirara rieqata variate. Mwi inraikyava hia kyaanta huvu kyero tuavaaqa haqire varirave. ²⁹ Nte nkyi timwa nyuqo. Haaru Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama tova hia maunra pairavanto itero ntuvaahaira nraatara kyairave.

³⁰ Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva hia ave nkyivata kyuqema kyero tuavaaqa utu nyataanarove? Qikye, Kotiva nkyi kyaahaqama nyate variva varihata nkye hia mwianra kepukyaqama kyeta riaavo.

³¹ Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, hia nkye nronraqama kye vu nraato tuqi viqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave? Nanra tuavaaqave utuananrave? timwaqita quata.

³² Kotira qua hia rias nraakye qorahua, mwihua mwitaa timwaqita vi variarave. Nkye hia mwihua nraantantate. Nkyi sova nyaamwuni variva nkye ekyaa mwi inraikyarara aara ntaara ntaapihi kyeroma variho.

³³ Nkye Kotiva nkyiqa ntaqikyianinranravata, mwiva nkyiara avuqavuma kye nrohiate qianinranravata, nronraqama kye riemwaqita quate. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nkye aara nte inraikyaravata hini mwi inraikyaravata nkyi nyiananrove.

³⁴ Hura qovara hiani inraikyarara hia nronraqama kyeta riaate. (Nkye mate mwaa iherara variahuave.) Hura vari nraakye qorahua hura qovara hiani inraikyarara qio riemwaqita vivarave. Kuaa enta kuaa enta mwiva nanri-anra muaanravata nraahu vahivave, tiro. Iesusiva turama.

**Nkye hia mpora kyaiqa pupiteqata
mwia kyaiqa tukya hiate tura**

(Ruku 6:37-38, 41-42)

7 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva nkyita kyaiqavata tukya hiankyo tita, nkye hia uaqiama vu nraato tiqata mpora kyaiqa tukyama kye mwiva mwitaa mwataa hivave qiate.

²Nkye mpora kyaiqa tukyama kyeta mwitaa mwataama vahirave tivaro Kotiva nkyita kyaiqavata tukyama kyero mwitaa mwataama vahiravema qiananrove. Nkye mpohua kyaiqa tukya hira kuua mwivauma Kotiva nkyitavata tukya hiananrove.

³E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqetaira taqeqarama hia ena vuqi kyatari aka nronravanto viqetaira taqera hiaro?

⁴Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara kyaiqe i vuqitaina mwata mwumwu qatinani venta kyaankye ti variaro? Hia mwitaa qiante.

⁵E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unraqanraa hi variaravave. Tauraaqama kyera ena vuqitaira kyatari aka venta kyera mwiaqaataira kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kyenarave.

⁶(Mpo hia vaisihua quara vairi votima kyeta variarave.) Nkye Kotirani kyuqema kyero kyotataqama vahiani inraikyara hia vairi mwianta. Nkye kyukyukyakaara hia quara hianani kyaate. Nkye mwitaa hivaro mwi inraikyara ntamwa ntautiqama kyero mwiaqaatairo tuqasaa viro nkyita kutuananrove.

Iesusiva Kotira kyapara hiate tura

(Ruku 11:9-13)

⁷Nkye Kotira kyapara hivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye

puaamaqi vitama qio mwi inraikyara puaama kyevarave. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qatua nyataarive.

⁸Kotira mpo inraikyara kyapara hiariva qioma varaananrove. Mpo inraikyara puaamaqi quariva qioma taqaananrove. Qesa ntukuakua hiani vaisira qatuama mwataananrove.

⁹Nkyi nraaqiara sohuaqitairo tavave mwia mwaaquvanto qamaanra nyaanru tiraro mwia gova ori mwiananro? Mwia gova hiam mwitaa hiananro.

¹⁰Mwia mwaaquvanto tavukyara nyaanru tiraro mwia qarurave mwiananro? Mwiavata hiam mwitaa hiananro.

¹¹Nkye hia kyuqe hia nraakye qorahua variqatavata nkye nkyeta nraaqiara kyuqe inraikya nraahu nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Nkyi sova nyaamwuni variva nkyi nraatara kyero mpo inraikyara nyaanru qiani vaisira kyuqe inraikya nraahu mantaquma kyeroma mwiananrove.

¹²Nkye mpohuara tiri mwitaa mwataama kyeta kyuqema timwataate tintema kyeta nkye mwihua mwitaama nyataate. Mosesivavata poropeti vaisinramwuvata timwato quava mwia okyara mwitaamama vahiho.

Aanra taaratananra tura

(Ruku 13:24)

¹³Qesa taaratana vahirave. Mpo pata vaiharo mpo nronra vahirave. Nkye qesa pata mwina nraahu quate. Nraakye qora ekyara taiqa vinaniara qua aanrava, aanra nronra qihaakya hiva vaiharo mwi aanranraqaanaa qesavantovata nronra vaihata nraakye qora airivanto qesa mwina vi variarave.

¹⁴Nraakye qora ekyaa enta kyuqema kyeta qati nraahu variqita quananianra, vi qesava pataqia vaiharo mwinamate qua aanravavata pataqia mwukyaa tukye qua aanrava vaihata kuaiqia

kuaiqiavanto nraahu mwi aanranra puaama kyeta vi variarave.

**Unra qua timwa nyi
vari vaisihuara tura**

(Ruku 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵ Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire Kotira qua nkyi timwa nyi varuro, tiqata unra ti variahua mwihua nyaatu rauriqata variate. Mwihua sipisipi nraantantamwa kyeta nrohiqatavata mwihua mwaatira utaqi qaakyau vairima variarave.

¹⁶ Nkye mwihua nrohi varira taqetama mwihua qora okyara ntapihi kyevarave. Vaisivanto uaini tamwa hiqirero mwiva hia auqururoraqaatairo hiqirave. Mwiva fiki tamwa hiqirero hia uvi auqu vataa kyatariqaatairo hiqirave.

¹⁷ Mwia votima kyero kyuqe kyatari-vanto kyuqe tamwa nraahu rie variharo qora kyatarivanto qora tamwa nraahu rie varirave.

¹⁸ Kyuqe kyatarivanto hiamwa qora tamwa riaananrove. Qora kyatarivanto hiamwa kyuqe tamwa riaananrove. ¹⁹ Kyatari hia kyuqe tamwa riaria mwia teqa kyeta qiaqi tuto kye variarave.

²⁰ Nte qaiqaa nkyi timwa nyuqo. (Unraqama kye tiqata, Tire Kotira qua timwa nyi varurahuave, qiahua nkye mwihua nrohi varira taqetama mwihua qora okyara ntapihi kyevarave, tiro.) Qio nkye mwi vaisihua varaqita vi kyaiqara taqetama nkye ntapihi kyeta mwihua qora kyaiqa taqevavarave tuqo.

²¹ Hia ekya nraakye qora nianra tiri nronravantove ti varihua Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi vivarave. Ni kova nyaamwuni varira mwia qua riemwaqiro quariva, mwiva nraahuma mwia mwatukyaqi quananrove.

²² Nraakiara ekyaara entaqaa nraakye qora airivanto nianra tiqata, Po, nronrao, nronrao, i nrtutu nteqata Kotira

qua ti variavananrave. I nrtutu nteqata tire vaisiqitai vaana airi siteta i nrtutu nteqata nronra kyaiqa varaavananrave, tivarave. ²³ Mwihua mwitaa tivaqena nte, Qaqao, hia nkyi taqauhuave. Nkye qora kyaiqa vare variahuave. Niqaataita nyianrani quate, qianinrave.

Nraamwu taaratananra tura

(Ruku 6:47-49)

²⁴ Ni qua riero nte tuntema kyero vare varianni vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva vu nraato vataava kepukya nraamwu hoqa taani vaisira votima kyeroma variananrove.

²⁵ Mwi vaisiva oriqa nai nraamwu hoqa tairara tiro, vativantove, humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero nteqaro mwia venta kyaaninrave tiharovata mwi nraamwuva hia tuma ntiraitiro, kepukyaqama vahirave.

²⁶ Ni qua riero qaqira kyero hia nte tuntema kyero varianni vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva hia vu nraatovata vahiva nai nraamwu nruqasata hoqa taani vaisira votima kyero variananrove.

²⁷ Mwi vaisiva nai nraamwu nruqasata hoqa tairara tiro, vativantove, humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero nteqaro mwia nraamwu venta kyaiharo nraamwuvanto tuto ntiharohumwunravanto raaqu kyairarama tuqo, tiro.

²⁸ Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyi taiqa kyovata nraakye qora mwini ntuvaaantuama vuhua tiqata, Qikye, mwiva nraahumwa mpo qarama kyero qua ti variho.

²⁹ Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisihua timwa timwiantema kyero timwa timwiho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyeroma ti variho, tita tura.

Tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira Iesusiva kyuqema kyora

(Maaki 1:40-44; Ruku 5:12-14)

8 Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero taaqi mwia mwini kyero tumi varuvata nraakye qora airivanto mwia nraakiara mwia vataqi vi varura. ²Vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuaravanto uaqiama kyova uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro variro tiqaro, Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni rumpuara kyuqema matenanrave, tiro.

³Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyaquu mpiami mwia mwamwantaqaa vatero tiqaro, Nte kyaahaqa hiataa ihana nte i mwitaama mwatarerave. Nte i rumpuara tavanta quarive tuqo, tuvaro mwia rumpuaravanto mwia mwamwanta vau-ruqiro vuva qamwanrama kyero tavanta vuvaro mwiva qio varura.

⁴Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua rieqarama munra quani qiara quratarata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

Iesusiva ntaqi varu vaisira mwia kyaiqa vaisi kyuqema mwatora

(Ruku 7:1-10)

⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero Kapenaamini vuvaro Romeni vaisivanto 100 ntaqu vaisihuaqaa ntaqiky i varuva Iesusira uro qintorama kyero po kye tiro tiqaro,

⁶Nronrao, ni kyaiqa vaisi mwamwantavanto hia qakya iharo nronraqama kyero nriqa viharo variho, tiro.

⁷Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrinraquetana mwiva hinani quarahua nte uro mwia kyuqema kyaankye, tiro.

⁸Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva qaqao tiro, Nte kyuqe vaisi variari-ravauma e ni nraamwuqi qio vinanrave. E mwaini variqara mwianra kyuqema quante tiraro mwiva kyuqema quarive.

⁹Nte i votima kyena vaisiqaa ntaqiky i varuvave. Nte ntaqi vaisira mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiara mwitaa hianta tuqaro mwiva mwitaa hirave, tiro.

¹⁰Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva qikye timwa kyero tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Mwi vaisiva mpo mwatanaava variqaro nronraqama kyero nianra rieqaro nianra mwiva qioma ni kyaahaqama mataanan-rove tirave. Hia nte mwiva tintema kyero qua ti vaisira Isareri vaisiqitaina mpo puaama kyaqu.

¹¹Mwaa quara riaate. Nraakiara nyianra mponasai mponasaita nraakye qora airivanto Kotira mwatukyaqi nrumu variqata mwihua nkyi haivaqara Evarahaamunravata, Aisaakiravata, Iaikopuravata variqata kyara nrevarave.

¹²Mwihua varivata mwaa mwatanaahua tire Kotira nraakye qorama varuro ti variahua, mwihua mwi kyarara uro nraanre tivaro mwihua ntavaaqavu kyero mwaaqani mwaati tuto kyairata mwihua kyokira ruaninraqi varita nteqata nkyiari aanrai teti nreqata varivarave, tiro.

¹³Iesusiva mwitaa timwa kyero nronra vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaatani quante. E nianra ni kyaahaqama materavave qiananranra tiro, i quavanto mwivauma vahiananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mate mwiqiara mwia nrotuavata mwia kyaiqa vaisi nriqa vuva taiqa vuvaro qio varura.

Pitaara nrinraatarara kyuqema kyora

(Maaki 1:29-31; Ruku 4:38-39)

¹⁴Iesusiva Pitaara nraamwuqi uro ntero taqovaro Pitaara nrinraatarara mwia mwamwanta qiara utovaro vaite varuvaro

¹⁵Iesusiva uro mwia kyauquqaa tu varovaro mwia nriqa vuva taiqa vuvaro mwi nraakyeve siviro mwihua kyara uta nyinrenro uti varura.

Nraakye qora airintikara

kyuqema nyatora

(Maaki 1:32-34; Ruku 4:40-41)

¹⁶Iesusiva mwini varuvaro entama vuvata mwi mwatanaahua vaanavanto utaqi varuhua sitaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva quaqotairo vaana titamwa kyovata nritareta vuvaro Iesusiva nriqa vuhuavata kyuqema kyovata qio varura.

¹⁷Iesusiva mwitaamaqi uro vuvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto haaru timwato quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava Iesusira okyarara mwitaama tiro:

Mwi vaisiva tiri nriqa quaninra taiqa kyaananrove.

Mwiva tiri nriqa quaninra kyuqema kyaananrove, tura. (Ais 53:4)

Iesusira vataqi virerata uti varuhua

(Ruku 9:57-60)

¹⁸Iesusiva taqovata nraakye qora airivanto ntuvantuuama vita mwia vara ututu varuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai kyaareraqaa qareta vutura hini tokyani uro variare, tura.

¹⁹Qakyo mwini virera huvaro vaisi mpovanto mwaanra okyara ti varu vaisiva uro ntero Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variarao, nte i nraaqiara varirerave. E mpona mpona vinanra nte ivatama kyena nraahu virera teramama varuqo, tiro.

²⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, (E ni pataqira virera hiqara paparuqa hiorave.) Qaakyau vairivanto nkyiari nruaunrutarraqi vaite variarave. Nyaamwavanto nkyiari nraamwuqi vaite variarave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava vaitaani nraamwuva hia vaiho, tiro.

²¹Iesusiva mwitaa tuvaro mwia vataqi nrohi varu vaisiva mpovanto tiqaro, Nronrao, kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa kyena nritarena i vataqi quankye, tuvaro ²²Iesusiva qaqao tiro, E ni pataqira nriante. Qutu qua vaisihua votima kye variahua qioma qutu quani vaisira quntamwa tevarave, tiro.

Iesusiva toqa vaururuara

qao tuvaro tirema vahura

(Maaki 4:36-41; Ruku 8:22-25)

²³Iesusiva mwitaa timwa kyero mpotuqi mwaanri ntovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiavatama kyeta vurama.

²⁴Mwihua kyaarera mwiaqaa vi varuvaro mate mwiqiara toqa vaururuvanto kyaareraqaa nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqi uro nri vi varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaanri ntero mpotu rauru kyarero uti varura. Mwihua rauru kyaaqara hi varuvaro Iesusiva mwiqi vaite varuvata ²⁵mwia nraaqiaranramwu Iesusiva vaitonani uro mwia vaurama kyeta tiqata, Nronrao, sivira tiri kyaahaqa hianta. Tire nramanri nreta qutuarava pataqia vaiho, tita.

²⁶Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye nanraqamave aatu hiavo? Nkye nianra kepukyaqama kyeta ri-aataara vaihata hia mwitaa hiavo, tiro. Mwitaa timwa kyero Iesusiva siviro toqa vaururuaravata, nramanrianravata tiqaro, Qio eqaante, tuvaro nramanrivanto itomwi viro tirema vahurama.

²⁷ Tirema vahuvata mwia nraaqiaran-ramwuvanto nro qaqaama teta kyauqu ntukikinraaqata kyeta tiqata, Qikye, mwiva nataa hi vaisivave variho? Toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tura.

**Iesusiva vaisi taaratana utaqitairo
vaana titamwa kyora**

(Maaki 5:1-17; Ruku 8:26-37)

²⁸ Mwihua mwitaa timwa kyetama mpotuqi vuhuama vutura qarahi hini Katarani uro ntovata vaisi taaratanavanto mwihua uro qintorama kyora. Mwitanaahua vaana kyapata varutanahua vaisi quntamwa tora ori ataamwuqi variqata mwitanahua mpoqama kyeta vaisi ntuqutirerata uti varuvata nraakye qoravanto mwitanahua nyaatu aatu hiqata hia mwitanahua varu aanranra mwini vi varura.

²⁹ Mwitanaahua ori ataamwuqitaita uro Iesusira qintorama kyeta aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove. Tiritana nataa hirerarave nrianro? Tiritana ruari entava hia nrihanra e qamwanrama kyera tiritana rirerarave nrianro? tita.

³⁰ Mwitanaahua mwitaa tuvaro vutura mposata quara airivanto uhiqa nre varuvata ³¹ vaisi taaratana utaqi varu vaanahua Iesusirara po tita tiqata, E tiri titairera e tiri titairaqe tire quaraq i uro variare, tita.

³² Mwitaa tuvaro Iesusiva qio quate tuvata mwihua nritareta uro quaraq i varuvata quara mwihua hianteta okai qoraqahuraqi tutontita nramanriqi ntumwa vita nramai nreta qutu vura.

³³ Mwitaa huvata quaraqa ntaqikyi varuhua taqeta hianteta uro mwatukya nronraqi quara qutu vuhua timwa nyita vaana utaqi varu vaisitananravata timwa nyuvata ³⁴ mwi mwatukyaraq i-naahua ekyaa mwihua Iesusira hunta

kyarerata vuhua uro nteta mwianra tiqata, Po, e hia tiri mwata mwaini variante. Sivira mwaaqaataira quante, tita.

**Iesusiva hini mwamwanta qutu
vu vaisira kyuqema kyora**

(Maaki 2:1-12; Ruku 5:17-26)

9 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero nrumu ntan-tero nramanriqaama tero nai mwaatani uro ntera.

² Uro ntovata vaisi mponramwuvanto vaisi mpo hini mwamwanta qutu vura taintamaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva ntapih i kyovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwi vaisira kyuqema kyaananrove, tu vaisihua varuvaro mwiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, kepukyaqama kyera variante. E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwataquo, tiro.

³ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua qaqao timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa vaisiva mwitaa tiqaroma Kotirara uaqia hi quarama ti variho, tita.

⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapih i kyero mwihuara tiqaro, Nanraqamave nkye uaqia hi quara nkyeta su nyaatoqi mwitaama kyeta riaavo?

⁵ Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiam a qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaan-inra nruka mwataananrove, qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaama kyero ntumwahiamwama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana

vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwaa vaisirara mwataa titerave, tiro. Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira mwianra tiqaro, Sivira ena taintavata tu varera ena mwaatani quante, tiro.

⁷⁻⁸ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva siviro nai mwaatani vuvata mwini ntuvaa-tuama vuhua mwi kyaiqara taqeta aatu hita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Kotiva mwi vaisira kepukyaqama kyaiharo mwi kyaiqara varaiho, tita turama.

Iesusiva Matiura nraanrama kyero vitora

(Maaki 2:13-17; Ruku 5:27-32)

⁹ Iesusiva mwiaqaatairo vuva viqaro taqovaro vaisi mpovanto Matiuva taakisi vareqaro haraara nraamwuqi varuvaro mwiva mwianra tiqaro, Ni pataqira nrriante, tuvaro Matiuva siviro mwia vataqiro vurama.

¹⁰ Mwia vataqiro vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro Matiura nraamwuqi kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, uaqia hi kyaiqara uti varuhuavata, Iesusira vatama kyeta kyara nre varura.

¹¹ Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusira nraaqiaranramwuanra qaqao tita, Nanraqamave nkyi nronravanto taakisi vare variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, kuaaqi kyara nre variho? tita.

¹² Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qati variahua hia totaava hinani vi variarave. Nyiqa vihua nraahu totaava hinani vi variarave.

¹³ Tire ntapihi kyeta nrohi varurahuave qiahua hia nte mwihua nyaanranrenra tumuvave. Nte uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave. Kotira

mpukuqi qara ntumwato quava Kotirara mwitaama tiho:

Vaisivanto quara rukyero mpianinranra hia nte mwianra qamwataaninrave.

Vaisivanto mporara po kye timwa mwiateqaro kyaahaqama mwataaninra nte mwianrama qamwataaninrave, turave. (Hos 6:6)

Nkye mwi quara okyarara nraato tita uro puaama kyeta taqeta riemwaqita quate, tiro.

Kyara aurama terara Iesusira kyapara hura

(Maaki 2:18-22; Ruku 5:33-39)

¹⁴ Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tirevata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara aurama te varuro. Nanraqamave i nraaqiaranramwuvantovata hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

¹⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye varaari vaisiva nai vataahuavata varirera, tavave mwia vataahua mwihuara kyara aurama taate qiananro? Qaqao, hia mpovanto mwitaa qiananrove. Mpo enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye varaani vaisira vara qatinani kyairata mwi entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

Hia haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi tutaate tura

¹⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi ntupema vira haqirarero hiro hiamaa qaraakya tavuna toqa kyero mwiaqaa taaqau tero haqiraananrove. Nraakiara tuavaaqa mwia hiqairaro qaraakya tavuna haqirama taariva viro qiquqama viraro nrihi tuavaaqa mwivavata

nronraqama kyero ntupe hiankyo tiro, hia mwitaa hirave.

¹⁷Qaiqaa tirerave. Hia mpovanto qaraakya uaini tati kyero memenra pahiqo ututai taqura haaruaa taquqi qaiqaa vara kyero raurirave. Mpovanto mwitaa hirera qaraakya uainivanto tapitero taqu mwia takuma viraro qatinani ntamwa viraro taqu mwivavata uaqiama quananrove. Mwitaa hiankyo tiro vaisivanto memenra pahiqo ututai taqura qaraakya taqu vara kyero qaraakya uaini rauri variharo uainivantovata taquvantovata qio vahirave, tiro.

**Mwaanra nraamwuqaa ntaqikiy varu
vaisira nraamwunranravata
nraakye mporavata tura**

(Maaki 5:22-43; Ruku 8:41-56)

¹⁸Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwaanra nraamwuqaa ntaqikiy varu vaisiva mpovanto uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro tiqaro, Ni naamwunravanto qutuma viho. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro qati siviro variarive, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva siviro nai nraaqiaranramwu kyapata mwi vaisira vataqiro viro.

²⁰Aanraqaa vi varuvaro nraakye mpovanto nriqa vuvaro 12 ihia qati nraahu tora taqamwaqiro vu nraakyeve Iesusira mwoqani uro variqaro Iesusira vaaqa viti kyaatu kyero.

²¹Mwi nraakyeve nai riero tiqaro, Nte mwia vaaqa viti kyaatu kyaariro ni nriqa viva taiqa viraqe qioma varianinrave, timwa kyero Iesusira vaaqa viti kyaatu kyora.

²²Kyaatu kyovaro Iesusiva tuqasaa viro mwia taqero tiqaro, Ni naamwunrao, kepukyaqama kyera variante. E nianra ni kyaahaqa hiarivave qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho tuvaro

mate mwiqiara mwi nraakyeve kyuqema viro varura.

²³Iesusiva vuva uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikiy varura mwia nraamwuqi vera ntero taqovata mpo uhua po kye tiqata ntate ntoma vaarara vuata varuvata mpo uhua nronraqama kyeta ntate varuvaro ²⁴Iesusiva tiqaro, Nkye tumitaretate quate. Mwi qiaatarava hia qutu viho. Qati vaitema variho, tuvata mwihua nai mwianra nraahu raima mwatora.

²⁵Iesusiva mwihua sitovata veva ntovaro mwi qiaatarara vatoraqi vera ntero mwia kyauquqa tu varovaro mwi qiaatarava qati sivura.

²⁶Iesusiva mwitaa hu quava ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

**Iesusiva vaisi taaratana su
qipa vuhua ntapairi kyora**

²⁷Iesusiva mwiaqaatairo aanraqaa vuvata vaisi taaratanavanto vu qipa vu tanahua mwia vataqi vita mwia nraanramaqita vita tiqata, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwataante, tita.

²⁸Mwitanahua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva nraamwuqi vera ntero varuvata mwitanahua mwiva varunani uro ntovaro Iesusiva mwitanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nianra qutaave mwiva tiritana tivu ntapairi timwataananroveve qiavo? Tivaqena riaankye, tuvata mwitanahua, Nronrao, eo, tita.

²⁹Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua suqaa nai kyauqu vatere tiqaro, Nkyetana nianra qutaa mwitaa hiananrove qiavenama nkyitana su ntapairi nyataquo, tuvaro ³⁰mwitanahua suvanto ntapairi vuvata qio taqeta. Mwitanahua qio taqe varuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero timwa ny-

inro tiqaro, Hia mwi quara mpohuavata timwa nyiate, tiro.

³¹ Iesusiva qao tu quara mwitanahua qaqira kyeta uro mwi quara mpohua mpohua timwa nyiqi vi varuvaro mwi quava mwi mwataraqi viro nrinroma vura.

Iesusiva hia qua tu vaisira kyuqema kyora

³² Mwitanahua vuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Vaanavanto mwi vaisiraqi varuvarora tiro, mwiva hia qua tuvata mwia vitaqita Iesusiva varunani uro kyovaro

³³ Iesusiva vaana mwia titovaro nritarovaro mwi vaisiva qua tuvata nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua, Qikye, tire Isarerivanto haaruvata hia mwataa hi kyaiqara taqaunanrave, tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisiramwuvanto qaqao, tita. Vaana vunyaava mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaana site variho, tura.

Iesusiva nraakye qorara po timwa nyatora

³⁵ Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya nronra mwatukyaqivata pata mwatukyaqivata nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro viqaro mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhuavata kyuqemaqiro vura.

³⁶ Mwiva mwitaamaqiro vi varuvata nraakye qora airivanto mwiva hunani ntuvaantua hita vita nrita hi varuvaro Iesusira mwutukyavanto mwihuara ua huvaro mwiva tiqaro, Po, vaisivanto hia ntaqikyari varihata sipisipinramwu nkyiariara api nrohita hia qio nkyiari kyaahaqa hiraitita, pupohaihata varia sipisipihua votima kyetama mwaa

nraakye qorahua nrohi variavo, timwa kyero mwihuara po kye timwa nyatero.

³⁷ Iesusiva nraakye qorara po kye timwa nyatero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Taqaate, kyara airivanto keko tihata mwia vantu vareta nrihua hia airivanto variavo.

³⁸ Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate, tiro. (Iesusiva kyara keko tiho tura mwiaqaa ntumwa kyero nraakye qorara tura.)

Iesusira nraaqiara 12 nramwu nyutu

(Maaki 3:13-19; Ruku 6:12-16)

10 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero sita vatero mwinramwuhua nraakye qoraqitaita vaana siteta nataa nataama nriqa quarihuave kyuqema nyataate tiro, mwiva mwinramwuhua nronraqama kyora.

² Mwiva nronraqama kyo vaisihua nyutu vahirero:

Vuni Saimoninra. mwia nrutu mpo Pitaara,

mwia qata Enturura,
Sepetira mwaaqu Iemisira,

Iemisira qata Ioninra,

³ Piripira, Pataromiunra, Tomaasira,
Matiura taakisi vare varu vaisira, Arapi-
aasira mwaaqu Iemisira,

Tatiaasira,

⁴ Saimoninra. mwia nrutu mpo Serotira,
Iutaasi Isikeriotira. mwiva Iesusira
nramwutaahua

suqaa qovarama kyo vaisira.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyaiqa nyinro sitovata vura

(Maaki 6:7-13; Ruku 9:1-5)

⁵ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitero qua timwa nyinro tiqaro, Nkye vihuama hia mpo mwatanaa mwaatani quate. Hia Sameriaa nraakye qora mwatukyaqivata quate.

⁶Nkye hia mwini viraitita nkye sipisipivanto raupirima viva apiqama vin-tema kyeta variahua Isarerri nraakye qo-raqi nraahu quate.

⁷Nkye uro variqata mwitaamama timwa nyiate. Kotiva nkyiqa ntaqikyiariva nkyi qaumatoma nri ntaiho, qiate.

⁸Nkye nriqa vihua kyuqema nyataate. Nkye qutu vihua sivuma kyaate. Nkye mwamwanta vauruqiro quani tauma rumpuarava vaisiqaa vahianinra nruka nyataate. Nkye vaanavanto vaisi utaqi variahua sitaivata nritaraate. Nte hia nkyiara munimanra nyaanru tiraitina qati nkyi nronraqama kyaaurara tita, nkyevata nraakye qora qatima kyuqema nyataate.

⁹Hia nronra munimave, pata ori munimave, ntumwa vareta quate. ¹⁰Nkye virera hita hia kyara tuaqi ntita, tu-avaaqave, kyuqu nraamwuve, kyauruve, mwi inraikyara hia vararaitita, qatima quate. Nkye kyaahaqama nyatarera ihua mwihuama nkyiqa ntaqikyiate.

¹¹Nkye nronra mwatukyaqive, pata mwatukyaqive, uro ntetama nkyi qamwata nyataani vaisira puaama kyetama mwia nraamwuqi nraahu variqita vita mwi mwatukyara kyetama quate.

¹²Nkye nraamwuqi vera ntarera hita, mwiqi varihua qua mwanteqatama, Nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, qiate. ¹³Nkye mwitaa tivata mwiqi varihua nkyi kyuqema kyeta sita vataivera, Kotiva mwihua mwutukya qihaakya nyataanrove. Mwihua hia nkyi kyuqema kyeta sita vataivera, Kotiva mwihuaqitairo mwutukya qihaakya hira mwia vara kyaananrove.

¹⁴Mpo nraamwuqinaahuave, mpo mwatukyaqinaahuave, hia nkyi qamwata nyateta hia nkyi quavata riaivera, nkye nkyetaqaatai

ntuvenrauma kyeta mwi mwatukyaraqi tuto kyeta quate.

¹⁵Nte qutaaqama kyena nkyi timwa nyianinra riaate. Nkyi qua hia rie nraakye qorahuaqaa Kotiva nronra muaanra vataanrove. Haaru Sotomiqi varuhuavata, Komoraaqi varuhuavata, uaqia hi kyaiqara nraahu uti varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma mwi vaisihuaqaa pataqia qua vatero nkyi qua hia rie nraakye qorahua mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataanrove, tiro. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunrama.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqama nyaterara tura

¹⁶Iesusiva mwitaa timwa kyeroma timwa nyiqiro viro tiqaro, Nkye mwaa quara riaate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi votima kyeta vivata mpo ihua qaakyau vairi votima kyeta nkyi uaqiama nyatarerata uti varivarave. Mwianra riegatama nkye qaruravanto rauru kyeqaro nrohin-tema kyeta nrohiate. Nyaamwa mpohiva hia nai hena nyaamwawata ntaqintema kyeta nkyevata hia mpohua uaqiamaqita quate.

¹⁷Nkye vaisi mponramwuanra rauriqata variate. Mwihua nkyi ntavaaqavugita uro nkyiari kaanasori nraamwuqi kyeta nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi ntuqutu kyeta vatevarave.

¹⁸Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavugita uro nronra vaisi suqaavata, vunyaa vaisi suqaavata, kyevarave. Nkyi uro kyaiavata nkye mwihuavata mpo mwatananaa mpo mwatananaa ni qua nraahu timwa nyiate.

¹⁹⁻²⁰Mwi entara nkyi ntavaaqavugita uro kyaiavata hia nkyi mwutukyavanto nronraqa hirata, Nanra quave qianan-rave? qiate. Mwi entara hia nkye nkyeta nraato tu kyeta tiraitita varivaro nkyi sora mwanraquravanto nkyiara mwitaa

mwitaa qiate tiqaro nkyi nroqitairo qua qiananrove.

²¹ Nraakiara mpo hihua nkyiari qatave nkyiari vakyaarave qovarama kyaivata ru kyevarave. Mwihua qohua nkyiari nraaqiara qovarama kyaivata ru kyevarave. Mwihua nraaqiaranramwuvanto nkyiari nyohua sohua qua hia riaraitita, mwihua ru kyaate tivata ru kyevarave.

²² Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi qoririma nyatevarave. Mwitaamaqita vivaro hia qamwanrama pupohairaro mpo enta mpo enta kepukyaqama kyero variqiro vi variari vaisiva, mwiva qio variraro ekyaara entaqaa Kotiva mwia vitaananrove.

²³ Nkye mwi mwatukyaraqi varivata nkyi qoraqama nyateqata nkyi ru kyarera utivera, nkye aatu ntugema kyeta mpo mwatukyaqi quate. Nte qianinra riaate. Nkye Isareriqi nrohiqata ni qua hia ekjaa mwatukyaqi timwa nyi taiqa kyaivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuaninrave.

²⁴ Qumwanraa vaisivanto nai qua mwaanra timwa mwi vari vaisira hia nraatara kyairave. Kyaiqa vaisivantovata hia nai nronra vaisi nraatara kyairave.

²⁵ Qumwanraa vaisivanto variqi viro nai qua mwaanra timwa mwi variari vaisira nraantantamwa viro mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Kyaiqa vaisivanto variqi viro nai nronra vaisi nraantantamwa viro mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Mwihua nianra e vaana vunyaava Pierisepuriva variaro qiarave. Mwihua vaakya uaqia hi nrutura mwia ni mpiahuara tita, mwihua nraakiara nkyi ni nraaqiaranramwuvata anoma kyeta uaqia hi nrutura nyivarave.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura

(Ruku 12:2-7)

²⁶ Nkye mwi quara riegatama hia vaisi nraatu aatu hiqata variate. Mpovanto taqaankyo tiro ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara ekjaa mwi inraikyara qoqaa nraahu qovarama kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove.

²⁷ Mate nte kyokiraqi variqana nkyi timwa nyi varu quara nkye nraakiara ntuvaahaaninraqa variqata timwa nyiate. Mate nte tirema kyena nkyi timwa nyi varuqata riaa quara nraakiara mwatukyaqaa variqata aakyara ntamwa kyeta qiate.

²⁸ Nkyi mwanraqura hia rukyaraitita mwamwanta nraahu rukye vaisihua hia mwihua nyaatu aatu hiate. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Vaisivanto qutu viro qutu vihua qiaqi vinani viraro Kotiva mwia mwamwantavata mwia mwanraquravata qio ru taiqa kyaarivama variho.

²⁹ Qio qutaave vaisivanto pata munima kuaaru kyero uapaa nyaamwa varairave? Nkye uapaa nyaamwave qiaara Kotiva mwiaqaavata ntaqikyima variho. Kotiva hia qiove tirera, uapaa nyaamwa mwiva hiam qio tumu ntuananrove.

³⁰ Kotiva nkyiqa ntaqikyiqaroma nkyi okyara ekjaa taqe variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekjaa kyaara ntumwa tairave.

³¹ Nkye uapaa nyaamwa nraatara kyaahuave. Kotiva uapaa nyaamwaqaa ntaqikyiqaro nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikyivi varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate, tiro.

**Hia aatu hiraitiro nte Iesusira
nraaqiarama varuqo
qiani vaisirara tura**

(Ruku 12:8-9)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ni kova nyaamwuni varira vuqaa variqana vutu kyena tiqana, Nai mwi vaisivavata ni nraaqiarama variho, qianinrave.

³³ Mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra tiqaro, Qaqao, hia nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ntena kova nyaamwuni varira vuqaa variqana nai mwi vaisirara tiqana, Qaqao, mwiva hia ni nraaqiarama variho qianinrave.

**Nraakye qora ntainra
kyarera tumuvave tura**

(Ruku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Nkye nianra tiqatama, Mwiva tumu varihatara tita, nraakye qora mwatani varihua mwaateraqa kyeqata variqita vivarave, qiavo. Nkye mwitaave qiavo? Qaqao, nte mwatani tumu varurara tita, mwatani varihua ni nramwutaaqa hiqata varivaro nronraqama kyeta ntaqiva qovara hiananrove.

³⁵ Ni kyaara qovavata mwaaquvantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara nrovavata nraamwunravantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara mwia nraaqutuvanto nai nraaqutuntiri nramwutaaqa hiqata varivarave.

³⁶ Vaisi mpovanto varirata mwiva vataahua mwia nraamwuqi varihua mwihuama mwia nramwutaaqa hivarave.

³⁷ Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai nronranrave, nai qorarave, mpoqiavata mwu-

tukya vahiariva mwi vaisiva hiamagio ni nraaqiara variananrove. Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai mwaaquarave, nai nraamwunranrave, mpoqiavata mwutukya vahiariva mwi vaisiva hiamagio ni nraaqiara variananrove.

³⁸ Mpovanto hia nai rukye hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrianriva, mwiva hiamagio ni nraaqiara variananrove.

³⁹ Vaisivanto nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quanarove. Vaisi mpovanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa entama qati variqiro quanarove.

**Mwia qiata kyuqe
kyoqaa varerara tura**

(Maaki 9:41)

⁴⁰ Nte nkyi sitaarita vivaro vaisi mpovanto nkyi qamwata nyateqaro mwiva nivatama qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mwateqaro ni kova ni titairavatama qamwata mwataananrove.

⁴¹ Kotira qua qovarama kyero timwa nyi variari vaisiva, poropeti vaisivanto nri ntairaro vaisi mpovanto mwiva qua riarera qamwata mwatairera, Kotiva poropeti vaisi mwiva kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata kyuqema mwataananrove. Avuqavuma kyero nrohi variari vaisiva nri ntairaro vaisi mpovanto mwianra avuqavuma kyero nrohi vari vaisirave kyaiqe mwiva qamwata mwataankye tirera, Kotiva avuqavuma kyero nrohi vari vaisira kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata kyuqema mwataananrove.

⁴² Vaisi mpovanto ni nraaqiara pata mporu taqero mwiva Iesusira nraaqiarave timwa kyero qamwata mwateqaro antaani nramanrinra kyaqa

kyero mwia mwinrenra, Kotiva hia mwi vaisira qaqira kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

Ioniva nramanri nyi varuva nai nraaqiara mponramwu sitovata Iesusira kyapara hinerata vura

(Ruku 7:18-35)

11 Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero mwiva mwini kyero mwakyaakya nraakye qora timwa nyinrenro Karirini mpo mwatukya mpo mwatukyaqiara vura.

² Iesusiva mwini vuvaro Ioniva karavuqi variqaro riovaro Kotiva tito vaisiva nronra kyaiqa vare varuvaro mwiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwinramwuhua uro Iesusira ntumwahiamwa hita tiqata,

³ Kotiva titairaro nraakiara nrianriva qutaa e mwaa mwivave? Tire vaisi mpo vekiave variananrave? tita.

⁴ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu mwaini nrumu variqata taqaarave, riaarave, nrumu ntanteta uro Ioninra timwa mwiate.

⁵ Vu qipa quahua qatima taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qatima nrohi variavo. Rumpuara taumavanto mwamwanta nre vari nraakye qorahua mwamwanta tavanta vihatama variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qioma riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qora Kotira qua kyuqe qua nrumu rie variavo. Mwi quara mwi quara uro Ioninra timwa mwiate.

⁶ Nianra hia taara nraato tiraitiro kepukyaqama kyero kuaa vu nraato nraahu riemwaqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto nrumu ntante

vi varuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina mwatani vurave? Toqavanto omwa ahikya tiharo hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave?

⁸ Nkye hia mwia taqarerata viraitita, mpo nanra inraikya taqarerata vurave? Kyuqe tuavaaqa ututo vaisira taqarerata vurave? Qaqao, kyuqe tuavaaqa utute varia vaisihua hia qumina mwataqa variarave. Mwi vaisihua vunyaa vaisi nraamwuqi nraahu variarave.

⁹ Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyaani vaisira poropeti vaisi taqarerata vurave? Eo, mwivave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave.

¹⁰ Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwataama tiro:

Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaairo mwiva nraante i vuni viqaro i aanra terama mwataananrove turave, tiro. (*Mal 3:1*)

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva nramanri nyi vari vaisiva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo nai vara mwataniqa hiariva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove.

¹² Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qovarama vu entaraqaatairo ntaqi varia vaisihua Kotiva ntaqikyiani quara ntumwaqu kyarerata Ioninra ntavaaqavu kyaahua mwaa entara nivata ntavaaqavu kyarerata uti variarave.

¹³ Haaru poropeti vaisinramwuvantovata, Mosesivavata, Kotiva ntaqikyiani

quara timwa qovaramaqi vi varuvaro Ioniva qovarama vurave.

¹⁴ Ioniva varirero mwiva nkyi haivaqava Iraisava qaiqaa mwatani qovarama quari vaisivama variho. Nkye mwi quarara qutaave tivera, nkye Ioninranra mwiva Iraisavavema tivarave.

¹⁵ Nkyi nyaato vahirera, nkye mwi quarara nraato tita mwia okyara ntapihate, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua, mwihua nanra inraikya votima kyetave variavo? Nte nanra quaqaa ntumwa kyena qiaritave nkye mwi quara ntapihi kyeta rieverave? Kyaiqe nkyi timwa nyiankye. Mwihua nraaqiara uapaahua mwatukyaqaa ntuvaantuama vita ntarerata variante hiavo. Nkyiari hena nraaqiara mpo hiahua nyaanrama kyeta tiqata, ¹⁷ Tire ntoma vaara vuataurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire nteqatama ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama hia ntataavo qiarave. Mwaa entara varia nraakye qorahua mwihua votima kyeta variarave.

¹⁸ Ioniva nri ntero kyara aurama tero hia uainivata nrovata mwihua mwianra tiqata, Vaana kyapata varivave, turave. ¹⁹ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nri ntena kyaravata nramanrivata nrauqata mwihua nianra tiqata, Mwia taqaate. Mwiva mpoqama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nreqanro uera nte varivave. Mwiva taakisi vare variahuavata, uaqia hia vaisihuavata, totiqahia varivave, qiarave. Mwihua nianra mwitaa ti variarave. Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqira virava taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro.

Mpo mwatukyanramwuanra po kye timwa nyatora

(Ruku 10:13-15)

²⁰ Iesusiva mwatukya mwinramwunraqi airi kyaiqa nronra kyaiqa vara nyatovata mwi mwatanaahua hia uaqia hu aanranra qaqira kyaraitita varuvaro Iesusiva po kye timwa nyatero mwi mwatanaahuara tiqaro, ²¹ Po, nkye Korasinivantovata Vetasaitaavantovata nkye taqevavarave. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto nronra kyaiqa Taiaa mwatanaahuave Saitoni mwatanaahuave vara nyatarerave tutirio, mwi mwatanaahua mpo mwatanaahuara tita, vaakyama qainaama tuavaaqa ututeta nkyiari mwamwantaqa qaupa quteta uaqia hi aanranra qaqirama kyotirio.

²² Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra qaqira kyera mwia kyaara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaro Taiaa mwatanaahuagaavata Saitoni mwatanaahuagaavata qua nronra vatero nkyiqa qua nronra mpoqiatavama vataananrove.

²³ Po, nkye Kapenaamiki variahua nkye tiqata, Kotiva tiri nronraqama kyairaqeta nyaamwuni quananrave, qiaavo. Qaqao, hiave. Kotiva nkyi vara kyero qaqira kyairata nkye qutu vihua varira qiaqima uro varivarave. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto Sotomi mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua nronra kyaiqa vara nyataankye tutirio, mwi mwatanaahua uaqia hi aanranra qaqira kyovaro Kotiva hia mwi mwatukyara taiqa kyovaro mwaa entara mwi mwatukyava qatima vahitirio.

²⁴ Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra qaqira kyera mwia kyaara nraakiara

ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma Sotomi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyi Kapenaamiqinaahuaqaa qua nronra mpoqiavata vataanrove, tiro.

Iesusiva nai qorara aakyara ntora

(Ruku 10:21-22)

²⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi entara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikyí variarave. E mwi inraikyara mwi inraikyara uqeta tera nronra vaisi ekjaa okyara taqaa vaisihua hia nyaamwutaraitira, qumina nraakye qora nyaamwute variananranra tina, nte i nrutu tuaaherauqo.

²⁶ Eo, ko, qio e ena kyakya hiraqa mwitaa hiataa iharara tira, mwitaa hiaro, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ni kova nianra ekjaa inraikyaqaa ena ntaqikyante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihirave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyarara ntapihirave. Nte mwia mwaaquvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hiraqena timwa nyianrihua mwihuavata ni kora okyara ntapihi rievare, tiro.

Niqaatai nrumu tekya hira varaate tura

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nronra muaanra ntai inraikyara ventaqu vaantaqu ihata vare variavaro pupohaihata variahua nte nkyiara tirerave. Nkye nte hiarinani nrivaqena nte nkyi qati varira nyianrita nkye tekya hiate, tuqo.

²⁹ (Purimakauvanto qua riaarive tiro kyatari koho kyero vaataariqaa rupatairaqaa ntumwa kyena tirerave.) Nkye kyatari nte nyianinra vara kyeta

nkyeta qumwuqa vataivaqe nte ntena kyaiqa nkyi nyaamwu taankye. Hia nte ntena nutu tuaaherairaiti, nte qihaakyama kye varurara tita, nkye qioma tekya hivarave.

³⁰ Nte nkyi qumwuqa kyatari qu ny-ataariva kyuqema kyero vahiananrove. Nte nkyiqa muaanra vataariva vuvua taananrove, tiro. Iesusiva turama.

Mwaanra entara tura

(Maaki 2:23-28; Ruku 6:1-5)

12 Mwi entara Iesusiva mwaanraa aakyo utaqi kyakuma voti hura uiti tutoraqi nrohi varuvata mwia nraaqiaranramwu nraataa huvata uiti tamwa nteqa kyeta uru mwia nre varura. ² Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusirara tiqata, Ena nraaqiaranramwu taqaante. Mwaanra entaqaa hia mwitaa hiate qiarama mwihua mwitaa hi variavo, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwia vatama kyeta nruhuavata, nraataa huvata varuvaro Ntevitiva mwi entara mwitaa hura mwi quara nkye hia qaraqí kyaara ntumwa kyeta riaarave iho?

⁴ Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero nai mwiavata kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu nraataara vahuvaro qumina vaisivanto hia qio nraananrove tu quara Ntevitiva qumina vaisivanto mwi kyarara nreqanronra tiro, mwi quara nteqa kyorave.

⁵ Nkye Mosesira qua mpo hia kyaara ntumwa kyeta riaarave iho? Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwaanra entaqaa Kotira nraamwuqi mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variarave. Mwihua mwaanra entaqaa mwi kyaiqara varaqita viqata qao timwa taa

quara nteqakye variavaro quavanto hia mwihuaqaa vahirave.

⁶Nkye Kotira nraamwuanra nronraqama kyeta rie variarara nte nkyi timwa nyinrenrave. Kotira nraamwu nraatara kyauva nte mwainima varuqo.

⁷Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vaisivanto quara rukyeqaro mpi kyaiqara

hia mwi kyaiqarara ni mutukya ntihana varuqo.

Vaisivanto mporara po kye timwa mwateqaro

kyaaqama mwataira, nte mwi kyaiqararama

ni mutukya ntihana varuqo, turave. (*Hos 6:6*)

Nkye mwi quara okyara ntapihii kyeta rieqata nrohiatirio, nkye hiam qati varia vaisihuaqaa qua vate variatirio.

⁸Ni mwatani mwatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana qioma ntena kyakya hiani kyaiqara varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyuqema kyora

(*Maaki 3:1-6; Ruku 6:6-11*)

⁹Iesusiva mwini kyero vuva uro mwihua mwaanra nraamwu mpoqi varura. ¹⁰Varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu tapanra vuva varuvata mwiqi varuhua Iesusiraqaa qua vatarera uti variqata mwia ntumwahiamwa hita tiqata, Vaisivanto mwaanra entaqaa hena vaisi mwamwanta kyuqema mwatairera, mwiva mwitaa hiqaro tiri mwaanra qua nteqave kyaananro, hiave nteqa kyaananrove? tita.

¹¹Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkyiqitairo vaisi mpo sipisipivanto mwaanraqa mwata quvuteraqi ntumwa virera, mwi vaisiva nai sipisipi pati mwaanri qatinani kyaananrove iho, hiave

pati mwaanri kyaananrove? (Mwiva mwaanra entaqaa nai quara pati mwaanri kyaananrove.)

¹²Vaisivanto sipisipi nraatara kyairara tiro, vaisivanto mwaanra entaqaa vaisi mpo kyuqema mwatairera, hiam Mosesira mwaanra qua nteqa kyaananrove. Mwitaa hiqaro mwiva kyuqe kyaiqa varaananrove, tiro.

¹³Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tuvaro nai kyauqu tutuvaro mwia kyauquvanto kyuqema viro hini kyauqu votima viro vahura.

¹⁴Mwaanra entaqaa mwia kyauqu kyuqema kyovata Parisi vaisinramwu veva nteta viqata Iesusira ru kye quara nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

Kotiva Iesusirara ni kyaiqa vaisima variho timwa tora

¹⁵Mwihua mwia ru kyarerata qua ti varura Iesusiva riero mwi mwatukyara kyero vuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihuaqitai nriqa vuhua ekyaa kyuqema kyero ¹⁶mwihuara tiqaro, Hia nte kyaiqa varaaninranra mpohua timwa nyiate, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqi vuvaro haaru Aisaiaava vetato entaqaa tu quava mwivau vahura. Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho, tiro:

¹⁸Ni kyaiqa vaisi taqaate.

Nte mwia vara mwaamwianra taurave.

Ni mutukyavanto mwianra vaihana

nte mwianra qamwateqana varuqo.

Nte ntena mwanraqura mwiaqaa vataariro

mwiva avuqavu hiani okyarara

mpo mwatanana mpo mwatanaahua ekyaa timwa nyiananrove.

¹⁹Mwiva hia antua qua tiraitiro,

hia aakyara ntamwa kyero timwaqi virata

aanraqaataitavata nraakye qoravanto hia mwia qua rieverave.

²⁰ Omwave quntove ntavaka viro vahianinra

mwiva hia mwini ekyaa nteqa kyaananrove.

Omwa qipa virera uti varianinra

hia mwiva ekyaa qipa kyaananrove.

Mwiva mwitaa hiqaro qihaakyama kyero variqiro viraro

avuvavu hiani okyarava nritarero vahiananrove.

²¹ Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwia nrutu

rieqatama mwiva nraahu tiri kyaahaqa hiarivave

tivarave, tura. (*Ais 42:1-4*)

Kotiva mwitaa tiho timwa kyero haaru Aisaiaava mwitaa tura.

Vaana mwihua vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variho tura

(*Maaki 3:20-30; Ruku 11:14-23, 12:10*)

²² Iesusiva varuvata mpo uhua vaisi mpo vita vareta nrunra. Vaanavanto mwia utaqi varuvarora tiro, mwi vaisiva vu qipa vuva variqaro hia quavata tiraitiro varuvaro Iesusiva mwia kyuqema kyovaro mwi vaisiva qio taqeqaro qio quavata ti varura.

²³ Mwitaa huvata nraakye qora mwini varuhua mwi kyaiqara taqeta nrihan-rama vita Iesusirara tiqata, Qikye, Ntevitira mwaaquvanto qovara hiariva mwaa mwi vaisivave iho? tita.

²⁴ Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharora tiro, mwiva qio vaana site varihata nritareta vi variavo, tita.

²⁵ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua su nyaato tura ntapihi kyero mwihuara tiqaro, Kuaa mwatanaa variqaro tukyama viro nai ri nai ri hi variariva qamwanramama

taiqa quananrove. Ta mwatanaavave, ta mwatukyaraqinaavave, ta nraamwunraqi varihuave mwitaa hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave.

²⁶ Saataaniva ntaqikyivi variari vaanahua utaqi ntainra vita nai ri nai ri hivera, nataama kyero Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi variraro kepukyaqama vahiananrove.

²⁷ Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukyaqama kyaiharora tiro, mwiva vaana site varivave. Nianra mwi quava qutaa vahirera, mpo tava nkyi vaisi mponramwu kyaahaqa hi varihatave mwihuavata vaana site variavo? Nkye nianra qia quarara nkyi sataqita nrohi varia vaisihuama unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi varia vaisihua ti quava nkyi tu varaananrove.

²⁸ Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirera tita, nkye mwianra rieqatama Kotiva tiriqaa ntaqikyiri entava nri ntaiho qiate.

²⁹ Qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nraamwu qova kepukya vaisivanto variraro mpuara vaisivanto hia mwia rupataraitiro, mwia nraamwuqitairo hia qio mpuara varaananrove.

³⁰ Hia nivatama kyero variariva, mwi vaisiva ni nramwutaama variananrove. Mpovento ni sipisipi hia nyaanrama kuaaqaa mataariva varirera, mwi vaisiva ni sipisipi sataqiro uro mpona mpona raupirima kyaarivama variananrove.

³¹ Mwianra rieqanama nte nkyi timwa nyuqo. Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara mpo qara mpo qara hianinra utirave, uaqia hi quara mpo qara mpo qarama kye mpohuara tirave, Kotiva ekyaa mwi quara nruka nyaterovata vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara qianinra hiama nruka mwataananrove.

³²Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara uaqia hi quara tirera, Kotiva mwi vaisira qua nruka mwataanrove. Vaisi mpovanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara tirera, Kotiva mwaa entaravata, nraakiaravata, hia mwi vaisira qua nruka mwataanrove.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riirave, tura

(Ruku 6:43-45)

³³Kyatarivanto kyuqe kyatari vahirera, kyuqe tamwa riaananrove. Uaqia hiari kyatariva vahirera, uaqia hi tamwanra riaananrove. Vaisivanto kyatari tamwa mwia taqeqaro mwi kyatarirara kyuqe kyatarive, uaqia hi kyatarirave, qiananrove.

³⁴Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Nkye uaqia hia vaisihua variqata nkye nataama kyetave kyuqe qua tivarave? Mwia mwutukyaqive mwia nraatoqive mpo inraikya varaariva vaiharo nrovanto timwa qovara hirave.

³⁵Vaisi kyuqeva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove kyuqe kyaiqa varaariva vaiharora tiro, mwiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove uaqia hi kyaiqara utuariva vaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara uti varirave.

³⁶Nte qianinra riaate. Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma mwaa entara nkye mpo qua mpo qua qumina qua ti varirara rieqaroma Kotiva nkyiara nkye nanraqamave mwi quara mwatani varu entara turave, qiananrove.

³⁷Nkye mwaa entara kyuqe qua nraahu timwaqita vivera, mwi entara nkyita quavanto nkyi huvantu nyataanrove. Nkye mwaa entara uaqia hi quara timwaqita vivera,

mwi entara nkyita quavanto nkyita rupaananrove, tiro. Iesusiva turama.

Nronra kyaiqa tinraamwutaante tura

(Maaki 8:11-12; Ruku 11:29-32)

³⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Parisi vaisi hininramwuvata, mwaaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusirara tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, nronra kyaiqa tirinramwu tivuqaa varairaqetama tire i okyara taqetama qutaama e Kotiva titaihara tumuanra vaisiva variaro qiare, tita.

³⁹Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Uaqia hi kyaiqara nraahu uti variahuave, Kotirara qumimaqama kyeqata nrohi variahuave, mwitaa hiahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta qutaave qiare ti variarave. Hia nte nkyi suqaa nronra kyaiqa vararerave. Kotiva haaru nkyi haivaqara poropeti vaisi Ionaanra mwitaama kyontema kyero Kotiva nivata mwitaa hiananrove. Mwianra rieqatama nkye nianra Kotiva titaivave tivarave.

⁴⁰Tavukya nronravanto mwia atahu kyovaro Ionaava taarampo enta entaqivata iheravata tavukya vikyokyaqi varurave. Kuua qarama kyena nte-vata mwatani mwatatai nraaqiarava taarampo enta mwata utaqi variqina quaninrave.

⁴¹Ionaava taarampo enta tavukya vikyokyaqi variro mwiaqaatairo uro Niniveqi varuhua Kotira qua timwa nyuvata mwi mwatanaahua qamwanrama kyeta mwia qua rieta uaqia hu aanranra qaqira kyeta varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa mwi mwatanaahua Kotiravatama kyeta variqata nkyiqa qua vateqata mwitaama tivarave, Tire Ionaanra qua rieqatama uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Ionaanra nraatara kyo vaisiva nkye varunani uro

ntovata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

⁴²Haaru vetato entaqaa nkyi haivaqava Soromoniva mpo okyara mpo okyara tage varuva varuvaro vunyaa nraakye mpovanto mwia qua riarero vevara nai nyianra taisairo uro Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyeva mwitaa hurara tiro, mwivavata nraakiara ekyaa entaqaa nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riarerana nriavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva varuvata nkye hia mwia qua riorave, qiananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vaana okyarara tura

(Ruku 11:24-26)

⁴³Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaanavanto vaisi utaquitairo nritarero quariva aahara mwataqaa viqaro kyai nte ho hiankye timwa kyero taqairaro hia ho hiariva vahiraro ⁴⁴mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi utaqi uro qaiqaa variankye, timwa kyero uro taqaiharo mwi nraamwuva qumina vaiharo ntupi kyero hiqama kyero avuqavuma taiva vahirave.

⁴⁵Mwiaqaatairo vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu nai mwia-vata nraatara kyeta uaqia hi kyaiqara uti variahua nyaanrama kyero sita varero uro mwi vaisira utaqi varirave. Nraakiara mwi vaisiva vaana airi kya-pata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo. Mwaa entaravata uaqia hi kyaiqara uti varihua, mwihua-vata uaqiama vita varivarave, tiro.

Iesusira nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nrunra

(Maaki 3:31-35; Ruku 8:19-21)

⁴⁶Iesusiva mwi quara nraakye qora timwa nyi varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata nri nteta mwia qua timwa mwinrenrata mwaatani sivita varuvaro ⁴⁷mpovanto Iesusira uro timwa mwinro tiqaro, I nrohua qata i qua timwa mwinrenrata nrumu mwaataqa variavo, tiro.

⁴⁸Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Tahuave ni ntohua kata pakyaa variavo? tiro.

⁴⁹Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara mwinramwuhuaqa kyauqu tu-tiro tiqaro, Mwaahuama ni ntohua kata pakyaa variavo. ⁵⁰Ni kova nyaamwuni varira mwia qua riekata nrohi variahua, mwihuama ni kata pakyaa, ni nunra nakyaa, ni ntohua variavo, tiro.

Kyara humwu isaqiro vuraqa ntumwa kyero tura

(Maaki 4:1-9; Ruku 8:4-8)

13 Kuaa mwi entara Iesusiva nraamwu mwiqitairo veva ntero uro kyaarera tokyasataa mwatakyaa viro mwini variankye tuvata ²nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma tovarora tiro, mwiva qaqira kyero uro mpotuqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokyasataa varuvaro ³Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra. Mwiva mwitaama tiro:

Vaisi mpovanto kyara humwu isarero vurave. ⁴Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpo huva aanra tokyani tumu ntuvato nyaamwawanto nrumu nramwa kyorave.

⁵Mpo huva ori mwataqaa tumu ntuvato mwataavanto hia vevatoqama vahu

mwatava vahuvarora tiro, tumu ntiro qamwanrama qupiqa vuvaro ⁶huarivanto nri ntero iteqaro aaharama kyovaro mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vuvara tiro, aaharama vurave.

⁷Mwitaa huvaro mpo huva uakukya uvi auquqahuva qupiqoraki tumu ntiro uakukyavatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu kyovaro hia tamwa riorave.

⁸Mwitaa huvaro kyara humwu hini-vanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro uro kyuqe tamwa airi riemwa torave. Airi riemwa tovaro mpo huva mwiavata nraatara kyero mpoqiavata riemwa tovaro qaiqaa mpo huva mwiavata nai nraatara kyero nronraqama kyero riemwa torave.

⁹Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

Mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra mwia okyara tura

(Maaki 4:10-12; Ruku 8:9-10)

¹⁰Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri nteta mwia ntumwahiamwa hita tiqata, E nanaqamave nraakye qora hia qua vutu kye timwa nyinraitira, mpo quaqaa ntumwa kyeqara timwa nyi variaro? tita.

¹¹Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraaqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara nkyiara mwihua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara hia mwi quara riaate turave. Mwitaa turara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyi varuqo.

¹²Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwia qua mpoqiavata riaarive. Mwiva mwitaa-maairo viqaro Kotira qua mpoqiavata riaananrove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiaqaatairo pataqia

tutaaninra mwia ntavihikye varairaro mwiva qumina variananrove.

¹³Nraakye qoravanto taqeqatavata hia ntapihi kyeta taqe variarave.

Mwihua qua rieqatavata hia ntapihi kyeta riaarave.

Mwihua mwitaa hiarara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyi varurave.

¹⁴Nraakye qoravanto mwitaa hi variarara tiro, haaru vetato entaqaa Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava mwaa entara mwivauma vahiro. Mwiva mwataama tiro:

Mwaa mwatanaahua su nyaatovanto qumimaqama

vihatara tita, mwihua qua riemwaqita viqatavata hia qua ntapihi riaarave.

Mwihua taqamwaqita viqatavata hia ntapihi kyeta taqaarave.

¹⁵Mwihua su nyaato mwutukyavanto kepukaqama vihata mwihua nkyiari nyaato titateta nkyiari su qipateta variarave.

Mwihua hia mwitaa hiraitita, mwihua nkyiari suqotaita taqeqata

nkyiari nyaatoqotaita rieqata

ni qua ntapihi kyeta rieqata

uaqia hi aanranra qaqira kyaivaqenavauma

nte mwihua kyuqema kyaaninrave, turave. *(Ais 6:9-10)*

Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho, turave.

¹⁶Qio, nkyenramwu vuqotaita kyuqema kyeta taqe variqata nraatoqo kyuqema kye rie variarara tita, nkye qamwateqatama varivarave.

¹⁷Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivantove, kyuqema kyeta nraahu kyuqe aanraqaa nrohi varu vaisihuave, mwihua nkye mate taqaa inraikyara taqaare tura hia taqorave. Mwihua nkye mate riaa quara riaare tura hia riorave, tiro.

**Kyara humwu isaqiro
vura mwia okyara tura**

(Maaki 4:13-20; Ruku 8:11-15)

¹⁸Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu rie varivaqena nte kyara humwu isaqiro vu vaisiraqaa ntumwa kyena timwa nyu quara, mwi quara okyara nkyi timwa nyiankye.

¹⁹Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara, vaisi mpovanto mwi quara hia ntapihi kyero riaraitiro variharo Saataaniva nri ntero mwia mwutukya vu nraatoqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave. Mwi vaisiva kyara humwuvanto aanra tokyani tumu ntira votima kyeroma variho.

²⁰Kyara humwu mpo huva ori mwataqaa tumu ntu okyarava vahirero mwataamama vahiro. Vaisi mpo hiahua Kotira qua rieta, mwi quarara qamwata kyeta variavaro ²¹quavanto hia mwihua mwutukyaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua hia mpuahaama variqata mwi quara rieta. Mwi quara kyaara mwihua uaqiama nyatarera uti variavata mwihua tiri rivorave timwa kyeta Kotira qua qamwanrama kyeta qaqira kyaarave.

²²Kyara humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva mwia okyaravanto vahirero mwataamama vahiro: Mpo hiahua Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta riegata munimanrave mpo inraikya mpo inraikyara qamwateqata mwia varerara nraahu nronraqama kyeta riemwaqita viqata Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwihuaqi vahiqiro virave.

²³Kyara humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntura okyaravanto vahirero mwataamama vahiro: Mpo hiahua Kotira qua ntapihi kyeta rieta mwiaqaataita mwihua

Kotira qua riemwaqita viqata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variavata mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta mpoqiavata kyuqe kyaiqa varaqita vi variavata qaiqaa mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta Kotira kyaiqa varaarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

**Uaqia hi humwunravata uiti
humwu hisatoraqi hisorara tura**

²⁴Iesusiva variqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva vahirero mwaa quara votima kyero vaiho. Vaisi mpovanto kyuqe humwu uiti humwu nai utaqi isorave.

²⁵Isatovata ekyaa hua entaqi vaita vita hia taqovaro mwia nramwutaa mpovanto nri ntero uiti isatoraqi uakukyavata isatorave. (Mwi uakukyava vahirero mwia vekiavata mwanrevata uiti voti iharo mwia tamwa nraahu hia kuaa qara hirave.) Mwia nramwutaavanto uaqia hi humwunra isatero vuvaro ²⁶uitivanto uakukya vatama kyero kuaaqi qupiqero qauma tamwa riarero utuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto taqovaro mwi uakukyava uiti vatama kyero qupiqero vahurave.

²⁷Taqeta mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro aakyo qora kyapara hita tiqata, Nronrao, e kyuqe humwu isataanrave iho? Taisairove mwi uakukyava govarama viho? tita.

²⁸Mwitaa tuvaro aakyo qova tiqaro, Qikye, ni nramwutaa mpovanto uakukya ni utaqi isataiho, tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Qiove tire uro mwi uakukyara ntaru kyaanrave? tuvaro ²⁹mwiva qaqao tiro, Hia uakukya mwia ntaru kyaate. Nkye uakukya ntariqata uiti vatama kyeta ntaru kyevorave.

³⁰Qati kyaivaro uitivantovata uakukyavantovata kuaaqi qupiqaarive. Uitivanto peqaqama viraqe nte ni kyara vantu vareqata nria vaisihuara mwitaama qianinrave, Nkye mwi uakukyara nraante teqa kye rupa kyeta varaqi uro qia quara tetama mwiaqaataitama uiti teqa kyeta varaqita ni kyara nraamwuqi uro mataate, qianinrave, turave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

**Maasiteti uruqaa ntumwa
kyero timwa nyu quara**

(Maaki 4:30-32; Ruku 13:18-19)

³¹Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quava mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva maasiteti uru votima kyeroma vaiho. Vaisivanto maasiteti uru varaqi uro nai utaqi vara tutorave.

³²Mwia uru mwiva pata uapaaqiani vahirave. Mwia vara tutaiharo qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyar-avata nraatara kyero kyatari nronra vaiharo nyaamwavanto mwia kyaaraqi nraamwu hoqateta variarave, tura. Iesu-siva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

**Taupatairaaqaa ntumwa
kyero timwa nyu quara**

(Ruku 13:20-21)

³³Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quava mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva taupataira votima hirave. Nraakye vanto mpereti utarera hiqaro uiti parauaa vara kyero mwia kyotaarive tiro taupataira vara kyero parauaa vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva utaqi vaiharo

mperetivanto uqenra viro kyota virave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

**Iesusiva nraakye qora mpo
quaqaa ntumwa kyeqaro timwa
nyu quara okyarara tura**

(Maaki 4:33-34)

³⁴Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo qua timwa nyinrenro mwiva hia vutu kyero timwa nyinraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro nraahu timwa nyiqiro vura.

³⁵Mwiva mwitaa timwaqi vuvaro haaru vetato entaqaa poropetivanto tu quava qutaa mwivau vahura. Mwi quava mwataama tiro:

Nte nraakye qora qua timwa nyinrenra hina

hia vutu kyena timwa nyinraitina, mpo quaqaa ntumwa kyeqana timwa nyinrenrave.

Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo qua uqeta kyero

vataqi vi quara hia riaara nte mwi quara okyara

nkyi timwa nyinrenrave, tura. *(Sng 78:2)*

**Uaqia hi humwunra uiti isatoraqi
hisora okyarara tura**

³⁶Iesusiva mpo quaqaa mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqiro viro mwiaqaatairo mwiva nraakye qora mwini kyero nraamwuqi vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva varuraqi uro nteta Iesusirara tiqata, Vaakya qiana quara mwia nramwutaavanto uakukya mwia utaqi isato quara mwi quara okyara tiri timwa timwinraqe riaare, tita.

³⁷Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyuqe humwu isai vaisirara tura nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte mwaa mwivave.

³⁸ Vaisi mwia aakyo okyaravanto vahirero ekyaa mwaa mwatavama vaiho. Kyuqe humwu mwia okyaravanto vahirero Kotira qua riaa nraakye qorahuama variavo. Uakukya mwia okyaravanto vahirero hia Kotira qua riaa nraakye qorahua Saataaninra nraaqiarama variavo.

³⁹ Mwia nramwutaavanto uakukya humwu isato vaisira okyaravanto vahirero mwiva Saataanivave. Kyara vantu vareta nru entara okyaravanto vahirero nraakiara mwaa mwatava taiqaani entavama vaiho. Kyara vantu vareta nru vaisihua okyaravanto vahirero mwihua nyaamwunyaa vaisinramwuve.

⁴⁰ Mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uakukya teqa kye rupa kyeta varaqi uro qiaqi quara tontema kyero, nraakiara mwaa mwatava taiqaani entaraqaa mwitaa hiananrove.

⁴¹ Nte mwatani mwatai nraaqiarava variqi vina mwaa mwatava taiqaani entaraqaa nte nyaamwunyaahua sitaarita mwihua uto nte ntaqikyu mwataraqaataita hia kyuqe nraakye qora ni nraaqiaranramwu uaqiama nyate varihuavata, ekyaa uaqia hi kyaiqara uti varihuavata, rupaqita ⁴² qia nronra itaaninraqi tuto kyaivata mwihua qiaqi variqa atura ntigata ntataqi viqata nkyiari anrai teti nreqata varivarave.

⁴³ Mwihua mwini uro tuto kyaivata avuqavuma kyeta nrohi vari nraakye qorahua huarivanto itaintema kyeta itamwaqi vivaro Kotiva mwihua sova mwihuaqaa ntaqikyiqiro virata variqi vivarave. Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Nronra munima vahu inraikyara mwataqi tuqetato quaraqaa ntumwa kyero tura

⁴⁴ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva nronra munima vahi inraikyara uqeta taira votima kyeroma vaiho. Mwataqi mwi inraikyara uqeta taiva vaiharo vaisi mpovanto mwia puaama kye taqero, mwiaqaatairo mwiva qamwata kyero mwi inraikyara qaiqaa uqeta tero uro mwi mwatara kyoqaa hiankye timwa kyero mwiva ekyaa nai vatai inraikyara nyinro munima vara kyero uro mwi mwatara kyoqaama kyero varero uro nronra munima vahi inraikyara uqeta taira mwiavata varairave, tiro.

Kyau mwukyaari voti hiraqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisi mpovanto kyau mwukyaari voti hira kyoqaa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya puaahi vari vaisira votima kyeroma vaiho.

⁴⁶ Mwi vaisiva nronra munima vahira mwi inraikyara puaama kyero uro nai vatai inraikyara mpohua nyinro munima varaqiro uro mwia vatai vaisira mwinro kyau mwukyaari voti hira nronra munima vahira mwia varairave, tiro.

Vaheqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

⁴⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto vahe

nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airi mpo qara mpo qara hiahua mwiqi viqetaa quara votima kyeroma vaiho. Vahe nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airivanto mwiqi viqeteta ⁴⁸piqavita variavata vaisivanto vahe mwia ntanrauqita uro nramanri tokyani kyeta mwiqitai tukyama kyeta tavukya kyuqe hiahua vara kyeta mpo tuaqi ntumwa teta uaqia hiahua vara kyeta qaqira kyaarave.

⁴⁹Nraakiara ekyara entaqaa mwia votima kyero vahiananrove. Mwi entara nyaamwunyaahua tumu nteta nraakye qora tukyama kyeta ntapihi kyeta nrohi varihua qati kyeta, uaqia hi kyaiqara uti vari nraakye qorahua ⁵⁰sitaqita uro qia nronra itaaninraqi tuto kyaivata mwi-hua mwiqi variqata atura ntita ntateqata nkyiari aanrai kutiqata varivarave, tiro.

⁵¹Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunra ntapihi kyetave riaavo? tuvata mwinramwuhua eo tuvaro ⁵²mwiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira haaruaa qua okyara timwa nyi vari vaisihuaqitairo mpovanto Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quararavata qutaave timwa kyero Kotira nraaqiaraqama quariva, mwi vaisiva nraamwu mpo qova votima kyeroma variro. Mwi vaisiva nai nraamwuqi mpo inraikya mpo inraikya vatairaqitairo haaruaa inraikya kyuqe inraikyavata, qaraakya inraikya kyuqe inraikyavata, vare varirave, tiro.

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora

(Maaki 6:1-6; Ruku 4:16-30)

⁵³Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyi taiqa kyero mwiva mwi mwatukyara kyero ⁵⁴nai mwaatani nrumu ntantero uro mwaanra nraamwuqi variqaro mpo

qua mpo qua timwa nyuvata nraakye qoravanto nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara kyuqe qua riailho? Tava mwia kepukya mwihanrove mwiva nronra kyaiqa vare variho? tita.

⁵⁵Mwihua mwitaa timwa kyeta qaqao tita, Mwi vaisiva nraamwu hoqe vari vaisira mwaaquvantoma variho. Mariaava mwia nrovama variho. Iemisivavata, Iosepivavata, Saimonivavata, Iutaasivavata, mwinramwuhua mwia qatanramwuma variavo.

⁵⁶Mwia nrunranramwu mwaini tirivata variavo. Taisairo mwiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara okyara taqairave? tita.

⁵⁷Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusirara tiqata, Mwiva hia nronra vaisive. Mwiva qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho, timwa kyeta mwia qoririma mwatora.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisivanto mpo mwatani iro variraro mwi mwatanaava mwianra nronra vaisive tiroma mwianra qamwata mwataanarove. Mwi vaisiva nai mwaatani uro nai nramwunaahua vatama kyero varirata mwia nramwunaahua mwianra qumina vaisima tiri votima kyero nraahuma variho tivarave, tiro.

⁵⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatanaahua mwianra qumina vaisivanto hia tiri qio kyaahaqa hiarivave turara tiro, Iesusiva mwini variqaro nronra kyaiqa pataqiatana nraahu vara nyatora.

Ioninra nramanri nyi varu vaisira ru kyora

(Maaki 6:14-29; Ruku 3:19-20, 9:7-9)

14 Mwi entara Herotiva vunyaa vaisivanto Kaririqaa ntaqikyari variqaro nraakye qoravanto Iesusirara ti varu quara riora.

²Riero Herotiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qikye, mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vu-raqitairo qaiqaa qati siviro nrohi variho. Mwiva qaiqaa qati siviro nrohiqarora tiro, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

³⁻⁴Tauraaqama Herotiva nai qata Pipirira nraata Herotinamainra varero varuvaro Ioniva Herotira timwa mwino tiqaro, E ena qata nraata hia varaataara vaiharama varaaro, tuvaro mwi quara kyaara Herotiva vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero mwia rupaqiro nrumu karavuqi kyora.

⁵Herotiva Ioninra ru kyaataa huvaro nraakye qora nraatu aatu hiqaro hia mwia ru kyora. Nraakye qora Ioninranra poropeti vaisivantove tuvarora tiro, Herotiva nte mwia rukyaarita ni inronra hivorave timwa kyero varura.

⁶Mwitaamaqi viro Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa vaisi mponramwuanra aakyara ntovata nrita ntuvaantuama vuvaro Herotinamainra nraamwunravanto mwihua ihi ntamwa nyatovaro Herotiva mwia taqero mpoqama kyero qamwata mwatero ⁷nai kyauqu nriqaa vatero tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vahianinra ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

⁸Mwita tuvaro mwi mwanraatava nai nronra kyapara huvaro mwia nrova mwi quara qiante tuvaro mwi mwanraatava Herotirara tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata taanuqa vatera varaqira nrumu ni mpiante, tiro.

⁹Mwita tuvaro Herotiva vunyaava varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro variqaro mwiva vaakya kyauqu nriqaa vateqaro kyara nranrenrata nrumu varu vaisihua suqaa timwa to quarara rieqaro mwiva vaisi mpo titero mwi mwanraatava tintema kyera

mwitaa hiantu tuvaro ¹⁰mwi vaisiva uro karavuitairo Ioninra nrunta pehi kyero ¹¹Ioninra qiata taanuqa vatero varaqiro uro mwi mwanraatara mwuvaro mwiva nai nronra uro mwunrama.

¹²Ioninra vataqi nrohu vaisihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uto quntamwa teta mwiaqaataita mwihua uro Iesusira timwa mwunra.

Iesusiva kyara airiqama kyero

5,000 vaisi nyunra

(Maaki 6:31-44; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

¹³Ioninranra Iesusira uro timwa mwuvaro Iesusiva mwi quara riero mwini kyero mpotuqi mwaanri ntero nai nraaqiaranramwu kyapata nkyiariaraa varirerata hia vaisi varunani vuvata nraakye qora airivanto mwihua vu quara rieta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua mwatantuna Iesusira vataqita vura.

¹⁴Vuvaro Iesusiva mpotuqi nramanriqaa vuva uro ntero taqovata nraakye qora airivanto ntuvaaantuama vita varuvaro mwiva mwihuara po kye timwa nyatero mwihuaqitairo nriqa vu nraakye qorahua kyuqema nyatora.

¹⁵Iesusiva mwini varuvaro huarivanto tumi vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro nteta tiqata, Mwaini quminasatave. Enta hiankyorave. Nraakye qora mwaahua sitairata uro mwatukya vahianinraqitaita kyara kyoqaama kyeta nraate, tita.

¹⁶Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mwihua sitaivata quate. Nkyetavanto mwihua kyara nyivata nraate, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwinnramwuhua qaqao tita. Tire taqauraro mwaini mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma vaiho, tita.

¹⁸Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwi kyarara mwaini vara ni mpiate

timwa kyero ¹⁹nraakye qorara mwukyausata mwatakyaa vita variate timwa kyero mwiva mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero mwi kyarara nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua nraakye qora ekyaa tukyama kyeta nyuvata ²⁰mwihua ekyaa qio nronra. Ekyaa nraakye qoravanto qio nrovata mwiaqaataita mwia nraaqiaranramwuvanto ntutantuto tuara tua nronra vareta mwihua nreqata viti vaati kyo kyarara utu kyeta tua 12 nramwu piqa kyora.

²¹Mwi entara vaisi nraahu 5,000 vanto nrovata nraakye nraaqiara airi-vantovata mwi kyarara nronra.

**Iesusiva kyaareraqa
kyuquqo ntamwaqiro vura**

(Maaki 6:45-52; Ioni 6:16-21)

²²Iesusiva kyara nyitero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye mpotuqi mwaanri nteta kyaareraqaama teta hini tokyani nkye nraante vi varivaqe nte nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani mwaatani quate, tiro.

²³Mwitaa timwa kyero mwiva nraakye qora nkyiari mwaatani sitamwa kyero mwiaqaatairo Kotiravata qua tirero verara taaqiqaa vuvaro entama vuvaro mwiva mwini nanrianraa varura.

²⁴Varuvaro mpotuvanto nramanri utaqaa vuvaro toqavanto mwihua virera hunasairo nruvarora tiro, nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varura.

²⁵Toqa ti varuvaro nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varuvaro qaumakyaa qaatatarero huvaro

Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro viro mwihua hunani vuvata ²⁶mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro mwiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro nruvata mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata vaanave tiqata nronraqama kyeta aatu hi variqata qua aakyara nte varuvaro ²⁷Iesusiva qamwanrama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta qati variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

²⁸Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaa e varirera, tiraqe ntevata kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqina e hiananrani quankye, tiro.

²⁹Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava mpotuqitairo mwaamwi ntero kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro Iesusiva hunani viro.

³⁰Mwiva mwini viqaroma qio quaninrave timwa kyero taqovaro toqavanto nronraqama kyero tuvaro mwianra rieqaro mwiva aatu hi varuvaro mwia kyuquvanto nramanriqi mwatanianra vi varuvaro mwiva Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Nronrao, ni tu varaante, tuvaro ³¹Iesusiva qamwanrama nai kyauquqo viti kyero mwia tu varero tiqaro, E toqavanto tirara nraahu rieqara hiana nianra kepukyaqama kyera riaaro. Nanraqamave e taara nraato tutaaro? tiro.

³²Iesusiva mwitaa timwa kyero mwikyantiri mpotuqi mwaanri ntovaro toqavanto qamwanrama taiqa vura.

³³Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwu mpotuqi varuhua Iesusirara qamwateqata mwahuta timwa mwateta tiqata, E qutaama Kotira mwaquvanto variaro, tura.

**Kenesaretiqinaahua nriqa vuhua
Iesusiva kyuqema nyatora**

(Maaki 6:53-56)

³⁴Mwinramwuhua mwitaa timwa kyeta mpotuqi nramanriqaamateta Kenesaretini uro ntora.

³⁵Uro ntovata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta qua vara kyovaro ekyaa mwia nraaqani vahu mwatarqi viro nrinro huvata ekyaa mwi mwatanaahua nriqa vu nraakye qorahua sitaqita nrumu Iesusiva varunani kyetama ³⁶Iesusirara po tita tiqata, Kyairata mwihua i vaaqa vitiqaa kyaatu kyaivaro mwihua nyamwanta kyuqema quarive, tuvata Iesusira vaaqa vitiqaa tu varohua kyuqema nraahu vura.

**Kotiva timwa tai quava
nraaquhua taatohua quavata
nraatara kyairave tura**

(Maaki 7:1-13)

15 Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nri nteta Iesusira kyapara hita tiqata, ²Nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto tiri haivaqahua timwa to quara nteqa kye variavo? I nraaqiaranramwuvanto hia kyauqu higaraitita, kyara nre variarave, tita.

³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye mpo, nanraqamave Kotiva vatai quara hia riaraitita, nkyeta qua nraahu riemwaqita vi variavo? ⁴Kotiva mwitaama tiro: Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante, timwa kyero Kotiva qaiqaa tiqaro, Nai nronra qorara uaqia hi quara ti variani vaisira ru kyaate, turave.

⁵Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kyeta nkye tiqata, Vaisi mpoavanto nai nrohua qohuara tiqaro,

Nte nkyitana kyaahaqa hiqana nyinrenra hiani munimanra hia nkyitana nyinraitina, Kotira mwinrenrave, tirera, ⁶mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove, qiarave. Nkye unra qua timwa kyeqatama nkyi haivaqahua timwa to quara nraakye qora timwa nyiqata nkye Kotira qua ru kyeta hiavo.

⁷Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru variqaro nkyiara ntapihi kyero qua qara ntumwa torave. Aisaiaava Kotira qua qovarama kyeqaro Kotiva mwitaama tiho, tiro:

⁸Mwaa mwatanaahua nroqitaita nraahu ni nutu tuaahere variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaihata variarave.

⁹Mwihua mwaanra tiqatama nkyiari nraaquhua qua nraahu timwa nyiqatara tita, mwihua quminama ni nutu tuaahere variavo, turave. *(Ais 29:13)* Aisaiaava haaru nkyiara mwitaa turave, tiro.

**Nanra inraikyavantove vaisi
uaqيامa kyaiharo hia
kyotataqama viro varirave tura**

(Maaki 7:14-23)

¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora nyaanrama kyero mwihuara tiqaro, Mwaa quara rieqatama ntapihi kyeta nraato tuate.

¹¹Vaisi nroqi viqete vari inraikyava hia mwia vara uaqيامa kyairave. Mwia nroqitairo nrinte vari inraikyava mwi inraikyava mwia vara uaqيامa kye varirave, tiro.

¹²Iesusiva mwi quara timwa kyero varuvata mwia nraaqiaravanto mwiva hunani uro nteta tiqata, E hiave ntapihi kyera hiaro? Parisi vaisinramwuvanto e vaakya timwa nyiana quara rieta uaqia

hi quarave timwa kyeta hia mwianra qamwataavo, tita.

¹³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni kova nyaamwuni variva taqairaro mwiva hia vara tuani in-raikyava qupiqairaro mwiva mwi inraik-yara tuqa vatama kyero ntaru kyaanan-rove, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva Parisi vaisiara tiqaro, Hia mwihuara nronraqama kyeta riaate. Mwihua vu qipa vihata variahua hia aanra taqaraitita variqata vu qipa quahua kyaata mponramwuvata aanra nyaamwutarerata uti variahuave. Vu qipa quari vaisiva nai hena vu qipa quani vaisira aanra nraamwutankye qianinra mwitanahuaqama ontiqi ntuqutu vivarave, tiro.

¹⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Vaakya nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyera timwa nyiana quara tiri timwa timwinraqe tire mwi quara okyara ntapihi kyeta riaare, tuvaro

¹⁶ Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyevata mwinramwuhua votima kyeta hiave ntapihi riaavo?

¹⁷ Nkye hia ntapihiarave iho? Kyara-vanto nroqima tero viva mwiaqaatairo raraq viro mwiqitairo qatinani tumi tarairave.

¹⁸ Vaisi mwutukyaqi vahi inraikyava nroqaatairo qatinani nrintaiva, mwi in-raikyava vaisi vara uaqiama kyairave.

¹⁹ Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi inraikyarara riaiva nri varirave. Vaisi rukyaarivave, mpora nraatara nro-hiarivave, api qaraqiro nrohiarivave, mpuara varaarivave, unra qiarivave, mpora nrutu mwatani tumi quarive tiro unra qua qiarivave, mwiqitairo nri varirave.

²⁰ Mwi inraikyava mwi inraikyava vu nraato mwutukyaqitairo nri ntero vaisi vara uaqiama kyaiharo Kotiva

mwi vaisirara uaqia hi vaisirave tirave. Vaisivanto hia kyauqu hiqama kyero kyara nraanriva hia mwia vara uaqiama kyairaro Kotiva mwianra uaqia hi vaisir-ave qiananrove, tiro.

Iesusiva mpo mwatanaa nraakye kyaahaqama mwatora

(Maaki 7:24-30)

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatora kyero uro mpo mwataqaa mwatukya taaratana Taiaavata Saitoni-vata vahu mwataraqaa varura.

²² Mwini uro varuvaro mwi mwataraqaanaa nraakye mpovanto Kenaani nraakyevanto Iesusiva varunani uro ntero Iesusirara nronraqama kyero aakyara ntero tiqaro, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, nianra po timwa mataante. Vaanavanto ni naamwunra utaqi variharo mwiva uaqiama kyero variho, tiro.

²³ Mwi nraakyeva mwitaa tuvaro Iesu-siva hia qua tiraitiro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro vuavi raavira tita, tiqata, Mwi nraakyea kyaahaqama kyairaro quar-ive. Mwiva tiri tivataqiro nriqanro aak-yara ntamwaqiro nrihanro tiri pupo-hama timwiho, tita.

²⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Isareri vaisivanto sipisipi votima kyeta raupirima quavaro Ko-tiva ni titaihana nte mwi mwatanaahua nraahu kyaahaqama nyatarerana tumu-vave, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi nraakyeva nrumu Iesusira vuqaa tumu ntiro variro tiqaro, Nronrao, qati ni kyaahaqama mataante, tuvaro

²⁶ Iesusiva qaqao tiro, Nte nraaqiara kyara vara kyena vairivanto hinani kyaankyorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwitaa tuvaro mwi nraakyeva tiqaro, Nronrao, vaisivanto kyara nreqanro viti

vaati kyaira qati vairivanto nrainrave, tiro.

²⁸ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nraakye nianra kepukyaqama kyera riaaro. Nanra inraikyara i mwutukya vahiariva qutaa qovara hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mate mwiqiara mwia nraamwunravanto kyuqema viro varura.

Iesusiva airi nraakye qora kyuqema nyatora

²⁹ Iesusiva mwi mwatara kyero Karirini kyaarera tokyasataa vuva uro taaqiqa mwaanri ntero mwatakyaa viro varuvata ³⁰ nraakye qora airivanto mwiva hunani vita. Mwihua kyuqu uaqiama vuhuave, vu qipa vuhuave, mwukyaari ntanrenra vuhuave, nro tita vuhuave, mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhuave, ekyaa mwihua sitaqita uro Iesusira kyuqutarasata kyovaro mwiva mwihua kyuqema nyatora.

³¹ Iesusiva mwihua kyuqema kyovata nraakye qoravanto taqovata nro tita vuhua qio qua tuvata, mwukyaari ntanrenra vuhua ntapihi varuvata, kyuqu uaqiama vuhua qati varuvata, vu qipa vuhua qati taqe varuvata, nraakye qoravanto mwihua taqeta vaimwateta kyauqu ntukikinraaqateta Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, Kotiva kyuqema kyero Isareri vaisiqaa ntaqikiyi variho, tura.

Iesusiva 4,000 vaisi kyara nyunra

(Maaki 8:1-10)

³² Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro, Nte nraakye qora ntuvaantuama vita variahuara nronraqama kyena po tuqo. Mwihua taarampo enta ni vatama kyeta variqi viqatama mwihua nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo. Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita vivaro kyara

nraataa hirata tantu vaantuantakyaa vivorave, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Mwaa qumina mwataqaave. Taisaita kyara vara kyetave mwihua nyiananrave? Nraakye qora airintima mwaini variavo, tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu vaihata tavukya pata mponramwuvata ntumwa tauro, tita.

³⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qorara mwatasata mwatakyaa quate timwa kyero ³⁶ mpereti 7 nramwuvata tavukya-vata vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero mwi kyarara nteqa kyero tukyama kyero nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua vara kyeta nraakye qora nyuvata ³⁷ ekyaa mwihua mwi kyarara qio nronra. Mwihua qio nrovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua nreta viti vaati kyora utu kyeta ntutantuto tura 7 nramwu piqa kyora.

³⁸ Mwi kyarara 4,000 vaisivanto nrovata nraakye nraaqiara airivantovata nronra. ³⁹ Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva mwihua nkyiari mwaatani sitovata vuvaro mwiva mpotuqi mwaanri ntero Makataanianra kyaareraqaama tero vura.

Nronra kyaiqa mpo tiri tinraamwutaante tura

(Maaki 8:11-13; Ruku 12:54-56)

16 Iesusiva mwini vuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Saitiusi vaisinramwuvantovata, Iesusiva varunani uro nteta kyai mwia mwataara hiqata taqaare timwa kyeta Iesusirara tiqata, E tiri tivuqaa nronra kyaiqa mpo tinraamwutairaqeta tire mwia taqetama

tire iara tiqata qutaama Kotiva mwia titaiharo tumivave qiare, tita.

²Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro enraihanro vuhero vehohaara utihata nkye tiqata hura vuhaananrove qiarave. ³Nkye toqaqi taqaavaro nyaamwuqi kyokira rutaihata mate vati ntuananrove qiarave. Nkye nyaamwuqi taqeqatama huari itaani okyararave, vati ntuni okyararave, ntapihi taqeqatama nkye nanraqamave mwaa entara qovara hiani okyarara hia ntapihiavo?

⁴Uaqia hi kyaiqara nraahu uti varia vaisihua Kotirara qumimaqama kyeta api nrohi variahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta i okyarara qutaave qiare ti variavo. Hia nte ntena okyara mwihua nyaamwutena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utuntema kyero nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu rieqatama nkye ni okyara taqetama nkye nianra Kotiva titai vaisivave tivarave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi vaisinramwuhua mwini kyero vurama.

**Nkye Parisi vaisinramwuanravata
Saitiusi vaisinramwuanravata
rauriqata variate tura**

(Maaki 8:14-21)

⁵Iesusira nraaqiaranramwuvanto taunru kyeta hia mpereti vararaitita, qati kyaareraqaa qareta vura.

⁶Iesusiva tiqaro, (Taupavanto utaqi viro mpereti vara uqenra kyaiharo kyotairave.) Parisi vaisivata Saitiusi vaisivata mwihua taupa mwia votima kyeta variavo. Nkyenramwu mwihuara rauriqata variate, tiro.

⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa

mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia vareta nrunanra mwianrave mwitaa tiho? tita.

⁸Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara ntapihi kyero tiqaro, Qikye, nianra kepukyaqama kyeta riaataara vaihata nkye nianra hia kepukyaqama kyeta rie variavo. Nkye nanraqamave mpereti hia vare nrianra kyaara airi qua ti variavo?

⁹Nkye hia ntapihi kyeta riaraitita, nkye taunruve kyaavo? Nte mpereti kyauquru vara kyena vaisi airi 5,000 vaisi nteqa kyena nyiavara nkye mwihua nreta kyora viti vaati utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Hiave nkye mwianra riaavo?

¹⁰Nte 4,000 vaisi mpereti 7 nramwu nteqa kyena nyiavara mwihua nreqata viti vaati kyo kyarara nkye utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Nkye hiave mwianravata riaavo? ¹¹Nte vaakya tu quara nkye nanraqamave hia ntapihi kyeta riaavo? Nte mpo quaqaa ntumwa kyena hia mperetiara tuqo. Nte nkyiara tiqana, Parisi vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata mwihua taupa votima kyeta variarara tita, nkye mwihuara rauriqata variate tuqo, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tuvaro mwinramwuhua su nyaatovanto ntapihi vuvata riovaro Iesusiva hia mperetivatama kyeta utaara taupara tiraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqanro Parisi vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata timwa taa quara mwianrama rauriqata variate tiho, tita.

Pitaava Iesusira okyarara tura

(Maaki 8:27-30; Ruku 9:18-21)

¹³Iesusiva mwatukya mpo Sisariaa Piripai nraaqani uro ntero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara

nraakye qoravanto ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.

¹⁴Mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Mpo hiahua iara mwiva Ioniva nramanri nyi varuvave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisaaavave ti variavata, mpo hiahua iara tiri haivaqava Ieremaiaavave, nraahumwa mpo poropetivanto qaiqaa qovarama viro variho ti variavo, tita.

¹⁵Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkyenramwu nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava Iesusira timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titai vaisiva Mesaiaavantove. Kotiva qati variqiro vi varira e mwia mwaaquvantoma varira hiaro, tiro.

¹⁷Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, E Ioninra mwaaqu Saimonivave. E nianra mwitaa qiararo Kotiva iara qamwate variho. Hia qumina vaisivanto ni okyarara i vu nraato mwihanra ntapihiananrave. Ni kova nyaamwuni variva, mwivama mwi quara i timwa mwihanra e ntapihiananrave.

¹⁸Nte iara mwitaa tireranave, I nrtutu Pitaavave. Orivave. Nte ori nronraqa ntena nraamwu hoqa tarerave. Mwi nraamwuva Kotira nraakye qoravanto varivarave. Qutira inraikyavanto-vata hia qio mwi nraamwunra nraatara kyaananrove.

¹⁹Nte i kiqa mwianrinra e nraante gesa qatua nyatairata nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyianinraqi qio vivarave. E mwatani variqara mpo inraikya qora inraikyara qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua mwia vataqiro viqaro qao timwa taananrove. E mwatani variqara mpo inraikyara hia qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua

mwia vataqiro viqaro hia mwi inraikyarara qao qiananrove, tiro.

²⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kepukyaqama kyero timwa nyinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyita nianra mwiva Kotiva titai vaisiva, Mesaiaavanto variho qiate, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra timwa nyunra

(Maaki 8:31–9:1; Ruku 9:22–27)

²¹Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai qutu quaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte Ierusaremini quarita mwini nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhuvata, mwihua ni uaqiamaqita vi varivaqena nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita ni ru kyaivaqena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

²²Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava mwia vita uhini kyero mwianra qaqao tiro, Nronrao, haunri Kotiva mwihua kyairata i mwitaama mwatevorave, tiro.

²³Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaa viro Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrani quante. Hia ni aanra antuaante. E hia Kotiva riaintema kyera rie variaro. E qati vaisivanto rie variantema kyerama rie variaro, tiro.

²⁴Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero, nai ru kyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrianrive. ²⁵Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaara enta qati variqiro quananrove.

²⁶ Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikyaa ntuvaantuama kyero vatero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava mwia qiove kyaahaqa hiananro? Hia qiove. Mwiva hia kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quanarove.

²⁷ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara qaiqaa nyaamwusaina kepukyavanto uro ntantena tuminrenrave. Mwi entara ni kora okyara kyuqe hiariva niqaatairo itero ntuvaahе variraqe nte nyaamwunyaahua kyapata tumu variqana ekyaa nraakye qoravanto kyaiqa varerara rieqanama nkyiari kyoqaa nyianinrave.

²⁸ Nte qutaa qua qianinra riaate. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwihua hia vaakya qutu vivarave. Mwihua qati varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina nte vunyaa vaisiqama vina variarita mwihua qutu vivarave tuqo, tiro.

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura

(Maaki 9:2-13; Ruku 9:28-36)

17 Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovero mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira mwia qata Ioniravata, mwinramwuhua sita varero taaqiqaa nkyiariaraa varirerata vura.

² Mwini uro varuvaro Iesusira mwamwantavanto nraahumwa mpo mwamwanta kyuqu vuvaro mwia virivanto huarivanto itaintema kyero ntuvaahе varuvaro mwia tuavaaqavata mpoqama kyero takyquiro ntuvaahе varura.

³ Mwia mwamwantavanto mwitaama kyero kyuqu vuvaro varuvata mwia nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata Iraisaakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana qovarama vita

variqata Iesusiravatama kyeta qua ti varura.

⁴ Mwitanahua Iesusiravatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronrao, kyuqemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpo, hoqa nyataare, tiro.

⁵ Pitaava mwi quara qati nraahu ti varuvaro tonamwu takyquiro ntuvaahova mwihua ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu, ni mutukyavanto mwianra mpoqama kyero nti vari nraaqiaravama variho. Nte mwianra qamwateqanama varuqo. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro.

⁶ Quavanto mwitaa tuvata mwia nraaqiara taaramponramwu mpoqama kyero nyaatuqa tovata virianasaita mwataqaa tumu ntita varuvaro ⁷ Iesusiva uro ntero nai kyauquqo mwihuaqa tu varero tiqaro, Mwaahua, siquate. Hia aatu hiqata variate, tuvata ⁸ mwinramwuhua tuaahera kyeta taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvaro vaisi mpo mwitanahua hia varura.

⁹ Taaqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Mateqa taqaa inraikyara hia mpohuavata timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara nte qutu quaninraqitaina qaiqaa qati sivina varianinra mwi entaraqaataitama timwa nyiqita quate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra okyara ti varia vaisihua mwitaama timwa nyita tiqata, Iraisaava tiri haivaqava nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave. Mwihua nanraqamave mwitaa ti variavo? tita.

¹¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mwihua qutaa ti variarave. Iraisaava

nraante nrumu ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero nrianrivama variho.

¹²Qio nte nkyiara tiqana Iraisaa vaakya nrumu varurama tuqo. Mwiva nrumu varuvata vaisi mpo uhua hia mwia ntapihi kyeta taqaraitita, Iraisaa nkyiari kyakya huntama kyeta mwia qoraqama mwatorave. Mwi vaisihua ni mwatani mwatatai nraaqiaravata qoraqama matevarave, tiro.

¹³Iesusiva mwitaa tuvaro mwihua nyaato ntutoraa vuvata riovaro Iesusiva Iraisaaqaa ntumwa kyero Ioniva nramanri nyi varu vaisirara tura.

**Iesusiva nyaako mpoqitairo
vaana titamwa kyora**

(Maaki 9:14-29; Ruku 9:37-42)

¹⁴Mwinramwuhua taaqqaatai tumu nte taqovata airi nraakye qora ntuvaa-tuama vita varuvaro vaisi mpovanto uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro tiqaro, Nronrao, ni maaquara po kye timwa mwataante.

¹⁵Mwiva ueraqama viro anoma kyero uaqiama viro variho. Airi enta mwiva qiaqi ntumwa viro nramanriqi ntumwa viro hi variho. ¹⁶Nte mwia vitaqina nrumu i nraaqiaranramwuvanto varianani kyauqata mwihua mwia kyuqema mwataare tita taqaavaro hia qioqa hirave, tiro.

¹⁷Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua api nrohi variahuave. Nkye hia Kotirara qutaqama kyeta rie variavo. Qikye, nkye ni qio pupohaira uti variavana nte nataa nataama entave nkyi kyapata variqina quaninrave? Nte nataa nataama entave variqana nkyi kyaahaq hianinrave? Qio nraaqiara mwia viteta nte varura mwaaqaa nriate, tiro.

¹⁸Timwa kyero Iesusiva vaana titamwa kyovaro nraaqiara mwia utaquitairo nritarero vuvaro mwiaqaatairo mwia

mwamwantavanto kyuqema vuvaro qio varura.

¹⁹Qio varuvata mwia nraakiara mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tire vaana mwia titauro nanraqamave hia nritarero viho? tita.

²⁰Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hia Kotirara kepukyaqama kyeta rie variahuara tita, vaana titaavaro hia nritaraiho. Maasiteti uruve hovante pata uru qiani vahirave. Nkyenramwu Kotirara riemwaqita viva mwi urura votima kyero vahirera, nkyenramwu qioma mwaa taaqirara mwaaqaataira sivira vutuni quante tivaro taaqivanto quanarove. Nkye mwitaama kyeta Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vivera, nkye ekyaa kyaiqa qioma varevarave.

²¹[Nkye hia Kotirara aakyara nteta kyaravata aurama teqata nkye hia qio mwi vaanahua sitevarave, tiro.] Mwitaa turama.

**Iesusiva qaiqaa nai qutu
viro qati siquaninranra vutu
kyero timwa nyunra**

(Maaki 9:30-32; Ruku 9:43-45)

²²Iesusira nraaqiaranramwuvanto Karirini ntuvaaantuama vita varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavugita ²³uro vaisi kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata varura.

Taakisi kyorara tura

²⁴Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata Kapenaamini uro ntovata Kotira

nraamwuqaa ntaqikyiqata taakisi vare varuhua nri nteta Pitaara kyapara hita tiqata, I nronra vaisivantovata mwi taakisira kye varirave iho? tita.

²⁵ Tuvaro Pitaava eo tiro, Mwivavata kye varirave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Pitaava nraamwuqi vuvaro Iesusiva nraante Pitaara ntumwahiamwa hiro tiqaro, Saimonio, Mwatani variahua mwihua vunyaahua ta mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave? Nkyiari mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Mpo mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Tiraqena riaankye, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Mwihua mpo mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Tire hia mpo mwatanaahua variraitita, tire Kotira nramwunaavanto variqatara tita, tire taakisi kyaarava hiama vahirove. ²⁷ Qio mwihua tiriara tivorave. Mwianra rieqarama uro kyaareraqi huku tuto kyairaro tauraaqama kyero tavukya nrianriva nrumu ruvirara pati kyera mwia nro ntapahu kyera mwiqitaira munima vara kyera nianravata enanravata taakisika hianta, tiro. Mwitaa turama.

**Tavave tirinramwuqitairo
nronraqama viro vunyaa
vaisivanto variananrove tura**

(Maaki 9:33-37; Ruku 9:46-48)

18 Mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Kotiva ntaqikyiraiqi tavave nronraqama viro vunyaa vaisivanto variho? tita.

² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara pataru nraanrama kyero mwihua suqaa vatero ³ tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkye hia nraaqiara mwaa votima vita varivera, nkye hiama

qio Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi vivarave.

⁴ Kotiva ntaqikyianinraqi vunyaa vaisivanto varirero hirera, mwiva nai nrutu vara mwataniqama kyero nraaqiara mwaa votima kyeroma variarive. Mwi nraaqiarara voti hiarivama vunyaa vaisivanto variananrove.

⁵ Vaisi mpovanto nraaqiara mwaa voti hianinra qamwata mwateqaro nivatama qamwata mataananrove.

**Mpohua uaqia hi aanranra
nyaamwutevorave tura**

(Maaki 9:42-48; Ruku 17:1-2)

⁶ Nraaqiara pata mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra nraamwutairera, mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Mwi vaisiva hia nraaqiara mwia uaqia hi aanranra nraamwutaraitiro variraro mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyairaro ntaqutu viraqe huviqarave qiataarave.

⁷ Po, mwatani vari nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihua mwataara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauqo. (Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.)

⁸ I kyauquvantove, i kyuquvantove, uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera qaqira kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiku vahiarivave, kyuqu kuaiku vahiarivave, nyaamwuni vira qioma qati variqira vinanrave. Uaqia hi kyaiqara utiqarama kyuqu taaratanave, kyauqu taaratanave, vahiariva variraro hia qipaani qiaraiqi i tuto kyaankyorave.

⁹ E vu hiniqotaira taqe variqara uaqia hi kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqira quanqyorave tira, ena

vu hini vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, qioma nyaamwuni vinanrave. E vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira virava nraakiara qutu viraro i qia nronraqi tuto kyaananrove.

¹⁰Nkye tageqata variate. Nraaqiara pata mwaahua varivata nkye mwihuaqitaita pata mporuara uaqua tita mwianra qumina nraaqiararuve tivorave. Nyaamwunyaahua mwihuaqaa ntaqikyí variahua hia mwihuara qumina nraaqiarave tiraitita, mwihuara rieqata ni kova nyaamwuni varira nraaqani variarave, tiro.

Sipisipi raupirima vuraqa ntumwa kyero tura

(Ruku 15:3-7)

¹¹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, [Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte raupirima qua nraakye qorahua sitarera tumuvave.] ¹²Nte mwaa quara qianinra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto sipisipi 100 vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwiva hiave 99 sipisipi hini mwinramwuhua qati varihua taaqiqaa kyero raupirima quani sipisipira puua hirero quananrove?

¹³Mwiva mwianra puaamaqiro viro uro mwia puama kyairera, mwiva tiqaro, Raupirima kyaurama ntena puama kyena vitauqo, timwa kyero mpogama kyero mwianra qamwateqaro sipisipi 99 hia raupirima quahuara hia nronraqama qamwataananrove.

¹⁴Mwia votima kyero ni kova nyaamwuni variva mwaa nraaqiaranramwuhuaqitairo mpovanto raupirima quankyo timwa kyeqaro varirave, tiro.

I qata vakyaavanto i uaqياما mwataandinranra tura

¹⁵I qata vakyaa mpovanto i mpo inraikya uaqياما mwatairara e mwianra tirera hiqarama uro mwia vita kyera nkyetaraatana nraahu variqata mwi quara avuqavu hiate. Mwiva i qua riairera, mwia vita varera mwiaqaataitatana nkye kyuqema kyeta kuaaqi qioma variqita vivarave. ¹⁶Mwiva hia i qua riairera, uro vaisi kuaikuve taaratanave sitaqira nrinrata mwitanahuavata nrumu variqata i qua rieqatama qio qutaama tira hiaroma tivarave.

¹⁷Mwitaamaqita vivaro mwi vaisiva nkyinramwu qua hia nraahu riairera, mwiaqaataira ekyaa Kotira nraakye qora ntuvaantuama kyera ena qua mwia ekyaa mwihuavata timwa nyiante. Mwi vaisiva Kotira nraakye qora ntuvaantuama tehuara hia riairera, ekyaa mwiaqaataita nkye mwi vaisira titeqatama tiqata, E mpo mwatanaa votima kyerama variaro. E taakisi vare varia vaisihua votima kyerama variaro, qiate.

¹⁸Nte qianinra riaate. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikya uaqياما hiani inraikyarara qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro mwianra qao timwa taananrove. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikyarave hia qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro hia mwi inraikyarara qao timwa taananrove, tiro.

¹⁹Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qaiqaa qianinra riaate. Nkyiqitai vaisi taaratanavanto kuaa vu nraato vateta Kotirara kyapara hivaro ni kova nyaamwuni variva mwitanahua tintema kyero nyiananrove.

²⁰Taaratanave, taarampotanavantove, ni kyaiqarave tita ntuvaantua hivera, qio nte mwinramwuhua utaqaq varianinrave, tiro.

**Nai hena vaisiqaa qua vahura
hia qaqira kyo vaisiraqa
ntumwa kyero tura**

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava uro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, ni kata pakyaa mpovanto ni uaqiama matairera, nte nataama nanive mwianra hia iqaa qua vatena qaqira kyarerave qianinrave? Kyauquru hisai taara nanive mwitaa hianinrave?

²² Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte iara kyauquru hisai taaranani mwia qua qaqira kyaante tuqo. Nte iara mwia qua 500 nani qaqira kyaantema tuqo, tiro.

²³ Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikiyariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Nronra vaisi mpovanto nai kyaiqa vaisinramwu nyito munimanra ntena vararerave turave.

²⁴ Timwa kyero tohara kyero vare varuvata mwia kyaiqa vaisi mpo vitaqita mwiva huraqa kyovaro mwi vaisiva nronra munima 1,000,000 kinaa vara kyero nramwa kyova vahuvaro ²⁵ mwiva mwi munimanra nai mwianriva hia qioqama kyero vahuvaro mwia nronra vaisivanto tiqaro, Mwi vaisiravata mwia nraata nraaqiaravata, mwiva ekyaa in-raikya vataaninravata, mpohua nyita munima varaqita nrumu ni mpivaqena nte mwiva vara nramwa kyai munimanra hiniqama ntena varaankye, tiro.

²⁶ Mwiva mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte qakyoma kye mwi munimanra puaa-maqina vina uro ekyaa puaama kyena ina mwiankye, tiro. ²⁷ Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra po kye timwa mwatero tiqaro, Qio nte iara po kye timwa mwateqanama mwi munimanra qaqira kyauqo. Hia nina mpiante. Qaqira kyera quante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva veva ntero vuva uro taqovaro kyaiqa vaisi mpovanto nai mwia henava mwia munima 10 kinaa vara nramwa kyova nruvaro mwiva mwia uro nruntana tutero ntaquti variro mwianra tiqaro, Ni munima nramwa kyaanarra qamwan-rama kyera nina mpiante, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro mwia henava mwiva tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte mwi munimanra qakyo puaama kyena i mwiankye, tu-
var ³⁰ mwi vaisiva hia mwia qua riaraitiro, nai hena vaisi mwia kar-
avuqi kyero tiqaro, Ni munima nramwa kyaanarra ekyaa nina mpiraqaenama i huvantu kyaaninrave, tiro.

³¹ Mwitaa timwa kyero nai hena vaisi mwia karavuqi kyovata kyaiqa vaisi mponramwuvanto mwia taqovaro uaqia huvata e uaqiama hira hiaro timwa kyeta uro nronra vaisi timwa mwu-
var ³² mwia nronra vaisivanto nai kyaiqa vaisi nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, E uaqia hi kyaiqara uti variara vaisivama variaro. E nianra po kye timwa mataante qiarana nte e nramwa kyaana munimanra nronra munima ekyaa qaqira kyena hia nina mpiante turave.

³³ Nte iara po tuntema kyera evata ena henanranra po timwa mwataataara vai-hara hia mwitaa hiaro, tiro.

³⁴ Mwitaa timwa kyero mwia nronra vaisi mwia mpoqama kyero raraqa to-
var ³⁵ mwia nronra vaisivanto nai kyaiqa vaisi karavuqi kyero tiqaro, Mwiva karavuqi variqaro nai nramwa kyai munimanra ekyaa nina mpiarive, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye nkyeta mwutukyaqaitaita nkyeta sata sakyaaahua nkyi uaqiama nyate quara hia qaqira kyaraitita qati nraahu riemwaqita vivera, nkyi sova nyaamwuni variva nkyeta uaqia hi

kyaiqara utua quaravata qati nraahu riemwaqiro quananrove, tiro. Iesusiva turama.

**Vaisivanto nai nraata
qaqira kyaaninranra tura**

(Maaki 10:1-12; Ruku 16:18)

19 Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Karirisairo Iutia mwata Iotaani nramanri qarahini vuvata ²nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro mwiva mwini variqaro mwihua nriqa vuhua kyuqema nyatora.

³Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiva hunani uro nteta Iesusirara api qua qiarive tita mpo qua mwia kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto mpo qua mpo qua vahiraro mwi quara kyaara nai nraata qaqira kyaananrove? Mwiva mwitaa hirera, mwiva tiri mwaanra qua nteqave kyaananrove? Tiraqe riaare, tita.

⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hiave Mosesiva qara ntumwa to quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataamama vahiro. Nyaamwuvata mwataavata ututova, Kotiva tauraaqama kyero vaisivata nraakyeavata utu kyero tiqaro, ⁵Vaisivata nraakyeavata ututaurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri kuaaqi variqi vita mwitanahua kuaa mwamwanta varivarave turave.

⁶Mwitanahua hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, kuaa mwamwanta nraahu variarave. Qio Kotiva mwitanahua kuaaqa taqau tairara tiro, mpovanto mwitanahua ntainra kyaankyorave, tiro.

⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa turave. Qio nanraqama Mosesiva mpo qua turave? Mosesiva timwa to quava mwataama tiho, Vaisivanto nai nraata qaqira kyaariva qaravata mwinro qioma

qaqira kyaananrove turave, Mosesiva nanraqama mwitaama kyero qua timwa torave? tita.

⁸Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahua mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvararo tiro, Mosesiva qihaakyama kyero qio mwitaa hiate, timwa kyero mwi quara timwa torave. Haaru tauraaqama kyero mwata ututo entara hia mwitaama vahurave.

⁹Nte nkyiara mwitaama tuqo, Nraakyeavanto hia vaisi mpovatama kyero nrohiraaitiro variraro mwia vaativanto mpo qua kyaara mwia qaqira kyero mpo nraakye varairera, mwi vaisiva qaraakya nraakyeentiri nrohiqaroma mwiva nraata vaati ntugema kyeroma mwiavata mpuraaqama kyeroma nrohiananrove tuqo, tiro.

¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusirara tiqata, Qikye, vaisivanto mwitaama kyero nraata varaariva vahirera, vaisivanto hia nraata vararaitiro qati variarive, tita.

¹¹Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia ekyaa vaisivanto nkye qiante hita hia nraata vararaitita qati varivarave. Kotiva kepukyaqama mwataari vaisiva mwiva nraahu qati variananrove.

¹²Mpo qara mpo qara hi okyara qaara mpohia vaisihua hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua mwata kyaavaro mwihua mwamwanta hia kyuqema vaihatara tita, hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua mwamwanta uaqiama kyaavata tita, mwihua hia nraata varaarave. Mpo-hia vaisihua Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyirara riegata tire Kotira kyaiqa vararerave timwa kyeta hia nraata varaarave. Mwi quara ntapihi kyero

rie variariva, mwi vaisiva mwi quara riemwaqiro quanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva nraaqiaraqaa kyauqu vatero mwihua kyuqema nyatora

(Maaki 10:13-16; Ruku 18:15-17)

¹³ Iesusiva varuvata nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sita vareta Iesusiva mwihuaqaa nai kyauqu vateqaro Kotirara aakyara tiraro mwihua kyuqema nyataarive timwa kyeta Iesusiva varunani sitaqita uro kyarera utuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Qati kyaivata mwihua nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove, tiro.

¹⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nraaqiara mwihuaqaa vatero mwihua kyuqema nyatero vura.

Qaraakya vaisivanto airi inraikya vatorara tura

(Maaki 10:17-31; Ruku 18:18-30)

¹⁶ Mpo enta vaisi mpovanto Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte kyuqe kyaiqa nataa hianinra Kotira vara mwataan-inraqaatainave nte ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave kyuqe kyaiqara ni kya-para hira hiaro? Kotiva kuaikuvanto kyuqema varivave. I ekyaa enta qati variqira quataa hirara, e Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara riemwaqira quante, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Qio nte nanra quave Kotiva timwa toraqitaina riemwaqina quaninrave? tuvaro

Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Mwaa quara timwa torave:

Hia vaisi ru kyaante. Hia mpora nraata-vata nrohiante.

Hia mpuara varaante. Hia mpora unra qiante.

¹⁹ Ena nrohua qohua nrutu tuaahera ny-ataante. *(Kis 20:12-16)*

E enanra i mwutukya vahintema kyera ena hena vaisiaravata

i mwutukya vahirara variante, turave. *(Wkp 19:18)*

Mwi quara timwa tora riemwaqira quante, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte ekyaa mwi quara qiananra riemwa ntapihi kyauvama varuqo. Nanra inraikyavantove qati vaihana nte hia qioqa huqo? tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E mpoqiavata kyuqe vaisivanto varirera, uro ekyaa ena vatena inraikyara ny-inra munima vara kyera hia mpo in-raikya vate nraakye qorahua nyin-ranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwiaqaataira e ni pataqira nriante, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwiva mwi quara riero airi inraikya vatovara tiro, mwia mwutukyavanto uaqia hu-varo hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaran-ramwuanra tiqaro, Nte qianinra, riaate. Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraq i mwukyaari tukyeqatama vivarave.

²⁴ Nte qaiqaa timwa nyianinra riaate. *(Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qio mwitaa hiananrove.)* Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi qio ntuqiaraanin-ravauma, airi inraikya vataari vaisiva Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraq i qio quanarove, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quarara airi nraato tita tiqata, Qikye, airi inraikya vatehua Kotira mwatukyaqi hia qio vivera, nai tavave qio mwini quanarove? tita.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua taqero tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiama qio vi-varave. Kotiva kyaahaqa hirata mwihua qioma vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivave, tiro.

²⁷ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante, tirenramwu i vataqita virera hita, ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro. Tire mwia qiata nanra inraikyave varaananrave? tiro.

²⁸ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwini ramwuhua tiqaro, Nte qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa vare varirara taunru kyaaninrave. Ekyaa inraikya qaraakyaqama kyero vahiani entaraqaa nte mwatani mwatatai nraaqiarava, nte mwi entara takyuqi variari inraikyara peqa inraikyavatama kyena nyaamwuni nronra taintaqaa mwatakyaa vina variarita nkye ni nraaqiara 12 nramwuvanto ni pataqita nrhina, nkyevata tainta 12 nramwuhua mwatakyaa vita variqata Isareri vaisi 12 okyara mwihuaqaa ntaqikyiqata mwihua qua avuqavu hivarave.

²⁹ Vaisi mpovanto nai mwaatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, nai mwatave, qaqira kyero ni kyaiqarave tiro quariva, mwi vaisiva mwia qitata nai kyoqaa vareqaro hia kuaa nani varaananrove. Mwiva mpoqiavata vareqaro 100 nani varairaro mwia mwoqaa Kotiva mwianra e ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu variqira quante qiananrove.

³⁰ Mate nraakye qora airivanto vuni variahua, qakyo mwihua tumitareta nraakiarani varivarave. Mate mwaa

nraakiarani variahua, mwihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

Uaini vara tutoraqi varohuaqaa ntumwa kyero tura

20 Kotiva ntaqikyiariva vahirero mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiani quara votima kyero vaiho. Mwata airi vahu vaisiva vaakya toqa entaqi siviho nai uaini vara tutoraqi kyaiqa varaate tiro, kyaiqa vaisiara puua hirero vurave.

² Vuva uro vaisi mponramwu puuama kyero tiqaro, Nkyenramwu mate ni kyaiqa vara mataivaqe nte mwi entarara rieqana nkyi kuaiqia kuaiqia munima kuaa kinaa kuaa kinaa nyiankye, tuvata eo tuvaro nai aakyoqi sitaairo uro kyero.

³ Uro kyero varuvaro huarivanto nrinro viri sataqa huvaro mwiva maaketiqi vuva uro taqovata vaisi mponramwuvanto qumina varuvaro ⁴ mwiva mwihua tiqaro, Nkyevata uro ni aakyoqi ni kyaiqa vara mataivaqe nte nkyita kyaiqara rieqana kyoqaa nyiankye, tiro.

⁵ Tuvata mwihuavata mwini vuvaro mwiva varuvaro huarivanto virini qitata nrinro ihera mwutukyaqa huvarovata, huarivanto tuminro vititoqa huvarovata, mwiva vaisi sitarero vaakya hunte hiro.

⁶ Aakyo qova kyaiqa vaisi qati nraahu sitaairo vuvaro kyaiqa taiqeva qau-maqa huvaro qaiqaa maaketiqi uro taqovata vaisi mponramwuvanto qati nraahu sivita varuvaro mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye nanraqamave mate qumina varita hiavo? tuvata ⁷ mwihua mwia timwa mwita tiqata, Hia vaisi mpovanto tiriara kyaiqa varaate tihatama tire qumina varuro, tuvaro mwihua tiqaro, Qio nkyevata uro ni uaini aakyoqi kyaiqa varaate, tiro.

⁸ Mwitaa timwa kyero varuvaro enta hirero huvaro aakyo qova nai kyaiqaqaa

ntaikiyu vaisirara tiqaro, Kyaiqa vaisi ekyaa nyaanrama kyera mwihua nkyiari kyoqaa nyiante. E nraakiara nria vaisihua nraante munima nyiqi vira uro vaakya vuni nria vaisihuaqaa taiqa kyaante, tiro.

⁹Mwitaa tuvaro mwiva kyaiqa taiqarera hunani nruhua nraante munima kuua kinaa kuua kinaa nyinro.

¹⁰Nyiqiro viro vaakya toqaqi nru vaisihua munima nyinrenro huvata mwihua tiqata, Tiri munima mpoqiavata timwiananrove, tuvaro mwiva mwihuavata kuua kinaa kuua kinaa nraahu nyinro.

¹¹Kuua qarama kye nyuvata mwihua mwi munimanra vareta aakyo qorara nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, ¹²Qaqao, kyaiqa taiqaarava qaumaqa ihata nria vaisihua kyaiqa pataqia nraahu vara kyetama kuua kinaa kuua kinaa varaavo. Tire vaakya toqaqi nrunrahua huari nronraqi kyaiqa varaqi vurarama e nraakiara nria vaisihua nyianrantema kyerama tirivata timwinra hiaro. Nanraqamave mwitaa hiaro? tita.

¹³Mwihua mwitaa tuvaro aakyo qova vaisi mpora tiqaro, Ni vaisio, hia nte i uaqiama mwataquo. Qio qutaa nte vaakya toqaqi iara ni kyaiqa varairaqe nte i kuua kinaa mwiankya tuqara e eo qiananrave?

¹⁴Ena munimavata varera ena mwaatani quante. Nte ivata nraakiara sita tauhuavata kuua qarama kyena nyiataa ihana nyunrave.

¹⁵Nte ntena munimanra tina, hiave nte ntena kyakya hianinraqa nkyi tukyama kyena nyianinrave? Nte qihaakyama kyena ntena munima nyuqanra nanraqamave e kyaruntira hiaro? turave, tiro.

¹⁶Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro taiqa kyarera hiro tiqaro, Mwia votima kyeta mwoqani var-

ihua qakyo vuni utu vivarave. Vuni utu vihua qakyo mwoqani tumi vivarave, tiro.

**Iesusiva taarampo nani nai
qutu viro qati siquani quara
vutu kyero timwa nyunra**

(Maaki 10:32-34; Ruku 18:31-33)

¹⁷Iesusiva Ierusalemianra aanrani viqaro nai nraaqiara 12 mwinramwuhua nraahu sita kyero tirema timwa nyinro tiqaro,

¹⁸Taqaate, tirenramwu Ierusalemianrama vi varuro. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava mwini uro ntaariro ni qovarama kyero uro Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, nyiananrove. Nyinrata mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta ¹⁹ni pitaqita mpo mwatanaahua kyauquqi uro kyaivata mwihua nianra raima mateta kyaanta vara kyeta mwiaqotaita ni moqasata ntuteqaateqama mateta mwiaqaataita uro kyatariqaa ni rutaivagena nte qutu vinama taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

**Iemisikya Ionikya nronra
vaisi varirara mwihua nyova
Iesusira kyapara hura**

(Maaki 10:35-45)

²⁰Mwi entara Sepetira mwaaqutana nyova mwitanahua sita varero Iesusiva hunani vuva uro mwia vuqaa variqaro kakataama viro mwataqi tumu ntiro variqaro nai kyaahaqama mwataaninranra Iesusira kyapara hura. ²¹Iesusira kyapara huvaro mwiva mwia nai kyapara hiro tiqaro, Nanra inraikyarave qiaro? tiro.

Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Qiove mate mwaa e eo timwa tairata nraakiara e nronraqama vira vunyaa

vaisivanto varinanraqa ni maaqutana nronraqama kyairata mpovanto i kyauqu kyaatutani variraro mpovanto i kyauqu kyaantaaganani variarive, tiro.

²²Mwi nraakyevea mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuaa tiqaro, Nkyenramwu mwitaama kye ni kyapara hiqatama hia mwi quara okyara ntapihiraititama, mwitaa qiavo. Nte nriqa quaninra nramanri voti hira nraaninra nkyetanavatave nrevarave? tuvata mwitanahua tiqata, Qioma nraananrave, tita.

²³Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaama nkyetanavata mwi nramanrinra mwia nrevarave. Ni kyauqu kyaatutanivata, kyaantaaganivata, mwata kyaavi varitana hia ni kyaiqa vahirave. Ni kova vaisi taaratana terama kyero vatai vaisitanama mwini mwata kyaavi varivarave, tiro.

²⁴Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara hini 10 mwinramwuhua mwi quara rieta mwi qate vakyetana inronra hura.

²⁵Mwinramwuhua mwi vaisitana inronra hi varuvaro Iesusiva ekyaa mwinro mwaanro mwinramwuhua nyaanrama kyero qio eqaate tiro, Mpo mwatanaahua ntaqikyiqi qua okyarara nkye riarave. Mwihua vunyaa vaisivanto nritare viritoqama variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara tirini varaate ti variarave. Mwihua nronra vaisinramwuvanto tiqata, Nte nronravanto varuqo. Ni qua nraahu riemwaqi quate, ti variarave.

²⁶Nkye hia mwihua hianta hiate. Nkyiqitairo mpovanto nronraqa hirero hiqaro mwiva nkyi kyaiqa vara nyataarive.

²⁷Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero hiqaro mwiva karavu vaisi votima viro nkyi kyaiqa vara nyataarive.

²⁸Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye qorara ni kyaiqa vara mataate tina, tumuvave. Nte nraakye qora mwihuara kyaiqa varaqi vina, airi nraakye qora kyaahaqama nyatarera mwihuara rieqanama qutu vinerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

Vu qipa vu vaisitana Iesusiva ntapairi kyora

(Maaki 10:46-52; Ruku 18:35-43)

²⁹Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata Ieriko kyeta vi varuvata nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvata ³⁰vaisi taaratanavanto vu qipa vu tanahua aanra tokyani variqata riovaro Iesusiva nritarero viqaro tuvata mwitanahua aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.

³¹Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwitanahua inronra hita tirema variate tuvatavata mwitanahua hia mwihua qua riaraitita, nronraqama kyeta aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.

³²Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva nrumu siviro variro tiqaro, Nivanto nkyitana nataa hiarive titatanave nkyetana nianra aakyara nte variavo? tiro.

³³Mwitaa tuvata mwitanahua timwa mwita tiqata, Nronrao, tiritana tivu ntapairi timwa taanterama i nraanre varuro, tita.

³⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahuara po timwa nyatero mwitanahua suqaa nai kyauqu viti vatovaro mwitanahua suvanto gamwanrama ntapairi vuvata qio taqeta mwiaqaataita Iesusira vataqita vura.

**Nraakye qoravanto Iesusira
qamwata mwate varuvaro
Iesusiva Ierusaremiqi vura**

*(Maaki 11:1-11; Ruku
19:28-40; Ioni 12:12-19)*

21 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasi Oripa taaqi mwemwaqi vahu mwatukyaraqi uro nteta Iesusiva nai nraaqiara mpotana sitero ²tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi uro ntetama ntonki nraante taqavarave. Ntonkivanto nai nraati vatama kyero kyaantaru taivaro varianinra uro mwitanahua huvantu kyeta sitaqita nrumu ni mpiate.

³Vaisi mpovanto nkyitana kyapara hirata mwitaama qiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro qiate. Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitananra qio qamwanrama varaqita uro mwiatema qiananrove, tiro.

⁴Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivanto tu quava mwivauma vahiarive tiro, Iesusiva mwitaa tura. Haaru poropeti vaisivanto Kotira qua qovarama kyero mwataama tiro:

⁵Nkye Ierusaremiqinaahua mwitaa timwa nyiate.

Nkyi vunyaa vaisivanto nkye hianani nri variho.

Mwiva qihaakya hivara tiro, qihaakyama kyero ntonki mwoqaqaa nri variho.

Mwi ntonkiva qaraakya ntonkivantoma variho, tura. *(Sek 9:9)*

⁶Mwiva tu quava mwivauma vahiarive tiro, Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitovata mwitanahua Iesusiva tuntema kyeta vuhua uro ⁷ntonkivata mwia nraativata vitaqita nrumu kyeta mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari tuavaaqa ntonkiqa vuti mwatovaro

Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

⁸Varuvata nraakye qoravanto nkyiari tuavaaqavata aanravau vuti mwatovata nraakye qora mpo uhua kyatari mwanre teqeqita nrumu aanravau vuti mwatora.

⁹Vuti mwatovata Iesusira vuni vuhua-vata mwoqani vi varuhuavata aakyara nteta tiqata,

Ntevitira mwaaqu nrtutu tuaaheraate.

Nronravanto nai nrtutuqa nri vari vaisira

kyuqema mwataiho. *(Sng 118:26)*

Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrtutu tuaaheraate, tita.

¹⁰Mwitaa timwaqita vi varuvaro Iesusiva Ierusaremiqi vuvata ekyaa mwi mwatanaahua hianteta vitare nritare hi varita tiqata, Qikye, Ta vaisivave nriho? tuvata ¹¹nraakye qora mpo uhua tiqata, Mwaa vaisiva Iesusivave. Mwiva poropeti vaisivanto Nasareti Karirisairo nrivave, tita.

**Iesusiva Kotira nraamwuqitairo
munima kyaiqa vare
varuhua vara veva kyora**

*(Maaki 11:15-19; Ruku
19:45-48; Ioni 1:13-22)*

¹²Iesusiva uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata kyoqaa uti varu vaisihua mwiqi kyoqaa uti varuvaro mwiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima tuqasaaqi varu vaisira tainta vara rauru kyero, nyaamwa nyiqanro munima vare varu vaisira taintavata vara rauru kyora.

¹³Mwitaama kyero mwihuara tiqaro, Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava tiqaro,

Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia nraamwunrave tivarave, turave.

(Ais 56:7)

Nkye mwaaqi variavaro mpuara vaisivanto uqetaa mwatukyara votima kyeroma mwaa nraamwuva vaiho, tiro.

¹⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiqi varuvata vu qipa vu vaisihuavata, kyuqu kyauqu ntanrenra vuhuavata, mwiva hunani nruvaro Iesusiva mwihua kyuqema nyatovata qio varura.

¹⁵ Iesusiva mwihua kyuqema nyatero nronra kyaiqa vare varuvata nraaqiar-avanto Kotira nraamwuqi varita tiqata, Ntevitira mwaaqu mwia nrutu tuaaher-aaite, tita.

Mwitaa ti varuvata Kotira nraamwuqaa ntaqiky varu vaisihuavata mwaaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwi inraikyara taqeta Iesusira inronrama mwateta Iesusirara qaqao tita, ¹⁶ E hiave nraaqiaravanto qua ti variara riaaro? tita.

Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte nraaqiara qua riauqo. Nkyevata mpo, nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntiqata taqaarave? Mwitaama tiro:

E nraaqiara nraamwa nraahuavata kyaahaqa hiarata mwihua i nrutu kyuqema kyeta tuaahere variavo, turave, tiro. (*Sng 8:2*)

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua mwiqi kyero veva ntero mwatukya mwiavata kyero Mpetaanini enta mwiqi varirero viro.

Iesusiva tuvaro qakyaakya voti hu kyatariva tamusa vura

(*Maaki 11:12-14, 20-24*)

¹⁸ Mwia qanranraa toqaqi Iesusiva uro ntantero Ierusareminianra vuvaro kyara nraataa hura. ¹⁹ Nraataa huvaro taqo-varo qakyaakya voti huva fikivanto aanra tokyani vahuvaro mwiva uro mwia tamwa hiqu kyero nraankye tiro taqovaro mwanrevanto nraahu vahu-varo mwiva mwi kyatarirara tiqaro, E hia qaiqaavata tamwa rienanrave, tuvaro mwiaqaatairo mwi kyatariva tamusa viro.

²⁰ Mwi kyatariva tamusa vuvata Iesusira nraaqiaranramwu mwia taqeta qikye tita, Nataama kyerove kyatari mwituava qamwanrama tamusa viho? tita.

²¹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyen-ramwuvata hia taara vu nraato tiraitita, nianra kuua vu nraato tuteta qioma nte mwaa kyatarirara tuntema kyeta tivar-ave. Nkye hia mwi kyaiqara nraahu varevarave. Nkye nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qio varevarave. Nkye mwaa taaqiravata tiqata, Nramanriqi kyavuhu quante, tivaro qioma mwitaa hiananrove.

²² Qikye, nkye mpo inraikyara Kotirara kyapara hiqatama mwiva qutaama mwi inraikyara timwiananrove tiraqaataitama nkye qio varevarave, tiro.

Iesusirara tava i mwi kepukyara mwihanrave e mwitaa hiaro tura

(*Maaki 11:27-33; Ruku 20:1-8*)

²³ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntantero Kotira nraamwuqi uro variqaro nraakye qora qua timwa nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisin-ramwuvata, lutaa nronra vaisinramwu-vata, mwinramwuhua mwiva hunani uro nteta mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

²⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyapara hiarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera, nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaurara nkyi timwa nyiankye.

²⁵ Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave, qumina

vaisivantove, mwia nronra gama kyovaro mwi kyaiqara varorave? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai kyapara hita nai kyapara hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Tire tiqata Kotiva mwia nronraqama kyorave qiarera, mwiva tiriara nkye nanraqa-mave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiananrove.

²⁶ Tire tiqata qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave qiarera, tire nraakye qora ntuvaantuama vita variahuara aatu hiananrave. Ekyaa nraakye qoravanto Ioniva poropeti vaisivanto varurave ti variarave, tita.

²⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

**Qoraisi nraaqiara taaratana vato
vaisiraqaa ntumwa
kyero timwa nyu quara**

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte tirera hiani quara mwaanra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana vatorave. Mwia qova nai mwaaqu tauraarara tiqaro, Ni maaquo, Mate uro uaini aakyoqi kyaiqa varaante, tuvaro ²⁹ mwia mwaaqu tauraava tiqaro, Qaqao, hia quataa ihana hia virerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva variqaro mpo vu nraato tu kyero nai qora uaini aakyoqi kyaiqa vararero vurave.

³⁰ Mwiva vuvaro mwia qova nai nraaqiara nraakiaraara mwianravata uro kuaa qua mwia nraahu tuvaro

mwiva qumina eo timwa kyerovata hia viraitiro qaqira kyero varurave, tiro.

³¹ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwia nraaqiaratanaqitairo ta nraaqiarava nai qora qua riorave? tuvata mwihua tiqata, Mwia vakyaava tauraava nai qora qua riorave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwi quara rieqatama nte tirera hiani quara ntapih kye riaate. Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, variavata nkye mwihuara uaqia hia nraakye qorahuave qiahua, mwihua nkyi nraatara kyeta Kotiva ntaqikyiraqi mwihua nraante vi variarave.

³² Haaru Ioniva nri ntero ntapih kye vahi aanranra nkyi nyaamwutaankye tuvata nkye mwia quara hia qutaa quave turave. Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, Ioninra quara qutaave turave. Nkye variqata taqovata mwihua Ioninra quara qutaave tuvata nkye hia mwihua hunte hurave. Nkye mpo vu nraato tu kyeta uaqia hi aanranra qaqira kyeta Ioninra quara qutaa quave qiataara vahuvata nkye hia mwitaa hiraitita varurave, tiro.

**Uaini tutoraqi hia kyuqema kyeta
ntaqikyi varu vaisihuaqaa
ntumwa kyero tura**

(Maaki 12:1-12; Ruku 20:9-19)

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye rie varivaqena nte mpo quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyiankye. Mwata airi vahu vaisiva uaini vara tutero, mwia vara ututu tutukya utu tero, mwata quvu kyero uaini tamwa tatianinra ututero, haraara nraamwu mpuahaantaqi variqata mpuara vaisiara taqeravata ututorave. Mwiaqaatairo mwiva nyianra mpo mwatani virera hiro, vaisi mponramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye ni uaini

aakyoqaa ntaqikiyi mate varivaqe nte quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.

³⁴ Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mponramwu sitero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikiyi varihua tivata uaini ninanivata hiqu nyivata vare nriate, tuvata mwihua mwini vurave.

³⁵ Mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi varuhua mwia kyaiqa vaisinramwu ntavaaqavu kyeta mpo kyaamwuqo ntuqutu kyeta vateta, mpo ru kyeta, mpo oriqo ntuqutu kyeta vatorave.

³⁶ Mwitaa huvaro aakyo qova qaiqaa vaisi kyaata airiqama sitovata mwihua tauraa mponramwu huntama kyeta mwihuavata kuaa qarama nyatorave.

³⁷ Mwitaa huvaro aakyo qova nraakiara ekyaa nai mwaaqu kuaiqia titero tiqaro, Mwihua mwia taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyuqema mwatevarave, tiro.

³⁸ Mwitaa timwa kyero mwia titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi varuhua mwia taqeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa vaisiva nai qova qutu viraro nai qora mwatavata ekyaa inraikyavata varaarivama var-iho. Nriyaqe mwia ru kyaararo mwiva vararera hiari inraikyava tirini nraahu vahiarive, tita. ³⁹ Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia ntavaaqavu kye aakyoqi-taita mwaaqani mwaati kyeta mwia ru kyorave, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Aakyo qova uaqia hia vaisihua mwihua ekyaa ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva ni aakyoqaa ntaqikiyiqata ninavata mpiate tiro,

vaisi nraahumwa mponramwuma sita vataananrove, tita.

⁴² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riarave? Mwataama tiro: Ori nraamwu hoqeqata ori mpora hia kyuqe orive timwa kyeta qaqira kyaa oriva puhaqama viho. Kotiva mwi orira nronraqama kyairara tita, tire mwia taqeta kyuqe kyaiqave turo, turave. (*Sng 118:22-23*)

⁴³ Nte mwi quara rieqanama nkyiara mwataama tuqo. Nkye mwia mwaaqu uaqiama mwatera kyaara Kotiva nkyiara hia ni nraakye qorave qiananrove. Mwiva nkyi qaqira kyero mpo mwatanaahuara mwihua ni nraakye qora varivaqena nte mwihuaqaa ntaqikiyi variarita mwihua kyuqe kyaiqa vara mataate, qiananrove.

⁴⁴ [Mwi oriraqaa tuto ntuariva ntupepaa hiro pataqia pataqia utu quan-anrove. Mwi oriva vaisiqaa tumu ntirera, mwi vaisira ntuqutu kyero mwumwu ntamwa kyero kyaananrove, tiro.]

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, variqata ntapihi kyovaro Iesusiva uaini aakyoqaa ntaqikiyi varuhuaqaa ntumwa kyero mwihuara tuvata ⁴⁶ mwia ntavaaqavugita uro ko qiare timwa kyeta taqovata nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua Iesusirara poropeti vaisivantove tuvata mwihua nyaatu aatu hiqata hia mwia ntavaaqavu kyera.

**Nraakye varovata kyara nronraqaa
ntumwa kyero tura**

(*Ruku 14:15-24*)

22 Iesusiva qaiqaa nraakye qora qua timwa nyinrenro mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

² Mwiva mpo qua tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikiyani quara

vahirero vunyaa vaisi mpovanto nai mwaaquvanto nraakye varaaninranra rieqaro kyara tera taarama kye vatora votima kyero vaiho.

³Vunyaa vaisivanto mwihua mwihua nyaanrama tero tiqaro, Nraakiara nkye nivatama kyeta kyara nraate, tiro. Timwa kyero variro kyara nrenra terama tero nai kyaiqa vaisi sitero tiqaro, Nkye uro mwihua timwa nyivata mwihua nrumu kyara nraate, tuvata uro timwa nyuvata mwihua hia quataa huvata hia vurave.

⁴Hia vuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisi mponramwu qaiqaa sitero tiqaro, Nte nyaanrama tau nraakye qorahuara mwataama qiate. Nte kyara terama tauqo. Ntena kuvata mpo quara nraati kyuqeravata rukye toqa uta vatauqo. Ni maaquvanto nraata varaaninra nrumu taqeta mwi kyarara nraate, qiate, tiro.

⁵Mwiva mwitaa tuvata mwiva nyaanrama to nraakye qorahua hia mwia qua riaraitita, mwihua nkyiari kyaiqa nraahu varaqita vurave. Mpovanto nai aakyoqi vuvaro mpovanto nai kyoqaa kyaiqa vararero vuvata ⁶mponramwuvanto vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisinramwu ntavaaqavu kyeta ntuqutu kye vateta ru kyorave.

⁷Mwitaa huvaro vunyaa vaisi mwia nai mpoqama kyero raraqa tovaro nai ntaqu vaisihua sitovata mwihua uro nai kyaiqa vaisinramwu rukyo vaisihua nkyiari rukyeta mwihua mwatukyave nraamwuve qia quara kyorave.

⁸Mwiaqaatairo vunyaa vaisi mwiva nai kyaiqa vaisi mponramwu nyaanrama kyero tiqaro, Ni maaquvanto nraata varaani kyarara nte terama tauqo. Nte nraakye qora nyaanrama tena taqauqaro mwihua kyaiqavanto hia qioqa iharo mwihua ni kyara nrevavata hia qioqa iho. ⁹Nkye mwihua qaqira kyeta uro hisai hisai

aanra ntuvaantua hiraqa ta nraakye qorahuave taqaivata varihua mwihua sita kyeta mwihuara tiqata, Vunyaa vaisivanto kyara nraaninra nkyevata uro nraate qiate, turave.

¹⁰Mwitaa tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto aanrasaita ta nraakye qorahuave taqohua kyuqehuave, uaqia uhuave, ntuvaantuama kyeta sitaqita uro kyovata mwihua kyara nro nraamwunra piqa kyorave.

¹¹(Mwi entara nraata varaani kyarara nranrenrata nru vaisihua qesana nri ntovaro qesana ntaqikyua mwihua tavunaqotairo mwunruqama tovata uro mwatakyaa vita varura. Vunyaa vaisi mwia tavuna rupa varo vaisiva nraahu qio mwiqi mwatakyaa quarive tura.)

Mwihua nraamwuqi huvai vuvaro vunyaa vaisivanto taqovaro qesanatairo hia tavuna varo vaisiva nraamwuqi varuvaro ¹²mwiva mwi vaisirara tiqaro, Qikye, ni vaisio, e hia qesanataira ni tavuna ruparaitira, e tanama kyerave mwaaqi vera ntera hiaro? tuvaro mwi vaisiva hia qio qua turave.

¹³Hia qua tuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira kyuqu kyauqu rupa kyeta uto mwaatani upi hiraqi kyaate. Mwiva mwini variro ntateqaro nai aanrai kutiqaro variarive, turave, tiro.

¹⁴Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva tiqaro, Kotiva airi nraakye qora nyaanramatairaqitairo mpoqiatana nraahu sitaananrove, tiro.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura

(Maaki 12:13-17; Ruku 20:20-26)

¹⁵Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiqitai veva nteta uro ntuvaantuama vi varita tiqata, Nanra quave kyapara hiararo Iesusiva api qua qiananrove? Kyai mwaa quara kyapara

hiare, timwa kyeta ¹⁶ mwihua nkyiari sataqi nrohu vaisihua mponramwu siteta Herotira nramwunaahua mponramwuvata sitovata mwihua Iesusiva varunani uro nteta tiqata,

Mwaanra ti variara vaisivao, e mwaanra okyara timwa timwianrata tire taqaurara e qutaa qua ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu hiraitira, vaisi nronranravata, qumina vaisiaravata, kuaa qua nraahu ti variaravave. ¹⁷ Tire mwaa quara qiananranra e nataamave riaaro? Tire Kotira qua riegatama qiove tire Romeni mwihua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riarave.)

¹⁸ Iesusirara api qua qiarive tu quara Iesusiva vaakya ntapihiki kyero mwiva tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nanraqamave nivanto api qua qiarive tita mwitaa ti variavo? ¹⁹ Taakisi munima kuaiaqi ni naamutaivaqe taqaankye, tiro.

Mwitaa tuvata mwi munimanra kuaaru mwuvaro ²⁰ Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virive vaiho? Tara nrutuve vaiho? tiro.

²¹ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra riegatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Kotiva hianinra Kotira mwiate, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqata kyeta Iesusira mwini kyeta vurama.

Qutu vita qaiqaa qati sivi okyarara Saitiusivanto Iesusira kyapara hura

(Maaki 12:18-27; Ruku 20:27-40)

²³ Mwi entara Saitiusinramwuvanto Iesusiva varunani uro ntoro. Mwi

vaisihua nkyiari mwaanra qua rietama tiqata, Vaisivanto qutu quariva ekyara qutu viro hiama qaiqaavata siquananrove, ti varu vaisihua uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata,

²⁴ Mwaanra ti variarao, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaro mwitaa timwa torave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataarive, turave.

²⁵ Tire qua qiananra riaante. Haaru mwaini qate vakye 7 nramwu varurave. Sakyaava nraakye mpo varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero ²⁶ mwivavata qati variqiro viro uro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mpo mwia nanaava mwi nraakyaera varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vuvata qio mwitaamaqi vita ekyaa mwi qate vakyenramwuhua mwi nraakyaera varateta hia nraaqiara mwataraitita, qati qutita vurave. ²⁷ Qutu vuvaro nraakye mwivavata variro qutu vurave.

²⁸ Nraakiara nraakye qora qutiraqitaita qaiqaa qati sivi entaraqaa mwi nraakyeve tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

²⁹ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hiave ntapihiki hiavo? Nkye Kotira kepukyaara hia riarave. Nkye hia ntapihiahuara tita, nkye api qua qiavo.

³⁰ Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivi qati variqivi entara hiama nraakye qora nai vare nai vare hivarave. Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta qati varivarave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qaiqaa qati

sivi vari okyarara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta riarave? Kotiva mwitaa turave:

³²Nte Kotiva nte i haivaqahua mwanriqavanto varuqo. Nte i haivaqahua Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave, Iaikopuraqaave, ntaqiky i varuvave, turave. (*Kis 3:6*)

Qio riaate. Qutu viro taiqavi inraik-yaraqaa hia Kotiva ntaqiky i varivave. Qutu viro qaiqaa siviro qati variqiro vi inraikyaraqaa Kotiva ntaqiky i varivama variho, tiro.

³³Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qo-ravanto mwini ntuvaantuama vuhua mwia qua rieta tiqata, Qikye, Iesusiva okyara quama timwa timwiho, tita.

Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho? tura

(*Maaki 12:28-31; Ruku 10:25-28*)

³⁴Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva Saitiusi vaisinramwuvanto tu quara nraatara kyovata mwihua ntuvaantuama vuraqitairo ³⁵vaisi mpovanto mwaanra okyara timwa nyi varu vaisiva Iesusirara api qua qiarive tiro, mpo qua Iesusira kyapara hiro tiqaro,

³⁶Mwaanra ti variarao, Kotiva qua timwa toraqitairo nanra quavantove nronraqama kyero vuni vahi quava vaiho? tiro.

³⁷Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwiro tiqaro, Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa ena mwutukyaqitairave, ekyaa ena mwanraquraqitairave, ekyaa ena vu nraatoqitairave, mwianra nraahu mwutukya vahirara variante, turave. (*Lo 6:5*)

³⁸Qio mwi quava okyara qua vuni vahi quava vahirave. ³⁹Mwi quara nraakiara okyara qua mpo vaiho. Mwi

quava vuni vahi quara votima kyeroma vaiho. Mwitaama tiro:

Inanra mwutukya vahintema kyero ina nramwunaanranravata i mwutukya vahiarive, turave. (*Wkp 19:18*)

⁴⁰Mwi quavavata okyara qua puha rataara votima kyero vaiharo ekyaa mpo qua Mosesiva timwa to quavave, poropeti vaisivanto timwa to quavave, mwi quatanaqaa hiriviro vahirave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mesaiaara kyapara hura

(*Maaki 12:35-37; Ruku 20:41-44*)

⁴¹Parisi vaisinramwu mwini ntuvaan-tuama vita varuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro,

⁴²Nkye Kotiva titai vaisira Mesa-iaara nataamave riaavo? Mwiva tara okyaraqitairo mwatataarivave varianan-rove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwi-hua tiqata, Mwiva tiri haivaqara Ntevitira okyaraqitairo qovara hiananrove. Mwiva Ntevitira nraisima variananrove, tita.

⁴³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? Haaru vetato entaqaa Ntevitiva varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro Ntevitiva Mesaiaara tiqaro, Mwiva ni nronravantove turave. Ntevitiva mwataa turave:

⁴⁴Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,

E nritarera ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena nte i nramwutaahua ru taiqa kyena nraatara kyaarira e mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave. (*Sng 110:1*)

Ntevitiva mwitaa turave, tiro.

⁴⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa kyapara hiro tiqaro, Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama

kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? tiro.

⁴⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwianre tita quara puua huvaro hia vahuvata mwihua mwi entaraqaataita aatu hiqata qaiqaavata mpo qua mwia kyapara hiarorave timwa kyeta varura.

Parisi vaisiaravata mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata tura

(Maaki 12:38-39; Ruku 11:43, 46, 20:45-46)

23 Iesusiva mwitaa timwa kyoero nraakye qora mwini ntuvantuma vita varuhuaravata nai nraaqiaranramwuanravata tiqaro, ² Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, Mosesiva timwa to quara kyuqe qua nkyi timwa nyiqi vi variara ³ nkye mwia riemwaqita quate. Nkye mwihua qua mwia nraahu rieqatama hia mwihua nrohiantema kyeta nrohiate. Mwihua mpohuara nkye mwitaa mwataa hiate timwa kyeqata nkyiari hia mwitaa hiraitita, mwihua uaqiama kyeqata nrohi variarave.

⁴ Qikye, mwihua nronraqama kyoero muaanra ntai quara rupa kyeta varaqita uro nraakye qoraqaa qu nyateta mwihuara qu varaate timwa kyeta mwihua hia nkyiari kyauqu tutu kyeta nraakye qora kyaahaqa hi variarave.

⁵ Nraakye qoravanto mwihua mwahuta qiate tita, Parisivanto Kotira kyaiqa vara mwate variarave. Mwihua Mosesiva tu quara qara ntumwa kyeta qapuqama kyeta nkyiari tiriqa quteta, kyaataaqivata ruperteta, tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta nraakye qoravanto mwihua taqaate tita, mwatukyaqaa nrohi variarave.

⁶ Mwihua omwata nraanraqaa uro variqata vaisi nronravanto mwatakyaa viqata varianani variare timwa kyeqata variarave. Mwihua

mwaanra nraamwuqi uro variqata kyuqe taintaqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. ⁷ Nraakye qoravanto mwihua kyuqema kye qua mwanteqata mwaanra qua ti vari vaisivave qiate tiqata maaketiqi mwihua kyakyama kyeqata nrohi variarave.

⁸ Nkyevata kuua qara hivorave. Vaisi mpovanto nkyi qua mwantero nkyiara tiqaro, E vaisi nronra mwaanra qua ti variarave, qiankyorave. Mpovanto mwitaa tirera, nkye mwianra, Hia qaiqaavata mwitaa qiante, qiate. Tire qata vakyaama varuro, qiate. Tiri mwaanra qua timwa timwi variva kuaikuvanto nraahuma variho qiate.

⁹ Nkyi sova kuaikuvanto nyaamwuni varirara tita, hia mwatani variani vaisira mpora tiri tiqovave qiate.

¹⁰ Nkye vaisi mpora tiri qiata vaisive tivorave. Nkye tiqata, Kotiva titaiva Mesaiaavanto, mwiva nraahuma tiri qiata vaisivanto variho, qiate.

¹¹ Nkyiqitairo mpovanto nronra vaisi varirera, mwi vaisiva nkyini kyaiqa vara nyataariva variarive.

¹² Nai nrutu tuaaheraariva variraro Kotiva mwia nrutu vara mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kyaariva variraro Kotiva mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

Mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata Parisi vaisiaravata po kye timwa nyatora

(Maaki 12:40; Ruku 11:39-52, 20:47)

¹³ Mwaanra okyara ti variahuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nraakiara uaqiama virara rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyiraqi virera uti variavata nkye qesa mwihua suqaa vahira vara mwatumwi tite variavo. Mwitaa hiqata nkye nkyeta mwihua hia Kotiva ntaqikyiraqi viraitita, mpo-

hua mwiqi vinerata uti variavata nkye mwihua aanra tite variavo.

¹⁴ [Mwaanra okyara ti varia vaisihua-vata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye vita raupirima virara nte po kye tuqo. Nkye tetoqa nraakye mwihua nraamwu mpuara vare varita tiqata, Mpovanto tire uaqia hi kyaiqara utua-nanra taqero tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita nkye nraakye qora suqaa variqata Kotirara mpuahaaqama kyeta aakyara nte variarave. Po, mwia kyaara nkyiqa qua vahiariva nronraqama kyero vahiananrove.]

¹⁵ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nte nkyiara po kye tuqo. Nkye airi vaisi vara uaqiama kyarerata uti variarave. Vaisi mpovanto nkyi qua riegaro nkyi vataqiro quarive tita, nkye mwia puua hirerata kyaarera nronra teqa vareta nyianrani nrohiqata mwia puama kyeta mwia nkyeta kyaiqa nraamwutaavaro mwiaqaatairo mwi vaisiva nkyivata nraatara kyero mpoqiavata uaqia hi vaisiva varirave. Nkye utuaraqaara mwiaqaa qua nronravantoma vahiananrove.

¹⁶ Nkye mpohua aanra nyaamwutar-erata uti variavaro nkyita su qipa vihua variavo. Nkye nraakiara vita raupirima virara nte po kye tuqo. Nkye nraakye qora mwaanra okyara timwa nyiqata mwitaama tita, Vaisi-vanto Kotira nraamwu nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto Kotira nraamwuqi vahira kori munima nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva hia mwi quara nteqa kyaarive, qiarave.

¹⁷ Nkye mwitaa tiqatama api quama qiavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Kotira nraamwuvanto vuni vahi in-raikyavama vaiho. Kori munimavanto Kotira nraamwuqi vaiharora tiro, Kotira nraamwuvanto mwi munimanra vara kyotataqama kyairave.

¹⁸ Nkye mwaanra qua apiqama kyeta nraakye qora timwa nyita tiqata, Quara rukyeta Kotira mwi varia taintara vaisi-vanto mwi taintara nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto mwi taintaraqaa rukyero vatai quarara nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava mwia tutaananrove. Mwiva mwi quara hia nteqa kyaarive, qiarave.

¹⁹ Nkye mwitaa tiqatama api qua ti variavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Tainta mwiaqaa rukyeta vataa quarava hia tainta mwia nraatara kyero vuni vahi inraikyava vahirave. Kotira nraamwuqi vahi taintava vuni vahivara tiro, quara mwia vara kyotataqama kyairave. ²⁰ Vaisivanto kyauqu nriqiqaa vateqaro mwiva tainta mwia nrutu nteqaro mwiva tainta mwiaavata, tainta mwiaqaa vahi inraikyaravatama, nrutu ntaiho. ²¹ Vaisivanto nai kyauqu nriqiqaa vatero Kotira nraamwu nrutu nteqaro mwiva hia nraamwu nrutu nraahuvauma ntero, mwiva nraamwu nrutuvata, nraamwuqi varira Kotira nrutuvatama, nterove.

²² Vaisivanto nai kyauqu nriqiqaa vatero nyaamwu nrutu nteqaro mwiva hia nyaamwu nrutu nraahuvauma ntero, mwiva Kotiva mwatakyaa vi taintara nrutuvata nteqaro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varira Kotira nrutuvatama nterove.

²³ Mwaanra okyara ti varia vaisihua-vata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara

raupirima virara rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye uapaa kyara haantave, honti mperu mwia nraahu Mosesira qua riemwaqita viqata ntainra kye Kotiraneve, qiara nai mwi variarave. Nkye mwi quara nraahu riemwaqita vimerata uti variqata mwaanra qua mpovanto mwi quara nraatara kyero vahira, mwi quara nkye hia rie variarave. Ntapihi kye ko ti okyararave, po kye timwa nyate okyararave, Kotirara kepukyaqama kyeta rie okyararave, nkye mwi quara mwi quarara hia nronraqama kyeta rie variarave. Nkye pata qua rieqatama mwi quaravata, nronra quavata, riemwaqita quataarave.

²⁴Nkye mpohua aanra nyaamwutarera uti variavaro nkyita su qipa vihata variavo. Nkye nramanri nraanre tita taqaavaro upauvanto mwiqi vaihata nkye mwia qatinani vara kyeta aasau nronravanto mwiqi vahira mwiavatama kyeta nrapitama kye variarave.

²⁵Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye raupirima virara nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hiqe variahuave. Nkye nkyeta pahi nraahu hiqama kyaavaro nkyi utaqi vaisi rukiyeveve, mpuara varevave, nkyetara nraahu rieqata vare varivave, mwi inraikyava nraahu vaiho. ²⁶Nkye Parisi vaisi mwaahua, nkyi su qipa vihata variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata utaqi nraante hiqama kyaivaro mwaaganivata kyuqema vahiarive.

²⁷Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Vaisi quntamwa teta simenti ntamwa kyeta

mwiaqaa penti eqarori qutaara nkye mwia votima kyeta variarave. Simen-tiqaa penti eqarori qutaara taqeqaro mpovanto kyuqema kyero vaiho ti harovata mwataqi qutu vira mwukyaarivata tapitai inraikyava nraahuma vaiho.

²⁸Mwia votima kyeta nraakye qoravanto nkyi mwaaqani taqeqata vaisi kyuqe hiahuave qiavarovata nkyi utaqi unra qua ti variavavata, uaqia hi kyaiqara uti variavavata, piqairave.

²⁹Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkyi haivaqahua haaru variqata poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varu vaisihua rukieta quntamwa torave. Mwihua quntamwa toraqaa nkye kyuqema kyeta haraara nraamwu hoqa nyate variarave. Nkyi haivaqahua variqata avuqavuma kyeta nrohu vaisihua rukieta quntamwa toraqaa nkye ntupi kyeta kyuqe hi variarave.

³⁰Nkye mwihua nyaisivanto tiqata, Tire haaru mwi vakya variavaratiri, hiamata tire teta haivaqahua nraantan-teta poropeti vaisi mwihua ruavaratirio, qiarave.

³¹Nkye tiqata, Tiri haivaqahua haaru poropeti rukiyo hua tire mwaa mwihua nyaisima varuro, qiarave. Nkye mwitaa qiavaro nkyeta qia quavama nkyita tutaiho. ³²Qio nkyeta haivaqahua uaqia hi kyaiqara tohara taara varaqita uro taiqa kyaate.

³³Nkye quaihavanto variavo. Nkye quaiha nraaqiaravanto variavo. Kotiva nkyi ko timwa kyero qia nronraqi tuto kyaananrove. Hia qio nkye mwiqitaita ntugema kyeta vivarave.

³⁴Nte qianinra riaate. Nte poropeti vaisive, kyuqe vu nraato vataa vaisive, kyuqe qua timwa nyi vaisihuave, sitaarita nkye mwihua mponramwu ru

kyeta mponramwu rukyeta kyatariqaa hiriteta mponramwu nkyeta mwaanra nraamwuqi sitaqita ntuqutu kyeta vateta mponramwu mpo mwatukya mpo mwatukyaaqitaita ntuqutu sataqita nrohivarave.

³⁵Mwianravata riegaro haaru mpo vaisinramwu ru kyo quavavata nkyiqaama vahiananrove. Tauraaqama kyero Everira qumina rukyoraqatai tohara kye mwihua ruqi nrita nrumu ekyaara Mperekaiara mwaaqu Sekaraiaara rukyorave. Mwia rukyarerata Kotira nraamwuvanto hini vahuvaro, quara rukye qia quara mwate varu taintava hini vahuvaro, Sekaraiaava Kotira kyaiqa vareqaro utana varuvata mwia rukyorave. Ekyaa mwihua rukyo quavavata nkyiqaama vahiananrove.

³⁶Nte qianinra riaate. Mpohua mpohua Kotira nraaqiara rukyo quava, ekyya mwi quava mate mwaa entara vari-ahuaqaama vahiananrove, tiro.

Iesusiva Ierusaremi taqovaro mwia ua huvaro po tura

(Ruku 13:34-35, 19:41-44)

³⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Po, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo, nkye Kotira poropeti vaisinramwu ru kyaahuave. Kotiva sitai vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave. Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraaokya iri kyero qutaintema kyena nte airi nani nkyiara po timwa kyena nkyiqa ntaqikyiankye tuqata nkye ni qoririma kyeta ni qaqira kyaavo.

³⁸Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove.

³⁹Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaratita vari-

vaqena nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ntapihi kyeta ni taqeta nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataate tivarave, tiro.

Kotira nraamwu ntukuraakurama kye taiqa kyerara tura

(Maaki 13:1-2; Ruku 21:5-6)

24 Iesusiva mwitaa timwa kyero Kotira nraamwu mwini kyero virera utuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Kotira nraamwu kyuqera mwaa taqaante, tuvaro ²Iesusiva eo tiro, Nkye mate nraamwu mwaa mwia-vata kyuqe inraikya mwiqi vahiravata taqaavaro vahirave. Nte qianinra riaate. Nraakiara ori taaqautaava mpoqiavantovata hia nai mwoqaqa nai mwoqaqa vahiananrove. Nraamwu mwaa ntukuraakurama kyaivaro tumu ntiro orivanto mumuni utu quananrove, tiro.

Iesusiva nraakiara airi muaanravanto qovara hiananrove tura

(Maaki 13:3-13; Ruku 21:7-19)

³Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Oripa taaqiaa mwatakyaa viro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari nraahu mwiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Vaakya qiarava taireve qovara hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqeta tire mwiaqaa vitama kye taqetave tire iara mwiva qaiqaa tuminranro mwaa mwatara taiqaani entava qaumatoma vaiho qiananrove? tita.

⁴Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto nkyi unra qua timwa nyianinranra rauriqata variate. ⁵Nraakiara vaisi airivanto qovarama vita ni nutu nteqata Kotiva ni titaihana nruvave tivata airi nraakye qoravanto mwihua unra quara qutaa quave tivarave.

⁶Nkye varivata ntaqiqata qua vora ntaivata hia aatu hiate. Ntaqi quava aan-

rasairo nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi variva nri ntairata nkye ekyaa enta nri ntaiho tivorave. Mwi inraikyava nraante qovara hiananrove.

⁷Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaquananrove. Qiata vaisivanto qiata vaisivata ntaquananrove. Mpo mwataqi mpo mwataqi nronraqama kye aara nte entava vahiananrove. Mpoqi mpoqi mwatura tuananrove.

⁸Ekyaa mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaa enta nri ntaiho qiate. Nraaqiara mwatarero qakyo atura ntuariva vaiharo vuni nriqa vi inraikyara pataqia tohara taintema kyero, muaanra vahiani entava qati tohara taiho, qiate.

⁹Mwi entara nkyi ntavaaqavugita uro kyaivata nkyi uaqiama nyateta nkyi ru kyevarave. Mwi entara nkye ni nraakye qora varivatara tita, mwia kyaara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave.

¹⁰Mwi entara nianra qutaa mwivave tihua airivanto qaqira kyeta nramwutaavanto nrivata nkyiari henahua qovarama kyeta vitira mwivave mwaa mwivave timwa kyeta mwihua nramwutaqa hivarave.

¹¹Mwi entara airi vaisivanto qovarama vita variqata nte Kotira qua qovarama kye varuvave timwa kyeqata airi nraakye qora unra aanra nyaamwutevarave. ¹²Mwi entara uaqia hiari kyaiqava nronraqama kyero vahirata airi nraakye qoravanto mpohuara mwutukya vahianinra qaqira kyevarave.

¹³Mwi entara hia pupohairaro kepukyaqama kyero variqiro viqaro uro kyuqe aanra taiqa kyaani vaisira, mwiana Kotiva vitairaro nyaamwuni uro variananrove. ¹⁴Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa nyiqi vivata ekyaa mwata mwaaqaa varihua mwi quara riavaro qio mwiaqaatairo ekyaa enta nri ntaananrove, tiro.

Anoma kyero qora inraikyavanto qovara hianinranra tura

(Maaki 13:14-23; Ruku 21:20-24)

¹⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakiara nkye taqaivaro uaqia hiari inraikyava vaisi vehi utu kyaari inraikyava qovarama quananrove. Vetato entaqaa poropeti vaisi Ntanieriva mwi inraikyara qora inraikyara turave. Nkye taqaivaro mwi inraikyava Kotira nraamwu turuarani hia kumina vaisivanto vera nteta vari nraamwunraqi uro siviro variananrove. (Mwaa quara kyaara ntirava ntipihi kyera riaante.) ¹⁶Mwiva mwini uro varirata Iutiaani varihua sivita hiantamwa teta verara taaqiqaa quate.

¹⁷Mwi entava nri ntairaro nraamwu aatareqani variariva hiantero virera hiro hiana nraamwuqitairo vera ntero mpo inraikyavata varaarive, qatima hiantero quarive. ¹⁸Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hiana hiantero nai vaaqatua vararaitiro, qatima hiantero quarive.

¹⁹Mwi entara nraaqiara tuaqama quari nraakyeveve, nraamwa mwi variari nraakyeveve, po, anoma kyero mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove.

²⁰Hia kyuqema kyero huari itaani entaraqaave, mwaanraqaave, mwi entava nri ntairata nkye hianteta quare tira mwukyaari tukiyevarave. Mwianra rieta nkye Kotirara aakyara tivaro huari kyuqema kyero itaaninraqa mwi entava nrinrata nkye qio aatu quate.

²¹Po, nraakiara mwi entava nri ntairata muaanra nronra vareta atura ntiqata varivarave. Nraakye qoravanto uaqiama vita varivarave. Haaru mwata mwaa ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi entavavata qovara hurave. Nraakiaravata hia mwi entara voti hiariva qaiqaavata qovara hiananrove.

²² Mwi entava mpuahaa enta vahiratavauma, ekyaa nraakye qora taiqa vivaro hia mpoqiavantovata variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuaa rieqaroma mwi entara qiquqama kyaananrove.

²³ Mwi entara mpovanto nkyiara Kotiva titaiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tirera, hia mwia qua riaate.

²⁴ Mwi entara airi vaisivanto qovarama vivaro mpovanto unra tiro tiqaro, Nte Mesaiaave, tiraro mpovanto, Nte Kotira qua qovarama kye varuvave, tiraro mwitaamaqita viqata airi unra ti vaisihua qovarama vivarave. Mwi hua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tiri quara qutaa quave tiqata uaqia hi aanraqaa quate tita, nronra kyaiqa varaqita vivarave.

²⁵ Qio nkye hia mwi vaisihua quara qutaa quave qiate tina, nte mwaa entara variqana nraakiara qovara hianinranra mate nkyi timwa nyi varuqo. (Nte nraakiara tumu qoqaa variarita ekyaa nraakye qora ni taqevavarave.)

²⁶ Mwi quara riemwaqita vivaro nraakiara mpovanto nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva qovarama viro qumina satama variho tirera, hia mwini ni taqarerata quate. Nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva nraamwu mwiqi uqeta viro variho tirera hia mwia quara qutaave qiate.

²⁷ Aaquakyaa tiharo ekyaa nyaamwuvanto ntuvahama vintema kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqama tumuaninrave.

²⁸ Taraqaave qutu quari inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvantua hivarave, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura

(Maaki 13:24-27; Ruku 21:25-28)

²⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra nronra vareqata atura nti entava taiqa viraro mwi entaraqaatairo

qamwanrama huari vuvanto entama viraro toravanto hia itairaro qovoravanto tumu nti tumu nti hiraro nyaamwuni kepukya inraikyava hiva ekyaa qakyaa qakyaa hiananrove. (Ais 13:10, 34:4)

³⁰ Mwi entara nraakye qoravanto nyaamwuqi mpo inraikyava qovara hianinra taqeqatama qio mwia nianra mwiva tuminrenro tera iho tivarave. Mwi hua mwitaa timwa kyeta ekyaa mwata maata vahintema varihua kyora mwata hivarave. Mwi hua kyora mwata hi variqata taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni taqevavarave.

Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero ntuvahero ante anta hi variraqena nte kepukyavanto tumi ³¹ variqana nyaamwunyaahua sitaarita ntomavanto nronraqama kyero nruqua tirata mwihua uro mwata mpoqitai mpoqitaita Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa ntuvantua kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva fikiqaa vitama kye taqaate tura

(Maaki 13:28-31; Ruku 21:29-33)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye fiki kyatari vitama kye taqeqatama mpo qua ntapihi kyeta riaate. Kyatari mwiva tamwa riemwa taiqa kyero vahiro mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata,

Huari nronra itaari entava qaumatoma vaiho, qiarave.

³³Mwia votima kyeta nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwia vitama kye taqeta nianra mwiva tumuani entava qaumatoma vaiho tivarave.

³⁴Nte qutaama tuqo. Mwaa entara varihua hia ekyaa qutu vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³⁵Nyaamwuvantovata mwatavanto-vata taiqa viraro ni quavanto nraahuma qati vahiqiro quanarove.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihi kyairave tura

(Maaki 13:32-37; Ruku 17:26-30)

³⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ta iherarave, huari vuvanto taraqaave, vahiraqe nte tumuaninrave? Hia vaisi mpovanto ntapihi kyairave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihiarave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana hia mwianra ntapihurave. Kotiva ni kova, mwiva nraahu mwi entarara ntapihirave.

³⁷Noaava varu entara nraakye qoravanto utuntema kyero nraakiara nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa vahiananrove.

³⁸Mwi entara hia vati nramanrive, humwunravanto ntumwaqu kyo entara nraakye qoravanto kyara nreta, nramanri nreta, nraata vaati vareta, mwitaamaqi vi varuvaro Noaava nramanriqaanaa nraamwuqi viqetero varuvaro ³⁹vati humwunravanto nrivi varuvaro mwihua su nyaatovanto ntapihi vuvata tiqata, Qikye, tire taiqa quara entava nri ntaiho, tuvaro nramanrivanto mwihua ntaqutu taiqa kyorave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte uro ntantena tumuani en-

taraqaavata nraakye qoravanto kuaa qarama kyeta varivarave.

⁴⁰Mwi entara vaisi taaratanavanto aakyoqi kyaiqa vare varivaqena nte kuaiku nraahu vitena mpo mwia kyaaninrave. ⁴¹Mwi entara nraakye taaratana-vanto kyara taiti nti varivaqena nte mpo vitena mpo mwia kyaaninrave. ⁴²Nkye nkyi nronravanto tumuani entara hia ntapihiahuara tita, nkye taqe variqata variate.

⁴³Qio mwaa quara rieqata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto nrianinra ntapihi kyero nai nraamwuqaa ntaqikyivi varitiri, hiamu mpuara vaisivanto nraamwuqi viqetero mpuara varaitiri. ⁴⁴Mwi quara rieqatama nkyevata terama teta variqi viqatama ni pekya variate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye nianra hia tumuananrove ti entara, mwi entaraqama nte tumu ntaaninrave, tiro.

Kyuqema kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata uaqiama kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata ntumwa kyero timwa nyunra

(Ruku 12:41-48)

⁴⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeva nai nronra vaisiara rieqaro kyuqema kyero kyaiqa vare variari vaisiva, mwiva nataa hiarivave variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronra vaisivanto nyianrani virera hiro mwi vaisira nronraqama kyero tiqaro, Ena kyaiqa vaisi hini mwihuaqaavata ntaqikyiqara mwi entara mwi entara kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero ⁴⁶quariva nrohiro uro ntantero nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, nrumu taqero mwia kyuqema mwatairaro mwiva qamwataanarove.

⁴⁷ Mwiva kyuqema mwatero mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e nte vataani inraikyaraqaa ekyama ntaqikyinanrave, qiananrove, tuqo.

⁴⁸ Kyaiqa vaisi mwiva qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, uaqiama kyero kyaiqa vareqaro nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto qakyoma kyeroma uro ntanero nriananrove, timwa kyero ⁴⁹ mwiaqaatairo nai hena kyaiqa vaisi mwihua ntuqutu kyero uro mpoqama kyeta uera nramanri nre variahua kyapata kyaravata nramanrivata nramwaqiro virera, ⁵⁰ mpo enta, mwia nronra vaisivanto mwi entaraqaa hiamanriananrove qiani entaraqaa, nrihanrama mwatero mwia nronra vaisivanto uro ntanero nrumu mwia kyaiqa taqero ⁵¹ nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, Unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare vaisihua uaqia hi mwatara varenani evata quante, tiraro ntateqata vai kutinani mwiva quananrove, tiro. Iesusiva turama.

Mwanraata kyauqurutanaqaa ntumwa kyero tura

25 Iesusiva tiqaro, Ekyaa entavanto nri ntairaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva vahirero mwataamama vahiananrove. Mwanraata kyauqurutananvanto nkyiari nraata vaati varovau viqata qaraakya nraakye varo vaisira uro entaqi vita vareta mwivata kyara nranrenrata uti variqata mwihua nkyiari ramuvata vareta mwi vaisira vitarerata vurave.

² Mwi mwanraatahuaqitaita kyauquruvanto hia kyuqe su nyaato vauhua vuvata hini kyauquruvanto kyuqe su nyaato vauhua vurave.

³ Hia kyuqe su nyaato vauhua kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari ramu nraahu

vareta hia qia ito vahamwenranra vararaitita, qati vurave.

⁴ Qati vuvata kyuqe su nyaato vauhua kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari ramuvata vareta vahamwenra taquvata vareta vurave.

⁵ Nraakye varo vaisira hunta kyarerata vuvaro mwi vaisiva hia vaakya nri ntovata mwinramwuhua vuruara huvata vaita vurave.

⁶ Mwanraatanramwuvanto vaite varuvaro enta mwutukyaqi mpovanto aakya ntero tiqaro, Nraakye varaari vaisiva nri variho. Nri vaqenramwu uro mwia hunta kyaare, tuvata ⁷ mwanraata kyauqurutananvanto sivita nkyiari ramu kuaiqia kuaiqia terama kye vateta varuvata ⁸ hia kyuqe su nyaato vahunramwuhua kyuqe su nyaato vauhuara tiqata, Qikye, tiri ramu ekyaa qipa viho. Nkye vahamwenra mponramwu timwivaqeta teta ramuqi rauru taare, tuvata ⁹ mwihua qaqao tita, Nkyivata vahamwenra nyianranro hia qioqa hiankyorave. Nkye hianteta vahamwenra kyoqaa hianasaita uro kyoqaa hiate, tita.

¹⁰ Mwitaa tuvata mwihua vahamwenra kyoqaa hirerata vuvaro nraakye varo vaisiva nri ntovave. Mwiva nri ntovata mwanraata kyauquruvanto vaakya teramato nramwuhua mwia vatama kyeta nraamwuqi vera nteta kyara nre varuvaro qesa tita tora.

¹¹ Qesa tita tovata mwanraata mpo mwinramwuhua nraakiara nri nteta tiqata, Nronrao, nronrao, qesa qatua timwa taante, tuvaro ¹² nraakye varo vaisiva mwiva qaqao tiro, Nte hia nkyi taquahuave. Hia qesa qatua nyataaninrave, turave, tiro.

¹³ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara rieqatama ekyaa entavanto nri aninra nkye hia ntapihiarara tita, nkyevata taqeta variqata teramateta variate, tiro.

Nai kyaiqa vaisi taaramponramwu munima nyunraqa ntuma kyero tura

(Ruku 19:11-27)

¹⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Ekyara enta nri ntairaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikiyariva mwaa quara votima kyeroma vahiananrove. Vaisi nronra mpovanto nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwu nyaanrama kyero ni munimaqaave, nte vatau inraikyaraqaave, ntaqikiyi mataate timwa kyero vurave.

¹⁵Virera hiro nai kyaiqa vaisi munima tukyama kye nyunrave. Mwiva nkyiari kyaiqa varora mwivau munima mwia tukyama kyero nyunrave. Mpora 5,000 kinaa mwinro, mpora 2,000 kinaa mwinro, mpora 1,000 kinaa mwunrave. Nyitero nyianrani vurave.

¹⁶Nyianrani vuvaro 5,000 kinaa varo vaisiva mwiva veva ntero vuva uro mwi munimanraqotairo kyuqema kyero kyaiqa varaqiro viro uro mpo 5,000 kinaavata varorave.

¹⁷Mwiva mwitaa huvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata veva ntero vuva uro mwi munimanraqotairo kuaa qarama kyero kyaiqa vareqaro mpo 2,000 kinaavata varorave.

¹⁸Mwitaa huvaro 1,000 kinaa varo vaisiva veva ntero hia mwiaqotairo kyaiqa utiraitiro uro mwata quvu kyero mwi munimanra uqeta kyero mwataqi quntamwa tero qumina varurave.

¹⁹Mwitaa huvaro mwihua nronra vaisivanto mponani uro mpuahaama vari kyero uro ntantero nri ntero munima nyunra mwia ntapihirera hurave. ²⁰Ntapihirera huvaro 5,000 kinaa varo vaisiva nri ntero mwi munimanra vatama k yero 5,000 kinaa mpovatama kyero mwinro tiqaro, Nronrao, E nianra 5,000 kinaaqaa ntaqikiyi mataante qiaranama nte mwi muniman-

raqaa ntaqikiyanama kyaiqa vara kye-nama 5,000 mpoqiavata varauqo, tiro.

²¹Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwia timwa mwinro tiqaro, E nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikiyi mataananranra tina, nte i nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikiyanrave. Qio nrinra ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.

²²Mwitaa tuvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata nri ntero tiqaro, E ni 2,000 kinaa mpira mwiaqaa ntaqikiyante qiarana nte mwiaqaa ntaqikiyana kyaiqa utu kyena 2,000 kinaa mpovata varauqo, timwa kyero mwi munimanra mwuvaro ²³mwia nronra vaisivanto tiqaro, E nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikiyi mataananranra tina, nte i nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikiyanrave. Qio nrinra ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.

²⁴Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi 1,000 kinaa varova nri ntero tiqaro, Nronrao, nte ntapihi kyauqara e kyaiqara vuavi raavira ti variara vaisivave. E hia ena vara tutaana kyarara vanti variaravave. E hia kyara humwu isataanraqaataira uro kyara vare variaravave. ²⁵Nte mwianra rienama i nraatu aatu hiqanama hia i munimaqo kyaiqa utiraitina, mwata quvu kyena mwiqi quvu ntamwa kyena inani uqeta mwataurave. Qio mwaa taqaante. Ena munima mwaa ena varaante, tiro.

²⁶Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Qumina aanra nrohinanranra nraahu rieqara hia kyuqema kyera kyaiqa vare variaravama variaro. Qutaave nte

mpohua vara tutaara vantina mpohua isataaraqaatairo qupiqaira vantuqo?

²⁷ E mpo mwitaa hiqara nanraqamave hia ni munima varaqira uro mpenki nraamwuqi mataaro? E mpenkiqi vatairaqena nte uro ntantena nrianriva mwi munimanra varena mpoqiavata mwiqitaina varaataarave, tiro.

²⁸ Mwitaa timwa kyero mporara tiqaro, Mwi vaisiraqitaira 1,000 kinaa mwia vara kyera 10,000 kinaa vatai vaisira mwianta.

²⁹ Kyuqema kyero airi inraikyaqaa ntaqikiyi mate vari vaisira nte mpoqiavata mwianrinro mwiva mantaquma kyeroma varaananrove. Hia mpo inraikyaqaa ntaqikiyi mate varianni vaisiraqata nte mwiva nanra inraikyaqiave vataaninra ekyaaama vara kyaaninrave, tiro.

³⁰ Mwia nronra vaisivanto mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio uaqia hi kyaiqa vaisira mwia vitaqita uro mwaaqani kyaivaro kyokiraqi ntateqaro nkyiari aanrai kutiqata variraqi variarive, turave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Ekyaaara entaqaa nraakye qora tukya hianinranra tura

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nraakiara nte nronraqama vina vunyaa vaisivanto variqana nyaamwusaina tumuanrita nyaamwunyaahua ni vatama kyeta tumi varivaqe tumu ntena nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vina varianinrave.

³² Variarita ekyaa mwata maata vahintema vari nraakye qorahua ni puqaa ntuvaantuama vivaqe nte mwihua ntainra kyena taaratanaqaa variate qianinrave. Sipisipi qova nai sipisipivata memenravata ntainra kyero ³³ sipisipi nai kyauqu kyaatutani sita vatero memenra sita nai kyauqu

kyaantaqani vataintema kyena, nte mwatani vari nraakye qorahua taaratanaqaa ntainra kyaaninrave.

³⁴ Nte mwitaama kyena taaratanaqaa ntainra kyena vatenama nte vunyaa vaisivanto variqana nte ni kyauqu kyaatutani varihuara tiqana, Nriate. Ni kova nkyi kyuqema nyataihua variavo. Haaru mwaa mwatara ututo entaraqatairo Kotiva nkyiara rieqaro nkyita kyaama tero terama tai mwatukyaraqi nrita variate. Nkye ni kyuqema mataahuave.

³⁵ Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye ni kyara mpiarave. Ni nramanri nraataa ihana varuqata nkye ni nramanri mpiarave. Nte mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye nianra qamwateqata nkyeta nraamwuqi ni pitaqita uro kyaarave. ³⁶ Nte hia tuavaaqa vatauqata nkye ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihana varuqata nkye kyuqema kyeta niqaa ntaqikiyarave. Nte karavuqi varuqata nkye nrumu ni taqaarave, qianinrave.

³⁷ Nte mwitaa qiarita ntapihi kyeta nrohi vari nraakye qorahua nianra mwitaama tivarave, Nronrao, taire tire i taqaurara kyara nraataa ihara variarata tire i kyara mwunanrave? Taire tire i taqaurara nramanri nraataa ihara variarata tire i nramanri mwunanrave?

³⁸ Taire tire taqaurara e mpo mwatanaa hiarata tire i vitaqita teta nraamwuqi kyaunanrave? Taire tire taqauraro i tuavaaqa hia vaihara variarata tire i tuavaaqa mwunanrave?

³⁹ Taire tire taqaurara i nriqa vihara variananrave? Taire tire i taqarera karavuqi vunanrave? tivarave.

⁴⁰ Mwihua mwitaa tivaqe nte vunyaa vaisivanto variqana mwihua nkyiari timwa nyina tiqana, Nte qianinra ri-aate. Nkye ni kata pakya hia nrtutu vahianinra mpo kyaahaqa hiqatama

nkye nivatama kyaahaqama mataarave, qianinrave.

⁴¹Nte mwitaa timwa kyena ntena kyauqu kyaantaqani varihuara mwitaama qianinrave, Nkye nte varunasaita quate. Kotiva nkyiara uaqiama quate tiro, tirave. Kotiva Saataaninravata, Saataaninra tovevaana mwihuaravata, rieqaro qia nronra itaira terama kyero vataira nkye mwini quate.

⁴²Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye hia kyara mpiarave. Ni nramanri nraataa ihana varuqata nkye hia ni nramanri mpiarave.

⁴³Nte mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye hia nianra qamwateqata ni pitaqita nkyeta nraamwuqi kyaarave. Nte hia tuavaaqa vatauqata nkye hia ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihanave, karavuguve, varuqata nkye hia nrumu ni taqaarave, qianinrave.

⁴⁴Nte mwitaa qiarita mwihuavata tivarave, Nronrao, taireve tire taqaurara i nraataa ihara variaro? Taireve i nramanri nraataa ihara variaro? Taireve e mpo mwatanaa vaisivanto variaro? Taireve e tuavaaqa hia vaihara variaro? Taireve i nriqa vihara variaro? Taireve e karavugi variaro? Taire e mwitaa mwitaama variarata tire hia i kyaahaqa hunanrave? tivarave.

⁴⁵Mwihua mwitaa tivaqe nte qianinrave, Nte qianinra riaate. Nkye hia nrutu vahianinra mpo hia kyaahaqa hiqatama nkye nivatama hia kyaahaqama mataarave, qianinrave.

⁴⁶Nte mwitaa qiarita mwia kyaara mwihua nkyiari kyoqaa vareta ekyaa enta atura ntiqata variqi vivata ntapihi kyeta nrohi vari nraakye qorahua nkyiari kyoqaa vareta ekyaa enta kyuqema kyeta qati variqita vivarave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusira ru kye quara ntuvaantua hita tura

(Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

26 Iesusiva mwi quara mwi quara timwa nyi taiqa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, ²Nkye ntapihi kyaarave. Taara enta nritarairaro haaru nyaamwunyaava qati vekyahu nyatorara rieqata omwata nre entava nriananrove. Mwi entaraqaa ni ntavaaqavugita uro kyaivata ni kyatariqaa rukyeta hiritevarave, tiro.

³Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero varuvata Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvata, Iutaa nronranramwuvantovata, mwihua Kaiapaasira nraamwuqi uqeta kyeta ntuvaantuama vita. Kaiapaasiva Kotira nraamwuqaa ntaqikyiqaro vunyaa vaisivanto varura ⁴mwia nraamwuqi ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavugita uro rukyerara uqetakye qua tita tiqata, ⁵Omwata nraana entaraqaa mwia ntavaaqavu kyaarata nraakye qoravanto inronramaqita ntaqivorave, tura.

Nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora

(Maaki 14:3-9; Ioni 12:1-8)

⁶Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura. Saimoniva tauraa varuvaro tauma rumpuaravanto mwamwanta nre varura. ⁷Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro varuvaro nraakye mpovanto vera ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura nronra munima kyora ori taquqi varero uro Iesusiva taintaqaa kyara nre varuvaro mwia qiataqaa rauru mwatoro.

⁸Mwia qiataqaa rauru mwatovata mwia nraaqiaranramwuvanto taqeta

nraakye mwia inronra hita tiqata, Nanraqamave mwitaama kyero vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho?

⁹Vahamwenra mwia nyita nronra munima vara kyeta vehi nraakye qora nyi-ataarave, tita.

¹⁰Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Nkyenramwu nanraqamave nraakye mwia inronra hi variavo? Mwiva mwitaa hiqaroma ni kyuqema mate variho. ¹¹Vehi nraakye qora mwihua ekyaa enta nkyivata variqita vivarave. Nte nraahuma hia ekyaa enta nkyivata variqina quaninrave.

¹²Nraakye mwaava vahamwenra qu mateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho. ¹³Nte qutaa qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqatama mate nraakye mwaava niqaa vahamwenra qu matairara rieqatama mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyivata rievare, tiro.

**Iutaasiva Iesusira nramwutaa
kyauquqi kyero munima
varaani aanranra qua
timwa kyero taqaui tora**

(Maaki 14:10-11; Ruku 22:3-6)

¹⁴Iesusiva mwitaa tuvaro Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo mpovanto mwia nrutu Iutaasi Isikeriotiva veva ntero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu varunani vuva ¹⁵uro mwihua kya-para hiro tiqaro, Nte Iesusira qovarama kye nkyi kyauquqi nrumu kyaankyera, nkye nanra kyoqaave ni mpivarave? tuvata mwihua ori munima 30 nramwu kyaara ntumwa kyeta mwuvaro Iutaasiva mwi munimanra varero ¹⁶mwi entaraqaatairo mwihua kyauquqi Iesusira kyaani aanranra puaamaqiro vura.

**Iesusiva nai nraaqiara kyapata
vekyahu nyato kyarara nronra**

*(Maaki 14:12-21; Ruku
22:7-14; Ioni 13:21-30)*

¹⁷Hia kyoto mperetira omwata nre iherava nri ntovata vuni nrinto entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.

¹⁸Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Ierusalemni uro vaisi mpora mwitaama qiate, Mwaanra qua tiri timwa timwi vari vaisiva tiqaro, Mwaa entava ninima qovarama viho. Nte ntena nraaqiara kyapata i nraamwuqi vekyahu nyato kyarara nranrenrave tiho, qiate, tiro. ¹⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva tuntama kyeta mwi kyarara terama kyeta vatora.

²⁰Terama kyeta vatovaro enta huvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro kyara taintaqaa mwatakyaa variro kyara nre varura.

²¹Kyara nreqaro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto ni qovarama kyero nramwutaahua kyauquqi kyaananrove, tiro. ²²Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukya uaqia huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata, Nronrao, e nianrave qiaro? Hia nte mwivave, hia nte mwivave, timwaqita vita.

²³Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva tiqaro, Mpereti vara kyeta tiretana kuaa vakya mwaati tanuqi ntaarava, mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove. ²⁴Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kye rukye quara haaru qara ntumwa torave. Qio mwi quava

mwivauma vahiananrove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauoqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata torave, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro lutaasiva mwia qoqama kyaariva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwaanra ti variarao, e nianrave qiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte iarama tuqo, tiro.

**Mperetiaravata
uainianravata timwa tora**

(Maaki 14:22-26; Ruku
22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Iesusira nraaqiaranramwu kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa vara kye nraate. Mwaa ni mamantama iho, tiro.

²⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero mwinramwuhua viti nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua mwaa nraate.

²⁸ Mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qoravata qaraakya qua vataari quava mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwia kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto rauruariva airi nraakye qora kyaahaqa hiqaro mwihua uaqia hiani quara nruka nyataanarove.

²⁹ Nte qianinra riaate. Mwaa entaraqaataina nte hia uaini nranraitina qati variqi quarita, nkye ni kova ntaqikyianinraqi nivata uro varivaqe nte mwi entaraqaa nkyi kyapata qaraakya uaini nraaninrave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyero veva ntero Oripa taaqqaara vurama.

**Pitaava nte hia Iesusira taqaurave
qianinranra Iesusiva tura**

(Maaki 14:27-31; Ruku
22:31-34; Ioni 13:36-38)

³¹ Mwihua mwini vuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mate entaqi ni kyetama aatu ntuqeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mate mwivauma vahiananrove. Mwataama tiro: Sipisipiqaa ntaqikyiani vaisira Kotiva rukyairata sipisipi mwihua aatu ntuqeqaa hita nkyiariara nkyiariara api mpona mpona vivarave, turave. (Sek 13:7)

³² Qio nraakiara ni vara qati sivuma kyairaqe variqana nkyi vuni nte nraante Karirini quaninrave, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Ekyaa mwaahua i kyeta aatu vivaqe nte nraahu ivatama kyena varianinrave, tiro.

³⁴ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia nte mwi vaisira taqaurave tinanrave, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqao tiro, Nte hia iara hia mwia taqaurave qianinrave. Ivatama kye ni ru kyaivaqenavata hia nte mwitaa qianinrave, tiro.

Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuvata mwi quara nraahu tura.

Iesusiva Kotirara uro aakyara ntora

(Maaki 14:32-42; Ruku 22:39-46)

³⁶ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvatama kyero kyaqamwa ututoraqi mwia nrtu Kesemani mwiqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye mwaini mwatakyaa vi varivaqe nte uro vururaqaa Kotirara aakyara ntaankye, tiro.

³⁷Timwa kyero Pitaaravata, Sepetira mwaaqutanavata nraahu sita varero mwini vuvaro mwia hia kyakya huvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro ³⁸mwiva taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Ni mutukyavanto mpoqama kyero ua iharo ni ru kyaaqara ihana varuqo. Nkyenramwu mwaaqaa nivatama kye variqata vu ntapairi kyeta taqeqatama variate, tiro.

³⁹Mwitaa timwa kyero Iesusiva hia mpuahaaqama viro uro virianasairo tumu ntiro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e qiove tirera nte nriqa vi inraikyara nramanri votima kye nraaninra e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.

⁴⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero nrumu ntantero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani tumu taqovata mwinramwuhua vuruara huvata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Nanraqamave nkye nivatama kyeta pataqiaqa variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taqeqata variavo?

⁴¹Saataaniva nkyi mwataara hiankyo tita nkye taqe variqata Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia qio kepukyaqa ihata variavo, tiro.

⁴²Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa uro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, nte mwaa nramanrinra nraaninra hia e qatinani vara kyaraitira qati nraante tirera, nte i kyakya hira vataqina virerave, tiro.

⁴³Mwitaa timwa kyero qaiqaa uro ntantero tumu taqovata mwia nraaqiara taaramponramwu vuruara huvata vaite varura.

⁴⁴Vaite varuvaro Iesusiva qaiqaa mwinramwuhua kyero vuva uro Kotirara taarampo nani aakyara

nteqaro vaakya tuntema kyero nraahu qaiqaavata tura.

⁴⁵Kotirara aakyara ntamwa kyero Iesusiva uro ntantero tumu taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Qikye, nkyenramwu qati nraahuve ho hiqata vaite variavo? Qio taqaate. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavugita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kye iheravama nri ntaiho. ⁴⁶Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyero nramwutaa kyauquqi kyaari vaisivama mwaa nri variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyovata mwia ntavaaqavu kyora

*(Maaki 14:43-50; Ruku
22:47-53; Ioni 18:3-12)*

⁴⁷Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwia vatama kyeta airi vaisivanto paipavata kyanta kyaamwuvata tu vareta uro ntoro. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

⁴⁸Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra vaakya mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte uro mwia qua mwanteqana mwia mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia uro ntavaaqavu kyaate, tiro. ⁴⁹Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua kyapata uro ntero mwiva qamwanrama kyero Iesusira nraaqani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variarao, varirave, timwa kyero mwia mota kyero.

⁵⁰Iutaasiva mwia mota kyovaro Iesusiva tiqaro, Ni vaisio, mpo inraikyara nrinanra qamwanrama kyera utuante, tuvata Iutaasira vatama kyeta nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyeta tuqara tutovaro ⁵¹mwiaqaatairo Iesusira

nraaqiara mpovanto paipa nai tuaqi-tairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyora. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

⁵²Teqa kyovaro Iesusiva qao tiro, Ena paipa veva nai tuaqi ntumwa taante. Paipaqotaita ntaquahua nkyiari-vata paipaqotaita ru kyaarave.

⁵³E hia ntipihiananrave iho? Ni kyaahaqa ihua ni kora kyapara hiaro mwiva qamwanrama kyero nyaamwusairo nyaamwunyaahua ntaqihua mwaanra 12 nramwu sitairata qioma tumivarave.

⁵⁴Nte mwitaa qiarita mwihua tumivera, nataama kyerove haaru qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiananrove? tiro.

⁵⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiaqaatairo Iutaasira vatama kyeta nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninra vatama kyero ntaqirero uti vari vaisira votima kyeta ni ntavaaqavirerata paipavata kyaamwuvata vare nriavo? Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye hia mwi entara ni ntavaaqavuarave.

⁵⁶Haaru poropeti vaisinramwuvanto mwaa inraikyava qovara hianinranra qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mate mwaa inraikyava govarama viho, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia qaqira kyeta aatu ntuqeqaa hita vurama.

**Iutaa vaisi nronranramwu
suqaa Iesusira uro kyora**

(Maaki 14:53-65; Ruku 22:54-55,
63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)

⁵⁷Iesusira ntavaaqavu kyeta tutohua mwia vitaqita uro Kotira nraamwuqi

kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi Kaiapaasira nraamwuqi kyovata nraamwu mwiqui mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, vaakya ntuvaantuama vita varura.

⁵⁸Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro Kaiapaasira nraamwu vahuvoro mwtukyaqaa uro ntero tutukyaqaa mwaati ntero utaqui viro mwi inraikyava qovara hianinra taqarero nraamwu mwiaqaa ntaqikiy varu vaisihua vatama kyero varura.

⁵⁹Pitaava mwaatani varuvata nraamwuqi Kotira nraamwuqaa ntaqikiy varuhuavata, ekyaa mwiqui ntuvaantuama vita varuhuavata, Iesusira rukyarerata Iesusiraqaa unra qua vatarerata mpo quara puua huvaro ⁶⁰hia vahuvata airi vaisivanto Iesusirara unra qua ntumwa kye tura. Api qua nraahu timwaqita vuvata vaisi taaratanavanto sivita ⁶¹Iesusirara tiqata, Mwaa vaisiva mwitaa tihata tiretana riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte qioma Kotira nraamwu nronra ntapairi kyena taarampo enta variqana qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave tirave, tita.

⁶²Mwitanahua mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto siviro Iesusirara tiqaro, Mwitanahua mwitaa tiqata iqaa qua vate variavo. E mpo nkyiaritananra nanra quave tinanrave? tuvaro ⁶³Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa vunyaa vaisivanto Iesusirara tiqaro, Nte Kotira vuqaa variqana mwia nrutu nteqanama iara qutaa qua qiantema tuqo. Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa hirera Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.

⁶⁴Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave.

Nte qianinra nkye riaate. Nkye nraakiara taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

⁶⁵Iesusiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. Vaisi mpovanto mwiaqaa qua vataaninra qumina nraanrevorave. Taqaate. Nkye rie variavaroma mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. ⁶⁶Mwia kyaara nkye Iesusirara nanra quave tivarave? Tivaqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia uaqia hi kyaiqava nritaraiho.

Mwia kyaara mwia ru kyaarava nraahuma vaiho, tita.

⁶⁷Mwihua mwitaa timwa kyeta uro Iesusira viriqi taara vihi kyeta kyauquqo mwia ntuqutu kyeta mwia vu nraato ntumwa kyeta vateta ⁶⁸vireraqama kyeta tiqata, Mesaiaao, e qutaa qua qovarama kyera vaisiva varirera, hia taqaraitira i ntuqutuani vaisira nrutu ntaante, tita.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Maaki 14:66-72; Ruku 22:56-62;

Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Nraamwuqi mwitaamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaqa mwatakyaa viro varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto Pitaara nraaqani uro ntero mwianra tiqaro, Evata Iesusira Karirinyaa vaisi mwikyantiri variaravave, tiro.

⁷⁰Mwiva mwitaa tuvaro Pitaava mwihua suqaa variqaro qaqao tiro, E qiana quara nte hia ntapihurave, tiro. ⁷¹Mwiva mwitaa timwa kyero uro nraihana varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia taqero mwini sivita varuhuara tiqaro, Vaisi mwaava

Iesusira Nasaretinyaanra vatama kyero varivave, tiro.

⁷²Mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Hia nte mwi vaisira taqaurave, tiro.

⁷³Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata mwini sivita varu vaisihua Pitaava hunani uro nteta mwianra tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu mwi mwatanaahua variavara qutaqama kyera evata kuaa mwatanaa mwivama variaro. Mwihua mpo qarama kyeqata mwaa quara ti variantema kyerama evata mwaa quara ti variaro. Qio e mwaa mwivave, tita.

⁷⁴Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nte hia qutaa qua qiankyera, Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira hia nte taqaurave, tiro.

Pitaava mwitaa timwa kyovaro gamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tuvaro ⁷⁵Iesusiva Pitaara timwa mwu quava Pitaara nraatoqi ntumwa viro. Iesusiva Pitaarara tiqaro, Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tinanrave, tura. Pitaava mwi quara riero mwiva mwaaqani mwaati ntero vuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatora.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora

(Maaki 15:1; Ruku 23:1-2; Ioni 18:28-32)

27 Mwia qanranraa toqa entaqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvantovata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, qua timwa kyeta Iesusira ru kyaananrave timwa kyeta ²mwiaqaataita mwihua Iesusira seniqotaita rupa kye vitaqita uro Pairaativa huraqi kyora. Pairaativa Romeni kirapava varura.

Iutaasiva qutu vura

(Kyaiqa Varora 1:18-19)

³Iutaasiva Iesusira qovarama kyo vaisiva taqovata mwihua ko timwa kyeta Iesusiraqaa qua vatetama mwia ru kyarerata uti varuvaro mwiva po hia nte mwitaa hiataara vaihana mwitaa hurave timwa kyero 30 munima mwunra varero uro ntantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwihua varuraqi uro ntero tiqaro,

⁴Nte qumina vaisi hia uaqia hi kyaiqara uti vaisirama uro nkyi kyauquqi tuta kyauqatama nkye mwia ru kyarerata uti variavo. Nte qora inraikya utu kyauqo, tiro. Timwa kyero munima mwia mwihua nyinrenro tuvata mwihua qaqao tita, Tire nataave hiananrave? Hia tiri kyaiqave. Mwi inraikyava ina kyaiqama vaiho, tita.

⁵Mwihua mwitaa tuvaro Iutaasiva munima mwia varaqi uro Kotira nraamwu mpoqi hia qumina vaisivanto-vata vera nte varuraqi tuto kyero vuva uro vaanta hiri vura.

⁶Iutaasiva munima mwia tuto kyero vuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikyu vaisihua mwi munimanra utu kye vateta tiqata, Mwaa munimanra qutaru munimave. Tire mwaa munimanra Kotira nraamwuqi vataana munimanra vatama kyeta kuaqi vataarorave. Mwitaa hiqata tire mwaanra qua nteqa kyaarorave.

⁷Tave utiqata aatapai mwata vare varia mwatava qatima vaiho. Nrivaqe mwaa munimanraqo mwi mwatara kyoqaama kyaare. Tire mwi mwatara kyoqaama kyeta vataararo mpo mwatanaavanto mwaini qutu vivaqe tire mwihua mwi mwataraqaa quntamwa taare, tita.

Mwitaa timwa kyeta munima mwiaqotai ⁸mwi mwatara kyoqaama kyorara tita, mate mwaa entara nraakye qoravanto mwi mwatarara Qutaru Mwatave ti variara.

⁹Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varuhua mwitaama kyeta mwi mwatara kyoqaa hurara tiro, haaru vetato entaqaa Ieremaiaava poropeti vaisivanto qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Ieremaiaava mwitaama tiro:

Isareri vaisi mponramwuvanto qua timwa kyeta vateta 30 munima, mwianra qutaru munima vahiananrove ti vari munimanra, ¹⁰mwi munimanra varaqi uro kyetama tave uti mwatara kyoqaa hivarave. Nronravanto ni qua timwa mpintema kyetama mwihua mwi mwatara varevarave, tura. *(Sek 10:11-12)*

Pairaativa Iesusira ntumwahiamwama mwatora

*(Maaki 15:2-5; Ruku
23:3-5; Ioni 18:33-38)*

¹¹Mwihua Iesusira vitaqi uro kira-pava Pairaativa varuraqi kyovaro Iesusiva mwia vuqaa siviro varuvaro Pairaativa mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwihua mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro mwiva hia mwihua qua hiniqa hiraitiro, tirema varura.

¹³Tirema varuvaro Pairaativa qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwihua airi qua iqaa vateta mwia kyaara i inronra hi variavara e hiave mwihua ti varia quara riaaro? tuvaro

¹⁴Iesusiva hia qua mpovata mwi-huara tiraitiro, tirema kyero varuvaro mwiaqaatairo nronra vaisi Pairaativa mwianra airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura

*(Maaki 15:6-15; Ruku
23:13-25; Ioni 18:39-19:16)*

¹⁵Mpo ihi mpo ihi vekiya hu nyato kyarara nro entaraqaa kirapava vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto ta vaisirave huvantu kyaante tura mwi vaisira huvantu kye varura.

¹⁶Mwi entara karavu vaisi mpo mwia nrutu Varavaasiva qora vaisivanto varuvatara tita, airi nraakye qoravanto mwi vaisira nrutu ntapihi kyora. Karavu vaisi mpo huvantu kyeta tite varu okyarava mwitaama vahuvata ¹⁷mwi entaraqaa nraakye qoravanto mwianra riegata ntuvantua hita varuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Ta karavu vaisirave huvantu kyaariro quananrove? Nte Varavaasirave huvantu kyaaninrave? Iesusira mwianra tiqata Mesaiaavantove ti variara, nte mwiave huvantu kyaaninrave? tiro.

¹⁸Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita mwianra raraqa to-vata mwihua mwia vitaqita uro mwia kyauquqi kyora.

¹⁹Pairaativa ko nraamwuqi mwatakya viro varuvaro mwia nraatavanto qua vara kyero tiqaro, Po, mwi vaisiva hia mpo inraikya utu kyairaqaa qumina qua vaterorave. Mwia qati titairaro quarive. Nte entaqi mwiaqaa ruvaata taqauqaro ni uaqia ihana varuqo, tiro.

²⁰Mwia nraatavanto mwitaa tuvata mwia qua riaankyorave timwa kyeta Kotira kyaiqa vare varu vaisihua

mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa mwihua nronra vaisinramwuvata, kepukyaqama kyeta qua nraakye qora timwa nyita tiqata, Varavaasira huvantu kyera timwinra Iesusira rukyaante qiate, tita.

²¹Mwitaama kyeta rapateqata tuvaro Pairaativa kyapara hiro tiqaro, Mwi vaisitanahuaqitaina ta vaisirave huvantu kyaaninrave? tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Varavaasirave, tita.

²²Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqa, tiro, Iesusira mwianra Mesaiaavantove qiarave. Mwia mpo nte nataave hianinrave? tiro. Mwitaa tuvata ekyaa mwihua tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.

²³Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nanra kyaarave nte mwia kyaarita kyatariqaa rutevarave? Nanra uaqia hi inraikyarave utu kyaiho? tiro. Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta aakyara nteta tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.

²⁴Nraakye qoravanto mwitaa ti varuvaro Pairaativa taqovaro mwia quavanto hia qio vahuvaro mwiva tiqaro, Nraakye qora utaqaatairo mpo inraikyavanto siquankyorave, timwa kyero nramanri tanuqi rauru kyero nraakye qora suqaa variqaro nai kyauqu hiqama kyero tiqaro, Qio taqaate. Mwia qutaru quavanto hama niqaa vaiho. Mwi quava nkyitaqaama vaiho, tiro.

²⁵Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qoravanto tiqata, Mwia qiove, mwi quava titaqa vahiqaro tire mwatataarahuaqaavataama vahiananrove, tita.

²⁶Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwihuara riegaro Varavaasira huvantu kyero nai ntaqu vaisihua Iesusira kyaantao ntuqutuate tuvata mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro, Pairaativa mwia nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

Ntaqu vaisihua Iesusira vireraqama mwateta mwia ntuqutura

(Maaki 15:16-20; Ioni 19:2-3)

²⁷ Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyovata mwihua mwia vitaqita uro kirapara nraamwuqi kyeta mwihua nkyiari hena ntaqu vaisihuavata ekyaa ntuvaantuama kyeta Iesusira vara utaqi vateta mwia vara ututu variqata ²⁸ mwia tuavaaqa qatinani vara kyeta mwia vireraqa hiqata vunyaa vaisi tuavaaqa utu mwatarera nraanre tuavaaqa utu mwatora.

²⁹ Mwiaqaataita mwihua tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira qiataqaa qu mwateta mwia kyauqu kyaatutani kyaamwu tu mwateta. Mwihua mwitaa mwitaama kyeta mwia vireraarora hirerata Iesusira vuqaa tori kyauru ravita tiqata, Iutaa nraakye qora vunyaa vaisio, varirave? timwa kyeta ³⁰ mwiaqaa taara vihi kyeta vateta kyaamwu mwia kyauquqi tu mwatora mwia vara kyeta mwiaqotaita mwia qiataqa ntuqutura. ³¹ Mwitaamaqita vita vireraarora hita raima mwateta taiqa kyeta mwihua tuavaaqa utu mwatora vara kyeta nai tuavaaqa utu mwateta mwia kyatariqaa ru tarerata viteta vura.

Iesusira kyatariqaa ru kyeta hiritora

*(Maaki 15:21-32; Ruku
23:26-43; Ioni 19:17-27)*

³² Ntaqu vaisihua Iesusira kyatariqaa rukyeta hiritarerata mwatukyaqitaita mwaaqanianra aanraqaa viqata vaisi mpovanto Sairininyaanra mwia nrutu Saimoninra qintorama kyeta mwianra kepukyaqama kyeta tiqata, E Iesusira rute kyatarira vara quqira uro mwiente, tura.

³³ Timwa kyeta Iesusira vitaqita uro quminasata Korokotaave tunani kyora. Korokotaa mwaa quaraqitai tirera Qi-ata Mwukyaarisatave tunani Iesusira uro kyeta ³⁴ uaini mwiqi ukavu inraikyar-avatama kyeta tuqasaa tora mwuvaro Iesusiva pataqia nreqaro taqero qaqira kyero hia nronra.

³⁵ Iesusiva hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa ninriqotaita ruteta mwia tu-avaaqa vara kyeta kaati ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaaqa ntainra kyeta vareta ³⁶ mwiaqaataita mwihua mwatakya vita variqata mwia taqe varura.

³⁷ Mwia qiatani qua mpo ko timwa mwato quara qara ntumwa kyeta kyatariqaa rutovaro mwi quava mwitaama tiro:

**MWAA IESUSIVA IUTAA VUNYAA
VAISIVE, tiro.**

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

³⁸ Mwihua Iesusira vatama kyeta vaisi mpotana ru tora. Mwitanaahua nkyiari hena vaisi ru kyeqata mpuara vare varu vaisitanahua varuvata mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ruteta mpo mwia kyauqu kyaantaaqani rutora.

³⁹ Mwitaama kyeta rutovata nraakye qora vitare nritare hiqata nru ntumwa kyeta mwaunru miqi mwateta Iesusirara uaqia hi quara timwa mwateta tiqata, ⁴⁰ Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama taarampo enta varina kyaiqa varaqi viqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave qiananrave? Qio, e Kotira mwaaquvanto varirera, ena kyaa-haqa hianta. Enavanto kyatariqaataira mpiami ntaante, tita.

⁴¹ Mwihua mwitaa ti varuvata kuaa qarama kyeta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihua-vata, mwianra raima mwateta tiqata,

⁴² Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiave qio nai kyaahaqa

hiananrove? Mwi vaisiva Isareri vunyaa vaisivanto variho. Kyai tire variqata taqaararo mwiva nai kyatariqaatairo mpiami ntero tuminraqeta tire mwianra qutaave qiare. ⁴³Mwiva nanrianra tiqaro, Nte Kotirara kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave. Nte Kotira mwaaquve tirave. Qio kyai variqata taqaararo Kotira kyakya hiraro mwia kyaahaqa hianinra taqaare, tita.

⁴⁴Mwihua mwitaa tuvata mpuara vaisitana mwia tataaqa ru tohuavata mwihua tuntema kye kuua qua mwia nraahu timwa mwatora.

Iesusiva qutu vura

(Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

⁴⁵Mwitaa huvaro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvaro ekyaa mwi mwata maatara entama vuvaro qaiqaa huari vitira tavaarana tuminro vahuvaro enta huva vivura.

⁴⁶Huarivanto tuminro vitito vahuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero tiqaro, *Eri, eri rama sapakitani. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira kyera hiaro?* tiro.

⁴⁷Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqarama nraanre variho, tuvaro ⁴⁸mpovanto hiantero nramanri kyaqo inraikyara tavuna nrihi voti hura vara kyero uaini uka vuraqi mwaati ntamwa kyero herika mpontaqiaqa huairi kyero mwia nraanrive tiro mwia nroqi viri ntamwa tora.

⁴⁹Mwitaa huvata mpo uhua tiqata, Kyaiqe variqata taqaararo Iraisava mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tita.

⁵⁰Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa paa tiro aakyara ntamwa kyero qutu vura.

⁵¹Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha votima kyeta tavuna nronra hiritova virisairo utaqa nrahituqiro mpiani tumunra. Mwitaa huvaro mwatura tuvaro ori nronra airivanto ntuvuraavurama vuvaro ⁵²vaisi haaru quntamwa to mwatava qatua vuvata mwiqinaahua Kotira nraakye qoravanto qutu vuhua airivanto sivita varuhua ⁵³Iesusira qaiqaa qati vara sivuma kyo entaraqaataita mwihua Ierusaremini qovarama vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqora.

⁵⁴Ntaqu vaisihua vunyaa vaisivantovata, mwiavata nrumu ntaqu vaisihua mponramwuvata, varuvaro Iesusira kyatariqaa hiritovaro varuvata mwihua Iesusiraqaa ntaqiky variqata mwatura turave, mpo inraikya mpo inraikya qovarahura taqeta, mwiaqaataita mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Qikye, qutaa mwaava Kotira mwaaquvanto varivama qutu viho, tura.

⁵⁵Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasatatai variqata vutu taqe varura. Mwi nraakye hua Karirisaita Iesusira vataqi viqata mwia kyaiqa vara mwate varuhua varura.

⁵⁶Mwihuaqitai mponramwu nyutu vahirero, Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisikya Ionikya nyova mpo, Sepetira mwaaqutana nyova mpo varura.

Iesusira quntamwa tora

(Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

⁵⁷Enta huvaro Arimatianyaava airi inraikya vato vaisiva uro ntoro. Mwia nrutu Iosepiva, mwiva Iesusira vataqiro vi varu vaisiva varura.

⁵⁸Mwi vaisiva Pairaativa varuraqi uro ntero Iesusira mwamwanta mpiraqe varaqina quntamwa taankye tuvaro

Pairaativa nai ntaqu vaisihua sitero tiqaro, Uro Iesusira mwamwanta vara mwia mwiate, tuvaro ⁵⁹Iosepiva uro Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero qaraakya tavuna eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero ⁶⁰varaqiuro uto nai nraakiara quntamwa terara rieqaro ori haqa kyero vatoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqiuro mwia nrona tita tero vura.

⁶¹Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava mpo Mariaavavata, mwitanahua vutura hini mwatakyaia vita variqata vutu mwia quntora taqe varura.

Iesusira quntamwa toraqi ntaqikyura

⁶²Mwia qanranraa Saarareqa Kotira nraamwuqaa ntaqikyuhavata Parisi vaisinramwuvata uro Pairaatira vatama kyeta ntuvaantuama vita variqata ⁶³mwianra tiqata, Nronrao, tire riauraro unra ti vari vaisiva mwiva nai qati varu entara tiqaro, Nte taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave turave. Mwiva mwitaa turara tira, ⁶⁴e ntaqua vaisihua sitairata mwihua mwia quntamwa taaraqaa taarampo enta variqata ntaqikyiqita quate. Mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia mwamwanta mwiqitaita mpuara varaqita mpona kyeta nraakye qorara unra tiqata, Mwiva qati siviho, tivorave. Mwihua mwi entara unra tiva vaakya unra qua timwa tairavata nraatara kyaananrove, tita.

⁶⁵Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa timwa nyinro tiqaro, Qio nkye ntaqua vaisihua sitaqita uro kyaivata mwihua mwia quntamwa taaraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiate, tiro. ⁶⁶Mwiva mwitaa tuvata mwihua uro tita tora ori mwiaqaa mwukya rateta ntaqu vaisihuara tiqata, Mwaini variqatama kyuqema kyetama ntaqikyiqi quate, turama.

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Maaki 16:1-10; Ruku 24:1-10; Ioni 20:1-18)

28 Saarare Iutaa mwaanra enta-vanto taiqovaro mwia qanranraa ntuvaahama vuvata Saanteqaa Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava Mariaavavata, Iesusira quntamwa toraqi taqarerata vurama. ²Vuvaro qamwan-rama kyero mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro nyaamwunyaava mpov-anto nyaamwusairo tumu oriyo qesa tita tora mwia rataa qatinani kyero ori mwiaqaa mwatakyaia viro varura.

³Mwia virivanto vahirero aaquakyaia votima kyero vahuvaro mwia tuavaaqa-vanto vahirero tonamwu turomunra voti huva varuvata ⁴mwiaqaa ntaqikyia varu vaisihua mwia taqeta nronraqama kyeta aatu hi varita kyuqu kyauqu ntuva-tumu ntita qutu quahua nraantantamwa kyeta varura.

⁵Mwihua mwitaama vita varuvaro nyaamwunyaava nraakye mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Nte ntipihi kyauqata nkyetana Iesusira kyatariqaa rutaa vaisira puua hirerata nriavo.

⁶Mwiva hia mwaini variho. Mwiva nai nkyi timwa nyintema kyero qatima siviho. Nrita mwia veta vataaraqi taqaate.

⁷Mwiqui taqetama hianteta uro mwia nraaqiaranramwu timwa nyiate. Mwiva qutu viraqitairo siviho mwiva nraan-tema nkyi suni Karirini vi variho. Nkyen-ramwu mwini uro variqata mwia taqe-varave. Qio nte mwi quarama nkyi timwa nyuqo, tiro.

⁸Mwiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwia quntamwa to mwatara mwia mwini kyetatana hianteta vuvaro hini mwamwantavanto aatu hi varuvata hini mwamwantavanto qamwate varu-

vata hianteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenrata vurama.

⁹Mwitanahua hianteta vi varuvaro qamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua qintorama kyero tiqaro, Varitatanave, tuvata mwitanahua qamwata kyeta uro tumu ntita variqata mwia kyuqu tu vareta mwianra qamwata kyeta mwia nrutu tuaahere varuvaro

¹⁰Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Uro ni kata pakyaanramwu timwa nyivata mwihua Karirini vihua mwini uro ni taqaate, tiro.

Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyuhua tu quara

¹¹Iesusiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwiva tunte hita aanraqaa qati vi varuvata Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyvi varuhua ntaqu vaisihua mponramwuvanto Ierusalem-ini uro nteta ekyaa mwi inraikyava qovara hurara Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyunra.

¹²Timwa nyuvata mwiaqaataita nronra vaisi mwihua uro mponramwuvata sita kyeta qua timwa kyeta kuua qua vateta ntaqu vaisihua munima nronraqama kyeta nyita ¹³tiqata, Nkyenramwu mwitaama qiate. Tire entaqi vaite varurata mwia nraaqiara nramwuvanto nrumu mwia mwamwanta mpuara vara kyaavo, qiate. ¹⁴Pairaativa mwi quara riairera, tire uro mwia qua timwa mwianrata nkye hia qua varevarave, tita.

¹⁵Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihua mwihuaqitaita munima vareta mwi-

hua tuntema kyeta mwi quara nraahu nraakye qora timwa nyiqi vita mate mwaa entaravata Iutaavanto Iesusirara mwi quara nraahu viti viri timwa nyiqita vi variara.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vura

(Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23; Kyaiqa Varora 1:6-8)

¹⁶Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto Karirini taqi mwiaqaa uro variate tunani vuhua ¹⁷uro nteta taqovaro Iesusiva varuvata mwia qamwata mwateta mwia nrutu tuaahere varura. Mwia nrutu tuaahere varuvata mwia nraaqiara hinivanto mwianra taara nraato tita tiqata, Qutaa mwivave variho? ti varura.

¹⁸Iesusiva mwihua nraaqani uro ntero tiqaro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte nyaamwunivata mwatanivata vahi inraikyara ekyaa mwi inraikyaraqaa ntaqikyvi varuvave.

¹⁹Nkye ekyaa mwata maata varihua uro timwa nyivata mwihua ni nraaqiaraqama quate. Mwihua ni nraaqiaraqama vivata nkye nramanri nyiqata ni kora nrutu nteqata, ni mwia mwaaqu nrutu nteqata, Kotira mwanraqura nrutu nteqatama, nramanri nyiate.

²⁰Mwitaa hiqatama ekyaa nkyi timwa nyu qua mwakyaakyara mwihuavata timwa nyitama mwi quara riemwaqita quate, qiate. Qio riaate. Nte nkyivata variqina quariro mwaa mwatava taiqaananrove, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

MAAKI

Maakiva Iesusiva nrohurara tura

Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nraakye qora timwa nyu quara

(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

1 Iesusiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwia qua kyuqe qua mwia okyara vahirero mwataamama vahiho. ²Haaru mpo enta Aisaiaava Kotira qua qovarama kyero qara ntumwa tero tiqaro,

Taqaante, ni qua nraakye qora timwa nyiani vaisira

nte titaariro mwiva i vuni viqaro i aanra terama mwataananrove. *(Mal 3:1)*

³Mwi vaisiva qumina mwataqaa variqaro

aakyara ntero tiqaro,

Nronravanto quani aanranra terama mwateta

mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwi

aanranraqaama qio quarive qiananrove, tura. *(Ais 40:3)*

⁴Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava tohare varu entara mwi quara qara ntumwa tovaro airi ihi vi vuvaro mpo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraakye qora nramanri nyiqanro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyeta qora kyaiqa vare varira qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye qora kyaiqa vare vari quara nruka nyataarive, tiro.

⁵Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiasaitave, Ierusaremisaitave, ekyaa mwi mwatanaahua hisai hisai mwiva qua tunani vita uto variqata mwihua nkyiari qora kyaiqa vare varura timwa qovarama kyovaro Ioniva nramanri mwihua nyunra.

⁶Ioninra tuavaaqa vahirero mpo quara kameri kyaahi vara kyero ututo tuavaaqava vahuvoro mwiva mwia nraahu ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqa nrenro voravanto kuruto nramanrinra nreqanro mwi kyarara nraahu nre varura.

⁷Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nrianri vaisiva kepukyavanto ni naatara kyero nronra vaisivantoma variananrove. Mwiva nronra vaisivanto varihana nte qumina vaisi variqananra tina, hia nte qio kakataama vina nai kyuqu nraamwuma tai kyaantara huvantu mwataandinrave.

⁸Nte qati nramanri nkyi nyi varuqo. Mwiva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra

(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)

⁹Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatukya Karirisairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro Iesusira nramanri mwunra.

¹⁰Nramanri mwia mwuvoro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri ntero taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tumu ntero Iesusiraqaa varura. ¹¹Tumu Iesusiraqaa varuvoro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaroro ni mutukyavanto iara mpoqiavata vaiho. Nte iara qamwateqanama varuqo, tiro.

Saataaniva Iesusira mwataara hura

(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)

¹²Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira mwanraquravanto Iesusira vita varero

qumina mwataqaa hia vaisivata varu mwataqaa uro kyovaro varura.

¹³ Mwini uro kyovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora kyaiqa varaarive tiro, mwia mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva hia mwia qua riaraitiro, hia qora kyaiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaakyau vahikurivanto nrohi varunani varuvata nyaamwunyaa vaisinramwu tumu mwiaqaa kyuqema kyeta ntaqikyivara.

Iesusiva Karirini uro nai kyaiqa toharora

(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)

¹⁴ Mwi entara mpo uhua Ioninra ntavaaqavu kyeta viteta karavuqi uro kyovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, ¹⁵ Mwi entava nri ntaiho. Kotiva nkyiqa ntaqikyiri entava qaumaqa iho. Nkye qora kyaiqa uti varira qaqira kyeta nte kyuqe mwakyaakya timwa nyianinra nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate, tura.

Iesusiva Saimonikya Enturukya nyaanronra

(Matiu 4:18-20)

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero vuva Kariri rumpua tokya sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturukyantiri variqaro vahe nte varura. Mwitana hua tavukya kyaiqa vare varutanahua vahe nte varuvaro ¹⁷ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara nriate. Nkyetana vahe ntamwa kyeqata tavukya varaantema kyeta ni naakiara nriqata nraakye qora sitevarave, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mate mwiqira nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vatavare vurama.

Iesusiva Iemisikya Ionikya nyaanronra

(Matiu 4:21-22)

¹⁹ Mwitana hua mwia vatama kyeta vuvaro Iesusiva pataqiaqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Iemisivavata, mwia qata Ionivavata, mpotuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

²⁰ Mwitana hua vahe haqire varuvaro qamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua nraanrovata mwitanahua rieta nkyiari sora Sepetiravata, mwia kyaiqa varo vaisihuavata, mpotuqi kyeta Iesusira vatama kyeta vurama.

Iesusiva vaana titovaro nritarero vura

(Ruku 4:31-37)

²¹ Mwitana hua Iesusira vatama kyeta vuvaro Iesusiva vuva Kapenaamini uro variqaro mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwiqi varuhua mwakyaakya timwa nyinro. ²² Iesusiva nraakye qora timwa nyi varuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva nanra quave tiri timwa timwiho? Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhua qiantema kyero ti variho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyero ti variho, tura.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaanra nraamwu mwiqi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva nraamwuqi vera ntero qua aakyara ntero tiqaro, ²⁴ Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri ntuqutu taiqa kyarerarave nrianro? Nte i okyara ntapihi kyauva e nrianro. Kotiva i titai-hara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarava variaro, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mpoqama kyero mwi vaisira tu varero qakyaa qakyaama kyero qua aakyara timwa mwatero qatinani nritarero viro.

²⁷ Vaanavanto nritarero vuvata mwiqi ntuvaantuama vita varuhua kyauqu ntukikinraaqata kyeqata nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra in-raikyavantove qovarama viho? Mwaa quara qaraakya quave. Mwi vaisiva kepukya qua tihatama vaanavantovata mwia qua riaavo, tura.

²⁸ Mwihua mwitaa timwaqi vita nrita huvata ekyaa Karirini varuhuvata mwi quara riora.

Iesusiva Saimoninra nrinraatarara kyaahaqama kyovaro qati sivura

(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)

²⁹ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Iemisikya Ionikya sita varero vuva uro Saimonikya Enturukya nraamwuqi vera ntero varura.

³⁰ Saimoninra nrinraatarara mwamwanta tutoqa huvaro taintaqaa vaite varuvata mwihua mwianra Iesusira timwa mwita.

³¹ Timwa mwuvaro Iesusiva mwia uro taqero mwia kyauquqa tu varero mwia mwaamwianrama kyero. Mwitaama kyovaro mwia mwamwantavanto kyuqema viro naitarama vahuvoro mwi nraakyevea siviro kyara uta nyinrenro tera hura.

Iesusiva nriqa vuhua kyaahaqama kyovata qati varura

(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)

³² Iesusiva mwi mwatukyaraqia varuvoro huarivanto vikyovoro entama vuvata nraakye qora nriqa vuhuvata, vaanavanto utaqi varuhuvata, sita vareta Iesusiva varunani uro

kyora. ³³ Mwitaa huvata ekyaa mwi mwatukyaraqinaahuavata Iesusiva varu nraamwunra qesa mwina nrumu varita huvai kyora.

³⁴ Huvai kyeta varuvoro Iesusiva nraakye qora airintikara mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua kyuqema nyatovoro mwihua nriqa vuva taiqa vuvata qio varura. Qio varuvoro vaanavantovata airi vaisiqi varuhua sitamwa kyovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvoro Iesusiva vaana mwihuara qao tiro tiqaro, Hiavata qua qiate, tiro. Vaanavanto Iesusira ntipihi kyovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrohiqaro qua mwakyaakya timwa nyunra

(Ruku 4:42-44)

³⁵ Mwia qanranraa hia qaatatovoro Iesusiva siviro veva ntero uro hia vaisivantovata varunani Kotiravata qua tirero vura.

³⁶ Mwini vuvaro Saimoniva nai henahuavatama kyero mwia puua hirero viro. ³⁷ Vuhua uro Iesusira puuama kyeta mwinramwuhua mwianra tiqata, Qutaara e mwaini variarata ekyaa mwaa mwatukyaraqinaahua iara puua hi variavo, tita.

³⁸ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Varaivaqenramwu mpo mwatukya mpo mwatukyavata nrohiqata qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyianre. Nte mwakyaakya mwihua timwa nyinrenra nruvave, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero mwinramwuhuvata sita varero Karirini nrohi variqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viqaro vaisi utaqitairo vaanavata sitamwa kyovata nritare vurama.

Tauma rumpuara utu vaisira kyaahaqama kyora

(Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16)

⁴⁰Iesusiva mwakyaakya timwa nyiqiro vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuara utu vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tori kyauru raviro Iesusirara po kye tiqaro, E ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni tauma rumpuara nruka matenarave, tiro.

⁴¹Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaisirara po kye timwa mwatero, nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana i mwitaama mwatarerave. I mwamwantara kyuqema quarive tuqo, tuvaro ⁴²mwia tauma rumpuaravanto qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

⁴³Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwi vaisirara kepukyaqama kyero tiqaro, ⁴⁴Hia mpohuavata timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesiva mwaanra qua timwa tora riegarama Kotira mpo inraikya mwinrata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwanta kyuqema viho qiate, tiro.

⁴⁵Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva hia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti timwa nyi viri timwa nyi huvata ekyaa vaisi riovaro mwia kyaara Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya qoqaa quariva hia vahuvaro mwiva qaqira kyero hia mwatukyani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraakye qora hisai hisaita mwia taqarerata nrunrama.

Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyuqema mwatora

(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)

2 Iesusiva Karirini nrohi ntero nrumu ntantero Kapenaamini uro varuvata mwi mwatanaahua Iesusiva nrumu var-

iho tu quara rieta ²mwihua airivanto uro Iesusiva varu nraamwunraqi ntuvaantuama vita nraamwu mwiavata ru piqa kyeta qesanavata huvaigu kyovaro mpovanto mwiqi vera ntaariva hia qioqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

³Iesusiva timwa nyi varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hini qutu vura taintama vare nrunra. Erahiamuaantema vaisinramwu mwia taintama vareta nrunra.

⁴Mwinramwuhua nri nteta Iesusira nraaqani quanarave tita, taqovata nraakye qora airivanto varuvata mwinramwuhua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwinramwuhua qaqira kyeta nraamwu qiata tahiporaqaa mwaanri nteta mwi vaisira vara mwaanri vateta, Iesusiva nraamwu utaqi varuvata mwinramwuhua Iesusiva varura mwina mpiami ntukuraa kyeta. Qio ntukuraa kyeta nriqa vu vaisira taintaqaa vatora qakyomakye kyaqi vuvaro mwi taintava nraakye qora utaqaa uto vahura.

⁵Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwaa vaisira Iesusiva qio kyuqema kyaananrove, tu vaisinramwuhua varuvaro Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta kyaananra nte mwi quara nrukama mwataquo, tiro.

⁶Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua mwiqi varuhua riemwaqi vita tiqata, ⁷Qaqao, mwi vaisiva nanraqamave mwitaa tiho? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisivanto variqaro nai hena vaisiara, E Kotira qua raaquta kyaananra nruka mwataquo,

qiananrove. Kotiva mwiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

⁸Mwihua mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwihua su nyaato tura ntapihi kyero tiqaro, Nkye nataamaqive mwitaama riaavo? ⁹Nte mwaa vaisira hini mwamwanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tuqatama nkye nianra tiqata, Qaqao, i quavanto unra quave. Hia qutaa qovara hiananrove, qiarave. Qio mwaini riaate. Nte mwi vaisirara tiqana, Sivira ena tainta tu varera quante, qiariro qiove ni quara mwiva mwitaa hiananrove? Nkye timwa mpi-vaqena riaankye, tiro.

¹⁰Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaani quara nruka kyaaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwate mwaa vaisirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, ¹¹Sivira ena tainta tu varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

¹²Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora mwia taqe varuvaro mwi vaisiva siviro mpiami nai tainta tu varero vuvata mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikin-raaqate varita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Mwaa kyaiqara nraahumwa mpo qara hi kyaiqara hia taqauna kyaiqarave, tura.

Iesusiva Rivaira nraanronra

(Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32)

(Mwi entara taakisi vare varu vaisihua mponramwuvanto taakisi vareqata hini munima nkyiari tuteta hini munima nraahu nkyiari nronra vaisi nyunra.

Mwitaa huvata qumina nraakye qoravanto taakisi varo vaisihua ekyaa mwihuara mpuara vaisi nraahuma variavotura.)

¹³Iesusiva Kapenaamini vari kyero mwiaqaatairo nrumu ntantero Kariri nramanri tokyasataa vuvata nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaaantuama vita varuvaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyinro. ¹⁴Mwiaqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvanto, opisi nraamwuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵Iesusiva Rivaira nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiaranramwuvata kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, vaisi mponramwu mwihuara uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, nraamwu mwiqi variqata kyara nre varura.

¹⁶Iesusiva vaisi mwinramwuhua kypata kyara nre varuvata Parisi vaisi mwaaanra okyara ti varuhua taqovaro Iesusiva taakisi vare varuhuavata, uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, kyara nre varuvata mwihua Iesusira nraaqiaranramwu kyapara hita tiqata, Nanraqamave Iesusiva uaqia hia vaisihua kypata kyara nre variho? tita.

¹⁷Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani vi varirave. Ta vaisihuave tiqata, Tire avuqavuma kyeta nrohi varurahuave qiahua, nte hia mwihua nyaanranrenrana tumuvave. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave, tiro.

Kyara auramaterara tura

(*Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39*)

¹⁸Mwi entara Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate varuvata vaisi mponramwuvanto Iesusira kypara hita tiqata, Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate variavo. Qio nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

¹⁹Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye vararera qiari vaisiva nai vataahuavata qati varirera, qiove mpovanto mwia vataahuara kyara aurama taate qiananro? Qaqao, hiam qio mpovanto mwitaa qiananrove. Nraakye vararera qiari vaisiva qati varirata mwia vataahua hia kyara aurama taraitita, qatima kyara nrevarave.

²⁰Mpo enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye vararera qiani vaisira tu varet qatinani vara kyaivata mwi entaraqaita mwia vataahua ti atura ntiqata kyara aurama tevarave, tiro.

²¹Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiam tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Tavuna qaraakya mwia toqa kyaariro qiqu vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nronraqama kyero nrahituankyo tiro, hia mwitaa hirave.

²²Qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivantovata memenra pahivantovata

uaqiam quananrove. Memenra pahiqotai ututaa taqura qaraakya taqu vara kyeta mwiqi nraahu qaraakya uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu quara okyaravanto mwataamama vahiho. Mwia votima kyeta hiam haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi kuairama kyeta tutaate, tura.)

Mwaanra tu entarara tura

(*Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5*)

²³Mpo enta mwaanra tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwu kypata aakyo utaqi kyakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto viqatama uiti tamwa nteqa kyeqa nramwaqita vi varuvata ²⁴Parisi vaisivanto mwihua taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwihua taqaante. Mwaanraqaa qao timwa tai inraikyarama mwihua varet hiavo, tita.

²⁵Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwivata nruhua mwihuavata, kyara nraataa huvata varuvaro Ntevitiva kuaa qara hura mwia nkye hia mpukuqi kyaara ntumwa kyeta riaarave?

²⁶Apaiataava Kotira kyaiqa vara mwate varuva vunyaa vaisivanto varu entaraqaa Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nrenro nteqa kyero nai mwia vatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvoro qumina vaisivanto mwi kyarara nrenro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

²⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kotiva vaisiara rieqaro mwaanra enta vahiananrove turave. Kotiva hia mwaanra entara rieqaro vaisi utu tairave.

²⁸Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqanama ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

**Mwaanra tu entaraqaa Iesusiva
vaisi kyauqu kyuqema kyora**

(Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

3Mpo enta Iesusiva mwaanra nraamwuqi vera ntero taqovaro vaisi mpovanto kyauqu hini kukokaqama vuvu varuvata ²mwiqui varuhua mponramwuvanto tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva vaisi kyauqu kukoka mwia mate mwaanra tuna entaraqaa kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, tita.

³Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva kyauqu hini kukoqama vu vaisirara tiqaro, E nrinra vaisi variara utaqaa sivira variante, tuvaro mwiva siviro varuvaro ⁴Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tirenramwu teta mwaanra qua riegatama mwaanra qiana entaraqaa nataa hiani kyaiqarave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqamave mwataananrave? Mwia uaqiamave mwataananrave? Mwaanra qiana entaraqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove? Tire qaqira kyeta mwi vaisira ruve kyaananrave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia quavata tihua tirema varuvaro

⁵Iesusiva taqovata mwihua hia mwi vaisirara po kye tiraitita, kapera viri rate varuvaro mwia kyaara Iesusira mwutukyavanto uaqia huvaro mwia raraqa tovaro mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu ntatutaante, tuvaro mwiva nai kyauqu ntatuta kyovaro kyuqema vura.

⁶Mwia kyauquvanto kyuqema vuvata Parisi vaisi mwinramwuhua mwaanra nraamwuqitai veva nteta uro Herotira

vataqita nrohuhua kyapata ntuvaantua hita variqata Iesusira nataama kyetave ru kyaananrave timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

**Nraakye qoravanto hisai
hisaita uro Iesusira taqora**

⁷Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero kyaarera tokyasata uro varuvata nraakye qora airivanto Karirinyaahuave, Iutianyaahuave,

⁸Ierusaremiqinaahuave, Itumi-anyaahuave, Taiaaqinaahuave, Saitoniqinaahuave, Iotaani nramanri vutura qarahi hini varuhuave, mwihua Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurara rieta, mwihua Iesusiva varura nramanri tokyani ntuvaantuama vita varura.

⁹Nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nraakye qoravanto ni ntaqutivorave. Mpotu terama kyeta vataivaqena mwiqui mwaanrintena variankye, tiro. ¹⁰Iesusiva nraakye qora airi kyuqema kyovatarata tita, nriqa vuhua mwia tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹Mwihua mwitaa hi varuvata nraakye qora mponramwu vaanavanto mwihua utaqi varuhua, mwihua Iesusira taqeta mwia vuni tumu ntita variqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove, tita. Vaanavanto mwihua utaqi varu vaisihua mwitaa tuvaro

¹²Iesusiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Hia ni okyarara qiate. Tirema variate, turama.

Iesusiva vaisi 12 nramwu sita vatora

(Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)

¹³Iesusiva mwini vari kyero uro taaqi mporuqa variqaro nai mwutukya vahu

vaisihua nraahu nyaanrovata mwihua uro varuvaro

¹⁴Iesusiva vaisi 12 nramwu kyaara ntumwa kyero mwihuara nte mwihua sitaarita ni qua varetu timwa nyiqi quate timwa kyero, mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkyenramwu ni airuqama mateta ni qua timwa nyiate tinama, nte nkyi sita vatauqo. ¹⁵Nkyenramwu vaana itaivaro nritarero quarive tina, nte nkyi kepukya nyinrenrave, tiro.

¹⁶Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitora:

Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrutu ntamwatero

Pitaavave tiro.

¹⁷Iemisikya Ionikya. Mwitanaahua Sepe-tira mwaaqutana

varura. Iesusiva mwitanahua mpo nrutu Poanesisi-huatanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai

tirera, Nyaanruva Nruqua Ti Varirave, tita.)

¹⁸Enturura, Piripira

Pataromiunra

Matiura

Tomaasira

Iemisira. mwiva Arapiaasira mwaaqu

Tatiaasira

Saimoninra. mwia nrutu mpo Serotira

¹⁹Iutaasira. mwi vaisiva Iesusira ntavaaqavu kyaate tiro,

mwia qovarama kyo vaisiva.

Iesusiva 12 vaisi mwi vaisinramwuhua sitora.

Mpo uhua Iesusirara ueraqama vi vaisivama variho tura

(Matu 12:24-32; Ruku 11:14-23)

²⁰Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero nraamwunianra nkyiari mwaatani vuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwia taqarerata ntuvaaantuama vita varuvaro Iesusiva

nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nraanriva hia qioqa huvaro varuvata

²¹Iesusira vataahua mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qikye, mwiva ueraqamama viho. Kyai uro mwia vitaare, timwa kyeta vurama.

²²Mwaanra okyara ti varu vaisihua mponramwuvanto Ierusaremisaita tumunte mwitaama tita, Vaana vunyaava Pierisepurivama Iesusira utaqi variho. Pierisepuriva mwia utaqi variqaro mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaisiqitairo vaana tite variho, tita.

²³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nyaanrovata vaini nruvaro mpo quaqaa ntumwa kyero mwihuara tiqaro, Saataaniva nataama kyerove nai henanra titairaro nritaraanrove.

²⁴Kuaa mwatanaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai ntaqi ihua hia qio varivarave.

²⁵Kuaa nraamwunaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai ntaqi ihua, mwihuavata hia qio varivarave.

²⁶Saataaniva ntaqiki vari vaanahua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi varivaro Saataaniva hia mwihuaqaa ntaqikiyiqiro viraro mwihua kepukya-vanto taiqaananrove.

²⁷Mpuara varaiva hia kepukya vaisi mpo nraamwuqi qumina vera ntero mpo inraikya varairave. Mpuara varaiva vuni kepukya vaisi mwia nraante rupa kyero vatero mwiaqaatairo vera ntero mpo inraikya mwiani mpuara varairave.

²⁸Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakye qoravanto uaqia hiani kyaiqara mpo qara mpo qara hiani kyaiqara uti vari quarave, uaqia hi quara mpohuara ti vari quarave, Kotiva qioma ekyaa mwi quara mwi quara nraakye qora qati nruka kyero taunru nyataanrove.

²⁹Vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara ti vari quara Kotiva mwaa

entaravata nraakiaravata mwi quara hia nruka kyero taunru nyataanrove, tiro.

³⁰Iesusirara vaanavanto mwia utaqi variho tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

**Iesusira vataahua mwia
taqarerata nrunra**

(Matu 12:46-50; Ruku 8:19-21)

³¹Iesusiva mwitaa tuvata mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata, nri nteta mwaata qesaqa sivi varita tiqata, Iesusira tivaro tumuanrive, tuvata ³²nraakye qora airivanto Iesusira tataaqa mwatakyaa vita varuhua Iesusira timwa mwita tiqata, I nrovavata, i qatanramwuvata, mwaataqa variqata iara tumuante qiavo, tita.

³³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro, Tavave ni ntova variho? Tahuave ni kata pakyaa variavo? tiro.

³⁴Mwitaa timwa kyero mwia tataaqa vara ututu mwatakyaa vita varuhua taqero tiqaro, Mwaahuama ni ntohua ni kata pakyaa variavo.

³⁵Ni kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua, mwihuama ni kata pakyaa variavata, ni nunra nakyaa variavata, ni ntohuamwanra varita hiavo, tura.

**Uiti humwu iso quaraqaa
ntumwa kyero tura**

(Matu 13:1-9; Ruku 8:4-8)

4 Iesusiva kyaarera tokyani uro variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiankye tuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma kyovarora tiro, Iesusiva qaqira kyero mpotu mpoqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokya sata varura.

²Mwihua mwataqaa nramanri tokya sata varuvaro Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra.

³Iesusiva tiqaro, Nte qianinra ri-aate. Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. ⁴Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpohuva aanra tokyani tumu ntuvoro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

⁵Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuvoro mwatavanto hia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vuvaro ⁶mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vuraqaara tiro, huarivanto nri ntero itovaro aaharama vurave.

⁷Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto uakukya qupiqoraqi tumu ntiro uakukya vatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu kyovaro hia tamwa riorave.

⁸Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro kyuqe tamwa riorave. Mpo huva airi tamwa riemwa tovaro mpo huva uro mpoqiavata riemwa tovaro mpo huva uro mwiavata nraatarero mpoqiavata riemwa torave, tiro.

⁹Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyi taiqa kyero tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

**Iesusiva hia vutu kyero tiraitiro, mpo
quaqaa ntumwa kyeqaro nraakye
qora timwa nyu okyarara tura**

(Matu 13:10-17; Ruku 8:9-10)

¹⁰Iesusiva qua timwa nyi taiqa kyovata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvantovata, mpo uhuavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu okyarara hia ntapihiraitita, Iesusira kyapara

huvaro ¹¹Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraaqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara Kotiva nkyiara qati kyairata mwi quara okyara riaate tirave. Mwitaa timwa kyero mpo nraakye qora qatinani varihua mwi quara okyara hia ntapihi kyera timwa nyiante tihananza tina, nte mwi quaraqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyinrenrave.

¹²Nte mpo quaqaa ntumwa kyena qiarita

nraakye qoravanto taqeqatavata hiamana ntapihi kyeta taqeqarave.

Mwihua ni qua rietavata hiamana ntapihi kyeta rievare.

Mwihua ni qua rieqata

nkyiari uaqiahi kyaiqara qaqira kyaivarovauma

Kotiva mwihua uaqiahi kyaiqara vare quara nruka

nyataananrove, tiro. (Ais 6:9-10)

**Uiti uru isaqiro vura mwia okyara
ntapihi kyero Iesusiva nai
nraaqiaranramwu timwa nyunra**

(Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

¹³Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhura tiqaro, Nkye mpo? Nte mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara hiave nkye ntapihi riaavo? Nkye hia mwi quara okyara ntapihi kye riaivera, nte nraakiara mpo quaqaa-vata ntumwa kyena qiani quara, nkye nataama kyetave qio mwiavata ntapihi kyeta rievare? ¹⁴Nte vaakya mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara tirerave.

Vaisivanto humwu isatora mwi quara okyara vahirero Kotira quama vaiho.

¹⁵Humwu aanraqaa tumuntu quara mwia okyara vahirero nraakye qora mponramwuvanto mwi humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua riaavaro Saataaniva nri

ntero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹⁶Mpohia nraakye qorahua ori mwataqaa tumu nti humwunra votima kyeta variarave. Mwinramwuhua Kotira mwakyaakya rieta mwi quarara qamwata kyeta variavaro ¹⁷quavanto hia mwihua mwutukyaqi vihata mwi nraakye qorahua hia mwi quara mpo enta mpo enta riaraitita variavata mwi quara kyaara mpo hiahua mwihua uaqiama nyatarerata uti variavata mwihua tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira kyeta varia nraakye qorahua variarave.

¹⁸Mpohia nraakye qorahua uakukya qupiqairaqi isato humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta ¹⁹mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqi viqata munimanrave, mpo inraikyarave, qamwata kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwi nraakye qorahuaqi vaihata variarave.

²⁰Mwihua mwitaa hiavata mpohia nraakye qorahua kyuqe mwataqaa isato humwunra votima kye variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta mwi quarara qutaave timwa kyeta, mwi quara riemwaqi vita kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita quarave. Mpohia nraakye qorahua mwi quara rieqata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua nraatara kyeta uro mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua kyaiqavata nraatara kyeta uro nai mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

**Iesusiva omwanra mpo quaqaa
ntumwa kyero tura**

(Ruku 8:16-18)

²¹Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Omwa kupi kyero taini uro vatairave? Tave vara kyero ntumwaqu tairave iho? Tainta mwemwaqi veta vatairave iho? Qaqao, hia mwitaa hiraitiro, omwa kupi kyero tuaahera kyero qoqaa mwaanri vatairave. ²²Nraakiara ekyaa uqeta taani inraikyara qoqaama qovarama kyaananrove. Ntumwaqutaani inraikyara ekyaa qoqaama qovarama kyaananrove.

²³Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

²⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye qua riaara mwia ntapihi kyeqata riaate. Nkye nanra tukyaqaave mpohua nyitave mpohua vara nyatera mwi tukyaraqaama Kotiva nkyitavata nyiqanro mwiaqaa mpoqiavata nyiananrove.

²⁵Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwiva mwia qua mpoqiavata riaanrove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiva nanra inraikyave tutaaninra mwia vara kyairaro mwiva qatima varianrove, tiro.

**Kyara humwukyanaa
qupiqaaninranra mpo quaqaa
ntumwa kyero tura**

²⁶Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto kyara humwu isatero ²⁷mwiaqaatairo mwiva uro vaitero siviro qaiqaa vaitero siviro mwitaamaqiro vi variharo

kyara humwuvanto nai ntukohiro qupiqe varirave. Vaisivanto kyara humwu mwiva qupiqaa ni okyarara hia ntapihiharo ²⁸nai mwataqi vahiro naiqama kyero qupiqairave. Tauraaqama kyero uru mwiva ntukohiro turu vera kyero uro tamwa riemwa taiharo tamwa mwiva peqaqa hirave. ²⁹Peqaqama viharo vaisivanto paipa varero uro tamwa mwia teqa kyeqaro varairave, tiro.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura

(Matu 13:31-32; Ruku 13:18-19)

³⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyiqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqikyiva nanra inraikya votima kyerove vaiho? Mwianra rieqana nanra quaqaaave ntumwa kyena qianinrave?

³¹Qio mwia maasiteti kyatari mwia tamwa votima kyeroma vaiho. Uru mwiva nai pata qiani vahirarama tuqo. Vaisivanto uru mwia vara kyero mwataqi tutaiharo ³²qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyara tutaaravata nraatara kyero nritarero kyatari nronra vaiharo mwia kyaaravantovata nronra vaiharo nyaamwavantovata mwia kyauquqaa nraamwu hoqatero mwia aamanaqi varirave, tiro.

³³Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwi quara voti hira mpo qua mpo quaqaa-vata ntumwa kyeqaro timwa nyiqiro viro nraakye qoravanto ntapihi kyeta rie quara nraahu mwihua timwa nyunra.

³⁴Mwiva nraakye qora qua timwa nyinrenro hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntuma kyeqaro timwa nyiqiro vuvata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa nai nraaqiaranramwu kyapata variqaro mwi quara okyara ntapihi kyero mwinramwuhua timwa nyunra.

Toqa vaururu utura Iesusiva inronra huvaro taiqora

(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)

³⁵ Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqenramwu nramanri nronra mwaa qara vare vutura hini tokyani quare, tiro. ³⁶ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyeta Iesusiva varu mpoturaqi mwaaanrinteta mwia vita vareta vuvata mpotu mponramwuvanto mwihua vatama kyeta vurama.

³⁷ Mwihua nramanri mwiaqaa vi varuvaro qamwanrama kyero toqa vauruvanto nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqi nri vi varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaaanrintero piqa kyarero uti varuvaro ³⁸ Iesusiva mpotu vitiqi turuma ntumwa kyero vaite varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia uro vaurama kyeta tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tirinramwu nramanrivanto ntaqutu kyaaninranra e hiave nronraqama kyera riaaro? tita.

³⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo siviro toqa vaururu mwia inronra hiro kyaarera mwianra tiqaro, Qati tirema vahiente, tuvaro toqavanto taiqa vuvaro nramanrivanto utomwi tirema vahura.

⁴⁰ Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiara mwihuara tiqaro, Nanra inraikya nraatuve aatu hi variavo? Nkye hiave nianra kepukyaqama kyeta rieta hiavo? tiro.

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto aatu hita kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwaa nai nataahi vaisivave? Toqa vauruvantovata, nramanrivantovata, mwia qua riailho, tita tura.

Iesusiva vaisi mpoqitairo vaana titamwa kyora

(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)

5 Mwia nraaqiaranramwu mwitaa timwa kyeta mpotuqi vuhua kyaareraqa qara vareta hini tokya Kekesaani uro ntovaro

² Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpovanto ori ataamwuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta kyora.

³⁻⁴ Mwi vaisiva vaisi qunte varura ori ataamwuqi variqi vi varuvaro vaana-vanto mwia utaqi varuvaro varuvata mpo uhua seni vara kyeta mwia rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaisiva airi kyaanta kyuqu kyauqu rupa tora ntapihiqaro ntukeyaama kyora. Qaiqaavata mwitaama kyeqata mwia rupa taare tuvaro mwiva seni ntukeyaama nraahu kyorara tiro, mpovanto mwia rupaariva hia varura. Mwia nraataraariva hia varuvaro ⁵ mwi vaisiva entaqivata, iheravata, vaisi qunte varura ori ataamwuqi viro nrinro hiqaro qua aakyara timwaqi viro taaqikaavata nrohiqaro qua aakyara tiqaro origotairo nai mwamwanta toqaaqamaqi vi varura.

⁶ Mwi vaisiva variqaro nyianrasairo Iesusira taqero hiantero uro mwia kyuqutarani tumu ntiro variqaro ⁷ mpoqama kyero aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varihara e mwia mwaaquvanto variaro. Ni nataa hirere nrianro? Kotirara rieqara hia ni ruantema tuqo, tiro.

⁸ Iesusiva vuni mwi vaisirara tiqaro, Uaqia hiara vaanavao, mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaanranra ena nrutu qiante tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nutu Airivave. Tire airivantoma mwaa vaisiraqi varuro, tiro. ¹⁰ Mwitaa timwa

kyero mwi vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po kye tiro tiqaro, Hia mwaa mwataraqaataira tiri titaante, tiro.

¹¹ Mwitaa timwa kyeta vuru taqovaro mwi entara quara airintivanto uhiqa nre varuvata ¹² vaananramwuvanto Iesusirara po kye tita tiqata, Qati tiri titairage quara mwihuaqi viqetaare, tuvaro

¹³ Iesusiva mwihua qati kyovata vaana airivanto mwi vaisiraqitai nritareta uro quara mwihuaqi viqeteta varuvata mwiaqaataita quara 2,000 nramwuvanto hianteta okai veva vahuraqi ito ntamwanra nramanriqi kyavuhu vuvaro nramanrivanto ekyaa mwihua ntaquti kyora.

¹⁴ Quaravanto nramanriqi ntumwa vita gutu vuvata quaraqa ntaqikyu vaisinramwuhua taqeta mwiaqaatai hiantamwa teta mwatukya nronraqi uro mwi quara timwa nyita aanranivata viqata viti viri timwa nyiqi vuvata mwi mwatanaahua mwi inraikyara taqarerata nrumu ¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaakya vaana airivanto mwia utaqi varu vaisiva qati mwatakya viro tuavaaqa utu tero mwia vu nraato ntapihi vuvaro varuvata mwihua mwia taqeta aatuma kyeta varura.

¹⁶ Mwihua mwi vaisira taqeta aatu hiqata varuvata vaisi mponramwu vaakya mwi inraikyara taqohua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaama kyaiharoma mwi vaisiva kyuqema viho, timwa kyeta quaravata timwa nyuvata ¹⁷ mwi mwatanaahua mpoqama kyeta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira quante, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri nte varuvaro vaakya vaanavanto utaqi varu vaisiva Iesusirara po kye tiro tiqaro, Kyai ntevata ivata quankye, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mate nivatama kyera vinanrave. E ena mwaatani uro variqarama

Kotiva i kyuqema kyero kyaahaqama mwatairara ena nramwunaahuavata timwa nyiante. Kotiva iara po kye timwa mwatai quara uro ena nramwunaahuavata timwa nyiante, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara kyero uro kyauqurutana mwatukya vahunani nrohiqaro Iesusiva nai kyuqema mwatorara nraakye qora timwa nyiqiro vuvata ekyaa mwia qua riohua mwi quara rieqata mwihua nkyiari kyauqu ntukikinraaqa teqata varura.

Iairaasiva Iesusira uro hunta kyora

(Matu 9:18-26; Ruku 8:40-56)

²¹ Mwi mwatanaahua Iesusirara hia tiri mwaatani variante tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri ntero nrumu ntantero kyaareraqa qara varero hini tokyani vuvata mwini nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaisi mpovanto mwi mwatukyaraqi mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varuva, Iairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwia kyuqutarani tumu ntiro Iesusirara ²³ po kye tiro tiqaro, Ni naamwunravanto qaumama gutu quananrove. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro mwia nriqa quariva taiqa viraro qati variarive, tiro. ²⁴ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwikyantiri vurama.

Nraakye mpovanto Iesusira vaaqa vitiqa kyaatu kyora

Iesusiva Iairaasikyantiri vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita viqata hisai hisaita mwia rataaqi vi varuvaro ²⁵ nraakye mpovanto ekyaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwihuaqi varura. Mwi nraakyeva 12 ihia tora taqamwaqiro viqaro nronraqama kyero nriqa vuvaro variqaro ²⁶ mpo totaa mpo

totaahuara ni kyaahaqa hiate timwa kyero, munima nyuvata mwihua hia mwia kyaahaqa hiraitita, mwia munima nraahu nramwa kye varuvaro mwia mwamwanta mpoqiavata uaqiama vuvuvaro varura.

²⁷⁻²⁸ Mwi nraakyeve nraakye qora utaqi variqaro Iesusiva kyaiqa varorara rieqaro Iesusira nraakiara nriqanro nai riero tiqaro, Nte mwia tuavaaqqa kyaatu kyaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa quarive, tiro. Nraakye mwiva mwitaa timwa kyero Iesusira vaaqqa kyaatu kyovaro ²⁹ qamwanrama kyero mwia nraanre ntova aaharama vuvuvaro mwiva taqovaro mwia mwamwantavanto qio vahura.

³⁰ Mwia mwamwantavanto kyuqema vuvuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama kyero taqovaro mwia kepukya hinivanto vivuvaro mwiva tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhwa kyapara hiro, Tavave niqa tu varaiho? tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqatama, Nai tavave iqa tu varaiho? Ena taqaante, nraakye qora airivanto i nraaqani viqata i rataaqi vi variavo, tita.

³² Mwitaa tuvato Iesusiva qati nraahu vaisi viri mwia puaama kyarero aitutu hi varuvaro ³³ nraakye mwiva nai mwamwanta kyuqema vurara riero mwia nraatu hiqaro kyuqu kyauqu nti varuvaro uro Iesusira kyuqutarani tumu ntiro mwi quara ekyaa qoqaa timwa mwuvaro ³⁴ Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, Ni naamwunrao, e nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra sivuma kyora

³⁵ Iesusiva mwi quara qati ti varuvata Iairaasira nraamwuqitaita

vaisi mponramwu nri nteta Iairaasira hunta kyeta mwianra tiqata, I nraamwunravanto qutuma viho. Haunri mwaanra ti vari vaisira ntavaaqavu tero, tuvato ³⁶ Iesusivavata mwinramwuhua qua riero mwaanra nraamwuqaa ntaqiki vari vaisirara tiqaro, Hia aatu hianta. Nianra kepukyaqama kyera rieqara variante, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira qata Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero ³⁸ Iairaasira nraamwuqi uro ntero taqovata nraakye qora nronraqama kyeta ti atura ntiqata ntate varuvaro ³⁹ Iesusiva nraamwuqi vera ntero tiqaro, Nanranre nkye ntate variavo? Mwi qiaatarava hia qutu viho. Mwiva qati vaitema variho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira quara raima mwateta varuvaro Iesusiva ekyaa nraakye qora vara veva mwaatani kyero qiaatara mwia nrohua qohuavata, taaramponramwu nai sita tohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro ⁴¹ mwia kyauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi*. mwaa qiaatararuvao, nte iara siquantema tuqo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa tuvato mwi qiaatarava qamwanrama siviro nrohi varura. Mwiva 12 ihi vara kyo qiaatarava siviro nrohi varuvata mwinramwuhua mwia taqeta nrihanrama vita mpoqama kyeta kyauqu ntukikinraaqate varuvaro ⁴³ Iesusiva mwinramwuhua kepukyaqama kyero tiqaro, Qio mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate. Mwaa qiaatarara kyara nraahu mwiate, turama.

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

6 Iesusiva mwi mwatara kyero nai mwaatani vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia vatama kyeta vurama.

²Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaanra entaqaa uro mwaanra nraamwuqi qua mwakyaakya timwa nyi varuvata nraamwu mwqi nraakye qora arivanto varuhua mwia qua rieta kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara riailho? Mwiva kyuqe okyara mpo vu nraato mpo vu nraato taisairo vara qirove tiho? Tava mwi kyaiqara okyara mwia nraamwute variharove mwiva nronra kyaiqa vare variho.

³Mwiva taintave mwitaa inraikya uti varivama variho. Mwiva Mariaara mwaaquve. Iemisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave mwihuama mwia qatanramwu variarave. Mwia nrunranramwuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa timwaqi viqata Iesusira nramwunaahua mwianra qumina vaisive timwa kyeta, mwia qoririma mwatora.

⁴Mwihua mwitaa huvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Poropeti vaisi Kotira qua timwa nyi variariva mpo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwianra qamwateqaroma mwia nrutu tuaaheraananrove. Mwi vaisiva nai mwaatani variqaro nai nrunra qata kyapata variraro mwia nramwunaava mwianra qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho timwa kyero hiamu mwia nrutu tuaaheraananrove, tiro.

⁵Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto Iesusirara qumina vaisive tura kyaara Iesusiva hia qio nai mwatukyaqi nronra kyaiqa varaariva vahuvaro mwiva nriqa vuhua

pataqiatanaqaa nraahu nai kyauqu vatovata kyuqema vura. ⁶Mwia nramwunaahua mwianra hia qio tiri kyaahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mpo mwatukya mpo mwatukya sitovata vurara tura

(Matiu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatukyaraqitairo Iesusiva siviro vintante nrintante mpo mwatukya mpo mwatukya variqi viqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqiro vura.

⁷Iesusiva nai nraaqiara nyaanrama kyero taaratana taaratana sitovata 12 mwinramwuhua mpona mpona vura. Mwiva mwihua siteqaro vaisiqitaita vaana sitaivata qatinani nritareta quate tiro, mwiva mwihua kepukya nyiqanro qua mwitaama tiro: ⁸Nkyenramwu virera hiqatama hiamu mpo inraikya mpo inraikya vareta viraitita, aanraqaa kyauru quru vare vira nraahuma vareta quate. ⁹Hiamu kyarave tuave munimave vareta quate. Kyuqu nraamwu mwia nraahuma vara ututaate. Hia soti taaratana ututaate. Kuaiqia nraahu utu vareta quate, tiro.

¹⁰Iesusiva mwi quara timwa kyero mwaa quaravata tiqaro, Nkyenramwu vivaro ta mwatanaavave nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaikuqi nraahu variqita vitama mwi mwatukyara kyeta quate.

¹¹Nkye vivaro ta mwatanaahuave hia nkyi qamwata nyateta nkyi qua hia riarera utivera, nkyetaqaatai ntuvendrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkyetama taqavarave, qiate, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa timwa kyero sito-vata mwia nraaqiaranramwuvanto uro viti viri timwa nyita tiqata, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hi aanranraqaa quate, tita.

¹³Mwitaa timwaqi viqata vaisi utaqi vaana varuhua sitovata qatinani nritare vuvata airi vaisi nriqa vuhua, mwi-hua qiataqaa vahamwenra qu nyateqata kyuqema nyatovata qio varura.

**Nramanri nyi varu
vaisira Ioninra rukyora**

(Matiu 14:1-12; Ruku 9:7-9)

¹⁴Mwitaa huvaro ekyaa mwi mwatanaava Iesusirara nai timwa mwi nai timwa mwi hi varuvarora tiro, Herotiva vunyaa vaisivanto mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqikyi varuva, mwivavata Iesusira nrutu riora. Nraakye qora hini uhua Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho. Mwiva qati siviro nrohi variqarora tiroma nronra kyaia qio vare variho, tita.

¹⁵Hini uhua mwitaa tuvata hini uhua qaqao tita, Mwi vaisiva tiri haivaqava Iraisaava qovarama viho, tita. Mwitaa tuvata mpo uhua Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varuhua, Iesusiva mwihua votima kyeroma variho, tita.

¹⁶Nraakye qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qikye, mwi vaisiva nramanri nyi varu vaisivama variho. Nte qivararo mwia nrunta teqa kyova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qati siviro nrohi variho. Mwiva qutu viraqitairo qati siviro nrohi variqarora tiroma, mwiva nronra kyaia qio vare variho, tiro.

¹⁷⁻¹⁸Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata hia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwia kyaara Herotiva nai nraata Herotinamainranra tu quara rieqaro mwiva naivanto vaisi mpo titovaro Ioninra

ntavaaqavu kyero rupaqiuro uro karavuvu kyora.

¹⁹Kyovaro Ioniva karavuvu varuvaro Herotira nraatavanto Herotinamaiva varuvaro Ioniva mwianra tu quava mwia raraqa tovaro Ioninra rukyarera utuvaro hia mwia rukyaari aanrava vahura. ²⁰Ioniva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varurara tiro, Herotiva mwianra rieqaro mwia nraatu aatu hiquaro hia mwia rukyaate tiro. Mwitaa timwa kyero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwia quara taara nraato tura.

²¹Mwitaamaqi vuvaro mpo enta Herotinamaiva Ioninra rukyaari aanrava qio vahura. Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiho. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nronra vaisi kyara nyinrenro mwihua nyanranra. Mwiva ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyi varu vaisihuave, airi inraikya vato vaisihuave, mwiva mwihua nyanrama kyero kyara nyinro.

²²Kyara nyuvata mwihua nre varuvaro Herotinamainra nraamwunravanto nrumu mwihua ihi ntamwa nyatero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva kyara nyuhuavata mwi mwanraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraamwunranra qamwato mwianra tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vaiho? Ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

²³Mwitaa timwa kyero mwiva kyauqu nriqaa vatero tiqaro, Nte quataama tuqo. E nanra inraikyarave tiraqena nte i mwianinrave. Mwata hini nte ntaqikyianinranra tiraqena nte ntainra kyena i mwianinrave, tiro.

²⁴Herotiva mwitaa tuvaro mwanraata mwiva veva ntero uro nai nronra ntumwahiamwa hiro tiqaro, Nto, nte nanra inraikyarave qiariro ni mpiananrove? tiro. Mwitaa tuvaro mwia nrova

tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata mpiante qiante, tiro.

²⁵ Mwia nrova mwitaa tuvaro mwia nraamwunravanto hiantero uro vunyaa vaisi Herotirara tiqaro, Qamwanrama kyera Ioniva nramanri nyi vari vaisira nrunta teqa kyera tanuqa varaqira nrumu mpiante, tiro.

²⁶ Mwanraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutukyavanto uaqia huvarovata mwiva vaakya kyauqu nririqaa vatorara rieqaro, kyera nranrenrata nru vaisihuaravata rieqaro tiqaro, Nte mwanraata mwianra tu quara nteqa kyaankyorave, timwa kyero

²⁷ mwiva karavu vaisiqaa ntaqiky i varu vaisira mpo titero tiqaro, Ioninra qiata qamwanrama kyera varaqira nrumu mpiante, tuvaro mwiva uro karavugitairo mwia nrunta teqa kyero ²⁸ mwiaqaatairo mwia qiata tanuqa vatero varaqiro nrumu mwanraata mwia mwuvaro mwiva varero uro nai nronra mwunra.

²⁹ Mwitaama kyovata Ioninra nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta mwihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uro quntamwa kyora.

Iesusiva pata kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra

(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

³⁰ Iesusiva nronraqama kyero sitovata vu vaisihua nrohita uro ntante nrumu ntuvaantuama vita Iesusira nraaqani variqata mwihua nkyiari kyaiqa varoravata, nkyiari nraakye qora timwa nyu qaravata, Iesusira timwa mwunra.

³¹ Mwi entara nraakye qora airivanto Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata hia kyuqema kye kyara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenramwu

uro qumina sata tetaraa variarata nkyenramwu ho hiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhua sita varero mpotuqi mwaanri ntero kyaareraqaama tero qumina sata varirerata vurama.

³³ Mwinramwuhua vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqeta tiqata, Mwihua mate mwinima vivarave, timwa kyeta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua hianteta kyaarera tokyasataa mwataqaa vuhua uro Iesusiva mpotquima tero virera hunani mwihua nraante uro ntora.

³⁴ Mwihua nraante uro ntovaro Iesusiva nraakiara uro ntero mpotugitairo mwatani mwaamwi ntero nraakye qora airivanto ntuvaantuama vuhua taqero mwihuara po kye timwa kyero tiqaro, Qikye, vaisivanto hia mwihuaqaa ntaqiky i varihata sipisipivanto nkyiariaraa nrohi varia sipisipihua votima kyeta mwaa nraakye qorahua api nrohi variavo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwini variqaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

³⁵ Iesusiva timwaqiro vuvaro huari mpuani tumi vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivanto mpuani tumi viharo mwaini qumina satave. ³⁶ E nraakye qora mwaahua sitairata mwihua uro kyara vahiani mwatukyaraqi nrohiqata kyara kyoqaama kye nraate. Mwihua hia kyara ntumwa vareta nriahuave, tita.

³⁷ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Tire nronra munima 200 kinaa mwia kyetave kyara vara kyeta mwihua nyiananrave? tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntumwa taavo?

Nkye uro taqaate, tuvata mwihua uro taqeta nrumu timwa mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma ntumwa taavo, tita.

³⁹ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaru Iesusiva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye mwukyau mwaa mpo sata mpo sata ekyaa mwatakyaa vita variate, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwihua mpo sata 100 nramwu mwatakyaa vita varuvata mpo sata 50 nramwu mwatakyaa vita varuvata mwitaamaqi vita ekyaa nraakye qoravanto mwatakyaa vita varura.

⁴¹ Mwatakyaa vita varuvaru Iesusiva mpereti hini kyauqu mwinnramwunravata, tavukya taara mwitanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyuqemave timwa kyero, mpereti nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Qio nkye varaqita uro nyivata mwihua nraate, timwa kyero tavukya taara mwitanavata tukyama kyero nraakye qora mwihua ekyaa nyuvata ⁴² ekyaa mwihua vikyokyama nronra.

⁴³ Vikyokyama nrovata Iesusira nraaqiaranramwu mwiaqaataita nraakye qoravanto mperetivata tavukyavata nreqata viti vaati kyora utu aatuma kyeta tua nronra ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

⁴⁴ Mwi entara 5,000 vaisi airivanto mwi kyarara nronra.

Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqi vura

(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)

⁴⁵ Iesusiva mwihua kyara nyinro mwiaqaatairo gamwanrama kyero nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye nraante mpotuqi mwaanrinte kyaareraqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivaqenama nte

nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani quate, tiro. ⁴⁶ Mwitaa tuvata mwihua vuvaro Iesusiva verara taaqiqaa Kotirara aakyara tirero viro.

⁴⁷ Iesusiva Kotirara aakyara tirero vuvaro entama vuvata mpotuqi vuhua kyaarera tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nanrianraa qatinani variro. ⁴⁸ Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavanto mwihua virera hunasairo nriqanro mpotu vente varuvata mpotuqi varuhua mwukyaari tiqata nramanri ntainraqita vura. Mwitamaqita vuvaro qauma qaatatarera huvaro Iesusiva mwihua hunta kyarero kyaarera mwutuqaa nrinro.

⁴⁹⁻⁵⁰ Mwiva nriqanro mwihua nraatara kye quankye tiro, utuvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa nri varuvata mwihua mpoqama kyero nraatuqa tovata vaanave timwa kyeta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwihua oi aai ti varuvaro Iesusiva gamwanrama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

⁵¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata varuvaro toqavanto taiqa viro tirema vahuvata mwihua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqate variqata ⁵² Iesusiva mpereti taaraqia airiqama kyero nraakye qora nyunranra hia mwihua su nyaato ntapihuvata hia Iesusira okyarara ntapihi kyeta riora.

Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vuhua kyuqema kyora

(Matiu 14:34-36)

⁵³ Mwihua vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaamwi nteta mpoturu ⁵⁴ mwataqaa virera huvata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta, Qio mwaa mwivave, tita.

⁵⁵Mwitaa timwa kyeta mwihua hi-anteta uro vutusai vurusaita nriqa vu nraakye qorahua sitaqita tumu Iesusiva variho tunani kyora.

⁵⁶Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mpo mwatukya mpo mwatukya pata mwatukyave, nronra mwatukyave, uta aakyoqi vahu mwatukyarave, Iesusiva mwini nrohi varuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita mwatukyaqaa kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Qiove nriqa vi nraakye qorahua i tuavaaqa vitiqaa kyaativarave? tuvaro Iesusiva qiove tuvata ekyaa mwiaqa kyaatu kyo nraakye qorahua kyuqema nraahu vura.

**Kotiva timwa tai quava vaisivanto
timwa tai quaravata
nraatara kyero vahira**

(Matiu 15:1-9)

7 Parisi vaisinramwuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nrumu Iesusiva varunani ntuvaantuama vita variqata ²taqovata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto variqata Parisi vaisi mwihua qua mwaanra okyara qaqira kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre varura.

³Mwi entara Parisi vaisinramwuvata ekyaa Iutia mwatanaahuavata nkyiari haivaqahua timwa to quara riegata mwitaa mwitaama kyeqata mwihua nkyiari kyauqu hiqe varura. Mwihua hia kyauqu hiqohua hia kyara nronra.

⁴Mwihua uro maaketiqi nrohita uro ntanteta nrumu varita hia nkyiari kyauqu hiqama kyaraitita, hia kyara nronra. Mwihua haivaqahua kaapu hiqe okyararave, tanu hiqe okyararave, mpo okyara mpo okyara timwa nyuvata mwihua riemwaqi viqata nrohi varura.

⁵Mwihua mwi quara riemwaqita nrohi varuhua tita, Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti

varu vaisihuavata, Iesusira kyapara hita tiqata, Tiri haivaqahua qua timwa tora i nraaqiaranramwuvanto nteqa kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variavo. Nanraqamave mwihua mwitaa hi variavo? tita.

⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru variqaro nkyiara avuqavuma kyero qara ntumwa torave. Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mwaa mwatanaahua nroqitai nraahu ni nutu tuaahere

variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaiho.

⁷Mwihua mwaanra tiqatama mwihua nkyiari haivaqahua qua nraahu timwa nyiqata mwihua quminama

ni nutu tuaahere variavo, tura. *(Ais 29:13)*

Aisaiaava mwitaama kyero qara ntumwa torave. ⁸Kotiva nkyiara mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qaqira kyetama vaisivanto timwa taa quara nraahuma riemwaqita nrohi variarave, tiro.

⁹Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua qaiqaa tiqaro, Qio kyuqema hia-avo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qoririma kyeta nkyi haivaqahua timwa to quara nraahu riemwaqita vi variahuave.

¹⁰Mosesiva Kotiva timwa to quara riero nkyiara tiqaro, Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante. Nai nrohua qohuara uaqia hiani quara ti variani vaisira rukyaate, turave.

¹¹Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kye nkye tiqata, Vaisivanto nai nrohua qohuara tiqaro, Nte nkyitana kyaahaqa hirera tu muni-manra hia nkyitana nyinraitina, Kotirani vatarerave, tirera, ¹²mwi vaisiva qioma

nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quan-anrove, qiarave. ¹³Nkye unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa kyetama nkyita haivaqahua timwa nyu quara mwia nraahuma nraakye qora timwa nyi variavo, tiro.

**Nanra inraikyavanto vaisi
uaqياما mwataiharo Kotiva
mwianra uaqia hi vaisirave tura**

(Matu 15:10-20)

¹⁴Iesusiva nraakye qora ntuvaan-tuama vuhua nyaanrama kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa nte tirera hiani quara kyuqema kyeta rieqatama variate. ¹⁵Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia vaisi uaqياما mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia hi vaisirave qiananrove. Vaisi utaqitairo qovara hi inraikyava vaisi vara kyero uaqياما kyairave.

¹⁶Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva vaakya tu quara okyarara mwia kyapara huvaro ¹⁸Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyi su nyaatovata mpo? Nkyi su nyaatovanto hiave ntapihi riailho? Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia qio vaisi uaqياما mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia hi vaisivave, qiananro. ¹⁹Vaisivanto kyara nraihanro hia mwi kyarava mwia vu nraatoqive mwutukyaqive viraitiro, qati vaisi raraqi ito vahiho qio mwiqitairo qatinani tumitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara timwa nyiqanro mwi quaraqotairo nraakye qoravanto ekyaa kyara qio nraivaro Kotiva

hiama nkyiara uaqia hia vaisihuave qiananrove, tura.

²⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero qua mpo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraikyavanto, mwutukyaqinaa inraikyavanto, mwi inraikyava mwi inraikyava vaisi uaqياما kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi vaisirave tirave. ²¹Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva nriho. Vaisivanto nraakyevata api nrohiariva vu nraatoqitairo nriho. Mpuara varaarivavata mwiqitairo nriho. Vaisi ru kyaarivavata mwiqitairo nriho. Mpora nraata vaatiara nrohiarivavata mwiqitairo nriho.

²²Mpova hi inraikyarara mwutukya ntiraro varaariva vu nraatoqitairo nriho. Airi munimave mpo inraikyave vaterovata qaiqaa kyaatavata nraahu vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriho. Unra qua qiarivave, hia nai mwamwantaqaa kyuqema ntumwa quarivave, mpova hi inraikyarara vairiqa hiarivave, mpora nrutu vara mwataniqa hiqaro qiarivave, nte nronra vaisive qiarivave, api nrohianinranra nraahu riemwaqi quarivave, ²³ekyaa mwi inraikyava vaisi vu nraato mwutukyaqitairo nri ntero vaisi uaqياما kyaiharo Kotiva mwia kyaara mwianra uaqia hi vaisirave qiananrove, tiro.

**Mpo mwatanaa nraakyeavanto
Iesusira kepukyara riovaro Iesusiva
mwia kyaahaqama kyora**

(Matu 15:21-28)

²⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo mwatani Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro hia mpovanto ni taqaarive timwa kyero, nraamwu mpoqi varuvaro nraakye mpovanto mwiva varura vaakya ntapihi kyora. ²⁵Ntapihi kyero nraakye

mwia nraamwunraqi vaanavanto varu nraakyeve Iesusiva varuraqi uro ntero Iesusira nraaqani mwia kyuqusata tumu ntiro varura. ²⁶ Mwi nraakyeve nai mpo mwatanaava hia luta mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraakyeve Iesusirara po kye tiro tiqaro, Ni naamwunraqitaira vaana titairaro qatinani nritaraarive, tiro.

²⁷ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Qaqao, nte nraaqiara nraante kyara mwinrenrave. Nte nraaqiara kyara vara kyena vairi nyiankyorave, tiro. (Mwi quara okyara mwataamama vahiho: Iesusiva tiqaro, Kyai nte luta mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankye. Nte mpo mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankyorave, tiro.)

²⁸ Tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, e qutaa qiararovata, vairivanto tainta mwemwaqi variqaro nraaqiaravanto kyara viti vaati nreqata kyaara nrainrave, tiro.

²⁹ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyuqema tira hiaro. E mwitaa qiarananra tina, nte vaana mwia titauqaro qatinani nritaraiho. I nraamwunravanto qio variho. Qio ena mwaatani quante, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai mwaatani vuva uro ntero taqovaro vaanavanto mwia nraamwunraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa kyuqema vaite varurama.

**Nraato tita vuvaro quavata
hia ntapihi kyero tu vaisira
Iesusiva kyaahaqa kyara**

³¹ Iesusiva Taiaani variro mwiaqaatairo Saitonivata uro variro mwisairo vintantero kyauqurutana mwatukya vahunanivata vintantero

mwisairo kyaarera nramanri Karirini tumu ntoro.

³² Mwini tumu varuvata mpo uhua vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Mwia nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira vitaqita uro Iesusiva varunani kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Ena kyauqu mwiaqaa vatairaro kyuqema quarive, tita.

³³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qoraqitairo vaisi mwia vitero uro nkyiariaraatana variqata Iesusiva nai kyauqu vukahiqo vaisi mwia nraatoqi veta vatero quuantu vihi kyero mwia mwaaqinriqaa vatero ³⁴ nyaamwuni taqeqaro mwia ua huvaro po timwa kyero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*. Qatua quante, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro mwia nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro qio riero varuvato mwia mwaaqinrivantovata qio vahuvato qua ntapihi kyero ti varura.

³⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwia nramwunaahuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa inraikyara taqara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira qua hia riaraitita, mwi quara viti viri timwa nyiqita vura. ³⁷ Mwihua viti viri mwi quara timwa nyiqi vuvata mwi quara riohua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Mwiva ekyaa kyaiqa kyuqema kyero vare varivave. Mwiva nraato tita quahua kyuqema kyaihata qio riarave. Mwiva hia qua qiahua kyuqema kyaihata qio qua ti variarave, tura.

**Iesusiva qaiqaa pata kyara
airiqama kyero nyunra**

(Matiu 15:32-39)

8 Mwi entara nraakye qora airi kyaatavanto Iesusira taqarerata numu ntuvaantuama vita varura. Mwihua hia kyara mpoqianivata

ntumwa taraitita, qati varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro, ²Nte nraakye qora mwaa variahuara po tuqo. Mwihua taarampo enta ni vatama kyeta variqi viqata nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo. ³Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita mwihua nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aanraqaa tumu ntivorave. Mpo hiahua nyianrasaitavata nriahuave, tiro.

⁴Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mwihua qaqao tita, Mwaa qumina mwukyauqaave. Taisaitave kyara varaananrave, tita.

⁵Tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro, Nkyenramwu nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu ntumwa tauro, tita.

⁶Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantua uhuara tiqaro, Mwatasata mwatakya qate, timwa kyero mpereti 7 nramwu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, mwi kyarara nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro nraakye qora nyiate, tiro. Tuvata mwihua nraakye qora ntuvaantua uhua nyunra.

⁷Nyuvaro Iesusiva tavukyavata vatora vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Tavukyavata tukyama kyeta nyiate, tiro.

⁸Mwitaa tuvata mwihua nyuvata nraakye qoravanto qioqama kyeta nronra. Qio nreta viti vaati kyora mwia nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora. ⁹Mwi entara 4,000 nraakye qora airivanto mwi kyarara qio nronra.

¹⁰Qio mwiaqaatairo Iesusiva nraakye qora sitero mwiva nai nraaqiaranramwu kypata mpotuqi mwaanri ntero kyaarera nramanri qara varero Ntamanutaa mwatani viro.

Parisivanto Iesusirara nronra kyaiqa tirivata tinraamwu taante tura

(Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56)

¹¹Iesusiva Ntamanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaisinramwu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira inronrama mwatarerata mwia mwataara hiqata taqaare timwa kyeta tiqata, E nronra kyaiqa tiri tivuqaa varairaqeta tire taqe iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

¹²Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraakye qorahua nanraqamave tiqata nronra kyaiqa tinraamwu tairaqe tire i okyarara qutaave qiare ti variavo? Nte qutaa qianinra riaate. Mate mwaa entara variahuara varivaqena nte hia ntena okyara mwihua nyaamwu tegana nronra kyaiqa vararerave, tiro. ¹³Iesusiva mwitaa timwa kyero qaqira mwihua mwini kyero mpotuqi mwaanrintero kyaareraqaama tero vutura hini tokyani-anra viro.

Parisi vaisi kyaiqa nraatu rauriqata variate tura

(Matiu 16:5-12)

¹⁴Kyaareraqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpereti taunru kyeta hia vararaitita, kuaiqia nraahu mpotuqi vatovaro ¹⁵Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, (Taupatai inraikyava mperetiqi viharo mperetivanto kyotairave.) Parisivantovata Herotivavata taupataira votima kyeta variavo. Nkye mwihua nyaatu aatu hiqata variate.

¹⁶Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia varaunanra mwianra rieqarove mwitaa tiho? tita.

¹⁷ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara riero tiqaro, Nkye nanraqamave mpereti hia varaara kyaara airi qua ti variavo? Hiave nkyi su nyaatovanto ntapihi vihata ntapihi kyeta riaavo? Nkyi nyaato tita vihatave nkye hia ntapihi kyeta riaavo? ¹⁸ Nkye su nyaato vataahua nkye hiave ntapihi kyeta rieta taqaavo? Nkye nte kyaiqa varaurara taunruve kyaavo? ¹⁹ Nte 5,000 nraakye qora mpereti kyauquru nteqa kyena nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio tire mwi entara tua 12 nramwu piqa kyaavananrave, tita.

²⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio nte 4,000 nraakye qora mpereti 7 nramwu nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Tuvata mwihua tiqata, Qio tire tua 7 nramwu mwi entara piqa kyaavananrave, tita.

²¹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Nkye nte mwi kyaiqara varaurara ntapihi kyeta riaataara vaihata nkye taunru kyeta mpereti kuaiaqa vare nriranra airi qua ti variavo.) Nkyi su nyaato ntapihi virata ni okyarara riaataara vaihata nkye nataamaqitave ni okyarara hia ntapihi riaavo? tiro.

Iesusiva vaisi mpo vu qipa vura ntapairi mwatora

²² Iesusiva nai nraaqiaranramwu kypata vuhua Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mpo uhua vu qipavu vaisira vita vareta Iesusiva varunani uro kyeta Iesusirara po tita tiqata, Vaisi mwaaqaa ena kyauqu vatairaro qio taqaarive, tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaisira kyauqu tu varero vitaqiro uro mwatukya mwaaqani kyero mwini variqaro mwia vuqaa taara vihi kyero

nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyapara hiro tiqaro, Mpo inraikya qiove taqera hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwia vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Nte vaisi taqe varuqata mwihua kyatari votima kyetama nrohi variavo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai kyauqu mwia vuqaa vatovaro mwia vuvanto ntapairi vuvaro mwiva kyuqema kyero ekjaa inraikya taqero. ²⁶ Vaisi mwiva ntapihi kyero taqovaro Iesusiva mwia titero tiqaro, Hia mwi mwatukyaraqi nrumu ntantera viraitira, ena mwaatani quante, tiro. Turama.

Pitaava Iesusira okyarara tura

(*Matu 16:13-20; Ruku 9:18-21*)

²⁷ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatukyaraqiara viro. Aanraqaa viqaro nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nraakye qoravanto nianra tavave timwa kyeqatave ti variavo? tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mpo hiahua iara Ioniva nramanri nyi variavave qiavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisavave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaisi mpovanto qaiqaa qovarama viro nrohi variho ti variavo, tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkye nianra ta vaisiva varihove qiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, Mesaiaavantove. E Kotiva titai vaisiva variaro, timwa kyeqatama tire varuro, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwini ramwuhura kepukyaqama kyero tiqaro, Hiavatama mwi quara mpohua timwa nyiate, tiro.

**Iesusiva nraakiara nai
qutuaninranra timwa nyunra**

(*Matu 16:21-28; Ruku 9:22-27*)

³¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qua tohara tero vutu kyero nai nraaqiaranramwu mwiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa quani inraikyara airi vararerave. Nronra vaisivantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisivantovata, nianra qumina vaisive timwa kyeta, ni qoririma matevarave. Mwihua mwitaa hiqatama ni ru kyaivagena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

³² Iesusiva mwi quara vutu kyero qoqaa timwa nyuvaro Pitaava Iesusira vita uhini kyero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro

³³ Iesusiva tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu taqero Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrasata quante. Hia ni puqaa variante. E hia Kotiva riaintema kyera riaaro. E qumina vaisivanto riaintema kyera rie variaro, tiro.

³⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantua uhuavata nai nraaqiaranramwuvata nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero vaisi rukyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nriananrove.

³⁵ Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro ni kyaiqa vararero ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

³⁶ Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikyara ntuvaantuama kyero

mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananrove? Hia mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove.

³⁷ Vaisivanto qutu viro nanra kyoqaave mwinro qaiqaa qati variqiro quananrove? Hia mwiva mwi entara qio kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quananrove.

³⁸ Mwaa entara mwatani varia nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utiqatama Kotira qaqira kyaavo. Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata mpoqama kyero kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara nte tumuani entaraqaa naivata kyaurira inraikya vara mwianinrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto nikaatairo itero ntuvahe variraqena nyaamwunyaahua vatama kyena tumuaninrave. Mwi entara nte mwi vaisira naivata kyaurira inraikya vara mwianinrave, tiro. Iesusiva turama.

9 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate. Vaisi mponramwu mwaini mate mwaa sivita variahua hia qumina qutu vivarave. Kotiva nraakye qoraqaa kepukyaqama kyero ntaqikyari entava nrianinra mwihua taqeta qutu vivarave, tiro.

**Iesusira mwamwantavanto nai
nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe
mwamwanta kyuqu vura**

(*Matu 17:1-13; Ruku 9:28-36*)

² Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero taaqi nronraqa nkyiariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwihua suqaa Iesusira mwamwantavanto kyuqu viro vahuvoro ³ mwia tuavaaqavantovata mpoqama kyero itero takyuqi varura. Hiama

qio vaisi mpovanto hiqama tairaro mwitaama kyero takyu quanaro.

⁴Mwitaama kyero mwia mwamwamtavanto kyuqu viro vahuvata mwia nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata Iraisaakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana qovarama vita variqata Iesusira vatama kyeta qua ti varura.

⁵Mwitanahua Iesusira vatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, kyuemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini nrunrahua varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. ⁶Mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nanra quave qianinrave tiro, mwi quara turama.

⁷Mwita tuvaro tonamwuvanto qovara hiro mwihuaqaa ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu mwianra ni mutukya nti variva variho. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro. ⁸Mwita tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qamwanrama kye tuqasaqasa hiqata taqovaro hia mpovantovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusiva nraahu nanrianraa varura.

⁹Mwita huvata mwihua taqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva mwianramwuhua kepukyaqama kyero tiqaro, Mateqa taqaa inraikyarara hia mpohua qamwanrama kyeta timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraakiara qutu vina qaiqaa qati sivina varianinraqaataita nkye qioma timwa nyiqita vivarave, tiro.

¹⁰Mwita tuvata Iesusiva tuntema kyeta hia mpohuavata timwa nyinraitita, nkyiari nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Iesusiva nai

qaiqaa siquaninranra tira nataa hi quarave tiho? tita.

¹¹Mwita timwa kyeta mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra okyara timwa nyi varia vaisihua tiri timwa timwita qiarave. Iraisaava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave. Nanraqama mwihua mwita ti variavo? tita.

¹²Mwihua mwita tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwihua qutaa ti variarave. Iraisaava nraante ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero nrianrivama variho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mpo? Nanra qua nianra qara ntumwa tova vahirave? Nianra mwiva airi nriqa quani inraikyara varaqiro virata mwiaqaataita mwihua mwia qoririma mwatetama mwianra qumina vaisive tivarave tiro, qara ntumwa torave.

¹³Qio nte nkyiara tiqana Iraisaava vaakya nrumu varurarama tuqo. Mwiva nrumu varuvata vaisi mponramwuvanto mwia nkyiari kyakya huntama kyeta mwia uaqama mwatorave. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Nraakiara mwia mwita hirave tura mwivau mwia mwita hurave, tiro.

Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura

(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)

¹⁴Mwita timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara hininramwu kyonani tumu taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihua mwini variqata Iesusira nraaqiaranramwu kyapata inronra hi varura.

¹⁵Mwihua tumu ntovata mwini ntuvaantuama vita varuhua qamwanrama kyeta Iesusira taqeta nrihanrama vita hianta uro mwia qua mwantovaro ¹⁶Iesusiva nai nraaqiara hini mwianramwuhua

kyapara hiro tiqaro, Nanra inraikya kyaarave nkye mwihua kyapata inronra hi variavo? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro nraakye qora utaqitairo vaisi mpovanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, vaanavanto ni maaqu utaqi variharo mwiva hia qio qua tihananra tina, nte e hiananrani vitena nruqo. ¹⁸ Vaanavanto ni maaqu ntavaaqavu kyero mwia mwataqaa tuta kyaiharo mwia nroqitairo taaraparavanto nrihanro nai vai kutiharo ekyaa mwia mwamwantavanto ntapihi viro kepukyaqama vivihirave. Nte i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero quarive tuqata mwihua mwitaa hiare qiavaro vaanavanto hia nritare virave, tiro.

¹⁹ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua Kotirara qumimaqama kyeta hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni pupohaira uti variavana nte nataama nanive nkyi kyapata varianinrave? Nte nataama entave variqana nkyi kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia vita vareta mwaini nriate, ²⁰ tuvata vite nruvaro vaanavanto Iesusira taqero nraaqiara mwia vara mwataqaa tuta kyovaro tuqasaaqasa hi varuvaro mwia mwamwanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavanto mwia nroqitairo mpo uti varura.

²¹ Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwia qora kyapara hiro tiqaro, Taire tohara kyerove mwitaa iho? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru variharo mwitaamaqiro virave. ²² Vaanavanto mwia rukyaankye tiro, mwia vara qiaqive nramanriqive tuta kyairave. E tiri qio kyaahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri kyaahaqa hianta, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, E tiqara, E qio tiri kyaahaqa hiravave variaro qiananrave. E hiave ntapihira hiaro? Kotirara kepukyaqama kyero ri-aariva ekyaa kyaiqa qio varaananrove, tiro. ²⁴ Tuvaro nraaqiara mwia gova gamwanrama kyero tiqaro, Qio nte Kotirara riemwaqina vuva hiam qioqa iho. Evata ni kyaahaqa hiraqena nte Kotirara kepukyaqama kye riemwaqina quankye, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hisai hisai vaini nruvaro Iesusiva vaana inronra hiro tiqaro, E hia qua qiaara vaanavave. E nraatora hiaara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera quante. Hia qaiqaavata nraaqiara mwiaqi viqetera variante, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaana mwiva nronraqama kyero aakyara ntero nraaqiara mwia vara ntuqutuvoro ntirintirima eqero mwiva qutu vuhua nraantantamwa kyero ntumwa viro vahuvata nraakye qoravanto tiqatama, Mwiva qutuma viho, tita. ²⁷ Tuvaro Iesusiva mwia kyauquqaa tu varero mwia vara mwaamwianrama kyovaro qio qati siviro varura.

²⁸ Nraaqiara mwiva qio qati siviro varuvaro Iesusiva mwiaqaatairo uro nraamwuqi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia tirema kye nanrianraa ntumwahiamwa hita tiqata, Tire vaana mwia titauraro hia nritarero virave. Nanraqamave tire hia qio mwitaa huro? tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaananra hia qio qati titaivaro nritarero quanarrove. Kotirara aakyara nteqatama titaivaro qio nritarero quanarrove, tiro. Iesusiva turama.

**Iesusiva qaiqaa nai qutu
viro qati siquaninranra vutu
kyero timwa nyunra**

(Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwi mwatara kyeta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihi kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyianriva vahuvarora tiro, mpovanto tire quananra puaama kyero taqaankyo tiro uqeta kye sitero vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavugita uro vaisi kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyenama qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara okyara hia ntapihi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata hia mwi quara okyarara kyapara hura.

**Tavave tirinramwuqitairo
nronraqama viro vunyaa
vaisivanto variananrove tura**

(Matiu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

³³ Mwinramwuhua vuhua Kapenaamini uro ntovaro Iesusiva nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiara mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkyenramwu aanrani nriqata nanra qua timwa kyetave inronra hiavo? tiro. ³⁴ Mwitaa tuvata mwihua hia qua tiraitita, tirema varura. Mwinramwuhua aanrani nriqata mwitaama tita, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove? tura. Mwitaa turara tita, mwihua kyauriqata hia Iesusira timwa mwita.

³⁵ Mwinramwuhua hia qua tuvaro Iesusiva mwatakyaa viro mwihua nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro,

Kyai nte nronraqama quataa hiani vaisira okyara nkyi timwa nyiankye. Vaisi mpovanto nronraqama quataa hiariva hiama vuni uro variqaro nronraqama quananrove. Mwiva nronraqama quataa hiraro nraakiarani variqaro ekyaa nraakye qora kyaiqa vaisi variarivama nronraqama quananrove, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vita kyero mwihua suqaa vatero mwia kyavuhu kyero tuteru tiqaro, ³⁷ Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara mwataa hianinranra qamwateqaro kyugema mwataariva mwiva nivatama mwitaama mataananrove. Mwiva mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama qamwata mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

**Vaisi mpovanto Iesusira nrutu
nteqaro kyaiqa varora**

(Ruku 9:49-50)

³⁸ Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi vaisiva hia tirivata i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta, mwia antua tauro, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Hia mwi vaisira antuaate. Mpovanto ni nutu nteqaro nronra kyaiqa varero mwiaqaatairo mwiva hia qamwanrama kyero nianra uaqia hi quara qiananrove.

⁴⁰ Mpovanto hia tiri nramwutaaqaa hiariva varirera, mwi vaisiva tiri nramwunaavama variananrove, tiro.

⁴¹ Nte qianinra riaate. Nkyi nramanri nraataa hirata varivaro mpovanto nkyiara Iesusira nraaqiarave timwa kyero, nramanri nkyi nyianri vaisiva variraro Kotiva hia mwia taunru kyaraitiro, mwia kyoqaa kyugema kyero mwiananrove, tiro.

**Mpora uaqia hi aanranra
nraamwuterorave tura**

(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

⁴² Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vaakya kyavuhu kyero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra mwia nraamwutairera, mwia kyaara mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Vaisi mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyaivaro mwi vaisiva hia nraaqiara pata mwia uaqia hi aanranra nraamwutaataarave.

⁴³ Mwi quara riekarama i kyauqu hini-vanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara uti variraro i qia iteqaro hia qipaaniinraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁴ [Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove. Qiaquanto iteqaro hiam qipa quanarove.]

⁴⁵ I kyuqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyuqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyuqu taaratana vahiariva variraro i qia nronraqama kyero itaaninraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.

Qiaquanto iteqaro hiam qipa quanarove.]

⁴⁷ I vu hinivanto uaqia hi kyaiqara utirera, vauru kyaante. E vu kuaiqia nraahu vahiariva qioma Kotiva ntaqikiy mwatukyaraq i vira qati variqira vinan-

rave. I vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronraqi tuto kyaankyorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.

Qiaquanto iteqaro hiam qipa quanarove. (Ais 66:24)

⁴⁹ Hore aatai ntema kyero qiaqotairo ekyaa nraakye qora aataanarove.

⁵⁰ Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiaqyaa hirera, hiam qio qaiqaa utu kyairaro qiaqyaa hiananrove. Qio nkye hore kyuqera votima kyeta varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

**Nraakye qaqira kye okyarara
Iesusiva timwa nyunra**

(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)

10 Qio Iesusiva mwi mwataro kyero Iutiaani vuva uro Iotaani nramanri qarero vutura hini tokyani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua qiarive tita, mwihua mpo qua Iesusira kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto nai nraata qaqira kyaananrove? tita.

³ Tuvoro Iesusiva nkyiari kyapara hiro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Mosesiva nanra quave nkyiara mwitaa mwitaa hiate tiqaro timwa torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwini-ramwuhua tiqata, Mosesiva mwataa timwa torave: Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro qara mpo ntumwa kyero nai nraata mwino tiqaro, Qio i qaqira kyauqo, timwa

kyeroma titaananrove, turave. Mosesiva qua mwitaama kyero timwa torave, tita.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahumwanra mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia mwihua Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara timwa torave.

⁶⁻⁷Tauraaqama kyero hia mwitaama vahurave. Tauraa Kotiva nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatero tiqaro, Nte vaisivata nraakyeavata utu kyena vataurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri taaqau vita mwitana kuua mwamwanta votima kyeta varivarave.

⁸Mwitana hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, mwitana kuua mwamwanta nraahuma varivarave, turave.

⁹Kotiva naivanto vaativata nraatavata vara kuaaqaa taaqau tairara tiro, hia mpovanto mwitanahua ntainra kyaarive, tiro.

¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwu Iesusira mwi quara okyarara kyapara huvaro

¹¹Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaariva, mwi vaisiva qaraakya nraakyentiri nrohiqaroma mpuaraqama kyeroma mwikyantiri nrohiananrove.

¹²Mwia votima kyero nraakyeavanto nai vaati qaqira kyero qaraakya vaisi varaariva, mwi nraakyeavata qaraakya qoraisi mwikyantiri nrohiqaroma mpuaraqama kyero nrohiananrove, tiro.

Iesusiva nraaqiaranramwuqaa nai kyauqu vateqaro kyuqema nyatora

(Matiu 19:13-15; Ruku 18:15-17)

¹³Iesusiva varuvata nraakye qora mwihua nkyiari nraaqiara sita vareta Iesusiva nai kyauqu

mwihuaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro kyaare tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

¹⁴Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranramwu nkyiari inronra hiro tiqaro, Qaqao, nkye nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove. ¹⁵Mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara votima kyero Kotira qua riaariva, mwi vaisiva hiam Kotiva ntaqikyiani mwatukyaragi quanarove, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara mwihua kyavuhu kyero tutero nai kyauqu mwihuaqaa vateqaro mwihua kyuqema nyatora.

Airi inraikya vato vaisirara tura

(Matiu 19:16-30; Ruku 18:18-30)

¹⁷Iesusiva aanrani virera huvaro vaisi mpovanto hiantero nrumu Iesusira kyapara hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa Kotirani vara mwataaninraqaatainave nraakiara nte ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁸Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva var-iho. ¹⁹E Kotiva timwa to quarara riaante. Mwia quavanto mwataama kyero vahirave:

Hia mpora rukyaante.

Hia mpora nraakya nrohianta.

Hia mpuara varaante.

Hia unra qua qiante.

Hia unra utu kyeqara mpova hiani in-raikyara varaante.

Ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante,

turave. (Kis 20:12-16)

Kotira quavanto mwitaama kyero vahirave, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nraaqiarakyaa variqana nte mwi quara rieqana mwitaa mwitaamaqina nrunrave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusira mwutukyavanto mwi vaisirara vahuvaro mwia taqeqaro mwia timwa mwinro tiqaro, E kuua inraikyara nraahu aara ntaaro. Uro ena vatena inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera vehi nraakye qora ntainra kyera nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwi quara riero inraanra viri ratero varura. Mwiva airi inraikya vatovara tiro, hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero mwia mwutukyavanto uaqia huvaro vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu vara ututuma kyero taqero tiqaro, Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi mwukyaari tu kyeta vivarave, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta, Qikye tita, Iesusiva nataa hi quarave tiho, tuvaro Iesusiva qaiqaavata nraahu mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nraakye qoravanto Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi viderata mwukyaari tukyeqatama vivarave.

²⁵ (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraanrove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraariva qio vahirarove, airi inraikya vataarivata Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi qio quananrove, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia quara airi nraato tiqata qikye tita, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyinanani hia qio virera, nai tarave Kotiva vitaananrove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua itutuma kyero taqero tiqaro, Mwatani varihua nkyiari kepukyara hiam qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqita virera hiqata ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa varerara taunru kyaaninrave. Vaisi mpovanto nai nraamwu maatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nronra qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini kyero nianra riero ni kyaiqara riero quariva, ³⁰ mwi vaisiva mwia qiata kyoqaa vareqaro hia kuua nani varaananrove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa kyoqaa vareqaro airi nani varaananrove. Mwiva nraamwuve, qata vakyaave, nrunra nrakyaave, nrohuave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraikyara mwi inraikyara airi inraikya varaananrove. Ni qua varaari vaisiva varirata mwia kyaara mwia uaqiama mwataivaro variananrove. Qio ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwianra ekyaa enta qati variqira quante qiananrove.

³¹ Mate nraakye qora airivanto vuni variahua qakyo tumitareta nraakiaranima varivarave. Mate nraakiarani varihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

**Iesusiva taara mpo nani nai qutu
viro qaiqaa siquaninranra
nai nraaqiaranramwu vutu
kyero timwa nyunra**

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwihua Ierusalemianra aanraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nanrianraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata nraakye qora mponramwuvanto Iesusira vataqita nruhuavata aatu hiqata nri varura. Mwitaamaqi vi varuvaro mwiaqaatairo Iesusiva nai nraakiara 12 nramwu nyaanrama kyero nkyiariaraa sita varero viqaro nraakiara naiqaa qovara hiani inraikyara qaiqaa timwa nyinro tiqaro, ³³ Riaate. Tire Ierusalemi uro variarata vaisi mponramwuvanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaquvugita uro kyaivata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua mwihua vunyaa vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta, ni pitaqita uro Romeni mwatanaahua kyauquqi tuta kyaivata ni ru kyevarave.

³⁴ Mwi mwatanaahua nianra raima mateta, niqaa quaanu vihiteta, kyaantaqo ni ntuqutu kye vateta, ni rukyaivaqena qutu quaninrave. Nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

**Iemisikya Ionikya nkyiaritana
nronraqa hirara
Iesusira kyapara hura**

(Matiu 20:20-28)

³⁵ Sepetira mwaqutana Iemisikya Ionikya Iesusiva varunani uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e mpo inraikya tiritana quara eo timwa kyera mwitaama timwa taanterama nrunro, tita. ³⁶ Tuvaro

Iesusiva tiqaro, Nte nkyitana nataave hianinrave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanahua tiqata, Nraakiara e kepukyavanto nraakye qoraqaa ntaqikyiqara nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variraro mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaantaqaqani mwatakyaa viro variarive. Tiretana mwianra rieqatama i kyapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetana hia ntapihi kyeta vu nraato tiraitita, apiqama kyeta ni kyapara hivo. Kaapuqitai nramanri nraantema kyena nte nriqa quani nramanrinra nraaninra, qiove nkyetanavata nrevarave? Nte nriqa quani inraikyara nramanri varaantema kye varaaninra, qiove nkyetanavata varevarave? tiro.

³⁹ Tuvata mwitanahua tiqata, Tiretana qioma mwitaa hiananrave, tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte nramanri nraaninra nkyetanavata nrevarave. Qutaama nte nramanri varaaninra nkyetanavata varevarave.

⁴⁰ Ni kyauqu kyaatutanivata kyaantaqaqanivata mwatakyaa vita vari vaisitanahuara hiamani kyaiqa vaiho. Ni kova vaisi taaratana teramataihua, mwitanahuama mwiaqaa mwatakyaa vita varivarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata Iesusira nraakiara hini 10 nramwuvanto mwi quara rieta mwia kyaara Iemisikya Ionikya inronra hura.

⁴² Mwinramwuhua mwitanahua inronra hi varuvaro Iesusiva mwinramwuhuvata mwitanahuavata nyaanrama kyero eqaate tiro, Mpo mwatanaahua ntaqikyiqi vi varia okyarara nkye ntapihiarave. Mwihua qiata vaisivanto nritareta virito variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara vara

timwataate ti variarave. Mwihua nronra vaisivanto tiqata, Tire nronravanto varuro. Tiri qua nraahu riemwaqita quate, ti variarave.

⁴³ Nkyenramwu hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto nronra varirero mwiva nkyi kyaiqa vaisi nraante variro nraakiara nronraqama quanarove.

⁴⁴ Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero qiariva, mwiva rupa tai vaisira votima kyero nkyini kyaiqa vara nyataanarove.

⁴⁵ Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraake qoravanto nini kyaiqa vara mataatera tumuvave. Nte nraake qorani kyaiqa varaqa viqana airi nraake qora kyaa-haqama nyatena mwihuara qutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi kyora

(Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)

⁴⁶ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierikoni uro ntero mwi mwatukyara nraatarero virero huvata nraake qora airivanto mwia vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaisiva Vatimiaasira, Timiaasira mwaaquvanto variqaro mpo inraikya mpiate timwa kyeqaro nyaanru ti varu vaisiva aanra tokyani mwatakyaa viro varura. ⁴⁷ Mwiva mwini variqaro riovata mpo uhua tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tuvaro riero mwiaqaatairo mwiva paatiro Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁸ Vu qipa vu vaisiva mwitaa tuvata airi nraake qoravanto mwia inronra hita tiqata, Tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua riaraitiro, qaiqaa paatiro aakyara ntero tiqaro,

Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁹ Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva nrumu mwiaqaa siviro variro tiqaro, Nraanraivaro nrianrive, tuvata mwihua vu qipa vura nraanrama kyeta tiqata, Qio qamwateqara variante. Siquante. Mwiva ima nraanraiho, tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa tuvaro vaisi mwiva nai vaaqa qutura vara qatinani kyero siviro Iesusiva sivi varunani vuvaro ⁵¹ Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Nivanto i nataa hiarive tirave nrianro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e ni pu ntapairi kyaantera nruqo, tiro.

⁵² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio quante. E nianra mwiva qio ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i vu ntapairi viho, tiro. Mwitaa tuvaro mwia vuvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvaro mwiva qio taqero. Mwiva qio taqeqaro Iesusira vataqiro aanraqaa vurama.

Nraake qoravanto Iesusira gamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

*(Matiu 21:1-11; Ruku
19:28-40; Ioni 12:12-19)*

11 Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasivata Mpetaanu mwatukyanivata uro ntora. Mwatukya mwitanava Oripa taaqi mwemwaqi vahura.

² Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi vivaro nkyi suvanto vaakyama ntonki mpo kyaantarua tera taqaananrove. Mwia qaraakya ntonki hia vaisi mpovanto mwia mwoqaa mwatakyaa viro varirave. Nkyetana uro mwia puuama kyeta mwia ntatu kyeta vitaqita nrumu ni mpiate. ³ Mpovanto nkyitananra nanrave uti

variavo tirera, nkyetana mwitaama mwia timwa mwiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro. Pataqia vari kyero qaiqaa vara kyairaro nriananrove, qiate, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mwatukya mwiqi uro nte taqovaro ntonkivanto aanraqaa qesana kyaantarutova varuvata mwitana mwia huvanti varuvata ⁵ vaisi mponramwu mwini sivita varuhua tiqata, Nkyetana nanraqamave mwia huvanti variavo?

⁶ tuvata mwitanahua vaakya Iesusiva tu quara timwa nyuvata qio vitaate tita.

⁷ Tuvata mwitanahua qaraakya ntonki mwia vitaqita uro Iesusira mwunra. Uro mwita mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari vaaqa ntonki mwoqaa vuti mwatovaro Iesusiva mwiaqaa mwaanrintero mwatakyaa viro variro aanraqaa vura.

⁸ Aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusirara qamwateqata nkyiari tuavaaqa aanravau vuti mwatovata hini uhua aakyoqitaita kyatari mwanre teqaqita uro aanravau vuti mwatora.

⁹ Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraakye qorahuavata, mwia mwoqani nri varu nraakye qorahuavata, aakyara nteta tiqata, Kyai mwia nrutu tuaaheraare.

Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira kyuqema mwataiho. (*Sng 118:26*)

¹⁰ Tiri haivaqava Ntevitiva kepekyaqama kyero ntaqikyintema kyero

mwivavata ntaqikyiqiro quaninranra tiro,

Kotiva mwia kyuqema mwataiho. Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu tuaaheraate, tita.

¹¹ Mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva Ierusaremini uro ntoro. Uro ntero Kotira nraamwu nronraqi verantero ekyaa inraikya mwiqi vahura taqamwa ntero,

veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara 12 nramwu kyapata nrumu ntantero Mpetaanini vura.

Fiki hia tamwa riora

(*Matiu 21:18-19*)

¹² Mwia qanranraa mwinramwuhua Mpetaanisaita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa huvaro ¹³ mwiva taqovaro vutura mposata fiki, mwia tamwa nre varu kyatariva vahuvaro mwia mwanre airi vahura. Mwia tamwa vahirera hiqu kyena nraankye timwa kyero, Iesusiva taqovaro hia mwia tamwa rio entava vahuvarora tiro, mwanre nraahu ntoro.

¹⁴ Mwanre nraahu ntovaro Iesusiva fiki mwia inronra hiro tiqaro, Qio, nraakiara hia mpovantovata iqaatairo hiqu kyero nraanrive, tiro. Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraamwuqi vura

(*Matiu 21:12-17; Ruku*

19:45-48; Ioni 2:13-22)

¹⁵ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierusaremini uro ntero Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa kyaiqa varo vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima mwukyaari tuqasaaqi varu vaisihua taintavata vara rauru kyero, nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihua taintavata vara rauru kyero.

¹⁶ Mwitaama kyero mwiva mwi nraamwunra aatareqanianra tiqaro, Mwaini hia aanravanto vaiho. Nkye kyoqaa mwitaa inraikya vareqata hia mwaini vitare nritare hiate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyinro tiqaro, Kotira mpukuqi mwitaama qua qara ntumwa tova vahirave.

Nraakye qora mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ni nraamwunra Kotirara aakyara nte varia nraamwunrave tivarave, turave. (Ais 56:7)

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto tugeta kye ntuvaantua hia nraamwunra votima kyeroma vaiho, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa varo vaisihuavata, mwihua Iesusira qua rieta mwia kyaara Iesusira rukye aanranra puua hi varura. Mwihua taqovata qati nraakye qoravanto Iesusiva tu quarara qamwateqata kyauqu ntukikinraaqate varuvata mwinramwuhua mwianra rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

¹⁹ Iesusiva Ierusalemmini varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranramwuvata Ierusemi kyero vurama.

Fiki aaharama vura

(Matiu 21:20-22)

²⁰ Mwia qanranraa toqaqi mwinramwuhua uto ntanteta nriqatama mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro fiki mwia kyauqu kyaaravantovata tuqavantovata aaharama viro vahuvaro

²¹ Pitaava Iesusiva mwi kyatarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Fiki e inronrama taarava tamusama viho, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyenramwu Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita nrohiate. ²³ Nkyenramwu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata, Tumitarera kyaareraqi ntumwa quante, tivarave. Mwitaa tiqata hia taara nraato tiraitita, qutaaqama mwitaa hiananrove tivera, Kotiva nkyinramwu kyaahaqa

hiraro taaqivanto tumitarero kyaareraqi ntumwa quananrove.

²⁴ Nte mwianra rieqanama nkyiara mwitaa tivarave. Nkye mpo inraikya vararerata Kotirara aakyara nteqata qutaama mwi inraikyara ni mpiananrove tiqatama nkye mwi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qio varevarave.

²⁵ Nkye sivi variqata Kotirara aakyara nteqatama mpovanto nkyi uaqiama nyataani quava vahirera, nkye mwi quara hia riemwaqi viraitita, mwi vaisira qua taunru kye qaqira kyeta Kotirara aakyara qiate. Nkye mwitaa hivaro nkyi sova nyaamwuni variva nkye uaqia hi kyaiqara uti quaravata qaqira kyero taunru nyataananrove. ²⁶ [Nkye hia mpohuaqa qua vahira qaqira kye taunru kyaivera, nkyi sova nyaamwuni variva hiama nkyitaqaavata qua vahianinra qaqira kyero taunru kyaananrove], tiro.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwi kyaiqara varaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuvata uto ntero Ierusalemmini uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwu nronraqi vera ntero nrohi varuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa nronra vaisivata, mwihua Iesusiva hunani uro nteta ²⁸ Iesusira mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyaparama nyataarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera

nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaaninranra nkyi timwa nyiankye. ³⁰Tava Ioninra nronraqama kyovarove mwiva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho, qati vaisivantove iho? Nkye ni timwa mpivaqena riaankye, tiro.

³¹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Mate tire tiqata, Kotiva Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, Iesusiva tiriara, Nkye nanraqa-mave Ioninra quara hia qutaave qiavo? qiananrove. ³²Qaiqaa mate tire tiqata, Vaisivanto nraahu Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, mwi quavavata hia qioqa hiananrove, tura. Qati nraakye qoravanto Ioninranra Kotira qua qovarama kyo vaisivave turara tita, mwihua qati nraakye qora nyaatu aatu hiqata hia mwitaa tita.

³³Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiaqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihunanrave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwi-huara tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro. Iesusiva turama.

Uaini vara tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyu vaisihuara tura

(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

12 Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini vara tutero mwia vara ututu tutukya ratero mwata quvu kyero uaini tatianinra ututero haraara nraamwu mponta vaimwanraanra nraamwu hoqa kyero vatorave. Mwiaqaatairo nyianra mpo mwatani virero hiqaro mpo uhua timwa nyinro tiqaro, Nkye ni uaini

aakyoqaa ntaqikyi mate varivaqe nte quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.

²Mwini uro varuvaro uaini hiqu entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, E uro ni aakyoqaa ntaqikyi mate varihua tiratama uaini ninanivata hiqu kye mataate, turave.

³Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi mwate varu vaisihua mwia kyaiqa vaisi mwia ntavaaqavu kyeta kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta vateta, hia uaini hiqu kye mwia mwindiraitita, qati titovaro nrumu ntantero vurave.

⁴Qati nrumu ntantero vuvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi mwate varuhua mwia qiata raarahitima kyeta kyaaurira inraikya mwunrave. ⁵Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo qaiqaa titovaro vuvata mwia rukyorave. Qio mwitaamaqi vita, hini nai kyaiqa vaisi titohua kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta, hini rukyorara tuqo.

⁶Mwia kyaiqa vaisi taiqa kyovaro vaisi kuaqia nraahu varura. Mwi vaisiva aakyo qora mwaaquvanto varuvaro mwia qora mwutukyavanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva varuvaro mwia qova mwiavata nraakiara ekyaara titero tiqaro, Mwihua ni mwaaqu taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyuqema mwatevarave, tiro.

⁷Mwitaa timwa kyero mwia titovaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi varu vaisihua mwia mwaaqu taqeta, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwia qova qutu viraro mwaa vaisiva nai qora mwatavata, mwitaa inraikyavata, varaarivama variho. Nrivaqe tire mwia rukyaararo mwiva vararero hiani inraikyava tirini nraahu vahiarive, turave.

⁸Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia mwaaqu ntavaaqavu kye rukyeta mwaaqani mwaati qaqira kyorave, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyaparama nyatero tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? Aakyo qova nri ntero nai aakyoqaa ntaqikyai vaisihua ru taiqa kyero kyaata mpo vaisinramwuanra tiqaro, Nkyema ni aakyoqaa ntaqikyai mataate, qiananrove, tiro.

¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Nkye hiave Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

Ori nraamwu hoqeqata

ori mpo hia kyuqerave timwa kye qaqira kyaava,

mwi oriva puhaqama viho.

¹¹Kotiva mwi orira vara kyero nronraqama kyaihata

tire mwia kyaiqa taqeta kyuqerave tunanrave, turave. (*Sng 118:22-23*)

Kotira mpukuqi mwitaama kye qara ntumwa torave. Nkye hiave mwi quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronra vaisinramwuvanto ntapihio riovaro Iesusiva uaini utaqa ntaqikyai mwato vaisihuara tiqaroma mwihuaqaa ntumwa kyero tuvata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyeta ko qiare tura. Mwitaa timwa kyeta nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vuhua tiri inronra hivorave tita, mwihua nraatu hiqata Iesusira kyeta vurama.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura

(*Matiu 22:15-22; Ruku 20:20-26*)

¹³Iutaa vaisi nronranramwuvanto vari kyeta mwiaqaatai mwihua Parisi

vaisi mponramwuvata, Herotira nramwunaahua mponramwuvata, siteta tiqata, Nkye Iesusira kyapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiaqa qua vataare, tita.

¹⁴Tuvata mwihua Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Mwaaanra ti variara vaisio, tire taqaurara e kyuqe qua nraahu ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu hiraitira, nronra vaisiaravata, qumina vaisiaravata, kuaa qua nraahu ti variaravave. E vaisivanto Kotira vataqita vi aanranra ntapihio kyera timwa nyi variaro. Qio mwaa quara timwa timwinraque riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riaahuave.) Mwia taakisi mwiananrave hiave mwiananrave? tita.

¹⁵Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwihua nroqaataita kyuqe kyuqe ti variqata mwihua su nyaatoqitaita Iesusira uaqiama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nanraqamave nkyenramwu nivanto api qua qiarive tita mwitaa qiavo? Qio munima mpoku vara kyaivaqe nte taqaankye, tiro.

¹⁶Mwitaa tuvata munima mwia kuaaru mwuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro.

¹⁷Mwitaa tuvata mwihua Sisaarave tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwita, Kotiva hianinra nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwi quara rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

**Saitiusi vaisinramwuvanto
qutu vita qaiqaa qati sivirara
Iesusira kyapara hura**

(Matiu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaisivanto Iesusiva varunani uro ntor. Saitiusi mwihua nkyiari mwaanra qua rieqatama mwihua tiqata, Vaisivanto qutu viro qio mwiva ekyarama qutu viro hiam qaiqaavata siquananrove, ti varu vaisihua uro nteta ¹⁹ Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua timwa timwiganro mwitaa turave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataanarove, turave.

²⁰ Tire qiarara e riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwihua sakyaava toharenaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ²¹ mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava nraakye mwia varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave.

²² Qio mwitaamaqi vita ekyaa mwinramwuhua nraakye mwia varateta hia nraaqiaravata mwataraitita, ekyaa qati nraahu qutu vurave. Qutu vuvaro nraakiara nraakye mwivavata variro qutu vurave.

²³ Nraakiara nraakye qora qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyevara tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu vara torave, tita.

²⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hia ntapihi kyaahuave. Nkye Kotira

kepukyavata hia ntapihi kyaahuave. Qutaara hia ntapihi kyaahuara tita nkye api qua ti variavo.

²⁵ Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivita qati variqita vi entara hiam nraata vaati vare okyarava vahiananrove. Mwihua nyaamwunyaahua votima kyetama varivarave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qutu vihua qati sivirara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hiave Kotira mpukuqi Mosesiva mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta ntapihi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Nte mwanriqa Kotivave. Nte i haivaqara Evarahaamunraqaa ntaqikyina, Aisaakiraqaa ntaqikyina, Iaikopuraqaa ntaqikyuvave, turave.

²⁷ Qio riaate, Kotiva mwanriqavanto hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa ntaqikyvi varivama variho. Nraakye qoravanto qaiqaa qati sivi okyarara nkyi su nyaatovanto hia ntapihi vihata api rieqata ti variarave, tiro.

**Nanra quave Kotiva vuni
vatai quava vaiho tura**

(Matiu 22:34-40)

²⁸ Iesusiva Saitiusi vaisi kyapata qua ti varuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaisi qua nraatara kyeqaro kyuqe qua nraahu ti varuvaro mwi vaisiva Iesusira kyapara tiro tiqaro, Kotiva qua timwa taiva nanra quavantove vuni vahi quava vaiho? tiro.

²⁹ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi quavama vaiho. Mwataama qara ntumwa torave:

Nkye Isareri mwatanaahua riaate.

Tiriqaa ntaqikyvi variva Kotiva mwanriqa kuaiqavanto variho.

³⁰ Ekyaa ena mwutukyaqitairave, ekyaa ena mwanraqaraqaitairave,

ekyaa ena vu nraatoqitairave,
ekyaa ena kepukyaqotairave,
Kotirara nraahu mwutukya vahirara
variante,
turave. (Lo 6:5)

³¹ Mwi quava vaiharo mwia nraakiara
okyara qua mpo vaiho. Mwitaama tiro:
Enanra mwutukya vataarantema kyera
ena henanranravata

mwutukya vahirara variante. (Wkp
19:18) Qio mwi quatanava vuni
vahi quatanavama vaiho. Hia mpo
quavanto mwi quatana nraatara
kyairave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra
okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwaanra
ti variara vaisio, e kyuqema kyera ntapi-
hima qiaro. E qutaama tiqara, Mwan-
riqa Kotiva kuaiqiavanto nraahu variho
qiaro. Hia mwanriqa mpovantovata var-
iho, qiaro.

³³ E qutaama tiqara, Vaisivanto
mwutukyaqitairove, kepukyaqotairove,
Kotirara mpoqama kyero mwutukya
ntiraro variananrove. Vaisivanto nai
henanranra nanrianra mwutukya
vahintema kyero mwianravata
mwutukya vahiarive, qiananrave. Mwi
quatanava vuni vahiqaro hini qua
nraatara kyairave. Mpo qua Kotira
kyaiqa vara mwateqata quara rukyeta
qia quara mwate varia quaravata, mwi
quatanava nraatara kyairave, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro
vaisi mwiva kyuqema kyero tuvaro Iesu-
siva mwia timwa mwinro tiqaro, Ko-
tiva iqaa ntaqikyiariva i qaumatoma
vaiho, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata
vaisi kyaatavantovata Iesusiva tiri qua
nraatara kyaankyo tita, hia Iesusira
qaiqaavata nrumu mpo qua mpo qua
kyapara hura.

Iesusiva Mesaiaara kyapara hura

(Matu 22:41-46; Ruku 20:41-44)

³⁵ Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro
qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Mwaanra
okyara ti varia vaisihua tiqatama, Kotiva
titaariva Mesaiaavanto Ntevitira okyara
kuaa okyara mwiqinaa vaisivantoma
variananrove, qiarave. Mwihoa nataama
kyeta mwi quara ntapihi kyetave mwitaa
tivarave? ³⁶ Haaru Kotira mwanraqura-
vanto kyaahaqa huvaro Ntevitiva nai
mwitaa turave:

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakya vira variraqena
nte i nramwutaahua ru taiqa mwataarira
mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera vari-
ante, turave. (Sng 110:1)

Ntevitiva mwitaa turave.

³⁷ Ntevitiva Mesaiaavanto qovara
hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra
vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara
tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto
Ntevitira nrasi qio variananrove?
tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina
nraakye qora airivanto ntuvantuma
vita varuhua mwia qua riekatama
qamwateqata varura.

Mwaanra okyara ti varu vaisihuara tura

(Matu 23:1-36; Ruku
11:37-54, 20:45-47)

³⁸ Iesusiva qua timwa nyiqiro viro
tiqaro, Vaisi mponramwu mwaanra
okyara ti variahua, nkye mwihuara
rauriqata variate. Nraakye qoravanto
mwihua tiri taqeta qua mwanteqata
qamwata timwataate tita, mwihua
mpuahaa tuavaaqa kyuqera utu vareta
nraakye qora suqaa maaketiqi nrohi
variarave.

³⁹ Mwihoa mwaanra nraamwuqi vera
nteta uaqia hi taintara qaqira kyeta,
kyuqe taintaqaa nraahu mwatakya vita

variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, uro vaisi nronravanto mwatakyaa vita variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

⁴⁰ Mwihua tetoqa varia nraakyehua nraamwuve mpo inraikyave vataara mpuara vareta tiqata, Mpohua tire qora inraikya utunanra taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita mwihua nraakey qora suqaa variqata Kotirara mpuahaama kyeta aakyara ti variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa qua nronraqama kyero vahiananrove, tiro.

**Vehi nraakyevento munima
pataqia Kotira mwunra**

(Ruku 21:1-4)

⁴¹ Kotira nraamwuqi taqu mpo vahu-vata mwiqi nraakey qoravanto Kotira kyaiqara rieqata munima kye varura.

Qio Iesusiva qua taiqa kyero uro taqu mwia tataaqa mwatakyaa viro variqaro nraakey qoravanto munima taqu mwiqi kyeqata vi varuvaro Iesu-siva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraikya vatohua munima airi mwiqi kyora.

⁴² Kye varuvaro vehi tetoqa nraakey-vantovata nri ntero munima patarutana nraahu taquqi kyora.

⁴³ Munima pataqiarutana mwiqi ky-ovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Taqaate, Vehi nraakey tetoqavanto kyai munimava airi inraikya vataahua airi munima kyaaravata nraatara kyaiho. ⁴⁴ Airi inraikya vataahua nkyiari mu-nima hini nraahuma taquqi kyaavo. Nraakey mwiva vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaama kyaiho, tiro. Iesu-siva turama.

**Kotira nraamwu akukyaaraqama
kyeta ntapairi kyerara tura**

(Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

13 Iesusiva Kotira nraamwuqitairo veva ntovaro mwia nraa qiaara mpovanto tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Mwaa nraamwuva kyuqe hi nraamwunrave. Mpo ori mpo ori nronraqotaita vara kyeta hoqataa nraamwuva kyuqe nraamwuma vaiho, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mate e nronra nraamwu taqe variaro. Nraakiara ori naiqaa naiqaa taaqautaava hia mwitaama kyero vahiananrove. Mwaa nraamwunra ntapairiqata mwia venta kyaivaro tumu ntiraro orivanto ntuvuraa vura hiro api mpona mpona vahiananrove, tiro.

**Iesusiva nraakiara airi muaanra
qovara hiananrove tura**

(Matiu 24:3-14; Ruku 21:7-19)

³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva uro Oripa taaqiqaa mwatakyaa viro varura. Oripa taaqivanto mwaa hini vahuvaro Kotira nraamwuvanto vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvara Pitaava-vata, Iemisivavata, Ionivavata, Enturu-vavatama kyeta mwinramwuhua nraahu vuhua Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, ⁴ E vaakya Kotira nraamwuana qiananra taireve qovara hiananrove? Nanra nanra inraikya qo-vara hiraqeve tirenramwu mwi inraik-yaraqaa apeqama kyeta taqeqata mwi entava nrianriva qaumatoqa iho qianan-rave? E tiri timwa timwinraqe riaare, tita.

⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita, rauriqatama variate.

⁶Nraakiara airi vaisivanto nri nteta ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruvave. Nte mwaa mwivave, tivata airi nraakye qoravanto mwihua unra quara quataa quave tivarave.

⁷Nkye varivaro nronraqama kye ntaqi quava nraaqasairove mponasairove nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi inraikyava qovara hiananrove. Mwitaa hirata nkye mwianra rieqata mwi entava ekyaa enta nri ntaiho tivorave.

⁸Mpo mwatanaavanto mpo mwatanaanravata ntaquanarove. Qiata vaisi mpovanto nai hena qiata vaisi mpovata ntaquanarove. Mpo mwata mpo mwata mwaturavanto tuananrove. Mpo mwata mpo mwata kyarara aarantevarave. Mwi inraikyava mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaa enta nri ntaiho qiate. Qakyo atura ntumwa kyero nraaqiara mwataariva vaiharo vuni pataqia toharaintema kyero, muaanra ntaani entava qati toharama taiho, qiate.

⁹Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mpo hi vaisihua nkyi ntavaaqavugita uro nkyiari kaanasoriqaa kyeta, nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi kyaamwuqo ntuqutu kyeta vatevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavugita uro kamaninra nronra vaisi suqaave, vunyaa vaisinramwu suqaave, kyaivata mwi entara nkye ni qua ntapihi kye timwa qovarama kyevarave.

¹⁰Ni qua kyuqe qua ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vivata ekyaa riemwa ntevarave. ¹¹Nraakiara mwihua nkyi ntavaaqavugita uro ko tirera hivaro, hia nkyi kyuqu kyauqu ntirata nanra quave qiananrave qiate. Mwi entara hia nkyeta su nyaatoqitaita riemwa kyeta tiraitita varivaro Kotira mwanraquravanto nkyi

kyaahaqa hiqaro mwi quara qiate tirata mwi quara nraahu qiate.

¹²Nraakiara vaisivanto nai qatave nai vakyaarave qovarama kyairata ru kyevarave. Mwia qova nai nraaqiara qovarama kyairata ru kyevarave. Nraaqiaravanto nkyiari nyohua sohua nramwutaaqa hiqata ru kyaate tivata mwihua ru kyevarave.

¹³Mwi entara nkye ni nraakye qoravanto varivatara tita, mwia kyaara ekyaa qati nraakye qoravanto hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave. Mwitaama mwataivarovata hia qoriri hiraitiro, kepukyaqama kyero variqi viro uro taiqa kyaani vaisira, mwiaama Kotiva vitananrove.

Anoma kyero qora inraikyavanto nraakiara qovara hianinranra tura

(Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24)

¹⁴Nraakiara nkye taqaivaro anoma kyero qora inraikyavanto qovarama viro hia mwianra variante qianinra mwinima mwiva siviro variananrove. Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera nraato tuante. Nraakiara mwi entara mwi inraikyava qovarama virata nraakye qora Iutiaani varihua sivita hianteta verara taaqiqaa quate.

¹⁵Mwi entara nraamwu qesana variariva hiam nraamwuqi vera ntero mpo inraikyavata vararaitiro, mwiva mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyero qatima hiantero quarive. ¹⁶Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hia nai vaaqa vararero nrumu ntantero viraitiro, mwiva mwia qaqira kyero qatima hianta quarive.

¹⁷Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraakyehuavata, nraamwa nyi vari nraakyehuavata, hia kyuqema varivarave. Nte mwi nraakyehuara po tuqo.

¹⁸Hia huari itaani entaraqaa aatu quaro tita nkye Kotirara aakyaara

tivaro huari itaani entara nyianrive.
¹⁹Po, nraakiara mwi entara muaanra vahiariva nronraqama kyero vitarero vahirata nraake qora hia kyuqema kyeta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muaanrava hia qovara hurave. Nraakiaravata hia mwitaa hiani muaanrava qaiqaavata qovara hiananrove.

²⁰Mwi entara mpuahaa enta vahiratavauma ekyaa nraake qoravanto taiqa vivaro hia kuaiqiavantovata qati variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraake qorahua rieqaroma mwi entara vara qiquqama kyaananrove.

²¹Mwi entaraqaa nkyiara Kotiva titai vaisiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tivera, hia mwihua quara qutaave qiate. Mwi entaraqaa vaisi mpovanto qovarama viro unra tiqaro, Nte Mesaiaavantove, tiraro mpo vaisivanto tiqaro, Nte Kotira qua qoqama kye varu vaisivave, qiananrove. Mwihua mwitaa timwaqi viqata airi unra vaisivanto qovarama vivarave.

²²Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraake qorahua mwihua tirinramwu quara qutaave tiqata api aanra quate tita, nronra kyaiqa varaqi vivarave.

²³Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa nkye rauriqata variate. Nkye hia mwi vaisihua quara qutaave qiate tina, nte mwaa entaraqaa variqana nraakiara qovarama quani inraikyarara nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura

(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

²⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra vahiani entava taiqa viraro mwi entaraqatairo huarivanto qipa viraro

toravantovata hia itairaro
²⁵aahoguravantove,

qovoravantove, tumu nti tumu nti hiraro nyaamwuni kepukya inraikya vahiariva ekyaa qakyaa qakyaa hiananrove. *(Ais 13:10, 34:4)*

²⁶Mwi inraikyava mwitaa hirata ekyaa mwata maata varihua taqe varivage nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumuanrita ni taqavarave. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuiqiro ante anta/atipetipa hi varirage nte kepukyavanto tumuaninrave.

²⁷Nte tumiqana nyaamwunyaahua sitaarita mwihua mwatani uto hisai hisaita Kotiva nai kyaama tai nraake qorahua ekyaa ntuvaantuama kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva qaampuakya voti hurara tura

(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)

²⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye qaampuakyara rieqatama mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate. Mwi kyatariva tamwa riemwa taiqa kyero vahiho mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaani entava qaumaqa iho, qiarave.

²⁹Mwia votima kyeta, nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta nianra tiqata, Mwiva tumuani entava qaumatoqa iho, tivarave. ³⁰Nte qutaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraake qorahua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³¹Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quananrove, tiro.

**Hia mpovanto nte tumuani
entara ntapihirave tura**

(Matiu 24:36-44)

³²Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte taireve, nanra huari vuqaave, tumuaninra? Hia vaisi mpovanto mwi entara ntapihirave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihirave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara hia ntapihi kyaurave. Kotiva ni kova mwiva nraahuma mwi entara ntapihirave. ³³Mwi entava nrianinra nkye hia ntapihiahuara tita, nkye taqe varita rauru kyeqa teramate variate.

³⁴Mwi entava nrianinranra tirera nanra quaqaa ntumwa kyenave qianinrave? Mwaa quaraqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisi nronravanto nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwuanra tiqaro, Nte quarita nkye mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varivaqe nte uro ntantena nriankye, timwa kyero mpo kyaiqa mpo kyaiqa mwihua nyinro vaisi mpورا tiqaro, E qesana variqara vaimwanraanra ntaqiky i variante, timwa kyero qio vurave, tiro.

³⁵(Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro), Mwi quara riegatama nkyevata taqeqata variate. Taireve mwihua nronra vaisivanto nyianrasairo uro ntantero nri-ananrove? Enta hirera hianinranive? Enta mwutukyaqive? Kokoraaravanto nruqua qianinranive? Qaatata viraro toqaqive nriananrove? ³⁶Mwiva qamwan-rama nri ntero taqairata nkye vaite varivorave. ³⁷Nkye mwianra riegatama nte nkyinramwuanravata ekyaaahuara-vata mwitaama tina, Nkye taqe variqata variate tuqo, tiro.

**Nronra vaisinramwuvanto Iesusira
rukye quara qaiqaa turama**

*(Matiu 26:1-5; Ruku
22:1-2; Ioni 11:45-53)*

14 Mpo ihi mpo ihi mwi mwatanaahua nyaamwunyaava vekyahu nyatoraravata, hia kyoto mperetiraravata, riegata mwi entaraqaa mwi kyarara nronra. Mwi entara mwi kyarara nreva taara enta qati vahuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavuqita uro rukyerara uqetakeye qua tiqata ²mwitaama tita, Tirenramwu vekyahu nyato kyarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu kyaararo nraakye qoraqitairo ntaqi inraikyava qovara hiankyorave, tura.

**Nraakye mpovanto vahamwenra
Iesusira qiataqa qumwatora**

(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

³Mwi entara Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura. Tauraa mwi vaisira tauma rumpuaravanto utuvaro varu vaisira. Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro kyara nre varuvaro nraakye mpovanto vera ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura, nronra munima kyora, ori taquqi varero uro taqu hiara kinta kyero Iesusira qiataqaa rauru kyero qumwatora.

⁴Mwia qiataqaa rauru kyero qumwatovata hini uhua nraamwu mwqi varuhua mwi nraakya *nununrama mwateta/nriqi humumuse* nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qaqao, nanraqamave mwitaama kyero vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho? ⁵Mwiva vahamwenra mwia nyinro nronra munima 300 kinaa vara

kyero vehi nraakye qora nyiataarave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwia kyaara mwi nraakye inronra hi varura.

⁶Mwihua mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qati kyaivaro mwi nraakye variarive. Nanraqamave nkye mwia inronra hiavo? Mwiva mwitaa hiquaro ni kyuqema mataiho.

⁷Vehi nraakye qora mwihua mpo enta mpo enta nkyi kyapata variqi vivarave. Nkye mpo enta mwihua kyaahaqa hiataa hirata qioma kyaahaqa hivarave. Nte nraahuma hia nkyi kyapata airi enta varianinrave.

⁸Mwi nraakye taqaiharo mwi kyaiqava mwianra qioqa hirama variho. Nte qati variani entaraqaa mwiva nraante vahamwenra qumateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho.

⁹Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi viqata mwaa nraakye mate vahamwenra mwaa ni qu matai quaravatama timwa nyivata rieverave, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyarero veva ntero vura

(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

¹⁰Iesusiva mwitaa tuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo mpovanto Iutaasi Isikeriotiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama kyaani quara timwa nyinrenro vuva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyuvata ¹¹mwihua mwia quara qamwata kyeta tiqata, E mwitaa qiarata tire qutaaqama kyeta munima i mwinrenrave, tuvaro mwiaqaatairo Iutaasiva Iesusira mwihua kyauquqi kyaani aanranra puaa hi varura.

Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vekyahu nyato kyarara nronra

*(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14,
21-23; Ioni 13:21-30)*

¹²Mpereti hia kyotorara nro entanramwuva nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rukyo entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.

¹³Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana Ierusaremi mwatukya nronraqi vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaqa varero nrianriva nkyitana qintorama kyairata mwia vataqita vivaro ¹⁴mwiva nraamwuqi vera ntairata nkyetanavata mwiqi vera nteta nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Ta rumunraqive nte ntena nraaqiaranramwu kyapata vekyahu nyato kyarara nraaninrave tiho, qiate.

¹⁵Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitana rumu nronra verato vahi rumunra taintavata mwiqi teramataiharo vahiraqi nyaamwutairata qio rumu mwiqi kyara terama taate, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua uro mwatukya nronraqi taqovaro ekyaa inraikyara tu quava avuqavuma kyero mwivau vahuvata mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama kyeta mwatora.

¹⁷Terama kyeta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara kyapata nruva nraamwu ¹⁸mwiqi kyara nre variro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto nramwutaahua suqaa ni qovarama kyaananrove, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvaro mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira

kyapara hita tiqata, Nianrave tira hiaro? Nte hia mwivave. Nte hia mwivave, timwaqita vita.

²⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyi 12 nramwuqitairo mpovanto nai mpereti vara kyero ni vatama kyero tanuqi mwaati ntamwa kyero nre variariva mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove.

²¹ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kyeta rukyerara haaru qara ntumwa torave. Mwi quava qutaa mwivauma vahiananrove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara nte po tuqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata kyairave, tiro.

Mperetiaravata uainianravata timwa tora

*(Matiu 26:26-30; Ruku
22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)*

²² Mwitaa tuvata kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa kyarara varaate. Mpereti mwaa ni mantama iho, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, viti nyuvata ekyaahua kaapu mwiqitaita nronra.

²⁴ Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qora kyapata kuaqi kuairama viro varirero qaraakya qua vatarerove. Mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto tuminro airi nraakye qora kyaahaqa hiananrove.

²⁵ Nte qianinra riaate. Nte mate mwaa entaraqaataina tohara kyena hia uaini nranraitina, qati variqi vina nraakiara Kotiva ntaqikyianinraqi variqana mwi

entaraqaa qaraakya uaini nraaninrave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyeta veva nteta Oripri taaqiqaa vurama.

Pitaava nraakiara qiani quara Iesusiva nai timwa mwunra

*(Matiu 26:31-35; Ruku
22:31-34; Ioni 13:36-38)*

²⁷ Mwinramwuhua mwini varuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu ni kyeta ntuqeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove. Mwitaama tiro:

Sipisipiqaa ntaqiky i vaisira Kotiva rukyairata sipisipi mwihua nkyiariara nkyiariara mpona mpona vivarave, turave. *(Sek 13:7)*

²⁸ Qio nraakiara ni qati vara sivuma kyairaqe variqana nkyi suni nte nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Ekyaa mwinramwuhua i kyeta aatu ntugema kyeta vivaqevata nte nraahu ivatama kyena mwaini varianinrave, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia mwia ntapihurave, tinanrave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepukyaqama kyero qaqaqo tiro, Hia iara tiqana, Nte hia ntapihurave, qianinrave. Ivatamakye ni rukyaivaqenavata nte hia mwitaa qianinrave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwihuavata kuaa qua mwia nraahu tura.

Kyaqamwa ututura Kesemaniqi Iesusiva vurama

(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)

³² Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva uro kyaqamwa ututura mwia nrtutu Kesemaniqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkyenramwu mwaana mwatakyaa vita varivage nte vuturayi uro Kotiravata qua qiankye, timwa kyero ³³ Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero viro.

Mwinramwuhua nraahu sita varero vuvaro mwia hia kyuqe huvaro ³⁴ taarampo mwinramwuhuara tiqaro, Ni mutukyavanto nronraqama kyero muaanra ntero niqa piqaro ni rukyaa qara ihanama varuqo. Nkyenramwu nivatama kyeta mwaqaqa variqatama vu ntapairi kyeta viti viri taze variqata variate, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero mwiva pataqia vututo viro uro mwataqaa tumu ntiro Kotira kyapara hiro tiqaro, Mpo aanra vahirera, nte hia muaanra vahi aanranraqaa quankye, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Po hiave, ko, e ekyaa kyaiqa qio vare variaravave. Nte nriqa quani nramanrinra nraani kaapura e mwi kaapura vara qatinani kyaante. Nte mwitaa qiari-ravata hia ni mutukya vahira vataqira quante. Ena mwutukya vahira vataqira quante, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntantero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani nrumu taqovata mwinramwuhua suvanto tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Nanraqamave nkyenramwu nivata pataqia variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taze variqata variavo?

³⁸ Nkyiara mwihua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, Saataaniva nkyi mwataara hiankyora mwianra rieqata taze varita Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia kepukyaqa ihata variavo, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwihua mwini kyero uro Kotiravata qua tirero mwiva vaakya tu quara mwi quara nraahu qaiqaa tiro timwa taiqa kyero ⁴⁰ uro ntantero nrumu taqovata mwia nraaqiaranramwu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwihua sivita kyauriqata Iesusira timwa mwi quava hia vahuvata varuvaro ⁴¹ Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua timwa taiqa kyero uro ntantero nrumu taqovata mwihua qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyenramwu tekye hiqatave vaite variavo? Qio taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavuqita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kyevarave.

⁴² Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyaari vaisiva nrima variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyora

*(Matiu 26:47-56; Ruku
22:47-53; Ioni 18:3-12)*

⁴³ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwivata vaisi airivanto paipavata, kyaamwuvata, tu vareta vura. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

⁴⁴ Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra mwihua timwa nyinro mwitaama tiro: Nte mwia qua mwanteqana mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia ntavaaqavu kyeta mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vita uro kyaate, tiro.

⁴⁵ Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapata uro ntero mwiva qamwan-rama kyero Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, timwa kyero mwia mota kyero.

⁴⁶ Iutaasiva Iesusira uro mota kyovata Iutaasiravata nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyovaro ⁴⁷ Iesusira nraaqasairo mwia nraaqiara mpovanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyovaro tumu ntura. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

⁴⁸ Mwitaama kyovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninravatama kyeta ntaqua vaisihua sitarerata nriantema kyeta ni pitarerata paipavata kyaamwuvata varetave nriavo?

⁴⁹ Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye mwi entara hia ni ntavaaqavuarave. Kotira mpukuqi mwitaa hirara qara ntumwa tova vaiho. Mate mwi quava mwivauma vahiananrove, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyovata ekyaa mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyeta aatu ntuqeqaa hita vivura.

⁵¹ Qaraakya vaisi kuaikuvanto nraahu tavuna eqaroritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwihua mwia taqeta uro mwiavata ntavaaqavu kyaare tita, ⁵² tavuna mwi tuara nraahu tu varovaro mwi vaisiva tokyavanto hiantero vura.

Iutaa nronra vaisi suqaa Iesusira uro kyora

*(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55,
63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)*

⁵³ Mwia nraaqiaranramwuvanto aatu vuvata mwihua Iesusira vita vareta Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi uro kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqiky varuhua ekyaa hininramwu nronraqama vuhuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuvata, mwihua ekyaa nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita varura.

⁵⁴ Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava vutura nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva vunyaa vaisi nraamwu maata vahunani uro ntero utaqi mwaati ntero mwatukya mwiaqaa ntaqiky varuhua kyapata mwatakya viro variqaro qia taare varura.

⁵⁵ Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraamwuqi kyaiqa varohua nronranramwuvata, ekyaa nronra vaisi mwiqi ntuvaantuama vita varuhuvata, Iesusiraqaa qua vateta mwia rukyaare tita, mpo quara puua huvaro hia vahuvata qumina mwia rukye quarara puua hi varura.

⁵⁶ Hia qua vahuvata vaisi airivanto apiqama kyeta Iesusiraqaa unra qua nraahu vateta ti varuvaro mwihua quavanto mpo qua mpo qua vahiho, hia kuua qua vahura.

⁵⁷ Mwitaa timwaqita vuvata mpo uhua Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata, ⁵⁸ Iesusiva mwitaa tihata tire riau- nanrave. Mwiva tiqaro, Nte Kotira nraamwu vaisivanto nkyiari kyauquqo hoqataara ntapairi kyena nte taarampo enta variqana hia kyauquqo vareqana qaiqaa nraamwu mwia hoqa kyaanin- rave, tirave, tita.

⁵⁹ Mwi vaisihua mwi quaravata tiqata hia ntapihy kyeta kuua qua turama.

⁶⁰ Mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto mwihua suqaa siviro Iesusira kya-para hiro tiqaro, Mwihua mwitaama kyeta iqaa qua vateta ti variavo. E mpo? Mwihua mwi quara iara qiara e nanra quave nkyiari timwa nyinanrave? tiro.

⁶¹ Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaave Kotiva i titaihora e tiri kyaahaqa hirava Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.

⁶² Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwaa mwivave. Nkye nraakiara taqaivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

⁶³ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua vunyaa vaisivanto nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, qumina vaisi kyaatavanto mwiaqaa qua vatehua nyaanrevorave.

⁶⁴ Riaate. Nkye airivanto variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uaqia hi quara tiho. Mwia kyaara nkye nanreve Iesusirara tivarave? Tivaqe ri-aankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia qora kyaiqavanto nri-taraiho. Mwia kyaara mwia rukyaarava nraahuma vaiho, tita.

⁶⁵ Mwitaa timwa kyeta hini uhua uro Iesusiraqaa taara vihikeye mwiaqaataita Iesusiva hia qio taqaarive tita, mwia vuqaa tavunaqo rupateta vireraqama kyeta mwia ntuqutu kyeta tiqata, Tavave i ntuqutiho? Hia taqaraitira, i ruani vaisira nrutu tiraqe riaare, tita. Mwitaa-maqi vita Iesusira uaqiama mwatovata piponramwuvantovata mwia vita kyeta kyauquqo ntuqutuqita vurama.

Pitaava Iesusirara hia taqau vaisirave tura

(Matu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Nraamwuqi Iesusira uaqiamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaqaa mwatakyaa viro varuvaro vunyaa vaisi mwia kyaiqa nraakye mpovanto nritareqaro taqovaro ⁶⁷ Pitaava qia taare varuvaro mwia ntapihi kyero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretinyaa vaisintiri variaravave, tiro.

⁶⁸ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, E nanra quave qiaro? E qiana quara nte hiaman tapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero uro nronraanrana varuvaro kokoraaravanto nruqua tiro.

⁶⁹ Pitaava mwini varuvaro kyaiqa nraakye mwiva qaiqaa mwia taqero mwini sivita varuhua tiqaro, Vaisi mwiva mwia nramwunaave, tuvaro ⁷⁰ Pitaava qaqaqo hiave nraahu tiro.

Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata qaiqaa mwini sivita varuhua Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu Karirinyaahua variavara qutaama evata mwinyaavama variaro, tita.

⁷¹ Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte unra qiankyera Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁷² Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiaqaatairo Iesusiva timwa mwu quara mwianra riero. Iesusiva Pitaara timwa mwiqanro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nanima nianra tiqara, Nte hia mwia taqaurave tinanrave, tu quara mwianra rio-varo mwia mwutukyavanto uaqia hu-varo Pitaava ntatora.

**Iesusira Pairaativa
hunani vitaqita uro kyora**

(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku
23:1-5; Ioni 18:18-38)

15 Mwia qanranraa toqaqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, ekyaa kaanasorinramwuvata, mwihua ntuvaaantuama vita variqata mwihua qua ti okyarara timwa avuqavuma kyeta Iesusira seniqotaita mwia rupa vareta Pairaativa kamaninra nronra vaisivanto varuraqi uro kyora.

² Uro kyovaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tiro.

³ Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro ⁴ Pairaativa mwihua qua riegaro qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, E hiave mwia hiniqama nkyiariara tinanrave? Mwihua airi qua kyaara i inronra hi variavo, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa hia qua tiraitiro, kepukyaqama kyero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura

(Matiu 27:15-26; Ruku
23:13-25; Ioni 18:39-19:16)

⁶ Mpo ihi mpo ihi vekiya nyato kyarara nro entaraqaa kamaninra vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto mwi vaisira huvantu timwa taante tuvaro mwi vaisira huvantu nyate varura.

⁷ Mwi entara vaisi mponramwuvanto kamaninravata ntaqura kyaara karavuqi varuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrutu Varavaasiva mwiva vaisi rukyora kyaara karavuqi varura.

⁸ Qio mwi entaraqaa nraakye qoravanto ntuvaaantuama vita variqata karavu vaisi huvantu kyaaninra mwianra riegata ntuvaaantuama vita varuvaro ⁹ Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte karavuitaina ta vaisirave huvantu nyataaninrave? Iutaa mwatanaa vunyaa vaisi mwia nte huvantu nyataaninrave? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

¹⁰ Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita, Iesusira inronrama mwateta mwihua mwia vitaqita uro Pairaativa kyauquqi tuta kyora.

¹¹ Pairaativa karavu vaisi tarave huvantu nyataaninrave timwa kyero, nraakye qora kyapara huvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto uro nraakye qora utaqaa variqata kepukya qua mwihua timwa nyita tiqata, Hia Iesusira huvantu timwa taante. Varavaasira huvantu timwa taante qiate, tita.

¹² Mwi nraakye qorahua rapateqa tuvata mwihua Varavaasira huvantu timwa taante tuvaro Pairaativa qaiqaa nraakye qora kyapara hiro tiqaro, Nkye Iesusirara tiqatama, Iutaa vunyaa vaisivantove, qiarave. Nte mwi vaisira nataave hianinrave? tiro.

¹³ Mwitaa tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwiva nanra uaqia hi kyaiqara utu kyai-hatave mwitaa qiaavo? tuvata mwihua

qati nraahu paatita aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa nraakye qora qamwata nyatarero Varavaasira huvantu nyatero mwiaqaatairo nai ntaqu vaisihua Iesusira kyaamwuqo ntuqutuute tuvata mwihua mwia kyaamwuqo ntuqutu kyovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

Ntaqu vaisihua Iesusirara raivuvuma mwateta mwia ntuqutura

(*Matiu 27:27-31; Ioni 19:2-3*)

¹⁶ Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi Iesusira tuta kyovata mwihua mwia vitaqita uro kamaninra nraamwuqi kyeta mwihua nkyiari hena ntaqu vaisihua ekyaa nyaanrama ntuvaantuama kyeta ¹⁷ mwia vireraqa hiqata vunyaa vaisi tavuna nraanre tavuna rupa mwateta mwiaqaataita tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira qiataqaa qumwa tora.

¹⁸ Mwitaama kyeta nkyiari kyauquq tiriqa vateqata kumwaanri mwitaa tita tiqata, Iutaa vunyaa vaisio, variqarave? tita.

¹⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihua kyaamwuqotaita mwia qiata ntukamu kyeta, mwiaqaa taara vihi kyeta, mwia vuqaa tori kyauru ravi variqata qati vireraqama kyeta mwia qamwata mwateqata varura.

²⁰ Mwitaamaqi viqata vireraqama kye raima mwateta mwiaqaataita mwihua nraanre tavuna rupa mwatora huvantu kyeta nai tuavaaqa utu mwateta mwia kyatariqaa ninri rukyeta hiritarerata Iesusira vita varetu vurama.

Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritora

(*Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27*)

²¹ Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritare tita, mwia vita varetu mwatukya mwaaqani aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Saimoniva mwatukya nronraqi virera huvata mwihua mwia antua kye kepukyaqama kyeta tiqata, Iesusira ru kyeta hirite kyatarira vara quqira uro mwataante, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata Sairininyaava mwiva Arekisantaakya Rupukya sova varura.

²² Mwihua Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani kyora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwukyaaariqaave*, tunani Iesusira uro kyora.

²³ Uro kyeta uaini mwiqi ukavu inraikyara tuqasaa kye vato nramanrinra mwia mwinrenra huvaro Iesusiva hia nrenro.

²⁴ Hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa ninriqotai rukyeta mwia tuavaaqa vara kyeta tahua tahuave qio varevarave timwa kyeta, kaati ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaaqa ntainra kyeta varora.

²⁵ Toqaqi huarivanto nrinro virisataga huvata Iesusira kyatariqaa rutora. ²⁶ Mwia kyatariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mpo, mwia ko timwa mwato quara qara ntumwa teta kyatariqaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro: IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

²⁷ Mwihua Iesusira kyatariqaa ruteta Iesusira vatama kyeta vaisi taaratana rutora. Mwitanaahua mpuara vare varutanahua varuvata mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ninri ruteta mpo Iesusira kyauqu kyaantaqaqani ninri

rutora. ²⁸ [Iesusira vatama kyeta mwitaama rutorara tiro, Kotira mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uaqia hi vaisihua vatama kyero variananrove, tura.]

²⁹ Mwitaama kye rutovata nraakye qoravanto vitare nritare hiqata viri taqeta nkyiari mwaunru miqi kyeqata Iesusirara uaqia hu quara timwa mwateta tiqata, Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama taarampo entaqaa kyaiga vareqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave, qiaravave? ³⁰ Qio ena kyaahaqa hianta. E kyatariqaataira mpiami ntaante, tita.

³¹ Mwihua mwitaa ti varuvata mwihua tuntema kyeta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiana qio nai kyaaahaqa hirove.

³² Mwiva Kotiva titai vaisiva Mesaiaavantove, Isareri vunyaa vaisivantove, qiaavata riaunanrave. Kyai tire variqata taqaararo mwiva kyatariqaatairo mpiami ntero tuminrenra, tire mwianra qutaave qiare, tita.

Mwihua mwitaa tuvata mwihua nraantanteta mpuara vaisitana Iesusira vatama kyeta rutotanahua, mwitanahuavata mwia uaqia hu quara timwa mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(*Matiu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30*)

³³ Mwitaa huvaro ihera mwutukya tavaara ekyaa mwi mwataraqaa entama tero vahiqi vuvaro huarivanto vitira

tavaarana tumi vuvaro qaiqaa ntuvaa-hama vura.

³⁴ Qaiqaa ntuvaa-hama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira kyera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqara nraanraiho, tuvaro ³⁶ mpovanto hiantero ukavu uaininra kyaqa kyero kyaamwu kati kyero mwiaqaa huairi kyero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Kyai variqata taqaararo Iraisava mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusalem-ini Kotira nraamwuqi tauha voti hura tavuna nronra hiritova virisairo utaqaa nrahituqi tuminro mpiami tumu kyora. ³⁹ Ntaqu vaisihua vunyaava Iesusira ruto kyatarira nraaqani varuva taqo-varo Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qikye, qutaama vaisi mwaava Kotira mwaaqu variva qutu viho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasata variqata taqe varura. Mwinramwuhuaqitairo hininramwu nyutu vahirero. Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisiva nraakiaraa vaisi mwiavata Iosisiravata nyova mpo, Saromeva mpo, mwihua mwini varura.

⁴¹ Nraakye mwinramwuhua Iesusiva Karirini nrohu entara mwia vataqita nrohiqata mwia kyaiga kyaahaqama mwato nraakyenramwuhua varuvata nraakye mponramwuvata mwini varura. Mwihua Iesusiravatama kyeta nruhua Ierusalem-ini varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Ruku
23:50-55; Ioni 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Entama virera huvaro Iosepiva Arimatianyaava nri ntora. Mwi vaisiva vaisi kyuqeva kaanasorivanto variqaro Kotiva ntaqikyiani entava nrianinranra taqeqaro mwia vekya varuva nri ntero, hura luta mwaanra enta vahianinranra riero hia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwamwantara kyapara hiro tiqaro, Mwia mpiraqe varaqina uro quntaakye, tiro.

⁴⁴ Mwita tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwanrama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaisira mpo nraanrama kyero kyapara huvaro mwi vaisiva tiqaro, ⁴⁵ Qio qutaama qutu viho, tuvaro Pairaativa Iosepirara tiqaro, Qioma mwia mwamwanta varaqira uro quntamwa tenanrave, tiro. ⁴⁶ Mwita tuvaro Iosepiva eqarori tavuna kyoqaama kyero Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero eqarori tavuna mwiaqotairo qapuqama kyero uro vaisi quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqi uro mwia nrona tita tora.

⁴⁷ Mariaava Makataranyaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Matiu 28:1-8; Ruku
24:1-12; Ioni 20:1-10)

16 Saarareqa lutaavanto mwaanra tu entava taiqovata Mariaava Makataranyaa nraakyevantovata, mwia qamwava Iemisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraakye-ramwuhua munima kyeta kyuqema kyero mwunta vu inraikyara vareta Iesusira mwamwantaga qumwatarerata vura.

² Saante toqaqi huarivanto mate nrintoraqi mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqiara vura. ³ Aanrani viqata mwinramwuhua nai kyapara hi nai kya-para hi tiqata, Tire mwini uro ntaararo tavave ori nronra qesana titataara vara kyaananrove. Ori mwia nronra nrusi ntamwa taarave, tita.

⁴ Mwita timwa kyeta mwinramwuhua nri nteta taqovaro ori nronra mwia nrusi venta kyovaro qatinani vahura.

⁵ Orivanto mwitaama vahuvata taqeta mwinramwuhua oriqi vera nteta taqovaro vaisi mpo qaraakya vaisivanto eqarori tuavaaqa ututo vaisiva mwiqi hini kyaataaqi mwatakyaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwia taqeta aatu huvaro ⁶ mwiva mwihuara tiqaro, Hia aatu hiate. Iesusira Nasaretinyaanra kyatariqaa rutaa vaisira, nkyenramwu mwianrave puua hi variavo? Mwiva hia mwaaqi variho. Mwiva qatima siviho. Nkyenramwu mwaini taqaate. Mwaaqi mwia vataaraqi hiam variho.

⁷ Qio mwaa quara vareta uro mwia nraaqiaranramwuvata, Pitaaravata, timwa nyiate. Mwitaama timwa nyiate. Mwiva nraante nkyi suni Karirinima viho. Nkyenramwuvata mwini vita uro mwia taqevavave. Tauraa qati variqaro mwianra nkyi timwa nyunra mate mwivauma vaiho. Mwi quara timwa nyiate, tiro.

⁸ Mwiva mwita tuvata aatu hiqatara tita, mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqitaita veva nteta hiantamwa teta aanrani viqata hia mpohuavata timwa nyinraitita, vura.

Iesusiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa qovarama vura

(Ioni 20:11-18)

⁹ [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo siviro vuni mwiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa nraante

govarama vura. Haaru Iesusiva nraakye mwia utaquitairo vaana 7 nramwu sitovata nritare vu nraakyaera vuqaa govarama vuvaro ¹⁰Mariaava uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenro vuva uro taqovata mwihua Iesusirara ntate varura. ¹¹Ntate varuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva qatima siviro variho. Nte ntena puqotaina mwia taqauqo, tuvata mwihua hia mwia quara qutaave tura.

**Iesusiva nai nraaqiara mpotana
suqaa govarama vura**

(Ruku 24:13-35)

¹²Mwi entara Iesusiva nraahumwa mpo qarama kyero nai nraaqiara taaratana suqaa govarama vura.

¹³Mwitanahua aanraqaa vi varuvaro Iesusiva govarama vuvata mwihua mwia taqeta uro ntanteta nrumu hini mwihua timwa nyuvata mwihua hia mwitanahua quara qutaave tura.

**Iesusiva nai nraaqiara 11
nramwu suqaa govarama vura**

*(Matiu 28:16-20; Ruku
24:36-49; Ioni 20:19-23)*

¹⁴Qio nraakiara ekyaa Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto kyara nre varuvaro Iesusiva mwihua suqaa govarama vura. Iesusiva qati siviro varuvata mpo uhua mwia taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata mwihua mwi quarara unra quave timwa kyeta varuvarora tiro, Iesusiva nkyiari suqaa govarama viro mwia kyaara mwihua inronra hiro tiqaro, Nkye mwi quarara qutaave qiataara vaihatama nkye kepukyaqama kyeta variqata hia qutaave qiavo, tiro.

¹⁵Mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwata maata nrohiqata ekyaa nraakye qora kyuqe qua mwaa timwa nyiate. ¹⁶Timwa nyi-
varo ni quara qutaave timwa kyero, nramanri varaani vaisira, mwiamia Kotiva qio vitaananrove. Ni quara hia qutaave qiani vaisira Kotiva hia mwia vitaraitiro, mwiaqaa qua vataananrove.

¹⁷Ni quara qutaave tihua, mwihuama nronra kyaiqa mwataa hianinra qio varevarave. Mwihua ni nutu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwihua nraahumwa mpo mwatanaa quavata qio tivarave.

¹⁸Mwihua quaiha tu varaivaro mwi inraikyava hia mwihua ruananrove. Mwihua tuhi nramanri nraivaro tuhi nramanrivanto hia mwihua ruananrove. Mwihua nriqa vihuaqa kyauqu vataivata mwihua kyuqema vivarave, tiro. Turama.

**Kotiva Iesusira vitovaro
nyaamwuni vura**

(Ruku 24:50-53; Kyaiqa Varora 1:9-11)

¹⁹Nronravanto Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata qua timwa nyi taiqa kyovaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva mwini nronraqama viro Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa virero vurama.

²⁰Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwata maata vahuntema nrohiqata Iesusirara timwa nyi varuvaro nronravanto Iesusiva mwihua kyaahaqa hi varuvaro mwihua kyaiqavanto kepukyaqama viro nritarero vahuvatarata tita, nraakye qoravanto taqovaro mwihua quavanto qutaa qua nraahu vahura.]

RUKU

Rukuva Iesusiva nrohurara tura

1 Nronra vaisi Tiopiraasio, Iesusiva tiri utaqaa variqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara airi vaisivanto mwi quara qara ntumwa torave. ²Tau-raaqama kye vaisi mponramwuvanto nkyiari suqotaita mwi inraikyara taqeta, mwiaqaatai tiri timwa timwuvata vaisi airivanto mwi quara qara ntumwa torave.

³Nronra vaisio, ntevata mwi quara okyaraqaataina ntapihi riarerave timwa kyena, airi enta kyparamaqi vina mwi quara qio ntapihi kyena riena, evata ntapihi kyera riaante tina, mwaa quara okyaravata, tavaaravata, mwutuvata, qara ntumwa tena.

⁴Vaisi mponramwuvanto i timwa mwu quara ntapihi kyera riaante tina, ntevata mwaa quara ntapihi kyena i timwa mwinrenrave.

Sekaraiaakya Irisavetikya

⁵Herotiva vunyaa vaisivanto Iutaa mwataqaa ntaqiky i varu entara vaisi mpovanto Sekaraiaava mwaanra kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva varurama. Mwiva Avaaisaara kuaa okyaravanto varura. Mwia nraata mwia nrutu Irisavetiva mwivavata Eroninra kuaa okyaravanto Kotira kyaiqa vare varu okyarahua varurama.

⁶Sekaraiaakya Irisavetikya mwitanahua Kotira vuqaa avuqavuma variqata Kotira qua ekyaa qua riemwaqi vi varurama.

⁷Mwitaamaqi viqata hia nraaqiara-vata mwatorama. Irisavetiva ehaaraqa huva hia nraaqiara mwataraitiro, qatitana variqi vita kyonta nyaapaiqa hurama.

⁸⁻⁹Mpo enta Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mponramwuvanto kyaiqa vara taiqa kyeta uro mwaatani varuvaro Sekaraiaava varaari iherava nruvata mwia vataahuavata mwia kyaahaqa hiqata Kotira nraamwuqi kyaiqa vararerata nrunrama. Mwihua kyaiqa vararera hiqata santu vera kyeqata kyaiqa *ntuqaqaama/puhama* kyeta Sekaraiaarara, E Kotira nraamwuqi variqara Kotirani kyuqe munra quarive tira, qia quara mwataante, tuvaro Sekaraiaava nronravanto hu nraamwunraqi nanrianraa vera ntero mwunta vu inraikyara vara kyero qiaqaa quararero viro.

¹⁰Mwiva mwiqi variqaro mwi kyaiqara vare varuvata qati nraakye qoravanto mwaatasata ntuvaantua hita Kotirara aakyara nte varura.

¹¹Mwihua Kotirara aakyara nte varuvaro Sekaraiaava nraamwuqi varuvaro qamwanrama Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwiaqaatairo qovarama viro munra quani taintara tataaqa mwia kyauqu kyaatutani sivi ro varuvaro ¹²Sekaraiaava mwia taqero nrihanrama viro aatu hiro.

¹³Aatu hi varuvaro Kotiva titova tiqaro, Sekaraiaao, hia aatu hianta. E Kotirara aakyara nteqara ntumwahiamwa hiananra Kotiva riaiho. I nraatavanto Irisavetiva qoraisi nraaqiara mwata taananrove. Mwi nraaqiarara nrutu nteqara Ioninrave qianta.

¹⁴Mwia mwata taaninranra evata nraakye qora airivantovata mwianra qamwatevarave.

¹⁵Mwiva Kotira vuqaa vaisi nronravanto varianinrave. Mwiva uainivata mwi nramanrinra voti hianinravata hia nraanrive. Mwia mwata taani entaraqaatairo Kotira mwanraquravanto kepukyaqama

kyero mwiaqaa ntaqikyiraro variqiro quanarove.

¹⁶ Isareri mwatanaa mwaahua airivanto mwia qua rieqata uaqia hi aanranra qaqira kyeta uro ntante Kotirara tiri nronravantove timwa kyeta Kotira aanraqaa vivarave.

¹⁷ Kotiva i nraaqiara titairaro mwiva nraante urontero nkyi haivaqava Iraisaaava kepukyaqama kyero varontema kyero mwiva airi nraakye qora kyaahaqa hianinrave. Ioninra qua rieqatama vaisivanto antua qua qaqirakye nkyiari nyaaqumwanravata qamwateqa varivarave. Ioniva qua timwa nyinrata Kotira qua raaqu kyehua qaiqaa ntapih kye riemwazi viqata varivarave. Ioniva nraakye qora terama tairata mwihua nronra vaisi vekya variate, tiro.

¹⁸ Mwita tuvaro Sekaraiaava Kotiva titorara tiqaro, Qaqao, e tinanranra nte nataama kyenave qutaave qianinrave? Nte nyaapaiqama vuqaro ni naatavanto-vata kyontaqama viho, tiro.

¹⁹ Tuvaro Kotiva titova mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Keviriarivave. Nte Kotira vuqaa sivi varuvave. Kotiva ni titaihana nte kyuke mwakyaakya tumu i timwa mwuqo. ²⁰ Qio riaante. E ni quara hia qutaave tinanra mwia kyaara i nrovanto tita virara hia qio qua tinanrave. Mwitaama variqira viraro i nraatavanto nraaqiara mwata tairama qaiqaa qua tinanrave. Nte iara qianinra qutaama qovara hiananrove, tiro.

²¹ Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwita ti varuvata mwaatani varu nraakye qorahua Sekaraiaara vekya variqata taqovaro nraamwuqi mpua-haama varuvata mwihua airi nraato tita tiqata, Nataa hiqarove mwiva hia vaakya veva ntaiho? timwa kyeta taqe varuvaro ²² Sekaraiaava veva ntovata mwihua taqovaro qua qiankye tura hia qio qua tura.

Mwiva hia qua tuvata mwihua tiqata, Sekaraiaava mwiqu variharo mpo inraikyavanto mwia vuqaa qovara iharoma mwia nrovanto tita viharo hia qio qua tiho, tita. Tuvaro Sekaraiaava qua qiankye tura hia qua tiraitiro, kyauquqo nraahu piaateqaro varurama.

²³ Mwiva kyaika varo iherava taiqa vuvaro mwiva nrumu ntantera nai mwaatani uro varurama. ²⁴ Uro varuvaro mwia nraatavanto Irisavetiva nraaqiara tuaqa hurama.

Irisavetiva nraaqiara tuaqa hiro mwiva tora hini kyauquuruara nraamwuqi nraahu tuqeta kyero varurama. ²⁵ Mwiva tiqaro, Kotiva nianra po tirave. Tauraaqama hia nraaqiara mwataraitina, kyauriqa varurave. Mate mwaa entara nte nraaqiara tuaqa hina hia kyauriraitina varuqo, tiro. Mwita turama.

Keviriariva nyaamwusairo tumu Mariaara timwa mwunra

²⁶ Irisavetiva nraaqiara tuaqa huvaro 6 tora nritarovaro Kotiva qaiqaa Keviriarira titovaro mwiva Nasareti mwatukya Karirini tumu ntora. ²⁷ Keviriariva Iosepira tito nraakya qaraakya nraakye mwakyaakya timwa mwinrenro tumunrama. Iosepira okyara varirerata Ntevitira nai haivaqara kuaa okyara varurama. Iosepira tito nraakya nrtu Mariaava.

²⁸ Kotiva titova tumu ntero verante Mariaara tiqaro, Varirave hiaro? I kyugema mwatai nraakyevariario. Nronravanto ivata variho, tiro. ²⁹ Mwita tuvaro Mariaava mwia qua riero nronra nraato riero tiqaro, Nataa iharove nianra mwita tiho? tiro.

³⁰ Mwita tuvaro Kotiva titova tiqaro, Mariaa, hia aatu hiane. Kotiva iara qamwateqaro variho. ³¹ E riaante. E nraaqiara tuaqa hira qoraisi nraaqiara mwata tera mwia nrtu nteqara

Iesusirave qiante. ³²Mwiva nronra tuero nronra vaisima variananrove. Mwianrama Kotiva nai virini nyaamwuni varira mwia mwaaquve tivarave. Nronravanto Kotiva Ntevitiva nai haivaqava ntaqikyiani kyaiqara mwia mwianinrave. ³³I nraaqiaravanto laikopura okyaraqaama ekyaa enta ekyaa enta ntaqikyianinrave. Mwiva ntaqikyiani kyaiqava hia taiqaaninrave, tiro.

³⁴Keviriariva mwitaa tuvaro Mariaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hiananrove? Hia nte qoraisi varauvave, tiro.

³⁵Mariaava mwitaa tuvaro Kotiva titova timwa mwinro tiqaro, Kotira mwanraquravanto ivata variraro Kotira peqavanto i ntumwaqu taaninrave. E mwata terava Kotira kyaiqa nraahu varaari vaisiva varirata mwianra Kotira mwaaquve tivarave, tiro.

³⁶Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, I vataava Irisavetiva kyontaqama vivavata mwiva nraaqiara mwataaninrave. Mwi nraakyerara ehaaraqa hivave qivavaro mwiva nraaqiara tuaqa iharo 6 tora nritaraiho. ³⁷Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivama variho, tiro.

³⁸Kotiva titova mwitaa tuvaro Mariaava tiqaro, Nte Kotira kyaiqa nraahu varaarivama varuqo. Qio e tinantema kyero Kotiva ni mwitaa hiarive, tiro. Mwitaa tuvaro Kotiva titova tumu ntantero vurama.

Mariaava Irisavetira uro timwa mwunra

³⁹Kotiva tito vaisiva tumu ntantero vuvaro Mariaava qamwanrama kyero sivirotutiaani mwatukya mpo taaqiqi vahuraqi Irisavetira timwa mwinrenro vurama. ⁴⁰Vuva uro Sekaraiaara nraamwuqi vera ntero Irisavetira quamwanta.

⁴¹Qua mwante varuvaro Irisavetira vikyokyaqitairo nraaqiaravanto qakyaa huvaro Kotira mwanraquravanto Irisavetira kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro ⁴²Irisavetiva aakyara ntero tiqaro, Airi nraakye variavaro Kotiva i nraahuma kyuqema mwataiho. E mwata tena nraaqiararavata Kotiva kyuqema mwataarive.

⁴³I nraaqiara vunyaa vaisi kepukyavanto variqaro niqaa ntaqikyiariva varihara e mwia nrova variqarama e ni qumina nraakye nrumu taqarera nrianro.

⁴⁴E vaakya ni qua mwantaarana nte i qua rie varuqaro nraaqiaravanto ni pikyokyaqitairo qakyaa iho. ⁴⁵Nronravanto mwi mwakyaakyara timwa mwanhanra e mwia quara qutaa mwitaa hiananrove qiananranra tiro, Kotiva i kyuqema mwataihara qamwateqara variaro, tiro.

Mariaava ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaherora

⁴⁶Irisavetiva mwitaa tuvaro Mariaava Kotira nrutu tuaaheroro tiqaro,

⁴⁷Nte ntena mwutukyaqitaina Kotira nrutu tuaaherauqo.

Kotiva ni kyaahaqa hiariva variharora tiro, ni mwanraquravanto qamwateqaro variho.

⁴⁸⁻⁴⁹Nte Kotira kyaiqa nraakye qumina nraakye varuqaro

Kotiva ni nraahu kyuqema matairave.

Kotiva kepukyavanto variqaro

nronra inraikya ni mwitaama matairara tita,

mate varihuavata, nraakiara varihuavata,

nianra Kotiva nronraqama kyero

mwi nraakyerakyuqema mwatairave tivarave.

Kotira okyaravanto vahirero

nai avuqavuma kyero vahirave.

⁵⁰Haaruvata, matevata, qakyovata,
ta nraake qorahuave, Kotira qua
riaahua

mwihua Kotiva po tiro kyuqema
nyatairave.

⁵¹Mwihua nkyiari nyutu tuaahera kyeta
ntuvaantuama vita

uaqia hi kyaiqara vararerata uti
variavaro

Kotiva nai kyauqu kepukyaqo mwihua
raaputa

mpona mpona kyairave.

⁵²Kotiva nronra vaisi vara mwatumwi
qumina

vaisiqama tero qumina vaisi vara nron-
raqama taiharo

nronraqama virave.

⁵³Nraataa hi vaisihua Kotiva kyara
nyihata

nreta qio variarave.

Airi inraikya vataira Kotiva titaiharo

hia mpo inraikyavata vararaitiro, qati
virave.

⁵⁴⁻⁵⁵Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero
timwa tai quara

vataqiro viqaro tiri Isarerer nraaqiara
kyaahaqa hirave.

Mwiva haaru Evarahaamunranra tiqaro,
Nte iaravata, i nraisi mwihuaravata,
ekyaa enta ekyaa enta po tina kyuqe-
maqina virerave,

tu quara hia taunru kyairave, tiro.

⁵⁶Mariaava mwitaa timwa kyero
Irisavetikya variqiro viro taarampo
tora vara kyero nrumu ntantero nai
mwaatani vurama.

Irisavetiva Ioninra mwatora

⁵⁷Irisavetiva nraaqiara mwataari
entava nri ntovaro mwiva mwi entara
qoraisi nraaqiara mwata kyora.

⁵⁸Mwata kyovata mwia nramwu-
naahuavata, mwi mwatanaahuavata,
riovaro Kotiva Irisavetirara kyuqe
huvata mwihua uro Irisavetiravata

variqata nraaqiara mwianra
qamwatarerata nrunra.

⁵⁹Mwihua nri ntovaro 8 enta
nritarovaro mwi nraaqiarava qoraisi
nraaqiara varuvata tita, mwia
mwamwanta toqarerata ntuvaantuama
vita. Ntuviaantuama vita variqata
mwihua mwia nrutu nteqata mwia
qora nrutu Sekaraiaavave qiare tuvaro
⁶⁰mwia nrova qaqao tiro, Nte mwia
nrutu Ionivave tirerave, tiro.

⁶¹Mwiva mwitaa tuvata mwihua
tiqata, Hia i okyaraq i mwi nrutura
vahirama e mwi nrutura ntaaro, tita.

⁶²Mwitaa timwa kyeta mwihua
Sekaraiaaraqaa kyauqu piaateqa
mwia kyapara hita, E ena mwaaqu
nanra nrutuve mwianrave? tuvaro

⁶³Sekaraiaava kyauqu piaateqaro
pepaa vara mpiate tuvata pepaa vara
mwuvaro Sekaraiaava mwataama kyero
qara ntiro, Mwia nrutu Ionivave, tiro.

Mwitaama qara ntumwa tovata mwi-
hua nrihanrama vita.

⁶⁴Nrihanrama vuvaro qamwanrama
Sekaraiaara nrovanto qatua vuvaro
mwiva qio qua tiro. Mwiva qio qua
tiqaroma Kotira nrutu tuaaherero.

⁶⁵Mwitaa ti varuvata mwia nramwu-
naahua mpoqama kyeta aatu hi varu-
rama. Mwi quava ekyaa Iutiaani vu-
vata ⁶⁶nai timwa mwi nai timwa mwi
hita tiqata, Mwi nraaqiarava nataa hiari
vaisivave variananrove? tita. Mwihua
taqovaro Kotiva kyaahaqa hi varuvaro
mwi nraaqiarava varurama.

Kotira mwanraquravanto

mwia kyaahaqa huvaro

Sekaraiaava ihi tura

⁶⁷Kotira mwanraquravanto mwia qora
Sekaraiaara kepukyaqama
kyero kyaahaqa huvaro mwiva Kotira
qua mwataama tiro:

⁶⁸Kotiva nronravanto tiri Isareriqaa
ntaqikiyi varivave.

Nrivaqe mwia nrutu tuaaheraare.

Mwiva tiri nai nraakye qora kyaahaqa hiro

huvantu kyarero nriho.

⁶⁹ Kotiva tiri haivaqara Ntevitira nraisi mpo vara

mwaamwianrama taiharo mwi vaisiva kepukyavanto

variqaro tiri huvantu kyairaqe qio variare.

⁷⁰ Haaru Kotiva kyaahaqa huvata

mwia kyaiqa vaisinramwu mwia qua qo-varama kyeta

nraakye qora timwa nyiqata ⁷¹ Kotiva mwitaa tiho tura,

Nkyi nramwutaahua nkyi ru kyevorave tinama,

nte nkyi kyaahaqa hirerave.

Nkyi uaqiama nyate varihua nkyiqa ntaqikyiqi vivorave

tinama, nte nkyi huvantu kyarerave turave.

⁷² Kotiva tiri haivaqahuara tiqaro,

nte nkyiara po timwa nyatena nte nkyi-vata variqana

qua vataura hia taunru kyarerave, turave.

⁷³⁻⁷⁴ Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiri haivaqara Evarahaamunranra tiqaro, Nraakiara e mwatara terahua mwihua nramwutaahua

mwihua ru kyevorave tina,

mwihua nte vaitutuma nyataaninrave.

Nte mwihua vaitutuma nyataarita

mwihua hia nramwutaahua nraatu aatu hiraitita,

⁷⁵ mwihua qati variqi viqata ni puqaa variqata

ni kyaiqa nraahu kyuqema kyeta vareqata

avuqavuma kyeta nrohivarave, tiro.

⁷⁶ Sekaraiaava mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiarara tiqaro,

Ni maaquo, nraakiara nraakye qora-vanto iara tiqata,

Kotiva nyaamwuni variva vaisi mwia kyaahaqa hi variharo

mwiva Kotira qua ti variho tivarave.

Nronravanto nrinrenra hirara e nraante viqara mwia aanra

terama mwatenanrave.

⁷⁷ Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti quara nruka

nyatero mwihua huvantu nyataani quara,

e nraante timwa nyinanrave.

⁷⁸ Kotiva tiriara nronraqama kyero po tiqarora tiro, mwiva

ntuvaahaani vaisira titairaro mwiva tire variananrani

tuminro ⁷⁹ tire quturahua kyokiraqi variananra

ntuvaahama timwa taananrove.

Mwiva tiri tivitairaqe tire mwaater-aqama kyeta kyuqema

variare, tiro.

Sekaraiaava mwitaa turama.

⁸⁰ Mwitaa tuvaro mwia mwaquvanto nronra tuemwa vuvaro mwia mwanraquravantovata kepukyaqama vura. Mwiva qumina mwataqaa variqiro viro vaisiqama viro mwiaqaatairo mwiva Isareri mwatanaahua suqaa nri ntora.

Mariaava Iesusira mwatora

(*Matiu 1:18-25*)

2 Mwi entara Romeni mwatanaahua vunyaa vaisivanto Sisa Okasitaa-siva taakisi vararera hiro tiqaro, Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa nrutu vataate, tiro. ²⁻³ Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora nkyiari mwaatani nrutu vatarerata nrumu ntateqata vurama. Sairiniaasiva Siriaa mwataqaa ntaqikyu entara mwihua nrutu vatorama. Nrutu varo okyarara mwi entara tohara kyeta varora.

⁴⁻⁵ Nraakye qora nkyiari nyutu vatarerata vuvaro Iosepivavata Nasaretisairo siviroyo nai tito nraakyera Mariaaravata

vita varero Kariri mwata kyero uro Ntevitira mwatukya Vetarahemini Iutaa mwatani nrutu vatarero vurama. Iosepiva nai haivaqara Ntevitira okyar-avantora tiro, mwini vurama.

Iosepiva Mariaara vita varero vuvaro Mariaava nraaqiara tuaqama vuva airi tora nraatara kyero mwiva nraaqiara mwataari entava qaumaqa huvaro ⁶⁻⁷mwiva Iosepikyantiri Vetarahemini uro ntor. Uro nte taqovata airi nraakye qora nrutu vatarerata nrumu variqatama ekyaa nraamwu piqa kyovaro Mariaava purimakauvanto kyara nro nraamwunraqi variqaro qoraisi nraaqiara mwia nraamwu nraaqiara mwata kyero, mwia qapuqama kyero purimakauvanto kyara nro tanunraqi mwaati mwata tora.

Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro nraaqiara mwia taqora

⁸Mariaava nraaqiara mwata tovata entaqi vaisi mponramwu mwi mwataraqaa mwukyau vahunani variqata mwihua sipisipiqaa ntaqikyi varura. ⁹Mwiqi varuvaro Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mpovanto qamwanrama mwihua suqaa qovarama vuvaro Kotira kepukya inraikyavanto nronraqama kyero iteqaro ntuvaahe varuvata sipisipiqaa ntaqikyi varuhua taqeta nronraqama kyeta aatu hi varura.

¹⁰Aatu hi varuvaro Kotiva tito vaisiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Nte nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenrana tumuqo. Mwi mwakyaakya ekyaa nraakye qora rieta qamwateqatama varivarave.

¹¹Mate nkyi haivaqara Ntevitira mwatukyaqi nraaqiara mpo mwata taiho. Mwiva nkyi kyaahaqa hiarivave. Mwiva nronravanto Kotiva titai nraaqiaravave. ¹²Ni quara qutaave titerata nkye vita uro taqaivaro mwi

nraaqiarara mwata kyero qapuqama kyero purimakauvanto kyara nre vari tanunraqi mwaati mwata tairaro vaite varianinrama tagevarave, tiro.

¹³Kotiva titova mwitaa tuvata qamwanrama nyaamwunyaahua ntaqi varuhua airivanto qovarama vita variqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata, ¹⁴Kotiva nai virini varivave.

Tire mwia nrutu tuaahere varuro.

Mwatani Kotiva qamwata nyate vari vaisihua mwaateraqama variate, tita.

¹⁵Mwihua mwitaa timwa kyetama nyaamwuni tumu ntanteta vuvata sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nri-vaqenramwu Vetarahemini nronravanto qua timwa timwinra uro taqaare, tita. ¹⁶Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta vura.

Nrumu taqovaro Iosepiva Mariaaakyantiri varuvaro nraaqiaravanto purimakauvanto kyara nro tanunraqi vaite varura.

¹⁷Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro mwia taqeta tiqatama, Kotiva nyaamwunyaa vaisi titaiva mwaa nraaqiarara mwitaa mwitaamama timwa timwiho, tita.

¹⁸Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua mwitaa tuvata mwi quara riohua qikye timwa kyeta airi vu nraato tiqata varura. ¹⁹Mariaava mwi quara nraatoqi vatero nrohiqarovata mwianra rie varura.

²⁰Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nrumu ntanteta mwihua nyaamwunyaa vaisivanto tu quarara qutaave timwa kyeta, mwihua vaakya taqeta rieta hurara riegata Kotira nrutu tuaaheraqi vurama.

Iesusira nrutu ntamwa tora

²¹Iesusira mwata tovaro 8 enta nri-tarovaro qoraisi nraaqiara varuvata

tita, mwia mwamwanta toqa kye entava nrintovata mwi entaraqaa mwia nrutu nteqatama, Iesusivave, turama. Haaru qumina enta, Mariaava hia nraaqiara tuaqa hu entara Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mwi nrutura mwiate tura rieqata mwi nrutura ntamwa tora.

Kotira nraamwuqi vura

²² Mariaava nraaqiara mwata tero Mosesiva mwaanra timwa to quara rieqaroma mpo entanramwu vari kyero mwiva kyotataqama quari entava nri ntovata mwivavata, Iosepivavata, Iesusira vita varetu Kotira mwinrenrata Ierusaremini vurama. ²³ Nronravanto mwaanra tu quara qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa qoraisi nraaqiara nraamwuqama kyera

mwata tenanra Kotira mwinranro mwiani variarive.

²⁴ Mwi entara e Kotira nraamwuqi uro ntera nyaamwa

taaratana minrunra voti hira mwinranro Kotirani

qiaqaa kyairaro itamwa taiqa kyaarive, tura. (*Wkp 12:1-8*)

Mariaakya Iosepikya mwi quara rieqatama Ierusaremini vura.

²⁵ Ierusaremini uro varuvaro mwini vaisi mpo Simioniva varura. Mwi vaisiva avuqavuma kyero nrohiqaro Kotira nrutu tuaahere varuva variqaro mwiva Isareri mwanraahuaqaa ntaqikyiani vaisirara taqe varura. Taqe varuvaro Kotira mwanraquravanto mwiaavata variqaro ²⁶ vuni mwia timwa mwinro tiqaro, E hia qati qutu vinanrave. E nronravanto titaani vaisira, Mesaiiaa mwia taqera qutu vinanrave, tura.

²⁷ Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvaro Simioniva varuvaro mwi entara Kotira mwanraquravanto mwia vitero Kotira nraamwuqi vuvata Iesusira

nrohua qohua nkyiari mwaanra qua rieqatama Iesusira vita varetu Kotira nraamwuqi vuvata

²⁸ Simioniva nraaqiara mwia taqero mwia kyavuhu kye tuteru Kotira nrutu tuaaherero tiqaro,

²⁹ Nronrao, e haaru turava mate qutaama qovarama viho.

E qioma ni ena kyaiqa vaisi titairaro ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe quankye.

³⁰⁻³¹ Ekyaa mpo mwananaa mpo mwananaahua taqaate tira, e tiri kyaahaqa hianinra mwia titaarana nte mate ntena puqotaina mwia taqauqo.

³² Mwiva omwa votima kyero itamwaqiro vi varirata

nkyiariara qumina mpo mwananaa mpo mwananaahua

i okyara ntapihi kyeta taqavarave.

Mwi vaisiva i nraakye qora Isareri kyaa-haqa hiraro mwihua nrutuvanto nronraqa hiarive, tiro.

³³ Simioniva mwitaa tuvata Iesusira nrohua qohua airi nraato tita tiqata, Qikye, nanra quave mwiva Iesusirara tiho? tuvaro

³⁴ Simioniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, E mwitanahuavata mwihua nraaqiara mwiaavata kyuqema nyataante, tiro. Timwa kyero mwiva mwia nronra Mariaara timwa mwinro tiqaro,

Riaante. Kotiva titai nraaqiarava mwaava varirata Isareri

vaisi mpo nramwuvanto mwiaqaatai tumu ntita uaqiama

vi varivata mponramwuvanto mwia qamwata mwanata

mwihua sivita kyuqema varivarave.

Kotiva nai okyara nraakye qoravanto taqaate tiro,

nraaqiara mwia titaiva varirata

nraakye qora airivanto mwia qoririma mwatevarave.

³⁵ Nraakye qora airivanto vu nraato tutera
mwiva qovarama kyaananrove.
E variraro nraamwunruqa taari
inraikyava
paipa voti hiariva i mwutukya ruanan-
rove, tiro.

³⁶ Simioniva Mariaarara mwitaa
tuvaro poropeti nraakye Kotira qua
qovarama kyeqaro timwa nyi varu
nraakyeva Anaavavata varura. Mwia
qova Panueriva Asara okyaravanto
varura. Anaava qoraisi varatero 7
ihi vara kyovaro ³⁷ mwia vaativanto
qutu vuvaro mwiva mwiaqaatairo
tetoqaqama kyero variqiro viro
kyontaqama viro airi ihi 84 ihi vara
kyero, mwiva mpo enta mpo enta Kotira
nraamwuqi uro nteqaro entaqivata,
iheravata, Kotira nrutu tuaahereqaro
kyara aurama tero Kotirara aakyara
ntamwaqiro vi varura.

³⁸ Mwitaa huvara tiro, mwi entara
Anaava Kotira nraamwuqi vera ntero
Iesusira taqero nraaqiara mwianra
rieqaro Kotirara kyuqeve tura. Mwitaa
tuvata mpo uhua mwini varita Kotiva
mwihua kaahaqa hirata Ierusaremiqi
kyuqema varirara vekya varura. Mwi
nraakye qorahua varuvaro Anaava
Iesusira okyarara mpo qua mpo qua
mwihua timwa nyunra.

Nasaretini tumu ntanteta vura

³⁹ Anaava mwitaa tuvata Iosepikya
Mariaakya nronravanto mwaanra qua
tura rieqata ekyaa mwi kyaiqara vara
taiqa kyeta, mwitanahua nraaqiara
mwiaavata viteta tumu ntanteta nkyiari
mwaata Kariri mwata Nasaretini
vurama.

⁴⁰ Mwini varuvaro nraaqiara mwiva
nronra tuero kepukyaqama viro varu-
varo mwia vu nraatovanto kyuqema
vahuvato Kotira kyuqe huva mwiaavata
vahura.

Iesusiva 12 ihi vara kyero Kotira nraamwuqi vura

⁴¹ Iesusira nrohua qohua mpo ihi mpo
ihiqui Ierusaremini uro variqata vekyahu
nyato entaraqaa kyara nreta tumu ntan-
teqata nkyiari mwaatani vivi hurama.

⁴² Iesusiva 12 ihi vara kyovaro vekyahu
nyato kyarara nre entava nri ntovata
Mariaakya Iosepikya Iesusiravata viteta
nauqaa hunte Ierusaremini mwi kyarara
nranrenrata vurama.

⁴³ Uro mwini mpo entanramwu
variqata mwi kyarara nramwa kyeta
tiqata, Kyai teta mwaatani tumu ntante
quare, timwa kyeta vuvaro Iesusiva
nraahu Ierusaremini varuvata mwia
nrohua qohua hia mwianra riaraitita
vita.

⁴⁴ Mwitahanua tiqata, Mwiva
vaakyama mpo hiahua kyapata viho,
timwa kyeta aanraqaa kuaa enta uro
vaiteta tiqata, Kyaiqe mwia puaama
kyeta taqaare, timwa kyeta nkyiari
nramwunaahuaqi puaama kyeta
taqovaro ⁴⁵ hia mwihua utaqi huvata
Mariaakya Iosepikya nrumu ntanteta
Ierusaremini mwianra puua hirerata
vurama.

⁴⁶ Ierusaremini nrumu ntanteta uro
taarampo enta mwianra puamaqi vita
taqovaro mwiva nraamwu nronra Kotira
nraamwuqi variqaro nronra vaisi lutaa
mwaanra okyara timwa nyi varu vaisi-
hua utaqaa mwatakyaa viro variqaro
vaisi nronra mwihua qua rieqaro mwi-
hua kyapara hi varura.

⁴⁷ Iesusiva nronra vaisinramwu
utaqaa mwatakyaa viro varuvata nronra
vaisinramwu qua tuvaro Iesusiva
mwihua qua rieqaro mwiva nkyiari
timwa nyuvata mwihua tiqata, Qikye,
nronra tuaahua qiantema kyero mwaa
nraaqiarava qua ti variho, tita.

⁴⁸ Mwihua mwitaa ti varuvata mwia
nrohua qohua nri nteta taqovaro

Iesusiva vaisi nronranramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata mwitanahua tiqata, Qikye, mwiva vaisi nronra utaqaa variqaroma qua ti variho, timwa kyeta mwia nrova tiqaro, Ni maaquo, nanraqamave tiritana mwitaama timwa taaro? Tiretana i nrohua qohua iara nronra vu nraato tita i puaa hirerata nrurro, tiro.

⁴⁹ Mwia nrova mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetana nanraqamave ni-anra puaa hi variavo? Nkyetana hiave ntapihiavo? Nte ntena kora kyaiqa vare variarivama varuqo, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua hia mwi quara okyara ntapihura.

⁵¹ Hia ntapihuvaro Iesusiva mwiaqaatairo siviro nai nrohua qohua vatama kyero nrumu ntantero Nasaretini uro variqaro mwitanahua qua riemwaqiro viqaro hia mwitanahua qua raaqiraitiro varura. Mwia nrova Iesusiva tu qua qianinra nai nraatoqi vatero nrohiqaro riemwaqiro vura.

⁵² Iesusiva nronra tuemwa vuvaro mwia vu nraatovanto ntapihi vuvaro kyuqe vu nraato vahuvaro Kotira mwutukyavantovata nraakye qora mwutukyavantovata mwianra vahurama.

Ioniva nraakye qora mwakyaakya timwa nyunra

(Matiu 3:1-12; Maaki 1:2-8; Ioni 1:19-28)

3 Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Taiperiaasi Sisaava ntaqikyiqi viqaroma 15 ihi vara kyovaro mwi entara Pontiaasi Pairaativa kirapava vunyaava Iutia mwataqaa ntaqiky varuvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqiky varuvaro Herotira qatavanto Piripiva Ituriaa mwataqaavata Terekonaitisi mwataqaavata ntaqiky varuvaro Raiseniaasiva Apirini mwataqaa ntaqiky varura.

² Mwitaa huvaro Anaasivavata Kaiapaasivavata nronraqama vita Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vare varu vaisihuaqaa ntaqiky varura. Mwi entara Sekaraiaara mwaaqu Ioniva qumina mwata, hia vaisivanto varunani varuvaro Kotiva mwianra ni qua timwa nyiante tuvaro ³ Kotiva tuntema kyero Ioniva Iotaani nramanrivanto tumunani viro nrinro hiqaro qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi inraikyara utua quara nruka nyataarive, tiro. Ioniva mwitaa ti varura.

⁴ Haaru qumina vakya Kotiva kyaa-haqa huvaro poropeti vaisi Aisaiaava mwitaama tiro:

Mpovanto qumina mwatani variqaro aakyara ntero tiqaro,
Nronravanto quaninra aanra terama mwateta
mwia aanra ntapihi mwataivaro
mwiva mwivauma qio quarive.

⁵ Nkye nrinro aakuntu vahianinraqi quvu ntahirama kye,
taaqui nronrave, taaqi patave, nkye mwia teqa kyaivaro
aanravanto ntapihi vahiarive.
Aanra vi nteqe nri nteqe hianinra teqa kyaivaro

kuaavau ntapihi kyero vahiarive.
Aanra uaqia hiro ori uvi auquqa hiariva vahianinra
teqa kyeta kyuqema taivaro vahiarive.

⁶ Ekyaa mwata maata vahintema varihua
Kotiva mwitaama kyero nraakye qora huvantu nyatero
sitaaninra mwia okyara taqevavarave, tura. (Ais 40:3-5)

Asaiaava haaru qumina vakya mwi quara tuvaro Ioniva nri ntero qutaa mwi quara turama.

⁷Ioniva mwitaa ti varuvata nraakye qora airivanto nramanri vararerata nruvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Kotira raraqai taiharo nraakye qora rirero uti variho. Tava nkyiara tiqaro, Nkyivata ruarivaarave. Hianta aatu quate, tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?

⁸Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivera, nkye mpo kyuqe kyaiqa nraahu varaivaqe taqaare. Nkye nkyeta tiqata, Evarahaamuvata tiri haivaqavave, tiri tiqovave, varurara tita, tire mwia nraaqiaravanto variqata tire qio varuro, tivorave. Kotiva mwitaa hitataa hiraro mwiva qioma nkyi qaqira kyero ori mwaahua tuqasaa kyairata vaisi varita Evarahaamunra nraaqiara varivarave.

⁹Kotiva kyatari tuqirero kyaari kyatari okyaraqai terama taiho. Hia tamwa kyuqera riaanianra teqa kyero qiaqi kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁰Ioniva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qikye, mwi quara rieta tire nataave hiananrove?

¹¹tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto sioti taaratana vaterava hia vataaninravata mpoku mwiente. Kyara vaterava hia vataaninravata ntainra kyera mwiente, tiro.

¹²Mwitaa tuvata taakisi vare varuhua nramanri vararera nruhua mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, mpo tire? Nataave hiananrove? ¹³tuvaro Ioniva mwihuavata timwa nyinro tiqaro, Nkye taakisi vareqata kirapara qua rieqata ntapihi kyeta taakisi varaate. Hia nkyeta riemwa kyeta mpoqiavata varaate, tiro.

¹⁴Ioniva mwitaa tuvata qaami vaisivanto mwia kyapara hita tiqata, Mpo tire? Tire nataave hiananrove? tuvaro

Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia uro mporara i ntuqutu kyaarorave munima timwiente qiate. Hia unra timwa kyeta mpوراqaa qua vataate. Nkye qaami kyaiqa vareqata munima varera mwianra qiove qiate, tiro.

¹⁵Ioniva mwitaa tuvata nraakye qora mwihua Kotiva titaani vaisira Mesaiaa mwia vekyaqa hiqata varuhuara tita, mwihua nkyiari rieta tiqata, Mwaa vaisivave Mesaiaavanto tiri kyaahaqa hiariva variananrove? tita.

¹⁶Mwihua mwitaa ti varuvaro Ioniva riero mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Nronravanto ni nraataaariva ni naakiara nri variho. Nte qumina vaisivantora tina, nte mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara hiam qio huvantu mwataaninrave. Nkye nramanri varaantema kyero mwiva Kotira mwanraquravata, qiavata, nkyi nyiananrove.

¹⁷Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitatama kyero nronra mwia vaqitaqiro uro nai kyara nraamwuqi vatero kyapivata mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiaraiqai tuto kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁸Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto ntapihi kyeta mwia qua riaate tiro, Ioniva mpo qua mpo qua mwihua timwa nyinro. Iesusiva nrani quara kyuqe qua mwihua timwa nyunra.

Herotiva Ioninra karavuqi kyora

¹⁹Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikyivaruvaro Ioniva Herotira inronra hiro tiqaro, Herotiva hia nai qata nraata Herotinamainra varaataarave. Mwiva mwi kyaiqaravata uaqia hi kyaiqara kyaatavata uti varivave, tiro. ²⁰Ioniva mwitaa tuvaro Herotiva mwia kyaara Ioninra karavuqi kyora. Mwitaa hiqaro Herotiva uaqia hi kyaiqara mpoqiavata utura.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra*(Matiu 3:13-17; Maaki 1:9-11)*

²¹ Ioniva nramanri nyi varu entara mwiva Iesusiravata nramanri mwunra. Iesusiva nramanri varero Kotirara aakyara nte varuvaro nyaamwuvanto qatua vuvaro ²² Kotira mwanraquravanto nyaamwusairo nyaamwa minrunra votihuva tuminro Iesusiraqaa tumu vahuvaro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro: E ni maaquvanto variaro. Ni mutukyavanto iara vaiho. Nte iara qamwateqana varuqo, tiro. Tura.

Iesusira haivaqahua nyutu*(Matiu 1:1-17)*

²³ Iesusiva 30 ihi vara kyero mwiaqaatairo nai kyaiqa toharama kyero varaqiro vuvata nraakye qoravanto mwianra Iosepira mwaaquve tura. Iosepiva Hiraira mwaaquvanto varuvaro ²⁴ Hiraiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro Rivaiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro Merakaiva Ianainra mwaaquvanto varuvaro Ianaiva Iosepira mwaaquvanto varuvaro ²⁵ Iosepiva Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro Matataiaasiva Emosira mwaaquvanto varuvaro Emosiva Neaminra mwaaquvanto varuvaro Neamiva Esaraira mwaaquvanto varuvaro Esaraiva Nakaira mwaaquvanto varuvaro ²⁶ Nakaiva Meatira mwaaquvanto varuvaro

Meativa Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro Matataitaasiva Semenindra mwaaquvanto varuvaro Semeniva Iosekira mwaaquvanto varuvaro Iosekiva Iotaara mwaaquvanto varuvaro ²⁷ Iotaava Ioanaaninra mwaaquvanto varuvaro Ioanaaniva Resaara mwaaquvanto varuvaro Resava Serapaperira mwaaquvanto varuvaro Serapaperiva Siaritierira mwaaquvanto varuvaro Siaritieriva Neraira mwaaquvanto varuvaro ²⁸ Neraiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro Merakaiva Etaira mwaaquvanto varuvaro Etaiva Kosaaminra mwaaquvanto varuvaro Kosaamiva Erametaaminra mwaaquvanto varuvaro Erametaamiva Eaara mwaaquvanto varuvaro ²⁹ Eaava Iosuaara mwaaquvanto varuvaro Iosuaava Eriesaara mwaaquvanto varuvaro Eriesaava Ioriminra mwaaquvanto varuvaro Iorimiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro ³⁰ Rivaiva Simioninra mwaaquvanto varuvaro Simioniva Iutaara mwaaquvanto varuvaro Iutaava Iosepira mwaaquvanto varuvaro Iosepiva Ionaaminra mwaaquvanto varuvaro Ionaamiva Eraiakiminra mwaaquvanto varuvaro

³¹ Eraiakimiva Meriaara mwaaquvanto varuvaro
 Meriaava Menaanra mwaaquvanto varuvaro
 Menaava Matataara mwaaquvanto varuvaro
 Matataava Netaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Netaaniva Ntevitira mwaaquvanto varuvaro
³² Ntevitiva Iesira mwaaquvanto varuvaro
 Iesiva Ompetira mwaaquvanto varuvaro
 Ompetiva Mpoasira mwaaquvanto varuvaro
 Mpoasiva Saramoninra mwaaquvanto varuvaro
 Saramoniva Nasoninra mwaaquvanto varuvaro
³³ Nasoniva Aminantaapira mwaaquvanto varuvaro
 Aminantaapiva Atimininra mwaaquvanto varuvaro
 Atiminiva Anainra mwaaquvanto varuvaro
 Anaiva Hesaroninra mwaaquvanto varuvaro
 Hesaroniva Peresira mwaaquvanto varuvaro
 Peresiva Iutaara mwaaquvanto varuvaro
³⁴ Iutaava Iaikopura mwaaquvanto varuvaro
 Iaikopuva Aisaakira mwaaquvanto varuvaro
 Aisaakiva Evarahaamunra mwaaquvanto varuvaro
 Evarahaamuva Teraara mwaaquvanto varuvaro
 Teraava Nehora mwaaquvanto varuvaro
³⁵ Nehova Seraakira mwaaquvanto varuvaro
 Seraakiva Riura mwaaquvanto varuvaro
 Riuva Perekira mwaaquvanto varuvaro
 Perekiva Ipaara mwaaquvanto varuvaro
 Ipaava Siraara mwaaquvanto varuvaro

³⁶ Siraava Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Apaakisatira mwaaquvanto varuvaro
 Apaakisativa Seminra mwaaquvanto varuvaro
 Semiva Noaanra mwaaquvanto varuvaro
 Noaava Remekira mwaaquvanto varuvaro
³⁷ Remekiva Metusaraara mwaaquvanto varuvaro
 Metusaraava Inokura mwaaquvanto varuvaro
 Inokuva Ieretira mwaaquvanto varuvaro
 Ieretiva Mahararira mwaaquvanto varuvaro
 Maharariva Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Inosira mwaaquvanto varuvaro
³⁸ Inosiva Setira mwaaquvanto varuvaro
 Setiva Ataamunra mwaaquvanto varuvaro
 Ataamuva Kotira mwaaquvanto varura.

Saataaniva Iesusira mwataara hura

(Matiu 4:1-11; Maaki 1:12-13)

4 (Ioniva Iesusira nramanri mwi kyovaro mwiaqaatairo) Kotira mwanraquravanto Iesusiraqi piqa kyovaro Iotaani nramanri kyero nrumu ntantero vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia vitero hia vaisivata varura qumina mwataqaa uro kyora. ²Uro kyovaro Iesusiva 40 enta mwini varuvaro Saataaniva Iesusiva mwia quara eo tiro mwia vataqiro quarive tiro, Iesusira mwataara hura. Iesusiva mwi entara variqiro viqaro hia kyara nrovaro nraataa huvaro varura.

³Iesusiva nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaahuara tirata mpereti tuemwa vivara nraante, tiro. ⁴Tuvaro Iesusiva

nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Vaisivanto hiamu kyara nraahu nramwaqiro viqaro

qati variqiro quananrove, turave, tiro. (Lo 8:3)

⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro veraraqaa vatero qamwanrama kyero vaisivanto ekyaa mwata maataqa ntaqikyir varura, ekyaa mwi mwatara mwia nraamwutero tiqaro,

⁶ Mwaa inraikyara ekyaa ni mpiharo nini nraahuma vaiho. Nte mwaa inraikyara vaisi mpo mwiataa hiraqe qioma mwianinrave. Nte qioma mwaa inraikyara i mwianrinro i nrutuvanto nronraqama virara e mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqira vinanrave.

⁷ E ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte qioma ekyaa mwaa inraikyara i mwianinrave, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho: Kotiva nronravanto varirara tira, e mwia kyaiqa nraahu vara mwatara mwia nrutu nraahu tuaaheraante, turave, tiro. (Lo 6:13)

⁹ Mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vita varero Ierusalemuni vuva uro Kotira nraamwu qiataqaa nai nyaamwuni vahuraqa kyero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, mwaaqaataira kyavuhu vira mwatasata mpuamu ntaante.

¹⁰ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Kotiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema

ntaqikyivarave, turave.

¹¹ Qaiqaavata tiqaro,

E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita,

nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqo-taita i tu vareta

vivarave, turave, tiro. (Sng 91:11-12)

¹² Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro,

Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Nronra Kotiva i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia

mwataara hianta, turave, tiro. (Lo 6:16)

¹³ Mwitaa tuvaro Saataaniva Iesusira qumina mwataara hi taqero, kyai qaiqaa mpo enta mwia mwataara hiankye timwa kyero, Iesusira qaqira mwini kyero vurama.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa toharora

(Matu 4:12-17; Maaki 1:14-15)

¹⁴ Saataaniva vuvaro Kotira mwanraquravanto Iesusira kepukya mwuvuaro mwiva nrumu ntantero Karirini uro varura. Mwini uro varu quara ekyaa mwi mwataraqaa varu nraakye qorahua riemwa ntora.

¹⁵ Iesusiva mwihua mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro qua timwa nyi varuvata nraakye qoravanto mwia nrutu tuaahereta mwia qamwata mwatora.

Nasaretinyaahua

mwia qoririma mwatora

(Matu 13:53-58; Maaki 6:1-6)

¹⁶ Iesusiva Karirini uro nrohiqaro nai tauraa nraaqiarakya varu mwatukyara Nasaretini uro ntero mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi nauqaa huntama kyero mwiqi viro. Mwiqi variqaro mwiva Kotira mpuku kyaara ntirero sivuvaro

¹⁷ Aisaiaava qara ntumwa to mpukura mwuvuaro Iesusiva mpuku ququrama tora huvantu kyero mwaa quara qara ntumwa tora puaama kyero kyaara ntiro tiqaro,

¹⁸Nte kyuqe mwakyaakya vehi nraakye qora
timwa nyinrenra huqaro nronravanto ni
qiataqaa
vahamwenra qu mateqaro ni nron-
raqama kyero
mwaa mwi vaisivave timwa kyero ni
mwatama taihana
nruqanro mwia mwanraquravanto ni-
vata variqaro
ni kyaahaqa hi variho.

Mwiva ni titero mwitaama nraakye qora
timwa nyiante
turave.

Rupataa nraakye qorahua qioma qati vi-
varave, qiante.

Vu qipa vihua vu ntapairi kyeta taqaate,
qiante.

Uaqiama nyataavata muaanraqi
variahua

qioma qati vivarave, qiante.

¹⁹Nronravanto nraakye qora kyaahaqa
hiqaro

qamwata nyataari entava nri ntaaninra
mwianra nraakye qora timwa nyiante.

Mwitaama kyera timwa nyiante, turave,
tiro. (*Ais 61:1-2*)

²⁰Aisaiaava qara ntumwa to
quara Iesusiva kyaara ntumwa kyero
mwiaqaatairo mpuku ququrama kyero
vaisi viti mwinro uro mwatakyaa viro.
Iesusiva mwatakyaa viro varuvata
mwaanra nraamwuqi varuhua mwia
nraahu taqe varuvaro ²¹Iesusiva
mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaakya
kyaara ntuqata raa quava mate qutaa
mwivauma vaiho, tiro.

²²Iesusiva mwitaa tuvata mwihua
mwianra tiqata, Iesusiva vaisi kyuqe-
vave. Qikye, mwia nroqitairo kyuqe
qua nriho, tita. Mwitaa timwa kyeta-
vata qaiqaa mwianra tita, Qaqao, mwiva
Iosepira mwaaquvantoma variho, tita.

²³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva
mwihuara tiqaro, Nraakye qora
mpo quaqaa ntumwa kyeqata qia

quaraqitaita nkye nanra quave nianra
tivarave? Mwihua mpo qua tiqata,
E totaavanto hirera, enavanto ena
mwamwanta kyaahaqa hianta, qia
quarave nianra tivarave? Nkye qaiqaa
mwaa quarave nianra tivarave?
Kapenaamini variqara nronra kyaiqa
varaaro qiaavata riaunanra e mwaaqi
ena mwatukyaqivata variqara mwi
kyaiqara varaanteve, tivarave. Nkye
nianra mwitaave tivarave? tiro.

²⁴Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwi-
hua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisi-
vanto nai mwaatani varirata mwia
nramwunaahua hia mwia qua rievavave.

²⁵Riaivaqe nte nkyi timwa nyiankye.
Haaru nkyi haivaqava Iraisaava qati
varu entara mwaini Isareri mwatani
huari nronraqama kyero itamwaqiro vu-
varo taarampo ihi 6 torara hia vati ntu-
varo hia mwi mwataraqaa kyaravata
vahuvata mwi entara tetoqa nraakye air-
inramwuvanto varurave.

²⁶Mwihua varuvaro Kotiva hia
Iraisaara mwi nraakyehua varunani
titaraitiro, mwiva Iraisaara titovaro
mwiva mpo mwatanaa nraakye
tetoqavanto Sarepaati mwatukya
Saitoni mwaatani varura kyaahaqa
hirero vurave.

²⁷Haaru nkyi haivaqava mpo,
Iraisaava poropeti vaisivanto varu
entara Isareri mwatani vaisi airinramwu
rumpuaravanto mwamwanta
nramwaqiro vuhua varuvaro Iraisaava
hia mwihuaqitairo vaisi mpo kyaahaqa
hiraitiro, mwiva mpo mwatanaa
vaisi, Neamaaninra nraahu Siriaa
mwatanyaanra, kyaahaqa huvaro mwia
rumpuaravanto tavanta vurave, tiro.

²⁸Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra
nraamwuqi varuhua mwi quara riovaro
mwihua raraqaa tovata ²⁹sivita Iesusira
ntavaaqavu kyora. Nasareti mwatukya
mwiva taaqiqaa vahuvatara tita, mwi-

hua mwia ntanrauqita uro okaiqi tuto
kyarera huvaro

³⁰ Iesusiva nraakye qora uta mwiaqaa
vitarero qati vivura.

Vaanavanto utaqi varu vaisira qua

(Maaki 1:21-28)

³¹ Iesusiva vuva Karirini vau
mwatukyara Kapenaamini uto ntero
mwini variqaro mwaanraqaa nraakye
qora qua mwakyaakya timwa nyi
varuvata mwihua Iesusira qua rieta
³² qikye tita, Mwiva nronra vaisi votima
kyero kepukya qua timwa timwi variho,
tita.

³³ Mwitaa ti varuvaro vaana uaqia
hu inraikyava mwia utaqi varu vaisiva
paatiro aakyara ntamwa kyero tiqaro,

³⁴ Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri
nataa hirerarave nrianro? E tiri uaqiama
timwa tarerarave nrianro? Nte i ntapihi
kyauqo. Kotiva i titaihara e Kotira
kyaiqa nraahu vare variarave, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia
inronra hiro tiqaro, Tirema variante.
Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

Mwitaa tuvaro vaana mwiva nraakye
qora suqaa mwi vaisira vara kyero tuto
kyovaro mwiva mwatasata tumu ntu-
varo vaana mwiva hia vaisi mwia ri-
raitiro, mwiaqitairo nritarero qatinani
viro. ³⁶ Vaanavanto nritarero qatinani
vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita
kyauqu ntukikinraaqa teta nai timwa
mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva
nataama kyero mwitaa tiharove nri-
taraiho? Mwiva nronra vaisi votima
kyero kepukya qua ti varihata vaana-
vanto mwia qua rieta mwihua nritareta
vi variarave, tita.

³⁷ Mwihua mwitaa timwaqita vita
nrita huvata ekyaa mwi mwatara vara
ututu varuhua mwi quara riemwa ntora.

Pitaara nrinraatarara kyaahaqama kyora

(Matiu 8:14-15; Maaki 1:29-31)

³⁸ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo
veva ntero Saimoninra nraamwuqi uro
varuvaro Saimoninra nrinraatarara
nriqa vuvaro mwia mwamwanta
qiara utovaro varuvata mwihua uro
Iesusirara mwia kyaahaqa hianta tuvaro
³⁹ Iesusiva uro nraakye mwia nraaqani
siviro variqaro nriqa vu inraikyara
mwia titovaro mwiva taiqa vuvaro
nraakye mwiva siviro qamwanrama
kyero kyara mwihua nyunra.

Iesusiva nriqavu nraakye qorahua airi kyuqema nyatora

(Matiu 8:16-17; Maaki 1:32-34)

⁴⁰ Mwitaa huvaro huarivanto mpuani
gio vi varuvata mwi mwatanaahua
nkyiari nramwunaahua mpo qara mpo
qarama kyero nriqa vuhua sita vareta
Iesusiva varunani uro kyovaro mwiva
nai kyauqu kuua kuua mwihuaqaa vato-
vata ekyaa mwihua kyuqema vura.

⁴¹ Vaanavantovata airi nraakye qora
utaqitaita nritare viqata aakyara nteta
tiqata, E Kotira mwaaquvanto variaro,
tita. Mwihua mwitaa tiqata Iesusiva Me-
saiaavanto varura mwia okyara ntapihi
kyovarora tiro, Iesusiva mwihua inronra
hiro tiqaro, Tirema variate, tiro. Tura.

Iesusiva Iutaa mwatanaahua qua mwakyaakya timwa nyunra

(Maaki 1:35-39)

⁴² Mwia qanranraa qaata tovaro
Iesusiva mwi mwatukyara kyero
qumina mwatani vuvata nraakye
qoravanto mwia puua hirera vuhua
uro mwia puuama kyeta Iesusiva hia
mponani quarive tita mwia antuovaro
⁴³ Iesusiva qaqao tiro, Nte Kotiva
ntaikiyani mwakyaakya kyuqera
mpo mwatukya mpo mwatukya

nrohiqana timwa nyinrenrave. Kotiva mwi kyaiqarara ni titaihana nte tumuvave, tiro.

⁴⁴Mwitaa timwa kyero Iesusiva vuva uro Iutiaani nrohiqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

**Iesusiva tuvaro Saimoni Pitaava
tavukya airi varora**

(Matiu 4:18-22; Maaki 1:16-20)

5 Mpo enta Iesusiva Kenesareti rumpua tokyasataa siviro varuvata nraakye qora airivanto Kotira quararerata nai rataaqi nai rataaqi hi varuvaro ²Iesusiva taqovaro mpotu taaratana nramanriqitai ventaqi nrumu tokyani vatova vahura. Tavukya kyaiqa vare varuhua mpotu mwia mwini kyeta vahe haqirarerata vuvaro mpotuvanto mwini vahuvaro ³Iesusiva vuva uro Saimoninra mpotuqi mwaanri ntero variro Saimoninranra tiqaro, Venta kyairaro pataqia nramanriqi uromwi vahiarive, tiro. Mwitaa tuvaro venta kyovaro Iesusiva mpotuqi mwatakyaa viro variqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyinro.

⁴Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero mwiva Saimoninranra tiqaro, Nkyenramwu mpotu ventaqita rumpua utani uro kyetama vahe ntamwa kyetama tavukya varaate, tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Saimoniva qaqa tiro, Nronrao, tirenramwu entaqi qumina kepukyaqama kye kyaiqa utuqi vita hia tavukya mpokuvata varaunanrave. Qio e mwitaa qiarata tire vahe vara kyeta tuto kyarerave, tiro.

⁶Saimoniva mwitaa timwa kyero mwivavata mpo uhuavata vahe nramanriqi kyovaro tavukya airivanto vaheqi viqetovaro mwaanra ntovaro vahevanto ntupema virera utuvata ⁷mwihua nkyiari henahua mpotu mpoqi varuhua kyauqu kyaakyamwu

huvata nrumu mwihua kyaahaqa hita tavukya mwia pati mwaanri mpotu taara mwitana piqa kyovaro mpotutana mwaanra nteqaro nramanriqi vi quaqara hi varura.

⁸Saimoni Pitaava taqovaro mwitaama vahuvaro mwiva uro Iesusira vuqaa tumu ntiro tiqaro, Nronrao, nte uaqia hi kyaiqara uti varuvave. E ni kyera quante, tiro.

⁹Mwitaa timwa kyero mwivavata mwivavata varuhua tavukya airi varorara rieqata airi nraato ti varura. ¹⁰Sepe-tira mwaaqutana Iemisikya Ionikya Saimoninravata kuaa kyaiqa mwia vare varutana tavukya airi varora mwianra kyauqu ntukikinraaqa teta airi nraato ti varura. Mwitaa huvaro Iesusiva Saimoninra timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hianta. Mate mwaa iheraraqaataira e tavukya varaarantema kyera nraakye qoravata sitenanrave, tiro. ¹¹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mpotu ntan-rauqita uro nramanri tokyani vateta ekyaa inraikya qaqira kyeta Iesusira vataqita vura.

**Iesusiva tauma rumpuaravanto
uaqيامa kyo vaisira kyuqema kyora**

(Matiu 8:1-4; Maaki 1:40-45)

¹²Mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi uro varuvaro tauma rumpuaravanto uaqيامa kyo vaisiva mwini varuva Iesusira taqero uro mwia vuqa tumu ntiro nai viri mpiami mwataqi vatero po tiro tiqaro, Nronrao, e ni kyaa-haqa hiataa hirera, e qioma ni mamanta kyuqema matenanrave, tiro.

¹³Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana mwitaama mwatarerave. Nte iara kyuqema quante tuqo, tuvaro tauma rumpuaravanto mwia mwamwanta nre varuva qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

¹⁴Qio varuvaro Iesusiva mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Hia mpo-hua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua riegarama munra quani qiara qurairata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

¹⁵Iesusiva qao tuvarovata mwi quava viro nrinro huvata nraakye qora airivanto mwi quara rieta tiqata, Kyai tirevata Iesusiva varinani uro mwia qua riararo mwiva tirivata kyuqema timwataarive, timwa kyeta mwiva hunani nrumu ntuvaantua hura. ¹⁶Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua kyero Kotiravata qua tirero mpo nani hia vaisivata varunani uro varurama.

**Mwamwanta hia qakyaa hu
vaisira Iesusiva kyuqema kyora**

(Matiu 9:1-8; Maaki 2:1-12)

¹⁷Mpo enta Iesusiva mwakyaakya timwa nyi varuvata Parisinramwuvata, mwaanra okyara tuhuavata, mwia qua riarerata ntuvaantuama vita varura. Mwihua ekyaa Kariri mwata hini hini vahu mwatukyaraqinaahuave, Ierusareminyaahuave, hisai hisaita nrumu mwatakyaa vita varuvaro Kotiva Iesusira kepukyaqama kyovaro mwiva nraakye qora nriqa vuhua kyuqema nyataariva varura.

¹⁸Varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hia qakyaa hura taintamaqita nri nteta tiqata, Kyai nraamwuqi vera nteta Iesusira vuqaa kyaare, timwa kyeta taqovata ¹⁹nraakye qora airivanto varuvata mwihua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwihua qaqira kyeta nraamwu qiataqa mwi vaisira vara mwaanri vateta nraamwu

qiata mwia mpona ntapairi kyeta vaisi mwia taintaqaa vateta kyaantaqo rupa kyeta qakyoma kye kyaqi vuvaro Iesusira nraaqani uto vahura.

²⁰Mwia viteta nru vaisihua kepukyaqama kye rieta tiqata, Qioma Iesusiva mwi vaisira kyuqema kyaananrove, tura Iesusiva ntapihiki kyero mwiva mwamwanta hia qakyaa hu vaisira mwianra tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua nteqa kyaananra nte i nrukama mwataquo, tiro.

²¹Mwitaa tuvata mwaanra okyara tu vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, qaqao tita nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisivave? Mwiva mwitaa tiqaro mwiva Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisi mpovanto nai hena vaisiara tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwataquo, qiananrove. Kotiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

²²Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi mwi quava vahura taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nanraqamave nkye mwitaama kyeta ri-aavo? ²³Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiama qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataananrove, qarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

²⁴Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte vaisi mwaanra mwaa quara tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwamwanta hia qakyaa hu vaisirara tiqaro, Sivira ena taintavata

varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwihua su mwiaqaa siviro nai taintavata tu varero Kotira nrutu tuaaheraqiro viqaro nai mwaatani vura. ²⁶ Mwiva vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaq teta mwihua aatu hita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, nataa hi kyaiqarave? Tire mate nraahumwa mpo qara hi kyaiqara taqauo, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva Rivaira nraanronra

(Matiu 9:9-13; Maaki 2:13-17)

²⁷ Iesusiva veva ntero taqovaro taakisi vare varu vaisiva mwia nrutu Rivaiva taakisi vare varu nraamwunraqi mwatakyaa viro varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni naakiara nriante, tiro. ²⁸ Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro ekjaa nai kyaiqa varo inraikyara kyero Iesusira nraakiara vurama.

²⁹ Rivaiva nai nraamwuqi Iesusirani kyara uta mwatovata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, mpo vaisinramwuvata, ntuvaantuama vita mwia nraamwuqi mwatakyaa vi variqata kyara nre varura.

³⁰ Mwiqi varuvata Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara tu vaisinramwuhua Parisi qua riohuavata, mwihua uro nteta Iesusira nraaqiaranramwuanra nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, Qaqao, nkye nataamaqive taakisi vare varia vaisihuavata, Kotira qua raaqute varia vaisihuavata, kyara nre variavo? tita.

³¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani virave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani virave. ³² Tire avuqavuma kye nrohi varu- rahuave qia nraakye qorahua. hia nte mwihuara qora aanra qaqira kyaate tir-

era tumuvavauma iho. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenra tumu- vave, tiro.

Kyara aurama terara tura

³³ Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Ioninra vataqi nrohi varuhua- vata, Parisi vaisi qua rie variahua- vata, kyara aurama teqata Kotirara aak- yara nte variavo. I vataqi nrohi vari- ahua hia mwitaa hiraitita, qatima kyar- avata nramanrivata nre variavo, tu- varo ³⁴ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye vararera hiari vaisiva nai vataahuavata varirata qiove nkye mwihuara kyara auramate variate tivar- ave? Hiama qio mwitaa tivarave.

³⁵ Mpo enta nri ntairaro nraakye varaani vaisira nai vataahuqaataita qatinani vara kyaivata mwi entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiama tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Mpovanto mwitaa hirera, mwiva qaraakya tavuna uaqiama kyaananrove. Qaraakya tavuna toqa taarivavata haaruanaa tavunavan- tovata hia kuaa qarama vahiananrove.

³⁷ Nte qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivanto qumina rauru viraro memenra pahivantovata uaqiama quananrove.

³⁸ Hia mwitaa hiraitita, qaraakya uaini qaraakya taquqi rauruarave.

³⁹Haaruaa uaini nranra hiva hياما qaraakya uainianra mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva tiqaro, Haaruaa uaini mwiva qiove, tirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

**Iesusiva mwaanra tu
entara okyarara tura**

(*Matiu 12:1-8; Maaki 2:23-28*)

6 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata aakyo utaqi kyakuma voti hira uiti tutoraqi nrohi varura. Nrohiqatama mwia nraaqiaranramwu uiti tamwa nteqa kyeta kyauquqi ntautiqama kyeta mwia uru nre varura. ²Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta qaqao tita, Mwaanra entaqaa qao timwa tai inraikyarama mwinramwuhua uti variavo, tita.

³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, nai mwia vatama kye nruhuavata, kyara nraataa huvata mwihua mwitaa hu quara nkye hiave qaraq kyaara ntumwa kyeta riaavo? ⁴Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero mwiavata nruhua hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvaro Ntevitiva qumina vaisivanto nreqaro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

**Mwaanra entaqaa Iesusiva vaisi
mpo kyauqu kyugema kyora**

(*Matiu 12:9-14; Maaki 3:1-6*)

⁶Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwuqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu kyaatuta kukokaqama vu vaisiva varura.

⁷Mwi vaisiva varuvata mwaanra okyara tu vaisinramwuhuvata, Parisi vaisinramwuvata, variqata Iesusiraqaa qua vatarerata uti variqata qua puua hita tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva mate mwaanra entaqaa vaisi kyauqu kukoka mwia kyugema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, timwa kyeta mwihua Iesusira apeqha hi varura.

⁸Apeqha hi varuvaro Iesusiva mwihua nkyiari su nyaatoqi riemwa to quara ntapihi kyero kyauqu kukoka mwianra tiqaro, Sivira mwaini vaisi utaqaa nrumu variante, tuvaro mwi vaisiva siviro vaisi utaqaa varuvaro ⁹Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte nkyi kyapara hiarita nkye mwia hiniqama ni timwa mpiate. Tire teta mwaanra qua rieqatama mwaanra entaqaa nanra nanra kyaiqave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqave hiananrave, mwia uaqiamave mwataanarave? Mwaanra entaqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove, tire mwia ruve kyaanarave? tiro.

¹⁰Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa vaisi mwiqi varuhua itutuma kyero taqero mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tiro. Mwitaa tuvaro nai kyauqu tutu kyovaro mwia kyauquvanto qamwanrama kyero naitarama vahura.

¹¹Mwia kyauqu naitarama vahuvata mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua nai timwa mwi nai timwa

mwi hita tiqata, Tire Iesusira nataamave kyaananrave? tita. Mwitaa turama.

**Iesusiva nai nraaqiara 12
nramwu mwatama kyero sitora**

(Matiu 10:1-4; Maaki 3:13-19)

¹²Mwi entara Iesusiva Kotiravata qua tirero taaqiqaa mwaanri ntero mwiaqaa uro variqaro entaqi Kotiravata qua timwaqiro vi varuvaro ¹³qaatata vuvuvaro mwiva mwiaavata nrohu vaisihua nyaanrama kyero mwihuaitairo vaisi 12 nramwu sita kyero mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkye *aposerive*. nkye ni qua uro timwa nyi vaisihuama varivarave, tiro.

¹⁴Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitero:

Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrutu nteqaro

Pitaavave tura,

Enturura. mwiva Saimoninra qata,

Iemisikya Ionikya,

Piripira,

Patoromiunra,

¹⁵Matiura,

Tomaasira,

Iemisira. mwia Arapiasira mwaaqu,

Saimoninra. mwia nrutu mpo Seriotira,

¹⁶Iutaasira. mwia qora nrutu Iemisira,

Iutaasi Isikeriotira. mwiva nraakiara

Iesusira qovarama kyaariva varura.

**Iesusiva airi nraakye qora
kyaahaqama nyatora**

(Matiu 4:24-25; Maaki 3:7-12)

¹⁷Iesusiva mwi vaisinramwuhuvata sitero taaqiqaatairo uro ntantero tumu tunrenra sata siviro varura. Varuvata mwia vataqi nrohuhua airivanto mwini varuvata airi nraakye qora Iutia mwata mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaitave, Ierusaremisaiave, vevara nampisini Taiaa mwatukyave, Saitoni mwatukyave, mponatai mponatai mwihua ntuvaantuama

vita ¹⁸Iesusira qua rieta Iesusiva mwihua nriqa quani inraikyaravata taiqa kyaarive tita mwihua nrumu ntuvaantua hita varura. Vaanavantovata varu vaisihua mwihuavata nri ntovaro Iesusiva vaana titamwa kyero mwihua kyuqema kyora.

¹⁹Iesusiva mwihua kyaahaqa huvaro mwia kepukyavanto airi nraakye qora kyaahaqama nraahu kyovatarata tita, ekyaa nraakye qoravanto mwia kyaatu kyarerata uti varura.

**Iesusiva qamwateta ntateta
hirara timwa nyunra**

(Matiu 5:1-12)

²⁰Iesusiva nai vataqita nrohuhua taqero mwihuara tiqaro,

Nkye vehi nraakye qora variahua nkye qamwataate.

Kotiva nkyiqa ntaqikyir varirata

nkye mwia nraakye qora varivarave.

²¹Mate kyara nraataa ihata varia nraakye qorahua

nkye qamwateqata variate.

Nkye nraakiara kyara vikyokyama nrevarave.

Mate ntate varia nraakye qorahua

nkye qamwateqata variate.

Nkye nraakiara raihiqata varivarave.

²²Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni pataqita vi varivata mwihua mwia kyaara nkyi nramwutaaqa hivarave, nkyi qoririma nyatevarave, nkyiara uaqia hi quara tivarave, nkyiara uaqia hi kyaiqara vare variavo tivarave. Nkyiara mwitaa mwitaa tivata nkye qamwateqata nraahu variate.

²³Mwihua nkyi mwitaa hira mwianra nkyini nronraqama kyero nyaamwuni kyoqaa vahirara riegatama mate nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata nronraqama kye qamwataate. Haaru mwihua haivaqahuavata poropeti vaisinramwu kuua qarama kyeta uaqiama nyatorave.

²⁴ Nkye airi inraikya mate mwaa vateta mwianra qamwataahua nkyiara po kye tuqo.

Nkye ekyaarama qamwataavo. ²⁵ Nkye mate mwaa entara

kyara nraavaro vikyokya ihata variahuave.

Po, nraakiara nkyi kyara nraataa hiananrove.

Nkye raihiqata variahuave.

Po, nkye nraakiara nkyi mwutukyaqi-tairo uaqia hirata

ntateqata varivarave.

²⁶ Mate mwaa entara nraakye qora

nkyi qamwata nyateqata nkyi nyutu tuaaheraahua,

nte nkyiara po tuqo. Nraakiara nkye tagevarave.

Haaru mwihua haivaqahua unra qua tu poropetihua

kuua qarama nyatorave.

**Nkyeta nramwutaahuara
mwutukya vahirata variate tura**

(Matiu 5:38-48)

²⁷ Mate nkye ni qua rie variahua nte nkyi timwa nyinrenrave. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyaterara nraahu rie vaisihua varivata nkye mwihuama kyuqema nyataate.

²⁸ Nkyiara qoraqama quate tiqata nkyiara uaqia hi quara ti vaisihua, nkye mwihuara riegata Kotirara aakyara nteqata, Kotio, mwihua kyuqema nyataante, qiate. Nkyi qoraqama nyatehuara riegatama Kotira nraanraivaro mwiva mwihua kyaahaqa hiarive.

²⁹ Mpovanto nkyi nraatokyai ntuteqa kyairera, tuqasaa kyaivaro hini nraatokyavata ntuteqa kyaarive. Mpovanto nkyi vaaqatua varero mwiva nkyi tuapakyaaravata vararera hirata hia qao qiate.

³⁰ Mpovanto mpo inraikyara nyaanru tirata qati nraahu mwiate. Mpovanto nkye vate inraikyara varairera, hia qaiqaa tita timwiate qiate. ³¹ Nkye mpohuara tiri mwitaa mwitaama timwataate tiqata vu nraato tintema kyeta kuua qarama kye nkyiarivata mwitaa mwitaama nyataate.

³² Nkyiara mwutukya vahiarihua hia mwihuara nraahu nkyi mwutukya vahiarive. Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya vahirera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikya varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahua mwihua variqata nkyiariara mwutukya vahi vaisihua mwihuara nraahu mwutukya vaihata variarave.

³³ Nkye nkyita kyuqema nyataahuara nraahu kyuqema nyataavera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikya varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata mwitaa hiarave.

³⁴ Nkye tiqata, Ina mwinrenrave timwa kyeri iqtai quaahaqa varero qamwanrama ina varaqi nrumu mwiani vaisira mwia nraahu mwivorave. Nkye mwitaa hivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikya varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata nkyiari hena vaisi nyita tiqata, Mwihua kuua qarama kye tita timwivarave, qiarave.

³⁵ Hia nkye mwihua hianta hiate. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata mwihua kyuqema nyataate. Mpohua nkyiara munimave, mwitaa inraikyave, timwivaqa nraakiara nkyita nyianre, tivera, nkye apiara votima kye nyiate. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva mwia qiata kyuqema kyeri nkyi kyoqaa

nyiananrove. Hia mpo vaisiara kyuqeve ti variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, mwinro mwaanro mwitanahua Kotiva kyuqema nyate varirave. Kotiva kyuqe kyaiqa mwitaama kyero vare varirara tita, nkyevata mwitaa hivera, nkye qutaa Kotiva nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave.

³⁶ Nkyi sova Kotiva po kye timwa nyate varintema kyeta nkyevata po kye timwa nyateqata variate.

Nkye ko riaa vaisihua variantema kyeta varivorave tura

(Matiu 7:1-5)

³⁷ Nkye hia mpohua kyaiqara pupiteqata hia kyuqe hi kyaiqarave qiate. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyita kyaiqaravata hia kyuqe kyaiqavema qiananrove. Nkye hia ko riaa vaisihua votima kye variqata mporara tiqata, Iqaa qua nronra vahiananrove, qiate. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyitaravata tiqaro, Nkyiqa qua nronra vahiananrove, qiananrove. Nkye mpohuara tiqata, Nkye tiri uaqiama timwataa quara qaqira kye hia mwianra riemwaqi virerave, tivera, Kotivavata nkyitara tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaa quara qaqira kyena taunru nyataaninrave, qiananrove.

³⁸ Nkye mpohua nyivaro Kotiva nkyitavata nyianrive. Mwiva rauru kyero raturu kyairaro itomwi viraro mpoqia-vata kyoku kyairaro musaaqiromo qatinani rauruananrove. Nkye nataama tukya mpohua nyinra mwi tukyaraqama Kotiva nkyitavata nyiananrove, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Vu qipa quari vaisiva hiana qio nai henanra vu qipa quaninra kyauqu tuvare viqaro aanra nraamwu taananrove. Mwiva mwitaa hirera,

mwitanahuaqama ontiqui tumu ntivarave.

⁴⁰ Qua riemwaqiromo vi vaisiva hiana nai mwia qua timwa mwi vaisira nraatarero. Qua riemwaqiromo vi vaisiva riemwaqiromo viro ekyaa okyara taqero mwiaqaatairo mwitanahua kuaa qarama varivarave.

⁴¹ E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqe taira taqeqara ina vuqi kyatari aka nronravanto viqe taira hia taqera hiaro? ⁴² Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara tiqara, Ni katao, kyai i vuqitaina mwata mwumwu venta kyaanke, ti variaro? E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unra uti variaravave. Ena vuqitaira kyatari aka nraante venta kyera, mwiaqaataira kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kyananrave.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riairave tura

(Matiu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ Kyuqe kyatarivanto hia uaqia hi tamwanra riairave. Uaqia hi kyatariva hia kyuqe tamwa riairave.

⁴⁴ Vaisivanto kyatari tamwa taqeqaro mwi kyatarira ntapihi kyero nrutu ntairave. Vaisivanto fiki hiqirero mwiva hia auqu vataa kyatarikaatairo hiqirave. Mwiva uaini kyuqera hiqirero mwiva hia mwaahikaatairo hiqirave.

⁴⁵ Kyuqe vaisivanto mwia mwutukyaqi kyuqe kyaiqa varaariva piqaiharora tiro, mwi vaisiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva mwia mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara utuariva piqaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara nraahu uti varirave. Nrovanto mwaatira mwutukyaqi piqai inraikyara mwia nraahu timwa qoqa hirave.

Nraamwu taaratanaqaa qua ntumwa kyero tura

(Matiu 7:24-27)

⁴⁶ Nkye nanraqamave nianra nronrao, nronrao, tiqatavata hia ni qua riaavo?
⁴⁷ Nte hunani nrinro ni qua riero nte tunte tunte hiani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave.

⁴⁸ Mwi vaisiva nraamwu kepukyaqama kyero hoqa tai vaisira votima kyeroma variananrove. Mwiva nraamwu hoqarera hiro mwata quvuqiro viro uto oriqa nraamwu tura ratero nraamwu hoqa tairave. Mpo enta vati humwunravanto nraamwu vara kyarera utiharo nraamwu mwia kyuqema kyero hoqa taivara tiro, kepukyaqama kyero vahirave.

⁴⁹ Ni qua riero qaqira kyero hia nte tunte tunte hiari vaisiva, mwiva nraamwu uaqiama kyero hoqa taira votima kyeroma variananrove. Mwi vaisiva mwata quvu kyero hia ori mwataqaa nraamwu tura rataraitiro, verasata rakyero hoqa taiharo vati humwunravanto nraamwu mwia vara kyaiharo ntaputama viro uaqiama virarama tuqo, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Iesusiva qaami vaisi kyaahaqa hura

(Matiu 8:5-13)

7 Iesusiva mwi qua mwakyaakyara timwa nyi taiqa kyero mwiva mwihua kyero Kapenaamini vura.

² Mwini vuvaro Romeni vaisi ntaqu vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikyi varura mwia kyaiqa vaisi nriqa vuvaro mwiva qutuariva qaumaqa hura. Mwitaa huvaro nronra vaisi mwia mwutukyavanto nai kyaiqa vaisiara mpoqiavata vahuvaro variqaro
³ mwiva Iesusirara riero Iutaa nronra vaisinramwu sitero tiqaro, Nkye uro Iesusirara nrinra ni kyaiqa vaisi

kyuqema mwataante qiate, tuvata
⁴ mwini ramwuhua Iesusiva varunani uro ntetama po kye tita tiqata, Romeni vaisi mwiva kyuqe vaisivantove. E mwia uro kyaahaqa hianta.
⁵ Mwi vaisiva tiri Iutaa nraakye qorara mwutukyava iharo variqaro mwiva naivanto mwaanra nraamwu mpovata hoqa timwa tairave, tita.

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuavata vuva nraamwu qaumato uro ntovaro Romeni vaisi mwiva nai vataahua sitero tiqaro, Nkye uro Iesusira timwa mwiqata mwitaa qiate, Nronra vaisio, e qumina mwaini toqaamwu tu kyera nrinronrave. Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio nrinanrave.

⁷ Nte kyuqe vaisi variqanavauma e hinanrani qio quaninrave. E mwini variqara qua nraahu tiqara, E kyuqema quante, tiraro ni kyaiqa vaisivanto kyuqema quarive.
⁸ Nte qaami vaisi variqana nte niqaa ntaqikyi varia vaisihua qua rie varurave. Ntevata ntaqua vaisihua mponramwuqaa ntaqikyi varurave. Nte mwihuaqitaina vaisi mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte vaisi mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiaravata mwitaa mwitaa hianta tuqaro mwiva ni qua riero mwitaa hirave, timwa kyero mwihua sitovata vita.

⁹ Vuhua uro Iesusira mwi quara timwa mwuvaro Iesusiva nrinhanrama viro tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyuqo. Mwi vaisiva mpo mwatanaava eqero nronraqama kyero nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove tihana taqauqo. Hia nte nkyi Isareriqitairovata mpovanto mwitaama kyero qua ti vari vaisira taqaurave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Romeni vaisi mwiva sitohua nrumu ntanteta uro taqovaro

mwia kyaiqa vaisivanto kyuqema viro nraamwuqi varura.

Tetoqa nraakye mwaaquara tura

¹¹Mwia nraakiara pataqia vari kyero Iesusiva mpo mwatukya mwia nrutu Nenini vuvata mwia nraaqiaranramwuvata airi nraakye qoravantovata mwia vataqita vura.

¹²Iesusiva uro mwi mwatukyara nronraanrana taqovata mwi mwatukyaraqitaita nraakye qoravanto qutu vu vaisira quntarerave timwa kye vareta nrunrama. Tetoqa nraakye mwaaqu kuaiqivanto varuva qutu vuvata airi nraakye qoravanto mwi nraakyera vatama kyeta nruvaro ¹³nronravanto Iesusiva mwi nraakyera taqovaro mwia mwutukyavanto mwianra ua huvaro mwianra tiqaro, Hia ntataante, tiro.

¹⁴Mwitaa timwa kyero uro kikeratainta tu varovata vaisi mwia varohua mwiaqaa ra kyeta varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaraakya vaisi mwaavao, nte iara siquante tuqo, tuvaro ¹⁵qutu vu vaisiva siviro mwaamwianra viro quavata tuvaro Iesusiva mwi vaisira nai nronra mwinro.

¹⁶Mwitaa huvata mwihua ekyaa mpoqama kyero nyaatuqa tovata Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Poropeti vaisi nronravanto tiri utaqaa qovarama viho. Kotiva hia tiri nai nraaqiaranramwuanra taunru kyaiho, tita.

¹⁷Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira mwakyaakya mwiva ekyaa Iutaa mwatanivata, Iutaa vara ututu vahu mwatukyaranivata, mwi quava viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

Nramanri nyi varu vaisiva Ioniva nai nraaqiara taaratana sitovata uro Iesusira kyapara hura

(Matiu 11:2-19)

¹⁸Iesusiva mwitaamaqiro viqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvata

Ioninra nraaqiaranramwuvanto uro Ioninra timwa mwuvaro mwiva nai nraaqiara taaratana nyaanrama kyero tiqaro, ¹⁹Nkyetana uro nronra vaisi mwia kyapara hiqata mwitaama qiate, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwivave hiaro? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwitana sitovata ²⁰mwitanahua vuhua Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Ioniva nramanri nyi variva tiritana titero tiqaro, Iara mwia mwitaama kye uro ntumwa hiamwa hiate, tiho, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwaa mwivave? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tihata nrunro, tita.

²¹Mwitanahua mwitaa tuvaro mwi entara Iesusiva nraakye qora airi nriqa vuhuave, vaanavanto utaqi varuhuave, mwihua kyuqema nyatero vu qipa vuhua airi mwiva ntapairi kyova varura.

²²Mwiva variqaro Ioniva sito vaisitana timwa nyinro tiqaro, Nkyetana mwaini nrumu variqata taqaarave, ri-aarave, nrumu ntanteta uro Ioninra timwa mwiata. Vu qipa vihua qaiqaa taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qati nrohi variavo. Tauma rumpuara-vanto utihua tavanta vihata qati variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qua qatima ri-aavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qoravanto Kotira qua mwaanra kyuqe qua mwaanra nrumu riaavo. Ekyaa mwi quara uro Ioninra timwa mwiata. ²³Nianra hia taara vu nraato tiraitiro, kepukyaqama kyero kuua vu nraato nraahu tuqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

²⁴Iesusiva mwitaa tuvata Ioniva sitotahanua nrumu ntanteta vuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya

taqarerata qumina mwataqaa vurave? Toqavanto tiharo omwa ahikyavanto hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave iho?

²⁵Nkye hia mwia taqarera vurave. Nkye nanra inraaikya taqarerata vurave? Tuavaaqa kyuqera ututo vaisira taqarerata vurave iho? Qaqao, tuavaaqa kyuqera uti varia vaisihua hia quminasata variarave. Mwi vaisihua nronra vaisi vuni variahua nraamwuqi nraahu variarave.

²⁶Nkye nanra inraaikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyora poropeti vaisi taqarerata vurave? Qutaave, mwia taqarerata vurave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave. ²⁷Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwitaama tiro:

Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro
mwiva nraante i vuni viqaro i aanra
terama mwataananrove, turave, tiro.

(Mal 3:1)

²⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Kyai nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo pataqia variariva mwiva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove, tiro.

²⁹Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qoravata, taakisi vare varuhuvata, mwihua Ioniva nramanri nyuhwara tita, mwihua Iesusira qua rieta tiqata, Qutaqama kyero Kotiva avuqavu hi varivave, tita.

³⁰Mwihua mwitaa tuvata Parisinramwuvata mwaanra okyara ti varuhuvata, mwihua hia Ioniva tiri nramanri

timwianrive tuhuara tita, mwihua Kotiva hinani vi aanranra mwoqa mwunra.

³¹Mwihua mwitaama varuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa entara varia nraakye qorahua nanra inraaikya votima kyetave variavo? Kyai nkyi timwa nyiankye. ³²Mwihua nraaqiaranramwuvanto mwatukyaqaa tutiqarerata mwatakyaa vita variantema kyeta variavo. Nraaqiara mwihua tutiqeqata nkyiari henahuara tiqata, Tire ntoma vaara vuata varurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire tutiqeqata nkye ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama nkye hia ntataavo, qiarave. Mate mwaa entara variahua mwihua votima kyeta variavo.

³³Ioniva nramanri nyinrenro nri ntero mwiva kyara aurama tero uainivata hia nrovata nkye mwianra vaana kyapata varivave qiarave. ³⁴Nte mwatani mwata taiva nri ntena, nte kyaravata nramanrivata nrena nruqatama nkye tiqata, Mwi vaisira taqaate. Mwiva inraanrama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nreqanro ueraqama vi varivave. Mwiva taakisi vare variahuvata, uaqia hia vaisihuvata, totiqahia hi varivave, qiarave.

³⁵Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqiro quariva taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro. Mwitaa turama.

**Iesusiva Parisi vaisi nraamwuqi
vuvaro nraakye mpovanto
Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora**

³⁶Mpo enta Parisi vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Nrinra ni nraamwuqi kyara nraante, tuvaro Iesusiva mwia nraamwuqi kyara nranrenro vuva uro mwia nraamwuqi mwatakyaa viro kyara nre varura.

³⁷Mwiqui nre varuvaro mwi mwatukyaraqia nraakye mpovanto airi vaisivata

api nrohi varu nraakyeve Iesusiva Parisi vaisi mwia nraamwuqi kyara nre varurara riora. Riero mwiva ori taqu vahamwenra kyuqe mwunta vura varero uro ³⁸Iesusiva kyuqu tututero kyara nre varura mwia kyuqu tarani variqaro ntate varuvaro mwia nruqunruvanto Iesusira kyuquqaa tumu ntuvoro nai qitata kyaahiqo nruka kyero mwia kyuqu mota kyero vatero vahamwenra kyuqe mwunta vura mwia Iesusira kyuquqaa qu mwatero.

³⁹Qu mwate varuvaro Parisi vaisi mwiva Iesusirara nrinra ni nraamwuqi kyara nraante tuva taqero nai riero tiqaro, Iesusiva poropeti vaisivanto varitirio, mwiva mwia tu varai nraakye era okyara ntapihiro mwiva uaqia hi kyaiqara utiravata ntapihitirio, tiro.

⁴⁰Parisi vaisi mwiva mwitaama riovaro Iesusiva mwianra tiqaro, Saimonio, nte qua mpo i timwa mwinrenrave, tuvaro Saimoniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, qio timwa mpiraqe riaankye, tiro.

⁴¹Tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Vaisi taaratanavanto kuaa vaisi mwiaqataita munima vararera huvaro mwiva vaisi mpo 100 kinaa mwinro vaisi mpo mwia 10 kinaa mwunrave.

⁴²Nyuvata mwitanahua mwi munimanra nramwa kyeta nai mwiva hia qioqa huvata varuvaro mwiva mwitanahuara tiqaro, Hia nkyitana nyitau munimanra nina mpiate qianinrave. Qaqirama kyauqo, turave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Saimoninra kyapara hiro tiqaro, Mwitahanuqaitairo tavave munima nyi vaisira mwianra nronraqama kyero qamwataananrove? tiro.

⁴³Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoniva tiqaro, Qio munima nronraqama kyero varai vaisivama nronraqama

kyero mwianra qamwataananrove, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ntapihikyerama tira hiaro, tiro.

⁴⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro Saimoninranra tiqaro, Mwaa nraakye taqaante. Nte i nraamwuqi nrumu varuqara e hia nramanriqotaira ni kyuqu hiqama mataararo mwaa nraakyeve nai nruqunruqotairo ni kyuqu hiqama materoma nai qitata kyaahiqotairo ni kyuqu nruka mataiho. ⁴⁵Ni qua mwanteqarama e hia ni motaararo mwaa nraakyeve nte nri ntauraqaatairo ni kyuqu motaairo vi variho. ⁴⁶E vahamwenra hia ni qiatagaa qu mataararo mwaa nraakyeve vahamwenra mwunta vira ni kyuquqaa qu mate variho.

⁴⁷Mwianra rieqanama nte iara mwataama tina. Nraakye mwaava Kotira qua airi qua nteqa kyaihana nte ekjaa mwi quara nruka mwataurara tiro, mwiva nronraqama kyero ni qamwata mate variho. Nte vaisi mpo qora qua pataqia nruka mwataariva mwiva ni pataqia qamwata mataananrove, tiro.

⁴⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraakye mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauoqo, tiro.

⁴⁹Iesusiva mwitaa tuvata nraamwu mwiqi kyara nranrenrata nrumu varuhua nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisiva variqarove Kotira qua nteqa kyaananra nruka mwatauoqo tiho? tita.

⁵⁰Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, E nianra qutaaqama kye rieqara ni kyaahaqa hiarivave qiararoma Kotiva i vitaiho. I mwutukya qihaakyaama vahirara quante, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye mponramwuvanto Iesusira vataqi vura

8 Mwia nraakiara mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi mpoqi nrohiqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro vura. Mwia nraaqiara 12 nramwuvanto mwia vata vuvata ²nraakye mponramwuvantovata mwia vata vurama. Nraakye mwinramwuhua tauraa vaanavanto mwihuavata varuhuave, nriqa vuhuave, varuvaro Iesusiva mwihua kyuqema nyatovata mwihua Iesusira vataqita vurama. Mariaava mwianra Makataranyaavave tura tauraa Iesusiva mwiaqitairo vaana 7 nramwu titovata nritare vu nraakye va varuvaro ³nraakye mpo Iohaanaanra mwia vaativanto Kusaava vaisi nronravanto variqaro Herotira opisi nraamwuqi kyaiqa vare varura. Nraakye mpo Susaanaavavata, airi nraakye vata, Iesusira vataqi viqata nkyiari munima kyeqata Iesusiravata mwia nraaqiaranramwuvata kyaahaqamaqita vurama.

Kyara humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 13:1-9; Maaki 4:1-9)

⁴Mwatukya mpoqi mpoqitaita nraakye qora Iesusiva hunani nrumu ntuvantuma vita varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, ⁵Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. Mwiva isaqiro vuvaro mpohuva aanraqa tumu ntuvata vaisivanto vita nrita hiqata kyuqu nte kyovaro nyaamwuvanto nrumu nramwa kyorave.

⁶Humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuva qamwanrama qupiqa viro aahara mwataqaara tiro, aaharama vurave.

⁷Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva uakukya kyapata qupiqovaro uvi auqu vahu uakukyava ntumwaqu kyovaro hia qupiqorave.

⁸Humwu mponramwuvanto mwata kyuqeraqi tumu ntuva kyuqema kyero qapiqero uro tamwa airi riemwa torave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyera qiananra mwia okyara tiri timwa timwinraqe tire riaare, tuvaro ¹⁰Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqeta taira, mwi quara Kotiva nkyiara mwihua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara mwi quara okyara hia vutu kyera timwa nyiante tirara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyena mwihua timwa nyunrave.

Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyianrita mwihua taqeqatavata hia ntapihi kyeta taqeqavarave.

Mwihua mwi quara rieqatavata hia mwia okyara ntapihivarave. (Ais 6:9)

¹¹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyena timwa nyunra mwia okyara timwa nyinrenrave. Humwukyanaa mwia Kotira quama vaiho.

¹²Humwu aanraqaa tumu ntu quara mwia okyara vahirero vaisi mponramwuvanto Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero tiqaro, Mwihua huvantu kyero sitaankyorave, timwa kyero mwihua su nyaato

mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹³Humwuvanto ori mwataqaa tumu ntiro vahura, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwi quarara pataqia qamwata kyeta variavaro quavanto hia mwihua utaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua Kotira qua riemwaqita quavaro mpovanto tiqaro, Nrivaqe uaqia hi kyaiqara utuare, tihata mwihua mwia qua rieta Kotira qua qaqira kyaarave.

¹⁴Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntu quara, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua nkyiari vataa inraikyararave, kyaiqarave, nkyiari mwatani variqata qamwaterarave, mwi inraikyarara nraahu nronraqama kye rieqata, mwihua Kotira qua qaqira kyeta hia kyuqe tamwa riaintema kyeta riaarave.

¹⁵Humwu mponramwuvanto mwata kyuqe hiraqi tumu ntiro vahura, mwia okyaravanto vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta nkyiari su nyaato mwutukyaqitai mwi quarara riemwaqita vita kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe tamwa riaintema kyeta riemwataarave, tiro.

Iesusiva omwaqaa qua ntumwa kyero tura

(Maaki 4:21-25)

¹⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero mwaa quara timwa nyinro tiqaro, Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Hia mpovanto omwa qupi kyero tainta mwemwaqi veta vatairave. Vaisivanto omwa qupi kyero mpohuavata omwa mwia taqaate tiro, nyaamwuni viri vatairave.

¹⁷Mate mwaa entara uqeta taaninra nraakiara vara qovarama kyero

qoqaa nraahuma vataananrove. Mate ntumwaqu taaninra nraakiara puaama kyero omwa itaaninraqaa uro vataananrove.

¹⁸Vaisi mpovanto mpo inraikya vataaninra Kotiva mpoqiavata mwiananrove. Vaisi mpovanto hia mpo inraikya vataariva tiqaro, Nte pata inraikya nraahu vatauqo, qianinra mwiaavata Kotiva ekyaa vara kyaananrove. Kotiva mwitaa hirara tita, nkye raurukyeqa mpo qua mpo qua rieqata variate, tiro.

Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra

(Matiu 12:46-50; Maaki 3:31-35)

¹⁹Iesusiva mwini varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nruhua nrumu taqovata nraakye qora airivanto Iesusira vara ututu varuvata tita, hia qio Iesusira nraaqani vura.

²⁰Mwihua varuvaro mpovanto Iesusira timwa mwinro tiqaro, I nrovavata i qatanramwuvata mwaataqa i taqarerata nrumu variavo, tuvaro ²¹Iesusiva mwiqi ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira qua rieqata nrohi variahua mwihuama ni ntovave, ni kata pakyaahuave, variavo, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema vahura

(Matiu 8:23-27; Maaki 4:35-41)

²²Mpo enta Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqe kyaarera nronra mwaa qareta vutura hini quare, timwa kyero mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata viro. ²³Mwihua nramanriqaa vi varuvaro Iesusiva mpotuqi vaite varuvaro nronraqama kyero toqa vaururu utiqaro nramanri ventaqiro viro mpotuqi mwaanri ntero piqa kyovata mwihua nramanriqi rauru viva

gaumaqa huvata ²⁴ Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva vaitonani uro mwia vaurama kye tiqata, Nronrao, nronrao, tire qaumama nramanriqi ntumwa quanarave, tuvaro Iesusiva siviro toqa vaururuaravata nramanrianravata qio eqaante tuvaro toqa vaururuvanto taiqa vuvaro nramanrivanto tuminro tirema naitarama vahura.

²⁵ Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Tanave nkye nianra kepukyaqama kyeta riaava vaiho? tuvata mwihua aatu hiqata kyauqu ntukikinraaqa teta tiqata, Qikye, mwaa nai ta vaisivave iho? Mwiva qua tiharo toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tita. Mwihua mwitaa turama.

Iesusiva vaana kyapata variqiro nrohi varu vaisira kyuqema kyora

(Matiu 8:28-34; Maaki 5:1-20)

²⁶ Mwihua mpotuqi vuhua vutura Kekesaa mwatani uro ntora. Kariri rumpua vutura qarahi hini Kekesaa mwata vahura.

²⁷ Mwihua mwini uro ntovaro Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpo mwi mwatukyaraqinaava vaana kyapata variqiro nrohi varuva uro Iesusira qintorama kyora. Vaisi mwiva hia tuavaaqavata utuva, hia nraamwuqivata vaitova, mwiva vaisi qutuvata varaqita uro ori ataamwuqi vate varuraqi vaitaqiro vi varura.

²⁸ Mwiva Iesusira taqero paa tiro kye vu tiro Iesusira vuqaa nrumu tumu ntiro aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nronravanto nyaamwuni varihara e mwia mwaquvanto variaro. E ni nataa hirerarave nrianro? Po, nte iara hia ni ruantema tuqo, tiro.

²⁹ Iesusiva vaanana vaisi mwiaqitaira nritarera quante turara tiro, vaana mwiva mwitaa tura. Mwi mwatanaahua

vaisi mwiva aatu quankyo tita, mwia seni vara kyeta kyauqu kyauqu rupa tovaro vaanavanto airi nani mwi vaisira tuqara tutovaro mwiva seni mwia ntupe paama kyovaro vaanavanto mwia vara kyovaro vaisi mwiva qumina mwatani vi varura.

³⁰ Mwitaa huvaro Iesusiva vaana mwia kyapara hiro tiqaro, Ena nrutu qiante, tuvaro mwiva Iesusira timwa mwinro tiqaro, ni nutu Airivave, tiro. Vaana airivanto mwi vaisiraqi varuvara tiro, mwiva mwitaa tura. ³¹ Vaana mwihua Iesusirara po kye tita tiqata, Hia tiri mupi vaanavanto variaraqititaante.

³² Mwitaa timwa kyeta taqovaro quara airivanto vaini taaqiqaa uhiqa nre varuvata vaana mwihua tiqata, Tiri titairaqe tire quara utaqi uro variare, tuvaro Iesusiva qiove tuvata ³³ vaana mwihua vaisi mwia kyeta quara mwihua utaqi vuvata ekyaa quara mwihua okaiqi hianteta vuhua utontamwanra kyaareraqi ntumwa vita nramanri nreta qutu taiqa vura.

³⁴ Quarannramwu nramanri nreta qutu vuvata mwihuaqaa ntaqikyuhua mwia taqeta hianta vuhua uro mwatukyaqi varuhua ekyaa viti viri timwa nyuvata ³⁵ mwi mwatanaahua mwia taqarerata vuhua Iesusiva varunani uro nteta taqovaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro titamwa kyo vaisiva tuavaaqa ututero Iesusira nraaqani mwatakyaa viro mwia vu nraatovanto naitarama vuvaro varuvata mwihua aatu hita.

³⁶ Mwihua aatu huvata vaisi mpo uhua vaakya mwia taqohua nraakye qora mwihua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaa mwitaama kyaiharo vaisi mwiva kyuqema viho tita.

³⁷ Mwitaa tuvata Kekesaa mwatanaa mwihua mpoqama kye aatu hita Iesusirara tiqata, Tiri mwaata

mwaisaira quante, tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero vurama.

³⁸Mwiva virera huvaro vaanavanto nritarovalo varu vaisiva Iesusirara po tiro tiqaro, Kyai nte ivatama kyena quankye, tuvaro

³⁹Iesusiva qaqao tiro, E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema mwatairara nraakye qora timwa nyiante, tiro. Timwa kyero Iesusiva mwia titovaro mwiva nai mwatukyani uro ntero Iesusiva mwia kyuqema mwatorara timwa nyiqiro vurama.

Iairaasiva Iesusira hunta kyero vura

(Matiu 9:18-26; Maaki 5:21-43)

⁴⁰Iesusiva nrumu ntantero kyaarera nronra vutura hini tokyani uro ntovata mwia vekya ntuvaantuama vita varu nraakye qorahua mwia qamwata mwatora.

⁴¹Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iairaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqiki varuva uro ntero Iesusira kyuqusata tumu ntiro po kye tiro tiqaro, Qati ni nraamwuqi nriante.

⁴²Ni naamwunra kuaiku 12 ihi varaiva qutu quariva pataqia vaiho, tiro.

**Nraakye mpovanto Iesusira
tuavaaqaa kyaatu kyora Mwitaa
tuvaro Iesusiva Iairaasiravata
vuvata nraakye qora airivanto
Iesusira vataqita viqata nai
rataakye nai rataakye hi varura.**

⁴³Mwitaa huraqinaanra nraakye mpovanto nriqa vuva 12 ihiaira tora taqamwaqiro viqaro mpo totaa mpo totaahua uro taqero munima nraahu taiqa kyovaro hia mpovanto mwia kyaahaqa huvaro mwia ruva qati nraahu vahuvaro ⁴⁴mwi nraakye nraakye qora utaqi variro Iesusira mwoqani viqaro Iesusira tuavaaqaa vitiqaa kyaatu kyovaro mwia nriqa vuva taiqa vura.

⁴⁵Mwitaa huvaro Iesusiva kyapara hiro tiqaro, Tavave niqaa tu varaiho? tuvata mwihua tire hiave tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, nraakye qora airivantoma i tataaqaa nriqata nai rataakye nai rataakye hi variqata ivata qakyaa hiavo, tuvaro ⁴⁶Iesusiva qaqao tiro, Mpovanto ni tu varaiho. Nte ntapihi kyauqaro ni kepukya hinivanto niqitairo viho, tiro.

⁴⁷Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai riero tiqaro, Qikye, vaakyama Iesusiva ni ntapihi kyaiho, timwa kyero kyuqu kyauqu nti varuvaro uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro nraakye qora suqaa variqaro Iesusira timwa mwinro tiqaro, Ni mamanta kyuqema quarive tinama, nte i tuavaaqaa kyaatu kyauqo. Nte mwitaa huqaro ni nriqa viva qamwanrama kyero taiqa viho, tiro.

⁴⁸Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ni naamwunrao, e nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i nriqa viva taiqa viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra kyuqema kyora

⁴⁹Iesusiva mwitaa ti varuvaro Iairaasira nraamwuqitairo vaisi mpo titova nri ntero Iairaasira timwa mwinro tiqaro, I nraamwunravanto qutuma viho. Mwaanra ti vari vaisira hia ntavaaqavu taante, tuvaro ⁵⁰Iesusiva mwi quara riero Iairaasirara tiqaro, Hia aatu hiante. Nianra kepukyaqama kyera riemwaqira vi variraro i nraamwunravanto qio variarive, tiro.

⁵¹Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwia nraamwuqi uro ntero quminahua mwiqi varuhua sitero uto mwaatani variate timwa kyero Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, nraaqiara mwia nrohua qohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwia qutu vuvata vatoraqi viro.

⁵²Ekyaa nraakye qora mwihua nraaqiara mwianra ntate varuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwianra ntataate. Qiaatara mwiva hiamu qutu viho, qati vaitema variho, tiro.

⁵³Tuvata qiaatara mwiva qutu vurara tita, mwihua Iesusira quara raima mwatovaro Iesusiva qiaatara mwiva qutu vuraqi vera ntero ⁵⁴qiaatara mwia kyauquqaa tu varero mwianra vera kyero tiqaro, Mwaa qiaataravao, siquante, tiro.

⁵⁵Mwitaa tuvaro nai mwanraqura naiqi nruvaro mwiva qamwanrama sivuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara kyara mwiate tiro.

⁵⁶Mwitaa tuvata mwia nrohua qohua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varuvaro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Mate mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitovata vura

(Matiu 10:5-15; Maaki 6:7-13)

9 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero mwihua vaisiqitaita vaana siteta nriqa vihua kyugema nyataate tiro, mwihua nronraqama kyero kepukya nyinro tiqaro,

²Nkye uro Kotiva ntaqiki quara nraakye qora timwa nyiqatama nriqa vihuavata kyugema nyataate, tiro.

³Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye virera hita qatima quate. Hia kyauru quru terave, tuave, kyarave, munimave, tuavaaqa kyaatave, vareta quate. ⁴Nkye vivaro ta mwatukyaraqaitairove nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaaqi nraahu variqi vitama mwi mwatukyara kyetama quate.

⁵Nkye vivaro ta mwatukyaraqaitairove hia nkyiara qamwatero hia nkyi sitairera, mwi mwatukyara qaqira kyeta

nkyetaqaatai ntuvendrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkye taqavarave, qiate, tiro.

⁶Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotira qua kyuge qua timwa nyiqi viqata nriqa vuhuvata kyugema nyatora.

Herotiva Iesusira okyarara airi nraato tura

(Matiu 14:1-2; Maaki 6:14-16)

⁷Iesusivavata, mwia nraaqiaranramwuvata, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvaro mwi quava viro nrinro huvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqiki varuva, mwivavata mwi quara riero Iesusira okyarara airi nraato ti varuvata vaisi mponramwuvanto tiqata, Ioniva nramanri nyi varuva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho, tuvata ⁸mpo uhua tiqata, Qaqao, tiri haivaqava Iraisava qovarama viho, tuvata mpo uhua qaqao tita, Tiri haivaqava haaruaa poropeti vaisi mpovanto qati siviro nrohi variho, tura.

⁹Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva nai tiqaro, Nte Ioninra nrunta teqa kyaavarave. Mwihua mpo qua mpo qua ti varia vaisiva mwiva ta vaisivave? tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusira taqarero uti varura.

Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra

(Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ioni 6:1-13)

¹⁰Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata vuhua uro ntanteta nrumu mwihua nkyiari nrohu mwakyaakya Iesusira timwa mwuvaro mwivavata riero, mwiaqaatairo Iesusiva hini nraakye qora mwihua mwini kyero nai nraaqiaranramwu nraahu sitero Vetasaitaani vuvata ¹¹mwini kyo

nraakye qorahua mwihua riovaro Iesusiva Vetasaitaani virera huvata mwihuavata mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihua qamwata nyatero Kotiva ntaqikyiani quara timwa nyinro nriqa vuhuavata kyuqema nyatora.

¹²Iesusiva mwitaamaqiro vuvaro huari vuvanto tumi vuvata Iesusira nraaqiara 12 nramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta tiqata, Nraakye qora titairata mpo mwatukya mpo mwatukya vaisi varinani uro vaiteqata kyara vara nraate. Mwaini qumina satave, tita.

¹³Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira timwa mwita tiqata, Tire mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata nraahuma vatauro. Nraakye qora airivanto variavo. Tire munima nronraqama kyetave mwihua kyara vara nyiananrave? tita.

¹⁴Vaisi kyaara ntirerata 5,000 vaisi airivanto varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye nraakye qorara tivata ntainra vita mposata 50 nramwu varivata mposata 50 nramwu varita mwitaamaqi vitama ekyaa mwatakyaa vita variate, tiro.

¹⁵Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua ntainra kyovata ekyaa mwatakyaa vita varuvaro ¹⁶Iesusiva mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata, vara kyero nyaamwuni tateqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tavukya tukyama kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, tukyama kyeta mwihua nyiate, tiro.

¹⁷Nyuvata ekyaa mwihua vikyokyama nreta viti vaati kyovaro qati vahura, Iesusira nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

Pitaava Iesusira okyarara tura

(Matiu 16:13-19; Maaki 8:27-29)

¹⁸Mpo enta Iesusiva nanrianraa variqaro Kotiravata qua ti varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri ntovaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Qati nraakye qoravanto nianra ta vaisirave tiqatave ti variavo? tuvata ¹⁹mwinramwuhua tiqatama, Mponramwuvanto iara mwiva Ioniva nramanri nyi varu vaisivave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva Iraisavave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva haaruaa poropeti vaisivanto qati siviro nrohi varivave ti variarave, tita.

²⁰Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua tiqaro, Mpo nkyenramwuve? Nkye nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titaiva, Mesaiaavanto variaro, tiro.

²¹Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero qao timwa tero mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mpohuavata hia timwa nyiate, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra tura

(Matiu 16:20-28; Maaki 8:30-9:1)

²²Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita Iutaa nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua ni qoririma matevarave. Ni rukyaivaqe nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

²³Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro,

Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahiani inraikyara qaqira kyero vaisi rukyeta hiritaa kyatarira mwia mpo enta mpo enta vara qu varero ni naakiara nriananrove.

²⁴ Mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaziro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekya enta qati variqiro quananrove.

²⁵ Vaisivanto qati variqiro viqaro ekya mwata mwaaqaanaa inraikya ntuvantuama kyero vatero mwiva nai qutiro viro raupirima virera, nataama kyero mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove? Hia qio mwia kyaahaqa hiananrove.

²⁶ Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata kyauruariva, mwi vaisiva variqate nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte nraakiara tumuani entaraqaa nai mwi vaisiraravata kyauruaninrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo ntuvaahe variqate nte nyaamwunyaahuavata tuminrenrave. Mwi entara nte nai mwi vaisiraravata kyauruaninrave.

²⁷ Nte qutaama tuqo. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita varihua, mwinramwuhua hia qumina qutu vivarave. Mwinramwuhua Kotiva ntaqikyianinra taqetama qutu vivarave, tiro.

**Iesusira mwamwanta kyuqe
mwamwanta kyuqu vura**

(Matiu 17:1-13; Maaki 9:2-13)

²⁸ Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero kuua uiki vara kyero mwiva Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero Kotiravata qua tirero taaqikaara vura.

²⁹ Iesusiva Kotiravata qua ti varuvaro mwia virivanto kyuqu viro mpo

qarama vuvaro mwia tuavaaqavanto eqarori tuavaaqa itero takyuqi varuvata ³⁰ qamwanrama kye vaisi mpotanavanto qovarama vita Iesusira vatama kyeta qua ti varura. Mwitana nyutu Mosesivavata Iraisaavavata.

³¹ Mwitanaqaatairo nyaamwuni Kotiva hu inraikyava itero takyuqi varuvata mwitanahua Iesusiravata variqata Iesusiva Kotiva tuntema kyero Ierusaremini qutu quani quara timwazi vura.

³² Mwihua ti varuvata Pitaaravata, mwia henahua mwitanahuavata, suruara huvata vaita kyeta sivita taqovaro Iesusiraqaatairo nyaamwunya inraikyavanto itero takyuqi varuvaro varuvata vaisi taaratanavanto Iesusira vatama kyeta sivita varura.

³³ Iesusiravata varu vaisitanahua virera huvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronra vaisio, kyuqemama tirenramwu ivatama kyeta varuro. E qiove tirera, tirenramwu haraara nraamwu taaramponramwu hoqa taare. Iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. Pitaava hia nai tu quara ntapihiraitiro, apiqama kyero mwi quara tura.

³⁴ Pitaava mwitaa ti varuvaro tonamwuvanto qovarama viro mwihua ntumwaku kyovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi inraikyara taqorara aatu hi varura.

³⁵ Mwitaa huvaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaquve. Nte mwaa mwi vaisirave timwa kyena mwia mwatama taurave. Nkye mwia qua nraahu riaate, tiro.

³⁶ Mwi quara timwa nyi taiqa kyovata mwinramwuhua taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwihua tirema variqata mwi entara mwi inraikyara taqorara hia mpohuavata timwa nyunra.

**Iesusiva nyaako mpoqitairo
vaana titovaro vura**

(Matiu 17:14-21; Maaki 9:14-29)

³⁷ Mwia qanranraa mwinramwuhua taaqi mwiaqaatai utonte vuvata nraakye qora airivanto nrumu Iesusira hunta kyora.

³⁸ Hunta kyovaro vaisi mpovanto nraakye qora utaqtairo aakyara ntero tiqaro, Mwaaanra ti variara vaisio, po, qati e nrinra nrumu ni maaqu taqaante. Mwia ni nraaqiara kuaiqia mwata taurave.

³⁹ Vaanavanto tauraa ni maaqu tuqara tutaiharo mwiva qua aakyara timwa kyeqaro mwiva kyuqu kyauqu tuto tuto/ato ato hi variharo taarapara-vanto nraahu mwia nroqitairo nri vari-rave. Mwitaamaqi viqaro vaanavanto hia qamwanrama mwia tuta kyaraitiro, qati nraahu mwia tutero variqaro mwia mpoqama kyero ntutu kyarero uti variho. ⁴⁰ Nte i nraaqiaranramwuanra tiqana, Po, qati vaana mwia titaate, tuqata mwihua mwia titaavarovata hia nritarero virave, tiro.

⁴¹ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesu-siva tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua nkye kyuqe aanraqaa nraahu nrohiataara vaihata nkye hia avuqavu hi aanranraqaa nrohi variavo. Nkye Kotirara qumimaqama kyeqatama hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni popohaira uti variavana nte nataama entave nkyi kyapata variqi viqanave nkyi kyaahaqa hianinrave? tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaaqu vita varera nriante, tuvaro ⁴² mwiva nai mwaaqu vita varero nri varuvaro vaana-vanto mwia mwaaqu ntutahaa kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvoro kyuqu kyauqu *tuto tuto/ato ato* hi varuvaro Iesusiva vaana mwia inronrama kye tita-mwa kyero, nyaako mwia vara qio-

gama kyero mwia vitaqiro iro nai qora mwunra.

⁴³ Mwia mwuvata ekyaa nraakye qo-ravanto kyauqu ntukikinraaqata kyeta tiqata, Qikye, Kotiva kepukyavanto var-iho, tita tura.

**Iesusiva nai qutuaninranra qaiqaa
vutu kyero timwa nyunra**

(Matiu 17:22-23; Maaki 9:30-32)

Nraakye qoravanto Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara kyauqu ntukikinraaqate varuvaro

⁴⁴ Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte nkyi timwa nyiani quara hia taunru kyaate. Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavugita uro vaisi kyauquqi kyevarave, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwi quara okyara hia ntapihi kyeta riora. Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi quara hia ntapihi kyeta riaate tiro, mwi quara okyaravanto uqeta vahuvata mwihua aatu hiqata hia mwi quara okyarara Iesusiva kyapara hura.

**Tiriqitairo tavave vunyaa
vaisivanto variananrove tura**

(Matiu 18:1-5; Maaki 9:33-37)

⁴⁶ Iesusira nraaqiaranramwuvanto tavave tiriqitairo vunyaa vaisivanto variananrove timwa kyeta inronra hi varuvaro

⁴⁷ Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapihi kyero Iesusiva nraaqiara pata mporu vita kyero nai nraaqani vatero ⁴⁸ mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara pata mwataa hianinra qamwata mwateqaro mwiva nivatama qamwata mataananrove. Mwiva nianra qamwateqaro mwiva Kotiva ni titairaravatama qamwata mwataananrove. Tavave nkyiqitairo

pataqiaru utu quariva, mwivama nkyi vuni variqaro nrtu nronra vataava variananrove, tiro.

Vaisi mpovanto Iesusira nrtu nteqaro kyaiqa varora

(Maaki 9:38-40)

⁴⁹Iesusiva mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Nronrao, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrtu nteqaro vaana tite varirave. Mwiva hia tirivatama kyero i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta mwia antua kyauro, tiro.

⁵⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva Ioninra-vata, hini mwihuavata, timwa nyinro tiqaro, Nkye hia mwitaa hiataarave. Hia mwia antua kyaate. Mpovanto hia nkyi uaqiama nyataariva, mwiva nkyi kyaa-haqa hiarivama variho, tiro. Iesusiva turama.

Sameriaavanto hia Iesusira qamwata mwatora

⁵¹Iesusira vitero nyaamwuni quariva qaumato vahuvaro Iesusiva Ierusalem-ini quari vu nraatova nraahu vahuvaro mwiva aanraqaa viro.

⁵²Aanraqaa viqaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwihua nraante vuhua uro Sameriaani mwatukya mpoqi uro nteta Iesusiva vaitaaninra tera hirera huvata mwi mwatanaahua qaqao tita, ⁵³Iesusiva Ierusalemianra nrinrenra hiam qio mwaini vaitaananrove, tura.

⁵⁴Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiaratana Iemisikya Ionikyatana mwi quara riovaro raraqa tovatatana mwihua Iesusirara tiqata, Nronrao, e qiove tiraqe tiretana nyaamwunianra aakyara qiararo qiavanto tumu mwi mwatanaahua itamwa taiqa kyaarive, tita.

⁵⁵Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesu-siva tuqasaaviro mwitanahua inronra hiro tiqaro, Hia mwitaa hiata, tiro.

⁵⁶Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpo mwatukyaqiara vurama.

Iesusira vataqita virera uti varuhua

(Matu 8:19-22)

⁵⁷Mwihua aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto uro ntero Iesusirara tiqaro, Nte i nraaqiara varirave. E taini tainive vinanrani nte i vataqina virerave, tiro.

⁵⁸Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Haunri e paparuqa hirorave. Qaakyau vairivanto nai nraamwu nruaunru tairaqi vaite varirave. Nyaamwavanto nai nraamwuqi vaite varirave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava vaitaari nraamwuva hia vaiho, tiro.

⁵⁹Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mpora ni pataqira nriante tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa tena nrumu i vataqina quankye, tuvaro ⁶⁰Iesusiva qaqao tiro, Qutu qua vaisihua voma kye varihua mwihua qioma qutu quaninra mwia quntevarave. E uro Kotiva ntaqikyiani quara nraakye qora timwa nyiante, tiro.

⁶¹Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte i vataqina vireranave. E qiove tiraqe nte quariva uro ntena nramwunaahua kyauqu nyina vuqo timwa kyena nriankye, tiro.

⁶²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qaqao, ni kyaiqa tohara tero mwiaqaatairo mpo inraikyara rieqaro ni kyaiqa qaqira kyero quari vaisiva hia qio Kotiva ntaqiky mwaatukyaqiara quan-anrove, tiro.

**Iesusiva vaisi 72
nramwu sitovata vura**

10 Nronravanto mwitaa timwa kyero mwiva vaisi 72 nramwu nronraqama kyero mwihua sitero tiqaro, Nkye taaratana taaratana viqata nte virera hiani mwatukyara mpo mwatukya mpo mwatukya nkye nraante ni puni quate, tiro.

² Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyara airivanto keko tihata mwia vantu vareta nrihua hia airivanto vari-avo. Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate.

³ Qio nkye quate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi nraati votima kyeta qaakyau vairi varinani vivarave. ⁴ Nkye viqatama hiamu munimave, tuave, kyuqu nraamwumate inraikyarave, vareta quate. Aanraqaa viqatama hia nkyi antueqata qua tihua qua mwantaate.

⁵ Nkye nraamwuqi uro nteta nraamwuqi varihua qua mwanteqata mwataama qiate, Kotiva nkyi qamwata nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahirata variate, qiate.

⁶ Nkye mwitaa timwa kyeta taqaivaro vaisi mpovanto mwi quarara qamwata kyero varirera, Kotirara aakyara nteqata mwi vaisira qamwata mwataante qiate. Taqaivaro mpovanto mwi quarara hia qamwata kyero varirera, hia mwi quara mwia mwiate.

⁷ Kyaiqa vaisivanto nai kyoqaa varairara tita, nkye mwatukya mpoqi uro variqata nraamwu kuaaqi variqi vivata mwihua nkyi kyarave nramanrive nyinra mwia nraahu nreqata variate. Hiamu mpo nraamwu mpo nraamwuqi nrohiqata kyara vara nraate.

⁸ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua nkyi qamwata nyateta tirivata variate tivera, mwihua nkyi nyi kyarara mwia nraahu nreqata ⁹ mwi mwatukyaraqi nriqa virata varihua kyuqema nyateta mwi mwatanaahuara tiqata, Kotiva ntaqikiyariva qaumatoma vaiho, qiate.

¹⁰ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua hia nkyi qamwata nyateta hia tirivata variate tivera, qaqira kyeta aanraqaa nrumu variqata ¹¹ nkyetaqaatai ntuvendrauma kyeta mwitaama timwa nyiate, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikiyari entava qaumato vaihata tire mwi quara nkyi timwa nyinrenrata nrunrahuave. Nrunrata nkye tiri qoririma timwataavata, hia qaiqaavata uro ntanteta nriananrave, qiate.

¹² Nraakiara Kotiva ekyaara entaqaa ko qiani entara Sotomi mwatanaahua qua nronra varaivata nkye mate ni qua rieta qoririma kye varihua nkyema qua nronra mpoqiavata varevarave.

**Nraakye qora Iesusira qoririma
mwatohuara po tura**

(Matiu 11:20-24)

¹³ Po, nkye Korasini mwatukyani variahuave. Po, nkye Vetasaiaa mwatukyani variahuave. Nkye taqavarave. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero mpovanto Taiaa mwatanaahuaqivata Sotomi mwatanaahuaqivata vara nyatotirio, mwi mwatanaahua qamwanrama kyetama tuavaaqa nrihi kyaama vara utu vareta hora vara qu vareta qora aanra qaqirama kyotirio.

¹⁴ Ekyaara entaqaa Kotiva mwi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataananrove.

¹⁵ Po, nkye Kapenaami mwatanaahua nkye tiqata, Tire nronraqama vita

nyaamwuni quanarave, qiavo. Qaqao hiave. Nkye hia ni qua riaara kyaara Kotiva nkyi vara kyero qiaqi kyaananrove, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyi qua riaari vaisiva ni quavata riaananrove. Nkyi qoririma nyataariva nivata qoririma mataananrove. Ni qoririma mataari vaisiva Kotiva ni titaira-vatama qoririma mwataananrove, tiro.

Iesusiva 72 vaisinramwu sitohua uro ntanteta nrunra

¹⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi 72 nramwu sitohua uro nrohita qaiqaa uro ntanteta mwihua qamwata kyeta nrumu Iesusirara tiqata, Qikye, nronrao, tire i nrutu nteqata vaanavata sitaurata nritare quavo, tita.

¹⁸Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte taqe varuqaro Saataaniva nyaamwusairo aaquakyaavanto tintema kyero tumu ntiho. ¹⁹Nkye riaate. Nte nkyi nronraqama kyauqata nkye varivaro quaihave, vaisi ruani tovesivave, varirata nkye mwivau qatima kyuqu ntamwaqi vivarave. Nkye qioma nkyeta nramwutaa Saataaninra nraatara kyaivaro hiamana nkyi ruananrove.

²⁰Nkye vaanavanto nkyi qua riara, mwianra hia qamwataate. Nkyi nyutu nyaamwuni qara ntumwa taira, mwianra rieqatama nkye qamwataate, tiro.

Iesusiva qamwatora

(Matu 11:25-27, 13:16-17)

²¹Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama kyovaro mwiva qamwata kyero variqaro Kotirara tiqaro, Ko, e nronravanto nyaamwuvata mwatavata ntaqikyari variaravave. E mwi inraikyara mwi inraikyara tuqeta tera hia nronra

vaisi ekyaa okyara taqaa vaisihua nyaamwutaraitira, mwi inraikyara qumina vaisi nyaamwute variananranra tina, nte i nrutu tuaaherauqo. Eo ko, e ena mwutukya vahira mwitaa hiataa iharara tirama, mwitaa hiaro, tiro.

²²Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Ni kova nianra ekyaa inraikyaqaa ntaqikyante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihiarave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyara ntapihiarave. Nte mwia mwaaquvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hiraqe timwa nyianrihua, mwihuavatama ni kora okyarara ntapihi kyeta riemwaqita vivarave, tiro.

²³Iesusiva mwitaa timwa kyero tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu nkyiariaraa timwa nyinro tiqaro, ²⁴Nkye mate mwaa entara taqaarara qamwataate. Haaru nronra vaisive, poropeti vaisive, vunyaa vaisive, mwihuavata mate nkye taqaa inraikyara taqaare tura, hia taqorave. Nkye mate mwaa entara rie varia quara, mwihuavata riaare tura hia riorave, tiro. Mwitaa turama.

Nai nramwutaa kyaahaqa hu vaisirara tura

²⁵Mwaanra okyara ti varuva mpovanto nri ntero Iesusiva api qua qiarive tiro Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nataa hiani kyaiqara varaqina quaninraqaatainave ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

²⁶Tuvaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Kotira qua mwaanra qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwia okyaravanto nataamave vaiho? tiro. ²⁷Tuvaro vaisi mwiva tiqaro, Mwia qara ntumwa tova mwataama tiho:

Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa
mwutukyaqotairave,
vu nraatoqitairave,
mwanraquraqotairave,
ena kepukyaqotairave,
Kotirara nraahu i mwutukya vahiarive.
(Lo 6:5)

Inanra mwutukya vahintema kyero
ina nramwunaanranravata i mwutukya
vahiarive,
turave, tiro. (Wkp 19:18)

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio e
mwitaamaqira viqarama ekyaa enta qati
variqira vinanrave, tiro.

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra
okyara ti varuva Iesusira qua nraatara
kyaankye tiro tiqaro, Qaqao, tavave ni
nramwunaa mwiva variho? tiro.

³⁰ Tuvaro Iesusiva mwaa quaraqaa
ntumwa kyero timwa mwinro tiqaro,
Vaisi mpovanto Ierusalemisairo
mwatukya mpo Ierikonianra uto ntero
vurave. Mwiva aanraqaa vi varuvata
mpuara vaisi mponramwuvanto mwia
ntavaaqavu kyeta mwia tuavaaqa
ntupema kye vareta, mwia ntuqutu
kyeta vate vuvaro aavata ntumwa viro
aanraqaa vahirave.

³¹ Mwiva aanra mwiaqaa vahuvaro
Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva
mwia nramwunaa kuaa mwatanaavanto
tumiqaro aanra mwiaqaa taqovaro mwi
vaisira ntuqutu kyeta kyova vahuvaro
mwiva vitira aanra tokyaa hisataa tu-
mitarero vurave.

³² Vaisi mwiva qati tumitarero vuvaro
vaisi mpovanto mwia kuaa mwatanaa
Rivaira okyaravanto, mwivavata Kotira
kyaiqa vara mwate varuva tumu ntero
mwia aitutuma kyero taqero, qaqira
kyero nai henaanra mwia nraantantero
vitira aanra tokyaa hisataa tumitarero
vurave.

³³ Vaisi mwivavata qati vuvaro Same-
riaa vaisi mpovanto hia mwia nramwu-
naava, nanrianra mpo mwatanaa vaisi-

vanto aanra mwiaqaa viqaro vaisi mwia
taqero mwianra po kye timwa mwa-
tero ³⁴ mwia nraaqani uro variqaro
vahamwenraqovata, uainiqovata, mwia
mwamwanta teqa tora hiqama kyero
rupa mwatero mwia kyavuhu kyero
nai ntonkiqa mwaanri vatero, mwia vi-
taqiro uro munima kyeqata vaite varu
nraamwunraqi kyero mwiaqaa ntaqiky-
i varurave.

³⁵ Mwia qanranraa mwiva virera hiro
2 kinaa nraamwu qora mwinro tiqaro,
Vaisi mwiaqaa kyuqema kyera ntaqiky-
i variraye nte quariva nrohina uro ntan-
tena nrianriva nrumu nataama muni-
mave mwiaqaa kyenana in mwiankye,
turave, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero
mwiva mwaanra okyara ti varu
vaisira kyapara hiro tiqaro, Mpuara
vaisivanto vaisi mwia aavata ntuqutu
kyeta vate vuvaro mwiva varuvata
vaisi taarampotanavanto mwia tumu
taqorave. Taarampo mwitanaqitairo
tavave mwia nramwunaa votima kyero
variho? tuvaro ³⁷ mwaanra okyara ti
varu vaisiva tiqaro, Mwianra po kye
tiqaro kyaahaqa hu vaisivave, tuvaro
Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro,
Evata uro vaisi mwiva hunte hianta,
tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mataakya Mariaakya uro taqora

³⁸ Iesusiva nai nraaqiara kyapata
Ierusalemianra aanra vuraqaa vuva
mwatukya mpoqi uro ntovaro nraakye
mpo, mwia nrutu Mataava Iesusira
qamwata mwatero nai nraamwuqi
vitaqiro uro kyora.

³⁹ Iesusiva mwiqi variqaro qua okyara
timwa nyiqinro vuvaro Mataara nrun-
ravanto mwia nrutu Mariaava Iesusira
nraaqani mwatakya viro variqaro mwia
qua rie varura.

⁴⁰Mariaava rie varuvaro Mataava kyara tera hiqaro airi kyaiqa nai nraahu varovaro mwia uaqia huvaro mwiva Iesusirara tiqaro, Nronrao, ni nunravanto hia ni kyaahaqa ihana nte ntena nraahuma kyara tera hi varuqo. E hiave mwia taqaaro? E mwianra tiraro mwiva nrumu ni kyaahaqa hiarive, tiro.

⁴¹Mwitaa tuvaro nronravanto nai timwa mwinro tiqaro, Mataao, Mataao, e mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kyera rie variaravave. ⁴²E kuua inraikya vuni vahi inraikyarara nronraqama kyera riaataarave. Mariaava ntapihiki kyeroma nrumu variqaro mwi inraikyara riaiho. Hia mpo inraikyavanto mwia antua kyaarive, tiro. Iesusiva turama.

Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate tura

(Matiu 6:9-15, 7:7-11)

11 Mpo enta Iesusiva mpoqi uro variqaro Kotiravata qua ti varura. Mwiva Kotiravata qua timwa taiqa kyovaro mwia nraaqiara mpovanto tiqaro, Nronrao, Ioniva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro mwataama kyeta Kotiravata qua qiate turave. Evata tiri timwa timwinraqe tire ntapihiki kyeta Kotiravata qua qiare, tiro.

²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate:

Ko,

I nrtutu kyotata nrtutu kyuqera tire tuaaherauro.

E tiriqaa ntaqikyiqira vina entava qamwanrama nrianrive.

³Tire ekyaa enta kyara nraananra tiri timwiente.

⁴Mpohua tiri uaqiama timwa taavata tire qaqira kyaunantema kyera evata tire i qua nteqa kyaana quara nruka timwa taante.

E tiri tivita vare vi variraqe

tire hia uaqia hi kyaiqara utuare, qiate.

Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata qua qiate.

⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte qati qua mpo tirerave. Nkyiqitairo mpovanto enta mwutukya nai qata vakyaa nraamwu qesaqaa uro ntero tiqaro, Ni vaisio, qamaa taarampoqia ni mpiante.

⁶Ni toti mpovanto nyianrasairo nriva ni nraamwuqi nri ntaiharo kyara hia vaihanave, tiraro mwia qata vakyaa mwiva tiqaro, Qaqira kyera quante. ⁷Nte qesa tita tena ntena nraaqiararavata vaiitema varuqo. Hia nte sivina kyara i mwinrenrave, qiananrove.

⁸Mwitaa tiraro mwiaqaatairo mwiva raaquta kyero nyaanru timwaqi viraro haunri mwiva mwitaa timwaqi ro quankyorave tiro, kyara mwia mwiananrove. Hia mwiva mwianra mwiva ni kata pakyaave timwa kyero mwianra riegaro mwia kyara mwiananrove. Mwiva nai qata vakyaa mwiva pupohama kyero nyaanru timwaqi ro quaninra, mwianra riero mwiva siviro mwia mwiananrove tuqo.

⁹Mwianra riegatama nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nkye Kotirara nyaanru tivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye puaamaqi vita uro puaama kyaate. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qesa qatua nyataarive. ¹⁰Kotirara nyaanru qiariva qioma varaananrove. Mpo inraikyara puaamaqi ro quariva qioma puaama kyaananrove. Qesa ntuqutuani vaisira qatuama mwataananrove.

¹¹Nkye nraaqiara sohuaqitai tavave mwia mwaaquvanto tavukya mpiante tirara e mwia qarura mwinanra? Hia mwitaa hinanrave.

¹²I nraaqiaravanto kokoraara uru mpiante tirara e uapaa tovesivanto vaisi kutuaninrave mwia mwinanrave? Hia mwitaa hinanrave.

¹³Nkye uaqia hia vaisihua variqata-vata nkye kyuqe inraikya nraahu nkyeta nraaqiara nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Mwiva nkyi nraatara kyero qihaakyama kyero nyi varivama variho. Mwiva nkyi sova nyaamwuni variva variraro mpovanto mwia mwanraqurara nyaanru tiraro Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura mwiananrove, tiro. Turama.

**Pierisepuriva Iesusira
kyaahaqa hi variho tura**

(Matiu 12:22-30; Maaki 3:20-27)

¹⁴Vaana hia qua tuva vaisi utaqi varuvaro vaisi mwivavata hia qua tuvaro mpo enta Iesusiva vaana mwia titovaro nritarero vuvaro mwiaqaatairo mwi vaisiva qio qua tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua qikye timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

¹⁵Mwitaa huvata hini uhua qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharo Iesusiva vaana site variho, tita. ¹⁶Mwihua mwitaa tuvata vaisi mponramwuvantovata Iesusira mwataara hiare tita Iesusirara tiqata, E nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa varairaqe tire taqeta iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

¹⁷Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nraato tuto quara ntapihi kyero, mwihua timwa nyinro tiqaro, Kuaa mwatanaa-vanto ntainra vita nai ri nai ri hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave. Nraamwu kuaaqi varihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hivera, mwihua kyatita nkyiariara nkyiariara mpona mpona uro varivarave.

¹⁸Saataaniva ntaqiki variarihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi varivera, qiove mwiva kepukyaqama kyero vahiananro? Hia qiove. Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukya mwihanro mwiva vaana site

variho, qia quava ¹⁹qutaa qua vahitiri, tava nkyi sataqi nriahua mwihua kyaahaqa ihatave vaana tite variavo? Nkye nianra qia quara nkyi sataqita nrohia vaisihua unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi vaisihua ti quava nkyi tu varaananrove.

²⁰Kotiva ni kepukya mpihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotiva tiriqaa ntaqikiyari entava nri ntaiho qiate.

²¹Vaisi kepukyavanto huru kyaamwu terama kyero nai nraamwuqaa ntaqikiyiqiro viharo mwiva vatai inraikyava qio vahirave. ²²Mwiva variraro vaisi kepukya mpovanto mwia nraataariva nri ntero mwiavata ntaqiro mwia nraatara kyero mwiva nraamwu qova huru kyaamwu tutero qio ntaqirerave qiani inraikyara mwiaqaatairo ntavihi kyero varero, mwiva vataani inraikyara vara kyero mpohua nkyiariara nkyiariara nyiananrove.

²³Mpovanto hia ni kyaahaqa hiariva varirera, mwiva ni uaqiama mataarivama variananrove. Mpovanto hia ni kyaahaqa hiqaro ni quara ntuvaantua hiariva, mwi vaisiva ni quara sataqiro mpona mpona uro kyaarivama variho.

Vaana okyarara tura

(Matiu 12:43-45)

²⁴Vaanavanto vaisi utaqitairo nritarero uro aahara mwataqaa nrohiqaro kyai nte tekya hiankye timwa kyero taqairaro hia tekya hiariva vahiraro mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi mwia utaqi uro qaiqaa variankye, timwa kyero ²⁵uro taqairaro nraamwu mwia ntupi kyero hiqama kye avuqavuma taiva vaiharo ²⁶vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu, mwia nraatara kyeta

qora kyaiqa uti variahua, mwihua nyanrama kyero sitero uro vaisi mwia utaqi variananrove. Vuni vaisi mwiva vaana kuaqiavata kyero variqaro mwiva uaqiama viro varirave. Nraakiara mwiva vaana airi kyapata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo, tiro.

Qamwate okyarara tura

²⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye qora ntuvaantuama vita varuraqitairo nraakye mpovanto vera kyero tiqaro, Qikye, i mwata kyero nraamwa mwi nraakyevea, mwiva mpoqama kyero qamwateqaroma variho, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Kotira qua riegata nrohiahua, mwi-huama qamwateqata varivarave, tiro.

Nronra kyaiqa tiri tinraamwutaante tura

(*Matiu 12:38-42; Maaki 8:12*)

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwia qua riarerata mwia vara ututu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua anoma kye uaqia hi kyaiqara uti variqata Kotirara hia riaraiqata nrohi variarave. Mwi-hua nronra kyaiqa tinraamwu tairaqe taqeta tire qutaave qiare ti variarave. Hia nte mwihua suqaa ntena okyara nyaamwu tena nronra kyaiqa varaanin-rave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utu kyontema nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu riegatama nkye nianra Kotiva mwia kyaahaqa hi varivave tivarave.

³⁰ Ionaava mwitaa mwitaa huvata Niniveqinaahua mwianra ntapihi kyeta tiqata, Kotiva mwia kyaahaqa hi variho, turave. Nte mwatani mwatai nraaqiar-avama varuqo. Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua ni okyarara ntapihi ri-aate tina, nte Ionaava hinte hianinrave.

³¹ Haaru nkyi haivaqava Soromoniva kyuqe vu nraato vahuvaro mpo okyara mpo okyara taqe varuva varu-varo nraakye mpo vunyaava mwia qua riarero nai vevara nyianrasairo nrumu Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyevea mwitaa hurara tiro, mwiva nraakiara ekyaara entaqaa variqaro nkyi-qa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riar-erana quavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva nkyi nraaqani varuvata nkye hia mwia qua ri-orave, qiananrove.

³² Haaru Ionaava Kotira qua timwa nyuvata Niniveqinaahua uaqia hu aanranra qaqira kyorave. Mwi mwatanaahua mwitaa hurara tita, mwihua nraakiara ekyaara entaqaa nkyiqa qua vatevarave. Mwi-hua mwitaama tivarave. Tire Ionaanra qua rieta uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Nkye varuvaro Ionaanra nraatara kyo vaisiva Kotira qua nkyi timwa nyuvata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

Vuvanto mwamwanta omwave tura

(*Matiu 5:15, 6:22-23*)

³³ Hia mpovanto omwa qupi kyero amaatainani vatairave. Mwiva hia tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Nraakye qoravanto vera ntehua ntapi-hikye taqaate tiro, mwiva omwa qupi kyero virira nyaamwuni vatairave.

³⁴ I vuvanto omwa votima kyero ite variho. I vuvanto kyuqema vahiraro i mwamwantavanto ntuvaahaananrove. I vuvanto uaqia hirera, i mwamwanta-vanto ekjaa enta hiraqi vahiananrove.

³⁵ Qio rauri variqara variante. I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava hia vahiraro enta hiani inraikyava vahiankyorave.

³⁶ I mwamwantaqi ntuvaahaani in-raikyava nraahu vahiraro hia enta hi-

ani inraikyava mpoqiavata vahirera, i mwamwanta ekyama omwa votima kyero kyuqema kyero itaananrove, tiro.

Parisi vaisinramwuanra tura

(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 20:45-47)

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyi taiqa kyovaro Parisi vaisi mpovanto ni nraamwuqi nronra kyara nraante tuvaro Iesusiva mwikyantiri uro mwia nraamwuqi variqaro kyara nranrenro mwatakya viro varura.

³⁸ Varuvaro Parisi vaisi mwiva taqovaro Iesusiva hia kyauqu hiqaraitiro, kyara nranrenra uti varuvaro mwiva nrihanrama viro airi nraato tuvaro ³⁹ Iesusiva nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nkye Parisi vaisinramwuvanto kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hique variarave. Nkyi mwaatira utaqi mpuara varevavata, uaqia hi kyaiqara utivavata nraahuma vaiho. ⁴⁰ Nkye ueraqa hiahuave. Kotiva nkyi mwaaqani pahi ututaiva mwiva nkyi mwaatira utaqivata ututairave. ⁴¹ Nkye mwaatira utaqi vahi inraikyara vehi vaisi kyaa-haqamaqi vivaro nkyi mwamwanta-vanto qioma takyuqu viro vahiananrove.

⁴² Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye Kotira qua hini pata quaqia nraahu rieqatama nkye avuqavuma kyeta nanra inraikya aaky-oqi tutaara ntainra kyeta 9 nramwu nkyeta vareta kuaiqia Kotira mwi variarave. Nkye mwi quara pata quaqia nraahu rieqatama Kotira qua nronra qua vahira nkye hia rie variarave. Ntapihi kyeta ko ti okyararave, Kotirara mwutukya vahiani okyararave, nkye mwi quara qaqira kyeta hia nronraqama kyeta riarave. Nkye Kotira qua pata qua nraahu rieqatama mwia qua nronra quavata riaataara vaihata hia riarave.

⁴³ Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye mwaanra nraamwuqi nronra vaisivanto varia taintaraqaa nraahu uti variarave. Nraakye qoravanto nkyiara nronra vaisive timwa kyeta kyakyama kye qua mwantaate tita, nkye maaketiqi qumina qumina nrohi variarave.

⁴⁴ Nkye nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye nanra inraikya votima kyetave variavo? Vaisi quntamwa taaraqaa hia taqaraitita, nraakye qoravanto mwiaqaa nrohiqata qumina mwataqaave qiavo. Nkye mwitaama kyeta variavata nraakye qoravanto nkyi taqeqata hia nkyi uaqia hi kyaiqara taqaraitita, nkyiara vaisi kyuqe hiahuave ti variavo.

⁴⁵ Iesusiva Parisi vaisiara mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva mpovanto qaqao tiro, Mwaanra ti variara vaisio, e Parisi vaisiara tiqarama tiri-aravata uaqia hi quara qiaro, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwiavata timwa mwinro tiqaro, Nkye mwaanra okyara ti variahua, nkyevata nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye qumina nraakye qorara ekyaa mwi quara mwi quara riemwaqi quate ti variavata mwihua nkye muaanra ntai quara mwihuaqaa vataara toqaamwu tu kyeta vara qu vare variavata nkye hia nkyeta kyauqu mpoqiavata tutu kyeta mwihua kyaahaqa hi variarave.

⁴⁷ Nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkyi haivaqahua Kotira qua ti varu vaisihua poropetinramwu rukyeta quntamwa taaraqaa nkye ori ntamwa kyeta mwunruqa hi variarave. ⁴⁸ Nkye mwitaa hiqata nkyeta haivaqahuara kyuqe hiavo qiarave. Nkyi haivaqahua Kotira qua tu vaisihua poropetinramwu

rukyorave. Mwihua mwitaa hiavata qaiqaa nkye variqatama mwihua quntamwa taaraqaa mwunruqa hi variarave.

⁴⁹Nkye mwitaa hiarara tiro, Kotiva ekyaa inraikya ntapihi kyaiva tiqaro, Ni qua ti varihua poropeti vaisinramwu sitaarita vivata mwihua mwinramwuhua mponramwu rukyeta mponramwu sataqita viqata uaqiama nyatevarave, tirave.

⁵⁰Mwaa mwatara ututo entaraqatai Kotira poropeti vaisi ruqi nrita mate mwaa rua quava, ekyaa mwi quava nkyi mate mwaa varihuaqaama vahiananrove. ⁵¹Tohara kyero Everira rukyovata mwiaqaataita poropeti vaisi ruqita vita uro Sekaraiaaravata rukyorave. Sekaraiaara rukyarera hita qia munra quaninra quaro taintara vahuvaro Kotira nraamwu kyotata vahuvaro mwia utana mwia rukyovaro mwia nraanre raururave. Qio nai poropeti ekyaa rukyora kyaara Kotiva mwaa entara vari nraakye qorahuaqaa qua vataananrove.

⁵²Nkye mwaanra okyara ti varia vaisihua, nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Kotira okyara quavanto vaihata nkye kiqa tutetama hia gesa mwia qatua kye viqeteta mwi okyarara taqaavo. Nkye nkyeta gesa mwia hia qatua kyeta viraitita, nkye mpohuavata virera hiavata mwihua antue variarave, tiro.

⁵³Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqitairo veva ntovata mwaanra okyara tuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, raraqa tovata Iesusirara uaqia hi quarama tiho timwa kyeta nrivaqe tire qaiqaavata riaararo uaqia hi quara tirera, koqi vitaqita vataare tita. ⁵⁴Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusiva api qua qiarive tita, mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hura.

Parisi vaisi unra kyaiqara rauriqata variate, tura

(Matiu 10:26-27)

12 Mwitaa huvata airi tauseni nraakye qoravanto Iesusira taqarerata nrumu variqata nai rataakye nai rataakye hi variqata nai kyuqu nai kyuqu ntatami varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nraante qua timwa nyinro tiqaro, Qamaa pataqia taupatairaqaatairo ekyaa viro ntera vintema kyeta Parisi vaisivanto nkyivata vara uaqiama kyevorave. Mwihua kyuqe kyaiqa varauro timwa kyeqata vaisi suqaa kumwaanri hi variararama tuqo. Nkye mwihua nraantantevorave.

²Mpovanto taqaankyo tiro mate ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara vara qosata kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove. ³Nkye kyokiraqi variqata ti quara nraakiara qaata taaninraqaama rieverave. Nkye gesa tita teta mwaanrinra nraamwuqi variqata tirema kyeta qua tira, nraakiara mwi quara qesaqaatairo aakyara ntamwa kyero qiananrove.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura

(Matiu 10:28-31)

⁴Ni mwatanaa tuaavo, nte qianinra riaate. Nkyi nyamwanta nraahu rukyehua hia mwihua nraatu aatu hiate. Mwihua nkyi rukyeta hia nkyi mwanraquravata qio rukyevorave. ⁵Nkye tara nraatuve aatu hiqata varivarave? Kyai nte nkyi timwa nyiankye. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Mwiva kepukyavanto variqaro vaisi rukyero mwiaqaatairo qioma mwia qutu vihua vinani tuto kyaarivama variho. Eo, nte nkyiarama

tuqo, Nkye Kotira nraatu aatu hiqatama variate.

⁶Qutaa vaisivanto munima taararu kyeqaro pata nyaamwa hini kyauquru varairave? Nkye riaate. Kotiva pata nyaamwa mpoqiaru hia taunru kyaraitiro, mwiaqaavata kyuqema kyero ntaqikyir varirave. ⁷Kotiva nkyiqa ntaqikyiqaroma nkyi okyara, ekyaa taqe variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave. Nkye qumina nyaamwa nraatara kyaarave. Kotiva qumina nyaamwaqaavata ntaqikyivara tiro, nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikyir varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate.

**Iesusira nrutu timwa
qovara hirara tura**

(Matiu 10:19-20, 32-33, 12:32)

⁸Nte qianinra riaante. Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variro timwa qovarama kyero nianra tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa variqana timwa qovarama kyena tiqana, Nai mwi vaisivama ni nraaqiarama variho, qianinrave. ⁹Mpo vaisivanto nraakye qora suqaa variro tiqaro, Hia nte Iesusira nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqanama nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa mwi vaisirara tiqana, Mwiva hia ni nraaqiarama variho, qianinrave.

¹⁰Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qora qua tirera, Kotiva mwi vaisira qora qua qioma nruka mwataanarove. Vaisi mpovanto Kotira mwanraqurara qora qua tirera, Kotiva hia mwia qora qua nruka mwataanarove.

¹¹Nraakiara ni kyaara nkyi rupaqita uro mwaanra nraamwuqive, kamaninra

vuqaave, vunyaa vaisi suqaave, uro kyaivata mwi entara hia aatu hiqatama nanra quave qiananrave qiata.

¹²Mwi entara Kotira mwanraqura-vanto nkyi kyaahaqa hiqaro mwitaa mwitaa qiata tirata nkye mwi quara timwa nyiate, tiro.

**Airi inraikya vato vaisiraqaa qua
ntumwa kyero tura**

¹³Nraakye qora ntuvaantua huraqaatairo vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, ni kova qutu virero hiro nianravata ni pakyaaravata nai hi inraikyarara ntainra kye varaate tirave. Mwitaa tiharo ni pakyaava nai nraahu varero hia nivata ntainra kyero mpiho. Evata tiraro mwiva nivata ntainra kyero mpiarive, tiro.

¹⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qaqao, mwaa vaisivao, Tava ni nronraqama kyaihanave nte mwi quara mwi quara qio avuqavu hi-aninrave? tiro.

¹⁵Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye rauriqata variate. Nkye airi inraikyave airi munimave varera mwianra nraahu nronraqama kyeta rieqata variqi vivo-rave. Nkye tiqata, Airi inraikya vate-qata qioma variqi quanarave, tivorave. Hia airi inraikyavanto nkyi kyaahaqa hira-rata nkye kyuqema kyeta variqi vivar-ave, tiro.

¹⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyara vara tu kyero vatovaro inraanrama vahuvoro vantiqiro vatero ¹⁷nai timwa kyero riero tiqaro, Nte mwaa kyarara ta nraamwunraqive vataaninrave? Ekyaa ni nraamwuqi kyaravanto piqama viho, tiro.

¹⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kyaiqe nte ekyaa nraamwu ntapairi kyena, qaiqaa nraamwu nronra airi hoqa kyena mwiqi kyaravata hini mpo inraikyavata vataankye. ¹⁹ Nte mwi kyaiqara vara taiqa kyena mwitaama qianinrave, Nte kyuqemama varuqo. Airi kyara airi inraikya vaihana nte airi ihi qati variqi viqana mwaa kyararavata nramanrivata nramwaqi viqana kyuqema kyena varianinrave, tiro. ²⁰ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Kotiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia i vu nraatovata vahivave. Mate entaqi e qutu vinanrave. E qutu viraro e ninive tina inraikyara mpovanto varaananrove turave, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa timwa nyinro qua taiqa kyero mwiva tiqaro, Vaisivanto mpo inraikya mpo inraikya ntuvaantua hianinranra nraahu riemwaqiro vi vari-raro Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E vat-era inraikyava qumina inraikyave. Nte taqauqara e vehi vaisi nraahuma vari-aro. E qumina qutu vinanrave, qianan-rove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Hia mpo inraikya mpo inraikyara ua hiate tura

(Matiu 6:25-34)

²² Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwi quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqi virarave, nkye kyara nrenranrave, nkye tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tuate.

²³ Nkye qati variqi viva vahirero tauraanaa inraikya vaiharo nkye kyara nreva mwiva vahirero nraakiaraanaa inraikyama vaiho. Nkyi mwamwantavanto tauraanaa inraikya vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaraanaa inraikyama vaiho.

²⁴ Nkye nyaamwanra nraato tuate. Nyaamwavanto hia kyara vara tu

kyero vantuqiro nai nraamwuqi vate varirave. Nyaamwavanto variavaro Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro kyara nyinrave. Qio nkye nraakye qoravanto nyaamwa nraatara kyaahuara tiro, Kotiva nkyiqa kyuqema kyero ntaqikyiananrove.

²⁵ Nkyiqitairo tavave nte mwata mwaaqa mpuaahaama variankya timwa kyero mwianra airi nraato tiqaro mpo entanramwu tomaqa kyaananrove? Hiam qio mpovanto mwitaa hiananrove.

²⁶ Nkye pata kyaiqa mwia hia qio vare variahuara tita, nkye nanraqamave mpo inraikya mpo inraikyara airi nraato ti variavo?

²⁷ Uakukyaqi kupiqai maunranra riegata variate. Mwi maunrava hia kyaanta huvu kyero nai tuapakyaara hutairave. Haaru vunyaa vaisivanto Soromoniva kyuqema kyero mwun-ruqama torave. Maunra pairavanto iteqaro Soromoniva mwunruqama toravata nraatara kyairarama tuqo.

²⁸ Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva nkyi nraakye qoraqaa ntaqikyiqaro mwiva hiave nkyivata tuavaaqa utu nyataanarove? Qikye, nkye Kotirara tiqata, Mwiva hiam qio tiri kyaahaqa hiananrove, timwa kyeqata hia mwianra kepukyaqama kye rie variavo.

²⁹ Kotiva nkyi kyaahaqama nyate vari-rara tita, nkye hia nronra nraato tiqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nra-manrive nraananrave? timwaqi quate.

³⁰ Mwatani variahua hia Kotirara riaa nraakye qorahua mwihua mwitaamaqi viqata mwi inraikyara mwi inraikyara puua hirerata uti variarave. Nkye hia

mwihua hiante hiate. Nkyi sova nkye ekyaa mwi inraikyara varerara ntapihi kyeroma variho.

³¹ Kotiva nkyiqa ntaqikyianinra nkye mwianra nraante nronraqama kyeta riemwaqi vqata Kotira kyaiqa vare vari-
varo Kotiva kyara mwiavata, tuavaaqa mwiavata, nkyi nyiananrove, tiro.

**Nyaamwuni kyoqaa
ntuvaantua hirara tura**

(Matiu 6:19-21)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkyenramwu varirerata nkye ni sipisipinramwu variavo. Hia aatu hiate. Kotiva nkyi sova nkyiara qamwateqaro varivara tiro, mwiva nraakiara nkyiqa ntaqikyini varirata nkye mwiva ntaqikyiani mwatukyaraqi varivarave.

³³ Nkyeta vate inraikyara mpohua munimanra nyivata mwihua vareta nkyi munima nyivata nkye uro mwi munimanra vehi nraakye qora nyiate. Hia munima pausi mwatani taiqaaninraqi nkyeta kyoqaa vataate. Nkye munima pausi nyaamwuni ekyaa enta qati vahianinraqi nkyeta kyoqaa vataate. Mwini vate inraikyara hia mpuara varairaro hia uapaa tovesivanto nraananrove.

³⁴ Nkye mwaa mwataraqaa kyoqaa ntuvaantuamaqi vivera, nkye mwaa mwataraqaa vahiani inraikyarara nraahu riemwaqi vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwunianra nraahu nronraqama kyeta riemwaqi vivarave.

Teramate taqe variqata variate tura

(Matiu 24:42-44)

³⁵ Nkye sivita tuavaaqa tuqara kye ututeta omwa qupi kyeta terama teqata variate. ³⁶ Nkye kyaiqa vaisi mwaanramwuhua hiante hiate. Kyaiqa vaisinramwuvanto variavaro mwihua nronra vaisivanto nraakye

ntumwuanani viva urontante nrumu qesa ntukuakua hiqaro taqaihatama mwia kyaiqa vaisinramwuvanto qamwanrama qesa qatua mwataarave. Nkyevata qesa qatuararerata terama teqata variate.

³⁷ Mwihua nronra vaisivanto nri ntero taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua mwihua qamwataate. Mwihua mwitaama varivaro mwihua nronra vaisivanto mwihua kyara nyiani tuavaaqaara vara kyuqinra kyero ututero nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Mwatakyaa vi varivaqe nte nkyi kyara nyiankye, timwa kyero kyara nyiananrove.

³⁸ Enta mwutukyaqive, kokoraara nruqua qianinraqaave, nronravanto uro ntantero nrumu taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua, mwihua qamwateqata variate.

³⁹ Qio nkye mwaa quara riegata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto mwi entarama nriananrove timwa kyero mwiva nai nraamwuqaa ntaqikyini varitirio, mpuara vaisivanto hiam qio mwia nraamwuqi vera ntero mpuara vararaitirio.

⁴⁰ Mwi quara riegatama nkyevata teramate variqata ni pekya variqi quate. Nkye ni mwatani mwataai nraaqiarara hiam tumuananrove ti entara, mwi entaraqaa nte tumuaninrave, tiro. Iesusiva turama.

**Kyaiqa vaisi taaratanaqaa
ntumwa kyero tura**

(Matiu 24:45-51)

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, tiriara nraahu riegarave mwi quaraqaa ntumwa kyera timwa timwianro? Ekyaa huara riegarave mwi quara tira hiaro? tiro.

⁴² Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeve nai nronra vaisiara riegaro

kyuqema kyero kyaiqa vare vari vaisiva, mwiva ta vaisira votima kyerove variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronravanto nyianrani virera hiro vaisi mwia nronraqama kyero tiqaro, Ema kyaiqa vaisi hini mwihuaqaa ntaqikyiqarama mwi entaraqaa mwi entaraqaa kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero ⁴³quariva uro nyianra mponani nro- hiro nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisi- vanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, mwiva mpoqama kyero qamwataananrove.

⁴⁴Mwianra riekana nte nkyi timwa nyuqo, Mwia nronra vaisivanto mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nron- raqama kyaarira e ekyaa nte hu inraik- yaraqaa ntaqinkyinanrave, qiananrove.

⁴⁵Mwia kyaiqa vaisivanto qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto hiamama qamwanrama nriananrove, timwa kyero mwiaqaatairo nai henahua kyaiqa nraakye qora mwihua ntuqutu kyero vatero kyara airi nramwaqiro viro uainivata nrenro uera ntero mwitaamaqiro vi varirera, ⁴⁶mpo enta mwia nronravanto hiamama mwi entaraqaa nriananrove qiani entaraqaa uro ntantero nrumu mwia kyaiqa taqero nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, E ni qua hia riaahua varianani quante, qiananrove.

⁴⁷Kyaiqa vaisi mpovanto variraro mwia nronravanto mwi kyaiqara varaante tiraro mwi quara riero qaqira kyero hia mwi kyaiqara vararero tera hiraitiro, qati variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia nronraqama kyero kyaamwuqo ntuqutu mwataananrove.

⁴⁸Kyaiqa vaisi mpovanto variqaro mwiva hia nai nronra vaisi kyakya hira ntapihiraitiro, mwivavata uaqia hi kyaiqara uti variraro mwia kyaara

mwia nronravanto mwia pataqia ntuqutuananrove.

Airi inraikya varehua varivaro Kotiva mwihua airi inraikyara nina mpiate qiananrove. Airi inraikya mpoqiavata varaari vaisiva variraro Kotiva mwianra airi inraikya mpoqiavata nina mpiante qiananrove. Kotiva vaisi mpo pata kyaiqa nraahu mwianinra mwianra tiqaro, E mwiqara nraahu varairaqe nte qiove qianinrave, qiananrove. Kotiva vaisi mpo nronra kyaiqa mwianinra mwianra tiqaro, E mwia nraahu varairaqe nte qiove qianinrave, qiananrove.

Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura

(Matiu 10:34-36)

⁴⁹Nte qia tuta kyaariro itaarive tina, mwaa mwataaraqaa tumuvave. Qikye, mwi qiava vaakya ite variraqe qiove qiataarave.

⁵⁰Nte nramanri mpo varaaninra hiamama varauqo. Nte mate mwia vekya varuqaro ni anoma kyero muaanra ntaihana varuqo. Nte mwitaama kye variqi vina mwiaqaatai mwi nramanrinra varena nte qio varianinrave. (Iesusiva mwi quara mwitaa tiqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nai qoririma kyeta ru kyaivaro qutu quaninranra tura.)

⁵¹Nkya nianra tiqatama, Nraakye qo- ravanto mwaateraqaama vita variate tiro, mwiva tuminrave, qiarave? Qaqao, hia nte mwitaama variate tina, tumuvave. Nraakye qoravanto ntainra vita variate tina, nte tumuvave.

⁵²Mwaa entaraqaataita hini kyauquruvanto kuaa nraamwuqi variahua ntainra vita taarampoqiavanto nramwutaqa hiqata taara mwitanahua vatama kyeta ntaqivarave.

⁵³Qova nai mwaqauntiro ntaqiraro mwaaquvanto nai qokyantiri ntaqua-

nanrove. Nrova nai nraamwunrantiri ntaqiraro nraamwunravanto nai nrokyantiri ntaquananrove. Nraakye mpovanto nai nraaqutuntiri ntaqiraro mwiva naivata ntaquananrove, tiro.

Mate mwaa entara okyara hia vitama kye taqaavo tura

(*Matiu 16:2-3*)

⁵⁴Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro tonamwuvanto vutusairo nriqanro kyokira rutaihata nkye tiqata, Vati ntirerove, qiavaro vati ntirave.

⁵⁵Nkye taqaavaro toqa vaururuvanto nrihata nkye tiqata qio vuhaananrove qiavaro vuhairave.

⁵⁶Qikye, nkye unraqanraama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye mwi inraikyara mwi inraikyaraqaa qio vitama kye taqeta, nanraqamave nkye mwaa entara qovara hiani okyarara hia vitama kyeta taqaavo?

I ko tirera hirara vaakya avuqavuma kyaante

(*Matiu 5:25-26*)

⁵⁷Nkye nraato tu kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaare qiataara vaihata nkye nataamaqive hia mwi kyaiqara varaavo? ⁵⁸Mpovanto iqaa qua vatero ko nraamwuqi i vita varero virero hirera, e mwikyantiri aanrani viqarama mwi quara avuqavu hianta. Mwiva i vita varero ko riaani vaisiva hinani uro kyairaro mwiva i vita porisi mwinranro porisivanto i karavuqi uro kyaankyorave.

⁵⁹Nte qianinra riaante. E hia karavuqitaira qamwanrama taiqenanrave. Ekyaa munima hia nai mwinraitira, hia qio vinanrave, tiro. Iesusiva turama.

Uaqia hi aanranra qaqira kyaate tura

13 Mwi entara vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira timwa mwita tiqata, Karirinyaa vaisinramwuvanto quara ru kyeta Kotira qamwata mwataare tuvaro kamaniva mpo, mwia nrutu Pairaativa nri ntero mwi vaisinramwuhua ru kyovaro mwihua nraanrevanto quara vaakya rukyora mwia nraanre vatama kyero vahurave, tita.

²Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Karirinyaa vaisinramwu mwitaama kye qutu vurara tita, nkye nataamave riaavo? Nkye tiqata, Mwihua qora kyaiqavanto Karirinyaa vaisi hini mwihua qora kyaiqa nraatara kyaihove, qiavo?

³Hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua qutu vuntema kyetama qutu vivarave.

⁴Haaru Siroamini ori nraamwu mpuahaa nraamwuvanto ntuvuraa viro tumu ntiro vaisi 18 nramwu rukyovave. Mwi vaisinramwuhua mpo? Nkye mwinramwuhua nraa quave qiavo? Nkye tiqata mwinramwuhua qora kyaiqavanto Ierusalemnyaahua qora kyaiqa nraatara kyovaro mwia kyaara nraamwu mwiva ntuvuraa viro mwihua ntutuqutu taiqa kyorave. Nkye mwitaamave qiavo?

⁵Qaqao, hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua votima kyetama qutu vivarave, tiro.

Qaampuakya voti hura fikiqaa ntumwa kyero tura

⁶Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai utaqi fiki kyatari mpo vara tutorave. Mwi vaisiva vara tutero vari kyero mpo enta kyai uro mwia tamwa hiqu kye

nraankye timwa kyero uro taqovaro hia tamwa riorave.

⁷Hia riovaro nai kyaiqaqaa ntaqikyi varu vaisirara tiqaro, Taqaante. Nte taarampo ihia ra vina nrina hiqana mwaa kyatariva tamwa riaaninra vekya varuqaro hia tamwa riairave. E mwaa teqa kyera qaqira kyaante. Mwi kyatariva qati vahi qaro kyuqe mwata taiqa kyaankyorave, tuvaro ⁸mwia kyaiqa vaisivanto qaqao tiro. Kuua ihia ra mwia qati kyairaqe nte mwia okyaraqi onti quvu kyena tapitaani mwatara varaqina mwiqi vatena quvu ntamwa taariro tamwa riaarive.

⁹Mpo ihiqi taqairaro mwi kyatariva tamwa riairera, e mwia qati kyaante. Hia tamwa riairera, e qioma teqa kyera qaqira kyenarave turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Iesusiva mwaanraqaa mwoqa ntavako nraakyaera kyuqema kyora

¹⁰Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwu mpoqi qua timwa nyi varuvaro ¹¹nraakye mpovanto mwiqi varura. Vaanavanto nraakye mwiavata varuva mwia nriqa vu inraikyara mwuvaro nraakye mwiva 18 ihia ra nriqa vuvaro variqiro vura. Mwia mwoqavanto ntavaka vuvaro mwiva hia ntatuta variraitiro, kakataama viro nraahu varura.

¹²Iesusiva mwia taqero mwia nraanrama kyero tiqaro, Mwaa nraakye vao, i nriqa viva taiqama viho, ¹³timwa kyero nai kyauqu mwiaqaa viti vatovaro nraakye mwiva qamwanrama kyero mwaamwianra viro variqaro Kotira nrutu tuaahereqaro varura.

¹⁴Kotira nrutu tuaahere varuvaro Iesusiva mwaanra entaqaa mwi nraakyaera kyuqema kyorara tiro, mwia kyaara mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varu vaisira raraqa tovaro nraakye qorara tiqaro, Kyaiqa enta 6 nramwuma

vaiho. Mpovanto nkyi nyamwanta kyuqema kyaarive tita, mwi entaraqaa nraahuma nriate. Hia mwaanra entaqaa nkyi mwamwanta kyuqema kyaarive tita nriate, tiro.

¹⁵Vaisi mwiva mwitaa tuvaro nronravanto Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye ekyaa mwihua mwaanra entaqaa nkyeta purimakauve, ntonkive, nraamwuqitai ntatu kyeta sitaqita tumu nramanri nyi variarave.

¹⁶Nraakye mwaava nkyi haivaqara Evarahaamunra nraisivanto variharo Saataaniva 18 ihia ra mwi nraakyaera rupa tairave. Qioma mwaanra entaqaa kyaahaqa hiqana huvantu kyaaninrave, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwia nramwutaahua mwi quara rieta kyaurita varuvata qumina nraakye qora mwihua Iesusiva kyaiqa varorara rieqata Iesusira qamwata mwatora.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 13:31-32; Maaki 4:30-32)

¹⁸Iesusiva tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva nanra inraikya votima kyerove vahiho? Nkye mwianra ntapihi kyeta riaate tina, nte nanra inraikyaqaa ntumwa kye-nave qianinrave?

¹⁹Qio nte maasiteti uruqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisivanto maasiteti uru aakyoqi isa taiharo mwia uru pata mwiqiava ntukohiro qupiqero kyatari nronra vaihata nyaamwavanto kyauqu kyaara mwiqi nrumu vari vaite hiarave, tiro.

Mpereti nraakyo tairaqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 13:33)

²⁰Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiro, Kotiva ntaqikyiariva nanra inraikya votima kyerove vahiho?

²¹Mwiva taupataira votima kyeroma

vaiho. Nraakyevanto mpereti utarera hiro parauaa vara kyero mwiva nrakyo taarive timwa kyero, taupataira vara kyero paraua vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva ekyaa viro nrinro hiro mpereti ugenra kyaiharo nrakyo tairave, tiro.

Qesa patara tura

(Matiu 7:13-14, 21-23)

²²Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusareminianra viqaro mwatukya nronraqivata, pataqivata, kyuqe qua mwakyaakya timwa nyinro.

²³Mwitaamaqiro vuvaro vaisi mpo-vanto tiqaro, Nronrao, nraakiara Kotiva tiriqitairo pataqiatanave tivitaananrove? tiro. Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,

²⁴Nyaamwunianra quava qesa pataqive. Nkye mwukyaari mwata kyeta qesa mwina quate. Nte nkyi qutaa timwa nyuqo. Nraakye qora airivanto quare tiravata hia qio vivarave.

²⁵Nraamwu qova qesa tita tairata nkye mwaatani varivorave. Nkye mwaatani varita qesa ntuqutita tiqata, Nronrao, qesa qatua timwa taante, tivaro mwiva, Qaqao nkye tainyaahuave. Nte hia nkyi taqauhuave, qiananrove.

²⁶Mwiva mwitaa tirata nkye tiqata, Qaqao, tire ivatama kyeta kyara nraunrahuave. E tiri mwatukyaqi variqara qua timwa timwianrahuave, tivaro mwiva qaiqaa tiqaro, ²⁷Nkye tainyaahuave? Nkye uaqia hi kyaiqara uti variahuave. Hiante mwaisaita quatemala, qiananrove, tiro.

²⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nraakiara taqaivata nkyi haivaqahua Evarahaamuvavata, Aisaakivavata laikopuvavata, ekyaa poropeti vaisinramwuvata Kotira mwatukyaqi varivata nkye mwaaqani varita nteqata nkyeta aanrai teti

nreqata varivarave. ²⁹Nraakiara huari vu nri ntainanyaahuave, huari vu vinanyaahuave, mwaa hini tokyanyaahuave, vitira hini tokyanyaahuave, mwihua nrita ntuvaantua hita Kotira mwatukyaqi kyara nrevarave.

³⁰Mate mwoqani varihua nritareta vunima varivarave. Mate vuni varihua tumitareta mwoqanima varivarave, tiro.

Iesusiva Ierusaremiqinaahuara mpo kye tura

(Matiu 23:37-39)

³¹Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwu nri nteta Iesusirara tiqata, Sivira nritarera mpo mwatukyani quante. Herotiva vunyaa vaisivanto i ru kyarero uti variho. E mwaini variraro mwiva i ru kyaankyorave, tita.

³²Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkye uro qaakyau vairi mwia timwa mwiate. Nte matevata huravata vaana siteqana nraakye qora kyuqema nyatarerave. Mwitaamaqi vina mpora taarampo enta mwiqiaraqaa ntena kyaiqa taiqa kyarerave. Nkye mwia mwitaama timwa mwiate.

³³Nte matevata huravata mporavata Ierusaremini virerave. Hia qumina mwataqaa poropeti vaisi ru kyevarave. Ierusareminima ru kyevarave.

³⁴Po, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo. Po, Ierusaremiqinaa nraakye qora tuaavo. Nkye Kotira poropeti rukyaahuave. Kotiva titai vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave. Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraaokya iri kyero ntumwaqu taintema kyena nte qaiqaavata qaiqaavata nkyiara po timwa kyena nkyiqa ntaqikyirera huqata nkye ni qoririma mataavo.

³⁵Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma

vahiananrove. Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaraitita, variqi vivaqe nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ni ntapihi kyeta taqeqata nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataare tivarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Kyuqu kyauqu kyoto vaisira kyuqema kyora

14 Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva Parisi mwihua nronra vaisi nraamwuqi kyara nranrenro vuvata mwiqi varuhua mwiaqaa vu vate varura.

² Mwitaa huvaro Iesusira tataaqaa vaisi mpo mwia kyuqu kyauqu kyota vuvu varuvaro Iesusiva mwi vaisira taqero ³ mwaanra okyara tuhuavata, Parisivata, kyapara hiro tiqaro, Tire mwaanraqaa vaisi kyaahaqa hiqata mwia mwamwanta kyuqema mwataarera, tire teta mwaanra qua nteqave kyaananrave, hiave nteqa kyaananrave? Nkye tivaqe riaankye, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia qua mpoqiavata tuvaro Iesusiva vaisi mwia vita kyero mwia mwamwanta kyuqema kyero titovaro vura.

⁵ Vuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara tiqaro, Nkyiqitairo mwia mwaaquvan-tove, mwia kauvantove, mwata quvu teraqi ntumwa virata nkye hiave mwi entaraqaa mwia ntanrau mwaanri kye-varave? tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwi quava hia vahuvata tirema varura.

Nkyiari vara mwataniqa hi quara tura

⁷ Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro taqovata kyara nranrenra nruhua mponramwuvanto tainta kyuqeraqaa nraahu mwata kyaavirerata uti varuvaro Iesu-

siva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

⁸ Vaisi mpovanto nraakye ntumwinrenra hiro iara nrinra kyara nraante tirara hia enanasaira uro tainta nronra kyuqeraqaa mwatakyaa vira variante. E mwiaqaa variraro nraamwu qova nronra vaisi mpo nraanrama kyero ⁹ iara tiqaro, Tumitarera e uto mpuani variraro nronra vaisi mwaava tainta mwiaqaa mwatakyaa quarive, qiankyorave. Mwiva mwitaa tirera, e mwiqi nronraqama kyera kyaauriqarama uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira varinanrave.

¹⁰ Hia mwitaa hiraitira, mwataa hianta. Kyara nranrenra hiro i nraanrainranra virava uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira variante. E mwitaa hiraro nraamwu qova nri ntero iara tiqaro, Ni totio, hia mwini variante. Nrumu mwaini tainta kyuqeraqaa mwatakyaa quante, tirara e nraakye qora suqaa uro tainta nronraqa mwatakyaa vira variqara e nrutu nronra varenanrave.

¹¹ Nai nrutu nraahu tuaaheraariva variraro nraakiara mwia nrutu vara mwataniqa hiananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kye variariva variraro nraakiara mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi mpovanto mwianra nrinra ni nraamwuqi kyara nraante turara tiqaro, Nraakye qora kyara nyinrenra hira hia ena toti vaative, ena qata vakyaave, ena vataahuave, i nraamwunaahua airi inraikya vatehuave, hia mwihua nyaanraante. E mwihua nyaanrama kyera nyinrenra mwihua mwia hiniqama kyeta inavata mwivarave.

¹³ Nraakye qora kyara nyinrenra hira vehi nraakye qorave, kyuqu kyauquara ihuave, vu qipaarihuave, mwihua nyaanraante.

¹⁴E mwitaama varihua nyaanrama kyera aaqaa nraahu nyinranro Kotiva mwianra riero i qamwata mwatero i kyuqema mwataanrove. Nraakiara Kotiva kyuqe nraakye qora qati vara sivuma kyaaninraqaa Kotiva ina kyoqaa mwiananrove, tiro.

**Nronraqama kyero kyara nyiani
vaisiraqaa ntumwa kyero tura**

(Matiu 22:1-10)

¹⁵Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto mwiqi kyara nre varuva Iesusira tiqaro, Qikye, Kotira mwatukyaqi kyara nrehua qamwateqata varivarave, tuvaro ¹⁶Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyara nronraqama kyero tera taarama kyero vatero nraakye qora nyaanranrenra tuhua timwa nyitero tiqaro, Mwi entara kyara nraaninraqi nriate, tiro. Mwitaa timwa kyero varuvaro ¹⁷mwi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi titero tiqaro, Uro tirata nriate. Ekyaa inraikya terama taiho, qiante, turave.

Tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto uro timwa nyuvata ¹⁸mwihua kuaiqia kuaiqiavanto tiqata, Po, mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia quaninrave, tita. Vuniqama kyero mpovanto mwia kyaiqa vaisiara tiqaro, Nte mwata mpo kyoqaama kyena varauqo. Nte mwia uro taqarerave. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave, ¹⁹tuvaro mpovanto tiqaro, Nte kyaiqa vare varia purimakauhua kyauqurutana kyoqaama tauqo. Nte kyaiqa vareqana mwihua mwataara hirerana vuqo. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave, tuvaro ²⁰mpovanto tiqaro, Nte mateqa nraata varauqo. Po, hia qio quaninrave, tiro.

²¹Ekyaa mwihua mwitaa nraahu tuvaro kyaiqa vaisi mwiva nrumu ntantero uro mwihua tu quara nai nronra

vaisi timwa mwuvaro mwia raraqa tovaro nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Hi- antera mwatukyaqi virava uro aanra nronraqaatairave, aanra pataqaatairave, vehi vaisivata, kyuqu kyauquara ihuavata, su qipa quarihuavata, kyuqu are aremaqita nrohihuavata, sita varera nriante, turave.

²²Tuvaro mwiva tuntema kyero uro sitaairo nrumu kyero tiqaro, E qiarantema kyena sitaaina nrumu kyauqaro tainta hini qati nraahu vaiho tuvaro ²³mwia nronravanto tiqaro, Mwatukya mwiqi qaqira kyera virava uro aanraqaatairave, aakyoqitairave, api nraakye qora taqerahua mwihua vuavi raavira tirata nrumu ni nraamwu piqa kyaate. ²⁴Nte i timwa mwuqo. Tauraaqama kyena nyaanrama tau nraakye qorahua hiam qio ni kyara nrevarave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

**Iesusira vataairo virera
hu vaisirara tura**

(Matiu 10:37-38)

²⁵Nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvaro Iesusiva tuqasaa viro mwihua timwa nyinro tiqaro, ²⁶Vaisi mpovanto ni nraaqiara varirero nte hunani nrinrenra hiro mwiva nai nrohua qohuave, nraata nraaqiarave, nai qata vakyaahuave, nai mwata mwaaqa qati variqiro quaninranrave, nronraqama kyero riemwaqiro viqaro nianra hia nronraqama kyero riaariva hiam qio ni nraaqiara variananrove.

²⁷Mpovanto hia nai rukye kyatarira vara qu varero ni pataqiro nrinrenra, mwiva hiam qio ni nraaqiara variananrove.

²⁸Nkyiqitairo vaisi mpovanto nraamwu nronra hoqarera hiro mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro nraato tuqiro viro kyatariarave, mpo inraikyarave, qioma munima

kyaaninrave timwa kyero, nraamwu hoqairave.

²⁹Mwiva hia mwitaa hirera, mwiva nraamwu hoqeqaro nraamwu tura nraahu ratairaro munima taiqa viraro hia hoqa taiqa kyairata nraamwu mwia taqehua raima mwateta tiqata,

³⁰Qikye, vitira taqaate. Mwi vaisiva nraamwu tohara tero hia qio taiqa kyaiho, tivarave.

³¹Mpo quavata tirerave. Vunyaa vaisi mpovanto nai henanra mpovata ntaqirera hiro, mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro variqaro nai ntaqua vaisihua kyaara ntumwa kyero taqero tiqaro, Nte qiove mwia nraatara kyaaninrave, hiave qio mwia nraatara kyaaninrave? tirave. Mwiva taqairaro mwia ntaqi vaisihua 10,000 nraahu variaro mwia nramwutaara ntaqi vaisihua 20,000 varivera, mwiva ni nraatara kyaankyo tiro tiqaro, ³²Kyai ni nramwutaa mwiva nyianrani variraqe nte vaisi mpo titaariro mwiva uro mwianra qao tiro mwaateraqaama variare qiananrove, tiro.

³³Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Mwia votima kyeta nkye hia mpo inraikya mpo inraikya tutaara qaqira kyaivera, nkye hiam a qio ni nraaqiara varivarave.

Iesusiva horeqaa ntumwa kyero tura

(*Matuu 5:13; Maaki 9:50*)

³⁴Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, tire hia qio qaiqaa utu kyaararo qiakyaa hiananrove. Tire mwia qaqira kyaaninrave.

³⁵Mwitaama quani horera hia qio kyara kyaahaqa hiraro kyaravanto kyuqema kyero quapiqaananrove. Kyaravanto kyuqema kyero quapiqaarive tita hia mwi horera purimakau raha kyapata qio vatevarave. Nkyi nyaato

vahiarihua hivera, nkye mwi quara ntapihi kyeta riaate, tiro.

**Sipisipivanto raupirima vuraqaa
ntumwa kyero tura**

(*Matuu 18:12-14*)

15 Mpo enta taakisi vare varuhua-vata, qora kyaiqa vare varuhua-vata, Iesusira qua riarerata nri nteta varuvata

²Parisi vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, *nrrutu nraunru/nrrunru nraanru* tita tiqata, Qaqao, mwaa vaisiva qora kyaiqa uti varia vaisihua qamwata nyatero mwihua kyapata kyara nre variho, tita.

³Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, ⁴Nkyiqitairo vaisi mpovanto 100 sipisipi vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwi vaisiva nataave hiananrove? Mwiva 99 sipisipi mwihua utaqi kyero mpo sipisipi raupirima quaninra puua hirero quananrove. Mwiva puamaqiro viro uro mwia puama kyero taqaananrove.

⁵Mwiva mwia puama kyero qamwata kyero vara nai qumwuqa qu varero ⁶uro mwaatani mwia kyero mwiavata variahua nyaanrama kyero tiqaro, Nkye nrumu nivatama kye qamwataate. Ni sipisipi raupirima vihana nte mwia puama kyauquo, qiananrove.

⁷Nte qianinra nkye ntapihi kyeta riaate. Mwia votima kyeta 99 nraakye qora hia qora aanra nrohuhua varivata nyaamwuni varihua mwihuara qamwate variqata taqaivaro qora kyaiqa varaari vaisiva kuaiqiavanto qora aanra qaqira kyairera, mwianra riegata nyaamwuni varihua mpoqama kyeta qamwatevarave.

Munima raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

⁸Nte qaiqaa mpo quaqaa ntumwa kyena tinerave. Nraakye mpovanto ori munima kyauqurutana vataiva taqaiharo munima kuaiqia raupirima vira. Mwitaa hiraro mwiva nataave hiananrove? Mwiva omwa qupi kyero nraamwuqi ntupi kyero mpoqi mpoqi puamaqiro viro taqaananrove.

⁹Mwiva puama kyero varero nai totivaativata, mwiaavata variahuavata, nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye ni vatama kyeta qamwataate. Nte munima raupirima kyaura puama kyena varauqo, qiananrove.

¹⁰Nte qianinra riaate. Mwia votima kyero qora kyaiqa varaari vaisiva qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua qamwate varivarave, tiro.

Mwia mwaaquvanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

¹¹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana mwata tovaroma ¹²mwia mwaaqu nraakiaraava siviro nai qorara tiqaro, Ena vataana inraikyara nraakiara ntainra kyera ni mpirerave tinanra mate nraahu ni mpiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwia qova nai vato inraikyara ntainra kyero nai mwaaqutana nyunrave.

¹³Nyuvaro mwia mwaaqu nraakiaraava pataqia variro nai hu inraikyara mpohua nyiqanro munima varero nyianra mpo mwatani vuva uro mwini variqaro qora vaisi kyapata qora kyaiqaqaa munima vare vura taiqa tuto kyorave.

¹⁴Taiqa tuto kyovaro mwiaqaatairo nronraqama kye aara nto entava nri ntovaro mwiva vehi vaisi variqaro ¹⁵uro mwi mwataraqaanaa vaisi mpo-

qaa kyaiqa vararero viro. Vuvaro mwi vaisiva tiqaro, Uro ni quaraqaa ntaqikyiqara mwihua kyara nyiante, turave.

¹⁶Tuvaro mwiva quara kyara nyi variro tiqaro, Qikye, quara kyara nyiqana viti vaati ntenavata nraataarave, tuvaro mwia kyara mwianri vaisiva hia varura. ¹⁷Mwia nraataa huvaro varuvaro mwia vu nraato ntutoraa vuvaro mwiva riero tiqaro, Ni kora kyaiqa vaisi airinramwuvanto variavaro airi kyara vaihata mwihua nreqata variavana nte mwaini variqana kyarara huqo. ¹⁸Kyai nte sivina ntena kova hinani nrumu ntantena quankye. Nte urontena ntena korara mwitaama qianinrave. Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqara utu nyatauqo. ¹⁹Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave. E ni vara mwataniqama kyairaqe nte i kyaiqa vaisi nraahu variankye. Nte quariva uro mwitaa tinerave, tiro.

²⁰Mwitaa timwa kyero mwiva siviro nai qova hunani nrunra. Nai qora nraamwu qaumato nruvaro mwia qova nyianrasairo vutu mwia taqero qamwata kyero hiantero uro nai mwaaqu ntavaaqavu kyero mwia kyuquqama mwatero varuvaro ²¹mwia mwaaquvanto tiqaro, Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqarama utu nyatauqo. Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave, tiro.

²²Mwitaa tuvaro mwia qova nai kyaiqa vaisi timwa nyinro tiqaro, Hianteta nkye uro tuavaaqaa kyuqera varaqita nrumu mwiate. Kyaatamwavata inranravata varaqi nrumu humwataate.

²³Purimakau nraati kyuqera rukyeta utaate. Mate tire mwia qamwata mwataanarave. ²⁴Ni maaquvanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Ni maaquvanto raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo, tiro. Mwitaa timwa kyero nai mwaaqu qamwata

mwatero kyara vara kyero mwia vaahaqama mwatorave.

²⁵ Mwia vaahaqama mwate varuvaro mwia vakyaava kyaiqa varonasairo nri ntero riovata ²⁶ ihi nte variqa tuvaro mwiva nai qora kyaiqa vaisi mpo kya-para huvaro mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, ²⁷ I qatavanto vevasairo nri ntaiharo i qova mwianra qamwateqaro purimakau nraati kyuqera ru kyero uta mwataiho. I qata kyuqema nai vitero qamwateqaroma mwitaa iho, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro mwia vakyaara raraqa tovaro kyaruru ntumwa kyero tiqaro, Hia nte nraamwuqi virerave, timwa kyero mwaatani varuvaro mwia qova veva ntero mwianra po qati nraamwuqi nriante tuvaro mwiva mwitaama tiro:

²⁹ Nte airi ihiara i kyaiqa vaisi votima kyena i kyaiqa vareqana hia nte mpo entavata i qua raaquta kyaurave. Nte ntena toti qamwata nyataankye tuqara e hiana memenra nraati mpoku ntuqutu ni mpiaro.

³⁰ I nraaqiara mwaava api qaraqita nrohia nraakyehuvata e hiana inraikyara varaqiro mwihuaqaa uto taiqa kyero nrihanrama e purimakau nraati kyuqera qumina ntuqutu kyera mwinra hiaro, tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro mwia qova qaqao tiro, Ni maaquo, e mpo enta mpo enta ni vatama kyera variaravave. Nte hu inraikyara ekyaa inraikya mwia tetatana hunanrave. ³² I qatavanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Mwiva raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo. Mwitaa ihatara tita, tire mate mwia qamwata mwatarerave, turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

**Kyaiqaqaa ntaqiky i varu
vaisiva uaqiama kyero kyaiqa
varoraqaa ntumwa kyero tura**

16 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Haaru vaisi mpovanto munima airi vatova varuvaro vaisi mpovanto mwia kyaiqa vareqaro mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyurave. Mwiva hu inraikyaraqaa ntaqiky i varuvaro mpovanto nri ntero tiqaro, E hiana inraikyaraqaa ntaqiky i variva e hiananra hini nramwa kye variho, tuvaro ² munima vato vaisiva mwiva mwia nraanrama kyero tiqaro, E nanra varaana quarave nte riauqo? Nte hu inraikyara ntaqikyiqara varenanra qara ntumwa tairaqe taqaankye. E hia nte hu inraikyaraqaa ntaqikyinanrave. E taiqenanrave, tiro.

³ Mwitaa tuvaro kyaiqa vaisi mwiva riero tiqaro, Po, ni nronravanto nte kyaiqa varauraqaatairo ni taiqama kyaananrove. Nte nataave hianinrave? Hia nte kepukyaqama kyena onti quvuaninrave. Nte mpohuara nianra po tiqata munima mpiate qianinra kyauruaninrave, tiro. ⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva kyai nte mate mwitaa mwitaa hiaro nraakiara ni titairata nraakye qora nianra qamwateqata ni pitaqita uro nkyiari nraamwuqi kyaate, tiro.

⁵ Mwitaa timwa kyero nai nronra vaisiqitaita munima vareta qakyo mwianre tu vaisihua nyaanrama kyero vuni nru vaisira mwia kyapara hiro, Ni nronravanto iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro ⁶ mwiva tiqaro, Mwiva niqi vataiva vahamwenra 100 taqu vaiho, tuvaro mwia munimaqaa ntaqikyuva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 50 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero vaisi mpora tiqaro, Mpo e, iqi vataiva nataamave

qati vaiho? tuvaro mwiva tiqaro, Uiti tua 100 tuama qati vaiho, tuvaro mwiva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 80 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁸Mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyiqaro mpuara vare varu vaisiva mwitaa-maqiro vuvaro mwia nronravanto taqero tiqaro, Qikye, vaisi mwihua mwia toti variate tiro, mwiva vu nraato tuqiro viro mwiva mwitaa hi variho turave. Mwatani varia vaisihua nkyiari hena vaisi kyoqaa nai mwi nai mwi hiqata nkyiari riemwa kyeta kyoqaa kyaiqa varaqi quarave. Mwihua kyoqaa kyaiqa vareqata omwa itainani nria vaisihua nraatara kye variarave, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mwatani variahua apiqama kyeta tuto kye varia munimanra nkye mwi munimanra vara kyetama avuqavuma kyeta totiqa hiqata nyiate. Mwitaamaqita vivaro munima taiqa virata nkye ekyaa enta qati variqi vi nraamwunraqi vivaro nkye munima nyi vaisiva nkyi qamwata nyataanarove.

¹⁰Vaisi mpovanto pata kyaiqaqia vareqaro mwiva mwi kyaiqara avuqavuma kyero varairera, mwi vaisiva nronra kyaiqavata avuqavuma kyero varaanarove. Vaisi mpovanto pata kyaiqa varero mpuara utiqaro varairera, nronra kyaiqavata mpuara utiqaro varaanarove.

¹¹Nkye mwata mwaqaq variahua apiqama kyeta kye varia munimanra hia kyuqinra kyeta ntaqikyivera, Kotiva hia nkyiara, Nkye ni kyoqaa qutaa kyoqaaqaa ntaqikyivarave, qiananrove.

¹²Nkye mpova hiani inraikyaraqaa hia kyuqema kyeta ntaqikyivera, Kotiva nkyiara, Nkye nkyeta vate inraikyaraqaavata hia kyuqema kyeta ntaqikyivarave, timwa kyero hiaman nyananrove.

¹³Hia kyaiqa vaisi mpovanto vaisi nronra taaratanaqaa kyaiqa varaanarove. Mwiva mwitaa hiqaro nronra vaisi mpora mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva nronra vaisi mpora kyuqerave timwa kyero mpora uaqia hiravema qiananrove. Airi inraikya vatevave, munimavantove, nronra vaisi votima kyero nkyiqa ntaqikyivi varirera, nkye munima varerara nraahu riemwaqi viqata hia Kotira kyaiqavata qio varaqi vivarave, tiro.

Iesusiva qua mwaanra mponramwu tura

¹⁴Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovaro mwihua mwutukyavanto munimanra nraahu vahuvatara tita, mwihua Iesusiva qua turara raima mwatora.

¹⁵Raima mwatovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwihua nkyiara avuqavu nrohi varia vaisihuave qiate tita, nkye nraakye qora suqaa avuqavuma kyeta nrohi variarave. Nkye mwitaa hiavaro Kotiva nkyi mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara taqe varirave. Mwatani variahua tiqata, Kyuqe inraikyave, ti variara mwi inraikyarara Kotiva tiqaro, Uaqia hi inraikyara qumina inraikyave, ti varirave.

¹⁶Haaru hia Ioniva varu entara Mosesira qua mwaanravantovata poropeti vaisi qua mwaanravantovata vahurave. Mwiaqaatairo Ioniva nramanri nyi varuva nri ntero qaraakya qua kyuqe qua Kotiva nkyiqa ntaqikyiani quara timwaqiro vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora nkyiarianasai kepukyaqama kyeta Kotira mwatukyaqi virerata uti variarave.

¹⁷Qio nkye riaate, Haaruaa mwaanra qua qatima vaiho. Nyaamwuvantovata

mwatavantovata taiqa viraro Kotira qua nronravantovata patavantovata qatima vahiananrove.

Nraakye qaqira kye okyarara tura

(Matiu 5:31-32, 19:9; Maaki 10:11-12)

¹⁸ Vaisivanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaiva, mwi vaisiva Kotira qua mwaanra nteqa kyairave. Mpovanto qaqira kyai nraakyera varai vaisiva, mwivavata Kotira qua mwaanra nteqa kyairave, tiro.

Rasarusirara tura

¹⁹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyuqe tuavaaqa nraahu ututero mpo enta mpo enta qiakyaa hu kyarara nraahu nreqanro varurave.

²⁰ Mwiva mwi kyarara nraahu nreqanro varuvata vaisi mpo mwia nrutu Rasarusira vitaqita uro airi inraikya vato vaisira nraamwu qesana kyovaro varura. Mwi vaisiva hia mpo inraikyavata vatova vehi vaisivanto varuvaro rumpuaravanto nraahu ekyaa mwia mwamwantaqa vahuvaro ²¹ variqaro mwiva airi inraikya vato vaisiva kyara nreqanro viti vaati qaqira kyora mwia nraahu utu kyeqaro nranrenro varura. Rasarusiva mwini varuvaro vairinramwuvanto vitare nritare hiqata mwia rumpuara pohi varurave.

²² Hia mpo inraikyavata vato vaisiva qutu vuvata nyaamwunyaahua mwia vitaqita uro Evarahaamuva nai haivaqava varunani kyorave. Uro kyovaro airi inraikya vato vaisiva mwivavata variro qutu vuvata mwataqi quntamwa torave. ²³ Quntamwa tovaro mwiva qutu vuhua varunani variqaro atura nti varurave. Atura ntiqaro mwiva vuru taqovaro Rasarusiva Evarahaamukyantiri qamwateqaro nyianrani varurave.

²⁴ Mwini varuvaro mwiva Evarahaamunranra aakyara ntero tiqaro, Evarahaamuo, ko, e qati nianra po kye timwa mataante. E Rasarusira titairaro mwiva nai kyauqu uro nramanriqi mwaamwi ntamwa kyero tumu ni maaqinriqaa vatairaro tututaarive. Nte qia nronraqi variqana atura ntiqana varuqo, tiro.

²⁵ Mwiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Ni maaquo, e riaante. E tauraa qati varuna entara e kyuqe inraikya vatoraro Rasarusiva qora inraikya nraahu vatorave. Mate mwiva mwaini variqaro qamwateqaro varihara e mwini atura ntiqara variaro.

²⁶ E qaiqaavata rie variraye nte qua mpoqiavata i timwa mwiankye. Nte varuqara e variararo tiri utaqaa okai nronrama vaiho. Mwaisaita mwini vivorave, mwisaita mwaini nrivorave tiro, okai nronra utaqaa vatairave, tiro.

²⁷ Evarahaamuva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Po, ko, nte iara qati ni qua riaante tuqo. E Rasarusira titairaro mwiva ni kora nraamwuqi uro ntero ²⁸ ni kata pakyaa kyauquru variahua timwa nyianrive. Mwihuavata mwaini nriqa vinani nrivorave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, qara ntumwa to quava vahirave. Mwihua mwi quara qioma rieverave, tiro.

³⁰ Tuvaro qati varu entara airi inraikya vato vaisiva tiqaro, Hiave, Ko, Evarahaamuo, qutu quarive nrumu ntantero uro timwa nyinrata mwihua mwia qua rieqatama qora aanra qaqira kyevarave, tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Mwihua Mosesira quavata poropeti vaisi quavata hia riaivera, mwihua qutu quariva nrumu ntantero uro qiani quaravata hiam qio rieverave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Uaqia hi kyaiqarara tura

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maaki 9:42)

17 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraake qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po kye timwa mwatauo. Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.

²Nraaqiara mpo uaqia hi aanranra nraamwutaani vaisiva variraro nraakiara Kotiva mwi vaisira uaqiama kyeroma ntuqutu mwataananrove. Kotiva mwi vaisira mwitaa hianinranra rieqaro mwi vaisiva mwataama qiari. Qikye, eqaataara qumina nte mwi nraaqiarara uaqia hi aanranra nraamwutaurave. Haaru hia mwitaa hiava entara ni nuntaqi ori nronra sutukye ni rumpua nronraqi tuto kyaataarave, qiananrove. ³Nkye uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauru kyeqata variate.

E taqairaro i qata vakyaavanto Kotira qua nteqa kyairera, mwianra hia qaiqaavata mwitaa hianta qiante. Mwiva tiqaro, Nte po tuqo. Hia qaiqaavata mwitaa hirerave, tirera, e tiqara, Mwi quara matema qaqira kyauqo, qiante. ⁴E taqairaro mwiva kuaa enta 7 nani i uaqiama mwatero nrumu iara po hia mwianra riera taunru mataante tirera, e eo timwa kyera 7 nani mwianra tiqara, Nte mwi quara qaqira kyena hia iqaa qua vataaninrave, qiante, tiro.

Kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita virara tura

⁵Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvanto tiqatama, E tiri kyaahaqa hiraro tire Kotirara riemwaqita quarava nronraqa hiarive, tita.

⁶Mwitaa tuvaro nronravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotirara riemwaqi viva masiteti uru pataqia votima kyero vahirera, nkye kyatari vitirara tiqata, E tuqa rirante ntarira uro kyaareraqi qupiqaante, tivaro kyatari mwiva nkyi qua riaananrove, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisivanto nai kyaiqa varaaninranra tura

⁷Iesusiva tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto variraro mwia kyaiqa vaisivanto kyaiqa varaaninranra qati quaqama kyena tirerave. I kyaiqa vaisivanto i kyaiqa vareqaro uro kyatu quvu tero uro sipisipiqaa ntaqiki tero nrinranra e nanreve mwianra tinanrave?

⁸E hiam mwianra tiqara, Hianta ena kyara nrumu nraante, tinanrave. Mwi vaisiva qumina kyaiqa vaisivanto variharara tira, e mwianra tiqara, Nrumu nini kyara nraante terama kye mat-era kyara utaa tavunanra rupa varera kyara varaqira nrumu mpiraqe nramwa kyaarira nraakiara ena kyara nraante, tinanrave.

⁹Kyaiqa vaisi mwiva i kyaiqa taiqa kyairara e mwianra kyuqeveve tinanrave? Qaqao, e hiam mwitaa tinanrave. Mwianra tiqara, Mwia ena kyaiqama varera hiaroma, tinanrave.

¹⁰Mwia votima kyeta nkyevata Kotira kyaiqa uro taiqa kyeta hia mwianra rieqata Kotirara qamwata timwa taante qiate. Nkye mwataama qiate. Tire qumina kyaiqa vaisi nraahuma varuro. Tire mwi kyaiqara vareqata tire teta kyaiqa vaisi kyaiqa nraahuma varauro, qiate, tiro. Iesiva turama.

Rumpuara taumavanto mwamwanta nre varuhua kyuqema kyora

¹¹Iesusiva Ierusareminianra viqaro Sameriaa mwata hini vahuvaro Kariri

mwata hini vahura mwia utaqaa vuvu ¹²mwatukya mpoqi uro ntovata vaisi kyauqurutanavanto Iesusira uro qintorama kyeta. Rumpuara uaqia huva mwihua mwamwanta nre varuhua vutura nyianrasatataita aakyara nteta tiqata,

¹³Iesusio, e nronravantove. Qati tirinramwuanra po kye timwa timwa taante, tita.

¹⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotira kyaiqa vare varia vaisihua hianani vivata nkyi mwamwanta itutuma kye taqaate, tuvata mwihua Iesusiva tuntema kyeta aanraqaa viqata taqovaro mwihua rumpuaravanto tavanta vuvaro mwihua nyamwantavanto kyuqema vuvata mwihua qio varura.

¹⁵Mwihua qio varuvaro mwihuaqitairo kuaiqiavanto nraahu nai rumpuara tavanta vura taqero nrumu ntantero aakyara ntamwa kyero Kotira nrutu tuaaheraqi ro vura.

¹⁶Vuva uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro variqaro Iesusira qamwata mwate varura.

Vaisi mwiva Sameriaa nyaava varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, ¹⁷Nte vaisi kyauqurutana kyuqema nyataurave. Vaisi 9 nramwu tainive quavo?

¹⁸Nanraqamave mpo mwatanaa vaisi mwaava nraahu Kotira nrutu tuaaherarerri niho? tiro.

¹⁹Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Qioma sivira quante. E nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i mwamwanta kyuqema viho, tiro. Iesusiva turama.

Kotiva ntaqikyianinranra tura

(Matu 24:23-28, 37-41)

²⁰Parisi vaisinramwuvanto uro Iesusira kyapara hita tiqata, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva taireve qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva

mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwiva qovara hianinra nkye hia vuqotaita qio taqevavarave.

²¹Hiamaa mpovanto Kotiva ntaqikyianinra taqero mwinima vaiho mwainima vaiho qiananrove. Kotiva nraakye qora mwihua utaqi variqaro mwihuaqaa ntaqikyiananrove, tiro.

²²Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiqata, Qikye, Iesusiva kuaa enta nraahu tiri-vata varirake tire qiove qiataarave, tiqatama hia qio ni taqevavarave.

²³Mwi entaraqaa vaisi mponramwuvanto nkyiara tiqata, Iesusiva mwinima variho. Mwainima variho, tivata nkye hia mwihua qua rieqata mwihua vataqita quate.

²⁴Aaquakyaa tiqaro ekyya nyaamwu ntuvaahama kyaintema kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaa tumuaninrave.

²⁵Qakyo qoqaa tuminrenra hiarita mate mwaa entara vari nraakye qorahua nronra muaanra nraante mpi-vake varaarita mwihua ni qoririma matevarave.

²⁶Noaava varu entara nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utuntema kyeta nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utivarave.

²⁷Noaava varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqita vita nraata vaati varaqita vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunraqi viqetovaro humwunravanto nronraqama kyero ntero mwihua ekyya ru taiqa kyorave.

²⁸Nte tumuani entava Rotiva qati varu entara votima kyero vahiananrove. Rotiva qati varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqi vita, nkyiari kyoqaa kyaiqa varaqi vita,

nraata vaati varaqita vita, kyara vara tuqi vita, nraamwu hoqaqi vita mwitaa mwitaamaqita vuvaro ²⁹ Rotiva Sotomi mwatukyaqitairo vuvaro nyaamwusairo qiavanto vati votima kyero ntiqaro mwi mwatanaahua ekyaa itamwa taiqa kyorave.

³⁰ Nte qovarama quani entara nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata nkyiari kyaiqa nraahu varaqi vivarave.

³¹ Mwi entara vaisivanto nraamwu aatareqani variariva nai vataani in-raikyara vararero nraamwuqi hiamava ntaarive. Vaisi mpovanto kyaiqa varaariva nrumu ntantero nraamwuqi hiamava quarive.

³² Rotira nraatavanto apiqama viro taiqa vurara nkye riaate.

³³ Nte qutu quankyo tiro qati varianinranra nronraqama kye riaariva qutu quananrove. Hia nai qutuaninranra nronraqama kye riemwaqi quariva, (mwiva qutu viro mwiaqaatairo) ekyaa enta qati variqiro quananrove.

³⁴ Mwi entara entaqi vaisi taaratana-vanto taariqaa vaite varivaro kuaiku nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove.

³⁵ Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti ti varivaro kuaqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove.

³⁶ [Vaisi taaratanavanto utaqi kyaiqa vare varivaro kuaqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwini kyairaro variananrove], tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Tainive mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutu quani inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

Hia kyuqema kyero ko rio vaisiraqaa ntumwa kyero tura

18 Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra mwihua Kotirara aakyara ntamwaqi vivaro hia pupohairata qaqira kyaate tiro, mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, ² Haaru qua avuqavu hi varu vaisiva iaasiva mpo mwatukyaqaa variqaro mwiva hia Kotira nraatu aatu hu vaisiva hia nai hena vaisiaravata nronraqama kyero rie varu vaisiva varurave. ³ Mwiva varuvoro tetoqa nraakyevantovata mwi mwatukyaraqaa varurave. Mwi nraakyeve ekyaa enta ko rio vaisiva varunani nri ntero tiqaro, Vaisi mpovanto ni qoraqama matairara rieqara e ni qua avuqavuma mataante, turave.

⁴ Mwitaa timwaqi viro vuvaro airi enta ko rio vaisiva hia mwia kyaahaqa hi-ataa huvaro hia mwia kyaahaqa hurave. Mwitaamaqi viro ekyaa mwianra tiqaro, Nte Kotiraravata vaisiaravata hia nronraqama kyena riauva ⁵ tetoqa nraakye mwaavata hia kyaahaqa hiataa ihana varuqaro mwiva airi nani nte hunani nri variqaro ni antue variho. Kyai nte mwia qua riena avuqavuma mwataairo mwiva hia mpo enta mpo enta qaiqaavata nte hunani nriqanro ni pupohama mataarive, turave, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nronravanto tiqaro, Riaante. Hia kyuqe iaasiva hia mwi nraakye kyaahaqa hiataa huvarovata mwia kyaahaqa hurave.

⁷ Kotira nraakye qoravanto entaqivata, iheravata, mwianra aakyara ntamwaqi vivaro Kotiva hiave mwihua qua riero kyaahaqama nyataanarove? Kotiva qakyoma kyero mwihua kyaahaqa hiananrove? ⁸ Qaqao, nte qianinra riaate. Kotiva mwihua qua riero qamwanrama kyero mwihua kyaahaqama nyataanarove. Nte

mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuani entaraqaa Kotira qua rieqata mwianra aakyara ntamwaqi vihua mpoqiani varivarave iho, hiave varivarave? tura.

**Parisi vaisiqaavata taakisi varo
vaisiraqaavata ntumwa kyero tura**

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire nraahuma kyuqe hurahua variqata avuqavumakye nrohi varurata mpohua hia kyuqe hia huama variavo qiarave. Kyai nte mwitaa qia vaisihuara mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiankye, timwa kyero tiqaro,

¹⁰ Vaisi taaratanavanto Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara ntarerata vurave. Mpo Parisi vaisivanto vuvaro mpo taakisi vare varu vaisiva vurave.

¹¹ Mwitanahua Kotira nraamwuqi vera ntovaro Parisi vaisi mwiva uro nanrianra mposata variqaro Kotirara aakyara nteqaro mwitaama tiro: Kotio, Hia nte mpohua votima kyena varuvara tina, nte iara kyuqema tuqo. Hia nte mpohua nraantantena munima mpuara vare varuvave. Hia nte api qora kyaiqa utuqina nrohi varuvave, Hia nte mpora nraatavata mpuaraqama kyena nrohuvave. Hia nte viti vaisiva taakisi vare vari vaisira votima kyena varuvave.

¹² Nte kuua uiki mwiqi variqana i kyaiqara rieqana taara enta kyara aurama teqana varuvave. Nte ntena hu inraikyaragaatai munima vara kyena kyauqurutanaqitaina avuqavuma tukyama kyena kuaiqia ina mwi varuvave, turave.

¹³ Parisi vaisivanto mwitaa ti varuvaro taakisi vare varu vaisiva vutura nyianra sata siviro variro kyauriqaro hia tuaa-hera kyero nyaamwunivata taqaraitiro, nai mwetokya ntututiro tiqaro, Kotio, po nte hia kyuqe huvama varuqo. E ni-

anra po kye timwa mataante, turave, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Kotiva Parisi vaisivanto tu quara hia ri-araitiro, taakisi vare varu vaisira qua nraahu riero mwiva uaqia hi kyaiqara utura nruka mwatovaro mwi vaisiva nrumu ntantero nai nraamwuni vurave. Nai nrutu nraahu tuaaheraaninra Kotiva mwia nrutu vara mwataniqua kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqua hianinra Kotiva mwia nrutu tuaaherama mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

**Iesusiva nraaqiarara
gamwateqaro kyuqema nyatora**

(Matiu 19:13-15; Maaki 10:13-16)

¹⁵ Nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sitaqita Iesusiva mwihuaqaa kyauqu vatero kyuqema nyataarive tita nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto tiqata, Siteta mwihuavata quate, tura.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara mwihua nyaanrama kyero tiqaro, Nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove.

¹⁷ Nkye mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara nraantantamwa kyero variqaro Kotira qua riaariva hiam qio Kotiva ntaqikyari mwatukyaraqi quanarove, tiro.

**Airi inraikya vato vaisiva
Iesusiravata qua tura**

(Matiu 19:16-30; Maaki 10:17-31)

¹⁸ Iesusiva varuvaro Iutaa vaisi nronravanto mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hiani kyaiqara Kotira vara mwataaninraqaatainave

nte nraakiara ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva var-iho. ²⁰ E Kotiva timwa to quara riaananrave. Mwia quavanto mwataa tirave: E hia mpora nraatantiri api nrohianta. E hia mpora ru kyaante. E hia mpuara varaante. E hia unra qua mporaqaa vataante. E ena nrohua qohua nyutu tuaahera ny-ataante, turave. (*Kis 20:12-16*)

E mwi quara timwa tova vahira riemwaqira quante, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte nraaqiara patakyaa mwi quara riemwaqina nruvama mate mwaa varuqo, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia qua riero mwia timwa mwinro tiqaro, Mwitaa hirera, e kuaa inraikya nraahu hia utuaro. E ekyaa ena vataana inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera ntainra kyera vehi nraakye qora nyinranro nyaamwuni ini mpo inraikya vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva airi in-raikya vatovara tiro, mwia mwutukya-vanto uaqia huvaro varura.

²⁴ Mwia mwutukyavanto uaqia hu-varo varuvaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, Airi inraikya vate vari vaisihua mwukyaari tu kyeta Kotira mwatukyaqi vivarave. ²⁵ (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qiove.) Qio nte qianinra riaate. Kamerivanto vuqa uvin-taqi/iriraqi qio ntuqiarairarove, airi in-raikya vataarivavata Kotira mwatukyaqi qio quanarove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwi quara rietama Iesusira kyapara hita tiqata, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyianinraqi hia qio virera, nai ta

vaisivave qio variraro Kotiva mwia vi-taanarove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiam qio vivarave. Kotiva mwihua kyaahaqa hiratama mwihua qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqi virera hiqata, teta hunanra ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, qutaama tira hiaro. Nte qianinra riaate. Vaisivanto Kotiva ntaqikyiani kyaiqarara rieqaro nai mwaatave, nai nraatave, nai qata vakyaahuave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, mwiva mwihua mwihua mwini kyero Kotira kyaiqa vararerero viraro ³⁰ Kotiva hiam eqaananrove. Kotiva mwi vaisira mate mwaa entaravata mwia qiata airiqama kyero mpo inraikya mwianarove. Mwinro nraakiaravata mwinranro mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quanarove, tiro.

Iesusiva nai qutu quaninranra qaiqaa tura

(*Matiu 20:17-19; Maaki 10:32-34*)

³¹ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nraahu sita mpo sata kyero timwa nyinro tiqaro, Riaate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Tirenramwu Ierusaremini quararo haaru poropeti vaisinramwuvanto nianra ekyaa qua qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahianarove.

³² Ni ntavaaquvuqita uro mpo mwatanaahua kyaquqi kyaivata mwi mwatanaahua nianra raima mateta, nianra uaqia hi quara timwa mateta, niqaa taara vihivarave.

³³ Mwitaamaqi viqata mwihua ni kyaamwuqo ntuqutu mateta, ni pitaqita ru kyaivaqe nte taarampo enta variariro

(Kotiva ni vara qati sivuma kyairaqe) nte qati variqi quaninrave, tiro.

³⁴Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto hia mwia qua ntapihi kye riora. Mwi quara okyaravanto uqeta viro vahuvata mwihua tiqata, Iesusiva nanra quave tiho? Hia tirenramwu mwia qua ntapihuro, tita. Turama.

Iesusiva vu qipavu vaisira ntapairi kyora

(Matiu 20:29-34; Maaki 10:46-52)

³⁵Iesusiva Ieriko qaumato vuvaro vaisi mpovanto vu qipa vuva aanra tokyani variqaro mpo inrakya mpo inraikyara nyaanru tiqaro mpiate ti varu vaisiva variqaro riovata ³⁶nraakye qora airivanto mwisaita nritareqata vi varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Taqaate. Nanra inraikyave uti variavo? tuvata ³⁷mwihua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tura.

³⁸Tuvaro mwiva aakyara ntamwa kyero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

³⁹Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwia vuni varuhua mwia inronra hita tiqata, Eqera tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua riaraitiro, qaiqaa nraahu aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati e nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva uro mwiaqaa siviro variqaro vu qipa vu vaisira mwia viteta nte hunani nriate tuvata mwia vitaqita nrumu mwiva hunani kyovaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, ⁴¹Nivanto i nataa hiarive tirave e nianra aakyara nte variaro? tiro. Tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, e ni pu ntapairi kyaanterama nte iara aakyara tuqo, tiro.

⁴²Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Vu ntapairi kyera taqaante. E nianra mwiva ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i vu ntapairi viho, tiro.

⁴³Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero mwia vuvanto ntapairi vuvaro qio taqeqaro mwiaqaatairo mwiva Kotira nrutu tuaahereqaro Iesusira vataqiro vuvata nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua mwihuavata mwia taqeta Kotira nrutu tuaahere varura.

Sakiaasira qua

19 Iesusiva Ierikoqi urontero mwtukya mwiqi vi varuvaro ²taakisi vare varuva nronra vaisi Sakiaasiva airi inraikya vatova mwini varura. ³Mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva nai nataa hi vaisivave iho? timwa kyero mwia taqaankye tuvata airi nraakye qora ututuma vita varuvaro mwiva qiqu vaisiruvantora tiro, hia qio Iesusira taqaqara hura.

⁴Mwitaa huvaro mwiva hiantero Iesusiva quani aanranraqaa mwiva nraante uro ntero Iesusira taqarero kyatariqi nriviro varura.

⁵Mwiqi varuvaro Iesusiva nri ntero tuaahera kyero viri mwia taqero Sakiaasirara tiqaro, Sakiaasio, qamwanrama mpiami ntaante. Mate nte i nraamwuqi uro varianinrave, tiro.

⁶Mwitaa tuvaro Sakiaasiva qamwanrama mpiami ntero mpoqama kyero qamwata kyero Iesusira vitero uro nai nraamwuqi kyovata ⁷nraakye qoravanto taqetama nrutu nraunru tita tiqatama, Mwi vaisiva qora vaisi mpuara vaisi nraamwuqima viho, tura.

⁸Mwitaa tuvaro Sakiaasiva siviro nronra vaisi Iesusira timwa mwinro tiqaro, Nronrao, riaante. Nte iara rieqanama ntena hu inraikyara utaqaa ntainra kyena hini vehi nraakye qora nyinrenrave. Nte taakisi

vareqana mpora munima unra timwa kyena mpoqiavata varaankyera, hia nai kuaa nani mwinrenrave. Nte erahiamuaantema nani mwinrenrave, tiro.

⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mate mwaa nraamwunraqi vera ntena taqauqata nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa virerata uti variavo. Mwaa vaisiva Evarahaamunra kuaa okyaravantoma variho.

¹⁰Nte mwatani mwataai nraaqiar-ava variqana nte raupirima vi vaisihua puaama kyaariro Kotiva sitaarive tina nruvave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Nai kyaiqa vaisi 10 nramwu munima nyunraqa ntumwa kyero tura

(Matiu 25:14-30)

¹¹Iesusiva qua timwa nyuvata nraakye qoravanto mwi quara rieta nkyiari rieta tiqata, Iesusiva Ierusalem qaumatom nrumu variho. Kotiva mwia kepukya mwinranro mwiva nronraqama viro tiriqaa ntaqikyari entava qaumato vaiho, tita.

Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa ti varuvaro ¹²Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro, Nronra vaisi mpovanto tiqaro, Nte nyianra mpo mwatani uro variarita ni nronraqama kyaivaqena nte vunyaa vaisiqama vina uro ntantena nrinrenrave, turave. ¹³Timwa kyero mwiva virera hiro nai kyaiqa vaisi kyauqurutana nyaanrama kyero mwihua munima 20 kinaa 20 kinaa nyinro tiqaro, Mwaa munimanraqotaita uro kyoqaa kyaiqa vare varivaqenama nte uro ntantena nrianky, turave.

¹⁴Mwitaa timwa kyero vuvata mwi mwataraqi varuhua hia mwi vaisirara kyakya huvata mwihua vaisi mponramwu siteta tiqatama, Nkye mwia nraakiara viqatama mwitaama qiate.

Mwi vaisiva uro nronraqama viro vunyaa vaisi vari viro uro ntantero hiama nrumu tiriqaa ntaqikyiananrove qiate, turave.

¹⁵Mwi mwatanaahua mwitaa timwa kyeta varuvaro nronra vaisi mwiva mpo mwatani uro varuvata mwia nronraqama kyovaro mwiva mwini variro uro ntantero nrumu nai kyaiqa vaisi haaru munima nyuhua nyaanrama kyero tiqaro, Nte munima nyunraqo kyaiqa utu kyeta nataamave varaavo? tiro.

¹⁶Tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, Munima 20 kinaa mpiarana nte mwiaqo kyaiqa utu kyena 200 kinaa varauqo, turave.

¹⁷Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, E kyuqema kyerama kyaiqa varaaro. E pata kyaiqa kyuqema kyera varaananra nte mwianra rieqana nronra kyaiqa i mwinrenrave. Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya kyauqurutanaqama ntaqikyiananrave, turave.

¹⁸Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananraqo nte kyaiqa utu kyena 100 kinaa varauqo tuvaro ¹⁹mwi vaisirara tiqaro, Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya hini kyauquruqaa ntaqikyiananrave, turave.

²⁰Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananra mwaa ena qati varaante. Nte mwi munimanra tavunaqo qapuqama kyena uqeta taurave.

²¹E kyaiqara vuaviraavira ti variarava variarana nte i nraatu aatu hiqana varuqo. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara uro api vanti variaravave, turave.

²²Mwitaa tuvaro nronravanto tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Nte ina qua mwianra rieqana nte iqaa qua vatarerave. E nianra tiqara, E kyaiqara vuaviraavira ti variaravave. E

mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara api vanti variaravave, qiananrave.

²³E mpo, mwitaa timwa kyera nanraqamave hia mwi munimanra mpenki nraamwuqi uro vatera hiaro? Mwitaa hiaratiri, nte vuva uro ntantena nrumu variqana mwi munimanravata, mwiqi vataananranra rieqana munima pata mpoqiatanavatama varautirio, turave.

²⁴Mwitaa timwa kyero mwiva mwini sivi varuhuara tiqaro, Mwi vaisira munima mwia ntavihi kyeta munima 200 kinaa vatai vaisira mwiate, tuvata ²⁵mwihua qaqao tita, Mwi vaisiva munima 200 kinaa vaakya vataivave, tuvaro ²⁶mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mpo inraikya vaakya vataari vaisiva mpoqiavata varaananrove. Hia mpo inraikya vataari vaisiva variraro mwiva hiani inraikyara pata mwiqiara vara kyaananrove, turave.

²⁷Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mponramwuvanto nianra hia mwutukya ntihata hia tiriqaa ntaqikyiananrove qia vaisihua, mwihua sitaqita nrumu ni puqaa kyeta ru taiqa kyaate, turave, tiro. Iesusiva turama.

**Nraakye qoravanto Iesusira
qamwata mwate varuvaro
mwiva Ierusaremiqi vura**

*(Matiu 21:1-11; Maaki
11:1-11; Ioni 12:12-19)*

²⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusareminianra mwiva nraante viro.

²⁹Mwiva vuva Mpetapaasivata, Mpetaanivata, Oripa taaqi nrunroqi vahu mwatukyatanra qaumato nrintero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, ³⁰Nkyetana vutu mwatukyaraqi quate. Nkyetana vihua uro taqaivaro mwi mwatukyaraqi ntonki qaraakya kyaantarua taariva variananrove. Mwi ntonkira hia vaisivanto mwia mwoqaa mwatakyaa viro nrohi ntonkirave.

Nkyetana uro mwia puaama kyetama ntatu kyeta mwaini vitaqita nrumu mpiate. ³¹Mpovanto nkyitananra nanraqamave nkyetana mwia ntati variavo tirera, nkyetana mwitaamama timwa mwiate, Tiritana nronravanto mwianra tihata nrunro qiate, tiro.

³²Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitanahua sitovata vuhua uro taqovaro Iesusiva tuntama kyero vahura.

³³Mwitanahua ntonki ntati varuvata ntonki mwia qohua mwitanahuara tiqatama, Nkyetana nanraqamave mwia ntati variavo? tuvata ³⁴mwitanahua tiqata, Tiritana nronravanto mwianra tihatama nrunro, tita. ³⁵Mwitanahua mwitaa timwa kyeta ntonki mwia vitaqita Iesusira uro mwita.

Uro mwita mwihua nkyiari vaaqa ntonki mwia mwoqaa vuti mwateta Iesusira kyaahaqa huvaro Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

³⁶Iesusiva mwatakyaa viro aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwatarerata nkyiari vaaqa aanravau vuti tovaro ³⁷Iesusiva Ierusaremi qaumato Oripa taaqikaatairo vu aanranraqaa uro ntovata mwia vataqi nruhua airivanto ntuvaantuama vita aakyara ntamwaqi viqata Iesusirara kyuqeve tiqata mwia kyaiqa taqorara rieqata Kotira nrtutu tuaaheraqita vurama.

³⁸Mwihua tiqata, Nronravanto nai nrtutuqa nri vari vaisira kyuqema mwataiho. (*Sng 118:26*) Kotiva nyaamwusairo tiri mwaateraqaama timwa taananrove. Kotiva nyaamwu virini varihata tire mwia nrtutu nronraqama kyauro, tita.

³⁹Nraakye qoravanto mwitaa timwaqita vi varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwini varuhua Iesusirara qaqao tita, Mwaanra ti variara vaisivao,

ena nraaqiaranramwuanra tirema variate qiante, tuvaro ⁴⁰Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mwihua tirema varivera, aanraqaa vahi oriva, mwivama aakyara nteqaro ni nutu tuaaheraanrove, tiro.

Iesusiva Ierusaremiqinaahuara ntatora

⁴¹Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusaremini qaumato nri ntero mwatukya nronra mwia taqero mwianra ntatero tiqaro, ⁴²Po, e mwaateraqaama vi vari aanranra taqaataara vaihara hia taqaananrave. Mwi aanrava tuqeta vaiharara tira, hia taqaaro.

⁴³Mpo enta nri ntairata i nramwutaahua i rirerata i vara ututuma teta vasaamwunra tokyasataa mwata quvukye ntamwa teta mwiaqaatai ivata ntaqivarave. Mwitaa hiqata ena kyaahaqa hina aanranravata titaa titama kyeta i antua tevarave. ⁴⁴Mwihua i nraatara kyeta ivata, i utaqi vari nraakye qorahuavata, ru taiqa kyevarave. Kotiva i kyaahaqa hiari entava vaihara e hia mwianra riaaro. Mwia kyaara i taiqa kyeta ekyaa ori nraamwu taaqau vahianinra ekyaa ntuvuraavurama kyaivaro hiamu kuaiaqivantovata qati vahiananrove, tiro.

Iesusiva Kotira nraamwuqitairo nraakye qora vara veva kyora

(Matiu 21:12-17; Maaki 11:15-19; Ioni 2:13-22)

⁴⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa uti varu vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varuvaro Iesusiva mwihua sata veva mwaatani kyero tiqaro, ⁴⁶Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama turave:

Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara

nte nraamwunrave tivarave, turave. *(Ais 56:7)*

Nkye variavaro mwaa nraamwuvu mpuara vaisivanto uqeta vita variqata mpuara vare varia nraamwunra votima kyero vaiho, tiro. ⁴⁷Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwiaqaatairo mpo enta mpo enta uro Kotira nraamwuqi variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiqiro viro.

Mwitaamaqi vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua Iesusira rukyaare tita taqovata ⁴⁸nraakye qora airivanto Iesusira qua nraahu riaataa huvata rie varuvata nronra vaisinramwuvanto mwia rukye aanranra puua huvaro hia vahura.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwitaamaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Maaki 11:27-33)

20 Mpo enta Iesusiva Kotira nraamwuqi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua nri nteta ²Iesusira inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tiraqe riaare, tita.

³Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai nte nkyi nraante kyapara hiankye. ⁴Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho? Qumina nraakye qoravantove iho? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

⁵Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nataave qiananrave? Tire tiqata, Kotiva mwia nronraqama kyorave, qiararo mwiva tirilara nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiankyorave.

⁶Tire tiqata, Qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave, qiarata nraakye qora mwaaqi ntuvaantuama vita varihaua oriqo tiri aavata ntuqutu kyevorave. Qumina nraakye qora mwaahua Ioninranra mwiva poropeti vaisivanto Kotira qua ti varuvave ti variarave, tita.

⁷Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira timwa mwita tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

⁸Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye hia ni timwa mpiavana ntevata ni nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara varaura okyara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Uaini aakyo vara tutoraqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 21:33-46; Maaki 12:1-12)

⁹Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini aakyoqi vara tutero mwiaqaatairo nyianrani virera hiro vaisi mpo uhuara tiqaro, Nkye ni aakyoqaa ntaqiky mate varivage nte nyianrani quankye, timwa kyero nai mwaata mwini kyero mpo mwatani mpuaahaama varirero vurave.

¹⁰Mwini uro varuvaro uaini hiqu entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikyiahua tirata ninanivata uaini hiqukye mataate, tuvaro mwini vuvata mwia kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiva hia uainivata vararaitiro, qati uro ntantero nrunrave. ¹¹Nruvaro mwiva nai kyaiqa vaisi

mpo titovaro vuvata mwiavata ntuqutu kye vateta kyaaurira inraikya mwuvaro mwivavata qati uro ntantero nrunrave.

¹²Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata aakyoqaa ntaqiky varuhua mwiavata ntuqutu kye teqaqama kye vateta vitaqita mwaaqani mwaati tuto kyorave.

¹³Mwitaa huvaro aakyo qova tiqaro, Nte nataave hianinrave? Kyai nte ntena maaqu mwianra mpoqiavata ni mutukya vahira titaarita mwianra mwia mwaaquvantove timwa kyetama mwia kyuqema mwatevarave, turave.

¹⁴Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyuhua mwia taqeta tiqata, Mwaa mwia mwaaquvanto nriho. Nrivage mwia ru kyaararo mwia aakyovento tirini vahiarive, turave. ¹⁵Mwitaa timwa kyeta mwihua aakyoqitaita mwia vara mwaati mwaaqani kyeta ru kyorave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? ¹⁶Aakyo qova nri ntero aakyoqaa ntaqiky vaisihua ru taiqa kyero mpohuarama ni utaqaa ntaqiky mataate qiananrove, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora mwiqi ntuvaantuama vita varuhua qaqao tita, Hiamu mwiva mwitaa hiananrove, tuvaro

¹⁷Iesusiva mwihua taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwaa quava Kotira mpukuqi qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwi quara okyara ni timwa mpi-vage riaankye. Mwitaama tiho:

Ori nraamwu hoqeqaro ori mpo, hia kyuqe hirave timwa kyero qaqira kyaiva,

mwi oriva puhaqama viho, turave. *(Sng 118:22)*

¹⁸Ori mwiaqaa tuto ntuaninra toqa ntupepaama pataqia pataqia kyaananrove. Mwi oriva vaisi mpoqaa tumu ntirera, vaisi mwia rukyero mumuni utu kyaananrove, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua tiqata, Mwiva mwi quara tiriqaa ntumwa kyeru tiho, timwa kyeta Iesusira mwiqi tu varaare tuvata nraakye qora airivanto varuvata mwihuara aatu hita hia mwia tu varora.

**Taakisiqua hirara
Iesusira kyapara hura**

(Matiu 22:15-22; Maaki 12:13-17)

²⁰Mwihua nraakye qora nraatu aatu hiqata hia Iesusira tuvararaitita, qatinasaita mwia aitutuhi variqata vaisi mponramwu siteta tiqata, Nkye qumina vaisi nraantantamwa kyeta uro variqata mwia qua riemwaqita vivaro mwiva api qua tirata nrumu tirivata hunta kyaivaqe uro kamanira nronra vaisi timwa mwianranro mwiva nrumu Iesusira tu varaarive, tita.

²¹Mwitaa tuvata vaisi mwinramwuhua uro Iesusirara mwitaama tita, Mwaanra ti variarao, tire taqaurara e nraakye qora ntapihi kyeqara qua mwakyaakya timwa nyi variaravave. E nronra vaisiaravata, pata vaisiaravata, kuaa qarama kyera nraahu qua qiaravave. E vaisivanto Kotira aanraqaa virara ntapihi kyera timwa nyi variaro.

²²E mwaa quara tiri timwa timwinraqe riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwihua nronra vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? tita.

²³Mwitaa tuvaro mwiva api qua qiarive tita tu quara Iesusiva ntapihi kyeru, mwiva mwihuara tiqaro, ²⁴Munima mpoqia vara kyaivaqe taqaankye, tiro. Tuvata mwihua munima mporu

vara kyovaro taqero tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tura.

²⁵Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Nkye Kotiva hianinra nai mwiate, tiro.

²⁶Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusiva nraakye qora suqaa api qua tiraqe mwia tuvaraare tita taqovarovata mwiva hia api qua tuvata mwihua Iesusiva qua tura rieta qikye tita, Mwiva tiri quavata nraatara kyeru kyuqe quama tiho, timwa kyeta mwihua kyauqu ntukikinraaqata kyeta tirema varura.

**Saitiusi vaisinramwuvanto
qutu vita qaiqaa qati sivirara
Iesusira kyapara hura**

(Matiu 22:23-33; Maaki 12:18-27)

²⁷Vaisi mponramwu Saitiusi vaisinramwuvanto tiqata, Vaisivanto qutu viro ekyaarama taiqa viro hiama qaiqaa siquananrove, ti varuhua uro Iesusira kyapara hita tiqata, ²⁸Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiri timwa timwiqanro mwitaama qua vatorave. Vaisi mpovanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata kyeru nai qora mwaatana vataarive, turave.

²⁹Tire qiananra riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwinramwuhua sakyaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ³⁰mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati qutu vurave.

³¹Mwiva qutu vuvaro mwia nanaava nraakye mwia varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro

mwiaqaataita hini mwihuavata mwitaa-maqi vita uro ekyaa qutu vurave.

³² Mwihua ekyaa qutu vuvaro nraakye mwivavata nraakiara variqi viro qutu vurave. ³³ Nraakiara nraakye qoravanto qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyeve tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

³⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mate mwaama mwatani varia nraakye qorahua nai vare nai vare hiaivo. ³⁵ Nraakiara Kotiva taqairata nyaamwuni virara qioqa ihua mwihua qati vara sivuma kyairata mwihua mwini uro qati variqi viqata hiamana nraata vaati varevarave. ³⁶ Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta variqata hia qaiqaa qutu vivarave. Kotiva mwihua nkyiari quntamwa teraqitairo qati vara qaiqaa sivuma kyaaninranra tita, mwihua Kotira nraaqiarama varivarave.

³⁷ Vaisivanto qutu viro qaiqaa qati siquaninranra nkyi haivaqava Mosesiva mwi quara qara ntumwa torave. Kotiva qia ite varu kyatariraqitairo Mosesirara qua tu entara Mosesiva Kotirara mwitaama kyero qara ntumwa tero tiqaro, Kotiva Evarahaamunraqaavata, Aisaakiraqaavata, Iaikopuraqaavata, ntaqikyivi varivave, turave.

³⁸ Qio riaate, ekyaa enta variva, Kotiva hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama varirave. Mwiva qati variqi vi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama varirave. Vaisivanto qutu viharo Kotiva qati variahuaraqaa ntaqikyintema kyero mwiva mwanraquraqaa ntaqikyivi varirave, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara tuhua hinivanto tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqe quama nkyiari hiniqama kyera timwa nyianro, tita.

⁴⁰ Mwihua aatu hiqata hia qaiqaa-vata Iesusira kyapara hiare timwa kye mwitaa tura.

Iesusiva Mesaiaara mwihua kyapara hura

(Matiu 22:41-46; Maaki 12:35-37)

⁴¹ Iesusiva mwihua kyaparama nyateqaro mwitaama tiro: Mpo hia vaisihua tiqata, Kotiva titaariva Mesaiaavanto Ntevitiva mwtatanaanra mwi naaquntaraqaanaavama variananrove, ti variarave. Nanraqamave mwihua mwitaa ti variavo?

⁴² Ntevitiva nai qara ntumwa to mpukuraqi nai tiqaro,

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro, E nritarera ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqe

⁴³ nte i nramwutaahua nraatara kye ru taiqa kyaarira

e mwihuaraqaa kyuqu ntamwa taante, turave. *(Sng 110:1)*

⁴⁴ Ntevitiva haaru mwitaama kyero qara ntumwa torave. Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianianranra tiqaro, Ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? tiro.

Mwaanra okyara tu vaisihua qora kyaiqara rauriqata variate tura

(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 11:37-54)

⁴⁵ Iesusiva mwihua kyaparama nyatovata nraakye qora mwiqi varuhua mwia qua rie varuvaro Iesusiva nai nraaqiaramanramwuanra tiqaro, ⁴⁶ Mwaanra okyara ti varia vaisihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto mwihua taqeta qua mwanteqata gamwataate tita, mwihua tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta maaketiqi nraakye qora suqaa nraahu nrohi variarave. Mwihua mwaanra

nraamwuqi vera nteta tainta uaqia hiraqa eqeta kyuqeraqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, vaisi nrutu vaihua variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

⁴⁷ Mwihua tetoqa nraakye nraamwuvata, mpo inraikya mpo inraikyavata, mpuara vareta tiqata, Mpohua tiri uaqia hi kyaiqara taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivo, tita, mwihua nraakye qora suqaa Kotirara mpuahaama kyeta aakayara nte variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa nronraqama kyero qua vahiananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vehi nraakyevanto munima pataqia Kotirani taquqi kyora

(Maaki 12:41-44)

21 Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro taqovata airi inraikya vato vaisihua nri nteta Kotira kyaiqara rieqatama munima nronraqama kye taquqi mwaati kye varura.

² Iesusiva taqe varuvaro tetoqa nraakye hia mpo inraikyavata vatova vehi nraakyevanto nri ntero mwivavata taquqi munima uapaara taararu mwaati kyora.

³ Mwiqi mwaati kyovaro Iesusiva tiqaro, Taqaate. Vehi tetoqa nraakyevanto kyai munimava ekyaa inraikya vataahua kyaa munimanravata nraatara kyaiho. ⁴ Airi inraikya vate variahua mwihua nkyiari munima hini nraahu taquqi mwaati kyaavo. Mwi nraakyeve vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaa kyaiharo hia kyaravata vara nraanriva vaiho, tiro. Iesusiva turama.

Kotira nraamwu ntuarakuraakurama kye taiqa kyerara tura

(Matiu 24:1-2; Maaki 13:1-2)

⁵ Vaisi mponramwuvanto Kotira nraamwuanra tiqata, Nraamwu kyuqera mwia taqaate. Nraakye qoravanto Kotirara rieqata munima kyaavata ori kyuqera vara kyeta nraamwu kyuqera hoqa taarave, tita. ⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mate nraamwu mwaa taqe variarave. Nraakiara ori nai mwoqaqa nai mwoqaqaa taaqau kye vataava hia mwitaama vahiananrove. Nraamwu mwaa ntuarakuraakurama kyeta kyaivaro hia ori mpoqiavantovata nai mwoqaqa nai mwoqaqaa vahiananrove, tiro.

Muaanra airivanto qovara hianinranra tura

(Matiu 24:3-14; Maaki 13:3-13)

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwaanra ti variarao, taireve mwitaa hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqe tire mwiaqaa vitama kye taqetave mwi entava nrianriva qaumato vaiho qiananrave? Tiri timwa timwinraqe riaare, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita rauriqata variate. Nraakiara vaisi airivanto nrinte ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruva, nte mwaa mwivama varuqo. Qio mwi entava nri ntaiho, tivarave. Mwihua mwitaa tivata hia mwihua sataqita quate.

⁹ Nkye variqata riaivaro mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaqirata nkye hia aatu hiate. Kamaniva nai henanra mpovatama kyero ntaquqiro virata nkye hia aatu hiate. Mwi inraikyava nraante qovara

hiananrove. Mwitaa mwitaa hirata hia ekyaa enta nri ntaiho qiate, tiro.

¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaavata timwa nyinro tiqaro, Mpo mwatanaava mpo mwatanaan-ravatama kyero ntaquananrove. Vunyaa vaisi mpovanto vunyaa vaisi mpovatama kyero ntaquananrove.

¹¹Nraakiara ekyaa mwata vahiarin-tema nronraqama kyero mwatura tuananrove. Kyaravanto hia vahirata aara nte entava mpoqi mpoqi vahiananrove. Nyiqa quari entava vahiananrove. Nyaamwuqi nraatuqa taani inraikyara mpo inraikya mpo inraikya taqeta tiqata, Qikye, mwaa nanra inraikyave taqauro, tivarave. ¹²Qakyo mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hirata nkyi nraante ntavaaqavu kyeta uaqiama nyatevarave. Mwihua nkyi sitaqita uro mwaanra nraamwuqi nkyi ko timwa kyeta nkyi karavuqi sitaqita uro kyevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivatara tita, nkyi ntavaaqavugita uro nronra vaisi vunyaahua suqaa kyevarave.

¹³Nkyi sitaqita uro kyera mwi entara nkye ni qua mwihua timwa nyiva nkyiara kyuqe entama vahiananrove.

¹⁴Mwihua nkyi ko tirera hivata hia nkye nkyeta nraato tu kyeta mwi quara mwi quara tirerave qiate. ¹⁵Nte mwi entara nkyi kyaahaqa hiarita nkye kyuqe qua kepukya qua tivarave. Nkye mwitaa tivata nkyi uaqiama nyatehua hia nkyi qua qio nraatara kyevarave.

¹⁶Nraakiara nkyiqa qua vataate tita, nkyi nyohua sohuave, nkyi sata sakyaahuave, nkyi kuua nraanrevantove, nkyi totivantove, mwihuama nkyi qovarama kyaivata nkyi ntavaaqavu kye sitevarave. Nkyi ntavaaqavu kyeta nkyi mponramwu ru kyevarave.

¹⁷Ekyaaahua nkyiara Iesusira nraaqiarave tiqatama mwia kyaara mwihua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave.

¹⁸Mwihua mwitaa hivata nkye hia aatu hiate. Nkye qioma varivarave. Hia nkyi qiata kyaahi kuaiqiavantovata raupiri hiananrove. ¹⁹Nkye kepukyaqama kyeta varivera, nkye ekyaa enta qioma qati variqi vivarave, tiro.

Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqa quani entarara tura

(Matiu 24:15-21; Maaki 13:14-19)

²⁰Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye mpo enta taqavata ntaqi vaisihua Ierusaremi mwatukya vara ututuma taivatama nkye mwitaama qiate, Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqaari entava nrintaiho, qiate.

²¹Mwi entara Iutiaani varihua aatu ntugema kye hiantamwa teta verara ora tatari taaqini quate. Mwi entara Ierusaremiqi varihua mwiqitai sivita hianta aatu ntugema kyeta verara taaqiqaara quate. Mwi entara Ierusaremi mwia tokya vaikya varihua mwatukya mwiqi hia quate.

²²Mwi entara Ierusaremini varihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara Kotiva mwihua ruananrove. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mwi entara mwi inraikyava qovara hiananrove.

²³Mwi entara nraaqiara tuaqa hitave, nraamwa nyi vari nraakyehuara po tuqo. Mwi entara mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove. Mwi entara mwaa mwataraqaa varihua tiqata, Qio matema raupirima quanarave, tivarave. Mwi entara Kotira raraqa tairaro mwaa mwatanaahua ntugutuananrove.

²⁴Mwi entara mpo mwatanaahua nri nteta paipa mpuahaaqotaita mwaa mwatanaahua mponramwu rukyeta hini mwihua ntavaaqavu vareta mpo mwata mpo mwatani uro kyevarave. Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riehua Ierusaremiqi nrohiqata mwi

mwatukyara ntamwa ntautikaatiqama kyevarave. Mwihua Ierusaremini variqi vivaro Kotiva qiove timwa taari entava taiqa virata vivarave.

**Iesusiva nai qaiqaa
tumuaninranra tura**

(Matiu 24:29-31; Maaki 13:24-27)

²⁵ Nraakiara nyaamwuqi huariqaave, toraqaave, qovoraqaave, vitama kye taqetama nraakye qoravanto tiqata, Qikye, po, nanra inraikyavanto qovarama virera uti variharove mwitaa iho? tivarave. Nraakiara vevara kyaarera nramanri nronravanto nronraqama kyero nteqaro taku takaa hi varirata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqu kyauqu ntirata aatu hiqata varivarave.

²⁶ Nraakiara nyaamwuqi vahiyari inraikyava apiqama kyero vahiqaro qakyaa qakyaa hi varirata nraakye qoravanto mwia taqeta mpo inraikyavanto qovara hianinra vekya variqata nataave hiananrove timwa kyeta nraatuqa tero vuqitairo nrivu nrivu hirata tumu ntivarave.

²⁷ Mwitaa hi varirata mwihua taqe varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni taqevare. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqi varirape nte kepukyavanto tumuaninrave.

²⁸ Nraakiara mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaama kye tohara tairata nkye mwaamwianrama vita qiata tu-aahera kyeta vateqata tiri kyaahaqa hiariva qio vainima vaiho qiate, tiro.

Iesusiva fikiqa ntumwa kyero tura

(Matiu 24:32-35; Maaki 13:28-31)

²⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyatari

qaampuakya tamwa voti hiaravata mpo kyatariaravata riaate.

³⁰ Nkye taqaivaro mwiva mwunri ntairata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Huari nronraqama kyero itaari entava qaumaqa iho, tivarave. ³¹ Mwia votima kyeta nkye taqaivaro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hirata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Kotiva tiriqaa ntaikyari entava qaumatoma vaiho, qiate.

³² Nte qutaama tuqo, Mwaa mwataraqaa varihua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyara tuva qovara hiananrove.

³³ Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quanarove.

Nkye rauriqata variate tura

³⁴ Nkye rauriqata variate. Nkye kyara airi nreta uera nramanri nreqata mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqita vivorave. Nkye mwitaamaqita vivaro mwi entava nrihanrama nyatero nri ntairata nkye hia terama teta varivorave.

³⁵ Mwi entava mwaanra tita tain-tema kyero ekyaa mwata mwaaqa varihuaqa qovara hiananrove. ³⁶ Nkye rauru kyeqa variqi viqatama Kotirara aakyara ntaivaro mwiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye nraakiara nrani inraikyara nraatara kyetama ni mwatani mwatatai nraaqiarara vuqaa qio sivita varivarave, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo entanramwu variqaro Kotira nraamwuqi ihera nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqanro entaqi uro Oripa taaqiaa waitata hura.

³⁸ Mwiva mwitaamaqiro vuvata nraakye qoravanto nai vaaota toqaqi nrumu Kotira nraamwuqi variqata Iesusira qua riora.

**Mwihua Iesusira ru
kyarerata uti varura**

(Matiu 26:1-5, 14-16; Maaki
14:1-2, 10-11; Ioni 11:45-53)

22 Hia kyoto mperetirara nro entara mwia nrtutu vekiya nyato entarave tuva nri ntovata ²Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuvata, tiqata, Tire qumina Iesusira ru kyaarata nraake qoravanto tirira tivorave. Nataama kyetave tire mwia ru kyaananrave? tita.

³Mwita ti varuvaro Iutaasi Isikeriotiva, mwiva Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo varuvaro Saataaniva mwia mwutukyaqi viqetero kyaahaqa huvaro ⁴Iutaasiva siviro Iesusira qovarama kyarero uti variqaro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisivata, Kotira nraamwuqaa ntaqikiyaru varu pipohuvata, mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwita mwita hiaritama nkye Iesusira ntavaaqavu kyaate, tiro.

⁵Mwita tuvata mwihua qamwata kyeta tiqata, Tire i munimave mwiananrave? tuvaro Iutaasiva eo timwa kyero ⁶mwiaqaatairo variro tiqaro, Kyai nte taqaarita hia airi nraake qoravanto mwivata varivaqena mwi entara nte mwia uqeta kyena qovarama kyaankye, tiro.

**Iesusiva tuvata vekiya
nyato kyarara tera hura**

(Matiu 26:17-25; Maaki
14:12-21; Ioni 13:21-30)

⁷Iutaasiva mwita timwa kyero varuvaro hia kyoto mperetira nro entava nri ntovaro (mwi entaraqaa haaru nyaamwunyaava hia mwihua haivaqahua ru kyaraitiro,) mwihua vekiya nyatero (nritarero uro Isipi nraaqiara ru kyo) entarara rieqatama

mwi mwatanaahua sipisipi nraati rukye entava nri ntora.

⁸Nri ntovaro Iesusiva Pitaakya Ionikya sitero tiqaro, Nkyetana uro vekiya nyato kyarara terama taivaqe tire nraanre, tuvata ⁹mwitanahua mwia kyapara hita tiqata, Taraqive mwi kyarara terama taananrave? tuvaro ¹⁰Iesusiva tiqaro, Qio mwaini riaate. Nkyetana mwatukyaqi uro nteta vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaqa kyero varero aanraqaa nrianriva nrumu nkyitana qintorama kyairata nkyetana mwia vataqita vivaro mwiva nai nraamwuqi viqetairata nkyetanavata mwqi vera nteta ¹¹nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Taraqive nte ntena nraaqiara kyapata vekiya nyato kyarara nraaninrave? tiho, qiate.

¹²Nkyetana mwita tivaro mwiva nraamwu nronra mpo mwaanrini mwioqaa vahira nkyitana nyaamwu tairata nkye mwqiima kyara terama taate, tiro.

¹³Iesusiva mwita tuvata mwitanahua vuhua uro taqovaro ekiya inraikya-vanto Iesusiva tunte tuntama kyero vahuvata mwitanahua vekiya nyato kyarara terama tora.

**Iesusiva nai nraaqiaranramwu
kyapata kyara nronra**

(Matiu 26:26-30; Maaki
14:22-26; 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴Mwitanahua kyara terama tovaro kyara nrenraqaa vahuvaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhuvata taintaqaa mwatakyaa viro varura.

¹⁵Mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qakyo nte nriqavi inraikyara vararera hiqanama nte mwaa vekiya nyato kyarara nkyivata variqana nraaninranra vuni nronraqama kye rieqana varura mwia mate nkyivata nranrenrave. ¹⁶Mwaa entaraqaataina

hia qaiqaa vekyahu nyato kyarara nraaninrave. Nraakiara ekyya Kotiva ntaqikyari inraikyava qovarama virata nkye ntapihivaq nte mwi entaraqaa qaiqaa nraaninrave, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Mwaa kaapura vara kyeta nkye ekyaahua mwiqitai nraate. ¹⁸Mate mwaa entaraqaataina nte hia uaini nraanriva qati variqina quariro nraakiara Kotiva ntaqikyari entava nri ntairaqena nranrenrave, tiro.

¹⁹Mwitaa timwa kyero mwiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantama iho. Nte nkyiara rieqanama mwia nkyi nyuqo. Nte mate mwaa utuntema kyeta nkyevata mwitaamaqi viqatama nianra rieqata variate, tiro.

²⁰Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva nramanri kaapuvata vara kyero kuaa qarama kyero nyinro tiqaro, Nkyiara rieqanama nte mwaa nramanrinra rauru nyatauqo. Kotiva nkyivata kuaaqi taaqau vi varirero qaraakya qua vataira mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove, tiro.

²¹Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Qio taqaate, ni qovarama kyaari vaisiva mwaini variqaro ni vatama kyero kyara nre variho. ²²Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ru kyerara qio Kotiva nianra mwi aanranraqaa quante tirave. Kotiva qiove tirata ni rukyaate tiro, ni qovarama kyaani vaisirara nte po kye tuqo. Mwiva viro raupirima quananrove, tiro.

²³Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qaqao,

nai tavave tiriqitairo mwi kyaiqara mwitaama kyero varaananrove? tura.

Tavave tirinramwuqitairo nronravanto variananrove tura

²⁴Iesusira nraaqiaranramwuvanto varita tiqata, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro nronra vaisivanto variananrove? timwa kyeqata inronra hi varuvaro ²⁵Iesusiva tiqaro, Mwaa mwataraqaa variahua vunyaahua nkyiari nraakye qoraqaa ntaqikyiqatama tiqata, Nte nronravanto varurara tita, nkye ni qua rieta nkye nianra vaisi kyuqerave qiate, qiarave.

²⁶Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto vaisi nronra varirero hiariva, mwiva uapaa vaisi nraantantamwa kyero variananrove. Nkyiqitairo mpovanto henahuaqaa ntaqikyirero hiariva, mwiva nai hena vaisinramwuni kyaiqa vara nyataarive.

²⁷Tava nronra vaisi varirave? Vaisivanto mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva, mwivave nronra vaisi variho? Mwia kyaiqa vaisivanto kyara varaqiro nrumu mwi variva, mwivave nronra vaisi variho? Qio, vaisivanto mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva, mwivama nronra vaisi variho. Qio nte nkyi kyapata variqana hia nte nkyiara kyaiqa vara mataate tiraitina, nte nkyi kyaiqa vara nyatauvave, tiro.

²⁸Vaisi mpo hiahuave mpo inraikyavantove ni uaqiama matarera utuavata nkye ni vatama kyeta variqi vi variarave. ²⁹Ni kova ni nronraqama kyaihana nte nraakye qoraqaa ntaqikyiqina virerave. Nte ntena kora nraantantamwa kyena nkyivata nronraqama kyaarita ³⁰nkye nraakiara ni mwatukyaqi variqata nivatama kye kyaravata nramanrivata nramwaqi viqatama taintaqaa mwatakyaa vi variqata nkye Isareri nraakye qora 12 okyara mwihuaqaa ntaqikyivarave, tiro.

Iesusiva Pitaarara tura

(Matiu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ioni 13:36-38)

³¹Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaarara tiqaro, Saimonio, Saimonio, riaante. Saataaniva nkyi mwataarama kye nkyi ntainra kyaankye tiharo Kotiva qio mwitaa hianta tirave. ³²Nte Kotirara aakyara nteqanama iara mwia kyaahaqa hiror mwiva iara kepukyaqama kyero riemwaqiro quarive turave. Nraakiara qaiqaa nianra riemwaqira viqarama ena qata vakyaa kepukyaqama nyataante, tiro.

³³Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, nronrao, nte ivatama kyena karavuqi vina ivatama kyena qutu quaninranra terama varuqo, tiro. ³⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwiro tiqaro, Pitaa, nte i timwa mwianinra riaante. E taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tiraro kokoraaravanto nruqua qiananrove, tiro.

³⁵Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Tauraaqama kyena nte nkyi sitauqata nkye munimavata, tuavata, kyuqu nraamwu hiravata, hia vararaitita, qati vurave. Nkye mwi entara mpo inraikyara aara ntorave iho? tuvata mwihua, Hiave, tita.

³⁶Hiave tuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa tavave tua vataariva qioma tuavata varero qunanrove. Hia paipa mpuahaa vataariva nai tuavaaqaqo paipa kyoqaama kyero varaarive. ³⁷Nte timwa nyianinra riaate. Haaru nianra qara ntumwa to quava mwivauma vahiananrove. Nianra mwitaama tiro: Nraakye qoravanto mwianra uaqia hi kyaiqara uti varivave turave. Mwi quara haaru qara ntumwa tova mwivauma vahiananrove, tiro.

³⁸Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Nronrao, mwaini taqaante. Paipa mpuahaa taaratanama vatauro, tuvaro Iesusiva qiove tiro.

Iesusiva uro Oripa taaqiaa variqaro Kotirara aakyara ntora

(Matiu 26:36-46; Maaki 14:32-42)

³⁹Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraamwuqitairo veva ntoro nai nraaqiaranramwu kyapata Oripa taaqiaa nai vi varuraqaa qaiqaa viro.

⁴⁰Mwini uro ntoro nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye Saataaninra qua rieqata uaqia hi kyaiqara utuarorave tita, Kotirara aakyara nteqata variate, tiro.

⁴¹Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua mwini kyero pataqia vututo viro uro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntoro tiqaro,

⁴²Ko, nte nriqa quani nramanrinra nraaninra voti hira e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.

⁴³Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava tumu ntoro Iesusira kepukyaqama mwatovaro ⁴⁴Iesusiva varuvaro mwia mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvaro Iesusiva kepukyaqama kyero aakyara ntamwaqiro vuvaro Iesusiraqaatairo toqaamwuvanto nraanre votima kyero mwataqi tumu ntura.

⁴⁵Qio Iesusiva Kotirara aakyara ntamwa taiqa kyero siviro nrumu ntantero uro nai nraaqiaranramwu taqovata mwihua mwutukyavanto uaqia huvata vaite varura.

⁴⁶Iesusiva mwihua tiqaro, Nkye nanraqamave vaite variavo? Sivita Kotirara aakyara tivaro mwiva nkyi kyaahaqa hirata hia uaqia hi kyaiqara utuate, tiro.

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matu 26:47-56; Maaki
14:43-50; Ioni 18:3-11)

⁴⁷ Iesusiva mwini variqaro qati nraahu qua ti varuvata airi vaisivanto nri ntora. Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva airi vaisi sita varero mwiva nraante mwihua suni nruva Iesusiva varunani nri ntero Iesusira mota kyarero uti varuvaro

⁴⁸ Iesusiva tiqaro, Iutaasio, qio e mwitaama kyera ni motenanra mwiaqove ni mwatani mwatatai nraaqiarara nramwutaahua suqaa govarama kyenanrave? tiro.

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwiaavata varuhua taqovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarerata uti varuvata mwinramwuhua Iesusirara tiqata, Nronrao, tire qiove paipaqo mwihua teqa kyaananrave? tita.

⁵⁰ Mwitaa timwa kyeta varuvaro mwinramwuhuaqitairo mpovanto Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi kyaiqa vaisi mpo kyaatutanyaa nraato teqa kyovaro tumu ntura. ⁵¹ Tumu ntuvoro Iesusiva qaqao hia qaiqaavata mwitaa hiate tiro. Mwitaa timwa kyero mwi vaisira nraatoqa nai kyauquqo vatovaro qaiqaa naitarama vahura.

⁵² Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, Kotira nraamwuqaa ntaqiky i varu pipohuavata, nronra vaisi mponramwuvata, mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarera nruhuara Iesusiva tiqaro, Nkye kamaninravata ntaqi vaisira ntavaaqavu kyareratave paipavata kyaamwuvata vareta nriavo?

⁵³ Nte nkyivata mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqi vi varuqata nkye hia ni ntavaaqavu kyaarave. Qio mate mwaa entava nkyinima vaiho.

Mate enta hi inraikyava kepukyaqama kyero ntaqiky i variho, tiro.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Matu 26:57-58, 69-75; Maaki
14:53-54, 66-72; Ioni 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyeta vitaqita uro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi nraamwuqi kyovaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro taqovata ⁵⁵ mwatukya utasata qia quara teta varuvaro Pitaavavata mwihua kyapata qia taare varura.

⁵⁶ Mwiaqaa varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto taqovaro Pitaava qia taare varuvaro mwiva mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Mwaavavata Iesusikyan-tiri varivave, tuvaro ⁵⁷ Pitaava qaqao tiro, Mwaa nraakye vao, nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁵⁸ Mwitaa timwa kyero mwini variqi ro vuvaro qaiqaa vaisi mpovanto Pitaara taqero tiqaro, Evata mwia nraaqiar-avanto variaro, tiro. Tuvaro Pitaava tiqaro, Mwaa vaisivao, hia nte mwivave, tiro.

⁵⁹ Timwa kyero hia mpuahaama varuvaro vaisi mpovanto qaiqaa kepukyaqama kyero tiqaro, Mwi vaisiva Karirinyaa vaisivantora tiro, mwikyantiri varivave, tiro. ⁶⁰ Tuvaro Pitaava qaqao tiro, Mwaa vaisivao, e qiana quara nte hia ntapih i kyauqo, tiro. Mwitaa ti varuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

⁶¹ Nruqua tuvaro nronravanto tuqasaa viro Pitaara vuqi taqovaro vaakya nronravanto Pitaarara tu quava mwia vu nraatoqi ntura. Vuni nronravanto tiqaro, E taarampo nani nianra mwia hia taqaurave tiraroma kokoraaravanto nruqua qiananrove, tura.

⁶² Mwi quava Pitaara nraatoqi ntumwa vuvaro mwiva ntapih i kyero

riero mwiaqaatairo mwaqaani mwaati ntovaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatero.

Iesusira uaqiama mwatora

(*Matiu 26:67-68; Maaki 14:65*)

⁶³Mwitaa huvata Iesusira ntavaaqavu vaisihua Iesusirara raima mwateta Iesusira ntuqutiqata ⁶⁴Iesusiva hia taqaarive tita, mwihua tavuna vara kyeta vuvata qiatavata ruperteta Iesusira ntuqutiqata mwia kyapara hita tiqata, Poropeti vaisi maavao, tavave i riho? Hia taqaraitira, tiraqeta riaare, timwa kyeta ⁶⁵mwihua uaqia hu quara mpo qua mpo qua timwa mwate varura.

Kaanasori suqaa uro kyora

(*Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ioni 18:19-24*)

⁶⁶Mwitaamaqita vuvaro qaatata vuvata Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira vita varetta nkyiari kaanasori varunani uro kyovata ⁶⁷mwihua tiqata, Qutaqaama kyerave e Mesaiaavanto Kotiva titai vaisiva variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi timwa nyianrita nkye hia ni quara qutaave tivarave. ⁶⁸Nte nkyi kyapara hiarita nkye hia mpo qua ni timwa mpivarave.

⁶⁹Qio mwaa entaraqaataina nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana Kotiva kepukyavanto varinani uro mwia kyauqu kyaatutani mwatakya vana varirerave, tiro.

⁷⁰Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio mwitaa hirera e Kotira mwaaquvantove variaro? tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye qiarita nte mwaa mwivave, tiro.

⁷¹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qumina mwiaqaa qua vate-

hua nyaanraanronrave. Qaqira kyaare. Mwiamana nroqitairo uaqia hi quara ti-hata riauro, tita. Tura.

Pairaativa hunani Iesusira vitaqita uro kyora

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ioni 18:28-38*)

23 Mwitaa timwa kyeta ekyaa mwihua sivita Iesusira vita varetta Pairaativa varunani uro kyeta ²Iesusiraqaa qua vateqata mwitaama tita, Tire taqauraro mwaa vaisiva nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwuteqaro mwihuara hia nronra vaisi vunyaanra Sisaara taakisi mwiate ti varirave. Mwiva nanrianra nte nronravanto nte nraakye qoraqaa ntaqikyiariva Mesaiaavanto varuqo ti variho, tita.

³Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tuvaro ⁴Pairaativa Kotira kyaiqa varohua mwihua nronranramwuanravata, nraakye qora ntuvaantuama vuhuaravata, tiqaro, Nte taqauqaro mwaa vaisiva hia kamaninra qua nteqa kyaiho, tiro.

⁵Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta kepukya qua Iesusiraqa vateta tiqata, Nraakye qoravanto kamaninravata ntaquate tiro, mwiva antua qua timwa nyi varivave. Mwiva tohara kyero vevara Karisairo mwi quara timwa nyiqiro nrinro mwaini nri ntaiho, tita.

Herotiva hunani uro kyora

⁶Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwiva tiqaro, Qutaa mwaa vaisiva Karirinyaavave? tiro. ⁷Mwitaa timwa kyero mwiva ntapihi kyovaro Iesusiva Karirinyaava Herotiva mwi mwatanaahuaqaa ntaqikyunanyaava varuvaro

mwiaqaatairo Pairaativa Iesusira titovata Herotiva varunani Iesusira vitaqita uro kyora. Mwi entara Herotiva Ierusaremini uro varura.

⁸Iesusira Herotiva varunani uro kyovaro Herotiva qamwatero. Herotiva Iesusira kyaiqara riegaro airi enta mwia taqarero variqaro Iesusiva ni puqaa variqaro nronra kyaiqa varairaqe taqarave timwa kyero qamwata kyero ⁹uro Iesusira airi qua kyapara huvaro Iesusiva hia qua mpoqiavata nai timwa mwinraitiro varura.

¹⁰Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua sivita uro kepukyaqama kyeta Iesusiraqaa qua vatovata ¹¹mwiaqaatai Herotivavata, mwia ntaqu vaisihuavata, Iesusirara raima mwateta tiqata, E nronra vaisi variarava nronra vaisi tavuna utu taante, timwa kyeta tuavaaqa kyuqera utumwate ua qua timwa mwateta titovaro Pairaativa varunani nrumu ntantera vura.

¹²Haaru Herotivavata Pairaativavata nramwutaatanavanto varurama. Mwi entaraqaataita mwitanahua totiqama vita kyuqema vi nanrianra nanrianra qamwateqatatana varura.

Iesusira qio ru kyaate tura

(Matiu 27:15-26; Maaki 15:6-15; Ioni 18:39-19:16)

¹³Pairaativa Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, nronra vaisi mponramwuvata, qumina nraake qoravata, nyaanrama ntuvaaantuama kyero ¹⁴mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira vitaqita nte hunani nrumu kyeta tiqata, Mwaava nraake qora uaqia hi aanranra nyaamwute variho, qiarave. Nkye mwitaa qiavana nte nkyi suqa variqana mwi quara avuqavu hiqana

taquaqaro mwaa vaisiva hiam nkye uaqia hi kyaiqarara qiara utiho.

¹⁵Herotivavata mwitaa hiqaro taqero qati titaiharo nte hunani qaiqaa nriho. Riaate. Mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuaninravauma tire mwia ru kyaararo qutu quananrove. ¹⁶Kyaiqe nte qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kyeta vataivaro qati quarive, tiro.

¹⁷[Mpo ihi mpo ihi vekiya nyo ato entaraqaa Pairaativa nraake qorara riegaro karavu vaisi kuaiaqia qati huvantu kyovaro mwaatani vura.] Pairaativa Iesusirara kyaamwuqo ntuqutu kye vateta titaivaro qati quarive tuvata ¹⁸ekyaa ntuvaaantuama vuhua qaqao tita, Mwia ru kyaante. Tiriara riegarama Varavaasira huvantu kyairaro mwaatani quarive, tura.

¹⁹[Varavaasiva kamaninra vatama kyero mwi mwatukyaraqi ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavu rupa kyovaro varuvoro] ²⁰Pairaativa Iesusira huvantu kyarero uti variqaro qaiqaa nraake qora kyapara hiro.

²¹Kyapara huvata mwihua hia mwia qua riaraitita, nronraqama kye aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaante. Mwia kyatariqaa rutaante, tita.

²²Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa taarampo nani kyapara hiro tiqaro, Mwaa vaisiva nanra quave nteqa kyaiho? Nanra uaqia hi kyaiqarave utiho? Nte mwia qua avuqavu hiqana taquaqaro hia mwiaqa qua vaiho. Hia tire qumina quaqara vaisi mpo ru kyaananrave. Kyai nte qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kye vataivaro qati quarive, tiro.

²³Mwitaa tuvata mwihua kepukyaqama kyeta aakyara ntamwaqi viqata kyatariqaa rutaante nraahu tita. Mwitaa tiqatama Pairaativa quavata rukiya mwihua quavanto

nraahu kepukyaqa huvaro ²⁴Pairaativa mwihua qua nraahu riero qiove tiro.

²⁵Mwitaa timwa kyero mwihuara riegaro mwiva kamaninravata ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavuqi kyo vaisira huvantu kyero, mwiaqaatairo nraakye qora kyakya hurara riegaro naivanto Iesusira ntaqu vaisihua sita kyero nyinro.

Iesusira kyatariqaa rutora

(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ioni 19:17-27)

²⁶Iesusira nyuvata mwihua Iesusira vite viqatama aanraqaa vaisi mpo mwia nrutu Saimoniva mwiva Sairininyaava mwiva tokyasairo mwatukya nronra mwiqiara vuvata mwia qintorama kye vuaviraavira tita mwianra tiqata, Iesusiva qu tai kyatarira vara quqira mwia nraakiara virava uro mwataante, tita.

²⁷Mwitaa huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vurama. Mwihua utaqitaita nraakye mponramwuvanto Iesusirara ti atura ntiqata ntataqita vuvaro ²⁸Iesusiva mwihua hunani tuqasaa viro timwa nyinro tiqaro, Ierusalemiqinaa nraakye tuaavo, Hia nianra ntataate. Nkyetaravata nkyeta nraaqiaravata ntataate.

²⁹⁻³⁰Mpo entanramwu nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto tiqata, Ehaara nraakye hia nraaqiara mwatehuave hia nraaqiara nraamwa nyihuave, qora tatari taaqiara tiqata, Tiriqaa nteqeta tumu ntumwaqu kyaate, tivarave.

Mwihua pata taaqiara tiqata, Tiriqaa tumu ntita ntumwaqu kyaate, tivarave. (*Hos 10:8*)

³¹Nte kyatari karaaha votima kyena varuqata mwihua mwitaama kyeqata ni uqiama mate variavo. Nkye kyatari aahara votima kyeta variavata po,

nraakiara mwihua nkyi nataa nataama kyetave nkyi uqiama nyatevarave, tiro.

³²Mwitaa tuvata mwihua karavu vaisi taaratanavata Iesusiravata rirerata siteta vurama. ³³Mwihua vuhua qumina mwatukya mwi mwatukyara nrutu Qiata Mwukyaarive tu mwatukyaraqaa uro nteta Iesusira kyatariqaa ninriqotai ruteta mwata quvu kyeta mwiqi mwaamwi utaqaa rateta hini hini uaqia hu vaisihua mwitana rutora.

³⁴Rutovaro Iesusiva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, hia mwihua uaqia hi kyaiqara utuarara riaante. Mwihua mwitaa hiqata hia mwia utuara mwia okyara ntapihiaavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua kaati ruantema kye ori tuto kyeqata Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

³⁵Mwia tuavaaqa ntainra kyeta varovata qumina nraakye qora mwini sivita variqa taqe varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva airi vaisi kyaahaqa hi varivave. Kotiva mwia titaiharo mwiva Mesaiaavanto varirera, mwiva qioma nai kyaahaqa hiananrove, tita. ³⁶Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihuavata Iesusirara raima mwateta uro uaini uka vura mwita nraante timwa kyeta mwianra tiqata, ³⁷E qutaa Iutaaqa ntaqikyirava hirera, e ena kyaahaqa hianta, tura.

³⁸Mwihua qua mpo Iesusira qiatani kyatariqaa qara ntumwa kyeta vatova mwitaama tiro:

MWAA VAISIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

³⁹Uaqia hu vaisiva mpovanto hini rutova mwivavata Iesusirara qora qua tiro tiqaro, Qutaave e Mesaiaavanto variaro? Qio mwitaa hirera, enavata tiritanavata kyaahaqa hianta, tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvaro uaqia hu vaisiva mpovanto hiniqaa rutova eqaante tiro, Hiave e Kotirara aatu hiaro? Mwihua tir-

itana votima kyeta mwiavata rutaavo.
⁴¹ Mwihua tiritana qio rutaavo. Titatana uaqia hi kyaiqara kyaara tiritana rutaavo. Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utivave, tiro. ⁴² Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusirara tiqaro, Iesusio, i nronraqama kyaani entara nianravata riaante, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte i timwa mwianinra riaante. Mate e mwatukya kyuqeraqi ni vatama kyera varinanrave, tiro.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ioni 19:28-30)

⁴⁴ Mwitaa tuvaro huari nrinro qiataqa vahuvoro mwiaqaatairo upima vuvaro hia huari itovaro kyokira nraahu rutovaro huari tumiviro 3 kirokiqa huvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

⁴⁵ Ierusalemmini Kotira nraamwuqi tavuna tauha votima kye hiritova utaqaa nai nrahitu vuvaro ⁴⁶ Iesusiva kyatariqaa variqaro paatiro aakyara ntero tiqaro, Ko, ni manraqura tu varaante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

⁴⁷ Iesusiva qutu vuvaro ntaqu vaisihua qiata vaisivanto Iesusiva mwitaa hura taqero Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, Qutaama mwaa vaisiva avuqavu nrohi vari vaisivave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvata mpo uhua mwi inraikyava qovara hura taqarerata ntuvaantuama vuhua, mwihua variqata mwi inraikyara taqeta, mwiaqaataita mwihua nkyiari mwaatani nrumu ntanteta viqata mwutukya uaqia huvata nkyiari *mwekuraata/mwetokya* ntuqutu kyeqata vurama.

⁴⁹ Mwihua vuvata Iesusira vataqi nrohu nraakye qorahuavata, nraakye mponramwu Karirisaita mwia vataqita nruhuavata, mwihua nyianra sata

variqata mwi inraikyava qovara hura taqe varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ioni 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva Arimatia mwatukya Iutianyaava, mwiva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varu vaisiva, mwiva Kotiva ntaqikyiani entarara taqeqaro mwia vekya varura. Mwiva kaanasorivanto variqaro mwiva hia mpo kaanasorivanto tu quarara eo tiraitiro, mwihua kyaiqaravata hia qamwateqaro varura.

⁵² Mwi vaisiva Pairaativa varunani uro ntero tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqe varaqina quantaakye, tiro. ⁵³ Mwitaa timwa kyero mwiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero vara mwatumwi vatero eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero uto ori qaraakya vauru kye hia vaisi mpo quntoraqi uro quntamwa tora.

⁵⁴ Mwi entara nraakye qoravanto hura Saarareqa tiri mwaanra enta mwi entara kyaiqa varaarorave timwa kyeqata mwi entarara rieqata mpo inraikya mpo inraikya tera taarama kye vate varu entava vahura.

⁵⁵ Mwitaa huvata nraakye mponramwuvanto tauraa Karirisaita Iesusira vataqita nrohi varu nraakye hua Iosepiravata uro Iesusira quntarera huraqi vuhua uro taqovaro Iosepiva Iesusira mwamwanta vatovata mwihua taqeta ⁵⁶ mwiaqaatai nrumu ntante nkyiari nraamwuqi uro variqata vahamwenra kyuqema kyero mwunta vuravata, mpo inraikya mwia mwamwantaqaa qumwa teravata, tera hura. Mwihua nkyiari mwaanra qua rieqata Saarareqaa qati varura.

Iesusiva quntamwa toraqitairo sivura

(Matiu 28:1-10; Maaki
16:1-8; Ioni 20:1-10)

24 Nraakye mwihua kyuqema kyero mwuntavi varu inraikyara terama kye vateta mwihua Saarareqa vari kyeta Saanteqa vaakya toqa entaqi sivita mwi inraikyara varetta Iesusira quntamwa toraqi vuhua uro taqovaro ²qesaqaa ori nronra tita tora ventaqita uro tokyani vatova vahura.

³Vahuvata mwihua oriqi vera nte taqovaro nronra vaisi Iesusira mwamwanta hia vahura. ⁴Hia mwiqi vahuvata mwihua mwiqi qati apiqama vita airi nraato ti varuvata qamwanrama vaisi taaratana qovarama vita takyuqu tuavaaqara ututeta mwihua nraaqani sivita varura.

⁵Varuvata nraakye mwinramwuhua nronraqama kye aatu hita nkyiari siri mwataqi vateta varuvata vaisi mwitanahua tiqata, Nanraqamave nkye qati vari vaisirara qutu quahua mwaataqi puua hi variavo?

⁶Mwiva hia mwaini variho. Mwiva qati siviho. Tauraa mwiva Karirini variqaro nkyi timwa nyu quara nkye qative riemwa taavo?

⁷Mwiva mwi entara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita uaqia hi vaisihua ni ntavaaqavu kyaate tiro, ni qovarama kyairata mwihua ni pitaqita kyatariqaa ru taivaqena nte taarampo enta varina qaiqaa qati siqananrave tirave, tita.

⁸Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye mwinramwuhua nyaatoqi Iesusiva tu quava ntuvata ⁹mwia quntamwato mwatara mwini kyeta nrumu ntante uro Iesusira nraaqiara ¹¹nramwuvata mpo huhuavata timwa nyunra.

¹⁰Nraakye mwinramwuhua nyutu vahirero Mariaava Makataranyaava, Iohaanaava, Iemisira nrova Mariaava,

mwinramwuhua mwi inraikyara taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata ¹¹mwihua tiqata, Qaqao, nkye unrama qiavo. Hia mwianra qutaave qiananrave, tita.

¹²Mwitaa tuvaro Pitaava siviro hiantero mwia quntamwa toraqi vuva uro kakataama viro vera taqovaro tavuna nraahu vahuvato Iesusira mwamwanta hia vahura. Hia vahuvato mwiva nrumu ntantero uro mwaatani variqaro nai uro taqo inraikyara airi nraato tiqaro varura.

**Mwatukya Emiasinianra vu
vaisitanahuara tura**

(Maaki 16:12-13)

¹³Kuaa mwi entaraqaa Iesusira nraaqiara taaratanavanto mwatukya mpo Emeasianinra vura. (Kyuvaia vaiharo Omwunra vahira mwia votima Ierusaremi vahuvato Emeasi mwatukya vahura.) ¹⁴Mwitanahua aanraqaa mwinianra viqata Iesusira ru kyo quara timwaqita vita.

¹⁵Mwitanahua timwaqi vuvaro Iesusiva nai nri ntero mwitanahua vatama kyero vuvata ¹⁶mwitanahua mwia taqeta hia mwia ntapihi taqaraitita, mpo vaisivantove tuvaro ¹⁷Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana aanrani nriqatama nanra quave timwaqita nriavo? tiro.

Mwitaa tuvata mwitana uro mwiaqara kyeta mwitana mwutukyavanto uaqia huvatatana ¹⁸mpovanto Kiropaasirave tuva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mate airivanto Ierusaremiqi variaraqitaira e kuaikuvantove enta nanau qovara hi quara hia riaaro? tiro.

¹⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nanra quave? tuvata mwitanahua tiqata, Iesusira Nasaretinyaanra quave. Mwi vaisiva poropeti vaisivanto variqaro Kotira vuqaavata, nraakye

qora suqaavata, nronra kyaiqa vareqaro kyuqe qua nraahu tirave.

²⁰ Mwiva mwitaa hi varihata Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, tiriqaa ntaqikiy variahuavata, mwihua kamaninra mwiavaro mwiva mwia rukyaate tihata mwia ninriqotaita kyatariqa rutaavo. ²¹ Tire tauraa mwi vaisirara Kotiva mwia titaiharo mwiva mpo mwatanaahua nraatara kyero tiri Isareriqaa ntaqikiyarivave tunanrave. Qua mpovatama vaiho. Mwia rukyaavaro mate taarampo enta nritaraiho.

²² Mate taretana nraakyenramwuvanto qia quara rieta nrihanramama vuro. Mwinramwuhua vaakya toqaqi mwia quntamwa taaraqi uro nteta hia mwia mwamwanta taqaavo.

²³ Mwinramwuhua uro ntanteta nrumu tiri timwa timwita tiqata, Nyaamwunyaahua tirinramwuanra mwiva qatima variho qiavo, qiarave. ²⁴ Nraakyenramwuvanto mwitaa qiaavata tirinramwuqitaita mpo hiahua mwia quntamwa taaraqi quahua uro taqaavaro nraakyenramwuvanto qia quava qutaa vaihata mwinramwuhuvata mwia mwamwanta hia taqaarave, tita.

²⁵ Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Hiave nkyitana su nyaato vaiho? Haaru poropeti vaisinramwuvanto timwa to quara, mwianra nkyetana qamwanrama kye qutaave qiataara vaihata nkyetana qakyoma kyaavo.

²⁶ Nkyetana hia ntapihiarave iho? Kotiva titaari vaisiva Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo nronraqama viro kepukya vaisivanto variananrove, tiro.

²⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva Mesaiaara Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara mwitana timwa nyinrenro tohareqaro Mosesira mpukuqitairo timwa

nyiqiro viro, poropetinramwu mpukuqitairovata timwa nyiqiro vura.

²⁸ Mwitaa timwaqi vi varuvaro mwitanahua virera tu mwatukyava qaumato vahuvaro Iesusiva rieqarovata aanra mwiaqaa qati nraahu vi varuvata ²⁹ mwitanahua hiave tita, Mateqama enta hiananrove. Qaqira kyera tiritanavata vaitaante, tuvaro mwihuavata varirero nraamwuqi vura.

³⁰ Iesusiva nraamwu mwiiqi variqaro kyara taintaqaa mwitana vatama kyero mwatakya viro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tukyama kyero nyuvata ³¹ mwitana su ntapairi vuvata ntapihiri rieta mwitana mwia ntapihiri taqeta. Mwitana mwia ntapihiri kyeta taqovaro Iesusiva mwitana suqaatairo uvaarama vura.

³² Iesusiva uvaarama vuvata mwitana nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qikye, mwiva aanraqaa nriqanro Kotira mpukuqinaara qua okyara ntapihiri kyero tiritana timwa timwiharo qutaa tiritana mwutukyaqitairo kyuqe hirave, tita.

³³ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua qamwanrama sivatitana nrumu ntanteta Ierusalem uro Iesusira nraaqiara 11 nramwu puaama kyeta taqovata mwinramwuhua mpo vaisinramwu kyapata ntuvantuma vita varita tiqata, ³⁴ Nronravanto qutaama qaiqaa qati siviho. Saimoniva mwivama mwia taqaiho, tuvata ³⁵ mwitanavata aanrani vita taqorara mwihua timwa nyita. Mwitana hua tiqata, Mwiva mpereti nteqa kyaihata mwiaqaataita taretana nronra vaisi ntapihiri taqauro, tita.

Iesusiva nai nraaqiara suqaa qovarama vura

*(Matiu 28:16-20; Maaki
16:14-18; Ioni 20:19-23)*

³⁶ Mwitana qua mwihua timwa nyi varuvaro mate mwiqiara nronravanto

nai qovarama viro mwihua nraaqani sivi variro tiqaro, Nkyi mwutukya-vanto qihaakyama vahiarive, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Vaanavanto qovarama viho, tuvaro ³⁸ Iesusiva mwihua tiqaro, Nkye nanraqamave aatu hiavaro taara vu nraato tuava nkyi su nyaatoqi vaiho? ³⁹ Ni kyuqu kyauqu taqaate. Nte mwivama huqo. Ni maman-taqa tiqata taqaate. Nte vaisima varuqo. Vaana mwia hia ni votima kyero mwati-vata mwukyaarivata vahirave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyquqvata kyauqvata nyaamwutovata ⁴¹ mwihua mpoqama kyeta qamwateta kyauqu ntukikinraaqateta hia qamwan-rama qutaave tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Kyara nraanriva vahirove? tuvata ⁴² mwihua tavukya uta tora pataqia mwuvaro ⁴³ mwiva mwihua suqaa variqaro vara kyero nronra.

⁴⁴ Iesusiva tavukya nramwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Tauraa nte nkyivata variqana nte mwaa quara nkyi timwa nyiavarave. Nianra haaru Mosesiva mpukuqi qara ntumwa to quarave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, Saami mpukuqi qara ntumwa to quarave, nte nkyi timwa nyiqana mwi quara mwivauma vahiananrove qiavarave, tiro.

⁴⁵ Mwitaa timwa kyero mwihua Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihi kyeta riaate tiro, Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyinro tiqaro, ⁴⁶ Mwaa quara qara ntumwa torave. Me-saiaarara mwiva nriqa quani inraikyara

varero uro qutu viro taarampo enta variro qaiqaa qati siquanarove.

⁴⁷ Mwiaqaataita nkye ni kyaiqara ni nutuara rieqatama nraakye qora timwa nyiqi viqata uaqia hi aanranra qaqira kyaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive qiate. Mwi quara timwa nyiqi viqata Ierusalem-ini nraante mwi quara timwa nyiqi vita mwiaqaataita mpo mwatananaa mpo mwatananaa timwa nyiqi quate. ⁴⁸ Nkyenramwu nkyeta suqotaita mwi kyaiqaravata mwi inraikyaravata taqaarave.

⁴⁹ Ni kova nai kyauqu nriqigaa vatero ntena nkyi nyinrenrave qianinra ntema mwia titaariro tumuananrove. Nkye mwaa mwatukyaraqi variqi vivaro nyaamwusairo mwiva tuminro nkyiqi variqaroma nkyi kepukyaqama nyataanarove, tiro.

Iesusira vitero nyaamwuni vura

(Maaki 16:19-20; Kyaiqa Varora 1:9-11)

⁵⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua sita varero Ierusalemi kyero Mpetaanini uro ntero nai kyauqutana tuaahera kyero mwihua kyugema nyatero. ⁵¹ Mwiva mwihua kyugema nyate varuvaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva nai nraaqiara mwihua kyero vura.

⁵² Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia nrutu tuaahera kyeta nrumu ntanteta Ierusalem-ini vura.

⁵³ Mwini uro variqata Kotira nraamwuqi mpo enta mpo enta Kotira nrutu tuaaheraqita vi varura.

IONI

Ioniva Iesusiva nrohurara tura

Iesusira okyarara tura

1 Haaru toharero quavanto varura. ¹Mwi quava Kotikyantiri varura. Mwi quava nai Kotiva varura. ²Tauraa toharero mwi quava Kotikyantiri variqiro vura.

³Mwiva Kotikyantiri variqi viqaro mpo inraikya mpo inraikya ekyaa inraikya utu kyero vatora. Mpovantovata mpo inraikya utuariva hia varuvaro qua mwiva nraahu ekyaa inraikya utu kyero vatora.

⁴Mwi quava qati variqi vi variara tuqavantoma variro. Mwi quava omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma nraake qora kyuqema kyero ntuvaahama nyatero. ⁵Omwavanto upi hiraqi itamwaqiro viharo hiam enta hi inraikyava mwia qipa kyaariva vahiro.

Nramanri nyi varuva, Ioniva Iesusirara timwa nyunra

⁶Kotiva vaisi mpo titora mwia nrtu Ioniva. ⁷Nraake qoravanto Iesusirara mwiva qutaa omwavantove qiate tiro, Ioniva mwianra timwa nyinrenro nri ntor.

⁸Ioniva nai hia mwi omwava variraitiro, mwiva omwa mwianra timwa nyinrenro nrunra. ⁹Mwiva nri ntovaro mwia nraakiara quavanto nri ntero omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma ekyaa mwaa mwataraqaa nraake qora ntuvaahama nyatero.

Iesusira qoririma mwatora

¹⁰Iesusiva nai mwaa mwatara utu kyero vatova mwatani tumuvata mwaa mwatanaahua hia mwia ntapihi kye taqaraitita, mwianra hia mwivave tita.

¹¹Mwiva nai nramwunaahua hunani nri ntovata mwia nramwunaahua hia mwia kyakyama mwataraitita, mwia qoririma mwatora.

¹²Mwitaahuvatavata mpo uhua mwia kyakyama mwateta mwianra qutaa mwivave tura. Mwita tuhua mwihua mwiva nronraqama kyovata mwihua Kotira nraaqiaraqama vita varura.

¹³Hia nraakevanto nraaqiara mwataintema kyero mwihua mwata taihata Kotira nraaqiaraqama vita variara. Hia qumina vaisi kyakya hiraqa Kotira nraaqiaraqama vita variara. Nai Kotira kyakya hiraqa mwihua Kotira nraaqiaraqama vita variara.

Iesusiva vaisi tuora

¹⁴Kotira quavanto vaisi tuero tirivata varirero tuminro. Mwiva tuminro mwaa mwataraqaa varuvata tire mwia peqa okyara taqaavananra. Tire taqaavararo mwi vaisiva kyuqe hiro vaisiara mpoqama kyero po kye timwa nyateqaro qutaa qua nraahu ti varuva varura.

¹⁵Ioniva nraake qora timwa nyinro tiqaro, Nte haaru nkyi timwa nyina tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nri-anriva ni naataraanrove, tuva qio mwaa mwi vaisivave. Nte hia qovara hia entara mwiva haaru qati variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwi vaisiva ni naatara kyero mwiva nronravanto variho, tiro. Ioniva mwita tura.

¹⁶Iesusiva mpoqama kyero tiriara nraamwunruqa taiharo mwiva tiriara po kye timwa timwato airi nani tiri kyuqema timwate varira. ¹⁷Haaru Kotiva nai qua mwaanra nraake qoravanto hia nteqa kyaraitita, qati nraahu riemwaqita quate tiro, Mosesira mwunra. Mate mwaa entara Iesusi Karaisiva Kotiva hinasairo tumu Kotiva po kye timwa timwatai okyarara, qutaa okyara tiri timwinra.

¹⁸ Hia qumina vaisi mpovanto Kotira taqairave. Mwia mwaaquvanto nai qora nraaqani variva, mwiva nraahu nai qora okyara qovarama kyaihata tire taqeta ntapihunandra.

Ioniva hia nte mesaiaavantove tura

(*Matiu 3:1-12; Maaki 1:1-8; Ruku 3:1-18*)

¹⁹ Ioniva Iesusirara timwa nyu quava mwataamama vahiho. Ioniva nri ntovata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Ierusaremini varuhua vaisi mponramwu sitovata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhuavata, Rivaira kuaa okyara mponramwuvantovata, mwihua uro nteta Ioninra kyapara hita tiqata, E ta vaisivave? (E qutaa tiri mesaiaavantove variaro?) tita.

²⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva hia qua tuqetaraitiro, vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Qaqao, hia nte Kotiva titai vaisiva mesaiaavanto varuqo, tiro.

²¹ Tuvata mwihua mwia qaiqaa kyapara hita tiqata, E hia mwivave tiqara, e mpo tavave hiaro? E tiri haivaqava, Iraisaavave variaro? tita.

Tuvaro Ioniva qaqao, Nte hia mwivave, tiro. Tuvata mwihua qaiqaa mwia kyapara hita tiqata, E ta vaisivave? Tire poropeti vaisi mpo mwia vekiama varuro. E mwivave hiaro? tuvaro Ioniva qaqao nraahu tiro.

²² Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E tavave hiaro? Timwa timwinraqe tire nrumu ntanteta tiri titaa vaisihua iara uro timwa nyianre. E enanra tavaveve tira hiaro? tita.

²³ Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva timwa nyinro tiqaro, Nte qumina sata variqana aakyara ntena tiqana, Aanra ntapihi taivaro nronravanto nrianrive, ti varuvama varuqo, tiro. (*Ais 40:3*)

Haaru poropeti vaisi Aisaiaava tu quara Ionivavata tura.

²⁴ Ioniva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto sitohua tiqata, ²⁵ E tiri ara nte hia mesaiaavanto varuqo qiaro. Hia nte Iraisaavave qiaro. Hia nte poropeti mwivave qiaro. Qio nanraqamave qumina vaisi varuqo qiarava nramanri nyi variaro? tita.

²⁶ Tuvaro Ioniva mwini ramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nraahuma nraakye qora nyi varuqo. Mpovanto nkyi utaqaq varira nkye hia mwia taqaarave.

²⁷ Mwiva ni naakiara nri vave. Nte pata vaisi varuqaro mwiva nronra vaisi varihanandra tina, nte hiam qio mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara huvantu mwataanirave, tura.

²⁸ Ioniva Mpetaani mwaata Iotaani nramanri qarahi hini variqaro nramanri nyi varu entara mwi quara tura.

Ioniva Iesusirara Kotira sipisipi nraative tura

²⁹ Mwia qanranraa Ioniva variqaro taqovaro Iesusiva mwisairo nri varuvaro mwiva tiqaro, Qio taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative. Mwia qaama Kotiva mwatani varihua uaqia hi kyaiqara utira taiqa nyataanarove.

³⁰ Nte haaru tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nrianriva ni naataaraanarove. Nte hia qovara hiava entara mwiva haaru qati variqiro vuvave. Mwitaama variqarora tiro, mwiva ni naatara kyero nronravanto variananrove, tu vaisiva, mwaa mwivave.

³¹ Tauraa hia nte mwia ntapihi taqaurave. Nkye Isarereri nraakye qoravanto mwia ntapihi kye taqaate tina, nte mwaini nrumu variqana nramanri nkyi nyi varurave, tiro.

³² Mwitaa timwa kyero Ioniva Iesusirara mwihua vutukye timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro Kotira mwanraquravanto minrunra voti hiva

hitamwaqiro tuminro tumu mwiaqaa varirave.

³³ Tauraa nte hia Iesusira ntapihi taqe varuqaro Kotiva ni titaihana nte nramanri nkyi nyi varuqaro Kotiva ni timwa mpiro tiqaro, E taqairaro ni mwanraquravanto quariva uto mwiaqaa vari-ani vaisira qio mwianra mwivave qiante. Mwiva hia qati nramanri nyiananrove. Mwiva nraakye qora ni mwanraqura nyianrivave, tirave. ³⁴ Kotiva ni mwi quara timwa mpihana nte mwi in-raikyara kyuqema kyena taqena nte mwianra mwaavama Kotira mwaquve tuqo, tiro.

Iesusiva vuniqama kyero erahiamuaantema vaisi sitora

³⁵ Mwia qanranraa Ioniva nai nraaqiara taaratana mwia vataqita nrohutanavata siviro varuvaro ³⁶ Iesusiva nritarero vuvaro Ioniva mwia vutu taqero, mwitana timwa nyinro tiqaro, Taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative, tiro. ³⁷ Mwitaa tuvata Ioninra vataqita nrohutana Ioniva tu quara rieta, mwiaqaatai tuqasaa vita Ioninra mwini kyeta Iesusira vataqita vura.

³⁸ Vuvaro Iesusiva tuqasaa viro taqovata mwitana mwia vataqita nruvaro mwiva tiqaro, Nkyetana naanrave nri-avo? tuvata mwitanahua tiqata, *Rapai*. mwaanra ti variara vaisio, e taraqi vari-aravave? tuvaro

³⁹ Iesusiva tiqaro, Qio nrita taqaate, tiro. Mwitaa tuvata mwitanahua mwia vatama kyeta uro mwiva varuraqi varita. Mwitanahua Iesusira vatama kyeta variqi vita enrovata nrumu ntanteta vura.

⁴⁰ Mwitanahua Ioniva Iesusirara tu quara rieta Iesusira vataqi vuraqitairo mpo Enturuva, Saimoni Pitaara qata-vanto varura.

⁴¹ Mwitana Iesusira mwini kyetatana Enturuva nai vakyaara puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Tiretana, Kotiva titai vaisira, mesaiaa mwia puaama kyauro, tiro. (*Mesaiaave, Karaisivave*, kuaa nrutuma vahi-ro.)

⁴² Mwi vaisira puaama kyeta taqauro, timwa kyero Enturuva nai vakyaara vita varero Iesusiva hunani uro ky-ovaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, E Ioninra mwaaku Saimonivave. Nte qaraakya nrutu nteqana iara Sipaasir-ave tirerave, tiro. *Sipaasirave, Pitaarave*, kuaa nrutuma vahi-ro. (Mwaa quaraqitai mwi nrutura tirerata *Orivave* tita.)

Iesusiva Piripikya Nataanierikya nyaanronra

⁴³ Mwia qanranraa Iesusiva Karirini virerave timwa kyero, uro Piripira puaama kyero mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro.

⁴⁴ Piripiva Vetasaitanyaavama vari-ro. Enturukya Pitaakyavata kuaa mwatukya mwiqinaahua varura.

⁴⁵ Iesusiva Piripirara ni pataqira nriante tuvaro Piripiva Nataanierira puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Haaru tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua qara ntiqaro mwi vaisirara timwatovata, poropeti vaisinramwuvata, mwi vaisiva nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qara ntumwato vaisira, qio mate mwi vaisirama taquaqo. Mwiva Iesusiva Iosepira mwaquvanto Nasaretiqinaavave, tiro.

⁴⁶ Tuvaro Nataanieriva tiqaro, Qaqao, giove kyuqe vaisivanto mwi mwatuk-yaraqitairo qovara hiananrove? tiro. Tu-varo Piripiva tiqaro, Enavanto nrumu taqaante, tiro.

⁴⁷ Mwitaa timwa kyero vuvaro Iesu-siva taqovata mwitanahua nri varuvaro tiqaro, Taqaante. Qutaama mwi vaisiva

Isareri vaisivanto variho. Hia mwi vaisir-
aqi unra qua vahivave, tiro.

⁴⁸Mwitaa tuvaro Nataanieriva
Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nataama
kyerave e ni okyara ntapihira hiaro?
tuvaro Iesusiva tiqaro, Piripiva hia
i uro nraanrai vakya e fiki okyarani
variarana nte i taqaurave, tiro.

⁴⁹Mwitaa tuvaro Nataanieriva tiqaro,
Mwaanra ti variara vaisio, e Kotira
mwaakuve. E Isareriqaa ntaqikyiravave,
tiro.

⁵⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E
fiki okyarani variarana nte i taqaurave,
turaqaatairave nianra qutaa mwivave
qiaro? Nraakiara nronra inraikya,
mpo inraikya mpo inraikya mwia
nraataraaninrama taqenanrave. ⁵¹E
qutaama taqairaro nyaamwuvanto
qatua viraqe nte mwatani mwatatai
nraaqiarava variarita niqaanra
nyaamwunyaahua vita tumita hi
varivaqe varianinrave, tiro. Iesusiva
mwitaa turama.

Mwatukya mpo Kenaaki nraakye ntumwunra

2 Taara enta nritarovata mwatukya
mpo Kena, Karirini mwi
mwatanaahua nraakye ntumwinrenra
hura. ²Mwitaa huvaro Iesusira
nrovavata mwini varuvata mwi
mwatanaahua Iesusiravata, mwia
nraaqiaranramwuvata, nyaanrovata
mwinramwuhuvata mwini vita.

³Mwinramwuhua uro variqata kyara
nre varuvaro uainivanto taiqa vuvaro
Iesusira nrova Iesusira timwa mwinro
tiqaro, Uaini taiqama viho, tiro.

⁴Tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Mwaa
nraakye vao, i kyaiqa mpo kyaiqa vai-
haro ni kyaiqa mpo kyaiqama vaiho. Nte
kyaiqa varaani entava hiama nri ntaiho,
tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusira nrova mwi
mwatanaahua kyaiqa vaisinramwu

timwa nyinro tiqaro, Mwiva nanra
quave nkyiara tirata mwiva qiarinte
qiarinte hiate, tiro.

⁶Iutaavanto nkyiari mwaanra qua
rieqata mwitaa mwitaama kyeqata
nkyiari mwamwanta hiqama kyora.
Qio mwianra rieqaro nramanri taqu 6
nramwu nronra tave voti huva mwi
nraamwunraqi vatovaro vahura. (Tave
nronra kuua mwiqi qioma nramanri
taqu qataara 10 vanto quananno.)

⁷Vahuvaro Iesusiva kyaiqa vaisin-
ramwu timwa nyinro tiqaro, Ekyaa mwi
taqura qati nramanriqotaita piqa kyaate,
tuvata qati nramanri kyaqaqita uro tave
nronra mwinramwunra piqa kyovaro
vaiqaara hura.

⁸Piqa kyovaro Iesusiva qaiqaa tiqaro,
Qio mwiqitai kyaqaqita uro kyaraqaa
ntaqikyira mwivaro nreqanro taqaarive,
tiro.

⁹Mwitaa tuvata mwiqitai mwi
nramanrinra kyaqaqita uro mwuvoro
mwi vaisiva qati nramanrivanto uaini
utu vura nreqanro taqovaro kyuqe
huvaro mwiva hia qati nramanri
kyaqora mwianra ntapihuvata kyaiqa
vaisi mwinramwuhua nraahu mwianra
ntapihura. Mwitaa huvaro kyaraqaa
ntaqikyura nreqanro taqovaro kyuqe
uaini vahuvoro qamwata kyero nraakye
varo vaisira nraanrama kyero ¹⁰mwia
timwa mwinro tiqaro, Qikye, mpo
hiahua kyuqe uaini nraante nraakye
qora nyiavata nramwa taiqa kyaavata
nraakiara uaqia hi uaininra nyi
variarave. E hia mwitaa hiaro. Nte
taquqara e mpo uaini vuni nyinra
kyuqe uaini mwia nraakiarama nyinra
hiaro, tiro. Mwitaa turama.

¹¹Iesusiva Kena mwatukya Karirini
variqaro qati nramanri vara kyero uaini
utu kyero nyunra. Mwiva mwi kyaiqara
nraante toharama tero mwiaqaatairo
mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa
varaairo vura. Iesusiva mwi kyaiqara

varovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyaiqa taqetama Iesusira kepukya okyarara ntapihita mwianra qio qutaa mwivave tura.

¹² Mwiaqaatai mwivavata, mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata, mwia qua riohuavata, mwini kyeta vuhua Kapenaamini uro mpo entanramwu varura.

Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi vura

(Matiu 21:12-13; Maaki 11:15-17; Ruku 19:45-46)

¹³ Vekyahu nyato kyarara nro entava qaumatoqa huvaro Iesusiva Ierusaremini vuva ¹⁴ uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata mpo uhua kyoqaa kyaiqa vare variqata munima vareqata purimakauve sipisipive nyaamwave nyi varuvata mpo vaisinramwu tainta nraaqani variqata kamaninra munima vareqata Kotira nraamwuqinaa munima nyi varura.

¹⁵ Mwitaamaqita viqata kyoqaa kyaiqa vare varuvaro Iesusiva mwihua taqero kyapipi vara kyero mwiaqotairo purimakauvata, sipisipivata, sataqiro veva Kotira nraamwuqitairo mwaatani kyero munima tuqasaaqi varu vaisihua tainta tu varero vara rauru kyero mwi munimanravata rauru kyero, ¹⁶ nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihuara tiqaro, Nkye mwi inraikyara mwi inraikyara mwaaqitai vare quate. Nkye hia ni kora nraamwu maaketi nraamwuqama taate.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro mpo qua Kotira mpukuqi qara ntumwato quava mwia nraaqiaranramwu nyaatoqi ntumwa vuvata riora. Mwi quava mwitaama tiro:

Nte i nraamwuanra nronraqama kyena riemwaqi quariva qia itaintema kyero niqi ite vaiho, tura. *(Sng 69:9)*

Mwi quara mwitaama kyero qara ntumwa tora.

¹⁸ Iesusiva mwitaa huvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, tava iara tiharave e mwitaa hiaro? E nanra nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa utirake tire mwia taqetave iara mwiva qio mwitaa hiananrove qiananrave? tita.

¹⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa nraamwunra nta-pairi kyaivaqe nte taarampo entara qaiqaa hoqa kyaaninrave, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, mwaa nraamwunra hoqeqata 46 ihi airi ihi hoqaqi vita uro hoqa taiqa kyaarave. Qiove e taarampo entara nraahu mwi nraamwunra hoqa taiqa kyenanrave? tita.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva hia vutu kyero qati nraamwuanra tiraitiro, mwiva nai mwamwantaqaa ntumwa kyero tiro. (Nkye ni rukyaivaqe nte taarampo enta vari kyena qati siquaninrave, tiro.)

²² Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tuvata nraakiara Iesusiva qati sivi varu entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto variqata Iesusiva nraamwuanra tu quava mwihua nyaatoqi ntumwa vura. Kotira mpukuqi qara ntumwato quaravata riegata, Iesusiva mwi entara tu quaravata riegata mwihua Iesusirara qutaave tura.

Iesusiva ekyaa vaisi ntapihi kyaira

²³ Vekyahu nyato kyarara nro entaraqaa Iesusiva Ierusaremini varuvata nraakye qora airivanto mwia kyaiqa nronra kyaiqa taqeqata Iesusirara qio qutaa mwivave tita. ²⁴ Nraakye qoravanto mwianra qamwateqata mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye qora okyarara ntapihi kyero riegqarora tiro, mwiva hia mwihua turara qutaave tura. ²⁵ Iesusiva nai vaakya nraakye qora su nyaatoqi

vahu inraikyara ntapihi kyorara tiro, hia qumina mpovanto mwihua okyarara mwia timwa mwianriva varura.

Nikotimaasiva Iesusira uro taqora

3 Parisi vaisi mpovanto mwia nrutu Nikotimaasiva varura. Mwiva luta vunyaa vaisi mpovanto varura. ²Mpo enta mwiva entaqi uro Iesusira taqero tiqaro, Mwaanra ti variarao, tire taqauraro Kotiva i titaiharara tira, e mwaanra qua ti variaravama nrinra hiaro. Hia Kotiva i kyaahaqa hiankye titiri, e hiam qio nronra kyaiqa varaaratirio, tiro.

³Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaante. Vaisi nronra tuemwa quaninra hia qaiqaa mwata tairaro mwiva hiam qio Kotiva ntaqiky mwatukyara taqaananrove, tiro.

⁴Tuvaro Nikotimaasiva kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove nronra tuemwa quani vaisira qaiqaa mwata kyaananrove? Qiove mwiva nai nronra vikyokyaqi qaiqaa viqe tairaro mwia nrova qaiqaa mwata kyaananrove? tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qutaama tuqo. Nramanrivata mwata taariva variraro hia Kotira mwanraquravanto mwia qaiqaa mwata kyairaro mwiva hiam qio Kotiva ntaqiky mwatukyaraqi quananneve. ⁶Mwamwanta vataava nai mwamwanta vahira nraahu mwatairave. Mwanraquravanto nai mwanraqura nraahu mwatairave.

⁷Nte nkyi qaiqaa qaraakyaqama kyero mwata kyaarive tu quarara hia e mwi quarara nrihanrama quante. ⁸Nte mpo quaqaa ntumwa kyena i timwa mwinrenrave. Toqavanto tiqaro nai quataa hiraqa virave. Toqavanto nrihanra e hia mwia taqaraitira, e mwia nruqua nraahu riaananrave. E mwiva viro nrinro hi okyarara hia ntapihiananrave. Qio Kotira

mwanraquravanto mwatai okyarava kuaa qarama kyeroma vaiho, tiro.

⁹Iesusiva mwitaa tuvaro Nikotimaasiva mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hiananrove? tuvaro ¹⁰Iesusiva tiqaro, E Isarerri nraakye qora mwaanra timwa nyi variarava e hiave ntapihiaro? ¹¹Nte qutaama tuqo. Tire ntapihi kyeta rie taqe hunanra nkyi timwa nyi varurata nkye hia tiri quariaarave.

¹²Nte mwatanyaa inraikyara nkyi timwa nyuqata nkye mwianra hia ntapihita qutaave qiarave. Nkye mwitaa hiavana nte nyaamwunyaa inraikyara qiarita nataama kyetave nkye mwi quara qio ntapihi rievareve? ¹³Hia vaisi mpovanto Kotiva varira nyaamwuni virave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraahu nyaamwuni variavava mwisaina tumunrave.

¹⁴Haaru nkyi haivaqava Mosesiva qumina mwataqaa variqaro ori vara kyero qarura utu kyero mwia kyatariqaa rupa kyero tuaahera kyorave. (Nraakye qoravanto mwia taqeta hia qutu quate tiro, Mosesiva mwitaa hurave. (Nam 21:6-9)) Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita haaru Mosesiva qarura utu kyero tuaahera kyontema kyeta nivata kyatariqaa vateta tuaahera kyevarave.

¹⁵Mwitaa hirata nraakye qora nianra qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivarave, tiro. Iesusiva turama.

¹⁶Kotiva mwatani variahuara mpoqama kyero mwutukya ntiharora tiro, mwiva nai mwaaqu kuaiqia vataira tiri timwinra. Mwitaa hirara tita, nraakye qoravanto mwia mwaaquara qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, mwihua ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivara. ¹⁷Kotiva hia nai mwaaqu ko raa vaisihua votima kyero variqaro nraakye qora tukya hiarive tiro mwatani titaiharo tuminrave. Mwiva

nraakye qora sitaarive tiro, Kotiva mwia titaiharo tuminrave.

¹⁸ Mpovanto mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva hiamia qua varaananro. Mpovanto hia mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva vaakyama qua varero. Mwiva Kotira mwaaqu kuaiqira hia qutaa mwivave tira kyaarama, Kotiva mwianra qutaa iqaa qua vaiho timwa kyero, mwiaqaa qua vatero.

¹⁹ Mwaa inraikyara kyaara qua vahananro. Omwavanto mwatani tumihata nraakye qoravanto hia mwia qamwata mwataraitita, mwihua kyokira rirara nraahu qamwateqata variara. Mwihua kyaiqavanto qora kyaiqa vaihatara tita, mwihua hia mwi omwanra qamwata mwateta.

²⁰ Qora kyaiqa uti variva nramwutaqa hiqaroma hia omwavanto varinani viro. Omwavanto iteqaro ni uaqia hi kyaiqara qovarama kyaankyo tiro, hia omwavanto varinani viro.

²¹ Mwiva mwitaama variharo qutaa kyaiqa vare vari vaisiva hia aatu hiraitiro, omwavanto varinani viro. Mwiva viharo omwavanto itero mwia kyaiqa qovarama kyaihata nraakye qora taqaavaro mwi vaisiva Kotira qua rieqaro Kotira kyaiqa vare varira.

Nramanri nyi varuva Ioniva ekyaaara qua Iesusirara timwa nyunra

²² Mwiaqaataita Iesusivata mwia nraaqiaranramwuvata (Ierusaremi kyeta) Iutaa mwata mpo qumina mwatani vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata variqaro nraakye qora nramanri nyunra.

²³ Nyuvaro Ionivavata mwatukya mpo Serimi tataaqa Ainonini variqaro nramanri nyi varura. Ioniva nramanri nronra vahunani variqaro nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua nramanri

nyunra. ²⁴ Mwi entara hia Ioninra karavuqi vitaqita uro kyo entara varura.

²⁵ Mwi entara Iutaa vaisi mpovanto Ioninra qua riohua kyapata nramanri vare okyarara inronra huvata mwihua Ioniva hunani uro nteta tiqata, ²⁶ Mwaanra ti variarao, tauraa e Iotaani qarahi vutura hini vaisi mpovata variqarama e mwianra mwivave tunanrave. Qio taqaante. Mwi vaisiva mwivavata nramanri nyi varihata airivanto mwiva hinani vi variavo, tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Qio Kotiva nyaamwuni variva vaisi mpo hia mpo inraikya mwinrenra, mwi vaisiva hiamia mwi inraikyara varaananrove. ²⁸ Nkyevata vuni nte tura riaarave. Nte tiqana, Hiamia nte nkyi kyaahaqa hiariva varuqo. Ni titaihana nte nraante mwia vuni nruvave, turave.

²⁹ Nraakye vararera hi vaisiva nraakye varairave. Mwi vaisira totivanto qati sivi variqaro mwia qua rieqaro qamwata kyero varirave. Qio mwia totivanto qamwataintema kyena nte Iesusirara qamwatauqo. ³⁰ Iesusira nrutu virini nriviraro ni nutu mwatani tumi quarive. (Airivanto mwia vataqita vivarave. Hiamia ni pataqita vivarave. Mwihua Iesusira vataqita virara hiamia nte Iesusira kyarutumwa mwataaninrave. Nte mwia qamwata mwataaninrave), tiro. Ioniva turama.

Iesusiva nyaamwusairo tuminranra tura

³¹ Iesusiva virisairo tumivara tiro, ekyaaahua nraatara kyaivama variro. Mwatanyaava mwatasairo nrivara tiro, mwiva mwatanyaa inraikyara nraahu ti varira. Iesusiva nyaamwusairo tumivara tiro, ekyaaahua nraatara kyaivama variro. ³² Mwiva nai taqero riero hi inraikyara qoqaa timwa nyi varihata nraakye qoravanto mwia quara hia

gutaave tiraitita, mwia qua qoririma mwate variara.

³³ Qio vaisi mpovanto hia Iesusira qua qoririma mwataraitiro, mwia quara gutaave ti vari vaisiva, mwiva mwitaa tiqaroma Kotira quaravata qutaa qua vaiho tiro.

³⁴ Kotiva Iesusira titaiharo mwiva Kotira qua nraahu ti varira. Kotiva mwia titarera hiro hia nai mwanraqura pataqia pataqia mwinraitiro, mwia nronraqama kyero mwihanronra tiro, qio Kotira qua nraahu ti varira.

³⁵ Mwia qova nai mwaaquara mpoqama kyero mwutukya ntiharo ekyaa inraikya nai mwaaqu mwihanro mwiva mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqiro vi variro.

³⁶ Mpovanto mwia mwaaquara gutaave qiariva hia ekyaa qutu viraitiro, mwiva qati variqiro quanaro. Mpovanto hia mwia quara gutaave qiariva variraro Kotira raraqa tairaro mwia inronra hiraro quavanto mwiaqaa vahianaro.

Iesusiva Sameriaa nraakyevevata qua tura

4 Mwi entara Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva airi nraakye qora nai hunani sita kyero vateqaro mwihua nramanri nyiqanroma Ioninra nraatara kyora. ² Iesusiva hia naivanto mwihua nramanri nyunra. Mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora nramanri nyunra. ³ Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovarora tiro, Iesusiva mwiaqaatairo Iutia mwini kyero Karirini viro.

⁴ Karirini virero mwiva Sameriaa mwata utaqama tero quariva vahura.

⁵ Mwiva viqaroma mwatukya pata mpo mwia nrtutu Saikaa mwini uro ntoro. Mwata mpo haaru Iaikopuva nai mwaaqu Iosepira mwu mwatara mwia tataaqa vahura. ⁶ Iaikopuva haaru nramanrianra quvutova mwini

vahuvaro Iesusiva nyianra aanra nri kyovaro pupohovaro mwiva nramanrianra quvutora tataaqa mwatakyaa viro varura. Varuvoro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvoro

⁷ Sameriaa nraakye mpovanto nramanri kyaqarero nruvaro Iesusira nramanri nraataa huvaro mwi nraakyerara tiqaro, Nramanri kyaqa kyera ni mpi-
rage nraankye, tiro.

⁸ Iesusira nraaqiaranramwu vaakya kyara vararerata mwatukyani vuvaro

⁹ Iesusiva mwiaqaa variqaro mwitaa tuvaro Sameriaa nraakye mwiva qaqao tiro, E Iutaavanto variarana nte Sameriaavanto varuqo. Nataamaqirave nianra nramanri kyaqa mpirage nraankye tira hiaro? tiro. Iutaavantovata Sameriaavantovata nai nununrama mwate nai nununrama mwate hi varuhura tiro, mwi nraakyevevata mwitaa tura.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, E Kotiva qati nyiani inraikyarara e riera ni okyararavata ntapihiaratiro, e ni kyapara hiarana nte qati variqi vi nramanrinra i mwutirio, tiro. (Mwi mwatanaahua nrumwuqinaa nramanrianra tiqata, Qati variqi vi nramanrinrave), tura.

¹¹ Iesusiva nte qati variqi vi nramanrinra i mwinrenrave tuvaro mwi nraakyevevata hia ntapihi kyero riaraitiro, mwiva rumwu nramanrianra tiho tiro. Mwiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto vevato vaihara e hiama nramanri taqu vatera hiaro. Taraqitairave qati variqi vi nramanrinra kyaqenanrave?

¹² Tiri haivaqava Iaikopuva nronra vaisivanto varurave. E mpo? E mwia nraatara kyaaravave iho? Mwiva nramanri varaaninra mwata quvu kyero naivata nai nraaqiaravata nai quara vatama kyero mwaa nramanrinra kyaqa kyero nronrave, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpo-vanto mwaa nramanrinra nrainranro qaiqaa nraahu nraataa hiraro nrumu nreqanro variananrove.

¹⁴ Nte mwiani nramanrinra mpov-anto nrainranro mwia hiamaa qaiqaa-vata nraataa hiananrove. Nte nramanri mwianrinro mwi nramanriva vaisi utaqi-tairo rumwuqitairo tumi nramanrinra votima kyero vi variraro mwi vaisiva hia qutu viraitiro, qati nraahu variqiro quan-rove, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi nraakyevea tiqaro, Nronrao, qio mwi nramanrinra ni mpiraqe nte nraanrinro hia qaiqaa ni nraataa hiraqe qaiqaavata nrumu mwaaqitaina kyaqa kyeqana nraankye, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio, uro ena vaativata nraanrama kye vita varera uro ntantera mwaini nriante, tiro.

¹⁷ Tuvaro mwi nraakyevea tiqaro, Qaqao, hia ni paati varivave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, E qutaama tiqara hia ni paati variho qiaro. ¹⁸ E kyauquru nani vaati varaaravave. Mate e vaisi mpovata variarava, mwiva hia qutaa i vaativanto variho. E qutaama tira hiaro, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, nte taqauqara e poropeti vaisima varira hiaro. Kotiva i kyaahaqa iharama e mwitaa tira hiaro. ²⁰ Qio Sameriaa tiri haivaqahua Kotira nrutu tuaaherarerata mwaa taaqiraqaa variqata Kotirara aakyara nte varurave. Mwitaa turata nkye Iutaavanto tiriara tiqata, Qaqao nkye Ierusaremini nraahu variqata Kotira nrutu tuaaheraataarave, qiarave. Nkye tiriara mwitaa ti variarave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni quara e qutaave qiante. Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni kora nrutu tuaaherarera hiqata, hiamaa mwaa taaqiraqaa variqata aakyara ntevarave.

Hiamaa Ierusaremini variqata Kotirara aakyara ntevarave.

²² Nkye Sameriaavanto hia Kotira okyarara ntapihiraitita, apiqama kyeqata aakyara nte variarave. Tiri Iutaaqitairo nraakye qora huvantu nyataariva qovara hianinranra tita, tire ntapihi kye Kotira okyarara rieqata mwia nrutu tuaahereqata mwianra aakyara nte varunanrave.

²³ Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi entava mate qovarama viho. Mwi entaraqaa Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua ntapihi kye Kotira okyarara riegatama mwihua qutaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave. Mwitaama kye Kotira nrutu tuaaherehuara Kotiva puua hi variho.

²⁴ Kotiva mwanraquravanto varirave. Mwitaama varirara tita, mwia mwanraquravanto kyaahaqa hi nraakye qorahua mwihua nraahuma Kotira okyara ntapihita qutaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Kotiva titaaninra, mesaiaa mwianra nte ntapihi kyauqo. Nraakiara mpo enta mwi vaisiva nri ntero ekyaa inraikyara tiri timwa timwiananrove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qio ivata qua ti varuva nte mwaa mwivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa ti varuqiaraqi Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro ntanteta nrumu taqovaro Iesusiva Sameriaa nraakyeveata qua ti varuvata mwihua nrihanrama vita. Mwihua nrihanrama vitavata hia mwi nraakyerara tiqata, Nanra inraikyarave mwivavata qua ti variaro? tiraitita, hia Iesusiraravata tiqata, Nanra inraikyarave nraakye mwivavata qua ti variaro? tura.

²⁸Tirema varuvaro nraakye mwiva nai nramanri taqu mwini kyero siviro nrumu ntantero mwatukyaqi nraakye qora uro timwa nyinrenro vuva uro ntero tiqaro, ²⁹Nkye vaisi mpo nrita taqaate. Mwiva nte utu inraikyara ekyaa ni timwa mpiho. Qutaa mwiva Kotiva titarera hiva, mwivave iho? tiro. ³⁰Mwitaa tuvata mwihua mwatukya mwia kyeta Iesusiva varunanianra vura.

³¹Mwi nraakyeva vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusirara tiqata, Mwaanra ti variarao, qati kyara mwaa vara kyera nraante, tuvaro ³²mwiva mwihuara tiqaro, Nte kyara nraaninra vatauqo. Nkye mwi kyarara hiamana ntipihi kyaavo, tuvata ³³mwia nraaqiaranramwu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Vaakya mpovanto kyara mwihanro nrenrove mwitaa tiho? tuvaro ³⁴Iesusiva mwini ramwuhua timwa nyinro tiqaro, Ni titaira mwutukya vahi kyaiqara vareqana mwiva kyaiqa mpitairavata varaqina uro taiqa kyaariva qio mwi kyaiqava ni kyarama iho, tiro.

³⁵Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye mpo quaqaa ntumwa kye tiqata qiarave. Tora taaratana taaratana vara kyaariro kyara peqaqama viraqe vantuaninrave, qiarave. Qio kyara vara tutaarai aitutu hiqata taqaate. Mate kyaravanto naitarama viho. Nkye qioma vantivarave. ³⁶Kyara vantiva nai kyaiqa varairara kyoqaa varairave. Mwiva kyara vantu tairaro mwi kyarava ekyaa enta ekyaa enta qati vahiqiro quananrove. Mwitaa hirata kyara vara tuarivavata, kyara vantuarivavata, mwitanahuaqama gamwateqata varivarave.

³⁷Mpo quavata qiava qutaa quama vaiho. Vaisi mpovanto kyara vara tutaaira mpovanto mwi kyarara vantirave. ³⁸Nte nkyi sitena tiqana, Mpovanto kyaiqa vareqaro vara tutai kyarara uro

vantuate, tuqo. Mpo hiahua toqaamwu tukyeta kyaiqa vara kyeta kyara vara tutaara, nkye mwihua kyara vantivarave, tiro.

Sameriaa airivanto Iesusirara qutaave tura

³⁹Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwi nraakyeva uro nai nramwunaahuara tiqaro, Mwiva nte utu inraikyara ekyaa timwa mpiho, tuvata Sameriaa nraakye qora mwi mwatukyaraqinaahua airivanto Iesusirara qio qutaa mwivave, tita. ⁴⁰Mwitaa timwa kyeta Sameriaa qinaahua Iesusiva varunani nri nteta Iesusirara po tita tiqata, Qio hia qamwanrama quante. E tirivata vari kyera quante, tuvaro Iesusiva mwihuavata taara enta vaitero vurama.

⁴¹Kyaatavanto nraahu Iesusira qua rieqata qio qutaa mwivave tita. ⁴²Mwihua mwi nraakyerara tiqata, Hia vaakya e qiananraqaataitavauma tire mwianra qutaa mwivave, turo. Mate tetavanto nai nroqitaita rietama mwianra qutaa mwivave turo. Tire taqauraro Kotiva mwia titaiharo mwiva tiri mwaa mwataraqaa varurahua kyaahaqama timwa tero huvantu timwa taarivama variho, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nronra vaisi mpo nraaqiara kyaahaqama kyora

⁴³Iesusiva mwini taara enta vaitero mwiaqaatairo nai mwaata Karirini viro.

⁴⁴Iesusiva nai tiqaro, Poropeti vaisivanto nai mwaatani variharo mwia nrutuvanto hia virito vahirave, tura.

⁴⁵Iesusiva Karirini vuvata mwi mwatanaahua mwianra qamwateqata varura. Mwi mwatanaahuavata vekyahu nyato kyarara nro entara Ierusaremini uro variqata Iesusiva nronra kyaiqa varovata taqorara tita, mwihua mwianra qamwatora.

⁴⁶ Mwia gamwata mwatovaro Iesusiva qaiqaa Kenaani tauraa mwini variqaro qati nramanri vara kyero uaini nramanriqama kyonani nrunra. Nruvaro kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto varuvaro mwia mwaaquvanto nronraqama kyero nriqa vuvaro Kapenaamini varura. ⁴⁷ Iesusiva Iutiasairo Karirini nriho tuvaro riero, mwi vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Qiove e nrinra ni maaqu nriqa vira kyaahaqama kyairaro qati variananrove, tiro. Mwi vaisira nraaqiaravanto qutu quariva qaumaqa huvaro mwiva mwitaa tuvaro ⁴⁸ Iesusiva mwianra tiqaro, Nkye hia nronra kyaiqa kyuqe hira taqaraitita, hiamu nkye qutaave tivarave, tiro.

⁴⁹ Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nronrao, ni maaquvanto qutu quanky-orave. Qamwanrama nriante, tuvaro ⁵⁰ Iesusiva tiqaro, Qio ena mwaatani quante. I mwaaquvanto qati variananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva qua timwa mwunranra qutaa quave timwa kyero, nai mwaatani viro.

⁵¹ Mwi vaisiva aanrani vi varuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro hunta kyeta mwia timwa mwita tiqata, I nraaqiaravanto kyuqema viho, tita.

⁵² Tuvaro mwiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Nanra huari vuqaave mwia nriqa viva taiqa viharo mwiva kyuqema viho? tuvata mwihua tiqata, Enta huari vu vitini tumi viro 1 kirokiqa iharo mwia nriqa viva taiqa virave, tura.

⁵³ Mwitaa tuvaro mwia qova ntapihi kyovaro huari vu mwiqiaraqaa Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I mwaaquvanto qioma variananrove, tura. Mwitaa turara tiro, mwi vaisivavata mwia nramwunaahuvata Iesusirara qutaa mwivave turama.

⁵⁴ Iesusiva Iutiasairo nrumu Karirini variqaro mwi kyaiqara varova tauraa

varova kuaiaqia vahuraqa mwiva viro taaraqiaqa hura.

Iesusiva mwaanraqaa vaisi mpo kyaahaqama kyora

5 Mwiaqaatairo Iutaavanto omwata nro entava mpo nri ntovaro Iesusiva Ierusaremini viro.

² Ierusaremini vasaamwunra gesa mpo sipisipi gesa vahura. Mwia tataaqa nramanri rumpua mwia nruu Vetasaitaave tuva vahura. Nramanri tokyasataa haraara nraamwu kyauquru vahuvata ³ haraara mwiqi nriqa vuhua airinti varura. Vu qipa vuhuave, kyuqu uaqiama vuhuave, kyuqu kyauqu tapanra vuhuave, mwihua variqata nramanrivanto qakyaa hianinra mwia vekya varura. ⁴ [Kuaa enta kuaa enta nyaamwunyaava mpovanto tumu nramanri qakyaa huvaro mwihuaqitairo mpovanto nraante nramanriqi vuvaro mwia nanra mwamwantave nriqa vuva kyuqema vura.]

⁵ Qio mwihua nramanri qakyaa hianinra vekya varuvaro vaisi mpovanto airi ihi 38 ihara nriqa vuvaro varuvavata mwiqi variro.

⁶ Varuvaro Iesusiva mwia taqero ntapihi kyovaro mwi vaisiva airi ihi nriqa vuvaro varura mwia kyapara hiro tiqaro, I nriqa quariva taiqa quarive tira, e mwianra qamwaterave hiaro? tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro nriqa vu vaisiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto qakyaa iharo mpovanto ni kyaahaqamaqiro uto nramanriqi kyaariva hia varihana nte nraante virera huqata mpohua nraante quavo. Mwitaaqia vi variqana varuqo, tiro.

⁸ Nriqa vu vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Sivira ena taarivata tu varera nrohianta, tuvaro qamwanrama mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro ⁹ mwi vaisiva siviro nai

taarivata tu varero qio nrohura. Mwi entara mwaanraqaa mwitaama kyora.¹⁰ Mwaanraqaa mwitaama kyorara tita, mwia kyaara Iutaa vaisi nronranramwuvanto vaisi kyuqema vura mwia inronra hita tiqata, Mate mwaanraqaave. Ena taari tu vare vinanranra tiri mwaanra quavanto qao tirave, tita.

¹¹ Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Qaqao, vaisi mpovanto ni kyuqema kyaiva nianra ena taari tu varera nrohiantie tihanama nte mwitaa huqo, tiro.

¹² Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Ta vaisivave iara sivira ena taari tu varera nrohiantie tiho? ¹³ Tuvaro mwia mwamwantavanto kyuqema vu vaisiva hia mwia nrutu ntapihura. Mwini nraakye qora airivanto varuvaro Iesusiva qamwanrama vi vuvaro mwi vaisiva hia Iesusira nrutu ntapihura.

¹⁴ Mwia nrutu hia ntapihiraitiro varuvaro Iesusiva nraakiara variqaro taqovaro mwi vaisiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio taqaante, i mwamwantavanto kyuqema viho. Mpo inraikyavanto mwia nraataraariva i ru kyaankyo tira, hiam qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqira quante, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwiqitairo veva ntero uro Iutaa vaisi nronranramwu timwa nyinro tiqaro, Mwia nrutu Iesusiva mwivama ni mamanta kyuqema kyaiho, tiro. ¹⁶ Tuvata mwihua riovaro Iesusiva mwaanraqaa mwia kyuqema kyorara tita, mwihua mwia kyaara mwi entaraqaataita Iesusira qoragama mwate varura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kova ektaa enta kyaiqa vare varihanama ntevata kyaiqa vare varuqo, tiro.

¹⁸ Tuvata mwi quara kyaara Iutaa vaisi nronranramwuvanto mpoqama kyeta Iesusira ru kyarerata uti varita

tiqata, Tauraa Iesusiva tire mwaanra entara tuna quara nteqa kyaiho. Mwia nraakiara mwiva Kotirara ni korave tiho. Mwiva qumina vaisivanto variqaro mwiva Kotira votima kyero Kotikyantiri kuaaqaa varirero uti variho, tita.

Ni kova varai kyaiqarama ntevata varauqo tura

¹⁹ Iutaa vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra ri-aate. Nte mwia mwaaquvanto variqana hiam ntena nraato tukyena mwi inraikyara varaaninrave. Ni kova kyaiqa varaihana nte taqaura mwi kyaiqara nraahuma vare varuqo. Ni kova mwitaa mwitaa ihana nte mwia mwaaquvanto-vata mwitaa mwitaa hi varuqo.

²⁰ Ni kora mwutukyavanto ni nai mwaaquara vaiharora tiro, mwiva nai vare vari kyaiqara ektaa kyaiqa ni naamutaiho. Nraakiara ni kova naa-mutairaqe nte mwaa kyaiqara nraatara kyaani kyaiqarama varaaninrave. Nte mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaarita nkye mwia taqetama mpoqama kyeta nrihanrama vivarave.

²¹ Ni kova qutu quahua qaiqaa vara sivuma kye varivave. Ni kova mwitaa hintema kyena nte mwia mwaaquvantovata variqana ni mutukya vahiani nraakye qorahua qati vara sivuma kyaarita mwihua qati variqita vivarave.

²² Ni kova nai hiam nraakye qora ko qiananrove. Mwiva mwi kyaiqara ni mpitaihana nte mwia mwaaquvanto variqana qio ko qianinrave.

²³ Mwiaqaataita nraakye qoravanto ni kora nrutu tuaaheraantema kyeta mwihua ni mwia mwaaqu nrutuvata tuaaherevarave. Mpovanto hia ni mwia mwaaqu nrutu tuaaheraariva hiam ni kova ni titaira nrutuvata tuaaheraananrove.

²⁴ Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpo-vanto ni qua riero qutaama Kotiva mwia titaivave qiariva, mwivama ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro quananrove. Mwi vaisiva hiamu qua varaananrove. Mwiva mwaa entara hia ekyaa qutu vi-raitiro, mwiva ekyaa enta qati variqiro quarivama variho.

²⁵ Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi entaraqaa qutu virera utihua, mwihua Kotira mwaaqu ni qua rievare. Ni qua riehua qioma qati variqita vivarave.

²⁶ Qati variqita qua okyarava ni koraqi vaiharo ni kova nai mwaaqu ni nronraqama kyaiharo mwiaqi vahintema kyero qati variqita qua okyarava niqivata vaiho. ²⁷ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiro, ni kova ni nronraqama kyaihana nte mwatani vari nraake qorahua qio ko qianinrave.

²⁸ Nkye hia nte qua qianinranra nrihanrama quate. Mpo enta nri ntairaqe nte mwihua nyaanraanrita mwataqi quntamwa te nraake qorahua ni qua rieta, ²⁹ mwihua quntamwa teraqitaita sivivarave. Hini hihua kyuqe kyaiqa varehua sivita qati variqita vivarave. Hini hihua uaqia hi kyaiqara utihua sivita nronra quama varevarave.

Vaisi mpo uhuavata Iesusira okyarara tura

³⁰ Nte variqana hiamu ntena nraato tukyena mpo inraikya varaaninrave. Kotiva timwa mpi varihana mwia qua rieqanama nte nraake qora qio ko qianinrave. Hiamu nte ntena mwutukya nti kyaiqara vare varuqo. Nte ni kora mwutukya nti kyaiqarama vare varuqo. Mwitaamaqi vi varuvara tina, nte nraake qora qua ntapihi kyena ko qianinrave.

³¹ Nte ntenavanto ntena okyarara qiariro mpovanto ni quara hia qutaa quave qiankyorave. ³² Qio mpovanto

variqaro ni okyarara timwa nyi variho. Nte ntapihi kyauqaro mwiva nianra timwa nyi quava qutaa quama vaiho.

³³ Nkye tauraa vaisi mponramwu sitovata mwihua uto Ioninra kyapara huvaro Ioniva ni okyarara ntapihi mwihua timwa nyunrave. ³⁴ Vaisivanto ni okyarara qianinra hia nte mwianra nronraqama kyena riauo. Kotiva nkyi sitaarive tina, nte mwi quara timwa nyuqo.

³⁵ Ioniva variqaro omwa votima kyero ite varuvata nkye variqata mwiva itorara hia mpuahaama kyeta qamwata mwatorave.

³⁶ Qio ni okyarara qiariva Ioninra nraataarivama variho. Ni kyaiqavanto nianra timwa nyi variho. Ni kova kyaiqa ni mpitaira nte mwi kyaiqara vare varuva, qio mwi kyaiqava ni okyarara timwa nyi variho. Nraake qoravanto ni kyaiqa taqeqatama qioma ni kova ni titairave tivarave.

³⁷ Ni kova ni titaiva, mwivama ni okyarara timwa nyi variho. Nkye hia mwia qua rieta, hia mwia viri taqaarave.

³⁸ Mwiva ni titaihana tumuqata nkye hia nianra qutaa mwivave qiauo. Nkye hia mwitaa qiavarora tiro, Kotira quavanto hia nkyi su nyaatoqi vaihata variavo.

³⁹ Nkye tiqata, Kyaiqe Kotira mpukuqi aitutuma kyeta taqeta ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quare, ti variarave. Qio mwi mpukuraqi vahi quava ni okyarara ti varihata ⁴⁰ nkye hia nte varunani nriavana nte qati variqi vi inraikyara nkyi nyunrave. Nte hunani nriataara vaihata nkye hia nrianrave.

⁴¹ Hiamu nte vaisiqaatana nronra nrutu varaaninrave. ⁴² Nte nkyi ntapihi kyauqo. Nkyi mwutukyavanto hia Kotirara vaihata variavo.

⁴³ Kotiva ni kova ni titaihana nte ntena kora nrutu varena nruqatavata nkye hia ni qamwata kyeta pitaarave. Mpovanto nai riemwa kyero nai nrutu tuaaher-

arero hirata nkye qamwanrama kyeta mwia qamwata mwatevarave. ⁴⁴Nkye nai nrutu nai nrutu tuaahererara nronraqama kyeta rieqata hia Kotiva nkyi nyutu tuaaheraaninranra nronraqama kyeta riaavo. Mwitaa hi variqata nkye nataama kyetave nianra qutaa mwivave tivarave?

⁴⁵Nraakiara ntena kora vuqaa variqana hia ntevento nkyiqa qua vataandinrave. Mosesiva nkyita haivaqava, mwivama nkyiqa qua vataananrove. Nkye Mosesirara mwiva tiri kyaahaqa hiananrove qiarave. Qio nraakiara mwivama nkyiqa qua vataananrove. Mosesiva qara ntumwa to quava nianra tihata nkye mwia quara hia qutaa quave qiarave.

⁴⁶Nkye Mosesiva tu quarara qutaa quave qiatirio, nkye ni quaravata qutaa quavema qiatiri. ⁴⁷Nkye mwia quara hia qutaa quave tiqata nataama kyetave nkye ni quaravata qutaa quave tivarave? Nkye hia qio mwitaa hivarave, tiro. (Iesusiva mwi quara Iutaa nronra vaisinramwu timwa nyunra.)

Iesusiva kyara airiqama kyero tukyama nyunra

*(Matiu 14:13-21; Maaki
6:30-44; Ruku 9:10-17)*

6 Mwiaqaatairo Iesusiva uro Kariri kyaarera, mwia nrutu mpo Taipiri-aasi kyaarera vara mwaini kyero mpo-tuqi kyaarera mwiaqaa qarero hini tokyani uro variro.

²Uro varuvata nraakye qora airivanto taqovaro Iesusiva nriqa vuhua kyuqema kyovatarata tita, mwihua Iesusira vataqita vita.

³Mwia vataqita vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro taaqisatata mwatakyaa viro varura. ⁴Mwi entara Iutaavanto vekiya nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa hura.

⁵Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwatakyaa viro variqaro taqovata nraakye qora airivanto mwia vataqita nruhua nrumu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva Piripira kyapara hiro tiqaro, Tire taisaitave kyara kyoqama kyeta mwi nraakye qorahua nyianrata nrevarave? tiro. ⁶Iesusiva nai mwihua kyara nyiani okyarara vaakya ntapihiro mwiva Piripira qati mwataara hiqaro mwitaa tura.

⁷Tuvaro Piripiva tiqaro, Qaqao, kyarara 200 kinaa nronra munima kyeta vara ntainra nyianrata mwihua pataqia pataqia nraahu varevarave. Airi nraakye qoravanto variavo, tiro.

⁸Tuvaro Iesusira nraaqiara mpovanto Enturuva Saimoni Pitaara qatavanto tiqaro, ⁹Nyaako mpovanto mwaini variho. Mwiva mpereti hini kyauqu-ruvata tavukya taaratanavata nraahu vataiva variho. Nataama kyerove mwiqiatanava airi nraakye qoraqi qio vahiananrove? tiro. ¹⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraakye qorara tivata mwatakyaa vita variate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mwini mwukyaavanto vahuvata vaisi 5,000 nramwu airivanto mwatakyaa vita varuvata (nraakyevata airivanto mwatakyaa vita varura).

¹¹Mwihua mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti mwia vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, nraakye qora mwatakyaa vita varuhua tukyama kyero nyinro. Tukyama nyinro tavukyavata vara kyero kuua qarama kyero mwatakyaa vita varuhua tukyama kyero nyuvata mwihua vara kyeta qio nronra. Mwihua nkyiari nraataa huntama mwi kyarara qio nronra.

¹²Mwihua qio nrovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwihua nreqata viti vaati kye kyarara utu ntuvaantua hiate. Kyaravanto qumina viro raupiri hiankyorave, tuvata ¹³mwia

nraaqiaranramwuvanto nraakye qoravanto kyauquru mpereti nreta viti vaati kyora utu kyeta ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

¹⁴ Piqa kyovata qio nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva nronra kyaiqa vara kyovata mwihua tiqata, Poropeti vaisivanto mwatani tumuan-riva qio qutaa mwaa mwi vaisivave, tita. ¹⁵ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi kyovata nraakye qoravanto kyai mwia nronraqama kyaararo tiri vunyaa vaisi nronravanto variarive tiqata Iesusira tu vararera uti varuvaro Iesusiva mwia ntapihi kyero mwihua mwitaa hivorave timwa kyero, qaqira kyero tumu ntan-tero taaqiqaa nanrianraa uro varirero vura.

Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro vura

(Matu 14:22-33; Maaki 6:45-52)

¹⁶ Iesusiva taaqiqaa uro varuvaro enta hirero huvata mwia nraaqiaranramwuvanto kyaarera tokyasata tumu nteta ¹⁷ mpotuqi mwaanri nteta nrumu ntan-teta Kapenaaminianra vita. Mwihua mwini nra vuvaro anoma entama vu-
varo ¹⁸ Iesusiva hia tumuvata mwihua kyaareraqaa vi varuvaro toqa vauru-
ruvanto nronraqama kyero tiqaroma kyaarera nramanri ventaqiro nri varura.

¹⁹ Mwitaa huvata mwia nraaqiaran-ramwuvanto kyaareraqaa kyatariko mpotu ventaqita viqata 5 kiromitave iho 6 kiromitave mwihua vara kyeta kyaarera utaqa nrita taqovaro Iesusiva nramanri mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro viqaroma mpotu qaumato nruvata mwihua mwia nraatu mpoqama kyeta aatu hi varura.

²⁰ Aatu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Ntema nruqo, tiro. ²¹ Tuvata mwihua qio mpotuqi mwaanri ntaante tuvaro

mwaanri ntovaro mpotuvanto qamwan-rama mwihua virera hunani uro ntora.

Nraakye qoravanto Iesusirara puaa hi varura

²² Mwia qanranraa nraakye qora kyaarera tokya hini varuhua taqovaro mpotu kuaiqiavanto vahuvata mwihua ntapihi kyovaro Iesusiva hia mwisairo nai nraaqiaranramwu kypata mwaanri ntero vuvata mwihua nkyiariaraa mpotuqi mwaari nteta vura.

²³ Mwihua mwitaama rieta varuvata Taipiriaasisaita mpotu mponramwuvanto nrumu tauraa Iesusiva kyarara kyuqeve timwa kyero, tukyama nyuvata nraakye qoravanto nro mwatara qaumato nruvata ²⁴ mpo nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva hia mwini varuvata mwia nraaqiaranramwuvata hia varuvata mwihua mpotuqi mwaanri nteta Kapenaamini Iesusirara puaa hirerata vura.

Iesusiva nyaamwunyaa mperetiara tura

²⁵ Mwihua Iesusira puaa hirerata vuhua uro kyaarera tokya hini Iesusira puama kyeta mwianra tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, taireve e mwaini nrinra hiaro? tuvaro ²⁶ Iesusiva tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Nkye mpereti airiqama nraanranra rieqatama nianra puaa hi variavo. Nkye hia ni kyaiqa okyara ntapihi paahima kye rieqatavauma nianra puaa hi variavo.

²⁷ Qio hiama qati kyara tapitaani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Nkye mwitaa hira qaqira kyeta ekyaa enta qati variqi quani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Mwi kyarara nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana qioma nte nkyi nyianinrave. Kotiva ni kova

mwivama ni nronraqama kyaihana nte qio mwitaa hianinrave, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Tire Kotira kyaiqa vararera hiqata, nataa nataave hiananrave? tita. ²⁹ Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nkyiara mwaa kyaiqara varaate ti variho. Mwiva titai vaisirara nkye qutaa mwivave qiate tiho, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio nanra kyaiqave tiri tinraamwutairaqe tire mwia taqeta i okyarara qutaave qiananrave?

³¹ E nanra kyaiqa nronra kyaiqave varenanrave? Tiri haivaqahua haaru qumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara nronrave. Mwihua manaa nronrave. Mwianra Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro: Mwiva nyaamwunyaa kyara nyunrave, turave, tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qutaa qua qianinra ri-aate. Haaru mwi entara Mosesiva nkyi haivaqahua kyara nyiqanro hia qutaa nyaamwunyaa kyara mwihua nyunrave. Ni kova, mwivama nyaamwunyaa kyara qutaa kyara nyianrivama variho.

³³ Mwatani variahua mwihua qati variqi quate tiro, nyaamwusairo tumu vari vaisiva, mwi vaisivama Kotira kyar-avanto variho, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Nronrao, qio e mwi kyarara tiri timwiqira quante, tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio nte qati variqi vi kyarava mwaa mwivama varuqo. Nte hunani nrianriva hiamaa kyara nraataa hiananrove. Nianra qutaa mwivave qiariva hiamaa mwia nramanri nraata hiananrove.

³⁶ Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye ni taqetavata hia nianra qutaa mwivave qi-avo, turave. ³⁷ Ni kova ni mpiari nraakye

qorahua, mwihua nte hiarinani nrivarave. Mwihua nte hiarinani nrivaqena nte hiamaa mwihua qoririma nyataaninrave.

³⁸ Nte nyaamwusaina hia ntena vu nraato tukyena kyaiqa vararera tumuvave. Nte ni titaira mwutukya vahi kyaiqara vararera tumuvave. Ni titaira Kotira mwutukya vahiva mwitaamama vahirove. ³⁹ Mwiva nraakye qora ni mpihua nte mpoku raupirima kyaanky-orave. Nte mwihuaqaa ntaqikyiqi vina ekyaa entaqaa vara sivuma kyaarita qati variqita vivarave.

⁴⁰ Qaiqaa ni titaira mwia mwutukya vahiva mwitaamama vahirove. Ekyaa nraakye qora ni mwia mwaaqu taqeta qutaa mwivave tihua, mwihuama qati variqita vivarave. Nte ekyaa entaqaa variqana mwihua sivuma kyaarita qati variqi vivarave. Qio ni kora mwutukya vahiva mwitaamama vaiho, tiro.

⁴¹ Iesusiva tiqaro, Nte nyaamwusaina tumu mperetivave, turara tita, Iutaa nronranramwuvanto nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, ⁴² Qaqao, mwi vaisiva Iesusiva Iosepira mwaaquvantove. Mwia nrohua qohua tire taqaunanrave. Qio nanraqamave mwiva nte nyaamwusaina tumuvave tiho? tita.

⁴³ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesu-siva tiqaro, Eqaate. Nkye hia nrutu nraunru qiate. ⁴⁴ Ni kova ni titaiva hia vaisi mpo vitairera, mwi vaisiva hiamaa nte hunani qio nriananrove. Ni kova vitaarihua mwihua nraahuma nte hunani nrivarave. Qio mwihua nrivaqe nte ekyaa entaqaa mwihua vara sivuma kyaarita mwihua qati variqi vivarave. ⁴⁵ Haaru poropeti vaisi mpovanto mwitaama qara ntumwa tero tiqaro, Nraakiara Kotiva ekyaa nraakye qora nyaamwute varirata mwia kyaiqa ntipihivarave, turave. (Ais 54:13)

Ni kova kyaiqa nyaamwutairata mwihua ni kora qua riehua mwihua

nraahuma nte hunani nrivarave. ⁴⁶Qio hia vaisi mpovanto ni kora taqaiva varirave. Nte Kotiva hinasaina tumuva, nte nraahu mwia taqaurave.

⁴⁷Nte qutaama tuqo. Nianra qutaa mwivave qiariva qati variqiro quananrove. ⁴⁸Nraakye qoravanto kyara nreta qati variqi viva nte mwaa mwi kyaravama varuqo.

⁴⁹Nkyi haivaqahua qumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara, mwia nrutu *manaa* mwi kyarara nramwaqi viqatavata uro qutu vurave. ⁵⁰Qio mpo kyaravanto nyaamwusairo tuminrave. Mwi kyarara nraanriva hiam a ekyaa qutu quananrove. ⁵¹Qio nte qati variqi vi kyarava mwiva nyaamwusaina tumuvave. Mpovanto mwi kyarara nraanriva, mwiva qati variqiro quananrove. Nte kyara mwinrenra ntena mwativata ntena mwamwantavata mwianinrave. Mwatani varihua qati variqita quate tina, nte mwia nyianinrave, tiro.

⁵²Tuvaro Iesusiva mwitaa tuvata luta a vaisi nronranramwuvanto nkyiari nraahu inronra hita tiqata, Mwiva nataama kyerove nai mwamwanta tiri timwinraqe nraananrave? tita.

⁵³Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte tuqo. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte variarita nkye hia ni mwativata nraanrevata nraivera, nkye hiam a qati variqita vivarave.

⁵⁴Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva qati variqiro viraqe nte ekyaa entaqaa mwia qati vara sivuma kyaaninrave.

⁵⁵Ni mwativanto kyara tuananra vaiharo ni nraanrevantovata nramanri tuananra vaiho. ⁵⁶Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva niqi variraqena nte mwiaqima varianinrave.

⁵⁷Ni kova mwiva qati variqiro viva variqaro mwiva ni titaihanama nte mwiva qati variqiro viraqaataina nte-vata mwaini tumu qati variqina vuqo.

Qio mwia votima kyero vaisi mpovanto ni nramwaqi ro quariva niqaatairo qati variqiro quananrove.

⁵⁸Qio nte mwi kyarava nyaamwusaina tumuvave. Nkyi haivaqahua haaru mpo kyara manaa nramwaqita vita uro qutu vurave. Qio hia nte mwi kyarara voti huvama varuqo. Ni kyara mwaa nraanriva ekyaa enta qati variqiro quananrove, tiro. ⁵⁹Iesusiva Kapenaamini mwaanra nraamwuqi variqaro mwi quara tura.

Iesusira vataqita vuhua mponramwuvanto mwia qaqira kyeta vura

⁶⁰Iesusiva mwi quara tuvata mwia vataqita nrohuhua mponramwu variqata mwi quara rieta qaqao tita, Mwi quava mwaanra ntai quarama tiho, Tavave mwi quara qio ntapihiananrove? Hia tire qio ntapihiananrave, tita.

⁶¹Mwihua tirema kyeta mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihuvata mwia vataqita nrohu vaisihua mwianra nrutu nraunru tiqata mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwi quara kyaarave nianra nrutu nraunru ti variavo?

⁶²Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo. Nte nraakiara tumu ntantena ntena variavara qoqaraanani uro variarita nkye mwia taqeta nataave hivarave? ⁶³Vaisivanto mwanraqura vataava variharo mwia mwanraquravanto mwiaqi variharora tiro, mwi vaisiva qati varirave. Mwia mwanraquravanto mwi vaisiraqi hia varirera, hia mwia mwamwantavanto mwia qio kyaahaqa hiraro mwiva qati variqiro quananrove. Qio nte vaakya turara hia nte qumina mwamwantara turave. Nte qati variqi vi mwanraqura okyarara nkyi timwa nyunrave.

⁶⁴Nte qati variqi vi okyarara nkyi timwa nyunrave. Nte mwitaa tuqata

nkye hininramwuvanto hia ni quara qutaa quave qiao, tiro.

Iesusiva haaru toharo entaraqaatairo vaisi mponramwuvanto nraakiara mwianra hia qutaa mwivave tihua ntapihi kyora. Vaisi mpovanto mwia nramwutaahua uro timwa nyinro mwia qovarama kyaaninravata ntapihi kyora.

⁶⁵Mwihua mwitaa mwitaa hirara ntapihi kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra rieqanama nte vuni tiqana, Hia ni kova qiove tirera, hia mpovanto nte hianinrani qio nriananrove, turave, tiro.

⁶⁶Mwitaa tuvata mwia kyaara Iesusira vataqita vuhua airivanto mwia ekyaara qaqira kyeta nrumu ntanteta vura.

⁶⁷Mwitaa huvaro Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyapara hiro tiqaro, Nkyevata mpo? Nkye ni qaqira kyeta vireratave hiavo? tiro.

⁶⁸Tuvaro Saimoni Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, Nronrao, tirenramwu ta vaisiva hinanive quanarave? Ema qati variqi qua okyarara qiaravama variaro.

⁶⁹Tirenramwu iara qutaama mwivave tiqatama ntapihi kye taqaurara e nraahuma Kotira kyotata vaisivanto Kotiva hinasaira tumuanravave, tiro.

⁷⁰Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qio nte nkyi 12 nramwu nyaanrama kyena sitaurave. Nte 12 nramwu nkyi nyaanrama tauraqitairovata mpokuvanto uaqia hi vaanavama variho, tiro. ⁷¹Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva Saimoni Isikeriotira mwaquvanto nraakiara Iesusira qovarama kyaaninranra rieqaro Iesusiva mwitaa tura.

Iesusira qatanramwuanra tura

7 Mwiaqaataita Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyarerata uti varuvarora tiro, Iesusiva

hia Iutiaani nrohiraitiro, qaqira kyero Kariri mwatani variqaro mwini nraahu nrohi varura.

²Mwi entara omwata nro entava mpo qaumatoqa hura. Mwia nrutu *Haraara Nraamwu* omwata. (Haaru mwihua haivaqahua qumina mwatani variqata haraara nraamwuqi varu entarara rieqatama omwata nronra.) Omwata nro entava qaumato vahuvata ³Iesusira qatanramwuvanto tiqata, Qio mwaini kyera vetara Iutiaani virata i vataqita vihua i kyaiqa taqaate. ⁴Nai nrutu viriniqa hiarive tiro, mpovanto hia nai kyaiqa uqeta kyakya hirave. E qutaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varirera, qio uro ntera qoqaa variqara mwi kyaiqara mwi kyaiqara varairata ekyya mwihua i taqaate, tita.

⁵Mwia qatanramwuvanto Iesusirara hia qutaa mwivave tiqatara tita, mwihua mwitaa turama.

⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte mwini quari entava hiam nri ntaiho. Nkye qioma api enta vivarave.

⁷Mwatani variahua hia nkyi nramwutaaqa hivarave. Nte mwihua kyaiqara uaqia hi kyaiqarave timwa kyeqana ntapihi timwa nyunrave. Mwitaama vutu kyeqana timwa nyuqata mwihua ni nramwutaaqa hi variavo. ⁸Nkyenramwu omwata nranrenra hianani quate. Nte mwini quari entava hia nri ntaihana nte mate hia quaninrave, tiro.

⁹⁻¹⁰Iesusiva mwitaa timwa kyero Karirini varuvata mwia qatanramwuvanto omwata nranrenra hunani vuvaro Iesusiva vari kyero nraakiara mwivavata mwini viro. Mwiva hia qoqaa viraitiro, uqeta kyero mwini vura.

¹¹Vuvata Ierusaremini omwata nronraqi Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwianra aitutu hi varita tiqata, Mwiva tanave variho? ti varura.

¹²Mwitaa ti varuvata qati nraakye qoravanto Iesusirara tirema kyeta mpo qua mpo qua tura. Hini uhua mwianra tiqata, Mwiva kyuqe vaisivantove, tuvata hini uhua mwianra tiqata, Qaqao, mwiva nraakye qora api aanra nraahu nyaamwute vari vaisivave, tita. ¹³Iutaa nronra vaisinramwu nyaatu aatu hiqata mwihua hia Iesusirara vutu kyeta mwitaa tura. Mwiuhuaqitairo hia mpovanto vutu kyarovata tura.

¹⁴Mwitaamaqita vuvaro omwata nro entava hininramwu taiqa vuvaro Iesusiva uro ntero Kotira nraamwu nronraqi variqaro Kotira qua nraakye qora timwa nyi varura.

¹⁵Mwiva timwa nyi varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia qua rieta nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwiva hia tirivata sikuru tivave. Nataama kyerove mwiva mpo qua mpo qua okyara qio ti variho? tita.

¹⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hiam nte ntena qua mwakyaakya nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva ni titaihana nte mwia qua mwakyaakyama nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

¹⁷Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kotira mwutukya vahirara riegaro mwia kyaiqa varaataa hiariva, mwivama ni qua tukyama kyero tiqaro, Mwiva Kotira quama ti variho, mwiva nai quama ti variho, qiananrove.

¹⁸Mpovanto nai vu nraato tukyero qua ti vari vaisiva, mwi vaisiva nai nrutuara nraahu riegaro varirave. Mpovanto nai titaira nrutuara nraahu riemwaqiro vi vari vaisiva, mwi vaisiva qutaa qua nraahuma tiharo hiam unra qua mwiaqi vahirove.

¹⁹Qio qutaa nkyi haivaqava Mosesiva qua mwaanra Kotiva mwitaa mwitaa hi-ate tu quara nkyi timwa nyunrave? Qio hia nkyiqitairo mpovanto mwi quara vataqiro vi varirave. Mwitaa hiqata nkye

nanraqamave ni ru kyarerata uti variavo? tiro.

²⁰Iesusiva mwitaa tuvata mwini ntuvantuama vita varuhua tiqata, E ueraqama quaro. Tavave i ru kyarera uti variho? tita.

²¹Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte (mwaanra entaqaa) nronra kyaiqa kuaiqia varauqata nkye mwianra nrihanrama quavaroma hia nkyi kyakya iho. ²²Nkyi haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaroma qoraisi nraaqiarara mwia mwamwanta toqa kyaate. (Qoraisi nraaqiara mwatataivata 8 enta nritarairata mwia mwamwanta toqa kyaate,) turave. Qio hia Mosesiva tauraaqama mwi quara turave. Mosesira haivaqahuamwanra mwi quara vuniqama kye turave. Qio nkye mwi quara riegatama 8 enta nritarairata qati entaqaave, mwaanra entaqaave, nkye qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa nyate variarave. ²³Mosesira qua nteqa kyaarorave tiqatama nkye mwaanra entaqaa qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa nyate variarave. Mwitaa hi variavana nte mwaanra entaqaa nriqa vi vaisira kyuqema kyauqata nkye nanraqamave mwia kyaara ni inronra hi variavo?

²⁴Nkye niqaa qua vatarera hiqatama, haunri qumina nkyeta su nyaato tiraqa niqaa qua vatevorave. Nkye qutaa vahi-ani inraikyarakaara niqaa qua vataate, tiro.

Iesusiva mwiva Kotiva titai vaisivave? tura

²⁵Iesusiva mwitaa ti varuvata Ierusaremiqinaahua mponramwuvanto Iesusirara mpo vaisinramwu kyapara hita tiqata, Mwi vaisirave mwihua ru kyarerata uti variavo?

²⁶Qio taqaate. Mwiva qoqaa variqaro qua ti varihata mwihua hia nrumu mwiaqaa mwianra mpo qua qiavo.

Qutaave mwihua Iesusirara mwiva mesaiaavantove qiavo? ²⁷ Qio tire Iesusiva mwisairo nri okyarara ntapihuro. Mwiva mwi mwatukyaqitairo nri vave. Mesaiaavanto qovarama viraro hiam tiriqitairo mpokuvanto mwiva mwisairo nri ani okyarara qio ntapihiananrove, tita.

²⁸ Mwita ti varuvaro Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi mwakyaakya timwa nyi variqaro aakyara ntamwa kyero mwihua kyaparama nyatero tiqaro, Qutaa nkye ni ntapihi kyaarave? Qutaa nkye nte mwisaina nru okyarara ntapihi kyaarave? Qio hia nte ntena vu nraato tukyena nruvave. Ni titaiva mwiva qutaa kyaiqa vare varivave. Nkye hia mwia ntapihiarave. ²⁹ Nte mwia ntapihurave. Mwivama ni titaihana nte mwiva hinasaina tumuvave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwita tuvata mwi quara kyaara mwia ntavaaqavu kyaare tiqatavata hia qio mwia tu varora. Iesusira rukye entava hia nri ntovatara tita, mwihua hia qio mwia tu varora.

³¹ Mwita huvata nraakye qora mwihuaqitaita airivanto Iesusirara qutaa mwivave tita. Mwihua mwataama tita, Iesusiva nronra kyaiqa vare variho. Mesaiaavanto nrianriva mwiva Iesusira kyaiqa qiove nraatara kyaananrove? Hia qio mwia nraatara kyaananrove. Iesusiva mwivama mesaiaavanto variho, tita.

Parisi vaisinramwuvanto nkyiari porisi sitora

³² Parisi vaisinramwuvanto variqata riovata nraakye qoravanto ntuvaantuama vita Iesusirara tirema kyeta mwita ti varuvata Parisi vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, mwihua nkyiari porisi sitovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyeta karavuqi kyarerata vita.

³³ Mwihua vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi kyapata pataqia vari kyenama mwata mwaaqaataina ni titaiva hinani virerave.

³⁴ Mwi entara nkye ni puaama kyaare tira, hiam qio ni puaama kyevarave. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte virerave, tiro.

³⁵ Mwita tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Mwiva taini viraqueve tire hia qio mwia puaama kyaananrave? Mwiva Kiriki mwatukya mponramwuqi Iutaa mponramwuvanto variananive uro qua timwa nyinrenro virerove? ³⁶ Mwiva nanrianra tiqaro, Nkye ni puaama kyaare tira hiam qio ni puaama kyevarave, tiho. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte virerave, tiho. Mwiva mwita tiqaro nanra quave tiho? Hiam tire mwia qua ntapihita huro, tita.

Nkyi mwutukyaqitairo qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro quananrove tura

³⁷ Mwita tuvaro omwata nro entava ekyaara enta nri ntora. Mwi entarara nronra entave tura. Ekyaara enta nri ntovaro Iesusiva mwi entaraqaa siviro paatiro tiqaro, Nramanri nraataa hiariva nte hunasairo qioma nrumu nraananrove.

³⁸ Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava nianra mwitaama tiro:

Nianra qutaa mwivave qiariva variraro mwia mwutukyaqitairo rumwu votima kyero qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro quananrove, turave, tiro. (Ais 44:3)

³⁹ Iesusiva siviro variqaro mwi quaraqaa ntumwa kyero Kotira mwanraqura nyianinranra tiro. Nraakye qoravanto Iesusirara qutaa mwivave tihua Kotira mwanraqura varerara tura. Mwi entara Iesusiva hia qutu viro

qaiqaa qati siviroya nyaamwuni vurara tiro, hia Kotira mwanraqura nyu entava vahura.

Nraakye qoravanto nkyiari tukyama vura

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua airivanto tiqata, Qio qutaama Iesusiva poropetivanto variho. Kotiva mwia kyaahaqa hi variharo mwiva mwia qua ti variho, tita.

⁴¹ Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva mesaiaavantove. Mwiva Kotiva titai vaisiva tiri kyaahaqa hiarivave, tita. Tuvata mponramwuvanto qaqao tita, Mesaiaavanto hiamu Kaririqitairo nri-ananrove. ⁴² Kotira mpukuqi mesaiaara gara ntumwa tova mwitaama tiro:

Mesaiaavanto Ntevitira kuua okyarama variraro

Vetarahemi Ntevitiva varu
mwatukyaraqi

mwia mwata taananrove, turave, tita.

(Maika 5:2)

⁴³ Mwitaa tiqata nraakye qora ntuvaaquama vita varuhua hininramwuvanto Iesusirara qamwateqata varuvata hininramwuvanto hia mwianra qamwateqata varura. ⁴⁴ Hininramwuvanto Iesusira karavuqi kyarerata uti varura. Qio mwi entara hia mwihuaqitairo mpokuvanto Iesusira tu varora.

Porisi vaisinramwuvanto qati uro ntanteta nrunra

⁴⁵ Porisi vaisinramwu vaakya sitohua nrumu ntanteta Kotira kyaiqa varu mwate varuhua mwihua nronramwuvata, Parisi vaisinramwuvata, mwihua hunani uro ntovata mwihua tiqata, Qaqao, nkye mwia vita vareta nriataara vaihata nanraqamave qati nriavo? tuvata ⁴⁶ porisinramwuvanto tiqata, Tire riauraro mwiva hia qumina vaisivanto qua tintema kyero qua ti variho, tita.

⁴⁷ Tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio nkyevata mwia unra quara qutaa quaveve tita hiavo?

⁴⁸ Nkye ntapihitave hiavo? Tavave tiri nronra vaisinramwuitairove, Parisi vaisinramwuitairove, Iesusirara qutaa mwiva mesaiaavanto variho tiho? Hiamu tirinramwuitairo mpovantovata mwitaa tiho. ⁴⁹ Qati qumina nraakye qora ntuvaantuama vita variahuu hia Mosesira quu mwaanra qio ntapihi riaarara tiro, mwia kyaara Kotiva mwihua qoraquama nyataanarove, tita.

⁵⁰ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Parisi vaisi mpokuvanto Nikotimaasiva mwiva entaqi Iesusira uro taqova, mwiva qaqao tiro, ⁵¹ Tire teta quu mwaanra rieqatama hia ko tiraitita, vaisiqaa qumina quu vataarorave. Tire ko nraanteta qiataarave, tiro.

⁵² Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E mpo? E Karirisaira nrianravave? E Kotira mpukuqi taqaante. E mwiqi taqairaro hiamu Karirisairo poropeti vaisivanto qovara hiananrove, tita.

⁵³ [Mwitaa timwa kyeta nkyiari nraamwuni nkyiari nraamwuni vuvaro Iesusiva Oripi taaiqaa uro varura.

Api nrohu nraakyerara tura

8¹⁻² Mwia qanranraa toqa entaqi Iesusiva uro ntantero Kotira nraamwu nronraqi vuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwatakyaa viro variqaro quu timwa nyi varura.

³ Timwa nyi varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, mwihua nraakye mpo vita vareta nrunra. Mwi nraakyeva vaati vataava mpo qoraisivata nrohi varuvata mwihua taqamwa kyeta mwia viteta Iesusiva hunani uro nraakye qora suqaa mwia kyovaro siviroya varuvata mwihua Iesusirara tiqata, ⁴ Mwaanra ti variarao, mwaa nraakyeva vaati

vataava mpo qoraisi vatama kyero nrohi varihata tire mwia taqeta tu vareta nrunro. ⁵Mosesira mwaanra quavanto mwitaama tiro: Nrahesivanto mwitaa hirera, oriqotaita ntuqutu kyaivaro qutu quarive, turave. Qio e mpo? Nanra quave mwianra tinanrave? tita.

⁶Iesusirara api qua tiraqe tire mwiaqaa qua vataare tiqata mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, kakataama viro nai vukahiqo mwataqaa qara nti varura.

⁷Qara nti varuvata mwihua sivita variqata mpo qua mpo qua Iesusira kya-para hi varuvaro Iesusiva mwaamwianra viro mwihuara tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto hia uaqia hi kyaiqara utuariva, mwiva nraante ori vara kyero mwia ntuqutuarive, tiro.

⁸Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa kakataama viro mwataqaa qara nti varuvata ⁹mwihua mwi quara ri-eta kuaiqia kuaiqiavanto mwiqitaita qaqira kyeta veva nteqata vura. Nyaa-painramwu nraante veva nteta vuni vuvata qaraakya vaisinramwu mwihua nraakiara veva nteta vita mwihua Iesusira mwini kyeta vuvaro Iesusiva nanrianraa variro.

¹⁰Iesusiva mwaamwianra viro taqo-varo mwi nraakyevea vaakya siviro varunani nanrianraa varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwihua tainive variavo? Hiave mpovanto iqaa qua vataariva variho? tu-varo nraakye mwiva tiqaro, ¹¹Nronrao, hia mpovanto mwitaa iho, tuvaro Iesu-siva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ntevata hia iqaa qua vatarerave. Qio ena quante. Virava hiam nraakiara qaiqaa-vata uaqia hi kyaiqara utuante, tiro. Turama.]

Iesusiva nte mwatanyaa omwavantove tura

¹²Iesusiva qaiqaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nte mwatanyaa omwa-

vanto varuqo. Ni pataqiro nrianriva hiam kyokiraqi nrohiananrove. Mwiva ntuvaahaaninraqa nrohiqaro qati variqiro quananrove, tiro. ¹³Iesusiva mwita tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio e enanra variqara ena nrutu tuaahere variananranra tiro, i quavanto qumina quama vaiho, tita.

¹⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nte variqana ntena kyaiqara tiqana hiam qumina qua tuqo. Nte ntena mwi-saina nru okyarara ntapihi kyaurave. Nte ntena quani okyarara ntapihi kyau-rave. Mwitaa hurara tiro, ni qua qutaa quama vaiho. Nte mwisaina nru ok-yararave, nte quani okyararave, nkye hia ntapihivarave.

¹⁵Nkye ko tiqatama nkye vaisi su nyaato vahiraqa ko ti variarave. Mate nte hia vaisi mpo ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

¹⁶Nte ko qiataa hiraqena qioma nte ko avuqavuma kyena qianinrave. Nte ko tiqana hiam ntenanraa ko qianinrave. Nte ko qiariro ni kova ni titaiva variqaro ni kyaahaqa hiraqe nte avuqavuma kyena ko qianinrave.

¹⁷Nkyi mwaanra qua qara ntumwa tova mwitaama tiro: Vaisi taaratana-vanto qua tiqatama kuaa qua nraahu tivera, qio mwitana quavanto qutaa quama vahiananrove, turave.

¹⁸Qio nte ntena quara qutaa quave qiariro ni titaiva ni kova, mwivavata ni quara qutaa quave nraahuma qianan-rove, tiro.

¹⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, I qova tana variharave ti vari-aro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia ni ntapihi kyaahuara tita, nkye ni kora-vata hiam ntapihiavo. Nkye ni ntapihi kyaatirio, nkye qioma ni koravata ntapi-hiatirio, tiro.

²⁰Iesusiva Kotira nraamwuqi munima kye varuraqi variqaro mwi quara tiro. Tuvaro mwia rukye entava hia nri

ntovarora tiro, hia mpovanto mwia ntavaaqavufigiro karavufi kyora.

Iesusiva nai qorara tura

²¹Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Qio nte quarita nkye qumina nianra puaamaqi vita uro nkyeta qora kyaiqa rirante qati qutu vivarave. Mwitaa hiqata nte quaninrani nkye hiamia qio vivarave, tiro.

²²Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronra nramwuvanto tiqata, Mwiva nanra quave tiho? Mwiva nai tiqaro, Nte quaninrani nkye hia qio vivarave, tiho. Mwiva naivanto nai ru kyarero uti variqarove mwitaa ti variho? tita.

²³Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virisaina tumuqata nkye mpiasaita nriahuave. Nkye mwaa mwataraqaataita nriahuave. Nte hia mwaa mwataraqaataina nruvave. ²⁴Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye nkyeta qora kyaiqa rirante variqi vita qutu vivarave, turave. Nte qati nraahu variqi vuvave tuqo. Nkye hia mwi quarara qutaa quave tivera, qutaa nkye nkyeta qora kyaiqa mwia rirante qutu vivarave, tiro.

²⁵Mwitaa tuvata mwihua mwia kya-para hita tiqata, Qio e ta vaisivave hiaro? Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni nkyi timwa nyuva nte mwivama huqo. ²⁶Nte nkyiqa qua vataari quava, mpo qua mpo qua vaihana mate hia nte mwi quara tirerave. Ni titaiva ni timwa mpi quara, nte mwi quara nraahu mwatani varihuavata timwa nyinrenrave. Ni titaiva qutaa qua nraahu ti varivave, tiro.

²⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia ntapihi kyeta Iesusiva nai qorara tu quara riora. ²⁸Mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte variarita nkye ni tuaahera kyaivaro mwiaqaatairo nkyi su nyaato ntapihi-

rata nkye ni okyarara ntapihi rietama nianra qio mwiva qati nraahu variqiro vivave tivarave. Nkye mwi entarama nte hia ntenaqama kye mpo kyaiqa varaura ntapihita ni kova timwa mpi quara mwi quara nraahu timwa nyunravata ntapihivarave.

²⁹Ni titaiva ni vatama kyero variqaro mwiva hia ni qaqira kyaananrove. Ni titaiva ni vatama kyero varihana nte mwia mwutukya vahi kyaiqara vare varuqaro mwiva nianra qamwateqaroma hia ni qaqira kyaiho, tiro.

³⁰Iesusiva mwi quara ti varuvata airivanto mwi quara riohua mwianra qutaave tita.

Qutaa quavanto nkyi huvantu kyaananrove tura

³¹Iutaa mponramwuvanto mwianra qutaa mwivave tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Qio nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye qutaama ni pataqita nrihua varivarave. ³²Nkye qutaa qua ntapihi kye riaivaro qutaa quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qati varivarave, tiro.

³³Mwitaa tuvata mwihua qaqao tita, Tire teta haivaqara Evarahaamunra nraaqiarama varuro. Hia mpovanto tiri rupa taihata tire mwia kyaiqa vare varuro. Qio nanraqamave e tiriara nkyi huvantu kyairata nkye qati varivarave qiaro? tita.

³⁴Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qutaa quama tuqo, Nkye uaqia hi kyaiqara uti variavaro nkyi uaqia hi kyaiqava rupa taihatara tita, nkye mwia kyaiqa nraahu vare variavo.

³⁵Nraamwu qova variraro rupataari vaisiva hiamia ekyaa enta mwiavata variqiro quananrove. Nai mwia mwaaquvantoma mwiavata mwaakyota variqiro quananrove.

³⁶Nte mwia mwaaquvanto nkyi huvantu kyaarita nkye qutaaqama kyeta qati varivarave.

³⁷Nkye Evarahaamunra nraaqiara variara mwia nte ntapihi kyaurave. Mwitaama variqatavata nkye ni quara qumina quave timwa kyeta, ni ru kyarerata uti variavo. ³⁸Nte ntena kokyantiri variqana mwi inraikyara taqaurara nkyi timwa nyi varuqo. Nkye nkyeta sora vatama kyeta variqata taqaa kyaiqara nkye mwi kyaiqarama vare variavo, tiro.

³⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tiri tiqova Evarahaamuvave, tita. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye qutaa Evarahaamunra nraaqiara variatirio, nkye mwiva varo kyaiqarama nkyevata varaatirio.

⁴⁰Kotiva qutaa qua tihana nte mwi quara riaura nkyi timwa nyuqata nkye ni ru kyarerata uti variavo. Evarahaamuvu hia nkye hianta hurave. ⁴¹Nkye nkyeta sova varai kyaiqara nraahuma vare variavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia tire kyapa nraative. Tiri tiqova mwiva Kotivave, tita.

⁴²Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kotiva nkyi sova varitirio, nte mwiva hinasaina tumu nkyivata mate mwaa varura nianra nkyi mwutukya ntiyata variatirio. Hia nte ntena vu nraato tukyena ntena kyaiqa vararerana tumuvave. Kotiva ni titaihana tumuvave.

⁴³Nte mwitaa tuqata nkye nanraqamave ni qua hia ntapihiavo? Kyaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Nkye nte tu quara hia riaahuama variavo.

⁴⁴Saataaniva nkyi sova varihata nkye mwia mwutukya vahira nraahu utuqita vi variarave. Haaru vuniqama kyero Saataaniva variqaro vaisi rukye varuva nraahu varurave. Qutaaqama vahi inraikyavave, qutaa kyaiqavantove, hia mwiaqi vaiharora tiro, mwiva hia qutaa qua ti varirave. Mwiva unra tiqaro unra

qiara mwia qova variqarora tiro, unra qua mwia nai qua tuananra tirave.

⁴⁵Mwia kyaiqa mwitaama vaihana nte qutaa qua tuqata nkye ni quara hia qutaa quave ti variavo. ⁴⁶Nkyiqitairo tavave nianra uaqiahi kyaiqara varaiho qiananro? Nkye hiamu qio niqaa qua vatevarave. Nte qutaa qua ti varuqata nanraqamave nkye ni quara hia qutaa quvave ti variavo? Kyai nte nkyi timwa nyiankye.

⁴⁷Kotira nraaqiaravanto Kotira qua rie varirave. Nkye hia mwia qua riaahuara tita, nkye hia mwia nraaqiarama variavo, tiro.

Evarahaamuvu hia varuvana nte variavarave tura

⁴⁸Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Tire iara Same-riaanyaava ueraqama viho turava, mwi quava qutaa quama vaiho, tita.

⁴⁹Tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hiamu nte ueraqama vuqo. Nte ntena kora nrutu tuaahere varuqatama nkye ni nutu qoraqama mateta hiaivo. ⁵⁰Qio hia nte ntena nrutuara nronraqama kyena riauqo. Ni nutu tuaaheraiva variho. Mwiva ntapihi kyero ko ti varivave. ⁵¹Nte qutaa qua qianinra riaate. Ni qua riemwaqiro quariva hiamu qutu quanarove, tiro.

⁵²Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Mwitaa qiarata tire i taqaurara e ueraqama quaro. Tiri haivaqava Evarahaamuvu variqiro viro uro qutu vurave. Poropeti vaisi mpohua mpohua variqita vita ekyaa qutu vurave. Mwihua ekyaa qutu quavara e tiqara, Ni qua riemwaqiro nrohiraiva hiamu qutu quanarove, qiaro. ⁵³Tiri tiqova Evarahaamuvu nronra vaisivanto variqiro viro uro qutu vurave. E hia qio Evarahaamunranra tiqara, Nte mwia nraatara kyaarivave, tinanrave. Poropeti vaisinramwuvata nronra vaisi variqita vita uro

qutu vurave. E nataa hira vaisiva varirera hiqarave mwitaa ti variaro? tita.

⁵⁴Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntena nrutu tuaahere variarirovauma ni nutuvanto qumina vahiananrove. Ni nutu tuaahera kye variva, mwiva ni kovave. Nkye mwianrama Kotiva tiri mwanriqavanto variho qiarave.

⁵⁵Nkye hia mwia ntapihiarave. Nte mwia ntapihurave. Nte tiqana, Nte hia mwia ntapihii kyaurave, qiarirovauma ni quavanto nkyi qua votima kyero unra qua vahiananrove. Qio nte Kotira ntapihina mwia qua riemwaqina vu-vave. ⁵⁶Nte mwatani tuminrenra hiava entara nkyi haivaqava Evarahaamuva ni qamwata matorave. Nte mwatani tumuavaro mwiva ni taqovaro mwia mwutukyavanto kyuqe huvaro varurave, tiro.

⁵⁷Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, e hia 50 ihi vara kyaraitira, qaraakya vaisivanto variqarama nte nkyi haivaqara Evarahaamunra taqaurave tira hiaro, tita.

⁵⁸Tuvaro Iesusiva tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Evarahaamuva hia varu entara nte qati variqina quavavave, tiro.

⁵⁹Iesusiva mwitaa tuvata mwihua ori vara kyeta mwia ntututirerata huvaro Iesusiva tuqeta kyero Kotira nraamwuqitairo veva ntero vurama.

Vu qipa vu vaisira Iesusiva ntapairi mwatora

9 Iesusiva viqaro taqovaro vaisi mpovanto nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vuva varura. ²Mwia taqeta Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, tava Kotira qua nteqa kyairaqaarave mwi vaisira vu nai nronra vikyokyaqitairo qipa viho? Naive iho, mwia nrohua qohuave iho? tita.

³Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hiama nai Kotira qua nteqa kyairaqaarave, mwia nrohua qohua

Kotira qua nteqa kyaaraqaarave, mwia vu qipa viho. Nkye mwi vaisiraqaataita Kotira kepukyavanto kyaiqa varaaninra taqaate tiro, mwia vu qipa virave. ⁴Kotiva ni titaira kyaiqa tire qaatataaninraqa varaqita virerave. Entama viraro hia mpovanto qio kyaiqa varaananrove.

⁵Nte mwatani variqana nte omwavanto itaintema kyena itamwaqina quarita mwatani varihua qio taqevavave, tiro.

⁶Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwataqaa taara vihi kyero horaqama kyero viti vu qipa vu vaisira vuqaa taaqau mwatero tiqaro, ⁷Uto *Siromi* Rumpuaqi. *Titai* Nramanrinraqi ena viri hiqaante, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tuntema kyero uro nai viri hiqama kyovaro mwia vu ntapairi vuvaro mwiva mwisairo uro ntantero qio taqamwaqiro nrinro.

⁸Mwiva qio taqamwaqiro nri varuvata mwia nraaqani varuhua taqovaro aanra tokyani variqaro mwitaa inraikya mpiate ti varu vaisiva qati nruvata mwihua mwia taqeta tiqata, Mwaa ta vaisivave iho? Mwiva aanra tokyani mwatakyaa viro variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari vaisiva, mwaa mwivave iho? tita.

⁹Tuvata mpo uhua tiqata, Qio mwia mwivave, tita. Tuvata mpo uhua qaqao nai mpo vaisi mwia viri voti hivama nrinho tita. Tuvaro mwi vaisiva nri ntero nai tiqaro, Nte mwaa mwivama iho, tiro. ¹⁰Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Nataama kyaararo i vu ntapairi viharave e taqaaro? tita.

¹¹Tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpo mwia nrutu Iesusiva taara vihi kyero horaqama kyero ni puqaa taaqau matero nianra tiqaro, Siromi rumpuaqi uto ena viri hiqaante, tihana nte uto hiqama kyauqaro ni pu

ntapairi vihanama nte qio taqamwaqina nruqo, tiro.

¹²Mwitaa tuvata mwihua mwia kya-para hita tiqata, Mwiva taini viharave nrianro? tita. Tuvaro mwiva tiqaro, Nai tainive viho? Hia nte mwia taqauqo, tiro.

¹³Tuvata mwihua haaru vu qipa vu vaisira mwia vitaqita uro Parisi vaisinramwuvanto varunani kyora. ¹⁴Iesusiva mwaanra entaqaa hora taaqau kyero mwi vaisira vu ntapairi kyora.

¹⁵Mwihua Parisi vaisinramwu varunani mwia uro kyovata Parisi vaisinramwuvanto mwi vaisira kyapara hita tiqata, Nataama kyaiharove i vuvanto ntapairi viho? tuvaro mwiva tiqaro, Mwiva hora vara kyero ni puqaa taaqau taihana nte uto ntena piri hiqama kyauqaro ni pu ntapairi vihana nte qio taqauqo, tiro.

¹⁶Mwiva mwitaa tuvata Parisi vaisi hini uhua tiqatama, Mwi kyaiqara varaiva mwaanraqa qua nteqeqaro varaivara tiro, mwiva hia Kotiva hinasairo tumivave, tita.

Tuvata hini uhua tiqata, Qaqao, nataama kyerove uaqia hi vaisiva nronra kyaiqa mwia qio varaananrove? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari utaqaa ntainra vita taara qua ti varura.

¹⁷Qaiqaa Parisi vaisinramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, E tiqara mwiva ni pu ntapairi kyaiho qiananrave. Mwi vaisirara e nanreve tinanrave? tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kotiva mwia kyaahaqa hi variharo mwiva mwi kyaiqara vare variho, tiro.

¹⁸Mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwuvanto hia mwia quara qutaave tiraitita, mwi vaisirara tiqata, E unra tiqarama ni pu ntapairi viho tira hiaro. Haaru hia i vuvanto qipa vurave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi vaisira nrohua qohua nyaanronra.

¹⁹Nyaanrovata nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Mwaa vaisiva nkyitana nyaaquve iho? Qutaa mwia nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vurave? Nataama kyaiharove mwia vuvanto ntapairi viharo qio taqaiho? tita.

²⁰Tuvata mwia nrohua qohua tiqatama, Mwaa vaisiva tiritana timwaaquve. Mwia vuvanto haaru vikyokyaqitairo qipa vurave.

²¹Nai nataama kyaiharove mwia vu ntapairi viho? Nai tavave mwia vu ntapairi kyaiho? Mwiva nronra tuaivama iho. Nkye nkyeta mwia kyapara hiqata taqaivaro mwiva qioma nkyita timwa nyiananrove, tita.

²²Mwitanahua Iutaa vaisi nronranramwu nyaatu aatu hiqata mwitaa tura. Iutaa vaisi nronranramwuvanto vaakya qua timwa teta tiqatama, Vaisi mpovanto Iesusirara mesaiaavanto tiri kyaa-haqa hiariva nrivave tirera, mwia kyaara tire mwia inronra hiqatama mwaanra nraamwuqitaita titamwa kyaararo veva ntero ekyaara quarive, tita.

²³Mwitaa timwa kyeta qua timwa torara tita, mwia nrohua qohua Iutaa vaisi nronranramwu nyaatu aatu hita tiqata, Mwiva nronra tuairave. Nkyeta mwia kyapara hiqata taqaate, tura.

²⁴Tuvata mwihua qaiqaa haaru vu qipa vu vaisira nraanrama kyeta tiqata, E Kotira vuqaa variqara qutaa qua nraahu qiante. Tire taqauraro Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave, tita.

²⁵Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave iho kyuqe vaisive iho nte hia mwia okyara ntapihi kyauqo. Ni pu qipa vura ntapairi kyaira mwia nraahuma ntapihuqo, tiro. Tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata,

²⁶Mwiva i nataave iho? Mwiva nataama kyerove i vu ntapairi kyaiho? tita. Tuvaro mwiva tiqaro,

²⁷ Nte mwi quara vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihiavo? Nnraqamave nkye mwi quara qaiqaa kya-para hiavo? Nkyevata mpo? Nkyevata mwia nraaqiara varireratave qaiqaa mwi quara ni kyapara hiavo? tiro.

²⁸ Tuvata mwihua mwia nronraqama kyeta inronra hita tiqata, Enama mwia nraaqiara variqara mwia qua riaaravave. Tire teta haivaqara Mosesira qua riemwaqita vurahuave. ²⁹ Kotiva Mosesirara qua timwa tora tire riemwaqita vunanrave. Iesusiva mwi vaisiva qumina vaisivantove. Tire hiamu mwiva mwisairo nri okyarara ntapihuro, tita.

³⁰ Mwihua mwitaa tuvaro mwiva kyauqu ntukikinraaqata kyero tiqaro, Qikye, ni pu ntapairi matai vaisiva, mwiva mwisairo nri okyarara nkye hiave ntapihiavo? ³¹ Tire ntapihi kyauraro Kotiva hia uaqia hi vaisira qua rie varirave. Kotiva nai qua rieqata nrohi varia vaisihua mwihua qua nraahu rie varirave. Mwia nrutu tuaahere variahua mwihua qua nraahu Kotiva rie varirave. ³² Haaru mwaa mwatara toharato entaraqaatairo hia vaisi mpovanto nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vura ntapairi kyorave. ³³ Iesusiva hia Kotiva hinasairo tumiva hitirio, mwiva hiamu qio ni pu ntapairi mataitirio, tiro.

³⁴ Mwi vaisiva mwitaa tuvata mwihua tiqatama, I mwatatoraqaataira e uaqia hiara vaisivama variqira nri-anro. E mpo? E tirivata mwaanra qua timwa timwinrenrave hiaro? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi mwia ntanrauqita mwaanra nraamwuqitaita veva mwaatani tuto kyora.

Kotirara hia qutaave qiahua vu qipa vihua votima kyetama varita

³⁵ Mwia tuto kyo quara riero Iesusiva mwi vaisira puaama kyero mwianra

tiqaro, Mwatani mwatatai nraaqiarara e qutaa mwivaveve tira hiaro? tiro.

³⁶ Tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Nronrao, mwiva ta vaisivave iho? E ni timwa mpiraqena nte mwianra qutaave qiankye, tiro.

³⁷ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E taqe variara vaisiva, nte mwaa mwivama iara ti varuqo, tiro.

³⁸ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, qutaama e mwivave, tiro. Timwa kyero mwiva Iesusiva vuqaa tori kyauru raviro mwia qamwata mwatero varura.

³⁹ Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Nte nraakye qora tukya hirera mwatani tumuvave. Vu qipa vihua qaiqaa taqaate tina, tumuvave. Qati taqe varihua su qipa quarive tina, tumuvave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta Iesusira kyapara hita tiqata, Tiri tivuvatave qipa viho? tita.

⁴¹ Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi su qipa vihata vari-ahua varivarovauma hia nkyiqa quavanto vahiananrove. Nkye ni okyara hia ntapihi kye taqaraitita, nkye tiqata, Tire Kotira okyara taqaunanrave, ti variarave. Mwitaa ti variarara tiro, mwia kyaara nkyiqa qua vahirove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusiva sipisipiqaa ntumwa kyero tura

10 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Vaisi mpovanto sipisipi vatua tutukyaraqi virero hia qesana vera ntaraitiro, tutukya mpona mwaati ntero vi vari vaisiva mwi vaisiva mpuara uti vaisivave, mpohua riqaro mwihuani mpuara vare vari vaisivama variho.

² Vaisi mpovanto sipisipi qesana vera nteqaro vi variva, mwi vaisiva qutaa sipisipi qovama variho. ³ Qesaqaa

vaimwanraanra ntaqiki vari vaisiva mwia taqero qio qesa qatua mwataiharo mwiva nai sipisipia aakyara nteqaro nai sipisipi nrutu ntamwaqiro vihata mwia sipisipinramwuvanto mwia qua ntapihi riaavaro mwihua sitero mwaaqani virave.

⁴ Mwia mwaaqani nai sipisipi uro kyero mwiva nraante vuni vi varihata mwia sipisipinramwuvanto nkyiari sora qua ntapihi kyeta riegatara tita, mwia vataqita vi variarave.

⁵ Mwia sipisipinramwuvanto hia mpo vaisi vataqita vivarave. Mwihua mpo vaisi qua hia ntapihi kyeta riegatara tita, mwihua mwia nraatu aatu hiqata aatu vivarave, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero sipisipiqaa ntumwa kyero timwa nyuvata mwihua mwi quara okyara hia ntapihiraitita varura.

Iesusiva nte kyuqema kyena sipisipiqaa ntaqikyuvave tura

⁷ Hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte qutaama tuqo. Nte sipisipi mwihua qesavantoma varuqo. ⁸ Ni puni nria vaisihua mwihua mpuara utuahuae, mpohua riqata mwihuani mpuara vare variahua variavata sipisipivanto hia mwihua qua riaarave.

⁹ Utaqi qua qesava ntema mwi qesava varuqo. Niqaamatero nritaraani vaisira ni kova mwia vitaananrove. Niqaamatero tumitare nritare hiariva qioma kyera puaama kyero nraananrove.

¹⁰ Mpuara varai vaisiva mpuara vareqaro sipisipi ru taiqa kyarero nrinrave. Nte sipisipia rieganama sipisipi mwihua qati variqita viqatama kyuqema kyeta variate tina, nte nruvave.

¹¹ Nte sipisipi qova kyuqevave. Sipisipi qova kyuqeva variqaro nai sipisipi rukiavorave tiqaro antuaqiro viro kyai

nte mwihua riegana qutu quankye timwa kyero qutirave.

¹² Mpovanto hia sipisipi qova, mwiva qati kyaiqa vaisivanto variqaro taqaiharo qaakyau vairivanto nrihanro mwiva aatu hiqaro qaqira kyero hiantero viharo qaakyau vairivanto sipisipi rukiyo hini ru sata kyaihata mwihua nkyiariara nkyariara mpona mpona quarave. ¹³ Mwia kyaiqa vaisivanto qati kyaiqa vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia sipisipia nronraqama kyero riaraitiro, aatu virave.

¹⁴ Nte sipisipi qova kyuqeva variqana nte ntena sipisipi ntapihi kyauqata ni sipisipinramwuvanto nivata ntapihi kyeta taqaarave.

¹⁵ Mwia votima kyero ni kova ni ntapihi kyaihana ntevata mwia ntapihi kyaurave. Qio ni sipisipi rukiavorave tina, nte mwihua riegana qutu virerave.

¹⁶ Sipisipi mponramwu mwihua hia mwaa utaraqi varihua mwihuavata ni sipisipive. Mwihua ni qua riaivave nte mwihua sitaqina uro kyaarita ni sipisipi hini mwihuavata kuaaqi varivarave. Mwihua kuaaqi varivave nte mwihua sova kuaiqivanto nraahu varianinrave.

¹⁷ Nte mwihua riegana qutu vina qaiqaa qati siquaninrave. Nte mwitaa hianinranra tiro, ni kora mwutukyavanto nianra vaiho. ¹⁸ Nte hia qiove qiariro mpovanto hiam qio ni rukyaananrove. Nte ntena qutu quataa hiraqena qutu quaninrave. Nte qutu quani okyararave, nte qaiqaa qati siquani okyararave, nina kyaiqa nraahuma vaiho. Ni kova nianra mwitaa mwitaa hianta ti quara, nte mwi quara vararerave, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronramwuvanto mwi quara rieta utaqaa ntainra vita hininramwu mpo qua tuvata hininramwuvanto mpo qua tura.

²⁰ Airivanto tiqata, Ueravanto mwiaqi variharo mwitaa tiho, Mwiva ueraqama viho. Nanraqamave nkye mwia qua ri-aavo? Hia mwia qua riaate, tuvata ²¹ mponramwuvanto tiqata, Qaqao, ueraqa hiari vaisiva hiam qio mwi quara qiananrove. Ueravanto hiam qio vu qipa quani vaisira ntapaira kyaananrove, tita. Mwitaa tura.

**Iutaa vaisi nronranramwuvanto
qaiqaa Iesusira ru
kyarerata uti varura**

²² Ierusalemmini omwata mpo nro entava nri ntor. Kotira nraamwu qamwata mwato omwatava vahuvato huarivanto hia nronraqama kyero ite varu entaraqaa mwi omwatara nronra.

²³ Mwi entaraqaa Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi variqaro mpo rumuqi mwia nrutu Soromoninra rumuqi nrohi varuvata

²⁴ Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwiqi ntuvaantuama vita Iesusirara tiqatama, E mpo qua vaakya tiri timwa timwiataarave. Taireve tiri timwa timwinanrave? E mesaiaavanto varirera, vutu kyera timwa timwinraqe tire riaare, tita.

²⁵ Tuvato Iesusiva tiqaro, Nte vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hia ni quara qutaa quave qiavo. Ni kova ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vare varurave. Qio nte varau kyaiqava ni okyarara ntapihima ti variho. Nkye ni kyaiqa taqaarara rieqata ni okyarara ntapihiaatarave.

²⁶ Nkye hia ni sipisipi variqatara tita, nkye hia ni quara qutaave tivarave. ²⁷ Nte ntena sipisipi ntapihi kyaurave. Mwihua ni qua rieqatama ni pataqita nrohi varivarave. ²⁸ Nte ekyaa enta qati variqi vira nyianrita mwihua hia qutu vivarave. Hiam mpovanto ni kyauquqitairo ni sipisipi ntavihi kyero varaananrove.

²⁹ Ni kova ni sipisipi mpitaiva, mwiva peqavanto ekyaa inraikya nraatariva variqaro ni sipisipiqaa ntaqiki variharora tiro, hia mpovanto mwia kyauquqitairo qio ntavihi kye varaananrove.

³⁰ Ntevata ni kovavata kuaikuvantoma varuro, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyaare tita, ori tu varovaro ³² Iesusiva tiqaro, Nte ni kora kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nkyi nyaamwutauqata nanra kyaiqa varaura kyaarave nkye niqaa ori tuto kyarerata uti variavo? tiro.

³³ Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Tire hia i kyaiqa kyuqera kyaara i ru kyarerave. E Kotirara qora qua qiaro. E qati vaisivanto variqarama Kotikyantiri kuaaqaa varirera uti variaro. Mwia kyaarama tire ori vara kyeta i ru kyarerave, tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Kotira mpuku vataaraqia qua mpo qara ntumwa tova vaiho. Nkye hiave mwi quara taqaavo? Kotiva vaisi mpo uhura mwitaama tiro: Nkye mwanriqavantove, turave.

³⁵ Tire ntapihi kyauraro Kotira qua hia unra qua vahirave. Kotiva nai qua tu vaisihua qati qumina vaisiara mwanriqavantove turave.

³⁶ Qio Kotiva ni mwatama kyero ni titaihana nte mwatani tumu variqanama nkyiara nte mwanriqa Kotira mwaaquve tuqata nkye tiqata, Kotirara qora qua qiaro, qiavo.

³⁷ Nte hia ntena kora kyaiqa varaaritavauma nkye hia nianra qutaa mwivave tivarave. Nte ntena kora kyaiqama vare varuqo.

³⁸ Nkye hia nianra nronraqama kyeta riaivera, nkye nte kyaiqa vare varianinranra nronraqama kyeta rieqatama nianra qutaa mwivave qiate. Nkye mwitaa

tivaro nkyi su nyaato ntapihirata nkye ni kova niqi varirara ntapihivarave. Nte mwiaqi varianinranra nkye ntapihivarave, tiro.

³⁹Mwitaa tuvata mwihua qaiqaa mwia karavu hirera uti varuvaro Iesusiva veva ntero viro.

⁴⁰Veva ntero vuva uro Iotaani nramanri hini tokyani Ioniva tauraa variqaro nramanri nyunani uro varura.

⁴¹Varuvata airi nraakye qoravanto mwiva varunani nri nteta tiqata, Ioniva hia nronra kyaiqa varova variqaro Iesusirara tiri timwa timwunrave. Qio tire taqauraro Ioniva qutaa qua mwaa vaisirara timwa timwunrave, tita.

⁴²Mwitaa timwa kyeta mwini varuhua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tura.

Rasarusiva qutu vura

11 Vaisi mpovanto mwia nrutu Rasarusiva Vetaaninyaava nronraqama kyero nriqa vuvaro varuvata mwia nrunratana Mariaavavata Mataavavata mwini varura.

²Mariaava vahamwenra kyuqera Iesusiraqaa qu mwatero nai qiata kyaahiqotairo mwia kyuqu nruka mwataariva varura.

Mwi nrunre nrakyatana variqata taqovaro mwihua sakyaava nriqa vuvaro varuvata ³mwitanahua vaisi mpo titeta Iesusirara uro mwitaama qiante tita, Nronrao, i mwutukya nti vaisiva nronraqama kyero nriqa viharo variho qiante, tita.

⁴Mwitanahua mwitaa timwa kyeta titovaro vevani uto timwa mwuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Rasarusiva nronraqama kyero nriqa viharo variho. Qio mwiva hiama qutu quananrove. Nkye Kotira kepukya taqaate tiro, mwia nriqa viharo variho. Ni Kotira mwaaqu ni peqa okyara taqaate tiro, mwia nriqa viho, tiro.

⁵Iesusiva Mataaravata mwia nrunranravata Rasarusiravata

mpoqama kyero mwutukya ntuva variqaro ⁶mwi quara rierovata

hia qamwanrama viraitiro, qaqira kyero taara entavata mwini varura.

⁷Vari kyero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Qio varaivaqenramwu tumu ntante Iutiaani quare, tiro.

⁸Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qaqao tita, Mwaanra ti variarao, nanauma Iutaa vaisi nronranramwuvanto ori vara kyeta i ru kyarerata uturave. E qaiqaa mwini tumu ntantera virerarave hiaro? tita.

⁹Tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpo enta mpo enta huarivanto ihera qio itairave. Vaisivanto qaatatairaqaa nrohi variva huarivanto itairaqaa nrohiqaro aanra qio taqeqaro hia huntavaivaimaqiro kyaamwu ntirave.

¹⁰Huarivanto hia itaiharo entaqi nrohi variva huntavaivaimaqiro kyaamwu nti varirave, tiro.

¹¹Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiqaro, Tiri toti Rasarusiva waitama viho. Nte uro mwia vaurama kyarerave, tiro.

¹²Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqata, Nronrao, mwiva qati vaite varirera, mwiva qioqa hiananrove, tita.

¹³Mwitaa timwa kyeta mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero Rasarusiva qutu vurara tura. Mwihua tiqata, Iesusiva Rasarusirara qati waitairarama tiho, tita.

¹⁴Mwitaama riegata varuvaro Iesusiva vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Rasarusiva qutuma viho. ¹⁵Qio nte nkyiara rieganama nkye nianra qutaa mwivave qiate tina, nte Rasarusira hia qamwanrama uro taqaurara qamwategama varuqo. Qio varaivaqenramwu mwiva qutu vinani quare, tiro.

¹⁶ Tuvaro mwia nraaqiara mpovanto Tomaasiva, mwia mpo nrutu Kaapiva, mwiva nai hena vaisinramwuanra tiqaro, Qio varaivaqenramwu mwaanra ti vari vaisiravata quare. Iutaa nronranramwuvanto mwia ru kyaivaqe tirenramwuvata mwia vatama kyeta qutu quare, tiro.

**Nraakye qora qutu quahua
qati vara sivuma kye varuva
nte mwaa mwivave, tura**

¹⁷ Tuvaro Iesusiva vuva uro ntero rio-vata Rasarusira quntamwa tovaro erahi-muaantema enta nritarora.

¹⁸ Vetaani Ierusalem qaumato 3 kiromitaa votima mwiaqaatairo vahuvoro ¹⁹ Ierusalemisaita mwi mwatanaahua airivanto Mariaaravata Mataaravata mwutukya qihaakyama nyateqata Rasarusirara ntatarerata nrunra.

²⁰ Nri varuvaro Mataava riovaro Iesusivavata mwisairo aanrani nri varuvaro mwiva Iesusira hunta kyarero viqaro Mariaara nraamwuqi kyero vuva uro ntero ²¹ Iesusirara tiqaro, Nronrao, e mwaini variaratiri, ni pakyaava hiamu qutu vitirio. ²² Qio mate e Kotirara mpo inraikya mpo inraikyara nyaanru tiraro Kotiva mwi inraikyara qioma i mwiananrove. Nte mwia ntapihi kyauqo, tiro.

²³ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I vakyaava qatima siquananrove, tiro.

²⁴ Tuvaro Mataava tiqaro, Qio ekyaa entaqaa mwiva ekyaa nraakye qora kya-pata siquananrove. Nte mwia ntapihi kyauqo, tiro.

²⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye qora qutu quahua qati vara sivuma kye varuva, nte mwaa mwivave. Nraakye qora qati variqi vi varia inraikyara nyi varuva nte mwaa mwivave. Nianra

qutaa mwivave qiariva qutu viro mwiqi-tairo qati variqi qunanrove.

²⁶ Qati variqi viqaro nianra qutaa mwivave qiariva hiamu qutu qunanrove. E mwianra qutaaveve tira hiaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Mataava tiqaro, Qutaama tira hiaro. Mesaiaa Kotira maaquvanto mwatani tuminrenra hiarava, e qutaa mwivama hiaro, tiro.

Iesusiva Rasarusirara ntatora

²⁸ Mwitaa timwa kyero Mataava nrumu ntantero uro nai nrunra tirema kyero timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti vari vaisiva nri ntaiho. Mwiva iara kyapara iho, tiro. ²⁹ Tuvaro Mariaava mwi quara riero siviro hiantero uro Iesusira hunta kyarero viro.

³⁰ Iesusiva vaakya Mataava uro qua mwantonani variqaro hia mwatukyani nri ntovaro ³¹ Mariaava mwia huntarero vuvata Iutaa nraakye qora mwia mwutukya qihaakyama mwatarerata nruhua taqovaro Mariaava nraamwuqitairo hiantero vuvata mwihua tiqata, Qio mwia quntamwa taanani ntatareraro virerove, timwa kyeta mwihuavata sivita Mariaara vata vareta vura.

³² Mwihua Mariaara vata vareta vu-varo Mariaava vuva Iesusiva hunani uro ntero Iesusira taqero uro mwia vuqaa tumu ntiro variro tiqaro, Nronrao, e variaratiri, hiamu ni pakyaava qutu vitirio, tiro.

³³ Tuvaro Iesusiva taqovaro mwiva ntate varuvata Iutaa nraakye qora Mariaaravata nruhua mwihuavata ntate varuvaro Iesusira mwutukyavanto qoraqama kyero nraamwunruqa tovaro mwiva po kye tiro tiqaro, ³⁴ Mwia taraqive quntamwa teta hiao? tuvata mwihua tiqata, E nrinra uro taqaante, tuvaro ³⁵ Iesusiva ntate varura.

³⁶ Ntate varuvata Iutaa nraakye qora-vanto tiqata, Qio taqaate. Mwiva mpo-

gama kyero Rasarusirara mwutukya nti-haro variho, tita.

³⁷ Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva vu qipa vi vaisiravata qio nta-pairi kye varivave. Iesusiva mwaini var-itirio, Rasarusiva qutuve vitirio, hiave qutu vitirio? tita.

Iesusiva Rasarusira sivuma kyora

³⁸ Tuvaro Iesusira qaiqaa ua huvaro mwiva mwia quntamwa tonani vura. Mwihua ori vaurutoraqi Rasarusira veta vateta ori mpo vara kyeta qesana tita torara tiro, Iesusiva tiqaro, ³⁹ Ori mwia qatinani vara kyaate, tuvaro Mataava qutu vu vaisira nrunravanto qaqao tiro, Mwia quntamwa taavaro erahiamuaan-tema enta nritaraiharo ntera viva mwun-tama quananrove, tiro.

⁴⁰ Tuvaro Iesusiva Mataarara tiqaro, Nte vaakya i timwa mwu quarara ri-aante. E nianra qutaa mwivave tirera, e Kotira peqa tagenanrave turave. Hiave nte vaakya iara mwitaa tina huqo? tiro.

⁴¹ Tuvata mwihua ori qatinani venta kyovaro Iesusiva virini taqero tiqaro, Ko, e nte tu quara rie variananra nte mwianra kyuqeve tuqo. ⁴² E ekyaa enta ni qua rie variananra nte ntapihi kyau-rave. E ni titaanranra nraakye qo-ravanto ntapihiate tina, nte mwihuara rieqanama iara aakyara tuqo, tiro.

⁴³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva aakyara ntero tiqaro, Rasarusio, sivira veva ntaante, tuvaro ⁴⁴ Rasarusiva qutu vuva qati siviro mwia kyuqu kyauqu ququtama teta mwia qiatavata tavunaqo qapuqamatova mwiqitairo veva ntero. Veva ntovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwia huvantu kyaivaro qati quarive, tura.

Iutaa nronranramwuvanto Iesusira ru kye quara tura

(Matiu 26:1-5; Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2)

⁴⁵ Tuvata Iutaa nraakye qora airivanto Mariaara taqarerata nruhua mwi kyaiqara taqeta Iesusiva qio qutaa mwivave, tita.

⁴⁶ Tuvata mponramwuvanto qaqira kyeta Iesusiva mwi kyaiqara varorara uro Parisi vaisinramwu timwa nyu-vata ⁴⁷ Parisi vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwi-hua nronra vaisinramwuvata, mwihua nkyiari kaanasori vaisi kyapata ntu-vaantuama vita tiqata, Mwi vaisiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa vare variho. Qikye, tire mwia nataa-mave kyaananrave? ⁴⁸ Tire mwia qati kyaarera, mwiva mwitaamaqiro virata ekyaa nraakye qora mwianra qutaa mwivave tivarave. Mwihua mwitaa ti-vata tiriqaa ntaqikyiri varihua Romeni-vanto tiri ntaqiqata Kotira nraamwu nta-pairi kyeta tiri nraakye qora ekyaa ru taiqa kyevarave, tita.

⁴⁹ Tuvaro mwi vaisinramwuhuaqi-tairo mpovanto mwia nrutu Kaiapaasiva siviro. Kaiapaasira mwia nronraqama kyovaro mwi ihiraqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro vunyaa vaisivanto varuva, mwiva siviro tiqaro, Hia nkye vu nraatovata vahihuave. ⁵⁰ Romeni mwatanaahua tiri ekyaa ru taiqa kyevorave. Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaiqiavanto nraahu qutu viraro kyuqe hiananrove, tiro.

⁵¹ Kaiapaasiva mwi quara tiqaro nte ntena nraato tukyena tuqo, tiro. Mwiva hia ntapihi kyovaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwiva Iesusiva Iutaa nraakye qorara rieqaro qutu quaninranra tura. ⁵² Iesusiva hia Iutaa mwatanaahuara nraahu rieqaro qutu quariva varura. Kotira nraaqiara

ekyaa mpoqi mpoqi apiqama varihua mwihuavata sita kyero uro kuaaqi ntuvaantuama tarero Iesusiva qutu quariva varura.

⁵³ (Kaiapaasiva tiqaro, Vaisi kuaqiavanto tiri Iutaa kyaahaqa hirero qutu viraro kyuqe hiarive, tuvata) mwi entaraqaataita Iutaa nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukyerara timwaqita vura. ⁵⁴ Mwitaa ti varuvarora tiro, Iesusiva Iutaa mwatani hia qoqaa nrohiraaitiro, qaqira kyero uro Eparaimi mwatukya qumina mwata tokyani uro nai nraaqiaranramwu kyapata varura.

⁵⁵ Mwini varuvaro Iutaavanto vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvata hisai hisaita nraakye qora verara nronra mwatukya Ierusaremini nraahu vura. Mwini uro variqata nronra enta mwia vekya variqata mwihua nkyiari mwaanra qua riegata nramanri ntumwa kyeta tuapakyaara hiqama kyeta varura.

⁵⁶ Mwihua mwini variqata Iesusirara aitutumaqita nrohiqata uro Kotira nraamwu nronra nraamwuqi ntuvaantuama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Iesusiva qiove nrumu omwata nraananrove? Mwiva aatu hiqaro hiave nriananrove? tita.

⁵⁷ Mwitaa ti varuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua nraakye qora timwa nyita tiqata, Nkye taqaivaro Iesusiva nrinrenra nkye nrumu tiri timwa timwivaqe tire mwia rupaqi karavuqi kyaare, tura.

Mariaava Iesusiraqaa mwunta vu vhamwenranra qu mwatora

(Matiu 26:6-13; Maaki 14:3-9)

12 Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvaro 6 entanramwu qati vahuvaro Iesusiva qaiqaa Vetaani mwini Rasarusiva

varunani vura. Rasarusira mwia haaru qutu vura Iesusiva qaiqaa qati sivuma kyo vaisiva varura.

² Mwini vuvata mwi mwatanaahua Iesusirani kyara uta mwatovaro Mataava mwi kyarara varaqiaro uro nyuvaro Rasarusiva Iesusikyantiri kyara tainta mwia tataaqa mwatakyaa viro varura.

³ Varuvaro Mariaava taqu mpo varero nrunra. Mwi taquraqi nronra munima kyo vhamwenranra mwia nrtutu *naanti* vahuvaro Mariaava mwi taqura varero mwi vhamwenranra Iesusira kyuquqaa qu mwatero mwiaqaatairo nai qita kyaahiqotairo Iesusira kyuqu nruka mwatovaro vhamwenra kyuqe hu mwuntava nraamwu mwia piqa kyora.

⁴ Piqa kyovaro Iesusira nraaqiaranramwuqitairo mpovanto Iutaasi Isikerio-tiva Iesusira qovarama kyaariva, mwiva qaqao tiro, ⁵ Mwi vhamwenranra mpo-hua nyinro munima 300 kinaa vara kyero mwi munimanra vehi nraakye qora nyiataara vaiharoma, qumina i kyuquqaa qu mwatero iho, tiro.

⁶ Iutaasiva hia vehi nraakye qorara riaraitiro, mwiva mpuara vaisivanto variqarora tiro, mwitaa tura. Mwiva Iesusira nraaqiaranramwu munima tuaqa ntaqikyiqaro mwi tuaraqitairo tuqeta kyeqaro mwinramwuhua munima mpuara vare varura.

⁷ Iutaasiva tiqaro, Munima mwia vehi nraakye qora nyiataara vaiharoma qumina i kyuquqaa qu mwataiho, tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwi nraakya antuaante. Mwiva vhamwenra niqaa qu mateqaro ni quntamwa te entarara ni mamanta terama mate variho.

⁸ Vehi nraakye qora mwihua ekyaa entama nkyivata variqita vivarave. Nkye qati entaqaa mwihua qio kyaahaqa hivarave. Nte hiama nkyivata ekyaa enta variqina quaninrave, tiro.

**Nronra vaisinramwuvanto
Rasarusiravata ru
kyarerata uti varura**

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Iutaa airivanto riovaro Iesusiva Vetaani mwini varuvata mwihua Iesusiravata Iesusiva qati sivuma kyo vaisira Rasarusiravata taqarerata uto Vetaanini kuaira hita varura.

¹⁰⁻¹¹ Iutaa airivanto Rasarusira qati sivuma kyorara rieqatama nkyiari nronra vaisinramwu qaqira kyeta uto Iesusirara qutaa mwivave ti varuvata mwia kyaara Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvanto Rasarusiravata rukye quara ti varura.

**Iesusiva ntonki mwoqaqa
mwaari ntero Ierusaremiqi vura**

(Matiu 21:1-11; Maaki
11:1-11; Ruku 19:28-40)

¹² Mwia qanranraa nraakye qora airivanto vekyahu nyato kyarara nranrenrata nruhua riovaro Iesusiva Ierusareminianra aanrani nri varura.

¹³ Nri varuvata mwihua mwia qamwata mwatarerata qatokya mwanre voti hura teqa vareta Iesusira hunta kyarerata viqatama mwihua aakyara nteta tiqata,

Kyai mwia nrutu tuaaheraare.

Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira kyuqema mwataiho. (Sng 118:26)

Tiri Isareriqaa ntaqikyai vaisira Kotiva kyuqema mwataiho, tita.

¹⁴ Mwihua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva qaraakya ntonki puaama kyero Kotira mpukuqi tuntama kyero mwia mwoqaqa mwatakyaa viro variro Ierusaremiqiara viro.

Haaru Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

¹⁵ Saioniqinaahua

(Ierusaremiqinaahua),

nkye hia aatu hiate.

Taqaate, nkyiqa ntaqikyiariva nriqanroma mwiva qaraakya ntonki mwoqaqa nri variho, tura. (Sek 9:9)

¹⁶ Mwi quava mpukuqi vahuvata mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto hia mwi quara okyara ntapihura. Nraakiara Iesusiva qutu viro qaiqaa sivu entaraqaa mwi quava mwihua tiqata, Mwi quava Iesusiva ntonki mwoqaqa Ierusaremini vurara turave, tura.

¹⁷ Iesusiva Rasarusira oriqi quntamwa toraqitairo nraanrama kyero mwia qati vara sivuma kyovata nraakye qora mwini Iesusiravata varuhua mwi kyaiqara taqeta mpohua mpohua timwa nyuvata ¹⁸ mwiaqaataita nraakye qora airivanto Iesusiva nronra kyaiqa mwia varorara rieqata Iesusira uto hunta kyora.

¹⁹ Mwihua Iesusira qamwata mwatarerata vuvata Parisi vaisinramwu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qio taqaate. Tire hiam qio mpo qara hiaa aanrava vaiho. Ekyaaahua mwia nraahuma vataqita vi variavo, tura.

**Kirikiqinaahua mponramwuvanto
Iesusira uro taqora**

²⁰ Kiriki mponramwuvanto (mwihua Iutaa mwaanra qua riohua) mwihuavata mwi omwatara nreqatama Kotira nrutu tuaaherarerata Ierusaremini uro varura.

²¹ Uro variqata mwihua Iesusira nraaqiara mpo Piripira Vetasaitaa mwatukya Karirinyaanranra tiqata, Tiri vaisio, tire Iesusira taqarerave, tuvaro ²² Piripiva uro Entururavata timwa mwinro mwiva vatama kyero uro Iesusira timwa mwunra.

²³ Timwa mwuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Ni nutu nronraqama quari entava nri ntaiho.

²⁴ Nte qua qianinra riaate. Uiti uru hia mwataqi vara tutairaro uiti uru mwiqi-ava nanrianraa vahiananrove. Uiti uru mwataqi vara tutairaro ntuko hiro turu vera kyairaro mwiaqaatairo uru mwiva taiqa quanrove. Uru mwiva taiqa viraro uiti mwiva qupiqeqaro airi tamwa riaananrove.

²⁵ Qio vaisi mpovanto mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwiva ekyarama qutu quanrove. Vaisi mpovanto hia nai mwaa mwataraqaa qati variqiro quaninranra nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qatima variqiro quanrove.

²⁶ Tahuave ni kyaiqa varaataa hiari-hua, mwihua qati varivorave. Mwi vaisi-hua ni pataqita nriate. Mwihua mwitaa hiqata nte varianinrani mwihuavata varivarave. Mwihua mwitaama kyeta ni kyaiqa vara mate varivaro ni kova mwi-hua nyutu nronraqama kyaananrove.

Iesusiva nai qutu quaninranra tura

²⁷ Qio mwaa entara ni mutukya uaqia ihana varuqo. Ntena korara nanra quave qianinrave? Ko, mwi entava nri ntaankyora mwi entara qaqira kyaante. Mwitaave Kotirara qianinrave? Qaqao, nte hia mwitaa tirerave. Nte mwi entarara riegana tumuvave. Mwi entaraqaa nte atura ntumwaqina quankye timwa kyena tumuvave.

²⁸ Ko, e ena nrutu nronraqama kyaante, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro nyaamwusairo quavanto tiqaro, Nte ntena nutu nronraqama kyauqo. Qaiqaavata nronraqama kyarerave, tiro.

²⁹ Tuvata nraakye qora ntuvaantuama vita mwini sivita varuhua mwi quara rieta tiqata, Nyaanruva nruqua tiho, tuvata hini uhua tiqata, Qaqao,

nyaamwunyaa vaisivanto mwiavata qua tiho, tita.

³⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwiva nianra riegarovauma qua tiho. Mwiva nkyiara riegaroma qua tiho. ³¹ Qio mwaa entara mwatani varihua ko qiani entarave. Mwaa entara mwatani variahuaqaa ntaqikyir varira Saataaninra peqa ntuvuraa kyaani entarave. ³² Mwatasaita ni tuaahera kyaivaqe nte variqana ekyaa nraakye qora ntanrau kyaarita mwihua nte hianinrani nraahu nrivarave, tiro. ³³ Iesusiva mwi quara tiqaro nai qutu quaninranra timwa nyunra.

³⁴ Mwitaa tuvata mwini ntuvaa-ntuama vuhua qaqao tita, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Kotira kepukya vaisi mesaiaavanto ekyaa enta qati variqiro quanrove, turave. Nanraqamave e tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tuaahera kyevarave, qiaro? (E ena qutu vinanranra qiana quara hia ntapihuro.) E tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiaravave, qiananrave. E ta vaisivave hiaro? tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Pataqia omwavanto nkyi kyapata variqaro itamwaqiro quanrove. Kyokiraqi nrohiva hia nai vi aanranra ntapihirara tita, nkye kyokira ruquankyo tita omwavanto qati ite variiani entaraqaa nrohiqata variate. ³⁶ Omwavanto qati vahiani entaraqaa nkye mwi omwanranra qutaa mwivave timwa kyeta, mwianra riemwaqi viqatama nrohiate. Mwitaa tiqatama nkye omwa nraaqiara variqatama nkyevata omwavanto itaintema kyeta itamwaqita vivarave, tiro.

Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiaqaatairo uro hia mwihua suqaa variraitiro, uqeta varura.

Iutaavanto Iesusirara hia qutaave tura

³⁷ Iesusiva mwihua suqaa variqaro nronra kyaiqa varovata mwihua taqetavata mwihua qaqira kyeta hia mwianra qutaa mwivave tuvarora tiro, ³⁸ mwi entara Aisaiaava haaru tu quava qutaa vahura. Haaru Kotiva vaisi mpo Aisaiaara kyaahaqa huvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto variqaro qumina vakya mwaa quara vutu kyero tiqaro, Nronrao, tavave tiri quara qutaave tiho? Hia mpovantovata qutaave tirave.

Nronravanto nronra kyaiqa vara kyaiharo tavave mwia kyaiqa ntapihhi taqaiho? Hia mpovantovata ntapihhi kyero taqaiho, tura. (Ais 53:1)

³⁹ Aisaiaava mwitaa turara tita, mwihua hia Iesusirara qutaa mwivave tura. Aisaiaava qaiqaa mesaia mwianiara tiqaro,

⁴⁰ Mwi vaisihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta

nianra tiri kyaahaqa hianta tivorave timwa kyero,

Kotiva mwihua su nyaato tita kyaihata mwihua hia vuqotaita qio taqeta, mwihua hia nraatoqotaita qio riaavo, tura. (Ais 6:10)

⁴¹ Aisaiaava haaru variqaro Iesusira peqa okyara taqeqarora tiro, mwiva mwianra qua timwa nyunra.

⁴² Mwi entara lutaa nronra vaisinramwuqitaita mponramwuvanto tiqata, Qutaama Iesusiva mwivave, tita. Mwi-hua mwitaa tiqata mwihua Parisi vaisi nyaatu aatu hita qaqira kyeta hia qo-qaa variqata mwi quara tita. Mwaanra nraamwuqitaita veva nteta quate tivorave tita, hia mwihua qoqaa variqata mwi quara tura.

⁴³ Qati vaisivanto qamwata nyaterara nraahu mwihua nronraqama kyeta rieqatama hia Kotiva qamwata nyataan-

inranra nronraqama kyeta riora. Mwi-hua mwianra nraahu riohuara tita, mwihua hia qoqaa Iesusirara qutaa mwivave tura.

Iesusiva tu quava vaisi ko qiananrove tura

⁴⁴ Iesusiva paatiro timwa nyinro tiqaro, Nianra qutaa mwivave qiariva hiam nianra nraahu qutaave qiananrove. Mwiva ni titairaravatama qutaave qiananrove.

⁴⁵ Vaisivanto ni taqeqaro ni titairavatama taqaananrove.

⁴⁶ Nianra qutaa mwivave qiariva kyokiraqi nrohiankyo tina, nte omwa votima kyena itamwaqina virera mwatani tumuvave.

⁴⁷ Nte hia mwatani varihuaqua quavatarerana tumuvave. Mwatani varihua kyuqema variate tina, nte tumuvave. Ni qua riero nteqa kyaariva variraqe hia ntevauma mwiaqaa qua vataaninrave.

⁴⁸ Ni qoririma mataani vaisiraqaave, ni qua nteqa kyaani vaisiraqaave, hiam nte qua vataaninrave. Nte timwa taani quava, mwivama ekyaara entaqaa variqaro mwiaqaa qua vataananrove.

⁴⁹ Nte hia ntena nraato tukyenavauma qua nkyi timwa nyuqo. Ni kova mwitaa mwitaa qianta timwa kyero ni titaihana nte mwia qua nkyi timwa nyuqo.

⁵⁰ Nte ntapihhi kyauqaro ni kora qua ri-aariva ekya enta qati variqiro quan-anrove. Qio ni kova mwitaa mwitaa qianta ti quara, nte mwi quara nkyi timwa nyuqo, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama nyatora

13 Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava kuaa enta nraahu qati vahuvoro Iesusiva variqaro ntapihhi kyovaro nai mwata mwaini kyero tumu ntantero nai qova varinani quari entava qaumato vahura. Mwitaa huvaro

Iesusiva variqaro nai huhua mwatani varuhuara mpoqama kyero mwutukya vahuvuaro mwihuara rieqaro varura. Mwiva mwihuara mwutukya vahuva qati nraahu vahiqiro vuvuaro uro qutu vura.

²Entama vuvaru Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nre vuvaru mwia nraaqiara mpovanto lutaasi Isikeriotiva Saimoninra mwaaquvanto vuvaru Saataaniva Iesusira qovarama kyaante tiro, lutaasira mwia nraatoqi qora qua vatovaro lutaasiva Saataaninra qua riora.

³Riero vuvaru Kotiva ekyaa inraikya Iesusira kyauquqi vatora Iesusira vu nraatoqi vahuvuaro mwianra ntapihi kyero. Iesusiva Kotiva hunasairo tumuva qaiqaa Kotiva hunani quaninra mwianravata mwiva ntapihi kyora.

⁴Mwiaqaatairo mwiva kyara nro tain-taraqaatairo siviro verato ututo tuavaaqara ntahuku kyero vatero tauri tavaarana rupatero uro ⁵tanuqi nramanri rauru kyero varero uro nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama nyatero tauri tavaarana rupatoraqotairo aahara tu nyatero.

⁶Mwitaamaqiro viro Saimoni Pitaava hunani nri ntovaro Pitaava qaqao tiro, Nronrao, e ni kyuquvatave hiqama matarera uti variaro? tuvaro ⁷Iesusiva tiqaro, Mate nte mwaa kyaiqara varaura e hia ntapihiaro. Nraakiara mwianra qio ntapihinanrave, tiro.

⁸Tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, e nronra vaisivanto variqara haunri mwitaa hi kyaiqara ni vara materavaare. E hiamani ni kyuqu qio higenanrave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte i kyuqu hiqama mwataankyera, e hiamani nraaqiara varinanrave, tiro ⁹Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava tiqaro, Nronrao, mwitaa hirara e hia ni kyuqu nraahu

hiqama mataante. Ni kyauquvata ni qiatavata hiqama mataante, tiro.

¹⁰Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri ntumwa taariva hiamani qumina qaiqaa ntuananrove. Mwiva nai kyuqu nraahuma hiqaananrove, tiro. Nkye ekyaa nramanri ntumwa kye kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

¹¹Iesusiva nai nraaqiara mpovanto mwia qovarama kyaaninra ntapihi kyerora tiro, mwiva tiqaro, Nkye ekyaa kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

¹²Mwitaa timwa kyero mwihua kyuqu hiqama nyatero Iesusiva qaiqaa uro nai tuavaaqara ntahuku kye vatora vara utu varero uro nai varura qoqaraaraqaa mwatakyaa viro variro timwa nyinro tiqaro, Nte mwitaa hi kyaiqara nkyi vara nyataura nkye qio mwianra ntapihitave hiaavo?

¹³Nkye nianra nronra vaisi mwaaanra ti variaravave qiarave. Nte mwitaama varurara tita, nkye qioma nianra mwitaa tivarave.

¹⁴Qio nte nkyi nronra vaisi mwaaanra ti varuva variqanama nte nkyi mwataa kyaiqa vara nyateqanama nkyi kyuqu hiqama nyatauqo. Nkyevata variqata nte huntama kyeta nai kyuqu nai kyuqu hiqama nyateqata variate.

¹⁵Nkye nte hunte hiata tina, nte nkyi mwi kyaiqara nyaamwu tauqo. ¹⁶Nte qutaa qianinra nkye riaate. Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisi nraatara kyairave. Mpo inrakyara titaiharo vi vaisiva hia nai titaira mwia nraatara kyairave. ¹⁷Nkye mwi quara okyara ntapihi kyeta rieta mwi kyaiqara mwitaama kye varaqi vivera, nkye gamwateqatama variqi vivarave.

¹⁸Qio hia nte nkyi ekyaaahuara tuqo. Nte ntena mwatama tau nraaqiarahua qio ntapihi taqaurave. Nte mwihua okyara ntapihi kyaurave. Haaru Kotira

mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mate qutaa mwivauma vahiananrove. Mwi quava mwitaama tiro:

Vaisi mpovanto nivatama kyero variqaro

ni kyara nrenro mwiaqaatairo tuqasaa viro

ni qoragama mataananrove, turave. (*Sng 41:9*)

¹⁹ Nkyiqitairo vaisi mpovanto ni qoragama mataaninranra nte mate nkyi timwa nyi varuqo. Mwiva nraakiara ni qoragama matairata nkye variqata mate nte timwa nyunranra rieqatama qio nianra mwiva qutaama qati nraahu variqi vivave tivarave.

²⁰ Nte qutaa qianinra nkye riaate. Vaisi mpovanto nte titaani vaisira qamwata mwateqaro mwiva nivata qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mateqaro Kotiva ni titairavata qamwata mwataanrove, tiro.

Mpovanto Iesusira nramwutaa kyauquqi kyaaninranra tura

(*Matiu 26:20-25; Maaki 14:17-21; Ruku 22:21-23*)

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva vutu kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto ni rukyaate tiro, uro timwa nyiananrove, tiro.

²² Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai taqe nai taqe hita airi nraato tita tiqata, Iesusiva ta vaisirarave tiho? tita.

²³ Mwitaa ti varuvaro mpovanto Iesusira mwutukyavanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva Iesusira nraaqani varuvaro

²⁴ Saimoni Pitaava mwianra nru nraata kyero tiqaro, E Iesusira ta vaisiva mwitaa hianinra kyapara hiqara taqaante, tuvaro ²⁵ mwi vaisiva Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variro

Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, mwiva ta vaisivave iho? tiro.

²⁶ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mpereti viti nramanri tanuqi vahiraqi mwaati ntamwa kyena vaisi mpo mwianriva qio mwia mwi vaisivave, tiro. Timwa kyero mpereti viti vara kyero nramanriqi ntamwa kyero Iutaasira viti mwunra.

²⁷ Mpereti viti mwia mwuvaro Iutaasiva mwia varuvaro Saataaniva Iutaasira utaqi viqetero varuvaro Iesusiva Iutaasirara tiqaro, Qio hiantera ena vararera tina kyaiqara varaante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwia nraaqiara kyara taintaqaa varuhuaqitairo hia mpovanto mwi quara okyara ntipihura.

²⁹ Mwihua tiqata, Iutaasiva muni-maqaa ntaqikyiki vari vaisiva variharo Iesusiva hura omwata nraana kyarara varaanteve tiho, mwiva vehi vaisi munima uro nyianteve tiho? tita.

³⁰ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iutaasiva Iesusiva mpereti viti mwunra varero mwiaqaatairo veva ntero viro. Entaqi mwiva vurama.

Iesusiva qaraakya qua mwaanra timwa nyunra

³¹ Iutaasiva veva ntero vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Mate ni peqa okyaravanto qovarama viho. Nte Kotira peqa okyara mate qovarama kyauqo.

³² Nte Kotira peqa okyara qovarama kyaankyera, Kotiva mwiva ni peqa okyaravata qovarama kyaananrove. Mwiva qamwanrama mwitaa hiananrove.

³³ Qikye, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nte nkyivata pataqia varikyena quarita nkye nraakiara qumina nianra puaa hivarave. Nte Iutaa vaisi nronranramwu timwa nyuntema kyena nkyivata timwa nyuqo. Nte virera hianinrani nkye hia qio vivarave, tuqo.

³⁴Nte mate qaraakya qua mwaanra nkyi timwa nyianrita nkye riaate. Nkye mpoqama kyeta nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate. Ni mutukya-vanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.

³⁵Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata varivata nraakye qora nkyi taqeta mwihua nkye Iesusira nraaqiarama variavo tivarave, tiro.

**Pitaava nte hia Iesusira taqaurave
qianinranra Iesusiva tura**

*(Matuu 26:31-35; Maaki
14:27-31; Ruku 22:31-34)*

³⁶Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nnon-rao, e taini virerarave qiaro? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virera hian-inrani e hiam qio ni pataqira vinan-rave. E nraakiarama ni pataqira vinan-rave, tuvaro Pitaava tiqaro, ³⁷Nnon-rao, nanraqamave nte hia qio mate i vataqina quaninrave? Nte iara riegana qioma qutu quaninrave, tiro.

³⁸Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaave e nianra riegara qutu vinanrave? Nte qutaa qianinra riaante. Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra nte hia mwia taqaurave tinanrave, tiro.

**Kotiva hinani qua
aanrava Iesusivama**

14 Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Hia nianra riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiarive. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quantema kyeta nian-ravata kepukyaqama kye riemwaqita quate.

²Ni kora mwaatani airi mpo nraamwu mpo nraamwu vaihana nte nkyiara riegana uro terama nyatarerana vuqo. Hia mwitaama vahitiri, nte hiam nkyi timwa nyutiri.

³Nte uro nkyini teramatena uro ntantena tumu nkyi sitaqina uro ntena varianinrani kyaarita, nkye nivata varivarave.

⁴Nte virera hu aanranra nkye ntapihi kyaarave, tiro.

⁵Tuvaro Tomaasiva qaqao tiro, Nnon-rao, tire e virera hiananra hia ntapihi kyauro. Nataama kyetave tire mwi aanranra ntapihi kyaananrave? tiro.

⁶Tomaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Kotiva hinani qua aanrava mwaa mwivama varuqo. Nte qutaa okyara mwaa mwivama varuqo. Nte qati variqi qua okyarava mwaa mwivama varuqo. Hia mpo aanranraqaama tero ni kova hinani quariva vaiho. Qio nte mwaa aanra mwivama varuqo.

⁷Nkye ni ntapihi kyeta taqaahuara tita, nkye ni koravata ntapihi kyeta taqavarave. Mate mwaa entaraqaataita nkye ni kora ntapihi kyetama nkye mwiavata taqaahuama variavo, tiro.

⁸Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, Nnon-rao, qio ena qora tiri tinraamwu tairaqe tire mwia taqeta qiove qiare, tuvaro ⁹Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Piripio, nte nkyi kyapata mpuahaama varuqara e hiave ni ntapihi kyera taqaaro? Ni taqaiva ni koravatama taqaiho. E nanraqamave nianra tiqara ena qora tiri tinraamwu taante qiaro?

¹⁰Piripio, nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. E hiave mwi quarara qutaave qiaro? Nte nkyi timwa nyu quara hia nte ntena riemwa kye-qanavauma nkyi timwa nyuqo. Ni kova niqi variva, mwiva variqaro nai kyaiqa vare variho.

¹¹Nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. Mwi quarara qutaave qiate. Nkye hia nianra riaivera, nkye nte kyaiqa varaurara riegata nianra qutaa mwivave qiate.

¹²Nte qutaa qianinra riaate. Nianra qutaa mwivave timwa kyero riemwaqiro quariva, mwiva variqaro nte kyaiqa varauntema kyero kyaiqa varaananrove. Nte ntena kova hinani quaninranra tiro, mwia kyaiqavanto ni kyaiqa nraatara kyaananrove.

¹³Nkye ni kyaiqara riegata qioma nkye mpo inraikyararave, mpo kyaiqarave, ni kyapara hivaqe nte nkyi nyianinrave. Nkye ni kora peqa okyara taqaate tina, nte mwia mwaaquvanto mwitaa hirerave.

¹⁴Nkye ni kyaiqara riegata qio nkye mpo inraikya mpo inraikyara ni kyapara hivera, nte nkyi nyianinrave.

Kotira mwanraqura vara kyaariro tumuaninrave tura

¹⁵Nkyi mwutukyavanto nianra vahirera, nkye ni qua nraahu riemwaqita vivarave. ¹⁶Nte ntena kora kyapara hiariro mwiva nkyi kyaahaqa hianinra Kotira mwanraqura qutaa qua nraahu ti varianinra titairaro nkyi airiqa hirero tumu ekyaa enta nkyivata variananrove.

¹⁷Qati nraakye qora mwatani variahua hia Kotira mwanraqura taqeta mwihua hia mwia ntapihi kyaarara tita, mwihua hia mwia qio varevarave. Nkye mwia taqaavaro mwaa entara mwiva nkyivatama variho. Nraakiara mwiva nkyiqima variananrove.

¹⁸Hia nte nkyi mwaini kyena quarita nkye nrainranra nraaqiara votima kyeta varivarave. Nte nkyi kyaarinani uro ntantena tumuaninrave. ¹⁹Pata iheraqia mwatani varihua hia ni taqaivata nkye nraahu ni taqevavarave. Nte qati variqina quariva varurara tita, nkyevata qati variqita vivarave. ²⁰Mwi entara nte ntena koraqi varurave, nkye niqi variarave, nte nkyiqi varurave, nkye ntapihi kyevarave.

²¹Ni qua varakye tutero mwi quara vataqiro quaninra mwia

mwutukyavanto nianra vahiananrove. Nianra mwutukya vahiariva variraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Ni mutukyavantovata mwi vaisirara vahiananrove. Nte variqana mwi vaisira ntena okyara qoqaa nraamwu taaninrave, tiro.

²²Tuvaro Iutaasiva hia Iutaasi Isike-riotiva mpo Iutaasiva tiqaro, Nanraqa-mave e ena okyara tiri nraahu tinraamwu tegara hia mwatani variahua nyaamwu tenanrave? tiro.

²³Iutaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Mwatani variahua hiam nianra mwutukya ntihata variavo). Vaisivanto nianra mwutukya vahiariva, mwiva ni qua riemwaqiro viraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Nte-vata ni kovavata mwi vaisiraqi uro variananrave.

²⁴Vaisi mpovanto hia nianra mwutukya vahiariva, mwi vaisiva ni quavata hia vataqiro quananrove. Nte nkyi timwa nyu quara hia ntena nraato tukyena nkyi timwa nyunrave. Nte ni koraqaataina mwi quara varena tumu nkyi timwa nyunrave. ²⁵Nte mate nkyivata varu entara mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

²⁶Nte quariro ni kova nkyi kyaahaqa hianinra nai mwanraqura titairaro mwiva ni kyaiqara rieqaro tumu variqaro ekyaa inraikya nkyi nyaamwu tegaro nkyi su nyaatovata kyaahaqa hirata nkye nte tu quara ntapihi riemwa tevarave.

²⁷Nte virera hiqanama nkyiara mwaateraqaama varivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, tuqo. Mwaa mwatanaahua nkyiari nanrianra nanrianra qua mwanteta tiqata, Mwaateraqaama kyera variante, ti variarave. Nkyiari mwitaa tiqata qumina qua nraahu ti variarave. Nte nkyiara mwaateraqaama kyeta variate tu quava hiam qumina quave.

Nkye ni qua riemwaqita vivaro nkyi mwutukyakitairo qihaakyama vahirata hia aatu hivaro nkyi mwutukyavanto hiamu uaqia hiananrove.

²⁸ Nkyi kyena quariva uro ntantena tumuaninrave tu quara nkye vaakya riaarave. Ni kova ni naatara kyero nronravanto varirara tita, nkyi mwutukyavanto nianra qutaaqama vahirera, nte ntena kova hinani quaninranra nkye qamwateqata varivarave.

²⁹ Mwi inraikyava mwi inraikyava nraakiara mwitaa mwitaa hianinranra nte mate nkyi timwa nyuqo. Qio nraakiara nkye taqaivaro mwi inraikyava qovaramaqiro virata nkye nianra tiqata mwiva tu quava mate gutaa mwivauma vaiho tivarave.

³⁰ Qio mwaa entara mwatani varihuaqaa ntaqikyivi variva, Saataaniva, nrumu varihanranra tina, mwia kyaara nte hia nkyi kyapata mpuahaa qua qianinrave. Mwia kepukyavanto hia ni qio naatara kyaananrove.

³¹ Ni mutukyavanto ni korara vahira mwatani varihua taqaate tina, nte ni kora qua vataqina virerave. Qio varaivagenramwu mwaaqitaita vevante quare, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva uaini kyaantaqantumwa kyero timwa nyunra

15 Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte uaini apa kyugeva varuqaro ni kova uainiqaa ntaqikyivi varivama varihata nkye uaini mwanre kyaarama variavo. ² Ni kova taqaiharo kyaara mpovanto hia tamwa riailharo mwiva mwia teqa qaqira kyero uro taqaiharo mpo kyaaravanto kyugema kyero tamwa riemwa taiharo mwiva kyugema vahiqaro mpoqiavata riaarive tiro, mwia rapatu kyero vatairave. ³ Nte tu quava nkyi vaakya

rapatu kyero vataihatarata tita, nkye qioma variavo.

⁴ Nkye niqi varivaqe nte nkyiqi variankye. Kyaara mpovanto nanrianraqama vahiariva hiamu qio tamwa riaananrove. Kyaara mwiva apaqaa taaqau vahiariva qio tamwa riaananrove. Mwia votima kyeta nkye hia nivatama kyeta taaqauvi varivera, nkye hiamu qio tamwa rievavarave.

⁵ Nte uaini apa varuqata nkye kyauqu kyaarama variavo. Ni vatama kyero varivaqe nte mwia vatama kyena variariva, mwivama tamwa airi riaananrove. Nkye hia nivata taaqauvi variraitita nkye nkyetaraa varivera, nkye hiamu qio mpo kyaiqavata varevarave.

⁶ Kyauqu kyaara qaqira kyairaro aaharama quarintema kyero hia nivata taaqauvi variani vaisira ni kova qaqira kyaananrove. Qaqira kyaani kyaarara mwia nraakiara ntupi kyero varaqiqi qiaqi tuto kyairaro itamwa taiqa kyaananrove.

⁷ Nkye ni vatama kyeta taaqau vita varivaro ni quavanto nkyiqi vahirera, nkye Kotirara nkyeta mwutukya vahiani inraikyarara kyapara hivaro nkyi nyiananrove. ⁸ Nkye ni qua riemwaqi viqata uaini kyaanta votima kyeta airi tamwa riaivaro ni kora nrutuvanto nronraqa hiarive. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qutaaqama kyeta ni nraaqiara varivarave.

⁹ Ni kora mwutukyavanto nianra vahintema kyero ni mutukyavantovata nkyiara vaiho. Ni mutukyavanto nkyiara vahira mwiqi variate. ¹⁰ Nte ni kora qua riemwaqina vi varuqaro mwia mwutukyavanto nianra vahirave. Mwitaa huntema kyeta nkyevata ni qua riemwaqita vivara, nkye ni mutukyavanto nkyiara vahiraqi varivarave. ¹¹ Ni mutukyaqi kyuge hintema kyero nkyi mwutukyaqivata kyuge hirata nronraqama kye

gamwateqata variate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

¹²Nte mpo qua qianinra nkye mwi quara riemwaqita quate. Ni mutukya-vanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.

¹³Vaisivanto nai nramwunaahuara mwutukya vaiharo mwihuara riegaro qutu virave. Mwitaama kyero nai hena huara mwutukya vahiariva mpohuara mwutukya vahi okyarara ekya nraatara kyero nritarero vahiananrove.

¹⁴Nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye ni nramwunaahuama varivarave.

¹⁵Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisivanto mwitaa mwitaa hiani okyarara ntapihirara tina, nte hiam nkyiara ni kyaiqa vaisive timwaqina quaninrave. Nte nkyiara ni nramwunaahuave timwaqina virerave. Nte ni kora qua riaura ekya nkyi timwa nyunranra tina, nte mwitaa tirerave.

¹⁶Hia nkye ni naanraanrave. Nte nkyi nyaanraunrave. Nte nkyi nyaanrama kye sita kyena nkyiara uro kyatarivanto tamwa riaintema kyeta kyuqe tamwa mpuahaama vahiani tamwanra riemwataate turave. Nkye mwitaa hivera, nkye ni nutuarave, ni kyaiqarave rieqata nanra inraikyarave ni kora kyapara hivaro mwiva nkyi nyiananrove. ¹⁷Nte mwaa quara nkyiara mwitaa hiatemala tuqo. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqita quate.

Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivarave tura

¹⁸Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivera, nkye ntapihiate, mwihua ni nraante nramwutaaqama taahuara titama, nkyivata nramwutaaqa hivarave. ¹⁹Nkye mwata mwainyaahua varivatavauma mwihua nkyiara tiri

nramwunaahuave tiqata nkyiara mwutukya vahirata varivarave. Nte mwatani variahuaqitaina nkyi nyaanrama kyauqata nkye hia mwihuaniqama variavo. Nkye hia mihuaniqama variarara titama, mwihua nkyi nramwutaaqa hi variavo.

²⁰Nte vaakya timwa nyunranra riaate. Hia kyaiqa vaisivanto nai nronra vaisi nraatara kyairave. Mwatani variahua ni uaqama matehuara tita, mwihua nkyivata uaqama nyatevarave. Mwi-hua ni qua riehuavauma nkyi quavata rievavarave.

²¹Nkye ni nraaqiara variavatara tita, mwihua mwia kyaara nkyivata qo-raqama nyatevarave. Ni titaira hia ntapi-hiahuara tita, mwihua mwitaa hivarave.

²²Nte hia tumu mwihua timwa nyutirio, mwihua qora kyaiqa utuarara hiam qua vahitirio. Nte tumu mwihua timwa nyunranra tiro, mwiaqaatairo mwihua qaqao hia mwia riaunanrave ti quava hiam vahiananrove.

²³Vaisivanto ni nramwutaaqa hiqaro ni koravata nramwutaaqa hiananrove.

²⁴Mpo kyaiqa mpo kyaiqa hia mwihua qio varaa kyaiqara nte mwi kyaiqara mwihua suqaa variqana vare varuvave. Hia nte mwitaa hutirio, hiam mwihuaqaa qua vahitirio. Mwi-hua ni kyaiqa taqeta ni qaqira kyeta nivata ni koravata nramwutaaqa hiavo. ²⁵Mwihua mwitaama variavaro qua mpo haaru qumina vakya qara ntumwa tova mate ntapihi kyero mwivauma viho. Mwi quava mwitaama tiro:

Hia mpo quavata vahirata quminaqama kyeta

mwihua ni nramwutaaqa hivarave, turave. (*Sng* 35:19)

²⁶Qio nkyi kyaahaqa hiariva mpovanto tumuananrove. Mwiva Kotira mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva, mwiva Kotiva hinasairo tumuananrove. Nte mwia ntena

koraqaataina titaariro mwiva tumu variqaro nianra ntapihi kyero nkyi timwa nyiananrove. ²⁷Nkyevata vuni nivatama kyeta variqi quahuara tita, nkye qioma ni kyaiqa okyarara mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyivarave.

16 Nkye nraakiara pupohairata ni qua qaqira kyevo tina, nte mwi quara mwi quara nkyi timwa nyuqo.

²Nraakiara mwihua nkyi inronra hiquata mwaanra nraamwuqitaita nkyi raaqu kyevarave. Mpo enta nrintairata mwihua nkyi ru kyeta tiqata, Tire Kotira kyaiqama vare varuro, tivarave.

³Mwihua nianravata ni koraravata hia ntapihi kyeta riaahuara tita, mwi-hua mwitaa hivarave. ⁴Nte mwaa entara nraakiara nkyi uaqiama nyaterara timwa nyuqo. Nraakiara mwihua mwitaa mwitaa hivata nkye mwi entara nte mate mwaa quara turara nraato tuate. Tauraa nte nkyivata variqananra tina, hia nte mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunrave.

Kotira mwanraqura kyaiqara Iesusiva tura

⁵Qio nte pataqia vari kyena ni titaiva hinani virerave. Qio nte mwini virerana uti varuqaro hiamu nkyiqitairo mpovanto tiqaro, E taini virerarave hiaro? tiho. ⁶Nte vaakya turara nkye rie variavaro nkyi mwutukyavanto uaqia ihata variavo.

⁷Qio nte qutaama tuqo. Nte hia quariro nkyi kyaahaqa hiariva hia qio tumuananrove. Nte quariva qioma uro mwia titaariro nkye hinani tumuananrove.

⁸Kotira mwanraquravanto tumu variqaro mwiva mwatani varihua taarampo inraikyara nyaamwutaananrove:

(1) mwihua uaqia hi kyaiqarave

(2) kyuqe kyaiqa okyararave

(3) Kotiva ko qiani okyararave

⁹(1) Mwihua uaqia hi kyaiqara:

Mwatani varihua hia nianra qutaa mwivave tihuara tita, mwihua uaqia hi kyaiqara utira mwiva nyaamwu taananrove.

¹⁰(2) Kyuqe kyaiqa okyara:

Nte ntena kova hinani quarita nkye hia qaiqaa ni taqerara tiro, mwiva variqaro kyuqe kyaiqa okyara nkyi nyaamwu taananrove.

¹¹(3) Kotiva ko qiani okyarara:

Mwaa mwataraqaa ntaqikiyi variva Saataaniva ko hia nraatara kyairara tiro, mwiva Kotiva ko qiani okyarara mwatani varihua nyaamwu taananrove.

(Kotira mwanraquravanto mwitaama timwa nyiananrove.)

¹²Nte mpo qua mpo qua nkyi timwa nyianriva vaihata nkye hia ekyaa mwi quarara qioqa hiavananra tina, mate nte hia mwi quara nkyi timwa nyinrenrave. ¹³Qutaa qua nraahu ti variari mwanraqurava tumu ntero, mwiva variqaro nkyi sita varero nkyi kyuqe aanra nyaamwu teqaro qutaa qua okyara ekyaa mwi okyarara nkyi timwa nyiananrove. Mwiva hia nai vu nraato tuani quarara tiraitiro, mwiva riaani quara nraahuma timwa nyiananrove. Nraakiara mwi inraikyava mwitaa mwitaama qovara hiani inraikyarara mwiva nkyi timwa nyiananrove.

¹⁴Mwiva nte qua qianinra mwi quara nkyi timwa nyianinranra tiro, ni nutuvanto nronraqa hiananrove.

¹⁵Ekyaa ni kova hi inraikyava nini vahirara tina, nte vaakya tiqana, Kotira mwanraqura mwiva nte hu inraikyarara riero vara kyero nkyi timwa nyiananrove, turave. ¹⁶Qio pataqia nkye varita hia ni taqevavarave. Mwiaqaataita pataqia nkye varita qaiqaa ni taqevavarave, tiro.

**Nkyi mwutukyavanto uaqia hirata
variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi
mwutukyavanto kyuqema
vahirata varivarave, tura**

¹⁷Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mponramwuvanto nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nanra quave tiho? Mwiva tiqaro, Pataqia nkye varita hia ni tagevarave, timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkye vari kyeta ni qaiqaa tagevarave, tiho. Mwiva mwitaa timwa kyero nai qova hinani quaninranravata tiho. ¹⁸Mwiva nkye pataqia vari kyetave ti quara, hia tire mwi quara ntapihi riauro, tita.

¹⁹Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi kyovata mwihua mwi quarara mwia kyapara hirerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nte vaakya turara nkye pataqia varita hia ni tagevarave mwiaqaataita pataqia varita qaiqaa ni tagevarave turave. Nkye mwi quararave nai kyapara hi nai kyapara hi variavo?

²⁰Qio nte qutaa qianinra riaate. Nkye ntateqata atura ntiqa variqi vivata mwatani varihua qamwateqata varivarave. Nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi mwutukyavanto kyuqema vahirata varivarave.

²¹Nraakyevanto nraaqiara mwataariva qaumato vaiharora tiro, mwiva atura ntirave. Qio mwi nraakyeve nraaqiara mwata kyero mwiaqaatairo tiqaro, Nte nraaqiara mwata kyauqo, timwa kyero qamwateqaro nai atura ntirara taunru kyairave. ²²Nkyevata mwitaa hivarave. Mwaa entara nkyi mwutukyavanto uaqia hirata varivarave. Qio nraakiara nte nkyi uro taqaariro nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata qio varivarave. Varivaro mpovanto hia qio nkyi qoraqama nyatairaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiananrove.

²³Mwitaa hirata mwi entara nkye mpo inraikyara ni kyapara hiva hiama vahiananrove. Nte qutaa tuqo. Mwi entara nkye ni korara mpo inraikyara mpo inraikyara mwia kyapara hivaro mwiva ni kyaiqarave, ni nutuarave, rieqaroma nkyi nyiananrove.

²⁴Tauraa nkye variqata hia ni kyaiqarave ni nutuarave rieqata ni kora kyapara hiarave. Mwaa entaraqaataita nkye ni kora kyapara hivaro nkyi mwutukya kyuqe hiarive tiro, nkyi nyiananrove.

**Iesusiva mwata mwaaqaanaa
okyara nraatara kyairave tura**

²⁵Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mpo qua mpo qua nkyi timwa nyunrave. Qio mpo enta nri ntairaqe nte hia mpo quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyinraitina, mwi entara nte ntena korara nkyi timwa nyinrenra nte vutu kyenama nkyi timwa nyianinrave.

²⁶Mwi entava nri ntairata qioma nkye ni nutu nteqata ni korara kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Hia nte nkyiara rieqana ntena kora kyapara hianinrave. (Nkyetavanto qio mwia kyapara hivarave.) ²⁷Ni kova nkyiara mwutukya ntiharo varirara tita, nkyetavanto qioma mwia kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Nkye nianra tiqata, E Kotiva hinasaira tumuanravave, qiavaro nkyi mwutukyavanto nianra vaihata variarara tiro, ni kora mwutukyavantovata nkyiara vaiharo variho. ²⁸Nte ntena kova hinasaina mwatani tumuvave. Nte qaumama mwaa mwatara mwaini kyena ntena kova hira qoqaraanani quaninrave, tiro.

²⁹Mwitaa tuvata mwia nraaqiaramwuvanto qiove tita, Mate e hia mpo quaqaa ntumwa kyera tiraitira, e vutu kyerama tiri timwa timwi variaro.

³⁰Mate tire ntapihi kyaarava variarata tire hiama i qaiqaa kyapara hiananrave.

Mate tire tiqata, Qutaama e Kotiva hinasaira tumuanravave turo, tita.

³¹Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mateve nkye ni okyarara ntapihiavo?

³²Mpo enta nrianriva qaumatoma vaiho. Mwi entaraqaa nkyi vara aanraupima kyaivata nkye mpona mponamate nkyeta mwaatani vivu kyaavuma vivarave. Ni kova nivatama kyero varirara tina, nte mwi entaraqaa hيامa ntenanraa varianinrave.

³³Nkye nivata varivaro nkyi mwutukya qihaakyama vahiarive tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo. Nkye mwatani varivata mwihua nkyi uaqiama nyatevarave. Qio kepukyaqama kyeta variate. Nte mwatanyaa okyara nraatara kyaurave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Kotirara aakyara nteqaro tura

17 Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva nyaamwuni taqeqaro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, mate mwaa ni iherama nri ntaiho. Qio e ni peqa okyara qovarama matairage nte i mwaaquvanto variqana nte ina peqa okyara nyaamwutaankye.

²E nraakye qora ni mpiarahua nte mwihua kyaahaqamaqina quarita mwihua ekyaa enta qati variqita quate tira, e ni nronraqama kyaarana nte ekyaa nraakye qoraqaa ntaqiky i variqana nte mwihua nronravanto varuqo.

³Nraakye qora ekyaa enta qati variqi vi okyarava mwataamama vahiro: Nraakye qora iara ntapihi kye rieta tiqata, Kotiva nraahuma qutaa mwanriqa kuaiqiavanto variqaro Iesusi Karaisira titairave, tihua, mwihua mwi okyarara varevara.

⁴Nte mwatani variqi vina i peqa okyara nraakye qora nyaamwuteqana e kyaiqa mpiananra vara taiqa kyauqo.

⁵Qio ko, haaru hia mwaa mwatavavata vahu entara nte ivata variqi quavaro ni

peqa okyaravanto vahurave. Qio mate e ni peqa okyara mwia nyaamwutairata mwihua taqaate.

⁶Mwatanyaa vaisinramwu ni mpiarahua nte mwihua i okyara nyaamwutaurave. Mwi vaisihua ena hiarahua ena mwihua ni mpiarata mwihua variqata i qua riemwaqita quavo.

⁷⁻⁸E qua ni timwa mpiananra nte mwihua timwa nyuqata mwihua mwi quara varaarave. Mwihua ntapihi kyaaavana nte qutaa e hiananrasaina tumuqata mwihua nianra qutaa Kotiva mwia titairave qiarave. Mwitaa tiqatara tita, mwihua ntapihi kyeta riaavaro e ekyaa inraikya ni mpiarava mwi inraikyava e hiananrasairo tuminrave.

⁹Qio nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. Hيامa nte ekyaa nraakye qora mwatani variahuara aakyara nte varuqo. E nraakye qora ni mpiarata mwihua ini variarara tinama, nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. ¹⁰Nte uhua e hiarahuama variavo. E hiarahua nte uhuama variavo. Mwihua variqata ni peqa okyara mpo hiahua nyaamwute variavo.

¹¹Nte hia mwaa mwataraqaa variarita mwihuama mwaa mwataraqaa varivarave. Nte e hiananrani virelave. Qio ko, e kyotataqama kyera variaravave. E ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaira mwihua antuaraqira virata mwihua tirtana kuaaqi varurantema kyeta mwihuavata variate.

¹²Nte mwihua kyapata variqana e ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaina mwihua antuaraqina vuqata hia mwihuaitairo mpoqiavantovata raupirima viho. Vaisi kuaiqiavanto nraahu raupirima viho. Mwiva raupirima quaninranra haaru qati vakya mpovanto mwianra qara ntumwa tero mwitaa hiananrove turaqaara tiro, mwate mwitaama viho.

¹³Qio nte ivata varirerana virera uti varuqo. Ni mutukyavanto gamwaterno kyuqe hintema kyero mwihua mwutukyavantovata gamwaterno kyuqe hiarive tina, nte mwata mwaini variqana mwaa quara mwitaa tuqo. ¹⁴Nte i qua mwihua timwa nyuqata mwihua mwatani variahua nrohia aanranra qaqira kyeta mwihua nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiamu mwata mwaaqaanaahua variavo. Mwitaama variavata tita, mwatani variahua mwihua nramwutaqa hi variavo.

¹⁵Qio nte hia mwata mwaaqaataira mwihua sitaantera i kyapara huqo. Qaqao, nte iara tiqana, E mwihuaqaa ntaqikyiqira viraro uaqia hi vaisiva hia mwihua uaqiama nyataarive, tuqo.

¹⁶Nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiamu mwata mwaaqaanaahua variavo. ¹⁷E qutaa quaqotaira mwihua kyaahaqa hirata mwihua i aanraqaa nraahu nrohiate. I qua qutaa quama vaiho.

¹⁸E ni mwata mwaini titaarana tumuntema kyena, ntevatu mwihua mpo mwata mpo mwatani sitarerave.

¹⁹Qio nte mwihuara rieqana kuaa kyaiqa nraahu vararerana varuvave. (Nte mwihuara rieqana qutu quataa hirare qutu virerana varuqo.) Nte mwitaa hiarita mwihua qutaqama i nraaqiara variqata i aanraqaa nraahu vivarave.

²⁰Hia nte mwihuara nraahu rieqana iara aakyara ntauqo. Nraakiara mpo ihua mwihua qua rieqatama nianra qutaa mwivave tihua, nte mwihuavata rieqanama iara aakyara ntauqo. ²¹Mwihua kuaaqi variate tina, nte iara aakyara ntauqo. E niqi variarana nte iqi varuqo. Ko, mwihua tiritana votima kyeta variate tira, e mwihua kyaahaqa hirata mwihuavata tiritanaqi variate. Mwatani var-

ihua nianra qutaa Kotiva mwia titaivave qiate tira, e ni nraaqiaranramwu kyaahaqa hirata mwihua kuaaqi variate.

²²E ni nutu nronraqama kyaarana nte kuaaqarama kyena mwihua nyutu nronraqama kyauqo. Mwihua taretana kuaaqi varurantema kye mwihuavata kuaaqi variate tina, nte mwihua nyutu nronraqama kyauqo.

²³E niqi varirare nte mwihuaqi variarita mwihua kuaaqi variqatama mpoqiavata kyaakueqa hivarave. Mwihua mwitaama varivata qati nraakye qora mwatani varihua e ni titaananranra ntipihita i mwutukyavanto nianra vahintema kyero i mwutukyavanto ni nraaqiaranramwuanravata vahianinravata tagevarave.

²⁴Ko, haaru hia mwaa mwatava vahu entara e nianra mwutukya vahuvarara tira, e ni nronraqama kyoraro e ni nronraqama kyoraro ni okyara kepukya okyaravanto vahuvana variavarave. E nraakye qora ni mpiarahua mwihuavata ni peqa okyara taqaate tina, nte tiqana, Nte varianinrani mwihuavata varivarave, tuqo.

²⁵Ko, e avuqavuma kyera variaravave. Qati nraakye qora mwatani variahua hia i ntipihi kyaavana nte nraahu i ntipihi kyaurave. E ni titaananra mwaa nraaqiaranramwuhua nraahu mwia ntipihi kyaarave.

²⁶Nte iara mwihua timwa nyuqata mwihua i ntipihi kyaarave. I mwutukyavanto nianra vahintema kyeta mwihuavata mpohuara mwutukya vahirata variave nte mwihuavata kuaaqi variqina quankye tina, nte mwihua iara mpoqiavata timwa nyiqi quarita mwihua ntipihi rievare, tiro. Iesusiva nai qorara aakyara nteqaro mwitaa tura.

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matu 26:47-56; Maaki
14:43-50; Ruku 22:47-53)

18 Iesusiva mwitaama kyero Kotirara aakyara timwa taiqa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu vatama kyero vuva uro Kitaroni pata nramanriqiaru qarero oripi kyatari kyaqamwa tutoraqui vura.

² Iesusiva airi enta nai nraaqiaranramwu kyapata mwiqi uro varurara tiro, Iutaasiva Iesusira nramwutaahua kyauquqi kyaariva mwia ntapihi kyora. ³ Iutaasiva ntapihi kyero uro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Parisi vaisinramwuvata, timwa nyuvata mwihua kamaninra porisinramwu Iutaasira mwita kyaiqa vaisinramwuvata mwia mwuvaro Iutaasiva mwihua sita varero vura. Mwiuhua omwavata ramuvata qupi kye vareta ntaqi inraikyaravata vareta vuhua uro Iesusiva hunani uro ntora.

⁴ Mwini uro ntovaro Iesusiva vaakya mwihua uti inraikyara ntapihi kyero mwiva vutu ntero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye tararave puua hi variavo? tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire Iesusira Nasaretinyaanranra puua hi varuro, tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwaa mwivama varuqo, tiro. Mwitaa tuvaro Iutaasiva Iesusira nramwutaa kyauquqi kyaari vaisiva, mwiva Iesusira rukyehua kyapata siviro varura.

⁶ Iesusiva nte mwaa mwivave tuvata mwihua nrihanrama vita uro ntanteta aatuma kyeta mwatasata tuto ntita varura.

⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye tararave puua hi variavo? tuvata mwihua qaiqaa tiqata, Iesusira Nasaretinyaanranrave, tuvaro ⁸ Iesusiva tiqaro, Nte

vaakya nkyi timwa nyunrave. Nte mwaa mwivama varuqo. Nkye nianra puua hirerata nrivera, mwaa vaisinramwuhua qati kyaivata quate, tiro. ⁹ Vuni Iesusiva nai qorara mwitaama tiro: Vaisi mponramwu ni mpiarahua hia nte mpoku raupirima kyauqo, tura. Mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro, Iesusiva tiqaro, Mwi vaisinramwuhua qati kyai-vata quate, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava nai paipanta varero nrunra veva ntanrau kyero mwiaqotairo Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi, mwia kyaiqa vaisi nraato kyaatutani vahura teqa kyora. Kyaiqa vaisi mwia nrutu Marakusira.

¹¹ Pitaava mwia nraato teqa kyovaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Ena paipa vara veva nai tuaqi hu taante. Ni kova nramanri ni mpianinra hia nivanto nraanrive tirave mwitaa hiaro? tiro. (Iesusiva nramanriqaa ntumwa kyero nai ntuqutivaro nriqa quani inraikyara varero uro qutu quaninranra tura.)

Iesusira vitaqita uro Anaasiva hunani kyora

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Romeninyaahua ntaqu vaisihua nkyiari qiata vaisi vatama kyeta nruvata Iutaa porisinramwuvantovata nri nteta Iesusira ntavaaqavu kyeta mwia rupa kyeta ¹³ mwia vitaqita Anaasiva hunani nraante kyora. Anaasiva mwiva Kaiapaasira nrinraamwiva varuvaro Kaiapaasiva nronraqama vuva mwi ihiraqi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro qiata vaisivanto varura.

¹⁴ Tauraa Kaiapaasiva nai Iutaa kaanasori vaisi timwa nyinro tiqaro, Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaikuvanto qutu viraro kyuqe hiananrove, tu vaisiva varurama.

**Pitaava Iesusirara hia nte
mwia taqaurave tura**

*(Matiu 26:69-70; Maaki
14:66-68; Ruku 22:55-57)*

¹⁵ Iesusira Anaasiva hunani vitaqita uro kyovata Saimoni Pitaavavata Iesusira nraaqiara mpovantovata Iesusira vataqita vura. Anaasiva Pitaara vatama kyero nru vaisira ntapihi kyovara tiro, mwiva Iesusira vataqiro viqaro Anaasira mwaata mwatukya utaqi viqetora. ¹⁶ Pitaava mwaqaani varuvaro Iesusira nraaqiara Anaasiva ntapihi kyo vaisiva mwatukya utaqi vuva uro ntantero nrumu qesana ntaqiky varu nraakyera timwa mwitero uro Pitaara vataqiro nrumu utaqi vera kyora.

¹⁷ Utaqi kyovaro Pitaava varuvaro nraakye qesaqaa ntaqiky varuva mwiva tiqaro, Evata mwi vaisira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqao, Nte hiave, tiro. ¹⁸ Timwa kyero varuvata porisinramwuvantovata Anaasira kyaiqa vaisinramwuvantovata varuvaro antovata mwihua qia quarateta qia taare varuvaro Pitaavavata mwini uro variqaro qia taare varura.

**Anaasiva Iesusira
kyaparama mwatora**

*(Matiu 26:59-66; Maaki
14:55-64; Ruku 22:66-71)*

¹⁹ Mwiaqaatai Iesusira vitaqita mpoqi uro kyovaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisivanto Iesusira nai nraaqiarara kyapara hiro Iesusiva nraakye qora timwa nyu quararavata kyapara huvaro ²⁰ Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qoqaa variqana nraakye qora qua timwa nyunrave. Nte ekyaa enta nraakye qora timwa nyinrenrana lutaavanto ntuvaantuama vita variaraqive, mwaanra nraamwuqive,

Kotira nraamwu nronraqive, variqana nte mwihua qua timwa nyunrave. Hia nte uqeta kyena variqana mwihua qua timwa nyunrave.

²¹ Qio nanraqamave e ni kyapara hi variaro? E ni qua riaahua kyapara hi-ataarave. Nte qua timwa nyuhua kya-para hianta. Mwihua nte tu quara ri-aahuave, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro porisi vaisi mpovanto mwiqi varuva Iesusira nraa-tokyai ntuteqa kyero tiqaro, E hia mwitaama kyera tiri nronra vaisiara qua qiante, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni quavanto api qua vahiraravauma e ekyaa nraakye qora mwianra timwa nyinrata rieverave. Ni quavanto qio vaihara e nanraqamave ni qumina ntututira hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwia kyaantaqotaita rupatova varuvaro Anaasiva mwia titovaro Kotira nraamwuqaa ntaqiky varu vaisira Kaiapaasiva hunani viro.

**Pitaava qaiqaa hia
Iesusira taqaurave tura**

*(Matiu 26:71-75; Maaki
14:69-72; Ruku 22:58-62)*

²⁵ Iesusiva mwini vuvaro Pitaava mpoqi variqaro qia taare varuvata mwini varuhua mwia kyapara hita tiqata, Evata mwia nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqao, Nte hiave, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaisi mpo qiata vaisi kyaiqa vaisivanto Pitaava mwia nraato teqa kyora mwia hena vaisivanto Pitaarara tiqaro, Qutaa eve nte taqauqara mwikyantiri kyatari kyaqamwaqi variaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Pitaava qaiqaa qaqao nraahu tiro. Mwitaa timwa kyero riovaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

**Iesusira Pairaativa
hunani vitaqita uro kyora**

*(Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki
15:1-5; Ruku 23:1-5)*

²⁸ Mwihua Kaiapaasira mwini kyeta Iesusira vita vare uro nronra vaisi kamaninra nraamwuqi kyora. Mwihua vaakya toqaqi mwini uro nteta mwihua lutaavantora tita, hia mwia nraamwuqi vera ntaraitita, mwaatani varura. Mwihua nkyiari tiqata, Tire mwia mpo mwatanaanra nraamwu hia kyotataqi vera nteta uaqiama vita mwia kyaara tire hiamu vekiya nyato entaraqaa omwata qio nraananrave, tita. ²⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihua mwaatani varuvaro Pairaativa kamaninra qiata vaisivanto mwihua taqarero veva ntero mwihua tiqaro, Nanra qua mwaa vaisir-
aqaa vaihatave qiao? tiro.

³⁰ Pairaativa mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utitirio, tire hiamu qio e hiananrani mwia vite nrunratirio, tita.

³¹ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqao tiro, Nkyeta mwaa mwi vaisira viteta nkyeta Iutaa ko quaqaa riegatama mwia ko qiate, tiro. Pairaativa mwitaa tuvata Iutaa mwihua tiqata, Qaqao, tire qumina vaisi variqata vaisi ru kyaananranra qua varaarorave. (Ena kamaniva variqara qioma tirata mwia ru kyevarave), tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua mwitaama kyeta ni ru kyevarave tu quava qutaa mwivau vahura.

³³ Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwitaa tuvaro Pairaativa nai nraamwu kamaninra nraamwuqi vera ntero Iesusira nraanrama kyovaro mwiqi vuvaro mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaa e Iutaaqaa ntaqikyari variavave? tiro.

³⁴ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ena nraato tukyerave mwi quara qiao? Vaisi mpo-

vanto nianra i timwa mwihanrave e mwitaa qiao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nte Iutaa vaisive huqo? Nte hia Iutaa vaisive. Ina nramwunaa lutaavantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihuama i viteta mwaini nriavo. E nataama kyaaratave i viteta nriavo? tiro.

³⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntaqikyari hiamu mwaa mwataraqaa vaiho. Mwiva mwaa mwataraqaa vahitirio, lutaavanto ni rupevo tita ni kyaara ni pataqi nrihua mwihuavata ntaquatirio. Qio nte ntaqikyari hiamu mwatani vaiho, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qio qutaa e nraakye qoraqaa ntaqikyari variavave? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaa nte nraakye qoraqaa ntaqikyari varuvave. Mwianra riegaro ni mwatani mwatataihana nruvave. Qutaa qua okyara nraakye qora timwa nyinrenrana nte mwatani tumuvave. Qutaa quara riaariva ni quama riaananrove, tiro.

³⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qutaa qua vahirero mwia nanra quave iho? tiro.

**Pairaativa Iesusira
kyatariqaa rutaate tura**

*(Matiu 27:15-31; Maaki
15:6-20; Ruku 23:13-25)*

Pairaativa mwitaa timwa kyero veva ntero Iutaa ntuvuantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro hia mwia rukyaarava mpo okyara mwiaqi vaiho, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nkye mpo inraikya utuava mwitaamama vaiho. Nkye vekiya nyato kyarara omwata nraa entaraqaa nte karavu vaisi kuaiku nkyiara rieganama mwia huvantu nyataurave.

Qiove nte mwianra riegana nkyi Iutaaqaa ntaqiki vari vaisira huvantu nyataaninrave? tiro.

⁴⁰Mwitaa tuvata mwihua aakyara ntamwakye nai timwa mwita tiqata, Qaqao, hia mwi vaisira huvantu kyaante. Vaisi mpo mwia nrutu Varavaasira mwia huvantu timwataante, tura. Qio Varavaasiva vaisi ru kyeqaro mwihua munima vare varu vaisiva varura.

19 Mwihua mwitaa tuvaro qaiqaa Pairaativa tiqaro, Iesusira viteta uro kyaantaqo mwia ntuteqaate, tuvata mwia kyaantaqo ntuteqaateqama kye vatora.

²Mwitaama kye vateta Pairaatira ntaqu vaisihua uro tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta mwia qiataqaa qu mwateta nraanre tavuna vara utu mwateta, ³mwihua mwiva varunani uro nteta mwihua vireraqama kye Iesusirara tiqata, Iutaa vunyaa vaisi mwaavao, variqarave? timwa kyeta kyauquqo mwia viri ntuteqa kyora.

⁴Mwihua mwia mwitaama kyovaro Pairaativa qaiqaa veva ntero Iutaa ntuvaaantuama vita varuhuara tiqaro, Qio taqaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqua qua vataariva hiamahirove. Nkyevata mwia taqe ntapihi kyaate tina, nte mwia vara veva kyarerave, tiro. ⁵Mwitaa tuvaro Iesusiva qiataqaa tauvera qu mwateta nraanre tavuna utu mwatora rirante veva ntovaro Pairaativa tiqaro, Qio taqaate, mwaa mwi vaisivave, tiro.

⁶Mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, porisinramwuvata, Iesusira taqeta mwihua aakyara nteta tiqata, Kyatariqaa mwia hiritaate. Kyatariqaa mwia hiritaate, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nkyeta mwia vitaqita uro kyatariqaa hiritaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqua qua vataariva hiamahirove.

⁷Tuvata mwihua tiqata, Qaqao, mwiva tire qao timwa tauna quara mpo nteqa kyairave. Mwia kyaara mwiva qutu quarivama variho. Mwiva tiqaro, Nte Kotira mwaaquvantove tirave, tita.

⁸Mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mpoqiavata aatu hiro ⁹mwiva tumu ntantero nai nraamwuqi vera ntero Iesusira kyapara hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varura.

¹⁰Tirema varuvaro Pairaativa tiqaro, E nive hia qua timwa mpirera utuaro? E riaante. Nte nronravanto nte qioma i huvantu kyena, nte qioma qiarita i kyatariqaa hiritevarave, tiro.

¹¹Mwitaa tuvaro Iesusiva Pairaatira timwa mwinro tiqaro, Kotiva nyaamwuni variva hia i kyaakue mwitirio, hiamahiro e ni naatara kyaaratirio. Vaisi mpovanto ni pitaqiro nrumu i mwi vaisira kyaiqavanto i uaqia hi kyaiqaravata nraatara kyaiho. Mwia kyaara mwi vaisiraqaa nronra quama vahiananrove, tiro.

¹²Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa mwiaqaatairo Iesusira huvantu kyarera uti varuvata Iutaa vaisinramwu ntuvaaantuama vita varuhua aakyara nteta tiqata, E mwia huvantu kyairaro qati virera, e hiamahiro qiata vaisi Sisaara toti varinanrave. Mpovanto nanrianra tiqaro nte qiata vaisima varuqo qiariva, mwiva Sisaara nramwutaama variananrove, tita.

¹³Tuvaro Pairaativa mwi quara riero uro Iesusiva vitaqiro veva ntero ko riaa vaisihua taintaqaa uro mwatakyaa viro. Mwi taintava vahu mwatara nrutu nteqata, *Ori Ntamwatairave*, tura. Iutaa mwatanaahua quaqitai mwianra *Kap-*

atave, tura. ¹⁴Vekyahu nyato kyarara nro entava mwia qanranraa vahuvaro huari vu nrinro virini qiataqa vahuvaro Pairaativa uro mwi taintaraqa mwatakyaa viro Iutaa ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nkyeta qiata vaisi mwaa taqaate, tiro.

¹⁵Tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia ru kyaante. Mwia ru kyaante. Mwia kyatariqaa hiritavaro qutu quarive, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte qiarita nkyi qiata vaisi kyatariqa ninriqo ru terara nkyi mwutukya vahirove iho? Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu tiqata, (Mwiva hia tiri qiata vaisive.) I nronravanto Sisaava mwiva nraahuma tiri qiata vaisive, tita.

¹⁶Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyatariqa hiritate tiro, mwihua kyauquqi kyora.

Iesusira ninriqotaita kyatariqaa rutora

(*Matiu 27:32-44; Maaki
15:21-32; Ruku 23:26-43*)

Pairaativa Iesusira mwihua nyuvata mwihua mwia viteta vuvaro

¹⁷Iesusiva nai hirite kyatarira vara qu varero vuvata mwihua Iesusira vita varetu mwaa quaraqitai *Qiata Mwukyaari* satave tunani vita. Iutaa mwatanaahua quaqitai *Korokotaave* tunani uro ntoro. ¹⁸Uro nteta Iesusira kyauqu kyauqu kyatariqaa ninriqotaita rukiya vara mwaamwi mwataqi ratora. Mwia rateta vaisi mpotanavata kyatariqaa ru kyeta hini hini ratovaro Iesusiva mwitanahua utaqa varura.

¹⁹Iesusira kyatariqaa hiritovaro Pairaativa qua qara ntumwa tora uro Iesusira qiatani kyatariqaa rutora. Mwataama kyero qara ntumwa tero:

IESUSIVA NASARETINYAABA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

²⁰Iesusira kyatariqaa hiritova Ierusaremi nraaqani vahuvatara tita, mwi mwatanaahua airivanto nrumu Iesusira taqeta mwi quara kyaara ntumwa kyeta taqora. Mwi quara taara mpo quaqitairo qara ntumwa tora. Iutaa quaqitaivata, Romeni quaqitaivata, Kiriki quaqitaivata, qara ntumwa tora.

²¹Kotira nraamwuqaa ntaqiky vaisihua mwi quara taqeta Pairaativara qaqao tita, E hia mwianra Iutaa qiata vaisive timwa kyera qara ntutaarave. E mwataama kyera qara ntutaarave. Mwi vaisiva nai tiqaro nte Iutaa qiata vaisive tirave. Mwitaa timwa kyera qara ntuate, tita.

²²Tuvaro Pairaativa qaqao tiro, Nte qara ntumwa tauva qio mwitaama vahiarive, tura.

Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora

²³Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa hiriteta mwiaqaataita mwia tuavaaqa vara kyeta erahiamuaantema ntainra kyeta ntaqu vaisihua nkyiari erahiamuaantema variqara tita, mpovanto mpoqaatairo varovaro mpovanto mpoqaatairo varero mwitama kyeta varetu mwia siotivata vara kyeta taqovaro mpuahaanta virisairo mpiani tumitarova vahuvata ntaqu vaisinramwuhua tiqata, Hia mwaa nrahituare. ²⁴Nriwaqe mwianra kaati voti hira santu ruararo tiriqitairo mpovanto mwia varaarive, tita. Mwitaa turara tiro, mpo quavanto haaru qumina vakya qara ntumwa tova qutaa mwivau vahura. Mwataama tiro: Ni tuavaaqa ntainra kyeta varevarave. Ni sioti mpuahaanta vararerata kaati ruantema kyetama

varevarave, tiro. Mwitaa tura. (*Sng 22:18*)

Ntaqu vaisinramwuhua mwitaama kyeta Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

Iesusiva nai nronranra tura

²⁵ Iesusira kyatariqaa hiritovata nraakyenramwuvanto nrumu mwi kyatarira tataaqa sivita varura. Iesusira nrovavata, mwia nronra nrunravantovata, Kiropaasira nraata Mariaavavata, Mariaava Makataranyaavavata, mwinramwuhua Iesusira hiritovata kyatarira tataaqa sivita varuvoro ²⁶ Iesusiva taqovata mwia nrovavata mwia vataqiro nrohu vaisiva mpo Iesusiva mwianra mwutukya ntu vaisivavata varura. Mwitanaahua varuvoro Iesusiva nai nronranra tiqaro, ²⁷ Mwaa nraakyevaro, e mwi vaisirara ni maaquve qiante, tiro. Timwa kyero nai vataqiro nrohu vaisira Iesusiva mwianra mpoqama kyero mwutukya ntu vaisirara tiqaro, Mwaa nraakyerara ni ntorave qiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwi entaraqaatairo mwia vataqiro nrohu vaisiva Iesusira nronra vitaqiro nai nraamwuqi kyero kyuqema kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro vura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49)

²⁸ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva ntapihi kyovaro qio mwia kyaiqavanto taiqa vura. Mwiaqaatairo mpo qua haaru qumina vakya mpukuqi qara ntumwa tova qutaa mwivau vahiarive tiro, mwiva tiqaro, Ni nramanri nraataa iho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro uaini ukavura tanuqi vahuvoro tavuna viti vara kyero nramanriqi ntamwa kyero kyaamwu vitaiqaa rupa kyero viri Iesusira nroqi ntamwa tovaro ³⁰ Iesusiva ukavu nramanrinra mwia nrenro mwiaqaatairo mwiva tiqaro, Qio taiqama viho, timwa

kyero nru kinta tero nai mwanraqura titovaro vuvaro mwiva qutu viro.

Vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varora

³¹ Mwiva qutu vuvaro mwia qanranraa mwaanra enta vekyahu nyato kyarara nro entava nronra enta vahianinranra tita, Iutaavanto tiqata, Hura vaisinramwu qutu quahua mwihua mwamwanta kyatariqaa vahiankyorave timwa kyeta, uro Pairaatirara tiqata, E tirata mwinramwuhua kyuqu ntuvuraa kyaivata mwinramwuhua qamwanrama qutu vivata varaqita uro quntaate, tita.

³² Tuvaro Pairaativa eo tuvata mwia ntaqu vaisinramwuhua nrumu Iesusira tataaqa hiritovata vaisira kyuqu ntuvuraa kyeta uro vaisi mpo hini hiritovata kyuqu ntuvuraa kyeta ³³ uro Iesusira kyuquvata ntuvuraa kyaare tita, taqovaro mwiva vaakya qutu vuvata mwihua qaqira kyeta hia mwia kyuqu ntuvuraaqura.

³⁴ Ntaqu vaisiva mpovanto uro vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varoro. Ra kyovaro qamwanrama kyero nraanrevata qati nramanrivata tumunra.

³⁵ Qio nte mwaa quara qara ntumwa tauva mwi entara variqana nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Qutaaqama kyena nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Nkye mwi quarara qutaave qiate tina, nte mwi inraikyara qutaaqama kyena taqaurara nkyivata timwa nyuqo.

³⁶ Ntaqu vaisiva mwitaa hurara tiro, haaru qati vakya qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Qara ntumwa tova mwataama tiro:

Mwihua hia mwia mwukyaari mpo ntuvuraa kyevarave,

tura. *(Sng 34:20)*

³⁷ Qaiqaa mpo quavata haaru qara ntumwa tova tiqaro:

Mwihua nkyiari vaataaraqotaita rute
vaisira taqevavarave,
tura. (Sek 12:10)

Iesusira quntamwa tora

(Matu 27:57-61; Maaki
15:42-47; Ruku 23:50-56)

³⁸Mwitaa huvaro vaisi mpovanto
mwia nrtutu Iosepiva mwiva
Arimatanyaa mwiva tauraaqama
lutaaisinramwu nyaatu aatu hiqaro
tuqeta kyeqaro Iesusira vataqiro nrohu
vaisiva, mwiva uro ntero Pairaatirara
tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqlena
varaqlina quntaankyey, tiro. Tuvaro
Pairaativa tiqaro, Qio uro vara kyera
quntaante, tuvaro Iosepiva uro Iesusira
mwamwanta itu kyero varora.

³⁹Varovaro Nikotimaasiva, mwiva
haaru entaqi Iesusira uro taqova,
mwivavata kyuqe ueri kyuqe hu
kyatariva mwunta vura kuaaqi
tuqasaakye vatoravata varero. Mwia
muaanravanto vahirero 30 kiro vahura
varero Iosepikyantiri viro.

⁴⁰Mwitanahua Iesusira mwamwanta
vareta eqarori tavuna vara kyeta kyuqe
mwunta vura vatama kyeta mwia
mwamwanta qapuqama kyora. Iutaa
mwatanaahua vaisi qunto okyarava
mwitaama vahurara tita, mwitanahua
mwitaa hura.

⁴¹Iesusira hiritonani kyaqamwa tu-
tova vahuvaro mwiqi qaraakya ori vauru
tora vaisi qunte varuva mpo vahura.
Mwia qaraakya vahuvaro tauraa hia
vaisi mpo mwiqi quntora.

⁴²Qio mwia qanranraa Iutaa
mwatanaahua mwaanra enta
vahananrove timwa kyeta, mwi oriva
qaumato vahuvata mwiqi mwitanahua
Iesusira uro quntamwa tora.

Iesusiva qati sivura

(Matu 28:1-8; Maaki
16:1-8; Ruku 24:1-12)

20 Qio Saanteqa toqa entaqi
qakyo qaatatarera huvaro
Mariaava Makataranyaava Iesusira oriqi
quntamwa toraqi uro ntero taqovaro
orivanto qesa titatova qatinani vara
kyovaro vahiro.

²Ori qatinani vara kyova vahuvaro
mwi nraakyeve uro ntante hiantero
Iesusira nraaqiaratana Saimoni Pitaava-
vata, mpo vaisi Iesusiva mwianra mpo-
qama kyero mwutukya ntu vaisivavata,
varunani nri ntero mwitanahua timwa
nyinro tiqaro, Mwihua oriqitaita Iesusira
vara kyaavata tirenramwu hia mwia
varaqlita vataara taqauro, tiro.

³Mwitaa tuvata Pitaavavata, vaisi
mpo mwivavata, Iesusira oriqi vatora
mwianra vita. ⁴Mwitanahua hianteta
vuvaro mpovanto Pitaara nraatara kyero
mwiva nraante oriqi Iesusira quntamwa
tonani uro ntero. ⁵Mwiva nraante uro
ntero hiam mwiqi viqetaraitiro, qati-
nani variqaro kakataama viro vera taqo-
varo oriqi tavuna nraahu vahura.

⁶Tavuna nraahu mwiqi vahuvaro
taqero varuvaro nraakiara Saimoni
Pitaava nri ntero mwiva hia qatinani
variraitiro, mwiva qamwanrama oriqi
vera ntero taqovaro tavuna nraahu
vahuvaro ⁷mpo tavunavata, Iesusira
qiata nraamwuma tova mwivavata,
qumina vahiro. Iesusira ququtama
to tavunava, mwi tavunava hia mpo
tavunavata kuaaqaa vahiraitiro,
nanrianra mposata vahura.

⁸Mwitaama vahuvaro vaisi mpo
vaakya nruva, mwivavata mwiqi
verantero mwi inraikyara taqamwa
kyero mwiaqaatairo mwia vu nraato
ntapihi vuvaro Iesusira okyarara ntapihi
kyero qio qutaa mwivave tiro. ⁹Tauraa
mwitanahua variqata mpukuqi Iesusiva

gutu viro qaiqaa qati siquaninranra qara ntumwato quara hia ntapihi riora. Hia ntapihiraitita, variqi vita qio mwi entara mwitanahua mwi quara ntapihi kyora. ¹⁰Mwi inraikyara taqeta mwitanahua nrumu ntanteta mwaatani vura.

**Mariaava Makataranyaava
Iesusira taqora**

(Maaki 16:9-11)

¹¹Mwitanahua mwaatani vuvaro Mariaava Iesusira quntamwa tonani nri ntero qatinani variqaro ntate variro. Mwiva ntate variqaro kakataama kyero oriqi vera taqovata ¹²nyaamwunyaahua taaratana mwiqi varura. Mwitanahua eqarori tuavaaqa ututotana mpovanto tauraa Iesusira mwamwantavanto vahura qiatani mwatakya viro varuvaro mpovanto mwia kyuqutarani mwatakya viro varura.

¹³Mwitanahua Mariaara kyapara hita tiqata, Mwaa nraakyevas, nanra inraikyarave e ntate variaro? tuvaro mwiva tiqaro, Mpohua ni nronra vaisi mwaaqitaita vara kyaavana nte mwihua uro mwia kyaanani hia taqaraitinama, mwianra ntate varuqo, tiro.

¹⁴Mariaava mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro taqovaro Iesusiva mwia mwoqani sivi varuvaro mwiva hia mwia viri ntapihi taqaraitiro, mpo vaisivantove tiqaro varuvaro ¹⁵Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Mwaa nraakyevas, nanraqamave e ntate variaro? E tararave puua hi variaro? tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro Mariaava nai riero tiqaro, Mwi vaisiva kyaqamwa mwaaqi ntaqiki vari vaisivave, tiro. Timwa kyero mwianra tiqaro, E mwia vitaqira uro kyerava varirera, mwiqi vatauqo tiraqe nte uro varaankye, tiro.

¹⁶Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Mariaao, tiro. Tuvaro Mariaava tuqasaa viro Iesusira ntapihi taqero

Iesusirara nai Iutaa quaqitairo tiqaro, Raponao, tiro. Mwaa quaraqitai tirera, Mwaanra ti variara vaisio, tiro.

¹⁷Mariaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio hia niqaa tu varaante. Nte hia ntena kova hinani tumu ntantena vuqo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni katamwanra uro timwa nyiante. Ni-anra mwitaa mwitaama kyera timwa nyiante. Nte virini ni kovavata nkyi so-vavata hinanive, ni mwanriqavantovata nkyi mwanriqavantovata hinani tumu ntantena virerave, tiho qiante, tiro.

¹⁸Mwitaa tuvaro Mariaava Makataranyaava nrumu ntantero uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte tiri nronra vaisi mwia taqauqo. Mwiva nianra mwitaa mwitaama kyera nkyi timwa nyiante tiho, tiro.

**Iesusiva nai nraaqiaranramwu
suqaa qovarama vura**

*(Matiu 28:16-20; Maaki
16:14-18; Ruku 24:36-49)*

¹⁹Mwi Saanteraqa enta huvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iutaa nronra vaisinramwu nyaatu aatu hiqata nraamwu mpoqi qesanramwu vahura ruteta varura. Mwihua mwiqi varuvaro mate mwiqiara Iesusiva mwihua utaqa qovarama viro sivi variro mwihua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate, tiro. ²⁰Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyauqu ninriqotaita ru ratonta kyora mwihua nyaamwutero nai nraanterasataa ratoravata nyaamwutera. Nyaamwutovata mwia nraaqiaranramwu mwia taqovaro mwihua kyuqe huvata mwihua mwianra qamwateqata varura.

²¹Varuvaro Iesusiva qaiqaa mwihua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate. Ni kova ni

titaintema kyena nte nkyivata sitar-
erave, tiro.

²²Mwitaa timwa kyero mwiva mwi-
huaqaa nai nraaiho vuata kyero tiqaro,
Qio Kotira mwanraqura varaate. ²³Nkye
vaisi mpovanto Kotira qua nteqa kyaani
quara qaqira kyaivera, mwi quava
taiqama quanarove. Nkye mwi quava
qati vahiarive tivera, mwi quava qatima
vahiananrove, tiro. Mwitaa tura.

Tomaasiva Iesusira taqora

²⁴Iesusiva nai nraaqiaranramwu hu-
nani nri ntero mwiqi varuvaro mwi
entara mwia nraaqiara mpovanto 12
nramwuqitairo hia mwihuavata varura.
Mwia nrutu Tomaasira mwia mpo nrutu
Kaapirave tura.

²⁵Iesusiva vuvaro Tomaasiva mwi-
sairo nri ntovata Iesusira nraaqiara mpo
uhua Tomaasira timwa mwita tiqata,
Tire nronra vaisi Iesusira taqauo, tita.

Tuvaro Tomaasiva tiqaro, Qaqao,
nte hia mwia kyauquqi ninri rutaara
nrumwaanra taqena, nte hia ntena
kyauqu mwiqi veta kyena, mwia
nraanterani rutaaraqivata hia ntena
kyauqu veta kyaraitina, hia nkyi quara
qutaave qianinrave, tiro.

²⁶Tomaasiva mwitaa timwa kyero
varuvaro kuua uiki nritarovata Iesusira
nraaqiaranramwuvanto varuvaro
Tomaasivavata mwihua kyapata
variqata ekyaa qesa ruteta mwiqi
varuvaro Iesusiva qaiqaa qovarama viro
mwihua utaqa siviro variro mwihua
qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya
qihaakya hirata variate, tiro.

²⁷Timwa kyero mwiva Tomaasirara
tiqaro, Qio ena kyauqu tutu kyera ni
kyauquqi veta kyeqara taqaante. Ena
kyauqu tutu kyera ni nraanterani ru-
taaraqi vera kyeqara taqaante. E nianra
taara nraato tinara qaqira kyaante. E
nianra kepukyaqama kyera riemwaqira
quante, tiro.

²⁸Mwitaa tuvaro Tomaasiva mwia
timwa mwinro tiqaro, E ni nronravan-
tove. E Kotiva ni mwanriqavanto vari-
aro, tiro.

²⁹Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa
mwinro tiqaro, Tomaasio, e ni taqera
mwiaqaatairama e nianra qutaave qiaro.
Qio tahuave hia ni taqaraitita, nianra
qutaa mwivave tihua, mwihua qamwa-
teqata variate, tiro. Iesusiva mwitaa
tura.

Mwaa mpukura okyarara tura

³⁰Iesusiva nai nraaqiaranramwu
suqaa variqaro nai okyara
nyaamwutarero nronra kyaiqa, mpo
kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. Qio nte
Ioniva mwi kyaiqara hini nraahu mwaa
mpukuraqi qara ntumwa tena.

³¹Nkye Iesusirara qutaa mwiva tiri
kyaahaqa hiariva variqaro qutaama
mwiva mwanriqa Kotira mwaaquvanto
variho timwa kyeta mwianra
kepukyaqama kyeta riemwaqita vita
ekyaa enta ekyaa enta qati variqi quate
tina, nte Ioniva mwaa quara qara
ntumwa taura.

Iesusira nraaqiara 7 nramwuvanto qaiqaa mwia taqora

21 Mpo enta Iesusira nraaqiaran-
ramwuvanto Taipiriaasi
kyaareraqa Kariri mwatani
varuvaro Iesusiva qaiqaa mwihua
suqaa qovarama vuvata mwia
nraaqiaranramwuvanto mwia taqora.
Mwataamama mwi quava vahiro.

²Mwia nraaqiaranramwu Saimoni
Pitaavave, Tomaasiva mwia mpo nrutu
Kaapivave, Kenaa mwatukya Karirinyaa
vaisi Nataanierivave, Sepetira
mwaaqutanave, Iesusira nraaqiara mpo
taaratanave, mwinramwuhua mwini
kuaaqi varura.

³Saimoni Pitaava hini mwihuara
tiqaro, Qio nte tavukyara vahe ntarera

virerave, tuvata mwinramwuhua tiqata, Tirevata virerave, tita. Mwitaa timwa kyeta uto mpotuqi mwaanri nteta mwiqi variqata entaqi tavukyara vahe ntamwaqi vita hia tavukya mpokuvata varora.

⁴Mwitaamaqita vuvaro qaatatarera huvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera tokyaqaa siviro varuvata mwihua hia mwia ntapihi taqaraitita, mpo vaisive tuvaro ⁵mwiva mwihuara tiqaro, Ni vaisituaavo, hiave nkye tavukya vareta hiavo? tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia varauro, tuvaro mwiva tiqaro, ⁶Qio nkye vahe kyaatutani kyeta tavukya varaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwihua vahe kyaatutani kyeqata taqovaro vahevanto piqa vuvaro tavukya airinti mwiqi vahuvaro anoma kyero muaanra ntovata mwihua hia qio vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara hura.

⁷Mwihua hia vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara huvaro Iesusiva mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva Pitaara timwa mwinro tiqaro, Mwi vaisiva tiri nronravantove, tiro. Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwi quara riero nai sioti qatinani vatora vara utu varero mpotuqitairo mwaamwi ntero nramanriqi kyavuhu viro nako ru varero Iesusiva hunanianra vuvata hini mwihua mpotu mwiqi varura.

⁸Kyaarera tokyia mwiva hia nyianrani vahuvatara tita mwihua mpotuqi variqata tavukyavanto vahe piqa kyora ntanrauqi vita tokyani uro ntora.

⁹Tokyani mpotu uro vateta mwihua mwaamwi nteta taqovaro qia quaratero mwiaqaa tavukya utatova vahuvaro mperetivata vahura.

¹⁰Vahuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Tavukya mateqa varataara kyaatavata vareta nriate, tiro.

¹¹Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mpotuqi mwaanri ntero vahe mwia

ntanrauqi tokyani uro kyora. Tavukya airi 153 nramwu vaheqi vahuvaro vahevanto ntupema quataara hia ntupema vura.

¹²Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrita kyara nraate, tuvata mwihua Iesusira vaakya ntapihi kyeta tire kyauruaro tita mwihuaqitairo hia mpovanto Iesusirara e tavave tura. ¹³Qati varuvaro Iesusiva mperetivata tavukyavata mwihua nyuvata nronra.

¹⁴Iesusiva nai qutu vuraqitairo siviro nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vuvata mwihua mwia taqora. Mwi entara taarampo nani mwihua suqaa qovara hura.

Iesusiva Pitaaravata qua tura

¹⁵Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva Saimoni Pitaara kyapara hiro tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave mwaa vaisihua mwutukyavanto nianra vahiravata nraatara kyero i mwutukyavanto nianra mpoqiavata vaiho? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipi nraati kyara nyiante, tiro.

¹⁶Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwia kyapara hiro tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho? tiro.

Tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipiqaa ntaqikyante, tiro.

¹⁷Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaavata tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho? tiro.

Iesusiva taarampo nani tiqaro, Qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho, tuvarora tiro, Pitaara

mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva tiqaro, Nronrao, e ekyaa inraikya ntapihi kyaaravave, Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Qio ni sipisipi kyara nyiante, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaara timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaante. Tauraa e qaraakya vaisi variqara e tuavaaqa utu varera ena virera hiananraqaa quanarave. Nraakiara e nyaapaiqama vira ena kyauqu tututairaro mpovanto i tuavaaqa utu mwatero i vita varero hia e virera tinanraqaa quananrove.

¹⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero Pitaava mwitaama kyero Kotira nrutu tuaahereqaro uro qutu quanarove, tura. Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva Pitaara qaiqaa timwa mwinro tiqaro, E ni pataqira nriante, tiro.

Iesusiva nai nraaqiara mpora mpo qua tura

²⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava tuqasaa viro taqovaro Iesusiva mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva mwitanahua nraakiara nrinro. Haaru mwihua entaqi kyara nre varuvaro mwi vaisiva Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variqaro Iesusira kya-para hiro tiqaro, Ta vaisivave i nramwutaahua iara timwa nyiananrove, tu vaisiva nri ntovaro ²¹ Pitaava mwia taqero mwianra Iesusira kyapara hiro

tiqaro, Nronrao, qio mwaa vaisiva mpo? Mwaa vaisiva nataave hiananrove? tiro.

²² Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mwianra tiqana, E qati variqira viraqena nte qaiqaa mwatani tumuankye, qiankyera, mwia hia i kyaiqama vahiananrove. E ni pataqira nriante, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara apiqama kyeta rieta mwihua mwitaama tita, Iesusiva tiqaro mwi vaisiva hiamu qutu quanarove tiho, tura. Iesusiva hia mwitaa tiraitiro, mwiva tiqaro, Nte mwaa vaisirara tiqana e variqira viraqena nte mwatani tumuankye qiankyera, nte mwianra mwitaa qiariva hiamu i kyaiqa vahiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ioniva taiqaani quara qara ntumwa tora

²⁴ Qio mwi entara Iesusiva qua timwa mpu vaisiva nte mwaa mwivave. Nte variqanama mwi inraikyara mwi inraikyara taqamwa kyena mwiaqaatana mwaa quara qara ntumwa taurave. Nte tu quava ekyaa mwi quava qutaa quama iho.

²⁵ Iesusiva varo kyaiqara nte hini vitiqia nraahu qara ntumwa taurave. Ekyaa mwia kyaiqa kuaiqia kuaiqia qara ntumwa taivera, airi mpuku vahiro mwaa mwatara piqa kyaananrove. Qio nte mwiqiarama tuqo.

KYAIQA VARORA

Rukuva Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyaiqa varorara tura

1 Tiopiraasio, Nte tauraaqama kyena ini qara ntumwa tauraqi Iesusiva kyaiqa varorave, Iesusiva qua timwa nyunrave, ekyaa mwi quara i timwa mwiaavarave. ²Iesusiva kyaiqa toharama kyo varaqiro viro uro nai kyaiqa taiqa kyovaro mwiaqaatairo Kotiva mwia nyaamwuni vita varorara i timwa mwiaavarave.

Iesusiva nyaamwuni virera huvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama mwatovaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua mpo qua mpo qua timwa nyunra.

³Iesusiva qutu vuraqaatairo 40 iherara mwaa mwataraqaa variqiro viqaro airi nani nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama viro varuvata tita, mwihua taqovaro Iesusiva hia qutu vuvava votima kyo variraitiro, mwiva qutaqama qati varu vaisiva varura. Mwihua mwia taqeta varuvaro Iesusiva mwihua kyapata variqaro qua timwa nyiqiro viqaro Kotiva ntaqikyianinranra mwihua timwa nyunra.

⁴Mwia nraaqiaranramwu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Hia Ierusaremiqaita quate. Ni kova mpo inraikya nkyi nyianinranra nkyi timwa nyunra mwia vekya variate. ⁵Ioniva nraakye qora qati nramanri nyunrave. Mpo iheraqiatana nritarairata nkye Kotira mwanraqura varevarave, tiro.

Iesusiva nyaamwuni vura

(Maaki 16:19-20; Ruku 24:50-53)

⁶Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua Iesusira vatama kyeta ntu-

vaantuama vita variqata Iesusira kypara hita tiqata, Nronrao, mwaa entarave e tiri kyaahaqa hiraqe tire ntaquqi viqata teta haivaqara mwata Isareri mwata qaiqaa varaananrave? tita.

⁷Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qaqao, mwi inraikyara hiam nkyi kyaiqa vaiho. Ni kora kyaiqama vaiho. Nai nanra toraqaave nanra entaqaave mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaa hiananrove? Ni kova mwiva nraahuma mwi kyaiqarara mwi okyarara qiananrove.

⁸Nkye varivaro Kotira mwanraquravanto tumu nkyiqi variqaro nkyi kepukyaqama nyatairata nkye kepukya vareta mwaa kyaiqara varaqita quate. Nkye ni okyarave, ni kyaiqave, taqaahuara tita, nkye tauraaqama kyeta Ierusaremiqi nraante ni qua timwa nyita, mwiaqaataita uro Iutiaani timwa nyita, mwiaqaataita vetara Sameriaani uro timwa nyita, mwiaqaataita ekyaa mwata maata vahiarintema timwa nyiqi quate, tiro.

⁹Iesusiva mwihua timwa nyi taiqa kyovaro mwia vitero nyaamwuni vuvata mwihua mwia taqe varuvaro tonamwuvanto mwia ntumwaqu kyovata mwihua hia mwia qaiqaa taqora.

¹⁰Iesusiva mwihua kyo nyaamwuni vuvata mwihua nyaamwuqi aitutu hi varuvata qamwanrama kye vaisi taaratana eqarori tuavaaqa ututotanhua qovarama vita mwihua nraaqani sivita varura.

¹¹Mwitanahua tiqata, Kaririqinaa vaisi nkyenramwuve, nanraqamave nkye nyaamwuni taqe variavo? Iesusira mateqa vitaiharo nyaamwuni viho. Qio mateqa nkye taqe variavaro vintema kyo nraakiara Iesusiva mwisairo uro ntantero tumuananrove, tura.

**Mpovanto Iutaasira kyaiqa
varaarive tita nrutu vatora**

¹² Mwitanahua mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Oripitaaqiqaataita uro ntanteta Ierusaremini-anra vura. Oripitaaqi mwiva Ierusaremini nraaqani vahura.

¹³ Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro ntanteta tumu Ierusaremini nauqaa nkyiari varu nraamwunra nyaamwuni vahu nraamwunraqi vera nteta varura. Pitaavave, Ionivave, Iemisikya Enturukyave, Piripikya Tomaasikyave, Pataromiukya Matiukyave, Arapiaasira mwaaqu Iemisivave, Saimoni Serotivave, Iemisira mwaaqu Iutaasivave, ¹⁴ mwinramwuhua nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita variqata enrai qanranra huvata Kotirara aakyara ntamwaqita vi varuvata nraakyenramwuvata, Mariaava Iesusira nrovavata, Iesusira qatanramwuvata mwihua kyapata nraamwuqi variqata Kotirara aakyara nte varura.

¹⁵ Mwi entara Iesusira nraaqiara vatama kyeta 120 nramwuvanto mwi nraamwunraqi ntuvaantuama vita varuvaro Pitaava mwihua suqaa sivi variro tiqaro, ¹⁶ Ni kata pakyaa tuaavo, Iutaasiva Iesusira uaqiama mwatarero aanra nyaamwutovata mwihua Iesusira uro ntavaaqavu kyorave.

Haaru qumina vakya Kotira mwanraquravanto vaisi mpo Ntevitira, tiri haivaqara, kyaahaqa huvaro mwiva Iutaasirara qua qara ntumwatorave. Mwaa entara mwi quava qutaa mwivauma viho. ¹⁷ Iutaasiva tauraa tiri Iesusira nraaqiara 12 nramwu kyapata variqaro mwivavata tiri kyaiqa varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva qaqira kyero Iesusira rukyaate tiro, mwia qovarama nyatovata ¹⁸ mwihua utaru munima utu kyeta mwia mwuvaro Iutaasiva mwi munimanra varero uro

mwata kyoqaama tero mwiaqaatairo nanrianra nronraqama kyero riero vaanta hiriviro tumu ntuvato mwia utaqinaa inraikyavanto ntuperero ntupepaa huvaro qutu vurave. ¹⁹ Ekyaa Ierusaremiqinaahua mwi quara rieta, mwiva mwata varorara *Akeritamave*. Nraanre Mwatave, ti variavo.

²⁰ Saami mpukuqi Iutaasirara haaru poropetivanto tiri haivaqava qara ntumwatova mwataama tiro:

Mwia nraamwu qumina nraamwu vahiraro

hia mpovanto mwiqi variananrove, turave. (*Sng 69:25*)

Mpo quavata qara ntumwatova mwataama tiro:

Mpovanto mwiva ntaqikyiani kyaiqara varaananrove, turave. (*Sng 109:8*)

²¹⁻²² Nrivaqenramwu mwi quara rieqatama tire vaisi mpo mwatama kyaararo mwi vaisiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Tavave Iutaasira kyaiqa qio varaananrove? Vaisi mpovanto mwiva tiri nraantantero Ioniva nramanri nyunraqaatairo tohara kyero ekyaa Iesusira kyaiqa taqaariva, mwi vaisiva mwia kyaiqa qio varaananrove. Mwiva tiri vatama kyero variqaro nraakye qora Iesusiva qaiqaa qati sivi quara timwa nyinrata riaate, tiro.

²³ Pitaava mwitaa tuvata vaisi taaratana nrutu ntoro. Vaisi mpo Iosepi Iasitaasira mwia vara nrutu mpo Vasapaasiravata, vaisi mpo Mataiasiravata, nrutu vatora.

²⁴ Vateta mwihua Kotirara aakyara nteta tiqata, Nronrao, e vaisi okyarara ntapihi kyaaravave. Mwaa vaisitanaqitaira ta vaisira mwatama taananra tiri tinraamwutaante.

²⁵ E mwi vaisira tiri tinraamwutairaqe tire mwia nronraqama kyaararo mwiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Iutaasiva

mwi kyaiqara qaqira kyero nai mwaata uaqia hinani viho, tita.

²⁶Mwihua mwitaa timwa kyeta mpovanto mpora nrtutu vatovaro mpovanto mpora nrtutu vatovaro mwitaa-maqita vita taqovaro Mataiaasira nrtutuvanto nraatara kyovata mwia vara nronraqama kyovaro Mataiaasiva Iesusiva vara nronraqama kyo vaisihua kyapata kuaaqi kuairama viro variqaro mwihua kyapata kyaiqa varaqiro vura.

Kotira mwanraquravanto tumu nto iherara

2 Mpo enta Pentikosi omwata nro entava nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu kuaaqi ntuvantuumama vita varura.

²Mwiqui varuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo nruquavanto toqa vauruvanto nruqua tintema kyero nruqua timwaqiro tuminro mwihua varu nraamwunra mwia piqa kyora.

³Nraamwu mwia piqa kyovata taqovaro qia auru voti huva qovarama viro ntukohi kauhi hiro ekyaa nraakye qora mwiqui varuhua qiataqaa vahura.

⁴Mwihua qiataqaa tumu vahuvoro Kotira mwanraquravanto ekyaa mwihua utaqi piqa kyero uro variqaro mwiva mwihua kyaahaqa huvata mwihua mpo qua mpo quaqitaita ti varura.

⁵Mwitaa ti varuvata Iutaa vaisi mpo mwata mpo mwatasaita Ierusaremiqi nruhua mwihua Kotira qua riohua

⁶mwihua variqata nruqua nronraqama kyero tura rieta nanra inraikyavantove nruqua tiho timwa kyeta hisai hisaita nrumu ntuvantuumama vita variqa taqovata Iesusira nraaqiaranramwu Kotiva mwaaqinri tuqasaa kyovata mpo qua mpo quaqitaita tiqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua qua ti varuvata mwinramwuhua mwihua tu quarara nrihanrama vita.

⁷Nrihanrama vita kyauqu ntukikin-raaqate varita tiqata, Qikye, ekyaa mwi quara ti variahua mwihua Kaririquinaahua nraahuve.

⁸Nataama kyetave mwihua tiri qua ekyaa riemwa vareta mpo qua mpo quaqitai ti variavo?

⁹Tire mpo mwatasai mpo mwatasai nrunrahuave. Paatiaave, Mitaave, Iraamive, Mesopotemiaave, Iutiave, Kapatosiaave, Pontaasive, Esiaave, ¹⁰Pirisiaavata Pampiriaavatave, Isipive, Ripiaa Sairini nraaqanive, Romive, tire mwisai mwisai nrunrahuave.

¹¹Tire mponramwu Iutaa nraakye qora varuro. Tire mponramwuvanto mpo mwatanaa variqata teta mwaanra qua qaqira kyeta Iutaa mwaanra qua riemwaqita vurahuave. Kiritive, Arepiaave, mwisai mwisaita tire mwaini nrumu varuro. Tire mwaini variqata taqe varurata mwinramwuhua tiri qua, mpo qua mpo quaqitaita tiqatama Kotira kyaiqa kyuqe kyaiqara ti variavo, tita.

¹²Mwitaa timwa kyeta mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate variqata mwihua nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qikye, nanra inraikyavanto vara mwitaama kyaihatave mwihua mwitaa ti variavo? tita. ¹³Tuvata mpo uhua raima nyateta tiqata, Qaqao, mwihua qaraakya uaini nramwa kyeta uera nteqatama mwitaa ti variavo, tita.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

¹⁴Mwihua mwitaa ti varuvaro Pitaava Iesusiva nronraqama kyo vaisihua 11 nramwu kyapata siviro variro paatiro vera kyero timwa nyinro tiqaro, Iutaa vaisituaavo, nkyevata, nkye Ierusaremini nrumu variahuavata, rie varivaqe nte mwaa inraikyava qovara hirara ntapihi kyena nkyi timwa nyiankye.

¹⁵Nkye tiqata, Mwihua uera nramanri nramwa kyeta mwitaa ti variavo, qia quava hia qutaave. Mate

mwaa toqaqive. Toqaqi variqaro hia
vaisivanto uera nramanri nre varirave.

¹⁶Nkye mate taqe varia inraikyara haaru
qumina vakya poropeti vaisivanto mwia
nrutu Ioeriva Kotira qua tiqaro mwi
inraikyava qovara hiananrove turave.
Mwiva haaru qua tuva mate qutaa
mwivauma viho. Ioeriva qara ntumwa
tero tiqaro,

¹⁷Kotiva mwitaama tiho.

Nraakiara ekyara enta qaumato
vahirage
nte ntena mwanraqura nraakye qora
nyianinrave.

Mwiaqaataita nkyi nyaamwunra
mwaaquvantovata
ni mwakyaakya tivarave.

Nkyi qaraakya vaisivanto qati variqata
ruvaata voti hianinra taqevavarave.

Nkyi nyaapaivanto ruvaata taqeqatama
ni okyarara tivarave.

¹⁸Ni kyaiqa vare nraakye qorahua mwi-
hua varivaqena

nte mwihua ntena mwanraqura
nyianrita

mwihua ni qua mwakyaakya
nraakye qora timwa nyivarave.

¹⁹Nte variqana nyaamwuqi nronra
kyaiqa varaaninrave.

Nte mwatanivata nronra kyaiqa
varaaninrave.

Ekyara enta qaumato vahiraro
nraanrevantove,

qiavantove, qia munravantove, vahirata
taqevavarave.

²⁰Nronravanto tumuani entava qau-
mato vahiraro

huarivanto kyokira ruviraro

toravanto nraanre nrusi utu quananrove.

²¹Mwi entara nronrao tiri kyaahaqa hi-
ante tihua

nronravanto kyaahaqa hirata qatima
varivarave,

turave. (Joel 2:28-32)

Ioeriva Kotira qua tiqaro mwitaa
turave.

²²Qio Isareri vaisinramwu
tuaavo. Nte qianinra riaate. Iesusiva
Nasaretinyaava varuvaro Kotiva mwia
kyaahaqamaqiro vi varuvaro mwiva
nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varovata
nkye Kotiva mwia tito okyarara ntapihi
kyorave. Mwiva mwi kyaiqara nkyita
suqaa utuvata tita, nkyetavanto mwi
inraikyara taqorave. ²³Qio Kotiva
nai mwitaa mwitaa hiani okyarara
rieqaro Iesusira nkyi nyuvata nkye
mwia ntavaaqavu kyeta kyatariqaa
ninriqo ru torave. Nkye Romeni mpo
mwatanaahuara mwia kyatariqaa ru
timwataate qiavata mwihua Iesusira ru
kyaarave.

²⁴Qio qutu vi inraikyava Iesusira hia
qio tutaaninranra tiro, Kotiva mwia vara
qati sivuma kyorave. ²⁵Haaru Ntevitiva
tiri haivaqava mwianra mwataa turave:
Nte taqauqaro nronravanto nivatama

kyero variqaro
mwiva ni kyauqu kyaatutani variqaro
mwiva ni kyaahaqa hi variho.

²⁶⁻²⁷Mwiva mwitaama variqiro vi vari-
rara tiro,

vanto kyuqe iharo

ni novanto qamwateqaro qua ti variho.

E hia ni qutu quahua mwaatani ni kye-
nanranra tiro,

ni mwamwantavanto hiam aatu hiqaro
variananrove.

E hiam ena kepukya vaisi qaqira
kyairaro

mwiva ntenraananrove.

²⁸Qati variqina quani aanranra

mpo aanra mpo aanra ni naamutaaro.

E nivata variraqe nte variararo

ni mutukyavanto kyuqe hiarive, turave.

(Sng 16:8-11)

Haaru tiri haivaqava Ntevitiva mwi
quara turave.

²⁹Qio nkye ni kata pakya, riaivaqe
nte Ntevitirara nkyi ntapihi kyena timwa
nyiankye. Mwiva qutu vuvata qun-

tamwa torave. Mwia quntamwa to mwatapiva mwaa entara qatima vaiho.

³⁰ Kotiva Ntevitira kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua turave. Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero Ntevitirara tiqaro, Nraakiara e vara mwataratera huaqitairo mpovanto i nraantantero vunyaa vaisi kyaiqa varaananrove, tuvaro Ntevitiva mwi quara riemwa torave. ³¹ Mwi quara riemwa teroma Ntevitiva mesaiaavanto qati siquani okyarara tiqaro:

Kotiva hiamia mwia qutu vihua vi mwataraqi kyaananrove.

Mwia mwamwanta hiamia ntenraananrove, turave. (*Sng 16:10*)

³² Qio Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyovata tirenramwu mwia taqaunanrave.

³³ Haaru Kotiva nraakye qora kyaa-haqa hiqaro nai mwanraqura nyinrenrave turaqaa Iesusiva Kotiva hinani viharo Kotiva mwia nronraqama kyaiharo Iesusiva mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variharo mwiva nai mwanraqura Iesusira mwihanro Iesusiva Kotira mwanraqura mwia rauri-haro tiriqi tuminrama mateqa nkye taqeta rieta hiavo. ³⁴ Ntevitiva hia nai nyaamwuni vurave. Ntevitiva tiqaro: Nronravanto Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,

Mwaini ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena

³⁵ nte i nramwutaahuavata ntaqina nraatara kyaarira

e ena kyuqu mwihuaqaa ntamwa tenanrave,

turave. (*Sng 110:1*)

Ntevitiva mwitaa turave.

³⁶ Qio nkye Isareri vaisivantove, nkye riaate. Nkye Iesusira mwia ninriqotaita kyatariqaa ru kyeta hiritaara, mwiana Kotiva nronraqama kyaiharo mesaiaa-

vanto kepukya vaisi nronravanto variho. Nkye mwia ru kyaarave, tiro.

³⁷ Pitaava mwitaa tuvata nraakye qora mwi quara riovaro mpoqama kyero mwihua mwutukya ntuvata mwihua Pitaaravata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuavata kyapara hita tiqata, Qikyee, tiri tiqata vakyaahuanramwuve, tire nataave hiananrave? tita.

³⁸ Tuvoro Pitaava mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyetama Iesusira nrutu nteqata nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka kyaarive. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinrata nkye varevarave. ³⁹ Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero tiqaro, Ntena mwanraqura nraakye qora nyinrenrave, turave. Kotiva mwi quara tiqaroma mwiva nkyiaravata, nkyi nraaqiararavata, rieqaro turave. Nraakye qora nkye mwatani variahuaravata rieqaro turave. Kotiva nai nyaanrama taari nraakye qorahua ekyaa nai mwanraqura nyiananrove, tiro.

⁴⁰ Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva mpo qua mpo qua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara riaate. Nkyevata nkyeta nramwunaahua nraantanteta uaqia hiani aanranraqaa nrohiqata qua varevorave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata nraakye qora airi-vanto mwi quarara qamwata kyeta qutaave timwa kyeta nramanri varora. Mwi entara airi 3,000 vanto Iesusira nraaqiarama vita kuaaqi varura.

Iesusira nraaqiarama kuaaqi varura

⁴² Mwihua Iesusiva nronraqama kyo vaisihua kyapata variqi viqata mwihua qua riemwaqi vita, mwihua kuaaqi

variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hita, mwihua kuaaqa variqata kyara nreta, kuaaqa variqata Kotirara aakyara nte varura.

⁴³ Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua variqata nronra kyaiqa kepukya kyaiqa vare varuvata nraakye qora mwinramwuhua kyaiqa taqeta kyauqu ntukikinraaqateqa varura.

⁴⁴ Iesusirara qutaave timwa kye kepukyaqama kye riemwaqi vi varuhua kuaaqa variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyiari vato inraikyara nai mwi nai mwi hi varura.

⁴⁵ Mwihua nkyiari mwatave, nkyiari vato inraikyarave, mpohua nyiqata munima vara kyeta taqovata nkyiari henahua vehi varuhua mwi munimanra ntainra kyeqata nyunra.

⁴⁶ Mwihua mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro ntuvaantua hita mwiaqaataita uro mpo nraamwu mpo nraamwuqi ntuvaantuama vita variqata nkyiari kyara kyakyama kye nkyiari henahuavata nyiqata nronra.

⁴⁷ Mwitaamaqi viqata mwihua Kotira nrutu tuaahere varuvata nraakye qora-vanto mwihuara qamwate varura. Mpo enta mpo enta nronravanto nraakye qora kyaata nrahu kyaahaqa huvata mwihua qutaa Iesusiva mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama viqata kuaaqa variqi vi varura.

Vaisi kyuqu ntanrenra vura kyuqema kyora

3 Mwi mwatanaahua mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntarerata enronani 3 kiroki Kotira nraamwu nronraqiara vi varura. Mwita huraqa mpo enta Pitaavavata Ionivavata Kotira nraamwuqiara vura.

² Mwitanahua Kotira nraamwuqiara viqata qesa mpo mwia nrutu *Mpoqaraa Qesave* tunani uro nteta taqovaro vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva

qesa mwina varura. Mwia kyuqu nai nrova mwata kyoraqaatairo ntanrenra vuva varuvata mwia nramwunaahua mpo enta mpo enta mwia vitaqiata mwi qesaraqaa uro kyovaro mwiva mpo enta mpo enta qesana variqaro Kotira nraamwuqiara vitare nritare hi varuhua munimanrave mwitaa inraikyarave nyaanru tiqaro varura.

³ Mwiva qesana variqaro taqovata Pitaakya Ionikya vera ntarera huvaro mwitanahua tiqaro, Po, qati mpo inraikya ni mpiate, tiro.

⁴ Tuvata mwitanahua mwia nraahu viti taqe kyeta mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, Qio, mwaini tiritana taqaante, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwitanahua mpo inraikyave ni mpivarave timwa kyero mwitanahua taqe varuvaro ⁶ Pitaava tiqaro, Hia nte munima vatauqo. Nte vatau inraikyara i mwinrenrave. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra mwia nrutuara rieqanama nte iara sivira nrohianta tuqo, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero Pitaava mwi vaisira kyauqu kyaatutani tu varero kyaahaqa huvaro sivuvaro qamwan-rama mwia kyuquvantovata aurokya-vantovata kepukyaqama vura.

⁸ Kepukyaqama vuvaro mwiva siviro kyuqu ntamwaqi viro nrinro hiqaro mwiaqaatairo mwiva mwitanahuavata viqaro qamwataro veranta verantamaqi viro Kotira nrutu tuaaheraqi viro Kotira nraamwuqiara vura.

⁹ Mwini vuvata nraakye qora ntuvaa-tuama vuhua taqovaro mwiva nai nrohiqaro Kotira nrutu tuaahereqaro varuvata ¹⁰ mwihua mwia ntapihi kyeta taqeta tiqata, Qikye, mwaa taqaate. Mwi vaisiva Kotira nraamwu *Mpoqaraa Qesave* tunanrana variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari vaisiva qati naima

nrohi variho, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi vaisiva kyuqema vurara mpoqama kyeta nrihanrama vita kyauqu ntukikin-raaqate varura.

Pitaava Kotira nraamwuqi variqaro mwakyaakya timwa nyunra

¹¹ Mwi vaisiva Pitaakya Ionikyaqaa tuqiro nrohuvata nraakye qora nrihanrama vita mwihua hianteta mwinramwuhua Kotira nraamwuqiara vera ntoraqaa Soromoninra aatareqaqaave tunani mwihua vunani vita. ¹² Mwiqi vuvaro Pitaava nraakye qora taqero tiqaro, Qio nkye Isareri vaisi tuaavo, nanraqamave nkye nrihanrama vita airi nraato ti variavo? Nanraqamave nkye tirinramwu itutu hi variavo? Nkye tiqata, Tiretana teta kepukyarave, teta kyuqe kyaiqa qaarave, mwi vaisira kyaahaqama kyauraro mwiva nrohi varihove nkye qiavo? Qaqao, hiave.

¹³ Qio mwanriqa Kotiva tiri haivaqahuanramwuqaa ntaqiky varuva mwiva Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave, Iaikopuraqaave, ntaqiky varuva, mwiva Iesusira nai kepukya vaisi nronraqama kyovata nkye mwi vaisira ntavaaqavu kyeta uro Pairaatira mwuvoro Pairaativa mwia huvantu kyarerave tuvataavata nkye tiqata, Hia mwia huvantu kyaante, turave.

¹⁴ Mwiva Kotira kyuqe vaisivanto kyotataqama kyero nrohi varu vaisiva varuvata nkye hia mwia huvantu kyaante turave. Nkye vaisi mpovanto vaisi rukyo vaisira mwia huvantu timwataante turave. ¹⁵ Nkye mwiaqaataita qati variqi vi varia okyarara nyaamwute vari vaisira ru kyorave. Qio Kotiva mwi vaisira qutu viraqitairo qati vara sivuma kyaihata tirenramwu mwi inraikyara qutaqama kyeta taqaunanrave.

¹⁶ Mate tiretana mwia nrutuara rieqatama Iesusirara Kotira kepukya vaisivanto qutaama tiritana kyaahaqa hiananrove tiqatama mwaa vaisira nkye taqe varia vaisira mwia kyuqu kyuqema kyauro. Qutaama tiretana turo. Tiretana Iesusirara qutaama mwiva tiritana kyaahaqa hiananrove tiqata mwaa vaisira nkyi suqaa kyuqema kyauro.

¹⁷ Ni kata pakyaahua nkyenramwuve, nte ntapih kyaurave. Nkyevata, nkyiqa ntaqikyia vaisihuavata, hia Iesusira okyara ntapihiraitita, nkye Iesusira ru kyaarave. ¹⁸ Haaru Kotiva poropeti mpo nroqitairove qaiqaa mpo poropeti nroqitairove nkyi timwa nyinro tiqaro, Nai kepukya vaisivanto nriqa quani inraikyara varaqiro viro uro qutu quaninranra timwa nyu quava mate mwivauma vahirove. ¹⁹ Mwiaqaataita Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka nyataarive tita, nkye uaqia hi aanranraqaataita tuqasaaqita Kotirara aakyara qiate. ²⁰ Nkye mwitaa hivaro Kotiva nkyivata variqiro viqaro nkyi mwutukya kyuqema kyaananrove. Nkye mwitaa hivaro Kotiva qaiqaa Iesusira titairaro mwiva qaiqaa tumuanrive. Kotiva Iesusiva nkyi kyaahaqa hiarive tiro, mwia nkyi kyaama tero mwia nronraqama tairave.

²¹ Iesusiva nyaamwuni variqiro viraro ekyaa inraikya qaraakyaqama kyero qaiqaa ututaari entava nri ntaarive. Haaru nai poropeti vaisi mpohua mpo-hua kyaahaqa huvata mwi quara turave. ²² Moesiva nkyi haivaqava mwitaa turave:

Ni titaintema kyero nkyi nronravanto Kotiva poropeti vaisi mpo titaananrove. Mwi vaisiva nkyi okyara kuaa okyara variananrove. Mwiva nri ntairata nkye mwiva qiani quara ekyaa quama riaate.

²³ Vaisi mpovanto hia mwia qua riariva variraro Kotiva nai nraakye qoraqitairo mwia teqa raaquta kyero kyaananrove, tiro. (*Lo 18:15, 18-19*)

Mosesiva turave. ²⁴ Qio ekyaa poropeti vaisinramwu Samuerivave, mwia nraakiara varuhuave, mwihua Kotira qua tiqatama mwaa entara qovara hiani inraikyarara turave.

²⁵ Qio nkye poropeti mwihua nraisima variavo. Mwihua nkyi kyaahaqa hirerata nkyiara rieqata mwi quara turave. Haaru Kotiva nkyi haivaqahua-vata variqaro kyauqu nriqiaa vatero tiqaro, Nte nkyi kyaahaqa hirera mwitaa mwitaama hianinrave, turave. Qio Kotiva nkyi haivaqahuara tiqaro nkyi-vata kyaahaqa hirero mwi quara turave. Kotiva nkyi haivaqara Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro,

E mwata humwuanrama tera nraakye qorahua nraakiara variqata mwihua ni kyaiqa vareqata

ekyaa mwatani vari nraakye qorahua kyaahaqama nyatevarave, turave. (*Ok-yara 22:18*)

²⁶ Mwianra rieqaro Kotiva nkyiara mwihua uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, nai kepukya vaisi nronraqama kyero nkye varianani titaiharo Iesusiva nkyi nraante kyaahaqa hirera tumunrave, tiro.

Pitaakya Ionikya karavuqi kyora

4 Pitaakya Ionikya nraakye qora qati nraahu qua timwa nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhuavata, mwihua piponramwuqaa ntaqiky varu vaisivavata, Saitiusi vaisinramwuvantovata, mwihua mwitanahua qua ti varunani nrintora.

² Saitiusi mwaanra okyaravanto mwataamama vahiho. Mwihua tiqata, Qutu quari vaisiva hiam qio qaiqaa

siquananrove, ti varura. Mwitaa ti varuhuara tita, mwihua Pitaakya Ionikya Iesusirara qutu viraqitairo qati siviho tu quarara mwihua raraqa te varura.

³ Raraqa tovata mwihua uro nteta mwitanahua ntavaaqavu kyeta enrovatara tita, mwihua hura ko tirerave timwa kyeta karavuqi sitaqita uro kyora. ⁴ Karavuqi sitaqita kyovata nraakye qora mwihua vaakya Pitaakya Ionikya qua timwa nyunranra nronraqama kyeta rieta mwi quarara qutaa quave timwa kyeta Iesusira nraaqiaranramwuqi kuairama vita Iesusira nraaqiara varura. Iesusira nraaqiara airiqamaqita vita 5,000 nraakye qora airi varura.

⁵ Mwia qanranraa Iutaa vunyaa vaisive, nronra vaisive, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwihua Ierusaremini ko tirerata ntuvaantuama vita.

⁶ Mwihua mpo uhua kyapata ntuvaantua hura. Mwihua nronra vaisinramwu varirerata, Anaasiva mwiva vunyaa vaisivanto varuvata, mwia nramwunaa Kaiapaasivavata, Ionivavata, Arekisantaavavata, varuvata mwihua nramwunaa mpo uhuavata varura. Mwihua ekyaa ntuvaantuama vita variqata ko tirera hita ⁷ mwihua Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua sitaqita nrumu tiri tivuqaa kyaivata sivita variate tuvata sitaqita nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Qio nataama kyetave nkyetana mwi kyaiqara vare variavo? Nanra inraikyavanto nkyitana kepukyaqama kyaihatave nkyetana mwitaa hiavo? Tara nrutu nteqatave nkyetana mwitaa hiavo? tita.

⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava Kotira mwanraquravanto mwia utaqi varuvaro mwiva tiqaro, Nkye nraakye qoraqaa ntaqiky variahuave, Isareri

vaisi nronra vaisinramwuvantove,
⁹tiretana kyuqu uaqiama vi vaisira
 kyuqema mwataunanra nkye
 mwia kyaara tiritana kyaparama
 timwatareratave uti variavo? Nataama
 kyetave tire mwia kyuqema kyaunanra,
 mwianrave nkye tiri kyapara hiavo?

¹⁰Nkyevata ekyaa Isareri vaisivata
 riaate. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra
 nkye mwia kyatariqaa hiritaavaro
 qutu viharo Kotiva mwia qaiqaa vara
 qati sivuma kyai vaisira, tiretana
 mwi vaisira nrutu ntamwa kyaauraro
 mwivama tiritana kyaahaqa ihatama
 tiretana mwaa vaisira kyuqema
 mwatauraro mwiaqaatairo mate mwiva
 nkyi suqaa qio siviro variho.

¹¹Kotira mpukuvanto mpo quaqaa
 ntumwa kyero Iesusirara mwataama
 tiho:

Nkye nraamwu hoqeqata ori mpo qaqira
 kyaava,
 mwi oriva puhaqamama viho, turave.
(Sng 118:22)

¹²Iesusiva mwi puhavama variho.
 Kotiva tiri tivitaarive tiro, Iesusiva
 mwiva nraahuma tiri qio kyaahaqa
 hiariva variho. Kotiva hiamaisi mpo
 nrutu tinraamwutairaro mwi vaisiva tiri
 kyaahaqa hiariva variananrove. Iesu-
 siva mwiva nraahuma tire mwatani
 variarahua kyaahaqa hiqaro huvantu
 timwataarivama variho, tiro.

¹³Pitaava mwitaa tuvata kaanasorin-
 ramwuvanto taqovata Pitaakya Ionikya
 mwihua suqaa variqata hia aatu hi-
 raitita qua vutu kye tuvata mwihua
 ntapihi kyovata mwitanahua qumina
 vaisi hia sikuruqi vutanahua varu-
 vata mwihua mwianra kyauqu ntukikin-
 raaqate varura. Mwitanahua mwi quara
 tuvata mwihua ntapihi kyovata mwi-
 tanahua tauraa Iesusiravatama kyeta
 nrohi varutanahua varura.

¹⁴Mwihua mwitanahuaqaa qua
 vataare tita, taqovaro mwitanahua vaisi

mwia kyuqema kyova Pitaakya Ionikya
 nraaqani siviro varuvata mwihua hia
 qio qua mwitanahuaqaa vatora.

¹⁵Hia qio mwitanahuaqaa qua
 vateva vahuvatara tita, mwihua
 mwitanahua tiquata, Nkyetana uro
 mpoqi varivaqe tire mwi quara ntapihi
 kyaare, tuvata mwitanahua vuvata
 mwihua mwi quara nai timwa mwi
 nai timwa mwi hita tiquata, ¹⁶Mwi
 vaisitanahua tire nataave hiananrave?
 Mwitanahua nronra kyaiqa varaavata
 ekyaa Ierusalemiqinaahua mwitana
 kyaiqa taqaavata tire mwitanahua
 kyaiqa hia qio uqeta kyaananrave.
¹⁷Hauuri mwaa mwi quara timwaqita
 vivata ekyaa mpo mwatanaa mpo
 mwatanaa mwitanahua kyaiqa
 varaarara rievorave. Nrivaqenramwu
 qao timwa kyeta mwitanahua hia
 Iesusirara mpohua mpohua timwa
 nyiate qiare, tita.

¹⁸Mwitaa timwa kyeta mwihua
 qaiqaa mwitanahua nyaanrama kyeta
 tiquata, Qio nkyetana hia qaiqaavata
 Iesusirara nraakye qora timwa nyiate.
 Tire mwi quara tirara qaoqama tauro,
 tita.

¹⁹Mwihua mwitaa tuvata Pitaakya
 Ionikya tita, Tiretana nkyi qua ri-
 eta Kotira qua qaqira kyaararo Ko-
 tiva mwianra qioqave hiananrove? Nkye
 nkyetavanto tukyama kye tivaqeta tire
 riaare.

²⁰Tiretana variqata tetatana tivuqo
 taqeta nraatoqi riaunanranra hia
 qio uqeta taananrave. Tiretana mwi
 inraikyarara timwa nyiananrave, tita.

²¹Mwitaa tuvata kaanasori mwihua
 mpoqiavata kepukyaqama kye qaoqama
 teta mwitanahua huvantu kyeta sitovata
 vura.

Pitaakya Ionikya vaisi mwia kyuqema
 mwatorara nraakye qoravanto Kotira
 nrutu tuaahere varurara tita, qumina
 mwitanahuaqaa qua vataarorave tita,

mwitanahua huvantu kyora. ²²Mwitanahua kyuqu ntanrenra vu vaisira kyuqema kyo vaisiva hia qaraakya vaisi varura. Mwiva 40 ihi vara kyo vaisiva varura.

**Iesusira nraaqiaranramwu
Kotirara aakyara nte varura**

²³Mwihua Pitaakya Ionikya huvantu kyovata mwitanahua uro ntanteta nkyiari nramwunaa varunani vuhua uro mwini variqata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvanto tu quaravata, mponramwuvanto tu quaravata mwihua timwa nyunra.

²⁴Timwa nyuvata mwihua mwi quara rieta, ekyaa mwihua Kotirara aakyara nteqata mwataama tita:

Nronrao, e ekyaa inraikya ututaaravave, Nyaamwuve, mwatave, kyaarera nronrave, ekyaa inraikya nyaamwunive, mwatanive, nramanriqive, vahi inraikyara e nraahu ututaaravave.

²⁵Haaru tiri haivaqava Ntevitiva i kyaiqa vaisivanto varuvaro i mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwataa turave:

Nanraqamave mpo mwatanaahua mpo mwatanaahua

Kotirara raraqa te varihata variavo?

Nanraqamave mwaa mwatanaahua hia mpo okyaravata

vahiraqaataita Kotiravata ntaqirerata uti variavo?

²⁶Mwatanyaa vaisi vunyaahua huru kyaamwu terama

teta mwihua sivita kuairama vita Kotira ntaqu mwateta

mwiva nronraqama kyai vaisiravata ntaqirerata

uti variavo, turave. (*Sng 2:1-2*)

²⁷Qio Kotio, mwi quara timwa toraqaa mate mwivauma vaiho. E Iesusira nyaamwusaira titoraro mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, i kyaiqa

nraahu varaqiro vuvata nronra vaisi Herotivavata, Pontiaasi Pairaativavata, mwitanahua mwaa mwatukyara Ierusaremiqi ntuvaantuama vita mwitanahuavata, mpo mwatanaavata, Isareri vaisivantovatama kyeta, Iesusira uaqiama mwatarerata uti varurave.

²⁸Mwihua Iesusira uaqiama mwatarera ntuvaantua hiqata, haaru e nraante ena kepukyaqove, ena vu nraato tutonanraqaave, Iesusira mwitaama mwatarara tunanranra mwihua hia ntipihurave.

²⁹Qio nronrao. Mwihua tiri uaqiama timwatarera qia quara riaante. E ena kyaiqa vaisi tiri kyaahaqa hiraqe tire hia aatu hiraitita, kepukyaqama kye i qua timwa nyianre. ³⁰Ena kyauqu tutu kyera tiri kyaahaqa hiraqeta tire nraakye qora nriqa vihua kyuqema nyataare. E tiri kyaahaqa hiraqeta tire Iesusira i kyaiqa vaisi kyuqera mwia nrutuara riegatama nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varaqita quare, tita.

³¹Mwihua mwitaa timwa kyeta Kotirara aakyara ntamwa kyovaro qamwanrama kyero mwihua varu nraamwuva mwiva qakyaa qakyaa huvaro Kotira mwanraquravanto mwiqi varuhua kepukyaqama kyovata mwiaqaataita mwihua hia vaisi nyaatu aatu hiraitita, Kotira qua vutu kye timwa nyiqi vi varura.

Mwihua kuaaqi varura

³²Qio mwi entara Iesusirara qutaa mwivave tuhua kuaaqi variqata mwihua kuaa vu nraato kuaa mwutukyara vateta varura. Hia mpovanto nai vato inraikyara nai nraahu tuqara tutora. Mwihua nkyiari vato inraikyara ntainra kyeta nai mwi nai mwi hi varura.

³³Mwitaa hi varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kepukyaqama kyeta Iesusiva nronravanto qati sivu quara nraakye qora timwa nyiqita vura. Timwa nyi

varuvata Kotiva mwihua kyuqema nyatovata ³⁴mwihua variqata kyuqema kyeta nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi varuvaro hia mpovanto vehi vaisi varura. Vaisivanto nraamwuve, mwatave, vatohua mwi inraikyara mpohua nyita munima vara kyeta varaqita uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ³⁵nyuvata mwinramwuhua mwi munimanra vara kyeta ntainra kyeqata nraakye qora nyunra. Nyiqata hia airi inraikyara vatora vehi vaisi puaama kyeta munima mwita, airi inraikyara vatora pataqia mwita mwitaamaqi vita ntainra kyeqata nkyiari nramwunaahua nyunra.

³⁶⁻³⁷Mwitaamaqita vuvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva, mwiva Rivaira okyaraqinaanra Saiparaasini mwatatova, mwiva nai mwataqaatairo munima vara kyero varaqiro uro ekyaa mwi munimanra Iesusiva nronraqama kyonramwuhua nyunra. Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mwi vaisira mpo nrutu ntamwa teta mwianra Vanavaasirave. Mpohua Kyaahaqa Hiani Vaisirave, tura.

Ananaiaasikya Sapairaakya qua

5 Vaisi mpovanto mwia nrutu Ananaiaasiva nai nraata Sapairaakyantiri varura. Mwitanaahua mwata mpo mpohua nyita munima varovaro Ananaiaasiva hini munima tetatana tutarerave ²tuvaro mwia nraatavantovata mwi quara riovaro Ananaiaasiva hini munima nraahu varero uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyuqutarani vatero tiqaro, Nte ntena naatantiri teta mwataqaataita munima varaunanra ekyaa mwi munimanrama nkyi nyuqo, tiro.

³Tuvaro Pitaava qaqao tiro, Ananaiaasio, nanraqamave e kyaararo Saataaniva iqaa ntaqikyivi varihara

e mwia qua rieqarama Kotira mwanraqura unra qiaro? E ena mwata nyinra munima vara kyera hini munima ena vatera e unra tiqarama, Nte ekyaa munima nkyi nraahu nyuqo, tira hiaro.

⁴Tauraa hia mwi mwataqaataira kyoqaa varaana entara mwi mwatava i mwata vahurave. Mwiaqaataira mwi mwatara mpohua nyinra munima varaararo mwi munimava i munima vahirave. Qio nanraqamave hini munima ena tutura hini munima nraahu tiri timwinra tiri unra tiqarama, Nte ekyaa mwi munimanra nkyi nraahu nyuqo, qiaro? E hia tiri qumina vaisi unra qiaro, E mwitaa tiqarama Kotirama unra tira hiaro, tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva mwi quara riemwa kyero qamwanrama tumu ntiro qutu viro. Qutu vuvata ekyaa mwi quara riohua mpoqama kyeta aatu hi varura.

⁶Mwiva qutu vuvata qaraakya vaisinramwuvanto vera nteta mwia mwamwanta qapuqama kyeta vareta uro quntamwa tora.

⁷Quntamwa tovaro pataqia vari kyero (huari vuvanto 3 aua vara kyovaro) mwia nraatavanto hia mwi quara ri-araitiro, mwiqi vera ntero.

⁸Mwiva mwiqi vera ntovaro Pitaava mwianra tiqaro, Qio nkyetana mwata nyita munima varaara qio mwia ekyaa mwinramwunrave iho? tuvaro mwiva tiqaro, Eo, qio mwia ekyaa mwinramwunrave, tiro.

⁹Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qio nanraqamave nkyetana mwi quara unra qua tirerave timwa kyetatana Kotira mwanraqura unra qiavo? Qio taqaante. I vaati uro quntamwa taahua qesana variavo. Mwiuhua ivata uro quntevarave, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvaro mwi nraakyevea qamwanrama tumu ntiro qutu viro. Mwitaa huvata qaraakya

vaisinramwuvanto vera nteta taqovaro mwiva qutu vuvata mwiavata varaqita uro nai vaati tataaqa quntamwa tora.

¹¹Quntamwa tovata ekyaa Iesusira nraakye qora mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi varuvata ekyaa mwi quara riohuavata mpoqama kyeta aatu hi varura.

Nronra kyaiqa varorara tura

¹²Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraakye qora kyaahaqa hirerata nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. Mpo enta mpo enta Iesusira qua riohua Kotira nraamwuqi vera ntosata Soromoninra nraamwuve tunani ntuvaantuama viqata varura.

¹³Mwihua mwini kuairama vita varuvata qati nraakye qoravanto mwihuara kyuqe hiahuave timwa kyeqata aatuma kyeqata nyianrasata variqata hia mwi-huavata kuairama vita varura.

¹⁴Mwi entara vaisivata nraakyevata airi kyaatavanto nraahu Iesusirara qutaave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

¹⁵Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nronra kyaiqa varaqita vuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita uro aanrani taariqaave, taintaqaave, vateta tiqata, Pitaava nritareqaro mwiva hia nkyi tu varairera, mwia mamanaanruvanto nkyi mwamwanta kyuqema kyaarive, timwa kyeqata aanraqaa sitaqiqata uro vatora.

¹⁶Hisai hisai mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita vaisi airivanto nriqa vu nraakye qorahuave, ueravanto utaqi varuhuave, sita vareta Ierusaremini uro kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mwihua kyuqema nyatora.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqيامa nyatorara tura

¹⁷Mwihua mwitaamaqita vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivantovata, mwihua nramwunaahua Saitiusi vaisinramwuvata, mwihua variqata taqovata airi nraakye qoravanto Iesusiva nronraqama kyonramwuhua qua riovata mwihua tiri qua nraahu riaataarave tura. ¹⁸Mwitaa timwa kyeta uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ntavaaqavu kyeta karavuqi sitaqita uro kyora.

¹⁹Mwiqi uro kyovaro entaqi Kotiva titova nyaamwunyaava karavu nraamwu qesa qatua kyero Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua sitaqiro tumu mwaatani kyero timwa nyinro tiqaro, ²⁰Uro Kotira nraamwuqi sivita variqata qaraakyaqama kye qati variqi vi okyarara nraakye qora timwa nyiate, tiro.

²¹Mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia qua rieta mwia qanranraa ntuvaahama vuvata uro Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora mwi quara timwa nyunra.

Mwinramwuhua mwini uro varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisi mwivavata, mwia nramwunaahuavata, mwihua ntuvaantuama vita lutaa vaisi nronra vaisi kaanasori mpoqiani mpoqiani nyaanrama kyeta tiqata, Nrivaqenramwu mwaaqi variqata qua avuqavu hiare, timwa kyeta ntuvaantuama vita variqata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua uro sitaqita nriate tuvavata ²²uro sitaare tita, taqovata mwinramwuhua hia karavuqi varuvata mwihua uro ntanteta kaanasorinramwu uro timwa nyita tiqata, ²³Tire karavuqi uro taqauraro qesa rutaavaro piponramwu mwaaqani qesana ntaqikyivi variavata tire

gesa qatua kyeta taqauraro hia vaisi mpovanto karavu nraamwu utaqi var-iho. Ekyama quavo, tita.

²⁴ Mwitaa tuvata karavuuqaa ntaqiky i varuhua vunyaavavata, Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihua mwi quara tiqata, Nataama kyetave mwi vaisinramwuhua quavo? tita.

²⁵ Mwitaa ti varuvaro vaisi mpovanto vera ntero timwa nyinro tiqaro, Ri-aate, nkye karavu rupa kyaahua, mwin-ramwuhua Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora qua timwa nyi variavo, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvata karuvaaqaa ntaqikyuhua nkyiari vunyaa vaisivatama kyeta uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua sita varetu nrunra. Nraakye qoravanto oriqotaita tiri ntuqutu kyevorave tita, mwihua qati qihaakyama kyeta sita varetu nrunra.

²⁷ Mwihua mwinramwuhua sitaqita uro kaanasori suqaa kyovaro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivanto mwinramwuhua kyaparama nyatero tiqaro, ²⁸ Tire nkyinramwuanrama hia Iesusirara nraakye qora timwa nyiate, turo. Mwianra tire nronraqama kyeta qao timwa taunanrave. Qio taqaate. Nkyenramwu ekyaa Ierusaremiqi nrohiqata mwi quara timwa nyi variavo. Nkyenramwu Iesusira rukyaa quara tiriqaa ntumwa tarerata uti variavo, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaavavata, Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mpo uhuavata, tiqata, Kotiva mpo qua tiraro qumina vaisivanto nai riemwa kyero mpo qua tirera, tire Kotira qua nraahu riemwaqita virerave.

³⁰ Nkye Iesusira ninriqotaita kyatariqaa rukye hiritovaro mwiva

qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri haivaqahuaqaa ntaqiky i variva, Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyorave.

³¹ Kotiva mwia qati vara sivuma kyero mwia nronraqama kyaiharo mwiva mate Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto tiri kyaahaqa hiariva variho. Tire Isareri vaisivanto variqata uaqia hi aanranra qaqira kyaararo mwiva tiri kyaahaqa hiananrove. Mwiva kepukyavanto variqaro qioma tire uaqia hi kyaiqara varaana quara nruka timwa taananrove.

³² Tire teta tivuqotaita taqaunanra tire mwi inraikyara timwaqi vireratave. Tirevata, Kotira mwanraquravantovata, mwi quara nraahu timwaqita vireratave. Kotiva nai qua riemwaqita nrohiahua nraahu nai mwanraqura nyi varivave, tita.

³³ Mwitaa tuvata kaanasori mwihua mwi quara riovaro mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua mwinramwuhua ru kyaare tita utura.

³⁴ Ru kyarera uti varuvaro kaanasori mpovanto mwia nrutu Kamerieriva, mwiva Parisi vaisi mwaanra qua ok-yara ti varuva, nraakye qora mwianra kyuqe vaisive ti varuva, mwiva kaanasori nraamwuqi siviro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua tiqaro, Mwaaqitaita mwihua vara veva kyaate, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero mwiva kaanasori mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvantove, hiamu paparuqa hiqata mwi vaisinramwuhua ruate. Nkyeta vararera hi kyaiqara qakyoma kyeta nraato riemwaqi viqata varaate. ³⁶ Haaruu vaisi mpovanto mwia nrutu Tiutaasiva qovarama vurave. Mwiva nte nronra vaisive tuvata airi vaisi 400 vanto mwia kyuquqaa vitinteta, kamaninravata ntaquare tuvaro kamaniva mwia ru kyovata mwia vataqi vuhua aatu

ntuqeqaa hita vivu kyaavuma vurave. Mwitaa huvaro mwi vaisira kyaiqavanto ekyaa taiqa vurave. ³⁷Qio qaiqaa nrutu vare varu entara mpovanto mwia nrutu Iutaasiva mwiva Karirinyaava qovarama viro varuvata vaisi airivanto mwia vataqita vuvaro qio mwiavata ru kyovata aatu ntuqeqaa hita vivu kyaavuma vurave.

³⁸Mwianra rieqanama mwaa vaisinramwuhua hia mpo qara hiate. Qati kyaiavata quate. Mwihua kyaiqavanto qati qumina vaisivanto nai riemwa kyero varai kyaiqava vahirera, mwihua kyaiqavanto qati quminavau quanrove. ³⁹Mwihua kyaiqavanto Kotiragaatairo qovarama virera, hiam qio nkye mwi vaisinramwuhua nraatara kyevarave. Nkye haunri Kotiravatama kyeta ntaquqita vivorave, tiro.

⁴⁰Kamerieriva mwitaa tuvaro mwia quavanto kepukyaqa huvata mwihua mwia qua riora. Mwiaqaataita Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nyaanrama kyeta mwinramwuhua kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta vateta tiqata, Hia qaiqaavata Iesusira nrutu nteqata mpohua mpohua timwa nyiate, timwa kyeta mwinramwuhua huvantu kyora.

⁴¹Mwihua huvantu kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua veva nteta viqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Kotiva tiriara mwihua Iesusira nrutuara rieqatama kyaurira inraikya vareqata kepukyaqamakye varivarave tihatara titama, tire mpoqama kye gamwateqata varuro, tita.

⁴²Mwiaqaataita mwinramwuhua mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqive, qati vaisi nraamwuqive, mwiqi mwihua kyuqe qua Iesusiva tiri kyaahaqa hiarivave tu quara nraakye qora timwa nyiqi vi varura.

Kyaahaqa hi vaisihua 7 nramwu mwatama tora

6 Mwi entara Iesusira nraaqiara airiqamaqita vi varuvata mwihuaqitai mpo uhua inronra hi varura. Iutaanramwu Kiriki qua tuhua variqata Iutaa nkyiari Hivuru qua tuhuavata inronra hita tiqata, Mpo enta mpo enta nkye munima ntainra kyeta vehi nraakye qora nyiqata hiam tirivatama kyeta tetoqa nraakye variahua nyiavo, tita.

²Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ekyaa Iesusira nraaqiara mwihua ntuvaantuama kyeta tiqata, Tire Kotira qua qiana kyaiqara qaqira kyeta munima ntainra kyeta nyiana kyaiqara nraahu varaqita quarorave. ³Tiri tiqata vakyaahua nkye riaate. Vaisi 7 nramwu kyuqe su nyaato vataahua Kotira mwanraquravanto qiani quara kyuqema kyeta riemwaqita vi vaisihua sitaqita nrivaqeta tire mwihua mwi kyaiqaraqaa ntaqikyitaarata varaate. ⁴Mwihua mwi kyaiqara vare varivaqeta tire Kotirara aakyara ntamwaqi viqatama Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi quare, tita.

⁵Mwitaa tuvata nraakye qora kuairama vuhua mwihua ekyaa mwinramwuhua quara qamwata kyeta mwi kyaiqara varehua mwatama teta. Mwihua mwaa vaisinramwuhua mwatama tora:

Sitiveninra. Sitiveniva Iesusirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia

utaqi varuvaro mwiva mwia qua ekyaa qua riemwaqiro vura.

Piripira, Porokorasira, Naikenonra, Taimoninra, Pamenasira, Antiokinyaava Nikorasira. Nikorasiva mwiva

tauraaqama kyero mpo mwatanaava variqaro nai
nraaquhua taatohua okyara qaqira kyero Iutaa kyaiqa
varero qio mwiaqaatairo Iesusira qua riero Iesusira
nraaqiaraqama vura.

⁶Qio mwi vaisinramwuhua sitaqita uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua hunani kyovata mwihua nkyiari kyauqu mwihuaqaa vateta Kotirara aakyara ntora.

⁷Qio Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwa nyiqi vuvaro mwi quava mpoqiavata viro nrinro huvata airi vaisivanto mwi quara riora. Ierusalemni Iesusira nraaqiara airiqama vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua airivantovata Iesusirara qutaa mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vura.

Sitiveninra karavuuqama kyora

⁸Qio Sitiveniva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vuvaro Kotira kepukyavanto mwiaqi varu vaisiva variqaro nraakye qora suqaa variqaro Kotira kyaiqa nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqiro vura. ⁹Mwitaa huvata vaisi mponramwuvanto Sitiveninravata inronra hirerata nrunra. Mwi vaisihua mpo qua riohua nkyiari mwaanra nraamwu mwia *Huvantu Kyaa Vaisira Nramwuve* tura. Mwi vaisihua Iutaa mponramwuvanto Sairininyaahuavata, Arekisantirianaahuavata, varuvata mponramwu Sirisianaahuavata, Esiaanyaahuavata varura.

Mwihua Sitiveninra inronra hirerata nruvaro ¹⁰Kotira mwanraquravanto Sitiveninra kyaahaqa huvaro mwia quavanto kepukyaqa huvatara tita, mwi vaisinramwuhua hia qioqama kye mwia qua nraatara kyora. ¹¹Mwihua

hia qio mwia nraatara kyaaqara huvata mwihua vaisi mponramwu utaru munima nyita tiqata, Nkyenramwu Sitiveninraqaa unra qua ntumwa kyeta tiqata mwitaama qiate, Sitiveniva Mosesiraravata Kotiraravata uaqia hi quarama ti varihata riaunanrave, qiate, tita.

¹²Qio mwihua mwitaama kyeta unra qua tuvata Iutaa nronra vaisive, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwihua mwi quara riovaro mwihua raraqaa tovata mwihua uro Sitiveninra ntavaaqavu kyeta vitaqita uro kaanasorivanto ntuvaantuama vita varuraqi kyora.

¹³Kyeta mwihua vaisi mponramwu Sitiveninraqaa unra qua vataate tita, nyaanrovata mwihua nrumu tiqata, Mwaa vaisiva ena ena iharo Kotira nraamwuanra uaqia hi quara ti variho. Mwiva Mosesiva mwaanra qua timwa torara uaqia hi quara ti variho. ¹⁴Tire airivanto varunanraqa mwiva mwataama tiho. Iesusiva Nasaretinyaava mwaa nraamwunra Kotira nraamwu ntapairi kyaananrove, tiho. Iesusiva Mosesira mwaanra qua qaqira kyero qaraakya qua tiri timwiananrove, tiho. Sitiveniva mwi quara mwi quara tihata riaunanrave, tita.

¹⁵Mwitaa ti varuvata kaanasorinramwuvanto nraamwuqi varuhua variqata Sitiveninra taqovaro mwia viri kyuqe viri nyaamwunyaahua siri voti huva vahura.

Sitiveniva nkyiari timwa nyu quara

7 Mwihua unra qua mwitaa tiqata Sitiveninraqaa qua vate varuvaro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivanto Sitiveninra kyapara hiro tiqaro, Qio mwihua qutaave tita hia? tuvaro ²Sitiveniva tiqaro, Ni

kata pakyaahuavata ni kohuavata nkye nte qianinra rie variate. Haaru Evarahaamuva tiri haivaqava mwiva hia Haraanini vu entara mwiva Mesopotemia mwatani varuvaro mwanriqa peqavanto Kotiva govarama viro ³Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, Ena nramwunaahuavata, ena mwaatavata, qaqira mwaini kyera nte i nraamwutaani mwatarani quante, turave.

⁴Mwitaa tuvaro Evarahaamuva Karatia mwatani varura mwini kyero kyatiro uro Haraanini varurave. Qio nai qova qutu vuvaro Kotiva qaiqaa tuvaro Evarahaamuva mwaa mwatara nkye variara mwaini nrunrave. ⁵Mwi entara Kotiva hia Evarahaamunra mwata mwunrave. Evarahaamuva nai kyuqu ntamwa taani mwatara mpoqiavata hia mwunrave. Mwi entara Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, Qio mwaa mwatara nraakiara nte i mwinrenrave. Mwaa mwatara i mwatama vahiananrove. E nraaqiara mwataraterahua mwatama vahianarove, turave. Qio mwi entara Kotiva nriqiqaa kyauqu vateqaro tu entara hia Evarahaamuva nraaqiara mwato entara ⁶Kotiva mwaa quara timwa mwinro tiqaro, Nraakiara e mwata humwuanramatera nraaqiarahua mpo mwatani uro varivata mwi mwatanaahua e mwataraterahua qoraqamaqita vi varivata mwihua airi ihi 400 ihia mwi mwataraqi variqi vivarave.

⁷Qio mwi entaraqaataina nte e mwataraterahuaqaa ntaqikyihua mwihuaqaa qua vateqanama mwihua qoraqama nyataaninrave. Nte mwihua qoraqama nyataarita mwiaqaataita e mwataraterahua mwi mwataraqaataita kytita nrumu mwaa mwataraqaa variqata ni nutu tuaaheraqita vivarave, turave.

⁸Kotiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nriqiqaa vato quarara Evarahaamuvavata, mwiva mwatarataihua-vata, qati nraahu riemwa taate tiro, Kotiva qoraisi nraaqiara mwamwanta toqaani okyarara Evarahaamunra mwunrave. Mwiaqaatairo Evarahaamuva nai nraaqiara Aisaakira mwatatovaro 8 enta nritarovaro mwia mwamwanta toqa mwatorave. Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro Iaikopuva tiri haivaqahua 12 nramwu sova varurave.

⁹Qio tiri haivaqahuanramwu variqi vita, mwinramwuhua nkyiari sata Iosepira kyarua kyaaruma mwateta mwia uaqiama mwatarerata mwia ntavaaqavu kyeta mpo mwatanaahua nyita munima varovata Iosepira rupaqita uro Isipini kyora. Mwini uro kyovaro Iosepiva mpo mwatanaahuaqaa quminaqama kyero kyaiqa vare varuvaro Kotiva mwiavata varurave.

¹⁰Kotiva mwiavata variqaro Iosepira mwia kyaahaqamaqi vuvoro mwiva qio varurave. Perova Isipi mwataqaa ntaqikyua Iosepira nraanrovoro mwiva mwia vuqaa uro varuvaro Kotiva mwia vu nraato kyaahaqa huvaro Perova mwianra kyuqe vaisivanto kyuqe vu nraato vataavave timwa kyero mwia nronraqama kyero tiqaro, Nte vunyaava variarira e ni naakiara variqarama ni nraamwuqaavata ni mwataqaavata ntaqikyante, turave.

¹¹Qio mwi entara nronraqama kye aara nto entava Isipinivata Kenaanini-vata vahuvata nraakye qora uaqiama kye varuvata tiri haivaqahuanramwu-vata kyarara hurave.

¹²Mwitaa huvaro Iaikopuva riovaro kyara (raisi voti huva) Isipini vahuvo tuvaro riero mwiva tiri haivaqahuanramwu mwini sitovata vurave. ¹³Mwihua mwini taara nani vuvaro Iosepiva qoqaa timwa nyinro tiqaro, Nte nkyi satavantove, tuvaro Perova Iosepira

vataahuara riero qamwata nyatovaro
¹⁴Iosepiva qua vara kyero nai qorara tiqaro, Evata, ena nraakye nraaqiararavata ekyaaama mwaini Isipini nriate, tuvata nraakye qora 74 nramwuvanto Isipini vurave.

¹⁵Iaikopuva kyatiro uro Isipini variqiro viro qutu vuvata tiri haivaqahuanramwuvata mwini variqi vita qutu vurave. ¹⁶Mwinramwuhua qutu vuvata mwihua mwamwanta mwia varaqita Sekemi mwatani uro Evarahaamuva munima nyuvata Hamonraa mwatanaavanto mwata mwunraqi quntamwa torave.

¹⁷Qio airi ihi nritarovaro Kotiva haaru nai nriqiqaa kyauqu vateqaro Evarahaamunranra e mwataraterahua kyaa-haqa hirerave tu entava qaumato vuhuvata nraakye qoravanto kyatita Isipini vuhua airiqama vuvaro ¹⁸vaisi mpo vunyaa vaisivanto hia Iosepira ntapihi kyova qovarama viro Isipiqaa ntaqikyirero varurave.

¹⁹Mwiva hia tiri haivaqahuaqaa ntapihi kyero ntaqikyiqiro viraitiro, mwiva mwihua uaqiamaqiro viro tiqaro, Nkye nraaqiara mwata kyeta qaqira kyaivata qutu quate, turave.

²⁰Perova mwitaa tuvoro tiri haivaqava mpovanto Mosesira mwatatovaro mwiva nraaqiara kyuqeva varuvaro mwia nrova hia mwia qaqira kyaraitiro, tora taaramponramwuanra nraamwuqi mwia uqeta kye ntaqikyiqiro viro ²¹mwiaqaatairo vitaqiro nramanri tokyani uro uqeta tovaro Perora nraamwunravanto mwia puaama kyero, Nte mwia virirerave, timwa kyero mwiva nai nraaqiaraqaa ntaqikyuntama kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro vurave. ²²Ntaqikyiqiro vuvata Mosesiva ekyaa Isipi mwatanaa okyarave kyaiqave nraamwutovaro Mosesira kyaiqavantovata quavantovata anoma kyero kyuqe hurave.

²³Qio Mosesiva 40 ihi vara kyero mwiva tiqaro, Kyai nte ntena nramwunaahua Isareru uro taqaankye, timwa kyero ²⁴uro taqovaro Isipi vaisi mpovanto Mosesira nramwunaa mpo uaqiama mwate varuvaro Mosesiva nai nramwunaa mwia kyaara Isipi vaisi mwia ru kyero kyorave. Mosesiva nai riero tiqaro, ²⁵Ni nramwunaahua nianra mwitaama tivarave. Tiri kyaahaqa hiarive tiro Kotiva titaiharo nriave. Mwihua nianra, Mwi vaisiva mwaa kyaiqara uaqia hi kyaiqaraqitairo tiri huvantu timwataarivave tivarave, tiro. Mosesiva mwihua mwitaave tivarave tuvataavata mwia nramwunaahua hia mwitaa turave.

²⁶Varuvaro mwia qanranraa Mosesiva taqovata mwia nramwunaa Isareritanavanto nkyiaritana nraahu ntaqi varuvaro Mosesiva uro mwitanahuara tiqaro, Eqaate. Nkyetana mwaini riaate. Nkyetana kuua nramwunaave. Nanraqamave nkyetana ntaqi variavo? tuvoro ²⁷vaisi mpovanto nai hena vaisi ri varuva Mosesira rataa kyero tiqaro, Tava iara tiriqaa nronraqa hira ntaqikyiente tiharave nrianro? ²⁸E enta Isipi vaisi mpo ru kyaarantema kyera nivata ru kyarerave uti variaro? tiro.

²⁹Tuvoro Mosesiva mwi quara riero Isipisairo aatu ntugema kyero uro mwata mpo Mitiaanini varurave. Mwini variqaro mwiva qoraisi nraaqiara taaratana mwatatovaro.

³⁰Mwini variqiro vuvaro 40 ihi nritarovaro Mosesiva qumina mwatani Sainai taqi nraaqani nrohiqaro taqovaro kyatari mpo qia ite varuvaro mwigitairo Kotiva titova nyaamwunyaava qovarama vurave.

³¹Qovarama vuvaro Mosesiva nrihanrama viro vaisairo kyatari ite varura taqarerave timwa kyero

riovaro Kotira quavanto mwiqitairo mwia timwa mwinro tiqaro. Nte mwanriqavantove.

³²Nte nkyi haivaqahua Evarahaa-munrave, Aisaakirave, Iaikopurave, mwihuaqaa ntaqiky i varuvave, tuvaro Mosesira mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntuvoro mwi inraikyara taqaankyorave tiro aatu hi varuvoro

³³Kotiva timwa mwinro tiqaro, E variana mwatara mwia kyotataqaave. Ena kyuqu nraamwuma taananra qatinani vara kyera sivira variante.

³⁴Nte taqauqata Isipivanto ni nraakye qora uaqiama nyate variavo. Ni nraakye qoravanto atura ntiqata qiara nte riena mwihua kyaahaqa hirerarama tumuqo. Qio nrinraqena nte i Isipini titaankye, turave.

³⁵Qio mwi vaisira Mosesira tauraa Isarerivanto mwia qoririma kyeta tiqata, Tava i vara nronraqama kyero tiriqaa ntaqikyante tiharave nrianro, tu vaisira, mwi vaisira Kotiva nronraqama kyero tiri haivaqahua kyaahaqa hirero mwihuaqaa ntaqikyiarive tiro, mwia titorave. Kotiva titova nyaamwunyaava qia ito kyatarirai variqaro Mosesira Kotira qua timwa mwuvoro ³⁶Mosesiva vuva uro tiri haivaqahua Isipiqitairo sitarera hiro Isipiqivata kyaarera Nraanre nramanriqiaavata qumina mwatanivata nronra kyaiqa varaqiro vurave. Qumina mwata mwiaqaa 40 ihia nronra kyaiqa varaqiro viqaro tiri haivaqahua sitaqiro nrumu mwaini kyorave.

³⁷Qio mwi vaisiva Mosesiva Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva ni titaintema kyero vaisi mpo titairaro mwi vaisiva Kotira qua qiananrove. Mwi vaisiva nkyiqitairoma qovara hiananrove, turave.

³⁸Tiri haivaqahua mwihua hia vaisivantovata varu mwatara qumina mwataqaa variqi vuvaro

Mosesiva mwihuavata varurave. Mwiva tiri haivaqahuavata varuvoro nyaamwunyaava Sainai taaqiqaa variqaro Mosesira timwa mwuvoro mwiva Kotira qua qati vahiqiro quani quara varero tumu mwi quara tiri haivaqahua timwa nyunrave.

³⁹Mwiva Kotira qua varero tumu tiri haivaqahua timwa nyuvata mwihua hia mwi quara riarerave timwa kyeta Mosesira qua raaquta kyeta qaiqaa Isipini quataa huvata varurave. ⁴⁰Qio (Kotiva mwia nraanrovoro Mosesiva Sainai taaqiqaa mwaanri ntero vuvata) mwihua Eroninra (Mosesiva tauraa varuvoro mwiva mwia nraakiara varurara) tiqata, E tirini mwanriqa mponramwu ututairata mwihua tiri tivuni viqata tiriqaa ntaqikyiate. Mosesiva tiri Isipisairo tivitaiqiro nriva nai tainive viho? turave.

⁴¹Mwita timwa kyeta mwihua qati inraikyaqo purimakau nraati utu kyeta mwi inraikyarara mwanriqave timwa kyeta mwi inraikyara qamwata mwatarerata nkyiari quara ru kyeta qia quara mwatorave. Mwihua mwita hiqata nkyiari kyauquqotaita ututo inraikyara nrutu tuaherarerata omwataavata nronrave.

⁴²Mwita huvaro Kotiva mwihua taqero mwoqa nyinro nkye uaqia hi kyaiqara utuqita quate tuvata mwihua qumina nyaamwuqi vahi inraikyara huarive, torave qovorave, mwi inraikyarara mwanriqavantove timwa kyeqata qamwataqita vurave. Poropeti mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Isareri nraakye qora tuaavo, nkye 40 ihia qumina mwatani nrohiqatama

nkye hia nini sipisipive purimakauve ru kyeta qia quara matorave.

⁴³Qaqao, nkye nkyeta mpo inraikya mpo inraikya ututo inraikyarara quara rukyeta qia quara mwate varurave.

Nkye qumina mwatani nrohiqata mwan-
riqa mpo
mwia nrutu Morokura nkye mwia seri
nraamwu
vara qu vareqata nrohi varurave.
Mpo inraikya nkye qovora mwia nrutu
Repaninra
nkye mwiavata vareqata nrohurave.
Mwi inraikyarara mwanriqave timwa
kyeqata
qamwata mwatarerata utu torave.
Qio mwia kyaara nte nkyi nyianra
Papironi mwia mwoqani vahi
mwatarani

sitaarita vivarave, turave. (*Amos 5:25-27*)

Kotiva mwitaa turave.

⁴⁴Qio tiri haivaqahua qumina
mwatani hia vaisivantovata varu
mwataraqaa variqi viqata mwihua seri
nraamwu Kotira nraamwu vareqata
nrohurave. Mwi nraamwunranra Kotiva
Mosesirara mwataa mwataama kyera
ututaante tuvaro ututorave.

⁴⁵Mwia nraakiara tiri haivaqahua
mwi nraamwunra nkyiari sohuamwan-
raqaataita vara kyeta varaqi viqata
mwihua Iosuaara vatama kyeta vi
varuvaro Kotiva mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua qatinani vara kyovata
tiri haivaqahua mwihua nraatara kyeta
mwihua mwata varorave. Qio tiri
haivaqahua seri nraamwu mwiqi variqi
vuvaro tiri haivaqava Ntevitiva varu
entava nri ntorave.

⁴⁶Nri ntovaro Kotiva Ntevitirara
qamwateqaro varuvaro Ntevitiva
Kotirara tiqaro, E tiri haivaqara
Iaikopuraqaa ntaqiky variaravave.
Qiove nte ini nraamwu hoqa
mwataaninrave? tuvaro Kotiva qaqao
tiro, I mwaquvanto hoqa mataarive,
tuvaro ⁴⁷mwia mwaquvanto
Soromoniva Kotira nraamwu hoqa
mwatorave.

⁴⁸Qio riaate. Kotiva mwiva kepukya-
vanto nyaamwuni variva mwiva hiam

qumina vaisivanto hoqataa nraamwun-
raqi variananrove. Kotiva nai poropeti
vaisi timwa mwinro tiqaro:

⁴⁹Nyaamwuvanto nte mwata kyaavina
variqana

ekyaa inraikyaqaa ntaqikyari
taintavama vaiho.

Mwatavanto nte kyuqu mpiami vataari-
vama vaiho.

Nkye nanra nraamwuve hoqa
matevarave?

Hiam nte variari nraamwunra nkye qio
hoqa tevarave.

Hia nte qio nraamwuqi varianinrave.

⁵⁰Qutaave nte ntena kyauquqotaina
ekyaa mwi

inraikyara utu kyena vataurave? turave.

(*Ais 66:1-2*)

Kotiva mwitaa turave.

⁵¹Nkye Kotira qua hia riaataa ihata
hia riaavo. Nkyi mwutukyave nkyi
nyaatovanto unra mwanriqanra vaiho.
Nkyi mwutukyavanto hiam Kotirara
vaiho. Nkye nkyeta haivaqahua nraan-
tanteta Kotira mwanraqurara hia kyakya
ihatama variavo.

⁵²Nkyi haivaqahua Kotira qua tu
vaisihua ekyaa mwihua uaqiama
nyatorave. Kotira qua tu vaisihua
takuravata hia uaqiama nyatorave,
ekyaa mwihua uaqiama nyatorave.
Kotira qua tu vaisihua haaru qumina
vakya Kotira qua tiqata, Kotira kyaiqa
vaisivanto ntapihi kyero nrohi variari
vaisiva mwatani tumuananrove, tuvata
nkyi haivaqahua mwitaa tu vaisihua
ru kyontema kyetama nkyevata
ntapihi kyero nrohi vari vaisiva mwiva
mwatani tumihatama nkye mwiavata
uaqiama mwatetama mwia ru kyeta
hiavo. ⁵³Nyaamwunyaahua Kotira qua
mwaanra nkyi timwa nyi variavata
nkye Kotira qua mwaanra riaataara
vaihatama nkye hia mwi quara rieta
hiavo, tiro.

Oriqotaita Sitiveninra ntuqutu kyora

⁵⁴ Sitiveniva mwitaa tuvata kaana-sori vaisinramwu mwi quara riovaro mwihua mpoqama kyero raraqa tovata nkyiari aanrai kuti varuvaro ⁵⁵ Kotira mwanraquravanto Sitiveninra mwiaqaa ntaqikyiqaro kepukyaqama mwatovaro Sitiveniva nyaamwuni vuru taqovaro Kotiva hu inraikyava itero takyuqi varuvaro Iesusiva Kotira kyauqu kyaatutani siviyo varuvaro ⁵⁶ mwiva tiqaro, Qio taqaate, nyaamwuvanto qatua viharo nte taqe varuqaro Iesusiva mwatani mwatatai nraaqiarava, mwiva Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto siviyo variho, tiro.

⁵⁷ Sitiveniva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire mwiva uaqia hi ququaarura tira riaarorave, timwa kyeta kyauqo nkyiari nyaato titateta qua aakyara ntamwaqi vita uro ⁵⁸ Sitiveninra ntavaaqavu kyeta uro Ierusaremi mwaaqani kyeta ori vara kyeta mwia ntuqutuqi vita uro mwia aavata ntuqutu kyora.

Sitiveninranra vaakya unra qua tuhua oriqotaita mwia ntuqutirera hita mwihua nkyiari vaaqa qatinani vara kyeta uro ⁵⁹ qaraakya vaisi mpo mwia nrutu Sorura kyuqutarani vateta uro Sitiveninraqaa ori kyarerata vuvaro Sitiveniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Qio nronrao, Iesusio, Ni manraqura vitaante, timwa kyero ⁶⁰ mwiva tori kyauru raviro paatiro aakyara ntero tiqaro, Nronrao, hia mwihua uaqia hi inraikyara utuara kyaara mwihuaqaa qua vataante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

8 Qio Sitiveninra ntuquti varuvaro Soruva mwini variqaro mwia qioma ru kyevarave tura.

Soruva Iesusira nraaqiara ru taiqa kyarero uti varura

Qio mwihua Sitiveninra rukyeta mwi entaraqaataita mwihua Iesusira nraaqiaranramwu mpoqama kyeta uaqiamaqita vura. Uaqiamaqita vuvata Iesusira nraaqiara Ierusaremini varuhua tirivata rivorave timwa kyeta Ierusaremi mwini kyeta Iutia mwatani mpo mwatukya mpo mwatukya vura.

Mponramwuvanto Sameriaani uro varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraahu Ierusaremini varura.

² Vaisi mponramwu Kotira quara mwutukya ntuhua Sitiveninra mwamwanta varaqiata ntataqi vita uro quntamwa kyora.

³ Mwia quntamwa tovaro Soruva Iesusira kyaiqavata, Iesusira quavata, taiqa kyarero uti variqaro mwiva uro mpo nraamwu mpo nramwuqitaiqaro Iesusira nraaqiaraqahuhua vaisivata, nrahesivata, ntavaaqavuqiqaro karavuqi kyora.

Sameriaani Iesusira qua uro timwa nyunra

⁴ Soruva mwitaamaqiro vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Ierusaremiqitaita mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi varuvaro ⁵ Piripivavata vevara Sameriaani uto mpo mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva mwiva Kotiva titaiva mesaiaavantove, ⁶ tuvata nraakye qoravanto riovaro mwiva kyuqe qua timwa kyeqaro nronra kyaiqavata vare varuvatara tita, mwihua mwia qua nrumu tirema variqata kyuqema kyeta rie varura.

⁷ Rie varuvata vaana mpohuavata qua aakyara nteqata mpo vaisinramwuqi-

taita nritarovarō Piripiva airi nriqa vuhuaave, mwamwanta hia qakyaa uhuave, kyuqu uaqiama vuhuaave, kyuqema nyatero. ⁸Mwitaamaqiro vuvata mwi mwatukyaraqinaahua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

⁹Mwi mwatukyaraqinaa vaisi mpovanto mwia nrtutu Saimonivave tuva varura. Mwi vaisiva vuhaa pahaave, quaha utua kyaiqarave, varaqiro vuvata Sameriaavanto mwia kyaiqara kyauqu ntukikinraaqate varuvaro mwiva tiqaro, Nte nronravantove, ¹⁰tuvata mwi mwatanaahua nronra vaisivata, pata vaisivantovata, mwianra nronraqama kyeta riemwaqi viqata mwi vaisirara mwiva Kotira kepukya inraikya varaivave tuvaro ¹¹mwi vaisiva airi enta quahave mpo kyaiqa nronra kyaiqa varaqiro vuvata mwi mwatanaahua kyauqu ntukikinraaqate varura.

¹²Mwitaa hi varuvaro Piripiva nri ntero kyuqe mwakyaakya Kotiva ntaqikyianinranrave, Iesusiva Kotiva titaiva mesaiaavanto varianinranrave, timwa nyuvata mwihua mwi quarara qutaave timwa kyeta mwihua nraakye-vantovata vaisivantovata nramanri varora. ¹³Saimoniva mwivavata mwi quara riero qutaave timwa kyero mwiva nramanri varero mwiaqaatairo mwiva Piripikyantiri variqaro Piripiva nronra kyaiqa varorara mwiva nai kyauqu ntukikinraaqate varura.

¹⁴Qio Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Ierusaremini variqata riovata Sameriaavanto Kotira quara qamwateqata variavo tuvata mwihua Pitaakya Ionikya sitovata ¹⁵mwitanahua uro nteta mwi mwatanaahuavata variqata mwihuavata Kotira mwanraqura varaate tita, Kotirara aakyara ntora. ¹⁶Mwi entara mwi mwatanaahua tire Iesusira nraaqiara varirerave tuhua

nramanri nraahu nyuhua variqata hia Kotira mwanraqura varovata

¹⁷Pitaakya Ionikya Kotirara aakyara nteqata nkyiari kyauqu mwihuaqaa vatovata mwihua Kotira mwanraqura varora.

¹⁸Mwitaa huvaro Saimoniva taqovata Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua nkyiari kyauqu vaisiqaa vatovata mwi vaisihua Kotira mwanraqura varovaro Saimoniva taqovaro mwia mwutukya ntuvaro mwiva munima varaqiro mwitanahua nyinrenro hiro tiqaro, ¹⁹Munima mwaa varetama nivata nronraqama kyaivaqenama nte-vata ntena kyauqu vaisiqaa vataarita mwihua Kotira mwanraqura varaate, tiro.

²⁰Mwitaa tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, I qua uaqia hi quarama vaiho. Ena qua kyaara ena munima mwia vatama kyera vira taiqa quante. Kotira mwanraqura hiamu munima kyera varenanrave. Kotiva nai mwanraqura nraakye qora qatima nyi variho. ²¹Kotiva taqaiharo i mwutukyavantovata i vu nraatovantovata uaqiamama vaiho. Mwitaa hirara tira, e hiamu qio tire varaana kyaiqara evata varenanrave.

²²Qio ena uaqia hi kyaiqara utinanna qaqira kyaante. Mwia qaqira kyera Kotirara aakyara ntairaro mwiva qiove tirera, e uaqia hi kyaiqara utuana quava taiqa quananrove. ²³Nte taquaqara e mpoqama kyera mwutukya ntihara vairiqahi variara vaisivave. Uaqia hi kyaiqava i ntavaaqavu kyaihara e uaqia hi kyaiqara uti variaro, tiro.

²⁴Pitaava mwitaa tuvaro Saimoniva Pitaakya Ionikyara tiqaro, Qiove nkyetana nianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaro nkyetana nianra timwataa quava hia qovara hiarive?

tiro. Saimoniva mwitanahuara mwitaa tura.

²⁵ Pitaakya Ionikya nraakye qora Iesusira quave Iesusira okyararave timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua tumu ntanteta verara Ierusareminianra vura. Mwitanahua mwinianra viqata Sameriaani vahu mwatukyara mponramwuqi viqata Iesusira qua kyuqe qua timwa nyiqita vura.

**Piripiva uro Itiopia nronra
vaisi mpo timwa mwu quara**

²⁶ Qio Piripiva Sameriaani varuvaro nyamwunyaava Kotira kyaiqa vaisi mpovanto Piripira timwa mwinro tiqaro, E sivira vevara Ierusaremisairo Kasaani-anra vi aanranraqaa quante, tura. Mwi aanranraqaa hia airi vaisivanto vita nrita hu aanrava vahura.

²⁷⁻²⁸ Piripiva siviro vuva uro ntero taqovaro Itiopia vaisi mpovanto aanraqaa varura. Mwi vaisiva nronra vaisivanto variqaro mwiva nai vunyaa nraakye mwia nrutu Kantesira mwia kyaiqa varaqi viqaro munimave taakisi kyaiqaqaa ntaqiky vi ruva, mwiva uro Ierusaremini Kotira nrutu tuaahera kyero mwiaqaatairo uro ntantero vevara nai mwaatani virero aanrani viro.

Mwiva aanraqaa viqaro qosivanto ntanrau vare vuraqi mwatakyaa viro variqaro Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varura.

²⁹ Mwi mpukuraqi kyaara nti varuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira timwa mwinro tiqaro, Uro qosivanto ntanrau varero nrinra mwia hunta kyaante, tu-
varo ³⁰ Piripiva hiantero uro riovaro mwi vaisiva Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varuvaro Piripiva mwia kyapara hiro tiqaro, E kyaara ntiqara mwi quara okyara ntapi-hirave hiaro? tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Hia mpovanto ni kyaahaqa hiraqe nte nataama kyenave mwi quara okyara ntapihianinrave? E mwaaqi mwaaanri ntera nivatama kyera variqarama ni kyaahaqa hianta, tiro.

³² Qio mwi vaisiva Aisaiaara mpukuqi-tairo mwaa quara kyaara nti variro:

Sipisipi quara ru kyarera utiharosipisipivanto

hia qua tintema kyero mwivavata hia qua tiho.

Sipisipi nraati kyaahi teqe variavaro sipisipi nraativanto

hia qua tintema kyero mwivavata (nai nramwutaahua suqaa variqaro) hia qua tiho.

³³ Mwia uaqiama mwateqata hia mwia qua ntapihi kye riaarave.

Mwia ru kyaavarora tiro, mwiva mwata humwuanrama taarihua hia varivaro

hia mpovanto mwihuara qiarivavata variananrove, tura. (Ais 53:7-8)

³⁴ Qio mwi vaisiva mwi quara kyaara ntumwa kyero Piripira kyapara hiro tiqaro, Mwaa quara ta vaisirara turave? Aisaiaava nanrianra turave iho? Mporara turave iho? tiro.

³⁵ Tuvaro Piripiva timwa mwinro tiqaro, Mwi quara Iesusirara timwa tairave, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva Iesusira okyara kyuqe qua mwia timwa mwinro.

³⁶ Aanraqaa vuhua nramanri rumpua mpotua vahunani uro ntovaro Itiopia vaisi mwiva tiqaro, Qio taqaante. Mwaa nramanrima vaiho. E qiove tirera, nte nramanri varaankye, tiro.

³⁷ [Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, E ena mwutukyaqitairave vu nraatoqi-tairave qutaave tirera, qioma e nramanri varenanrave, tuvaro mwiva tiqaro, Qio nte qutaama Iesusirara mwiva Kotira mwaaquve tuqo, tiro.]

³⁸Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qosi mwia ntavaaqavu taivaro mwaato variarive, timwa kyero mwiva Piripikya nramanriqi mwaamwi ntovaro Piripiva mwia nramanri mwunra.

³⁹Nramanri mwi kyero mwitanahua nramanriqitai mwaanri ntovaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto Piripira vitero vuvaro Itiopia vaisivanto hia mwia qaiqaa taqaraitiro, mwiaqaatairo mwiva qamwataqiرو qaiqaa nai mwaatanianra vurama.

⁴⁰Mwiva vuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira vitaqiرو uro Asatoti mwatukyaqaa kyovaro Piripiva ntipihi kyora. Mwiaqaatairo mwiva mpo mwatukya mpo mwatukya variqiرو viqaro Iesusira qua timwa nyiqiرو viro Sisariaani uro ntora.

Soruva Iesusira nraaqiaraqama vu quara

(Kyaiqa Varora 22:4-16, 26:9-18)

9 Qio Soruva Ierusaremini variqaro Iesusira nraaqiaraqama vuhua ru kyaani quara timwaqiرو viro mwiaqaatairo uro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisiara tiqaro, ²Qara ntumwa kyera ni mpiraqena nte Ntamaasikaasi mwatukya nronraqi uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikyihua nyianrita mwihua taqaivata Iesusira nraaqiara Iesusira aanraqaa vihua varivera, nte mwihua vaisive, nraakyeve, rupa kyena sitaqina mwaini Ierusaremini nrumu karavuqi kyaankye, tiro.

³Mwitaa timwa kyero Soruva qaravata varero Ntamaasikaasi mwiniandra viro. Qio Ntamaasikaasi qaumato aanraqaa vi varuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakyaa voti huva Soruva vi varunani itovaro ⁴Soruva mwatasata tumu ntiro variqaro

riovaro qua mpovanto mwia nraanrenro tiqaro, Soruo, Soruo, nanra kyaarave e ni uaqiama mate variaro? tiro.

⁵Mwitaa tuvaro Soruva tiqaro, Nronrao, e tavave? tuvaro quavanto mwitaama tiro: Nte Iesusivave. Nte e uaqiama mate variarava mwivama huqo, tiro.

⁶Mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio sivira mwatukyaqi viraro mpovanto e mwitaa mwitaa hinanranra i timwa mwianrive, tiro.

⁷Quavanto mwitaa tuvata Soruravata kyeta nruhua qua nraahu rieta hia vaisi virivata taqaraitita, qio mwihua qati mwito varita aatu hi variqata hia quavata tura.

⁸Mwihua hia quavata tuvaro Soruva mwataqaatairo siviro taqaankye tuvaro mwia vuvanto qipa vuvaro hia qio taqero. Hia qio taqovata mwia vatama kyeta nruhua mwia kyauqu tu vareta Ntamaasikaasini vitaqita uro kyora. ⁹Mwini uro kyovaro Soruva taarampo entara vu qipa vuvaro variqaro kyaravata nramanrivata hia nronra.

¹⁰Mwitaama varuvaro Iesusira nraaqiara mpovanto Ntamaasikaasini varura. Mwi vaisira nrutu Ananaiaasiva, mwiva variro ruvaata votima kye taqe varuvaro nronravanto mwia nraanrovoro mwiva tiqaro, Nronrao, nte mwaa varuqo, tuvaro ¹¹nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwatukyani aanra mpo mwia nrutu *Ntapihikye Vahi Aanranrave* qianani viravama Iutaasira nraamwu qesana uro ntera vaisi mpo mwia nrutu Soruva mwiva Tasaasinyaa vaisi qio mwianra uro kyapara hianta. ¹²Soruvanianra aakyara nte variqaro ruvaata votima kye taqaihora e Ananaiaasiva uro ntera mwiva qio taqaarive tira ena kyauqu mwiaqaa vataararo mwiva qio taqaiho, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva tiqaro, Qaqao, airi vaisivantoma mwi vaisira okyara ni timwa mpiavana riaurave. Mwi vaisiva Ierusaremini variqaro i nraaqiara ntapihi kyeta nrohi variachua airi uaqiama nyate varivave. ¹⁴ Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mwia qara mwivaro mwiva mwihuaqaatairo kepukya varero mwaini Ntamaasikaasini i nrtu nte variachua ruparero nrivave, tiro.

¹⁵ Ananaiaasiva mwitaa tuvaro nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Qio hia aatu hiraitira mwini quante. Ntenavanto mwi vaisira mwatama tauqaro mwiva nte mpo inraikyaqo kyaiqa varaani inraikyara kyuqera voti hiarivama variananrove. Mwiva ni kyaiqa vaisi variqaroma mwiva mpo mwatanaa mpo mwatanaave, vunyaa vaisinramwuve, Isareri nraakye qorave, mwiva mwihua ni nutu timwa nyiananrove. ¹⁶ Nraakiara mwiva nianra rieqaro ni kyaiqa varaqiro viro mwia kyaara nriqa quani inraikyara, mpo inraikya mpo inraikya varaananrove. Qio nte mwi okyarara ntenavanto mwia nraamwutarerave, tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva uro mwi nraamwunraqi vera ntero nai kyauqu Soruraqaa vatero mwia timwa mwinro tiqaro, Ni katao, Soruo, nronravanto Iesusiva e mwainianra nriqanra taqaarava mwivama ni titaiho. E qaiqaa qio taqairaro Kotira mwanraquravantovata i utaqi kepukyaqa hiqaro variarive tiro, mwiva ni titaihanama nruqo, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Sorura vuqaatairo eqarori inraikya tonamwu voti huva vi vuvaro mwiva qio taqeqaro siviro varuvaro Iesusira nrutuara nramanri mwunra.

¹⁹ Mwuvoro mwiaqaatairo mwiva kyaravata nrenro qio mwiaqaatairo kepukya varero varura.

Soruva Ntamaasikaasiqi Kotira qua timwa nyunra

Mwiaqaatairo Soruva Ntamaasikaasiqi mpo entanramwu Iesusira nraaqiaranramwu kyapata varura.

²⁰ Mwini variqaro qamwanrama kyero mwiva Iutaa mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero Iesusira timwa nyinro tiqaro, Qutaama mwiva Kotira mwaaqu variho, tiro. ²¹ Mwitaa tuvata mwihua mwia qua rieta nrihanrama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qutaa mwi vaisivave Ierusaremini variqaro Iesusira nraaqiara uaqiama nyate varirave? Qutaa mwivave Iesusira nraaqiara rupa varero uro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwu nyinrenro mwaini nrivave? tita.

²² Mwitaa ti varuvaro Sorura quavanto mpoqama kyero kepukyaqa hi varuvaro Soruva tiqaro, Iesusiva mwivama mesaiaavantove, timwa kyero mpo qua mpo quaqitairo Iesusira mesaiaa okyarara nyaamwutovata Iutaa vaisinramwu Ntamaasikaasini varuhua mwia qua nraatara kyaare tita taqovarovata Sorura quavanto nraahu mwihua qua nraatara kyora.

²³⁻²⁴ Mwitaa ti varuvaro mpo entanramwu nritarovata Iutaa vaisinramwu ntuvaantuama vita variqata Sorura ru kyerara qua timwa kyeta vateta mwia entaqivata, qaatatoraqaavata, vasaamwunra qesana vaimwanraanra ntaqikyi varura. Mwitaama varuvaro Soruva nai ru kyarera hu quara vaakya riovata ²⁵ mwia vataqita nrohu vaisihua mwia kyaahaqa hiqata mwia tua nronraqi ntumwa kyeta ori vasaamwunraqitaita

kyaantaqaama kye mwaati qatinani kyovaro vura.

Soruva Ierusaremini vura

²⁶ Soruva Ierusaremini vuva uro Iesusira nraaqiara mponramwu kyapata kuairama quankye tuvata mwihua qaqao e hia Iesusira nraaqiara variaro timwa kyeta Sorura nraatu aatu hiqata varura.

²⁷ Mwia nraatu aatu hi varuvaro Vanavaasiva mwia kyaahaqa hirero nri ntero Sorura vita varero uro Iesusiva nronraqama kyonramwuhua varunani kyero Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua timwa nyinro mwiva Soruva aanraqaa viqaro Iesusira taqo quara timwa nyinro Iesusiva Sorura qua timwa mwunranravata timwa nyinro. Mwiva Soruva Ntamaasikaasiqivata variqaro Iesusira nrutu nteqaro kepukyaqama kyeqaro Iesusirara mwi mwatanaahua timwa nyunranravata mwihua timwa nyinro. Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua ntapihi timwa nyuvata mwihua mwiaqaataita givoe tita.

²⁸ Mwihua givoe tuvaro Soruva mwihua kyapata variqaro Ierusaremini nrohiqaro hia aatu hiraitiro, Iesusira nrutu ntamwa kyeqaro Iesusira qua mwi mwatanaahua timwa nyunra.

²⁹ Mwitaamaqiro viqaro mwiva uro Kiriki mwataqaa Iutaa vaisi varuhua kyapata variqaro qua timwa nyinro kepukyaqama kyero ti varuvata mwihua rieta mwia ru kyarerata uti varura.

³⁰ Sorura ru kyarerata uti varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Sorura qata vakyaaqa uhua mwi quara rieta, mwihua Sorura kyaahaqa hiqatama mwia vitaqita uro Sisariaani kyeta titovaro mwiva nai mwaata Tasaasini vura.

³¹ Soruva mwini uro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iutiaani varuhuave, Karirini varuhuave,

Sameriaani varuhuave, mwihua qio mwaateraqaama vita varuvaro mwi entara hia mpovantovata mwihua qoraqama nyate varuvata mwihua Iesusira kyaiqara kepukyaqamaqita viqata mwihua Kotirara nronraqama kyeta riemwaqita vuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa hi varuvata airivanto nrita Iesusira nraakye qoraqama vita varura.

Pitaava mpo mwatukya mpo mwatukya vura

³² Qio Pitaava Iesusira nraaqiara kyaahaqa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiro. Nrohiqaroma mwiva Iesusira nraaqiara mponramwuvanto Rintaani varuhua uro taqarero vura.

³³ Pitaava mwini uro ntero taqovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iniaasiva varura. Mwi vaisiva hia mwia mwamwantavanto qakyaa huvaro variqaro mwiva 8 ihi vara kyero taintaqaa nraahu vaiteqaro varuvaro Pitaava uro ntero mwianra tiqaro, ³⁴ Iniaasio, Iesusi Karaisiva qioma i kyuqema kyaananrove. E sivira ena tainta ntapihianta, tuvaro mwi vaisiva qamwanrama kyero siviro.

³⁵ Sivuvata Rintaqaahuvata, Seroniqinaahuvata, taqovaro mwi vaisiva qati siviro varuvata mwiaqaataita mwihua Iesusira nraaqiara varirerata Kotirara aakyara ntoro.

³⁶ Mpo mwatukya Iopaani Iesusira nraaqiaraqaitaro nraakye mpovanto mwia nrutu Tavitaava varura. Mwia nrutu mwia Kiriki quaqitaita tirerata *Ntokaasivave* tura. Ntokaasiva kyuqe nraakyevanto variqaro vehi nraakye qora kyaahaqa hirero kyaiqa vara nyate varu nraakyeva varura.

³⁷ Qio mwi entara mwi nraakyeva nriqa vu inraikyara varero qutu

vuvata mwia nramwunaahua mwia varaqita mwia nramanri ntumwa kyeta qapuqama kyeta nraamwu mpontuna mwaanrinra mwoqaga vahuraqi uro vatora. ³⁸Iopaani varuhua riovaro Pitaava vaini Rintaani varuvata mwihua vaisi taaratana mwini siteta tiqata, Nkyetana Pitaarara mwitaama qiate. Hiantera mwaini tire varunanrani nriante qiate, tuvata mwitanahua uro Pitaara timwa mwuvuro ³⁹Pitaava siviro mwitanahuavata nrinro.

Pitaava nri ntovata mwihua mwia vita vareta verara nraakye vatoraqi vera ntovaro Pitaava taqovata airi nraakye tetoqavanto Pitaara taqeta ntateqata Ntokaasiva qati varu entara mwihua haqirama nyu tuavaaqarave siotive, mpo inraikya mpo inraikyavata Pitaara nraamwute varura.

⁴⁰Nraamwutovaro Pitaava ekyaa mwiqi varuhua sita mwaatani veva kyero mwiva mwiqi variqaro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero. Kotirara aakyara ntamwa kyero mwiva tuqasaa viro qutu vurara tiqaro, Tavitaao, siquante, tuvaro mwi nraakyevea qutu vuraqitairo vu ntapairi kyero Pitaara taqero qio mwiaqaatairo qati siviro mwaamwianrama viro varuvuro

⁴¹Pitaava nai kyauqu tutu kyero mwia kyaahaga huvaro mwiva qio siviro. Qio sivuvuro Pitaava Iesusira nraaqiaranramwuvata, tetoqa nraakyenramwuvata, nyaanrama kyero qutu vu nraakyevea nyaamwutovata mwihua taqovaro mwi nraakyevea qati siviro varura.

⁴²Mwi nraakyevea qati siviro varuvata mwi quara timwaqita vuvata Iopaaqinaa nraakye qora airivanto mwi quara rieta qio mwiaqaataita airi vaisivanto Iesusira quara qutaave tura.

⁴³Qio Pitaava Iopaaqi airi enta variqaro Saimoninra nraamwuqi

varura. Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa varo vaisiva varura.

Pitaakya Koniriaasikya

10 Sisariaani vaisi mpovanto varura. Mwia nrutu Koniriaasiva (mwiva hia Iutaa vaisi variraitiro) mwiva Romeni ntaqu vaisihua vatova variqaro mwiva 100 ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikiy varuvata mwi vaisinramwuhua Itarisaita nruvatara tita, mwihuara Itarinyaahua ntaqua vaisihuave tura.

²Koniriaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva variqaro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotira nrutu tuaahere varura. Mwiva Iutaa nraakye qora vehi varuhua kyaahaga hiqaro variqiro viqaro Kotirara ekyaa enta aakyara nte varura.

³Qio mpo enta enrenro 3 kirokiqa huvaro Koniriaasiva qati variqaro ruvaata voti hura taqero. Taqeqaroma mwiva ntapahi kyero taqovaro nyaamwunyaava Kotiva titova viqetero mwianra tiqaro, Koniriaasio, tuvaro mwiva nyaamwunyaanra mwianra aatu hiro ⁴mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Nronrao, nanrave? tuvaro nyaamwunyaava mwiva tiqaro, E Kotirara aakyara ntaana quarave, e mpohua kyaahaga hiananrave, Kotiva mwianra qamwateqaro iara rieqaroma variho. ⁵Qio vaisi mponramwu sitairata mwihua Iopaaqitaita vaisi mpo mwia nrutu Saimoni Pitaara uro vitaate. ⁶Pitaava vaisi mpo vatama kyero variho. Mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva, mwiva nai nraamwuqi verara kyaarera tokyasataa variho, tiro.

⁷Mwita timwa kyero nyaamwunyaava vuvaro Koniriaasiva mwiva tuntema kyero nai nraamwuqi kyaiqa varo vaisitanahua nyaanrama kyero ntaqu vaisira mpo, mwiva Kotirara aakyara nte

varu vaisiva nai kyaahaqa hi varu vaisira mwiavata nraanrenro.

⁸ Koniriaasiva mwi vaisinramwuhua nyaanrama kyero vaakya taqorara mwi-hua timwa nyinro qio mwihua lopaani sitero.

⁹ Sitovata mwia qanranraa aanraqaa lopa qaumato vi varuvaro Pitaava lopaani variqaro huarivanto virira qiataqa vahuvoro mwiva nraamwu mwoqa tahiporaqa mwaanri ntero Kotirara aakyara ntarero viro.

¹⁰ Mwini mwaanri ntero nraamwuqaa variqaro kyara nraataa huvaro kyara tera hi varuvaro mwia vekya variqaro ruvaata voti hura taqero.

¹¹ Pitaava taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo taari voti hura ekyaa mwia vitiqaa rupertova tumuqata tumuqata tiro tumu ntora. ¹² Taari mwiqi Pitaava taqovaro mpo vahi aasau, mpo vahi aasau vahura. Quarave, qarurave, nyaamwawe, mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvoro ¹³ quavanto Pitaarara tiqaro, Qio sivira ru kyera nraante, tiro.

¹⁴ Tuvoro Pitaava qaqao tiro, Nronrao, hiave. Tire teta mwaanra okyara rieqatama mwi inraikyarara uaqia hi inraikyarave timwa kyeta hia nraunanrave, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvoro quavanto qaiqaa tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyarave qiante, tiro.

¹⁶ Tuvoro Pitaava kuaa qarama kyero nraahu ruvaata mwia taarampo nani taqovaro mwiaqaatairo taari mwia varero tumu ntanero nyaamwuni vura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Pitaava ruvaata voti hura mwia taqorara nraato ti varuvata Koniriaasiva sitonramwuhua mwi mwtukyaraq i nri nteta Saimoninra nraamwuanra kyaparama kyeta uro mwi nraamwunra qesana varita ¹⁸ aakyara nteta tiqata, Saimoniva mwia nrtutu

mpo Pitaavave qiava, mwaa nraamwunraqive nrumu variho? tita.

¹⁹ Tuvoro Pitaava ruvaata voti hura taqorara qati nraahu nraato ti varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Taqaante, vaisi taarampotanavanto i puaa hirerata nri ntaavo.

²⁰ Qio sivira uro mwihua hunta kyera hia aatu hiraitira, mwihuavata quante. Nte mwihua mwaini situqata i puaa hirerata nriahuave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvoro Pitaava mwi vaisihua nrumu varunani uro ntero tiqaro, Nkye tararave puaa hi variavo? Nte mwaa mwivave. Nkye nanra inraikyarave nriavo? tiro.

²² Tuvata mwinramwuhua tiqata, Vaisi mpo Koniriaasiva, mwiva ntaqua vaisihua 100 nramwuqaa ntaqiky i variva, mwiva ntapihi kyero nrohi variqaro Kotira nrtutu tuaahere varivave. Mwitaa ihata ekyaa lutaa vaisivanto mwianra kyuqe vaisivantove ti variavave. Qio mwi vaisiva tiri mwaini titaiho. Koniriaasiva variharo nyaamwunyaava Kotiva titaiwa tumu ntero mwia timwa mwinro tiqaro, E Pitaara nraanrainranro mwiva i nraamwuqi nrumu varirara e mwia qua riaante, tiho. (Mwitaa tiharo Koniriaasiva tiri titaihata nrunro), tita.

²³ Mwinramwuhua mwitaa tuvoro Pitaava tiqaro, Qio mwaaqi vaitaivaqenramwu hura quare, tiro.

Timwa kyero vaitero mwia qanranraa Pitaava siviwo mwinramwuhuvata vu-vata Iesusira nraaqiara mponramwuvantovata lopaqaqiaahua Pitaara vatama kyeta vura. ²⁴ Pitaava mwihuavata vuva uro aanrani vaitero mwia qanranraa mwiva Sisariaani uro ntero taqovaro Koniriaasiva nai nramwunaahuavata nai totinramwuvatama kyero Pitaara vekya varuvaro

²⁵ Pitaava uro ntero nraamwuqi vera ntovaro Koniriaasiva uro mwia taqero

mwia kyuqu tarani tumu ntiro variqaro Pitaara nrtutu tuaahere varuvaro ²⁶Pitaava tiqaro, Qaqao, hia ni nutu tuaaheraante, timwa kyero mwia vara mwaamwianrama kyero timwa mwinro tiqaro, Sivira variante. Hia nte mwanriqavantove. Nte qati vaisima varuqo, tiro.

²⁷Timwa kyero Koniriaasikya qua timwaqiro vuvu uro taqovata airi nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vita varuvaro

²⁸Pitaava mwihuara tiqaro, Nkye ntapihi kyaarave. Tire Iutaavanto varuraro tiri mwaanra quavanto mpo mwatanaahua kyapata variqi quanranra qao timwa taihata varunanrave. Hia mwihua nraamwuqi vera ntaunanrave. Tire tiqata, Tire mwitaa hiararo mwihua uaqia hi okyarava tiriqaavata vahiankyo tita, tire nraahumwaqa ntugema vita varunanrave. Qio mwitaama kyena varuqaro Kotiva mpo okyara ruvaatakya ni naamutaiharo ni pu naatovanto ntapihi vihana ntapihi riaurave. Kotiva hia mpo mwatanaahua qora mwatanaave tihana nte mwihuara qora mwatanaave qiankyorave. Haunri nte tiqana, Nte mpo mwatanaahua kyapata varianinraqaatairo mpo inraikyavanto ni uaqiama mataananrove, qiankyorave.

²⁹Kotiva mwitaama kyero timwa mpihana varuqata nkye mpo mwatanaahua variqata nkye ni naanraavana nte hia qao tiraitina, nte qamwanrama kyena nkye hianani nruqo. Qio nanraqamave nkye ni naanraavo? Nkye tivaqena nte riaankye, tiro.

³⁰Pitaava mwitaa tuvaro Koniriaasiva timwa mwinro tiqaro, Taarampo enta nritaraiharo mwaa mwia varurantema 3 kiroki enrovana nte ntena nraamwuqi variqana Kotirara aakyara nte variavaro qamwanrama kyero ni puqaa vaisi

mpovanto qovarama vurave. Mwia tuavaaqavanto takyuquva ³¹nianra tiqaro, Koniriaasio, e Kotirara aakyara ntaana quarave, e mpohua kyaahaqa hiananrave, Kotiva mwianra qamwateqaroma iara rie variho.

³²Qio vaisi mponramwu Iopaani sitairata mwihua vaisi mpo mwia nrtutu Saimoni Pitaara uro viteta nriate. Pitaava vaisi mpovatama kyero variharo mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva mwiva nai nraamwuqi kyaarera tokyasataa varirave, turave. ³³Mwiva mwitaa tihana nte qamwanrama uro i vita vare nriate timwa kyena vaisi mponramwu sitaurave. Nte sitauqata mwihua uro ntaavara e nianrave tirama nrianro. Qio Kotiva taqe varihata tire mwaaqi ntuvaantuama vita varuro. Qio Kotiva i qua mwianinra timwa timwinraqeta tire riaare. Tire i vekiama varuro, tiro.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

³⁴Koniriaasiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, (Nte tuvana ruvaata taqaavaraqaatairo) mate ni pu naato ntapihi vihana nte riauqaro Kotiva hia mpo mwatanaanra nraahu nronraqama kyero riainho. ³⁵Qio ta mwatanaavave mwia qua riemwaqiro viqaro ntapihi kyero nrohriava variraro Kotiva mwianrama nronraqama kyero rieqaro mwianra qamwateqaro variananrove.

³⁶Qutaa Kotiva Iesusi Karaisira titaiharo mwiva tiri Isareriqi kyuqe mwakyaakya nraakye qora mwaateraqaama variate ti quara tiri timwa timwinrave. Tiri mwi quara timwa timwihanro Iesusi Karaisiva ekyaa nraakye qora vunyaa vaisivantoma variho.

³⁷Nkye rieta ntapihi kyaarave. Tau-raa Ioniva nramanri nyiqanro qua timwa nyuvaro mwiaqaatairo Iesusiva Karirini qovarama viro nraakye qora qua timwa

nyiqiro viro Iutiaanivata timwa nyiqiro vuvata ekyaa Iutaavanto mwi quara riorave.

³⁸Nkye rieta ntapihi kyaarave. Kotiva nronraqama kyo vaisiva Iesusiva Nasaretinyaava varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama kyovaro mwiva viro nrinro hiqaro nraakye qora kyuqema kyorave. Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro mwiva Saataaniva rupato vaisihua huvantu kyovata mwihua qio varurave.

³⁹Tire mwiavata variqi viqata mwiva Iutiaani kyaiqa varoravata, Ierusalem-ini kyaiqa varoravata, taqaavananrave. Qio mwia ru kyeta kyatariqaa hiritovaro qutu vurave.

⁴⁰Mwiva qutu viro taarampo enta vara kyovaro Kotiva mwia vara sivuma kyovaro mwiva qaiqaa qovarama vurave. ⁴¹Mwiva qati siviro qaiqaa qovarama vuvata hia ekyaa Iutaa qumina vaisivanto mwia taqorave. Tire nraakye qora timwa nyianrahua varuraro Kotiva tiri nraanraihata varurahua tire nraahu mwia taqaavananrave. Iesusiva qutu vuraqitairo siviro varuvata tire mwiavata variqata kyarave nramanrive nramwaqita quavananrave.

⁴²Qio Iesusiva tiri titeqaro quavata tiri timwa timwihata tire mwaa mwakyaakyara kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuro. Kotiva Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva nraahuma ekyaa mwatani variahuave, qutu quahuave, mwihuaqaa ntaqikiyiqaro ko qiananrove. Mwiva mwihuaqaa qua vataari vaisiva variananrove. ⁴³Haaru poropeti vaisivanto ekyaa mwia okyarara tiqata mwitaama tita. Mwianra qutaa mwivave qiariva variraro Iesusiva nronravanto variqaro qioma mwiva uaqia hi kyaiqa varaani quara nruka mwataananrove turave, tiro.

Mpo mwatanaahua Kotira mwanraqura varora

⁴⁴⁻⁴⁶Pitaava mwihua timwa nyi varuvaro Kotira mwanraquravanto Pitaara qua riohuaqaa tumuvata mwiaqaataita mwihua mpo qua mpo quaqitaita timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varura. Mwitaa hi varuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwihua Iutaa vaisinramwu Pitaaravatama kyeta Iopaasaita nruhua mwinramwuhua mwiqi variqata taqovaro Kotiva nai mwanraqura mpo mwatanaa nyuvata mwihua nraahumwa mpo qua mpo quaqitaita Kotira nrutu tuaahere varuvata Iutaa vaisinramwuvanto mwi inraikyarara nrihanrama vuvaro mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, ⁴⁷Mwaa vaisinramwuhua tire varaurantema kyeta Kotira mwanraqura varaavo. Tavave mwihua nramanri varerara qao qiananrove? Qioma mwihua nramanri varevarave, tiro.

⁴⁸Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Iesusi Karaisira nrutu nteqatama nramanri mwihua nyiate, tuvata nramanri mwihua nyunra.

Nramanri nyuvata mwi mwatanaahua Pitaarara mpo entanramwuvata vari kyera quante tuvaro Pitaava mpo entanramwuanra mwihua kyapata varura.

Pitaava uto ntantero Ierusalem-ini vura

11 (Pitaava Sisariaani varuvata) Iesusiva nronraqama kyonramwuhua Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhuvata riovata mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira quara qamwateqata varuvata (mwia kyaara Iesusira nraaqiara hininramwu inronra hi varura).

²Pitaava uto ntantero Ierusalem-ini uro ntovata mwihua hininramwuvanto

mwamwanta togo okyarara riohua Pitaara inronra hita tiqata, ³Qaqao, e mwamwanta hia toqaa vaisihua nraamwuqi vera nterama mwihua kyapata kyara nrenra hiaro. E hia mwitaa hiataarave, tita.

⁴Mwitaa tuvaro Pitaava mwi quara okyaraqaatairo timwa nyinrenra hiro tiqaro, ⁵Nte Iopaani Kotirara aakyara nte variqana ruvaata voti hira taqaurave. Nte taqe variavaro taari voti huva mpo inraikyavanto nyaamwusairo tumunrave. Mwi inraikyara hini hini vitiqaa rupa kyero tuqiro tumuvaro tumuqata tiro nte hiavaraqaa tumu ntovana ⁶nte mwiqi taqaavaro quarave, aasaave, qarurave, nyaamwave, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro ⁷quavanto nianra tiqaro, Pitaao, sivira rukyera nraante, tuvana ⁸nte tiqana, Qaqao nronrao, hia nte mwitaa hianinrave. Nte teta mwaanra okyarara riegana hia kyuqe inraikya vaihananra tina, hia nraaninrave, ⁹qivaro quavanto nyaamwusairo qaiqaa nianra tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyarave qiante, turave.

¹⁰Mwitaa tuvana nte mwini variqana kuaa inraikya mwia taarampo nani taqaavaro mwiaqaatairo mwi inraikyara nyaamwusairo tu ntanrau varovaro tumu ntantero qoqaraanani vurave.

¹¹Mwitaa huvana nte taqaavata vaisi taarampotanavanto mpo mwatanaa Sisariaasairo sitonramwuhua ni pitarerata nte variavara qesana nrintovaro ¹²Kotira mwanraquravanto nianra hia aatu hiraitira, mwihuavata quante tuvana nte mwihuavata quavata vaisi ⁶namwuvanto Iesusira nraaqiaraqa uhua Iopaanyaahua ni vatama kyeta vuvata tire quavarahua Koniriasira nraamwuqi uro ntaavararo ¹³Koniriasiva mwitaamama tiri timwa timwinro tiqaro, Nyaamwunyaava

mpovanto ni nraamwuqi qovarama viro nianra e vaisi sitairata mwihua uro vaisi mpo mwia nrutu Saimoni Pitaara vita vare nrivaro ¹⁴mwiva nrumu ivata i nramwunaahuavata mwakyaakya timwa nyinrata nkye mwi mwakyaakya riemwaqita vivaro Kotiva nkyi sitaarrive, turave.

¹⁵Mwitaa tuvana nte mwia nraamwuqi uro variqana mwakyaakya ti variavaro Kotira mwanraquravanto tauraa tiriqaa tumu ntema kyero mwihuaqaavata tumunrave. ¹⁶Mwitaa huvana nte haaru Iesusiva nronravanto qua tiri timwa timwu quarara riaavarave. Iesusiva tiqaro, Ioniva nramanri nkyi nyi variho. Qio nraakiara Kotiva nai mwanraqura nkyi nyiananrove, turave.

¹⁷Mwiaqaatai nte ntapihi kyauqaro tire Iutaavanto Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva nai mwanraqura tiri timwintema kyero mwiva mpo mwatanaa mwihuavata kuaa qarama kyero nyiho. Kotiva mwitaama kyero nai mwanraqura mwihuavata nyinraque nte ta vaisiva variqanave nte mwia antuaaninrave? tiro.

¹⁸Pitaava mwi quara mwihua ntapihi kyero timwa nyuvata mwihua inronra qua qaqira kyeta Kotira nrutu tuaa-hereta tiqata, Qikye, Kotiva hia tiriara nraahu riaraitiro, mpo mwatanaaahuaravata tiqaro, Mwihuavatama nkyiari uaqia hi aanranra qaqira kyeta ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivarave, tiho, tura.

Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpo mwata mpo mwatani vura

¹⁹Qio Sitiveninra ru kyeta Iesusira nraaqiara uaqiama nyato entaraqaataita Iesusira nraaqiara airivanto tirivata rivorave timwa kyeta Ierusaremisaita kyatita mpo nani mpo nani vura. Mponramwuvanto Ponisia nyianrani

vuvata mponramwuvanto mpo mwata Saiparaasini vuvata mponramwuvanto mwatukya mpo Antiokini vura. Mwini uro variqata nkyiari nramwunaa lutaa mwini varuhua mwihua nraahu Iesusira mwakyaakya timwa nyi varura.

²⁰Mwihua nkyiari lutaa nraahu timwa nyi varuvata mpo uhua Saiparaasinyaahuavata, Sairiniyaahuavata, uro Antiokini variqata nronra vaisi Iesusirara mpo mwatanaahuavata timwa nyi varuvaro ²¹Kotiva kyaahaqa huvata airi vaisi Kirikivantovata nkyiari uaqia hi aanranra qaqira kyeta tuqasaa vita nronranra qutaa mwivave tura.

²²Mwitaa huvata Iesusira nraaqiara Ierusaremini varuhua riovata mpo mwatanaahua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata Ierusaremini varuhua Vanavaasira titovaro mwiva mwihua kyaahaqa hirero verara Antiokini vura.

²³Uro ntero taqovaro Kotiva mwi mwatanaahuara po kye timwa nyatero mwihua kyaahaqa huvaro Vanavaasiva qamwata kyero mwiva mwihua qaiqaavata timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nronra vaisi Iesusirara nraahu riemwaqi viqata nrohiate, tiro.

²⁴Vanavaasiva kyuqe vaisivanto varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro Vanavaasiva mpoqiavata Iesusira qua riemwaqiro viqaro mwiva airi vaisi kyaahaqa huvata mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita varura.

²⁵Mwitaa huvaro Vanavaasiva Antiokisairo uro Tasaasini Sorura puua hirero vuvata ²⁶uro mwia puuama kyero vita varero Antiokini nrumu varura. Mwini kuaa ihia variqata mwi mwatanaahua Iesusira nraaqiaraqama vuhua mwakyaakya timwa nyita mwaiqaraqama Iesusira nraaqiaraq uhuavata kyaahaqama nyatora. Antiokini varu vaisihua nraante tohara

kyeta Iesusira nraaqiaraqama vuhua *Kirisitenive* tura.

²⁷Qio mwi entara Ierusaremisaita poropeti vaisi mponramwuvanto Antiokini uto varuvaro ²⁸mwihuaqitairo vaisi mpovanto mwia nrutu Akapaasiva siviro Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwiva mpo qua timwa nyinro tiqaro, Ekyaa mwatani hia kyara qio vahiraro kyarara aarante entava nriananrove, tiro. Mwi vaisiva tu quava Kirontiaasiva nronra vunyaa vaisivanto ntaqiky varu entara kyarara aarante entava qutaa vahura. ²⁹Akapaasiva hia kyara qio vahiri entava nriananrove tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto qua timwa kyeta tiqata, Varaivaqeta tire munima mponta mponta ntuvantuama kyeta vareta uro teta tiqata vakyaa Iutiaani variahu nyianre, tita. Mwitaa timwa kyeta munima airi vatohua airi kyovata, hia munima airi vatohua pataqia kyeta ³⁰mwi munimanra ntuvantuama kyeta Soruravata Vanavaasiravata nyuvata mwitanahua varaqita uro Iesusira nraaqiaraqaa ntaqiky varu vaisihua nyunra.

Herotiva Iesusira nraaqiara uaqiaama nyatora

12 Mwi entara nronra vaisi vunyaava Herotiva Iesusira nraaqiara hininramwu uaqiaama nyatarera utura. ²Ioninra vakyaara Iemisira ntavaaqavu kyero mwia nrunta teqa kyora.

³Iemisira nrunta teqa kyero Herotiva taqovata lutaa vaisivanto mwianra qamwate varuvaro mwiva uro Pitaaravata ntavaaqavu kyora. Mwi entara omwata mpo hia kyoto mperetira nro entava vahuvaro ⁴Herotiva Pitaara ntavaaqavu kyero karavuqi vitaqiro uro kyero tiqaro, Pitaava karavutaitiro quankyo, timwa kyero, mwiva ntaqu

vaisihua 16 nramwu ntainra kyero tiqaro, 4 nramwuvanto nraante mwiaqaa ntaqikyiqi vita tumitaraivata 4 nramwuvanto qaiqaa mwiaqaa ntaqikyiqita quate. Mwitamaqita quate, tiro. Herotiva tiqaro, Vekyahu nyato kyarara omwata nre entava taiqa viraqena nte Iutaa vaisi suqaa Pitaara qovarama kyena ko tirerave, tiro. ⁵Mwitaa timwa kyero Pitaara karavuqi rupa tovaro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu mpoqi ntuvaantuama vita Kotiva Pitaara kyaahaqa hiarive tita, Kotirara kepukyaqama kye aakyara ntamwaqita vi varura.

Pitaara huvantu kyora

⁶Pitaava karavuqi variqiro vuvaro Herotiva tiqaro, Hura nte mwia vitaqina uro vaisi suqaa qovarama kyena ko tirerave, tuvaro Pitaava entaqi vaite varuvata ntaqu vaisihua mpotana mwia hini hini varuvaro Pitaara seniqo rupa tovaro varuvata ntaqu vaisihua mpotana qesana ntaqikyivara. ⁷Mwitaa huvaro qamwanrama nronravanto titova nyaamwunyaava Pitaara vuqaa qovarama viro siviuro varuvaro nraamwuqi ntuvaahe varuvaro nyaamwunyaava Pitaara qumwuqa tu varero mwia vaurama kyero tiqaro, Qamwanrama siquante, tuvaro senivanto Pitaara kyauquqitairo tumu ntuvaro ⁸nyaamwunyaava tiqaro, Ena tuavaaqa utu varera kyuqu nraamwu utuante, tiro. Tuvaro Pitaava vara utu varovaro nyaamwunyaava tiqaro, Qio ena vaaqa utu varairaqeta tiretana quare, tuvaro

⁹Pitaava mwia vata varero karavuqitairo viro. Mwini viqaro nai riero tiqaro, Hia nte qutaa vuqo. Nte ruvaata taqe varuqaro ni mwanraquravanto nraahu vi variho, tiro.

¹⁰Mwitaa timwa kyero Pitaava nyaamwunyaava vaisi mwia vataqiro viro, ntaqu vaisitana nraatara kyero uro mpo ntaqu vaisitanahuavata varura mwihuavata nraatara kyero, uro qatinani quani qesara nronra qaini qesa tita tonani uro varuvaro mwi qesava nai qatua vuvata mwitanahua mwiqitai veva nteta aanraqaa vuvaro qamwanrama nyaamwunyaava Pitaara mwini kyero nraa.

¹¹Vuvaro Pitaara vu nraato ntipihi vuvaro mwiva tiqaro, Nte qutaama tumuqo. Qutaama nronravanto nai kyaiqa vaisi titaiharo mwiva ni kyaahaqa hiqaro Herotiva ni rupatairaqitairo ni huvantu kyaiho. Iutaavanto ni uaqiama matarerata uti variavaro mwiva ni kyaahaqa ihana tumuqo, tiro.

¹²Pitaava nai mwitaama riemwaqiro viro uro nraamwu mpo, Ioni Maakira mwia nronra Mariaara nraamwu, mwiqi airi nraakye qora ntuvaantuama vita variqata Kotirara aakyara nte varuraqi uro ntero ¹³qesa ntukuakua huvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia nrutu Rontaava qesa vara kyarero nri ntero

¹⁴Pitaara qua ntipihi kyero riero mwiaqaatairo mwiva nronraqama kyero qamwateqaro qesa qatuaaninranravata hia riaraitiro, mwiva mwiqi ntuvaaantuama vita varuhua uro timwa nyinro tiqaro, Pitaavama nrumu mwaatani qesaaqaa variho, tiro.

¹⁵Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Eqaante, i vu nraatovanto apiqama viharama e mwi quara tira hiaro, tuvaro mwiva kepukyaqama kyero tiqaro, Qutaama mwiva nrumu qesana variho, tuvata mwihua qikye tita, Pitaara ru kyaavaro nyaamwunyaava mwiaqaa ntaqikyiva, mwivama qesana nrumu variho, tita.

¹⁶Mwitaa tuvaro Pitaava qaiqaa qesa ntukuakua hi varuvata mwihua qesa

vara kyeta taqovaro mwiva qutaa nrumu varuvata mwihua nrihanrama vita varuvaro ¹⁷Pitaava kyauqu tuaahera kyero tiqaro, Mwaini riaate, tiro. Timwa kyero mwiva nronravanto karavugitairo nai kyaahaqa hurara mwihua timwa nyinro. Timwa nyi kyero mwiva tiqaro, Qio Iemisiravata tiri tiqata vakyaahuanramwuvata mwi quara timwa nyiate, timwa kyero mwiva veva ntero mpo nraamwuqiara viro.

¹⁸Qio Pitaava vuvata mwia qanranraa qaatata vuvata ntaqu vaisihua Pitaaraqaa ntaqiky i varuhua taqovaro Pitaava hia karavugi varuvata mwinramwuhua airi nraato tita tiqata, Pitaava nataama kyerove viho? tita.

¹⁹Timwaqita vuvaro Herotiva mwianra puua hiqata taqaate tuvata mwinramwuhua mwianra qumina puua hiqata taqovaro hia huvata varuvaro Herotiva ntaqu vaisihua mwihuaqaa qua vatero mwihua ko timwa kyero Pitaava ntugema kyero vura kyaara mwinramwuhua ekyaa ru kyora.

Mwinramwuhua ru kyero Herotiva Iutia kyero uro Sisariaani varirero viro.

Herotiva qutu vura

²⁰Herotiva Sisariaani uro variqaro Taiaaqinaahuavata Saitoniqinaahuavata inronra hi varuvata mwi mwatanaahua mwi quara vara ntapihi kyaare tita Herotiva hunanianra nrunra. Vaisi mpo mwia nrutu Parasitaasiva Herotira kyaiqa vaisi nronravanto varuvata mwihua mwia totiqama teta mwia timwa mwita tiqata, Tire mwaateraqaama varirerave. Tire inronra hiqata Herotira mwataqaataita hia kyara varaarorave, tuvaro Parasitaasiva Herotira mwi quara timwa mwunra.

²¹Timwa mwuvaro Herotiva tiqaro, Mwi entara mwi quara avugavu hirerave, timwa kyero mwiva mwi entaraqaa nronravanto variqaro nai tuavaaqa kyuqera ututero uro nai tainta

vunyaahua varu taintaraqaa mwatakya viro variqaro mwi mwatanaahuara aak-yara ntamwa kyero mwihua qua timwa nyuvata (mwihua mwiva kyuqe inraikya ututora taqeta mwia qua rieta) mpoqama kyeta mwianra qamwateta nronraqama kyeta timwaqita vita Herotirara tiqata, ²²Mwiva hia qumina vaisivanto variqaro qua tiho, Mwiva mwanriqavantove, tuvaro ²³Herotiva mwihua nkye qutaa qiavo tiro mwiva hia qaqao Kotiva nraahuma mwanriqavanto variho tiraitiro varuvaro mwia kyaara qamwanrama kyero Kotiva titova mpovanto mwia ntuqutu kyovaro mwimwivanto mwia mwamwanta nramwa kyovaro mwiva qutu vura.

²⁴Herotiva qutu vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwaqita vuvata airi nraakye qora mwi quara riemwaqi viqata Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

²⁵Vanavaasikya Sorukya munima nyunra vareta Iesusira nraaqiaranramwu Ierusalemmini varuhua uro nyita mwiaqaataita mwitanahua vaisi mpo Ioninra mwia nrutu mpo Maakiravata vita kyeta uro ntanteta Antiokini vura.

Vanavaasiravata Soruravata nyianrani sitovata vura

13 Antiokini Iesusira nraaqiara mponramwu varura. Iesusira nraaqiara mponramwuvanto poropeti vaisi varuvata mponramwuvanto Kotira okyara mpo okyara mpo okyara timwa nyi varuhua varura. Vanavaasivave, Simioniva mwia vara nrutu Upivave, Rusiaasiva Sairininyaavave, vunyaaisi vaisi Herotira henava Maneaanivave, Soruvave, mwihua mwi kyaiqara vareqata Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqamaqita vi varura.

²Mpo enta mwihua kuairama vita variqata kyara aurama teta Kotirara aakyara nte varuvaro Kotira

mwanraquravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Vanavaasikya Sorukya mpo kyaiqa varaate tina, mwitanahua nyaarauqo. Qio mwitanahua ninive timwataate, tiro.

³ Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvata mwihua qaiqaa kyara aurama teta Kotirara aakyara ntamwa kyeta mwiaqaataita mwihua mwitanahuaqaa nkyiari kyauqu vateta mpo mwatani sitovata vura.

Mpo mwata Saiparaasini vura

⁴ Mwitanahua sitovaro Kotira mwanraquravanto aanra nyaamwutovata Vanavaasikya Sorukya mwatukya mpo Serusiani uto nteta mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqa qara vareta kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini vura.

⁵ Mwi mwataraqaa uro nteta mwitanahua uro mwatukya mpo Saramisini Iutaa mwaanra nraamwuqi variqata Kotira qua timwa nyunra. Ioni Maakiva mwitanahua kyaahaqa hirero mwitanahua kyapata vurama.

⁶ Vanavaasikya Sorukya Saiparaasini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotira qua timwa nyiqi vita vutura hini tokya mwatukya mpo Peposini uro nteta taqovaro quaha uti varu vaisiva mpovanto varura. Mwia nrutu Mpaa-Iesusiva mwiva Iutaa vaisivanto nai unra tiro tiqaro, Nte Kotira qua mwakyaakya qovarama kye varuqo, tiro.

⁷ Mwitaa tiqaro mwiva kamaninra totiqama tero varura. Kamaninra mwia nrutu Sesiaasi Poraasiva mwiva kyuqe vu nraato vataava, mwiva Kotira qua riarero Vanavaasiravata Soruravata nyaanronra.

⁸ Nyaanrovaro Mpaa-Iesusiva mwia vara nrutu Erimaasiva, mwivavata variqaro kamaninra mwianra e hia mwitanahua Iesusirara ti quara riaante

tuvaro ⁹ Soruva mwia nrutu mpo Poruva Kotira mwanraquravanto mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro mwiva quaha vaisi mwia taqero mwianra tiqaro, ¹⁰ E Tovesi nraaqiaravantove. Ekyaa kyuqe inraikyavanto vaihara e mwia nramwutaavama variaro. Unra quave, uaqia hi kyaiqavave, mwi inraikyava nraahuma i vu nraatoqi vaiho. E Kotira qua mpo okyara mpo okyara api ti variananrave. Api qua qaqira kyaataarama e qati nraahu mwi quara ti variaro.

¹¹ Qio riaante. Mateqama nronravanto i ntuqutiraro i vuvanto qipa quanarove. Mwiaqaataira e huravata mpovavata variqi viqara hia huari qio taqenanrave, tiro. Mwitaa tuvaro Erimaasiva taqovaro mwia vuvanto entama vuvaro mwiaqaatairo mwiva aanrani viro tiqaro, Ni kyauqu tu vareta aanra naamutaate, ti varura.

¹² Poruva mwitaa tuvaro Erimaasira vu qipa vuvaro kamaniva vunyaava mwi inraikyara taqero mwiva Porukya Vanavaasikya tu quarara qutaave tiro kyauqu ntukikinraaq tero Iesusira quara kyuqe quave tura.

Mwata mpo Pisintiaani vura

¹³ Poruvavata mwia vatama kye nruhuavata Peposi kyeta mpotuqi vuhua mwata mpo Pampiriaani uro mwatukya mpo Pekaani uro ntoro. Mwini uro ntovaro mwihuaqitairo Ioni Maakiva mwihua kyero uro ntantero Ierusalemmini vura. ¹⁴ Vuvata mwinramwuhua vuhua Pekaa kyeta Pisintiaani vuhua mwatukya mpo Antiokini uro nteta mwini variqata mwaanraqaa mwinramwuhua uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera nteta mwatakya vita varura.

¹⁵ Mwi mwatanaahua Mosesiva qara ntumwato quara kyaara ntita poropetivanto qara ntumwato quara kyaara

ntumwa kyeta mwiaqaataita mwaanra nraamwuqaa ntaqikyuhua vaisi mpo titovaro mwiva mwinramwuhua kya-para hiro tiqaro, Tiri tiqata vakyaa tu-aavo, tiri kepukya timwiani quava vahir-
era, nkye tiri timwa timwivaqeta tire ri-aare, tiro.

¹⁶Mwita tuvaro Poruva siviroyauqu tuaahera kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvata, nkye mpo mwatanaahua Kotira nrutu tuaahere variahua nkyevata, riaate. ¹⁷Isareri nraakye qoraqaa ntaqikyivariiva Kotiva, mwiva haaru tiri haivaqahuarave tiri tiqohuara tiqaro, Nkye ni nraakye qorama varivarave, turave. Mwiaqaatairo tiri haivaqahua Isipini varu entara Kotiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua airiqama vuvaro mwiaqaatairo Kotiva nai kepukyaqo mwi mwataraqaatairo mwihua sita varero ¹⁸nrumu kyovata mwihua 40 ihia qumina mwatani variqi vuvaro Kotiva hia mwihua qaqira kyaraitiro, mwihuaqaa ntaqikyiqi vurave.

¹⁹Mwitaamaqi viqaro mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kenaanini nkyiari nramwutaa 7 mwatanaa ru taiqa kyovaro Kotiva Kenaani mwia tiri haivaqahua nyuvata ²⁰mwihua mwi mwataraqaa 450 ihi vara kyeta ntaqikyiqi vurave.

Mwiaqaatairo Kotiva tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqaro vaisi mpo uhua nronraqama kyero nraakye qora ni qua timwa nyiate tuvata mwihua Kotira qua timwa nyiqita vita mwitaamaqi vita qutu vuvaro mwiaqaatairo Kotiva Samuerira nronraqama kyovaro mwiva Kotira qua timwa nyi varura.

²¹(Mwiaqaataita tiri haivaqahua pupohama nyuvata Samuerirara qaqao tita, Vaisi mpo mwatama tairaro mwiva nronra vunyaava variqaro tiriqaa ntaqikyiarive,

tuvaro) Kotiva mwi quarara eo timwa kyero Mpenisamininra okyara Kisira mwaaqu mwia nrutu Sorura nyuvaro Soruva 40 ihia variqiro viqaro tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqi vurave.

²²Mwiaqaatairo Kotiva mwia qorir-ima mwatero Ntevitiva mwihua vunyaa vaisi variarive tiro, mwia nronraqama kyorave. Kotiva Ntevitirara qamwate-qaro mwataama tiro, Ni mutukyavanto Iesira mwaaqu Ntevitirara vaiho. Mwiva nte vararera hiani kyaiqara qioma vara mataananrove, turave.

²³Qio Kotiva nai qua vatora mwivau viqaro Ntevitira okyaraqitairo Isareri huvantu kyaani vaisira Iesusira vara kyovaro tumunrave. ²⁴Tumu variqaro Iesusiva hia nai kyaiqa toharo entara Ioniva aakyara ntamwa kyero Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaate, turave. ²⁵Mwita timwaqiro viro nai kyaiqa taiqa kyaani entava qaumato vahuvaro Ioniva tiqaro, Nkye ni-anra ta vaisivaveve qiavo? Nkye Kotiva titaani vaisira vekya variava hia nte mwaa mwivave. Qio taqaate. Mwiva ni naakiara nri variho. Nte qati qumina vaisi variqananra tina, hiam qio mwia kyuqu nraamwu ntahuku mwataanin-rave, tiro. Ioniva Iesusirara mwitaa turave.

²⁶Qio nkye ni kata pakyaa Evara-haamunra nraisivantove, qumina mpo mwatanaa Kotira nrutu tuaahere vari-ahuavatave, nkye ekyya riaate. Tire huvantu vita kyuqema variananranra rieqaro Kotiva tiriara mwi quara vara kyaiharo nriho.

²⁷Ierusalemni variahuavata, mwihuaqaa ntaqikyiahuavata, hia ntapihiavaro Iesusiva Kotiva titaiva varihata mwihua mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa poropetivanto qara ntumwatora kyaara ntita hia ntapihiavaro mwi quava Iesusirara

tihata mwihua poropeti qua hia ntapihia kye riaraitita, Iesusiraqaa qua vataavarora tiro, haaru poropeti vaisivanto qua tuva mwivauma vaiho.

²⁸ Mwihua Iesusira ru kyarera uti variqata taqovaro hia mwiaqaa qua vahuvatawata mwihua kepukyaqama kyeta Pairaatira rapateta mwia ru kyaante turave. ²⁹ Mwiaqaataita mwihua Kotira mpukuqi Iesusira mwitaa mwitaa hivarave tu quara utu taiqa kyeta Iesusira kyatariqaatai itu kyeta varaqi oriqi uto quntamwa torave. ³⁰ Quntamwa tovaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyovaro ³¹ Iesusiva airi enta mwatani nrohi varuvata Karirisaita Ierusareminianra Iesusira vatama kyeta vuhua mwia taqorave. Mwihua matevata nkyiari taqorara Isareri nraakye qora timwa nyi variavo.

³² Tire Vanavaasikyavata nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenra nrunrahuave. Kotiva haaru tiri haivaqahua timwa nyinro tiqaro, Nraakiara nkyiara rieqana nte mwitaa mwitaa hirerave, tu quava mate mwivauma vaiho. ³³ Tire teta haivaqahua nyaisinramwu varuraro Kotiva tiri kyaahaqa hirero Iesusira qati vara sivuma kyaiho. Haaru Kotiva Saami 2 mwiqi Iesusirara mwataama tiro:

E ni maaquvantoma variaro.
Mate nte i qovama varuqo, turave. (*Sng* 2:7)

³⁴ Iesusiva qutu viharo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo Iesusiva hia qaiqaa qutu viro ntenra quariva variho. Haaru Kotiva Iesusirara mwaa quara timwa torave:

Nte Ntevitirara i kyuqema mwatarerave qiava inraikyara,
mwi inraikyara i mwinrenrave, turave.

(*Ais* 55:3)

³⁵ Mpo Saami mpukuqi quavanto mwataamama vahiro:

E hia ena nraaqiara kyuqera qaqira kyairaro
qumina ntenraananrove, turave. (*Sng* 16:10)

³⁶ Ntevitiva tiri haivaqava Kotira kyaiqa varaqiro viro uro qutu vuvata quntamwa tovaro ntenra vurave. ³⁷ Qio Kotiva qutu vira qati vara sivuma kyaiva, Iesusiva hia qumina ntenra virave.

³⁸⁻³⁹ Ni kata pakya tuaavo, nkye ri-aate. Nkye uaqia hi kyaiqara uti quara Iesusiva nraahuma qio taiqa kyaananrove. Tiretana mwi mwakyaakya nkyi timwa nyinrenra nrunro. Nkye Mosesira qua riemwaqita vivaro hia mwi quava nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataanarove. Nkyiqa qatima qua vahirata nkye rupa vita variqata hiam qio qati varivarave. Iesusirara qutaa mwivave qiariva, mwiva nraahuma qio huvantu viro qati varianarove.

⁴⁰ Qio nkye rauriqata variate. Haaru poropetivanto Kotira qua qara ntumwato quava nkyiqi qutaa vahiankyorave. Quavanto mwataama tiro:

⁴¹ Nkye ni quara raima mate vaisihua, nkye rauriqata variate.

Nkye nte vararerara hiani kyaiqarara nraato taramaqi vita uro qutu quate. Nkye qati variqi vi entara ntena vararerara hiani kyaiqara

varaarita nkye mwi kyaiqarara hia qutaave tivarave.

Mpovanto mwi kyaiqara okyara vutu kyero

nkyi timwa nyinratavata nkye hia qutaave tivarave.

Nkye nte kyaiqa varaaninra taqeta kyauqu ntukikinraaq teqata qutu quate, tura. (*Hab* 1:5)

Kotiva mwitaa turave, tiro.

⁴² Poruva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Vanavaasikyantiri mwaanra nraamwuqitairo virera huvata nraakye

qoravanto tiqata, Qio nkyetana mpo enta mwaanraqaa qaiqaa nrumu variqata mwi quara mpoqiavata timwa timwiate, tita. ⁴³Mwitaa tuvaro mwihua qua timwaqi vuva taiqa vuvata airi vaisi lutaa vaisive, mpo mwatanaa vaisi lutaa mwaanra okyara riohuave, mwihua Porukya Vanavaasikya sataqi vuvata mwitanahua mwihua qua timwa nyita tiqata, Kotiva nkyiara po timwa nyataani quara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate, tita.

⁴⁴Mwitaa tuvata mpo mwaanraqaa mwi mwatukyarari varuhua airivanto Kotira qua riarerata ntuvaantuama vita varura.

⁴⁵Ntuvaantuama vuvata Lutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo mwatanaa airivanto ntuvaantuama vuvata Lutaa vaisinramwuvanto inronra hita tiqata, Mpo mwatanaavanto tirivata kuaqi ntuvaantuama vita varivorave, timwa kyeta Porura uaqiama mwatarerata mwia quara unra quave tiqata mwianra qora qua tura.

⁴⁶Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya hia aatu hiraitita, kepukyaqama kyeta tiqata, Tiretana nkyi lutaa nraante qua timwa nyunro. Tire mwia qioma mwitaa huro. Mwiaqaataita tire taqaurata nkye mwi mwakyaakyarara uaqia hi quarave qiavo. Nkye ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vi quarara hia nkyi kyakya ihata variavo. Mwia kyaara tiretana nkyi lutaa qaqira kyeta mpo mwatanaahua mwi quara timwa nyinrenrave.

⁴⁷Nronravanto tiritana titeqaro mwitaama tiho:

E mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaa-haqa hirata

mwihua kyuqe aanraqaa vivaro Kotiva mwihua sitaarive

tina, nte i omwa votima kyena titauqo, turave. (Ais 49:6)

Nronravanto mwitaa turave, tiro.

⁴⁸Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvata mpo mwatanaa mwihua mwi quara rieta qamwata kyeta nronravanto timwato quarara kyuqe quave tita. Nraakye qora ekyaa enta qati variqi quate tiro, Kotiva sita varohua, mwihua Porukya Vanavaasikya qua rieta Iesusirara qutaave tura.

⁴⁹Qio Iesusira quavanto ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa mwi quara riemwa ntoro.

⁵⁰Mwitaa huvata Lutaaavanto mwitanahua inronra hita uro mwi mwatanaahua nraakye nronranramwu Kotira nrutu tuaahere varuhuavata, nronra vaisivata, unra qua timwa nyuvata mwihua Poruravata Vanavaasiravata uaqiama nyateta mwihua nkyiari mwataqaataita mwitanahua sitamwa kyora.

⁵¹Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua nkyiariqaatai ntunenrauma kye qaqira tuto kyeta tiqata, Nkye taqavarave, timwa kyeta mwi mwatara kyeta uro mpo mwatukya Aikoniaamini vurama.

⁵²Qio Iesusira nraaqiaravanto qamwateqata varuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua mwutukyave su nyaato kepukyaqama kyovata varura.

Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini varura

14 Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini mwini uro nteta mwitanahua tauraa Antiokini huntama kyeta uro Lutaa mwaanra nraamwuqi nraante variqata qua kepukyaqama kyeta timwa nyuvata Lutaa nraakye qora airivantovata, mpo mwatanaa nraakye qora airivantovata, Iesusirara qutaa mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vita kuaqi varura.

²Mwitaa huvata Lutaa vaisi mponramwuvanto hia Iesusirara qutaa mwivave tuhua uro unra quaqo mpo

mwatanaa mwihua su nyaato vara apiqama kyovata mwihua Porukya Vanavaasikyara ua vu nraato tura.

³Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya airi enta mwini variqata hia aatu hiraitita, Iesusira mwakyaakya timwa nyiqi vuvaro nronravanto Kotiva mwitanahua kyaahaqa huvata mwitana mwini variqata nronra kyaiqa hia taqo kyaiqara varaqita vura.

⁴Mwi mwatukyaraqinaahua ntainra vita hinivanto Porukya Vanavaasikyaqaa ntumwa vuvata hinivanto lutaqaa ntumwa vura.

⁵Mwiaqaataita mpo mwatanaa mwihuavata, Iutaa mwihuavata, nkyiari nronra vaisi kyapata Porukya Vanavaasikya qorama nyateta oriqo mwitanahua ntuqutirerata uti varuvata ⁶mwitanahua mwi quara vaakya riemwa kyeta, mwiaqaataita mwitanahua ntuqema kyeta vetara mwata mpo Rikoniani uro varura. Mwini variqata mwatukya taaratanapi Risitaraanivata, Ntepinivata, mwi mwatukyatan hini hini vahu mwatukyaraqivata, ⁷nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyiqita vura.

Risitaraanivata Ntepinivata varura

⁸Risitaraani vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva mwatakyaa viro varura. Mwi vaisira mwia nrova mwata kyovaro mwia kyuqu ntanrenra vuva hia aanra nrohiraaitiro varura.

⁹Mwiva mwatakyaa viro variqaro Poruva Iesusirara qua tura rie varuvaro Poruva mwi vaisiva Iesusiva qutaama ni kyuqu kyuqema mataananrove tura taqero Poruva mwia vuqi aitutu hiqaro ¹⁰mwianra aakyara ntamwa kyero tiqaro, Sivira ena kyuqu ntatuta kyera mwaamwianra variante, tuvaro mwiva qamwanrama kyero siviho nrohi varura.

¹¹Nrohi varuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Poruva mwi kyaiqara

varora taqeta, mwihua nkyiari Rikoniana quaqitaita aakyara nteta tiqata, Qikye, Nyaamwunyaa mwanriqatana-vanto vaisi tueta mwaini tirivata varirerata tumu ntaavo, tita.

¹²Mwitaa timwa kyeta mwihua Vanavaasirara nkyiari vunyaa mwanriqa nrutu nteta *Suaasirave* tita. Poruva qua ti varu vaisiva varuvata tita, mwianra mwanriqa mpo nrutu *Heminrave* tura.

¹³Suaasirara aakyara nte varu nraamwuva mwatukya nraaqani vahuvaro mwiaqaatairo Suaasira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto purimakau qoranramwu nraahu sita varero maunra viti kye nruntaqi ntumwu nyateravata varero nri ntovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Porukya Vanavaasikya nrutu tuaahereqata purimakau ru kye nyinrenrata uti varura.

¹⁴Mwitaa huvata mwitanahua mwihua mwitaa hirera uti varurara ntapihi kyeta, haunri mwihua mwitaa hivorave timwa kyeta, nkyiari tuavaaqa nrahitu kyeta nraakye qoravanto ntuvaantuama vita varura utaqa hiantamwate viqata aakyara nteta tiqata, ¹⁵Vaisituaavo, eqaate. Tiretana nkyi nraantante qumina vaisima varuro. Tiretana Iesusira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyinrenrata nrunro. Nkye unra mwanriqa mwia utuara mwintira qaqira kyeta qutaa mwanriqa nrutu tuaaheraate tita, tiretana mwaini nrunanrave. Mwanriqa Kotiva mwiva nraahuma nyaamwuvata, mwataavata, ekyaa inraikyavanto mwataqi vahiravata, nyaamwuni vahiravata, utu kyero vatairave.

¹⁶Haaru Kotiva ekyaa nraakye qora qati kyovata nkyiari quataa hi aanranraqaa vurave.

¹⁷Kotiva qati kyovata vuvarovata mwiva nai nronravanto varira ntapi-

hiate tiro, mwiva nai nyaamwuteqaro kyuqe inraikya mpo inraikyaqo mwihua nyaamwutorave. Mwiva vati vara kyaiharo kyuqema kyeqaro ntiharokyara kyuqema kyero qupiqeqaro keko ti-hatama nkye nreqatama qamwateqata variavo, tita.

¹⁸ Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvavata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hia mwitanahua quara nronraqama kyeta riaraitita, mwitananra mwanriqavantove timwa kyeta, purimakau ru kyeta mwihua nyutu tuahera nyatarera uti varuvata mwihua mwukyaari tu kyeta hia mwitaa hiate timwa kyeta mwihua antua kyora.

Oriqo Porura aavata ntuqutu kyora

¹⁹ Mwia nraakiara Iutaa mponramwuvanto Antiokisaitave, Aikoniaamisaitave, nri nteta nraakye qora ua vu nraato nyuvata mwihua qua riemwaqi vita ori vara kyeta Porura aavata ntuqutu kyeta qutu viho timwa kyeta mwia ntanrauqita uro mwatukya mwaaqani tuto kyora.

²⁰ Porura mwaaqani tuto kyeta vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nrumu Porura tataaqa ututuma vita varuvaro Poruva mwiaqaatairo qati siviro qaiqaa mwatukya mwiqi viro. Mwia qanran-raa mwiva Vanavaasikyantiri mwatukya mpo Ntepini vura.

Mwitanahua uro ntanteta Antiokini nrunra

²¹ Mwitanahua Ntepini variqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi varuvata airivanto Iesusira nraaqiaraqama vuvata mwitanahua mwiaqaataita uro ntanteta Risitaraani mateta Aikoniaamini vuhua Antioki Pisitaa mwatani vura.

²² Mwini variqata Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihua kepukyaqama

nyateta tiqata, Iesusirara nraahu riemwaqita quate, tita. Tire Kotira mwatukyaqi virera hiarahua airi muanra varaqi vitama mwini qio quanarave, tiro.

²³ Poruva mwitaa timwa kyero mwitanahua Vanavaasikya mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata vaisi vara mwatama kyeta nronraqama kyeta tiqata, Nkye Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyiqita quate, timwa kyeta mwihua kyapata variqata kyara aurama teta Kotirara aakyara nteta tiqata, E mwaa Iesusirara qutaave qia vaisinramwuhuaqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira quante, tita.

²⁴ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Pisitaa vara kyeta mpo mwata Pampiri-aani nri ntora. ²⁵ Mwi mwatara mwini variqata uro Pekaani Kotira qua timwa nyita, mwiaqaataita mwitanahua vevara Ateriaani uro nteta, ²⁶ mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqama teta Antiokini qoqaraara mwini nrumu ntanteta vura. Tauraa Iesusira nraakye qoravanto Antiokini mwini variqata Kotirara aakyara nteta tiqata, Porukya Vanavaasikya po kye timwa nyatairata mwitanahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira kyaiqara timwa nyiate, tunani nkyiari kyaiqa taiqa kyeta vura.

²⁷ Mwitanahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwatukyaqi nrohita Antiokini uro nteta Iesusira nraaqiara mwini varuhua ntuvaantuama kyeta nkyiaritana nrohurara timwa nyita tiqata, Kotiva aanra qatua kyaihata mpo mwatanaa nraakye qoravantovata Iesusirara qutaave qiavo, tita. ²⁸ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Iesusira nraaqiaranramwu kyapata mpuahaama mwini varura.

Porukya Vanavaasikya Ierusaremini vura

15 Porukya Vanavaasikya Antiokini varuvata Iutiasaita vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyita tiqata, Nkye hia Mosesiva tuntema kyeta nkyeta mwamwanta toqaivera, Kotiva hiam qio nkyi sitaananrove, tita.

²Mwitaama kye timwa nyi varuvata Porukya Vanavaasikya mwi quarara qao timwa kyeta mwihua kyapata nronraqama kyeta inronra hi varura. Mwi quara kyaara inronra hi varuvata Antiokini varuhua kuaa qua vateta Porukya Vanavaasikyavata, mpo uhuavata, siteta tiqata, Nkyenramwu uro Ierusaremini Iesusiva nronraqama kyai vaisinramwuhua kyapata variqatama mwi quara ntapihi kyaate, tita.

³Timwa kye sitovata aanravau viqata mwinramwuhua mpo mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave turara mwata mpo Ponisianivata, Sameriaanivata, timwa nyiqita vura. Timwa nyuvata Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihuavata mwi quara rieta mpoqama kyeta qamwateqata varura.

⁴Mwinramwuhua timwa nyiqi vita Ierusaremini uro ntovata ekyaa Iesusira nraakye qoravantovata, Iesusira nraaqiara nronranramwuvantovata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyivi varuhuavata, ekyaa mwihua mwinramwuhua qamwata nyatovata Porukya Vanavaasikya mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotiva kyaahaqa huvata mwitanahua nronra kyaiqa varaqita nrohi varurara timwa nyunra.

⁵Mwinramwuhua mwitaa ti varuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwihua Parisi mwaanra qua ri-ohua sivita tiqata, Qaqao, tire Iutaa vaisi variqata Mosesira mwaanra qua

rieqatama teta mwamwanta toqaana ok-yararave, Mosesiva timwato quarave, riemwaqita vurahuave. Mpo mwatanaavanto Iesusira qua riaahua, mwihuavata hiam egevarave. Mwihuavata nkyiari mwamwanta toqa kyeta Mosesira quavata riemwaqitama vivarave, tita.

⁶Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuavata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyivi varuhuavata, mwi quara avuqavu hirerata ntuvaantuama vita. ⁷Ntuviaantuama vita mwihua airi qua timwaqita vuvoro Pitaava siviro mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakya tuaavo, nkyevata haaru taqorave. Hia Iutaa nraahu Iesusira qua rieqata qutaave qiate tiro, Kotiva nkyiqitairo ni nronraqama kyero mwi quara mpo mwatanaahuavata timwa nyiante tiro, ni titorave.

⁸Kotiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi taqe varivave. Mwiva nai mwanraqura tiri timwintema kyero mpo mwatanaahuavata nyi varirave. Mwitaa hirara tita, tire taqauraro Kotiva mpo mwatanaahuaravata qamwateqaro varirave. ⁹Kotiva hiam tiri mpo qarama timwa tero mwihua mpo qarama nyataiho. Mwihuavata tirivata kuaa qarama nraahu timwa taiho. Tiri nraantante mpo mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave qiarara tiro, Kotiva mwihua uaqia hi inraikyara nruka nyatairave.

¹⁰Tiri haivaqahuavata, tire tetavata, Mosesira qua vara qu vareta nrohira taqauraro muaanra ntairave. Qio nkye nanraqama mwi quara mpo mwatanaahuaqaa qu nyatarerata uti variavo? Nkye mwitaa hiqatama Kotira mwataara hirerata uti variavo. Hia nkye mwitaa hiате.

¹¹Tire taqauraro Iesusiva nronravanto tiriaravata po tiraqaatairo Kotiva tiri tiv-itairave. Qio tiri tivitaintema kyero Ko-

tiva mpo mwatanaa mwihuavata qioma siterove, tiro.

¹²Pitaava mwitaa tuvata mwiqi ntuvaantuama vuhua tirema variqata mwihua Vanavaasikya Porukya qua rie varuvata mwitanahua sivita nkyiari nrohurara timwa nyita. Mwitanahua mpo mwatanaavanto varunani nrohuvaro Kotiva kyaahaqa huvatatana nronra kyaiqa varaqita nrohurara mwihua timwa nyunra.

¹³Mwitanahua timwa nyi taiqa kyovaro Iemisiva siviro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua riaate. ¹⁴Vuni Kotiva nraakye qora mponramwu nai nrutu tuaaheraate tiro, uro mpo mwatanaahuaqitairo sito quara Saimoni Pitaava vaakya tiri timwa timwinrave.

¹⁵Qio poropeti vaisinramwu haaru qara ntumwato quavavata, mwaa Pitaara quavantovata, ntapihi kyero kuaa mwiaqaama vahirave. Haaru mwataa turave:

¹⁶Nronravanto tiqaro, Nraakiara nte nrumu ntantena uro nkyi haivaqara Ntevitira nraamwu ntaputama vira qaiqaa hoqarerave.

Mwi inraikyara mwi inraikyara nraa-paraqama vira qaraakyaqama kyena vara qaiqaa mwaamwianra tarerave.

¹⁷Nte mwitaa hiarita nraakye qora mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqitaina nte ntena nraaqiaraqama tena nyaanrama taarihua nronra ni puaama kyevarave, tura.

¹⁸Nai haaru nronravanto mwi quara qo-varama kyorave, turave, tiro. (*Amos 9:11-12*)

¹⁹Iemisiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nte mwataamama riauqo. Mpo mwatanaahua qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa quahuaqa

hia tire mpo muaanra vataare. ²⁰Nrivaqe tire mwihuani qara nraahu ntumwa kyeta mwitaa mwitaama timwa nyianre:

Nkye hia qumina unra mwanriqani vate kyarara nraate.

Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate. Hia nruntana tu vareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate.

Hia nraanrevata nraate.

Mwi quara nraahu qara ntumwa taarata mwihua taqaate. ²¹(Mpo mwatanaavanto mwi quara riemwaqita vivera, hiama luta mwini varihua mwihua kyapata inronra hivarave.) Lutaavanto mpo mwata mpo mwata quahua variqata mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa Mosesira qua kyaara ntumwaqita vi variarave. Mpo mwatukya mpo mwatukya Mosesira qua timwa nyiahua variavo, tiro.

Mpo mwatanaahuani qara vara kyora

²²Iemisiva mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyonramwuhuavata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqiky varuhuavata, ekyya mwiqi ntuvaa-tuama vita varuhuavata, kuaa qua nraahu vateta tiqata, Nrivaqe tetaqitai vaisi mpotana sitaarata mwitanahua Porukya Vanavaasikya kyapata vihua tire mwaaqi variqata timwa tauna quara vevara Antiokini varihua uro timwa nyiate, tita.

Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi taaratana mwatama kyora. Vaisi mpo mwia nrutu lutaasira mwia vara nrutu Vasavaasira, vaisi mpo mwia nrutu Sairaasira. Mwitanahua Iesusira nraakye qora hini mwihuaqitai viritoqama vita varutanahua varura.

²³Mwihua mwatama kyeta mpo mwatanaa mwihuani qara vara kyeta tiqata,

Tire Iesusiva nronraqama kyainramwuhuavata, Iesusira

nraakye qoraqaa ntaqikiy variahuavata,
tire nkyi qata
vakyaahua variqatama nkye mpo
mwatanaa Antiokini
variahuave, Siriaani variahuave, Sirisi-
aani variahuave, nkye
tiri tiqata vakyaahua variahua tire nkyi
qua mwantauro.

²⁴ Tire riaurata tiriqitaita vaisi mpon-
ramwuvanto uro api qua
nkyi timwa nyiavata nkye mwi quara ri-
eta qumimaqa hi
variavo. Hia tire mwihua sitaurata mwi-
hua nkyiari riemwa
kyeta uro mwitaa qiavo.

²⁵ Mwiaqaataita tire ntuvaantuama vita
kuaa qua vateta
mwataama tita, Nrivaqe vaisi mpon-
ramwu sitaarata mwihua
tiri mwutukya vahi vaisitana Porukya
Vanavaasikyavata
quate, turo.

²⁶ Porukya Vanavaasikya hia nkyiari ru
kyerara nronraqama
kye riaraitita, mwitanahua tiri nronra
vaisi Iesusi Karaisira
kyaiqa varaqita vi variatanahuave.

²⁷ Mwaisaita tire Iutaasikya Sairaasikya
sitaarata mwitanahua
tire kuaa qua vateta qara ntumwa tauna
quara mwaa nkyiari

nyoqitaitavata nkyi timwa nyivarave.

²⁸ Kotira mwanraquravantovata,
tirevata, mwaa quara kuaa quama
vatauro. Tire
hia qumina airi qua tiqata nkyiqa
muaanra vatarerave.

²⁹ Mwaa quara nraahu riemwaqita
quate:

Unra mwanriqani kyara vatera hia
nraate.

Hia nraanre nraate.

Hia nruntana tu vareta ntaqutu kye vahi
aasaura nraate.

Hia vaisivanto nraakyeavata api nrohiate.

Nkye mwi quara riemwaqi viqatama
nkye kyuqema kyeta
nrohivarave. Qio mwiqiarama tiren-
ramwu turo, tita.

³⁰ Mwitaa timwa kyeta mwihua
sitovata mwihua veara Antiokini uto
Iesusira nraaqiaranramwu varuhua
kuairama kyeta qara vare vura nyuvata

³¹ mwihua kyaara ntumwa kyeta
ntapihi rieta mwi quarara qamwata
kyeta kyuqe quama qaraqai vaiho.
Mwi quava tiri kepukyaqama timwa
taani quarave, tita.

³² Mwitaa tuvata
Iutaasikya Sairaasikya Kotira qua
tutanahua sivita mwihua timwa
nyiqata kyuqe mwakyaakya mpuahaa
qua tiqata mwihua kepukyaqama
nyatora.

³³ Mwitaa timwa kyeta
Ierusaremisaita tumu ntotana airi enta
mwini Antiokini varuvata mwiaqaataita
Iesusira nraaqiaranramwu mwini
varuhua kyuqema kyeta kyauqu
nyita sitovata mwitanahua tumu
ntanteta tauraa nkyiari tumunani vura.

³⁴ [Sairaasiva nraahu Antiokini variataa
huvaro mwini varura] ³⁵ Porukya
Vanavaasikyavata airi enta Antiokini
varura. Mwitanahuavata mpo uhuavata
nronravanto timwato quara nraakye
qora timwa nyiqata varura.

Porukya Vanavaasikyatan inronra hita ntainra vura

³⁶ Porukya Vanavaasikya Antiokini
variqita vuvaro mpo entanramwu
nritarovaro Poruva Vanavaasirara
tiqaro, Varaiqetana qoqaraanania
viqatatana mpo mwatukya mpo
mwatukya viqata teta tiqata vakyaahua
taqaare. Haaru tiretana Kotira qua
timwa nyiavana nraakye qorahua
mwihua qiove variavo hiave qio
variavo? tiro.

³⁷ Poruva mwitaa tuvaro Vanavaasiva
Ioninravata vitero virero uti varura. Ion-
inra nrutu mpo Maakiva. ³⁸ Vanavaa-

siva mwiavata vitero virera uti varuvaro Poruva qaqao tiro. Haaru tiretana mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata mwakyaakya timwa nyiqi vi variavararo mwi vaisiva tiritana Pampiraaqitairo qaqira kyero pupohovaro nrumu ntantero vurave, tiro. ³⁹Mwitaa timwa kyetatana mwitanahua nronraqama kye inronra hi kyeta ntainra vura. Ntainra vita Vanavaasiva Maakiravata vitero nkyiariaratana mpona sipiqi mwaanri nteta Saiparaasini vura.

⁴⁰Vuvaro Poruva Sairaasiravata vitero virera huvata mwia qata vakyaahua Iesusira nraaqiaranramwuvanto kyaqu nyita tiqata, Kotiva nkyitananra po timwa nyate variratama nrohivarave, tita.

⁴¹Mwitaa tuvaro Poruva Siriaanivata Sirisiaanivata viqaro mwiva Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua kepukyaqama nyataqiro vurama.

Porukya Sairasikya Timotiravata viteta vura

16 Poruva vuva Ntepinivata Risitaraanivata uro ntora. Mwini Iesusira nraaqiara mpovanto mwia nrtutu Timotiva varuvaro mwia nrovavata Iesusira nraaqiara variqaro mwiva Iutaa nraake varuvaro mwia qova mpo mwatanaa Kirikivanto varura.

²Iesusira nraaqiaranramwu Risitaraani varuhuavata Aikoniamini varuhuavata Timotirara kyuqe vaisive tuvaro ³Poruva mwiavata vitero virera hiro taqovaro Timotira qova mpo mwatanaa Kirikivanto variqarora tiro, mwiva hia Timotira mwamwanta toqa mwatova varuvaro Poruva mwia mwamwanta toqa mwatero. Poruva tiqaro, Iutaa mwaini variahua Timotira qova Kiriki vaisi varira ntapihiarave. (Mwihua Timotira mwamwanta hia toqa mwatairave tivorave timwa kyero

Poruva Timotira mwamwanta toqa mwatero mwiaqaatairo mwiavata vitero viro.)

⁴Vitero vuhua mwinramwuhua mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Iesusira nraaqiaranramwu tauraa Iesusiva nronraqama kyonramwuhuvata, nronra vaisinramwuvata, Ierusalemni variqata (mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaraqama vihua mpo hi quara mwataa mwataama kye vataqi quate) tu quara timwa nyiqi vita tiqata, Nkye mwi quara nraahu riemwaqita quate, tura.

⁵Mwitaa timwaqi viqata mwinramwuhua Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqa huvata mwihua Iesusira qua kepukyaqama kyeta riemwaqita vita airiqama vura.

Poruva ruvaata taqora

⁶Poruvavata mwia vatama kyeta nruhuavata uro vutura Karesiaa hini vahuvaro Pirisiaa hini vahuvaro Esiaa mwata mwiva utaqaa vahuvaro Kotira mwanraquravanto mwihuara hia Esiaa mwata mwiaqaa uro qua timwa nyiate tura.

⁷Tuvata mwihua vuhua Misiaa mwatani vuvaro Pitiniaa mwata qaumato vahuvata mwini virera tuvaro Iesusira mwanraquravanto hia mwini quate tuvata ⁸mwihua Misiaa mwata utaqama teta Toroaasini uro ntora.

⁹Mwini uro nteta varuvaro entaqi Poruva ruvaata voti hura qoqaa taqero. Taqe varuvaro Masentoniaa vaisi mpovanto siviro variro Porura nraanrenro tiqaro, Po, qati kyaarera nronra tegera nrinrava nrumu mwaini Masentonianivata variqara tiri kyaahaqa hianta, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvaro Poruva taqero mwiva siviro mwivavata, tire mpo hiavarahuavata, (nte Rukuvavata,) mwitaama tita, Kotiva Masentoniaanivata uro ni qua mwakyaakya timwa

nyiatema, tiho, tita. Mwitaa timwa kyeta tire mwini vinerata tera hita.

Piripaini vura

¹¹Mwiaqaatai tire sipiqi mwaanri nteta Toroaasi kyeta kyaarera nron-raqaama teta nramanri utaqaa vahu mwatara Samoteresini uro nteta. Mwia qanranraa tire qaiqaa sipiqima teta Nia-porisini quavananra.

¹²Mwiaqaataita mwi mwatukyara kyeta verara mwatukya mpo Piripainianra quavarahua mwini uro ntaavananra. Masentonia mwataqitairo mwatuka Piripaivanto vunyaa mwatukyavanto vahuvata Romenivanto mwi mwatukyara qovarama kyora. Tire Piripaini uro nteta mpo entanramwu mwini varita.

¹³Mwini variqata mwaanraqaa tire mwatukyaqitaita vasaamwunra qesana ntuqieta uro mwaqani nramanri tokyasataa lutaavanto Kotirara aakyara nte variava vahiananrove timwa kyeta nramanri tokyasataa mwatakya vita variqata mwini nraakyenramwu ntuvaantuama vuhua qua timwa nyi variavararo ¹⁴nraakye mpovanto mwia nrutu Ritiaava mwiva Taiatairanyaava mwiva kyoqaa kyaiqa vareqaro nraanre tavuna nyiqanro munima vare varu nraakyevea varuva. Mwi nraakyevea mpo mwatanaava variqaro luta qua mwaanra rieqaro Kotira nrutu tuaahere varu nraakyevea varuvaro nronravanto mwia vu nraato kyaahaqa huvaro mwiva Poruva tu quara ntapihi kyero riora.

¹⁵Riero mwivavata mwia nraamwuqi varuhuvata nramanri varora. Nramanri varero mwiva tiriara tiqaro, Nte nkyi nronra vaisiara qutaa mwivave tuqo. Nkye nianra tiqata, E qutaama Iesusira nraaqiara variaro, tivera, nkye ni nraamwuqi nrita nivata variate, tiro. Mwitaa tuvaro mwia

quavanto kepukyaqa huvata tire mwia nraamwuqi uro variavananra.

Porukya Sairaasikya karavu rupa kyora

¹⁶Mpo enta tire qaiqaa lutaavanto Kotirara aakyara nte varunani virera hiavararo mwanraata mpovanto nrumu tiri qintorama kyero. Vaanavanto mwi mwanraata utaqi variqaro mwia kyaahaqa huvaro mwiva nraakiara qovara hiani okyarara nraakye qora timwa nyi varura. Nraakye qoravanto nraakiara qovara hiani inraikiara riarerata hiqata airi munima mwi nraakyeraga ntaqikyu vaisihua nyuvata mwihua airi munima varora.

¹⁷Mwi nraakyevea nri ntero Poruravata, tirinramwuvata, tivataqiro viqaro aakyara ntero tiqaro, Mwaa vaisinramwuhua mwanriqa Kotiva nyaamwuni varira kyaiqa vare varia vaisihuave. Nkye hia ekyaara qutu vivaro Kotiva nkyi qati sitaaninranra mwihua timwa nyinrenrata nriavo, tiro.

¹⁸Mwi nraakyevea airi enta tiri ti-vataqiro viqaro mwi quara timwaqiro vuvaro Porura mpoqama kyero pupohovaro mwiaqaatairo mwiva nraakye utaqi varu vaananranra tiqaro, Nte Iesusi Karaisira nrutu nteqanama iara mwi nraakyerakitaira nritarera quante tuqo, tiro. Mwitaa tuvaro mwi nraakyerakitairo vaana mwiva qamwanrama kyero nritarero viro.

¹⁹Vuvata mwiaqaa ntaqikyi varuhua taqovaro mwihua munima varo aan-rava taiqa vuvata mwihua tiqata. Qikye, hiamaa qaiqaa mwi nraakyevea qianin-raqaataita munima varaananrave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua raraqa tovata mwihua Porukya Sairaasikya ntavaaqavu kyeta ntanraunru vareta ko tirerata nronra vaisinramwuvanto variqata qua tunani kyapaqama vahu mwatukyaraqaa vurama.

²⁰ Uro mwini kyeta Romeni vaisi qua ntapihhi varu vaisihua timwa nyita tiqata, Mwaa Iutaa vaisitanave. Mwihua tiri mwatukyaqi nrumu variqata uaqia hi in-raikyara nraakye qora nyaamwute vari-avo. ²¹ Tire Romenivanto hia mwi quara riarerave timwa kyeta qao timwa tauna quara, mwihua timwa nyi variavo, tita.

²² Mwitaa tuvata nraakye qora mwini ntuvantua vita varuhua Porukya Sairaasikya ntuquti varuvata mwihua vunyaahua uro Porukya Sairaasikya tuavaaqa nraanrahituma kye qatinani vara kyeta tiqata, Mwaatanahua kyaamwuqotai ntuqutukye vataate, tita.

²³ Mwitaa tuvata mwitanahua ntuqutu kye ntipintirima kye vateta sitaqita uro karavuiqiti tuto kyeta karavuuqaa ntaqikyiti varu vaisirara tiqata, Mwi-tanahua tuqara kyera rupataante, tita.

²⁴ Mwitaa tuvaro karavuuqaa ntaqikyiti varuva mwihua tuntema kyero karavu nraamwu mwia nai vetara utaqi vahura mpoqi sitaqiro uro kyero mwitanahua kyuqu kyatari vauru toraqi vatero vara mwatumwi tuqara kyero rupa tero.

²⁵ Mwitaa huvata mwitanahua mwiqi variqata enta mwutukya Kotirara aak-yara nteta ihi timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varuvata karavu hini mwihua variqata mwitana tura rie varura.

²⁶ Rie varuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero karavu nraamwu qakyaa hi varuvaro mwiaqaatairo karavu nraamwu qesanramwu ekyaa qatua vuvaro ekyaa karavu vaisiqaatairo seni kyaanta huvantu viro tumu ntura.

²⁷ Mwitaa huvaro karavu nraamwuqaa ntaqikyiti varu vaisiva vaitoraqitairo siviro taqovaro ekyaa qesa qatua viro vahuvoro mwiva qikye tiro. Ekyaa karavuvanto mwaaqitaita ntuqema kyeta quavo. (Mwia kyaara niqaa ntaqikyiti vari vaisiva ni ru

kyaankyorave), timwa kyero mwiva nai paipanta veva tuaqitairo ntanrau kyero mwiaqotairo naivanto nai ru kyarero uti varuvaro

²⁸ Poruva aakyara ntero tiqaro, Hia enavanto ena ru kyaante. Tire ekyaa mwihua mwaaqi qatima varuro. Hia mpovanto aatu ntuqema kyero viho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro karavu nraamwuqaa ntaqikyiti varuva tiqaro, Omwa qupiqita nriate, timwa kyero mwiva hiantero mwiqi viqetero mpoqama kyero aatu hiqaro uro Porukya Sairaasikya suqaa mwatasata ntumwa viro varuvaro kyuqu kyauqu nti varuvaro varura.

³⁰ Mwiaqaatairo mwiva siviro mwi-tanahua sitaqiro uro mpoqi kyero mwi-tanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nronraqama quatanahuave. Nte nataa hiarirove Kotiva ni pitaananrove? tiro.

³¹ Mwitaa tuvata mwitanahua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva tiriqaa ntaqikyiti varivave. E mwianrama qutaa mwivave qiante. Mwitaa tiraroma Kotiva ivata i nraamwuqi varihuavata sitaananrove, tita. ³² Mwitaa timwa kyeta mwitanahua nronravanto tu quara mwia timwa mwitatana mwia nraamwuqi varuhuavata timwa nyunra.

³³ Mwitanahua mwihua timwa nyuvaro mate mwiqiara karavuuqaa ntaqikyiti varuva mwitanahua sitaqiro uro vaisivanto ntuquti tora hiqama nyatero mwiaqaatairo mwivavata mwia nraamwuqi varuhuavata nramanri varora. ³⁴ Nramanri vareta mwiaqaatairo karavuuqaa ntaqikyiti varuva qaiqaa mwitanahua sitaqiro uro nai nraamwuqi kyero mwitanahua kyara nyinro. Kyara nyinro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotirara mwutukya ntuvata mwihua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

³⁵ Mwia qanranraa toqaqi Romeni vunyaahua nkyiari piponramwu siteta

tiqata, Mwi vaisitanahua huvantu kyai-vata quate, ³⁶ tuvata mwinramwuhua uro karavuuqaa ntaqiky varura timwa mwuvaro mwiva Porura timwa mwinro tiqaro, Vunyaa vaisivanto qua vara kyeta tiqata, Ivata Sairaasiravata karavuuqitaira huvantu kyairata quatemala, qiaavo. Qio nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata mwaaqitaita quate, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvato Poruva qaqao timwa kyero mwiva pipo mwihua timwa nyinro tiqaro. Mwihua enta hia ntapihi kye ko tiraitita, mwihua nraakye qora suqaa tiritana kyaamwuqotaita ntuqutu kye vateta tiritana karavuuqi kyaarave. Qio, tiretana hia qumina vaisitanavauma varuro. Tiretana Romeni nrutu varaurahuuma varuro (haaru tiritana nronraqama kyaavata Romeniqama vita varurahuave). Qio mate, mwihua tiritana tirema uqeta kyeta titarerata uti variavo. Hiama tiretana qati uqeta kyeta quanarave. Romeni vunyaa vaisi mwihua nkyiarima nrumu tiritana huvantu kyevarave, tiro.

³⁸ Poruva mwitaa tuvata piponramwuvanto uro Romeni vunyaahua timwa nyuvata mwihua Porukya Sairaasikya tire Romenivantove tu quara rieta mwihua aatu hita. ³⁹ Mwihua aatu hiqata uro mwitanahuara po kye timwa nyateta qihaakyama kyeta tiqata, Qikye, tire hia mwitaa hiataara qora utunanrave, timwa kyeta mwitanahua karavuuqitaita siteta, Qio mwaa mwatukyaraqitaita-vata quate, tita.

⁴⁰ Mwitaa tuvata Porukya Sairaasikyatana karavu kyeta uro Ritiaara nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu uro taqeta mwitanahua mwihua kepukyaqama nyataare tita kyuqe qua timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua mwi mwatukyara kyeta vurama.

Tesaronakaani vura

17 Mwitanahua Piripai kyeta vuhua uro mwatukya mpotana Ampiporisivata, Aparoniaavata, vara kyeta vutura Tesaronakaani uro ntoro. Mwi mwatukyaraqi lutaa mwaanra nraamwu mpo vahura.

²⁻³ Poruva nauqaa uturara rieqaro mwi nraamwunraqi vera ntero. Poruva taarampo mwaanraqaa mwiqi variqaro mwakyaakya mwiqi ntuvaantuama vuhua timwa nyinro. Mwiva mesaiaara mwihua hia ntapihura timwa nyinrenra hiro hia mwihua mwia quara unra quave tintema kyero Poruva mwia okyara ntapihi kyero Kotira mpukuqitairo puaama kyeqaro timwa nyinro tiqaro, Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varero uro utu viro qaiqaa qati siquani quava Kotira mpukuqi mwataama vahirave. Iesusiva nte mate nkyi timwa nyu vaisiva qio mwivama mesaiaa mwiva variho, tiro.

⁴ Mwitaa tuvata Iutaa nraakye qora mponramwuvanto qutaama qiaro timwa kyeta Porukya Sairaasikya vataqita vuvata, Kiriki vaisi airinramwuvanto Iutaa qua mwaanra riohua mwihuavata qutaave timwa kyeta Porukya Sairaasikya sataqita vuvata, nrutu nronra vataa nraakyenramwuvata, mwitanahua sataqita vura.

⁵ Mwihua qutaave tuvata Iutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo mwatanaa nraakye qoravantovata Porukya Sairaasikya sataqita vuvata mwihua mwia kyaara mwihua uaqia huvata uro aanraqaataita uaqia hu vaisihua sita ntuvaantuama kyeta mwihuara vuavi tuvata mwi vaisihua uro ekyaa mwi mwatanaahua rapatovata mwihua uro Iasoninra nraamwu qesa ntukuraa kyeta viqeteta nraamwuqi Porukya Sairaasikyara

puaama kye sitaqita nraakye qora suqaa kyarera utura.

⁶Puaama kye taqovata hia huvata mwiaqaataita mwihua Iasoninravata Iesusira nraaqiara mponramwuvata ntavaaqavu kyeta ntanrauqita uro mwi mwatukyaraqaa ntaqiky i varu vaisihua suqaa kyeta aakyara nteta tiqata, Ekyaa mwata maata vahintema mwaa vaisinramwuhua antua utuqita nrohiahuaa mwaini tiri mwatukyanyivata nrianrave. ⁷Nriavaro mwaa vaisiva Iasoniva mwinramwuhua qamwata nyatero nai nraamwuqi sitaqiro uro kyaiho. Tiri vunyaa vaisi Rominyaava varihata mwihua ekyaa mwia qua hia riaraitita, mwia qua nteqa kyeta tiqata, Tiri vunyaava mpovanto Iesusivama variho qiavo, tita.

⁸Mwihua mwitaa tuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqiky varuhuavata, nraakye qora mwini ntuvaaantuama vita varuhuavata, uaqia huvata nronraqama kye qua aakyara timwaqita vura.

⁹Mwitaa ti varuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqiky varuhua tiqata, Iasonivavata mpo vaisinramwuvata qio mwitaa mwitaama munima kyetama mwaatani quate, timwa kyeta mwinramwuhuaqitaita munima vareta huvantu kyovata nkyiari mwaatani vurama.

Mperiaani vurama

¹⁰Mwihua huvantu kyovata vuvaro enta huvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi mwatukyaraqi varuhua qamwanrama kyeta Porukya Sairaasikya Mperiaani sitovata mwitanahua mwini vurama. Mwitanahua Mperiaani uro nteta uro lutaa mwaanra nraamwuqi vera nte variqata qua mwakyaakya timwa nyunra.

¹¹Mperiaaqinaahua hia Tesaron- aikaaqinaahua voti hiraitita, mwihua

qaraakya qua Poruva tu quara riaataa nraahu huvata mwia qua riegata mwihua mpo enta mpo enta Porura quavanto qutaa qua vahianinra nkyiari suqovata taqarerata Kotira mpukuqi mwi quara kyaara ntiqata puaa hi varura.

¹²Mwitaamaqita vita lutaa airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata Kiriki nraakye nrutu nronra vahuhuavata airivanto qutaave tuvata Kiriki vaisi airivantovata qutaave tura.

¹³Airi nraakye qora Iesusira quara qutaave tuvata lutaa vaisinramwu Tesaronaiikaani varuhua riovaro Poruva Mperiaani Kotira qua timwa nyi varuvata mwia kyaara mwihua nkyiari mwaata mwini kyeta Mperiaa mwini uro nteta antua qua tiqata uaqia hu vaisihua sita kyeta mwihua rapateqata tuvata Porura uaqiama mwatarerata uti varura.

¹⁴Mwitaa huvata Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua Porura rivorave timwa kyeta qamwanrama Porura vita kyeta vevani titovaro vuvata Sairaasikya Timotikya nraahu Mperiaani varuvata ¹⁵mpo vaisinramwuvanto Porura vitaqita uto mwatukya nronra Ateni mwini kyeta mwiaqaataita mwinramwuhua uto ntanteta Mperiaani nruhua nrumu Sairaasikya Timotikya timwa nyita tiqata, Poruva nkyitananra tiqaro, Nkye mpo kyaiqa taiqa kyeta qamwanramama mwaini nte hunani tumuate, tiho, tita tura.

Poruva Atenini varura

¹⁶Mwia kyeta vuvaro Poruva Ateni mwini nanrianraa variqaro mwiva mwatukya mwiqi nrohiqaro taqovata mwi mwatanaahua airi inraikya viri kohi kyeta tiri mwanriqave timwa kyeqata vatova vahuvato Porura mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

¹⁷ Poruva mwi inraikyara mwi inraikyara taqero mwiaqaatairo mwiva luta mwaanra nraamwuqi uro variqaro lutaavata, mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte varuhuavata, mwakyaakya timwa nyinro mwiaqaatairo mwiva mpo enta mpo enta maaketiqi uro variqaro mpo mwatanaa nraakye qora vitare nritare hi varuhua qua mwakyaakya timwa nyinro.

¹⁸ Poruva mwihua timwa nyi varuvata mpo qua Epikuriaaninra okyaravata, Sotoikira okyaravata, riohua nri nteta mwihua Poruravata qua tura. Mponramwuvanto nkyiari henahua kyapara hita tiqata, Mwamwaa api mpo qua mpo qua ti vari vaisiva, mwaava nanra qua titerove ti variho? tita.

Tuvata qaiqaa mpo uhua tiqata, Mwiva mpo mwatanaahua mwanriqanramwu okyararave ti variho? tita. Poruva Iesusiva qutu viro qaiqaa qati sivurara timwa nyi varuvata tita, mwihua mwitaa tura.

¹⁹ Mwihua mwitaa timwa kyeta Porura viteta Ariopakaasi kaanasorinramwu kuairama vita varunani uro kyeta Porurara tiqata, Qaraakya qua e nraakye qora timwa nyi variana quara tiri timwa timwique riaare.

²⁰ Tire i qua riauraro mwi quava nraahumwa mpo qara ihata qaiqaavata mwi quara okyara ntapihi kyeta riarerave, tita. ²¹ Mwi mwatanaahuavata, mpo mwatanaahuavata mwiqi varuhua vata, qua nraahu ti varu vaisihua variqata mwihua qaraakya qua timwaqi viqata qaraakya qua riemwaqita virara nraahu rieqata varura.

²² Mwihua mwi quara okyara riarerave tuvaro Poruva Ariopakaasi kaanasorinramwu kuairama vuhua suqaa siviro timwa nyinro tiqaro, Ateninyaa vaisi nkyenramwuve, nte

taqauqata nkye mpoqama kyeta mwaanra okyara mpo okyara mpo okyara riemwaqita vi variahuave.

²³ Nte mwaini nkyi mwatukyaqi nrohiqana nkyeta mwanriqanramwuanra aakyara nteqata mpo inraikya mpo inraikya utu taara airi inraikyama taqauqo. Nte mpo taintavata taqauqo. Mwiaqaa mwaa quara qara ntumwa taarave: *MWAA TAINTARA TIRE HIA TAQETA RIETA HUNA MWANRIQANRANRA RIEQATA TAINTA UTU MWATAUNANRAVE*, qiarave. Nkye mwanriqa mwia hia taqeta rieta ntapihiara, mwianra qumina nkye aakyara nte variara, nte mate mwianra ntapihi kyena nkyi timwa nyinrenrave.

²⁴ Mwanriqa mwia nrutu Kotivave. Kotiva mwatavata, ekyaa mwiaqaa vahi inraikyaravata, utu taivave. Mwiva nyaamwuqaavata, mwataqaavata, ntaqikiyi varivara tiro, mwiva hia vaisivanto hoqataa nraamwunraqi variqiro vi varivave.

²⁵ Kotiraqaatai ekyaa nraakye qoravanto nraaihovata ekyaa inraikyavata vare variarara tiro, hiam qio vaisivanto mpo inraikya Kotira kyaahaqa hiariva vahiananrove.

²⁶ Kotiva haaru vaisi kuaiqia tiri haivaqara utu tovaro mwikuraqaatairo ekyaa nraakye qora qovarama vuvaro Kotiva ekyaa mwata maata variate tiro, mwihua sitorave. Kotiva nraakye qora utu kyero tiqaro, Mwi mwatanaava mwi entara mwi mwataraqaa variananrove, mwi entara mwi mwatanaava mwi mwataraqaa variananrove, timwa kyero kyaihata variarave.

²⁷ Mwihua Kotirara puaa hirerata tu-paupa hiantema kyeta puaa hiate tiro, Kotiva nraakye qora qovarama kyaihata variarave. Qio Kotiva hia tiri nyianrato variho. ²⁸ Mwianra mpovanto mwitaama tiro:

Kotiva qati varirara tita, tire qati variqi vita, tire qakyaa hita, tire qati nraahu variqi quarahuama varuro, tirave.

Nkyi mpukuqi qara nti varia vaisihua mwitaama tita:

Tire mwia nraaqiarama varuro, qiarave.

²⁹ Qio tire Kotira nraaqiara variqatara tita, tire Kotirara mwiva vaisivanto korige, orive, munimave, vara kyeta koho kyeta utu taa inraakyara votima kyero varirave qiarorave. ³⁰ Haaru nraakye qora hia Kotira ntapihi kyaraitita, qora kyaiqa vare varuvaro Kotiva qati vu taqe kyorave. Mwaa entara Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira kyaate ti varirave.

³¹ Kotiva qua vatero tiqaro, Mpo enta ko qiari entavama vahiananrove, tirave. Mwi entaraqaama Kotiva nronraqama kyai vaisiva ntapihi kyero ko tiqaroma mwaa mwataraqaa vari nraakye qorahua qua riaananrove. Nkye ko qiani vaisira mwia ntapihi kyaate tiro, Kotiva mwia qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorave, tiro.

³² Poruva Iesusiva qutu vuvaro qaiqaa qati vara sivuma kyo quara tuvata hini uhua raima mwatovata hini uhua tiqata, Mpo entavata e mwi quara qaiqaavata tiraqeta tire riaare, tita.

³³ Mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero vura. ³⁴ Vuvata vaisi mponramwuvanto mwia vataqita vita Kotira nraaqiaraqama vura. Vaisi mpovanto Taionisiaasiva mwiva Ariopakaasi kaanasori vaisivanto varuvaro nraakye mpo mwia nrtu Ntamarisiva mwitanahuavata, mponramwuvantovata, Porura vataqita vura.

Poruva Korintini vura

18 Mwiaqaatairo Poruva Ateni kyero Korintini vura. ² Mwini uro ntero mwiva Iutaa vaisi mwia

nrtu Akuiraara Pontaasinyaanra puaama kyora. Haaru vunyaa vaisi Korontiaasiva ekyaa Iutaa mwihua hia Romini variate timwa kyero ekyaa sitamwa kyo entara, Akuiraava nai nraata Pisisiraaravata vita varero Itari kyero mwi entara Korintini nrtu varura. Poruva mwitanahua taqarero vuvu ³ uro mwitanahuavata varura. Mwivavata mwitanahuavata seri nraamwu toqa kyeqa haqiro kyaiqara varohuara tita, mwihua kuaaqi variqata mwi kyaiqara varora.

⁴ Poruva mwi kyaiqara vareqaro mwiva mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro Iutaavata, Kirikivata, Iesusira quara qutaa quave qiate tiro, mwiva mwihua kypata qua ti varura.

⁵ Poruva mwitaamaqi vi varuvata Sairaasikya Timotikya Masentoniasaita uro ntovaro mwiaqaatairo Poruva mpo kyaiqa varora qaqira kyero mpo enta mpo enta Iesusira mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viro. Mwiva Iutaa timwa nyinro tiqaro, Nkye mesaiaa vekya variara qio Iesusiva mwivave, tiro.

⁶ Tuvata mwihua mwi quara hia riaraitita, mwi quara kyaara Porura uaqiama mwateqata uaqia hu quara tuvaro Poruva qaqao timwa kyero ntuvenrauma kyero tiqaro, Kotiva nkyi qaqira kyairata nkye raupirima vivera, hia niqaavauma qua vahiananrove, nkyitaqama qua vahiananrove. Mate nte nkyi kyena mpo mwatanaahua hinani virerave, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero Poruva mwiaqaatairo mwihua kyero mpo mwatanaa vaisi mwia nrtu Taitaasi Iasitaasira nraamwuqi uro varura. Taitaasi Iasitaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva varuvaro mwia nraamwuvanto Iutaa mwaanra

nraamwu qaumato vahura. ⁸Vaisi mpovanto mwia nrutu Kirisipaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqiky i varuva mwivavata, mwia nraamwuqi varuhavata, nronra Iesusirara qutaa mwivave tura. Korintiqinaahua airivantovata Porura mwakyaakya rieta qutaa quave timwa kyeta nramanri varora.

⁹⁻¹⁰Mwitaamaqiro vuvaro mpo enta Poruva entaqi vateqaro ruvaata taqo- varo nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nte i vatama kyena varurara tira, e hia aatu hiqara mwakyaakya timwa nyiante. Hia tirema variante. Mwaa mwatanaahua airi nraakye qora ni nraaqiara variavananra tina, nte iqaa ntaqikyiqi vi variariro hia mpovanto qio i ruananrove, tiro.

¹¹Mwitaa tuvarora tiro, Poruva kuaa ihi vara kyero mpo ihi hinivata mwini variqaro mwi mwatanaahua Kotira qua timwa nyiqiro vura.

¹²Poruva mwitaamaqiro vuvata Kariora nronraqama kyeta tiqata, E Romeni vunyaa vaisi mpo variqara Akaiaaqaa ntaqikyiente, tuvaro Kariova nronraqama viro varura. Mwiva varuvata Iutaa mponramwuvanto ntuvaaantuama vita tiqata, Nrivaqe Porura uaqiama mwataare, timwa kyeta uro Porura ntavaaqavugita uro ko ti varu nraamwuvu vahunani kyeta Kariorara tiqata,

¹³Mwaa vaisiva nraakye qorara mwataa mwataama kyeqatama Kotira nrutu tuaaheraate tiqaroma tiri mwaanra qua nteqa kye variho, tita.

¹⁴Mwihua mwitaa tuvaro Poruva qua qiankye tuvaro Kariova nraante Iutaa vaisinramwuanra qaqao tiro, Mwaa vaisiva hia ruvi kyaiqarave, uaqia hi kyaiqarave, utiqaro kamaninra qua nteqa kyaitirio, nte qioma nkyi qua riautirio.

¹⁵Nkye nkyeta quarave, nkyeta nyu- tuarave, nkyeta mwaanra okyararave, nronraqama kye riegata nte hunani nriavo. Mwi quava nkyitani vahirara tina, nte hia mwi quara riarerave. Nkyeta mwini viqata qiate, tiro. ¹⁶Kar- iova mwitaa timwa kyero mwiva mwihua mwiqitairo sitero tiqaro, Hianteta mwaaqitai vevante quate, tiro.

¹⁷Mwihua sitovata vaisi mpon- ramwuvanto uro Sositenisira Iutaa mwaanra nraamwuqaa ntaqikyura mwia ntavaaqavu kyeta ko nraamwu qesaqaa variqata mwia ntuqutu kyeta vatovaro Kariova hia mwianra nronraqama kyero riora.

Poruva nrumu ntantero Antiokini vura

¹⁸Poruva Korintini Iesusira nraaqiaranramwu kyapata airi enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Pisisiraaravata, Akuiraaravata, sitero Korinti kyero sipiqi mwaanri ntero Siriaanianra vura. Mwiva mwiananra viqaro mwatukya mpo Senkariaani uro ntero Kotirara nai kyauqu nriqiqaa vateqaro mpo qua timwa torara riegaro nai qata ekyya toqa kyero viro.

¹⁹Qio mwinramwuhua vuhua Epe- saasini uro nteta Poruva Pisisiraakya Akuiraakya mwini kyero uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero Iutaa kyapata qua tiro. ²⁰Mwihuavata qua tuvata mwihua Porurara tiqata, Tiri- vata mpuahaama variqira quante, tu- varo Poruva qaqao tiro, Nte mate hia nkyivata mpuahaa varirerave, tiro.

²¹Timwa kyero mwiva virera hiro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakiara Kotiva qiove tirera, nkyivata qaiqaa nrumu varirerave, tiro. Timwa kyero mwiva sipiqi mwaanri ntero vura.

²²Vuva Sisariaani uro ntero mwiaqaatairo mwiva sipiqitairo mwaamwi ntero viviro uro verara

Ierusaremini Iesusira nraaqiaranramwu qua mwantero mwiaqaatairo uro ntantero Antiokini uto varura.

²³Mwiva mwini mpo entanramwu vari kyero mwiaqaatairo mwiva vuva uro mwata mpotana Pirisiaanivata, Karesiaanivata, nrohiqaro mwatukya mpoqi mpoqi Iesusira nraaqiara varuhua kepukyaqama nyataqiro vura.

Aporosiva Epasaasiqivata Korintiqivata kyaiqa varora

²⁴Poruva mwihua kepukyaqama nyate varuvaro Iutaa vaisi mpovanto mwia nrutu Aporosiva, mwiva Arekisantaanyaava, mwiva Epesaasini vura. Mwiva kyuqema kyeqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuva. Mwiva Kotira qua qara ntumwa tora kyuqema kyero rio vaisiva.

²⁵Mpovanto nronra vataqi quani aanranra mwia nraamwutovaro mwiva ntapihiro mwiaqaatairo mwiva kepukyaqama kyero nraakye qora Iesusirara vutu kyero timwa nyiqiro vura. Mwitaa hiqaro mwiva haaru Ioniva nramanri nyu entarara nraahu mpoqiavata ntapihura.

²⁶Aporosiva Epesaasini uro ntero Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero mwiva hia aatu hiraitiro Kotira qua timwa nyi varuvata Pirisiraakya Akuiiraakya mwia qua rieta mwia vitaqita nkyiaritana nraamwuqi uro kyeta Kotiva hinani vi aanranra Iesusira qua mpoqiavata ntapihi kyeta timwa mwunra.

²⁷Timwa mwuvaro riero mwiaqaatairo mwiva Kirikini virera huvata Iesusira nraaqiaranramwu Epesaasini varuhua mwia kyaahaqa hiqata qara ntumwa kyeta mwita Iesusira nraaqiaranramwu Kirikini varuhuara mwaa vaisira kyuqe hi vaisira qio mwia kyuqema kyeta vitaate timwa kyeta qara mwia mwia mwita.

Mwuvaro Aporosiva varero uro nyinro mwini variqaro mwiva Kotiva kyuqema nyatovata Iesusira nraaqiaraqama vuhua kyaahaqa hiqaro varura. ²⁸Mwiva nraakye qora suqaa variqaro Iutaa kyapata qua timwaqiro vuvaro mwia quavanto Iutaa qua nraatara kyero. Mwiva Kotira mpukuqinaa qua timwa nyiqanro Iesusira mesaiaa okyararavata ntapihi kyero timwa nyunra.

Poruva Epesaasini varura

19 Aporosiva Korintiqi varuvaro Poruva vuva mpo mwataqaama tero vuva Epesaasini uto ntero taqovata Iesusira vataqita nro uhua mwini varura.

²Varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye haaru Iesusirara qutaave tu entara nkye Kotira mwanraqura varorave iho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Hia tire Kotira mwanraquravanto variho qia okyarara riaunanrave, tita.

³Tuvaro Porura mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa ihata nkye nanra nramanri varaarave? tuvata mwihua tiqata, Tire Ioninra nramanri varaunanrave, tita.

⁴Tuvaro Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye qora uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, Ioniva mwihua nramanri nyunrave. Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nriani vaisira mwianra qutaa mwiva mesaiaavanto variho qiate, turave, tiro.

⁵Poruva mwitaa tuvata mwihua mwi quara riovaro Poruva Iesusira nrutu nteqaro nramanri nyinro mwiaqaatairo ⁶nai kyauqu mwihuaqaa vatovaro Kotira mwanraquravanto mwihuaqi tumu varuvata mwihua mwiaqaataita mpo qua mpo quaqitai Kotira qua timwa nyi varura. ⁷Mwi vaisinramwuhua 12 nramwu varura.

⁸ Poruva Iutaa mwaanra nraamwuqi variqaro taarampo torara hia aatu hiraitiro, mwi quara ntapihi kye riaate tiro, Kotiva ntaqikyiani quara mwihua-vatama kyero ti varura.

⁹ Timwa nyuvata mponramwuvanto mwihua su nyaatovanto kepukyaqa huvata hia Porura qua riaraitita, mwiaqaataita mwihua nraakye qora suqaa Porurara tiqata, Nronravanto hinanianra qua aanranra e qiananra uaqia hi quarama iho, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero Iesusira nraaqiaranramwu nraahu sita varero vuva uro mpo nraamwuqi Tiranaasira sikuru nraamwuqi variqaro qua mwakyaakya timwa nyi varura.

¹⁰ Mwiqi variqaro taara ihi mwianra Kotira qua mwakyaakya timwa nyuvata ekyaa Esiaani varuhua Iutaave, mpo mwatanaave, nronra Iesusira qua riora.

Sivaara mwaaqunramwu

¹¹ Kotiva Porura kyaahaqa huvaro mwiva nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. ¹² Mwitaa huvata Porura tuavaaqave, pata tavuna qainaamave nominra nrukorave, nrumu varaqita uro nriqa vuhuaqaave, vaanavanto utaqi varuhuave, viti mwihua nyamwantaqa vatovata nriqa vuhua kyuqema vuvata vaanavantovata vaisi utaqitairo nritarero vuvata mwihua qio varura.

¹³⁻¹⁴ Mwitaa huvata Iutaa vaisi mponramwuvanto mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata vaana sitarera uti varuhua varura. Mwi vaisihua Sivaara mwaaqu 7 nramwu varuvaro mwihua sova Iutaa mwaanra qua rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto varuvata mwihua Porura kyaiqa taqeta, Porura nraantanteta mwiva varo kyaiqara mwihuavata vararerata uti varita tiqata, Nriwaqe tirevata Iesusira nrutu nteqata vaana

sitaarata nritareta quate, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua uro mwataara hita vaananra mwitaama tita, Tire Poruva ti vari vaisira nrutu, Iesusira nrutu nteqatama iara nritarera quante turo, tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvaro vaanavanto mwihuara tiqaro, Nte Iesusira ntapihi kyena Poruravata ntapihi kyaurave. Nkye tahuave iho? tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva mwiva mwihuaqaa vi nraaqu nri nraaqu hiqaro mwihua ntuqutiqaro mwihua tuavaaqaa nrahitu kyovata mwihua mwi vaisira nraamwuqitaita veva nteta nraanre mwamwantavata tokya mwihua hiantamwa teta vura.

¹⁷ Mwitaama kyovata ekyaa Iutaave, mpo mwatanaahuave, Epesaasiqi varuhua mwi quara rieta mpoqama kyeta aatu hita Iesusira nrutu tuaahere varura.

¹⁸ Iesusira nraakye qora airivanto airi suqaa variqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqara varora timwa qovarama kyora.

¹⁹ Mwitaa huvata airi vaisivanto tauraa mwihua tovevaanavata kyaiqa utuhuave, quahave vuhaapahaa utuhuave, mwi kyaiqara qaqira kyeta mwihua nkyiari mpukuve, mwitaa inraikyave, vareta nraakye qora suqaa uro qia quarateta. Nronra munima 50,000 kinaa kyeqata varato mpukura qia quara taiqa kyora.

²⁰ Qio mwitaama kyeta mwi mwatanaahua uaqia hu kyaiqara qaqira kyeta Kotira qua riemwaqita vuvaro Kotira quavanto mwi mwatanaahua kepukyaqama nyatora.

Epesaasiqi Porura qua kyaara nronraqama kyeta inronra hura

²¹ Mwiaqaatairo Poruva tiqaro, Kyaiqe nte Masentioniaanivata Kirikinivata vintantena Ierusaremini

quankye. Nte mwini quarivama nronra mwatukya Rominivata quankye, tiro.

²²Mwitaa timwa kyero Poruva nai kyaahaqa hu vaisitana Timotikya Iraasitasyatana sitovata mwitanahua Masentioniaani vuvaro Poruva nai Esiaani mpo entanramwu variro.

²³Mwini varuvaro mwi entara Epe-saasini Kotiva hinani vi aanranra kyaara inronra hu inraikyava qovara hura.

²⁴Vaisi mpovanto mwia nrutu Ntim-itiriaasiva, mwiva oriqotai kyaiqa varo vaisiva, mwiva nraakye mwanriqa mwia nrutu Atemisira nraamwu nronra vahu-varo mwiva mwianra rieqaro nraamwu pataqiani nai kyaiqa vaisi kyapata utu kyeqaro mwiaqaatairo munima airi vare varura.

²⁵Ntimitiriaasiva nai kyaiqa vaisin-ramwuvata mpo uhua mwi kyaiqara varohuavata ntuvaantuama kyero mwi-huara tiqaro, Mwaini riaate. Tire mwaa kyaiqara vareqata mwiaqaataita airi mu-nima vare varunanrave.

²⁶Nkye Poruva vare vari kyaiqara ntapihi kyaarave. Poruva tiqaro, Nkye nkyeta kyauquqotai mwanriqa ututaava hia qutaa mwanriqavanto variho, tiho. Mwitaa tirara tita, airi nraakye qora Epesaasiqinaahuave, ekyaa vara ututu Esiaaqinaahuave, mwia quara qutaa quave ti variarave. ²⁷Poruva qati nraahu mwitaa timwaqi vi varirera, nraakye qoravanto tiri kyaiqara qumina kyaiqa unra kyaiqave tivarave. Hia tiri kyaiqa mwianra nraahu mwitaa tivarave. Mwihua nraakye mwanriqa Atemisira nraamwuanra qumina nraamwuve timwa kyeta Atemisira qaqira kyevarave. Mwitaa tivera, Atemisiva hia tiri mwanriqa nronravanto variananrove. Mate ekyaa Esiaanyaahuavata, ekyaa mwata maata vahi ntema variahuavata, mwia nrutu tuaahere variarave, tiro.

²⁸Ntimitiriaasiva mwitaa tiqaro mwi-hua rapatama kyovata nraakye qora airivanto inronra hiqata nkyiari mwan-riqanra aakyara ntamwaqi vita tiqata, Atemisiva Epesaasiqinaavama nronra-vantove, tita.

²⁹Mwitaa timwa kyeta mwi quara timwaqi vuvata ekyaa mwi mwatanaahua antua aantua tita. Mwitaa timwaqi viqata mwihua uro Kaiaasikya Arisitakaasikya ntavaaqavu kyeta. Mwitanaahua Masentioniaa vaisitana Poruravatama kyeta nrutanahua nrumu varuvata mwihua mwitanahua ntavaaqavu kyeta sitaqita uro nraakye qora ntuvaantua hunani kyora.

³⁰Mwitanaahua site vuvaro Poruva naivata nraakye qora ntuvaantua hunani virera huvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwia ntavaaqavu teta tiqata, E hiama qio vinanrave, tuvata ³¹nronra vaisi mponramwu Poruva totiqama tohuavata qua vara kyeta kepukyaqama kyeta tiqata, E hiavata mwaini ntuvaantua hianani nrumu ena viri nyaamwutaante, tita.

³²Mwitaa tuvata nraakye qora varuhua antua aantua tita. Airi nraakye qora ntuvaantuama vita varura mwia okyara hia ntapihi kyaraitita mwiaqaataita nkyiariara mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tuvata mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tura.

³³Mwitaamaqi vuvata Iutaavanto nkyiari nramwunaanra mpo Arekisantara rataa kyeta tiqata, Ema nraakye qora suqaa sivira variqara ntapihi kye qua timwa nyiante, tuvaro Arekiantaava siviroya kyauqu tuaahereqaro qua qiankye tuvata ³⁴mwihua taqovaro mwiva Iutaa vaisivanto varuvata mwihua hia mwia quavata riaraitita, nkyiari mwanriqanra aakyara nteta tiqata, Atemisiva

Epesaasiqinaavama nronravantove, tita. Mwi quara nraahu 2 auaara timwaqi vi varura.

³⁵ Mwita timwaqita vi varuvaro mwiaqaatairo kusikusivanto siviro nraake qora antua kyovata tirema varuvaro mwiva tiqaro, Epesaasiqinaa vaisi tuaavo, Tire Epesaasiqinaahua teta mwanriqa Atemisira kyuqema kye ntaqiki varuna quara ekyaaahua ntapih kyaarave. Nyaamwusairo orivanto mwaaqi tumu ntiro vahira mwiavata ekyaa ntapih kyaarave.

³⁶ Hia mpovanto mwi quarara unra quave qiananrove. Mwianra riegatama nkye qati tirema variqatama hia paparuqa hiqata mpo inraikya mpo inraikya utuate.

³⁷ Mwi vaisitanahua hiam tiri mwanriqa nraamwuqitaita mpo inraikya mpuara varaavo. Hia mwihua tiri nraake mwanriqanra qora qua qiavo. Mwitanaahua hia uaqia hi kyaiqara utu kyaavata nkye quminama siteta mwaini nriavo.

³⁸ Ntimitiriaasivavata, mwia kyaiqa vaisinramwuvantovata, vaisi mpoqaa qua vatarera hivera, nronra vaisi ko riaahua varianani ko ti entaraqaa qioma mwihua mwi vaisiraqaa qua vatevarave.

³⁹ Nkyiqi mpo quavata vahirera, nkye ekyaa ntuvaantuama vita variraqa ntapih kyeta mwi quara qioma tivarave. ⁴⁰ Nkye qumina qua kyaara timwaqita ntaqirerata uti variavo. Nraakiara mwi quara okyarara kamaniva tirinramwu kyapara hiraqe tire hia qio mpo qua qiananrave. Nraakiara kamaniva tirinramwuanra tiqaro, Nkye qumina mwi entara ntaquarave, timwa kyero tirinramwuqaa qua vataankyorave, tiro.

⁴¹ Kusikusivanto mwita timwa kyero mwini ntuvaantuama vita varuhua sitovata vita nrita hurama.

Masentioniaanivata Kirikinivata vura

20 Qio nronraqama kye inronra huva taiqa vuvaro Poruva Iesusirara qutaave tuhua nyaanrovata mwiva hunani nruvaro mwiva qua tiqaro mwihua kepukyaqama nyatero kyauqu nyinro mwihua kyero Masentioniaani viro.

² Mwiva Masentioniaani vuva uro mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqaro Iesusirara qutaave tuhua mwini varuhua mpo qua mpo qua timwa nyinro mwihua kepukyaqama nyatero mwiaqaatairo mwiva Kirikini viro.

³ Mwiva taarampo torara Kirikini variro mwiaqaatairo mwiva Siriaani sipiqi quankye tiro riovata Iutaa vaisinramwuvanto mwia ru kyarerata uti varuvaro Poruva qaqira kyero tumu ntantero Masentioniaani quankye tura.

⁴ Piraasira mwaaqu Sopataava Mperianyaava Porura vatama kyero vuvata vaisi mponramwuvantovata Poruravata vura. Tesaonaikaa qinaahuatana Arisitakaasikya Sekantaasikyave, Ntepinyaava Kaiaasivave, Timotivave, Esiaanyaahuatana Titikaasikya Toropimaasikyave, mwinramwuhua Poruravatama kyeta vurama.

⁵ Mwihua nraante vuhua uro Toroaasini tiri vekya varuvata ⁶ tire Piripaini varita hia kyoto mperetira omwata nro entava taiqa vuvata mwiaqaataita sipi vareta vita kyauquru enta vara kyeta Toroaasini uro nteta mwini 7 entara variavananra.

Poruva Toroaasini variqaro Iutikaasira vara sivuma kyora

⁷ Saanteqa tire kyara nranrenrata ntuvaantuama vita variavararo Poruva nraake qora ntuvaantuama vuhua qua mwakyaakya timwa nyinro. Mwiva hura quarivara tiro, mwiva

qua mpuahaa timwaqiro vuvaro enta mwutukyaa hiro.

⁸Mwiva qua timwa nyiqiro vi varuvata tire nraamwu verato vahusata ntuvaantuama vita variavarata omwa airi qupi kyeta mwiqi vata tovaro ⁹qaraakya vaisi mpovanto lutikaasiva uintuaaqa mwatakyaa viro varuvaro Poruva qua timwaqiro vuvaro lutikaasira vuvanto taute varuvaro mwiva vaita aavata viro verara nraamwu nai mwoqaqa nai mwoqaqa hoqatora taarampo nraamwu mwia ekyaararaqaatairo vevara mwataqi tuto ntiro. Tuto ntuvata mwihua uto vita kye taqovaro mwiva qutu viro.

¹⁰Qutu vuvaro Poruva uto mwiaqaa nraaqu viro mwia tutero tiqaro, Nkye hia aatu hiate, mwiva qatima variho, tiro. ¹¹(Mwita tuvaro qutu vuva qaraakya vaisivanto qaiqaa qati sivuvaro) Poruva tumu ntantero uro variqaro mpereti nteqa kyero mwihuavata nrenro nyinro mwiaqaatairo mwiva mpuahaa qua mwiqi varuhuavata timwaqiro vuvaro qaatata vuvaro Poruva mwihua mwini kyero vura.

¹²Vuvata qaraakya vaisi mwiva qati varuvata mwia viteta mwaatani vuvaro mwihua mwutukyavanto kyuqe huvata varura.

Poruva mwatukya mpo Mairitaasini vura

¹³Poruva varuvata tire nraante sipi vareta Asosini uro nteta mwini Porura vekya variavanana. Poruva vuni tiqaro, Nkye mwini uro ni pekyava varivaqena nte mwataqaa quariva uro nkyi hunta kyaankye, tura. ¹⁴Poruva viro tirivata hunta kyovata tire uro mwatukya mpo Mitirinini uro ntaavanana.

¹⁵Qio mwiaqaataita tire quavarahua mwia qanranraa kyaarera utaqa vahu mwatara mpo Kiosi qaumato uro nteta

vita mwia nraatara kyeta mwata mpo Samosivata vita nraatara kyeta mwia qanranraa mwatukya mpo Mairitaasini uro ntaavanana.

¹⁶Poruva tiqaro, Nte Esiaani mpua-haama uro variankyo, tiro Poruva nai nraahu riero tiqaro, Nte hia Epesaasini virerave. Nte qamwanrama quankyera nte Ierusaremini Pentikosi omwata nre entara uro taqarerave, tiro.

Poruva Epesaasiqinaa nronra vaisinramwu ekyaara qua timwa nyunra

¹⁷Poruva mwitaa tuvata tire Mairitaasini uro ntaavararo Poruva qua vara kyovaro Epesaasini viro. Poruva tiqaro, Uro timwa nyivata Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyari vahua nrumu ni taqaate, tiro.

¹⁸Qua vara kyovaro mwihua hunani vuvata mwihua mwiva hunani nri ntovaro Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni Esiaani variqana nkyi kyapata kyaiqa varaavara okyara nkye ntapihi kyaarave.

¹⁹Hia nina nutu nronraqa hiarive tiqana nte kyaiqa varaavarave. Iutaa-vanto ntuvaantuama viqata ni uaqiama matarerata uti variavana nte toqaamwu tukyena, nruqunru tuqi viqana, Iesusira kyaiqa vareqana qua mwakyaakya nkyi timwa nyunrave.

²⁰Nkye mwianra ntapihiarave. Nkye taqaavana nte hia mpo qua uqetatena mpo qua nraahu nkyi timwa nyiavarave. Nte ekyaa qua nkyi kyaahaqa hi-ani quara ekyaa nraakye qora suqaavata, nkyita suqaavata, nkyi timwa nyiavarave.

²¹Nte Iutaa vaisiaravata, mpo mwatanaahuaravata, kepukyaqama kyena qua timwaqina viqana mwitaama qiavarave, Uaqia hi kyaiqarave uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotiva hinani nriqata Iesusira tiri nronra vaisiara qutaave qiate, qiavarave.

²²Qio mate nte Kotira mwanraquravanto nianra mwini quante tintema kyena nte Ierusaremini virerave. Ierusaremini quariro

nanra inraikyavantove niqaa qovara hiananrove? Hia nte ntapihuqo.

²³Mwaa inraikyara nraahuma nte ntapihuqo. Kotira mwanraquravanto nianra tiqaro, Rauriqara variante. E mpo mwatukya mpo mwatukya vinanra i karavua hivavata muaanra vareravavatama i vekya varihio, tirave.

²⁴Nte Iesusiva nronravanto mpi kyaiqara, mwi kyaiqara nraahu varaqina vina uro taiqa kyarerave. Mwiaqaataina nte hia mwaa mwataraqaa qati variqi quaninranra nronraqama kyena riarerave. Nte Kotiva nraakye qorara po tiro kyuqema nyataani quara kyuqe mwakyaakya, mwi quara nraahu timwa nyiqi virerave.

²⁵Nte Kotiva ntaqikyiani quara nkye varianani nrohiqana timwa nyunrave. Nte mate ntapihi kyauqo, nkye nraakiara hiam qaiqaa ni piri tagevarave. ²⁶⁻²⁷Hia nte mpo qua qati riemwa tena mpo qua nraahu nkyi timwa nyunrave. Nte ekyaa Kotira quave, kyaiqave, nkyi timwa nyunrave. Nte mate kepukya qua nkyi timwa nyianinra riaate. Nte Kotira qua ekyaa qua nkyi timwa nyunranra tiro, nraakiara nkyiqitairo mpovanto raupirima virera, hiam niqi qua vahiananrove.

²⁸Kotira mwanraquravanto nkyi nronraqama kyaihatara tita, nkye nkyetaqaavata, Kotira nraakye qoraqaavata, kyuqema kyeta ntaqikyiqi quate. Kotiva nai mwaaqu nraanreqo mwi nraakye qorahua kyoqaama tairara tita, nkye sipisipi qohua kyuqehua votima kyeta variqata Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqita quate.

²⁹Nte ntapihi kyauqo. Nte quarita uaqia hi quara ti vari vaisihua qaakyau vairi nraantanteta nrumu nkyi uaqiama nyatevarave.

³⁰Nraakiara nkyitaqitaita vaisi mponramwu qovarama vita, Iesusira nraakye qoravanto tiri vataqi quate tita, mwihua api qua unra qua mwihua timwa nyiqi vivarave. ³¹Mwianra rieqatama rauriqata variate. Hia taunru kyaate. Nte taarampo ihi variqana iheravata, entaqivata, nkyiara nronraqama kye riena nruqunru rauru kyeqana nkyi kuua kuua mwihua timwa nyiavarave.

³²Nte mate virera hiqanama Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tinama, mwianra aakyara ntauqo. Kotiva nkyiara po tiro kyuqema nyataani quara riemwaqita quate. Mwia quavanto nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye nraakiara ekyaa Kotira nraakye qora kyapata variqata kyuqema kyeta varivarave.

³³Nte nkyivata variqana hia nte mpora munimanrave, koriarave, tuavaaqarave, vairiqa hiavarave.

³⁴Nkye taqaarave. Hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate tiraitina, nte ntena kyauqu mwaatanaqotaina kyaiqa varaqi viqana ntena kyaravata, tuavaaqavata, vara kyena ni vatama kyeta varuhuavata kyaahaqamaqi quavarave.

³⁵Nte ekyaa kyaiqa vareqanama kyuqe aanra nkyi nyaamwutaurave. Tire mwitaama kye kepukyaqama kye kyaiqa vara kyetama vehi nraakye qoravata kyuqema kyeta kyaahaqa hiananrave. Tire mwitaa hiqatama nronravanto Iesusiva tu quarara nraato tuare. Iesusiva mwataama tiro: Mpovanto mpohua mpo inraikya nyinro qamwataariva mpovanto mpo inraikya varero qamwataaninravata nraatara kyaananrove, turave, tiro.

³⁶ Poruva mwitaa timwa taiqa kyero mwiva nronra vaisi kyapata tori kyaataa ntaqantaa kyero Kotirara aakyara ntero.

³⁷ Kotirara aakyara ntamwa kyovata mwihua ntateqata mwia kyuquqama mwateta mwia mota kyeta qio quante tita.

³⁸ Poruva vaakya mwihuara tiqaro, Nte hiamu nkyi siri qaiqaavata taqaan-inrave, turara mwihua mwutukyavanto uaqia huvata mwihua Porura vitaqita sipiqi uro kyora.

Poruva Ierusaremini vura

21 Mwihua Porura uro kyovata tire vuro timwa kyeta sipiqi quavananra. Tire sipi varetu kyaarera utaqaa vahu mwatara Kosini tumu vari kyeta mwia qanranraa mwata mpo Rotesini uro nteta mwiaqaataita Pataraani vita. ² Mwini uro nteta taqaavararo sipi mpovanto Ponisiani virera huvata tire mwiqi mwaanri nteta vita. ³ Viqata taqaavararo kyaarera utaqaa vahu mwatava Saiparaasi kyauqu kyaantaaqani vahuvata vitareta Siriaani uro ntaavararo mwatukya mpo Taiaani sipivanto nai varato inraikyara uro qatinani vara kyarero utuvata ⁴ tirevata mwini mwaamwi nteta uro Iesusirara qutaave tuhua puaama kyeta mwihua kyapata mwini kuua uikiara variavananra. Variavararo Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa huvata mwihua Porurara tiqata, Hia Ierusaremini quante, tita.

⁵ Tuvata tire mwini variavararo tire quana entava nri ntovata vita. Virera hiavarata Iesusirara qutaave tuhua nkyiari nraakye nraaqiaravata mwatukya kyeta tiri tivitaqita uro nramanri tokyani kyovata tire ekyaa tori kyaataa ntaqantaaqita Kotirara aakyara ntaavananra. ⁶ Mwiaqaatai mwihua kyauqu tiri timwuvata tire nkyiari kyauqu nyita sipiqi quavarata

mwihua tumu ntanteta nkyiari mwaatani vura.

⁷ Mwihua vuvata tire Taiaa kyeta sipi mwiqimate mwatukya mpo Toremesini uro nteta Iesusirara qutaave tuhua mwini varuhua qua mwanteta mwihua kyapata kuua enta mwini varita ⁸ mwia qanranraa sipiqi mwaanri nteta Sisariaani uronte mwini variqata Piripiva Kotira mwakyaakya tu vaisira nraamwuqi uro variavananra. Tauraa Ierusaremini variqata vaisi ⁷ nramwu vara sivuma kyeta Kotira kyaiqa varaate tu vaisinramwuhuaqitairo Piripiva mwiva mpovanto varura. ⁹ Piripira nraamwunra erahiamuaante-manramwuvanto variqata mwihua hia vaati vararaitita, qati variqata Kotira qua qovarama kye varura.

¹⁰ Tire mwihuavata Sisariaani mpo entanramwu variavararo Kotira qua qovarama kye varuva mpovanto mwia nrtutu Akapaasiva Iutiasairo nri ntero.

¹¹ Mwiva uro ntero Porura reti vara kyero mwiaqotairo nai kyuqu kyauqu rupatero tiqaro, Kotira mwanraquravanto mwitaama tiho. Nraakiara Iutavanto Ierusaremini varihua reti mwaa qora mwataama kyeta mwia kyuquvata kyauquvata rupa kyetama mpo mwatanaahua nyivarave, tiro.

¹² Mwitaa tuvata tirevata, mwini varuhuavata, mwi quara rieta Porurara po tita tiqata, E hia Ierusaremini quante, tita. ¹³ Mwitaa qiavararo Poruva qaqao tiro. Nkye ntataqita vivaro ni mutukya uaqia hiankyorave. Hia nte karavuqi quaninranra nraahu nronraqama kyena riauko. Nte Iesusirara rieqana Ierusaremiqi qutu quaninranravata tera huqo, tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvata tire hia mwia qua qio nraatara kyaarava vahuvata mwitaama tita, Qio nronravanto nai kyakya hiani kyaiqara varaarive, tita.

¹⁵Mwitaa timwa kyeta tire mpo entanramwu mwini vari kyeta mwitaa inraikya tera taarama kye vareta mwiaqaataita verara Ierusaremini quavananra. ¹⁶Iesusirara qutaave tuhua mponramwuvantovata Sisariaasaita tiri tivitaqita nrumu teta variana nraamwunra Nesoninra nraamwuqi kyora. Nesoniva Saiparaasinyaava mwiva haaru vakyaqama Iesusirara qutaave tuva varura.

Poruva Iemisira uro taqora

¹⁷Tire Ierusaremini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua tiriara qamwateqata tiri tivitora.

¹⁸Mwihua tiriara qamwateqata tiri vitovaro mwia qanranraa Poruva tirivata tivitero Iemisira taqarero viro. Vuvata Iesusira nraaqiara nronra vaisinramwuvantovata mwiqi varuvaro

¹⁹Poruva mwihua qua nyantero Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro nai mpo mwatanaa mpo mwatanaahuani nronra kyaiqa vara nyatorara mwihua timwa nyinro.

²⁰Poruva mwi quara ekyaa timwa nyuvata mwihua mwi quara riegata Kotira nrutu tuaahera kyeta Porurara mwitaama tita, Qio tiri tiqatao, taqaante. Airi Iutaa vaisi tausenivanto Iesusira nraaqiaraqama vita mwihua Mosesira quavata nronraqama kyeta riemwaqita vi variavo. ²¹Mpo hiahua unra qua timwa nyiqata iqaa ntumwa kyeta mwitaama ti variavo. Poruva Iutaa vaisi mponani mponani variahuara tiqaro, Nkye Mosesira qua qaqira kyaate. Hia nkye nkyeta qoraisi nraaqiara mwamwanta toqaate. Hia Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate, tirave, qiavo. ²²Iara mwi quara mwi quara ti varia vaisihua e Ierusaremini nri ntaananra ntapihi

kyaavo. Mwitaa hirara e nataave hinanrave?

²³Kyai tire i timwa mwianranra e tire qiarante hianta. Vaisi erahiamuaan-temanramwu Kotirara nkyiari kyauqu nriqiaa vateta tiqata, Tire qutaqama kye mwitaa hirerave, qiarave.

²⁴E mwinramwuhua sita varera Kotiva mwamwantave mwutukya hiqama nyataani okyarara riemwaqira viqarama uro taiqa kyera e mwiaqaataira mwinramwuhua kyaahaqa hiqarama munima kyairata mwinramwuhua qiata ekyaa toqa nyataate. E mwitaamaqira virata nraakye qora i taqeta, mpo hiahua iara timwa taa quava unra quama vaiho tivarave. E mwitaa mwitaa hirera, nraakye qoravanto taqaivara e Mosesira qua okyara ntapihi kyera riemwaqira vi variaravama varinanrave. ²⁵Mpo mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira nraaqiaraqama quahua haaru tire mwaa quara qara ntumwa kyeta timwa nyiavananrave. Mwi entara qara ntumwa teta tire tiqata, Hia unra mwanriqani vate kyarara nraate. Hia nraanre nraate. Hia nruntana tuvareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate. Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate, qiavananrave, tita.

²⁶Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwi vaisinramwuhua sita varero mwia qanranraa mwihua kyapata variqaro mwamwantavata mwutukyavata hiqaani okyarara riemwaqiro viro mwiaqaatairo Kotira nraamwuqi verantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Tirenramwu mwi entara mwi entara mwaaqi variqata mwamwantave mwutukyave hiqaana okyarara riemwaqi vita uro taiqa kyarerave. Mwiaqaataita tire variarata nkye tiri kyaahaqa hiqatama Kotira kyaiqa vara timwataate, tiro.

Kotira nraamwuqitai Porura ntavaaqavu kyora

²⁷Qio 7 enta mwiva qauma taiqa quariva vahuvata Iutaa vaisinramwu Esiaanyaahua taqovaro Poruva Kotira nraamwuqi varuvata mwinramwuhua mwia taqeta antua qua tiqata nraakye qora nyaanrama kyeta uro Porura ntavaaqavu kyeta aakyara nteta tiqata, ²⁸Isareri nraakye qora tuaavo, tiri kyaahaqa hiate. Mwaa vaisiva mponani mponani nrohiqaro Isareriavata, Mosesira qua okyararavata, tiri mwaanra nraamwu mwaanravata, api qua ti vari vaisiva varihata mwia ntavaaqavu kyauro. Qio mate mwiva mpo mwatanaa vaisinramwu sitaairo Kotira nraamwuqi nrumu kyaiyata mwihua mpo mwatanaa vaisi variqatara tita, mwihua Kotira nraamwu uaqiamama kyaavaro hama kyotataqama vaiho, tita.

²⁹Tauraa mpo enta mwihua taqovaro mpo mwatanaa vaisi mpovanto Epe-saasinyaava mwia nrutu Toropimaasiva Porukyantiri mwatukyaqi nrohi varuvata mwihua tiqata, Poruva vaisi mwia-vata vitero uro Kotira nraamwuqi viho, tiqata mwitaa tura.

³⁰Mwihua nkyiari riemwa kyeta api qua Poruraqaa vatovatara tita, Ierusaremini ekyaa nraakye qora hisai hisaita hianta uro ntuvantuama vita Porura Kotira nraamwuqitaita ntavaaqavu kyeta ntanrauqita mwaatani veva kyeta. Mwaatani kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqikiy varuhua qamwanrama kyeta qesa tita tora.

³¹Mwitaa huvata nraakye qora ntuvantuama vuhua Porura ru kyarerata uti varuvaro vaisi mpovanto qua vara kyero tiqaro, Ekyaa Ierusaremini variahua uaqia hi okyarara qovaramama teta hiavo, tuvaro ³²ntaqi

varuraqaa nronraqa huva nai nronra vaisi mponramwuvata, ntaqu vaisihua mponramwuvata, sita kyero hiantero nraakye qora kuairama vita varunani viro.

Mwini vuvata nraakye qoravanto mwi vaisiravata ntaqu vaisihuavata taqeta qamwanrama kyeta Porura ntuquti varura qaqira kyora. ³³Qaqira kyovaro ntaquraqa nronraqa huva uro Poruva varunani variqaro Porura tuteru ntaqu vaisihuara tiqaro, Seni taaratanaqotaita mwia rupataate, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva kyapara hiro tiqaro, Mwaa ta vaisivave iho? Mwiva nanra inraikya utu kyaihatave nkye mwia ntuquti variavo? tiro.

³⁴Mwitaa tuvata mwqi ntuvaan-tuama vuhua hia kuaa qua tiraitita, mpo qua mpo qua ti varuvaro mwiva qua okyara hia ntapihi kyero riaraitiro, Porurara tiqaro, Mwia vita vareta ntaqua vaisihua nraamwuqi uro kyaate, tiro.

³⁵Tuvata mwihua mwia viteta nraamwu mwqiara iriqaa uro nteta taqovata nraakye qoravanto Porura ru kyarerata mpo uti varuvata ntaqu vaisihua mwia kyavuhu kyeta nyaamwuqaa tu vareta vuvata ³⁶nraakye qora Porura vataqi viqata aakyara ntamwa kyeta Porura ru kyaate nraahu tura.

Poruva naiqaatai vaitutu hiqaro qua tura

³⁷Mwitaamaqita vuvata ntaqu vaisihua Porura vitaqita uro nraamwuqi kyarera huvaro Poruva ntaqu vaisihua nronra vaisiara tiqaro, Qiove nte ivata qua qianinrave? tuvaro mwiva tiqaro, E Kiriki qua riaravave iho? ³⁸Nte iara tiqana, E mpo mwatanaa Isipivantove turave. Mwi vaisiva haaru kamaninra vatama kyero ntaqirero hiqaro

4,000 ntaqu vaisihuavata sitero qumina mwatani ntaqirera uti varurave, tiro.

³⁹Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte Iutaa vaisima varuqo. Nte mwatukya Tasaasi Sirisiaani ni mwata taivave. Mwi mwatukyava mwatukya nronra vaihana nte mwi mwatanaavama varuqo. Qiove nte nraakye qora qua timwa nyianinrave? tiro.

⁴⁰Tuvaro ntaquraqa ntaqiki varu vaisiva qiove tuvaro Poruva nraamwu qesaqaa siviro variro kyauqu tuaahera kyero tirema variate tuvata nraakye qora tirema varuvaro Poruva mwihua nkyiari Hivuru quaqitairo timwa nyinro.

22 Poruva mwitaama tiro: Ni kata pakyaavata, ni kohuavata, nkye mwaini riaate. Nkye niqaa qua vataavana nte ntenaqaatai vaitutu hiqana qua tirerave, tiro. ²Mwitaa tuvata mwihua riovaro Poruva mwihua nkyiari Iutaa qua Hivuru quaqitairo ti varuvata mwihua mpoqiavata nai tirema kyeta varuvaro Poruva nai vaitutu hiani quara tiqaro mwitaama tiro:

³Nte Iutaavanto varuqo. Ni mwatukya Tasaasi Sirisiaani mwatataivave. Nte Ierusaremi mwaqi variqana nronra tuemwa vuvave. Kamariariva nronra vaisivanto ni timwa mpihana nte ekyaa tiri haivaqahua mwaanra okyara ntapihi kyaurave. Mwitaamaqina viqana nte kepukyaqama kyena Kotira vataqi vurave. Mate nkye Kotira vataqita quantema kyena ntevata Kotira vataqina quavarave.

⁴Mwi entara nte hia Iesusira vataqina quava entara nte Iesusira aanraqa nrohi varuhua uaqiama nyateqana mwihua qati nraahu ru kyaavarave. Nte vaisivata nraakyevata ntavaaqavu kyeqana uro karavuqi kye variavarave. ⁵Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua vunyaa vaisivantovata, mwia kaanasorivantovata, mwi quarara qutaave tivarave. Mwihua Nta-

maasikaasini varu qata vakyaahuara qara ntumwa kyeta ni mpuvana nte mwi qarara varena nraakye qora seniqotaina uro rupaqina nrumu Ierusaremini kyaarita mwihua ruate timwa kyena quavarave.

Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura

(Kyaiqa Varora 9:1-19, 26:12-18)

⁶Qio nte qara varena Ntamaasikaasi qaumato quavaro huarivanto virini qiataga vahuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakyaa voti huva niqaa tumuvana ⁷nte mwataqi tumu ntina mwiqitaina riaavaro quavanto nianra mwitaama tiro: Soruo, Soruo, nanraqamave e ni uaqiama mattera hiaro? turave.

⁸Tuvana nte tiqana, Nronrao, e tavave? qiavaro mwiva tiqaro, Nte Nasaretinyaava Iesusivave. E ni uaqiama mate variaravama varuqo, tiro. ⁹Mwitaa tuvata ni vatama kyeta nruhua omwa nraahu taqeta hia mwi quara ntapihi riorave.

¹⁰Mwitaa huvana nte nronra mwia kyapara hina tiqana, Nte nataave hianinrave? qiavaro nronravanto nianra mwitaama tiro: Sivira virava uro Ntamaasikaasini variraro vaisi mpovanto e Kotira kyaiqa varenanranra i timwa mwianrive, turave.

¹¹Mwitaa tuvaro omwa nronravanto utu varora tiro, ni pu qipa vuvana hia qio taqaavata ni vatama kyeta nruhua ni kyauqu tu vareta pitaqita Ntamaasikaasini uro kyorave.

¹²Mwini kyovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Ananaiaasiva mwiva Mosesira okyara qua kyuqema kyero rio vaisiva, ekyaa Iutaavanto Ntamaasikaasini varuhua mwianra kyuqe vaisive ti varuva, ¹³mwiva nte variavanani nri ntero ni nraaqani siviro variro tiqaro, Ni kata Soruo, i vu

qipa viharave? Qio qaiqaa taqaante, tuvaro ni puvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvana nte qio taqeqana mwi vaisiravata ntapihi taqaavarave.

¹⁴ Mwiaqaa variavaro mwiva tiqaro, Tiri haivaqahua mwanriqa Kotiva e mwia kyakya hianinra ntapihi kyaante tiro, i mwatama tairave. Ntapihi kyero nrohi vari vaisira Kotira kyaiqa vaisi Iesusira e mwia taqeqara mwia nroqitaira qua riaante tiro, Kotiva i mwatama tairave. ¹⁵ E Iesusira kyaiqa taqenanra Iesusira okyara rienanra ekyaa nraakye qora timwa nyinanrave. ¹⁶ E nanra vekiave variaro? Sivira nramanri vareqara Iesusira nrutu ntairaro mwiva i uaqia hi kyaiqara nruka mwataarive, turave.

Kotiva Porurara mpo mwatanaahua ni qua timwa nyiante tura

¹⁷ Ananaiaasiva mwitaa tuvana nte mwiaqaataina uro ntantena Ierusalem-ini nrumu Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara nteqana ruvaata voti hura taqaavarave.

¹⁸ Ruvaata taqe variavaro nronravanto nianra tiqaro, Qamwanrama kyera Ierusalem kyera quante. E ni qua timwa nyinanra mwaa nraakye qorahua hiam qio rievare, turave.

¹⁹ Mwitaa tuvana nte tiqana, Nronrao, mwihua ni kyaiqa okyara taqorave. Nte haaru mwaanra nraamwu mpoqi mpoqitaina iara rio nraakye qorahua ntanrauqina uro karavuqi nraahu kyena mwihua ruavarave. ²⁰ Haar u iara ti varu vaisira Sitiveninra mwihua ru kyovana ntevata mwi entara mwihua tua vaaqaaqaa ntaqiky variqana qio mwia ru kyaate qiavarave. ²¹ Mwitaa qiavaro nronravanto nianra tiqaro, Qio quante. Nte mpo mwatanaahua varira nyianra mwutukyani i titarerave, turave, tiro.

²² Poruva mwitaa timwaqiro vuvata mwihua mwia qua riemwaqita vuvaro

Poruva mpo mwatanaahua qua tuvata mwiaqaataina mwihua raraqa to vata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia vitaqita uro ru kyaate. Mwitaa qiari vaisiva hiam qio qati variananrove, tita.

²³ Mwitaa timwa kyeta mwihua qua aakyara ntamwaqi viqata nkyiari tuavaaqa tuto tuto hita mwumwuvata varake tuto tuto hi varuvoro ²⁴ Romeninyaava ntaquhuaqaa nronraqa huva Porurara ntaqu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Nraamwuqi vitaqita uro kyetama mwia kyaantaqotaita ntuqutuate. Mwia ntuqutiqatama mwia kyapara hiate, E nanra utu kyaaratave nraakye qoravanto qua aakyara ti variavo, tivaroma mwiva nai qua okyara qovarama kyairata riaate, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata mwihua Porura kyatariqaa ruperteta mwia ntuqutuate tuvaro Poruva nronra vaisi mwiva mwia tataaqa siviro varura mwia kyapara hiro tiqaro, E kamaninra okyara riekarama e qiove hia ko tiraitira, Romeni vaisi ntuqutinanrave? tiro. ²⁶ Poruva mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva mwi quara riero uro mwihuaqaa nronraqa hu vaisira timwa mwinro tiqaro, E nataave hinanrave? Mwi vaisiva Romeni vaisivantoma variho, tiro.

²⁷ Mwitaa tuvaro ekyaa mwihuaqaa nronraqa huva Poruva varunani nri ntero mwia kyapara hiro tiqaro, E qutaave Romeni vaisivanto variaro? E tiraqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvaro Poruva eo tiro.

²⁸ Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nte munima nronraqama kyena Romeni vaisiqama vurave. E mpo, nataama kyera Romeni vaisiqama quaro? tuvaro Poruva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni ntahua kohua Romeni vaisiqama quarara tina, ntevata Romeni vaisima varuqo, tiro.

²⁹ Poruva mwitaa tuvata vaisi mponramwuvanto Poruva qua qiarive tita mwia kyapara hirera utuhua nrihanrama vita varuvaro nronra vaisi mwiva aatu hiro, Qikye tiro, Poruva Romeni vaisivanto varihata tire mwia seniqotaita rupa tauro. Tire hia mwitaa hiataarave, tiro.

Porura vitaqita uro Kaanasori suqaa kyora

³⁰ Nronra vaisi mwiva mwitaa timwa kyero mwiva lutaa vaisinramwu Poruraqaa qua vatarera uti varu okyarara ntapihi kyero riarero variqaro mwia qanranraa Porura seniqotaita rupa tora huvantu kyero qua vara kyovata nronra vaisi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, ekyaa kaanasorivata, nrumu ntuvaantuama vuvaro mwiva Porura vitaqiro mwihua suqaa uro kyora.

23 Poruva siviro kaanasori mwihua taqero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nte Kotira vuqaa nrohiqana hia unra kyaiqa varauqarora tiro, hia ni kyaurihana varuqo, tiro.

² Mwitaa tuvaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyuva Ananaiaasiva, mwiva vunyaava varuva Porura nraaqani varu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Porura nro vaitua ntuteqa kyaate, tuvaro ³ Poruva tiqaro, Kotiva inavata ntuqutuananrove. E uaqia hi kyatarira eqarori penti qutaara mwia voti hiaravama variaro. E Kotira qua mwaanra riekara ntapihi kyera ko qiataara vaiharama e Kotira qua nteqa kyeqarama ni ntuqutuate qiaro, tiro.

⁴ Poruva mwitaa tuvata vaisinramwu mwia nraaqani varuhua tiqata, E Kotira kyaiqa vaisi vunyaanranrama uaqia hi quara ti variaro, tita. ⁵ Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Ni kata pakyaa tu-

aavo, hia nte mwiva vunyaa vaisi varira mwia ntapihi kyaraitina tuqo. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia nraakye qoraqaa ntaqikyiani vaisirara

uaqia hi quara qiate, turave. (*Kis 22:28*)

Nte mwi quara ntapihi kyaurave, tiro.

⁶ Poruva mwitaa timwa kyero mwiva taqovata vaisi mponramwuvanto Saitiusi mwaanra okyara riohua varuvata mponramwuvanto Parisi mwaanra okyara riohua varuvaro Poruva Kaanasori timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nte Parisi mwaanra okyara riauvave. Ni kovavata Parisi mwaanra okyara rie varurara tina, ntevata mwia mwaaquvanto mwitaa hi varuqo. Vaisi qutu vihua qaiqaa qati sivira nte mwianrama qutaa quave ti varuqo. Qio mwi quara kyaarama mate nkye niqaa ko vateta hiaivo, tiro.

⁷ Poruva mwitaa tuvata Parisivata, Saitiusivata, mwiaqaataita sivita ntainra vita nai inronra hi nai inronra hi varura.

⁸ Saitiusivanto ti varu okyarava mwataamama vahiho:

Vaisivanto ekyaara qutu viro hia qaiqaa siquananrove.

Hiaa Kotira kyaiqa vaisi nyaamwunyaahua variavo.

Hiaa mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.

Saitiusivanto mwaanra ti varu okyarava mwitaama vahuvaro

Parisivanto mwaanra ti varu okyarava mwataamama vahiho:

Vaisivanto qutu viro qioma qaiqaa qati siquananrove.

Nyaamwunyaa vaisi variavo.

Mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.

Mwihua ekyaa taarampo qua mwinramwunranra qutaa quave tura.

⁹Inronra hi variqata mwihua qua nronra ti varuvata vaisi mponramwuvanto mwaanra okyara ti varu vaisihua Parisiqinaahua sivita kepukyaqama kye qao tita tiqata, Tire taqauraro hia mwaa mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utu kyaiho. Qutaa haaru mwi entara mwanraqura mpovantove, nyaamwunyaava mpovantove, mwiva timwa mwurave iho? tita.

¹⁰Mwihua mwitaa timwa kyeta nronraqama kyeta inronra hi varuvaro Romeni vaisi ntaquhuaqa nronraqa huva, mwiva aatu hiro tiqaro, Haunri mwihua hisai hisaita Porura nrumu tu vareta utaqa tu ntapema kyevorave tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva nai ntaqi varu vaisihua sitero tiqaro, Uro Porura mwihuaqitaita vitaqita nrumu ntaqua vaisihua nraamwuqi kyaate, tiro.

¹¹Mwitaa tuvata mwia vitaqita nraamwuqi uro kyovaro entaqi Poruva varuvaro nronravanto qovarama viro mwia nraaqani siviro variro mwia timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hianta. Kepukyaqama kyera variante. E mwaini Ierusalemni variqara ni okyarara timwa nyiananrave. Nraakiara e nyianra Rominivata uro variqarama ni okyarara mwitaama kyerama timwa nyinanrave, tiro. Nronravanto mwitaa tura.

Iutaavanto Porura ru kyerara tura

¹²Mwia qanranraa toqaqi Iutaavanto ntuvaaantuama vita kuaa qua timwa kyeta taaqau kye vateta. Mwihua Kotirara kyauqu nriqigaa vateta mwitaama tita, Mate tire nramanrivata kyaravata aurama teta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, tura.

¹³Mwihua 40 vaisinramwuvanto mwitaa hirerata qua timwa kyeta taaqau teta ¹⁴mwiaqaataita uro Kotira nraamwuqaa ntaqiky i varuhua nronra

vaisinramwu uqeta kyeta timwa nyita tiqata, Tire qua taaqau kye vatetama kyauqu nriqigaa vateta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, turo.

¹⁵Nkyevata, kaanasorivata, qua vara kyaivaro Romeni vaisi vunyaava varinani viraro Porura vara kyairaro tumuanrive. Nkye Romeni vaisi mwianra tiqata, Tire Porura kyaparama kye mwia qua okyara mpoqiavata riemwa ntapihirerave, qiate. Nkye kumwaanri mwitaa tivaqeta tire mwaanra utu taararo mwiva tuminraqeta mwia aanrani ru kyaare, tita.

¹⁶Mwihua uqeta kyeta mwitaa tuvaro Porura nrausivanto mwihua tu quara riero mwiva uro ntaqu vaisihua nraamwuqi Poruva varuraqi uro Porura timwa mwinro.

¹⁷Timwa mwuvaro Poruva ntaqu vaisihuaqaa ntaqiky i varura mpo nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, Nyaako mwaa vita varera vunyaava varinani uro kyairaro mwiva qua mpo mwia timwa mwianrive, tiro.

¹⁸Tuvaro mwiva mwia vita varero vunyaava varunani uro kyero tiqaro, Karavu vaisi Poruva nianra qumwanraa mwaa vita varera iara mwiva hinani uro kyairaro qua mpo iara mwia timwa mwianrive, tiho, tiro.

¹⁹Mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva qumwanraa mwia kyauqu tu varero vitaqiro uro nanrianraa kyero mwia kyapara hiro tiqaro, E nanra qua ni timwa mpirerave nriaro? tiro.

²⁰Tuvaro qumwanraa mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, Iutaa nronramwuvanto mwataa timwa kyeta qua taaqau taavo. Mwihua hura iara Porura vitera kaanasorivanto varinani viraqeta tire Porura qua ntapih i kyeta kyapara hiqata taqaare tivarave.

²¹ Mwihua mwitaa tivara hia mwihua qua riaante. Vaisi 40 nramwuvanto aanrani uqeta vita Porura ru kyarerata mwaanra utute variavo. Mwihua kyauqu nriqiaa vateta tiqata, Tire kyara auramate Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenravema, qiavo. Mwihua mwitaa timwa kyeta i vekiama variavo, tiro.

²² Qumwanraa mwiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni timwa mpiana quara hia mpohua timwa nyiante, tiro. Timwa kyero qumwanraa mwia titovaro viro.

Porura Pirikisiva hunani titora

²³ Qumwanraa mwia titovaro vuvaro vunyaa vaisivanto nai ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqiky varu vaisihua taaratana nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ntaqi vaisihua 200 nramwu sita vataate. Qosiqaa nrohiqata ntaqua vaisihua 70 nramwu sita vataate. Vaataara tutehua 200 nramwu sita vataate. Mwihua terama kyeta vatetama Sisariaani 9 kiroki entaqima quate.

²⁴ Poruranivata qosi mponramwu terama taivaro mwiva mwiaqaa mwatakyaa viro varirata vitaqita uro nronra kamaniva Pirikisiva hinani kyaivaro mwiva kyuqema kyero uro ntaarive, tiro. ²⁵ Vunyaa vaisivanto mwitaa timwa kyero qaravata ntumwa tero mwitaama tiro:

²⁶ Nte Karontiaasi Risiaasiva nte mwaa quara qara ntumwa kyena vara kyaariro e nronra kamaniva variananrani quarive. Nte i qua mwantauqo.

²⁷ Iutaavanto mwaa vaisira ntavaaqavu kyeta ru kyarerata uti variavana nte taqauqaro mwiva Romeni

vaisivanto varihana nte ntaqua vaisihua sitaqina uro mwi vaisira mwihua kyauquqitai vara kyaunanrave.

²⁸ Mwihua mwi vaisiraqaa qua vataara okyara ntapihi

kyena riaankye tina, nte mwia vitaqina uro mwihua

kaanasori varianani kyena mwini variqana ²⁹ taqauqaro

hia mwia ru kyaani okyaravavata, karavuqama kyaani

okyaravavata vahirave. Mwihua nkyiari mwaanra qua

kyaara nraahu mwiaqaa qua vataarave.

³⁰ Mwiaqaatairo mpovanto timwa mpiro tiqaro, Iutaavanto

uqeta kyeta Porura ru kye quara ti variavo tihana

nte kyai e hiananrani titaariro quarive tuqo.

Mwitaa timwa kyena nte Poruraqaa qua vataa vaisihuara

nkye iara mwiva hinani uto variqata mwi quara qiate

tuqo, tiro.

³¹ Vunyaa vaisivanto mwitaama kyero qara ntumwa tovata ntaqu vaisinramwuhua nkyiariqaa ntaqiky varuhua tuntama kyeta Porura vita vareta entaqi uro mwatukya mpo Antipatirisini kyeta. ³² Mwia qanranraa qati mwataqaa vu vaisihua uro ntanteta nkyiari mwaatani nruvata qosiqaa vuhua nraahu ³³ Poruravata qaravata vareta Sisariaani kamaniva nronravanto varunani uto kyora.

³⁴ Uto kyovaro mwiva qara mwia kyaara ntumwa kyero taqero Porura kyapara hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvaro Poruva tiqaro, Nte Sirisianaavave, tiro. ³⁵ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Iqaa qua vatarera ihua nrivaqena nte mwi quara riarerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Herotira nraamwu nronraqi Porura vita vera

kyero mwi vaisiraqaa kyuqema kyeta ntaqikyate tiro. Turama.

**Iutaa vaisi nronranramwuvanto
Poruraqaa qua vatora**

24 Kyauquru enta nritarovaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyivi varuva, Ananaiaasiva nronra vaisivata hunta kyero ekyaa ko okyara ntapihi paahima kyero rio vaisira Tetaraasiravata hunta varero Sisariaani Porura ko tirero vura.

²Vuvaro Tetaraasira nraanrovoro Tetaraasiva Poruraqaa qua vateqaro mwitaama tiro:

Nronra vaisi Pirisikisio, e tiriqaa kyuqema kyera ntaqikyivi variarata tire kyuqema kyeta varuro. Haaru tire api kyaiqa vare variarara e nri nterama tiri kyaiqa kyuqema kyera ntapihi kyera vara timwa taaro. ³E mwitaa hiarata tire mpo mwatukya mpo mwatukyaqi varurahua i kyaiqara nronraqama kyeta qamwateqata iara kyuqema hiaro turo. ⁴Qio tire i mpuahaama mwaaqi tutaarorave. E tiriara po tiraqeta tire pata quaqia qiare.

⁵Tire taqauraro mwaa vaisiva airiqama kye ntaqira qua ti variara mwia okyaravantove. Mwiva mpo mwata mpo mwatani nrohiqaroma lutaavanto ntaquate tiqaro mwihua rapate variho. Mwiva tiri mwaanra okyara mwia qaqira kyero mpo okyara Nasaretinyaava ti vari okyarara mwiaqaa ntaqikyiqaro vuniqama kyero vi varivama variho. ⁶Mwiva tiri mwaanra nraamwu Kotira nraamwu nronraqi nrohiqaroma tiri nraamwu mwia uaqiama timwataiho. Mwiva Kotira nraamwu uaqiama mwatarero uti varihata tire mwia ntavaaqavu kyauro. Tire teta mwaanra qua riegata ko qiare turaro ⁷Romeni vunyaava Risiaasiva nri ntero kepukyaqama kyero tiriqitairo mwia vitaiho. ⁸Risiaasiva

tiqaro, Mwiaqaa qua vatarera tihua iara mwiva hinani quate tiho. (Mwitaa tihata tire mwaini tumunro). E Porura nai kyapara hiraro tire mwia ko tirera huna quara mwiva nai nroqitairo tirara e riaante, tiro. ⁹Tetaraasiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi ekyaa mwihua Poruraqaa qua vateqatama Tetaraasiva qutaa quama tiho, tita.

**Poruva naiqaatairo
vaitutu hiqaro qua tura**

¹⁰Mwihua mwitaa tuvaro kamaniva nronravanto Poruva qua qiarive tiro, nruvaairama kyovaro Poruva siviro mwitaama tiro:

Nte ntapihi kyauqara e airi ihi variqara mwaa mwataraqaa ntaqikyiqarama ko ti variaravave. Mwianra rieqanama nte qamwateqana ntena qua i timwa mwinrenrave. ¹¹Hia nte Ierusaremini nri ntena airi enta varuqo. Nte ¹²entanramwuanra nraahuma mwini teta mwaanra qua tirerana nrumu varuqo. E mpo vaisivata kyapara hiraro mwiva nte qiani quarara qutaave nraahuma qiananrove. ¹²Hia Iutaavanto taqaavana nte Kotira nraamwuqi variqana mpohia vaisihua kyapata antua quavata tuvave. Hia mwihua taqaavana nte mwaanra nraamwu mpoqi mpoqive, mwatukya mwiqi mponave, variqana nraakye qoravanto ntaquate tina, mwihua rapataurave.

¹³Mwihua niqaa quminama qua vataavo. Hia mpo aanra puaama kye mwihua nkyiari qua mwianra qutaave tiva vaiho.

¹⁴Mwihua hini qua nianra timwa taa quava qutaa quama vaiho. Qutaama nte teta haivaqahua mwanriqa nrutu tuaaherarera hiqana nte mpo qua okyara rieqanama mwia nrutu tuaahere varuqo. Mwihua mwi aanranravata mwi okyararavata unra okyarave ti variavo.

Qio nte mwi okyarara rieqanama hia nte tiri haivaqahua qua okyara qaqira kyauqo. Nte Mosesira qua mwaanrave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, mwi quarara qutaa quave tuvave.

¹⁵Viti vaisihua tiqatama, Nraakiara Kotiva ekyaa nraakye qora, uaqia hi kyaiqara vareqata qutu vihuave, kyuqe kyaiqa vareqata qutu vihuave, qaiqaa qati sivuma kyaananrove, qia quarara ntevata mwihua nraantantena mwi quarara qutaa quave ti varurave.

¹⁶Nte Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, hia api nrohiraitina ntapihi kyena nrohirerave timwa kyena, taqamwaqina vi varuvave. Nte nraakye qora suqaave, Kotira vuqaave, kyaauruankyorave tina, taqamwaqina viqana ntapihi kyena nrohi varuvave.

¹⁷Nte Ierusalemisaina mpo nani mpo ihinramwuanra varina mwiaqaataina kyai mwini uro ntena nramwunaahua lutaa nraakye qora taqena, mwihuani munima vatera nyina, mwiaqaataina Kotira qamwata mwataankye turave.

¹⁸⁻¹⁹Mwitaa timwa kyena nte uro ntena tiri mwaanra quavanto mwamwantave mwutukya hiqama kyaani okyarara riemwaqi viqana Kotira nraamwuqi variqana hia airi vaisi kyapata variqana hia nte mpo hiahua kyapata inronra hiraitina, hiqama kyaani okyarara nraahu riemwaqina vi varuqata lutaa vaisinramwu Esiaanyaahua ni puaama kyaavo. Qio qua vahirera, mwi vaisinramwuhua i vuqaa nri nteta mate qua niqaa vatera tivarave.

²⁰Mwihua hia tivera, mwaa vaisinramwuhua qioma tivarave. Nte tauraa kaanasori suqaa sivina variqana qora kyaiqa utu kyaarita taqera qioma tivarave. ²¹Nte mwi entara kaanasori suqaa sivina variqana mwaa quara nraahu qivarave. Nraakiara Kotiva nraakye qora

qutu vihua qaiqaa qati vara sivuma kyaananrove tuqata nkye mwia kyaarave niqaa qua vateta hiavo? tina qiavarave, tiro.

²²Poruva mwitaa tuvaro Pirikisiva Iesusira nraaqiaranramwuvanto nrohu okyarara riero ntapihi kyovara tiro, tiqaro, Qio mate qioma riauqo. Ierusalemisairo vunyaava Risiaasiva nai tuminraqena nte mwi quara mpoqiavata riarerave, tiro.

²³Mwitaa timwa kyero mwiva nronra vaisi mpo timwa mwinro tiqaro, Porura ntaqikyiqira quante. Hia mwia kepukyaqama kyera rupa taante. Mwiva varirata mwia totivanto qioma mwia kyaahaqa hiqata nrumu taqeverave, tiro.

Pirikisiva Porura nraanronra

²⁴Pirikisiva mwitaa timwa kyero mpo entanramwu variro mwiaqaatairo nai nraata Nturusiraakyantiri Porura taqarero nrunra. Nturusiraava lutaa nraakyevanto varuvaro mwikyantiri nri ntero tiqaro, Porura nraanraivaro nrianrive, tuvaro Poruva nri ntero Iesusira qua okyara mwitanahua timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara rie varuvaro ²⁵Poruva Iesusira qua timwaqi viqaro mwiva ntapihi kye nrohi okyarara timwa nyinro, hia qamwanrama raraqa taani okyarara timwa nyinro, Kotiva ko qiani entarara timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara riovaro nraatuqa tovaro tiqaro, Qioma riauqo. Qio ena qoqaraanani quante. Nraakiara hia kyaiqa vahiani entara i nraanraanrinra qaiqaa nrinraqe i taqaankye, tiro.

²⁶Pirikisiva mwitaa timwa kyero mwiva Poruva munima mpiraqena nte mwia titaairo nai mwaatani quarive, tiro. Nai nraatoqi mwitaama kyero riemwa tero mwiva mpo enta mpo enta

Porura nraanrama kyero mwikyantiri qua ti varura.

²⁷Mwitaamaqiro viro taara ihi nritarovaro mpo vaisivanto Posiasi Pesitasiva Pirikisira mwaata varero mwi kyaiqara vararero nri ntovaro Pirikisiva vurama. Pirikisiva Porura qamwanrama titaataara vahuvaro mwiva Iutaavanto nianra kyuqe vaisive qiate tiro, Porura qati nraahu karavuki kyovaro varura.

**Poruva vunyaa vaisi nronravanto
Romini varuva ni qua riaarive tura**

25 Pesitaasiva nri ntero mwi mwataraqaa ntaqikyirero taarampo enta nrumu Sisariaani vari kyero mwiaqaatairo verara Ierusalemni viro. ²Mwini uro ntovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyuhuvata, nronra vaisivantovata, mwiva hunani uro nteta Poruraqaa qua vateqata kepukyaqama kyeta tiqata, ³Po, e qati tiri kyaahaqa hiqarama tirata Porura vita vareta Ierusalemni nrivaqeta ko qiare, tita. Mwihua Porura ru kyarerata aanrani mwaanra utu teta mwitaa tura.

⁴Mwihua mwitaa tuvaro Pesitaasiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poruva Sisariaani karavuqima variho. Nte pataqia vari kyena nrumu ntantena Sisariaani virerave. ⁵Nkyeta nronra vaisiara tivata mwihua nivata vihuama mwi vaisiraqaa mpo qua vahirera, uro ko qiate, tiro.

⁶Pesitaasiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuavata 8 entave 10 entave mwini vari kyero uro ntantero Sisariaani vuvu mwia qanranraa mwiva ko ti varu nraamwunraqi uro variro tiqaro, Porura viteta nriate, tiro. Tuvata Porura vita vare uro ntovata

⁷Iutaa vaisinramwu Ierusalemisai tumuhua Porura vara ututuma teta airi qua Poruraqaa vateta. Mwihua Poruraqaa qua vata tovaro hia mwihua quara gutaa quave tiva vahura.

⁸Mwihua mwitaa tuvaro Poruva naiqaatai vaitutu hira qua tiro tiqaro, Nte hia uaqia hi kyaiqaravata utuvave. Nte hia Iutaa mwaanra qua nteqa kyaurave. Nte hia Kotira nraamwu uaqiama kyaurave. Nte hia Romeni vunyaanra Sisaara uaqiama mwataurave, tiro.

⁹Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Iutaa vaisinramwuvanto nianra kyuqe vaisive qiate tiro, Porura kyapara hiro tiqaro, E Ierusalemni virera hirera, e mwini viraqema nte mwini uro ntenama i qua avuqavu hiankye, tiro.

¹⁰Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte mate sivina varu nraamwunra mwaakamaninra ko nraamwuqima varuqo. Nte mwaaqi variarira ko qiataarave. E ntapihi kyaananrave. Hia nte Iutaa vaisi antua utu nyatauvave. ¹¹Nte kamaninra qua nteqa kyaaritavauma ni qio ru kyevarave. Mwihua niqaa vate quava unra qua vahirera, hia e qio ni pita kyera mwihua nyinrata mwihua ni ru kyevarave. Nte nronra vunyaa vaisi Sisaava hinani quariro mwiva ni ko riaariverave, tiro.

¹²Mwitaa tuvaro Pesitaasiva nai kaanasori kyapata qua timwa kyero mwiaqaatairo Porurara tiqaro, E tiqara, Qioma Sisaava ni qua riaarive, qiananrave. Qio ena mwini viraro mwiva i qua riaarive, tura.

**Pesitaasiva Akiripaaravata
Porurara timwa mwunra**

¹³Mpo entanramwu nritarovaro Pesitaasiva qaraakyaqama kyero nrumu varuvarora tiro, vunyaava Akiripaava nai nraata Mpenaisikyantiri Sisariaani Pesitaasira qua mwantarero tumu ntora.

¹⁴Mwitanahua tumu nteta mpo entanramwu mwini varuvaro Pesitaasiva vunyaanra Porurara qua timwa mwinro tiqaro, Tauraaqama kyero Pirikisiva variqaro mwiva vaisi mpo karavuki

kyaiva qati nraahu mwiqi variho. ¹⁵Nte Ierusaremini uro varuqata Iutaa vaisi mwaanra kyaiqaqaa ntaqikyiahuvata, nronra vaisinramwuvata, mwi vaisir-aqaa qua vateqata mwi vaisira ru kyaante, qiarave.

¹⁶Mwihua mwitaa qiavana nte mwihua tiqana, Qaqao, Tire Romenivanto mpo qara hunanrave. Tire vaisi mpo-qaa qua vatehua nrumu varivaqema mwi vaisira qio ko qiananrave. Mwi vaisiraqaa qua vataivaro mwivavata nai vaitutu hiqaro qioma qua qiananrove tunanrave. ¹⁷Nte mwitaa tuqata mwihua mwaini nte hunani ko tirerata tumuavana nte hia qakyove tiraitina, nte hura mwi quara avuqavu hirerave timwa kyena mwia qanranraa nte ko tirera hina mwi vaisira viteta nriate tuqata viteta nriavana riauqata ¹⁸hiama mwihua sivita tiqata, Mwi vaisiva mwitaa mwitaama kyero tiri antua utu timwa tairave, qiavo.

¹⁹Mwihua qumina nkyiari mwaanra qiara mwianra inronra hiqatama qumina mwi vaisiraqaa qua vataarave. Vaisi mpo Iesusiva qutu virara mwihua mwianra qutuma viho ti variavaro Poruva qaqao mwiva qatima variho tirave. ²⁰Mwihua mwitaa qiavana nte variqana hia mwi quara okyara ntapihi kyena riauqo timwa kyena Porurara tiqana, E uro Ierusaremini variraqena nte mwini uro i qua okyara riaankye, tuqaro ²¹Poruva qaqao, Romeni vunyaava Sisaava ni qua riaananrove, tihana nte Porurara tiqana, Mwia karavuqi kyaivaqena nte mpo enta Sisaava hinani titaairo quarive turave, tiro.

²²Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava tiqaro, Nte ntenavanto mwi vaisira qua riarerave, tiro. Tuvaro Pesitaasiva tiqaro, Qioma, hura mwi vaisira qua rienanrave, tiro.

²³Mwitaa tuvata mwia qanranraa Akiripaasikya Mpenaisikya nruvata nraakye qoravanto mwitanahuara nronra vaisitanama nriavo timwa kyeta gamwataqita vuvata mwitanahua nriqata nronra vaisi Sisariaani varuhua kyapata vuhua uro qua rie varu nraamwunraqi vera ntovata Pesitaasiva tuvata Porura vita vareta nruvaro Pesitaasiva tiqaro, ²⁴Vunyaa vaisi Akiripaao, evata mwaaqi varihuavata riaate. Mwaa vaisira taqaate. Ekyaa Iutaa mwihua mwaini variahuave, Ierusaremini variahuave, mwaa vaisiraqaa qua vateqata nte hunani mwi quara vareta nrianrave. Mwihua nronraqama kye qua aakyara nteta tiqata, Mwi vaisiva mpuahaama qati variqiro quankyorave, qiarave.

²⁵Mwihua mwitaa qiavana nte ko tiqana taqauqaro mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utirara tina, mwia ru kyaari aanrava hia vahirave. Qio nai mwiva tiqaro, Sisaava ni qua riaarive, tirave. Mwitaa tihana nte mwia Sisaava hinani titaankye timwa kye kyauqaro varirave.

²⁶Nte Porura qua qara ntumwa kyena Sisaara mwiankye tina taqauqaro mwi quava hia ntapihi viho. Nronra vaisi Akiripaao, mwianra rieqanama nte mwi vaisira vitaqina iara mwiva mwia qua riaarive tina, nte mwia i vuqaavata, ekyaa mwaaqi variahua suqaavata, vitaqina nrumu kyauqo. Nkyevata mwi quara tivaqena nte Sisaarani mwi quara ntumwa taankye. ²⁷Hia nte mwi vaisira qua ntapihi kyena mwiva mwitaa mwitaama uaqia hi kyaiqara utiho tiraitina, qati titaankyera, hiama kyuqe hiananrove, tiro.

**Poruva Akiripaasira vuqaa
nai vaitutu hiqaro qua tura**

26 Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, Ena qua qioma tinanrave, tiro. Mwitaa tuvaro

Poruva nai kyauqu tuaahera kyero nai waitutu hiqaro qua mwataama kyeroma tiro.

²⁻³ Nronra vaisi Akiripao, Iutaa vaisinramwuvanto niqaa qua vataara nte mate ntena qua titerave. E tiri Iutaa okyarave, tire inronra hi varuna quarave, ntapihi kyaananranra tina, nte i vuqaa variqana qianinranra qamwateqana varuqo. Mwitaa ihanama nte mwi quara i timwa mwiqina quarirama e hiamu pupohairara qoririma kyera rianta tuqo.

⁴ Nte haaru nraaqiarakya ntena mwaatani variqi vina, mwia nraakiara Ierusalem uro ntapihikye variqi quavata ekyaa nraakye qora ni kyaiqa taqamwa kyorave. ⁵ Parisi vaisinramwuvanto nraahu nronraqama kyeta tiri mwaanra qua riaahuave. Qio haaru nte teta mwaanra qua riarerana nte Parisi vaisinramwu ti varia okyarara riaavavave. Nte haaru mwitaama kyena riemwaqina quavata Iutaa vaisivanto ekyaa ni okyara taqorave. Mate mwihua nkyiarivanto ntapihi kyeta tivera, qioma mwihua i timwa mwivarave.

⁶⁻⁷ Tire Iutaavanto varirerata 12 okyara varunanrave. Qio tire ekyaa Kotiva timwa to quara mesaiaavanto tumuani quara nraahu riemwaqita viqata entaqivata, iheravata, mwi quara vekya variqata Kotira nrutu tuaaheraqi vi varuro. Nronrao, ntevata mwi quara vekya varuqata mwia kyaara Iutaavanto qumina niqaa qua vataarave. ⁸ Nkye nanraqamave Kotirara mwiva qutu vi vaisihua hia qio qati vara sivuma kyaananrove qiavo?

⁹ Nte vuniqama kyena Iesusirara uaqia hi vaisivave timwa kyena Nasaretinyanra Iesusira nrutu uaqiama kyarerana variavarave.

¹⁰ Nte Ierusalem mwiamaqina vi variavata mwaanra tu vaisihua nronranramwuvanto ni nronraqama

kyovana nte Kotira nraaqiara airinti ntavaaquina karavuqi uro kyena nte mpo uhua kyapata variqana kyauqu vera kyena tiqana, Qioma mwi nraakye qorahua rukyaate, qiavarave.

¹¹ Nte mwi entara airi nani mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera nteqana mwihua ntutuqina vina tiqana, Nkye Iesusira qua qaqira kyaate, qiavarave. Ni mpoqama kyero raraqatovana nte Iesusira nraaqiara mponani varuhavata ruankye tina uti variavarave.

Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura

(Kyaiqa Varora 9:3-19, 22:6-16)

¹² Qio Iesusira nraaqiara ruankye tina uti variavata mwaanra ti varu vaisihua nronranramwuvanto ni nronraqama kyeta qaravata mpuvana varena Ntamaasikaasinianra quavarave. ¹³ Qio nronrao, e rie variante. Nte aanrani vi variavaro huarivanto qiataqaa vahuvana taqaavaro omwavanto nyaamwusairo nronraqama kyero iteqaro huarivanto itairavata nraatara kyero iteqaro nte hiavarativata, nivata vuhua hunativata, itorave.

¹⁴ Itovata tire ekyaa mwataqi tumu ntita variqata riaavararo quavanto tita Hivuru quaqitairo nianra mwataama tiro, Soruo, Soruo, nanraqamave ni uaqiama matera hiaro? (Purimakauvanto hia ntapihi kyero viraitiro uro ntantero nrihanro nai qova kyaamwu viaruara tutaiva mwia rirave.) E mwia votima kyera enavantoma ena ri variaro, tuvana nte tiqanama, ¹⁵ Nronrao, e tavave? qiavaro nronravanto tiqaro, Nte Iesusivave. E uaqiama mate variaravama varuqo.

¹⁶ Qio e sivira mwaamwianra vira variante. E ni kyaiqa vaisi varianterama nte i vuqaa qovarama vuqo. E mate ni taqenanranrave, nraakiara nte mpo

kyaiqara i timwa mwianinranrave, e mpohua timwa nyinanrave.

¹⁷Ni nramwunaahua Iutaave, nraahumwa mpo mwatanaahuave, i ntuqutu kyevo tina, nte i kyaahaqamaqi quarira e qati vinanrave. Nte i titamwa kyaarira e mpo mwatanaa nraake qora varinani vinanrave.

¹⁸E mpo mwatanaa nraake qora su ntapairi kyairata mwihua enta hiraqi kyaiqa varera qaqira kyeta omwawanto itaaninrani nrumu kyuke kyaiqa vareqata Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyianinra qaqira kyeta Kotirara tiriqaa ntaqikyiente qiate tina, nte i titauqo. E mwitaa hirata mwihua nianra riemwaqita vivaqena nte mwihua uaqia hi kyaiqara qaqira kyaarita mwihuavata Kotira nraaqiara mpo ihua kyapata kuaaqi variate, turave. Iesusiva nianra mwitaa turave.

Poruva nai kyaiqa varorara Akiripaara timwa mwunra

¹⁹Nronra vaisi Akiripaao, quavanto nianra mwitaa tuvana nte nyaamwuqitairo qovara hura mwia hia qaqira kyaraitina, nte mwi quava tuntama kyena ²⁰vuni Ntamaasikaasini nraante uro ntena mwini variqana mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Ierusaremini uro ntena mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Iutiaani uro variqana mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana ekyaa timwa nyina, mwiaqaataina mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqina vurave. Nte mwihua mwataamama timwa nyina, Nkye qora aanra qaqira kyeta tuqasaa vita Kotira aanraqaa quate. Kotirara aakyara ntamwaqita viqata Kotira kyaiqa nraahu varaqita quate, ti varurave. ²¹Nte mwi quara nraahu tuqata mwia kyaara Iutaavanto nte Kotira nraamwuqi varuqata ni

ntavaaqavu kyeta ni ru kyarerata uti variarave.

²²Mwihua mwitaa hiavaro Kotiva ni kyaahaqamaqi vihana nte mate nkyi suqaa sivina variqana mwi quara nronra vaisive, pata vaisive, timwa nyi varuqo. Hia nte mpo quavauma ti varuqo. Poropetivantovata, Mosesivavata, qua timwa tora kuaa qua mwia ntevata timwaqina vi varuqo.

²³Mwihua mwitaa turave, Nraakiara mesaiaavanto nai mwamwantaqaa nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro mwiva nraantema vuniqama kyero qati sivi variananrove. Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, kyokiraqi varihua omwa itaaninra taqaate tiro, mwiva nraante qaiqaa sivi variananrove, turave tiro.

²⁴Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Porurara aakyara ntamwa kyero tiqaro, Poruo, i vu nraatovanto apiqama viho. E mpo okyara mpo okyara sikuru tira nraatara kyaararo mwia kyaara i vu nraatoqitairo apiqama vihara e airi qua timwaqira quaro, tiro.

²⁵Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nronra vaisi Pesitaasio, ni pu naatovanto apiqa hivenavauma nte mwi quara tuqo. Ni pu naatovanto qio vaihana qutaa quama nte tuqo.

²⁶Nronra vaisi Akiripaao, e mwi quara okyara ntapihiananranra tina, nte hia aatu hiqanavauma mwi quara i timwa mwuqo. Iesusira nraaqiaravanto hia uqeta vita variqata mwi quara qiavo. Mwihua nraake qora suqaa variqata mwi quara qiavara e riaananrave. ²⁷Nronra vaisi Akiripaao, qutaave e poropeti vaisinramwu quara qutaa quave qiaro? Nte ntapihi kyauqara e mwihua quara qutaavema qiaro, tiro.

²⁸Poruva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, E pata qua qiananra mwiqiaraqaa nivanto Iesusira

nraaqiaraqama quarive tirave qiaro? tiro.

²⁹Tuvaro Poruva tiqaro, Nte qua pataqia qianinraqaave, airi enta qianinraqaave, nte evata, ekyaa mwaaqi variahuavata, ni votima kyeta variate tinama, nte Kotirara aakyara nte varuqo. Ni votima kyeta variate tura mwia hia nte mate ni rupa taantema kye variateravauma tuqo. Nte Iesusira nraaqiara varuntema kyeta nkyevata Iesusira nraaqiara variaterama tuqo, tiro.

³⁰Poruva mwitaa tuvata nronra vaisi vunyaava mwivavata, kamaninra vaisinramwuvantovata, Mpenaisivavata, mwiavata mwatakya vita varuhuavata, sivita ³¹mwaatani veva nteta mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Hia mwaa vaisiva uaqia hi kyaiqara utira tire qumina mwia karavuqi kyetave, mwia ru kyetave, mwitaa hiarorave, tita.

³²Mwitaa tuvaro Akiripaava Pesitaasirara tiqaro, Hia mwi vaisiva Sisaava ni ko riaarive titirio, qioma mwianra qati quante qiaratirio, tura.

Poruva Rominianra sipiqi vura

27 Mwihua qua timwa kyeta tiriara Itarini quate tita, mwihua uro Poruravata karavu vaisi mponramwuvata sitaqita uro ntaqi varu vaisiva mpovanto mwihuaqaa ntaqikyiarive tita, mwia mwunra. Ntaqi varu vaisiva mwiva nai henahua 100 nramwuqaa ntaqikyiyi varuva mwia nrutu Iuriaasiva, mwiva Sisaarani variqata ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikyiyi varuva varura.

²Mwi vaisiva karavu vaisinramwu sita varero mwivavata tirevata Ataramitiaminyaahua sipiqi mwaanri nteta variavararo sipivanto Esiaani virero varuvata tire mwiqi variavararo tiri tivita varero viro.

Tiri tivitero vuvaro vaisi mpovanto Arisitaakasiva mwiva Masentoniavanto Tesaronaikaaqinaava, mwivavata tirivata vuvata tire quavananra.

³Mwia qanranraa Saitonini uro ntaavararo Iuriaasiva Porurara gamwaterno mwianra tiqaro, Mwaini variqara qioma ena nramwunaahua uro taqairata mwihua i kyaahaqa hiqata mpo inraikyave, kyarave, i mwiate, tuvaro Poruva mwitaa hura.

⁴Mwitaa huvata qio mwiaqaataita tire Saitoni kyeta qaiqaa sipiqi vi variavararo sipivanto mwini virera huvaro toqavanto api ventaqiro vuvaro qaqira kyero kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini hia toqavanto tusataama teta vuvata tire ⁵Sirisiaa kyaarera vara mwini kyeta Pampiriaa kyaareravata vara mwini kyeta Risiaani vahu mwatukyara mpo Mairani uro nteta.

⁶Tire Mairani uro ntaavararo karavu vaisiqaa ntaqikyiyi varuva sipi mpo puaama kyero. Mwi sipiva Arekisan-tarianyaa sipivanto Romini quankye tu sipiva vahuvoro mwia puaama kyero mwiaqaatairo tiri tivitaqiro uro mwi sipiraqi kyero.

⁷Mwi sipiraqi kyovata tire mwiqi viqata qakyo qaakyoma kyeta vi variavararo mpo entanramwu nritarovata tire mwukyaari tuqita viqata Naitaasi qaumato uro nteta. Mwini uro nteta ntapihi kye quanarave qiavararo toqavanto kepukyaqa huvatara tita, vintanteta Kiriti mwata pataqia nramanri utaqaa vahunani vintanteta mwi mwatara hini viti mwia nrutu Saamoni mwata vitive qiara vara mwini kyeta ⁸mwiaqaataita mwukyaari tuqita vita mwata vahuvata mwia tokyasataa vita uro Kyuqema-Vahisatave qiara mwatukya mpo Resia qaumato uro variavananra.

⁹Tire airi enta mwini variqi quavararo lutaavanto kyara aurama to entava nritaravaro toqavanto nronraqama kyero tu entava nrintovarora tiro, ekyaa sipivanto qaqira kye varura. Vi entava nrintovaro Poruva sivirow mwihua timwa nyinro tiqaro,

¹⁰Nkye vaisi mwaanramwuhua mwaini riaate. Tire mwaakitaita quararo toqa vauruvanto sipi ntuvuraa kyairaro mwiqi mpo inraikya mpo inraikya vataaravata, tiri hini hiarahuavata, taiqa kyaananrove, tiro.

¹¹Poruva mwitaa tuvata sipi mwia govavata mwia nriqi tuqiro nrohuavata mwitanahua tiqata, Qioma tire quanarave, tuvaro ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyua mwitanahua qua nraahuriero hia Porura qua riaraitiro tiqaro, Qioma tire quanarave, tiro.

¹²Mwiva mwitaa tuvata hini vaisinramwuvantovata mwi quara nraahu mwitaama tita, Toqa nronra tirera, sipivanto hiam mwaasata qio vahiananrove. Nrivaqe viqata mwataara hiqataqeta mwatukya mpo Pinikisiani quare. Pinikisiani uro variararo vuhairaqeta quare, tita. Pinikisiani nramanrivanto kyuqema kyero vahisata hia toqavanto tunanianra tita, mwihua mwitaa tura.

Toqa vativanto utuvaro kyaareravanto humwunra nte varura

¹³Mwihua mwitaa tuvaro mpo enta toqa kyuqema kyero tuvata mwihua qio nrivaqe quare timwa kyeta ankaavanto sipi ntavaaqavu tora vara mwaanri sipiqi vateta Kiriti tokyasataa qakyoma kyeta vita. ¹⁴Mwisataa qakyoma kyeta quare tuvaro toqa nronravanto mwi mwataraqaatairo nrinro ¹⁵sipi ventaqiro virow mwata vahunasairo api ventaqiro vuvata tire sipi tuqasaa kyeta ntapihi kye quare tita utuavararovata toqavanto kepukyaqama kyero sipi venta varero api virow.

¹⁶Toqavanto apiqama kyero ventaqiro vuvaro tiri tivita varero vuvata tire mwata pata mpoqia kyaarera utaqaa vahu mwatara Kotani uro ntaavararo mwata mwiva antua kyovaro toqa hia tunani uro vahirow. Tire toqa hia tunani variqata tire mwukyaari tiqatama mpotu pata sipi mwiva ntanrau vare nrunra ¹⁷vara mwaanri sipiqi kyeta mwiaqaataita kyaanta vara kyeta nronra sipi mwia kepukyama kyeta rupa teta. Sipivanto api viqaro Apirikaani nramanri verato vahira nruqasata quankyorave tita, mwihua seri ntaputaa kyeta uromwirupa tovaro sipivanto nai qakyoma kyero virow.

¹⁸Mwitaa huvaro toqavanto qati nraahu nronraqama kyero tiqaro nramanri vente varuvaro mwia qanranraa sipivanto hupeta quankyorave tita, mwihua ontave mwitaa inraikya sipiqi vatora vara kyeta nramanriqi mwaamwi qaqira kyeta, viqata taqovaro sipivanto hia nraahu qio vahuvata ¹⁹mwia qanranraa nkyiari kyauquqotaita sipiqaa ntaqikyui nraikyara vatora vara kyeta nramanriqi qaqira vara mwaamwi kyora. ²⁰Mwitaa huvata tire airi enta viqata hia huarivata qovoravata taqaraitita quavararo toqa vauruvanto nraahu nronraqama kyero ti varuvata tire tiqata, Qio tire hia qati variarahuave. Tire taiqaarahuave, tita.

²¹Tire airi enta mwitaamaqita vita hia kyaravata nranraitita variavararo Poruva vaisi mwihua utaqaa sivirow varirow tiqaro, Nkye mwaa vaisihua, nkye ni qua rieta Kiritini variataarave. Nkye ni qua rieta mwini variatirio, hiam mpo inraikya uaqia hiraro nkye vataa inraikyava sipiqi qatima vahitirio.

²²Qio nte nkyiara kepukyaqama kyeta variatema tuqo. Hia tiriqitairow vaisi mpovanto raupiri hiananrove. Sipivanto

nraahuma taiqa quananrove. ²³Nte Kotiva nronravanto virini varira mwia nraaqiara variqana nte mwia nrutu tu-aahere varuvama varuqo. Entaqi Kotiva nyaamwunyaa vaisi mpo titaiharo ni puqaa siviro variro ²⁴mwataamama ni timwa mpiho, Poruo, hia aatu hi-ante. E nronra vaisi vunyanra Sisaara vuqaa sivira varinanrave. Qio riaante. Kotiva iarave tiro mwiva i vatama kyeta sipiqi varihua kyaahaqa hirata nkye qioma varivarave, tiho. Kotiva mwitaama kyeroma ni timwa mpiho. ²⁵Qio vaisi tuaavo, mwianra riegatama hia aatu hiqata variate. Kotiva ni timwa mpihana nte nkyi timwa nyuntema kyero Kotiva qutaaqama kyeroma nkyi kyaahaqa hiananrove.

²⁶Qio tire quararo sipivanto uro mwata pata mpoqiaqaa ntiro ntuvuraa quananrove, tiro.

²⁷Poruva mwitaa tuvaro 14 enta nri-tarovaro toqavanto Metitarenia kyaar-eraqaa tiri qati nraahu ventaqiرو vu-vata enta tavaara sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua tiqata, Mwata qaumatoma vahiananrove, tita.

²⁸Mwitaa timwa kyeta mwihua nramanri mwatama kyeta taqarerata kyaanta vara kyeta ori vitiqaa sutu kyeta nramanriqi mwaamwi tuta kyovaro mwataqaa uto vahuvata taqovaro mwataavanto qaumato 40 mitaa vahuvata uromwi mpoqiavata vita qaiqaa mwateqata taqovaro mwataavanto 30 mitaa qaumato vahura. ²⁹Mwihua mwatama kyeta taqeta aatu hita tiqata, Tire mate mpoqiavata quararo sipivanto oriqaave mwataqaave uro ntiro ntukuraa quankyorave, tita. Mwiaqaataita mwihua ankaa 4 nramwu sipi vitiqaataita nramanriqi mwaamwi kyeta tiqata, Qamwanrama kyera huari vara kyairaro itaarive, tita.

³⁰Sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua tiqata, Nrivaqenramwu tirema kyeta,

teta nraahu aatu quare, timwa kyeta mpotu mwiqi vatora vara mwaamwi kyeta unra tita tiqata, Tire mpotu mwaaqi variqata sipi nriqini uro ankaa vatarerave, tita.

³¹Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua taqero nronra vaisi mpovata, ntaqi varu vaisihuavata, timwa nyinro tiqaro, Sipiqi kyaiqa vare varia vaisihua hia mwaaqi ntaqikyiqata varivera, tire hia qio variananrave, tiro. ³²Poruva mwitaa tuvata ntaqi varu vaisinramwuhua uro mpotu mwia rupa to kyaantara teqa kyovaro mpotuvanto nramanriqi tumu ntiro.

³³Mwitaa huvaro qaatatarera huvaro Poruva mwihuara vuavi tiro tiqaro, Nkye kyara nraate. Nkye mwaaqi 14 entara variqi viqatama hia kyaravata nraavo.

³⁴Mwianra rieganama nte nkyiara kyara nraatema tuqo. Kyara nraivaro nkyi mwamwantavanto qio vahiarive. Hia nkyi qiata kyaahi mpoqiavanto raupiri hiananrove. Nkye ekyaa mwihua qarahini uro qatima varivarave, tiro.

³⁵Poruva mwitaa timwa kyero mpereti vara kyero mwihua suqaa variqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero kyara nrenro.

³⁶Poruva mwitaa huvata mwihua taqovaro mwihua mwutukyaqitairovata kyuqe huvata mwihuavata kyara vara kyeta nronra.

³⁷Tire sipi mwiqi varirerata 276 vaisi variavananra.

³⁸Qio tire kyara qio nreta mwiaqaataita sipi muaanra ntaankyo tita ekyaa kyara qati vahura mwia qaqira nramanriqi vara tuto kyaavananra.

Sipivanto ntuvuraa vura

³⁹Qaatata vuvata sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua vutuni vutu mpo mwata taqeta mwi mwatara

hia taqaunanrave tita. Mwihoa taqovaro nruqa kyuqe huva tokyasataa vahuvata mwini sipi uro vataare tita, ⁴⁰mwiaqaataita ankaa kyaanta teqa kyeta ankaa mwinramwunra nramanriqi kyeta nriqi ti varu kyatarira mwia tuto kyaantaravata teqa kyeta toqavanto ventaqiro quarive tita seri mpo vara kyeta rupa teta nruqasata quare tita ⁴¹quavararo sipivanto vuva uro nruqave orive mwemwani vahuraqa taaqau viro. Sipi nriqivanto kepukyaqama kyero taaqau vuvaro mwia viti nramanrivanto kepukyaqama kyero nteqaro mwia ntuvuraa vurama kyora.

⁴²Mwitaa huvata ntaqi varu vaisihua tiqata, Karavu vaisi hinivanto nako ruqita vita tokyani uro nteta ntugema kyeta vivorave. Nrivaqe tire karavu vaisi mwihoa ekyaa ru taiqa kyaare, tura.

⁴³Tuvaro mwihoaqa ntaqiky varuva Porurara rieqaro Poruravata ru kyevo-rave tiro, hia karavu vaisi mwihoa ru kyaate tiro. Timwa kyero mwihuara tiqaro, Nako riqata taqehua mwihoa nraantema qio nramanriqi kyavuhu vita nako ruqita qatinani uro ntaate. ⁴⁴Hia nako riqata taqehua mwihoa nkye uro kyatarive, sipiqinaa inraikyavanto nteqaaninrave, mwia tu varetama nramanri turusata vita vutura tokyani uro ntaate, tiro. Mwihoa nronra vaisivanto mwitaa tuvata mwihoa tokyani ekyaa uro ntovaro Poruva vaakya qua timwa nyuva gutaa mwivau vahura.

**Poruva kyaarera utaqaa vahu
mwatara Morotaaqa varura**

28 Tire hia vaisi mpovata nrita raupirima kyaraitita, tire ekyaa kyuqema kyeta nramanri tokyani nri nteta. Tire mwini nrumu variavararo mpovanto tiri timwa timwinro tiqaro, Mwaa mwatara Morotaave, tura.

²Qio tire mwini nri ntaavarata mwi mwatanaahua tiri tivitaqita kyuqema kyeta tiriqaa ntaqikyura. Vati ntuvoro antovata mwi mwatanaahua qia quara teta tiri tivitaqita qia quara tonani uro kyeta.

³Mwitaa huvaro Poruvavata qia vaqitaqiro uro quaraankye tiro utuvoro qia nronraqama kyero iteqaro tutoqa huvarora tiro, quaihavanto qiaqi varuraqitairo vutu ntero Porura kyauquqaa nrutero varura.

⁴Mwi mwatanaahua taqovaro quaiha mwiva Porura kyauquqaa nrutero varuvata mwihoa tiqata, Qikye, mwi vaisiva vaisi ru kye vari vaisivama variananrove. Mwiva kyaarera nronraqi hia qutu viraitiro, nri ntaiharoma tiri mwanriqavanto mwi vaisiva vaisi ru kyaiva naitavata qutu quarive tiroma quaiha vara kyaiharo uro mwiaqaa nrutaiho, tita.

⁵Mwihoa nkyiari riemwa kyeta mwitaa tuvaro Poruva nai kyauqu ntukikinraaqata kyovaro quaihavanto hia Porura uaqiama mwataraitiro, qiaqi tumu ntuvata ⁶mwi mwatanaahua Porurara tiqata, Mwia kyauqu kyota viraro qutuma quananrove. Kyai variqa taqaare, tita. Mwitaa timwa kyeta variqi viqata taqovaro hia Porura mwamwantavanto mpo qara huvaro Poruva qati varuvata mwihoa mpo qua tita tiqata, Qaqao mwi vaisiva mwanriqa mpovantoma variho, tura.

⁷Tire mwini variavararo vaisi mpovanto Papiriaasiva mwata mpo qaumato vahu mwatara qova varura. Mwi vaisiva nronra vaisi variqaro mwi mwataraqaa ntaqiky varuvata tiro, tiri tivitaqiro uro nai nraamwuqi kyero tiriqaa kyuqema kyero ntaqikyiqiro vuvaro taarampo enta nritarora. ⁸Variavararo Papiriaasira mwia qora nriqa vuvaro taintaqaa variro. Mwia mwamwanta qiara utovaro kanunu utiqaro varuvoro Poruva

mwiva varuraqi vera ntero Kotirara aakyara nteqaro mwi vaisira kyaahaqa hianta tiqaro nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyuqema kyovaro mwia mwamwantavanto kyuqema vura.

⁹ Poruva mwitaa huvata mwia taqeta mwi mwataraqaa varu vaisihua nriqa vuhua ekyaa Poruva hunani nruvaro Poruva mwihua kyuqema nyatora. ¹⁰ Qio Poruva mwitaa huvata tire virera hiavarata mwi mwatanaahua qamwateqata airi inraikya timwita sipiqi viqata nraananravata timwuvata varetata sipi mpoqi mwaanri nteta quavananra.

Poruva Romini uro ntor

¹¹ Tire mwi mwataraqaa variqi vita taarampo tora vara kyeta mwiaqaataita tire mpo sipiqi mwaanri nteta vita. Mwi sipiva Arekisantariaanyaahua sipi mwia nrutu *Mwanriqa Vaisi Kaapitanave* tura. Toqa nronravanto tuvaro mwi sipiva mwi mwataraqaa variqaro vuhaani entara quankye tiro varuvata qio tire mwiqi mwaanri nteta quavarahua ¹² mwatukya mpo Sairakaasini uro nteta mwini taarampo enta varita. ¹³ Mwiaqaataita qaiqaa sipiqi mwaanri nteta vintante nri ntantemaqita vita Rekiadini uro nteta. Mwia qanranraa taqaavararo toqa kyuqema kyero tuvata tire sipiqi taara enta vita mwatukya mpo Piuteorini uro nteta.

¹⁴ Mwini uro nteta taqaavarata Iesusirara gutaave tuhua mwi mwatukyaraqi varuhua tiriara kuaa uiki vari kyeta quate tuvata tire mwini vari kyeta qio mwataqaa nraahu vita Romini uro nteta.

¹⁵ Tire Romini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira nraaqiaranramwuvanto tire uro ntaavana quara rieta mwihua tiri nrumu hunta kyaare *tita Apiasi maaketivantovata, Taarampo Nraamwu Vaito nraamwuvavata*, vahunani nri nteta tiriara puua hita.

Mwihua nruvaro Poruva mwihua taqero Kotirara kyuqema hiaro timwa kyero mwiva qamwateqaro varura.

Poruva Romini uro ntero mwini varura

¹⁶ Qio tire Romini uro ntaavararo kamaniva Poruva hia mwia kepukyaqama kyero ruparaitiro, mwitaama tiro: E mpo nraamwuqi enanraa variraro ntaqi vaisiva mpovanto iqaa ntaqikyiarive, tiro tura.

¹⁷ Poruva taarampo enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Iutaa vaisi nronranramwu nyaanrovata mwihua Poruva hunani nruvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakya tuaavo, nkye riaate. Hia nte ntena nramwunaahua uaqiama nyatauqo. Hia nte tiri haivaqahua tiri timwa timwito quara okyara nteqa kyauqo. Hia nte mwitaa hiraitina, Ierusaremini varuqata qumina ni karavuqama kyeta Romeni vaisi kyauquqi ni kyaavo.

¹⁸ Ni nrumu kyaavata Romeni vaisi mwihua ni kyaparamaqi viqata riaavaro hia nte uaqia hi kyaiqara utu quava vaihatara tita, mwihua tiqata, uaqia hiani kyaiqara utuaninravauma mwia ru kyaananrave. Tire riauraro hia mwiva uaqia hi kyaiqara uti quara tiri timwa timwiho, tita. Romeni vaisi mwihua mwitaa timwa kyeta ni qati huvantu kyarera uti variavata

¹⁹ Iutaavanto qaqao hia mwia huvantu kyaate tuvana nte tiqana, Sisaava ni qua ntipihi kyero riarive, qiavarave. Hia nte ntena nramwunaahuaqaa qua vatarerana nte Sisaarara turave.

²⁰ Nte mwi quaqiara riemwa tenama mwqiara nkyi timwa nyinrenrana nkyi nyaanrauqo. Tire Isareru nraaqiara variqatama Kotira kepukya vaisi vekiama varuro. Qio mate mwi vaisira kyaara seniqotaita ni rupa taavo, tiro.

²¹ Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisi mwini ntuvuantuama vuhua tiqata, Hia tire Iutiasaita iara mpo qua qiava nrihata riauro. Hia tiri qata vakyaa mpovanto nrintero iara uaqia hi quara tihata riauro. Tire qumimaqama varuro.

²² Tire mwaa quara nraahu riaunarave. Iutaa vaisi mpo nani mpo nani variahua tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu hia kyuqe hia vaisihua variarave, tita qiarave. E tiqarama nte Iesusira nraaqiarave qiananrave. Tire ina nroqitaita qua tinanra riarerave, tita.

²³ Mwitaa timwa kyeta mwihua tiqata, Kyaiqe mwi entara i qua riaare, tita. Timwa kyeta mwi entara timwa toraqaa Iutaa airivanto Porura qua riarerata Porura nraamwuqi nri nteta varuvaro Poruva toqaqi qua toharama kyero timwa nyiqiro vi varuvaro huarivanto vi kyovaro enta huvaro Poruva mwi quara nraahu timwaqi viro. Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiani quara mwihua timwa nyinro. Mwiva tiqaro, Mosesivave, poropeti vaisinramwuvantove, Iesusira okyarara mwi quara mwi quara timwa torave. Nkye mwi quara riegatama Iesusira okyarara qati nraahu riemwa taataarave. Nkye mwi quarara qutaave qiate, tiro.

²⁴ Poruva mwitaa tuvata hini uhua qutaama qiaro tuvata hini uhua hia mwia quara qutaave tura. ²⁵ Mwihua mpo qua mpo qua timwa kyeqata qaqira kyeta nkyiari mwaatani nkyiari mwaatani vura.

Mwihua virera huvaro Poruva timwa nyinro tiqaro, Haaru

Kotira mwanraquravanto nkyi haivaqara poropeti vaisi mpo

Aisaiaara kyaahaqa huvaro ²⁶ mwiva mwataama kyero nkyi

okyarara ntapihi kye timwa torave:

Mwaa mwatanaahua qua mwataama kyera

uro timwa nyiante, turave.

Nkye mwaa quara riemwaqita viqatavata

hia ntapihi kyeta rieverave.

Nkye taqamwaqi viqatavata hia ntapihi kyeta taqevare.

²⁷ Mwaa mwatanaahua su nyaato tita vihata

hia ni qua riaataa ihata variarave.

Mwihua ni qua riaaro tita, nkyiari nyaato tita taarave.

Mwihua ni okyara taqaaro tita, nkyiari su qipa taarave.

Mwihua su nyaatovanto ntapihirata ni qua kyuqema

kyeta riegata nianra aakyara ntaivaqena nte Kotiva

mwihua kyaahaqa hiqana kyuqema nyataankyo tita

mwihua mwitaa hiarave, turave. (Ais 6:9-10)

Aisaiaava Kotira qua mwitaa turave, tiro.

²⁸ Poruva mwitaa timwa kyero mwiva Iutaa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, (Kotiva nraakye qora sitaani quara nkyi timwa nyuqata nkye riaataara vaihata nkye hia riaavo). Qio riaate. Kotiva tiqaro, Mwi quara mpo mwatanaahua vata timwa nyinrata mwihua mwi quara qio rieverave turave, tiro. ²⁹ [Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwu mwi quara kyaara nkyiari qaakyauma inronaanronrama vareta vura.]

³⁰ Poruva taara ihia nanrianraa mwi nraamwunraqi variqaro nraamwu qora kyoqaa mwiqanro mwiqi variqaro mwiva ekyaa vaisi mwia taqarerata nruhuara qamwatora. ³¹ Mwiqi variqaro mwiva Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa nyinro. Poruva hia aatu hiraitiro, timwa nyiqiro vi varuvaro hia vaisi mpovantovata mwia antuovaro Poruva nronra vaisi Iesusi Karaisira qua mwihua timwa nyiqiro vurama.

ROMENI

Poruva Romeni mwatanaahuani qara ntumwa tora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwiva Romenivanto Romini varuhua uro taqarera hiro mwaa qarara nraante vara kyovaro vura. Romeni mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua ntapihi kye Kotiva mwihua huvantu kyero sitaani okyarara riaate tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

1 Nte Poruva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqanama mwaa quara nkyini qara ntumwa nyate. Kotiva ni nai kyaama tero ni naanrama kyero Karaisira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqira quante tiro, ni nronraqama kyaira.

²Haaru Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero qutaa nte mwataama kyena nraakye qora kyaahaqa hirerave tuvata poropetinramwuvanto Kotira qua qovarama kye varuhua mwi quara kyuqe qua Kotira mpukuqi qara ntumwa torave.

³Kotiva nraakye qora kyaahaqa hiani mwakyaakyara tiqaro nai mwaaquara turama. Mwia mwaaqu mwia mwatanyaa okyaravanto vahirero mwiva vaisiqama viro nronra vaisi Ntevitira okyara kuua okyaravanto varura.

⁴Mwia mwaaqu mwia nyaamwunya okyaravanto vahirero mwiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwi okyarara Kotiva tiri ntapihi kyero tinraamwutarero Kotiva nai kepukyaqo Iesusira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorara tita, tire taqauraro

mwiva qutaaqama kye Kotira mwaaquvanto tiri nronravanto Iesusi Karaisiva varira.

⁵Karaisiva ni kyuqema matero ni nronraqama kyaihana nte mwia nrutua rieqanama nte ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyianrita mwihua Karaisira quara qutaave timwa kye riemwaqi viqata nrohiata.

⁶Nkyevata Iesusi Karaisira nraaqiara nraahu variate tiro, Kotiva nkyivata nyaanrama taira. ⁷Mwianra rieqanama nte nkye Romini variahuani mwaa quara qara ntumwa nyate. Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara ni nraakye qora variate tiro, nkyi nyaanrama taira.

Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaiqitairo qihaakya hi varirata variata.

Poruva Kotirara qamwata mwateqaro kyuqeve tu quara

⁸Iesusi Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte vuni nkyiara mwataama tina. Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto nkyiara mwihua kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi variavo qiavananza tina, nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve ti varura.

⁹Nte kyuqe mwakyaakya Kotira mwaaquara nraakye qora timwa nyiqi vi varuqaroma ni mwanraquravantovata mwi kyaiqara varaataa hi varihana vare varura. Nte Kotira kyaiqa vare variariro Kotiva naima ni quara qutaa qua vaiho qiananro. Nte qutaaqama kye nkyiara rieqana airi enta Kotirara aakyara nte varura.

¹⁰Nte Kotirara aakyara nteqana mwitaama tina: E qiove tirera, nini aanra utu taira nte mpo enta Romini uro nkyi taqaankye, tura.

¹¹Nte Kotira okyara mpo nkyi timwa nyianrita nkye kepukyaqama

kyeta Kotira aanraqaa quate tina, nte mpoqama kyenama uro nkyi taqaankyeta tina, ua hi varina.

¹²Nte uro nkyi taqaairo nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi quava ni kyaahaqa hiraro nte Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi vuva nkyi kyaahaqa hiananro.

¹³Ni kata pakyaa tuaavo, nte mwini quani okyarara nkye hia ntapihivorave. Nte airi enta nkyi uro taqarera huqaro mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia uro nkyi taqaurave. Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotira aanra nyaamwu tauntema kyena nte nkyi kypata uro variqana nkyivata timwa nyianrita nkye Kotira aanraqaa quate tina, nkyi taqarera uti varina.

¹⁴Kotiva ni titaihananra tina, nte mwatukya nronraqinaahuavata, mwatukya pataqinaahuavata, ekyaa okyara taquaahuavata, hia taquaahuavata, ekyaa mwihua nte Karaisira qua timwa nyianrivama varuqo.

¹⁵Mwitaama kyena nte qamwateqana mwi quara nkyi timwa nyiataa ihana nkyi Romiqi variahuavata Karaisira kyuqe qua uro timwa nyinrenrave.

Karaisira qua kepukya quama vaiho tura

¹⁶Karaisira qua kyuqe mwakyaakya vaiharo Kotira kepukyavanto mwiqi vaihananra tina, nte mwi quarara hiamaa kyaurina. Nraakye qoravanto mwi quarara qutaa quave tivaro mwi kepukyava qioma mwihua huvantu nyataanro. Tire mwi quara Iutaa nraante timwa nyitama, nraakiara mpo mwatanaahuavata timwa nyiqi virerave.

¹⁷Karaisira qua kyuqe mwakyaakya, mwi quava Kotiva tiri avuqavuma timwataani okyarara tiri timwa timwinro tiqaro, Tire Karaisirara

qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi quanana, Kotiva mwianra nraahu rieqaroma tiriara mwihua avuqavuma kye nrohi variahuave qiananro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro,

Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi quahua variavaro

Kotiva mwihuara avuqavuma kye nrohi variahuave ti nraakye qorahua, mwihuama qati variqi vivarave, tura.

(Hab 2:4)

Ekyaa mwaa mwatanaahua Kotira mwoqa mwianranra tura

¹⁸Kotiva nyaamwusairo mwaa quara qovarama kyero: Mwatani variahuua Kotira mwoqa mwiqata uaqia hi kyaiqara utiqata qutaa qua riaa aanranra huvai haavai hi variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqa taiharo mwihuaqaa qua vatarero uti variro.

¹⁹Kotiva hia nai okyara tuqeta kyaraitiro, mwiva nai okyara qoqaa qovarama kyaihata mwatani variahuua qio mwia taqara. Kotiva naivanto mwihua nyaamwu taira. ²⁰Tauraaqama kyero Kotiva mwaa mwatara utu kyovata mwi entaraqataita nraakye qora Kotiva ututo inraikyara qio taqamwaqi vi variara. Ekyaa mwi inraikyara taqeqatama nraakye qoravanto mwia okyara mpo, hia qio taqe okyarara, Kotiva mwanriqavanto ekyaa enta ekyaa enta peqaqa hi vari okyarara, mwianravata qio ntapihiaara. Mwitaama qio ntapihiqara tita, mwihua hia ntapihunanrave tiqata nkyiari vaitutu hira qua tiva hiamaa vahiro.

²¹Mwatani variahuua Kotira okyara ntapihita, mwia qamwata mwateta mwianra mwanriqave qiataara vaihata mwia qaqira kyeta qumina inraikyara nraahu vu nraatoqi vaihata riemwaqi quavaro mwihua su nyaato qumimaqa ihata upi hiraqi variqi vi variara.

²² Mwihua Kotira qaqira kyeta tiqata, Tire qioma mpo okyara mpo okyara ntapihi paahi huro, qiavarovata mwihua su nyaatovanto apiqa ihata variarave. ²³ Mwihua mwanriqa Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira, mwia nrutu nraahu tuaaheraataara vaihata mwihua mwia mwoqa mwita vaisivanto qutu-aninranra rieqata mwia mwanraqurave, aasau mwanraqurave, nyaamwa mwanraqurave, qarura mwanraqurave, mwi inraikyara nraahu utu kyeta vateta mwia nrutu nraahu tuaahere variara.

²⁴ Mwatani variahua mwitaa hiavaro Kotiva mwia kyaara mwihua qaqira kyeru tiqaro, Qio nkyeta mwitaa hiate. Nkyeta varaataa hi kyaiqara uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi quate, ti-hata mwihua nkyiari henahuavata api nrohiqata nkyiari mwamwanta uaqiama kyaara.

²⁵ Mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta uro unra quara qutaa quave ti variara. Mwihua Kotiva utu tai inraikyara nyutu nraahu tuaahereqata mwi inraikyara nraahu kyaiqa vara nyateqata Kotiva ekyaa mwi inraikyara utu taira nai mwia qaqira kyaavo.

Qio Kotiva mwiva nraahu ekyaa inraikyara ututaiva varihatara tita, tire mwia nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqita quare. Qutaave.

²⁶ Mwihua Kotira qaqira kyaavarora tiro, Kotiva mwihua nkyiarivata qaqira kyaihata mwihua nkyiari varaataa hi kyaiqara vareqata kyaurira inraikya uti variara. Nraakyeavanto qoraisi qaqira kyeta nkyiari hena nraakyeavata api nrohi variavata ²⁷ vaisivantovata nraakye qaqira kyeta nkyiari hena vaisivata nrohiataa ihata nkyiari hena vaisivata api nrohi variara. Mwitaamaqi viqata vaisivanto nai uaqiama mwate nai uaqiama mwateta kyaurira kyaiqa nraahu utuqita vi variavaro mwia

kyaara Kotiva mwihua ntuquti variqaro huviqarave ti variro.

²⁸ Mwatani variahua tiqata, Hia tire Kotirara riarerave, qiavaro Kotiva mwia kyaara mwihua qaqira kyaihata mwihua uaqia hi kyaiqara utirara nraahu riemwaqi viqata mwihua mwi kyaiqara nraahu utuqi vi variara. Mwihua mwi kyaiqara hia varaataara vaihata mwihua mwi kyaiqara vare variara.

²⁹ Qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto mwatani variahua su nyaato mwutukyaqi piqaro vaihata mwihua variqi vi variara. Mwihua mpovanto vatai inraikyarara vairiqa hiqata variara. Mwihua mpo inraikya taqeta ninivata mwitaama vahiaataarave, nivata mpiataarave, ni nutuvata vahiaataarave, qiavaro mwihua mwutukyavanto uaqia hirave. Mwihua nai rukye nai rukye hi variara. Mwihua ntaqi variara. Mwihua unra qua timwaqi vi variara. Mwihua mpohuara mometa tita tahiananra nraahu ti variara. Mwihua mpohuara mwoqanyaa qua ti variara.

³⁰ Mwihua mpohua nyutu uaqiama kyarerata mwihuaqaa ntumwa kye unra qua ti variara. Mwihua Kotira nramwutaaqa hi variara. Mwihua inronra quaqitai mpohua mauqa ntamwa nyate variara. Mwihua nkyiari nyutu nraahu tuaahere variara. Mwihua tiqata, Nri-vaqenramwu uaqia hi kyaiqara mpo qaraakyaqama kye puaama kye varaare ti variara. Mwihua nkyiari nyohua sohua qua raaqute variara.

³¹ Hia mwihua su nyaato vaihata variara. Mwihua kyauqu nriqiqaa vataa quara nteqa kye variara. Mwihua hia mpohuara mwutukya vaihata variara. Hia mwihua mpohuara po kye timwa nyate variara. ³² Kotiva qua vatero tiqaro, Mwi kyaiqara varehua qutuma vivarave, tura mwihua riemwa ntapihi kyetavata mwihua hia mwi qarara nronraqama

kye riaraitita, mwihua uaqia hi kyaiqara nraahu varaqi vqata nkyiari henahua uaqia hi kyaiqara uti variahuaravata tiqata, Nkyevata kyuqe nraahuma hi variavo, ti variara.

Kotiva Iutaaqaavata qua vataananrove tura

2 E vaisi mpovanto ena henanra kyaiqa taqera uaqia hi kyaiqara uti variaro timwa kyera mwiaqaa qua vatenanra nte inanravata tirerama. E hiam a qio ena vaitutu hiqara mpo qua tinanrave. Evata mwiva kyaiqa varaintema kyera qora kyaiqa uti variananranra tiro, iqaavata kuaa qarama kyeroma qua vahiho.

²Tire ntapihi kyauraro Kotiva mwitaama kye qora kyaiqa uti variahuagaa ntapihi kyero qua vatero.

³E ena henanranra mwiva uaqia hi kyaiqara uti varivave tiqarama evata mwia votima kyera uaqia hi kyaiqara utira. E mwitaa hiqara haunri Kotiva hia niqaa qua vataananrove tirava.

⁴E uaqia hi kyaiqara uti variararo Kotiva hia vaakya iqaa qua vataraitiro, mwiva iara po kye timwa mwate varira mwianra e hiave nronraqama kyera ri-aaro? E hiave ntapihi riaaro? Iara uaqia hi kyaiqara qaqira kyero kyuqe aanraqaa quarive tiro, Kotiva iara po kye timwa mwate varira.

⁵Kotiva mwitaa ti variharo i vu nraato uaqia hi vu nraatova vaiharara tirama, e hia uaqia hi kyaiqara qaqira kyaaro. Mate e uaqia hi kyaiqara utiqarama enavanto enaqa qua mpoqiavata vate variaro. E mwitaa hiraro nraakiara ekyaara entaqaa Kotira raraqaa tairaro qua avuqavu hiani entaraqaa iqaa qua nronrama vahiananro.

⁶Mwi entaraqaa Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa varera nkyiari kyaiqa mwiaqaa tukyama kyeroma mwihua kyooqa nyiananrove.

⁷Mpo hiahua kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita tiqata, Kotivama tiri nronraqama kyero tiri nrutu tuaahera kyero tiri kyaahaqa hiraqe qati variqi quanarave, tihua varivaro Kotiva mwihua gamwata nyatairata mwihua ekyya enta ekyya enta qati variqita vivara.

⁸Mpo hiahua nkyiariara nraahu rieqata Kotira qutaa qua qoririma mwateta hia mwia qua riaraitita, uaiqia hi aanranraqaa nraahu quahua varivaro mwia kyaara Kotira raraqaa tairaro mwihuaqaa qua nronrama vataananro.

⁹Ekyaa uaqia hi kyaiqara uti varihua nriqa vira inraikyavata muaanravatama varevara. Iutaavanto nraante varaivata mwihua nraakiarama ekyya mpo mwatanaavantovata varevara.

¹⁰Ekyaa kyuqe kyaiqa vare varihua varivaro Kotiva mwihua nronraqama kyero mwihua nyutu tuaahera kyero mwihua mwutukya qihaakyama nyatairata varivara. Kotiva Iutaa nraante mwitaama kyero kyuqema nyatero nraakiara ekyya mpo mwatanaavata kyuqema nyataananro.

¹¹Kotiva ko tiqaro ekyya nraakye qora qua kuaa qarama kyeroma tukya hiananro.

¹²Mpo mwatanaahua Kotiva Mosesirara timwa to quara hia riehua, mwihuavata nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara raupiri hivarovata hiam a mwi quava mwihua tukya hiananro. Iutaavanto Kotiva Mosesirara timwa to quara rieta mwi quara nteqa kyera kyaara mwi quava mwihuaqaa qua vataananro.

¹³Kotiva Mosesirara timwa to quava vaiharo vaisivanto mwi quara qumina riero kyairaro Kotiva mwi vaisirara hia avuqavu nrohi vari vaisivave qiananro. Vaisi mpovanto mwi quara rieqaro hia mwi quara nteqa kyaraitiro nrohi vari vaisirara, Kotiva avuqavu nrohi vaisivave qiananro.

¹⁴ Kotiva Mosesira timwa mwu quara hia mpo mwatanaahua timwa nyi-avata mwihua variara. Mwita hia-vata mpo mwatanaahua mwiaqaataita nkyiari riemwa kyeta tiqata, Nrivaqenramwu kyuqe aanraqaa nraahu quare, tivera, mwihua Kotira qua rieqata nro-hiantema kyetama nrohi varivara.

¹⁵ Mwihua mwitaamaqi vi varivaro Kotira quavanto mwihua mwutukyaqivata vu nraatoqivata qara ntumwa taantema kyero vahiananro. Mpo mwatanaahua mpo enta kyuqe kyaiqa vare variavaro mwihua mwutukya su nyaatovanto tiqaro kyuqe kyaiqa nraahuma vare varuro tihata variara. Mwihua uaqia hi kyaiqara uti variavaro mwihua mwutukya su nyaatovanto uaqia hi kyaiqarama uti varuro tihata variara.

¹⁶ Nraakiara ekyara entaqaa Kotiva Iesusi Karaisirara ko qiante tiraro mwiva ekyaa nraakye qora vu nraatoqi vahiani quara avuqavuma kyero ko nyiananro. Nte nraakye qora Karaisiva tiri kyaahaqa hiani quara timwa nyiqanama mwi quar-avata timwa nyunra.

Poruva Iutaara tura

¹⁷ E tiqara, Nte Iutaavantove, qiana vaisira nte iara tirera. E tiqara, Nte Mosesirara timwa to quara riemwaqi vi varuvura tina, nte qioma varianinrave, tiqarama ena mwahuta timwa kyera, Kotiva ni qamwata mate variho, qiananra.

¹⁸ Kotira kyakya hira e ntapihi kyaananrave. Kotiva Mosesirara timwa to quava kyuqe aanra i nraamwutaiharara tira, e kyuqe aanra nrohina quarave, uaqia hi aanranraqaa nrohina quarave, mwi quara mwi quara riaananrave.

¹⁹ Mwitaama kyera riaananranra tira, hia kyuqe aanra taqai vaisirara e tiqara, Nte qioma mwia kyaahaqa hi-aninrave, qiananrave. Kyokiraqi vari

vaisirara e tiqara, Nte omwavanto ita-mwaqi vintema kyena mwia kyuqe aanra nraamwutaaninrave, qiananrave.

²⁰ Qumimaqamaqi vi vaisirara e tiqara, Nte qua okyara qioma timwa mwianinrave, qiananrave. Nte qioma qaraakyahua qua mwaanra timwa nyianinrave, qiananrave. E tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quava ekyaa mwi okyarara mwi okyarara ni naamutaihananra tina, nte qioma mwitaama kye mpo ihua kyaahaqamaqi quaninrave, qiananra.

²¹ E mpohua mpohua qua okyara timwa nyiqanrama ena mpo? Enavata mwi quara ntapihi riaataarave. E timwa nyinra tiqara, Hia mpuara varaate, tiqarama ena mpo? Evata mpuara vare variaravave. ²² E tiqara, Hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohianta, tiqara ena mpo? Ena hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohi variananrave? E unra mwanriqanra uaqia hi inraikyarave tiqarama e qutaave unra mwanriqa nraamwuqitaira mpuara vare variananrave?

²³ E qutaa ena mwahuta tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quara tiri Iutaa nraahu timwunrave, tiqarama e mwi quara nteqa kye variarata mwia kyaara mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara mwataniqama kyeqata uaqiama mwate variarave? ²⁴ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Iutaavanto utuara kyaara mpo mwatanaa

mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara uaqiama mwate variarave, tiro tura. (Ais

52:5)

²⁵ I mwamwanta toqa kyaava e Iutaa mwatanaava variaro. Qio e Kotiva Mosesirara timwa to quara riemwaqira virera, i mwamwanta toqa kyaariva qioma i kyaahaqa hiananrove. E Kotiva Mosesirara timwa to quara nteqaqira virera, i mwamwanta toqa

kyeva hiam qio i kyaahaqa hirara e mpo mwatanaahua votima kyera varinanrave.

²⁶Mpo mwatanaa vaisivanto hia mwamwanta toqa kyaa vaisiva variqaro Kotiva Mosesirara timwa to quara kyuqema kyero riemwaqiro virera, Kotiva mwi vaisirara luta qvoti hivavema qiananrove. Qutaama Kotiva mwi vaisirara mwitaa qiananrove.

²⁷I mwamwanta toqa kyaava, e lutaavanto variqarama Kotiva Mosesirara timwa to quara rieqarama, mwi quara kyuqema kyera riaataara vaiharama mwi quara nteqakye varira. Mwia kyaarama nraakiara hia nai mwamwanta toqaariva, mpo mwatanaava Kotira qua riemwaqi quariva, iqama qua vataananro. Nte mwitaama kyena luta vaisiara qianinra.

²⁸⁻²⁹Tavave qutaa mwamwanta toqakya vaisiva luta tarava variananro? Mwamwanta toqakya vaisiva hia mwivavauma mwi mwatanaava variananro. Mwia nraato mwutukyaqitairo qora kyaiqa toqa mwataiva, mwi vaisivama luta taravave, Kotira nraakiara tarava variananro. Hia Kotiva Mosesirara timwato quava mwivavauma mwia vu nraato mwutukya hiqama mwataananro. Kotira mwanraqura, mwivama mwia nraato mwutukya hiqama mwataananro. Hia qati nraakye qoravantovauma mwia nrutu tuaaherevara. Kotiva mwiva nraahuma mwia nrutu tuaaheraanro.

Uaqia hi kyaiqava hiam qio Kotira kyaiqa kyaahaqa hiananrove tura

3 Nkye ni kyapara hita tiqata, Hiave lutaavanto varianinraqaatairo kyuqe inraikya qovara hiananrove? Hiave mwia mwamwanta toqa kyer-
aqaatairo mpo inraikyavanto qovarama

viro nai kyaahaqa hiananrove? tivera, ²nte nkyitara tiqana, Qaqao, qioma mpo inraikyavanto qovarama quanarove, qianinra. Tauraaqama Kotiva nai qua okyara luta nraahu mwia tutaate tiro, Kotiva mwihua nraahu timwa nyunrave.

³Qutaa Kotiva nai qua mwihua timwa nyuvata mpo uhua mwia qua hia riaraitita, hia Kotirara riemwaqita vura. Mwihua mwitaamaqita vurara tita, nkye tiqata, Kotiva nai nriqiqa kyaquq vatero qutaa tu quara qaqira kyaananrove, tivora.

⁴Hiam qio nkye mwitaa tivara. Ekyaa vaisi unra qua nraahu ti variavaro Kotiva nraahu qutaa qua timwaqiro vi varivama variro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova Kotirara mwitaama tiro: Ekyaa i quavanto ntapihi kyero nraahuma vaiho.

Vaisivanto iqaa qua vatarerave tirera, i kepukya quavanto nraatara kyeroma vahiananrove, tura. (*Sng 51:4*)

⁵Tire hia ntapihi kye nrohi varura kyaiqava Kotiva ntapihi kyero nrohi vari kyaiqara qovarama kyairara tita, qiove tire mwaa quara tiqata, Tire hia ntapihi kyeta nrohi varura kyaiqava Kotira kyaahaqa hi variharo mwia kyaara Kotiva hiam tiri inronra hiananrove qiananra? Nte mwitaa tiqanama qumina vaisivanto tintema kyena ti varina.

⁶Qaqao, tire hiam mwitaa qiananra. (Tire uaqia hi kyaiqara uturava hiam Kotira kyaahaqa hi variro. Mwia kyaara Kotiva qioma tiri inronra hiananro.) Kotiva hia ntapihi kyero variariva varirera, mwiva nraakiara nataama kyerove ekyaa nraakye qora qua ntapihi nyataananro?

⁷Vaisi mponramwuvanto mwitaama tita, Nriyaqe tire unra qua qiararo Kotira qutaa quavanto ntapihi kyero qoqaa vahiraro Kotira nrutuvanto nri

quarive, tita. Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaavata mwitaama tita, Tiri unra quavanto mwitaama kyero Kotira nrutu vara viriniqama kyairera, nanraqamave Kotiva tita uaqia hi kyaiqara kyaara tiriqaa qua vataananrove? ⁸ Nri-vaqe uaqia hi kyaiqara varaqita quararo Kotira kyuqe kyaiqa qovara hiarive, qia quava mwataamama vahiho. Mpo hiahua tirinramwuanra uaqia hi quara tirerata uti variqata unra tiqata, Nkyenramwuma mwi quara ti variavo, ti variara. Mwihua mwitaa qiaara kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataiqena nte huviqaravema qianinra.

Ekyaa mwatani varia nraakye qorahua Kotira qua nteqa kyaara

⁹ Qio tire Iutaavanto kyuqe nraakye qora varurata mpo mwatanaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti variahuave varita? Qaqao, hiamma mwitaama vahiho. Nte vaakya tura, ekyaa mwatani variahuava Iutaavantovata, mpo mwatanaavantovata, variavaro uaqia hi kyaiqava ekyaa mwihuama tutero.

¹⁰ Kotira mpukuqi mwataama tiro: Hia vaisi mpovanto ntapihi kyero nrohi variva varirave.

Hiavatave.

¹¹ Hia vaisi mpovanto Kotira okyara ntapihi kyero riaiva varirave. Hia vaisi mpovanto tiqaro, Kyaiqe nte Kotira puaama kyena taqaankye, tiva varirave.

¹² Ekyaa mwatani variahuava Kotira aanraqaa ntapihi kye quataara vaihata mwihua mwi aanranraqaaita mpona tuqasaaqita vetantaarave.

Hia vaisi mpovanto Kotira kyaiqa kyuqema kyero

vare varirave. Hiavatave. (Sng 53:1-3)

¹³ Vaisivanto quntamwa tai mwatapira hia ntahirama taira,

mwia votima kyero mwatani varia nraakye qorahua nyovanto qatua viro vahirave.

Mwihua mwaaqinriqaatairo unra quavanto

qovara hi varirave. (Sng 5:9)

Mwihua quavanto quaiha tuhi voti hiva mwihua mwaaqinriqaa vahirave. (Sng 140:3)

¹⁴ Mpohua uaqiama nyate quava nraahu mwatani

varia nraakye qorahua nyoqi vahirave. (Sng 10:7)

¹⁵ Mwatani varia nraakye qorahua qamwanrama kyeta

uro vaisi ru kyarerata uti variahuava variavo.

¹⁶ Mwatani varia nraakye qorahua vi variavaro

mwihua quaraqaatairo vehi utu kye inraikyavave,

kye vu tiqata ntate varia inraikyavave, qora inraikya mwiva nraahu qovara hi varirave.

¹⁷ Mwatani varia nraakye qorahua mwutukyavanto

qihaakyama vahiani okyarara hia ntapihiarave. (Ais 59:7-8)

¹⁸ Mwatani varia nraakye qorahua Kotira nraatu aatu

hiqata nrohiataara vaihata mwihua hia Kotira nraatu

aatu hi variavare, tura. (Sng 36:1)

Kotira mpukuqi mwitaa turave.

¹⁹ Tire riauraro Kotiva nai haaru timwa to quava, mpo qua mpo qua vaihata mwi quara raa nraakye qorahua ekyaa mwi quara nraahu riemwaqi quataara vaihata mwihua mwi quara nteqa kye variara. Hiamma qio mpovanto tiqaro, Nte uaqia hi kyaiqara okyara hia riaurave, qiananro. Ekyaa mwatani variahuava Kotira qua nteqakye variavaro mwia kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataananro.

²⁰ Mwiaqaatairo Kotiva haaru Mosesira mwu quara nraakye qoravanto riemwaqiro quariva hiamu qio Kotira vuqaa ntapihi kyero nrohi variariva variananro. Kotiva haaru Mosesira mwu quava mwi quava iara tiqaro, E uaqia hi kyaiqara nraahu uti variaro, timwa kyero mwia nraahuma i nraamwutaananro.

Kotiva nraakye qora avuqavuma nyataaninranra tura

²¹ Qio mate mwaa entara qaraakya quama nri ntero. Kotiva nraakye qora qua taiqa kyero avuqavuma nyataani okyarava qovarama viho. Mate Kotiva hia nai haaru timwa to quara riaraitiro, mwiva mpo okyara nraakye qora avuqavuma nyataani okyarara riegaro mwi okyarara qovarama kyero. Mwi okyarara qovarama kyaaninranra haaru Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, tiri timwa timwunra.

²² Ta nraakye qorahua Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tivera, Kotiva mwihua qua taiqa kyero mwihua avuqavuma nyataananro. Hia nraakye qoraqitairo mpovanto mpo qaramavata variho. Ekyaa kuua qarama nraahu variavo.

²³ Tire ekyaaahua Kotira qua nteqa kyeta hia qioqa hunanranra tita, tire hiamu qio uro Kotiva kepukyavanto varinani variarahua varita.

²⁴ Tire mwitaama varurarovata Kotiva tirira po kye timwa timwateqaro Karaisiva tiri huvantu timwa taani kyaiqarara riegaro tiri avuqavuma timwaterno. ²⁵ Tirira mwihua uaqia hi kyaiqara uti varia quara taiqa quarive tiro, Kotiva Iesusi Karaisira tiri timwihanro Iesusira nraanre rauruvaro qutu vura. Tire tiqata, Qutaama Iesusiva tiri kyaahaqa hirero mwitaa iho, qiarera, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwataanro. Haaru

nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita vuvaro Kotiva hia qamwanrama mwihua riraitiro, qati vu nraahu taqero variqiro viro mwiaqaatairo mate mwaa entara nraakye qora avuqavuma nyatai okyarara qovarama kyero.

²⁶ Kotiva hia nraakye qora uaqia hi kyaiqara varaa quara qumina nruka nyataraitiro, mwiva avuqavuma kyero Iesusira kyaiqara riegaro nraakye qora qua nruka kyero avuqavuma nyatero. Vaisivantove nraakyevantove Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tiraro Kotiva mwia avuqavuma mwataanro.

²⁷ Qio tire nanra qua riegatave teta mwahuta qiananra? Hiamu mpo qua vahiho. Nanra inraikyavantove tiri kyaa-haqa hiananrove? Hiamu tire haaru Kotiva timwa to quara riaurava tiri kyaa-haqa hiananro. Tire Iesusirara qutaa mwivave turava, mwiva nraahuma tiri kyaahaqa hiananro.

²⁸ Nte mwitaama tuqo: Vaisivanto Kotiva haaru timwa to quara riemwaqiro viraro Kotiva hia mwianra riegaro mwia uaqia hi quara nruka mwataanro. Qaqao, vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwianra riegaro mwia uaqia hi quara nruka mwatero mwi vaisirara, Avuqavu nrohi variara vaisivavema, qiananro.

²⁹ Kotiva Iutaa mwanriqavanto nraahu variqaro mwiva hiave mpo mwatanaahua mwanriqavantovata variro? Qaqao, mwiva ekyaa mpo mwatanaahua mwanriqavantovatama variho.

³⁰ Qutaa Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto nraahuma variho. Nkyiari mwamwanta toqa kyaahua Iutaavanto Iesusirara qutaa mwivave tivaro Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quara nruka kyero mwihua avuqavuma nyataanro. Mpo mwatanaahuavata Iesusirara qutaa mwivave tivaro

Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quaravata nruka kyero mwihuavata avuqavuma nyataanro.

³¹Tire Iesusirara riemwaqi viqata Kotiva haaru timwa to quara qati inraikyaqamave kyaanra? Qaqao, tire Iesusirara riemwaqi viqatama mwiaqaataita tire Kotiva haaru timwa to quaravata ntapih kyetama riemwaqita quanra.

Poruva Evarahaamuva uturara riaate tura

4 Evarahaamuva mwiva tiri Iutaa haivaqava variqaro mwiva uturara nte nanreve qianinra? ²Kotiva Evarahaamunra kyaiqara rieqaro mwianra, E avuqavu nrohi variara vaisivave, qiankye tutirio, Evarahaamuva qioma nai mwahuta tutiri.

³Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwataama tiro: Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvarora tiro, Kotiva mwianra, E avuqavu nrohi variara vaisivave, tuqo, turama.

⁴Kyaiqa vaisivanto mpora kyaiqa vara mwataiharo mwia kyaiqara rieqaro mwia kyoqaa mwinrave. Mwi vaisiva hiamu tiqaro, Qati mpiho qiananro. Nina kyaiqa qiata mpihoma qiananro.

⁵Tire hia kyaiqa vaisi mwia votima kye varuro. Hiamu qio tire Kotira kyaiqa vara mwataararo Kotiva mwianra rieqaro mwia qiata tiri uaqia hi quara nruka timwa taananro. Kotiva nraakye qora uaqia hi quara nruka nyate variva varihata tire hia mwitaa hiraitita, tire Iesusirara qutaa mwivave qiararo Kotiva mwianra rieqaroma tiri avuqavuma timwa taananro.

⁶Hia vaisi kyaiqa mwianra riaraitiro, Kotiva mwia uaqia hi kyaiqara varai quara nruka kyero avuqavuma mwatairaro mwi vaisira mwutukyavanto kyugema kyero

vahianinranra, tiri haivaqava Ntevitiva mwitaama tiro:

⁷Kotira qua nteqa kyaa quara Kotiva nruka kyero

vara kyaarihua qamwateqata varivarave.

⁸Kotira qua nteqa kyaani vaisirara Kotiva tiqaro,

Nte mwi quara taunru kyena hiamu mwianra

riemwaqina quaninrave, qiari vaisiva qamwateqaro variarive, tura. (*Sng 32:1-2*)

Ntevitiva mwi quara tura.

⁹Kotiva vaisi mwia uaqiahi quara nruka mwatairaro qamwateqaro varianinranra Ntevitiva tuva, mwi quava Iutaavanto nkyiari mwamwanta toqakyaahua nraahuve tiho? Qaqao, hia nkyiari mwamwanta toqaahuaravatama mwi quava vaiho. Nte vaakya Evarahaamunranra tura riaate.

Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro Kotiva

mwianra avuqavu hia vaisivave turave. (*Okya 15:6*)

¹⁰Kotiva taire Evarahaamunranra mwitaa turave? Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Kotiva mwitaa tiro? Qaqao, Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo vakya Kotiva mwitaa tura.

¹¹Tauraa hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Evarahaamuva Kotirara, Qutaa qua qiaro, tuvaro Kotiva mwi vakya Evarahaamunra avuqavuma mwatora. Mwia avuqavuma mwatoro mwia nraakiara mpo enta nraakye qoravanto Evarahaamunra avuqavuma mwatorara qati riemwa taate tiro, Kotiva qoraisi mwamwanta toqa kye okyarara qovarama kyovaro Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyora. Qio hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Kotiva Evarahaamunra avuqavuma mwatora.

Mwitaa hurara tita, hia nkyiari mwamwanta toqa kyaraitita, Kotirara qutaave qiavaro Kotiva avuqavuma nyatai nraake qorahua mwihua qioma Evarahaamunranra tiri tiqovave tivara.

¹²Nkyiari mwamwanta toqa kyaahua mwihuavata variqata nkyiari mwamwanta toqa kyerara hia nronraqama kyeta riaraitita, mwihua tiri haivaqara Evarahaamunra votima kyeta Kotirara qutaave timwaqi viqatara tita, mwihuavata Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovavema tivara. Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo entara Kotirara riemwaqiro vurama.

**Kotiva nai kyauqu nriqiaa
vateqaro qutaave tu quara**

¹³Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, Evata i nraaqiaravantovata varivaro ekyaa mwata mwia nkyi mwatama vahiananrove, tura. Kotiva mwi quara tiqaro hia Evarahaamunranra, Mwiva nte Mosesira mwu quara okyara qio riailho, timwa kyero mwitaa turave. Kotiva hia mwitaa tiraitiro, Evarahaamunranra, Mwiva ni quara qutaave tihanana tina, nte mwianra rieqanama mwia avuqavuma mwatarerave, timwa kyero mwitaa turama.

¹⁴Kotiva haaru Mosesira mwu quara riarera ihua hia qio ekyaa mwata varevara. Mwihua ekyaa mwata vararera ihua varivarovauma Iesusirara qutaa mwivave qia quava qumina qua vahiraro Kotiva nai kyauqu nriqiaa vateqaro Evarahaamunranra tu quavavata quminaqama quananno.

¹⁵Kotiva haaru timwa to quava vaiharora tiro, vaisivanto mwi quara nteqa kyairaro mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwi vaisiraqaa qua vataananro. Qua mwaanra mwiva hia vahirera, mwi

quara nteqa kyaariva hia qio quavaaraanro.

¹⁶Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvarora tiro, Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero Evarahaamunranravata mwia nraaqiararavata mwihua kyugema nyatarero mwitaamama timwa nyinro. Mwiaqaatairo ekyaa Evarahaamunra nraaqiaranima mwi quava vahiananro. Iutaavanto Kotiva haaru timwa to quara riehuavata, ekyaa mpo mwatanaahuavata, mwihua Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqita vivaro Kotiva qutaa mwitaa hiankye ti quava mwihuaqima vahiananro. Tire tahuave Kotirara riemwaqi quarera, tire qioma Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovave qiararo Kotiva Evarahaamunra timwa mwu quava tirinima vahiananro.

¹⁷Kotira mpukuqi Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro:

E mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwihua haivaqavama varinanrave, tura.
(Okyara 17:5)

Evarahaamuva Kotira vuqaa variqaro mwia quara qutaa quave tiro. Evarahaamuva tiqaro, Kotiva mwanriqavanto mwiva qioma qutu vihua vara qati sivuma kyaananrove. Kotiva mwanriqavanto variqaro tiraro qioma hia vahiani inraikyava qovarama quananrove, turama.

¹⁸Evarahaamuva hia qio nraaqiara mwataariva variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viro tiqaro, Nte qioma nraaqiara mwataaninrave, timwa kyero mwiaqaatairo Evarahaamuva mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwihua haivaqava varura. Kotiva Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, I nraaqiara airima varivarave, tu quava qutaa mwivau vahura.

¹⁹Mwi entara Evarahaamuva hia nraaqiara mwataraitiro, 100 ihi vara kyero anoma kyero nyaapaiqama viro

mwiva hia nai nyaapaiqama vurara riaraitiro, mwiva hia mwia nraatavanto kyontaqama vurara riaraitiro, mwiva Kotirara nraahu kepukyaqama kyero riemwaqiro vura.

²⁰ Mwiva Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero qutaa mwianinrave tu quarara unra quave qiankyo timwa kyero, mwiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaroma Kotira nrutu tuaahero tiqaro, ²¹ Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero qutaave timwa tai quava qutaa mwivauma vahiananrove. Kotiva nraaqiara ni mpiananrove, tiro.

²² Evarahaamuva mwitaa timwa kyero Kotirara riemwaqiro vuvaro Kotiva mwianra rieqaro Evarahaamunranra, I uaqia hi quara nruka mwatena iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivavema tuqo, tura.

²³⁻²⁴ Kotiva Evarahaamunranra rieqaro mwitaa tura. Kotiva tiriaravata rieqaro mwitaama qiananro. Tirevata Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqi quararo Kotiva tirivata avuqavuma timwa taananro. Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tita, tire Kotirara riemwaqi vi varunanra.

²⁵ Kotiva Iesusira titovaro Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqarara qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri uaqia hi quara taiqa kyero avuqavuma timwa taaninranra rieqaro Kotiva Iesusira qaiqaa qati vara sivuma kyora.

Kotiva tiri avuqavuma timwa tairara tura

5 Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyorara tita, tire Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva tiri uaqia hi quara taiqa kyero tiri avuqavuma timwa taira. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva kyaiqa vara mwatorara rieqaro Kotira mwutukyaqitairo

qihaakya iharo tiriara mwaateraave tihata tire Kotiravatama kyeta kuaaqi varunanra.

² Tire Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva tiri kyuqema timwate varihata varunanra. Mwitaamaqi viqata nraakiara Kotira peqa okyara taqaanra vekya variqatara tita, tiri mwutukyaqitairo kyuqe hi varihata varunanra. ³ Muaanra vahiani entaravata tiri mwutukyaqitairo kyuqe hi variraqetama variananra. Tire Kotirara rieqatama muaanra nraatara kyeta tire mwiaqaataita kepukyaqama vita variqata ⁴ tire hia uqenranrai tita tire kepukya nraakye qora variqata mwi inraikyara vekya varunanra.

⁵ Tire mwitaamaqita quararo Kotiva hia tiri qaqira kyairaqe tire kyauriqata variananrave. Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia mwanraquravanto tiri mwutukyaqi kepukyaqa hiro vaihata tire Kotira mwutukyavanto tiri ara vahira ntapihunanranra tita, tire hia kyauriqata variananra.

⁶ Tire uaqia hura nraakye qorahua variqata hia qioqama kye teta kyaahaqa hiarahua variavararo Kotiva nai timwa to entaraqaa Karaisira vara kyovaro tiri kyaahaqa hirero qutu vura.

⁷ Tire mwata mwaini varurahua ntapihi kyero nrohi variani vaisira kyaahaqa hirerata tire hiam a qihaakyama kyeta mwianra qutu quanana. Kyuqe vaisiaravata mpovanto nanrianra mwianra qutu quataa hiraroma mwianra qutu quananro.

⁸ Tire mwitaa hurarovata Kotiva hia mwitaa hiraitiro, mwia mwutukavanto tiriara mpoqiavata vahira tiri tinraamwuteqaro tire teta uaqiahi inraikyaraqi varuraro Karaisira timiharo tiriara qutira.

⁹ Iesusiva tiriara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu viro tiri vara kyero Kotira vuqaa avuqavuma timwa taihata

varunanra. Iesusiva mwitaa hivara tiro, mwiva kepukyaqama kyero mpoqiavata tiri kyaahaqamaqiro viraro Kotiva hia tiriqaa nraakiaravata qua vataananro.

¹⁰Tire Kotira nramwutaahua variavararo mwia mwaaquvanto tiriara rieqaro qutu vurara tita, tire Kotiravata kuaaqi varunanra. Tire Kotira nramwutaa variavana entara Karaisiva tiri kyaahaqama timwa tora. Mwaa entara tire Kotiravata kuaaqi varurarora tiro, mwia mwaaquvanto tiriqi variqi vi variva mpoqiavata tiri kyaahaqama timwa tairaro Kotiva tiri tivitaanro.

¹¹Hiama mwi quava nraahu vahiho. Mwaa quavavatama vahiho. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva tiri kyaa-haqama timwa taihata tire Kotiravata kuaaqi variqatara tita, tire Kotirara qamwateqata varunanra.

Poruva Ataamunra okyararavata Iesusira okyararavata tura

¹²Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyovaro mwiaqaatairo uaqia hi kyaiqara vare okyarava mwatani qovarama vuvaro qutu vi okyaravavata qovarama vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti varurara tita, mwihua ekyaa qutu vi okyararavata varora.

¹³Tauraaqama Kotiva nai qua okyara hia Mosesira timwa mwu entara uaqia hu kyaiqava mwatani vahura. Mwi entara Kotiva nai qua okyara hia Mosesira timwa mwunranra tita, nraakye qora uaqia hi kyaiqara utuqi vuvaro hia Kotiva tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaavo, tura.

¹⁴Kotiva hia mwitaa tuvarovata Ataamunraqaatairo nraakye qora quti okyarava qati nraahu vahiqi vi varuvaro Mosesivavata variqiro viro uro qutu vura. Mwi entara Ataamuva Kotira qua nteqa kyero variqiro viro uro qutu vu-

vata, nraakye qora hia Ataamuva Kotira qua nteqa kyontema kyeta varuhua, mwihuavata mwiqi nraahu variqita vita qutu vura.

Ataamuva tauraanaa vaisi varuvaro mwia nraakiara qovara hiani vaisiva Iesusivavata tauraanaa vaisi votima kyero varura.

¹⁵Mwitanahua kyaiqa hia kuaa kyaiqa vahura. Ataamuva Kotira qua nteqa kyero varo kyaiqava vahuvaro Kotiva nraakye qora kyuqema nyataari okyarava Ataamunra kyaiqa nraatara kyero vahura. Ataamuva vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora qutu vi variara. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatarero vaisi mpo titovaro mwi vaisiva Iesusi Karaisiva kuaikuvanto mwihua kyaa-haqama nyatoraqaataita airi nraakye qora kyuqema vita variara.

¹⁶Qaiqaa tirera. Tauraa vaisi kuaikuvanto uaqia hi kyaiqara utu kyova mpo qarama vaiharo Kotiva nraakye qora kyuqema nyataani okyarava mpo qarama vahiho.

Tauraa vaisi kuaikuvanto Kotira qua kuaanani nteqa kyovaro Kotiva mwiaqaa qua vatero tiqaro, E qutu vinanrave, tura.

Nraakiara nraakye qoravanto airi nani Kotira qua nteqa kyaavaro Kotiva qati mwihua kyuqema nyatarero hiro tiqaro, Hia nkyiqa qua vataaninrave, tura.

¹⁷Haaru vaisi kuaikuvanto uaqia hu kyaiqara utuvaro mwiaqaatairo qutu vi inraikyava nraakye qoraqaa ntaikyiqiro vi varuvata mwihua qutuqita vi varura. Mwitaamaqita vi varuvaro Iesusi Karaisiva kuaikuvanto qutu vi varia okyarara nraatara kyorara tita, nraakye qora mponramwu, Kotiva qati kyuqema nyateqaro nkyiqa hia qua vataaninrave ti nraakye qorahua, mwihua qati variqi viqata Karaisira vatama kyeta varivara.

¹⁸Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Haaru vaisi mpovanto uaqia hu kyaiqara kuaiqia utu kyovaro mwia kyaara Kotiva ekyaa nraakye qoraqaa qua vateqaro qutu vivarave tuvata nraakye qora qutuqita vi varura. Mwia votima kyero vaisi mpovanto kyaiqara kuaiqia kyuqe kyaiqara vara kyovaro mwiaqaatairo Kotiva nraakye qorara tiqaro, Nkyi uaqia hi quara taiqa kyena avuqavuma nyatauo. Nkye qati variqita vivarave, tura.

¹⁹Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora hia kyuqema vita variqata uaqia hu kyaiqara varaqita vi varura. Mwia votima kyero vaisi mpo mwiva kuaiqia-vanto Kotira qua vataqiro vuraqaatairo Kotiva airi nraakye qorara tiqaro, Nkyi qua taiqa kyena nkyi avuqavuma nyataaninrave, ti varira.

²⁰Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita vuvaro mwiaqaatairo Kotiva qao tu quara Mosesira mwuvatavata nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara mpoqiavata nraahu utuqita vura. Mwitaamaqi vi varuvaro qora kyaiqavanto nronraqama kyero vahuvaro mwiaqaatairo Kotiva kyuqema nyataari okyarava mwiavata nraatara kyero mpoqiavata vahura.

²¹Haaru uaqia hu kyaiqava nraahu nraakye qora ntavaaqavu kyovaro qutu vi inraikyava mwihuaqaa ntaqikyiqiro vuvata mwihua qutuqita nraahu vi varura. Mwaa entara Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro tiriqaa ntaqikyiqiroma viro. Tiri nronravanto Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqama timwa torara tiro, Kotiva tiri avuqavuma timwa taihata tire ekyaa enta qati variqi quarahuama varita.

Tire Iesusira vatama kye qutu vurahua

6 Mwi quara riegatama tire nanra quave qiananra? Tire mwaa quarave qiananra, Nrivaqe uaqia hi kyaiqara utuqita quararo Kotiva mpoqiavata tiri kyuqema timwa taarive. Mwitaave tire qiananra?

²Qaqao, hia tire mwitaa qiara. Tire qutu vuraro uaqia hi kyaiqava hia qaiqaa tiriqaa ntaqikyivi variho. Mwitaa hirara tita, tire qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqita quarara.

³Nkye hia mwaa quara ntapihiarave? Tire Iesusira nraaqiaraqama vita nramanri vareta tire mwi entara Iesusi Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata tire mwiva qutu vuntama kyeta qutu vunanra. ⁴Tire nramanri vareta Iesusi Karaisira quntamwa tontama kyeta tirivata quntamwa taavata varunanra. Mwiaqaatairo Iesusira qova peqaqama kyero Iesusira qati vara sivuma kyontama kyero mwiva tirivata vara sivuma kyairaqe tire qaraakyaqama kyetama variqita quanana.

⁵Tire Iesusira vatama kyeta qutu quarahua variqata qioma tire Iesusira vatama kyeta qati sivita variananra.

⁶Tire ntapihivi kyaunanrave. Tiri vu nraatoqi uaqia hi kyaiqara utuarava tiri hia ntavaaqavu tairaro tiriqi uaqia hi kyaiqara varaanana mwia kepukyavantovata taiqa quarive tiro, tiri haaruaa vu nraato Karaisira vatama kyero kyatariaqaa rutura.

⁷Qutu viva qutu virara tiro, uaqia hi kyaiqava hiama qio qaiqaa mwiaqaa ntaqikyiananro.

⁸Karaisiva qutu vuvata tire mwia-vatama kye qutu vurahuara tita, tire qioma Karaisira vatama kyeta qati sivi variqita quanana.

⁹Tire ntapihivi kyauraro Karaisiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma

kyorara tiro, mwiva hia qaiqaavata qutu quananro. Hia qutira inraikyavanto mwiaqaa qaiqaa ntaqikyiananro.

¹⁰Iesusiva qutu virera hiqaro mwiva tiri uaqia hi kyaiqarara riegaro kuaa nani qutu vura. Iesusiva hiam qio qaiqaavata mwianra riegaro qutu quananro. Iesusiva mwaa entara qati variqiro viqaro Kotiravata variqiro vi variro.

¹¹Mwia votima kyeta nkyevata vu nraaotaita mwitaama kye rieta qiata. Tire qutu quarahua votima kyeta variararo uaqia hi kyaiqava hia tiriqaa qio ntaqikyiananrove. Tire Iesusi Karaisira vatama kyeta qati variqi vita Kotira vatama kyeta kuaaqi variqi virerave, qiata.

¹²Nkye varivaro nkyi mwamwantavanto mpo enta qutu quananro. Qio nkye qutu vi mwamwantara vatama kyeta variqata nkye nkyeta mwamwantavanto api varaataa hi kyaiqara utivora. Uaqia hi kyaiqava nkyi mwamwantaqaa ntaqikyiqiro quankyora.

¹³Nkye nkyeta kyauquve, kyuquve, nanra mwamwantave qati kyaivaro mwi mwamwantava uaqia hi kyaiqara utuankyora. Nkye ekyaara qutu quataara vaihata nkye qati variqita vi variara. Nkye mwianra riegatama Kotira kyaiqa nraahu vararerata uti variqatama nkyeta kyauquve, kyuquve, mpo mwamwantave, mwiaqotaita avuqavuma kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

¹⁴Kotiva Mosesira mwu quava mwaa entara hiam qio nkyiqa ntaqikyiananro. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai okyarava nkyiqa ntaqikyivi variro. Mwitaa hirara tiro, uaqia hi kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqiro quankyora.

Ntapihi kye nrohia okyarara kyaiqa vaisi variate tura

¹⁵Mwiaqataita tire nanra quave qiananra? Mosesira qua okyaravanto

hia tiriqaa ntaqikyiananrove. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai okyarava tiriqaa ntaqikyivi variho. Mwitaa hirara tita, uaqia hi kyaiqara qati nraahu utuqi quare. Mwitaave tire qiananra? Qaqao, tire mwitaa qiarora.

¹⁶Nkye hiave ntapihiavo? Nkye vaisi mporara i kyaiqa vararerave tivaro mwi vaisiva nkyiqa ntaqikyirata nkye mwia kyaiqa vaisima varivara. Nkye uaqia hi kyaiqara utivera, uaqia hi kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqi virata nkye mwia kyaiqa vaisima variqata mwia kyaiqa nraahu varaqita vita uro qutu vivara. Nkye Kotira qua riemwaqita vivera, Kotiva nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye mwia kyaiqa vaisi varivaro Kotiva nkyi avuqavuma nyataanro. ¹⁷Nkye haaru varuvaro uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqiro vi varuvata nkye varura. Nkye mwitaamaqita vi varuvata mwiaqataita mpo uhua qutaa qua nkyi timwa nyuvata hia nkye mwia qua mpoqia qaqira kyaraitita, ekya mwi quara riemwaqita vi variara. Nte mwianra riegatama Kotirara qamwateqanama varina.

¹⁸Kotiva nkyi huvantu kyaiharo uaqia hi kyaiqava nkyi tuta kyaihata nkye variara. Mate kyuqe kyaiqavanto nkyiqa ntaqikyivi varihata nkye kyuqe kyaiqa nraahu vararerata uti variara.

¹⁹Ni qua hia rievorave tina, mwiaqataina nte vaisivanto qua qiantema kyena nkyiara tuqo.

Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyivi varu entara nkye uaqia hu kyaiqara varaataa huvata nkye uaqia hu kyaiqara utita tiqata, Tiri mwamwantavanto qioma mwi kyaiqara varaananrove timwa kyeqata uaqia hu kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa uti varura.

Mwia votima kyeta mwaa entara nkye tiqata, Kyuqe kyaiqavanto tiriqaa ntaqikyivi variraqe tire qutaa Kotira nraaqiara variare, timwa kyeqata nkyeta

nyamwantaqotaita kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

²⁰Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqiky i varuvata nkye mwia kyaiqa vaisi varuvaro kyuqe kyaiqavanto hia nkyiqa ntaqikyurave.

²¹Nkye haaru uaqia hu kyaiqara uturara mate riaavaro nkyi kyaurihata variarave. Nkye mwi kyaiqara uturaqaataita nanra kyuqe inraikya varorave? Mwi kyaiqara utuariva variqiro viro uro ekyaarama qutu quananro.

²²Qio mate mwaa entara nkye huvantu quavaro uaqia hi kyaiqava hia nkyiqa ntaqiky i varihata nkye Kotira kyaiqa vaisi variarama. Mwiaqaataita nkye nanra inraikyave varevara? Nkye mwitaamaqi viqatama nkye qutaama Kotira nraaqiaraqama vita nkye mwiaqaataita ekyaa enta qati variqita virama varevara.

²³Uaqia hi kyaiqava nai kyaiqa vaisi qutu quani kyoqaara mwihanro Kotiva Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi kyaiqara rieqaro tiri qatiqama kyero ekyaa enta qati variqita quananra timwinrama.

Poruva nraakye vanto vaati varaaninraqaa ntumwa kyero tura

7 Ni kata pakyaa tuaavo, nkye qua vataira okyara ntapihi riaahuara tita, nkye ntapihi riaavaro qua okyaravanto vaisivanto qati variqiro quani entara nraahu mwiaqaa ntaqikyiro. Vaisivanto qutu quani entara mwi quava hiamia qio mwiaqaa ntaqikyiananrove.

²Qio nraakye ntumwua okyarara nraato tuata. Nraakye ntumwu mwataiharo tiri qua okyaravanto mwi nraakyerara tiqaro mwi vaisiva i vaativanto variho tiharo mwi nraakyeva nai vaatintiri variro. Mwia vaativanto qati variqiro vi entara mwiva mwia nraatavanto variro. Mwia vaativanto

qutu quani entara tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyeva tutaananro.

³Mwia vaativanto qati variiani entara mwi nraakyeva mpo vaisintiri nrohi varirera, mwi nraakyerara nraata vaati ntuke hi vari nraakyerave tivara. Mwia vaativanto qutu viraro tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyeva tutairaro mwi nraakyeva qati variqaro vaisi mpo vareqaro mwiva hiamia nraata vaati ntuke hiananrove.

⁴Ni kata pakyaa tuaavo, nkyevata mwia votima kyeta variavo. Iesusi Karaisira kyatariqaa hiritovaro qutu vuvata nkyevata mwi entara qutu vurara tiro, mate Mosesira qua okyaravanto hiamia qio nkyi tutaananrove. Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyorara tiro, Karaisiva qati varihata nkye mwianivanto variavo. Nkye Karaisira nraaqiara variqatara tita, nkye Kotira kyaiqa varehuama varita.

⁵Haaru uaqia hi kyaiqava tiriqaa ntaqiky i varu entara Mosesira mwu quava tiri vara sivuma kyovata tire qao timwa tai kyaiqara nraahu varaqi virera utuavananra. Mwi kyaiqaraqaatairo qutu quana inraikyava nraahu qovarama vura.

⁶Haaru Mosesira mwu quava tiri rupa tovata tire qutu quavananranra tiro, mwi quava hia tiriqaa ntaqiky i varihata tire qati varunanra. Tire qatinani variqata hia tire haaruana qua okyara qara ntumwa tora rieqata Kotirani kyuqe kyaiqa vararaitita, tire qaraakya qua okyara rieqata varuraro Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata Kotira kyaiqa vare varunanra.

Kotiva Mosesira mwu quaravata gora kyaiqaravata tura

⁷Kotiva haaru Mosesira mwu quava hia tiri kyaahaqa hurara tita, tire mwianra uaqia hi quaraveve qiananra?

Tire mwitaave qiananra? Qaqao, hiave. Mwi quava hia vahitiri, tire hiamu uaqia hi kyaiqara okyara ntapihuratiri. Mwi quava tiqaro, Hia mpova hi inraikyarara vairiqa hianta, tirave. Mwi quava hia mwitaa titiri, nte vairiqa hia okyarara hiamu ntapihutiri.

⁸Nte mwi quara riemwaqina quataara vahuvana nte variavaro uaqia hi kyaiqara utuariva nraahu ni pu naatoqi vahuvananra tina, nte mwi quara nteqa kyaankye timwa kyena mwiaqaatai mpo inraikya mpo inraikyara ni mutukya ntuvana variavara. Kotiva qaoqa hiqaro qua vatova hia vahitiri, mpovanto qua nteqa kyairaqaatairo hiamu uaqia hi kyaiqara utu kyaiho tivaro uaqia hi kyaiqara kepukya hiamu vahitiri.

⁹Ntevata haaru variqana hia Kotira qua okyara riaava entara qati variqina quavara. Nte mwitaama variqina vi variavaro Kotiva hia mwitaa hianta tu quava nri ntovana nte mwi quara ri-aavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva qovarama vuvana nte mwi quara nteqa kyena ¹⁰mwia kyaara qutu quahua votima kyena variqina quavara. Kotiva hia mwitaa hianta tu quava ni kyaahaqa huvana nte qati variqina quataara vahuvana ntenavanto mwi quara nteqa kyena mwia kyaara nte qutu quahua votima kyena variqi quavara.

¹¹Nte Kotiva hia mwitaa hianta tu quara riaavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi inraikyava ni kumwaanri tiqaro, Qioma mwi quara nteqa kyenanrave, tuvana nte mwi quara nteqa kyaavaro uaqia hi kyaiqara utuavava ni naatara kyovana mwia kyaara nte qutu quariva variavara.

¹²Mosesira mwu quava kyotata quama vahiho. Kotiva qao timwa kyero hia mwitaa hiate tu quavavata Kotira qua kyotata quama vahiho. Mwi quava

nai avuqavuma kyero vahiva kyuqe quama vahiho.

¹³Mwi quava kyuqe qua vaihananra tina, nte kyuqe qua kyaarave quti inraik-yara varena? Qaqao, hiamu. Nte mwi quara nteqa kyena uaqia hi kyaiqara utuaninra kyaarama nte qutuani in-raikyara varena. Ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva kyuqe qua nteqa kyaante tura kyaara nte qutu quani inraikyara varena mwiaqaataina nte ntapihi kyena taqauqaro uaqia hi kyaiqara okyaravanto uaqia hiva vahira. Kotiva qao timwa tero hia mwitaa hianta tu quara naamutovana nte uaqia hi kyaiqara okyara taqauqaro nai anoma kyero uaqia hivama vahiho.

Uaqia hi kyaiqava tiri vu nraato ntumwa qu kyai okyarara tura

¹⁴Tire ntapihi kyaunanra. Kotiva haaru vato quava aanra kyuqeraqaa nrohiana okyarara ti varira. Mwi quava mwitaa ti varihana nte uaqia hi aanranraqaa nrohiarivama varina. Uaqia hi kyaiqava ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisivama varina.

¹⁵Nte ntena vare varu kyaiqara hia anoma kyena ntapihura. Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa ni varaataa iho timwa kyena mwiaqaataina nte hia mwi kyaiqara varena. Qaiqaa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara hia ni kyakya hira hia varaaninrave timwa kyena mwiaqaataina nte mwi kyaiqara uti varura.

¹⁶Nte uaqia hi kyaiqara hia varaataa hira mwia nraahu vareqana nte taqauqaro Kotiva qao timwa to quava kyuqe qua nraahuma vahiho.

¹⁷Nte uaqia hi kyaiqara utiqana hia ntenavauma mwi kyaiqara uti varina. Ni pu naatoqi uaqia hi kyaiqara utuariva vahiva, mwivama mwi kyaiqara uti variro.

¹⁸Nte taqauqaro kyuqe kyaiqa varaariva hia ni utaqi vahira. Nte ntena pu naato mutukyaqiara tuqo. Ni mutukyaqitairo kyuqe kyaiqa varaataa ihanavata hia mwia varaura.

¹⁹Nte tiqana, Kyai nte kyuqe kyaiqa varaankye, timwa kyenavata mwi kyaiqara hia varaura. Nte tiqana, Qaqao, hia uaqia hi kyaiqara utirerave, timwa kyenavata uaqia hi kyaiqara mwia qati nraahu uti varura. ²⁰Hia ni kyakya hi kyaiqara nraahu vare varura mwia hia ntenavantovauma varena. Uaqia hi kyaiqava ni utaqi vahiva, mwivama mwi kyaiqara vararera uti varihana nte mwi kyaiqara varena.

²¹Mwiaqaataina nte taqauqaro vaisi-vanto kyaiqa varaari okyarava mwitaamama vahiho. Nte kyuqe kyaiqa vararera huqaro uaqia hi kyaiqavama aanra antue variro. ²²Ni mutukyavanto Kotira qua okyarara qamwataihana kyai mwi quara vataqina quankye tuqaro ²³ni pu naato utaqitairo mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara varaariva nramwutaqa hiqaro nte kyuqe kyaiqa vararera hura nraatara kyero ni ntavaaqavu kyero rupate varihana varura.

²⁴⁻²⁵Ni mutukyaqitairo Kotira kyaiqa vaisi variataa iharo ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara vararera uti varira. Po, nte anoma kyena uaqia hiraqi uaqiama kyena varuqo. Ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara varaari mwamwantava ni ntavaaqavu kyaihana nte mwia kyaara qutu quankyorave. Tavave ni huvantu kyairaqe nte qati varianinrave? Qio Iesusi Karaisiva tiri vunyaava, mwivama tiri huvantu kyaariva variho. Nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve tina mwia nrutu tuaaherauqo.

Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata nrohirara tura

8 Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Nraakye qoravanto Iesusiraqaa taqau vita varihua hiam mwihuaqaa qua vahiananro. ²Kotira mwanraquravanto tiriqaa ntaqiky variraqe tire Karaisiravata kuaqi variararo hiam uaqia hi kyaiqavavata, qutuiri inraikyavavata, tiri tutairaqe variananra. Tire huvantu vita nritareta qatinanima varita.

³Tauraa tiri vu nraatovanto uaqiama kyero vahuvarora tiro, Kotiva qaoqa hiqaro Mosesira mwu quava hia kepukyaqama kyeqaro tiri kyaahaqa hura. Mwi quava hia tiri kyaahaqa hiariva vahuvarora tiro, Kotiva naivanto tiri kyaahaqa hura. Nraakye qorara rieqaro mwihua uaqia hi kyaiqaraqaa qutu quarive tiro, Kotiva nai mwaaqu titovaro Karaisiva tiri uaqia hura nraakye qorahua votima kyero tiri kuaa mwamwanta varero varuvaro Kotiva tiri uaqia hi quara mwiaqaa vatovaro Karaisiva qutu vura.

⁴Haaru Kotiva avuqavuma kyero nraakye qorara mwitaa mwitaamaqi viqata nrohiate timwa to quava vahuvaro Kotiva tiriara mwi quava mwihuaqi vahirata mwihua nkyiari mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara varaataa hianinra hia vararaitita, nina mwanraquravanto qiani quara nraahu riemwaqita quate tiro, Kotiva tiri qua Karaisiraqaa vatovaro qutu vura.

⁵Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiari vaisiva variraro uaqia hi kyaiqava mwi vaisiraqaa ntaqikyiqiro quananno. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quari vaisiva variraro Kotira mwanraquravanto mwi vaisiraqaa ntaqikyiqiro quananno.

⁶Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu utuataa hiari vaisiva variqiro viro uro ekyaa qutu quanro. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara Kotira mwanraquravanto kyaa-haqa hiraro mwia nraahu varaataa hiariva variqiro viraro mwutukyaqitairo qihaakya hiraro ekyaa enta qati variqiro quanro.

⁷Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiariva vaisiqaa ntaqikyiqi vi variraro mwi vaisiva Kotira nramwutaama varianro. Mwi vaisiva hia Kotira quarairaitiro, Kotira qua nteqakye varianro. Mwiva Kotira qua riemwaqiro quariva hiam mwiaqi vahi.

⁸Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hirata vari nraakye qorahua Kotira kyakya hiani inraikyara hiam qio varevara.

⁹Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotira mwanraquravanto nkyiqa ntaqikyiqi variraro nkyi vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiva hiam qio nkyiqa ntaqikyianro. Karaisira mwanraquravanto vaisi mpoqi hia varirera, mwi vaisiva hiam Karaisiranivanto varianro.

¹⁰Karaisiva nkyiqi variqiri virera, nkyi mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara kyaara qutu quariva variraro Karaisiva nkyi avuqavuma nyatairara tiro, nkyi mwanraquravanto qati variqiro quarivama varianro.

¹¹Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia vara qati sivu kyora. Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyontema kyero mwiva nkyi qutu vi mwamwantara vara sivuma kyairata qati variqiri vivara. Kotira mwanraquravanto nkyiqi variqiro vi varirara tiro, Kotiva mwitaa hirata nkye qati variqiri vivara.

¹²Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama tita vu nraatovanto uaqia

hi kyaiqara varaataa hira tire varaqita quarora.

¹³Nkye nkyeta vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira varaivera, nkye ekyaa qutu vivara. Kotira mwanraquravanto nkyi kyaaahaqa hirata nkye uaqia hi kyaiqara ekyaa ru taiqa kyaivera, nkye ekyaa enta qatima variqiri vivara.

¹⁴Kotira mwanraquravanto ti quara rieqata nrohiahua, mwihuama Kotira nraaqiarama varita.

¹⁵Kotiva hia nkyiara qaiqaa aatu hiqata nrohivaro vaana uaqia hiva nkyi rupa kyero nkyiqa ntaqikyiarive timwa kyero mpo mwanraqura nkyi nyinrave. Kotiva nai nraaqiaraqama kyero tiri virirero nai mwanraqura tiriqi vataihata tire Kotirara aakyara nteqata, Ko, ko, ti varunanra.

¹⁶Kotira mwanraquravanto tiri mwanraqura kyaaahaqa hi variharo tiri mwanraquravanto tiqaro, Tire Kotira nraaqiarama varuro, ti varira.

¹⁷Tire Kotira nraaqiara varurahuara tita, tire Kotiva nai nraaqiaranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire Karaisiravatama kye varurahuara tita, tire Kotiva Karaisiranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire mate mwaa entara Karaisira nraantanteta nriqa vi inraikyara varaqi quarahua nraakiara Karaisiva varintema kye tire nronraqama vita Karaisiravata kepukyaqama kye qati variqiri quanra.

Tire nraakiara kyuqema kyeta qati variqiri quanranra tura

¹⁸Nte mwitaamama riena. Nraakiara Kotiva tiri nronraqama kyero kyuqema timwa taani entava qovarama quaninra vekya variqanam nte mate mwaa entara nriqa vi inraikyara varaqi quaninrave, muaanra varaqi quaninrave, mwi inraikyarara hia nronraqama kyena riaaninra.

¹⁹ Kotiva tiri nai nraaqiara nronraqama kyaani entava qovarama quaninranra, ekyaa Kotiva ututai inraikyava mwi entara qamwanrama qovara hiarive timwa kyero mwia vekiya variro.

²⁰ Mwaa entara ekyaa Kotiva ututai inraikyava vahihiro viro uro uaqiama viro taiqa vi varira. Hia naiqama kyeqaro mwitaa hira, Kotiva taiqaante tiharo mwitaa hira. Qio Kotiva ututai inraikyava hiamu mpo enta mpo enta mwitaamaqiro nraahu quanranro.

²¹ Nraakiara Kotiva huvantu kyairaro mwi inraikyava hia tapitaraitiro, qatima vahihiro quanranro. Nraakiara ekyaa Kotiva ututai inraikyava tire mwia nraaqiaravanto variarantema kyeroma qati vahihiro quanranro.

²² Tire ntapihi kyaunanra. Nraakye-vanto nraaqiara mwatarero atura ntintema kyero ekyaa Kotiva ututai inraikyava nai huvantu kyaani entarara rieqaro atura ntumwaqiro nrivama mate mwaa entaravata qati nraahu atura nti variro.

²³ Hia mwi inraikyava nraahu atura nti variro. Kotiva nai mwanraqura nraante tiri timwihata varurahuama, tirevata mwitaamaqita vi varunanra. Tire Kotiva tiri vara virikyero tiri kyuqema kyaani entara vekiya variqatama, tirevata atura ntiqata varunanra.

²⁴ Haaru tire uaqia hi aanranra qaqira kyauraro Iesusiva tiri aanra kyuqeraqaa vita kyero vatairara tita, tire tiqata, Nraakiara Kotiva tiri mwamwanta qati vara sivuma kyero tiri viriananrove, timwa kyeta tire mwi entara vekiya varita. Mate hia taqaana inraikyava nraakiara nrianinra mwia vekiya varita. Tire mwi inraikyara taqetavauma hia mwi inraikyara vekiya variananra.

²⁵ Tire hia taqaraitita tiqata, Qutaama mwi entava nri ntaananrove, timwa kyeta mwiaqaatai tiri mwutukya qihakya hi varihata mwi entara vekiya variqata taqe varunanra.

²⁶ Tire hia kepukya vahi nraakye qorahua variqata mwukyaari tu kyeta aanra kyuqera mwiaqaa nrohi varurara tiro, Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hiro. Tire Kotirara aakyara nteqata mwutukyaqitai mwi inraikyara riauraro nrovanto hia kyuqema kyeqaro qua ti varira. Tire mwitaa huraro Kotira mwanraquravanto tiriara rieqaro Kotirara aakyara ntaira.

²⁷ Mwiva mwitaa ti variharo Kotiva tiri mwutukyaqi taqaiva qioma nai mwanraquravanto qiani quara riemwaqiro quanranro. Mwia mwanraquravanto Kotira mwutukya vahi inraikyara ntapihi kyaivara tiro, mwiva Kotira nraaqiara tiri kyaahaqa hiarive tiro, Kotirara ntapihi kyero aakyara nte variro.

²⁸ Tire ntapihi kyaunanra. Kotirara mwutukya vaihua nai kyakya hiraqa nyaanrama kyero vataihua varivaro mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihuaqaa qovara hirera, mwi inraikyava hiamu mwihua uaqiama nyataanranro. Ekyaa mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihuaqaa qovara hiraro Kotiva mwi inraikyaraqo mwihua kyuqemama nyataanranro.

²⁹ Haaru nraakye qora hia varu entara qumina vakya Kotiva tiqaro, Nte mwi nraakye qorahua nyaanraanrita ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero mwihuaa nai mwaaqu votima kyeta variate tiro, mwihua nai kyaama tero. Kotiva mwihua nai kyaama tero tiqaro, Ni maaquvanto mwihua sakyaava varirata mwihua mwia nrunra qatama varivarave, tura.

³⁰ Kotiva haaru mwitaa turara tiro, mwiva tiri nai kyaama tai nraakye

qorahua nraanrama taira. Mwiva tiri nraanrama tero tiriqaa qua vahira taiqa kyero avuqavuma timwa tero tiriara mwihua nivata kuaaqaa variate tiro, tiri nraanrama taira.

**Kotira mwutukyavanto
tiriara vahira hiam mpo
inraikyavanto antua kyaananro**

³¹ Kotiva tiri mwitaa hirara tita, tire nanra quave qiananra? Kotiva tiri kyaa-haqa hirara tiro, tavave tiri nramwutaa variqaro Kotira nraatara kyero tiri uaqiama timwa taananro? Hiam qio mpovanto mwitaa hiananro. ³² Kotiva nai mwaaquara hia ntena tutarerave tiraitiro, qihaakyama kyero tiri timwinra. Kotiva mwitaa hivara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hirero hiave ekyaa hini inraikya mwiavata apiara votima kyero timwiananro?

³³ Tavave tiri Kotiva nai kyaama taihuaqaa qua vataananro? Hiam mpovanto qio mwitaa hiananro. Kotiva naivanto tiriqaa qua vahira nruka kyero tiri ntapihi kyero vataira.

³⁴ Tavave ko tiqaro tiriara nkye qutu vivarave qiananro? Hiam qio mpovanto mwitaa qiananro. Iesusi Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura. Iesusiva hia ekyaa qutu viraitiro, mwiva qutu vuraqitairo qati siviropo kepukyaqama viro mate mwiva Kotira kyauqu kyaatutani variqaro tiriara aakyara nte variro.

³⁵ Karaisiva mwitaa hirara tiro, tavave tiri Karaisiraqaatairo antua qatiraqaa kyairaro Karaisiva tiri qaqira kyairaro mwia mwutukyavanto hia tiriara vahiananro? Hiam qio mpovanto mwitaa hiananro. Ntaqivave, inronra hivave, mwukyaari tu kyeqata nrohiara entavave, mpovanto tiri uaqiama timwa taari entavave, kyara hia vahiraq qati variara entavave, tuavaaqa hia vahiri entavave, tiri nraatuqataani entavave, qutuara entavave, mwi inraikyava mwi

inraikyava qovara hiro hiam qio tiri antua qatiraqaa kyairaro Karaisira mwutukyavanto hia tiriara vahiraro tiri qaqira kyaananro. ³⁶ Nte tuntema kyero Kotira mpukuqivata mwitaama kyero qara ntumwa torave. Mwitaama tiro: Tire i nraaqiara varuratarata tita, tiri ekyaa enta ru kye vama vahirove. Mwihua sipisipi ru kyaantema kyeta tirivata ru kyarerata uti variarave, tura.

(Sng 44:22)

³⁷ Mwihua mwitaa hiqata tiri uaqiama timwa taivaq qio hia mwianra nronraqama kyeta riaara. Iesusira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vahirara tita, tire qio mwi inraikyara nraatara kyeta kepukyaqama kyeta variananra.

³⁸⁻³⁹ Mwaa quava qutaa qua vaihana nte ntapihi kyaura. Kotira mwutukyavanto tiriara vaiharora tiro, mwiva Karaisira tiri timwihanro Karaisiva tiriqaa ntaqikyiqiro vi varirara tiro, hia mpo inraikyavanto Kotiva tiriara mwutukya vataira antua kyaananro. Tire qutuavave, qati variaravave, hiam tiri antua kyaananro. Hiam qio nyaamwunyaahuave, vaanavantove, tiri antua kyevara. Mate vahiri inraikyavavata, nraakiara vahiri inraikyavavata, hiam qio tiri antua kyaananro. Nyaamwuni varihuave, mwatani varihuave, Kotiva utu tai inraikyava mpovantove, mwihua mwihua Kotira mwutukyavanto tiriara vahianinraqaataita hiam qio antua kyevara.

Poruva nai mwatanaa Iutaara tura

9 Nte Iesusira nraaqiara variqananra tina, nte qutaa qua nraahu ti varuvama. Kotira mwanraquravanto ni mutukyaqi ntaqikyari varihanana tina, nte hia unra qua nkyi timwa nyinrenrave.

²⁻³ Nte ntena nramwunaa Iutaari ni kuaa nraanrenra riauraro ni mpoqama kyero ua iharo ni mutukyavanto uaqia

ihana variqina vi varurama. Po, aanra qio vahiraroauma lutaavanto Karaisira qua ntapihi kyeta riaate tiro, Kotiva ni inronra hiro Karaisiraqaatairo ni teqa kyero qatinani tuto kyaarive qianinra.

⁴Kotiva Iutaa mwihuara nraahu tiqaro, Nte nkyi nyaanraanrita nkye ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero nai peqa okyara nyaamwutovata taqora. Kuaa mwihuara nraahu tiqaro, Nte mwitaama kyena nkyiqa ntaqikyiqina virerave, timwa kyero Kotiva mwihuara timwa to quara mwihua timwa nyunra. Kotiva kuaa mwihuara nraahu mwataama kyeta mwaanra tiqatama nkye ni nutu tuaaheraqi quate timwa kyero, qaiqaavata kuaa mwihuara nraahu nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nkyi mwitaa mwitaa hirerave, tura.

⁵Kotiva mwitaa tuvata haaru nronra vaisinramwuvata Iutaa mwihua haivaqahua nraahu varura. Karaisivavata kuaa okyara Iutaa okyara mwiqitai nraahu qovarama vura.

Karaisiva vunyaava ekyaa inraikyaqaa ntaqiky i variva, mwiva ekyaa enta qati nraahu variariva variraqe tire ekyaa enta mwia nrutu tuaaheraqi quara. Nte qutaama tuqo.

Kotiva nraakye qora nai kyaama taani okyarara tura

⁶Qio Iutaavanto hia Kotira qua rie variavata mwia kyaara qiove tire Kotira quavanto raupirima viho qiananra? Hiamaa mwitaa qiananra. Isarerivanto variavaro hia ekyaa mwihua Kotiva nai kyaama taihua variara.

⁷Hia ekyaa Evarahaamunra nraaqiara mwihua Kotira nraaqiara variara. Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro, I mwaaqu Aisaakira nraaqiara mwihua nraahuma i nraisi varivarave, tura.

⁸Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Hia Evarahaamuva nai kyakya

hiraqa mwata taihua Kotira nraaqiara variara. Evarahaamuva tintema kyeta Kotirara qutaama qiaro tihua, mwihuama Kotira nraaqiara varivara.

⁹Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra mwitaama tiro, Mwi entara nte uro ntantena tumuanrinro i nraata Seraava qoraisi nraaqiara mwata taananrove, tura.

¹⁰Hia mwi quava nraahu vahiho. Mpo quavatama vahiho. Revekaara mwaaqutana varuvaro mwitanahua sova kuaikuvanto tiri haivaqava Aisaakiva varura.

¹¹⁻¹²Revekaava nraaqiara tuaqama virovata hia nraaqiara kaapitana mwata tovata mwitanahua hia kyuqe kyaiqave uaqia hi kyaiqarave varo entara, Kotiva naivanto vu nraato tu kyero qua vatero tiqaro, Vakyaava qata kyaiqa vaisi variananrove, tura. Kotiva nai kyakya hiraqa vaisi nyaanraivara tiro, Kotiva hia mwitanahua kyaiqara riaraitiro, mwia qata nraahu nai kyaama tora.

¹³Kotira qua qara ntumwa toraqi Kotiva mwitaama tiro:

Iaikopurara ni mutukya vaiharo Isorara hiamaa ni mutukya vaiho, tura.

¹⁴Kotiva mwitaa tura mwianra tire nanreve qiananra? Kotiva hia ntapihi kyero qua ti varivama varihove qiananra? Qaqao, tire hiamaa qio mwitaa qiananra.

¹⁵Haaru Kotiva Mosesira timwa mwinro tiqaro,

Nte vaisi mpo hia ruataa hiraqe nte mwia hiamaa ruaninrave.

Nte vaisi mpora po kye timwa mwataataa hiraqe

nte mwianra po kye timwa mwataaninrave, tura. (Kis 33:19)

¹⁶Mwianra riegaro hiamaa qumina vaisi mpovanto tiraro Kotiva mwianra po kye timwa mwataanarro. Hiamaa vaisivanto Kotira kyuqe kyaiqa vara

mwatairaro mwianra rieqaro po kye timwa mwataanro. Kotiva nai nraato tu kyero nai mwi vaisirara kyakya hiraro mwianra po kye timwa mwataanro.

¹⁷ Mosesiva qara ntumwa toraqi Kotiva Perorara mwitaama tiro:

E variqara ni peqa okyara taqenanrave. E ni peqa okyara taqairata ekyaa mpo mwatanaa

mpo mwatanaa ni nutu ntipihi kyevarave.

Nte mwianra rieqanama nte i nronraqama kyauqara

e vunyaa vaisivanto variaro, tura. (*Kis 9:16*)

¹⁸ Kotira okyaravanto mwitaamama vahiho. Kotiva ta vaisirara po kye timwa mwataataa hiraro Kotiva mwianra po kye timwa mwataanro. Kotiva hia vaisi mpora po qiataa hiraro mwiva vaisi mwiva ni qua riaankyo tiro, mwia vikyokya kepukyaqama kyeroma tita taananro.

Kotiva po qiani okyararavata Kotira raraqaa taani okyararavata tura

¹⁹ Kotira okyaravanto mwitaama vahirera mpovanto nkyiqitairo qaqao tiro tiqaro, Nanraqamave Kotiva tiriqaa qua vataiho? Tiriqitairo tavave Kotira kyakya hira raaquta kyaananrove? qiananrove.

²⁰ Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tira, nte nai timwa mwinrenra. E qumina vaisivanto variqarara tira, e hia Kotirara mwitaa tinanrave. Vaisivanto aatapai vara kyero tave utu taiharo tave mwiva hiam qio tiqaro, Qaqao nanraqamave e ni mwataama kyera utu taaro? qiananro.

²¹ Tave utuari vaisiva qioma nai kyakya hianinraqaa tave utuananro. Mwiva aatapai kuaa mwiaqotairo qioma tave mpo kyuqema kyero utu tero tave mpo qumina tave uaqiama kyerovata utu taananrove. (Mwia

votima kyero Kotiva nai varaataa hiani kyaiqara varairaqe hiam tire Kotirara e hia mwitaa hiant qiananra.)

²² Kuaa qarama kyero mpo hia nraakye qorahua mwihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utuara kyaara Kotiva mwihua taiqa kyaataara vaiharovata Kotiva qati kyaihata variahuara hiave Kotira raraqaa tairaro mwihua rirata mwihua mwia peqa okyara tagevara?

²³ Nraakiara Kotiva mpo hi nraakye qorahua ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva qioma tiri mpo hiara nraakye qorahuara po tiro tiqaro, Nte mwihua kepukyaqama kyaarita mwihua ni vata kuaaqi variqi vivarave, qiananro. ²⁴ Kotira kyakya hiva mwitaama vaiharora tiro, mwiva tiri lutaa mpo hurahuavata, mpo mwatanaa mpo hiahuvata, nai kyaama taira.

²⁵ Haaru poropeti vaisi Hosaiaava qara ntumwa tero Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mpo mwatanaavanto hia niniqama kye varihua, mwihua

varivaqe nte mwihuarama ni nraakye qorave qianinrave.

Ni mutukyavanto hia mwi mwatanaahuara vahuhua, mwihuarama ni mutukyavanto vahananrove. (*Hos 2:23*)

²⁶ Nkye hia Kotiranivanto variavo tu mwatara

mwi mwataraqaanaa nraakye qora

mwihuara mwitaama qiananro,

Kotiva mwanriqavanto qati variqiro vi variva varirata

nkye mwia nraakye qorama varivarave qiananrove,

tura. (*Hos 1:10*)

Mwi quara qara ntumwa tova vaiharo mpo quavata vahiho.

²⁷ Mpo poropeti Asaiaava haaru aak-yara ntamwa kyero Isareriarra mwitaama tiro:

Nraakiara Isarerivanto nramanri
tokyasataa
nruqa airi vahintema kyeta mwihua
airinti
variraqitairovata Kotiva hia airi
sitaraitiro,
mwiva pataqiatana nraahuma
sitaananrove.

²⁸ Kotiva hia qakyoma kyero ko tiraitiro,
mwiva qamwanrama kyero ko timwa
kyero

mwihua quaqa vataananrove, tura. (Ais
10:22-23)

²⁹ Mwitaa timwa kyero Asaiaava haaru
mpo quavata tiqaro:

Kotiva nyaamwuni variahuaqaa
ntaqikiy variva

hia tiri nraakye qora pata mponramwu
vekyahu nyataarita nraaqiara mwata
humwuanrama

taivata airi variate titirio,

Kotiva Sotomivata Komoravata ntuqutu
taiqa

kyontema kyeroma tirivata ntuqutu
taiqa kyaihata

tire taiqama vuratirio, tura. (Ais 1:9)

Isarerivanto hia Iesusirara qutaave tu quara

³⁰ Mwi quara okyara mwitaamama
vahiro: Mpo mwatanaavanto varita
hia mwihua tiqata, Kyai Kotira aanra
kyuqera mwiaqaa quare, qiahua variqi
vita mwiaqaatai mwihua Iesusirara
qutaa mwivave qiavaro Kotiva mwihua
avuqavuma nyataira.

³¹ Isareri nraakye qora Iutaavanto
tiqata, Kyai Kotiva Mosesira mwu quara
riemwaqita quare, timwa kyeta variqi
viqata mwihua hia qua okyara mwia
ntapihi kyeta riaraitita variavaro mwia
kyaara Kotiva hia mwihua avuqavuma
nyataira.

³² Nataa ihatave Iutaavanto apiqama
quavo? Mwihua tiqata, Tire mwi
kyaiqara mwi kyaiqara varaqi

quararo qioma Kotiva qamwata timwa
taananrove, timwa kyeta mwiaqaatai
hia Karaisirara nronraqama kye riaara.
Vaisivanto oriqaatairo aantapo hiro
ntuqutu vintema kyeta mwihua
Karaisiraqaatai aantapomaqita ntuqutu
vi variara. Mwihua Karaisirara api vu
nraato rie variara.

³³ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Taqaate, nte Saioniqi (Ierusaremiqi) ori
mpo

ntamwa taarita nraakye qoravanto
mwiaqaatai

ntamwa aantapoma vareta ntuqutu
vivarave.

Ori mwiaqaataita airivanto ntuqutu
vivarave.

Ori mwianra qutaave qiariva hiam
kyauruananrove,
tura. (Ais 8:14)

10 Po, ni nramwunaahuao, Kotiva
ni nramwunaa Iutaa huvantu ny-
ataarive tina, nte Kotirara aakyara nte-
qana varura. Kotiva mwihua huvantu
nyataaninranra nronraqama kyero ni
mutukyavanto vahira. ² Nte taqauqata
Iutaavanto mpoqama kyeta Kotira qua
rieta mwia kyaiqa vararera uti variqata-
vata hia Kotira okyara ntapihiara.

³ Kotiva avuqavuma nyataani
okyarara qaqira kyeta nkyiari riemwa
kyeta mwataama kye avuqavuma
nrohiare timwa kyeta, Kotiva
nyaamwutai aanranra qaqira kyaara.

⁴ Kotiva Mosesira mwu quava vahuvoro
Karaisiva nri ntero mwi okyarara
nraatara kyorara tiro, Karaisirara qutaa
mwivave qiariva variraro Kotiva mwia
avuqavuma mwataanano.

Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyatarero uti variho tura

⁵ Haaru Kotiva timwa to quara riegaro
avuqavuma kyero nrohianinranra
Mosesiva mwitaama tiro: Mwi quara
hia mpoqiavata nteqa kyaraitiro, ekyaa

mwi quara vataqiro quariva qioma qati variqiro quananrove, tura.

⁶ Mosesira qua riaariva mwitaama vaiharo Karaisira qua riaariva mpo okyarama vahiro. Vaisivanto Karaisirara qutaa mwivave qiariva variraro Kotiva mwia avuqavuma mwataananro. Kotiva mwitaa hianinranra tita, nkye qumina tiqata, Tavave Karaisira vita varero tuminrenro nyaamwuni quananrove, tivora.

⁷ Nkye qumina tiqata, Tavave qutu vihua variraqitairo Karaisira vitarero quananrove, tivora. Nkye qumina mwitaa tivora. (Karaisiva nyaamwusairo tuminro uro qutu viro mwiqitairo siviro qati variva, mwiva nkyi nraaqanima variro.)

⁸ Karaisira quavanto nkyi nraaqani nkyi nroqaavata nkyi mwutukyaqivatama vahiro. Tire mwi quara Karaisirara kepukyaqama kyeta rieqata nrohiate tuna quara nkyi timwa nyi varunanra. Tire mwitaama tita:

⁹ Nkye nkyeta nroqitai tiqata, Qutaama Iesusiva vunyaa vaisivanto variho, tita nkye nkyeta vu nraato mwutukyaqitai tiqata, Qutaama Iesusira qutu vuraqitairo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo qati variho, tivera, Kotiva mwianra riegqaroma nkyi huvantu kyero sitaananrove. ¹⁰ Tire vu nraato mwutukyaqitai qutaave qiararo Kotiva tiri avuqavuma timwa taananro. Tire mwi quara nroqitaita qiararo Kotiva tiri huvantu kyero tivi taananro.

¹¹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Karaisirara qutaa mwivave qiariva hiamu kyaaurira inraikya varaananrove, tura. (Ais 28:16)

¹² Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwi quara qioma tivara. Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, hia mpo qarama kyeta variara. Karaisiva ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiva varira. Karaisira nraanrama kyero ni

kyaahaqa hianta qiani vaisira, Karaisiva kyaahaqama kyero mwia mpoqiavata kyuqema mwataananro.

¹³ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Tahuave tiri vunyaa vaisiara aakyara nteqata mwia nrutu ntehua mwihua mwiva huvantu kyero sitaananrove, tura. (Jol 2:32)

¹⁴ Hia Karaisirara qutaa mwivave tihua nataama kyetave mwihua Karaisirara aakyara ntevara? Karaisira qua hia riaraiqata nataama kyetave mwihua Karaisirara qutaave tivara? Hia mpovanto mwi quara timwa nyinrenra, nataama kyetave mwi quara rievvara? ¹⁵ Hia vaisi mpo titairaro mwiva nataama kyerove uro mwihua timwa nyiananrove?

Kotira mpukuqi mwitaama qara ntumwa tova tiqaro, Kyuqe mwakyaakya varero uro timwa nyi vari vaisira nte mwia qamwata mwatarerave, tura. (Ais 52:7)

¹⁶ Tire kyuqe mwakyaakya Karaisira qua timwa nyunrata hia Iutaa ekyaa mwihua mwi quarara qutaa quave qiara. Haaru tiri haivaqava Aisaiaava tiqaro, Nronrao, tire i qua kyuqe qua mwihua timwa nyunrata mwihua hia tiri quara qutaave qiavo, tura. (Ais 53:1)

¹⁷ Tire ntapihia kyaunanra. Mpovanto Karaisira mwakyaakya mpora timwa mwianranro mwiva mwi quara riaananro. Mwiva mwi quara riegqaroma mwiva Karaisirara qutaave qiananro.

¹⁸ Nte nkyi kyapara hirera, Iutaavanto Karaisira qua hia riaarave iho? Qaqao, nte mwihua mwi quara riaaravema, qianinra. Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Mwihua ekyaa mwatani nrohiqata timwa nyiavaro mwihua quavanto viro nrinro ihata

ekyaa mwatanaa mwihua qua riaarave, tura. (*Sng 19:4*)

¹⁹Nte qaiqaavata nkyi kyapara hirera. Haaru Karaisirara tu quara hia Iutaa Isareri nraakye qoravanto mwi quara okyara riaarave? Qio mwihua riaarave. Mwihua haivaqava Mosesiva naivanto timwa nyinro tiqaro, Kotiva mwitaama tiho:

Nkye mpo mwatanaahuara qumina mwatanaave qiahua, mwihuara nte ni mwatanaahuave qiarita nkye mwianra kyarur nivarave.

Nte utuariva nkyi qumina hia vu nraatovata

vahi mwatanaahuara raraqa tairata mwihua inronra hivarave, tura. (*Lo 32:21*)

²⁰Mosesiva mwitaa tuvaro mwia nraakiara Aisaiaava hia aatu hiraitiro, mwitaama tiro:

Kotiva mwitaama tiho:

Hia nianra puua hi varihua, mwihuama ni puuama kyevarave.

Hia nianra ntumwa hiamwa ihua vari-vaqe nte mwihua

suqaama qovara hianinrave tiho, tura. (*Ais 65:1*)

²¹Kotiva Isareriara mwitaama tiho:

Nte mpo enta mpo enta nkyi kyaahaqa hirera

ntena kyauqu tutuqatavata nkye qaqira kyeta

ni qua nteqa kyeta ni mwoqa mpi vari-avo, tura. (*Ais 65:2*)

Kotiva Isareriara po kye timwa nyataaninranra tura

11 Nte vaakya tu quarara riegana mwataama kyena nkyi kyapara hirerama. Qutaave Kotiva nai nramwunaa Iutaa mwihua qoririma nyatero? Qaqao, hia mwiva mwihua qoririma nyatairave. Mwaa ntena mwiva Iutaa Isareri vaisima varuqo. Evarahaamuva ni haivaqavama variho.

Nte Iosepira mwaaqu Mpenisamininra mwia okyarama varuqo.

²Kotiva tauraaqama kyero Iutaa nai kyaama taihua hia mwihua qoririma nyataira. Kotira mpukuqi Iraisaarara qara ntumwa to quara nkye hiave ntapihi-avo? Mwi entara Iraisaava hia Isareriara gamwataraitiro, Kotirara mwitaama tiro:

³Nronrao, Isarerivanto poropeti vaisi airima ru kyaavo.

Quara ru kyeta i qia quara mwate varia taintara

mwihua ekyaa ntakuraa kyaavo.

Nte i poropeti kuaqiavanto nraahu varuqata

mwihua nivata ru kyarerata uti variavo, tura. (*1 King 19:10*)

⁴Iraisaava mwitaa tuvaro Kotiva mwia nai nanra qua timwa mwunrave? Kotiva qaqao tiro,

Ni nraaqiara variate tina,

nte 7,000 vaisi nyaanrama kyena vatauqo.

Mwi vaisihua hia unra mwanriqa Mpaarirara

tori kyauru ravita variqata gamwata mwataahua

variarave, tura. (*1 King 19:18*)

⁵Haaru mwitaa huntama kyero mate mwaa entaravata Kotiva nraakye qorara po timwa nyataivara tiro, mwiva hia ekyaa Isareri mwihua qoririma nyataraitiro, mwiva pata mponramwuanra po timwa nyatero mwihua nai kyaamatero. ⁶Kotiva hia nraakye qora mwihua kyuqe kyaiqa vara mwataarara riaraitiro, mwiva qati po kye timwa nyateqaro mwihua nai kyaama taira. Kotiva mwihua kyaiqara riegaro mwihua nai kyaama taitiri, mwiva po tiva hiamataaqama vahitiri.

⁷Mwiaqaatai tire nanra quave qiananra? Mwitaama qiananra. Kotiva gamwata nyataani aanranra Isareri nraakye qora Iutaavanto puuama

kyaare timwa kyeta toqaamwu tu kyeta
puaamaqi quahuavata hia puaama
kyaara. Kotiva nai kyaama taihua,
mwihua mwia puaama kye taqaara.
Mwihua puaama kye taqaavata Iutaa
hini mwihua su nyaato tita vihata
mwihua hia Kotira qua rieta.

⁸ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova
tiqaro,

Kotiva Isareri nraakye qorara tiqaro, Nte
qio mwihuara

ni pupohama mataihana kyauqata
mwihua su nyaato qumimaqa ihata
variarave.

Mwi mwatanaahua haaru hunte,
matevata

su nyaato qumimaqa ihata variarave,
tura. (Lo 29:4)

⁹ Mwitaa tuvaro Ntevitivavata
mwitaama tiro:

Mwihua omwata nramwaqi vivaro
mwi kyarava vaara vuvu taava nraan-
tantamwa kyero
mwihua tu varairaqe nte huviqarave
qianinrave.

Mwihua Kotira qua nteqa kyera kyaara
mwihua nyutu

vara mwataniqama kyero mwihua qo-
raqama kyero

ntuqutirake nte huviqarave nraahu
qianinrave.

¹⁰ Kotiva mwihua su qipa kyairata hia
qio taqaivaqe

nte mwianravata huviqarave
qianinrave.

Mpo enta mpo enta muaanra ntaani
kyaiqara nyinrata

mwihua kakataama vita tantuvaantu
hita

mwukyaari tiqata varaqi vivaqe nte
mwianravata

huviqarave nraahu qianinrave, tura. (Sng
69:22-23)

Nraakiara Iutaa su nyaato qatua quaninrave tura

¹¹ Nte qaiqaa nkyi kyapara
hirera. Iutaavanto Karaisira qaqira
kyeta huntavaivai hiahua, mwihua
ekyaarave kyaamwu ntuavo? Qaqao,
hiave. Mwihua Karaisira mwoqa
mwianraqaataita mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua Kotiva nraakye
qora huvantu nyataani quara rie
variara. Mpo mwatanaahua mwi quara
riemwaqi vivata Iutaavanto mwihua
taqeta taara nreqata tiqata, Mwihua
variantema tirevata variataarave,
tivara.

¹² Mate mwaa entara Iutaavanto
Karaisira mwoqa mwianraqaataita
mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
Karaisira qua rieta kyuqema variara.
Iutaavanto uaqia hi aanranraqaa vi
variaragaatairo Kotiva mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua kyuqema nyataira.
Qio nraakiara Iutaavanto uaqia hi
aanranra qaqira kyeta Karaisira qua
riaivaro, qikye, mwi entara Kotiva
nraakye qora kyuqema nyataariva
nritarero vahiananrove.

¹³ Nkye hia Iutaa variavana nte
nkyi mpo mwatanaa mwaa quara
timwa nyuqo. Nte mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua timwa nyinrenra
huqaro ni titaihana nte mwi kyaiqarara
nronraqama kyena riemwaqi vura.

¹⁴ Nte nkyi mpo mwatanaahua timwa
nyiqi quarita nina nramwunaa Iutaa hin-
inramwuvanto mwianra ua hita tiqata,
Po, tirevata mwi quara riaataarave. Kyai
qio riemwaqita quare, tivaro Kotiva
mwihua huvantu nyataarive tinama,
nte nkyi mpo mwatanaahua timwa nyi
varina.

¹⁵ Kotiva Iutaa qoririma ny-
atairaqaatairo ekjaa mpo mwatanaahua
kuaaqi taaquavi variva qovarama
viro. Qio nraakiara Kotiva Iutaa

qaiqaa sitaani entaraqaatairo kyuqe inraikyavanto qaiqaa qovara hiananro. Mwihua qutu vihua qati sivita nrohintema kyetama varivara.

¹⁶Kyara viti mpoqiavanto Kotirani vahianinra mwia hini kyara nronra mwivavata Kotiranimahiananro. Kyatari mpo tuqavanto Kotirani vahirera, kyauqu kyaara mwivavata Kotiranimahiananro.

¹⁷(Evarahaamunra nraisi mwihua oripi kyatari votima kye variara. Evarahaamuva kyatari tuqa votima kyero varihata mwia nraisi mwihua okyaravata apavata kyaaravata votima kyeta variara.) Kotiva mwi kyatarira kyaara hininramwu qatinani teqa kyero oripi kyatari qaakyauqama vahiraqaatairo nkyi mpo mwatanaa vara kyero nkyiara kyuqema kyeta qupiqaate tiro, nkyi kyatari kyaara teqa kyairaqi vara tomaqa taihata nkyevata kyatari tuqa mwia nronra nramwanri nreqata qio variara.

¹⁸Nkyi mwitaama kyero tomaqa tai kyaarahua variqatama hia nkyeta mwahuta tita mpo kyaara mwihuara, Nkye qumina kyaarave, qiata. Nkye nkyeta mwahuta tivera, nkye mwaa quara riaata. Nkye hia tuqa mwia kyuqema mwataavo. Tuqavanto nkyi kyauqu kyaara kyuqema nyate variho.

¹⁹Mwitaa hirata nkye tiqata, Kotiva naitaraara kyaara mwia teqa kyero tirini mwaata utu tairave, tivera, nte nkyiara mwitaama qianinra. ²⁰Nkye mwiavata gutaama qiavo. Iutaavanto hia Kotirara gutaave qiavaro mwia kyaara mwihua teqa kyero kyairave. Nkye Kotirara gutaave qiavaro Kotiva nkyi tomaqa tairave. Mwianra riegata hia nkyeta mwahuta tiqata variata. Nkye aatu hiqata variata.

²¹Iutaa kyatari kyaara taruhua variqata mwihua hia gutaave qiarara tiro, Kotiva mwia kyaara mwihua hia

vekyahu nyataraitiro, mwihua teqa kyero kyaira. Nkye hia kyatari kyaara taruhua variqata nkyevata hia gutaave tivera, Kotiva nkyivata hia vekiya nyataraitiro, qihaakyama kyeroma nronraqaatairo nkyi teqa kyaananrove.

²²Nkye Kotiva po tiravata, raraqa tairavata, ntapihi kye rieta taqeqata variata. Mpo hiahua Kotira qaqira kyaavaro Kotiva mwihuara raraqa taiharo varira. Nkye mpo hiahua mwia qua riaavaro Kotiva mwianra riegaro nkyi kyuqema nyate varira. Nkye mwia qua qati nraahu riemwaqi vivera, Kotiva nkyi kyuqemaqiro quanano. Nkye mwia qua qaqira kyaivera, Kotiva qihaakyama kyero kyatari kyaara teqaintema kyero nkyivata teqa kyaananrove.

²³Iutaa mwihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta Karaisirara gutaave tivera, Kotiva mwihua qio vara kyero qaiqaa tomaqaanrivara tiro, qioma mwihua qaiqaa tomaqa kyero naitarama taananro.

²⁴Kotiva nkyi mpo mwatanaahua oripi kyatari qaakyauqama viro vahira votima kye variaraqaatairo nkyi teqa kyero varaqiro uro nraahumwa mpo kyatari kyuqeraqaa nkyi tomaqa taira. Kotiva Iutaa mwihua kyatari kyuqeraqaatairo teqa qatinani kyairara tiro, mwiva mpo enta qihaakyama kyeroma qaiqaa mwihua vara naiqaa tomaqa taananro.

Nraakiara Iutaavanto Karaisirara gutaave tivarave tura

²⁵Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva mpo qua uqeta taira nkye hia ntapihivo tina, nte nkyi vutu kye timwa nyinrenra. Nkye mwi quara riegatama nkye hia nkyeta mwahuta tivarara. Mwi quara mwitaamama vahiho. Iutaa Isareri nraakye qoravanto hiama Iesusira qoririma mwateta ekyara mwia qaqira kye-

vara. Nraakiara mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira qua rieta nrita mwia nraaqiaraqama vita qioqama vivaro, mwiaqaatairoma Kotiva Isarereri nraakye qora mwihua qaiqaa sitaananro.

²⁶ Mwataama kyero Kotiva mwihua sitaananro. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nraakye qora huvantu nyataariva Saoniqitairo qovara hiananrove.

Mwiva laikopura nraisimwanra kyaa-haqa hirata

mwihua hia qaiqaa Kotira qua qoririma kyevarave.

²⁷ Nte mwihuaqaa qua vahira nruka taiqa kyaani entarara

haaru nte kyauqu nriqiaa vateqana q-ava quava

guta mwivauma vahiananrove, tura.

(Ais 59:20-21)

²⁸ Iutaavanto Karaisira quara hia guta quave timwa kyeta Kotira nramwutaqa hi variarara tita, nkye mpo mwatanaahua Karaisira quara gutaave qiara. Qio haaru Kotiva Iutaa mwihua nai kyaama tora. Kotiva mwihua haivaqahuara riailaro mwihuaravata mwia mwutukya vahira.

²⁹ Kotiva nte mwi mwatanaahua ntena kyaama tena mwihua kyuqema nyatarerave tuvara tiro, mwiva hiam mwihua qaqira kyero nraakiara mwihuara mpo vu nraato tuananro.

³⁰ Nkye mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa kyohua variavaro nraakiara Iutaavanto Kotira qua nteqa kyaaraqaatairo Kotiva tuqasaa viro nkyiara po kye timwa nyate varira.

³¹ Kuaa qarama kyero Kotiva nkyiara po kye timwa nyatairaqaataita Iutaavanto Kotira qua nteqaqita vi variara. Qio mwihua Kotira qua nteqaqita vivaro Kotiva nraakiara mwihuaravata po kye timwa nyataanarove.

³² Ekyaa mwatani variahua Kotira qua nteqa kyaavaro mwia kyaara Kotiva ekyaa mwihua rupa taira. Mwihua rupa vita varivaqe nte mwihuara po kye timwa nyataankye timwa kyero mwitaa hiro.

Kotira nrutu tuaaheraare

³³ Qikye, Kotira kyuqe okyaravantove, Kotira vu nraatovantove, Kotiva ntapihi paahi hi inraikyavave, piqero veva veva mwutukyara virave. Tavave mwiva tukya hiani inraikyara ntapihiananrove? Tavave mwiva kyaiqa varaani okyarara ntapihiananrove?

³⁴ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Tavave Kotira vu nraatoqi vahi quara qio ntapihiananro?

Hiam qio mpovanto ntapihiananro.

Tavave Kotira qua mwaanra mwinro aanra nraamwutaananro?

Hiam qio mpovanto mwitaa qiananro.

³⁵ Tavave Kotira mpo inraikya mwitairara riegaro

Kotiva nai mwiananro?

Hia mpovanto mwia mpo inraikya mwinrave, tura. (Ais 40:13)

³⁶ Kotiva nai ekyaa inraikya utu taivama variro. Kotiva variharora tiro, ekyaa inraikyavanto vahiqiro viro. Mwi inraikyava vahiqiro viqaro mwianima vahi. Mwitaa hiraqe tire Kotira nrutu nraahu tuaaheraqi ekyaa enta ekyaa enta quara. Qutaave.

Tire Kotira kyaiqa vara mwataanranra tura

12 Ni kata pakya tuaavo, Kotiva tiriara nronraqama kyero po kye timwa timwatairara tina, nte kepukyaqama kyenama nkyiara mwitaama tina, Nkye Kotira kyaiqa nraahu vareqata nkye Kotira nraahu gamwata mwatarera utiqata, quara rukye mwintema kye, nkye qati variqata nkyeta vu nraato mwutukya

mwamwantave Kotira mwiata. Nkye mwitaa hiqatama qutaaqama nkye Kotira nrtutu tuaaherevara.

²Hia mwataqaa variahua api nrohiantema kye nrohiata. Nkye api vu nraato tira qaqira kyaivaro Kotiva nkyi su nyaato kyuqema nyataarive. Kotiva nkyi kyuqema nyatero nkyi qaraakya su nyaato kyuqera nyinrata mwiaqaatai qioma Kotira kyakya hiani inraikyara varevara. Nkye mwitaama kye varaqi viqata kyuqe kyaiqa Kotiva qamwataani kyaiqara nraahu varaqi viqata nkye hia uqenraani kyaiqara vararaitita, nkye kepukyaqa hiani kyaiqara nraahu varevara.

³Kotiva ni kyuqema mataihana nte nkyi kyaahaqa hiariva variqananra tina, nte nkyi kuaiqia kuaiqiara mwitaama tina, Hia nkyetara tiqata, Nte kepukya-vanto nronra vaisima varuqo qiata. Nkye mwitaama qiata, Kotiva ni kyaahaqa hi varihanana tina, nte Kotirara riemwaqi viqana nte mpo kyaiqa mpo kyaiqa vararerave qiata.

⁴Tire ntapihi kyaunanra. Vaisi mwamwanta vahirero kyauquve, kyuquve, mpo mwamwanta mpo mwamwantave, vaiharo mwi mwamwantava kuaiqia kuaiqiavanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.

⁵Mwia votima kye tire nraakye qora airi variqata tire Karaisiravata kuaqi taaquvi variqata kuaa mwamwanta votima kye varunanra. ⁶Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro nai kepukya mpo tiri timwihata tire mponramwuvanto mpo kyaiqa varaarahua varurata nkye mponramwuvanto mpo kyaiqa varehuama varita.

Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwiqanro ni qua nraakye qora timwa nyiante qiariva, mwi vaisiva Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi qoaninra mwivauma nraakye qora Kotira qua timwa nyianri. ⁷Kotiva

vaisi mpo, mpo kepukya mwinranro mwi vaisiva nraakye qora kyaahaqa hiariva qutaaqama kyero kyaahaqa hiari. Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinro mpo qua mpo qua okyara timwa nyiqira quante qiariva, mwi vaisiva mwi kyaiqara qutaaqama kyero varaqi quari.

⁸Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinro nraakye qora kepukyaqama nyatairata mwihua aanra kyuqe hiraqa quate qiariva, mwi vaisiva mwi kyaiqara qutaaqama kye varaari. Kotiva vaisi mpora ena vatena inraikyara tukyama kyera mpohuavata nyiante qiariva, mwi vaisiva qihaakyama kyero mwitaamaqi quari. Nrtutu vataa vaisivanto hia pupohairaro kyuqema kyero nai kyaiqa varaqi quari. Mpora kyahaqa hiari vaisiva hia ua viri ratero mpora kyaahaqa hiari. Mwiva kyuqe viri vatero qamwateqaro mpora kyaahaqa hiari.

⁹Hia unraqama kye nkyeta henahuara tiri mwutukya nkyiara vaiho qiata. Nkyi nramwunaahuara nkyi mwutukya qutaaqama kye vahirata variata. Nkye uaqia hi kyaiqara mwoqa mwita kyuqe kyaiqa tuqara kye tutaata.

¹⁰Nkye Karaisira nraaqiaraqama vita nkye qata vakyaa variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyeta sata sakyaa nyunra nyakyaa nyutu tuaaheraqita quata.

¹¹Hia qoririhiro pupohairata kepukyaqama kye kyaiqa varaata. Nkye Kotira kyaiqa vareqata tiri mwi kyaiqara qutaaqama kye varaataa iho timwa kyeta mwi kyaiqara varaata.

¹²Nkye Karaisira vekya varivaro nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata variata. Uaqia hiani entarave, muaanra vahi-ani entarave, nkye kepukyaqama kye varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata qihaakyama kyeqata nrohita variata. Nkye ekyaa enta Kotirara aakyara

nteqata variata. ¹³Nkyi henahua hia mpo inraikya vataivata nkyeta vatera ntainra kye mwihuavata nyiata. Mponanyaahua nrivata kyuqema kye mwihuaqaa ntaqikyiaata.

¹⁴Mpohua nkyi uaqiama nyataivata hia Kotirara aakyara nteqata nkyiarivata uaqiama nyataante qiata. Nkye Kotirara aakyara nteqata mwihua kyuqema nyataante qiata.

¹⁵Qamwateqa vari nraakye qorahua varivata nkye mwihua kyapata qamwateqata variata. Ntateqata vari nraakye qorahua varivata nkye mwihua kyapata ntateqata variata.

¹⁶Hia mpo qua mpo qua antua qua tiraitita, kuua qua nraahu tiqata nanrianra nanrianra qamwateqata variata. Hia nkye tiqata, Tire nronra vaisi variqata hia qumina vaisivata variananrave tira qaqira kyeta, nkye qamwateqata qumina nraakye qora kyapata variqi quata. Nkye nkyeta nyutu tuaahereqata ekyaa kyaiqa taqaurahuave tivora.

¹⁷Mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye hia nai uaqiama mwataata. Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe hirave tira, mwi kyaiqara nraahu nkyi varaataa hirata varaqi quata.

¹⁸Hia ntaquata. Mwaateraqaama vari aanrava vahirera, nkye mwi aanranraqaa nraahu nrohiqata variata.

¹⁹Ni nramwunaa tuaavo. Nkyi uaqiama nyataivata hia nkyiari uaqiama nyataata. Nkye qaqira kyaivaro Kotira raraqa taariva mwihuaqi kyaiqa utuari. Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Ntenavanto uaqia hi kyaiqara utihua hiniqa hianinrave.

Ntenavanto mwihua nkyiari kyoqaa nyianinrave, tura. (Lo 32:35)

²⁰Nkye mwi quara riegatama taqaivaro nkyi nramwutaavanto kyara

nraataa hiraro varirata nkye mwia kyara mwiata. Mwia nramanri nraataa hirata mwia nramanri mwivaro nraanri. Qutaaqama kye nkye mwitaa hivaro mwiva nai uaqia hi

kyaiqarara rieqaroma nkyi suqaa kyauruananro. (Snd 25:21-22)

²¹Uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyora. Nkye kyuqe kyaiqa varaqi viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyaata.

Tire kamaninra qua riemwaqi quanranranra tura

13 Nkye ekyaa mwihua kamaninra qua riemwaqi viqata nrohiata. Kotiva hia qiove tiraro hiam qio kamaniva variananro. Kotiva qiove timwa kyero Kotiva kamaninra vataiharoma kamaniva variro. ²Mpovanto kamaninra qua nteqa kyaariva, mwiva Kotiva nronraqama taira quama nteqa kyaananro. Mwi quara nteqa kyairaro Kotivavata mwi vaisiraqaa qua vataananro.

³Kyuqema kyero nrohi variari vaisiva hiam kamaninra nraatu aatu hiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisivama kamaninra nraatu aatu hiananro. Nkye hia kamaninra nraatu aatu hiraitita, aanra kyuqeraqaa nrohirerave tivaro kamaniva nkyi qamwata nyataari.

⁴Kamaniva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema variate tiro, Kotiva mwia nronraqama kyaiharoma variro. Nkye uaqia hi kyaiqara utiqata mwia kyaarama nkye kamaninra nraatu aatu hivara. Mwiva kepukyavanto variqaro nkyita uaqia hi kyaiqara kyaara qioma nkyita ntututuananro. Uaqia hi kyaiqara uti vaisihua ntututuarive tiro, Kotiva kamaninra nronraqama kyaira.

⁵Mwianra riegatama kamaninra qua riemwaqi viqatama nrohiata. Hia nkye kamaniva tiri ntututuankyo tita mwianra riegata mwia qua riemwaqita quata. Nkye tiqata, Tire Kotira qua

rieqata mwia aanraqaa nrohiraave, timwa kyeta kamaninra quavata riemwaqita quata.

⁶Mwi quara rieqatama nkye ntapihi kyeta taakisiqa hiata. Kotiva mwi kyaiqara varaante tiharo kamaniva taakisi vare varira. ⁷Kamaniva nkyiara vaisi taakisive, mwata taakisive, mpo taakisive, kyaate tirata mwi taakisira ntapihi kyeta kyaata. Kamaniva tiqaro, Nkye ni qua riemwaqita nrohiate, tirera, nkye mwi quara riemwaqita quata. Kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto nronra vaisi varirera, nkye mwianra nronra vaisive qiata.

Nkye mpo huara mwutukya vahirata variqi quate tura

⁸Nkye mpo inraikya mpohuaqitai vareva qati nkyiqi vahiarivaarave. Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vateva, mwiva nraahu mpo inraikya mpohuaqitai varaavaro qati nkyiqi vahintema kyero vahiarive. Nai hena vaisiara mwutukya vataiva, mwiva Kotiva vato quara qio riemwaqiro vi varivama variro.

⁹Kotiva timwa to quava vahirero hia mpora nraata vaati ntuqe hianta, hia mpora ru kyaante, hia mpuara varaante, hia mpova hi inraikyarara i mwutukya ntuarive, ekyaa mwi quavavata mpo quavantovata mwaa quara utaqima vahi: Inanra i mwutukya vahintema kyero i nramwunaanranravata i mwutukya vahiri.

¹⁰Nai nramwunaanranra mwutukya vahiri vaisiva hiama mwia uaqiama mwataanaro. Nai nramwunaanranra mwutukya vahiri vaisiva ntapihi kyeroma Kotiva timwa to quara ekyaa quama riemwaqiro vi variananro.

Tire ntapihi kyeqata nrohiara

¹¹Nkye mwaa entarara rieqatama nanrianra nanrianra mwutukya vahi-

rata nrohiata. Nkye vaiqueraqitai sivi entavama nri ntero. Kotiva tiri huvantu kyero tivitaaninranra haaru tire qaraakyaqama kye Iesusirara qutaave tiqata riemwaqi quavarava mwi entava mate mwaa qio mpoqiavata vainima vahi.

¹²Enta hiva taiqarera iharo qio qaatata virera utiho. Mwianra rieqatama tire entaqi variqata varaqi quana kyaiqara qaqira kyaara. Kyai tire ntuvahairaqanaana huru kyaamwu voti hira vara kyeta tutaara.

¹³Nrivaqe tire aanra kyuqeraqaa nrohiqata ntuvahairaqaa nrohurantema kye kyuqema kye nrohiara.

Tire uera ntaare timwa kyeta ntuvaantuama vita variqata uera nramanri nramwaqi quarora. Tire mpo nraakyeve mpo qoravata api nrohiqata mwi inraikyarara rieqata api uaqiama kye nte tutiqe hiarora. Tire inronra hiqata ntaquarora. Tire mpova hiani inraikyarara variqqa hita kyaruntuarora.

¹⁴Nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi vivaro mwiva nkyi huru kaike votima kyero variari. Nkyi su nyaatovanto uaqia hi kyaiqara utuaninranra riaaninra qaqira kyeta hia mwianra riemwaqi nrohiata.

Hia ena qata vakyaa kyaiqa pupitaante

14 Nkye taqaivaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kepukyaqama kyero Iesusira vataqiro vi varirera, nkye mwi vaisira hia qaqira kyaata. Nkye mwi vaisirara tirivata nrumu variante qiata. Mwitaa timwa kyeta hia qumina mwiva vu nraato tutaani quara kyaara inronra hiata. ²Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Nte qioma ekyaa kyara nraaninrave, tiharo mpovanto Iesusirara hia kepukyaqa hiva tiqaro,

Nte haquruaninra nraahu nrena kepukya kyara hia nranrenrave, tiro.

³Ekyaa kyara nraanri vaisiva hiamapova hia ekyaa kyara nraani vaisirara uaqia hi vaisivave qiari. Qaiqaa hia ekyaa kyara nraani vaisiva ekyaa kyara nraani vaisira mwianra hia uaqia hi vaisivave qiari. Kotiva mwitanahuaqama huvantu kyero sitairara tita, mwitanahua hia mwitaa qiata.

⁴E ta vaisiva variqarave e mpora kyaiqa vaisiara e uaqiama kyera kyaiqa varaaravave qiara? Mwia hia i kyaiqave. Mwiaqaa ntaqikyai vaisira nai mwia kyaiqave. Mwivama tiqaro ni kyaiqa vaisivanto kepukyaqama kyero siviro variho hia kepukyaqama kyero siviro variho timwa kyero Iesusiva mwia kyaa-haqa iharora tiro, mwiva qutaa siviro variananro.

⁵Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Mwi entara nronra enta mwaanra entave mwi entara qumina entave, timwaqiro viharo Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Qaqao, ekyaa enta mwiva kuaa qarama vaiho, timwaqiro viro. Qio nkye ekyaa mwi quara riegatama nkyeta su nyaato mwutukyaqitai tukyama kye nanra quave qutaa qua vahianinra mwi quara riemwaqi quata.

⁶Vaisi mpovanto mwi entarara nronra entave tiva, mwiva Iesusira nrutu tuaahereqaroma mwitaa tiro. Mpovanto mpo kyara nrekanro mwiva Iesusira nrutuma tuaaherero. Mwiva kyara mwianra Iesusirara kyuqeve timwa kyero nre varira. Mpovanto mwi kyarara nraanrinro Kotiva qiankyorave timwa kyero hia nraiva, mwivavata Iesusira nrutuma tuaaherero. Mwivavata Iesusirara kyuqeve nraahu tira.

⁷Hia tiriqitairo mpovanto nai qati varianinranra nina kyaiqave tira. Mwiva hia nai qutuaninranra nina kyaiqave tira.

⁸Tire qati variqi quarera, mwia Karaisira kyaiqama vahiho. Tire qutu quarera, mwivavata nai Karaisira kyaiqa nraahuma vahiho. Mwianra riegata tire qati varitave, qutitave, mwia tire Karaisiranivanto nraahuma varita.

⁹Karaisiva nte nronravanto qati varihuaqaavata, qutu vihuaqaavata, ntaqikyiqina quankye timwa kyero, mwianra rieqaro mwiva uro qutu viro mwiqitairo qati siviro varira.

¹⁰Mwianra rieqarama e nanraqamave ena qata kyaiqa tukya hiaro? Nanraqamave e mwia uaqiama mwataaro? Nraakiara Kotiva ko qiani entara tire ekyaa mwihua mwia vuqaa sivita variararo mwiva tiri tukya hiananrove.

¹¹Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nte qati variqi vuvara tina, nte mwaa quarama tuqo.

Nraakiara ekyaa nraakye qora ni puqaa variqata

tori kyaataa ntaqantaa qivarave.

Mwihua tori kyaata ntaqantaate varita tiqata,

Qutaama e Kotiva ekyaa enta variaravave tivarave, tura. (Ais 45:23)

¹²Tire ekyaa mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Kotira vuqaa variqata ekyaa teta kyaiqa varaanranra timwa qovara hiananrave.

Hia mpo inraikya utu kyairaro i qatavanto qora kyaiqaqi tumu ntuari

¹³Mwi quara riegatama tire mpohua kyaiqa taqeta tukyama kye uaqia hi kyaiqarave qiarora. Mwi quara qaqira kye mwataama qiata. Ni katavanto nte utuaninra taqero mwivavata uaqia hi kyaiqara utuankyorave, kyai nte kyuqe kyaiqa nraahu varaankye, qiata.

¹⁴Nte Iesusiravata variqana mwaa quara qutaaqama kye riaura. Ekyaa

kyara vaiharo hia mpo kyaravanto Kotira vuqaa uaqia hirave. (Tire ekyaa kyara nraanranro Kotiva hiamia tiriara qiananro.) Mwi quava vaihana nte mpo quavata tirera. Vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro, Mwi kyarara nrena Kotira qua nteqa kyaankyorave qiariva, mwi vaisiva mwitaama kyero riero mwi kyarara nraanranra, mwiva mwi kyarara nreqaro Kotira qua nteqa kyaananrove.

¹⁵ Nkye mpo kyara nre varivaro nkyi sata mpovanto nkyiara tiqaro, Kotiva qao ti kyarara hia nraate, tirata nkye qati nraahu mwi kyarara nre varivaro mwiva nkyi sata mwia vara uaqiama kyaaninra nkye hia kyuqema kyeta varivaro nkyi mwutukyavanto hiamia nkyi satara vahiananro. Karaisiva nkyi sata mwianravata rieqaro qutu vurara tita, nkye apiqama kye variqata nkyeta kyara mwiaqo mwia vara uaqiama kyevara.

¹⁶ Mwianra rieqatama nkye ekyaa kyara nrehua variqatavata nkyeta qatara rieqata hia ekyaa kyara nraata. Nkye mwitaa hivaro mwiva nkyiara uaqia hi kyaiqara utuavo qiankyora.

¹⁷ Kotiva tiri ntaqikyivi variva, mwiva tire nramanrive kyarave nraanranra, mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Tire avuqavuma kye nrohi varuraro Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata tiri mwutukya qihaakyama vaihata qamwateqa varunanra, mwianrama Kotiva nronraqama kyero riero.

¹⁸ Vaisivanto mwitaama kyero nrohiqaro Karaisira kyaiqa varaqiro viraro Kotiva mwia qamwata mwatairata nraakye qoravantovata mwianra kyuqe vaisive tivara.

¹⁹ Mwianra rieqatama mpo inraikyava mpo inraikyavanto tiri mwutukya qihaakya hianinra timwianinra, mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variara.

²⁰ Tire kyara nraanranranra nraahu riemwaqita quararo Kotira kyaiqavanto uaqiama quankyora. Tire ekyaa kyara qioma nraanranra. Tire ekyaa kyara nre-qatavata tire mwitaama nraanrava tiri qata vakya mpo uaqiama mwataankyo tita, tire hia mpo kyara nraanra.

²¹ Nkyi sata mpovanto tumu ntuankeyo tita nkye quarave, uainive, mpo kyarave, hia nraata. Nkye mwitaa hiqata kyuqe aanraqaama vivara.

²² Nkye mwi kyarara qioma nraanranro hiamia tiriqaa qua vahiananrove tivera, mwia nkye hia mpohuavata timwa nyinraitita, qati kyaivaro mwi inraikyava Kotikyivi nkyitani vahiyari. Vaisivanto nte mwi kyaiqara varaariro hiamia ni kyauruananrove timwa kyeqaro varaqiro quariva qamwateqaro variananrove.

²³ Vaisi mpovanto mpo kyara nranrenra hiro tiqaro, Nte mwaa kyarara nraanrinro Kotiva nianra qiananrove iho, hiave qiananrove? timwa kyero nraanriva, mwiva Kotira vuqaa uaqia hiararo mwiaqaa qua vahiananrove. Tire mpo kyaiqa vararera hitave, mpo kyara nranrenra hitave tire tiqata, Tire mwaa kyaiqara varetta mwaa kyarara nreta hiararo Kotiva tiriqaa qua vataananrove, hiave qua vataananrove, timwa kyeta mwitaa hiqata Kotira qua nteqa kyaararo tiriqaa quama vahiananro.

Mwataama kye mpohua kepukyaqama nyataate tura

15 Tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye nrohi variarahua mpohua Kotira aanraqaa hia kyuqema kye nrohi varihua kyaahaqa hiara. Tire teta kyuqema kye variqi quanranranra nraahu riemwaqi quarora.

² Tire kuaiqia kuaiqiavanto teta qata vakyaara rieqata mwihua kyuqemaqita quarata mwihua kepukyaqama vita Kotira aanraqaa kyuqema kye nrohiata.

³Karaisivavata hia nai kyakya hi kyaiqara varora. Karaisiva Kotira kyakya hi kyaiqara nraahu varora. Kotira mpukuqi Karaisiva Kotirara mwitaama tiro:

Mwihua iara uaqia hi quara qiava niqaa tumu ntihana
ntema mwia varauqo, tura. (*Sng* 69:9)

⁴Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava ekyaa mwi quava tiri kyaahaqa hiarive tita, qara ntumwa tora. Tire mwi quara rieqatama hia tiri pupohairage kepukyaqama kye Kotira aanraqaa nrohiqatama nyaamwusairo tumu tiri tivitaaaninra vekya variananra.

⁵Nkye hia qoriri hiraitita kepukyaqama kye nrohiate tiro, Kotiva nkyi kyaahaqa hi variro. Qio nte mwia nraanraanrinro mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye Iesusi Karaisiva nrohintema kye nrohiqata nkyevata kuaa qua nraahu timwaqi quate.

⁶Nkye kuaa qua tita kuaa vu nraato vateta Kotira nrutu tuaaheraqi quata. Nkye Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi mwia qora Kotira nrutu tuaaheraqi quata.

Karaisira quavanto mpo mwatanaahuaravata vahirama

⁷Karaisiva nkyiara qamwateqaro nkyi sitaintema kyeta nkyevata nkyeta henahua sita kye vateta qamwateqata kuaaqi varivaro Kotira nrutuvanto viriti vahiani.

⁸Nte nkyi timwa nyinrenra. Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Iutaa haivaqahuara tu quava qutaa mwivau vahiarive tiro, Karaisiva Iutaa kyaahaqa hirero mwatani tuminro.

⁹Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua-vata Kotiva mwihuara po kye tira rieqata mwia nrutu tuaaheraate tiro, Iesu-siva mwatani tumunra. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua utaqaa variqana
i nrutu tuaaherarerave.

Nte ihi tiqana i nrutu tuaaherarerave, tura. (*2 Sml* 22:50)

¹⁰Kotira mpukuqi qaiqaavata tiqaro, Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotiva

Iutaa nraake qorara nainive tihua, mwihua kyapata

kuaaqi varita qamwateqata variate, tura. (*Lo* 32:43)

¹¹Kotira mpukuqi qaiqaa mpoqiavata tiqaro:

Nkye ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua

nkyeta nronra vaisi mwia nrutu tuaaheraate.

Mwata maata vahintema varihua mwia nrutu nraahu tuaaheraate, tura. (*Sng* 117:1)

¹²Aisaiaava qaiqaa mpoqiavata nraahu tiqaro,

Ntevitira qora Iesira okyaraqitairo vaisi mpo qovara hiananrove.

Mwi vaisiva nronraqama viro ekyaa mpo mwatanaa

mpo mwatanaahuaqaa ntaqiky varirata mwihua mwiaqaa vuntuvi varita tiqata, Mwiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama

variho, tiqatama mwia vekya varivarave, tura. (*Ais* 11:10)

¹³Qio Kotiva Karaisira nronraqama kyairara tita, nkye mwi vaisirara tiqata, Karaisiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama variho, ti variara. Nkye Karaisirara riemwaqi vivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hi variraro nkyi mwutukya qihaakya hi varirata kyuqema kye variqata nrohia. Kotira mwanraquravanto nkyi kepukya nyinrata nkye Karaisiravata kuaaqi vari entara vekya variata.

**Poruva mpo mwatanaahuaqi
kyaiqa varorara tura**

¹⁴Ni kata pakya tuaavo, nte nkye variara mwianra ntena riemwa kyena nte nkyiara kyuqe hiahuvema tuqo. Nkye aanra kyuqe hiraqa nrohia okyarara mwia ntapihima kyaavo. Nkye qioma nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hivarave tuqo.

¹⁵Nte mwaa qara ntumwa tauraqi kepukyaqama kyenama nkyiara tuqo. Hia nte aatu hiqana mwi quara qara ntumwa tauqo. Kotiva ni kyuqema mateqaro ¹⁶nianra e Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqara mpo mwatanaahua kyaahaqa hianta tihanana tina, nte hia aatu hiraitina mwitaa tina. Kotiva qamwateqaro variarive tiro, Kotira nraamwuqi kyaiqa varai vaisiva quara ru kyero mwintema kye ntevata Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive tina, nte nkyi Kotira qua kyuqe mwakyaakya timwa nyi varura. Nte mwi quara nkyi timwa nyuqanro Kotira mwanraquravanto nkyi kyuqema kyaiharo Kotiva nkyiara qamwateqaro variro.

¹⁷Nte Karaisiravata taaquavi variqana nte Kotirani vara mwatau kyaiqarara rieqanama nte ntena mwahuta tuqo. ¹⁸Hia mwi kyaiqara ntenanraa varaurara rieqana ntena mwahuta tuqo. Karaisiva ni kyaahaqa ihana varaurara rieqanama ntena mwahuta ti varuqo. Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte Karaisira qua timwaqi viqana Karaisira kyaiqavata varaqi vuqata mwiaqaatai mpo mwatanaa mpo mwatanaa Kotira qua vataqi vi variara.

¹⁹Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte nronra kyaiqa, hia taqaa kyaiqara varaqi viqanama mwi quara timwa nyiqi vi varura. Nte Ierusaremisaina toharama kye mpo mwatukya mpo mwatukya ekyaa Karaisira qua nraakye qora

timwa nyiqina vuva mwatukya mpo Iririkaamini nri ntaurave.

²⁰Nte tiqana kyai nte Karaisira qua hia rie mwatanaahua vari mwatukyaraqi nrohiqana timwa nyiankye turave. Vaisi mpovanto nraante Karaisira qua timwa nyiani mwatukyaraqi nte qumina qaiqaa timwa nyiankyorave timwa kyena, qaraakya nraakye qora hia Karaisira qua riaahua uro timwa nyinrenra uti varurave. ²¹Nte Kotira mpukuqi tintema kye tirera.

Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia timwa nyihua, mwihua qioma

Kotira kyaiqa taqavarave.

Kotira qua hia riehua, mwihua mwi quara

ntapihi kye rievavave, tura. (Ais 52:15)

**Poruva Romini quaninranra vu
nraato tu kye vatora**

²²Nte qaraakya mwatanaahua mwi quara timwa nyiqana mpo enta mpo enta nkyi uro taqaankye tuqaro mwi kyaiqava ni ntavaaqavu taihana nte hia nkyi uro taqena. ²³Airi ihia nte nkyi taqarera uti varura. Mate ekyaa mwi mwatukyaraqi kyaiqa taiqa kyenanra tina, nte qioma uro nkyi taqaaninra.

²⁴Nte mwata mpo Sipeninianra viqanama uro nkyivata vari kyenama quaninra. Nte nkyi kyapata uro variariro ni mutukyavanto kyuqe hiraqe variarita nkye ni kyaahaqa hiqata ni pitaqita Sipeninianra qua aanranra ni naamutaivaqe nte quaninra.

²⁵Mate nte hiamana nkyi taqarera quaninra. Mate nte Ierusaremini Kotira nraakye qora mwini variahua kyaahaqa hirera virera.

²⁶Iesusira nraaqiara Masentoniaani variahuavata Akaiaani variahuavata munima ntuvantuma kye tiqata kyai tire Iesusira nraakye qora vehiqa hiahua Ierusaremini variahua kyaahaqa hiare timwa kye mwihua ntuvantuma taa

munimanra nte varaqina uro mwihua nyinrenrave.

²⁷ Mwihua qamwateqata mwi munimanra ntuvantua hiataa ihata ntuvantua taarave. Iutaavanto mpo mwatanaahua nyitorara riegata mwihua nkyiari nyita. Haaru Iutaavanto Ierusaremisaita Iesusira qua mwanraqura kyaahaqa hianinra nyunranra tita, mate qioma mpo mwatanaa mwihua mwianra riegata nkyiarivata mwamwanta kyaahaqa hiani inraikyara nyivara.

²⁸ Qio nte mwihua ntuvantua taa munimanra varaqina uro nyina ekyaa mwi kyaiqara taiqa kyena nte mwiaqaatai Sipenini virera. Mwinianra viganu uro nkyivata vari kyena virera.

²⁹ Nte ntapihi kyauqo. Nte uro nkyi kyapata variariro Karaisiva mpoqiavata nkyi kyuqema nyatairata nkyi kyuqema varivarave.

³⁰ Ni kata pakyaa tuaavo, nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuara rieganama, nte Kotira mwanraquravanto tiriara mwutukya vatairara rieganama, nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama tina, Nte Kotirara aakyara nte variarita nkyevata nianra riegatama Kotirara aakyara nteqata variate, tuqo.

³¹ Nkyi Kotirara aakyara nte variave nte Ierusaremini quarita Iutaavanto Iesusira qua hia riaahua, mwihua hia ni uaqiama mataivaqe nte Iesusira nraaqiara mwini variahua qio kyaahaqa hiarita mwihua ni kyaiqara qamwataata.

³² Nte mwitaa hiariro Kotiva nkyi hinani qio quante tirera, ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe nte nkyi kyapata uro varianinra.

³³ Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varivara tiro, mwiva nkyivata variqiro viraro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata. Qutaave.

Poruva Romini varuhua qua mwantora

16 Nte nraakye mpo Pipira titaariro mwiva nkye hinani uro variari. Mwi nraakyeve tiri tinrakyaavama variro. Mwiva mwatukya mpo Senkiri-aqi variqaro Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqa hi vari nraakyeveva variro.

² Mwi nraakyeve nkye varinani uro ntairata nkye Iesusira nraaqiara variahuara tita, kyuqema kyema mwi nraakyeve qamwata mwateta kyuqema kye vita vataata. Mwi nraakyeve airi nraakye qoravata nivata kyaahaqa hi varirara tita, nkye mwia kyaahaqa hivaro mwiva qio variari.

³ Nte Pirisiraaravata, mwia vaati Akuiraaravata, qua mwantaauqo. Nte mwitanahuavata Iesusi Karaisira kyaiqa kuaa mwia varaqita vunanrama.

⁴ Haaru mwitanahua ni kyaahaqa hiqata mwitanahua hia nkyiari mwamwantara nronraqama kyeta riora. Hia nte nraahuvauma mwihuara qamwatena. Ekyaa mpo mwatanaahua Iesusira nraaqiara mpo mwatani mpo mwatani variahua, mwihuavata mwitanahuara qamwate variara.

⁵ Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwitanahua nraamwuqi ntuvantua hiahua, mwihuavatama nte qua nyantauqo.

Nkye ni toti kyuqera Epinitasira qua mwantaura timwa mwia. Esiaaqitairo mwi vaisiva nraante vuniqama kyero Iesusira nraaqiaraqama vura.

⁶ Mariaara qua mwantauravata timwa mwia. Mwi nraakyeve nkyiarave tiro, toqaamwu tu kyero kyaiqa varaira.

⁷ Nte Antaronakaasikya Iuniaasikya qua nyantaura timwa nyiate. Mwi-tanahua ni votima kye Iutaatana variara. Mwitanahua karavuqi nivatama kye variqi vurama. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua mwitananra vaisi kyuqe

hiatanahuave ti variara. Mwitana hua nraante Iesusira nraaqiaraqama quavana nte mwihua nyaakiara Iesusira nraaqiaraqama vura.

⁸Nkye Ampirietaasira qua mwantaura timwa mwiata. Mwi vaisiva Karaisikyantiri varirara tiro, ni mutukyavanto mwianra vaihana varura.

⁹Nkye Epaaninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva tiri nraantan-tamwa kyero Karaisira kyaiqa vare varira. Sitekisiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva ni toti kyuqevama variro.

¹⁰Nkye Aperisira qua mwantaura timwa mwiata. Tire taqauraro mwiva Karaisirara riemwaqiro viharo hia pupohai vaisivama variro. Nkye Arisitopiuraasira nraamwuqi variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹¹Nkye Herotioninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwivavata ni mwatanaama variro.

Nasisaasira nraamwuqi Iesusira nraaqiara variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹²Nraakye Taraipinaanravata Taraiposaaravata qua mwantaura timwa nyiata. Mwitana hua Karaisira kyaiqa kyuqema kye vare variara. Pesisiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwi nraakyeavata kyuqema kyero Karaisira kyaiqa vare varira.

¹³Rupaasiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva kyuqema kyero Karaisira vataqiro vi varira. Mwiva nronravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva ni ntova votima kyero niqaa ntaqikyiqiro vira.

¹⁴Nkye Asinkiritasirave, Pirikonin-rave, Hemaasirave, Pataropaasirave, Hemisirave, mwihua qua nyantaura timwa nyiata. Mwinramwuhua kyapata

variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹⁵Nkye Pirorokaasiravata, Iuriaaravata, Neriaasiravata mwia nrunravata, Orimpaasiravata, ekyaa mwihua kyapata variqata Kotira qua rie variahuavata, nte qua mwantaura timwa nyiata.

¹⁶Nkye qua mwantegata kyuqema kye kyauquvata nyiqi quata. Mwaisaita ekyaa Iesusira nraaqiaravanto nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo.

Poruva ekyaa qua tura

¹⁷Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara rauriqata variate qiani quara ntapihi kye riaate. Vaisi mponramwuvanto api qua tivata nkye ntainra vita mpo qua mpo qua rieta mpo aanraqaa quarorave tita, mwihuara rauriqata variata. Mwi vaisihua tire nkyi timwa nyuna quara qaqira kyeta mpo qua nkyi timwa nyi variarave. Nkye mwihua nyaatu nyianrato variata.

¹⁸Mwitaama kye qua ti varia vaisihua hia tiri vunyaa vaisi Iesusira kyaiqa vare variara. Mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara vare variara. Mwihua vaisiara qamwata kye vateta qiakyaa hi quara kyuqema kye ti variavata qumina vaisivanto mwihua unra quara qutaa quave ti variara.

¹⁹Ekyaa hua riavata nkye kepukyaqama kye Iesusira qua riemwaqita vi variara nte mwianra rieqana nte nkyiara qamwate varura. Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqema hianinranra nraahu riemwaqi viqata hia uaqia hi kyaiqarara riaivaqe nte nkyiara kyuqema hita hiavo qianinra.

²⁰Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varirara tiro, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita. Pataqia vari kyero Kotiva nkyi kyaahaqa hirata nkye qioma Saataaninra nraatara kyeta varivara. Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi kyuqemaqiro virata nkye qio variata.

²¹ Timotiva nivatama kyero variqaro kyaiqa varaqiro vi variva, mwiva nkyi qua mwantero. Ni mwatanaa lutaa vaisinramwu Rusiaasivavata, Iesonivavata, Sosipataavavata, nkyi qua nyanteta.

²² Nte Tetiaasiva Porurani mwaa quara qara ntumwa mwataura. Nte Iesusira qua riauvama, ntevata nkyi qua mwantena.

²³ Kaiasivavata nkyi qua mwantero. Nte Poruva mwia nraamwuqi varuvama. Mwia nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu ntuvaantua hiara. Erasitasivavata nkyi qua mwantero. Mwiva mwatukya nronra mwaaqi variqaro mwaaqinaa munimaqaa ntaqiki vari vaisivama variro. Tiri qatavanto Kuotasivavata nkyi qua mwantero.

²⁴ Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi ekyaa mwihua kyuqema nyataari. Qutaave.

Poruva Kotira nrutu tuaahereqaro tura

²⁵ Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Nte Iesusira Karaisira qua nkyi timwa

nyuqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi vi variara qioma Kotiva nkyi kepukyaqama nyataanaro. Mwi quava haaru mpuahaama kyero uqeta viro vahurama. ²⁶ Mwaa entara mwi quava qoqaa qovarama viro vahi. Poropeti vaisinramwuvanto mwi quara qovarama kyaavaro Kotiva ekyaa enta variqiro vi variva tiqaro, Mwi quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyivata mwihua mwi quarara qutaave timwa kye riemwaqita quate, tira.

²⁷ Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata tire mwia nraaqiara varurahuara tita, nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Kotiva kuaikuvanto ekyaa okyara ntapihivama variro. Qutaaqama kyenama tuqo.

1 KORINTI

*Poruva Korintiqinaahuani
hoqarenaa qara vara kyora*

Iesusira vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Korinti mwatukya nronra vahuvaro Poruva nraante mwi mwatukyaraqinaahua Karaisira qua timwa nyuvata mwihuaqitai mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varura. Mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita variqi viqa inronra hita nkyiariara nkyiariara ntainra vita variqata hia kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi vi varuvarora tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

1¹⁻²Nte Poruva, Kotiva nai kyakya hiraqa ni naanrama kyero ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina. Nkye Kotira nraakye qora Korintiqinaahua variavata taretana tiri tiqata vakyaa Sositenisikyantirima mwaa quara qara ntumwa teta.

Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita Kotira nraakye qora kyuqehua variate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taiharo Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyataihata nkye Kotiranivanto variara. Ekyaa Kotira nraakye qora Iesusi Karaisira nrutu nte variahua mpoqi mpoqi variavaro Iesusi Karaisiva mwihuaqaavata nkyiqaavata ntaqikyiqiro vi varira.

³Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

⁴Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nkyiara po tiro nkyi kyuqema

nyataira mwianra rieqanama nte Kotirara kyuqeve tina.

⁵⁻⁶Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye kepukyaqama kyeqata mwi quara riemwaqi viqata Karaisiravata variarara tiro, Kotiva nkyi kyaa-haqa ihata nkye kyuqe qua, mpo qua mpo qua okyara qio ntapihita nkye Karaisira qua vutukye timwa nyihua variara. ⁷Nkye mwitaa hia nraakye qorahua variahuara tita, nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira vekya variqata nkye qamwateqa mwiva qovara hianinranra taqeqata variara. Nkye mwia vekya variavaro Kotiva nkyiara kyuqe kyaiqa nraahu varaate tiro, Kotiva nai kepukya mpo kepukya mpo kepukya hia mpoqia eqaraitiro, ekyaa kepukya nkyi nyinra.

⁸Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva qovara hiani entaraqaa hia nkyiqa qua vahirata nkye mwi entaraqaa kyuqema kye variate tiro, Karaisiva nkyi kyaaahaqa hi varirata nkyi hia pupohairata aanra kyuqeraqaa variqi vita uro taiqa kyevara.

⁹Tiriara mwihua Kotira mwaaqu Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisivata kuaaqi taaqauvi variate tiro, Kotiva tiri tinraanrainrama. Kotiva tiri tinraanrama taihata tire qioma Kotirara mwutukya qihaakya hiraqe variqi quanana.

**Nkye ntainra vita variqata mpo
qua mpo qua tivorave tura**

¹⁰Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyaivara tina, nte nkyiara poma tuqo. Nkye ntainra vivorave nkye kuua qua nraahu timwaqi viqata kuua qua mwianra nraahu eo qiata. Nkye kuuaqi variqata kuua qua riemwaqi viqata Kotira kyaiqa kuaana variqata varaqi quata.

¹¹Ni kata pakyaa tuaavo, nraakye mpovanto mwia nrutu Koroiva varihata mwia nraamwuqi variahua ni timwa mpiqata nkyiara inronra hiqata variavo qivana riaura.

¹²Mwihua nkyiara mwitaama tita. Nkye mpo hiahua tiqata, Tire Porura vataqita vurahuave, qiavata mpo hiahua tiqata, Tire Aporosira vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Pitaara vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Karaisira vataqita vurahuave, ti variavo qivana riaurave.

¹³Qikye, nkye mwitaa tiqata qiove Karaisira utaqaa tukyama kye hini hini varevara? Qaqao, nkye hiam qio mwitaa hivara. Nkyiara rieqata ni Porura kyatariqaa ru kye hiritorave iho? Nkye nramanri vareqata ni Porura nrutuara rieqata nramanri varaarave iho? Qaqao, hia nkye mwitaa hiarave.

¹⁴Nte nkyiqitaina vaisi taaratana nraahu nramanri nyunrave. Nte Kirisipaasiravata Kaiasiravata nraahu nramanri nyunrave. Nte hia airi vaisi nramanri nyinraitina, vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra rieqana Kotirara kyuqeve tuqo.

¹⁵Nte vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra tita, nkye hiam qio tiqata, Tire Porura nraaqiara nraahuma varuro, tivara.

¹⁶Nte mpoqiavata nramanri mwunranra taunru kyauqo. Mwia Sitepanaasiravata, mwia nraamwuqi variahuavata, nramanri nyunrave. Nkyi utaqitaina mpoqianivata nramanri nyianinra mwia hia ni pu naatoqi ntiho.

¹⁷Karaisiva hia nraakye qora nramanri nyianrive tiro ni titairave. Karaisiva nai mwakyaakya kyuqera nraakye qora timwa nyianrive tiro ni titaira. Mwataqaanaa qua okyaravanto vaihata qumina nraakye qoravanto mwi quarara kyuqe quave ti variavana qio nte hia mwi quara nkyi timwa

nyinraitina, nte Karaisira qua nkyi timwa nyi varura. Nte mwataqaanaa qua okyara nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira kyatariqaa hirito quarara qumina quave tivara. Mwianra rieqanama nte Karaisira qua ntapihi kyena nkyi timwa nyunra.

Karaisiva Kotira kepukyavantove tura

¹⁸Mpo hia nraakye qorahua vita ekyara raupiri ihua variqatara tita, mwihua Karaisira kyatariqaa rutovaro qutu vu quarara qumina qua hia quaq hirave ti variara. Tire hia mwitaa tiraitita, tiri Kotiva huvantu kyeru tiv-itaarihua variqatara tita, tire Karaisira kyatariqaa ru tovaro qutu vu quarara Kotira kepukya qua vaiho tunanra.

¹⁹Kotira mpukuqi haaru Kotiva mwitaama tiro:

Nraakiara mpo okyara mpo okyara rie taqe ihua
varivaqe nte mwihua qua nraatara kyaariro

mwihua quavanto qumina qua nraahu vahiananrove.

Airi inraikya okyara mpoqiavata ntapihi paahi hiahua

su nyaatoqi vahiani quara vara raupir-ima kyaaninrave,

tura. (Ais 29:14)

²⁰Airi okyara rie varia vaisihuave, mpo sikuru mpo sikuruqi vita mpo kyaiqa mpo kyaiqa taqaa vaisihuave, mpohua qua nraatara kyeqa ti varia vaisihuave, mwihua mpo? Mwi vaisihua varivaqe nte mwihuara nanra quave qianinra? Ekyaa mwihua variqata mwatanyaa okyara qua nraahu ti variarara tiro, Kotira quavanto mwihua qua nraatara kyaiharo mwihua quavanto qumina qua hia quaq hiva nraahuma vahiro.

²¹Kotiva ekyaa okyara ntapihi kyaiva, mwiva qua okyara mwaa

govarama kyaiharo mwi quava mwitaamama vahiho: Vaisivanto hia mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyarara riairaqaatairo Kotira okyara qio ntapihiananrove. Tire Karaisirara nkyi timwa nyunrata qumina quave qiara, mwi quarara nraakye qoravanto qutaave tivera, Kotiva mwihua sitairata mwihua hia ekyaa qutu vivara.

²² Iutaavanto tiqata, Vaisivanto nronra kyaiqa varairaqe tire mwia kyaiqa taqe mwi vaisirara Kotiva titai vaisirave tiqata mwia vataqi quare, ti variavata, Kirikivanto tiqata, Vaisivanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara tinraamwutairaqe mwia taqeta mwiaqaatai mwi vaisira vataqi quare, ti variara.

²³ Tire mpo? Tire variqata Karaisira kyatariqaa rukye hirita quara, mwi quara nraahu timwaqi virera. Tire mwi quara Iutaa timwa nyinrenra hurata mwihua mwi quarara tiqata, Uaqia hia vaisihua nraahu kyatariqaa ruarave. Nkyi qua mwia uaqia hi quarave, ti variara. Mwihua mwitaa qjavata tire mwi quara Kiriki timwa nyinrenra hurata mwihua mwi quarara, Qumina qua hia quaqa hirave, ti variara. ²⁴ Mwitaa qjavatavata tiri mpo hurahua Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Kotiva nraanrama taihata tire variqata ntapihi kyaauraro Karaisiva Kotira kepukyavanto tiri kyaahaqa hiarivama variro. Karaisiva ekyaa Kotira okyara qua, kepukya qua tiri timwa timwianrivama variro.

²⁵ Nraakye qora mpo hiahua Karaisira quara qumina quave ti variavaro mwi quava Kotira quavanto vahiqaro ekyaa mwatanyaa okyara vaisivanto ti varia quara nraatara kyaira. Kotira quara uqenrai quarave qiava, mwi quava vaisi kepukya qua nraatara kyaira.

²⁶ Eo, ni kata pakyaa tuaavo, nkye haaru nataa nataa hu nraakye qo-

rahua varuvaro Kotiva nkyi nyaanronra mwianra nraato tuate. Mwi entara nkyi utaqi hia mpo okyara mpo okyara ntapihi riohua varurave. Mwi entara hia nkyi utaqi nrutu nronra vataahua airivanto varurave. (Mwi entara Kotiva hia nkyi nyutu nronraqama vahura mwianra rieqaro nkyi nyaanronra.)

²⁷ Mwatanyaa qua okyarara ti varia vaisihua kyaurira inraikya varaate tiro, Kotiva qumina quave ti varia quara, Karaisira rukyaa quara vara kyero qumina nraakye qoravanto mwi quara riaate tiro. Kepukya nraakye qoravanto kyaaurate tiro, Kotiva qumina nraakye qora nyaanrama kyero mwihuara ni nraakye qorama varivarave tiro.

²⁸ Mwatani variahua mpo hia nraakye qorahua, mwihuara hia tiri mwutukya vaiho qiahuave, hia kyuqe nraakye qora qumina nraakye qorave ti variahuave, Kotiva mwi nraakye qorahua vara kyero mwihuaqotairo tire nronravantove ti varia nraakye qorahua vara qumina inraikyaqama kyairave. ²⁹ Kotiva nai mwitaa hirara tiro, hiama qio mpovanto nai mwahuta qiananro.

³⁰ Nkye Karaisiravata variate tiro, Kotiva naivanto nkyi sitaqui uro kyaihata nkye Karaisiravata variara. Kotiva Karaisira titovaro Karaisiva Kotiva tiri kyaahaqa hiani okyarara qovarama kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa iharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka kyero tiri vara avuqavuma kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa hirara tita, tire qioma Kotira kyaiqa vareqata aanra kyuqeraqaa quanana. Karaisiva tiri kyaahaqa ihata tire huvantu vita qatinani varunanra.

³¹ Teta kyaahaqa hiarava hia vahuvaro Karaisiva mwitaama kyero tiri kyaahaqa hurara tita, tire Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihunanra. Mwi quava mwitaama tiro:

Vaisivanto nai kyaiqara rieqaro hia nai mwahuta qiarive.

Tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaahaqa hirara rieqaro

mwi vaisiva mwia mwahuta qiarive, tura. (*Ais 40:13*)

Karaisira kyatariqaa ruto quara

2 Haaru nte nkye hunani nrintena nte Kotiva uqeta tai quara nkyi qoqaa timwa nyinrenrana nte hia qiakyaa hu quara nkyi timwa nyiavarave. Hia nte mwatanyaa qua okyara rieqana nkyi timwa nyiavarave.

² Mwi entara nte nkyi utaqaa variqana kuaa qua nraahu timwaqi virerave timwa kyena hia mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavarama. Nte Iesusi Karaisira qua nraahu nkyi timwa nyiavarama. Nte mwi entara Iesusi Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavarama.

³ Haaru nte nkyi utaqaa nrumu variavaro ni kepukya hia vahuvaro ni kyuqu kyauqu ntuvana nte aatu hiqana variavara. ⁴ Nte mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia qiakyaa hi quara nkyi timwa nyinraitina, nte qua nkyi timwa nyiavata nkye taqovaro Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa huvana nte kepukyaqama kyena qiavara.

⁵ Nkye hia mwatanyaa okyara riemwaqi viraitita, Kotiva kepukya kyaiqa varaira mwia okyarara riemwaqi viqata Karaisirara qutaa mwivave qiate tina, nte Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavara.

Qua nronra kyuqeva Kotiraqaatairo govora hi varirara tura

⁶ Kotira aanraqaa kepukyaqama vari nraakye qorahua varivaqe tire qioma mwihua nronraqama vahiani quara timwa nyiananra. Tire nronraqama vahi quara tiqata hia qumina mwatanyaa qua okyara tunanrave. Mwaa mwataraqaa

ntaqiki varia vaisihua mwatanyaa qua okyara ti variahua, mwihua variqi vita taiqa vivaro mwihua quavata taiqa quanarove.

⁷ Hia tire mwihua qia quara tiraitita, tire nronra qua Kotiva uqeta tai quara kyuqe qua, mwi quara nkyi timwa nyunanra. Haaru hia mwaa mwatara utu entara Kotiva mwi quara riemwa tero uqeta tero tiriara mwihua nraakiara mwi quara govarama kyaivaro mwi quava nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua nivata nyaamwuni kyuqema kye variavarave tura.

⁸ Mwaa mwataraqaa ntaqiki varia vaisihuaqitairo hia mpoqiavantovata mwi quara okyara ntapihi kyero. Mwihua Kotira qua nronraqama vahi quara riaatirio, mwihua hiam Kotiva kyuqe inraikya vatairaqaa ntaqiki vaisira kyatariqaa ru kyaatiri.

⁹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia vaisivanto vuqotairo taqai inraikyara,
hia vaisivanto nraatoqitairo riai inraikyara,
hia vaisivanto nai nraatoqitairo riemwa kyero tiqaro,
Mwi inraikyava qio vahiananrove, ti inraikyara
vara kyero Kotiva mwianra mwutukya vataa nraakye
qorahuani terama kyero vatairave, tura.

(*Ais 64:4*)

¹⁰ Kotiva nai mwanraqura titaiharo mwia mwanraquravanto Kotiva nai uqeta tai quara hia mwaa mwataraqaa ntaqiki variahua timwa nyinraitiro, mwiva tiri nraahu timwa timwi varira. Kotira mwanraquravanto ekyaa inraikya ntapihi kyero ekyaa okyara inraikya Kotiva uqeta tai okyaravata taqaivama variro.

¹¹ Ta vaisivave mpورا vu nraatoqi vahiani inraikyara ntapihi kyaananro? Hiam vaisi mpovanto mpورا vu

nraatoqi vahianinra ntapihiananro. Nai mwia mwanraquravanto mwia utaqi vahiva mwivama mwia vu nraato ntapihiro. Mwia votima kyero Kotira mwanraquravanto nraahu Kotira okyara ntapihi kyero riaira.

¹²Tire hia mwata mwaaqaatai qovara hi mwanraqurara mwia varaunanrave. Kotiva tiriara mwihua nte kyuqema nyatau okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, mwiva nai mwanraqura timwihata varaunanra.

¹³Tire Kotira mwanraqura varaurahuara tita, tire hia vaisivanto mwatanyaa okyara timwa timwian-ravauma nkyi timwa nyi varita. Tire Kotira mwanraquravanto timwa timwi vari quarama nkye Kotira mwanraqura varaahua nkyi timwa nyi varita.

¹⁴Vaisi mpoqi hia Kotira mwanraqura variariva hiam qio Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihiananro. Mwiva mwi quarara qumina qua hia quaq hiraavama qiananro. Kotira mwanraqura mwiaqi variari vaisiva, mwiva nraahuma Kotira mwanraquravanto qiani quara qio ntapihi kyero riaananro.

¹⁵Kotira mwanraquravanto mwiaqi variari vaisiva variqaro mwiva ekyaa okyara taqero tukyama kyero kyuqe okyarave, uaqia hi okyararave, qiananro. Mwiva qio mwitaa tiraro qumina vaisi mpovanto hiam qio nai mwi vaisira okyara tukyama kyero taqaananro.

¹⁶Kuaa qarama kyero Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vaisivanto Kotira vu nraatoqi vahi inraikyara

hia ntapihirara tiro,

mwiva hiam qio Kotirara e mwitaa mwitaa hianta

qiananrove, tura. (Ais 40:13)

Mwitaa iharovata Kotira mwanraquravanto tiriqi variharora tiro,

Karaisira vu nraatovantovata tiriqi vahira.

Korintivanto ntainra vita varura kyaara Poruva mwihua inronra hura

3 Ni kata pakya tuaavo, nte Kotira mwanraqura vataa vaisivata qua tuntema kye nkyivata qua qiankye qiavata nkye hia qioqa hura. Nte mwatanyaa inraikyara nraahu riaa vaisihua qihaakya hi quara timwa nyuntema kyena nkyivata qihaakya hi quara nraahu timwa nyiqana taqaavata nkye mwi entara Iesusirara qutaave turaqi nraaqiara votima kyeta varurave.

²⁻³Nronra tuai vaisira kepukya kyara mwintema kye nte nronra qua nkyi timwa nyiankye tina, taqaavata nkye nraaqiara votima kyeta varuvanara tina, nte nkyi nraamwa nraahu nyi-avara. Qumina nraakye qora mwata mwaaqa variahua hia kyuqema kye nrohi variantema kye nkyevata nrohi variarara tita, mate mwaa entaravata nkye nraamwa nraahuma nrevara. Nkye qumina nraakye qora votima kyeta variqata nkye mpohuara ua qua tiqata inronra hi variara. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qumina nraakye qoravanto mwatanyaa okyarara nraahu riaahua votima kye nrohi variara.

⁴Qikye, nkye inronra hiqata ntainra quavaro nkyiqitairo mpovanto tiqaro, Nte Porura vataqina vuvave, tiharo mpovanto tiqaro, Nte Aporosira vataqi vi varuvave, ti variro. Nkye mwitaamaqi viqata nkye mwatanyaa okyara riaahua votima kyeta uaqiama kyetama nrohi variavo.

⁵Aporosiva mwiva tavave variho? Nte Poruva mwiva nte tavave varuqo? Tiretana Kotira kyaiqa vare varuratanahua nraahuma varita. Nkye tiritanaqaataita Iesusirara qutaave qiara. Aporosivavata nteavata Kotiva tiri timwi kyaiqarama vareta.

⁶Nte Poruva kyara humwu vara tutaugaro Aporosiva nramanri mwihanro Kotiva mwi kyarara qupiqaante tiharoma qupiqero.

⁷Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, qumina vaisitanama varita. Kotiva tiharo kyara mwiva qupiqairara tiro, Kotivama nronravanto variro.

⁸Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, kuaa kyaiqa mwianra riegatama vareta. Nraakiara Kotiva mwihua nkyiari kyaiqa varerara rieqaro kyoqaa nyiananroma. ⁹Tiretana kuaana variqata Kotira kyaiqa vare varurata nkye aakyo votima kyeta variqata, Kotira nraamwu votima kyetavatama varita.

¹⁰Kotiva ni kyuqema mataihana nte nraamwu hoqaahua qiata vaisi votima kyena variqana nte nraante nraamwu tura ratauntema kye nte nraante Karaisirara nkyi timwa nyi varura. Nkye Kotira nraakye qora kyuqehua Kotira nraamwu kyuqera votima kyeta variate tina, nte nraante puha rataugata mwiaqaatai mpohua mpohua mwi nraamwunra hoqe varita. Mwi nraamwunra hoqehua taqeqata hoqaata.

¹¹Nte puha rataura mpovanto ntaku kyero mpo kyatari rataankyora. Nte puha rataurara tura mwia Iesusi Karaisivama.

¹²Nte puha rataura mwiaqaa vaisi mpovanto Kotira nraamwu hoqarera hiro kyuqe inraikyaqo mwi nraamwunra hoqaananro. Mwiva kori orive, munima orive, mpo ori kyuqerave, vara kyero kyuqema kyero mwi nraamwunra hoqa taananrove. Mwiva mwitaama kyero hoqairaro mpovanto kyatarive, nramwuhive, taquve, mwi inraikyara vara kyero hoqaananrove.

¹³Vaisi mpohua mpohua mwitaamaqi vivaro nraakiara ekyara entaqaa Kotiva

mwihua hoqa tera qovarama kyairaro qoqaama vahiananro. Mwi entara qiavanto itaintema kyero Kotiva mpohua mpohua kyaiqa varatera qovarama kyero mwataara hiqaro taqaananrove.

¹⁴Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiqaro taqairaro hia itamwa kyairera, mwi vaisiva nai kyoqaa qioma varaananro.

¹⁵Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiraro itamwa kyairera, mwi vaisira nraamwu ekyaa itamwa kyaananro. Mwiva nraamwu hoqa taaninra ekyaa itamwa kyairaro vaisi mwiva nraahu qati variraro mwiva qiaqitairo qatinani nritarero varintema kyero variqaro hia kyoqaa varaananro.

¹⁶Nkye hiave ntapihiavo? Nkye Kotira nraakye qora variqata Kotira nraamwu kyotata nraamwu votima kyeta variavaro Kotira mwanraquravanto nkyi utaqi varihata variara.

¹⁷Nkye Kotira nraamwu kyuqehua variarara tiro, mpovanto nkyiqitairo mwi nraamwunra vara uaqiama kyairera, Kotiva nai mwi vaisiravata vara uaqiamama mwataananro. Nkye Kotira nraamwu mwihua variqatara tita, nkye ntainra vita varivorave.

¹⁸Nkye nkyeta riemwa kyeta api qua riemwaqita vivora. Nkyiqitairo vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyara ntapihi kyauvave, tirera, nte mwi vaisirara tiqana, E mwi quara qaqira kyera Kotira qua nraahu riemwaqira quante. E mwitaa hirata qumina nraakye qoravanto iara hia vu nraato vataavave tivaro Kotiva iara qua okyara ntapihiva vu nraato vataavave giarive, qianinra. ¹⁹Mwi quara okyara mwataamama vahiho. Mwatanyaa okyarara Kotiva tiqaro, Mwi okyarava qumina qua hia quaqqa hirave, tiro. Kotira mpukuqi mwianra mwataama tiro:

Mwatanyaa okyara ntapihiahua
ntaqaaverura kyaiqa vare variavaro
Kotiva nkyiari utua kyaiqara
mwiaqotairo
tuqasaa kyeqaro nkyiari tu vare varira.
(Job 5:13)

²⁰Mwi quava vaiharo mpo quavata
vahiva mwitaama tiro:
Nronravanto Kotiva mwatanyaa okyara
ntapihiahua
su nyaatoqi vahi quara taqaiharo ekyaa
mwi quava
qumina vehi quama vahirove, tura. (Sng
94:11)

²¹Nkye mwi quara riegatama
hia vaisivanto varaani kyaiqarara
nronraqama kye riegata vaisi nrutu
tuaaheraata. Hiavata mwitaa hiata.
(Hia mwatanyaa inraikyavanto
nkyiqa ntaqikyari varirave. Nkye
mwiaqaa ntaqikyari variarave.)
Ekyaa mwi inraikyava nkye hia
inraikyava nraahuma vahi. ²²Nte
Poruvave, Aporosivave, Pitaavave,
mwaa mwatavave, qati variqi vi
okyaravave, qutuvi okyaravave, mate
vahi inraikyavave, nraakiara vahiani
inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava
nkyi kyaahaqa hiari inraikyava nraahu
vahirara tiro, ekyaa mwi inraikyava
nkye hia inraikyava nraahuma vahi.
²³Mwitaa ihata nkyeta mwihua
Karaisiranivanto variavaro Karaisiva
mwiva Kotiranivantoma variro.

**Poruva nte Karaisira kyaiqa
vaisi varuvave tura**

4 Nkye tiri kyaiqara riegata
mwataama qiata. Tiriara
nkyenramwu Karaisira kyaiqa
vaisinramwu Kotiva uqeta tai quara
timwa qovara hi varia vaisihua
variavo qiata. Kotiva mwi kyaiqaraqaa
ntaqikyiate tiro, tiri nronraqama kyaira.

²Mpora kyaiqaa ntaqikyari vaisiva
nataama kyerove kyaiqa varaanaro?

Mwi vaisiva hia qoriri hiraitiro, ntapihi
kyero nai nronra vaisi kyaiqaa
ntaqikyiro quananro. Mwi quara
rieganama nte ntapihi kyena Karaisira
kyaiqa vareqana nkyiqa ntaqikyari
varura.

³Nte Kotira kyaiqa vaisi variqana nkyi
Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyari vari-
arita nkyeve, vaisi mpovantove, ni tukya
hiqata ni kyaiqara uaqia hi kyaiqarave,
kyuqe kyaiqave, tivave nte hia mwianra
nronraqama kyena riaaninra. Ntevata
hia ntena kyaiqara riegana tukyama kye
mwi kyaiqara kyuqerave, mwi kyaiqara
uaqia hirave, qianinra.

⁴Nte ntena kyaiqara riegana ni
kyaiqavanto qio vaihoma tina. Nte
mwitaa qiaro qutaave ni kyaiqavanto
qio vahiananro? Niqaa ntaqikyari variva,
mwiva nraahuma ni kyaiqa tukyama
kye taqero kyuqe hirave hia kyuqe
hirave qiananro.

⁵Mwianra riegatama haunri nkye
paporuqa hiqata mpora kyaiqara
kyuqe kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave,
tivora. Nkye qaqira kyeta tiri vunyaa
vaisivanto qaiqaa tumuani entara
vekya variata. Mwiva mwi entaraqaa
vaisivanto entaqi variqaro uqeta taani
kyaiqara qovarama kyaananro. Mwiva
vaisivanto nai vu nraatoqi riemwa taani
inraikyara qovarama kyaananro. Mwiva
mwitaamaqiro viraro mwiaqaatairo
Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa varera
taqeqaro kyuqe kyaiqave, uaqia hi
kyaiqarave, qiananro.

**Korintivanto nkyiari
nyutu tuaaherora kyaara
Poruva mwihua tura**

⁶Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara
riegana nte teta Aporosikyaqaa ntumwa
kye turave. Nkye mwi quara riegatama
Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara
mwia hia nraatara kyeta ntainra vita

variqata hia vaisi mpo nrutu tuaahereta mpo nrutu vara mwataniqa hiata.

⁷Ni katao, Tavave iara e vaisi nronravanto variaro tiho? Hia mpovanto iara mwitaa tiho. Qio qutaave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i mwiho? Nanraqamave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i mwihaana e ntena kyauquqo vara taurave timwa kyera e ena mwahuta tira hiaro?

⁸Qikye, nkye Korintiqinaahua mwamwaahuave, qutaave nkye Kotiva hi inraikyara ekyaa vataahua variavo? Qutaave nkye airi inraikya vataahua variavo? Tire hia nkyi kyaahaqa hurata nkye nkyetaraa variqata qutaave nkye nritare vunyaa nraakye qora variavo? Nkye qutaqaama kye nronraqama vivaqe nte nkyiara qamwateqana tire nkyi kyapata nronraqama vita ntaqikyiqata variataarave.

⁹Nte ntena riemwa kye mwitaama tina, Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrahua varuraro Kotiva tiri vara ekyaa tokyaqaama vatero. Nramwutaa sitaqi ru kyarera utuavata ekyaaahua mwihua nraahu taqaantema kyetama mwata mwaaqaanaa nraakye qoravanto-vata nyaamwunyaahuavata tiri taqeta.

¹⁰Tire Karaisirara riegata Karaisira qua nkyi timwa nyi varurata qumina nraakye qoravanto tiriara nkye hia vu nraato vaihua variavo ti variara. Mwihua tiriara mwitaa ti variavata nkye ekyaa qua riaahua votima kyeta Karaisira qua rie variara. Tire Karaisirara riegata tire uqenraunra vaisihua varurata nkye kepukya vaisi votima kyeta variara. Tire Karaisirara riegata tire varuraro tiri nrutuvanto mpiato vaihata nkyi nyutuvanto virito vahintema kyeta nkye variara.

¹¹Tire Karaisirara riegata haaruvata, mate mwaa entaravata, hia kyara vaiharo tiri mpoqama kye nraataa ihata varunanra. Tiri tuavaaqa nrahitiro

uaqia aaqia ihata varunanra. Tiri ntuqutu kyeqa vataavata varunanra. Tire hia kyueqama kye mwatukya kuaaqi variraitita, tire mpoqi mpoqi nrohi varunanra.

¹²Tire munima kyeqa kyara varaare tita, teta kyauquqo toqaamwu tukyeqa kyaiqa vare varunanra. Mpovanto tiriara mwaaquqa hi quara tihata tire hia nanrianra mwaaquqa hi quara tiraitita, tire Kotirara mwi vaisira kyueqama mwataante tunanra. Tiri uaqiama timwa taavata tire hia Kotira kyaiqa qaqira kyairaitita, tire kepukyaqama kye mwia kyaiqa varaqita vunanra.

¹³Mpovanto tiri nrutu vara mwataniqa hiqaro unra tihata tire hia nanrianra mwitaa tiraitita, tire mwianra kyuqe qua nraahu tunanra. Tire mwitaamaqi viqata Karaisirara riegata varurata kyara viti qaqira kyaantema kye qumina nraakye qoravanto tiri qaqira kyaarave. Mwaa entaravata mwihua tiriara vehi vaisi qumina inraikyavantove ti variara.

¹⁴Hia nte nkyi kyauruariveravauma mwaa quara qara ntina. Nkye ni nraaqiara kyueghua votima kye varivaro nkyi su nyaatovanto ntapihirata variate tinama, mwaa quara qara ntina.

¹⁵Vaisi 10,000 vanto nkyiara tiqata, Tire nkyiqa ntaqiky i varurahuave. Nkye mwataama kye Karaisira qua riemwaqita quate, tivera, nkye mwaa quara riaata. Mwihua mwitaama varivaqevata nte nkyi sova kuaikuvanto nraahuma varianinra. Nte nraante Karaisira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiavata nkye Karaisira aanraqaa vurara tina, nte nkyi sovaqama vurama.

¹⁶Nte nkyi sova varuvara tina, nte nkyi su nyaato nyianrita nkye nte nrohunte kye nrohiata.

¹⁷Nkye mwitaama kye nrohiate tina, nte Timotira titaariro nkye hinani qua-

nanro. Nte Timotirara ni maaquve tuqaro ni mutukyavanto mwianra mpo-qiavata vahira. Mwiva tiri vunyaa vaisi mwianra nraahu rieqaro mwia kyaiqa vare vari vaisivama variro. Nte Timotira titaariro mwiva uro nte mpoqi mpoqi nrohiqana Karaisirara nraakye qora timwa nyuntema kyena ntenavata mwi quara riemwaqi viqana Karaisira aanraqaa nrohurara ntapihi kyero nkyi timwa nyianri.

¹⁸Nkye mpo hiahua tiqata, Nianra mwiva hiamu qio mwaini tiri taqarero nrriananrove, timwa kye qamwateqata nkyeta nrutu tuaahere variara.

¹⁹Tiri vunyaa vaisivanto qiove tiraqe nte qioma nkyi taqarera qamwanrama uro ntaaninra. Nte quariva uro variqana nkyiari nyutu tuaahere variahua taqarera. Hia nte mwihua qua nraahu riarera. Nte mwihua kepukyavata taqarera.

²⁰Kotiva ntaqikyai vaisiva, mwiva hia qua nraahu timwaqiro quanano. Mwiva Kotira kepukyara variqaro Kotira aanraqaa quanano.

²¹Nkye hia ntapihi kye nrohi varira kyaara nte kyapipivata vare quaninranrave nkyi mwutukya vahiho? Nkye ntapihi kye nrohiarara riekana nte uro nkyiara po tina nkyi kyuqema nyataaninranrave nkyi mutukya vahiho? Nkyetavanto tivaqe riaari.

Quara vairiqa hirikye nkyiqitairo vaisi mpovanto api nrohi variho tura

5 Quavanto viro nrinro ihana nte riauqaro nkyi utaquitairo quara vairivanto nrohia okyarava qovarama viho. Qikye, Kotira qua hia riaa nraakye qorahua mwitaa hiarara uaqia hi kyaiqarave timwa kye hia mwitaa hiarave. Mpo-vanto qua ni timwa mpihana nte riauqaro vaisi mpovanto nai qora nraata varatero nrohi variho, qiara.

²Mwiva nkyi utaqi variqaro mwitaa-maairo nrohi varihata nkye nanra in-

raikyara riekatave nkyeta mwahuta ti variavo? Nkye hia nkyeta mwahuta tiraitita, nkye ntataataarave. Nkye ntateqata mwi vaisira titaivaro nkyiqitairo quataarave.

³Mate nte nyianrani variqana hiamu qio mwi quara nkyi kyapata variqana avuqavu hiarava aanra vahiho. Nte nyianrani varura, mwianra nte hiamu nronraqama kye riena. Tiri vunyaa vaisivanto ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma nyianrani variqanavata mwi quara avuqavu hianinra. Nte nkyi kyapata variqana mwi quara avuqavu huntama kyena vaakyama mwi vaisira ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

⁴Mwianra riekana nte nkyiara mwitaama tina. Nianra mwiva tirivata variho timwa kyetama nkye mwi vaisira qua riarerata ntuvaantua hiata. Nkye ntuvaantuama vita varivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi nronraqama kyairata nkye ntuvaantuama vita variqatama ⁵mwi vaisira nkyetaqitai titaivaro mwiva nanrinraa variqaroma Saataaninra kyaiqa varaqiro quanano. Nkye mwitaa hivaro mwi vaisiva nai mwamwantaqo Saataaninra kyaiqa varaqiro viraro vu nraato ntapihi viraro uaqia hi kyaiqara qaqira kyairaro ekyara entaqaa mwia mwanraquravanto qio variraro Kotiva mwia nyaamwuni vitaari.

⁶Nkye qumina nkyeta mwahuta tivora. Nkye mwaa quara ti variara riarave. Qamaa pataqia taupa tairaro ntenraanriva ekyaa hini qamaa mwiaavata ntenra kyaananrove.

⁷Vaisi mwiva taupataira votima kyero varira nkye qamwanrama kye mwia titaivaro mwiva uaqia hi kyaiqara varaiva hia nkyi utaqi varirata nkye qio variqi quata. Nkye qio varivaro mwia uaqia hi kyaiqava nkyivata uaqiama nyataankyora. Vekyahu nyato kyarara omwata nraani entaraqaa sipisipi nraati

ru kyaintema kyero tiriara rieqaro Karaisira ru kyora.

⁸Karaisira tiriara ru kyorara tita, nri-vaqe vekiya nyato kyarara votima kye nreqata taupataira vatama kye mpereti uta taira qaqira kye, mpo mpereti hia taupataira vata uta taira nramwaqi quara. (Mwi quara okyara tirera nri-vaqe Kotira aanraqaa nrohiqatama uaqia hi kyaiqara qaqira kye kyuqe kyaiqa qutaa kyaiqa nraahu varaqi quara.)

⁹Tauraa nte nkyini qara mpo vara kye nkyi timwa nyiavaraqi mwitaama tina, Nraakye qora api qaraqita nrohihuavata hia kuaaqi variate, qiavarave.

¹⁰Nte mwi quara tiqana hia nte quminahua hia Iesusira nraaqiaraqa hiahuara turave. Hia nte qumina nraakye qora airi inraikyara mwutukya nti-hata variahuarave, mpuara vare vari-ahuarave, unra mwanriqa nrutu tuaa-here variahuave, hia nte mwihuara turave. Nkye mwi nraakye qorahua qaqira kye nkyetaraa varirera hivera, mwia nkye mwaa mwatara qaqira kyetama nkyetaraa varivarave.

¹¹Nte tohare hia nte qumina nraakye qora mwihuara turave. Nte vaisi mpovanto tiqaro nte Iesusira nraaqiarama varuqo timwa kyero uaqia hi kyaiqara varaaninra mwianrama tuqo. Ni qua okyaravanto mwitaamama vahiho. Vaisi mpovanto tiqaro, Nte Iesusira nraaqiara nkyi sata sakyaama varuqo, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva mpo nraakyevata nrohiarivave, airi inraikyara mwutukya vahiarivave, airi inraikya vare vari-arivave, unra mwanriqa nrutu tuaa-here variarivave, mwiva mpora nrutu vara mwataniqa hiqaro unra qua qiari-vave, mwiva uera nramanri nreqaro uera ntaarivave, mwiva mpuara uti vari-arivave, mwiva mwitaa hi variariva nkyiara nte nkyi sata sakyaave tirata nkye mwia qaqira kye mwia nraatu aatu hita hia mwiaavata variqata kyara

nraatema tuqo. Ni qua okyara vaakya tuva mwitaamama vahiho.

¹²⁻¹³Hia Kotira nraakye qora qumina nraakye qora mwaaqani variahua hia nte mwihua qua avuqavu hirerave. Mwi-hua kyaiqa tukya hianinra mwia hia ni kyaiqavauma, mwia nai Kotivama mwia avuqavu hiananro. Qio nkye hia qumina nraakye qora variavo. Nkye Iesusira nraakye qoravantoma varita. Haunri nkyiqitairo mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyairata nkye tiqata, Kyai qaqira kye hia avuqavu hiare, tivora. Nkye qamwanrama kye mwi quara avuqavu hiata. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tina. Mwi quava mwataama tiro:

Vaisi mpovanto nkyi utaqi variqaro uaqia hi kyaiqara
varaaninra nkye titaivaro quarive, tuqo.

(Lo 13:5)

Qua vahirera, nkyetavanto mwi quara avuqavu hiate tura

6 Nkyiqitairo mpovanto nai qata vakyaqa qua vatarera hiqaro haunri mwiva uro hia Kotira qua riehua mwi quara avuqavu hiate qiankyora. Mwiva nkye Kotira qua riehua ni qua avuqavu hiate qiari.

²Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara Kotira nraakye qoravanto variqata mwihua mwaa mwataraqa varihua qua avuqavuma hivara. Nkye nraakiara mwaa mwataraqa varihua qua avuqavu ihua variahuara tita, nkye nanraqamave mate mwaa entara pata qua mwiqianinra hia avuqavu hita?

³Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara tire nyaamwunyaahua mwihua quavatama avuqavu hiananra. Tire nyaamwunyaahua quavata avuqavu hiarahuara tita, tire qioma mwata mwaaqaanaa quavata avuqavu hiananra.

⁴Nkyiqitairo ko ti quava qovara hirata nkye mwi quara avuqavu hirerata nkye qumina mwaqaanyaa vaisi, hia Iesusira nrutu tuaahere huara mwi quara avuqavu hiate tivora.

⁵Nkye mwitaa hiqata kyauruataarave. Nkyi sata sakyaa taaratanavanto inronra hivera, hiave nkyi utaqa vaisi mpo kyuqe vu nraato vahiva, mwi quara avuqavu hiariva variro? ⁶Nkyiqitairo kyuqe vu nraato vahiva mpovanto mwi quara avuqavu hiataara hia mwitaa hiavatama nkyi qata vakyaa mwihua mwi quara vareqata qumina vaisi hia Kotira qua riaahua hianani vi varita.

⁷Nkye nai ko ti nai ko ti hiqatama nte taqauqata nkye Kotira qua qaqira kyeta mwia aanraqaavata hia kyugema kye nrohi variara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye qaqira kye qiove qiataara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyini mpo inraikya mpuara varairata nkye hia mwiaqaa qua vataraitita, qiove qiataara.

⁸Mwitaa hiataara nkye uro nai uaqiama mwate nai uaqiama mwate hiqata naini naini mpuara vare variavo. Qikye, mwihua nkyi sata sakyaa variavata nkye mwitaa hiqata mwihua uaqiama nyate variavo.

⁹Nkye hia mwaa quara riarave iho? Qora kyaiqa vare varihua hia Kotiva ntaqiky mwtukuyaraq qio vivarave. Vaisi mpovanto nkyiara mpo qua unra qua qiankyora. Api qaraqita nrohihuave, unra mwanriqa nrutu tuaaherehuave, nraata vaati ntuqeqaama kye api nrohihuave, nkyiari hena vaisive nkyiari hena nraakyeavata api nrohihuave, ¹⁰mpuara uti varihuave, airi inraikyara mwutukya ntirata vare varihuave, uera nramanri nreqata uera nte varihuave, mpora nrutu vara mwtaniqa hiqata unra qua ti varihuave, mpova hi inraikyara unraqanraama kyeqa vare varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare vari-

hua hiam qio Kotiva ntaqiky mwtukuyaraq vivara.

¹¹Nkye hini uhua haaru mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varura. Nkye mwitaa varuvaro nkyiara Kotira kyaiqa nraahu varaqita quate tiro, Kotiva nkyi mwutukya vu nraato hiqama nyatero. Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara riero nai mwanraquraravata rieqaro Kotiva nkyi avuqavuma nyataira.

**Karaisiva tiri huvantu
kyairaqaatai tire uaqia hi
kyaiqara varaqi quarorave tura**

¹²Mpovanto tiqaro, Karaisiva ni huvantu kyaihana nte qati varuvara tina, nte ekyaa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qioma vare variariro Kotiva hiam nianra qao qiananrove, qianinra nte nai mwia mwataama kye timwa mwinrenra. E ekyaa kyaiqa qio varairarovata hia ekyaa mwi kyaiqava i qio kyaahaqa hiananrove, qianinra. Nte ekyaa kyaiqa qio varaariva variqanavata nte hia ekyaa kyaiqa varaqina virerave. Nte ekyaa kyaiqa vare variariro kyaiqa mpovanto niqaa ntavaaqavu kyeru ni ntaqikyiqiro quankyorave.

¹³Mpovanto tiqaro, Kyaravanto vaisi vikyokyaqi quariva vaiharo vikyokyavanto kyara nraanriva vahirave qiananro. Qio mwi inraikyava quaahaqa vahi inraikyarara tiro, nraakiara Kotiva kyaravata vikyokya mwiavata taiqama kyaananro. Mwi inraikyava quaahaqa vaiharo vaisivanto quaahaqa variara. Mwitaa hirara tiro, vaisivanto api mpo nraakye mpo vaisivata nrohiqaro nai mwamwanta Kotira vuqaa vara uaqiama kyaananro. Vaisivanto nai mwamwantaqo Karaisira kyaiqa varaqiro viraro Karaisiva mwia mwamwantaqaa ntaqikyiananro.

¹⁴Kotiva tiri vunyaa vaisi qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva nai kepukya

mwiaqo tirivata qioma qati vara sivuma kyaananro.

¹⁵Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mpoqiani mpoqianivanto Karaisira mwamwantama vahiho. Qiove Karaisira mwamwantaqaatairo mpo mwamwanta vara kyeru api qaraqiro nrohi variani nraakyeru mwamwantaqaa taaqau tairaro vahiananro? Hia qio mwitaa hiananrove.

¹⁶Nkye hia ntapihiarave? Vaisivanto api qaraqiro nrohiani nraakyeravata nrohi variraro mwitanahua nyamwantavanto kuua mwamwantama vahiananrove. Kotira mpukuqi mwianra mwataama tiro:

Mwitanahua nyamwantavanto kuua mwamwantama vahiananrove, tura. (*Okyara 2:24*)

¹⁷Iesusira nraaqiaravanto hia mwitaama kyeru variananro. Tiri vunyaa vaisivata taaqau viro variariva variraro mwitanahua mwanraquravanto kuua mwanraqurama vahiananro.

¹⁸Api qaraqiro nrohiraqaatai nkye ntuvaihaaqita qatiraqaa variata. Mpovanto uaqia hi kyaiqara hini hira utiva hia mwia mwamwanta uaqiama kyaira. Mwiva api qaraqiro nrohiqaroma nai mwamwantavata vara uaqiama kyaira.

¹⁹Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mwiva Kotira mwanraquravanto variqiro vi vari nraamwuvama vahiho. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro mwia mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqiro vira. Nkye hia nkyetavanto nkyetaqaa ntaqikyiahuavauma. Nkye Kotiranivantoma varita.

²⁰Kotiva nai mwaaqu nkyi nyinro nkyi kyoqaa utu tairara tita, nkye Kotiranivanto variqata nkyeta mwamwantaqo Kotira nrutu tuaaheraata.

Poruva nraata vaati vare okyarara tura

7 Nkye ni kyapara hiqata qara ntumwa taa quara nte nkyita timwa nyinrenra. Qioma vaisivanto hia nraakye vararaitiro, qati variqiro quananro.

²Nte mwi quara tiqanama taqauqata vaisivanto nraakyevanto mpo nraakyevata mpo vaisivatama kye api nrohi variava tuqara vihana nkyevata mwi kyaiqara utivo tina, mpo qua mwitaama tina: Kyavata ekyaa nraakye qoravanto nraata vaati vareta variate, tuqo.

³Vaisivanto nai nraata kuua mwamwantavanto variqaro mwiva nraakye kyakya hianinranra hia qao tiraitiro, mwia kyuqema mwataari. Nraatavantovata kuua qara hiari. Mwitanahua mpovanto mpora kyuqema mwatairaro mpovanto mpora kyuqema mwateqatatana variata.

⁴Nraakyevanto hia nai mwamwantaqaa ntaqikyvi variharo mwia vaativanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyvi varira. Kuua qarama kyeru vaativanto hia nai mwamwantaqaa ntaqikyiharo mwia nraatavanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyira.

⁵Vaatiaravata nraataravata nte mwaa quara tirera. Nkyetana mwamwanta ntuvantua hi okyarara hia mpovanto qao qiari. Nkyetana qua taaqaute tiqata, Nriqetana Kotiravata mwi iherara qua qiare ti, qioma nkyetana qati variqi vivara. Nkyetana mwitaamaqi viqata Kotiravata qua tira taiqa kyeta mwiaqaataita qaiqaa mwamwanta ntuvantua hiata. Haunri nkyetana nraahumwa nraahumwa varivaro Saataaniva nkyitana mwataara hirata nkye mpo nraakyeve mpo vaisivata nrohi kyevara.

⁶Nkye mwi quara ni kyapara hiqata qara ntumwa taarara tinama, nte

nkyita timwa nyina. Nte hia mwi quara kepukyaqama kye vateqana nkye mwi quara nraahu vataqita quatevauma tina. Nte qati mwi quava nkyita kyaahaqa hiarive tinama mwitaa tina.

⁷Nte nkyiara mwataavatama tina, Ekyaa nraakye qora ni votima kye varivaqe nte mwianra qiove qianinra. Qio nte ntapihi kyauqaro Kotiva mpo vu nraato vaisi mpo mwihanro mwi vaisiva nraakye varatero variharo, Kotiva vaisi mpove nraakye mpove mpo vu nraato mwihanro mwiva ehaara variqi vi varira.

⁸Mwanraataravata, qumwanraanravata, saati qutu quavata, tetoqa varia nraakyehearavata, nte tirera. Nkye ni votima kye nkye qati varivaqe nte nkyiara qiove qianinra.

⁹Vaisivantove nraakyevantove hia qio qati variaqara hirata qioma nraata vaati varevara. Haunri qati varivaro vaisiarave, nraakyerave, mpoqama kyero mwutukya ntirata mwia rirante qati variqi vivora.

¹⁰Nraata vaati varaahua nte mwaa quara timwa nyinrenra. Mwaa mwi quara hia ntena riemwa kye tuqo. Tiri vunyaa vaisivanto timwa tairama. Mwiva nraakyea mwitaama tiro: Nraakyevento hiam qio nai vaati ekyaara kyero quanarove. ¹¹Mwiva nai vaati qaqira kyairera, mwiva hiam uro mpo qoraisi vararaitiro, qatima variarive. Mwiva nai vaati qaqira kyero uro nanrianraa vari taqero kyai nte ntena paativanto hinani nrumu ntante quankye timwa kyero mwiva qioma nai vaatintiro uro varianarove, tiro. Mwitaa timwa kyero tiri vunyaa vaisivanto mwia vaatiaravata mwitaama tiro: Vaisivantovata hia nai nraata qaqira kyaanarove, tiro.

¹²Nte hini mwihuara mwaa quara tirera. Mwaa mwi quara hia tiri vunyaa

vaisivanto timwa tairavauma. Nte ntena mwi quara tirera. Iesusira nraaqiara mpovanto variraro mwia nraatavanto hia Iesusirara qutaave qari nraakyea variqaro nai vaatiara tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, nte i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia vaativanto mwia qaqira kyaari.

¹³Iesusira nraaqiaraqa hiariva nraakye mpovanto variraro mwia vaativanto hia Iesusirara qutaave qiariva variqaro nai nraatara tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia nraatavanto mwia qaqira kyaari.

¹⁴Vaativanto hia Iesusirara qutaave qiariva nai nraatantiri variqi viraro Kotiva mwia nraatara rieqaroma mwi vaisirara qutaama mwiva mwia vaativanto variho qiananro. Nraakye mpovanto hia Iesusirara qutaave qiariva nai vaati Iesusirara qutaave qiani vaisiravata variqi viraro Kotiva mwia vaatiara rieqaroma mwi nraakyerara qutaama mwiva mwia nraatavanto variho qiananro. Kotiva hia mwitaa qianinravauma mwitanahua nraaqiara mwata tehua qumina nraakye qoravanto apiqama kye mwata taa nraaqiarahua votima kyeta varivara. Mwitana nraaqiaravanto Iesusirara qutaave qia nraakye qorahua nraaqiara votima kyetama varivara.

¹⁵Hia Iesusirara qutaave qiariva nai nraatave, nai vaative, qaqira kyarera hirera, kyairaro mwitaa hiari. Mwiva qaqira kyero virera hiraro qioma vaativantove, nraatavantove, Iesusirara qutaave qiariva mwia tuta kyairaro quanarove. (Mwia hia tuta kyairaro virera, mwitanahua inronra hiqatama varivara.) Mpora qihaakyama mwatairaro mwiva ina qihaakyama mwatero mwitaamaqita quate tiro, Kotiva tiri nraanrama taira.

¹⁶Mwianra rieqanama nte mpo hiahua mwihua nyaatavantove saativantove hia Iesusira qua riaahuara mwitaa tirera. Nkyi saativantove, nkyi nyaatavantove, nkyiara rieqata Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho, hiave Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho? Nkye mwihua kyaahaqa hi okyarara hia ntapihivo.

**Iesusira nraaqiaraqama quavaro
nkyi mpo kyaiqa mpo kyaiqa
nyinra qaqira kyevorave tura**

¹⁷Haaru nkye varuvaro Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa tiri vunyaa vaisivanto kyaiqa tukyama kyero nkyi kuaiqia kuaiqia nyunranra rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye variqata nkyeta nanra kyaiqave tutura mwianra nraahu riemwaqita quate, tuqo. Nte mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana Iesusira nraaqiara variahua mwi quara nraahu timwa nyiqina nrohurave.

¹⁸Iutaa vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva haaru nai mwamwanta toqakyaarara hia kyaauruari. Mpo mwatanana vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva hia nai mwamanta toqa kyaari.

¹⁹Mwamwanta toqe okyaravave, hia toqe okyaravave, hiam mwi okyarava vaisi kyaahaqa hiananro. Nkye mwi okyarara hia nronraqama kye riaata. Kotira qua kyuqema kye riemwaqi vira, mwianra nronraqama kye riemwaqi quata.

²⁰Nkye mpo kyaiqa vare varivaro Kotiva nkyi nyaanraanrihua nkye mwi kyaiqara vareqata variata.

²¹Mwi entara vaisi mpovanto nai kyaiqara rieqaro i rupa tovara e mwia kyaiqave vare varurarove Kotiva i nraanronra? Qio mate i rupa taira hia mwianra nronraqama kyera riaana. I

huvantu kyaari aanrava qio vahirera, e qioma qati vinanra. ²²Tiri vunyaa vaisi Karaisiva vaisi mpo rupa taaninra nraanrainranro mwi vaisiva nai rupa taaninranra hiam nronraqama kyero riaananro.

Nte mwi vaisirara mwitaa qiante tirera: E tiqara, Karaisiva Saataaninraqaatairo ni huvantu kyaihana nte qatinani varuqo, tiqara variqira quana. Mwia votima kyero hia rupa taari vaisiva qumina vaisivanto variraro Karaisiva mwia nraanrainranro mwi vaisiva Karaisiva rupa tai vaisivama variananro.

²³Kotiva nronra kyoqaa Karaisiraqo nkyi huvantu kyairara tita, nkye qumina vaisivanto nkyi rupa tairata mwia kyaiqa vareqata Kotira kyaiqa hia varevora.

²⁴Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa nkye mpo kyaiqa vare varura, mwi kyaiqara nraahu matevata varaqi viqata Kotiravata variqata kyuqema kyeta nrohiate.

**Poruva qaraahahua hia nraata vaati
varaahuaravata tetoqaravata tura**

²⁵Nte nkyi qaraakya nraakye qora hia nraata vaati varaahuara tirerama. Nkyiara hia ni vunyaa vaisivanto qua mpo timwa mpihana riaura. Ni vunyaa vaisivanto nianra po timwa matero ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vaisi varuvara tina, nte nkyiara ntena riemwa kye qua timwa nyianinranra nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata qutaave qiata.

²⁶Mwaa entara uaqia hi entara muanra vahi entarara tina, nte mwianra rieqana nkyi vaisiara mwitaama tina, Nkye mate nataama kye varira qio mwivau variqita quate, tuqo.

²⁷E nraakye vaakya varaterava hia mwia qaqira kyenananra riaante. E

ehaara varirava hia uro nraakye varenanra riaante.

²⁸E uro nraakye varenanra mwia hiamia e Kotira qua nteqa kyenandra. Qioma mwitaa hinandra. Mwanraatavantovata uro qoraisi varairera, mwiva mwitaa hiqaro hiamia Kotira qua nteqa kyaananro. Qioma mwitaa hianandra. Mwaa entara nraata vaati varehua nronraqama kye muaandra ntaani inraikyara varaqi vivara. Nkyevata mwi muaandra varevo tina, mwianra rieqanama nkye hia nraata vaati varaate, tuqo.

²⁹Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara qua tuva mwia okyara mwataamama vahiro. Tire mwata mwaaqaa variara entava pataqiamama vahiro. Mwianra rieqatama nkyiqitai nraakye varehua hia nraakye varehua nraantantamwa kye variqi viqata Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi quata.

³⁰Nkye hia mwatani airi enta qati variqi virara rieqatama nkyiqitai ntatehua mwihua hia ntatehuara nraantantamwa kye variqi viqata Kotirara nronraqama kye riemwaqita quata. Kuua qarama kye nkyiqitai raihi varihua, mwihua hia raihihuara nraantantamwa kye variqi viqatama Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi vivata nkyiqitai mpo inraikya mpo inraikya kyoqaa hi varihua hia mpo inraikya vatehua nraantantamwa kye varaqi quata.

³¹Nkye munima kyaiqave, kyoqaa kyaiqave, varehua hia mwi kyaiqarara nronraqama kye riemwaqita quata. Mwaa mwatara mwia kyaiqa okyaravata taiqe variharo mwiva taiqaani entava qaumato vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotira kyaiqara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata variqi quata.

³²Ni kyakya hiva mwitaamama vahiro: Hia nkyi mwutukyavanto mwata mwaaqaanaa inraikyara mpoqama kyero vahiari. Hia nraakye

varaari vaisiva variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi qamwata mwatarero mwianra nronraqama kyero rieqaro mwia kyaiqa nraahu varaqiro quananro.

³³Nraakye varate variari vaisiva nai nraata qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyero riemwaqiro quananro.

³⁴Mwiva mwitaa hiqaro hia Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quananro. Mwiva Kotira kyaiqaravata, nai nraata kyaiqaravata, riemwaqiro quananro.

Mwanraatavantove, hia vaati varaari nraakyevave, variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi kyaiqara nraahu riemwaqiro quananro. Mwiva nai mwanraquraqotairovata nai mwamwantaqotairovata mwia kyaiqa nraahu varaqiro quananro. Vaati vataa nraakyevanto variqaro mwiva nai vaati qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwaa mwataraqaa vahi inraikyarara nronraqama kyero riemwaqiro quananro.

³⁵Nte mwaa quara tiqana nte hia nkyi antuareqanavauma tina, nte nkyi kyaahaqa hiqanama tina. Nkye aanra kyuqe hiraqaa nrohiqata Kotira kyaiqara nraahu riemwaqi viqata hia mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwaqita quate tinama, mwitaa tura.

³⁶Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraata vararaitina variariva mpo nraakyevata nrohiankyorave, qiariva mwi vaisiva qioma nraata varaananrove. Mwiva mwitaa hiqaro hiamia Kotira qua nteqa kyaananrove.

³⁷Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraakye vararerave. Nte qioma ehaara variqana qati variqina quaninrave, timwa kyero mwitaamaqiro viqaro kepukyaqama kyero variqiro quariva, qioma mwi vaisiva mwitaa hiqaro ehaara variqiro quananro.

³⁸Nraakye varaariva, mwiva qio kyuqema hiananro. Hia nraakye vararaitiro chaara variariva, mwiva mpoqiavata kyuqe hiananro.

³⁹Vaativanto qati varirera, mwia nraatavanto mwikyantiri nraahuma variqiro quanano. Vaativanto qutu viraro mwi nraakye qoma nai kyakya hiani vaisira varaanano. Mwiva mpo qoraisi vararera hiro Iesusirara qutaave qianinra nraahuma qio varaanano.

⁴⁰Nte ntena riemwa kye mwi nraakyerara tiqana, Mwi nraakye hia qaiqaa qoraisi varairera, mwiva qamwateqaroma variqiro quanano vema, tina. Nte mwitaa tiqanama Kotira mwanraquravantovata nte tu quara kuua qua mwia nraahu qiananrovema tina.

**Unra mwanriqani vate kyarara
qiove nraananrave hiave
qio nraananrave? tura**

8 Nkye ni kyapara hiqata qiove tire maaketiqitai unra mwanriqani vate kyarara munima kye vara kye nraananrave qia quara nkyita timwa nyinrenra. Haunri nkye paparuqa hita tiqata, Tire mwi quara okyara ntapihi kyaurahua qoma mwitaa mwitaa hiananrave, tivora. Nkye mwi okyarara ntapihi kyaurahuave tiqata nkyeta nrutu nraahu tuaaherevora. Hia mwitaa ti quara mwiaqo mwi quara avuqavu hiata. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vateqatama mwi quara avuqavu hiata.

²Vaisivanto hini qua okyara nraahu ntapihi kyero haunri mwiva tiqaro, Nte ekyaa qua okyara ntapihi kyauqo, qiankyorave.

³Kotirara mwutukya vahiari vaisiva variraro Kotiva mwi vaisira ntapihi kyero taqero ni nraaqiarave timwa kyero ma mwia kyaahaqia hiananro.

⁴Mwi quara riekana nte unra mwanriqani vate kyarara tirera. Tire

ekyaahua ntapihi kyauraro unra mwanriqavanto qumina inraikya nraahuma vahiho. Tire ntapihi kyauraro qutaa mwanriqa kuaikuvanto Kotiva nraahuma variro. ⁵Mpo hiahua tiqata, Nyaamwunivata mwata mwaqaavata mwanriqa airivanto variqata tiriqaa ntaqiky variavata tiri vunyaa vaisi airivantovata variqata tiriqaa ntaqiky variarave, qiarave.

⁶Mwihua mwitaa qiavata tire tiqata, Mwanriqa kuaikuvanto Kotiva nraahuma variho, ti varunanra. Kotiva tiri tiqovama variro. Mwiva ekyaa inraikya utu taiva varihata tire mwia nraaqiaravanto qati variqi quarahuama varita. Tiri vunyaa vaisi kuaikuvanto Iesusiva nraahuma variro. Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo mwiva ekyaa inraikya utu taira. Karaisiva varihatara titama, tirevata varita. Tire mwi quara riekatama unra mwanriqanra qumina inraikyave tunanra.

⁷Tire mwi quara ntapihi kyaurahua varurata hia ekyaa nraakye qora mwi quara ntapihiara. Mpo hiahua tau-raa unra mwanriqanra riohua, mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita mwihua mwaa entaravata unra mwanriqani vataa kyarara nreta tiqata, Qae, mwaa unra mwanriqani vataa kyarava tiri uaqiama timwa taarivaare, ti variarave. Mwihua mwutukya vu nraatovanto hia ntapihihata mwihua airi nraato tiqata mwi kyarara nramwa kyeta mwihua tiqata, Qae, ni kyauriroma iho. Hia mwi kyarara nraataara vaihana nramwa kyaurave, ti variara.

⁸Mwihua mwitaa ti variavata tire ntapihi kyauraro Kotiva tire kyara nraananra mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Hia Kotiva tire kyara nraananra mwianra riekaro tiri qamwata timwa taananro. Tire mpo kyara aurama te mpo kyara qati nre

hiarava hiama tiri vara mpo qarama kyairaqe tire kyuqema kye Kotira nraaqiara variananra.

⁹Mwi quava mwitaama vahirara tita, nkye hia kyauriraitita, qioma mpo kyara mpo kyara nrevara. Nkye mpo kyara mpo kyara nrehuavata rauriqata variata. Nkye mpo kyara mpo kyara qio nraahu nrehua variavata nkyi henahua Iesusira nraaqiara hini mwihua nronraqama kye nraato tita tiqata, Tire mpo kyara nraanranro tiri kyauruankyorave, ti variahua suqaa nkye ekyaa kyara nraivata mwihua mwia taqeta mwihua uaqia hi kyaiqaraqi tumu ntivorave.

¹⁰Ni qua okyara mwitaamama vahiho. E mpovanto tiqara, Nte qioma ekyaa kyara nraanrinro hia ni toqaamwu ruananrove, tirava uro unra mwanriqa mwaanra nraamwuqi kyara nre variraro i qata mpovanto Iesusira nraaqiara hia kepukyaqa hiariva i taqero mwiaqaatairo mwivavata hia nraani kyarara mwia nraanranro mwia kyauriraro hia nraataara nrauqoma qiananro. Nramwa kyeru mwia kyaara mwi vaisiva Kotira qua nteqa kyaananro.

¹¹Mwi vaisiva mwitaa ihara mwia e tiqara, Nte ekyaa kyara qioma nraanrinrave, qiananra, mwia okyaraqaarama mwi vaisiva tumu ntiro. Karaisiva hia iara nraahu qutu vurave, Karaisiva i qata vakyaa mwianravata qutu vurave.

¹²E mwi kyarara nraanranro i qata mpovanto hia kepukyaqa hiariva apiqama rieqaro kyara vara kyeru nraanrenra, e hia mwia nraahu uaqiamamwatenanra. E Karaisiravata uaqiama mwatara mwia quavatama nteqa kyeenanra.

¹³Mwianra rieqanama nte mwi kyarara nreqana taqaariro mwi kyararaqaara ni kata pakyaa mpovanto tumu ntirera, nte mwiva tumu ntuanqyo

tina, nte hiama mwi kyarara qaiqaavata nramwaqina quaninra.

Poruva Iesusira kyaiqa vareqaro hia kyoqaa varora mwianra qamwatora

9 Qio qutaa hia mpovanto ni rupataihana nte qatima varuqo. Qutaa nianra Karaisiva qua timwa nyianrive tiro, ni nronraqama kyaihana varuvama varina. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua nraantante qutaama nte tiri vunyaa vaisi Iesusira taqauvama varina. Qutaa nte tiri vunyaa vaisi mwia kyaiqa vare varuqata nkye ni kyaiqa mwiaqaatai Iesusira nraaqiaraqama vita variara.

²Mpo ihua nianra hia Iesusiva nronraqama kyai vaisiva variaro tivata nkye hia mwitaa tiraiti, nkye qutaama nianra Iesusiva i nronraqama kyai vaisiva variaro tivara. Nkye mwi quara nraahuma tivara. Nkye Kotira vataqita aanra kyuqeraqaa vivaro mpovanto mwia taqero nianra qutaama Iesusiva mwia nronraqama kyairave qiananro.

³Vaisi mpo ihua niqaa qua vataivera, nte nkyiari mwitaama kyena timwa nyianinra, ⁴Nte Kotira kyaiqa vare variariro tavave nianra qao tiraqe nte kyaravata nraanrivata hia nraaninra? Hiama mpovanto nianra qao qiariva variro.

⁵Iesusiva nronraqama kyaihua mponramwuvata, Iesusira qatanramwuvata, Pitaavavata, mwihua nraakye varate variqi vi variarara tiro, tavave nianra qao tiraqe nte hia mwihua hianta ntevata Iesusiva vataqi quani nraakyeru mpo varena mpo mwatukya mpo mwatukyaqi nrohianinra?

⁶Tire Vanavaasikya Kotira kyaiqa vareqata hiama nraakye qorara kyara timwiate tiraitita, tetatana kyauquqo kyaiqa vara kyeqa tetatana ntaqikyivarunanra. Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuaqitaita tiretana nraahu mwitaa hi varunanra.

⁷ Qikye, qaami vaisivanto qaami kyaiqa vareqaro nai munima kyeqarove mwi kyaiqara vare variro? Qaqao, hia mwiva nai munima kyaira. Mwiaqaa ntaqikyiva mwia munima mwinra. Vaisivanto uaini vara tutairaro tamwa riemwa tairaro mwiva hiave nai tutaaninraqaatairo tamwa hiqu kyoero nraananro? Qaqao, mwia qioma mwitaa hiananro. Sipisipiqaa ntaqikyiva variva, mwiva hiave qio nai sipisipi nraamwa nraananro? Hiama mpovanto mwianra qao qiananro. Mwiva qioma naivata nraananro.

⁸ Mwaa quara tiqana nte hia vaisivanto ti varia quara nraahu rieqana tirera. Kotira mpukuqivata mwi quara okyara vahi.

⁹ Kotiva Mosesira mwi quava mwitaama tiro:

Uiti uru ntakakaru hiarive tiro, puri-makauvanto kyuquqo
mwivau ntamwaqiro viro nrinro
hianinra
hia mwia nro rupa taante. Mwia qati kyairaro

mwivavata uiti uru mpo hira nraanrive, tura. (Lo 25:4) Kotiva mwi quara purimakaura nraahu rieqaro turave iho?

¹⁰ Kotiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tirivata kyaahaqa hirero turave iho? Eo, mwiva tirivata kyaahaqa hirero mwi quara timwa torave. Mwi quara okyara mwataamama vahi: Kyara vara tirero mwata quvuarivavata, kyara vantu varero nrianrivavata, mwitanahua nraakiara mwaa kyarara qioma tetatanavata nraananrave tivara. Qua mwia okyaravanto mwitaama vahirara tita, mwitanahua qioma nrevera.

¹¹ Vaisivanto kyara humwu mwataqi vara tintema kye tire nraante Kotira qua nkyi vu nraato mwutukyaqi vataunanra. Vaisivanto kyara vara tutaira vantin-

tema kye hiave tire uro nkyiqitai kyarave tuavaaqave varaananra?

¹² Vaisi mpo ihua nkyiqitai mwitaa inraikya vareva vahirera, tire nkyiqitai varaarava mpoqiavatama vahanaro. Tire mwi inraikyara mwi inraikyara nkyiqitai varaataama vahivevata hia uro nyaanru timwa kye varaunanra. Tire qaqira kye nkyi mpo inraikyavanto antua kyairata nkye Karaisira qua hia riemwaqi vivorave timwa kye mwiaqaatai tire hia nkyiara mwi inraikya timwiate tiraiti, tire tetavanto tetaqa ntaqikyiqi viqata muaanra nto inraikyara varaqi viqa Karaisira qua nkyi timwa nyiavananra.

¹³ Nkye hia ntapihiarave? Ierusalem-ini Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare variahua, mwihua mwi nraamwunraqitai nkyiari kyara vara kyeqata nre variara. Mwini Kotirani quara vahi aasau rukyeta qia quara mwate variahua quara vahi aasau hini nkyiarivata nraanra. Mwihua mwi kyarara hini nkyiarivata nraavaro Kotiva hia mwihuara tirave.

¹⁴ Kuaa qarama kyero tiri vunyaa vaisivanto qua vatero tiqaro, Ni qua timwa nyiqi vi varihua varivata mwia hiniqama mwihua qua rie nraakye qorahua, mwihuama mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vivata qio variqi quate, tura.

¹⁵ Mwi quava vaihana nte hia mwitaa hurave. Nte haaru nkyivata variqana Karaisira qua nkyi timwa nyiavara mwia hiniqama hia nte nkyiara kyarave mpo inraikyave mpivaqe nte qio variankye qiavara. Nte nkyiqitai mwi inraikyara mwi inraikyara qio varaariva vahuvana-vata qaqira kyaavara. Nte qara mwaa ntiqana nte hia nkye niqaa kyuqema kye ntaqikyiatervauuma qara ntina. Hia nte nkyiara mwitaa tirera. Nte qutu vina hia nkyi kypata variiani entara mwi quara qiataarave. Nkyiqitai mpo inraikyave kyarave munimave hia nyaan-

ruma kye varaurara riena nte qamwate-gana ntena mwahuta ti varuqo. Nkyiqi-tairo hiama mpovanto tiqaro, Nte mwia mpo inraikya mwunraqa mwiva mwitaa tiharo mwia quavanto unra quama vahananrove, qiananro.

¹⁶Nte nraakye qora Karaisira qua timwa nyiqi viqana nte hia ntena mwahuta tirera. Nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara nraakye qora timwa nyianriva nraahuma vahiho. Qikye, nte mwi quara hia qiariro Kotiva niqaa qua vatairape nte uaqiama kyena varianinra. Mwianra rieqana nte hia ntena mwahuta tirera.

¹⁷Hia nte ntena riemwa kye tiqana, Kyai nte Karaisira qua timwa nyiqi quankye, turave. Nte mwitaa timwa kye ntena kyakya hiraqa varaaninra mwia nte qioma mwia qiata kyoqaavata varaaninra. Hia nte mwitaa hirerama. Kotiva ni kyauquqi mwi kyaiqara vatero nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara timwa nyiqi vura.

¹⁸Nte mwitaamaqi viqana nte mwia qiata nanra kyoqaa varaurave? Hia nte kyoqaa varaura. Ni kyoqaa nraahumwa mpo qara hi kyoqaava mwataama kyeroma vahiho: Nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqanama hia munimave mpo inraikyave mpiate timwaqina vuva, mwivama ni kyoqaa vahiho. Nte Karaisira qua nkyi timwa nyiqana qio nkyiqitaina munimave mpo inraikya varaariva vaihanavata nte qaqira kye hia nkyiqitai vare varuva, mwiva mwia ni kyoqaama vahiho.

¹⁹Hia vaisi mpovanto ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisi varurave. Nte qati varuvama varuqo. Nte qati vaisi varura mwianra nte hia nronraqama kye riaraitina, kyai ekyaa nraakye qora Iesusira aanraqaa sita vare quankye tina, nte rupa taahua nraantantamwa kye variqana mwihua kyaiqa vaisi nraahu varirerana varura.

²⁰Nte Iutaa nraakye qoravata variqana mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, Iutaa nraakye qora Mosesira qua okyarara rieqata variqi quantema kye ntevata variqi vura. Nte hia Mosesira qua mwemwaniqa huva variqanavata mwihua Karaisira qua riaate tina, nte Mosesira qua okyara mwemwaniqa hina nrohi varina.

²¹Kuaa qarama kye nte mpo mwatanaahuavata variqana mwihua hia Mosesira qua okyarara riemwaqi quantema kye ntevata mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, mwihua nraantantamwa kye variqi vura. Nte mwitaama kye variqi viqana hia nte Kotiva timwa tai quara qaqira kyaraitina, nte Karaisira qua mwemwanima varina.

²²Hia kepukyaqa hia nraakye qorahua variavana nte mwihuavata variqana mwihuavata Iesusira aanraqaa quate tina, ntevata vina mwihua nraantante hia kepukya vahivara votima kyena varura. Ekyaa mpo qara mpo qarama kye vari nraakye qorahua Iesusira aanraqaa quate tina, nte ekyaa mwihua variantema kyena ntevata variqina viqana mwihuai kyaiqa utura.

²³Nte Karaisira qua kyuqe qua rieqana nte mwitaamaqina vura. Nte mwitaamaqi vi variariro Kotiva nivata mpo ihuavata kyuqema timwa taarive tina, nte mwitaamaqi viqana Karaisira qua timwa nyiqi vi varura.

Kyoqaa vararera tire kepukyaqama kye hiantaara

²⁴Nkye hia ntapihiarave? Mpo inraikya vataara vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kye hianta varia nraakye qorahua airivanto hiantaavaro kuaiqia-vanto mwihuaqitairo nraatara kyero kyoqaa varairave. Nkyevata Iesusira aanraqaa viqata kyoqaa varehua hianteta quata.

²⁵Nai ntutaa kye nai ntutaa kye hianteqata kyoqaa vararera hiahua tauraaqama kye kyuqu kyauquvanto huvantu vaantu hiro mwamwantavanto qio vahiarive tita, ekyaa nkyiari mwamwanta kyakya hira qaqira kyeta uro mwataara hiara.

Mwihua mwitaa hiqata kyoqaa vararera kyatari mwanre qiatagaa qu nyataara mwia nraahu varaara. Mwihua mwanrevanto tamusa quaninranra tera hiqata kepukyaqama kye hiantaara. Tire hia mwihua nraantante qumina kyoqaa taiqa quaninranra riaraitita, tire teta ekyaa enta qati variqi quana kyoqaarara rieqata tire teramate kyugema kye Kotira aanraqaa vi varunanra.

²⁶Mwianra rieqana nte hia tuqasaaqasa hina viti viri hiqana Kotira aanraqaa virera. Nte nriqi vataninraqaa viqana avuqavuma kye virera. Hia nte vaisi mpovanto ntaqiqaro quminanraqi kyauqu tuto kyaintema kye ntevata kyauqu tutokyaqi virera.

²⁷Nte Karaisira qua mpohua timwa nyiqi vina mwiaqaatai ntena raupiri hi-ankyorave tina, nte ntenaqa kyugema kye ntaqikyiqi vi varura. Nraaqiaravanto nai qora qua vataqiro quarive tiro, mwia qova mwia ntuqutira. Mwia nraantan-tamwa kye nte ntena mwamwantavanto tumusa quarive tina, nte ntena mwamwanta ntuqutuqi vi varura.

**Nkyevata Iutaa haivaqahua hia
Kotira aanraqaa nrohuntema
kye nrohivorave tura**

10 Ni kata pakyaa tuaavo, tiri Iutaa haivaqahua qumina mwataqaa nrohita uro taiqa vu quarara nkyevata nraato tuata. Mwi entara Kotiva mwihua kyaahaqama nyatovaro tonamwuvanto ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro aanra nyaamwute varuvata ekyaa mwihua nramanri nronra qio qareta vura.

²Mwihua ekyaa tonamwuqivata nramanriqivata Mosesira vataqita vurara tita, mwihua ekyaa mwi entara Mosesira nramanri varohua votima kye varura.

³Mwihua ekyaa qumina mwataqaa hia kyaravata nramanrivata vahuraqa Kotiva nyu kyarara nraahumwa mpo qara hu kyarara nramwaqi vi varura.

⁴Ekyaa mwihua Kotiva nai nyu nramanrinra nramwaqi vi varura. Mwihua mwi mwataraqaa nrohiqata Kotiva nyu nramanrinra oriqitai nre varuvaro Karaisiva mwi nramanrinra nyinro mwi orira votima kyero mwiva mwihua kypata variqiro vura.

⁵Kotiva tiri haivaqahuaqaa kyugema kyero ntaqikyuvata ekyaa mwihua mwia qua riaataara vahuvata airivanto qaqira kyeta mwia qua nteqa kyovaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua qamwata nyatovata mwihua qutu vuvaro mwihua nyamwantavanto qumina mwata mwiaqaa mpona mpona vahura.

⁶Haaru Iutaa haivaqahua hia Kotira qua rieqata variqi vura, tire mwi quara rieta tirevata mwitaama kye variqi quarora. Mwihua mwutukyavanto qora kyaiqara vahuntema kyero tiri mwutukyavantovata mwitaa hiankyora.

⁷Mwihua hinivanto unra mwanriqa nrutu tuaaherontema kye tirevata mwitaa hiarora. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwihuara mwitaama tiro: Nraakye qoravanto mwatakya vi variqata

kyaravata nramanrivata nreta mwiaqaataita api ntetutiqeqata varurave, tura. (*Kis 32:6*)

⁸Mwi entara mwihuaqitaita mponramwuvanto api qaraqita vura kyaara Kotiva mwihua saihovata kuua enta airi 23,000 nraakye qoravanto qutu vura. Tirevata mwihua nrohuntema kyeta nrohiarora.

⁹Tire mwihuaqitai mpo uhua Kotira mwataara huntema kye tirevata Kotira

mwataara hiarora. Mwihaqaitaita mponramwuvanto Kotirara hia tiriqaa kyuqema kyero ntaqikyihio timwa kye Kotira mwataara huvaro mwia kyaara Kotiva quaiha vara kyovata mwiha airinramwu kutu taiqa kyora.

¹⁰Mwihaqaitaita mponramwuvanto Kotirara nrtutu nraunru/nrunru nraanru timwaqi vuvaro mwia kyaara nyaamwusairo Kotiva titova vaisi ru kye varuva mpovanto tumu mwiha ru taiqa kyora. Mwianra rieqatama tire mwiha hunte hiarora.

¹¹Mate mwaa vari nraake qorahua Kotira okyara ntapihi kyeta taqaate tiro, tiri haivaqahua mwitaama kye api nrohi varuvaro Kotiva mwiha ntuqutuqiro vura. Tiriara mwiha mwi quara taunru kyeta mwihaavata mwitaa hivorave tiro, mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tora. Ekyaa enta nri ntaariva qau-mato vaihata tire varurahuara tita, tiri haivaqahua qua qara ntumwa tora tire taunru kye mwiha votima kye api nrohiarora.

¹²Mwi quara rieqatama tahuave tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye varuro tihua rauriqata variata. Nkyevata uaqia hi kyaiqaraq tumu ntita qora aanraqaa vivora.

¹³Nkyiara uaqia hi aanranraqaa quate tiro, airi inraikyavanto nkyi mwataara hirero uti varira. Mwi inraikyava hia nkyi nraahu mwataara hirero uti varira. Mwi inraikyava ekyaa nraake qora mwataara hirero uti varira. Mwitaa hi variharo Kotiva nkyiara nronraqama kyero riemwaqiro vi variva uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyorave tiro, Kotiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye uaqia hi aanranraqaaita ntuqema kye kyuqe aanraqaa viva qioma vahiananro.

Kotira vataqi viqata kuaa vakya uaqia hi tove vaanaravata vataqi quarora

¹⁴Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama unra mwanriqa nrtutu tuaahere okyarara nkye mwoqa mwiata.

¹⁵Nkye kyuqe vu nraato vataahua variqara tita, nkye nkyetavanto ni qua tukyama kye kyuqe quave, uaqia hi quarave, qiata.

¹⁶Tire Karaisira nraanrevanto tumunra mwianra rieqata ntuvaantuama vi variqata uaini vara kye Kotirara kyuqeve timwa kye kaapu kuaaqitai mwi nramanrinra vara kye nreqata tire hiave Karaisiva tiriara rieqaro nai nraanre raurura mwianra rieta? Mperetivata nteqake nreqata hiave tire Karaisiva nai mwamwanta tiri timwunranra rieta?

¹⁷Mpereti kuaiku vaihata tire airivanto mpereti kuaa mwikuraqaatai nteqa kyeqa nre varunanranra tita, tire nraake qora airi mwiha kuaa mwamwantama varuro.

¹⁸Nkye Isareri vaisiara riaata. Mwiha Kotirani quara aasau rukyeta vateqata mwiha nkyiarivata mwi kyarara nreta mwiha Kotiravata kuaaqi varirerata mwitaa hura.

¹⁹Ni qua okyaravanto nataamave vahiho? Mwataamave vahiho? Unra mwanriqa qutaa varirani vaisivanto kyara mwia mwinranro qiove mwia kyaahaqa hiananro? Qaqao, hia ni qua okyaravanto mwitaama vahiho.

²⁰Hia Kotira qua riaahua unra mwanriqani quara rukye variara mwia mwiha vaananima quara rita. Mwiha hia Kotiranivauma mwi quarara rita. Nkye hia Kotira qua riaahua mwihaavata variqata mwiha nkyiari vaanani vate kyarara nreqata nkyevata vaana mwiha kyapata kuaaqi varivorave.

²¹Nkye tiri vunyaa vaisi mwia kaa-puqitai mwia nramanri nramwa kyeta

mwiaqaatai uro vaanavanto hiani kaa-puraqi nrevora. Nkye hiamu qio tiri vunyaa vaisi kyapata taintaqaatai kyara nramwa kye mwiaqaatai uro vaanavanto hiani taintaraqaatai nrevora. ²² Tiri vunyaa vaisi raraqa taankyo tita, tire hiamu uro vaana kyapata kuaaqi variara. Hia tire teta vunyaa vaisi nraatara kyaurahuave. Haunri tire teta vunyaa vaisi nraatara kye kepukyavanto varuro qiarora.

Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari

²³ Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikya qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hiamu ekyaa inraikya mwiva tiri kyuqema timwataanro. Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikya qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hia ekyaa inraikyavanto tiri kyaahaqa hiananro.

²⁴ Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari. Mwiva variqaro nai hena vaisi kyaahaqa hianinranravata riaari.

²⁵⁻²⁶ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Mwatavata, mwatanyaa kyaravata, Kotiva hi inraikyava nraahu vahirave, tura. (*Sng 24:1*) Ekyaa kyara Kotiva hi inraikyava vahirara tita, nkye ekyaa kyaara nreva nraahuma vahiro. Mwianra rieqatama nkye quara kyara maaketiqi vatera qioma kyoqaama kye nrevora. Nkye mwia kyoqaa hiqata hiamu kyapanaa-para hita taisairo varaqiro vatairave tiraitita, qati mwia nraahu kyoqaa-maqita uro nraata.

²⁷ Mpovanto hia Kotira qua riaari vaisiva nrita nivata kyara nraate tirata nkye mwini uro mwiavata kyara nraivera, hia uro kyapanaa-para hita taisairo mwi kyarara varaqiro vatairave tiraitita, qati nraata. ²⁸ Nkye nranrenra

hivaro mpovavanto nkyiara tiqaro, Qaqao mwi kyarara unra mwanriqani vataarama iho, tirera, nkye hia mwi kyarara nraata. Toqaamwu ruankyo tita, hia mwi kyarara nraata.

²⁹ Hia nte nkyi toqaamwu ruaninra mwianravauma tuqo. Nte nkyi timwa nyi vaisira mwia toqaamwu ruankyo tinama tuqo. Mwiva nkyiara mwi kyarara unra mwanriqani vataa kyaravama vaiho tirata nkye mwi kyarara nraivaro mwi vaisiva tiqaro, Mwihua mwi kyarara hia nraataara nraavaro ni toqaamwu riho, qiankyorave. Nte nkyiara mwitaa qiariro mpovanto qao tiqaro mwitaama qiananro, ³⁰ Nte ekyaa kyarara Kotirara kyuqeve timwa kye nraanrinro tavave nianra e uaqia hiaro timwa kyero niqaa qua vataanro?

Nte Kotirara kyuqeve qiani kyarara mpovanto hia qao qiarivema, qiananro.

³¹ Mpovanto mwitaa tiraqe nte nai mwitaama timwa mwianinra. E kyarave nramanrive nrenra mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqarama Kotira nrutu nraahu tuaaherarera hiqara mwitaamaqira quante, qianinrave. Nkye mwianra rieqatama nkyi hena vaisi toqaamwu ruankyo tita, rauriqata variata.

³² Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Iesusira nraaqiara hini ihuave, nkye mwihua rieqata variqi viqa mwi mwatanaahua tire utuananraqaatai mwihua uaqiahiraqi tumu ntivorave timwa kye rauriqata variqi quata. ³³ Nkyevata nte hunte hiata. Nte mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqana nraakye qora qamwata nyataankye tina, vare varura. Kotiva ekyaa mwihua sitaarive tina, nte hia ntena kyuqema mataaninranra riaraitina, nte mwihua kyuqema varirara nronraqama kye rieqana variqi vi varura.

11 Nte Karaisiva nrohuntema kye nrohurara tita, nkyevata nte hunte hiata.

**Nraakyevanto nkyiari qiata
nraamwu hirara tura**

²Nkye nianra riegata nte qua okyara nkyi timwa nyunranra riemwaqi vi vari-arara tina, nte nkyiara qamwateqana varuqo.

³Nkye mwaa quara ntapihi kye ri-aate tina, nte nkyi timwa nyinrenra. Ekyaa vaisiqaa ntaqikyivi variva Karaisivama variro. Nraakyevanto variharo mwia vaativanto mwiaqaa ntaqikyivi vari-vama variro. Karaisiva variharo Kotiva mwiaqaa ntaqikyivi varivama variro.

⁴Karaisiva vaisiqaa ntaqikyivi varira, mwianra rieqaroma nkye ntuvaaantuama vita varivaro nkyiqitairo vaisivanto Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua tirera hirove, mwiva sivirera, mwi vaisiva hia nai qiata ntumwaquari. Mwi vaisiva nkyi suqaa siviro variqaro nai qiata ntumwaqu tairera, mwiva Karaisira kyauru mwataananro.

⁵Qaiqaa tirera. Vaativanto nraataqaa ntaqikyivi varirara tiro, nkye ntuvaaantuamavi varivaro nkyiqitairo nraakyevanto Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua nkyi timwa nyinrenra hirove, mwiva siviro mwitaa hirera, mwiva nai qiataqaa ntumwaqu taarive. Nraakyevanto hia nai qiataqaa ntumwaqiraitiro, nkyi suqaa siviro qua tirera, mwi nraakyeva nai vaati kyauru mwataananro. Mwitaa hiari nraakyeva qora hi nraakyeva nai qiata kyaahi ekyaa toqa kyaivara votima kyeroma variananro.

⁶Qikye, nraakyevanto nai qiata hia nraamwuma tairera, mwiva nai qiata toqa kyaarive. Mwiva tiqaro, Qiata toqa kyenave, ekyaa humutu kyenave, mwitaa hiariro ni kyauruarivaare, tirera, mwiva nai qiata nraamwuma taarive.

⁷Kotiva vaisi utirero nai nraantantamwa kyeru ututovaro Kotira kepukyavanto vaisiqatairo vara rairara tiro, vaisivanto siviro nraakye qora suqaa qua tirera hiro hiamana nai qiata ntumwaqu taananro. Nraakyevanto qati vaisi kepukyavanto mwiaqatairo vara rairara tiro, mwiva nai qiata ntumwaqu taananro.

⁸Kotiva vaisi utirero hia nraakyeqatairo vaisi utu tora. Kotiva vaisiqatairo nraakye utu tora. ⁹Kotiva hia nraakye riegaro vaisi utu tora. Kotiva vaisiara riegaro nraakye utu tora.

¹⁰Kotiva vaisiara riegaro nraakye utu torara tiro, mwianra riegaro nraakyevanto ni paativanto niqaa ntaqikyivi varivave tiqaro nai qiataqaa ntumwaqu taananro. Mwiva nai qiataqaa ntumwaqu tairata nyaamwunyaahuavata mwia taqeta mwianra nai vaati qua riemwaqiro vi vari nraakyeve tivara.

¹¹Nraakyevanto hia vaisi kyaahaqa hiraro hiamana qio vaisivanto variqiro quanano. Vaisivanto hia nraakye kyaa-haqa hiraro hiamana qio nraakyevanto variqiro quanano. Vaisivanto nraakye kyaahaqa hiraro nraakyevanto vaisi kyaahaqa hiarive tiro, Kotiva vaisivata nraakyevata utu tora.

¹²Haaru Kotiva vaisiqatairo nraakye utu tovaro nraakyevanto qovarama vura. Mate mwaa entara nraakyevanto qoraisi nraaqiara mwataqiro viharo mwiaqatairo vaisivanto qovara hi varira. Mwitaa iharovata qio ekyaa inraikyavanto Kotiraqatairo qovara hi varira.

¹³Kyai nte mwaa quara qiarita nkyetavanto tukyama kye qiove hiave qiove qiata. Nraakyevanto hia nai qiata ntumwaqu tero qiove mwiva nraakye qora suqaa siviro Kotirara aakyara

qiananro? Qaqao, nraakyevento hiam qio mwitaa hiananro.

¹⁴ Nkyevata nraakye qora okyarara ri-eta tiqata, Vaisi qiata mpuahaa vahirera, mwiva kyauruananrove, ti variara.

¹⁵ Nraakye qiata mpuahaa vahianinra mwia qiove. Nai qiata kyaahi mpua-haa mwiva mwia qiata ntumwaqu kyai-haroma nraakyevento qio variro.

¹⁶ Mwi quarara airi qua tiqaro ni qua nraatara kyarera utuani vaisirara nte mwitaama qianinra. Nraakyevento nraakye qora suqaa Kotira qua timwa nyinrenra hiro nai qiata ntumwaqu taarive, tura. Nte mwi quara nraahu timwa nyuqata Iesusira nraaqiara mpoqi mpoqi variahua ntapihi kyaara. Hia tire mwi quara qaqira kye mpo qua riarera. Mwi quara nraahu riemwaqi virera.

Tiri vunyaa vaisi kyara mperetivata uainivata apiqama kye nre varurara tura

¹⁷ Nte nkyiara mwi kyaiqara mwi kyaiqara mwataama kye varaate tiqana nkye mpo inraikyaqia utuarara rieqana nte hiam nkyiara qamwatauqo. Nte ri-auqata nkye mwaanra tirera ntuvaa-tuama vita kyuqema kye variataara uaqiama kyeta variara.

¹⁸ Tohare nte mwaa quara nraante nkyi timwa nyinrenra. Mwitaa tihana riaura: Nkye mwaanra tirera ntuvaa-tuama vita variqata nkye inronra hiqata ntainra vita variara. Nkyiara mwi quara tihana nte mwi quara rieqanama mwi quava hini qua qutaa qua vahiananrove tura.

¹⁹ Nkye mponramwuvanto tiqata, Tiri quavanto nraahuma avuqavu iho, timwa kyeqata mwia kyaara ntainra viqata variara. Mwia qio qutaama nkye ntainra vita varivata mwiaqaatai avuqavuma vari nraakye qorahua qovarama vivara.

²⁰ Nkye ntuvaaantuama vi variqata tiri vunyaa vaisi kyara naitarama kye

nraataara vaihata nkye apiqama kye nre variara.

²¹ Nkye ntuvaaantuama vita variqata nkyeta kyakya hiraqa kyara vara kye nramwaquavata mpo hiahua nraataa ihata variavata mpo hiahua nronraqama kye uera nramanri nreta uera ntaara.

²² Qikye, nkye hia nraamwuqi variahuave? Nkye nkyeta nraamwuqi variqata mwini kyaravata nramanrivata nramwa vareta, mwiaqaatai uro mwaanra tirerata ntuvaaantua hiataara vaihata nkye hia mwitaa hi variara. Nkye variavata vehi nraakye qoravata mwiqi variavata nkye nkyeta nraahu kyara nraavata mwihua kyaurihata variara. Qikye mwihuavata Kotira nraakye qora variavata nkye mwihua kyaurira inraikya vara nyinrenrata uti variara. Nte nkyi kyaiqa mwianra riena nte nkyiara nanreve qianinra? Nte nkyi qamwatave nyataaninra? Qaqao, nte hiam nkyi qamwata nyataaninra.

Iesusiva mperetiaravata uainianravata tu quara

(Matiu 26:26-29; Maaki 14:22-25; Ruku 22:14-20)

²³ (Kyai nte qaiqaa tiri vunyaa vaisi-vanto tu quara nkyi timwa nyianri.) Tiri vunyaa vaisivanto mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quara nkyivata timwa nyiavara. Mwi quava mwataa-mama vahiho: Iutaasiva mwia qovarama kyarero veva ntero vu entara enta mwiqi tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nai nraaqiaranramwuvata kyara nre-qanro mpereti vara kyero ²⁴ Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantave. Nkyiara rieqanama nkyi nyuqo. Nkye nianra rieqatama mwi kyarara nramwaqita quate, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaran-ramwuvanto mwi kyarara nramwa kyovaro kuua qarama kyero mwiva

uaini kaapu vara kyero tiqaro, Mwaa nramanriva ni nraanreve. Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi taaqau viro varirero qaraakya qua vataariva, mwi quava kyaakueqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kyaakueqama kyaananrove. Nianra rieqama mwi nramanrinra nramwaqi quate, tura.

²⁶ Iesusiva mwitaa turara tita, nkye ntuvaantuama vi variqata mpereti mwiavata, nramanri mwiavata, nramwaqi viqata nkye tiri vunyaa vaisivanto tiriara rieqaro qutu vurara nkye nraakye qora timwa nyi variara. Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisivanto uro ntantero tumuanri.

Hia paparuqama kyeqata mwaa kyarara nraata

²⁷ Mwi quava mwitaama vahirara tiro, mpovanto uaqia hi kyaiqara utuqi viqaro tiri vunyaa vaisi mwia mperetivata mwia nramanrivata nraanrenra, mwiva tiri vunyaa vaisi mwia mwamwantavata mwia nraanrevata uaqiama mwatairaro mwia kyaara mwiaqaa quama vahiananro.

²⁸ Mwitaa hiankyorave tiro, vaisivan-tove nraakyevantove nai mwutukya vu nraatoqi uaqia hi kyaiqava vahiankyo tiro, nai tukyama kye taqero mwiaqaatairo mpereti mwiavata, nramanri mwiavata, qio nraananro.

²⁹ Mpovanto paparuqama kyero nreqanro hia Karaisira mwamwantara ntapihi kyero riaraitiro, qumina mperetivata nramanrivata nraanriva, naivantoma naiqaa qua vataananro.

³⁰ Nkye ntuvaantuama vita apiqama kyeta mwi kyarara nre variara mwiaqaa nrama nkye mponramwuvanto hia kepukya nraakye qora variavata mponramwuvanto nriqa vi inraikyara vare variavata mponramwuvanto qutu quavo.

³¹ Tire mwi kyarara nraanrenra hita vuni teta uaqia hi inraikyara utuarava qati vahiankyo tita, teta mwutukya vu nraato tukyama kye taqeta, mwiaqaatai qioma mwi kyarara mwi nramwanrinra nraanranro hia tiriqaa qua vahiananro.

³² Tiriara mwaa mwataraqaa varihuavata variqata nronraqama kye qua varevorave tiro, tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaiqa mwataarama kyero taqamwaqi viqaroma tiriara avuqavuma vahi aanranraqaa quate tiro, tiri ntutuqi varira.

³³ Ni kata pakyya tuaavo, mwi quara rieqatama tiri vunyaa vaisi kyara nraanrenrata ntuvaantuama vita variqa nkye qakyoma kye mpohua sekya variqata kuaa vakya kuaaqi mwi kyarara nraata.

³⁴ Mpovanto kyara nraataa hiraro nai nraamwuqi nrenro ntuvaantua hiraqi nrianri. Nkye mwitaama kye uro ntuvaantuama vita varivaro Kotiva hia nkyiqa qua vataananro.

Qio nte nraakiara nkye hinani uro ntena mpo quavata nkyi ntapihi kye timwa nyinrenra.

Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qarama kyero nraakye qoraqi kyaiqa utuaninranra tura.

12 Ni kata pakyya tuaavo, Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpo kepukya nkyi tukyama nyiani okyarara nkye api riemwaqita vivora. ² Nkye nkyeta haaru nrohi varu okyarara nkye ntapihiara. Haaru nkye hia Kotirara rio entara qora kyaiqavanto nkyi vara apiqama kyovata nkye uro unra mwanriqa hia qua tu inraikyara qamwata mwate varura.

³ Nkye mwi entara hia Kotira mwanraqurara riaraitita, api nrohurara rieqana nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra. Kotira mwanraquravanto vaisi kyaahaqa hi varirera, mwi vaisiva hiam qio tiqaro, Kyai Iesusiva uaqiama

quarive, qiananro. Hiam qio mwitaa qiananro. Kotira mwanraquravanto hia vaisi mpo kyaahaqa hirera, mwi vaisiva hiam qio tiqaro, Iesusiva vunyaa vaisivanto variho, qiananro. Kotira mwanraquravanto kyaahaqa hiari vaisiva, mwiva nraahuma qio mwitaa qiananro.

⁴Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaate tiro, Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu mwi kepukyara ntainra kyero nyi varira.

⁵Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variavaro tiri vunyaa vaisi kuaa mwikuva nraahu mwihuaqaa ntaqikiyi varira. ⁶Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa mpo-hua vara nyate variavaro Kotiva kuaikuvanto mwihua su nyaato kyuqema nyataihata mwihua mwitaa hi variara.

⁷Ekyaa Kotira nraakye qoravanto kyuqema kye variqi quate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qara hi kyaiqara nraakye qora nyaamwute varira.

⁸Kotira mwanraquravanto mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwi vaisira kyuqe vu nraato vaiharo mwiva kyuqe qua timwa nyiqiro vi varira. Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu vaisi mpo nraahumwa mpo kepukya mwihanro mwiva Kotira qua okyara timwa nyiqiro vi varira.

⁹Kotira mwanraqura kuaa mwiva mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva mpoqama kyero Kotirara riemwaqiro viqaro qutaama Kotiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara qio varaananrove ti varira. Kuaa mwanraqura mwiva mpo kepukya mwihanro mwi vaisivave, mwi nraakyeveve, nriqa qua nraakye qorahua kyuqema nyate varira.

¹⁰Mpo kepukya mwihanro mpovanto nronra kyaiqa nraahumwa mpo qara hi kyaiqara vare varira. Kotira mwan-

raquravanto mpo kepukya mpora mwihanro mwiva Kotira qua qovarama kyeqaro vutu kyero timwa nyi varira. Mpora mpo kepukya mwihanro mwiva variqaro mpovanto timwa tai quara riemwaqiro viqaro tukyama kyero taqero tiqaro, Mwaa quara Kotiva timwa tai quarave, ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwi nraakyeveve mwi vaisivave nraahumwa mpo quaqitairo ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwiva nraahumwa mpo qua ti vari vaisira qua qio tuqasaa kyero riero mwiaqaatairo nraakye qora ntapihi kyero timwa nyi varira.

¹¹Mwitaamaqiro viqaro kuaa mwanraqura mwiva nraahu mpo kepukya mpo kepukya ntainra kyero nyi variro. Mwiva nai kyakya hiraqa kepukya ntainra kyero nyiqiro vi varira.

Tire Karaisira mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuave tura

¹²Vaisi mwamwantavanto kuaiku vaiharo mwamwanta mwiaqaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianima vahiho. Mwitaama kyero airi mwamwanta vaiharovata mwamwanta kuaikuma vahiho. Mwia votima kyero Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu vaihata tire mwia mwamwanta hini mpoqia mpoqia airivantoma varuro.

¹³Kuaa qarama kye tire Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, rupa tai nraakye qorahuave, qati nraakye qoravantove, variqata tire nramanri varaintema kyeta Kotira mwanraqura varaananrave. Kotiva nai mwanraqura titaihata tire mwia mwanraquravata variqata Karaisira kuaa mwamwanta-vantoma varita.

¹⁴Vaisi mwamwanta vahirero hia mwamwanta kuaiqia nraahuvauma

vahiro. Mwamwanta mwiaqaa nai mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianivantoma vahiro.

¹⁵ Vaisi kyuquvanto tiqaro, Nte hia kyauqu vahuvara tina, nte hia vaisi mwamwantave, tirera, mwia quavanto hia quaqu hiananro. Kyuqu mwiva mwamwantaqaanaavama vahiro.

¹⁶ Vaisi nraatovanto tiqaro, Nte hia vu vahuvara tina, nte hia vaisi mwamwantave, tirera, mwia quavantovata hia quaqu hiananrove. Nraatovantovata mwamwantaqaanaavama vahiro.

¹⁷ Ekyaa vaisi mwamwanta mwiva vuku nraahu vahirera, nataama kyerove vaisi tira riaanano? Vaisi mwamwanta mwiva nraatoku nraahu vahirera, nataama kyerove mwunta huaanano?

¹⁸ Tiri mwamwantavanto hia mwitaama kyero vaihata varunanra. Kotiva tiri vaisi mwamwanta utiqaro mwi mwamwantava mwi kyaiqara varaarive, mwi mwamwantava mwi kyaiqara varaarive, timwa kyeqaro utu tora. ¹⁹ Mwamwanta pata kuaqiari nraahu vahirera, ekyaa hini mwamwanta mwiva tanave vahianano?

²⁰ Qio vaisi mwamwantavanto vahirero mwamwanta mpoqia mpoqia vahira tomaqa kyaiharo mwamwanta kuaiku vahira.

²¹ Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirera tiro, vuvanto hiam qio kyauquara tiqaro, E hia variraye nte qioma varianinrave, qiananro. Qiatavantovata hiam qio kyuquara, E hia variraye nte qioma varianinrave, qiananro. Hiam qio mwitaa qiananro.

²² Tiri vaisi mwamwantavanto hia mwitaama vaihata varunanra. Teta mwamwanta mpoqiara ugenrai mwamwantarave turava, mwiqiava hia vahirera, tire hiam kyuqema variananra.

²³ Tire mwamwanta mpoqiara qumina mwamwanta hia kyuqe hirave tunanra mwiaqa kyuqema kyeta ntaqiky varunanra. Mpo mwamwanta qoqaa vahiankyo tunanra, mwia kyuqema kye tuavaaqaqo ntumwaqu mwataunanra.

²⁴ Mpo mwamwantara tire kyuqe hi mwamwantarave timwa kye qati kyaunanra. Kotiva vaisi mwamwanta kyuqema kyero taaqau tairara tiro, vaisivanto nai mwamwantaqaa ntaqikyiqaro nai mwamwanta mpoqiara qumina mwamwanta hia kyuqe hivave tira, mwiqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro vira.

²⁵ Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirera tiro, vaisi mwamwanta mpoqia mpoqia vahiva hia tukyama viro nanrianraa variqaro nai kyaiqa vare varira. Ekyaa mwamwanta mwiva ntuvaaqua hiro nai kyaahaqa nai kyaahaqa hi varira.

²⁶ Mwia mwamwantaqaatairo mwamwanta kuaqiavanto nriqa viraro ekyaa mwia mwamwantavanto nriqa quanano. Mwia mwamwantaqaatairo mwamwanta mpoqiavanto kyakya hiraro ekyaa mwamwanta mwiva kyakya hiro qamwataanano.

²⁷ Vaisi mwamwantaqa ntumwa kyena tuva mwia okyaravanto mwitaamama vahiro. Nkye Karaisira mwamwanta kuaa mwamwantama variavo. Nkye mwia hini mwamwanta mpoqia mpoqia vahira mwihiuama variavo.

²⁸ Kotiva nai nraakye qora nyaanrama kyero kyaiqa tukyama kyero mpo kepukya mpo kepukya nyinro.

Toharero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero, Nkyenramwu vuni variqata Karaisira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwia nraakiara mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye vuni varia vaisihua nraakiara variqata nte qo-

varama kyaani quara nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye mwihua nraakiara variqata ni nraakye qora ni kyaiqa okyara nyaamwutaivata mwihua kyuqema kye ni aanraqaa quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihua tiqaro, Nkye nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara varaqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihua, Nkye nriqa vi nraakye qorahua qioqama kyeqata vara mwaamwianrama kyaate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraakye qora kyaahaqamaqita quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye mpo kyaiqaqaa mpo kyaiqaqaa ntaqikyiqi quate, tiro. Mwitaa timwa kyero mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraahumwa mpo quaqitaita timwaqi quate, tiro.

²⁹ Kotiva hia nai nraakye qora ekyaa mwihua kuaa qarama kyero kuaa kepukya mwia nraahu nyinrave. Hia nkye ekyaa mwihua Kotiva nronraqama kyaari vaisihua vuni variqata Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyitave, Kotira qua qovarama kyehua varitave, ni kyaiqa okyara nyaamwutehua varitave, nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara qovarama kyetave, ³⁰ nriqa vihua vara mwaamwianra kyetave, nraahumwa mpo quaqitai titave, mwi quara vara ntapihi kye timwa nyitave, mwitaa hiate tirave. Qaqao, Kotiva tukyama kyero mpo qara mpo qara hi kyaiqara mpohua mpohua nyinrave.

³¹ Nkye Kotira kyaiqa vararerata nkye vuni nronraqama kyero vahiani kepuk-

yara mwianra nraante nkyi mwutukya vahiani.

Mpohuara mwutukya vahiani okyarara tura Qio kyai nte mpoqiavata aanra kyuqeraqaa nrohi okyarara mpo nkyi timwa nyianri.

13 Nte mpohuara mwutukya vahiani okyarara nkyi timwa nyinrenra. Mwi okyarava vuni vahi okyaravama vahi.

Nte mwaa mwataraqaa varihua qua mpo qua mpo qua

qio tiqana nyaamwunyaahua quavata qio qiariro ni

mutukyavanto hia mpohuara vahirera, nte mpo qua

mpo qua qiariva, mwiva qumina vahi nyaamwa

nruquave, taaqa nruqua votima kyeroma vahiananro.

² Nte Kotiva qovarama kyaani quara mpo qua mpo qua

timwa nyi variqanave, nte ekyaa qua okyara rieqana

ekyaa uqeta taani quara rienave, nte tiqana, nte Kotira

kepukyara kepukyaqama kyena riemwaqina quariva

qioma taaqi mpo rataa kyaananrove, qiarivavata

variario mpohuara mwutukya vahiariva hia niqi

vahirera, nte qumina inraikyavanto varianinrave.

³ Nte Kotirara rieqana ekyaa ntena vataani inraikyara

vehi nraakye qora nyinave, nte kyaariro ni mamanta

qiavanto itamwa kyairarovata mpohuara mwutukya

vahiariva hia niqi vahirera, mwi inraikyava hiama ni

kyaahaqa hiraqe nte quminama mwitaa hianinra.

⁴Mpohuara mwutukya vate okyarava mwataamama vahiho. Mwia mwutukyavanto mpohuara vahiari vaisiva hia qamwanrama kyero nkyiari uaqiama nyataraitiro, mwiva kyuqema kyeqaro mpohuavata kyaahaqa hiananro.

Mwia mwutukyavanto mporara vahiariva hiamaisi mpovanto airi inraikya vataaninranra uahiananro. Mwiva hiamaisi mwahuta qiananro. Mwiva hiamaisi nai nrutu tuaheraananro.

⁵Mpohuara mwutukya vahiariva hiamaisi mpohua mwutukya uaqia hiarintema kyero qua tirove, nanrianra nraahu rierove, mwia utaquitairo qamwanrama kyero raraqa taariva nriananro. Mpohuara mwutukya vahiariva mpohua mwia uaqiama mwaterara hiamaisi qati nraahu riemwatekaro kyaara ntumwaqiro quanano.

⁶Mpohuara mwutukya vahiariva hiamaisi uaqia hi kyaiqara varaaninranra qamwatekaro variananro. Mwiva Kotira kyaiqa qutaa kyaiqara qamwatekaro variananro.

⁷Mpohuara mwutukya vahiariva hiamaisi qoriri hiraro mpohua kyaahaqamaqiro quanano. Mwiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro quanano. Mwiva Kotira vekya variqaro Kotira aanraqaa kepukyaqamaqiro viqaro muaanra vahiani entara hiamaisi Kotira qaqira kyaananro.

⁸Mpohuara mwutukya vahiani okyarava hiamaisi taiqa quanano. Mwi okyarava qati nraahu vahiqiro quanano. Vaisivanto Kotira qua timwa nyiqiro quari okyarava, mwiva taiqa quanano. Vaisivanto Kotira qua nraahumwa mpo qua qiri okyarava, mwivavata taiqa quanano. Vaisivanto mpo okyara mpo okyarara timwa nyiqiro quariva, mwi okyaravavata taiqa quanano.

⁹Tire mwaa entara Kotira okyara hiamaisi ekyaa mwia ntapihiraitita, pata mpoqiatana nraahuma ntapihita. Mate mwaa entara Kotira nai qua mpoqiatana nraahu timwa timwihata tire mwiqiatana nraahu nraake qora timwa nyi varunanra. ¹⁰Nraakiara tire ekyaa inraikyaqi qioqa hiana entava nri ntairaqa tire hiamaisi vitiqia nraahu ntapihiarava vahiananrove. Tire ekyaa inraikya ntapihiananrove.

¹¹Nte nraaqiara variqana nte nraaqiara taaqa qua timwaqina quavaro ni pu naatovanto nraaqiara taaqa vu nraato vahuvana variqina quavara. Nte mate nronra tuemwa vina nraaqiara taaqa okyara qaqira kyena varura.

¹²Tire mate Kotira nraake qoravanto nraaqiara taaqa votima kye variqata Kotira okyara hiamaisi anoma kye taqa varunanra. Vaisivanto kyinumiqi hiamaisi kyuqema

kyero nai mwanraqura taqaintema kye
tire Kotira
okyara taqeqatavata hia ntapihi kye
taqaunanra.
Nraakiara tire nai viri nai viri taqeqata
ntapihi kye
taqaunanra. Nte mate mwaa entara hini
qua nraahu
riaariva nraakiara ekyaa qua ntapihi
kyena
riaaninra. Kotiva ni okyara ekyaa
ntapihi kyero
taqaintema kyena nte ntena okyara
ntapihi kyena
taqaaninra.
¹³ Taarampo okyaranramwuvantoma
qati nraahu
vahihiro quanano. Kotirara riemwaqiro
quari
okyarava vaiharo, Kotira vekya variqata
qamwate
okyarava vaiharo, mpohuara mwutukya
vahiari
okyarava vahiho.
Mwinramwuhuaqitairo mpohuara mwu-
tukya vahiani
okyarava vunyaa okyarama vahiho.

**Kotira mwanraquravanto
nraakye qora kepukya
nyianinranra mpoqiavata tura**

14 Mwianra rieqatama nkye
mpohuara mwutukya vahianinra
mwia nraante vara vuniqama taata.
Nkye mwia vara vuni vateta Kotira
mwanraquravanto mpo kepukya mpo
kepukya nyianinranra nronraqama kye
rieqata qati nraahu varaataa hirata
variata. Kotira qua mwakyaakya
nraakye qora timwa nyi kepukyara,
mwi kepukyara nkyi varaataa hirata
variata. (Hia nraahumwa mpo qara
hiani quaraqitai ti kepukyara nkyi
varaataa hirata variata.)

² Kotira mwanraquravanto mpo
kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva

mwiaqaatairo nraahumwa mpo qua
timwaqiro quariva, mwi vaisiva
mwi quara tirata nraakye qoravanto
mwia qua hia riaivaro Kotiva
nraahuma mwia qua riaananro. Kotira
mwanraquravanto mwia kyaahaqa
hiraro mwiva uqeta taani quara nraahu
timwaqiro quanano.

³ Vaisi mpovanto hia mpo quaqi-
tairo tiraitiro, vutu kyero Kotira qua
mwakyaakya timwa nyianri vaisiva,
mwiva timwa nyinrata nraakye qora-
vanto mwia qua kyuqema kyeta rierara
tiro, mwi vaisiva qioma mwihua kyaa-
haqama nyatero, mwihua kepukyaqama
nyatero, mwiva qioma mwihua mwu-
tukya qihaakyama nyataanro.

⁴ Nkye ntuvaantuama vita varivaro
vaisi mpovanto Kotira qua nraahumwa
mpo quaqitairo tirera, mwi quava nai
mwi vaisira nraahuma kyaahaqa hi-
ananro. Hia mpo quaqitairo tiraitiro,
vutu kyero Kotira qua timwa nyian-
riva ekyaa Kotira nraakye qorama kyaa-
haqama nyataanro.

⁵ Kotira mwanraquravanto mpo
kepukya nkyi nyinrata nkye nraahumwa
mpo qua mpo quaqitai tivera, nte
pataqama nkyiara qamwataaninra.
Kotira mwanraquravanto mpo kepukya
nkyi nyinrata nkye Kotira qua qio
tivera, nte mpoqama kyena nkyiara
qamwataaninra. Nkye ntuvaantuama
vita varivaro Kotira qua mpo quaqitairo
qiariva timwaqiro viraro hia mpovanto
mwia qua qio tuqasaa kyero nraakye
qora timwa nyinrenra, mwia quavanto
hiam qio nkyi kyaahaqa hiananro.
Mwitaa hiraro Kotira qua vutu kyero
tirata ekyahua mwia qua rie vaisiva,
mwiva mwia quavata nraatarama
kyaananro.

⁶ Ni kata pakya tuaavo, nte nkye hi-
nani uro ntena nte nkyivata nraahumwa
mpo quaqitaina qiarita nkye hiam qio
ni qua riaivaro hiam qio ni quavanto

nkyi kyaahaqa hiananro. Nte nkye hinani uro ntena vutu kyena Kotira qua qoqaa nkyi timwa nyinrenrave, Kotira okyara uqeta tai quara nkyi timwa nyinrenrave, nkye mwitaa mwataama kyeta Kotira aanraqaa nrohiate tina, nkyi timwa nyinrenrave, nte mwitaama kye vutu kyeqa nkyi timwa nyianrita nkye ni qua ntapihi kyeta riaivaro mwi quava qioma nkyi kyaahaqa hiananro.

⁷Nkye riaivaqe nte hia qakyaa hira qumina inraikya ntomavaarave, kitaarave, mwiaqa ntumwakye tirera. Ntomavaara api vuatairaro hiamu kyuqema kyero nruqua qiananro. Kitaavata api ntiraro hiamu kyuqema kyero nruqua qiananro.

⁸Ntaqi ntomanra apiqama kyero rirata hiamu qio ntaqi vaisihua veva huru kyaamwu tera taara hivara.

⁹Mwia votima kyeta nkye nraahumwa mpo quaqitai tiqata hia vutu kye tivera, tavave nkyi qua qio riaananro? Nkye hia qua vutu kye tivaro nkyi quavanto qumina inraikyaqama hiananro.

¹⁰Mwaa mwataraqaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa qua airi vaiharo hia mpo qua qumina quavata vahira. Ekyaa mwia okyara vahi quava nraahu vahira.

¹¹Vaisivanto nianra mpo quaqitairo tirage nte hia mwia qua riaankyera, nte mwi vaisirara mpo mwatanaa vaisivema qianinra. Mwivavata nianra mpo mwatanaa vaisivema qiananro.

¹²Nkyevata ntuvaantuama vita variqata nraahumwa mpo quaqitai timwaqi vivera, nkyi quavanto mpo mwatanaahua qua votima kyero nraahuma vahiananro. Kotira mwanraquravanto nyiani kepukyara nkyi mpoqama kyero mwutukya ntilhata variahuara tita, nkye Kotira mwanraqurara tiqata, Mpo kepukya timwinraqe vutu kyeqata ntapihi kye tiqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi

hiare, qiata. Mwi kepukyara varerara nkyi mwutukya vahirata variata.

¹³Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kepukya mwinranro nraahumwa mpo quaqitairo qiariva mwi quara okyara hia ntapihiraitiro, nkye ntuvaaquama vita variraqi mwi quara qiankyora. Mwi vaisiva Kotira kyapara hiraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwi quara okyara tuqasaa kyero ntapihi kye nraakye qora timwa nyianri. ¹⁴Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa hiraqe nte nraahumwa mpo quaqitaina Kotirara aakyara ntaariro ni mutukya manraquravanto qio rie varivaro ni pu naatovantoma hia qio riaananro.

¹⁵Mwitaa hiraqe nte nataave hianinra? Nte mwutukya mwanraquraqotai nraahumwa mpo quaqitai Kotirara aakyara nteqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kyena Kotirara vutu kye aakyara ntarera. Nte mwutukya mwanraquraqotai Kotirara ihi tiqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kye vutu kye ihi tirera.

¹⁶Nkye Kotira qamwata mwatarera uti variqata mwianra nraahumwa mpo quaqitai kyuqeve ti varivaro nkyi mwutukya mwanraquravanto nraahu mwi quara qio riaananro. Nkye mwitaa timwaqita vivaro mpovanto nkyivata nrumu variariva nkyi qua hia riaraitiro, nataama kyerove nkyi quara qutaave qiananro?

¹⁷Nkye nraahumwa mpo quaqitai timwaqi viqata Kotirara kyuqeve tivaro nkyi quavanto kyuqe qua vahiqaro nkyita nraahu kyaahaqa hiqaro hiamu qio nkyi henanra mwia kyaahaqa hiananro.

¹⁸Nte nkyi nraatara kyena nraahumwa mpo quaqitaina airiqama kyena ti varuvama. Nte mwianra rieqana Kotirara kyuqeve ti varura.

¹⁹Kotira nraakye qora ntuvaaantuama vita varivaqena nte mwihua utaqa variqana nraahumwa mpo quaqitaina

qumina airi quantikara qiarita hia rievo tina, nte mwihua rie quaraqitaina pataqia toqa kyena qiariro mwihua qio kyaahaqa hiananro.

²⁰Ni kata pakyaa tuaavo, nraaqiara akirivanto hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro kyuqema kyero varintema kye, nkyevata variate. Mwitaama variqata-vata hia nraaqiaravanto vu nraato tin-tema kye vu nraato tuate. Nkye nronra tuaahua vu nraatoqa hirata variata. ²¹Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Mpo qua ti vaisihua nroqitai
nte mwaa mwatanaahua ntena qua
timwa nyinrenrave.
Nte mpo mwatanaa mwihua nyoqitaina
qiaritavata hia
mwaa mwatanaahua ni qua rieverave,
tura. (Ais 28:11-12)

²²Hia qumina nraakye qorara riaraitiro, Kotira nraakye qoravanto Kotira kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo hiahua kyaahaqa hiqaro mwihua kepukya mpo nyihata mwihua nraahumwa mpo quaqitai ti variara.

(Mwi quava vaiharo mpo quavatama vahiho. Mwataamama vahiho): Hia Kotira nraakye qorara riaraitiro, qumina nraakye qoravanto Kotira kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto vaisi mponramwu kyaahaqa hiqaro mpo kepukya nyihata mwihua qumina nraakye qora Kotira qua timwa nyi variara.

²³Nkye ntuvaantuama vita variqata nkye ekyya mwihua nraahumwa mpo quaqitaita timwaqi vivata mpo ihua qumina nraakye qorave, hia Kotira qua riehuae, mwihuavata nrumu variqata mwihua nkyi qua rietama nkyiara vu nraato apiqama vihata ueraqama quavoma tivara.

²⁴Nkye ntuvaantuama vita variqata Kotira qua ntapihi kye timwa nyiqi vi-

varo mpovanto qumina vaisivantove, hia Kotira qua anoma kyero riaari vaisi-vave, nkyi qua riero tiqaro, Qutaa nte uaqia hi kyaiqara uti varuvama varuqo, qiananro. Mwiva mwitaa tiraro nkyi quavanto mwia kyaahaqa hiraro mwia vu nraato ntapihi viraro mwiva tiqaro, Qikye, nte uaqia hi aanranraqaa nrohi varuvama varuqo, qiananro.

²⁵Mwitaa timwa kyero mwiva nai uqeta taani quara timwa qovarama kyero mwiva tumu ntiro variqaro Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, Qutaaqama kyeroma Kotiva nkyi utaqaq variho, qiananro.

Poruva mwataama kye variqi viqata Kotira qua mwaanra qiate tura

²⁶Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua okyaravanto mwataamama vahiho. Nkye mwaanra tirerata ntuvaantua hita variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hirara riegata variata. Nkyiqitairo mpovanto tiqaro, Nrivaqe mwi ihira qiare, tirata nkye mwia qua rieta mwi ihira tivaro mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Tire mwataama kye Kotira aanraqaa nrohirerave, tirata nkye mwia qua rieta varivaro mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Kotiva mwitaa tihana riaurave, tirata nkye mwia qua rie varivaro mwiaqaatairo nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyi variraro mpovanto mwi quara tuqasaa kyero nkyita quaqitairo timwa nyi varirata mwia qua riaata. Mwitaama kyeqata mwaanra timwaqi quata. Nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hirara riegata variata.

²⁷Nkyiqitai airivanto nraahumwa mpo quaqitai nkyetara nkyetara timwaqita vivora. Kuaikuvantove, taarakuvantove, taaramponramwuvantove, qioma nraahumwa mpo quaqitaita tivara. Mwinramwuhua nraahumwa mpo quaqitai tirerata

kuaiqia kuaiqiavanto timwaqi vivaro mpovanto mwihua qua tuqasaa kyero nkyi timwa nyinrata nkye ntapihi kye rievava.

²⁸ Mwihua qua tuqasaa quariva hia varirata nraahumwa mpo qua tihua mwihua tirema variata. Mwihua variqata nkyiariaraqama kye Kotiravata qua tiqata variata.

²⁹ Vaisi taaratanave taarampotanavante Kotira qua tirera hivera, nkye qati kyaivata mwinramwuhua qiata. Mwinramwuhua qua nkyi timwa nyivata nkye mwihua qua tukyama kye rieqata variata.

³⁰ Mpovanto siviro Kotira qua timwa nyi variraro mwiaqaatairo mpovanto mwatakyaa quariva tiqaro, Kyai ntevata Kotiva ni mpi quara timwa nyiankye, tirera, vaakya siviro qua qiariva eo timwa kyero mwatakyaa viraro mwivavata nkyi qua timwa nyianri.

³¹ Nkye mwitaama kye kuaiqia kuaiqiavanto siviqata Kotira qua timwaqi viqatama ekyaa nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata ekyaa hua kepukyaqama nyatevara.

³² Vaisi mpo Kotiva nai qua qiarive tiro nai kepukya mwianriva, mwi vaisiva nai quaqaa ntaqikyiqaro nai tukyaqama qiananro.

³³ Kotiva hia kyirikyairi hi kyaiqara vararaitiro, Kotiva kyuqema kyero kyaiqa vare varirara tita, nkyevata hia kyirikyairima kyeqa mwaanra tiraitita, vivinrama kyeta qiata.

Kotira nraakye qoravanto mwatukya mpoqi mpoqi ntuvantua hiantema kye ³⁴ nkyevata mwaanra tirera ntuvantua hita variqata nraakyera nkye hia uro sivita Kotira qua qiate, nkye tirema variate qiata. Kotira mpukuqi nraakyevanto hiam vuni variananrove tura.

³⁵ Nraakyevanto mpo qua okyara kyaparama kyero ntapihirero nai nraamwuqi variqaro nai vaati

ntumwahiamwa hiari. Nkye ntuvantua hiraqi nraakye mpovanto siviro qua tirera, kyaantaaqqa hiro hiam kyuqe hiananro.

³⁶ Qikye, Kotira quavanto nkyi Korintiqitairove qovara hiro? Mwi quava nkyi nraahu kyaahaqa hirero qovarama virave iho? Hiave.

³⁷ Mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Kotira qua ti varuvave. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpihana varuvave, tirera, mwi vaisiva ni quara qutaavema qiananro. Mwiva nte tu quara mwianra, Tiri vunyaa vaisivanto vatai quaravema, qiananro.

³⁸ Mwi vaisiva ni quara hia nronraqama kyero riairera, nkye mwi vaisira qua hia riaata.

³⁹ Qio ni kata pakyaa tuaavo, Kotira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyi kepukyara mwi kepukyara nkyi varaataa hirata variata. Nkyiqitairo mpovanto nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyinrenro utirata hia mwianra qao tiraitita, qioma tinanrave qiata.

⁴⁰ Nkye ntuvantua vita variqata hia apiqama kye Kotira qua mwaanra tiraitita, ntapihi kyeqata Kotira qua mwaanra tira mwivau timwaqi quata.

Karaisiva tutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurara Poruva tura

15 Ni kata pakyaa tuaavo, nte Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiava quara qaiqaa nkyi timwa nyianrita nkye mwi quara rieqata variata. Nte tauraa mwi quara nkyi timwa nyiavata nkye mwi quarara qutaa quave timwa kyeta mwiaqaatai nkye mwi quara kepukyaqama kye riemwaqita vura.

² Karaisira qua nkyi timwa nyiavara nkye hia mwi quara qaqira kyaraitita, kyuqema kye tutaivera, mwi quava nkyi kyaahaqa hiraro Kotiva hia nkyi qaqira

kyaraitiro nkyi sitaananro. Nkye mwi quara hia kyuqema kye tutaivaro mwi quava hia nkyi kyaahaqa hiankyora.

³Mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quarara vunyaa quama vaiho timwa kye mwi quara nkyi timwa nyi-avara. Nte nkyiara mwitaama tina. Tire uaqia hi kyaiqara uturava nruka quarive tiro, Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura. Kotira mpukuqi mwitaama kyero qutu quanarove turaqa mwiva qutu vura.

(Ais 53:5-12)

⁴Karaisiva qutu vuvata mwataqi quntamwa tovaro taarampo enta vaitero mwiaqaatairo qaiqaa qati sivura. Kotira mpukuqi mwitaama siquanarove turaqa mwiva sivura.

⁵Karaisiva qutu vuraqitairo qati siviro uro Pitaara vuqaa qovarama viro mwiaqaatairo mwiva nai nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu suqaa qovarama viro ⁶mwiaqaatairo nai nraaqiara airi 500 nramwu suqaavata qovarama vuvata mwihua mwia taqora. Mate mwi nraake qorahua hininramwu qutu quavata hini airivanto qati variara. ⁷Iesusiva nai nraaqiara mwihua suqaa qovarama viro, mwiaqaatairo Iesusiva lemisira vuqaavata qovarama viro, mwiaqaatairo ekyaai nai nronraqama kyo vaisinramwuhua suqaa qovarama vuvata mwia taqora.

⁸Karaisiva mwitaamaqiro viro ekyaara ni puqaavata qovarama vuvana taqaavara. Nraaqiara mpo mwatai iherava nritaraiharo nraakiara mwataintema kyena nte nraakiarani Karaisira nraaqiaraqama vura.

⁹Nte Iesusiva nronraqama kyai vaisihuaqitaina uapaa vaisi hia kyuqe huva varuva. Tauraa Karaisira vataqi nrohi varu nraake qorahua nte anoma kye uaqiamaqina quavarara tiro, Karaisiva hia nianra nronra vaisive qiataara.

¹⁰Kotiva mwiva nraahu nianra po kye tiqaro kyuqema mataihanana

tina, nte mwataama kye vaisi nronra varura. Kotiva ni kyuqema mataihana hia nte qaqira kyena qati varura. Nte kepukyaqama kye mpoqiavata mwia kyaiqa varaqi viqana mwiva nronraqama kyai vaisinramwuhua kyaiqavata nraatara kyaura. Qio hia nte ntena kepukyara mwi kyaiqara varaura. Kotiva ni kyuqema matero kepukya mpihana nte mwia kyaiqa varaqi vi varura.

¹¹Nteve mwihuave Karaisira qua nkyi timwa nyunanra mwianra nte hiamanronraqama kye riena. Tire mwinronmwaanro mwihua nkyi timwa nyunrata nkye mwi quarara qutaave timwa kye variara, mwianrama nte nronraqama kye riena.

Poruva tire qutu quanaragitai qati siquanararura tura

¹²Tire mwakyaakya nkyi timwa nyiqata Karaisiva qutu vuraqitairo qati sivurave tunanra. Tire mwitaa turatanraqamave nkye mponramwuvanto qutu vihua hiamasivivarave ti varita?

¹³Qutaa qutu vihua hia sivira hitiri, Kotiva hiamasivuma kyotiri.

¹⁴Kotiva hia Karaisiva sivuma kyotiri, tire qua turava qumina qua vaiharo nkyi timwa nyunrata nkye qutaave qiava, mwivavata qumina inraikyaqama hitiri.

¹⁵Qikye, tire nkyi timwa nyiqata qutaaqama kyero Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyorave tuna quava, mwi quava unra qua vahitiri, mpovanto tiriara tiqaro, Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyorave. Nkye mwitaama kye Kotirara qia quava unra quama vaiho, titiri.

¹⁶Kotiva hia qutu quahua qati vara sivuma kyaiva varitiri, mwiva hiamaqio Karaisiravata qati vara sivuma kyotiri.

¹⁷Kotiva hia Karaisira qati vara sivumakyaitiri, nkye quminama Karaisirara

gutaave qiavaro nkyiqa qua vahiva hia taiqaraitiro, qatima vahitiri.

¹⁸ Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyaitiri, Karaisirara qutaave timwa kye qutu quahuavata hia qaiqaa qati siviraiti, uro quminama raupirima quatiri.

¹⁹ Tire Karaisira vekya variqata mwaa mwataraqaa mwianra riemwaqi vita uro qutu vita hia qati siquarahua vari-aratavauma mwaa mwataraqaa varihua tiriara raima timwa teta po kye tivara.

²⁰ Mwihua hiamu qio mwia kyaara tiriara raima timwa tevava. Karaisiva qutu vuvavo qutaqama kyero Kotiva mwia qati vara sivuma kyera. Kyera vara tutaiharo tohare riemwa taiva, mwiva nraante keko tintema kyero Karaisiva nraante qutu vuraqitairo qati sivurara tita, Karaisirara qutaave timwa kye qutu quahua qatima sivivara.

²¹ Haaru vaisi mpoqaatairo qutu vi okyarava qovarama vurama. Qaiqaa kuua qarama kye vaisi mpoqaatairo qati sivi okyarava qovarama vira. ²² Tire Atamunraqaatai qovara hurahua ekyaa qutu vi varunanra. Kuua qarama kye tire Karaisira nraaqiaraqamavi variarahua nraakiara tire ekyaa mwihua sivita qati variqi quanana.

²³ Nraakiara hia tire apiqama kyeta siquanana. Tire naitarama kyeta kuaiqia kuaiqiavanto siquanana. Karaisiva nraante quturakitairo qati sivurara tita, Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entaraqaa Karaisiva hiari nraakye qorahua qaiqaa qati sivivara.

²⁴ Mwihua sivivaro mwiaqaatairoma taiqaani entava nriananro. Mwi entaraqaa Karaisiva kepukyaqa hiqaro mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kamaninra nraatara kyero, vaisi kepukyave ekyaa mpo inraikya mpo inraikya kepukyavata nraatara kyero, uro nai qora Kotira kyauquqi kyero tiqaro, Nte ekyaa inraikya nraatarama

kyauqo. E ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqira quante, qiananro.

²⁵⁻²⁶ Karaisiva kepukyaqa hiqaro nai nramwutaahua nraataraqi viro uro ekyaararaqama qutuqi vi vari okyarara nraatara kyairaro mwi okyarava ekyarama taiqaananro.

²⁷ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro quanarove, tura. (Sng 8:6) [Karaisiva ekyaa mwi inraikyaqaa ntaqikyiqiro hiamu Kotiraqaavata ntaqikyiananro.]

²⁸ Nraakiara Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro viro mwiva nai qora mwemwani variro tiqaro, E niqaa ntaqikyiqira vi variaravama e niqaa ntaqikyiqira quante, qiananro. Karaisiva mwitaa tiraro mwiaqaatairo Kotiva Karaisiraqaavata ekyaa inraikyaqaavata ntaqikyiqiro quanana.

²⁹ Karaisiva hia qutu viraqitairo qaiqaa qati sivira hitiri, nanraqamave mpo hiahua qutu quahuara rieqata nramanri vare varita? Qutu quahua ekyara qutu quavo qiatiri, hiamu qumina mpo hiahua mwihua kyaahaqa hiqata nramanri vare variatiri. Mwihua tiqata, Qutaama qutu quari vaisiva qaiqaa siquanarove, timwa kyetama nramanri vare varita.

³⁰ Karaisira qua kyaara tiri ekyaa enta ru kyarera uti variara. Tire hia qutu quanaraqitai qaiqaa siquarahuavauma, tiri qumina mwitaa hivara.

³¹ Ni kata pakyaa tuaavo, Iesusi Karaisiva nkyiqaavata niqaavata ntaqikyivarihananra tina, nte nkyiara qamwate variqana ntena kyauqu nriqiaa vatena qutaqama kyena tirera. Ekyaa enta ni ru kyaivaqe qutu quariva nte variqina vi varurave, tuqo.

³² Nte Karaisirara rieqana Epesaasiqi uro variavata mwi mwatanaahua

qaakyau vairi votima kye variqata ni naatara kyarera uti varuvana variavarave. Nte qumina vaisi taiqa quariva hutiri, nte quminama mwini varutiri. Kotiva hia qutu vihua sivuma kyaari quava qutaa vahiraqevauma nte mate mwaa entarara riegana mwataa qianinra: Nrivaqe kyuqe aanra qaqira kye hura qutuananranra hia nronraqama kye riaraiti, mate kyaravata nramanrivata nramwaqi quare, qianinra.

³³Haunri mpo ihua unra qua tivata nkye mwihua sataqita vivora. Quavanto mwitaama tiro.

Vaisivanto uaqia hi vaisihuavata variqi viro

mwi vaisivavata uaqiama quananrove, tura. (Ais 22:13)

³⁴Mwianra riegatama nkyi su nyaato-vanto ntapihi virata uaqia hi kyaiqara qaqira kyaata. Qikye, nkyi utaqitai nraakye qora mpo hiahua hia Kotirara riaraitita, api qua ti variara. Mwitaa qiahua mwihua kyauruate tinama, nte mwitaa tina.

Mwamwantavanto qati siquani okyarara tura

³⁵Mpovanto mwitaama qiananro. Nataama kyerove Kotiva qutu vihua qati vara sivuma kyaananrove? Nataama vahiani mwamwantara varetave sivivarave? qiananro. Mpovanto mwitaa tirera, nte nai timwa mwinrenra:

³⁶I vu nraato apiqamave viho? E hiave ntapihiaro? E kyara humwu mwataqi vara tutairaro uru mwiva ntuko hiraro nruhi mwiva hia tapitairera, kyaravanto hiamu qupiqaananrove.

³⁷E kyara humwu vara tirera hira, e humwu nraahu kyakuma humwuve, mpo humwuve, vara tuananrave. E hia uro nronra mwia rirante ntaruqira tuananrave, qianinra. ³⁸Kotiva tiharo uru mwiaqaatairo mwi kyarava

qupiqaiharo mpo humwuqaatairo mpo kyaravanto qupiqaiharo hia kuaa mwamwanta vahirave. (Mwia votima kyero tire qutu quananraqitai qaiqaa siquararo tiri mwamwanta nraahumwa mpo mwamwantama vahiananro.)

³⁹Vaisi mwamwantavata, vahi aasau mwamwantavata, hia kuaa qarama kyero vahirave. Vaisi mwamwanta mpo mwamwanta vaiharo, vahi aasau mpo mwamwanta vaiharo, nyaamwa mpo mwamwanta vaiharo, tavukya vaanti mpo mwamwanta vahirama.

⁴⁰Nyaamwuni nraahumwa mpo inraikya vaiharo mwatani mpo inraikya vahirama. Nyaamwuni itai inraikyava mwitaama kyero iteqaro ntuvaahie variharo mwatani vahi inraikyava nraahumwa mpo qarama kyero ntuvaahie varira.

⁴¹Huarivanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, toravanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, qovora kuaiqia kuaiqiavanto mpo qara mpo qarama kyero ntuvaahie varira.

⁴²Mwi inraikyara mwi inraikyara mwunruqa hi okyarava nraahumwa vahira. Mwia votima kyero nraakiara tiri mwamwantavanto qutu quananraqitai qaiqaa qati siviraro nraahumwa mpo mwamwantama vahiananro. Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taavaro ntenrai mwamwantavama vahiho. Nraakiara sivuma kyaani mwamwantara qaraakya mwamwanta hia ntenraani mwamwantavama vahiananro.

⁴³Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taava uqenrenro hia kyuqe mwamwanta vahira. Nraakiara tiri sivuma kyaani mwamwantava kepukya mwamwantavanto kyuqe mwamwantama vahiananro.

⁴⁴Tiri mwamwantavanto mwaa mwataraqaa nrohiarive tiro utu tairara tita, mwaa mwataraqaa

qunte variara. Nraakiara tiriara nyaamwuni nrohiate tiro, nyaamwuni nrohiana mwamwantara vara sivuma kyaananro. Mwaa mwataraqaa nrohiana mwamwantava vaiharo nyaamwuni nrohiana mwamwantavavata vahira.

⁴⁵ Mwi quara Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotiva utu kyovaro toharenaa vaisi Ataamua siviro

qati variqiro vi varurave, tura. (*Okyara 2:7*) Mwi vaisiva mwitaama varuvaro mwia nraakiara vaisi mpo Karaisiva qovarama viro ekyaa nraakye qora qati variqi quate tiro, qati nraahu varura.

⁴⁶ Hia nraakye qoravanto nyaamwuni nrohira nraante qovarama kyora. Nraakye qoravanto mwatani nrohira nraante qovarama kyero mwiaqaatairo nraakiara nyaamwuni nrohira qovarama kyora.

⁴⁷ Hoqarenaa vaisi Ataamunra mwataqotairo utu tovaro mwaa mwataraqaa qovarama viro varura. Nraakiara vaisi mpovanto Karaisiva nyaamwusairo mwatani tumu qovarama viro varura.

⁴⁸ Mwaa mwataraqaa variahua mwihua mwataqotairo utu to vaisira votima kyeta variara. Nyaamwuni varirera hiahua mwihua nyaamwusairo tumu vaisira votima kyeta varivara.

⁴⁹ Mwaa entara tire mwataqotairo utu tai vaisira Ataamunra votima kyeta nrohi varunanra. Nraakiara tire nyaamwunyaa vaisi Karaisira nraantantamwa kyeta variananra.

⁵⁰ Ni kata pakyya tuaavo, nte nkyi timwa nyinrenra. Nraakye qora mwaa mwamwantara vataahua hiama qio Kotira mwatukyaqi vivara. Ntenra quari vaisiva hia ntenraani mwatukyaqi hiama qio quananno.

⁵¹ Kyai nte Kotiva uqeta tai quara nkyi timwa nyianri. Hiama tire ekyaa qutu

quananra. Tire Iesusira nraaqiara mpo hiarahua hia qutu viraitita, qati variqi vita qamwanrama kye kyuqu quananna.

⁵² Tire mponramwuvanto variararo nraakiara ekyaa entaqaa ntoma riraro Kotiva qutu vihua qaiqaa qati sivuma kyairata mwihua mwiaqaatai hia qaiqaavata tapitaraitita, qati variqi vivara. Tire ekyaa mwi entaraqaa kyuqu vita variananra.

⁵³ Tire ntenrai mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia ntenraani mwamwantara vareta qati variqi quananna. Tire quti mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi quananna.

⁵⁴ Tire ntenrai mwamwantara vataahua kyuqu vita hia ntenraani mwamwantara vareta qati variqi quananna. Tire quti mwamwantara vataahua kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi quararo mwi entara haaru qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananno. Mwi entara mwi quara tuntama kye tire mwitaama qiananna:

Qutu vi inraikyara vara mwataniqama kyero

Kotiva mwia ekyaa nraatara kyairave.

⁵⁵ Quti okyarava e riaante. E vaisi ru kyera nraatara

kyera kepukyava tanave vaiho?

I aanraivanto vaisi kutu kyaariva tanave vaiho? (*Hos 13:14*)

⁵⁶ Qutira inraikya mwia qora kyaiqavanto ru vatero nai qora kyaiqa mwiva Kotiva timwa to quaraqaatairo kepukya varaira.

⁵⁷ Qio tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva quti okyarara nraatara kyero qati sivirara tiro, Kotiva tirivata kepukya timwihata tire qioma qutuani okyarara nraatara kye qaiqaa qati sivi variananra. Mwianra rieqatama tire Kotira nrutu tu-aahereta mwianra kyuqeve ti varita.

⁵⁸Ni kata pakya tuaavo, mwi quara rieqatama kepukyaqama kye sivita variata. Tiri vunyaa vaisi kyaiqa kepukyaqama kye varaqi quata. Nkye ntapihiarave. Nkye kyaiqa vareva hia quminavau quaninranra tita, nkye kepukyaqama kye mwia kyaiqa varaqita quata.

Iutiaani munima vara kyaivaro quaninranra tura

16 Kotira nraakye qora Iutiaani hia kyuqema kye variahuara rieqata nkye mwihua kyaahaqa hirerata munima ntuvantua hirara tirera. Nte Karesiaani variqana Kotira nraakye qora mwini variahuwa timwa nyuntema kyena nkyivata timwa nyianrita nkyevata mwitaa hiata.

²Mpo Saante mpo Saante nkye kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta munima vareraqi-tai munima mpoqiani qati vataqi vivaro qio vahiyari. Nkye mwitaamaqi vi vari-vaqe nte nkye hinani iro ntaarita nkye hia nanra munimave mwunro tita uro munimanra puua hiata.

³Nraakiara nte nkye hinani uro variarita nkyetavanto vaisi mponramwu mwatama kyaivaqe nte mwinramwuhua qara nyina sitaarita mwihua mwi munimanra varetama Ierusaremini uro nyiata. ⁴Mwi entara nte Ierusaremini mpo kyaiqa varaariva vahiraqe ntevata quankyera mwihua nivata qioma vivara.

Poruva nai nrohianinranra vu nraato tutora tura

⁵Nte Masentonianaani mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiarivara tina, mwini nrohivaraama uro nkyi taqaaninra.

⁶Nkyivata uro variqana nte mpuahaa-mave, toqa vaururu tuani entara vari kyena qaiqaa taini tainive virera hiarita nkye ni kyaahaqa hivaqe nte quari. ⁷Hia nte aanraqaa viqana nkyivata pataqia

totiqama kye varirerave. Tiri vunyaa vaisi Karaisiva qiove tirera, nte nkyivata mpuahaama varirerave.

⁸Qio nte mwate Epesaasini variqi quariro Pentikosi omwata nre entava nrianrive. ⁹Mwaini nte airi mwataqi nraakye qora Kotira aanra nyaamwutaariva vaihananra tina, nte mwaini variqina virera. Nte mwaini mwi kyaiqara vare varuqata airivanto ni nramwutaaga hiavanavata nte Karaisira nraakye qorara rieqana mwaini varirera.

¹⁰Timotiva nte varauntema kyero tiri vunyaa vaisi kyaiqa vare varivara tiro, mwiva nkye hinani uro ntairera, nkye mwia qamwata mwateta mwia vitaata.

¹¹Mwianra rieqatama nkyiqitairo mpovanto Timotirara qumina vaisive timwa kyero mwoqa mwiankyora. Nkye Timotirara mwiva Karaisira kyaiqa vaisi variho timwa kyetama mwia kyaahaqa hiqata huntaqita aanraqaa uro kyaivaro mwiva kyuqema kyero variro qaiqaa nte hunani nrianri. Nte mwiavata tiri tiqata vakyaa mponramwuvata mwihua sekyama varuqo.

¹²Nte tiri tiqata vakyaa Aporosirara tirera. Nte mpo enta mpo enta nkyiara rieqana mwianra mwitaama tina, Qata vakyaa mponramwuvanto Korintini virera hiahuavata e quante timwa kyena vuaviraavira tuqaro hia quataa iharoma mate hia viro. Nraakiara aanra qio vahirera, mwiva nkye hinani quanarro.

Poruva ekyaa qua tura

¹³Nkye rauriqa taqe variata. Nkye Karaisirara qutaave tiraqa kepukyaqama kye variata. Vaisima variata. Kepukyaqamavi variata.

¹⁴Nanrianra nanrianra mwutukya vahianinraqitai ekyaa kyaiqa varaqi quata.

¹⁵Nkye Sitipanasiravata mwia nraamwuqi variahuavata ntapihi

kyaarave. Nte haaru Akaiaani variqana Karaisira qua mwi mwatanaahua timwa nyiavata mwihua nraante qutaave tura. Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiaqaatai mpoqama kye Kotira nraakye qora kyaahaqa hirera uti variara. Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara qati mwataa hiatema tuqo, ¹⁶Nkye mwi vaisinramwuhua mwemwani variqata mwihua hianta hiate, tuqo. Mwihua kyapata kyaiqa varaahua mwihuavata mwemwani variqata mwihua hianta hiata.

¹⁷Nkyiqitai Sitipanaasivavata, Potunataasivavata, Akaikaasivavata, nte hunani nriavana nte qamwateqanama varuqo. Nte hia nkyi taqaaninranra ni mutukyavanto uaqia ihana varuqata mwihua nte hunani nri nteta nkyiara qiavana riena, nte qamwateqana varuqo.

¹⁸Mwihua nkyi mwutukya kyuqema nyataavaro qihaakyama vahintema kyeta nrumu mwaini ni mutukyavata kyuqema kye qihaakyama mataavana varuqo. Nkye mwitaa hi vaisihua nyutu tuaaheraata.

¹⁹Kotira nraakye qora Esiaani mpoqi mpoqi variahua nkyiara riegata nkyi qua mwantaavo. Akuirava mwia nraata Pisisiraavavata, mwitanahua nraamwuqi ntuvantua hiahuavata, tiri vunyaa vaisi nrutuara riegatama nkyi qua mwantaavo.

²⁰Tiri tiqata vakyaa mwaini variahua, mwihuavata nkyi qua mwantaavo. Nkye nai qua mwante nai qua mwante nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variate.

²¹Qio nte ntena kyauquqo mwaa quara qara ntina:

NTE PORUVA NKYI QUA
MWANTAUQO.

²²Tiri vunyaa vaisi Karaisirara hia mwutukya vahiani vaisira kyaivaro viro ekyara vehiqama quarive. Marana ta. Po, nronrao, qamwanrama uro ntantera tumuana.

²³Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva nkyi kyuqema nyataari.

²⁴Nkyevata ntevata Iesusi Karaisiraniqamavi varunanranra tina, nte nkyiara mwutukya ntihana varura.

2 KORINTI

*Poruva Korintiqinaahuani
nraakiaraa qara vara kyora*

Poruva kuaa ihi vara kyero Masentoni variqaro qaiqaa Korintiqinaahuani qara vara kyora. Poruva qara mwaaqi Kotiva mwia nronraqama kyovaro Iesusi Karaisira kyaiqa varo okyarara mwi mwatanaahua timwa nyunra.

1 Nte Poruva. Kotiva tihana nte nronraqama vina Iesusi Karaisira mwakyaakya timwa nyi varuvama varina. Tiretana tiri tiqata Timotikya nkyiara Kotira nraakye qora Korintiqi variahuavata ekyaa Kotira nraakye qora Akaiaani variahanivatama qara mwaa vara kye.

²Tiri tiqova Kotivavata tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hiro qihaakya hirata variata.

**Poruva Kotirara kyuqeve timwa
kyero qamwata mwatora**

³Nrivaqe Kotirara kyuqeve timwa kye qamwata mwataara. Mwiva mwanriqavanto variqaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira mwia qovama variro. Kotiva tiri tiqova variharo ekyaa tiriara po kye ti okyaravavata, mwutukya qihaakya hi okyaravavata, mwiaqaatairo qovara hi varira.

⁴Tire mpo muaanra mpo muaanra vare variqata atura nti varuraro Kotiva tiri mwutukya qihaakya timwa te varira. Kotiva tiri mwutukya qihaakya timwa te varirara tita, tire taqaarata nraakye qoravanto mpo muaanra mpo muaanra vare varivaqe tire Kotiva tiri mwutukya qihaakya timwa taintema kye

tirevata mwi nraakye qorahua mwutukya qihaakya nyataara.

⁵Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro vihata tire mwiavata taaqau vi variqata nriqa vi inraikyara varaqi vunanra. Mwia mwutukya qihaakya mwataintema kyero Kotiva tiri mwutukyavata qihaakya timwa taananro.

⁶Hia tire quminavauma nriqa vi inraikyara vare varita. Kotiva nkyi mwutukya qihaakya nyatero nkyi sitaarive titama, tire nriqa vi inraikyara vare varita. Tire nriqa vi inraikyara vare varuraro Kotiva tiri mwutukya qihaakya timwa tairara tita, mwiaqaatai tire qioma nkyi mwutukyavata qihaakya nyateta tiqata, Tirevata nkyi nraantante nriqa vi inraikyara varauro. Nkye kepukyaqama kyeta variate, qiananra.

⁷Nkye tiri nraantante nriqa vi inraikyara varaqi vivera, Kotiva tiri mwutukya qihaakya timwa taintema kyero nkyi mwutukyavata qihaakya nyataanro. Tire mwianra riegatama nkyiara tiqata, Nkye hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi quate, tita.

⁸Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire haaru Esiaani nrohiqata muaanra varaavananra, mwi quara nkye hia ntapihi kyevora. Mwi muaanra nronraqama kye tiriqaa vahuvata tire tiqata, Po hia qio muaanra mwia vare qati quanarave. Tire qutu quanarave, qiavananra.

⁹Mwi entara tire tiqata, Po, tire qati variara entava taiqa viharo qutu quara entavama nri ntaiho, qiavananra. Tire mwitaa timwa kye tire tetavanto teta kyaahaqa hia aanrava hia vahuvata mwiaqaatai tire Kotiva qutu qua nraakye qorahua qati vara sivuma kye variva, mwiva nraahu tiri kyaahaqa hiananrove timwa kye, mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi quavananra.

¹⁰Tire mwi entara qutu virera uti variavararo Kotiva tiri vaitutuma kyovata tire qati variavananra. Kotiva mwi entara tiri vaitutu huntema kyero nraakiaravata Kotiva tiri vaitutuma timwa taananro. Tire mwiaqaa kepukya vu nraato vateta tiqata, Kotiva tiri qaiqaavata qaiqaavata vaitutumaqiro quananrove, turo.

¹¹Nkyevata tiriara riegata Kotirara aakyara tivaro tiri kyaahaqa hiari. Nraakye qora airivanto tiriara riegata Kotirara aakyara tivera, Kotiva tiri kyuqema timwa tero kyaahaqa hirata mwiaqaatai nraakye qora airivanto Kotirara kyuqeve tivara.

Poruva hia Korintini vurara ntapihi kyero timwa nyunra

¹²Tire nraakye qora utaqaa nrohi varuraro hia tiri toqaamwu rihata tire kyuqema kye mwihua utaqaa nrohi varunanranra tita, tire mwianra qamwateqa kyuqe huroma tita. Tire nraakye qora suqaa nrohirera hia tire mwatanyaa qua okyara riaraiti, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra riegata Kotira kyaiqa nraahu varaqi viqata avuqavuma kye nrohi varunanra. Tire mpo nraakye qora suqaavata, nkyi suqaavata, nrohiqata mwitaamaqi vita mpoqiavata mwitaamaqi vunanra.

¹³⁻¹⁴Tire nkyini qara ntiqata hia mpo quaqaa ntumwa kye mwi quara okyara uqeta taunanra. Nkye ntapihi kye rie quara nraahu tire nkyini qara ntumwa taunanra. Nkye mwaa entara hiamatiri ntapihi kye taqe variavo. Nraakiara nkye tiri okyara ntapihi kye taqaivera, nte qiove qianinra. Nkye tiri okyara ntapihi kye taqeta variqi vita nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva tumuani entaraqaa nkye tiri qamwata timwa taivaqe tire nkyita qamwata nyataanra.

¹⁵⁻¹⁶Tauraa nte nkyiara qioma ni qamwata matevarave timwa kyeqana nte nkyi taqarera uti variqana mwataa qiavarama: Kyai nte Masentoniani viqana nkyi taqena qaiqaa mwisaina uro ntante nriqana qaiqaavata nkyi uro taqaarita nkye taara nani ni taqaivaqena nte nkyi kyuqema nyataarita nkye uro ni nikyaivaqe Iutiaani quankye, qiavara.

¹⁷Mwitaa timwa kye nkyi uro taqaankye timwa kyenavata hia uro nkyi taqaavara. Tauraa nte nkyi taqaankye qiavara nte mwi quara unra qiavarave iho? Mwatanyaa vaisivanto mwatanyaa qua okyara riegaro taara qua tintema kyenave nte eo mwitaa hirerave, hia mwitaa hirerave, tiqana varuvave iho? Nkye mwitaamave nianra riaavo?

¹⁸Nte Kotira qutaa okyarara rieganama ntena kyauqu nriqiqaa vatena tiqana, Hia tire nkyi unra tiqata taara qua tiqata, Eo mwitaa hirerave. Hia mwitaa hirerave, turahua nkyi timwa nyi varunanra.

¹⁹Sairaasivavata, Timotivavata, nte-vata, tirenramwu nkyi utaqaa variqata Iesusi Karaisira qua nkyi timwa nyi-avananra. Iesusi Karaisira okyaravanto vahirero mwiva Kotira mwaaquvantoma variro. Mwiva hia unra qua taara qua tiraitiro, mwiva qutaa qua nraahu ti variva. Mwiva nte mwitaa hirerave timwa kyeqaro qutaa mwitaa hi varira.

²⁰Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo qua mpo qua tiqaro nte mwitaa hirerave tu quara, mwi quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva qovarama vura. Kotiva timwa to quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva qovarama viro Kotira kyaiqa varaqiro vurara tita, tire Karaisira kyaiqara riegatama Kotirara i qua qutaa quama vaiho timwa kyeqatama mwia nrtutu tuaahereqa varunanra.

²¹ Kotiva nai nkyivata tirivata kepukyaqama timwa taihata tire Karaisiravata kuaaqi variqi vi varunanra. Tiriara mwihua nai kyaiqa vara mataate tiro, Kotiva naivanto tiri nronraqama kyaira.

²² Kotiva tiri nai kyaama tero mwiaqaatairo nai kyaama tai quava kepukyaqama vahiarive tiro, mwiva nai mwanraqura tiri mwutukyaqi vataira. Mwia mwanraquravanto tiri mwutukyaqi varihatara tita, tire tiqata, Qutaama Kotiva nraakiara tiri tivitaananrove, ti varunanra.

²³ Nte nkyi unra qianinravauma Kotiva ni qua qovarama kyaananro. Nte qutaa qua nraahu tireranama. Nte uro Korintini variqana mpo qua kyaara nkyiara qiariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiankyo tina, qaqira kyena hia quavara.

²⁴ Hia nte nronra vaisi nraantantamwa kye variqana nkyiara kepukyaqama kye mwi quara mwi quara vataqi quate tireranauma. Tire taqaurata nkye qioqama kye Karaisira qua riemwaqi vi variara. Nkye Karaisira qua riegata qamwateqa variate tita, tire nkyi hena vaisi variqata nkyivata kyaiqa varaqi virera uti varunanra.

2 Mwi quara rieganama mpo qua kyaara nkyi uro timwa nyataariro nkyi mwutukya uaqia hiankyorave tina, qaqira kyena hia uro nkyi taqarera quavara.

² Nte uro nkyi timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiraro mwiaqaatairo tavave ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqa varianinrave? Hiama mpovanto ni mutukya kyuqema mataariva variananro. Nkye ni mutukya kyuqema mataahua varivaqe nte nkyi timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata nkye hia ni mutukya kyuqema matevara.

³ Nte mwianra riegana haaru nkyini qara vara kyaavaro vura. Nte tiqana, Nkyi uro timwa nyataarita nkye ni mutukya kyuqema mataahua variqata mwiaqaatai nkye ni mutukya uaqiama matevorave, timwa kyena nte nkyini qara ntumwa taavara. Ni mutukyaqitai kyuqe ihana varuqata nkyevata nkyi mwutukyaqitai kyuqe ihata variara. Mwi quarara qutaave tura.

⁴ Mwi quara qara ntiqana ni mutukya uaqia huvana nteqana qara ntumwa taavara. Nte qara ntiqana hia nkyi mwutukya uaqia hiarive tina, qara ntuavara. Ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira nkye anoma kye ntapihiate tina, nte nkyini qara vara kyaavara.

**Vaisi mpovanto uaqia hi
kyaiqara utu kyora mwi quara
taiqa kye taunru kyaate tura**

⁵ Nkyi utaqitairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyovaro mwia kyaara hia ni mutukyaqitairo nraahu uaqia huvana variavarave. Ekyaa nkyi mwutukyaqitavata uaqia huvata varurave. Qio hia nte qaiqaavata mwi vaisirara kepukya qua tirerave.

⁶ Nte taqauqata nkye mwi vaisira nai uaqia hi kyaiqara kyaara airi vaisivanto mwia nai kyoqaa mwunranra tina, nte tiqana, Qio hia qaiqaavata mwitaama mwataate. Qiovema, tuqo.

⁷ Mate mwaa nkye mwia qua taiqa kye taunru kyauro timwa kyeta mwia mwutukya qihaakyama mwataata. Nkye hia mwitaa hivaro mwia mwutukyavanto uaqia hiraro mwi vaisiva tiqaro, Hiama qio nte aanra kyuqeraqaa qaiqaavata quaninrave. Ekyaarama qaqira kyauqo, qiankyorave. ⁸ Nte nkyiara po tiqana qiarita nkye mwi vaisirara qutaama tiri mwutukyavanto iara vaiho qiata.

⁹ Nkye ekyaa ni qua kyuqema kyetave, hia kyuqema kyeta riera, nte mwia taqarera nkyini qara mwia

vara kyaavara. ¹⁰Nkye vaisi mpovanto qora kyaiqa utuaninra taiqa kye qaqira kyauro tivera, ntevata taiqa kyaugoma qianinra. Nkyi utaqaatairo mpovanto uaqia hi kyaiqara utirera, nte Karaisira vuqaa variqana nte nkyiara riegana mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara uti quara taiqa kyaugo qianinra.

¹¹Tire Saataaniva unra kyaiqa vare vari okyarara taqaunanranra tita, mwiva tiri nraatara kyaankyo tiqata hia mpova uaqiama kyai quara qati nraahu riemwaqi viraitita, tire qamwanrama kye mwia qua taiqa kyeta taunru kye varunanra.

Poruva hia Taitaasira puaama kyorara airi nraato tura

¹²Nte Karaisira qua timwa nyinrenrana Toroasini uro ntena taqaavaro nronravanto Kotiva mwi mwatanaahua su nyaato terama kyero vatovana nte qua timwa nyianriva vahuvana nte mwini mpuahaama variankye timwa kyena ¹³taqaavaro ti tiqata vakyaa Taitaasiva hia huvaro ni pu naatovanto hia kyuqema vahuvana mwi mwatanaahuara varivaqe nte vuqo timwa kyena Masentioniaani quavara.

Iesusiva nraatarairara tita, tirevata qioma nraataraanarave tura

¹⁴Qikye, Kotiva mwitaa mwitaa hirara riegana nte Kotirara kyuqeve timwa kyena mwiaqamwata mwatarera. Tire Karaisiravata nrohi varunanranra tiro, Kotiva tiri tivita vareqaro nrohi varihata tire mpo mwata mpo mwataqi nrohiqata teta nramwutaahua nraataraqi vi varunanrave. Tire Karaisira qua timwa nyiqi vi varuraro tiriqaatairo mwia quavanto kyuqe mwunta vira votima kyero ekyaa viro nrinro hi variro.

¹⁵Tire Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuraro Kotiva tiriara tiqaro, Karaisiraqaa kyuqe mwunta

viva nkyiqaatairovata kyuqe mwunta vi varihata variavo, tihata nkye Kotira mwatukyaqi virera hiahuavata, Saataaninra mwatukyaqi virera hiahuavata, mwi mwuntara hue variara.

¹⁶Nraakye qora mpo hiahua Karaisira mwakyaakya riegata uaqia hi mwuntara voti hirave timwa kyeta mwi quara qoririma kye variarara tita, mwihua Saataaninra mwatukyaqi vihua variara. Nraakye qora mpo hiahua Karaisira mwakyaakya rieta mwi quarara kyuqe mwunta voti hirave timwa kyeta mwihua mwi quarara nronraqama kye ri-aarara tita, mwihua Kotira mwatukyaqi vihuama varita.

Qikye, mwaa mwi kyaiqara nronraqama vahi kyaiqarave. Tavave qio varaananrove? Avuqavu nrohiari vaisiva, mwiva nraahuma mwi kyaiqara qio varaananro.

¹⁷Tirenramwu Kotira kyaiqa vareqata hia vaisi mpo hiahua nraantantamwa kyetama vare varita. Mwihua mpo in-raikya nyiqata munima vare variantema kyeta Kotira qua tiqata munima vare variara. Hia tire munimanra riegata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi varunanra. Tire Karaisira mwakyaakya qutaa mwakyaakyave timwa kye Kotiva tiri titaihata tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro timwa kyeqata Kotira vuqaa variqata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi varunanra.

Tire Kotiva qaraakya qua timwa taira nraakye qora timwa nyi varurahuave tura

3 Tire qaiqaa mwi quara tiqata hia teta nrutu tuaahere varuro. Vaisi mpo hiahua kyaiqa vararera hita nkyiari nronra vaisiara tiqata, Qara timwivaqe vare quararo vaisi mpovanto tiri kyaiqa okyara taqaarive, ti variara. Tire hia mwitaa hirera. Nkye tiri okyara ntapi-hiarara tita, tire qumina mwitaa hiarora.

²Nkye tiri qara nraantantamwa kyetama variavo. Nraakye qoravanto nkyi taqetama tiri kyaiqa okyara ntapihi kye taqevara. Nkyi qara votima kyero tiri mwutukyaqaa qara ntumwa taihata nraakye qoravanto nkyiara riegatama tiri okyara ntapihi kyevara.

³Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quara riorara tita, nkye tiri qara votima kyeta variara. Karaisiva nkyi qua qara ntirera hiro hia vakoraqotairo qara ntumwa taira. Kotiva qati variva variharo Karaisiva mwia mwanraquraqotairo nkyi qua qara ntumwa taira. Mwiva hia qumina oriqa mwi quara qara ntiraitiro, mwiva nkyi nraakye qora mwutukyaqaa mwi quara qara ntumwa taira.

⁴Karaisiva tiri kepukya timwihatara tita, tire Kotira vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kye mwi quara mwi quara ti varunanra. ⁵Hياما tire tetaqama kye Kotira kyaiqa qio vare varuro qiananra. Tire taqauraro teta kepukyara Kotira kyaiqa varaarava hياما qioqa hiro. Kotiva tiri kyaahaqa ihatara tita, tire qioma mwia kyaiqa varaananra.

⁶Kotiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri nronraqama kyaihata tire Kotiva nraakye qora kypata kuaaqi varirero qaraakya qua vataira nraakye qora timwa nyi varurahuama. Tire nraakye qora timwa nyiqata hia haaru qara ntumwa to quara riemwaqi quate tiraitita, tire Kotira mwanraqurara mwihua timwa nyi varunanra.

Kotiva Mosesirara timwa to quara nraakye qoravanto hia riemwaqi vuraqaatairo qutu vi inraikyava qovarama vura. Kotiva qaraakya qua timwa tairaqaatai nraakye qoravanto Kotira mwanraqura varetta mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.

⁷Tauraa Kotiva qua vatero nraakye qorara mwi quara riemwaqita quate tiro, mwi quara oriqa qara ntumwa kyero Mosesira mwu quara nraakye qoravanto mwi quara vataqi quare tura mwi quara nteqaqi viqata mwia kyaara qutu vi varura. Mwi quava nronra qua vahuvarora tiro, Kotiva Mosesira mwi quara timwa mwi varuvaro Kotira peqa okyaravanto iteqaro Mosesira viri ntuvaahama mwatora. Mwitaa huvaro Mosesiva mwi quara oriqa qara ntumwa tora varero nraakye qora kyonani vuvaro mwia virivanto nronraqama kyero ntuvaahero takyuqi varuvata nraakye qoravanto mwia viriqi taqaare tura hia kyuqema taqovaro vahiqiro viro uro taiqa vura.

⁸Mwi entara Kotiva nai mwaanra qua qovarama kyovaro mwia peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva nai mwanraqura nyiani quara qovarama kye variharo mwi quava nraakiara vahi quava tauraa vahi quara nraatara kyero vahiqarora tiro, mpoqia-vata nronra inraikyama vahi.

⁹Kotiva Mosesirara timwa to quara, nraakye qoravanto hia ntapihi kye riemwaqi viqata quti varu quara, Kotiva qovarama nyatovaro mwi entara Kotira peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva mwi quara nruka kyero qaraakya qua qovarama nyataira. Kotiva nai qaraakya quaqotairo nraakye qora avuqavuma nyate varirara tiro, qaraakya quavanto haarua qua nraatara kyero vuni vahi quavama vahi.

¹⁰Tauraa Kotiva Mosesira mwu quava vahuvata tire mwi quarara kepukya quave, Kotiva nai peqa okyara qovarama kyeqaro tu quarave, ti variavananra. Mwaa entara tire Kotiva qaraakya qua vatairara kepukya quave tiqata haaruaa quara hia kepukya quave ti varita. Kotira haaruaa quavanto tumitarero vai-

haro Kotira qaraakya quavanto nritarero vahiro.

¹¹ Kotiva Mosesira mwu quara pataqia vahianinra qovarama kyorara tiro, mwi entara Kotira peqa okyaravanto pataqia takyuquqiro viro uro taiqa vura. Kotira qaraakya quavanto hia taiqaraitiro, qati vahiqiro quaninranra tiro, Kotira peqa okyaravanto qati nraahu takyuquqiro vi variananro.

¹² Tire tiqata, Kotira qaraakya quarieqatama hia ekyara qutu viraitita, qati variqi virerave, ti varunanranra tita, tire hia aatu hiraitita, tire mwutukya qihaakyama kye varunanra.

¹³ Hia tire Mosesira nraantantararave. Mosesira virivanto takyuqi varuvaro mwiva nai nramwunaa Isareriera tiqaro, Mwihua taqaivaro ni virivanto takyuquqiro viro uro taiqa quaninra taqevorave, timwa kyero tavuna vara kyero nai viri ntumwaqu torave.

¹⁴ Qio Isarerivanto varuvaro hia mwihua su nyaatovanto ntapihuvata varura. Mwaa entaravata mwi mwatanaahua Kotiva haaru vato quara kyaara ntiqata hia mwi quara okyara ntapihara. Mosesiva nai viriqaa ntumwaqu to tavunanra votima kyeta Kotira qua amaata nyate varihatara tita, mwihua mwi quara kyaara ntiqata hia ntapihi kye riaara. Mwihua nkyiarivanto hiam qio mwi tavunanra vara qatinani kyeta ntapihi kyeta taqevara. Karaisiva mwiva nraahuma mwi tavunanra vara qatinani kyaananro.

¹⁵ Haaruvata mwaa entaravata Isarerivanto Mosesira mwu quara kyaara nti variavaro tavuna votima kyero mwihua su nyaato ntumwaqu kyaihata mwihua hia Iesusira ntapihara.

¹⁶ Qio vaisivanto nai mwaaqu kyaiqaqatairo tuqasaa viro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara aakyara ntairera,

mwiva mwi tavunanra mwia vu nraatoqitairo qatinani vara kyaananro.

¹⁷ Nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara tiqana nte mwia mwanraqurara ti varura. Tiri vunyaa vaisi mwanraquravanto vaisi mwutukyaqi varirera, mwi vaisiva variraro qora inraikyavanto hiam mwia rupa tairaro mwiva qatinani huvantu viro variananro.

¹⁸ Tire Iesusi Karaisira nraaqiara varuraro hia tiri viriqaa tavunavanto ntumwaqu taihata tire kyunumi votima kye varuraro tiri vunyaa vaisivanto tiriqaatairo itero vara re varira.

Tire mwitaamaqi quaraqata quaraqata tita, tire teta vunyaa vaisi mwia votima kyeta variananra. Qio mwi kyaiqara Kotira mwanraquravanto uro taiqa kyaananro.

Poruva nkyiariara tire ntapihi kye Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varurahuave tura

4 Kotiva tiriara po tiro kyuqema timwa teqaro tiri nronraqama kyero tiriara mwaa quara nraakye qora timwa nyiate tihatara tita, tire mwihua timwa nyiqata hia qoriri hunanra.

² Tire nraakye qora timwa nyiqata vaisivanto uqeta variqaro kyauri kyaiqara utira, mwi okyarara mwoqa mwita hia kumwaanri tiraitita, hia Kotira qua api tuqasaaqasama kye tiraitita, tire Kotira vuqaa variqata vutu kye timwa nyi varurata nraakye qoravanto tiri qua rie variavaro mwihua su nyaato mwutukyavanto tiri quara qutaa quave ti varihata variara.

³ Tire Karaisira qua ntapihi kye nraakye qora timwa nyiqi vi varunanra. Vaisi mpo ihua hia mwi quara riaivera, mwihua vita raupiri hi vaisihuama hia rievava.

⁴ Mwihua variavaro unra mwanriqa Saataaniva mwaa mwataraqaa ntaqikyivariva mwihua su nyaato tita kyaihata

tita, mwihua Karaisira quara hia qutaa quave ti variara. Karaisira mwakyaakya-vanto omwa votima kyero iteqaro mwihua su nyaato ntuvaahama nyataankyo tiro, Saataaniva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyero. Karaisira peqa okyara vahirero mwia vu nraatovata Kotira vu nraatovata kuua qarama kyero vahira.

⁵Hia tire nkyiqa ntaqikyirera teta quavauma nkyi timwa nyita. Tire nkyi timwa nyiqata Iesusi Karaisiva mwiva nraahuma tiri vunyaava variho ti varunanra. Tire Iesusirara riegata nkyi kyaiqa vaisiqama variqata kyaiqa varaurahuama.

⁶Haaru kyokira riro vahuvaro ntuvahama quante tuva, Kotiva, mwivama mwaa entara tiri mwutukya vu nraatoqi ntuvahama timwa taihata tire vu nraato mwutukyaqitai Kotira peqa okyaravanto Karaisira viriqi ntuvaahe varihata taqaunanra.

**Tire tave votima kyeta varuraro
tiriqaatairo Kotiva nai qua
govarama kye varira**

⁷Tire tave aatapaiqo vara kyero utu taira votima kyeta varuraro Kotira quavanto tiriqima vahiro. Tire tave votima kyeta uqenraunrahua varuratara tita, nraakye qoravanto taqaavaro tire ti varura quava hiamu tiri titaqitairo qovara hiro. Mwi quava nritarero vahi quava kepukya qua vaihatara tita, nraakye qoravanto taqaavaro mwi quava Kotiraqaatairo qovarama viro tiriqi vahiro.

⁸Hisai hisairo nramwutaavanto mwaanra tita, taintema kyero mpo muaanra mpo muaanravanto tiri titatarero utihatavata tire qatinani quara aanrava qatima vahiro. Mpo enta mpo enta tire tiqata, Po, mate nataama kyetave variqi quananrave, timwa kyeta

tire qaqira kyaarava vaini vaihatavata hia tire ekyaa qaqira kyaunanrave.

⁹Nraakye qoravanto tiri nramwutaqaq hiqata tiri vataqi quavaro Kotiva hia tiri qaqira kyero nkyetaraa variqi quate tiraitiro, Kotiva tiri kyaahaqa hi varihata variqi vunanra. Nraakye qoravanto tiri riqatavata hia ekyaa tiri taiqa kyakya hiara.

¹⁰Tire varurata Iesusira ru kyon-tema kyeta ekyaa enta tiri mwamwantaavata ruavata tire qiove tunanra. Tire mwitaama kye variarata Iesusiva siviro qati variqiro vi vari kepukyaravata nraakye qoravanto tiri mwamwantaqa qio taqevara.

¹¹Tire Iesusirara riegata qati variqi vurata mwia kyaara mpo enta mpo enta tiri ru kyarera uti variavata varunanra. Mwitaamaqi vi varurata nkye tiri taqaavaro tire taiqa quana mwamwantaaraqi Iesusiva qati variqiro quariva varihata varunanra.

¹²Tire variqata tiri ru kyehua varurata nkye variqata tiri qua riaahuara tita, qati variqi vihuama varita.

¹³Kotira qua mpukuqi vahiva mwataama tiro:

Nte Kotira quara qutaave timwa kye-nama nte mwi quara

nkyivata timwa nyi varurave, tura. (*Sng 116:10*)

Tirevata mwi vaisira nraantanteta Kotirara qutaa quama tiho timwa kye-qatama mwia qua nkyi timwa nyi varunanra. ¹⁴Tire ntapihi kyaauraro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyaiva, mwiva nraakiara tiri qati vara sivuma kyero tirivata nkyivata tiv-itaqiro uro kyairaqe tire ekyaa Iesusi Karaisira vuqaama variananra.

¹⁵Tire nkyiara riegata nkyi kyaahaqa hirera nriqa vi inraikyara varaqi vi varunanra. Tire mwitaamaqita quarata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyatai quara riemwaqi viqata airiqama vita, nkye

nraakye qora airivanto variqata Kotira gamwata mwataivaro Kotira nrutuvanto virito vahiari.

¹⁶Mwianra rieqatama hia tire qoririma kye mwaa kyaiqara varaqi virerave. Tiri mwamwantavanto taiqavi variharo mpo enta mpo enta tiri mwutukya mwanraquravavanto qaraakyaqa ihata varunanra.

¹⁷Mwaa entara muaanra varaananra mwianra hia tire nronraqama kyeta riaara. Tire mwi inraikyarara hia mpuahaama vahi inraikyarave tunanrama. Mwi inraikyara mwi inraikyara nraatarqi vita, nraakiara tire kyuqema kye nyaamwuni ekyaa enta ekyaa enta qati variqi quarava muaanra varaunanra mwiavata anoma kyero nraatara kyaananro.

¹⁸Tire vuqotai taze varunanra mwatani vahi inraikyarara hiamanronraqama kye rieta. Ekyaa mwi inraikyava quaahaqa vahiari inraikyavama vahiari. Tire hia vuqotai taze varunanra nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqi vi varunanra. Hia vuqo taqaua inraikyava, mwi inraikyava ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quanano.

Tiri mwamwantara tiqaro haraara nraamwu quaahaqa vahirave tura

5 Tiri mwamwanta vahirero haraara nraamwu votima kyero vaihata tire mwi mwamwantaraq i variqata mwatani variqi vi varunanra. Tiri haraara nraamwu ntapairi kyairera, tire ntapihikyauraro nyaamwuni tiri mwamwanta nraamwu voti hiva mpo vahiananrove. Mwi nraamwuva hia vaisivanto nai kyauquqo hoqa tai nraamwunra votima kyeroma vahiananro. Kotiva mwi mwamwantara utu timwa tairara tiro, mwi mwamwantava ekyaa enta qatima vahiqiro quanano.

²Mwaa entara tire nyaamwuni vahi mwamwantarara rieqatama mwi mwamwantaraq i uro varirerata mwaa mwamwantaraq i variqata aturantiqata varunanra. ³Tire nruhivanto variaro tita, mwi mwamwantara utute variananrave.

⁴Tire mwaa mwamwantara haraara voti hiraqi variqi viqata atura ntiqata muaanra vare varuro tunanra. Hia tire teta mwamwanta qaqira kyarera utunanrave. Vaisivanto haaruaa tuavaaqaa qaraakya tuavaaq ututaintema kye, tire teta haaruaa mwamwantaqaa qaraakya mwamwanta utirerave. Mwitaa hiraro tire qutu quara mwamwantava variqiro viro mwiaqaatairo kyuqu viro qati variqiro quari mwamwantavama vahiananro.

⁵Tiriara mwihua mwitaama kye qati variqi quate tiro, Kotiva tiri mwamwanta terama kyero vataira. Kotiva mwitaa timwa kyero tiri nai kyaama tero nyaamwuni vahi inraikyara timwinrenro timwa tai quava kepukyaqama quarive tiro, mwiva nai mwanraqura nraante vuni tiri timwihata varaunanra.

⁶Tire mwaa mwamwantara vataahua variqata hia aatu hiraitita, mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Tire mwaini mwaa mwamwantaraq i variarera, tire hiamaqio nyaamwuni tiri vunyaa vaisivanto varinani quanana.

⁷Mwaa entara tire hia mwia virivata taqaraitita, mwia quara nraahu qutaa quave tiqata variqi vi varunanra. ⁸Tire mwutukya qihaakya ihata varurahuama varita. Tire teta mwamwanta mwaini kye uro nyaamwuni teta mwaata tuanranani teta vunyaa vaisivata variataama hiro. ⁹Qio tire mwaini teta mwamwantavata variarerave, nyaamwuni uro variarerave, tire Iesusira kyakya hiani inraikyara nraahu utiqavariirera.

¹⁰ Nraakiara Karaisiva ko riaahua taintaqaa mwatakyaa viro variqaro ko tire era hiraqe tire ekyaa mwihuama mwia vuqaa sivita variananra. Mwi entara tire kuaiqia kuaiqiavanto mwaa entara mwamwantavata variqata varaana quara avuqavu hiananro. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira nai kyoqaa kyuqema kyero mwiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisira nai kyoqaa uaqia hianinrama mwiananro.

Nraakye qoravanto Kotiravata kuaaqi variate tu quara

¹¹ Tiri vunyaa vaisivanto ko qiani entarara rieqata tire aatu hiqama teta hena nraakye qorara mwia qua riemwaqita quate ti varunanra. Kotiva tire ntapihi kye varaana okyarara taqema variro. Nkyevata tire varaana okyarara qio ntapihivera, qiovema qianinra.

¹² Tirenramwu teta okyarara rieqata hia teta nrutu tuaaherarera uturahuave. Tire mwi quara nkyi timwa nyianrata nkye tiri okyarara qamwate variqata nraakye qora mpo ihua api qua tihua nkyiarivata qua timwa nyihua variate. Mwi vaisihua vaisi mwataara hirerata, vaisi viri mwamwantara nraahu nronraqama kye rieqata hia vaisi mwutukya vu nraatora nronraqama kye rie variara.

¹³ Mpo hiahua tiriara ueraqama quavo qiahua, mwihua qioma nkyiari mwitaa tivara. Tire Kotirara rieqata mwitaamaqi vi varunanra. Mpo hiahua tiriara kyuqe vu nraato vataahuave qiahua, mwihua-vata qioma mwitaa tivara. Tire nkyiara rieqata mwitaamaqi vuro.

¹⁴ Karaisira mwutukyavanto tiriara vaihatara tita, tire mwia kyaiqa nraahu vare varunanra. Mwaa quara okyara vahirero mwataamama vahiho. Tire ekyahuu qutu quataara kuaikuvanto tiri ekyahuu rieqaro tiri mwaata varero qutu virara tita, tire ekyahuu

mwiaavatama kye qutu vurahuama varita.

¹⁵ Mwiva tiri ekyahuu rieqaro qutu virara tita, tire hia teta variananranra nraahu riemwaqi viraitita, Karaisira kyaiqa varaananranra riemwaqi viqata qati variqi quaravama vahiho. Mwiva tiriara rieqaro qutu viro qaiqaa qati siviro varirara tita, tire mwitaa hiara.

¹⁶ Mwaa entara hia tire qaiqaa mwatanyaa qua okyara rieqata vaisi mpo tukyama kye mwi vaisiva kyuqe vaisive, mwi vaisiva uaqia hi vaisivave, tunanrave. Tauraa tire mwatanyaa okyara rieqata Karaisira tukya hiqata Karaisirara qumina vaisive qiavananra. Mwaa entara hia qaiqaa mwitaa ti varunanra.

¹⁷ Vaisivanto Karaisiravata varirera mwi vaisiva qaraakyaqama viro qaraakya vaisima variro. Mwi vaisiva haaru api nrohu okyarara qaqira kyero, qaraakya okyara varaivama variro.

¹⁸ Kotiva mwi vaisira qaraakyaqama kyaiharoma variro. Tire Kotira nramwutaa variavararo Kotiva tiriara nivata kuaaqi variate tiro Karaisira titorara tita, tire mwia nraaqiaraqama vitama varita. Tire mwia nraaqiaraqama vi varuraro Kotiva tiri titero nte nraakye qoravata kuaaqi varirera tu quara uro timwa nyiate tiro.

¹⁹ Mwi quara okyara mwataamama vahiho: Kotiva mwatani variahuu uaqia hi kyaiqara utuara kyaara hia mwihuaqaa qua vataraitiro, mwiva Karaisiva nraakye qorara qutu vura mwianra rieqaro nraakye qorara nivata kuaaqi taaqau vi variate ti varira. Mwi quara nraakye qora timwa nyiate tiro, Kotiva tirinramwu nronraqama kyero titaihata tire uro nraakye qora timwa nyi varunanra.

²⁰ Tire Karaisira kyaahaqa hiqata mwia qua vareta nrunranro Kotiva tiri nroqitairo nkyi timwa nyi variro.

Tire Karaisira kyaahaqa hiqata nrumu nkyiara po kye tiqata Kotiravata kuaaqi variate ti varunanra.

²¹ Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro varuvaro Kotiva tiriara rieqaro tire uaqia hi kyaiqara utuna quara Karaisiraqaa vatero. Mwiaqaa qua vatoro Karaisiva tiri uaqia hi quara varero uro qutu vurara tita, tire Karaisiravata kuaaqi varuraro Kotiva hia tiriqaa qua vataraitiro, tiri avuqavuma timwa taihata varunanra.

Tire nkyi kyaahaqa hirera airi muaanra varaqi vi varunanrave tura

6 Tire Kotiravata kyaiqa vare varurahua variqata tire nkyiara po kye tita tiqata, Kotiva nkyi kyuqema nyataira mwianra haunri nkye qumina inraikyave tivorave, turo.

² Kotiva mwitaama tiro:

Nte nkyi kyuqema nyataani entaraqaa nkye qua tivaqe nkyi qua riaaninrave.

Nte nkyi huvantu kye sitaani entaraqaa nkyi kyaahaqa hianinrave, tura. (Ais 49:8)

Riaate, mate Kotiva nkyi kyuqema nyataari entavama vahirove. Mate Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari entavama vaiho, tuqo.

³ Nkye tiri kyaiqaqa qua vatevo tiqatama tire hia apiqama kye kyaiqa vare varita. ⁴ Hia mwitaa hiraitita, mpo enta mpo enta tire variqata nkye tiriara mwihua Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire qihaakyama kye variqi vi varunanra. Mwitaama variqi viqata nriqa vi inraikyara vare varuna entarave, muaanra vare varuna entarave, tiri uaqiama timwa taa entarave, tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

⁵ Tiri nramwutaahua tiri kyaamwuqo ntuqutu kye vateta, tiri karavuqi uro kyeta, tiri tuqara tuteqata tiri ntuqutu kye vateta, mwitaamaqi quavata tire

variqi viqata toqaamwu tiqa kyaiqa varaqi vita, entaqi hia kyuqema kye vaiteta, kyara nraataa ihata variqi vita, mwitaamaqi viqatavata tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

⁶ Nkye tiriara Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita, kyuqe vu nraato vataqi vita, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita, mpohuara kyuqemaqita vi varunanra. Kotira mwanraquravanto tiriqi varihata tire nraakye qorara qutaaqama kye mwutukya vateqata varunanra.

⁷ Qutaa qua nraahu tire ti varunanra. Kotira kepukyaqo tire mwi kyaiqara vare varunanra. Vaisivanto huru veva tutaintema kyeta tire kyauqu tuananranivata, kyaantaaganivata, Kotiva avuqavuma nrohiani okyarara tuqi vi varunanra.

⁸ Vaisi mpo hiahua tiri nrutu tuaahere variavata mpo hiahua tiri nrutu vara mwataniqa hi variara. Mpo hiahua tiri nrutu tuaahereqa kyuqe vaisive ti variavata mpo hiahua tiriqaa uaqia hi quara vate variara. Mwihua tiriara unra qua ti variahuave qiavata tire qutaa qua nraahu ti varurahuama varita.

⁹ Mpo hiahua tiriara hia nkyi ntapihi kyaurahuave qiavatavata mpo hiahua tiri ntapihi kyaarave. Mpo hiahua tiriara qutuavo qiavatavata tire qati varunanrave. Mwihua tiri ntuqutuqi viqatavata hia ekyara tiri ntuqutu kyaarave.

¹⁰ Mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri mwutukya uaqiama timwa te varihatavata tire qamwateqa nraahu variqi vi varunanra. Tire vehi vaisi varuratavata tiri quaqatai airi nraakye qoravanto kyuqe inraikya vare variara. Tire hia mpo inraikya vataurahua variqatavata tire nyaamwuni airi inraikya vataurahua varita.

¹¹ Po, nkye Korintiqi variahua tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire hia mpo qua uqeta taraitita, ekyaa qua qoqaa nkyi timwa nyi varunanra. Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiarama vahiho.

¹² Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiara vaihata hia tire nkyi uama nyatauro. Nkye nraahuma tiri qoririma timwa taavo.

¹³ Nte ntena nraaqiara timwa nyi varuntema kyenama nkyivata timwa nyi varina. Tiri mwutukyavanto nkyiara vahintema kyero nkyi mwutukyavanto-vata tiriara vahiari.

**Iesusirara hia qutaave tihua varivata
nkye hia mwihua kyapata kuaaqi
taaqau vi variqi quate tura**

¹⁴ Purimakau taaratana rupa taariro kuaaqa viqaro kyaiqa varaarive tiro, hia vitare tumitare hitana rupa tairave. Mwia nraantantamwa kye nkye Iesusira qua riehua variqata nkye uro hia Iesusira qua riehua kyapata kuaaqi kyaiqa varevorave. Nataama kyerove kyuqe inraikyavantovata uaqia hiari inraikyavavata kuaaqi variqiho quanantro? Hiam qio mwitaa hiananro. Nataama kyerove omwavantovata, enta hiarivavata, kuaaqi variqiho quanantro? Hiam qio mwitaa hiananro.

¹⁵ Nataama kyeve Karaisivavata Saataanivavata kuaa qua vatevara? Hiam qio mwitaa hivara. Karaisirara qutaave qiarivavata, hia Karaisirara qutaave qiarivavata, qiove ekyaa inraikyaqi kuaa qaramaqita vivara? Hiam qio mwitaa hivara.

¹⁶ Kotira nraamwuvanto nraahumwa vaiharo unra mwanriqa nraamwuvanto nraahumwama vahiho. Kotiva qati variqiho vi variva varihata tire mwia nraamwuma varuro. Kotiva nai mwitaama tiro:

Nte ntena nraakye qoravata varirerave. Mwihua utaqaa nte variqina viqana

nte mwihua mwanriqavanto variarita mwihua ni nraakye qorama varivarave, tura. (*Wkp 26:12*)

¹⁷ Mwiva mwitaa timwa kyero qaiqaa-vata mwitaama tiro:

Nkye qumina nraakye qora kyeta nrumu nkyetaraa variata.

Nkye uaqia hi inraikyara hia tu vararaitita,

variqi vi varivaqe nte qioma nkyi sitaan-inrave. (*Ais 52:11*)

¹⁸ Nte nkyi sova variarita nkye ni naamwunra maaqu varivarave. Nte nronravanto ekyaa kepukya vahiva mwitaa turave, tura. (*2 Sml 7:14*)

Kotiva mwi quara turama.

7 Qio ni kata pakyya tuaavo, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tiriara ekyaa mwi quara turara tita, nrivaqe teta mwamwantaqaave mwutukyaqive uaqia hi inraikyava vahianinra nruka kyeta Kotirara nraahu nronraqama kye rieqata Kotira kyaiqa kyuqera varaqita quara.

**Nkyiara ni mutukyaqitairo
kyakya ihana varurave tura**

² Hia tiri qoririma timwa taraitita, tiriara mwutukya vahirata variata. Hia tire vaisi mpo uaqiama mwataunanra. Hia tire vaisi mpo apiqama kyauraro mwiva qora aanraqaa vira. Hia tire vaisi mpovanto hi inraikyara kumwaanri timwa kye varaunanra.

³ Hia nte mwitaa tiqana nkyiqa qua vatarera. Nte vaakya mwianra nkyi timwa nyunra. Tiri mwutukyavanto nkyiara nronraqama kyero vahirara tita, nkye qati vari entarave, quti entarave, tire nkyivata nraahu variananra.

⁴ Nkyiara tiri mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Nte nkyi nyutu tuaahere varura. Muanravanto govora ihana nte hia mwianra nronraqama kye riaraitina, nkyiara rieqanama mwutukyaqitairo kyuqe

ihana mpoqiavata qamwateqana varura.

⁵Tire Masentoniani uro nteta qative variananrave qiavananra hisai hisairo qora inraikyavanto qovara huvata tire aatu hiqata variavananra.

⁶Qio Kotiva mwutukya qora iharo vari vaisira kyuqema mwate variva, mwiva mwi entara tiri mwutukya qihaakyama timwa teqaro Taitaasira titovaro tire hi-avanranani uro ntoro.

⁷Hia tire Taitaasiva uro ntoro mwianra nraahu qamwateqata variavananra. Mwiva nkyiara kyuqe mwakyaakya timwa timwunra, mwianravata qamwateqata variavananra. Taitaasiva nkye tiri taqaataa ihata variarara timwa timwinro. Nkye po, hia mwitaa hiataara mwitaa huro, qia quaravata Taitaasiva tiri timwa timwinro. Nkye nronraqama kye tiriararie variararavata Taitaasiva timwa timwihata rieta. Taitaasiva mwitaa mwitaa tihana nte nronraqama kyena qamwateqana varura.

⁸Nte qaraqitaina nkyi timwa nyataavata mwia kyaara nkyi mwutukya uaquia huvata varura. Mate hia nte mwianra eqaataara mwitaa qiavarave qianinra. Haaru nte taqaavata nkye nte qara kyaavarara pataqia variqata mwutukya uaquia huvata varuvana nte mwi entara tiqana mwi qarara hia nkyi nyiataara nyuqo qiavara.

⁹Mate mwi qarara nkyi nyiavarara qamwateqanama varuqo. Qara mwiva nkyi mwutukya uaqياما nyatora mwianra hia nte qamwateqa varuqo. Nkye qara mwia kyaara ntuvoro nkyi mwutukyavanto uaquia huvata mwiaqaatai nkye uaquia hi aanranra qaqira kyaara, nte mwianrama qamwateqana varuqo. Nkyeta uaquia hi kyaiqara kyaara nkyi mwutukyavanto uaquia ihata variavaro Kotivavata nkyi mwutukyavanto qio mwitaa hiarive

tirave. Tire nkyi timwa nyateqa qiavarava hia nkyi uaqياما nyatorave.

¹⁰Vaisivanto mwutukya uaquia hiraro tiqaro, Po, Kotira qua hia nteqa kyaataara nteqa kyauqo, qiariva uaquia hi aanranra qaqira kyairaro Kotiva mwi vaisira qioma huvantu mwataananro. Vaisi mwia mwutukyavanto uaquia hiariva, mwiva mwia kyaahaqa hiananro. Vaisi mpovanto qumina mwatananyaa qua okyarara rieqaro mwia mwutukyavanto uaquia hiraro hia uaquia hi aanranra qaqira kyaraitiro, mwitaamaqiro viro uro ekyaarama qutu quanano.

¹¹Nkye nkyeta kyaiqa varorara rieqata variata. Nkyi utaquitairo vaisi mpovanto qora kyaiqa utuvata nkye mwianra qiataara vahuvata nkye hia mwianra tiraitita variqata mwiaqaatai ni qaraqinaa quara rieqata nkye tiqata, Hia tire kyuqema kye Kotira kyaiqa vare varuro, tuvoro nkyi mwutukyavanto uaquia huvata varurave. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata varurara tita, nkye mwiaqaatai aanra kyuqeraqaa nraahu nrohiataa huvata mwiaqaa nrohura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata varurara tita, nkye mwi vaisira qua ntapihi kyarera uti varura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata tita, mwi vaisira nai uaquia hu kyaiqara kyaara mwia inronra hura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata varurara tita, nkye Kotirara aatu hiqata mwi vaisira uaquia hi kyaiqaraqaa Kotiva tiriqaa qua vataankyorave tura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata nkye nianra tiqata mwiva mwaini tirivata variqaro mwaa quara avuqavuma timwa tairaqa giove qiare tura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaquia huvata nkye Kotira kyaiqa nraahu vararerata

mwi vaisira qua kepukyaqama kye avuqavuma mwatarera uti varura. Nkye mwitaa mwitaamaqi vuvananra tina, nte taqaavata nkye mwi vaisira qua avuqavuma mwatarera uti varura.

¹²Nte haaru mwi quara qara ntiqana hia nte uaqia hi kyaiqara utu vaisira mwianra rieqana qara ntumwa taavara. Hia nte mwi vaisiva uaqiama mwato vaisirara rieqana qara ntumwa taavara. Nkye Kotira vuqaa variqata su nyaa-tovanto ntapihirata nkye tiriara nron-raqama kye riaava vahirara ntapihiate tita, qara mwia nkyini vara kyaa-vananra. ¹³Nkye ni qaraqinaa qua rieta mwitaa hiarara tiro, tiri mwutukyavanto kyuqe ihata varunanra.

Tire Taitaasira titaavararo nkye hunani vuvata nkye mwia mwutukya qihaakyama mwatovaro mwia mwutukyaqitairo kyuqe huvaro varura mwianravata rieqata tire qamwateqata varuro.

¹⁴Nte Taitaasira timwa mwiqana nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave qiavaro mwiva nkyivata variqaro ni quara qutaa quave turara tina, nte hiamu kyaurina. Tire nkyiara qutaa qua nraahu timwaqi vi varunanra. Tire Taitaasira timwa mwiqata nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave tuna quara, mwi quaravata Taitaasiva taqaiharo qutaa quama vahiho.

¹⁵Taitaasiva nkye hunani vuvata nkye mwia qamwata mwateqa mwia mwemwani variqata mwia qua kyuqema kye riorara tiro, Taitaasiva mwianra riahiru mwia mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira.

¹⁶Mwianra rieqanama ni mutukyavanto nkyiara qihaakyama vaihana nkyiara qamwateqana varura.

Nkyeta sata sakyaa kyaahaqa hirera hivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata kyaahaqa hiata

8 Ni kata pakya tuaavo, Kotira nraakye qora Masentoniani mpo mwatukya mpo mwatukyaqi variahua variavaro Kotiva mwihua kyuqema nyataihata variara mwi mwakyaakyara nkyi timwa nyianrita riaata.

²Mwinyaa nraakye qoravanto variqi quavaro nronra muaanravanto mwihua mwataara hirero qovarama viro vaihata mwi mwatanaahua vehiqama vita hia munimave, kyau kyoqaave, vataahua variqata Kotirara qamwateqa nraahu variqi vita mwiaqaatai mwihua mpo-hua kyaahaqa hirerata nkyiari hu inraik-yara hia tuqara tutaraitita, qihaakyama kye tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra.

³Nte gutaama tuqo. Mwihua mpo-hua kyaahaqa hirerata nataama munimave, kyau kyoqaave, nyianre qiara mwia nyita qaiqaa mpoqiavata tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra. Hia nte kepukyaqama mwihuara tuqata mwihua mwitaa hiara. Mwihua nkyiari-vanto mwitaa hiataa ihata mwitaama kyeqa nyianra.

⁴Mwihua nkyiarivanto tiriara po kye tita tiqata, Kyai tirevata Kotira nraakye qora mpo hiahua Iutiaani variahua kyaahaqama nyataare, qiara.

⁵Tire tiqata, Mwihua munimave, kyau kyoqaave, pataqia timwivaqe vaqita uto nyiananrave, turata nraakiara mwihua munimavata kyau kyoqaavata airi timwiavata vaqita uto nyunanra. Mwi mwatanaahua nraante tiqata, Tire Kotira kyaiqa nraahu vararerave, timwa kyeta nkyiari ekyya Kotira mwita tiriara tiqata, Kotira kyaiqa tinraamwutaivaqe varaqi quare, tura.

⁶Masentonaaqinaahua mwitaama kyeqa nkyiari munimave, kyau

kyoqaave, Iutiaani variahua nyianranra tita, tire Taitaasirara tiqata, E Korintiqi tohara kyera munimavata kyau kyoqaavata vararera quanarave. E mwini qaiqaa nrumu ntantera vira, mwi kyaiqarara po timwa nyateqara munima varena kyaiqara taiqa kyaante, tita. Mwitaa timwa kyetama nkye hianani Taitaasira titaararo quarive tita, vuaviraavira ti varuro.

⁷Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqema kyeqa vare variahua. Nkye Karaisirara kepukyaqama kye rie variahua. Nkye mwia qua kyuqema kye rie variahua. Nkye mwia qua okyara ntapihi paahima kye rie variahua. Nkye mpohua kyaahaqa hirerata uti variahua. Nkye tiriara mwutukya vaihata variahua. Nkye mwitaa mwitaama kye variarara tina, nte nkyiara tiqana, Nkye Iutiaani variahuara po tinerata qihaakyama kyeta nkyeta munimavata kyau kyoqaavata nyiate, tuqo.

⁸Mwitaa tiqana hia nte nkyiara kepukyaqama kyena munima kyaate tuqo. Masentoniaavanto kyuqema kye nkyiari munimave, kyau kyoqaave, nyia okyararama nkyi timwa nyina. Nte mwitaa tiqana nkyi mwutukyavanto mpo inraikyara vahira mwataara hiqana taqarera.

⁹Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa taira nkyevata riaara. Mwiva ekyaa inraikyara vataiva eqero nkyiara rieqaroma mwiva vehiqama viro. Mwiva vehiqama viraqaataitama nkye ekyaa nyaamwuni vahi inraikyara varehuama varita.

¹⁰Hia nte nkyiara kepukyaqama kye tiraitina, nte ntena riemwa kye nkyiara mwitaama tina: Tuvana ihiqi nkye nraante munimavata kyau kyoqaavata ntuvaantua hirerata tohara tora. Nkye nraante mwitaa hiataa huvata mwitaa hurara tita, nkye mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaata.

¹¹Qio mate nte nkyiara tiqana mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaate tuqo. Nkye tohara kye mwi kyaiqara vaavaa varontema kyeta matevata mwi kyaiqara vaavaa taiqa kyaate, tuqo. Munima airi vateta kyaahaqa hiataa hirata munima airi nyiata. Munima pataqia vataivera, mwia pataqia nyiata.

¹²Nkye munima pataqia vatehua mwiquara qihaakyama kye nyivera, Kotiva hiamana nraaqamave pataqia nyiavo tiraitiro, qiovema qiananro.

¹³⁻¹⁴Hia tire nkyiqa nronraqamakye muaanra vateqa nkye nronraqama munima nyivata mpo mwatanaahua pataqia nyiate turo. Nkye mate mwaa entara airi vateraqa qoma tukyama kye mpohua hia airi inraikyara vataahua kyaahaqa hivara. Nraakiara mpo enta nkye hia airi inraikyara vateraqa qoma mwihua airi vateqata tukyama kye nkyitavata nyivara. Nkye mwitaama kye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyevata mwihuavata kuaa qaramama varivara.

¹⁵Nkye munima tukyama kye nyi okyarara riegata Kotira mpukuqi haaru qara ntumwa to quarara riegata variata. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Manaa kyara airi ntuvaantuama tai vaisiva hia kyuqinra

kye nraihanro qamwanrama taiqa viharo hia vahirave.

Manaa pataqiatana uti vaisiva kyuqinra kye nraihanro

vikyokya hirave, tura. (Kis 16:18)

Korintinianra vaisi mponramwu sitovata vura

¹⁶Kotiva Taitaasira kyaahaqama mwataiharo mwiva tire nkyi kyaahaqa hirera hurantema kyero nkyi kyaahaqa hirero nronraqama kye rie variro. Taitaasiva mwitaa hirara riegata tire Kotirara kyuqeve tiqata varunanra.

¹⁷Nte Taitaasirara nkyi uro kyaa-haqa hiarive tuqaro mwiva mwi quarara qamwata kyero nai mwiva nkyi kyaa-haqa hiataa iharo mwiva nkyi uro taqar-erave tiro.

¹⁸Tire vaisi mpo titaararoma Taitaasira vatama kyero qunanro. Mwi vaisiva kyuqema kyero Karaisira qua timwa nyi varihata Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua mwianra kyuqe vaisive ti variara.

¹⁹Mwihua mwi vaisirara kyuqe hi vaisirave timwa kyeta tirivata variqaro kyaiqa varaarive tita, mwianra qiove timwa taavaro mwiva tiri kyaahaqa hi varihata tire munima vara kyeqata ntainre varunanra. Kotira nrtutu tuaahereqata tire mwi munimanra vara kyeqata ntainraunanra. Mwitaamaqi viqata tire vehi nraakye qorara nronraqama kye riaunanra nkyivata nyaamwute varunanra.

²⁰Nraakiara mpovanto munima vara kyeqata apiqama kye tukya hiavo qiankyo tita, tire mwi vaisira Taitaasiravatama kye titarera. ²¹Tire ntapihi kyeqata mwi kyaiqara mwi kyaiqara vararera. Hia tire Kotira vuqaa nraahu variqa mwitaa hirerave. Ekyaa nraakye qora suqaavata variqa mwitaa hirera.

²²Tire mwitanahua siteqata vaisi mpovata titarera. Tire airi nani mwi vaisira mwataarama kye taqauraro mpohua kyaahaqa hiarivama variro. Mwia mwutukyavanto nkyiara qihaakyama kyero vaiharora tiro, mwiva qamwata kyero nkyi kyaahaqa hirero uti variro.

²³Nte Taitaasirara tirera. Mwiva nivatama kyero kyaiqa vare vari vaisivama variro. Mwiva nivata variqaro ni kyaahaqa hiataa iharo variqaro kyaiqa vare variro. Nte vaisi mpotananra vaakya tuhuara tirera. Iesusira nraaqiara mwatukya

mpoqi mpoqi variahua mwitanahuara tiri kyaahaqa hiqata nkyi uro kyaahaqa hiate timwa taatanahua. Mwitana kyaiqavanto Karaisira nrtutu tuaaheraanro.

²⁴Mwihua nkye hinani vivata nkye mwihua kyuqema nyataivaro nte nkyiara qua tuva qutaa mwivau vahiyari. Nkye mwihua kyuqema nyataivata Iesusira nraakye qora mponani mponani varihua nkyiara tiqata, Qutaama nkyi mwutukyavanto tiriara vaiho, tivara.

Mwutukya qihaakyama kye munima nyi okyarara tura

9 Nkye Kotira nraakye qora kyaahaqa hi okyarara vaakya ntapihi kyaarara tina, nte hia qumina qaiqaa mwi quara nkyi timwa nyiqana qara ntirera. ²Nte taqauqaro nkyi mwutukyaqitairo mpoqama kye mwihua kyaahaqa hiataa ihata nkye Iutiaani variahua kyaa-haqa hi variara. Nte nkyiara Masenton-ia nraakye qora timwa nyiqana nkyi nyutu tuaaherena tiqana, Akaiaani vari-ahua tuvana ihiki variqata munimavata mpo inraikyavata terama kyeta mpo mwatanaahua nyinrenrata uti variar-ave, tina. Nte mwitaama kyena nkyi nyutu tuaahereqana qiavata Masentoni-aqinaahua mwihuavata qamwateqata munimavata mpo inraikyavata terama kye vataare tita uti varura.

³Nte mwi mwatanaahua timwa ny-igana nkyi nyutu tuaaherau quava qumina qua vahiankyo tina, nte tuntema kye terama kye vate variate tina, nte vaisi mponramwu nkye hianani sitauqo.

⁴Nte hia mwihua nraante sitaraitina, nte Masentoniaa vaisinramwu kyapata nkye hinani uro nte taqaarita nkye hia mwi inraikyara ntuvantuuama kye terama vataivera, nte nkyiara mwihua qio munima teramake vatevarave tu quava qumina qua vahirata nte mwia

kyaara kyaurira inraikya varaarita nkyevata kyaurira inraikya varevarave.

⁵ Mwianra rieqanama nte mwaa vaisihua sitaarita mwihua nraante tiri tivuni vihua uro nkye munima mwiavata mwitaa inraikya mwiavata ntainra kye nyinrenrave qiaara, mwihua mwi inraikyara uro ntuvaantuama kye vataivaqe tirevata mwini quananra. Nkye mwitaa hivaqe nte quariva uro nkyiara tiqana, Nte hia nkyiara kepukyaqama kyena tuqata nkyetavanto mwitaa hiavo, qianinra. Nte nkyiara mwihua qihaakyama kyeqata munimavata kyau kyoqaavata tiriqaa vataavata varaqita uto nyunanrave qianinra.

⁶ Mwaa quara ntapihi kye riemwataata. Mpovanto kyara pataqiatana vara tutaariva pataqiatanama vantuananro. Mpovanto kyara airi vara tutaariva kyara airintima vantuananro.

⁷ Kyara vara tira mwianra rieqatama nkye qihaakyama kyeqata Kotira kyaiqara rieqata munima nyiata. Nkye kuaiqia kuaiqiavanto kyuqema kye vu nraato tu kyeta mwitaa mwitaama qioma nyiananrave timwa kyeta nyiate. Nkye hia nyiataa hirata nyivora. Nkye tiriara mwihua kepukyaqama kye nyiate qivatama nyunro tivora. Vaisi mpovanto qamwata kyeqaro qihaakyama kyero nyi vari vaisirarama Kotira mwutukya vahiho.

⁸ Nkye qihaakyama kyeqata Kotira mwivaro Kotiva nai mpoqiavatama nkyi kyuqema nyatairata nkye hia aarantaraite, qioqama kye variqi vivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata nkye ekyya enta mpohuavata kyaahaqa hiva qioma vahiananro.

⁹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Vehi nraakye qora qihaakyama kyeqaro mpo inraikya mpo inraikya nyiqiro quariva variraro

mwia kyuqe kyaiqavanto ekyya enta qati nraahuma vahiqiro quananrove, tura. (*Sng 112:9*)

¹⁰ Vaisivanto kyara vara tukye nraate tiro, Kotiva kyara humwu kyanaa nyi variva, mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqe kyaiqa mpoqavata varevarave.

¹¹ Nkye airi inraikya vateta mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vareqata mwiaqaatai nkye qioma mpo enta mpo enta qihaakyama kyeqata nraakye qora kyaahaqamaqi vivara. Nkye nraakye qora qihaakyama kyeqata kyaahaqamaqi vivata nraakye qora airivantoma Kotirara kyuqeve tiqata qamwata mwatevara.

¹² Nkye Kotira nraakye qorani kyuqe kyaiqa vara nyateqata nkye hia mwihua nraahuvauma kyuqe kyaiqa vara nyatevara. Nkyi kyaiqaqaatai airi nraakye qoravanto Kotirara kyuqeve tiva mpoqiavata vahiananro.

¹³ Nkye nraakye qorani kyuqe kyaiqa varaqi vivata mpohua nkyi okyara ntapihi kyetama tagevara. Mwihua nkyi okyara tageqata Kotira nrutu tuaahera kyeta mwihua nkyiara tiqata, Qikye, mwihua Karaisira quara qutaave timwa kyeta mwi quara kyuqema kye riemwaqi vi variarave, tivara. Mwihua nkyiara tiqata, Mwihua tirivata mpohuavata qihaakyama kyeqata nkyiari hia inraikyara tukyama kyeqata timwi variarave, tivara.

¹⁴ Mwihua nkyiara Kotiva mpoqiavata mwihua kyuqema nyate variho timwa kye nkyiara mwutukya vahirata nkyiara rieqata Kotirara aakyara ntamwaqi vivara.

¹⁵ Kotiva nai mwaaqu nritarero vari vaisira tiri timwinranra tita, nrivaqenramwu Kotirara kyuqeve tita mpoqiavata qamwata mwataara.

**Api qua ti varu vaisihua Poruva
nkyiari timwa nyu quara**

10 Nkye hini hiahua nianra tiqata, Poruva tiri tivuqaa variqaro aatu hiqaro qua qihaakyama kyero ti varirave. Mwiva uro mponani variqaro kepukyaqama kyero ti varirave, qiara. Nkye mwitaa qiavana nte nkyita timwa nyinrenra. Karaisiva hia raraqaa taiharo qihaakyama kyero nrohirara tina, nte mwianra rieqana mwia nraantantamwa kye variqana nkyi timwa nyinrenrave.

²Nte nkyi mwitaa timwa nyiqana taqauqata nkyiqitai mponramwuvanto tiriara tiqata, Mwihua mwatanyaa qua okyara rieqatama kyaiqa vare variavo, qiarave. Qio nkye rauruate. Mwihua mwitaama kye api qua tira kyaara nte qioma nkye hinani urontena nkyivata kepukyaqama kyena qua qiataama vaihanavata nte hia mwitaa hirerave.

³Qutaa tire mwaa mwataraqaa variqi vi varunanrave. Tire hia mwaa mwataraqaa variqata veva huru kyaamwu vara kye ntaquqi vi varunanrave.

⁴Tire uaqia hi inraikyaravata ntaquqi viqata nraahumwa mpo veva huru kyaamwuqo ntaquqi vi varunanra. Kotiva mwiva tiri kepukya timwihata tire ntaquqi viqata uaqia hi kyaiqara kepukya mpo kepukya mpo kepukya nraataraqi vi varunanra. Vaisi mpovanto tiriara mwihua qua nraatara kyaankye tiqaro unra qua tirera, tire qioma Kotira kepukyaqo mwia qua nraatara kyaananra.

⁵Mpovanto nraakye qoravanto Kotira qua okyara rievorave tiro mpo inraikya mpo inraikyaqo huvaitairera, tire mwi kepukyaraqo qioma mwi inraikyara qatinani vara kyaananra. Mpo qua mpo qua api quavanto tiri vu nraatoqi vaihata tire mwi kepukyaraqo nraahu

mwi quara raaquta kyeta Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varunanra.

⁶Tire nkyi vekya variqata taqaarata nkye tiri qua ekyaa qua qio riemwaqita vimerata utivera, mwiaqaatai tire qioma hia qua rie variiani vaisiraqaa qua vataanra.

⁷Nkyi suqaa vahiani inraikyara ntapihi kye taqaata. Nkyiqitairo mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Karaisira nraaqiarama varuqo, tirera, mwi vaisiva qaiqaa riemwa kyero tiriavata mwitaama qiari. Mwihuavata Karaisira nraaqiarama variavo, qiari. Mwi vaisiva varintema kye tirevata Karaisira nraaqiarama varita.

⁸Tiri nronravanto tirinramwu nronraqama kyaihatara tita, tire nkyiqa ntaqikyvi varurahuama. Nte nkyiqa ntaqikyiani quara timwa nyina qaiqaavata qaiqaavata nraahu timwa nyiqana hia kyaaurave. Nte nkyiqa ntaqikyiqana nkyi kyaahaqa hirera uti varurave. Hia nkyi uaqiama nyatareravauma varina.

⁹Nte hia nkyi nraatuqa taariveravauma mpo qua mpo qua nkyini qara ntumwa tena. ¹⁰Mpo hiahua ni vara mwataniqa hita nianra tiqata, Poruva qaraqitairo nraahu kepukya qua ti var-iho. Mwiva tiri utaqa variqaro mwiva uqenrai vaisi variqaro uqenranra qua qumina qua nraahuma qiananrove, ti variara.

¹¹Mwi quara ti variahua ntapihi kyeta riaata. Tire nyianrani variqata qaraqitai turantema kye uro nkyivata variqata kuua qua mwia nraahu tirera.

¹²Mwi quara ti variahua nkyiari nyutu tuaahereta tire vaisi nronrama varuro ti variavata tire aatu hita hia mwihua qiantema kyeta qio qiananra. Mwihua nkyiari qua nraahu rieqata, nkyiari nraahu taqeqata kyuqe vaisivanto varunanrave tita. Mwitaa qia

vaisihua hia su nyaatovata vaihata variara.

¹³ Hia tire mwihua vu nraato tuan-tema kye tirera. Kotiva hia timwiani kyaiqara mwianra hia teta nrutu tuaaherarerera. Kotiva tiri timwi kyaira mwianra nraahu timwaqi virera. Kotiva nkyivata variqata kyaiqa varaate tihata tire nkyi utaqaa variqata kyaiqa varau-nanranra tirera.

¹⁴ Hia tire Kotiva mwukya rataira voti hira nraatara kye nkye hunani quavananra. Kotiva tiri titovatarata tita, tire kyuqe mwakyaakya Karaisira mwakyaakya uro nkyi timwa nyiavananra.

¹⁵ Kotiva tiri timwi kyaiqara hia tire mwia nraatara kye vaisi mpovanto vara tairara tire vara taunanrave timwa kye-qata teta nrutu tuaaherarerave. Tire Kotiva tiri timwi kyaiqara nraahu vareqata nkyiara tiqata, Mwihua variqi viqata kyuqema kye Karaisira qua riemwaqita vi varivage tire mwiaqaatai mwihuaqi nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qio varaananrave, tita.

¹⁶ Nkye kepukyaqama kye Karaisira qua riemwaqi vivaqe qioma tire nkyi mwini kyeta Karaisira qua timwa nyinrenra mpo mwatani quanana. Tire mwitaa hiqata mpovanto nraante Karaisira kyaiqa varaaninranra hia tire teta mwahuta tiqata mwi kyaiqara tirema varauro qiananra. Hiama mwitaa tiqata unra qiananra.

¹⁷ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Vaisivanto nai kyaiqara riegaro nai mwahuta qiankyorave. Mwi vaisiva Kotiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaaninranra riegaro Kotira nraahu mwahuta timwa mwataarive, tura. (*Jer* 9:24)

¹⁸ Vaisivanto nanrianra tiqaro, Ni kyaiqavanto kyuqe kyaiqave, tiraro mwia quavanto qumina quama

vahiananro. Kotiva vaisi mpora tiqaro, I kyaiqavanto kyuqema iho, tirera, mwia kyaiqavanto kyuqe kyaiqama vahiananro.

Unra qua mwaanra tihua qua riemwaqi vivorave tura

11 Nkye ni qati kyaivage nte pataqia ntena mwahuta qiari. Nkye qati kyaivage nte mwaa quara qiari. ² Kotiva vaisi mpora uaqia hi aanranraqaa quankyo tiro, mwiaqaa ntaqiky-intema kye ntevata nkyiqa ntaqiky-iqina vi varura. Mwanraata kyuqema kye varira qoraisi ntumwu mwintema kye nte nkyi qoraisi kuaiku nyitaura. Nte nkyi sitaqina uro Karaisiva hinani kyaaninra.

³ Nte nkyi Karaisiraqaa ntumwu tarera hiariro mpovanto nkyi uaqiama nyataankyora. Haaru qaruravanto qutaa qua votima kyeru unra tuvaro Ipiva mwia quara qutaa quave tuntama kyeta, nkyevata vaisi mpo quara qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita hia Karaisira qua riemwaqita vivora. Nte mwianrama aatu hina.

⁴ Tire nkyi timwa nyiqata Karaisira okyarara ntapihi kye timwa nyunrata nkye variavaro vaisi mpovanto nri ntero api qua tiqaro, Karaisira okyara mwitaamama vaiho, tihata nkye mwia qua rie variara. Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunrata nkye Kotira mwanraqura varaavaro mwiaqaatairo vaisi mpovanto nri ntero api mwakyaakya tiqaro Kotira mwanraqurara api qua nkyi timwa nyihata nkye mwia qua rie variara. Nkye mwi vaisirara tiqata, Mwia qati kyaivaro qiarive, timwa kyeta mwia qua rie variara.

⁵ Nkye vaisi mwinramwuhura tiqata, Kotiva nronraqama kyaihata vuni variahuave, ti variara. Mwi vaisihua hia nritare tiri vuni variahuama.

⁶Qutaa ni novanto muaanra ntaihana hia kyuqema kyena qua nkyi timwa nyi varura. Mwianra nte hiama nronraqama kye riaaninra. Nte Kotira qua okyara ntapihi paahima kye riauvera tina, nte nkyi mwakyaakya timwa nyi varura. Mwiaqaataina mpo enta mpo enta ntapihi kyena qutaa qua nkyi timwa nyi varura.

⁷Nte Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia nkyiara kyoqaa mpivaqe nkyi timwa nyiankye qiavara. Mwi entara nkyi nyutuvanto viritto vahiarive tina, ntena nutu vara mwataniqa hiavara. Nte mwitaa hiavara mwianra nkye tiqata, Nivanto uaqia hi kyaiqara utihove, tivara? Hiama qio mwitaa tivara.

⁸Mwi entara nkyiqi kyaiqa vareqana hia nte nkyiara munima mpiate tiraitina variavata Kotira nraakye qora mpo mwatani varuhua ni kyaahaqa hiqata kyoqaa ni mpi varuvana nte mpuara vaisi nraantantamwa kye mwihua munima varena nte nkyiqi Kotira kyaiqa varaqina quavara.

⁹Mwi entara nkyivata variqi quavaro ni munima taiqa vuvana hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate tiraitina variavata ni nramwunaahua Masentoniaasai nrumu mwi inraikyara mwi inraikyara hia vataava inraikyara kyaahaqama matovana variavara. Haaru mwitaa hiavante kye nraakiaravata nkyi muaanra nyiankyo tina hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate qianinra.

¹⁰Nte Karaisira qutaa qua ti varuva kyauqu nriqiqaa vateqana qutaa quama tina, Nte ntena mwahuta tiqana nte hia nkyiqitaina munima varauvavema, tuqo. Hiama qio mpovanto nkyi mwata Akaiaani variva ni quara unra quave qiananrove, tuqo.

¹¹Nte nanraqamave mwitaa tina? Nkyiara hia ni mutukya vaihanave nte mwitaa tina? Qaqao, Kotiva ntapihi

kyaiharo ni mutukyavanto nkyiara vaihana varura.

¹²Mpo vaisinramwuvanto unra tita tiqata, Kotiva tiri nronraqama kyaihata mwia kyaiqa vare varuro, qiahua, mwihua nraakye qora suqaa variqata nkyiari nyutu tuaahererata mwihua tire vuna aanranra kuua mwiaqaa quare titama puaahi varita. Mwi aanrava vahiankyo tina, nte nkyiqitaina hia munima vararaitina, qati variqi virera. Nte mwitaa hiarita mwihua hia qio tiqata, Tire Porura nraantantamwa kye nkyiqitai munima vareqata Kotira kyaiqa vare varuro, tivara.

¹³Hia Karaisiva mwi vaisihua nronraqama kyero ni kyaiqa varaate tihua variqata mwihua nkyiariara unra qua tiqata, Karaisiva tiri nronraqama kyaihuave, tiqata kumwaanriqama kyeqata mwia kyaiqa varaqi vi variara.

¹⁴Hia nte mwihua kyaiqara nrihanrama vina nronraqama kye riaaninra. Saataanivavata mwaaquvanto variqaro kumwaanriqama kyeqaro nyaamwunyaava kyuqema kyero iteru ntuvaave varira virininiqama kyero nrohi varira.

¹⁵Mwi vaisihua mwia kyaiqa vaisi variahuara tita, mwihua Saataaninra nraantanteta kumwaanriqama kyeqata avuqavu nrohi varia vaisihua nraantantamwa kyeta nrohi variara. Mwihua nkyiari api kyaiqaqara nkyiari kyoqaa varaivaqe huviqaravema qianinra.

**Poruva nronraqama viro Kotira
kyaiqa vare varuvata mwia
qoraqamaqita vurara tura**

¹⁶Nte nkyi timwa nyu quara qaiqaa-vata nkyi timwa nyinrenra. Hia mpovanto nianra mwanrunrunraqa hivave qiari. Nianra mwanrunrunraqa hivave tivera, kyaivaqe nte mwitaa hiarivavata variqana ntena nrutu pataqia tuaaheraari. ¹⁷Nte ntena nutu tuaahereqana hia Karaisiva tintema kyenavauma tina. Nte

hia vu nraato vataava variqana mwitaa qianinra.

¹⁸ Airi vaisivanto mwatanyaa qua okyara rieqata nkyiari kyaiqara nkyiari mwahuta ti variarara tina, ntevata mwihua nrantantarera.

¹⁹ Qio qutaama nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirara tita, qioma nkye kyai-vata hia kyuqe su nyaato vahiarihua nkyi qua timwa nyivara.

²⁰ Qikye, nte taquqata vaisi mponramwuvanto qovarama vita nkyi api ntavaaqavu kyeta, nkyi munimavata ky-oqaavata vara kye nramwa kyeta, nkyi vireraarorama nyateta, nkyi pupohaira utu nyateta, nkyi siri ntuteqa kyeta, mwihua qovarama vita mwitaa hi variavata nkye mwihuara tiqata, Qati kyai-vata variate, qiarave. Nkye mwi vaisihuara, Hia mwitaa hiate, qiataara vaihata nkye mwihuara, Qati kyaivata variate, qiaara.

²¹ Qikye, tire ugenraunra vaisihua variqatave mwi vaisihua nkyi qorama nyataantema kye tirevata hia nkyi qorama nyatauro?

Vaisi mponramwuvanto nkyiari mwahuta tiqata nkyiari nyutu tuaahere variara. Kyai ntevata hia aatu hiraitina, mwihua qiantema kye qiankye. Nte mwitaa tiqana hia vu nraato vahi vaisiva tintema kye tirera.

²² Mwi vaisihua nkyiari mwahuta tiqata, Tire teta haivaqahua qua Hivuru qua ti varurahuave, ti variarave. Qio ntevata Hivuru qua ti varuvave.

Mwihua tiqata tire Isarerivantove, ti variarave. Qio ntevata mwaa kuua mwi okyaravama varuqo. Mwihua tiqata, Tire Evarahaamunraqaatai qovara hurahuave, ti variarave. Qio ntevata mwaa mwiaqaataina qovara huvave.

²³ Mwihua tiqata, Tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Nte mwitaa tiqana ueraqa hi vaisiva qua tintema kyenama ti varina.

Mwihua tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Qio nte mwihua-vata nraatara kyenama Karaisira kyaiqa vaisi varuqo. Nte mwihua mpoqiavata nraatara kyena Karaisira kyaiqa vare varura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni karavuqi kyaa-vana variqi vura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata ni kyaamwuqo ntuqutu kye vataara. Airi enta nte qutu quari entava qaumato vaihana varura.

²⁴ Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara reti kyaantaqo 39 nani ni moqaqa uaqiama kye ntuqutuara. Iutaa vaisivanto kyauquru nani ni mwitaama kyeqa ntuqutuara.

²⁵ Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara Romenivanto ni retiqo ntuqutu kye vataara.

Mpo enta mpo mwatanaahua ni oriqo ntuqutu kye kyovana ntumwa quavara.

Nte taarampo nani nramanriqaa sipiqi quavaro sipivanto nramanriqi viqetora.

Mpo enta sipivanto nramanriqaa ntuvuraa vuvana nramanri mwutu sata kuua ihera kuua enta variavara.

²⁶ Nte Karaisira kyaiqa vareqana nyianrani vi variavaro humwunra nramanrivanto ni vara kyeqaro ntuhiqua kyakya hura. Mpuara vaisivanto ni rirerata uti varura. Nina mwatanaa Iutaavanto ni rirerata uti varura.

Mpo mwatanaavanto ni rirera uti varura. Nte mwatukya nronraqi nrohi variavata ni rirera uti varura.

Nte qumina mwata sata aanraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Nte kyaareraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tire i qata vakyaahuave, tuhua ni rirerata uti varura. Nte mwitaa

mwitaamaqi viqana Karaisira kyaiqa vare varura.

²⁷ Nte Karaisira kyaiqa toqaamwu tu kyena varaqi viqana entaqivata airi enta hia vaitaraitina, Karaisira kyaiqa varaqina quavara. Airi enta hia kyara-vata nramanrivata nraavaro ni nraataa huvana variavara. Nte airi enta hia tu-avaaqa vahuvana qati variavaro ni toqa tu kyeqaro vatora.

²⁸ Hia mwi inraikyava mwi inraikyava nraahu ni muaanra mpi varira. Mpo enta mpo enta Karaisira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua nte mwihuaqaa ntaqikyianinranra nronraqama kye riemwaqi vi varuqaro mwi muaanravavata niqaa vaihana varura.

²⁹ Mwihuaqitairo vaisi mpovanto tiqaro, Nte hiamu kepukyaqama kyena Kotira aanraqaa quaninrave, tirera, nte mwianra po qiariro ni mutukyavanto uaqia hiraqena varianinra. Mpovanto Kotira aanraqaatairo tumu ntiro qora kyaiqa varairera, mwianravata riaariro ni mutukyavanto uaqia hiraqena varianinra.

³⁰ Nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahu vahirera, nte ntena hia kepukya vaihana varura mwianra nraahu rieqana nte ntena mwahuta qianinra. ³¹ Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Nte Kotira nrutu nraahu ekyya enta tuaaheraqi virerama. Kotiva rie varihana hia nte nkyi unravauma tina.

³² (Nte uqenrau vaisira ni okyara riaate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra.) Haaru nte Ntamasikaasini mwatukya nronraqi variavaro Aretaasiva vunyaa vaisivanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi nronra mpovanto mwatukya mwiaqaa ntaqikyivi variqaro nianra mwia ntavaaqavuvita uro karavuvu kyaate timwa kyero vaisi mponramwu sitovata uro vasaamwunra qesaqaa variqata nianra taqe varura.

³³ Taqe varuvata vaisi mponramwuvanto ni kyaahaqa hiqata tua nronra ntutantu toraqi ntumwa kye vateta vasaamwunra ntukoraatonataita kyaan-taqa sutu kyeta mwaaqani mwaati kyovana mwiaqaataina ntugema kyena quavara.

Kotiva Porura nraamwuto inraikyarara tura

12 Nte ntena mwahuta qiariva hiamu ni kyaahaqa hiananro. Vaisi mponramwuvanto unra qua mwaanra nkyi timwa nyiqatama nkyiari mwahuta ti variarara rieqana, nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahuma vahiro. Qio kyai nte ntena mwahuta timwaqi viqana nronravanto ruvaatakyaa qua mpo qovarama kyaihana taqaurara nkyi timwa nyianri.

² Haaru nte Karaisira nraaqiara variavaro Kotiva ni pitaqiro verara nyaamwuni uro kyora. Ni manraquha nraahu pitaqi uro kyorave iho, ni mamanta rirante pitaqiro uro kyorave iho, hia nte mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro. Mwi entaraqaatai variqi vuqaro 14 ihima nritarero.

³ Kotiva ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana taqaavara. Mwi entara ni manraquravanto nraahuve, ni mamantavantovatave, vura nte hia mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro.

⁴ Ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana mwiiqi variqana hia qio nkyi timwa nyiani quara riaavara. Hiamu qio teta vaisi quaqitai mwi quara nkyi timwa nyianinra.

⁵ Nte mwini variqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaurara rieqana qio ntena mwahuta qiatua ihanavata hia nte mwitaa hirera. Nte uqenrau vaisiva varura mwianra rieqana ntena nutu tuaaherarera.

⁶Nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta qiankyera, hia nte vu nraato apiqa hi vaisihua qiante qianinra. Nte qutaa qianinra. Qio hia nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta timwaqi virera. Nte mwitaa qiaro vai si mpovanto nianra qikyey mwiva nronra vaisivanto variho qiankyora. Nkye ni kyaiqa taqeta nte qua ti varura rieta qioma ni okyara ntapihi kye taqevara.

**Viariaava rintema kyero
Porura ri varurara tura**

⁷Kotiva ni pitaqiro uro nyaamwuni kyovana nte kyuqe inraikya mpo inraikya mpo inraikya taqaavarora tiro, Kotiva nianra tiqaro, Poruva nai tiqaro, Nte nronra vai si varuqo qiankyorave, tiro. Mwitaa timwa kyero Kotiva ni mamantaqa nriqa vu inraikyara vatora. Mwi inraikyava viariaava rintema kyero ni mamanta ri varihana varura. Saataaniva mwi inraikyaraqo ni uqiama mate varihana varuvata tina, nte nyaamwuni taqau inraikyarara ntena mwahuta timwaqina qiankyora.

⁸Nte tiri vunyaa vaisiara taarampo nani po tiqana mwi inraikyara qatinani vara kyairaqe qio variankye tuqaro ⁹mwiva qaqaqo tiro, E mwi muanranra varaqi vi variraqe nte qioma i kyuqemaqina quaninrave. E uqenrenra vaisiva variqira viraqe nte qioma i kepukya mwiqina quaninrave, tiro. Mwiva mwitaa tihana nte nriqa vi inraikyara varaqi viqana uqenrau vaisiva variqi quaninra mwianra rieqana qamwateqana variqi virera. Nte mwitaamaqi vi varuqaro Karaisiva ni kepukyaqama mate varihana variqi vi varura.

¹⁰Nte Karaisirara rieqana nte uqenrau vaisiva varianinranra hiamanronraqama kye riena. Mpohua nianra

qora qua tirave, nte mwukyaari tuqina quaninrave, ni uqiama mataivaqe variqi quaninrave, muanra varaqi quaninrave, nte Karaisirara rieqana hia mwi inraikyara mwi inraikyarara nronraqama kye riemwaqina virera. Nte uqenraanri vaisiva variaro Karaisiva ni kepukyaqamaqi vi variraqe variqina quaninra.

**Poruva Korintiqinaahuara
nronraqama kyero riora**

¹¹Nte ntena mwahuta tiqanama nte hia vu nraato vahi vaisiva tintema kyenama ti varina. Nte nkyiara rieqanama ntena mwahuta ti varina. Nkye ni kyaiqara kyuqe kyaiqave qiataara hia mwitaa qiavo. Nkye nianra qumina vaisivantoma variho tivera, mwaa quara riaata. Nkye vai si mponramwanra tiqata, Karaisiva nronraqama kyai vaisihuave, qiahua nte mwihua kyaiqa nraatara kye varuvave.

¹²Karaisiva qutaqama kyero ni nronraqama kyaihana nte qutaqama kyena mwia kyaiqa vaisima varuqo. Nte nkyi utaqaa variqana hia qoriri hiraitina, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqave, hia taqaa kyaiqarave, vare variavata nkye ni kyaiqa taqeta mwiaqaa nianra qutaama Kotiva mwia nronraqama kyero titaiho timwa kyeta ni okyara ntapihi kye taqaataara.

¹³Nte Karaisira nraakye qora mpo nani variahuqaa kyuqema kye ntaqikyiqana nkyiqaa nraahuve hia kyuqema kye ntaqikyivaruqo? Qaqao, nte mwihuaqaavata nkyiqaavata kuua qarama kyena ntaqikyivaruqo. Nte mwitaa hiqanavata kuua inraikyaqo mpohua ntaqikyuravata nraatara kye nkyiqana ntaqikyura. Nkyi muanra nyiankyo tina, nte nkyiara hiamanronraqama kyarave, mpo inraikyave, mpiate tina. Hia nte mwitaa tiraitina, nkyiqa qati ntaqikyiqina vi

varura. Po, nkyivata muaanra nyiataara hia nkyi muaanra nyunrave.

¹⁴Nte nkyi taara nani uro taqaura. Nte terataarama kye qaiqaa nkyi uro taqarera utuqo. Hia nte nkyi muaanra nyinrenrana uro nkyi taqareravauma iho. Hia ni nkyi munimanrave, ontarave, mwutukya ntihana nte nkyi vaisiara mwutukya ntihana uro nkyi taqarera. Hia nraaqiara patavanto nkyiari nyohua sohuaqaa ntaqiky variara. Nyohua sohua nkyiari nraaqiaraqaa ntaqakyi variara. Nkye ni nraaqiara votima kyetama variavo.

¹⁵Nte nkyi kyaahaqa hirerana gamwateqana ntena kepukya taiqa kye ntena mwamwantaqaa nriqa vi inraikyara varaqina virera. Ni mutukyavanto nkyiara uromwi mpoqiavata vahiho. Nkyi mwutukyavanto nianra nataamave vahiho? Nkyi mwutukyavanto nianra mwatumwi pataqiave vahiho?

¹⁶Nte hia nkyi muaanra nyianinranra tura mwianra nkye qutaave nraahuma tivara. Nkye mpo hiahua nianra tiqata, Poruva kumwaanri utu kyeqaro tire huna inraikyara vare variho, qiara.

¹⁷Nanraqamave nte mwitaa hianinrave? Nte vaisi mponramwu sitauqata nkye hianani quahua nkyiqitai mpo inraikya varetave hiavo? Qaqao, mwihua hia mwitaa hiara.

¹⁸Nte Taitaasirara po tiqana nkyiara mwihua hianani quante timwa kyena mwiavata Karaisira nraaqiara mponramwu sitauqata mwihua Taitaasiravatama kyeta quarama. Taitaasiva uro nkyi unra utu kyeru mpo inraikya varairave iho? Hia mwiva mwitaa hirave. Ntevata Taitaasivavata kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varurahu. Tiretana hia unra utu kyeqata mpohuani vare varunanra.

¹⁹Hia tire mwaa quara tiqata nkyi suqaa variqata teta qua ntapihi kye taiqa kyaare titavauma tita. Ni nramwunaa tu-

aavo, tire Karaisira nraaqiara variqata Kotira vuqaa variqatama ti varita. Tire nkyi kyaahaqa hiare tita, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurahuama varita.

²⁰Nte mpo inraikyara aatu hiqanama varina. Nkye mwitaama varia nraakye qorahua varivaravema ti varina. Nte nkye hinani uro ntena taqaarita hia mwitaama vari nraakye qorahua varivora. Nkyevata nianra mwitaama vari vaisiva variananrove tihua variavana nte nkye hinani uro ntaarita nkye nianra hia mwitaama vari vaisiva variho tivorave. Mwianra aatu hiqanama varuqo.

Nte nkye hinani uro ntena api okyara, mpo okyara mpo okyara taqaankyora. Inronra hi okyararave, kyarunti vari okyararave, raraqaa tai okyararave, tukyama vita hia kuaaqi vari okyararave, uaqia hi quara ti vari okyararave, mpohuara mwoqanyaa qua ti okyararave, nte nronravanto varuqo ti vari okyararave, nanrianra nanrianra mpo qua tiqata hia kuaa qua ti vari okyararave, nte ekyaa mwi okyarara mwi okyarara nkye hinani uro ntena taqaankyora. Mwi inraikyara taqaaninranra aatu hiqana varura.

²¹Nte uro ntena taqaarita nkye api qaraqita nrohi variqata uaqia hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa utuqi vira hia qaqira kyaraitita varivera, mwia kyaara Kotiva kyaurira inraikya ni mpiraqe nkyiara nronraqama kyena ntataaninra. Nte mwi okyarara taqaankyora.

Poruva qua taiqa kyarera hiro tiqaro, Rauriqata variate, tura

13 Nte taara nani nkyi uro taqauva qaiqaa uro nkyi taqarera. Kotira mpukuqi mwaa quava mwitaama tiro: Vaisi taaranave, taarampotanavantove, nkyiari suqo taqavaro

vaisi mpovanto qora kyaiqa utu kyairera, nkye mwi vaisinramwuhua quara qutaave tiqatama mwi vaisiraqaa qua vatevarave, tura. (Lo 19:15)

²Nte taara nani nkyi taqarera quava entaraqaa nkyi kyapata variqana qora kyaiqa uti nraakye qorahuaravata, ekyaa hini mwihuaravata, kepukyaqama kyena qao tiqana qua timwa nyiavara. Nte mate nyianrani variqana qaiqaa mwi quara tirera. Nte qaiqaa nkye hinani quariva haaru qora kyaiqa vare varia nraakye qorahuavata, kyaatavantovata, qora kyaiqa vare variahua hia nte mwihua ntauhaaninra.

³Nkye nianra tiqata, Qutaave Karaisiva mwia nroqitairo ti variho, hiave mwia nroqitairo ti variho? tiqata ni mwataarama kye taqarera uti variarara tina, nte uro ntena qora kyaiqa uti variahua hiam ntauhaaninra. Nte uro ntena mwitaa hiarita ni okyara ntapihi kyeta taqevata. Karaisiva hia uqenrai vaisiva variqaro nai okyara nkyi nyaamwute variho. Karaisiva kepukya vaisivanto variqaro nkyi nyaamwute variho.

⁴Haaru mwiva uqenro vaisiva varuvata mwia kyatariqaa rukye hiritovaro Kotiva mwia kepukyaqama kyovaro mwaa entara mwiva qaiqaa qati siviro kepukyavanto qati variqiro vi varira. Karaisiva haaru uqenro vaisiva varuntema kye mate tirevata uqenraunra vaisihua varita. Kotiva tirivata kepukya timwiqi vi variraqe tire Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkyini kyaiqa varaqi virera.

⁵Qutaa nkye Karaisira qua riemwaqi quarave? Nkye nkyeta tukyama kye taqaate. Nkye qiove tiqata, Iesusi Karaisiva tiri utaqi variho, tivara? Nkye hia qio mwitaa tivera, nkye hia Karaisira qua riaahuama varivara.

⁶Nkye tiri tukyama kye tiriara nanra quave tivara? Nkye tiriara tiqata, Tire mwihua tukyama kye taqaurata mwihua ntapihi kye variavo, tivera, tire nkyi quara qiovema qiananra.

⁷Nte Kotirara aakyara nteqana mwitaama tina, Kotio, mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia mpo inraikya apiqa hiraitita, ntapihi kyeta variate, tuqo. Nte ntena kyaiqa qioqama kye varaaninra mwianra hia nte nronraqama kye riauoqo. Nte nkye Kotira vuqaa ntapihi kye varira mwianra nte nronraqama kye riauoqo. ⁸Tire hiam qio qutaa qua vara mwatumwiqa hiananra. Tire mwi quara kyaahaqamaqita virera.

⁹Nkye kepukya nraakye qora variqi quate tita, tire qioma hia kepukyaqa hiara vaisihua variqi quananra. Tire nkyiara kepukyaqama vita qutaqama kye Kotira nraakye qora variate tita, Kotirara aakyara nte varunanra.

¹⁰Nte vaini quariva nkyi uro inronra hiankyo tinama, nyianrani variqana qara nraahu vara kyena. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte nkyiqa ntaqiky varuvama varina. Kotiva hia nianra nkyi uaqiama nyataarive tiravauma. Mwiva nianra nkyi kepukyaqama nyataarive tiro, ni nronraqama kyaihana nte nkyiqa ntaqikyiqina vi varura.

Qua mwanteqaro tura

¹¹Ni kata pakyya tuaavo, ni qua qio taiqero. Nkye Kotira vuqaa ntapihi kye variqi virara kepukyaqamaqita quata. Nte tu quara riemwaqi quata. Kuua qua nraahu timwaqi quata. Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara mwutukya mpoqiavata vaiharo nkyi mwutukya qihaakyama nyate variva, mwivama nkyivata variqiro quananno.

¹²Nkye Kotira nraakye qora variqatara tita, nkye kyuqema kye nai qua mwante nai qua mwante hiqata variata.

¹³Kotira nraakye qora mwaini vari-
ahua nkyiara rieqata nkyi qua mwantau-
roma tita.

¹⁴Qio varivaro tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqemaqiro vi-
raro Kotiva nkyiara mwutukya vahiariva
vahihiro viraro mwia mwanraquravanto
nkyivata variqiro quari.

KARESIA

*Poruva Karesiaqinaahuani
qara vara kyora*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive nritarovata Karesia mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kye varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihuara tiqata, Nkye Karaisira qua nraahu riemwaqita vivorave. Nkye Karaisira qua riegata Iutaa mwaanra qua Kotiva Mosesira mwu quara mwi quaravata riemwaqita quate, ti varura. Mwihua api mwitaa ti varuvaro Poruva mwia kyaara mwaa quara qara ntumwa teqaro Karesiaqinaahua ntapihi kyero timwa nyinro kepukyaqama kyero tiqaro, Karaisira qua nraahu riemwaqita quate, tura.

1 Nte Poruva qara mwaa nkyini vara kyauquo. Hia qumina vaisivanto ni nronraqama kyero ni titaihana nte variqana Karaisira qua nkyi timwa nyiqi vi varura. Qaqao, Iesusi Karaisivavata, tiri tiqova Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyova mwivavata, mwitanahua ni nronraqama kyeta ni titaavana nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

² Ntevata, Kotira nraaqiara mponramwu mwaini nivatamakye variahuavata, tire nkyiara Kotira nraakye qora Karesiani variahua nkyi qua mwanteqa mwitaama tita, ³ Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variate, turo.

⁴ Tire mwata mwaaqa variqata qora kyaiqa nraahu utuqita vi variavararo Karaisiva tiri kyaahaqa hirero tiri qora kyaiqavanto mwihua ntumwaqu

kyaankyo tiro, mwiva tiriara riegaro tire qora kyaiqa utuna quava nruka quarive tiro qutu vura. Tiri tiqova Kotiva Karaisira titovaro Karaisiva Kotira qua riemwaqi viro qutu vura.

⁵ Qio Kotiva Karaisirara tiri kyaahaqa hiarive tiro Karaisira titairara tita, nri-vaqe tire ekyaa enta Kotira nrtutu tuaa-heraqi vi variare. Qutaave.

**Hia mpo qua mwaanra riaraitita,
Karaisira qua nraahu
riemwaqita quate, tura**

⁶ Kotiva Karaisira kyaiqara riegaro nkyi kyuqema nyatarero nkyi nyaanrama taihata nkye Karaisira qua riemwaqi vita mwiaqaatai nkye qamwanrama kye Karaisira qua qaqira kyeta tiqata, Kyai mpo qua Kotiva varinanianra vi quara riemwaqi quare, timwa kyeqata variara. Nkye mwitaa hiavana nte mwianra nronraqama kye riegana aatu hina tiqana, Qikye, mwihua qutaave mwitaa ti variavo? tura.

⁷ Hia nraahumwa mpo qua kyuqe qua vahira mwi quara riegata nkye Kotira aanraqaa vivarave. Hiave. Vaisi mpo hiahua Karaisira qua hia ntapihi kyeta tiraitita, apiqama kyeqata mpo qua nkyi timwa nyinrenra uti variavaro nkyi su nyaato apiqa ihata taara su nyaato vaihata variarara tina, nte nkyiara tiqana, Karaisira qua nraahu vaiharo hia nraahumwa mpo qua vahirave. Nkye Karaisira qua mwia nraahu riegata Kotira aanraqaa vivarave, tuqo.

⁸ Tireve iho, nyaamwunyaahuave iho, tauraa tire nkyi timwa nyuna quaraqatai nraahumwa mpo qua nkyi timwa nyianrenra, Kotiva mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahia nraakye qorahua uaqiahi mwataraqi rupavita varinani viraqe nte huviqarave qianinrave.

⁹Mwi quara tire haaru nkyi timwa nyiavana quara nte qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrama. Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye mwi quarara qutaa quave qiarara. Nkye mwitaa qiarara tiro, vaisi mpovanto nkyiara mwi quara qaqira kyeta mpo qua riemwaqita quate tirera, Kotiva mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahi mwataraqi uaqiahia nraakye qorahua rupavita varianani viraqe nte mwianra huviqaravema qianinra.

¹⁰Hia qumina vaisivanto ni qamwata mataate tinavauma, mwi quara tina. Qaqao, Kotiva ni qamwata mataarive tina nte variqina vura. Hia nte nraakye qoravanto ni qamwata mataate tina, Karaisira kyaiqa vare varura. Nte mwitaama riekana kyaiqa varautiri, nte hiamma Karaisira kyaiqa vaisi varutiri.

Iesusi Karaisiva Porura nraanrama kyero nronraqama kyorara tura

¹¹⁻¹²Ni kata pakyaa tuaavo, nte kyuqe mwakyaakya Karaisira qua nkyi timwa nyunra mwi quara hia vaisi mpovanto nai riemwa kyero timwa mpi quaravauma nkyi timwa nyina. Hia vaisi mpovanto nai riemwa kyero mwi quara okyara ni naamutaihana nte nkyi timwa nyunra. Qaqao, Iesusi Karaisiva naivanto mwi quara qovarama kyaihana nte mwia qua riekana nkyi timwa nyunra.

¹³Nte Iutaa vaisivanto variqana nte haaru Iutaa mwaanra okyara Kotiva Mosesira timwa mwu quara, mwi quara nraahu kepukyaqama kyena riemwaqi viqana nrohiavara nkye mwia ntapihi kyaara. Nte mwi entara Iesusira quarior nraakye qorahuara api qua ri-aahuave timwa kyena hia mwihuara po tiraitina, mwihua ntuqutu kyena raupirima kyarera uti variavara.

¹⁴Nte Iutaavanto variqana mwi entara nte Iutaa mwaanra okyara

riemwaqi viqana nte ntena henahuavata nyaatara kyena vuni variavara. Nte mwihua vuni variqana nte mpoqama kye teta haivaqahua tu quara, mwi quara nraahu pu naatoqi vatena riemwaqina vi variavara.

¹⁵Qio haaru hia ni mwato entara Kotiva kyuqema mateqaro ni nai kyaamatero nianra Poruva ni kyaiqa vaisima variananrove timwa kyero ni naanramakyro ni pita vatora.

¹⁶Mwiaqaatairo mpo enta nai mwatamato entaraqaa nianra Poruva ni maaqu mwakyaakya mpo mwatanaa mpo mwatanaa, hia Iutaa mwatanaahua mwi quara timwa nyianrive tiro, Kotiva nai mwaaqu qovarama kyovana nte mwia taqaavara.

Nte Kotira mwaaqu taqena mwiaqaatai hia mpohua mpohua Iesusira okyarara kyapara hirerana quavara.

¹⁷Hia nte Ierusalemmini nraante vaisi mponramwu nronraqama kyohua taqarerana quavara. Nte hia mwini viraitina, mwi entara toharena nyianra Arepiaani uro varina mwisai uro ntantena Ntamaasikaasini nrumu variavara.

¹⁸Nte mwini variavaro taarampo ihi nritarovana nte Pitaara taqarerana Ierusalemmini quavava uro mwiavata taarampo uiki variavara. ¹⁹Mwi entara hia nte Iesusiva nronraqama kyo vaisihuaqitai vaisi mpovata taqaraitina, nte Iesusira qata Iemisira nraahu taqaavarave.

²⁰Nte Kotira vuqaa variqana kyauqu nriqiqaa vateqanama nkyiara tina, Qara mwaa ntumwa tau quava hia unra quavauma vaiho. Qutaa quama vaiho, tuqo.

²¹Nte Ierusalemmini vari kyena mwiaqaatai nte Siriaanivata Siriaanivata uro variavara. ²²Mwi entara Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhua hia ni ntapihi kyohua varura. ²³Mwihua mpo uhua nianra tu quara mwia nraahu riora. Mpo uhua nianra

tiqata, Mwi vaisiva haaru Iesusirara qutaave tivorave timwa kyero tiri Iesusira nraaqiaranramwu uaqiama timwa tarero uti varurave. Mwiva mate mwaa entara Iesusirara qutaave qiate tiqaro nraakye qora timwa nyi varirave, tura.

²⁴Mwihua mwitaa timwa kye nianra rieqata Kotiva kepukyavanto var-
iho timwa kyeta Kotira nrutu tuaahere varura.

Poruva Iesusiva nronraqama kyo vaisihua uro taqora

2Ihi 14 nramwu nritarovana nte Vanavaasikyantiri nrumu ntante qaiqaa Ierusaremini quavara. Nte mwini virera hina Taitaasira, hia Iutaa mwatanaa mpo mwatanaa vaisivata vitena quavara.

²Kotiva qovarama kyero nianra Ierusaremini quante tu quara nte ntapihi kyena nte mwi quara vataqi vina nte mwini quavara. Nte mwini uro variqana nronra vaisinramwuve qiahuavata nraahu variqana nte Karaisira qua mwitaa mwitaa timwa kyeqana mpo mwatanaahua timwa nyu okyarara mwihuavata timwa nyiavara. Nronra vaisi mwinramwuhua nianra api qua qumina quama mpo mwatanaahua timwa nyiho timwa kyeta ni ntavaaqavivo tina, nte mwinramwuhua mwi quara ntapihi kye timwa nyiavara.

³Mwi entara nivatama kyero nru vaisira Taitaasiva Kiriki mpo mwatanaavanto varuvata mwihua hia Iutaa mwaanra okyarara rieqata mwia mwamwanta toqa mwataate turave.

⁴Vaisi mponramwuvanto nraahu unra qua tiqata, Tirevata Iesusira nraaqiarave, tuhua, mwihua nraahu nianra tiqata, Qaqao, e Taitaasira mwamwanta toqa kyaataarave, tura. Mwi vaisihua tiri kyaiqa okyara apeqama kye taqarerata

nru vaisihua varura. Iutaa mwaanra quavanto tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri huvantu kyaihata tire qatinani nritare varurata mwihua taqeta qaqao tita, Nkye Iutaa mwaanra qua nraahu riemwaqi quataarave, tiqata mwihua qaiqaa mwi quaraqotai tiri ru-
parera uti varura.

⁵Mwihua mwitaa hirerata uti varu-
vata tire hia mwihua qua pataqiavata ri-
araitita, mwihua quara qoririma kyeta
Karaisira qua mwi quava nraahu qutaa
qua vaihata nkye mwi quara nraahu
riemwaqi quate tita, tire hia mwihua api
qua riaavananra.

⁶Mwi entara nte Ierusaremini uro
variavata nronra vaisinramwuve tuhua
nanra quave ni timwa mpita? Hia nte
nronra vaisi nronraqama quaninranra
riena. Kotiva hia vaisi nrutuara rieqaro
mwi vaisiva kyuqe vaisive mwi vaisiva
qora vaisive tira. Qio mwi entara nronra
vaisi mwihua nianra nanra quave tita?
Mwihua hia nianra e mpo quavata qi-
ataarave tiraitita, mwihua ni quara qio
vaiho, tura.

⁷Mwihua mwitaa timwa kyeta taqo-
varo Pitaava nronraqama viro Iutaa
mwihua Karaisira qua timwa nyi varun-
tema kyero Kotiva ni nronraqama ky-
ovana nte mpo mwatanaa Karaisira qua
timwa nyi variavara.

⁸Iutaa timwa nyianrive tiro Pitaara
nronraqama kyaiva Kotiva, mwivama
nivata nronraqama kyero mpo
mwatanaahua timwa nyiante, tiro.
Kotiva kuaa mwiva nivata Pitaaravata
nronraqama kyaivama variro.

⁹Nronra vaisinramwuve ti variahua
Iemisivavata, Pitaavavata, Ionivavata,
mwinramwuhua nianra tiqata,
Qutaaqama kyero Kotiva i nronraqama
kyaihara e mwi kyaiqara varaqira
vi variaro, timwa kyeta mwihua
ni kyauqu mpita Vanavaasiravata
kyauqu mwunrama. Mwihua tiritana

kyauqu timwiqata Vanavaasikya tiritanra tiqata, Nkyetana mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varaqi vivaqe tire teta nramwunaa Iutaaqi kyaiqa varaqi quare, tura.

¹⁰Mwihua qua kuaiqia nraahu tiritana timwa timwita tiqata, Nkyetana vehi nraake qorara taunru kyevo-rave. Nkyetana mwihuama kyaahaqama nyataate, tuvana nte tiqana, Eo, nte mwihuara mwutukya vaihana vaakya mwitaa hi varuvara tina, nte mwitaa hi-aninrave, qiavara.

Poruva Pitaara inronra hiqaro mwia avuqavu hura

¹¹Mwitaa timwa kye nte variqi quavaro mpo enta Pitaava nte hiavara Antiokini nrintero mwini variqaro mpo inraikya apiqama kyovana mwia kyaara nte ekyahua suqaa variqana Pitaara inronra hiavara. (Mwi quara okyaraqaataina nkyi timwa nyinrenra.)

¹²Mwi entara vuni Pitaava Iesusira nraaqiara mpo mwatanaavatama kyero kyara nre varuvata mwiaqaatai Iemisiva Ierusaremisairo sito vaisihua nri ntora. Mwihua Iutaavanto nruvaro Pitaava mpo mwatanaa mwihua kyero tiqaro, Mpo mwatanaahua hia Iutaa mwaanra qua riaraitita, hia nkyiari nyamwanta toqaahuave. Mwia kyaara nte mwihua kyapata kyara nre variarita Iutaa mwaanra qua riegata nriahua nianra tivorave, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva hia mpo mwatanaa kyapata variraitiro, mwihua kyero nanrian-raa variqaro kyara nre varura.

¹³Pitaava mwitaa huvata Iutaa mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varuhua, mwihuavata Pitaava tuntema kye tiriara tivorave timwa kyeta hia mpo mwatanaavatama kyara nronra. Mwihua mwitaama kyeta kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa varovaro Vanavaasivavata mwihua

hunte kuaa qarama kyero hia mpo mwatanaa mwihuavata kyara nronra.

¹⁴Mwinramwuhua mwitaa huvana nte taqaavata mwihua hia ntapihi kyeqa Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi varuvana nte ekyaa mwihua suqaa sivina Pitaarara mwitaama tina, Qaqao, e Iutaavanto Iesusira qua riarava variararovata Iutaa mwaanra okyaravanto hia i tutaihora variaro. E ena mwitaama variqara nanraqamave mpo mwatanaa mwihuara nkye Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate ti variaro? E hia mwitaa qiataarave, tina. (Nte Pitaarara mwitaa timwa kye mwiaqaatai teta Iutaa mwatanaavanto varuna okyarara mwihua ntapihi kye timwa nyiavara.)

Iesusirara qutaa mwivave tihua mwihua nraahuma Kotiva avuqavuma nyataanro

¹⁵Tiri tinrohua qohua tiri mwatataavata tire Iutaavanto variqata tire tauraaqama kye mpo mwatanaahuara tiqata, Mwihua mpo mwatanaavanto variarara tiro, Kotiva tiri haivaqara Mosesira mwu quava, Iutaa mwaanra okyaravanto hiam qio mwihua kyaahaqa hiraro uaqia hi kyaiqara vare quava qatima mwihuaqaa vahiananrove, ti variavananra.

¹⁶Tire mwitaa ti variavarahua variqata mwiaqaatai tiri tivu nraato ntapihi vuvata riaavararo tiriqitairovata vaisivanto Kotiva Mosesira haaru mwu quara riemwaqiro viraro Kotiva hiam mwianra riegaro mwi vaisira qua taiqa kyairaro mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuani quava mwiaqaa qatima vahiananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwi vaisira qua nraahuma taiqa kyaananro.

Tire Kotirara mwiva tiri qua taiqa kyaarive tita, tire Iesusi Karaisirara

gutaave tunanra. Tire haaru Mosesiva Iutaa mwaanra qua timwa tora riemwaqi quavararo Kotiva hia mwianra rieqaro tiri qua taiqa kyora. Tire Karaisirara mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva mwianra rieqaro tiri qua taiqa kyero tiri avuqavuma timwa taira. Vaisi mpovanto Iutaa mwaanra okyara riemwaqiro viraro Kotiva hiam mwi vaisirara qamwateqaro e ntapihi kyera nrohi variarave qiananro.

¹⁷ Kotiva tiri avuqavuma timwa taarive tita, tire Karaisirara gutaave tunanra. Tire Karaisirara gutaave turaro mwiaqaatairo tiri tivu nraato ntapihi vihata tire taqauraro mpo mwatanaavanto uaqia hi kyaiqara utuqita quantema kyetama tire Iutaavantovata uaqia hi kyaiqara utuqi vurahuama varita. Iesusiva tirini kyaiqa vara tairaqaatairove tirihi uaqia hi kyaiqava qovarama viro? Qaqao, mpovanto mwitaa tirera, mwiva api quama qiananro.

¹⁸ Haaru nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqi quankye timwa kyena, qora aanraqaa nraahu quavara. Nte Iutaa mwaanra okyara qaqira kyaura, mwi quara qaiqaa riemwaqi quankye qiankyera, nte qaiqaa nraahuma uaqia hi aanranraqaa viqana uaqia hi kyaiqara varaqi quaninra.

¹⁹ Mate Iutaa mwaanra okyaravanto hiam niqaa ntaqikyari variro. Karaisiravata ni ru kyorave. Nte qutu vi vaisira votima kye varuqarora tiro, mwi quava hia qio niqaa ntaqikyari vaiahana nte Karaisirara nraahu riemwaqi viqana variqi virera.

²⁰ Mate hia nte ntena variqi vi varuvave, Karaisiva ni utaqi variqiro vi vahana nte variqi vuqo. Mwaa entara nte Karaisirara qutaa mwiva Kotira mwaaquve timwa kye mwianra riemwaqi viqananra tinama, nte variqi vina.

Karaisiva nianra mwutukya vahuvaro nianra rieqaro qutu vura.

²¹ Karaisiva mwitaama kyero kyugema matairara tina, hia nte mwiva mwitaama mataira mwia qaqira kyarerave. Kotiva Mosesira mwu quava Iutaa mwaanra okyaravanto tiri kyaahaqama timwa taitiri, Kotiva mwianra rieqaro tiri avuqavumama timwa taitiri. Mwitaa hiankye titiri, Karaisiva hia tiri kyaahaqa hiraitiro, quminama qutu vitiri.

Nkye Karaisirara gutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave tura

3 Qaqao, Karesiaa tuaavo, hia nkyi su nyaato vaihata variarave. Tava nkyi su nyaato vara apiqama kyaihatave nkye api qua rieqata nrohi variavo? Nte ntapihi kye Karaisira kyatariqaa ruto quara nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihi riaavo?

² Nkye kuua qua mwaiqiara ni timwa mpivaqe riaari. Nkye Iutaa mwaanra qua riemwaqi viqatave Kotira mwanraqura varaavo? Nkye Iesusi Karaisirara gutaave timwa kyeqatave Kotira mwanraqura varaavo? Timwa mpivaqe riaari. Nte mwianrama nkyi kyapara huqo.

³ Nkyi su nyaatovanto apiqamave viro? Nkye Iesusi Karaisirara gutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave. Tohare nkye nkyetavanto hia nkyeta kyaahaqa hiraitita varuvaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa huvata nkye Iesusira nraaqiaraqama vita variqi vurave. Mwiaqaatai nkye nanraqamave api vu nraato rieqata Kotira mwanraqura qaqira kyeta nkyetavanto nkyeta qaiqaa kyaahaqa hirerata uti varita?

⁴ Haaru nkye Iesusira nraaqiara variqi vuvata mwia kyaara nkyi uaqiamaqita vuvata nkye mwi entara hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vura.

Haaru mwi entara nkye kepukyaqama kye variqi vurara mate mwaa entara taunru kyeta haunri api mpo qua riemwaqi vivora.

⁵Nkye hia lutaa mwaanra okyara riemwaqi viraitita, nkye Karaisira quara qutaa quave qiavarora tiro, Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro mwiva nkyi utaqi varihata nkye nronra kyaiqa nraahumwa kyaiqa vare variara.

⁶Evarahaamunranra tu quara rieqata variata. Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwitaama tiro, Evarahaamuva Kotirara e qutaa mwitaa hinanrave tuvaro Kotiva mwianra rieqaro mwia qua taiqa kyero iara avuqavuma nrohi variara vaisivavema qianinrave, tura.

⁷Evarahaamuva tuntama kye Kotirara qutaave ti varia nraake qorahua, mwihua qutaama Evarahaamunra nraaqiara variarama. (Evarahaamuva mwatatai vaisihua mpo hiahua Kotirara hia qutaave tiraitita variahua, mwi nraake qorahua hia Evarahaamunra nraaqiara variarama.)

⁸Karaisiva nraakiara nraake qora kyaahaqa hianinranra rieqaro Kotiva haaru Evarahaamunranra qua turama. Mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

E mwatatera huaqitairo vaisi mpovanto ekyaa
mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaa-
haqa hi varirata
mwihua kyuqema kye varivarave, tura.
(Okyara 12:3)

Mpo mwatanaa mpo mwatanaa Karaisirara qutaa mwivave tivaqe nte mwihua avuqavuma nyataankye qianinranra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra mwitaa tura.

⁹Evarahaamuva Kotirara qutaave timwa kyero mwianra kepukyaqama kyero riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwianra rieqaro mwia kyuqema

mwatora. Mwia votima kyeta ekyaa nraake qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quahua, mwihua variavaro Kotiva Evarahaamunra kyuqema mwataintema kyero mwihuavata kyuqema nyate varira.

¹⁰Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Mosesiva ekyaa mwaanra okyara qara ntumwa to quava vaiharo vaisivanto hia ekyaa mwi quara nraisairo riemwaqiro viraitiro, hini qua qaqira kyairera,

Kotiva mwia uaqiama mwataananrove, tura. (Lo 27:26)

Kotira mpukuqi mwitaa tirara tiro, mpovanto tiqaro, Kyai nte Mosesira qua riemwaqi quankye, qiariva uro uaqiama quananro.

¹¹Vaisivanto Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro virera, Kotiva hiam mwianra rieqaro mwia qua nruka mwataananro. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vi variari
vaisiva variraro Kotiva mwia qua taiqa kyairaro
mwi vaisiva qatima variqiro quananrove, tura. (Hab 2:4)

¹²Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vaiharo Karaisirara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vahirama. Hia aanra mwitanava kuua qarama kyero vahira. Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Mosesira mwaanra okyara hia mpoqia qaqira kyairaitiro,

ekyaa mwi quara vataqiro quariva, mwi vaisivama qati variqiro quananrove, tura. (Wkp 18:5)

¹³Tire Mosesira mwaanra okyara hia ekyaa mwi quara vataqi vunana mwia kyaara uaqiama quataara vahuvoro Karaisiva qovara hiro tiri mwaata varovaro Kotiva mwia uaqiama

mwatora. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Kyatariqaa rutaari vaisiva variraro
Kotiva mwia uaqiama mwataananrove,
tura. (Lo 21:23)

¹⁴Kotiva haaru nai kyauqu nriqiaa vateqaro Evarahaamunranra kyuqema kyero tu quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqi mwi quava vahiarive tiro, Iesusi Karaisiva mwianra rieqaro uaqiama vura. Karaisiva uaqiama vurara tita, tire Karaisirara qutaa mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva nai mwanraqura tiriara mwihua nyinrenrave timwa kyero mwiva mate tiri nai mwanraqura timwihata vareta.

Kotiva nriqiaa kyauqu vato quara tura

¹⁵Ni kata pakyaa tuaavo, nkye nte tu quara ntapihi kye riaate tina, nte qumina quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyinrenra. Vaisivanto nai qutu-aninranra rieqaro qara vara kyero qara ntiqaro, Nte qutu quariro ni onta mwi vaisirarama tiraro varaarive, timwa kyero nai nrutuvata qara mwiqi vatero variro qutu viharo mwia quavanto qio mwitaama vahiraro hiamu qio mpovanto mwi quara hini qua qaqira vara kyero kyaananro. Hiamu mpovanto mpo quavata mwia quaqaa mwaati tomaqa taananro.

¹⁶Mwia votima kyero Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, Nte iaravata e mwtaterahuaravata rieqanama mwaa quara tuqo, tura. Kotiva hia tiqaro e mwtaterahuave turave. Kotiva e mwtateravave tiqaro vaisi kuaiqiarama tiro. Karaisiva hia mwtani tumu entara Kotiva Evarahaamunranra e mwtateravave tiqaro Karaisirara tura.

¹⁷Nte tu quara mwia okyaravanto mwataamama vahiho: Kotiva Evarahaamunranra qua timwa tero kyauqu nriqiaa vateqaro nte qutaa mwitaa hirerave tura. Kotiva mwi quara tuvaro 430 ihi airi ihi nritarovalo mwiaqaatairo Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa mwunra. Nraakiara Mosesirara mwaanra okyara timwa to quava hiamu qio hoqarero Evarahaamunranra tu quara nruka kyaananrove. Hoqarero Kotiva Evarahaamunranra tu quava qatima vahiananro.

¹⁸Kotiva hia nai Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa to quarara rieqaro nraakye qora kyuqema nyatarero uti varirave. Mwiva mwitaa hiankye titiri, haaru Evarahaamunranra tu quava qumina quama vahitiri. Kotiva hoqarero Evarahaamunranra tu quara mwi quarara rieqarora tiroma, nraakye qora kyuqema nyatarero uti variro.

¹⁹⁻²⁰Kotiva Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa to quara mpo? Nanraqama Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa mwunrave? Nraakye qoravanto nkyiari qora kyaiqa okyara ntapihi kye taqaate tiro, Kotiva nai mwaanra okyaravata tomaqa kyero vatora. Nraakye qoravanto mwi okyarara riemwaqi vi varivaro nte tu vaisiva Evarahaamuva mwtataratariva qovarama quarive tiro, Kotiva ni mwaanra okyara nraahu riemwaqita quate tiro, tura.

Kotiva nraakye qora nai mwaanra okyara timwa nyinrenro mwataama kyero timwa nyinro. Kotiva mwi quara nyaamwunyaahua nraante timwa nyuvata mwiaqaatai mwihua Mosesira tumu timwa mwuvaro mwiaqaatairo Mosesira mwi quara uto timwa nyunra. Kotiva Evarahaamunra qua timwa mwunrenra hiro hia vaisi mpo timwa mwunro tiqaro e uto Evarahaamunra timwa

mwiante tiraitiro, Kotiva nai Evarahaa-munra timwa mwunra.

**Kotiva mwitaa mwitaama rieqaro
Mosesira timwa mwiqanro nai
mwaanra okyara timwa tora**

²¹ Qutaa Kotiva nai vuni Evarahaamunranra tu quara nruka kyarero Mosesira nai mwaanra okyara timwa mwunrave? Qaqao, hia mwitaa hurave. Kotiva Mosesira mwaanra okyara timwa mwunra hiam qio vaisi mpovanto mwi quara kyuqema kyero riemwaqiro quanranro. Vaisi mpovanto Kotiva Mosesirara mwaanra okyara tu quara qio riemwaqiro quankye titiri, Kotiva mwi vaisirara, E avuqavu nrohi variara vaisivave. E hia ekyaara qutu viraitira, e ekjaa enta qatima variqira vinanravema, titiri.

²² Kotira mpukuqi hia mwitaa tiraitiro, mwataama tiro:

Qora kyaiqavanto ekjaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ntumwaqu kyai-hatara tita, mwi hua ekjaa qora kyaiqa varaqi vi variarave, tura.

Nraakye qora ekjaa mwi hua qora kyaiqa utuqi vi variarara tita, Iesusi Karaisirara qutaa mwivave qiariva, mwiva nraahuma qio variananro. Vaisivanto Karaisirara riemwaqiro quariva variraro Kotiva Evarahaamunranra nai nriqiqaa kyauqu kyo quava, mwi quava mwianima vahiananro. Kotiva mwi vaisirama kyuqema mwataanro.

²³ Vuni hia Karaisiva qovarama vu entara Mosesira mwaanra okyaravanto tiri rupa tovata variavananrama. Tire mwi quara nraahu riemwaqi viqata variavararo mwiaqaatairo Karaisiva qovarama vurama.

²⁴ Tire Karaisirara qutaa mwivave tiqata mwianra riemwaqi quararo Kotiva tiriqaa qua vahira taiqa kyero

avuqavuma timwa taarive tiro, Kotiva Mosesira mwi quava tiriqaa ntaqiky-iqiro vi varura.

²⁵ Karaisiva qovarama vihata tire mwianra kepukyaqama kye riemwaqi vi varunanranra tiro, mate Kotiva Mosesira mwi quava hiam tiriqaa ntaqiky variro.

²⁶ Nkye Iesusi Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwianra riemwaqi vi variarara tita, nkye Iesusi Karaisiravata kuaaqi variqata Kotira nraaqiaraqama vita variavo.

²⁷ Nkye nramanri vareta mwiaqaatai Karaisiravata kuaaqi variavo. Nkye mwitaa hi variarara tiro, nkyi su nyaatovanto Karaisira vu nraato votima kyero vahira.

²⁸ Nkye Karaisirara qutaave qiahua hiam mpo qarama mpo qarama varita. Iutaavantove mpo mwatanaavantove, kyaiqa vaisivantove qumina vaisivantove, nraakyevantove vaisivantove, nkye Karaisiravata variqatara tita, nkye kuaa qarama nraahuma varita.

²⁹ Nkye Karaisiraniqama quarara tita, nkye Evarahaamunra nraaqiara variara. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra e mwataterahua kyuqema nyataanirave tu quara nkyiqi mwi quava vahirata nkye kyuqema kye varivara.

Kotira mwaaqu varunanranra tura

4 Mwi quara okyaravanto mwataa-mama vahiro. Nraaqiaravanto nraakiara ekjaa nai qova hiani inraikyara varaarivama variro. Qakyo mwi inraikyara vararero mwiva mate nraaqiararu variqaro nai qora kyaiqa vaisi nraantantamwa kyero qumina vaisima variro.

² Mwiva nraaqiara varirata mpo vaisinramwuvanto mwiaqaa ntaqikyiqi viqatama mwataama kyera

kyaiqa varaante timwaqi viqatama nraamwutamaqita vivaro nai qova qio mwiva varaananrove qiari entava nrintairaro mwi inraikyara varaananro.

³Mwia votima kyeta tirevata variavararo mwatanyaa qua okyaravanto tiri rupa tero tiriqaa ntaqikyiqiro vura.

⁴Mwitaamaqiro vuvaro Kotiva timwa to entava nri ntovaro Kotiva nai mwaaqu titovaro nraakyevanto mwia mwata tovaro mwivavata Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro vura.

⁵Tiriara Mosesira mwaanra okyaravanto hia mwihua tutairata mwihua Kotira nraaqiara tuananra variate tiro, Iesusiva tiriara rieqaro qutu viro tiri huvantu kyora.

⁶Tire qutaaqama kye Kotira nraaqiara varurarora tiro, Kotiva nai mwaaqu mwanraqura tiri timwihanro mwiva tiri mwutukyaqi varihata varunanrama. Mwi mwanraqurava nai qorara, Ko, ni ko, qio ti varira.

⁷Kotira mwanraquravanto i mwutukyaqi variharara tira, e mwaa entara hia rupa tai vaisira votima kyera variaro. E Kotira mwaaquvanto variaro. E Kotira mwaaqu variananranra tiro, Kotiva nai mwaaqu mwi inraikyara ivatama mwiananro.

Poruva Karesiani varuhuaa nronraqama kyero riora

⁸Haaru nkye Kotirara hia rio entara unra mwanriqavanto nkyi rupa tero nkyiqa ntaqiky i varuvata nkye mwia kyaiqa vare varura. ⁹Mwaa entara nkye Kotirara ntapihi kye rieta. Qio kyai nte mwi quara ntapihiky qia: Mwaa entara Kotiva nkyiara ntapihi kyero rie variro. Mwaa entara Kotiva nkyiara kyuqema kyero rie varihata nanraqamave nkye mwia qaqira kyeta haaruaa okyara uqenrenro hia nkyi kyaahaqa hi ani okyarara riemwaqi viqata mwi ok-

yarava qaiqaa tiriqaa ntaqikyiqi vi vari-raqe mwia kyaiqa varaare ti variavo?

¹⁰Kotiva nkyi qamwata nyataarive tita nkye tiqata, Mwi entaraqaa nronra enta vahiraqe mwitaa mwitaa hirerave. Mwi toraraqaa mwitaa mwitaa hirerave. Mwi ihiraqi mwitaa mwitaa hirerave, ti variavo. (Nkye mwi quara mwi quara riarera hivaro mwi quava nkyi ntavaaqavu kyero nkyi rupama taananro.)

¹¹Nkye mwitaa mwitaa hiare tita uti variara mwianra rieqana nte aatu huqo. Nte tauraa nkyiqi kyaiqa utu tauva quminave quananro?

¹²Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara nronraqama kye riena po tiqana nkye nte hunte hiatema tina. Nte Iutaa vaisivanto variqana Iutaa mwaanra okyara qaqira kyena nkyi mpo mwatanaa votima kyena varura. Nkyevata ni nraantantamwa kyeta Iutaa mwaanra okyara hia riaata. Nkye hia haaru ni uaqiama matarera uti varura.

¹³Haaru ni nronraqama kyero niqapuvana nkyivata variqananra tina, nte Karaisira qua timwa nyiavata nkye rieta variara.

¹⁴Mwi entara ni nronraqama kyero niqavuvana variavata nkye hia mwianra nronraqama kye riaraitita, niqaa kepukyaqama kye ntaqikyiqi vi varurama. Nkye mwi entara nyaamwunyaa vaisi vitontema kyeta ni pitora. Nkye Iesusi Karaisira vitontema kyeta ni pitora.

¹⁵Mwi entara nkye nronraqama kye qamwateqata varura. Nataama kyai-hatave nkye mwaa entara hia mwitaa hi varita? Qikye, nkye mwi entara ni kyaahaqa hirerata nkyeta vu vauru kye ni mpirerata utunte hi varura. Nte qutaaqama kyena qioma mwi quara nkyiara qianinra. ¹⁶Mate nte qutaa qua nkyi timwa nyuqata nkye mwia rieta nkye ni nramwutaaqamave vita?

¹⁷ Mpo hia vaisihua nrumu nkyiari mwaanra quara riegata nkyiara mwi quarara eo qiate tita, nkyiara nronraqama kye riemwaqi quahua nraantantamwa kye variqata mwihua unraqama kye mwitaa hiqata hia nkyi kyugema nyatarera uti variara. Nkye ni qua qaqira kyeta mwihua quara nraahu nronraqama kye riemwaqi quate tita, mwihua nkyi timwa nyi variara. ¹⁸ Vaisi mpo ihua qutaqama kye nkyi kyaahaqa hi varivera, mwihua qioma nkyiara nronraqama kye rievvara. Nte nkyivata variiani entarave, hia nkyivata variiani entarave, mwihua qioma mwitaa hivara.

¹⁹ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye nte mwatatauhua votima kyetama variavo. Nkye kepukyaqama vita Karaisira nraaqiara variate tina, nte qaiqaa nkyi mwata kyarera atura ntuarintema kye-nama niqapihana varina.

²⁰ Po, mate nte nkyivata variqana mwianra qiove qiataara. Nte nkyivata variqanavauma mpo qua qio qianinra. Nte mwaini variqana nkyiara nte mwihua nataamakyenave kyaahaqa hianinrave timwa kyeqana nronraqama kyena rie varura.

Poruva Evarahaamunra nraatatanagaa ntumwa kyero tura

²¹ Nkye Mosesira qua okyara riemwaqita viqata mwia mwemwani varirera uti variahua nte nkyi kyapara hirera. Nkye mwi quara okyara qio ntapihhi kyeta riarave?

²² Mwitaama tiro, Evarahaamunra mwaaqu taaratana varura. Mwia nraata mpovanto rupa to nraakyevea mwia mwaaqu mpo mwata mwuvaro mwia nraata mpo qati varu nraakyevea mwaaqu mpo mwata mwunra.

²³ Rupato nraakyevea nraakye qora nraaqiara mwataa okyarara mwiaqaa mwata tovaro qati varu nraakyevea mpo qarama mwatora. Kotiva Evara-

haamunranra kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, E qoraisi nraaqiara mwata tenanrave, turaqaatairo mwi nraakyevea qoraisi nraaqiara mwata tora.

²⁴ Nte mwi nraakyerara riegana mpo quaqaa ntumwa kyena tirerave. Haaru Kotiva qua taaratana timwa torama. Rupato nraakyevea mwia nrutu Hekaarira mwiaqaa ntumwa kyena qua tirera. Mwi nraakyevea varirero Kotiva qua mpo Sainai taaqigaa variqaro Mosesira mwu quavama vahiho. Mwi nraakyevea mwi quavama variro. Hekaariva rupa to nraakyevea varurara tita, ekyaa mwia nraisi mwihuavata rupa tohua varura.

²⁵ Nte Sainai taaqi Arepia mwatani vahiraqaa qaiqaa mpo qua ntumwa kyena tirera. Taaqi mwia Hekaarivama. Ierusaremi mwatukyaqaa qua ntumwa kyena tirera. Ierusaremi mwatukyavanto Hekaarira nraisima variro. Ierusaremi mwatukyani varihaha variavaro Mosesira qua okyaravanto mwihua rupa taihata variarama. Mwihua Hekaarira nraisi votima kyeta rupa taihua variara.

²⁶ Ierusaremi mwatukya mpovanto nyaamwunima vahiho. Mwi mwatukyaqaa ntumwa kyena qua tirerama. Mwi mwatukyava vahirero mwiva qati vari nraakyevea Seraavama variro. Mwi mwatukyava tiri tinrovama variro.

²⁷ Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

Hia qioqama kyera nraaqiara mwataara nraakyevea

eraataqa variara nraakyevea qamwateqara variante.

E hia atura ntiqara nraaqiara mwataarava

qamwateqara ihi timwaqira quante.

Vaati vataa nraakyevea hia airi mwatairara

e mwia nraatara kyera i qaqira kyai nraakyevea

variqara airi nraaqiara mwatenanrave, tura. (*Ais 54:1*)

²⁸Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva kyauqu nriqiaa vatero Evarahaa-munranra e nraaqiara mwatenanrave turaqaatairo Aisaakira mwata tora. Nkyevata Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero turaqaatai Evarahaamunra nraaqiara variara.

²⁹Mwi entara mwaaqu mpo qati mwata tova, Isamairiva variqaro Kotira mwanraquravanto kyaahaqa huvaro mwata tora Aisaakira uaqiama mwate varura. Mwaa entaravata tire Kotira mwanraqura varaurahua varurata Mosesira mwaanra okyara riaahua tiri uaqiama timwa tarerata uti variara.

³⁰Qio Kotira mpukuqi nanra quave mwianra tiro? Mwitaama tiro: Rupatai nraakyera titairaro nai nraaqiarantiri quarive.

Mwiva nraaqiara mwiva hia nai qova hi inraikyara varaariva variho.

Qati vari nraakyera mwiva mwaaquvantoma

nai qova hi inraikyara varaananrove, tura. (*Okyara 21:10*)

³¹Ni kata pakyaa tuaavo, mwiva nraan-tantamwa kye hia tire rupa tai nraakyera nraaqiara varunanrave. Tire qati vari nraakyera nraaqiara nraahu varurahuama varuro. (Mosesira mwaanra okyaravanto hia tiri rupa taiho. Karaisira quavanto tiriqaa ntaqikiyi variho.)

Nkye qaiqaavata rupa vivorave tura

5 Tiriara hia rupavita variraitita, qati variqata nrohiate tiro, Karaisiva tiri huvantu timwa taira. Nkye qatiani varia nraakye qorahua variqatama hiam kyaivaro mpovanto nkyi qaiqaa rupa taarive.

²Nte Poruva nkyi timwa nyianinra ri-aata. Nkye tiqata, Iutaa mwaanra okyara rie variarata tiri mwamwanta toqa

kyaivaqe tire qio variare tivorave. Nkye mwitaa tivera, Karaisiva hiam qio nkyi kyaahaqa hiariva variananro.

³Nte qaiqaa kepukyaqama kye nkyi timwa nyinrenrave. Vaisivanto tiqaro, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara hini nraahu tutena ni mamanta toqa kyaani okyarara tuqina quankye, tirera mwi vaisiva hia hini mwi quara nraahu tutairaro ekyaa Mosesira mwaanra okyar-avantovata mwia ntumwaqu kyairaro mwiva ekyaa mwi quara tutaariva nraahuma variananro.

⁴Nkye tiqata, Kotiva avuqavuma timwa taarive tiqata Mosesira mwaanra okyarave Iutaa mwaanra okyarave riemwaqi virerave, tivera, nkye Karaisiraqaatai ntuvaihaa vita nkyetaraama varivara. Nkye mwitaama varivaro hiam Kotiva nkyiara po timwa nyatero nkyi kyuqema nyataanaro.

⁵Kotira mwanraquravanto tiri kyaa-haqa ihata tire Karaisirara riemwaqi vi varurahuama. Tire mwitaamaqi viqata Kotiva tiri avuqavuma timwa taani entara vekiama varita.

⁶Tire Iesusi Karaisiravata varunanranra ti, tiri mwamwanta toqa kyaarivave, hia toqa kyaarivave, mwi okyarava hiam tiri mpo qarama timwa taananro. Tire Karaisirara riemwaqi viqata mpohua mpohuara mwutukya vahiraqe variarava, mwi okyaravama tiri kyaahaqa hiananro.

⁷Tauraa nkye kyuqema kye nrohi variavaro tava nkyi antua kyaihatave nkye uaqiama vita qutaa qua qaqira kyeta nrohi variavo?

⁸Kotiva nkyi nyaanramataiva hiam mwitaa tihata nkyetavanto api nrohi variara.

⁹Qua mpovanto mwitaama tiro: Tupaatariva uapaiqavanto qamaa vitiqaa vahirera, qamwanramama qamaa ekyaa mwiva ntenra quanarove, tura.

¹⁰Qio nkyevata ntevata Karaisiraqi kuaa mwihua varurahuama. Mwianra rieqanama nte nkyiara mwutukya qihaaikyama kye mwitaama kye nkyiara rianinra. Nkye nte qiani quarara qutaa quave timwa kyeta mpo qua hiam qio riemwaqi vivaravema, qianinra. Nai ta vaisivave nkyi api qua timwa nyi vari vaisira, mwia Kotiva nai quaqara mwiaqaa qua vataanrove.

¹¹Ni kata pakyaa tuaavo, nte Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqana nte hia vaisi mwamwanta toqa kyaatera turavauma iho. Nte mwi quara qiankye tutiri, hiam vaisi mpo hiahua ni uaqiama mataatiri. Hia nte mwi quara tura kyaaravauma Iutaa vaisivanto ni uaqiama mateta. Nte mwamwanta toqe okyararavata nraakye qora timwa nyianritavauma Iutaavanto nianra qamwategata hia ni uaqiama matevara.

¹²Qikye, nkyiara api qua tiqata nkyeta mwamwanta toqa kyaate ti variahua, mwi vaisihua nkyiari tamwa ekyaara iti kye qaqira kyaivaqe nte huviarave qiataara.

¹³Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia rupa viraitita, qatinani nrohiate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Nkye hia rupa vi variraitita, qatinani nrohiqa varia nraakye qorahua nkye haunri tiqata, Kyai tire haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyaraqo uaqia hi kyaiqara utuqita quare, tivora. Nkye qatinani nrohiqata varia nraakye qorahua variqata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata naini naini kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

¹⁴Nte Kotiva Mosesira mwu quara, ekya mwi quara varakye kuaiqiaqa vataariro mwia okyaravanto mwitaama qiananro:

Nkye nkyetara mwutukya vaihata variantema kyeta
nkye nkyeta henahuaravata

mwutukya vahirata variatema,
qiananro. (*Wkp 19:18*)

¹⁵Nkye hia mwitaa hiraitita, nkye quara vairi votima kyeta variqata inronra hita ntaqua ntari hiqata varivora. Nkye mwitaamaqi viqata nkye nkyeta taiqa vivora.

Aanra kyuqeraqaa nrohirara tura

¹⁶Nte nkyiara mwitaama tina: Nkye aanra kyuqeraqaa nrohiqata nkye Kotira mwanraqurara aanra tinraamwutairaqe nrohiare qiate. Nkye mwitaamaqi vivera, hia nkyeta haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava qora kyaiqa vare varira varevarave, tuqo.

¹⁷Tita haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqava mpo kyaiqa vaiharo Kotira mwanraquravanto vare vari kyaiqava nai nraahumwa mpo kyaiqama vahiho. Mwitana hua nramwutaa variarara tita, tire hiam qio teta kyuqe kyaiqa varaataa hianinra varaananra.

¹⁸Kotira mwanraquravanto nkyi sitaqiro nkyi aanra nyaamwutairera, nkye qioma Kotira kyaiqa varaqi vi varivaro hiam Mosesira qua okyaravanto nkyiqa ntaqikyiqiro quanano.

¹⁹Nkye haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqara mwia ntapihi kyaara. Mwataamama vahiho. Api qaraqita nrohirave, nraakye qora nanrianra nanrianra ua vu nraato tiqata api nte tutiqe hirave, nkyiari mwamwanta hia kyotataqama kye vate okyararave, ²⁰unra mwanriqa nrtutu aa hererave, haaqa quakyaravata tuhi quaativata utirave, nramwutaa hirave, ntaqirave, mpohua nunu naanunrama nyateta kyaruntumwa nyaterave, raraqa taaninrave, nkyiari nyutu nraahu tuaa hererave, inronra hita tukyama vita nkyiariara nkyiariara

varivave, ²¹ mpova hi inrakyarara mwutukya ntirave, uera nramanri nramwa kyeta ueraqa hirave, ntuvaaantua hiaragaatai ueraqama vita qua aakyara nteta api qua api qua ti variarave, ekyya mwi kyaiqara haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava uti vari kyaiqarama vahiho. Nte tauraa nkyi timwa nyuntema kyena qaiqaavata nkyi timwa nyinrenra: Mwi kyaiqara mwi kyaiqara utihua hiamu Kotira mwatukyaqi vivarave, tuqo.

²² Qio Kotira mwanraquravanto hia mwitaama kyero kyaiqa varaqirowirave. Kotira mwanraquravanto nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi variraro mwaa kyaiqava mwaa kyaiqavama qovara hiananro. Mpohuara mwutukya vahiarivave, mwutukyaqitairo qamwataarivave, mwutukyaqitairo qihaakya hiarivave, hia qamwanrama kyero raraqa tairaro qihaakyamaqirowirave, mpora kyaahaqa hiarivave, ntapihi kyero nrohiarivave, nai vaative nai nraatarave mwianra nraahu riemwaqirowirave, ²³ hia nai nrutu tuaaheraarivave, uaqia hi kyaiqara utuankyo tiro nai mwamwantaga kyuqema kyero ntaqikyiarivave, ekyya mwi kyaiqava Kotira mwanraquraqaatairo qovara hiraama. Vaisivanto mwi kyaiqara nraahu varaqirowirera, hiamu mpo quavanto mwia antuataananro.

²⁴ Tire Karaisiraniqama vurahuama. Haaru tiri qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava kepukyaqama kyero qora kyaiqa vararero uti varuvaro qora kyaiqa mwianra nraahu mwia mwutukya vahura. Tire mwi mwutukyara vara kyeta Iesusira ruto kyatariraqaa ekyaara ru taiga kyaunanrama.

²⁵ Tire ekyaara qutu vurahua votima kyeta varuraro Kotira mwanraquravanto tiri qaiqaa qati vara sivima kyaihata qati

variqa vunanranra tiro, Kotira mwanraqura mwiva nraahu tiriqaa ntaqikyiqi vi variqa tire mwia kyaiqa nraahu varaqi quanana.

²⁶ Tire tetara vaisi nronra varuro qiarora. Nkyeta nanrianra nanrianra raraqa taani quara tivora. Tire mpovanto kyuqema kyero kyaiqa varaaninrave, mpo inraikya vataaninranra rieqata hia mwia kyaruntumwa mwataara.

Tire nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata muaanra varaqi quare tura

6 Ni kata pakyya tuaavo, nkyiqitairo vaisi mpovanto aanra kyuqeraqaa quariva uaqia hi kyaiqara utu kyairata hia mwi vaisira qaqira kyaata. Nkye kyuqema kyeta Kotira kyaiqa vare vaisihua variqata nkye qihaakyama kye mwi vaisira kyaahaqa hivaro mwiva uro ntantero Kotira aanraqaa ntapihi kyero quari. Saataaniva nkyiara qora kyaiqa utuate tiro nkyi kuaiqia kuaiqia sataqirowirave, nkyevata rauriqata variata.

² Muaanravanto vahirera, nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata mwi muaanranra varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivera, nkye Karaisiva vatai quara quataqama kyetama riemwaqi vivara.

³ Vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte nronra vaisima varuqo, tirera, mwi vaisiva nai unrama qiananro.

⁴ Nkye kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta kyaiqa kyuqe kyaiqave qora kyaiqa vahianinra tukyama kye taqaata. Vaisivanto nai kyaiqa tukyama kye taqairaro kyuqe kyaiqa vahirera, qioma mwiva nanrianra tiqaro, Nte kyuqe kyaiqa vare varuqo, qiananro. Mwiva haunri mpora kyaiqa tukyama kye taqero mwia kyaiqavanto uaqia iharo ni kyaiqavanto kyuqe iho qiankyora.

⁵ Hia mpora kyaiqara nronraqama kye riaata. Nkyeta kyaiqa vareqata mwia muaanra nkyeta varaqi quata.

⁶Nkye Kotira qua ntapihi kyeta riaate tiro, vaisi mpovanto mwi quara nkyi timwa nyiani vaisira nkye mwia kyaahaqa hiqata nkyeta kyuqe inraikya vat-
era mwi vaisiravata ntainra kye mwiata.

⁷Nkye Kotirara api qua tivora. Nkye unra qua tivera, Kotiva hiamana nkyi unra quara qutaa quave qiananro. Vaisivanto nanra kyarave vara tutaaninra nraakiara nai mwi kyararama vantu kyerona nraananro. ⁸Mwia votima kyerona vaisivanto nai mwutukyavanto api varaani kyaiqara varaqiro virera, mwiva nraakiara qutuani inraikyarama varaananro. Vaisivanto Kotira mwanraquravanto varaani kyaiqara nraahu varaqiro virera, nraakiara Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hiraro ekyaa enta qati variqiro quanano.

⁹Nkye mwi quara rieqatama haunri nkye kyuqe kyaiqa varaqi vivaro nkyi pupohaarivaara. Hiamana vaisivanto kyara vara tutero mateqa mwia vantuqiro nraananro. Mwiva kyara vara tutero variqiro viraro kyaravanto keko tiraroma varaqiro nraananro. Mwia votima kye tire mate hia qoriri hiraitita kyuqe kyaiqa varaqi vivita nraakiara mpo enta tire kyuqema kye Kotiravata variqi quanana.

¹⁰Mwianra rieqatama tire taqaararo vaisi mpo kyaahaqa hiara aanrava vahirera, varaivaqe mwi vaisira kyaahaqa hiara. Tire ekyaa nraakye qora mwihua kyaahaqa hiarahua variqatavata Iesusira nraaqiara variahua, mwihua mpoqiavata kyaahaqa hiara.

Poruva ekyara qua tura

¹¹Nkye mwaa taqaata. Nte nkyiara rieqana ntena kyauquqo nronraqama kyenama qara ntumwa tena. ¹²Nanraqamave vaisi mponramwuvanto nkyi mwamwanta toqarerata kepukyaya hi varita? Mwihua tiqata, Mpo hihua

tiri qamwata timwa taate, tiqata nkyi mwamwanta toqarera uti variara. Mwihua tiqata, Tire kyatariqaa rutova Karaisiva, tiri kyaahaqa hiarivave qiarata Iutaavanto mwi quara kyaara tiri uaqiama timwa tevorave, ti variara.

¹³Mwita ti variqata mwihua mwamwanta toqa kye okyarara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata Mosesira mwaaanra okyara mpo qua mpo qua qaqira kyeta hia mwi quaravata riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiara mwahuta tiqata nkyiara mwitaama tivara. Tiri qua rietama nkye nkyeta mwamwanta toqa kyaahuave, tivara.

¹⁴Mwihua nkyiara nyutu tuaaherara utuavanavata nte hiamana ntena nutu tuaahere varina. Nte kyatariqaa ruto vaisira Iesusi Karaisira tiriqaa ntaqikyari vari vaisira nrutu nraahuma tuaahereqana varina. Karaisira kyatariqaa rutovaro qutu vurara tina, nte mwia vatama kye qutu vuvama varina. Nte qutu vuva votima kyena varuqarora tiro, mwatani vahi inraikyava hiamana qio ni tu varaananro. Hia nte mwatani vahi inraikyarara ni mutukya ntihana varuqo.

¹⁵Mwamwanta toqa kye okyaravave, hia mwamwanta toqa kye okyaravave, mwi inraikyava qumina inraikyama vahi. Tiri vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quani okyarava, mwi inraikyavama qutaa inraikya vahi.

¹⁶Vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quarihua varivaro Kotiva ekyaa mwihuara po tiro kyuqema nyatairata mwihua mwutukyakitairo qihaakya hi varirata varivara. Mwi nraakye qorahua qutaa Kotira nraakye qora Isareri nraakye qoravantoma varivara.

¹⁷Nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaama tina. Nte Iesusira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni ntuqutiqata teqataava nrumwaanravanto ni maman-

taqa qati vahirara tita, nkye nivata in-
ronra hivora.

¹⁸Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa
vaisi Iesusi Karaisiva nkyi ekyaa mwihua
kyuqema nyataarive. Qutaave.

EPESAASI

*Poruva Epesaasiqinaahuani
gara vara kyora*

Iesusira ru kyovaro qaiqaa qati siviroya nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara gara ntumwa tora. Poruva Epesaasiqi varuhuavata mpoqi mpoqi varuhuavata Iesusira peqa okyara ntapihiki kyeta riaate tiro, Poruva mwaa quara gara ntumwa tora. Karaisiva mwihua kyuqema nyatorara tita, mwihua mwianra rieqata Karaisira qua riemwaqi viqata aanra kyuqeraqaa nraahu nrohivama vaiho timwa kyero Poruva gara ntumwa tora.

1 Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina. Nte nkye Kotira nraakye qoravanto Epesaasini variahuu Iesusi Karaisirara nraahu riemwaqi quahua nte nkyinima mwaa quara gara ntumwa tena.

²Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variata.

Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra tura

³Nrivake Kotira tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qora nrutu tuaaheraqi quara. Tire Karaisiravata kuaaqi varunanranra tiro, Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro tiriara Kotira aanraqaa viqata mwia kyaiqa varaate tiro, mwiva ekyaa nyaamwunyaa kepukya tiri timwinra.

⁴Haaru hia mwata mwaavata ututo entara Kotiva tiriara mwihua Karaisiravata variqata hia mwihuaqua qua vahirata kyotataqama kye ni puqaa vari-

ate tiro, tiri nai kyaama tora. Kotira mwutukyavanto tiriara vaiharora tiro, ⁵mwiva haaru tiri nai kyaama tero tiriara tiqaro, Nte Karaisira kyaiqara rieqana mwihua sita kye vataarita mwihua ni nraaqiara variate, tura. Kotiva nai kyakya huraqa qio nte mwitaa hiankye timwa kyero mwitaa hura.

⁶Kotiva hia tiri kyoqaara nyaanru hiraitiro, nai mwaaqu nai mwutukya nti nraaqiarara tiri timwunranra tita, varaivaqe mwia nrutu tuaahereqa Kotirara e tiri kyuqema timwa taaravave timwaqi quara.

⁷Qikye, Kotira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vaiharo tiri kyuqema timwa taiharo Karaisira nraanre rauruvaro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwa taihata tire qatinani huvantu vita varunanra.

⁸Kotira mwutukyavanto mwitaama kyero tiriara mpoqiavata vaiharora tiro, mwiva tiri kyuqe vu nraato timwihata tire mpo okyara mpo okyara qio ntapihunanra.

⁹Haaru Kotiva variqaro Karaisiva nraahuma ni mutukya vahi kyaiqara vara mataananrove timwa kyero nai vararera hi okyarara tuqeta taira, mwi quara mwiva qovarama kyaihata tire riaunanra.

¹⁰Qua mwia qovarama kyaiva mwi quava mwitaamama vahiroya: Nraakiara mpo enta Kotiva nte mwitaa hirerave qiari entava nri ntairaro Kotiva nyaamwuni varihuavata, mwatani varihuavata, hisai hisairo ntuvaaantuama tero Karaisira nronraqama kyairaro Karaisiva ekyaa mwihuaqaavata, ekyaa inraikyaqaavata, ntaqikyiqaro vunima variananro.

¹¹Nraakiara Karaisiva vuni variqaro ekyaa inraikyaqa ntaqikyiyi varirake tire Iutaavanto Karaisiravata variararo Karaisiva nai hiani inraikyara tirivata tukyama kyero timwiananro. Tire Iutaa-

vanto Karaisiravata variate tiro, Kotiva haaru tiri nraante nai kyaama tora. Kotiva kepukyavanto varivara tiro, mwiva qiri quava mwivauma vahiananro.

¹² Kotiva tiriara mwitaama kyero timwa taihatara tita, tire lutaavanto nraante Karaisirara tiri kyaahaqa hiarivama variho timwa kyeta Kotira nrutu tuaahere varunanra.

¹³ Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nkyevata qutaa qua Karaisira qua rieta qutaave tiqata nkyevata Karaisivavata kuaaqi variara. Kotiva nai nriqiaa kyauqu vato quarara riekaro nai mwanraqura nkyi nyinra. Nkyi ntena kyaama tauquo timwa kyero mwi quava kepukyaqama quarive tiro, nai mwanraqura nkyi nyinra.

¹⁴ Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire ntapihi kyauraro mwiva nraakiara ekyarama tiri huvantu timwa tairaqa variananra. Mwianra riekatama varaivaqe Kotira nrutu tuaaheraa.

Poruva Kotirara aakyara nteqaro tu quara

¹⁵ Nte riauqata nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara kepukyaqama kye riekata Kotira nraake qorara mwutukya vaihata variarara tina, ¹⁶ nte nkyiara riekana Kotirara mpo enta mpo enta kyuqeve tiqana nkyiara riekana Kotirara aakyara ntaura.

¹⁷ Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova variharo mwia okyaravanto kepukya okyara vahirama. Kotiva mwitaama varirara tina, nkyiara mwihua Kotira okyara anoma kye taqamwaqita quate tina, nte Kotirara aakyara nteqanama mwihua su nyaato kyuqema nyateqara ena qua okyara qovarama nyataante ti varura.

¹⁸ Nkye nraakiara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Nkyi su nyaatovanto ntapihi virata mwi quara ntapihi kye riekata mwi entara

vekya variate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva nai nraake qorara riekaro mwihua kyaama tai inraikyava, mwi inraikyava nritarero nai mpoqaraa inraikyama vahiho. Kotiva qihaakyama nyataani okyarara nkye mwianra riaate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura.

¹⁹⁻²⁰ Kotira kepukyavanto nritarero mpovatama vahiho. Tire Karaisirara qutaave timwa kye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi quanranranra tiro, Kotiva nai kepukya tiri timwianrivama variho. Nkye mwi quaravata ntapihi kye riaate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva kepukyaqama kyero Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyero nyaamwuni nai kyauqu kyaatutani vitaqiro uro kyora. Kotiva kepukyaqama kyero Karaisira kyaahaqa hintema kyero tirivata kyaahaqa hiarivama variho.

²¹ Karaisiva Kotira nraaqani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variqaro mwiva nritarero ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqaro, mwiva ekyaa nyaamwuni vuniqama vita variahuaqaa ntaqikyari variqaro, mwiva ekyaa nronraqama quahuaqaave, ekyaa nronra vaisiqaave, ekyaa nrutu nronra vataahuaqaave, ntaqikyari varivama variho. Mate mwaa entaravata nraakiaravata mpo nrutu mpo nrutu nronra nrutu vataahua varivaro Karaisira nrutuvanto mwihua nyutuvata nraatara kyero vahiananro.

²² Kotiva Karaisira nronraqama kyero ekyaa inraikya vara kyero Karaisira mwemwani vataiharo mwiva vunyaava nronravanto variqaroma tiri Kotiva nraanrama tai nraake qorahuaqaa ntaqikyari variho. ²³ Karaisiva tiri qiata votima kyero varihata tire mwia mwamwanta varunanra. Tire Karaisira mwamwanta varuraro Karaisiva ekyaa

tiriqi kyuqinra viro variharo ekyaa inraikya piqe variva Kotiva mwiva Karaisiraqi piqa kyero variro.

Tire qutu vurahua Karaisiva qati vara sivuma kyaira

2 Nkye hia Iutaa mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa kyeta qora kyaiqa nraahu uti varuvarora tiro, nkyi su nyaato mwutukyavanto hia Kotirara riaraitiro qutu vuvata varura. ² Mwi entara nkye mwatanyaa qua okyara riemwaqi vi varuvaro vaana nyaamwu mwaa sata variahua vunyaava nkyiqa ntaqikiyi varura. Mwi vaanava Kotira qua nteqa kye variahuaqaa ntaqikiyi varivama variro.

³ Tire Iutaavantovata qora kyaiqa vareqata Kotira qua nteqa kye variavananra. Mwi entara nkyevata tirevata quara vairi votima kye nrohiqata teta tivu nraatoqi api inraikya varaananra mwianra nraahu riemwaqi nrohiavananra. Mwi entara tita mwutukya vahu kyaiqara nraahu varaqita quavananra. Mwi entara tire ekyaa hini mpo mwatanaahua mwihua nraantanteta variavararo tiri tivu nraatovanto uaqia hi kyaiqara utuarava nraahu vahuvaro mwia kyaara Kotira raraqa tovaro tiri ruataara hia tiri rura.

⁴ Kotira mwutukyavanto tiriara mpo-qiaavata vahuvaro hia tiri ntuqutiraitiro, tiriara po timwa timwatora.

⁵ Tire qora kyaiqa utiqata Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa kyaavararo mwia kyaara tiri tivu nraato mwutukyavanto hia Kotirara riaraitiro, qutu vuvata variavararo, Kotiva Karaisira qaiqaa qati vara sivuma kyero tiriara mwihua Karaisiravata variate tiro, tiri-vata qati vara sivuma kyora. Riaate, Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro, Kotiva nkyi kyaahaqa hiqaro nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi huvantu nyataarihuama varita.

⁶ Kotiva tiri Karaisiravata makye qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva tiri nronraqama kyaihata tire nyaamwuni Iesusi Karaisiravata kuaaqi taaquvi variqata ntaqikiyi quarahuama varita.

⁷ Nraakiara govora ihua, mwihuavata Kotiva qutaaqama kyero kyuqema nyataani okyarara taqaate tiro, Kotiva Karaisiraqotairo tiri mwatani varurahua kyuqema timwa taira.

⁸ Nkye Karaisirara qutaave qiavaro Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro, qatiqama kyero nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi huvantu kyero sita taihuama varita. Hia nkyita kyaiqaqaa mwitaama nyataraitiro, Kotiva nkyiara kyuqe hiqaro qatiqama kyero nkyi huvantu nyatairama. ⁹ Tire hia Kotirani kyaiqa varauraro Kotiva qati tiri kyuqema timwa tero huvantu timwa tairara tita, hiam tire mpo inraikyara rieqata tire teta mwahuta qiarava vahiho.

¹⁰ Tire Kotiva ututai nraakye qorahuama varita. Kotiva tiriara mwihua Iesusi Karaisiravata variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, tiri utu tairama. Haaru Kotiva variqaro tire kyaiqa varaananra terama tairama.

Nkyevata tirevata Karaisiravata kuaaqi varunanranra tura

¹¹ Nkye nkyeta okyarara taunru kyevara. Nkye hia Iutaa mwatanaa variraitita, nkye mpo mwatanaa variavo. Iutaa mwihua nkyiari nyamwanta toqa kyaahua variqata nkyiara hia mwamwanta toqa kyaahuave ti variarave. Nkye haaru varurara nraato tuata.

¹² Mwi entara nkye hia Karaisirara riaraitita, nkye nyianrasata varura. Mwi entara Kotiva Iutaave Isarerive mwihua nraahu ni nraakye qorave tiqaro nkyiara mpo mwatanaave ti varura. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Iutaara

tiqaro, Nkyi ntena kyaama tau nraakye qorahua nte nkyiara mwitaa mwitaa hirerave, timwa kyero nkyiara hia mwi quara tura. Mwi entara nkye hia Kotirara tiqata, Mwiva mpo enta tiri kyuqema timwa taananrove, tiraitita nkye api variqi viqata hia Kotira kyuqe inraikya vekya varurave.

¹³ Mwi entara nkye Kotira nyianrani varuhua mate mwaa entara Karaisiva nkyiara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu vihata nkye Karaisiravata kuaaqi variavaro Karaisiva nkyi sitaairo nrumu Kotira nraaqani kyaihata variara.

¹⁴ Haaru Iutaavanto mpo mwatanaahuavata nramwutaatana varuvaro mwihua utaqaa vasaamwunra votihuva antua kyovata nyianrasata varurave. Mwitaama varuvaro Karaisiva mwitanahua mwaateraqaama variate timwa kyero, nrumu vasaamwunra ratora mwia ntukuraaqu kyaihata mwitanahua kuaaqi variara. Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata tiri Iutaaravata rieqaroma qutu vura. Karaisiva qutu viro nramwutaaga huna vasaamwunranra ntukuraa kyora.

¹⁵ Karaisiva qutu viro Mosesira mwaanra okyara hia mwitaa mwataa hiate tu quara ekyaa taiqa kyora. Karaisiva vaisi qaraakya kuaiku ututarero mwiva ekyaa mpo mwatanaavata Iutaavata kuairama kyero mwitanahua vaisi kuaiku votima kye variqata nivata mwaateraqaama kye variate tiro, qutu vura.

¹⁶ Karaisiva qutu viro nraakye qoravanto nramwutaaga hi varia okyarara taiqa kyora. Ekyaa mwi mwatanaahua kuaaqi kuairamavi varivaro Kotira hia raraqaa tairaro kyuqema nyataarive tiro, Karaisiva kyatariqaa nraakye qorara rieqaro qutu viro.

¹⁷ Ekyaa nraakye qora mwutukyaqitai qihaakya hi varirata mwaateraqamavi

variqi quate tiro, Karaisiva nrumu mwakyaakya timwa nyiqiro viro. Nkye ekyaa Kotira nyianrani variahuavata, tire Kotira nraaqani varurahuavata, Karaisiva mwi mwakyaakya timwa timwinro.

¹⁸ Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata, tiri Iutaaravata, rieqaro qutu vurara tita, nkyevata tirevata Kotira mwanraqura kuaa mwanraqura mwia nraahu varetu qioma tiri tiqova Kotiva varinani quanana.

¹⁹ Mwi quava vaiharora tiro, mwaa entara Kotiva hia nkyiara mpo mwatanaave tiraitiro, Kotiva nkyiara ni nraakye qorave ti varira. Nkyevata tire Iutaavata Kotira nraakye qora kuaa nraakye qorama varita.

²⁰ Nkyevata tirevata Kotira nraamwu voti hurahuama varita. Karaisiva nronraqama kyai vaisihuavata, poropeti vaisi Kotira qua qovarama kyaa vaisihuavata, mwihua nraante nraamwu tura rataara votima kyeta variarama. Mwihua mwitaama variavaro Iesusi Karaisiva puha utaqaa rataara votima kyeroma variro.

²¹ Iesusi Karaisiva puha mwiva variharora tiro, nraamwu mwiva kyuqema kyero taaqu kyero hoqa taiva hia uaqiama kyero vahiraitiro Kotira nraamwu kyotata nraamwuma vahiho.

²² Nkyevata Karaisiravata kuaaqi variarara tita, nkye nraamwu mwia hiriraarave, umove, votima kyeta variara. Kotiva nai mwanraquravatama kyero nraamwu mwiqi variqiro vi varira.

Poruva mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varorara tura

3 Mwianra rieqanama nte Poruva Iesusi Karaisiva ni rupa taihana varuva, nte nkyi mpo mwatanaahua rieqana variqi vura. ² Kotiva ni kyuqema mateqaro nkyiara ni timwa mpiro, E mwihuaqi kyaiqa utuante, ti

quara, nkye qutaa mwi quara riarave iho?

³ Kotiva nai uqeta tai quara qoqaa ni timwa mpihana nte haaru mwi quara pataqia timwa nyiqana nkyini qara ntumwa taavara.

⁴ Nkye mwi quara kyaara ntiqata nte Karaisirara uqeta taira qua okyara ntapihy kyaura nkyevata qioma ntapihivara.

⁵ Haarua Kotiva hia mwi quara timwa nyuvata tita, haaru varu nraakye qorahua hia mwi quara okyara riora. Mwaa entara Kotira mwanraquravanto Kotira kyaiqa nraahu vare varia vaisihua Iesusira vaisi nronranramwuve, poropeti vaisive, mwi quara qoqaa timwa nyinra.

⁶ Mwi quara uqeta taiva mwitaamama vahi: Hia Kotiva Iutaa nraahu kyuqema nyatarerove. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahuavata Karaisira quara qutaave qiate tiro, Kotiva mwihuavata kyuqema nyatarero uti variro. Ekyaa mpo mwatanaahuavata Iutaavata kuaa vaisi varita kuaara mwamwanta nraahuma varivara. Kotiva nai kyauqu nriqiaa vatero Karaisirara Iutaa timwa nyi quava, mwi quava mpo mwatanaahuavata vahiananrove, tiro. Mwi quara uqeta tai quava mwitaamama vahi.

⁷ Kotiva nai kepukya ni mpiro ni kyuqema matero ni nronraqama kyaihana nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varura.

⁸ Ekyaa Kotira nraakye qoravanto viriti variavana nte mwihua mwemwani varura. Nte mwitaa hu vaisiva varuqaro Kotiva hia mwianra nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva nianra qamwata kyero kyuqema matero ni nronraqama kyero mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Karaisira qua uro timwa nyiqanra Karaisiva mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya vataiva

nkyi kyuqema nyataanarove qiante, tiro.

⁹ Kotiva ekyaa inraikya ututaiva haaru variqaro nai utuani okyarara uqeta tero variqiro viro mwiaqaatairo nte mwi quara mwataama kyena qovarama kyarerave timwa kyero nianra mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante tiro.

¹⁰ Mwaa entara vuni variahua nyaamwunyaahua taqaavaro Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahua varirerata mwihua Iutaavata mpo mwatanaavata variarara tita, nyaamwunyaahua tiqata, Qikye Kotira vu nraatoqi kyuqe okyara mpo okyara mpo okyara vaiharo rie varivave, ti variara. Mwihua mwitaa qiate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara qovarama kyero.

¹¹ Haarua Kotiva tiqaro, Nraakiara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa nyaanrama kyena ntuvantuma taarita ni nraakye qora varivarave, timwa kyero variqiro viro nai quavanto qutaa mwivauma vahiarive tiro, Iesusi Karaisira titovaro Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto Kotira kyaiqa varora.

¹² Mwitaa hurara tita, tire Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta Karaisiravata variqata tire hia aatu hiraita, mwutukya qihaakyama kyeqata Kotiva hinani qioma quanana.

¹³ Nte mwi quara rieqanama nkyiara po kye tina nkyiara rieqana mwitaama tina, Nte nriqavi inraikyara vare varura mwianra hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate, tuqo. Nkyi nyutu tu-aahereqanama nte nriqavi inraikyara varaqi vi varurave.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara aakyara ntoro

¹⁴ Mwianra rieqana nte tori kyaata ntaqantaa kyena Kotira tiri tiqora nraanreqana varura. ¹⁵ Kotiva tiri

tiqova varihatara tita, ekyaa mwia nraaqiara nyaamwuni variahuavata, mwatani variahuavata, mwianra tiri tiqorave qiara.

¹⁶Kotira peqa okyaravanto mpo okyara mpo okyara vahirara tina, nte Kotirara aakyara nteqana nkyiara mwitaama tina, Kotio, ena mwanraquraqotaira mwihua mwutukya kepukyaqama nyataante, ti varura.

¹⁷Nkye Karaisira kepukyaqama kyeta riemwaqi vivaro Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqi quarive tina, nte Kotirara aakyara nte varura. Karaisiva nkyi mwutukyaqi varirata nkye mpohuara mwutukya vahirata variqata nkye kyatari kyuqeva nai tuqa paama tiharo mwataqi ratero vahintema kye nkye kepukyaqama vita variate tina, nte Kotirara aakyara nte varura.

¹⁸⁻¹⁹Nkye mwitaama kye kepukya nraakye qora variqata mwiaqaatai nkye ekyaa Kotira nraakye qoravata variqata nkye qioma Karaisiva nkyiara mwutukya vataani okyarara taqevara.

Karaisiva nkyiara mwutukya vataiva mpoqiavata vitarero, tumitarero, nronraqama kyero vahirara tiro, hama qio qumina vaisi mpo vu nraatovanto mwi okyarara ntapihi kyaanro. Nkye mwi okyarara taqaate tinama, nte Kotirara aakyara nte varina. Nkye Karaisira mwutukyavanto nkyiara vahi okyarara ntapihi kye taqeta variqi vivaro Kotiva ekyaa kyaiqa vare variva nkyi su nyaato mwutukyaqi kepukyavanto variananro.

²⁰Tire haunri Kotirara tiqata, Mwia peqavanto mwi kyaiqara mwi kyaiqara nraahuma qio varaananrove. Kotiva hama qio mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaananrove, qiarora. Kotira kepukyavanto tiriqi vahirara tita, tire mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwa kyeta Kotira kyapara hiararo Kotiva qioma mwi kyaiqara mwi kyaiqara vara timwa tero nai mpoqiavata nritareroma

mpo kyaiqa mpo kyaiqa vara timwa taananro. Kotira kepukyavanto tiriqi variharo Kotiva nronraqama kyero tiri kyuqema timwa taaninranra tita, mwia nrtu mpoqiavata tuaaheraara.

²¹Kotira nraakye qora mwaa entara varihuavata, nraakiara varihuavata, mwihua Karaisiravata variqata Kotira nrtu tuaaheraqi ekyaa entara quate. Qutaave.

Tire Karaisira mwamwanta kuua mwamwanta varurahuave tura

4 Nte teta vunyaa vaisi kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni rupa kyaa-vana varura. Nte mwitaama variqana nte nkyiara vuavima kyena mwitaama tina, Qaraakya aanra kyuqeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwi aanranraqaa nraahu quate, tuqo.

²Nkye variqata tire qumina vaisi varurahuave timwa kyeta nkyeta vara mwataniqamaqita quata. Mpohuara qihaakyamaqita quata. Hia qamwanrama kye qoriri qaariri tiraitita, mpohua kyuqema kye kyaahaqa hiqata nkyi mwutukyavanto mwihua vahianinra mwihua nyaamwutaata.

³Nkyiara kuaikuvanto variate tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi vara taaqau tairave. Mwianra riegatama haunri ntainra vita variarorave tita kepukyaqama kye kuaaqi kyuqema varirara riemwaqi quata.

⁴Tire Iesusi Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu varurahuama varita. Kotira mwanraqura kuaiqiavanto nraahuma tiriqi variro. Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninra mwia vekyaa nraahu varita.

⁵Karaisiva kuaiqiavantomoma tiri vunyaa vaisivanto variro. Tire mwianra nraahu qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi

vunanra. Tire mwia nramanri nraahu varaunanra.

⁶Mwanriqa kuaiqiavantoma variro mwiva Kotiva ekyaa nraakye qora sova variqaro mwiva vunyaava variqaroma mwihuaqaa ntaqiky i variro. Mwiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi kyaiqa vare variqaro mwiva ekyaa nraakye qoraqi variqi vi varira.

⁷Tire kuaara nraaqiara variqata hia kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varunanra. Karaisiva tiri kuaiqia kuaiqiara mwi kyaiqara varaate mwaa kyaiqara varaate timwaqiro viqaro tiri kyuqema timwa taihata tire mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varunanra.

⁸Haaru Kotira mpukuqi Karaisiva varaani kyaiqarara mwitaama tiro: Mwiva nyaamwuni tumu ntante viqaro rupa tehua airinti sitaairo uro kyaananrove.

Karaisiva nraakye qora kyuqe inraikya mpo inraikya mpo inraikya tukyama kye nyiananrove, tura. (*Sng 68:18*)

⁹Karaisiva nyaamwuni tumu ntantero vurara tu quara mwia okyaravanto nataamave vahiho? Mwia okyara mwataamama vahiho. Karaisiva toharero nyaamwusairo tumuva tumitarero nai mwata vevani uto varura. ¹⁰Mwata mwaaqa tumu varuva nai kuaava mwiva nraahuma uro nyaamwuni variqaro ekyaa inraikyara rieqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqiky i variro.

¹¹Hini vaisivanto nronraqama vita vunyaa vaisivanto variate tiro, Karaisiva nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara nai qua timwa qovarama kye-hua variate timwa kyero, nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara ni qua qaraakya mwatanaahua timwa nyi-ate tiro, nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara ni nraakye qoraqaa ntaqikyiqi viqata ni qua okyara timwa

nyiqi quate tiro, Karaisiva nai kepukya mpo mwihua nyinra.

¹²Mwihua Kotira nraakye qora terama taivata mwihua kyuqema kye Kotira kyaiqa varaqi viqata Karaisira mwamwanta variqata kepukyaqamavi variate tiro, Karaisiva mwihua nai kepukya mpo kepukya mpo kepukya nyi varirave.

¹³Tire Kotira kyaiqa varaqi viqata tire ekyaa kuaikuvanto variqata Karaisira kepukyaqama kye riemwaqi vivita uro tire Kotira mwaaqu okyara ntapih i kye taqaananra. Mwi entara hia tire mwan-runrunraqa hiara nraakye qorahua variraitita, mwi entara tire Karaisiva var-intema kye kepukya nraakye qorama variananra.

¹⁴Mwi entara hia tire nraaqiara pata votima kye variananra. Nraaqiara patavanto qamwanrama kyero mpo qua riero qutaave timwa kyero mwiaqaatairo qaiqaa uro mpo qua riero mwi quarara qutaa quave tirave. Mwiva mwitaamaqiro vi varihata unra ti varia vaisihua unraqama kyeqata mpo qua mpo qua ti variavaro mwiva mwi quarara qutaa quave ti varira.

¹⁵Hia tire mwitaa hiara nraakye qorahua variraitita, tire qutaa qua nraahu timwaqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqe tire kyuqema kye nronra tuemwa vita tire teta qi-ata Karaisiravata taaquavi kyuqema kye variara.

¹⁶Karaisiva tiri qiatavanto variqaro tiri nai mwamwantaqaa ntaqiky i variro. Karaisiva tiriqaa ntaqiky i variraqe tire mwia mwamwanta variqata tire kyuqema kye taaqau vita variara. Vaisi mwamwanta mpodia mpodia vahiva qio vaiharo vaisivanto nronra tuairave. Mwia votima kye tire Karaisira kuaaranivanto variqata tire teta kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqata nanrianra nanrianra

mwutukya vahiraqe variqi vita qioma kepukyaqama kyeta variananra.

**Haarua aanra qaqira kyeta
qaraakya aanraqaa nrohiate tura**

¹⁷ Mwi quara rieqanama nte Karaisira nrutu nteqana nkyiara kepukyaqama kye mwataama tina. Kotira qua hia riaa nraakye qorahua qumina inraikyarara nraahu nraatoqi vaihata riemwaqita vi variarave. Nkye hia mwihua variantema kye variqi quate.

¹⁸ Enta hiraqi variva mwiva nraahu mwihua su nyaatoqi vaihata variara. Mwihua enta hiraqi kepukyaqama kye variqata Kotira qua hia riarera uti variarara tita, Kotiva nraakye qorara qati variqi quate ti vari okyarara mwihua hia qio riarera uti variara.

¹⁹ Mwihua uaqia hi kyaiqara utiqata kyauruataara vaihata mwihua hia kyauriraitita, uaqia hi kyaiqara qati nraahu utuqi vi variara. Vaisi mpuara, nraakye mpuara, mwianra nraahu nronraqama kye rieta mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi vi variara.

²⁰ Mpovanto Karaisira okyara nkyi timwa nyuvata nkye taqovaro Karaisira okyaravanto vahirero hia mwitaama vahi okyarava vahirama. Karaisira okyaravanto hia uaqia hi okyarava vahirama.

²¹ Karaisira qua qutaa qua nkyi timwa nyiqi quarara tina, nte nkyiara ntapihi kye Karaisira okyara riaahuavema tuqo. Qio qutaave nte tuqo?

²² Nkye Karaisira nraaqiara variqata haaruaa vu nraato, uaqia hi kyaiqarara nraahu riemwaqi vi vari vu nraatora qaqira kyaata. Nkye haaru variqata nkyeta su nyaatoqi unraqama kyeqata mwaaqu kyaiqa nraahu vare varu okyarava nkyi taiqa kyarera uti varuvata varura.

²³ Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye haaruaa vu nraato qaqira kyeta qaraakya vu nraato vareta variqi quata.

²⁴ Nkye haaruaa vaisi qaqira kyeta qaraakya vaisima varuro timwa kye-qatama variata. Kotiva nkyiara mwihua avuqavuma kye nrohiqata ni kyaiqa nraahu varaqi viqata ni votima kyeta variate tiro, nkyi qaraakyaqama kyero utu taira.

²⁵ Nkye mwi quara rieqatama mpo-hua unra ti okyarara qaqira kyaata. Tire Karaisira kuaa mwia nraaqiara varita mwia mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuara tita, nkye qutaa qua nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hiata. ²⁶ Mpo qua kyaara nkyi raraqa tairata, hia nkye tiri raraqa taiho timwa kye mwaaqu kyaiqa varaata. Nkyi raraqa tairata mpuahaama variqi vivaro huari vu vikyaarivaarave.

²⁷ Qamwanrama nkyi sikyokyavanto qihaakya hirata variata. Haunri nkyi raraqa tairata mpuahaama variqi vivaro Saataaniva nkyiqi uaqia hi kyaiqara vara vataarivaarave.

²⁸ Nkye mpuara uti variari vaisirara mwitaama qiata: E Karaisira nraaqiara varinanranra rieqara mpuara varenanra qaqira kyaante. E qaqira kyera ena kyauquqo kyaiqa varaqira quante. E mwitaamaqira viraro qioma ini mpo in-raikya vahirara e vehi nraakye qora kyaahaqa hinanrave, qiata.

²⁹ Uaqia hi quava nkyi nyoqitairo qo-vara hiankyora. Nkye kyuqe qua nraahu timwaqi vivaro nkyi quavanto mpo-hua kyaahaqa hirata mwihua kyuqema kye variata. ³⁰ Kotira mwanraquravanto nkyi utaqi varira mwia muaanra in-raikya mwivorave. Kotiva nkyi nai kyaama teqaro nai mwanraqura nkyi nyinra. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinranra tita, nkye ntapihi kyaavaro Kotiva

ekyaara entaqaa nkyi qatinani huvantu kyaarivama variro.

³¹Kyarunti okyaravave, raraqaa te vari okyaravave, mauqa ntamwa kye inronra hita quaarui ti vari okyararave, mwi okyararavata ekya mpo okyara uaqia hi okyararavata nkye qaqira taiqa kyaata.

³²Nkye mwaaqu okyara qaqira kyeta mpohua qihaakyama nyateqata variqi quata. Nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Kotiva Karaisira kyaiqara rieqaro nkyi uaqia hi quara nruka nyataintema kyeta nkyevata mwi quara rieqata nkyeta nanrianra nanrianra uaqia hi quara tira taunru kyeqata qaqira kyakya hiata.

Tire ntuvaaahaninraqaa variqi quananranra tura

5 Kotiva nkyiara mwutukya ntiharo varihata nkye mwia nraaqiara vari-ahua tita, nkye mwia votima kye variqita quata. ²Karaisira mwutukya-vanto nkyiara vahintema kye nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata. Vaisivanto Kotira qamwata mwatarero kaahe mwunta vira qia quara mwataintema kyero Karaisiva tiriara mwutukya vahuvaro qutu vuvaro Kotiva mwianra rieqaro qamwata mwatora.

³Nkye Kotira nraakye qora variarara tiro, nraakye mpuarave vaisi mpuara nre okyarava nkyi utaqi vahiankyora. Nraakye qoravanto uaqiama kye nte tutiqe hi okyaravave, nkyiari mwamwanta hia kyuqe hivata taqe ua hi okyararave, mwi inraikyava nkyi utaqaa vahiankyora. Mpova hi inraikyara mwutukya ntirata vare vari okyaravavata nkyi utaqaa vahiankyora. Nkye hia mwi inraikyara qua pata mpoqiavata qiata.

⁴Nkye Kotira nraakye qora variqata hia quaaruve, vehi quave, qainaamaqama kye virera qua tirave, ekya mwi quara hia qiata. Nkye mwi

quara qaqira kyeta Kotirara kyuqeve tita mwia qamwata mwate quara nraahu timwaqi quata.

⁵Mwaa quava qutaa quama vahiho. Nraakye mpuarave vaisi mpuarave nre varihuave, uaqiama kye ntetutiqe ihuave, mpova hi inraikyara mwutukya ntirata vararera uti varihuave, mwihua hiam qio Karaisivavata Kotivavata ntaqikiy mwatukyaraqi vivara. Mpova hi inraikyara mwutukya nti variva, mwiva hia Kotirara nronraqama kye riaraitiro, mwiva mwitaa inraikya varaaninranra nraahuma nronraqama kyero rieqaro mwianra nraahu qamwateqaro hia Kotira qamwata mwate varirave.

⁶Vaisi mponramwuvanto nrinte nkyi kumwaanri tiqata, Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utivaro hiam mwia kyaara Kotiva mwihua ruananrove, mwihua mwitaa tivera, nkye hiam mwihua unra qua mwia riaata. Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara uti variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqaa tairaro mwihua ruananrove.

⁷Nraakye qora uaqia hi kyaiqara utivata nkye mwihua kyapata variqata uaqia hi kyaiqara utuqi vivora. Nkye mwi nraakye qorahua nyaatu qatinani ntuvaihaavita uro variata.

⁸Haaru nkyevata enta huraqi variqi vura. Mwaa entara nkye Karaisira nraakye qora variqatara tita, nkye ntuvaaahairaqaa variqi vi variara. Mwianra rieqata nraakye qoravanto ntuvaaahairaqaa nrohiantema kye nkyevata nrohiata.

⁹Nraakye qoravanto ntuvaaahaninraqaa variqi vivara, mwihua kyuqema kye nrohivara. Mwihua avuqavuma kyetama nrohivara. Mwihua qutaa qua nraahuma timwaqi vivara.

¹⁰ Nkye Kotiva nkyi qamwata nyataani kyaiqara puaama kyeta mwi kyaiqara nraahu varaqi quata.

¹¹ Nraakye qora enta hiraqi variqata qora kyaiqa uti variraqaatai nkye mwihua nyaatu nyianrasata uro variata. Nkye mwihua mwaaqu kyaiqa mwia okyara uro ntuvaahaaninraqaa qovarama kyaivata mwihua taqaata.

¹² Qikye, uqeta kyeqata mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara uti variara mwianra nte nkyi timwa nyiqana kyaaurira inraikya varaankyora.

¹³ Kyokiraqi vahiani inraikyara varaqiro uro ntuvaahaaninraqaa kyairaro omwawanto mwi inraikyara okyara ntuvaa-hama mwatairaro qoqaama vahiananro.

¹⁴ Vaisivanto enta hianinraqitairo uro ntuvaahaaninraqaa urontero mwivavata ntuvaahaaninraqaa variqiro quanano. Mwianra haaru quavanto mwataama tiro:

E vaite variarava siquante.

E qutu quarava siquante.

E mwitaa hiraro omwawanto Karaisiva i ntuvaaahama mwatananrove, tura.

¹⁵ Mwi quara rieqatama nkye rauriqata variqi quata. Haunri hia su nyaato vaihua nraantantamwa kye variqi vivorave. Vu nraato vataahua variantema kye variqi quata.

¹⁶ Mwaa entara uaqia hi kyaiqara varaahua airivanto variavata tire varuro. Mwianra rieqatama hia qumina variraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita quata. ¹⁷ Hia nkye su nyaato hia vahihua votima kyeta variqi quata. Qaqao, nkye su nyaato ntapihirata rieqata Kotira mwutukya vahi kyaiqara varaqita quata.

¹⁸ Hia uera nramanri nreqata uera ntaata. Nkye mwitaa hivera, nkye qoranama varivara. Nkye mwia qaqira kyeta kyaivaro Kotira mwanraqura mwiva nkyiqi variqaro nkyiqa ntaqikiyari.

¹⁹ Nkye ntuvaantumavi variqata Kotirara qua vahiani ihira timwaqi quata. Mwaanra ihi timwaqi quata. Kotira nrtu tuaahere varian ihi timwaqi quata. Nkyeta mwutukyaqitai ihi timwaqi viqata tiri vunyaa vaisi nrtu tuaaheraqi quata.

²⁰ Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrtu nteqata nkye ekyaa inraikyara Kotirara kyuqeve timwa kyeqata variqi quata.

Poruva nraata vaati varaahuara tura

²¹ Nkye Karaisira nrtu tuaahere vari-ahua variqatara tita, nkyeta qua tirara nraahu kyuqerave tivora. Nkye nai qua rie nai qua rie hiqata variata.

²² Nte nraakye nkyiara tirera. Nkye tiri vunyaa vaisi qua riemwaqi vin-tema kyeta nkyeta saatimwanra quavata riemwaqi quata.

²³ Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikiyi varintema kyero nraakye vaativantovata nai nraataqaa ntaqikiyi variananro. Karaisiva tiri Kotira nraakye qorara nkye ni mamantama variavo timwa kyero tiri huvantu timwa taira.

²⁴ Tire Kotira nraakye qora variqata Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varurantema kye nkye nraakyevento variqata nkyeta saativanto ekyaa qua tira riemwaqi quata.

²⁵ Nte nkyi saatimwanranra tirera. Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahua mwutukya vahuvaro tiriara rieqaro qutu vura. Nkyevata mwitaama kyeta nkyeta nyaatamwanranra po tivaro nkyi mwutukyavanto mwihuara vahia.

²⁶ Karaisira nramanrivantovata quavantovata tiri Kotira nraakye qora hiqama timwa taihata Kotira kyaiqa nraahu vararera varuraro Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahua rieqaro qutu vura.

²⁷ Karaisiva mwitaa hurara tiro, vaisivanto nai ntumwu mwataa nraakyera varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua sitaananro. Vaisivanto hia uaqia aaqia hiro tauma vaakuhaa uti nraakyera varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua varaananro. Tiriara mwihua hia uaqia hi kyaiqara varaqi viraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vi varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive tiro, Karaisiva tiri hiqama taiva mwiva tiri vararero.

²⁸ Vaisivanto nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kyero mwiva nai nraataqaavata kyuqema kyero ntaqikyiananro. Mwia nraatavanto mwia mwamwanta kuua mwiva varirara tiro, vaisivanto nai nraataqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro mwiva nai mwamwantaqaama kyuqema kyero ntaqikyivi variro.

²⁹ Vaisivanto hia nai mwamwanta uaqiama mwatairave. Mwiva hia mwitaa hiraitiro, nai mwamwanta kyara mwinro mwiaqaa kyuqema kyero ntaqikyivi varira. Kuua qarama kyero Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikyivi varihata ³⁰ tire Karaisira mwamwanta varunanra.

³¹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Kotiva vaisiara rieqaro nraakye utu tairara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiriro taaqauvi variho. Mwitanaqua kuua mwamwanta varivarave, tura. (*Okyara 2:24*)

³² Nte ntena riemwa kyena mwi quara okyaravanto mwitaama vaihoma tina. Nraakye qora nraata vaati vare quava nronra quama vahiho. Vaisivanto nraakye varaintema kyero Karaisiva tiri

Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua vararero.

³³ Qio nkye mwihua saati kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta mwamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyiantema kyeta nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kye ntaqikyiqata mwihuaa mwutukya vahirata variata. Nkye mwihua nyaatamwanravantovata nkye nkyeta saatara vaisi kyuqerave timwa kyeqata mwihua qua riemwaqi quata.

Nraaqiararavata nyohua sohuaravata tura

6 Nte nkyi nraaqiarara tirerave. Tiri vunyaa vaisivanto nkyi nyohua sohuara nkyiqaa ntaqikyiqi quate tirara tita, nkye nkyeta nyohua sohua qua riemwaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqatama nkye avuqavuma kye nrohivara.

² Haaru Kotiva qao timwa kyero qua vatero mwaa quaravata mwitaama tiro: Ena nronra qora nrutu tuaaheraqira quante, tiro.

Kotiva mwi quara tiqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo quavata taaqau kyero ³ mwitaama tiro:

Kyuqema kye mwatani variqi viqana mpuahaama mwaa mwataraqaa varirerave tirava ena nrohua qohua nyutu

tuaaheraqira quante, tura. (*Kis 20:12*)

⁴ Nte nkyi nraaqiara sohuara tirera. Nkyi nraaqiara raraqa taankyorave tita hia nkye mwihua uaqiama nyataivata variata. Nkye nraaqiara hia uaqiama nyataraitita, kyuqema kye nkyeta nraaqiaraqaa ntaqikyiqi viqata tiri vunyaa vaisi qua mwia nraahu mwihuavata timwa nyiqi vivata mwihua aanra kyuqeraqaa nraahu quata.

**Kyaiqa vaisiaravata nkyiari
mwihuaqaa ntaqiky
vaisihuaravata tura**

⁵Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirerave. Nkye nkyeta nronra vaisi nyaatu aatu hiqata mwihuara vaisi kyuqe huave timwa kyeta mwihuani kyaiqa varaata. Nkye Karaisira kyaiqa varaantema kye mwihua kyaiqavata varaqi quata.

⁶Nkye nkyeta nronra vaisini kyaiqa vareqata mwihua tiri qamwata timwa taate tita, hia mwihua suqaa nraahu variqata kyuqema kye kyaiqa varaata. Mwihua hia nkyi taqera mwiaqaavata kyuqema kye kyaiqa varaata. Nkye mwihua kyaiqa vareqata tire Karaisira kyaiqa vaisi varurahua Kotira qua riemwaqi vurahuave timwa kyeqata kyuqema kye mwihua kyaiqa varaqi quata.

⁷Nkye mpohua kyaiqa varaqi vivaro nkyi mwutukyavanto qamwate vari-ratama mwihua kyaiqa varaqi quata. Hia qumina vaisiara riegata mwihua kyaiqa varaata. Nkye Karaisirara riegata mwihua kyaiqa varaata.

⁸Mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Kyaiqa vaisi rupa taahuave, qati variahuave, mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa varerara riegaro nronravanto Karaisiva mwihua kyoqaa nyiananroma.

⁹Nkye vaisi nronra variqata kyaiqaqaa ntaqiky variahuara tirerave. Nkyevata kyuqema kye nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikyqi quata. Hia qumina qumina mwihua ntuqutuare tita, ntauqi nyataivata aatu hiata. Nkye mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Nkyiqaavata nkyi kyaiqa vaisiqaavata ntaqiky variva kuaikuvanto nyaamwunima variro. Mwiva hiama nraakiara nkyi nyutuarave, vaisi viriarave, riegaro qua avuqavu hiananro.

**Kotira aanraqaa viqata
Saataaninravata ntaqi huru
kyaamwunra tu vare quate tura**

¹⁰Qio nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaa tirerave: Kepukyaqama kye variqi quata. Nkyeta kepukya mwia qaqira kyeta tiri vunyaa vaisi mwia kepukya nraahu vareqata kepukyaqamavi variqi quata. ¹¹Saataaniva kumwaanri utu kyero nkyi nraatara kyaankyo tita, ekyya huru kyaamwu Kotiva nyinra vara tuteta kepukyaqama kyeta variata.

¹²Hia tire qumina vaisivata ntaquqi vurahuavauma. Tire vaana nyaamwu mwaasata kyokiraqi varihua airivata ntaqiqata tire nyaamwuni uaqiama quahua Saataaninra kyaiqa vaisivata ntaquqi vi varurahuama varita.

¹³Mwianra riegatama nkye Kotira huru kyaamwu vara kyeta terama kye tuteta varivaro qora kyaiqavanto qovara hirata nkye Saataaninravata kepukyaqama kye ntaquqi viqata hia aatu viraitita, mwiaqaa kaike rateta kepukyaqama kye variata.

¹⁴Qio huru kyaamwu vaqa ntumwa kye vateta variata. Hoqukya tavaarana rupataantema kye Kotira qutaa qua ok-yara tuqara tutaata. Avuqavu nrohi vari okyarara vara kyeta mwetokyaqaanaa tuavaaqa votima kyeta utu taata.

¹⁵Kyuqu nraamwu utu taantema kye Karaisira qua kyuqe qua mwutukya qi-haakya hi vari quara utu taata.

¹⁶Kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viva, mwiva nkyi kaike votima kyero vahirata nkye mpo enta mpo enta mwia hiri vare vivaro Saataaninra veva qia itaiva hia nkyi ruari.

¹⁷Nkye qaini tovaqa qiataqa qutaantema kyeta Kotiva nkyi uaqia hi kyaiqaraqitairo huvantu kyaira vara qutaata. Paipa mpuahaa tutaantema

kyeta Kotira mwanraquravanto nyi quara, Kotira qua, mwia tuqara kye tutaata.

¹⁸ Ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata. Kotira mwanraquravanto mwi inraikyara mwi inraikyarara Kotira kya-para hiate tirata nkye mwia qua rieqata Kotira kyapara hiata. Nkyi hia pupohairata su ntapairi kye viti viri taqeqa variqi viqata ekyaa Kotira nraakye qorara rieqata Kotirara aakyara ntaata.

¹⁹ Nianravata rieqata Kotirara aakyara qiata. Nkye Kotirara aakyara tivaro Kotiva ni kyaahaqa hiraqe nte mwaini mwaaqi variqana hia aatu hiraitina, mwutukya qihaakya hiraqe Kotiva uqeta tai quara Karaisira qua ntapihi kye timwa nyianri.

²⁰ Kotira qua nraakye qora timwa nyiqinra quante tiro, Karaisiva ni nronraqama kyaihana varura. Kotira qua nraakye qora timwa nyunra kyaara ni rupa kyaavana nte karavu mwaaqi varura. Nkye mwianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaro ni kyaahaqa hiraqe hia aatu hiraitina, ni mutukya qihaakya hiraqe Karaisira qua kepukyaqama kyena timwa nyianri.

Ekyaa qua mwi mwatanaahuara tura

²¹ Tiri tiqata vakyaa Tikikaasiva Karaisirara riemwaqi viqaro mwia kyaiqa vare variva, mwiva ni mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkye nte variqi vurara riaata.

²² Mwiva mwi quara nkyi timwa nyianrive tina, nte mwia titaariro mwiva uro nkyi timwa nyinrata nkye tire varianranra rieta hia aatu hiraitita, nkyi mwutukya qihaakya hirata variata.

²³ Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyaahaqa hirata variata. Mwitanahua nkyi kyaahaqa hivata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Mwitanahua nkyi kyaahaqa hivata nkye mwitananra kepukyaqama kye riemwaqi quata.

²⁴ Ekyaa nraakye qora mwihua tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara hia pupohairata, mwianra mwutukya ntirata variqi vi variahua mwihua Kotiva kyuqema nyataarivema tuqo.

PIRIPAI

Poruva Piripaiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nri-tarovo Poruva Iesusira qua timwa nyiqiro nrohura kyaara karavuqi ky-ovaro variqaro qara mwaa ntumwa tora. Iesusira nraakye qora Piripaiqi varuhua Poruva kyaahaqa hirerata mu-nima vara kyovaro Poruva mwi muni-manra varero mwihuara kyuqeve tiqaro mwaa qarara ntumwa nyatora. Poruva mwihua kepukyaqama kyero timwa ny-iqanro kuaaqi variqi viqata Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata hia unra vaisi qua mwaanra riemwaqi quate tiro, mwaa qarara ntumwa nyatora.

1 Nte Poruvama. Tiretana Timotikya Iesusi Karaisira kyaiqa vaisitanavanto variqata nkye Kotira nraakye qora Piripaiqi variahuaravata, vaisi nronranramwu nkyiqa ntaqikyi variahuaravata, mpo hiahua nkyiqi kyaiqa vare variahuaravata, tiretana nkyiara nkye Karaisiravata kuaaqi variahuane timwa kyetama qara mwaa ntumwa teta.

² Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

³ Nkyiara ni pu naatoqi nti entara nte Kotirara aakyara nteqana kyuqeve timwaqina vurave.

⁴ Kotiva nkyi kyaahaqama nyataarive tina, nte mwianra airi nani aakyara nteqana ni mutukyaqitairo kyuqe ihana Kotirara qamwateqana aakyara nte varura. ⁵ Nkye haaru Karaisira qua

rioraqaatai Karaisira kyaiqa nivatama kye kuaa kyaiqa mwia varaqi vi, mate mwaa iheraraqaa nrintaarara tina, nte nkyiara rieqana Kotirara qamwate varura.

⁶ Nte mwaa quara ntapihura. Kotiva nkyiara kyuqe nraakye qora variate tiro, mwiva nkyi mwutukyaqi kyaiqa tohara taira. Kotiva nkyi mwutukyaqi kyaiqa kyuqera tohara taivara tiro, mwiva nkyiqi variqaro mwi kyaiqara varaqi uro Iesusiva tumuani entaraqaa taiqa kyairata nkye mwi entaraqaa kyuqe nraakye qorama varivara.

⁷ Nte nkyiara riemwaqi viqananra tina, nte qioma nkyiara mwi quara mwitaa qianinra. Nte mate karavuqi varu entarave, nte qatinani variqa Karaisira qua timwa nyiqana hia qumina quave kepukya quave timwa nyu entarave, nkye mwi entara mwi entara nivata variqi vi variavaro Kotiva nkyivata nivata nronraqama kyero kyuqema timwa te varihata tire mwia kyaiqa vare varunanra.

⁸ Karaisira mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyero ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vaihana nte nkyi uro taqaataa ihanama varina. Kotivavata ni quara qutaavema qiananro.

⁹ Nte mwitaama kye nkyiara rieqana nte Kotirara aakyara nte varurama. Nte Kotirara aakyara nteqana nte nkyiara mwataama tina, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua mpohuara mwutukya vahirata variqi vivaro mwihua su nyaatovanto ntapihirata mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara ntapihita mwi kyaiqara qio mwataara ihua variqata ¹⁰ uaqia hi kyaiqara qaqira kyeta kyuqe kyaiqa nraahu tuteqata mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nraakiara mwihua Karaisiva tumuani entaraqaa kyuqema kye

varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive, tina.

¹¹Kotiva mwitaama kyeqaro nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye Iesusi Karaisiravata variqi vivaro nkyi kyaiaqavanto kyuqema nraahu vahirata nraakye qoravanto nkyi kyaiaqara rieqata Kotirara kepukyavantove timwa kyeqata mwia nrutu tuaaheraqi vivara.

Poruva nai karavuuqi varurara tura

¹²Ni kata pakya tuaavo, nte mwaaiqi varurara nkyi timwa nyinrenrama. Ni karavuuqi kyaavana varuva, mwiva hia Karaisira quavatavauma aanra titatero. Karaisira qua qiariva aanra nronraqama kyeroma qatua viro vahiho. Haaru nte qatinani variava entara nte Karaisira qua mwaa vaisihua timwa nyianriva hia vahura. Mate karavuuqi variqana qioma mwaa vaisihua Karaisira qua timwa nyianinra.

¹³Ni rupa kye Sisaara karavu nraamwu mwaaiqi kyaavana varuqata ntaqua vaisihua nraamwu mwaaiqi ntaqikyiahuvata, ekyaa mpo vaisinramwuvata, nte Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi varura kyaara ni rupa kyaavana varura mwia ntapihi kyaara.

¹⁴Ni rupa kyaavana mwaaiqi varuqata mwiaqaatai Karaisira nraakye qora airivanto mwianra rieqata kepukya vareta hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara.

¹⁵Qutaa vaisi mponramwuvanto nianra ua vu nraato vateta ni naatara kyaare tita, Karaisira qua nkyi timwa nyi variara. Mwihua mwitaa hiavata vaisi mponramwuvanto hia mwitaa hiraitita, mwihua kyuqema kyeta Karaisira qua nkyi timwa nyi variara.

¹⁶Mwi vaisihua nianra mwutukya vaihata variqata taqaavana nte Karaisira quaqaa ntaqikyiqana mpohua mwi quarara qumina quave tivo tina

timwaqi vuqata mwia kyaara ni rupa taavana mwaaqi varura.

¹⁷Hini hia vaisihua nte vaakya tu vaisihua, mwihua hia Karaisirara riaraitita, mwihua nkyiariara nraahu rieqata Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara. Mwihua tiqata, Kyai mwi quara timwa nyianranro Poruraqaa qua mpoqiavata vahiarive, timwa kyeqata Karaisira qua timwa nyi variara.

¹⁸Mwihua mwitaa ti variavana nte qamwateqana hiam mwianra nronraqama kye riena. Vaisivanto nai nrutuara rieqaro Karaisira qua timwa nyinratave, Karaisirara rieqaro mwia qua timwa nyinrata, nraakye qoravanto Karaisira ntapihira, nte mwianra rieqana qamwateqana varianinra.

¹⁹Nte qamwateqana nraahu variqina virerave. Nkye nianra rieqata Kotirara aakyara nte variavaro Iesusi Karaisira mwanraquravantovata ni kyaahaqama mate varihanana tina, nte tiqana, Qutaa mwihua ni mwaaqitai huvantu kyaivaqe nte qatinani quaninrave, tura.

²⁰Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwataama vaihana varura. Nte hia mpo inraikya kyaara kyauriraitina, nte matevata ekyaa entavata Karaisira kyaiqa kepukyaqama kyena varaqi viqana nte qati variqi quankyerave, nte qutu quankyerave, nraakye qora ni kyaiqara rieqata Karaisira nrutu nraahu tuaaherevara.

²¹Nte ntena mwatani qati variqi quaninranra mwataama tina, Nte ekyaa inraikya qaqira kyena Karaisirara nraahu riemwaqi viqana mwatani variqi virerave, tuqo. Nte qutu quankyera, nte qioma Karaisiravata varianinranra mpoqama kye qamwataaninrave.

²²Qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qio vahirera, nte mwaini mwamwamtavatama kye qati variqina quaninra. Qikye, ni mutukyavanto nanra

inraikyarave vahiho? Nte mwatani qati variqana mwaini varianinranrave, nte qutu vina nyaamwuni quaninranrave?

²³Nte mwianra taara vu nraato tiqanama varina. Nte mwaini kyena uro Karaisiravata varianinranrama nronraqama kyero ni mutukya vahiho. Nte mwianra kyuqe hiravema tuqo.

²⁴Nte mwitaa tiqanavata qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, nte qaqira kyena nkyiara rieqana mwatani qati variqi virerave, tuqo.

²⁵Nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, hia nte qamwanrama qutuaninranra ntapihi kyena. Nkye kyuqema kye variqi viqata mwutukyaqitai kyuqe hi varirata qamwateqata Karaisirara riemwaqi quate tina, nte nkyi kyapata qati variqi virerave. ²⁶Nraakiara nte nkyivata qaiqaa uro variarita nkye nianra mpoqama kye qamwateqatama Iesusi Karaisira nrutu tuaaherevara.

²⁷Nkye Karaisira qua riaahuara tita, nkye Karaisira nraakye qora variqata avuqavuma kyeqata nraahu nrohiata. Nkye mwitaamaqi vi varivaqe nte nkyi uro taqaankyera, hia uro nkyi taqaankyera, nte qioma nkyiara tiqana, Mwihua kuaa su nyaato vateta kuaaqi variqata kuaara nraaqiara votima kye variqata Karaisira qua tuteta variqi viqata kepukyaqama kye mwi quara timwa nyiqata ²⁸hia mwihua nkyiari nramwunaahua nyaatu aatu hiraitita variqita vi variarave, qianinra.

Nkye mwitaama kye variqi vivatama nkyi nramwunaahua su nyaato ntapihirata rieta Kotiva mwihua nkyiari taiqa kyairata raupiri hirara ntapihivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata taqaivaro Kotiva, mwivama nkyi kyaahaqa hiariva varirata nkye qioma nkyeta nramwutaahua nraatara kyevara.

²⁹Karaisirara qutaa mwivave qiate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Karaisirara riemwaqi vi variara. Kotiva nkyi nyaanrama tero nkyiara, Mwihua Karaisirara rieqata nriqavi inraikyara varaqi quate, tihata nkye mwiaqaatai nriqavi inraikyara varaqi vi variara.

³⁰Nkye mwitaamaqi vi variarara tita, nkye qioma ni votima kyeta nramwutaahua kyapata ntaquqi viqata mwihua nraatara kyevara. Nkye taqovana nte haaru variqana nramwutaahua ni naatara kyevorave timwa kyeqana, mwukyaari mwataqina vi variavara. Nkye ntapihi kyaavana nte mwaa entaravata mwukyaari mwataqina viqana variqina vi varura.

Kuaana variqata mwaateraqaama kye qua timwaqita quate tura

2 Nte mwaa quara nkyi kyapara hirera. Nkye Karaisiravata variqi viqata nkye qutaqama kye kepukyaqama kyetave variqi vita? Karaisiva nkyiara mwutukya vaiharo qutaave Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate varihata varita? Qutaave Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hiro? Qutaave nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqema nyateqata varita?

²Nte mwi quara mwi quara nkyi kyaparama nyataurara nkye qio eo timwa kyeta mwaa mpo qua qianinra vata riemwaqita vivera, ni mutukyaqitai mpoqama kye kyuqe hi varivaqe qamwateqana varianinrave. Mwaa quara ri-aata: Nte nkyi timwa nyianrita nkyi quavanto kuaana vahirata mwaateraqaama kye qua timwaqita quata. Kuaaqi variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyi su nyaato mwutukya kuaa vahirata aanra kuaaqaa nrohihua variata. Nkye mwitaamaqi vivaqe

nte nronraqama kyena qamwateqanama varianinra.

³Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa vararera hita hia nkye nkyeta nyutuara nronraqama kye riaraitita, hia nkyeta mwahuta tirara rieqata mwi kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqata nkyeta nyutu vara mwataniqa hita mpohua nyutu vara viriniqamaqita quata. ⁴Hia nkyeta kyaiqa vareqata nkyeta hi inraikyaraqa ntaqikyirara nraahu riemwaqita quata. Mpohua kyaiqa vareqata mwihua kyaahaqa hiaravata riaata.

⁵Iesusi Karaisiva vu nraato tintema kye nkyevata vu nraato tuqita quata.

⁶Iesusi Karaisira vu nraatovantovata Kotira vu nraatovantovata kuaa qarama vahuvaro mwiaqaatairo mwiva Kotikyantiri kuaaqaa varianinranra hia nronraqama kye riaraitiro,

⁷nai nrutu nronra mwia qati vatero kyaiqa vaisi nraantantero Kotira kyaiqa vararero vaisi tuero vaisi varura.

⁸Mwiva vaisi tuero variqaro nai nrutu vara

mwataniqama kyero Kotira qua nraahu riemwaqiro viro uro qutu vura.

Mwihua uaqia hu vaisihua ru kyontema kyeta

mwia kyatariqaa ru tovaro qutu vura.

⁹Mwiva nai nrutu qati vatero Kotira qua nraahu riemwaqiro viro uro qutu vurara tiro, Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyero

mwia tuaahera kyero vara virito vatero ekyaa mpohua nyutu vara mwataniqama kyero

mwia nrutu nronra mwihanro Iesusira nrutuvanto

nraahu nronraqama viro virito vahira.

¹⁰Mwia nrutu nronra vahirara tiro, nraakiara Iesusira

nrutu ntamwa tairata ekyaa nyaamwuni varihuave,

mwatani varihuave, mwata mwemwani varihuave,

mwihua mwia nrutu rieqata tori kyaata ntaqantaaqita ¹¹Iesusi Karaisirara mwivama

tiriqaa ntaqikyiri varirave tivara.

Mwihua mwitaa tiqata

Kotira tiri tiqora nrutu tuaaherevara.

Omwa votima kye variqata kyuqema kye Kotira kyaiqa varaate, tura

¹²Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama Karaisirara timwa nyu quara riemwaqita quata. Nte nkyivata varu entara nkye mwi quara riemwaqita quarama. Nte mwaa entara mwaini nyianrani varuqata nkye nkyetaraa variqata nkye mpoqiavata mwi quara riemwaqita quata. Nkye Kotiva nkyi nyaamwuni sita varero quaninranra rieta aatu hita kyuqu kyauqu ntirata Kotira kyaiqa nraahu varaqi vivaro nkyi sitaari.

¹³Kotiva nkyiara mwihua ntena varaani kyaiqara varaate tiro, mwiva nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hi varihata nkye mwia kyaiqa vare variarama. ¹⁴Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqata hia *nrutu nraunru/nrunru nraanru* tiraqitaive, inronra hiraqitaive, mwi kyaiqara varaqi quata.

¹⁵Nkye mwitaama kye variqi vi variaro hia quavanto nkyiqa vahirata nkye kyuqe nraakye qora varivara. Nkye kyuqe nraakye qora varivaro nkyi mwutukyaqi hia mpo nramwanaamwawata vahirata nkye Kotira nraakye qora mwaa mwataraqaa variqi viqata api nraakye qora hia avuqavuma kyeqa nrohi vari nraakye qorahua utaqi variqi vivara. Enta hiraqi qovoravanto itain-

tema kye nkye mwi nraakye qorahua utaqi variqata itamwaqi viqata ¹⁶qati variqi vi quara mwihua timwa nyiqi vivara. Nkye mwitaamaqi vivera, ekyaara enta Karaisiva qovara hianinra nte nkyi qamwata nyateqana nte nkyi nyaamwuteqana timwa nyu kyaiqava hiamu qumina viho qianinra.

¹⁷Nkye kyuqema kye Karaisirara riemwaqita quate tina, nkyi kyaahaqa hianinranra ni nraane rauriraqe qutu quankyera, nte nkyiara rieqana qamwateqanama qutu quaninra.

¹⁸Nte nkyi kyaahaqa hiqana qutu quankyera, nkye nte qutu quaninranra hia mwutukya uaqia hirata variraitita, nkye nte hiarintema kye qamwateqata variata.

Poruva Timotira titaani quara tura

¹⁹Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva qiove tirera, nte Timotira titaariro nkye hinani quananrove. Mwiva mwini uro variqaro nkyi mwakyaakya riero mwaini nrumu ni timwa mpiraro ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe varianinra.

²⁰Hia Timotira nraantantaiva mpovanto nivata variho. Mwiva nivata kuaana variqaro nkyiara nronraqama kyero rie vari vaisivave. ²¹Ekyaa hini vaisi mwihua nkyiari kyaiqara nraahu rieqata hia Iesusi Karaisira kyaiqaravata riaara.

²²Nkyevata taqaavaro Timotira kyaiqavanto kyuqema kyeroma vahiho. Vaisivanto nai qokyantiri kyuqema kyero kyaiqa varaintema kyero mwiva nivatama kyero kyaiqa vareqaro Karaisira qua timwa nyiqiro vi varirave.

²³Nte mwaini variqi quani okyarara ntapihhi kyena mwiaqaatai aanra qio vahiraqe nte Timotira titaariro nkye hinani quananro.

²⁴Qutaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nini aanra ututairaqe nte

uro nkyivata varianinra mwianra ni mutukyaqitairo qihaakya ihanama varina.

Poruva Epaporotaitaasira titaani quara tura

²⁵Nte tiri tiqata vakyaas Epaporotaitaasirara mwitaama tina. Mwiva nkye hinani nrumu ntante quarive turave. Nkye haaru mwiva ni airuqa hiarive tita, titovaro nruva mwaini variqaro ni airuqa hiro ni vatama kyero kuaa kyaiqama varaqiro viro.

²⁶Mwiva mwaini variqaro nkyiara po nkyi qaiqaa taqaataaravema ti variro. Mwiva nriqa viharo varirara nkyevata riaarara mwia mwutukyavanto uaqia iharo variro.

²⁷Qutaa haaru mwiva nriqa vuvaro qutiro ntuhiqauruvaro Kotiva mwianra po tiro mwia qati vara sivuma kyora. Mwiva qutu vutiri, nte nronra muaanrama varautiri. Kotiva nianra po tihana nte hia mwi muaanranra varaurave.

²⁸Mwiva quari aanravavata qio vahiraqe nte qamwanrama mwia titaariro mwiva nkye hinani virata nkye mwia taqeta qamwata mwataate. Mwiva viraro ni muaanravantovata qihaakya hiraro nina mamanta vahiaro.

²⁹⁻³⁰Nkye hia mwaini nriaqanra huvaro mwiva nkyi kyaahaqa hirero mwaini nruva nrumu Karaisira kyaiqara rieqaro qutu viro ntuhiqaururara tita, nkye mwianra rieqata mwitaa hi vaisihua mwihua kyuqe vaisive timwa kyeta qamwata nyataata.

Mpo hi vaisihua nkyi uaqia hi aanranra nyaamwutevorave tura

3 Ni kata pakyaas tuaavo, mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwataama tina. Nkye Karaisiravata variqatara tita, nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata qamwateqata variqi quata. Hia nte qoriri hiraitinama qaiqaa

mwaa quara nkyini qara ntina. Mwi quava nkyi kyaahaqama nyatairata nkye qio variata.

²Uaqia hi kyaiqara uti variahua, mwi-hua qaakyau vairi votima kye variqata vaisi mwamwanta toqa nrupepaama kyarera uti variahua variavata nkye mwi vaisihuara rauriqata variata.

³Mwihua nkyiari mwamwanta toqa kyaahua variavata tire hia mwihua votima kyeta varunanra. Kotiva tiri mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara toqa kyaihata tire mwiva qutaa toqa kyaihuama varuro. Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hi varihata tire Kotira nrutu tuaahere varuro. Tire Iesusi Karaisiravata variananranra nronraqama kye rieta hia qumina vaisivanto nkyiari mwamwanta toqe okyarara nronraqama kye rieta.

⁴Vaisi mwamwanta toqe okyarava qio ni kyaahaqa hiraqevauma, nte mwi inraikyava kyugema ni kyaahaqa iho qianinra. Mwi vaisihuaqitairo mpovanto tiqaro, Mwi okyarava ni kyaahaqama mataihana varuqo, tirera, nte haaru ekyaa mwi okyarara riemwaqina vi varurara tina, nte mwi vaisira nraatarama kyaaninra.

⁵Ni mwata kyoraqaatana nte Isarerivantoma varuqo. Nte ntena okyarara tirera nte Mpenisaminra okyarama varuqo. Ni ntohua kohua Hivuruve Iutaave variavana ntevata Hivuruvantoma varuqo. Ni mwata tovaro 8 enta nritarovalo ni mamanta toqa kyora. Nte Mosesira qua mwaanra riemwaqi vina Parisi vaisi variqana kepukyaqama kyena mwi quara riemwaqina vi variavara.

⁶Nte mwi quarara nronraqama kye riemwaqi viqananra tina, nte Iesusira nraake qora ruqina viqana uaqia-maqina quavara. Nte Mosesira qua mwaanra avuqavuma kyena riemwaqi vi variavaro hia mpovanto e nianra mwi

quara mpo nteqa kyaaro qiariva varuvana nte ekyaa mwi quara riemwaqina vi variavara.

⁷Mwi entara nte tiqana, Mwi inraikyava mwi inraikyava ni kyaahaqa hi varihana nte nronra vaisima varuqo, qia-avara. Mwaa entara Karaisirara rieqana nte mwi inraikyarara qumina inraikya hia ni kyaahaqa hiani inraikyarave ti varura.

⁸⁻⁹Hia nte Iutaa mwaanra okyara mwianra nraahu ti varuqo. Nte Karaisirara rieqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya mwianra qumina inraikyavema tuqo. Nte ntapihi kyauqaro Iesusi Karaisiva ni nronravanto variqaro niqaa ntaqikyivavama variro. Mwiva mwitaa hirara tina, nte mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi viqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyena qumina inraikyave ti varura. Nte Karaisira nraahu varena mwikyantiri kuaaqi varirerave timwa kyena, ekyaa mwi inraikyarara qumina inraikya kukomwave ti varurave.

Tauraa nte tiqana, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqina quariro Kotiva ni avuqavuma mataarive, timwa kyena taquqaro Kotiva mwianra rieqaro ni avuqavuma mataariva hia vahuvana mwiaqaatai nte qaqira kyena Karaisirara qutaa mwivave tuqaro Kotiva nte Karaisirara tu quara riero ni qora inraikya nruka matero ni avuqavuma mataihana varura.

¹⁰Nte Karaisirara nraahu riemwaqina virera. Karaisiva qutu vuraqitairo kepukyaqama kyero qati siviro variqivintema kyena, ntevata kepukyaqama kyena variqivirera. Karaisiva nriqavi inraikyara varaqiro vintema kyena, ntevata mwikyantiri kuaaqi variqanannriqavi inraikyara varaqivirera. Mwiva qutu vintema kyena, ntevata variqivina uro qutu virerave.

¹¹ Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyaintema kyero nivata qati vara sivuma kyaarive tina, nte mwitaamaqina virerave.

**Poruva mwatama tairaqaara
hiantero quaninranra tura**

¹² Mwaa entara hiam nte ntenanra ekyaa kepukya vaisima varuqo qianinra. Karaisiva nianra e mwitaama varira vaisivama varinanrave timwa kyero ni pitairara tina, nte mwitaa hu vaisiva varirerave timwa kyena kyuqema kye variqina virera.

¹³ Ni kata pakya tuaavo, Mwaa entara hia nte mwi vaisira votima kyena varuqo. Nte mwi vaisira votima kye variankya tina, kyuqema kyena variqi virera. Nte haaru nrohura hia riaraitina, qaqira kyena qaraakya inraikya nraakiara qovara hiani inraikyarara rieqana varaariva variqi virera.

¹⁴ Vaisivanto nai nraatara kye nai nraatara kye hianta quantema kye, nte hianta avuqavu hi aanranraqaa viqana Kotiva ni mpirera hi inraikyara vararera utiqana variqi virerave. Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nianra nyaamwuni variqiro quarive tiro, ni naanrama taira.

¹⁵ Tire Kotira kyaiqa okyara riaurahua tire ekyaa mwihua mwi quara nraahu riemwaqi quara. Nkye mpo ihua mpo qua riemwaqita virera hiversa, Kotiva nkyi qua avuqavuma nyatairata nkyi su nyaato ntapihirata riemwaqi vivara.

¹⁶ Varaivaqe tire kyuqema kye nrohuna aanranra mwiaqaa nraahu tuqarakye nrohia.

¹⁷ Ni kata pakya tuaavo, nte nrohianrintema kyeta nkyevata mwi aanranraqaa nraahu nrohia. Tire nyaamwutaurata nrohiahua, nkye mwihua nraahu sataqita quata.

¹⁸ Airi enta nkyi timwa nyi varu quara nte qaiqaavata ntateqana nkyi timwa ny-

inrenra. Nraakye qora airivanto tiqata, Kotira vataqi viqata mwia aanraqaa qioma vuro, timwa kyeqata qora aanraqaa nraahu vi variavo. Mwihua api aanra nrohi varita unra tiqata, Kotira aanraqaama vi varuro, qiarara tita, mwihua Kotira nramwutaahuama variavo. Mwihua mwitaamaqi viqata Karaisira ruto kyatarira nramwutaqa hi variavo.

¹⁹ Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, mwihua uro raupirimama vivara. Mwihua Kotirara nraahu riemwaqi quataara vaihata mwihua nkyiari mwamwanta kyakya hirara nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiari kyaiqara rieqata kyauruataara vaihata mwihua nkyiari mwahuta ti variara. Mwihua mwata mwaaqa vahi inraikyarara nraahu nronraqama kyeta rie variara. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, uro raupirima vivara.

²⁰ Tire hiam mwihua nraantantamwa kye varita. Tire nyaamwunianra tiri mwaakyota mwata vaiho timwa kyeqata variqi vunana. Mwata mwaaqaatairo tumu tiri tivitaariva nyaamwusairo tumuananro. Tire mwia vekya variqata mwianra nronraqama kye rie varunanra.

²¹ Mwi entara mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyirero kepukyaqama kyero variqaro tiri mwamwanta ugenrenro qutuani mwamwantara kyuqu kyairaro nai mwamwanta takyuquani mwamwantara votima kyeroma vahiananro.

4 Ni kata pakya tuaavo, mwianra rieqatama nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata kuaaqi variqata kepukyaqama kye variqi quata. Nte nkyiara ua ihana varuqo. Ni mutukyavanto nkyivata variataa ihana varura. Nkye variavaro ni mutukyavanto kyuqe ihana varuqo. Ni kyaiqavanto nkyiqi kepukyaqa ihata nkye ni nronra nruu kyuqera votima kyetama variavo.

Ekyaa qua tura

²Nte nraakyetana Iuotiaravata Sintiki-ravata qua timwa nyinrenrave. Nte nkyitananra po tiqana nkyetana Karaisiravata kuaaqi variqata hia haaru tunte mpo qua mpo qua tiraitita, kuaa qua nraahu timwaqi quate, tuqo.

³Qio Kyaahaqao, ena nrtuara riegarama e nraakye mwitanahua kyaahaqa hianta. Haarua nte Karaisira qua timwa nyi variavata nraakye mwitanahua ni kyaahaqa hiqata kuaa kyaiqa mwia vare varura. Mwi entara Keremenivavata, ni kuaa kyaiqa vare varuhuavata, mwi nraakyetanahua kyapata kyaiqa vare varura. Kotiva mwinramwuhua nai kyaama tero mwihua nyutu nai mpukuqi qara ntumwa taihatara tita, mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.

⁴Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata variqatara tita, qamwateqata variate. Nte qaiqaa nkyiara tirera: Qamwateqata variate, tuqo. ⁵Nkye ekyaa nraakye qorara qihaakyamaqita vivata nkyi kyuqe okyara taqaata. Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumaqama hiro.

⁶Hia mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kye riaata. Nkye hia mpo inraikya vataivera, Kotira kyapara hiata. Nkye Kotirara kyuqeve tiraqitai mwia kyaparamaqita quata. ⁷Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva mwutukya qihaakya hiani inraikyara nkyi nyiananro. Tire qati qumina vaisi varurahuara tita, hiamaa qio Kotiva mwutukya qihaakyama nyate vari okyarara ntapihi kye taqaananra. Nkye Iesusi Karaisiravata variqi vivaro Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate vari okyarava mwiva nkyi su nyaato mwutukyaqi ntaqikyiqiro quananro.

⁸Nte mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwitaama tina. Mpo okyara mpo okyara kyuqema kyero vahianinra,

mwianra nraahu riemwaqita quata. Qutaaqama kye vahiani okyararave, kyuqema kyero vahiani okyararave, ntapihi kyero vahiani okyararave, hia mpo nramwanaamwavata mwiaqaa vahiani okyararave, kyotataqama kye vahiani okyararave, nrtu kyuqema kyero vahiani okyararave, ekyaa mwi okyarara nraahu riemwaqita quata.

⁹Nte nkyi timwa nyu quara nkye ri-aarave, nte kyaiqa vare varuqata nkye ni taqaarave, mwianra riegatama nkye sivita mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate variva nkyivata variratama nkye variqi vivara.

Piripaiqinaahua Porura kyaahaqa hurara qamwateqaro tura

¹⁰Airi enta vivihata nkye qaiqaa ni kyaahaqa hiarara tina, nte Karaisiravata variqana nronraqama kyena qamwateqana varuqo. Qutaaqama nkye haaruvata ni kyaahaqa hirera uti varuvaro hia ni kyaahaqa hi aanrava vahuvata hia qio ni kyaahaqa hurave.

¹¹Hia nte munimave mpo inraikya hia vahuvana variavara mwianra tuqo. Qaqao, mpo inraikya mpo inraikya vahi-rove hia vahi-rove hira, nte hia mwianra nronraqama kyena riemwaqina vurave.

¹²Nte mwitaa mwitaama variani okyarara ntapihi kyaura. Nte vehiqama vina vehi vaisi variqi quani okyarara ntapihi kyaurave. Nte airi inraikya vataani okyarara ntapihi kyaurave. Ni pu naatovanto ntapihi vihana nte uqeta tai quara mpo ntapihi kyaura. Nte mwi quara riegana kyara vahi entarave hia vahi entarave, tuavaaqa vahi entarave hia vahi entarave, nte hia mwianra nronraqama kye riemwaqi viraitina, nte qioma varuqo ti varura.

¹³Mwinra riegana nte taqaariro Karaisiva ni kepukyaqama kyairaqena

nte ekyaa inraikya qioma varaqina quaninra.

¹⁴Nte mwitaa tiqanavata nkye ni kyaahaqama matorara qamwateqanama varuqo. Ni uaqiama matovana variavata nkye ni kyuqema kye kyaahaqama matora.

¹⁵Nkye Piripaiqinaahua nkye ntapihiarave. Nkye Karaisira qua vuni rieta varu entara nte Masentoniaa kyaavata mwi entara hia Iesusira nraakye qora hinivanto ni kyaahaqa ihuavata varuvata nkye nraahu munima ni mpuvana variavarave.

¹⁶Nte mpo mwatukya Tesaronaikaaqivata uro variavata nkye airi nani ni kyaahaqama matorave.

¹⁷Nkye ni mpia inraikyara mwianra hiam nte nronraqama kyena riauqo. Nte nkyitarama nronraqama kyena riauqo. Nkye ni kyaahaqa hiqata mwi inraikyara ni mpiarara tiro, Kotiva mwianra riegqaro mwia hiniqama nkyita nyianinra, mwianra nte nronraqama kyena riauqo.

¹⁸Mate nte ekyaa mwi inraikyara airiqama kyena vatauqo. Epaporo-taitaasira titovaro mwiva nkye nini vato inraikyara varaqiro nrumu mpihana ekyaa inraikya qio vatauqo. Nkye ni mpia inraikyava kyuqe mwuntavi vari inraikyara, Kotira mwia inraikyara

votima kyeroma vahiro. Nkye ni mwi inraikyara mpiavaro Kotiva nkyi qamwata nyate varira.

¹⁹Tire Karaisiravata varunanranra tiro, Kotiva ni mwanriqavanto variqaro mwiva ekyaa kyuqe inraikya vataiva ekyaa inraikya nkyi nyinrata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa varaqi quata.

²⁰Nrivaqe Kotira tiri tiqora mwia nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quararo mwia peqa okyaravanto takyuquqiro quarive. Nte qutaama tuqo.

Qua mwanteqaro tura

²¹Ekyaa Kotira nraakye qora Karaisiravata variahua nte nkyi qua mwantauqo. Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto nivata variahua, mwihuavata nkyiara riegata nkyi qua mwantaavo.

²²Ekyaa Kotira nraakye qora mwaini variahuvata nkyi qua mwanteta. Mwaini Kotira nraakye qora vunyaa vaisi Sisaara nraamwuqi kyaiqa vare variahua, mwihua nkyiara nronraqama kye riegata mpoqiavatama nkyi qua mwanteta.

²³Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hi varirata variate, tuqo.

KOROSI

Poruva Korosiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavui variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Korosiqinaahua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihua unra qua mwaanra timwa nyi varuvaro mwia kyaara Poruva qara mwaaqi Karaisira peqa okyara mwihua ntapihi kyero timwa nyunra.

1¹⁻² Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana nte nronraqamavi variqana Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

Tire Timotikya nkye Kotira nraakye qora Korosiqi variahuanima mwaa quara qara ntumwa teta. Nkye Karaisiravata variqata mwianra nraahu riemwaqi vi variahuara tita, nkye tiri tiqata vakyaama varita.

Kotiva tiri tiqova nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukya qihaakya hi varirata variate.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara kyuqeve tura

³⁻⁴ Nkye Iesusi Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi quavaro nkyi mwutukyavantovata ekyaa Kotira nraakye qorara vahira mwia tire riemwa ntapihi kyaunanrave. Nkye mwitaa hiara mwianra riegatama tire teta nronra vaisi Iesusi Karaisira qora Kotirara aakyara nteqata kyuqeve timwaqi vunana.

⁵ Haaru qutaa mwakyaakya Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara riovaro mwutukyaqitai kyuqe huvata

tiqata, Mwi quara rieta hia raupiri hiraaitita, nraakiara qioma nyaamwuni qati variqi quanarave, tura. Nkye mwitaa timwa kye nraakiara nkye nyaamwuni uro kyuqema kye varira, mwi entara vekya variqatara tita, nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara.

⁶ Haaru nkye Karaisira qua kyuqe qua riovaro nkyi su nyaatovanto ntapihuvata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninranra anoma kye rieta, mwiaqaatai nkye kyatarivanto tamwa kyuqe hira riaintema kyeta nkye kyuqe kyaiqa varaqi vi variara. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua variavaro Karaisira quavanto viro nrinro ihata mwihuavata mwi quara rieta mwiaqaatai mwihua nkyi nraantanteta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vi variara.

⁷ Vaisi mpo Epaparaasiva Karaisira qua okyara nkyi timwa nyuvata nkye kyuqema kye mwi quara riora. Mwi vaisiva tiritana henava kuaa kyaiqa mwia varaiva variqaro mwiva tiri kyaa-haqa hiqaro nraakye qora timwa nyi varira.

⁸ Kotira mwanraquravanto nkyi kyaa-haqa huvata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahuvata variqi vi varu quara Epaparaasiva nrumu tiri timwa timwuvata riaavanana.

⁹ Nkyiara tiri timwa timwuvata mwi entaraqaatai hia mpo enta nkyiara taunru kyairaitita, mpo enta mpo enta nkyiara rieqa Kotirara aakyara ntamwaqi vi varunanra. Kotiva nkyi su nyaato kyuqema kyairata nkye Kotira kyaiqa okyara qio riemwaqi viqata Kotira nai mwia kyakya hira nkye ntapihi kye taqeqata qio vari nraakye qorahua variate tita, tire Kotirara aakyara nte varunanra.

¹⁰ Kotiva mwitaama kyero nkyi kyaahaqa hirata nkye mwiaqaatai

qioma mwia kyaiqa nraahu kyuqema kye varaqi vivara. Mwitaamaqi viqata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vare varivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variananro. Mwitaamaqi viqata nkye kyatarivanto tamwa kyuqera riemwa taintema kyeta kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqata Kotira okyarara riemwaqi viqata uro kyaata nraahu mpoqiavata rievata.

¹¹ Kotiva anoma kepukyavanto vari-rara tita, tire mwianra aakyara nte-qata nkyiara mwihua kepukyaqama ny-ataante tita. Kotiva nkyi kepukyaqama nyatairaro nkyi hia qamwanrama kyero pupohairata kepukyaqama kye variqi vi-varo nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi vari-rata variqi vivara.

¹² Kotiva ntuvaaahaninraqaa variqaro ntaqiky i variani mwatukyara Kotiva nai nraakye qorara rieqaro mwi mwatuk-yara mwihua kyaama tero. Mwiva nkyi-vata qioqama kyairara tita, nkyevata nraakiara qioma Kotira nraakye qora mpo ihua kypata mwi mwatukyaraqi variqi vivara. Nkye mwianra riegata tiri tiqora Kotirara kyuqeve timwaqita quata.

¹³ Haaru tire variavararo enta hu inraikyava tiri ntumwaqu kyovata tire enta huraqi variavararo Kotiva mwiqitairo tiri huvantu kyero tivitaqiro uro nai mwaaqu mwianra mwutukya nti vaisiva ntaqiky i varinani kyaira. ¹⁴ Mwia mwaaquvanto Kotirani kyaiqa utu toraqaatai tire qatinani huvantu vita varuraro Kotiva tire uaqia hi kyaiqara varauna quara taiqa kyero nruka timwa taira.

Karaisiravata mwia peqa okyararavata tura

¹⁵ Tire hia qio taqaarava mwanriqa Kotivavata,
tire qio taqaarava Karaisivavata,

mwitanahua kuua qarama kyeta variara. Karaisiva Kotira mwaaqu vunyaava variharo

ekyaa utu tai inraikyava mwia mwemwanima vahiro.

¹⁶ Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro mwiva nyaamwuvata mwatavata ekyaa inraikya utu kyero vatora.

Vaisivanto hia qio taqaani inraikyarave, qio taqaani inraikyarave, mwatani qo-qaa variqatave

uqeta kye variqata ntaqikyiahuave, nyaamwuni ntaqikyiahuave, mwiva mwihua mwihua utu kyero vatero.

Ekyaa inraikyavanto Karaisirani nraahu vahiarive tiro,

Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro mwiva ekyaa inraikya utu kyero vatora.

¹⁷ Vuni ekyaa inraikyavanto hia vahu entara

Karaisiva qati variqiro vura.

Mwaa entara Karaisiva variharora tiro, ekyaa inraikyavanto naitarama kyero qio vahiqiro vi varira.

¹⁸ Karaisiva vuni variqaro qiata votima kyero varihata

tire mwia nraakye qoravanto mwia nraakiarani

mwia mwamwanta votima kyeta varunanra.

Mwiva vuni qati variqiro vihatara tita, tire mwia nraakye qoravanto qio qati variqi vi varunanra.

Karaisiva nraahu ekyaa inraikya nraatara kyero

uro vuni variarive tiro,

Kotiva mwia nraante qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyora.

¹⁹ Kotiva naivanto tiqaro,

Kyai nte Karaisiraqi variqi viqana

ekyaa ntena kepukyavatama kye mwiaqi variqi

virerave, tuvaro Kotira kepukya okyaravanto

ekyaa Karaisiraqi vahura.

²⁰ Kotiva nyaamwunive mwatanive vahi inraikyara nte mwi inraikyara kyapata mwaatera-aqama variqana kuaaqui varirerave timwa kyero nai mwaaqu titovaro mwiva kyatariqaa nraanre rauru kyero qutu vuvaro mwia nraanrevanto ekyaa mwatanaa vara mwaateraqaama kyaihata mwihua Kotiravata kuaaqui variqi vi variara.

²¹ Nkye haaru Kotiraqaatai nyian-rasata variqata nkye uaqia hi kyaiqara utiva nraahu nkyi su nyaatoqi vahuvata nkye uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi viqata nkye mwia kyaara Kotira nramwutaahua varura.

²² Nkye Kotira nramwutaahua varu-varo Karaisiva vaisi mwamwanta varero nkyiara riegaro qutu vura. Mwitaa huraqaatairo Kotiva nkyivata mwaatera-aqama varirara tita, nkye qioma uro Kotira vuqaa varivaro mwiva nkyiara ni nraakye qora kyuqe hiahuave, uaqia hi kyaiqava hia nkyiqi vaihata variahuave, hia nkyiqaa qua vaihata variahuave, qiananro.

²³ Haaru Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara rieta tiqata, Tire Karaisira nraaqiaraqama vita variqi vita nraakiara kyuqema kye nyaamwuni uro variananrave, tura. Nkye hia mwi quara qaqira kyeta mpo qua riaraitita, Karaisira qua nraahu kepukyaqama kye riemwaqi viqata hia pupohairata variqi vivera, nkye qioma tiqata, Kotiva tiri-vata taaqau viro kuaaqui variho, tivara. Nte Poruva Karaisira qua kyuqe qua nraakye qora timwa nyinrenra nronraqama vuvama varina. Tire ekyaa mwaa mwataraqaa varia nraakye qorahua mwi quara timwa nyiqita vi varunanra.

Poruva Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varorara tura

²⁴ Nte nkyiara riegana nriqa vi inraikyara varaqi vura nte mwianra gamwateqana varuqo. Karaisiva Kotira nraakye qorara mwihua ni mamanta votima kyetama variavo timwa kyero mwihua riegaro nriqa vu inraikyara varaqi vura. Mwihua riegaro nriqa quani inraikyara varaqi quariva hini qati vaihananra tina, nte Karaisira nraakye qorara riegana nte Karaisira kyaahaqama kye nriqa vi inraikyara ntena mwamwantaqaavata varaqi quariro qioqama viro taiqa quari.

²⁵ Nkyi Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varaarive tiro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte Karaisira qua okyaravata, tavaaravata, mwutuvata, ekyaa mwi quara nkyi timwa nyi varura.

²⁶ Haaru mpo vakya mpo vakya varu nraakye qorahua hia mwi quara riovaro mwi quava uqeta viro vahura. Mwaa entara Kotira nraakye qoravanto nraahu mwi quara riaate tiro, mwi quara qovarama kyaira.

²⁷ Mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwia peqa okyara kyuqe okyara taqaate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara nai nraakye qorara riegaro qovarama nyataira. Kotiva uqeta tai quara mwia okyara mwataamama vahi: Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqi vi varivama variro. Mwiva nkyi mwutukyaqi variqi vi varirara tita, nkye nraakiara Kotiravata variqata mwia votima kye kepukya nraakye qorama variqi vivara.

²⁸ Kotiva uqeta tai quava mwitaama vahirara tita, tire Karaisira qua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua mwaa quarara nronraqama kye riaate tita, tire mwihua Kotira okyara qua, mpo qua mpo qua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua Karaisiravata kuaaqui variqata hia

nraaqiara taaqa votima kye variraitita, mwihua kuaiqia kuaiqiavanto kepukya nraakye qora variqata Kotira vuqaa qio uro variate tita, tire Karaisira qua mwihua timwa nyiqi vunanra.

²⁹Nraakye qoravanto mwitaama variate tina, Karaisiva kepukya ni mpira mwiaqotai nte kepukyaqama kye mwi kyaqara vare varura.

Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata unra qua hia riaate tura

2 Nte nkyi timwa nyinrenra. Nkyivata, Reotisiaaqi variahuavata, mpo hiahua hia ni piri taqaahuavata, nte toqaamwu tu kyena kyaahaqamaqina vi varura.

²Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata kuaaqi variqi quate tina, nte nkyi kyaahaqamaqina vura. Nte nkyi kyaahaqamaqina quarita nkye Kotira qua ntapihi kye riegata mwi quara qutaa quama vaiho tiqata Kotiva uqeta tai quara, Karaisirara timwa tai quara, anoma kye riemwaqi quata.

³Kotiva nai kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara Karaisiraqi uqeta taiharo ekyaa mwi inraikyara Karaisiva qovarama kyaihata tire Karaisiraqitaima Kotira okyara, mpo okyara mpo okyara qio tage varita. ⁴Vaisi mpovanto unra qua nkyi timwa nyinrenro kyuqe kyuqe timwaqiro nrianinra mwia qua hia riaate tinama, nte mwi quara nkyi timwa nyina.

⁵Mate nte nyianrani variqana hiamama nte nkyivata varina. Qio nte nyianrani variqanavata nte nkyivata varuva votima kyena variqana nte nkyi kyaiqara riegana qamwateqanama varina. Nkye kuaa qua nraahu timwaqi viqata Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vi variarara tina, nte mwianra rieganaqama mwutukyaqitai kyuqe ihana nkyiara qamwateqanama varina.

Karaisira qua riegata mwiaavata kuaaqi taaquvi variqi quata

⁶Nkye Iesusi Karaisirara mwiva tiri vunyaa vaisivantove qia quarara riegata nkye Karaisiravata kuaaqi taaquvi variqi quata.

⁷Kyatarivanto mwata kyuqeraqi tuqa tuta kyero kyuqema kyero quipiqaintema kyeta nkyevata nronra tuemwaqi viqata Karaisiravata kuaaqi variqi quata. Karaisirara timwa nyu quara, mwi quara nkye riemwaqi viqata kepukyaqamaqita quata. Mwitaamaqi viqata Kotirara kyuqeve timwaqi quata.

⁸Mpovanto mwatanyaa qua okyara timwa nyiqanro mwi quaraqo nkyi ntumwaqu kyaankyo tita, nkye rauriqata variata. Mwi quava qumina unra quama vahiho. Qumina vaisivanto mwatanyaa okyarara nraahu riegaro nai timwa mwi nai timwa mwi hia quava nraahuma mwi quava vahiho. Hia mwi quava Karaisiraqaatairo qovara hira.

⁹Karaisiva vaisi mwamwanta vataava variharo mwanriqavanto Kotiva qati variqi vi okyarava, ekyaa mwi okyarava Karaisiraqi vahirara tita, ¹⁰nkye Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkye qio varia nraakye qorahuama variqi vita. Nyaamwunivata mwatanivata variqata mpo inraikya mpo inraikyaqaa ntaqikyari variahuu variavaro Karaisiva mwihua nraatara kyero vuni varivama variro.

¹¹Nkye taaqau vita Karaisiravata kuaaqi variavaro mwiva nkyiqitairo qora kyaiqa teqa kyero kyaira. Mwiva hia Iutaa vaisivanto nai mwaanra qua riegaro qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa kyaintema kyero nkyi mwamwanta toqa kyaira. Mwiva nkyiara hia api vu nraato tiqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, nkyi mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara toqa kyaira.

¹²Nkye haaru nramanri vareqa Karaisiravata varuvaro mwi entara

nkyi Karaisiravatama kyeta quntamwa tora. Nkyi quntamwa tovata nkye Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorara kepukyaqama kye riemwaqi quavarora tiro, mwiva Karaisira vatama kyero nkyivata quntamwa toraqitai qati vara sivuma kyora.

¹³Haaru nkye qora kyaiqa nraahu utuqi vurara tita, nkye qutu vuhua votima kyeta varura. Mwi entara nkyi mwutukyaqitairo hia nkyi qora kyaiqa toqa nyatovatarata tita, nkye hia qioqama kye varura. Qio mwaa entara Karaisira vatama kyero Kotiva tiri qati vara sivuma kyero ekyaa tiri qora kyaiqa mwi quara nruka timwa taira.

¹⁴Tire Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa kye variavararo mwia kyaara tiriqaa qua nronra vahuvaro Kotiva mwi quara vara kyero Karaisira ruto kyatariqaa mwi quaravata rutovaro Karaisiva tiriara rieqaro qutu viro tiriqaa qua vahura taiqa kyora.

¹⁵Karaisira kyatariqaa hiritovaro mwiva mwiaqaa variqaro tiriqaa qua vahura taiqa timwa torara tiro, Saataanivavata, mwia henahua vaana vunyaahuavata, tiriqaa qua vateva hia vahura. Hia vahuvaro Karaisira kyatariqaa hiritovaro variqaro nraakye qora suqaa mwihua kepukya nteqa kyero mwihua nraatara kyora.

¹⁶Karaisiva mwitaa hurara tiro, haunri mpovanto nkyi ntavaaqaviqaro nkyiara haaruaa mwaanra qua rieqata nkye mwi kyararave mwi nramanrinrave nrevorave, mwi entara mwi entara nronra entaqaa mwitaa mwitaa hiate, qaraakya tora nri ntaaninraqaa mwitaa mwitaa hiate, luta mwaanra entaqaa nkye mwitaa mwitaa hiate, qiankyorave. Mpovanto qovarama viro mwitaa mwitaa hiate tiqaro nkyi ntavaaqavu kyaarivaarave.

¹⁷Ekyaa mwi okyarava quahaqa vahi okyaravama vahi. Karaisiva qovarama viro ekyaa mwi okyarara taiqa kyairama. Ekyaa mwi okyarava mamanaanru votima kyero vaiharo Karaisiva qutaa inraikya mwivama variro.

¹⁸Mpo ihua nkyiara tiqata, Nriavaqeta teta nrtu vara mwataniqamaqi viqata nyaamwunyaahua nyutu tuaaheraqi quare, ti variara. Nkye mwi vaisihua qua riemwaqi viqata apiqama vivora. Mwi vaisihua tire ruvaata taqaurahuave tiqata qumina mwatanyaa okyara riemwaqita mwihua nkyiari nyutu nraahu tuaaheraqi vi variara. ¹⁹Mwi vaisihua Karaisira qaqira kyeta hia mwiaavata kuaqi variara. Karaisiva tiri qata votima kyero varihata tire mwia mwamwanta votima kyeta varunanrave. Mwamwantave, kyuqu kyauquve, nrunrunruve, ekyaa mwi inraikyava qiataavata taaqau viro vahiraro qioma vaisivanto kepukyaqi hiro nronra tuemwa quananno. Mwia votima kyeta tire Karaisiravata taaqauvi kuaqi variarera, tire mwia mwamwanta variqata qioma nronra tuaananra. Tiriara mwihua mwitaamaqi viqata nronra tuemwa quate tiro, Kotira mwutukya vahira.

²⁰Nkye Karaisivavata qutu vurara tiro, mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyaravanto hia nkyiqa ntaqikyihata nkye qatinani huvantu vita variara. Nkye qatinani huvantu vi variahuara tita, nkye nanraqamave mwatanyaa okyarara nronraqama kye riemwaqi vi varita?

²¹Mpo hiahua nkyiari riemwa kye tiqata, Hia mwi inraikyara tu varaante. Hia mwi kyarara nraante. Hia mwi inraikyara tu vareqara taqaante, ti variara. Mwihua mwitaa qiavata nkye nanraqamave mwihua qua riaavo?

²² Mwihua mwitaa ti varia inraikyava, mwi inraikyava pataqia vahi inraikyava vaiharo vaisivanto mwi inraikyara vara kyaiharo taiqa vi inraikyava nraahuma vahiho. Qumina vaisivanto nkyiari riemwa kyeta mpohua timwa nyiqata tiri qua vataqi quate ti varia quava nraahuma vahiho.

²³ Airi nraakye qoravanto qao timwa tai quara riegata kyuqe quave qiavarovata mwi quava hia kyuqe quama vahiho. Vaisivanto mwi quara riemwaqiro viqaro nai nrutu vara mwataniqamaqiro viro kyara aurero nai mwamwanta ntuqutuqiro viro mwitaamaqiro quari okyarava hiamia qio mwia kyaahaqa hiananro. Mwi quara riemwaqiro quariva qati nraahuma uaqia hi kyaiqara utuqiro quanano.

Kotiva Karaisiravatama kyero tiri qati vara sivuma kyaira

3 Kotiva Karaisiravatama kyero nkyi qati vara sivuma kyaihata variarara tita, nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqita quata. Nyaamwuni Karaisiva kepukyavanto Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro varira.

² Nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqi viqata hia mwatani vahi inraikyarara riemwaqi quata.

³ Nkye Karaisiravata qutu quarara tita, nkye Karaisiraqi variqatama nkye Kotiravata kuaaqi varita.

⁴ Karaisiva qati variqiro vi varirara tita, nkyevata qati variqi vivara. Mwiva nraakiara qovara hirata nkye mwi entara mwiavata qoqaa variqata mwiva kepukyaqama kyero kyuqema kyero variqi vintema kyeta nkyevata kyuqema kye variqi vivara.

⁵ Mwi quara riegatama nkyi su nyaato mwutukyaqitairo mwata mwaaqaanaa

kyaiqa api kyaiqa varera ru taiqa kyaivaro ekyara taiqa quari. Nraakye qora api qaraqita nrohi okyararave, nraakye qoravanto nkyiari mwamwantaqa hia kyuqema ntumwaqi okyararave, mpohua nraata vaatiqama kye uaqiama kye vu taqe okyararave, qora kyaiqa vararera uti varirave, mpo inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua hiararave, mpo inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua ihua, mwihua unra mwanriqa nrutu tuaahere variahua votima kye variqata Kotira qaqira kye variara.

⁶ Nraakye qoravanto ekyaa mwi kyaiqara uti varivaro Kotira mpoqama kyero raraqa tairaro mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataananro.

⁷ Nkyevata haaru variqata mwi aanranraqaa nraahu variqi vi varurave.

⁸ Mate mwaa entara nkye ekyaa api okyara mwitaa hiani okyarara qaqira kyeta nrohiata. Raraqa taani okyararave, inronra hiqata ntaqirera uti okyararave, mpohua nramwutaqaa hi okyararave, ekyaa mwi okyarara qaqira kyeta nrohiata. Uaqia hi quavave, quaaruvave, nkyi nyoqitairo nriankyora.

⁹ Haaruvave nkyi su nyaato mwutukya-vanto uaqiama kyero vahuvata nkye api aanraqaa nraahu nrohura. Mwiaqaatai nkye api nrohu aanranra qaqira kyeta variarara tita, hia nanrianra nanrianra unra qua qitata.

¹⁰ Mwaa entara Kotiva nkyi su nyaato mwutukya vara kyero qaraakya utu tairara tita, nkye kyuqema kye variqi vivaro Kotiva nkyi vara kye qaraakya utuqiro virata nkye Kotira nraantantamwa kye variqata Kotira okyara kyuqema kye taqaata.

¹¹ Kotiva nkyi qaraakya utu kyero vataivara tiro, mwiva hiamia nkyiara tiqaro, E mpo mwatanaave, e Iutaave; e mwamwanta toqa kyai vaisivave, e hia mwamwanta toqa kyai

vaisivave; e nronra mwatanaave, e pata mwatanaave; e rupa taihara variara vaisivave, qati variara vaisivave; qiananro. Kotiva hia nkyi tukyama kyero mwitaa tiraitiro, nkyiara nkye Karaisiravata kuaaqi variahuavema qiananro. Karaisiva ekyaa Kotira nraakye qoravata kuaaqi variqiro vi varira.

¹² Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara mwihua ni nraakye qora variqata mwihua ni kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, Kotiva nkyi nai kyaama taihata nkye variara. Nkye mwitaa hi variarara tita, nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqemaqita quata. Hia nkyeta nyutu tuaaheraqi viraitita, mpohuara qihaakyamaqi vivaro hia pupohairata variata.

¹³ Nkye hia inronra hiraitita, nai kyaa-haqa hi nai kyaahaqa hiqata variqi quata. Nkyiqitairo mpovanto nai qata vakyaara mpo qua timwa kyairera, mwi vaisirara qamwanrama kyera ena qata vakyaara qiove i qua qaqira kyauqo hia qua vaiho qiante qiata. Nkye mwitaa timwaqita quata. Tiri nronravanto Karaisiva nkyi qua qaqira kyero nruka nyataintema kyeta nkyevata mpohua qua qaqira kyeta taunru kyaata.

¹⁴ Nkye ekyaa kyuqe kyaiqa mwia varaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaama variqi vivera, nkye kuaara nraatima variqi vivara.

¹⁵ Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyataihata nkye variarara tita, nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata. Mwitaama variqata kuaara nraati Karaisira mwamwanta votima kyeta variqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Mwianra riegata Kotirara kyuqeve timwaqi quata.

¹⁶ Kyaivaro Karaisira quavanto anoma kyero nkyi kyaahaqa hiari quava nkyi su nyaato mwutukyaqi vahirata nkye

mwi quarara nraahu riemwaqi viqata nrohiata. Kyuqe vu nraato tu kyeta Kotira qua okyara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata kyuqe aanra nai nraamwute nai nraamwute hiqata variata. Kotirara qamwateqata ihi qiata. Kotira qua ihiqama kye timwaqi quata. Kotira nrtutu tuaahereqa mpoqiavata ihi timwaqi quata.

¹⁷ Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqatave, nkye mpo qua mpo qua timwaqi viqatave, Karaisira nrutuara riemwaqi viqatama mwitaa hiata. Karaisira nrtutu nteqatama Kotirara kyuqeve qiata.

Nkye Kotirara riegata mwataama kye qua riemwaqi viqata variqi quata

¹⁸ Nte nkyi nraakye vaati vataahuara qiarita riaata. Nkye nkyeta saatimwanra qua riemwaqita quata. Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye mwitaamaqita quata.

¹⁹ Nte nkyi mwihua saatira qiarita riaata. Hia nkyeta nyaatamwanra uaqiama nyataraitita, mwihuara mwutukya vahirata variqita quata.

²⁰ Nte nkyi nraaqiarara qiarita riaata. Nkye mpo enta mpo enta nkyeta nyohua sohua qua riegata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variananro.

²¹ Nte nkyi nraaqiara sohua qiarita riaata. Nkyi nraaqiaravanto hia qaiqaa-vata kyuqe kyaiqa varaananrave tivo tita, hia mwihua inronramaqita quate.

²² Nte nkyi kyaiqa vaisiara qiarita riaata. Nkye nkyitaqaa ntaqikyai vaisihua qua riegata kyaiqa varaata. Hia vaisivanto qamwata nyataate tita, mwihua suqaa nraahu variqata kyaiqa varaata. Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi viqata mwihua kyaiqa ntapihi kye varaataa hirata varaata.

²³ Nkye vaisi mponi mpo kyaiqa vareqata nkye Karaisira kyaiqama varauro timwa kyeqata kyuqema kyeta varaata.

²⁴ Mwaa quara riaata. Nkye vaisi mponi kyuqema kye kyaiqa vare varivaro nraakiara tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaiqara riegaro mwia qiata nkyita kyoqaa nyinrata nkye mwiva nai nraakye qorara riegaro nkyiari kyaama taani inraikyara varevara. Nkye Karaisira kyaiqa vaisi variarara tiro, Karaisiva nkyi kyaiqara riegaro mwia qiata kyoqaa nkyita nyiananro.

²⁵ Mwaa entara vaisivanto uaqia hi kyaiqara utuqiro quaninra nraakiara Kotiva mwianra riegaro nai kyoqaa ntapihi kyeroma nai mwiananro. Kotiva hia mwi vaisira nrutuara riegaro qamwata mwataraitiro, ntapihi kyeroma mwia qua tukya hiananro.

4 Nte nkyi kyaiqa vaisiqaa ntaqikyⁱ variahuara qiarita riaata. Nkye ntapihi kyeqata nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikyiqi quata. Nkyitaqaavata nyaamwuni variva ntaqikyⁱ varirara tita, nkyeta kyaiqa vaisiqaa kyuqema kye ntaqikyiqi quata.

Mwaa quaravata riemwaqita quate tura

² Hia qoriri hiraitita, mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntamwaqita quata. Hia vaite variqata Kotirara aakyara tiraitita, su nyaato tu kyeta aakyara nteqata Kotirara kyuqeve timwaqita quata.

³ Nkye Kotirara aakyara nteqata tiriara mwihua kyaahaqa hirata Karaisira qua timwa nyiqi viva aanra vahiarive qiata. Nte Karaisirara uqeta tai quara nraakye qora timwa nyiqina vuvama varina. Mwi quara nraakye qora timwa nyunra kyaara ni rupa kyaavanama mwaaqi varina.

⁴ Qio nianra riegata Kotirara aakyara ntaivaqena nte ntapihi kye Karaisira qua nraakye qora timwa nyianrita ntapihi kye riaata. Haunri nte api qua timwa nyiankyora.

⁵ Karaisira qua hia rie nraakye qorahua varivata nkye mwihua suqaa ntapihi kye nrohiata. Hia nkye mwihuvata qumina variraitita, nkye taqaivaro Karaisira qua timwa nyi aanrava vahirata nkye Karaisira qua mwihua timwa nyiata.

⁶ Nkye mwihuavata qua tiqata hia mwihua qoriri hiani quara tiraitita, mwihua kyakya hiani quara tivata mwiaqaatai mwihua mpo quara nkyi kyapara hivata nkye qio nkyiari timwa nyintema kyeta variata.

Qua mwanteqaro ekyaa qua tura

⁷ Tikikaasiva ni mwakyaakya nkyi timwama nyiananro. Tikikaasiva tiri tiqata vakyaa kyuqeva variqaro ntapihi kyeqaro tirivata kuaa kyaiqa Karaisira kyaiqa vare varira. ⁸ Nte mwia titaariro mwiva nkye varinani uro tiri mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata qamwateqata variata.

⁹ Nte mwiavata Onisimaasiravata titaarita vivara. Onisimaasiva tiri tiqata vakyaa kyuqevama. Mwiva qutaqama kyero ekyaa kyaiqa vare varivama variro. Mwiva nkyiqinaavama variro. Mwitannahua vihua uro mwaini vahi mwakyaakya nkyi timwa nyivara.

¹⁰ Arisitakaasiva mwiva nivatama kyero rupa taava, mwiva nkyi qua mwantero. Vanavaasira qata Maakivavata nkyi qua mwantero. Nte vaakya nkyiara tiqana, Maakiva nkye hinani virera nkye mwia qamwata mwateta mwia vitaate, tura.

¹¹ Iosuaava mwia mpo nrutu Iasitaasivave qia vaisiva, mwivavata nkyi qua mwantero. Kotira nraakiara Iutaaqitai

qio taarampo mwinramwuhua nraahu nivata variqata Kotiva ntaqikyiani quarara nronraqama kye rieqata ni kyuqema kye kyaahaqa hi variara.

¹²Epaparaasivavata nkyi qua mwantero. Mwivavata nkyiqinaava Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima variro. Mwiva nkyiara rieqaro kepukyaqama kyero Kotirara aakyara nte varira. Mwiva nkyiara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia pupohairata kepukyaqama kye variqata hia nraaqiara taaqa variraitita, kepukya nraakye qora variqata i qua kyuqema kye riemwaqita quate, tira.

¹³Nte taqauqaro mwi vaisiva kepukyaqama kyero kyaiqa vareqaro nkyivata Reotisiaani variahuavata, Hiraporisini variahuavata, kyaahaqa hi variro.

¹⁴Rukuva tiri totaa kyuqevavata, Nti-maasivavata, nkyi qua mwanteta.

¹⁵Tiri tiqata vakya Reotisianani variahuavata mwihuara rieqana mwihua qua mwantaura timwa nyiata. Nraakye mpo Nimpaaravata mwia nraamwuqi ntuvaantua hiahua, mwihuaravata nte rieqana qua mwantaura timwa nyiata.

¹⁶Nkye qara mwaa kyaara ntumwa kyeta Kotira nraakye qora Reotisiaqinaahuavata nyivata mwihuavata kyaara ntuata. Mwiaqaataita nte qara mpo, Reotisiaqinaahuani vara kyaura, mwia nkyevata vara kyeta kyaara ntuata.

¹⁷Nkye Akipaasira mwitaama kye timwa mwia. Tiri nronra Karaisiva i kyaiqa mwinra qutaaqama kyera varaqira vira uro taiqa kyaante, qiata.

¹⁸NTE PORUVAMA, ntena kyauquqo qara ntiqanama nkyi qua mwante varuqo. Ni rupa taavana mwaaqi varuraravata hia taunru kyaata.

Kotiva nkyi kyuqema nyataarive tuqo.

1 TESARONAIKA

*Poruva Tesaronaikaaqinaahuani
vunyaa qara vara kyora*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 20 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Poruva Tesaronaikaaqi varuhua Karaisira qua timwa nyuvata mwihua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varura. Mwihua Iesusira nraakye qora variqi vuvata mwia kyaara mpo uhua mwihua uaqiamaqita vuvaro Poruva mwihuara hia pupohairata kepukyaqama kye variqi quate tiro, mwaa quara qara ntumwa nyatora. Poruva Karaisiva tumuani quaravata mwihua ntapihi kye timwa nyunra.

1 Nte Poruvama. Ntevata Sairaasiva-vata Timotivavata tirenramwu nkye Kotira nraakye qora Tesaronaikaaqi variahua nkyinima qara ntumwa teta. Nkye tiri tiqora Kotiranivantovata Iesusi Karaisiranivantovatama varita. Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitaira qihaakya hirata variata.

**Tesaronaikaaqinaahua Iesusirara
riemwaqita vurara tura**

²Tire mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqata nkyiara kyuqeve timwa kyeta nkyi nyutu nteqata Kotirara aakya nte varunanra.

³Tire Kotira vuqaa variqata nkye vare varia kyaiqara hia taunru kyaraitita, tire ntapihi kyaurata nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwiaqaatai nkye mwia kyaiqa varaqi quara. Nkyi mwutukyavanto Karaisirara vaihata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa vare variara. Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuaninra, nkye mwia vekya hia pupohaihata variqi vi variara.

⁴Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire ntapihi kyauraro Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara ni nraakye qora variate tiro, mwiva nkyi nai kyaama taira.

⁵Haaru tire Karaisira qua nkyi timwa nyiavarata nkye hia mwi quarara qumina quave tiraitita, mwi quarara kepukya quave tuvaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqama kyovata nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta kepukyaqama kye mwi quara riemwaqita vura. Mwi entara tire nkyiara rieqata nkyi utaqa nrohi variqata kyuqema kye ntapihi kye nrohiavananra mwia nkye ntapihi kyaarama.

⁶Mpo uhua nkyi uaqiama nyateqa nkyiara hia mwi quara riaate tuvata nkye hia mwihua qua riaraitita, Karaisira quara qutaave tuvaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukya kyuqema nyatovata nkye qamwateqa variqata tire hurantema kyeta Karaisira tiri vunyaa vaisi vataqita vi varura.

⁷Nkye mwitaamaqi vuvata Karaisirara qutaave tuhua Masentoniaanivata Akaiaanivata varuhua nkyi taqeta, Kyai tirevata mwitaa hiare, timwa kyeta mwitaamaqi vurama.

⁸Nkye Karaisira qua rieta mwiaqaatai mpohua mpohua timwa nyiqi quavaro mwi quava nkyiqitairo viro nrinro Masentoniaanini viharo Akaiaani viharo mwiaqaatairo ekyaa mwatani viro nrinroma virara tita, ekyaa mwi mwatanaahua nkyiara tiqata, Mwihua kyuqema kye Kotira qua riemwaqi vi variarave, ti variara. Nkyiqitairo mwi quava viro nrinroma virara tita, tire qumina mwi quara nkyita timwa nyianronra.

⁹Haaru nkyivata variqata mwitaa mwitaa hiavana quara, mwi quara Akaiaaqinaahuavata,

Masentoniaqinaahuavata timwa nyianre tita taqaurata mwi mwatanaahua nkyiari vaakya mwi quara ntapihi kyeta nkyiarivanto tiri timwa timwunra. Mwi entara tire nkyivata uto variavarata nkye unra mwanriqanra riegata utu kye vato inraikyara qaqira kyeta tuqasaa vita qutaa mwanriqavanto qati variqi vi varira, Kotira mwia kyaiqa nraahu vararera uti varura.

¹⁰Mwitaa hiqata nkye mwia mwaaquvanto nyaamwusairo qaiqaa tumuaninra vekya variara mwi quara mwi quara mwihua nkyiarivanto tiri timwa timwivata riaunanra.

Mwia mwaaquvanto qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyova, Iesusiva, mwivama tiri vaitutuma kyaarivama variro. Nraakiara Kotira raraqa tairaro ko qiani entaraqaa Kotiva tiriqaavata qua vataankyo tiro, Iesusiva tiri vaitutuma timwa taananro.

Poruva nai toharero Tesaronaikaaqi kyaiqa varorara tura

2 Ni kata pakyya tuaavo, haaru tire nkyivata uro variqata nkyi kyaa-haqa hura kyaiqava hia qumina vivira. Nkye mwia ntapihia. ²Haaru hia nkye hunani quavana entara tire Piri-paini variavarata mwi mwatanaahua tiri uaqiama timwa teta kyaurira inraikya vara timwuvata tire nriqa vu inraikyara varaavananra nkye mwi quara ntapihi kyaara. Tire Piripai kyeta nkye hunani utontaavarata vaisi airivanto tiri qoraqama timwa teta hia mwi quara qiate ti varuvaro Kotiva tiri kepukya timwuvata tire hia aatu hiraitita, Kotira qua Iesusira mwakyaakya nkyi timwa nyiavananra.

³Tire nraakye qora qua timwa nyinrenra hia api qua riegata mwi quara timwa nyiavananra. Hia tire mpohuavata api nrohiqata uaqia hi inraikyara utuana quara timwa nyiavananra. Hia

tire nraakye qora unra utu nyatarera qua timwa nyiavananra.

⁴Qaqao, Kotiva tiri mwataarama kyero taqero qioma nkye ni qua kyuqera nraakye qora timwa nyivarave tihata tire mwi quara nraakye qora timwa nyi varunanra. Tire hia nraakye qoravanto qamwata timwa taate tita, qua timwa nyunanra. Kotiva tiri qamwata timwa taarive tita, tire mwia qua nraakye qora timwa nyi varunanra. Tire vu nraato tunanravata Kotiva tukyama kyero taqaivama variro.

⁵Nkye tiri okyara taqamwa kyaara. Tire haaru nkyivata nkyi mwaatani uro variqata hia tire kyuqe kyuqe timwaqi viqata qiavananra. Kotivavata taqe varuvata hia tire tiqata, Kyai tire kyuqe kyuqe timwaqita quarata mpo inraikya timwiate, timwa kyeta qua nkyi timwa nyiavananra. ⁶Hia tire nkyiarave, mpohuave, tiri nrutu tuaaheraate qiavananra.

⁷Tire Karaisiva nronraqama kyaihua variqata nkyiara kepukyaqama kye tiqata, Nkye tiri mwitaa mwataama timwa taate, qiara aanrava vahuvatavata, tire hia mwitaa hiraitita, tire qihaakyama kye nkyiqi kyaiqa varaavananra. Mwia nrova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kye tire nkyiqa qihaakyama kye ntaqikyivananra.

⁸Mwi entara nkyiara tiri mwutukya vahuvata tire Kotira qua Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyita nai mpoqiavata nkyiara tiri mwutukya vahuvata tire nkyivata variqata nkyi nraahu kyaahaqa hiarahua varia-vananra. ⁹Tire mwi entara toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaavananra mwia nkye ntapihi kyaara. Tire Kotira qua Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiqi viqata haunri nkyi muaanra nyianro tita, entaqivata iheravata toqaamwu

tu kyeta qati nraahu kyaiqa varaqi vi variavananra.

¹⁰Nkye Karaisira quara qutaave tuvata tire nkyivata variqi quavarata nkyevata Kotivavata taqovata tire kyuqema kye hia apiqama kyeqata nkyivata variavananra.

¹¹Mwia qova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kye tire nkyi kuaiqia kuaiqiaqaa ntaqikyiqi quavananra. ¹²Nkyi pupohaankyo tita, tire kepukya quaqa nkyi su nyato nyita, nkyi mwutukya qihaakyama nyateta, nkyiara po tiqata aanra kyuqeraqaa nraahu vivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive qiavananra. Nkye Kotiva nai ntaqiky mwtukyaraq i uro variqata mwia peqa okyara taqaate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama tairara titama, tire mwi quara mwi quara nkyi timwa nyita.

¹³Tire Kotira qua nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quarara hia qumina vaisivanto timwa tai quarave tiraitita, mwi quara Kotiva timwa tairave tura. Nkye mwitaa hiavata tire Kotirara kyuqeve timwaqi vunanra. Qio qutaqaama kye mwi quava Kotira quama vahiho. Nkye qua mwianra qutaave qiavaro mwi quava nkyiqi vahiqaro nkyi kyaahaqama nyate varira.

¹⁴Ni kata pakyaa tuaavo, Iutiani Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahua, mwihua Iesusi Karaisirara qutaave tuvata mwia kyaara nkyiari nramwunaahua mwihua uaqiamaqita vuvata mwihua nriqa vu inraikyara varaqi vi varura. Mwihua nraantantamwa kye nkyevata Karaisirara qutaave qiavata mwia kyaara nkyita nramwunaahua nkyi uaqiamaqita quavata nkye nriqa vi inraikyara varaqi vi variara.

¹⁵Iutaavanto Iesusira ru kyora. Haaruvata kuaa mwihua nraahu poropeti vaisi mponramwu ru kyora.

Mwaa entaravata mwi mwatanaahua nraahu Karaisira qua kyaara tirivata uaqiama timwate variara. Iutaavanto mwitaamaqi viqata mwihua Kotiva hia qamwataani kyaiqara nraahu varaqi viqata ekyaa mpo mwatanaahua nramwutaqa hi variara.

¹⁶Tire Kotiva nraakye qora huvantu nyataani quara mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyianre turata Iutaavanto tiriara hia mwi quara qiate tita, tiri aanra huvaitarera uti variara. Mwihua mwitaamaqi quavaro mwihua qora kyaiqavanto nritarero vaiharo Kotira raraqa taiharo qiove timwa kyero mwiaqaatairoma mate mwihua ntuquti variro.

Poruva qaiqaa mwihua uro taqaaninranra tura

¹⁷Ni kata pakyaa tuaavo, Iutaa vaisivanto tiri uaqiama timwa teta nkyiqitai tiri titovata mwia kyaara tire mpo entanramwu variqata tiri mwutukyavanto uaqia huvata nrainranra nraaqiara votima kye variqata hia nkyi siri taqaraitita, nkyiara nronraqama kye nraato tiqata varunanra. Tiri mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvata tire mwi entara, Kyai nrumu ntanteta uro nkyi siri taqaare, timwa kyeta ¹⁸nkye hunani quanranra aanra puaa hiavararo hia vahuvata variavananra. Nte Poruva qaiqaavata qaiqaavata nrumu ntantena uro nkyi taqarera hiavaro nte quari aanrava hia qioqa hura. Saataaniva tire quana aanranra tita tovata hia nkyi uro taqaavananra.

¹⁹Qio nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva qaiqaa tuminraqe tire mwi entara mwia vuqaa sivita variqata tire tahua taqaanranra vekiave mate tire varita? Mwia nkyeve. Mwi entara tire tahua taqeve mpoqama kye qamwataanranra? Mwiavata nkye nraahuma. Tire tahua taqetave

tiri kyaiqavanto hia qumina viviho qiananra? Tire mwi entara nkyi Tesaron-
aika nraakye qora taqeqatama mwi
quara mwi quara mwitaa qiananra.

²⁰ Nkye Kotira nraaqiara kyuqema kye
variarara rieqatama tire Kotira nrutu tu-
aahereqa qamwateqata varita.

Poruva Tesaronaikaani Timotira titorara tura

3 Tire nrumu ntanteta uro nkyi
Tesaronaikaaqinaahua taqaare tita,
aanranra puaamaqi viqa taqaavararo
hia vahuvata haunri tire mpuahaama
varita hia nkyi mwakyaakya riaarorave
timwa kyeta kyai tire tetaraa mwaini
Atenini variqata ²Timotira titaararo
mwiva uro nkyi taqaarive qiavananra.
Timotiva tirivatama kyero Kotira
kyaiqa vareqaro Karaisira qua kyuqe
mwakyaakya nraakye qora timwa nyi
variva. Timotiva mwiva uro nkyi su
nyaato nyinrata nkye kepukyaqama
kye variqata Kotira qua kyuqema kyeta
riemwaqi quate tita, mwia titaavararo
mwiva nkye hunani vurama.

³ Vaisi mponramwuvanto nkyi
uaqama nyataivata nkyiqitai mpo ihua
pupohairata Kotira qaqira kye vivo
tita, Timotira titaavararo mwiva nkye
hunani vurama. Nkyevata tirevata
Iesusira nraaqiara varunanranra tita,
tiri uaqama timwa teva vahiananro.
Mwia nkye ntapihi kyaara.

⁴ Haaru tire nkyivata variqata
nraakiara mwinro mwaanro tiri
uaqama timwate quara nkyi timwa
nyiaavarata nkye mwi quara riora. Qio
mate nkye taqaavaro qutaama mwi
inraikyava qovara hiro.

⁵ Nkyi uaqama nyataivaqe nte
mwaini mpuahaama qumina variankyo
tina, kyai nte Timotira titaararo
mwini quarive qiavara. Nkye Kotira
qua rieve variavo, hiave rie variavo,
tina, Timotira titaavaro nkye hunani

vura. Nte nkyiara tiqana, Saataaniva
mwihuara uaqia hi kyaiqara utuate
tirata mwihua mwia qua rieta tiri
quavata tire mwihuaqi kyaiqa vara
taunanravata qaqira kyevorave tina,
Timotira titaavara.

Timotiva nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakyama nrumu timwa mpiho, tura

⁶ Mate Timotiva nkye hianasairo uro
ntantero nrumu nkyi mwakyaakya
kyuqe mwakyaakya timwa mpihanama
riaura. Mwiva nkyiara tiqaro, Mwihua
Kotira qua riemwaqita vima variavo.
Nanrianra nanrianra mwutukya
vaihatama variavo. Mwihua tiriara
riemwaqi viqata tiriara qamwateqatama
variavo, tiro. Tire nkyi siri taqaataa
ihata varurantema kye nkyevata tiri
tiviri taqaataa ihata variavoma, tiro.
Timotiva nkyiara mwitaa mwitaa
tihatama riaunanra.

⁷ Ni kata pakyaa tuaavo, tire mwaini
variqata ekyaa mwi muaanranra varaqi
vi varuraro Timotiva nkye Iesusirara
kepukyaqama kye riemwaqi quara, nkyi
mwakyaakya kyuqe mwakyaakya tihata
tire mwi quara riauraro tiri kepukya
timwiho.

⁸ Nkyi hia pupohaiata kepukyaqama
kye nronravanto ti quara riemwaqi
quaraqaatai tire qioma kyuqema kye
qati variqi quanana. ⁹ Timotiva nkyi
mwakyaakya tiri timwa timwihanro
tiri mwutukyaqitairo anoma kyero
kyuqe ihata tire Kotira vuqaa variqata
nronraqama kyema qamwateqa varita.
Qikye, nkyiara qamwateqata nai
Kotirara nataamave qamwataanana?

¹⁰ Qio tire qaiqaa nkyi uro taqeta nkyi
kyaahaqa hiqata nkye Kotira qua hini
qua hia riaara, mwi quaravata nkyi
timwa nyianrata nkye Kotira qua ekyaa
qua riemwaqita quate, titama tire entaqi
ihera nkye hinani quana aanranra tin-

raamwutaante timwa kyeqata Kotirara aakyara nte varunanra.

¹¹Kotiva tiri tiqova naivata Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivantovata aanra tinraamwutairaqe qiove qiananra. ¹²Kyaivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaahaqa hirata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi viqata uro ekyaa nraakye qoraravata mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqi vivera, tiri mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyeroma nkyi mwutukyavanto mpohuara vahiananro.

¹³Mwiva nkyi kyaahaqa hiraro nkyi mwutukyavanto kepukyaqa hirata variaro nraakiara Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto nai nraakye qora kyuqehua kya-pata tuminrata nkyevata mwi entara hia apiqa hi nraakye qorahua variraitita, kyuqe nraakye qoravanto nraahu variqatarata tita, hia kyaauriraitita, qioma tiri tiqora Kotira vuqaa sivita varivara.

**Mwataa hi aanranraqaa
nrohi vaisirara Kotiva
qamwateqaro varirave, tura**

4 Qio ni kata pakyaa tuaavo, haaru tire nkyivata variqata nkyi timwa nyita mwataama kye aanra kyuqeraqaa nrohivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive qiavarata nkye mwi quara riora. Nkye matevata mwi quara riegata nrohi variara. Tire teta vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara riegatama nkyiara po kye tita kepukyaqama kye tiqata, Kotira aanraqaa mwitaa mwitaama kye nrohiate tunanra mwi quara nraahu riemwaqi viqatama anomakye mpoqiavata mwi quara riemwaqi viqatama mwi aanranraqaa quaterama, turo.

²Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri nronraqama kyovata tire mwaanra qua, mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavana quara, nkye ntapihii kyaara.

³Qio Kotira mwutukyavanto mwataa-mama vahiho, Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, aanra kyuqeraqaa nraahu nrohiqata api qaraqita nrohi okyarara qaqira kyaatema tiro.

⁴Mwianra riegatama nkyeta mwamwantara kyuqe mwamwantave timwa kyeta mwiaqotai uaqia hi kyaiqara utuarorave tiqata kyuqema kye nkyeta mwamwantaqaa ntaqikyiqi quata.

⁵Nkye variqata mpo mwatanaahua, hia Kotira qua riaahua api nrohiantema kyeta nrohivora. Mwihua qora kyaiqara mwutukya ntihata mwi kyaiqara uti variara.

⁶Iesusira nraaqiara mpovanto mwi kyaiqara utirera, mwiva nai henanra uaqiama mwataanro. Mwiva hiavata mwitaa hiari. Mpovanto mwitaa hirera, Kotiva naivantoma mwi vaisira ruananro. Tire haaru kepukyaqama kye nkye mwitaa hivorave tita, nkyi mwi quara timwa nyiavananra. ⁷Kotiva hia tiri nraakye qorara nanrianra nanrianra api nrohiate tiro, tiri nraanrama tairavauma. Tiriara mwihua kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, Kotiva tiri tinraanrama taira.

⁸Tire mwaa mwi quara nkyi timwa nyuna quara mpovanto mwoqa mwianriva hia vaisivauma mwoqa mwiananro. Mwi vaisiva Kotiva nai mwanraqura nkyi nyi varira, mwiamo mwoqa mwiananro.

⁹Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara Kotiva vaakya nkyi nyaamwutairara tita, tire hia qaiqaa mwi quara nkyi timwa nyita mwitaa hiate qiananra.

¹⁰Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variqata mwiaqaatai ekyaa Iesusira nraakye qora Masentioniaani variahuaravata mwutukya vaihata variara. Nkye mwitaamaqi vi variavata

tire nkyiara mpoqiavata mwitaamaqi quatemala turo.

¹¹Nkye qihaakyama kye varirara kepukyaqama kye riemwaqita quata. Hia qumina aanraqaa nrohiqata mpora kyaiqa uro mwaati tage nrumu mwaati tage hiata. Nkye nkyeta kyaiqa nraahu varaqita quata. Nkyeta kyauquqo kyaiqa vara kye kyara nreqata variata. Mwi quara haaru nkyi timwa nyiavananra mwivauma quata.

¹²Nkye mwitaamaqita viqata nkye qioma nkyetavanto nkyetaqa ntaqikyiqata hia qumina uro mpohuara kyararave, mpo inrakyarave, nyaanru tiraitita, variqi vivata mpo nraakye qoravanto hia Iesusira qua riehua, mwihua nkyi kyaiqa taqeta nkyiara kyuqe nraakye qoravema tivara.

Tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra tura

¹³Ni kata pakyaa tuaavo, hia Kotira qua riaa nraakye qorahua ekyaa qutu vita hia qaiqaa siquananrave ti variavaro mwihua mwutukyavanto uaqia ihata variara. Nkyevata mwihua nraantantevo tita, tire ntapihi kyeta qutu vihua okyarara nkyi timwa nyinrenra.

¹⁴Iesusiva qutu viro mwiqitairo qaiqaa sivura mwi quarara tire qutaave tunanra. Tire mwi quarara qutaave tiqatara tita, tire tiqata, Nraakye qora Iesusirara qutaa mwivave tihua, mwihua qutu vivaro Kotivama mwihuavata qati vara sivuma kyairata mwihua Iesusiravatama kye uro ntante tumivaravema, turo.

¹⁵Tiri vunyaa vaisivanto tirivata timwa timwi quarama nkyivata timwa nyita. Tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa Iesusirara qutaave tiqata qati varihua, hiam mwihua nraante vivata qutu vihua nraakiara vivara.

¹⁶Qaqao, mwi entara Kotiva qua tiraro mwiaqaatairo nyaamwunyaava

nnonravanto aakyara tiraro Kotira ntomaqotairo vuatairaro tiri vunyaa vaisi nai mwivama nyaamwusairo tumuananro. Mwitaa hiraro Karaisirara qutaa mwivave timwa kye qutu vihua, Kotiva mwihua nraante qati vara sivuma kyairata ¹⁷mwiaqaatai tiriqitai qati vari nraakye qorahua, mwihua vita qutu vihua kyapata ntuvantua hita tiri vunyaa vaisivanto tonamwuqi tumuaninra mwia hunta kyarera virini vivara. Tire uro teta vunyaa vaisi hunta kyeta mwiaqaatai ekyaa enta mwia vatama kyeta qati variqi quanra.

¹⁸Nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata variate tita, nkye mwi quara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata variata.

Iesusiva tumuani entarara terama teta variate, tura

5 Ni kata pakyaa tuaavo, ekyaa mwi inraikyava qovara hianinra okyara nkyeta ntapihi kyaarara tita, tire qumina nkyi qara ntumwa kye timwa nyiqata mwi entara mwaa entarave qiarora. ²Nkye ntapihi kyaarama. Mpuara vaisivanto entaqi tirema kye nriantema kyero Iesusivavata nkye hia mwianra rie entara tumuananro.

³Nraakiara nraakye qoravanto tiqata, Mate kyuqe entave. Kyuqema kye variqi virerave, timwa kye varivaro nrihanrama nyatero mwihua ntuqutu raupirima kyaari entava nrintairata mwihua anoma kyeta uaqiama kyeta variara. Nraakyevanto kyuqe variqi viharo qamwanrama kyero nraaqiara mwataari entava qovara iharo atura ntintema kyero qamwanrama kyero mwi entava qovara hiananro. Mwi entaraqaa hiam mpovanto ntuqema kyero aatu quari aanrava vahiananro.

⁴Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia enta hiraqi variqata uaqia hi kyaiqara uti variahuara tita, nkye mwi en-

tava mpuara vaisivanto tirema nrintema kyero nriankyo tita, teramateta vari-ate. ⁵Nkye omwavanto itainani varia nraakye qorahua nraahu variara. Nkye huari iteqaro ntuvahainani nraahu variara. Nkyevata tirevata hia enta hiro kyokira riraqi varurahuavauma.

⁶Tire mwianra riegatama haunri mpo nraakye qora nraantante vaite variarora. Nrivaqe sivi variqata vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi quara.

⁷Vaitaahua entaqi vaite variavata uera nramanri nraahuavata entaqi nraahu nreqata apiqama kyeqa uera nte variara. ⁸Tire hia mwihua nraantantamwa kyeta varurahua. Tire ntuvahairaqaa nrohura nraakye qorahuara tita, varaivaqe vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi quara.

Ntaqi vaisiva vevavanto ni mutukya ruankyo tiro, nai mwetokyaqa qainiqo-tairo nraamwuma taira. Mwia nraantantamwa kyeta varaivaqe Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vataana ok-yarara riemwaqi quararo mwi okyar-ava tiri mwetokya ntumwaqu tairaqe variara.

Ntaqi vaisiva qiataqi ruankyo tiro, qaini tovaqa nai qiataqaa qutaira. Mwia votima kyero Kotiva tiri huvantu kyero tivita vatairake tire mwiavata qio variara quara riemwaqi quararo mwi quava tiri qiataqaa tovaqa votima kyero vahiri.

⁹Hia Kotira raraqa tairaro tiri ntuqutirero nai kyaama tairavauma. Tire Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisiara riegata hia ekyaa qutu viraitita, Kotiravata qati variqi quanranra rieqaro Kotiva tiri nai kyaama tairama.

¹⁰Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, qutu quararove, qati variararove, mwiva tuminraqe tire mwi entaraqaatai mwiavata ekyaa enta qati variqi quanra. ¹¹Nkye mwianra

riegatama nkye mate hiantema kyeta nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nai kepukyaqama mwate nai kepukyaqama mwate hiqata variata.

Vitini ekyaa qua tura

¹²Tire nkyiara mwataa hiatema tita, Vaisi mponramwuvanto nkyivata variqata Kotira kyaiqa nkyiqi vare varihua nkye mwihuara nronraqama riegata mwihua kyuqema nyataata. Tiri vunyaa vaisivanto mwihuara nkyi aanra kyuqera nyaamwutamaqi quate tiro, mwihua nronraqama kyaira. ¹³Mwihua nkyiqi kyaiqa varerara tita, nkye mwianra riegata mwihuara kyuqe vaisive tiqata nkye mwihuara mwutukya vahirata variata. Nkye kuaara nraati variqi viqata nanrianra nanrianra qihaakyamaqita quata.

¹⁴Tiri qata vakyaa tuaavo, tire nkyiara mwataa hiatema tita, Hia kyaiqa vararaitita qumina nrohi varihua su nyaato nraivata mwihua kepukyaqama kyeta kyaiqa varaata. Aatu hi varihua kyaahaqa hivata kepukyaqama kyeta Kotira kyaiqa varaata. Hia Iesusira qua kepukyaqama kyeta riemwaqi vihua, kyaahaqa hivata kepukyaqama kye Iesusira qua riemwaqi quata. Hia paparuqa hita vuavi raavira tiraqitai mpohua kyaahaqamaqita quata.

¹⁵Nkyi uaqiama nyataivata nkyiari uaqiama nyataaro tita, rauriqata vari-ata. Nkye nanrianra nanrianra kyuqe hita kyaahaqa hiqata ekyaa kyaahaqa hiata.

¹⁶Nkye ekyaa enta qamwateqata variata.

¹⁷Nkye ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata.

¹⁸Hia kyuqe enta nraahu Kotirara qamwateqata variata. Uaqia hi entar-avata Kotirara qamwateqata nraahu

variqi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwitaamaqita quatemala tiro.

¹⁹ Kotira mwanraquravanto nkyiqi variva nkyiqi kyaiqa utirera hirata nkye mwia kyaiqa antua kyeta mwia qua hia rievora.

²⁰ Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwi vaisiva Kotira qua tirata nkye mwia quara qumina quave tivora.

²¹ Nkye ekyaa kyaiqave, ekyaa inraikyave, tukyama kye taqaivaro kyuqema vahianinra mwia nraahu tuqara tutaata.

²² Ekyaa uaqia hi kyaiqavave, uaqia hi inraikyavave, vahianinra mwia qaqira kyaata.

²³ Nraakye qorara hia aatu hiraaitita, mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variate ti variva, Kotiva nkyivata kyaa-haqa hirata nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quata. Kotiva nkyiqa ntaqikyivi variraro nkyi mwutukyavantovata, su nyaato-

vantovata, mwamwantavantovata, qio vahiani. Mwitaa hiraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa nkye kyuqema kyeta varivaro hiam nkyiqa qua vahiananro.

²⁴ Kotiva nkyi nyaanrama taiva qutaaqama kyeroma nkyi kyaahaqamaqiro quananno.

²⁵ Ni kata pakyaa tuaavo, nkye tiriaravata riegata Kotirara aakyara ntaata. ²⁶ Nkye Iesusira nraaqiara varihuara tita, Iesusira nraaqiara mpo ihua kyuqema kye qua mwanteqata nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variata.

²⁷ Nronravanto ni nronraqama kyaiva nte nkyiara kepukyaqama kyena tiqana, Qara mwaa kyaara ntumwa kyeta ekyaa tiri tiqata vakyaavata mwaa quara timwa nyiata.

²⁸ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyivata variqaro nkyi kyuqema nyatairata nkye kyuqema kye variqi quatemala tuqo.

2 TESARONAIKA

*Poruva Tesaronaikaaqinaahuani
nraakiaraa qara vara kyora*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 21 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Tesaronaikaaqi varuhua mpo uhua Karaisiva qaiqaa tumuani entara vekya variqata kyaiqa qaqira kyeta qumina varuvaro mwia kyaara Poruva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Kyaiqa varaqi viqata Iesusira vekya variate, tura. Mwi huara kyaiqa varaate timwa kyero mwaa quara qara ntumwa tora.

1 Nte Poruvama. Ntevata, Sairaasi-vavata, Timotivavata, tire nramwu nkye Kotirani-vata, Iesusi Karaisirani-vata, Tesaronaikaaqi varia nraakye qorahua nkyinima qara mwaa vara kyeta.

²Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihakya hi varirata variata.

**Karaisiva uro ntantero tumu
variqaro ko qianinranra tura**

³Ni kata pakya tuaavo, tire nkyiara rieqata mpo enta mpo enta Kotirara kyuqeve qiarava nraahu vaihata varunanra. Nkye Karaisirara qutaave timwa kyeta mwiaqaatai mwianra riemwaqi viqata kepukyaqamaqi vi variarara tita, tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra. Nanrianra nanrianra mwutukya vahiva nkyiqi mpoqiavata vahirara tita, tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra.

⁴Nkye mwitaamaqita vi variarara tita, tire Kotira nraakye qora mpo hiahua utaqaa variqata nkyi nyutu tuaahere varunanra. Nkye Iesusira nraakye qora variavata mwia kyaara mpohua nkyi

qoraqama nyate variavata nkye nronra muaanra vareqata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi vi variarara tita, tire nkyi nyutu tuaahere varuro.

⁵Nkye Karaisira kyaara muaanra varaqi quara Kotiva hia taunru kyaananro. Kotiva nraakye qora qua avuqavu hi variva varihatara tita, nkye Karaisirara riemwaqi viqata nronraqama kye muaanra varaqi vivaro Kotiva nkyiara, Nkye ni nraakye qorave. Nkye ni mwatukyaqi qioma nrivarave, qiananro. Nkye Kotira mwatukyaqi vihuara titama, nkye mwaa entara muaanrave, nriqa vi inraikyarave, vareta.

⁶Kotiva avuqavuma kyero qua rie variva. Nkyi uaqiama nyateta muaanra nkyiqa vatehua varivaro Kotiva mwihua nkyiarivata uaqiama nyatero muaanra mwihuaqaa vataanro.

⁷⁻⁸Nkye muaanra varaqi vi varivaro ekyaara entaqaa nkyiqaataivata, tiriqaataivata, muaanra vara kyairaro vuvuatama viraqe variananra. Ekyaara entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusiva nyaamwusairo nai nyaamwunyaahua kepukyanramwuvata sita varero mwihua kyapata qovarama viro qia nronraqama kyero itaaninravata tumuananro. Mwi entara mwiva Kotirara hia rie nraakye qorahuave, Iesusi Karaisira quara qumina quave ti nraakye qorahuave, mwihua rirero qovara hiananro.

⁹Mwiva qovarama viro mwi nraakye qorahua ri ntuquti hiqaro titairata nyianrani nkyiariaraa uro variqata ekya enta uaqiama vita variqata hiam tiri vunyaa vaisi Iesusira kepukya okyara taqevara.

¹⁰Mwi entara Iesusiva tuminranro mwia peqa okyaravanto qoqaa vahirata Iesusirara qutaave ti nraakye qorahua mwia nrutu tuaahera kyeta mwia

mwahuta timwa mwatevara. Tire Iesusirara nkyi timwa nyunrata nkye qutaave qiarara tita, nkyevata mwi entara mwi nraakye qorahua kyapata varivara.

¹¹Tire mwianra riegatama Kotirara nkyi kyaahaqama nyataarive titama, mpo enta mpo enta mwianra aakyara nte varunanra. Aanra kyuqeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Aanra mwiaqaa kyuqema kye quate tita, tire Kotirara aakyara nte varunanra. Nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu vararera uti varivaro Kotiva nkyi kepukya nyinrata nkye qio mwi kyaiqara mwi kyaiqara vareqa variate.

¹²Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuvanto viriraqaa nri viraro mwiva nkyita nrutuvata tuaaheraari. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkye qioma mwitaamaqi vivara.

Anoma kyero Kotira qua nteqa kyero qora kyaiqa uti varianikurara tura

2 Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisi-vanto tiri ntuvantua hirero tumuani entarara nkyi timwa nyinrenra. Nte nkyiara po, ²qati hia mpohua api qua tira riaate tuqo. Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tiri vunyaa vaisivanto uro ntante tumuanri entava vaakya qovaramama viho, ti variara. Nkye aatu hiqata mwihua quara nronraqama kyeta rievora. Hia mwi entava nrintaiho. Taisairo mwi quava qovarama vihatave mwihua api qua ti variavo? Mpovanto unra tiqaro, Kotiva tihana riaurave, tihatave mwitaa ti variavo? Mpovanto tiriaara, Mwihua mwi quara mwitaa qiarave. Mwihua mwi quara qara ntumwa taarave, tihatave mwitaa ti variavo?

³Hياما kyaivaro vaisi mpovanto mpo qua mpo quaqotairo ekyaa

entara nkyi kumwaanri qiari. Nraakiara mpo enta nraakye qora airivanto Kotira qoririma mwate varivaro mpovanto Kotira qua nteqa kyaari vaisikuva qovarama viro variqiro viraro mwiaqaatairo Karaisiva tumuani entava qio nriananro. Ekyaa mwi inraikyava nraante qovarama viro variqiro viraro mwi entava nriananro. Mwi entava hia nri ntaaninraqaa Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nraante qovarama viro qora inraikyavanto variqiro viro Saataaninra mwatukyaqi viro raupiri hiarivama variananro.

⁴Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara nkyi timwa nyianri. Mwi vaisiva nraakiara qovarama viro nraakye qoravanto mwanriqave ti inraikyarara qumina inraikyave tiro nraakye qoravanto mpo inraikya nrutu tuaahere inraikyarara qumina inraikyave timwa kyero mwiva tiqaro, Nte mwi inraikyara mwi inraikyara nraatara kyauvave, timwa kyero uro Kotira nraamwuqi mwatakyaa viro variqaro nanrianra nte Kotivave qiananro.

⁵Nkye hiave mwi quara nraatoqi vateta? Nte haaru nkyi kyapata variqana mwi quara mwi quara nkyi timwa nyiavarama.

⁶Qora vaisi Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qamwanrama qovara hiankyorave tiro, mpo inraikyavanto mwia antua taira. Nte mwi inraikyarara nkyi timwa nyuqata nkye mwi quara ntapihi kyaara. Kotiva mwi vaisirara qovara hianta qiani entarama Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qovara hiananro.

⁷Mwaa entara Kotira qua nteqa kye variahua hia qoqaa variqata uaqia hi kyaiqara uti variavo. Mwihua uqeta vi variqata uaqia hi kyaiqara uti variavaro nraakiara mwihua kyaiqa antua taariva ekyaa viro mwia mwaanrainranro ⁸mwiaqaatairoma qamwanrama kyero Kotira qua nteqaari vaisiva qovara

hiananro. Mwi vaisiva qovarama viro qoqaa variqaro mwaaqu kyaiqa utuqiro quanano. Mwiva mwaaqu vehi kyaiqa mwia utuqiro viraro mwiaqaatairo tiri vunyaava, Iesusiva qovarama viro mwia peqa okyaravanto takyuqi vairaro mwia tumu nai nroqitairo vuata kyairaro mwi vaisiva taiqa quanano.

⁹Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara mpoqiavata nkyi timwa nyianri. Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nri ntero qovarama viro viraro Saataaniva mwia kepukya mwinranro mwiva nraakye qora unra qua timwa nyiqiro viqaro mwihuara api aanraqaa viqata nai mwianra qutaa vaisive qiate tiro, mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa hia taqe kyaiqara varaqiro quanano.

¹⁰Mwiva mwitaamaqiro virata Saataaninra mwutukyaqi virera hi nraakye qorahua varivaro mwiva mpo qua mpo qua unra qua mwihua timwa nyiqiro virata mwihua mwia quara qutaavema tivara. Mwi nraakye qorahua Karaisira qutaa quara hia mwutukya vaihata variarara tita, mwia kyaara mwihua Saataaninra mwutukyaqi vihua varivaro Kotiva hiam qio mwihua huvantu nyataanro.

¹¹Mwia kyaara Kotiva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyairata mwihua mwitaama variqata unra quara qutaa quave tivara.

¹²Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qutaa quara unra quave timwa kyeta uaqia hi kyaiqarara qamwate varihua varivaro Kotiva mwihua ko timwa nyatairata mwihua Saataaninra mwutukyaqi vivara.

Kotiva nkyi nai kyaama torara tura

¹³Ni kata pakya tuaavo, tire mpo enta mpo enta nkyiara riekata Kotirara kyuqeve timwaqi virera. Tiri vunyaa vaisi Karaisira mwutukyavanto nkyiara

vaihata nkye variavo. Haaru nkye hia varu entara Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu nyatarerave timwa kyero nkyi nai kyaama torara tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi kepukya nyihata nkye Kotira nraakye qora variara. Karaisira qutaa quara nkye qutaave tiqata variarara tita, nkye Kotira nraakye qora variarama.

¹⁴Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nyaamwuni uro kepukyavanto variharo Kotiva nkyiaravata nronraqama vita Karaisiravata variqi quate tiro, nkyi nyaanrama taira. Nkye Kotiva nkyi nyaanrama tai quara riaate tita, tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunanra.

¹⁵Ni kata pakya tuaavo, mwi quara riekatama nkyevata kepukyaqama kyeta variata. Tire nkyi timwa nyuna quara mwia nraahu tuqara kyeta tutaata. Nroqitaive, qaraqitaive, nkyi timwa nyuna quara tuqara kyeta tutaata.

¹⁶⁻¹⁷Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, Kotiva tiri tiqovavata, tiriara mwutukya vaihata varunanra. Tiriara mpo enta mpo enta kepukyaqama kye variqata mwiavata uro vari entara vekya variate tiro, Kotiva tiri kyuqema timwa taira. Kyaivaro mwiva nkyi mwutukya kepukyaqama nyatairata nkye kepukyaqama vi variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi viqata kyuqe qua nraahu timwaqi viqata variata.

Poruva nkye tiriaravata riekata Kotirara aakyara ntaate tura

3 Ni kata pakya tuaavo, nte ekyaa mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Nkye Kotirara aakyara nte varivaro tiri vunyaa vaisi quavanto qamwanrama kyero viro nrinro hirata mpo mwatanaavanto mpo mwatanaavanto nkye qiantema kyeta mwihuavata mwi

quarara qutaa qua nritare vahi quarave qiata.

²Hia ekyaa nraakye qoravanto Karaisirara qutaave ti variarara tita, nkye qaiqaavata Kotirara aakyara nte varivaro mwaaqu kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, vare varihuaqitairo tiri vaitutuma kyaari.

³Tiri vunyaa vaisivanto nkyiara ekyaa enta rie varivama variro. Saataaniva nkyi tu varaankyo tiro, mwiva nkyi kepukyaqama nyatero nkyi vaitutuma kyaananro.

⁴Tire teta vunyaa vaisiara riegatama nkyiara mwutukya qihaakya ihata mwitaama tita, Qioma nkye tire nkyi timwa nyuna quaravata, qaiqaa timwa nyiana quaravata, riemwaqita vivarave, turo.

⁵Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva nkyi kyaahaqa hirata nkye Kotiva nkyiara mwutukya vataani okyarara ntapihiata. Karaisiva nkyi kyaahaqa hirata nkyevata mwiva nai kepukyaqama kyero variqi vintema kyeta kepukyaqama kye variqi quata.

Hauuri nkyiqitai mpo ihua qumina variqata hia kyaiqa varevorave, tura

⁶Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutu nteqatama tire mwaa quara kepukyaqama kye nkyiara mwitaama tita, Nkye taqaivaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kyaiqa vararaitiro, mwiva tire nkyiara mwataama kye kyaiqa varaate tiqata nkyi timwa nyuna quara hia riaraitiro, qumina variqiro virera, nkye mwi vaisira vitiqama taqaata.

⁷Nkye ntapihi kyaara. Tire hurante hi-ataara vaihata nkye hininramwuvanto uaqia hi variavo. Tire nkyivata variqata hia qumina variavananra.

⁸Tire nkyivata variqata hia nkyi kyara qumina vararaitita, munima kyeqata varaavananra. Tire nkyi

muaanra nyianro tita, entaqivata iheravata toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata munima vara kyeta mwiaqo kyara nramwaqita quavananra.

⁹Mwi entara tire nkyiqitai kyara nyaanruma kye nraanrava qio vahu-vatavata tire hia mwitaa hiavananra. Nkye tiri kyaiqa tageqata tiri vataqi viqata tire hurante hiate tita, hia nkyiara kyararave, mwitaa inraikyarave, nyaanru qiavananra.

¹⁰Tire nkyivata variqata nkyi qua mwaanra timwa nyiqata mwitaa qiavananrama. Hia kyaiqa varaataa hiari vaisiva hia kyara nraanrive, qiavananra.

¹¹Tire riaurata nkyiqitai vaisi mpo hiahua hia kyaiqa vararaitita, mwi-hua qumina variqata mpohua kyaiqara nraahu airi qua tiqata qumina variara.

¹²Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuqaa tire qua vateqama mwi vaisi-huara kepukyaqama kye tiqata, Hia qumina aanra nrohiraitita, mwata sata tirema kye variqata kyaiqa vara kyeqata kyara nramwaqi quate, turo.

¹³Qio ni kata pakyaa tuaavo, hia qoririma kyeqa kyuqe kyaiqa varaqi quata.

¹⁴Tire mwaaqi qara ntumwa tauna quarara mpovanto qumina quave qiankyora. Mpovanto mwaa quara hia riarerave tirata nkye mwi vaisira ntapihi kye taqeta mwia vitiqama taqeta nraahumwa sata varivaro mwi vaisiva kyauruari.

¹⁵Hia mwi vaisira nramwutaqa hiraitita, nkye mwianra qata vakyaave tiqatama mwaateraqa kye mwianra ena quana aanranra mwia qaqira kyaante qiata.

Ekyaara qua tura

¹⁶Tiri vunyaa vaisivanto mwutukya qihaakyama nyate varivama variro. Mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi vivaro nkyi

mwutukyavanto qihaakya hi varirata variqi quata. Tiri vunyaa vaisivanto nkyivata variqiro virata nkye variqi quata.

¹⁷Qio nkyi qua mwantarera nte ntena kyauquqo ntena nutu qara ntumwa tauqo: NTE PORUVAVE. Nte ntena nutu

qara ntumwa taura taqeqatama nkye qutaama Poruva tirini qara ntumwa tairave tivara.

¹⁸Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyugemaqiro virata variqi quatemala, tuqo.

1 TIMOTI

*Poruva Timotirani toharenaa
qara vara kyora*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 35 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Timotira qova Kirikinyaava varuvaro mwia nrova Iutaa nraakyevento varuvaro Timotiva Porura mwakyaakya riero Karaisira quara qutaave timwa kyero Porura vataqiro viqaro mwia kyaahaqamaqiro vi varura. Timotirara mwiva kyuqema kyero Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqiro viqaro unra qua mwaanra hia riaraitiro variqiro quarive tiro, Poruva Timotirani mwaa quara qara ntumwa tora.

1 Nte Poruvama. Kotiva nyaamwuni tiri huvantu timwa taarivavata, Iesusi Karaisira tire mwia vekya varuravavata, mwitanahua qiavana nte nronraqama vina Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina.

²Nte i Timotiranima mwaa quara qara ntumwa tena. E Iesusi Karaisirara qutaave qiananranra tina, nte iara ni maaquve titi hurama. Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiravata, i kyuqema mwateta iara po timwa mwate varivaro i mwutukyavanto qihakya hi varirara variante.

**Unra qua mwaanra timwa
nyi varu vaisihuara tura**

³Timotio, nte Masentonianaani virera higanama nte kepukyaqama kyena iara tiqana, Epesaasini variante, tura. Qaiqaavata qio iara mwini nraahu variantema, tuqo. Vaisi mponramwuvanto mwini variahua unra qua mwaanra nraahu nraakye qora

timwa nyi variahua e mwihuara qao tira hia mwitaa qiate qiante.

⁴Mwihua uri qua nraahu timwaqi viqata nkyiari haivaqahua nyaaquhua okyarara nraahu riemwaqi viqata mwiaqaatai inronra qua nraahu qovara hi variara. E uro mwihuara hia mwitaa qiate qiante. Mwi quava hiam qio vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwiva Kotira kyaiqa taqaananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaroma Karaisira kyaiqa qio taqaananro.

⁵Nraakye qora su nyaato mwutukyavanto kyuqema viro vahirata variqata hia taara nraato tiraitita, Karaisirara qutaqama kye riemwaqi viqata nanri-anra nanrianra mwutukya vahirata variate tita, tire Karaisira qua nraahu timwa nyi varunanra.

⁶Mpo hia vaisihua mwi aanranraqaa nraahu quataara vaihata mwihua apiqama kye nrohi variqata api qua nraahu ti variara.

⁷Mwihua tiqata, Kyai tire Mosesira mwaanra qua nraakye qora timwa nyianre, timwa kyeta mwihua mwaanra qua okyara ntapihiahua votima kye variqata mwi quara okyaravata, mwihua nkyiari qiaravata, hia ntapihi kyaahua variara.

⁸Tire ntapihi kyauraro Kotiva Mosesira mwu quava vaiharo vaisivanto mwi quara ntapihi kyero riero vataqiro quariva hiam Kotira qua nteqa kyaananro.

⁹Tire ntapihi kyauraro Kotiva hia mwia qua rie varia nraakye qorahuara rieqaro mwi quara vatairavauma. Mwia qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihuani mwi quara Mosesira mwunrama.

Nraakye qoravanto hia Kotirara rie variahuave, mwaaqu kyaiqa vare variahuave, Kotira qua qaqira kyeta mwatanyaa okyarara rie variahuave,

nkyiari nyohua sohua ru kye variahuave, mpohua ru kye variahuave, ¹⁰nraakye qora api qareqata uaqia hi kyaiqara uti variahuave, hena vaisive hena nraakyevata qora kyaiqa utuahuave, vaisive nraaqiarave mpuara utihuave, unra qua ti varihuave, unra quaravata nkyiari kyauqu nriqiaa vate varihuave, qutaa qua mwoqa mwita mpo kyaiqa mpo kyaiqa api kyaiqa varaqi vi variahuave, mwihuara rieqaro Kotiva nai qua mwaanra qovarama kyoero Mosesira mwunra.

¹¹Qutaa qua vahirero Karaisira quama vahiro. Kotiva nraakye qora kyuqema nyate variva, mwiva ni nronraqama kyoero mwi quara kyuqe hi quara nraakye qora timwa nyante tihana ti varurama.

Kotiva Porurara po tiro kyuqema mwatorara tura

¹²Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto ni kepukya mpiro nianra mwiva qioma ni qua timwa nyiqiro quanarove timwa kyoero ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa varaurara tina, nte mwianra kyuqemave ti varuqo.

¹³Qutaa nte haaru Karaisirara uaqia hi quara timwa kyeqana mwia nraaqiara mwihua uaqiamaqi viqana mwihua ntuqutuavara. Nte mwitaamaqi viqana mwi entara Karaisira okyara hia ntapihiraitina mwitaa hiavarara tiro, Kotiva nianra po tiro kyuqema mataihana nte Karaisirara qutaa mwivave tura.

¹⁴Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva gutaqama kyoero kyuqema mataihana mwiaqaatai nte mwiavata kuaaqi variqana mwianra kepukyaqama kye riemwaqi viqana nte mwianra mwutukya vaihana varura.

¹⁵Mwaa quarara nraakye qoravanto qutaa quave timwa kyeqata qioma

riemwaqi vivara. Mwaa quava mwitaa-mama vahiro:

Mwiva uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye qorahua

kyaaahaqa hiraro Kotiva mwihua sitaarive tiro,

Iesusi Karaisiva mwatani tumunra. Qikye, uaqia hia nraakye qorahua variavana mwihua utaquitaina nte anoma kye uaqia hiava vaisiva variavara.

¹⁶Nte uaqia hia nraakye qorahua mwihua suni uaqia hu vaisiva varuqaro Iesusi Karaisiva nraakye qorara nte mwihua qihaakyama nyataani okyarara ntapihi kye taqaate tiro, mwiva nianra nraante po timwa mataira. Iesusi Karaisiva nte qora hu vaisira nianra nraante po timwa matairara riaivaro nraakye qora su nyaatovanto ntapihirata tiqata, Qikye, Karaisiva Porurara po timwa mwataintema kyoero mwiva tiri-aravata po timwa timwa tairaqe ekyaa enta qati variqi quare. Kyai Karaisirara qutaave qiare, tivara.

¹⁷Kotiva ekyaa enta qati variqiro vi variva, mwiva hia qutuariva variva, mwia hia vuqo taqaava variva, mwiva kuaava nraahu mwanriqavanto varira. Mwiva mwitaama varirara tita, nrivaqe ekyaa enta variqata mwia qamwata mwateqata mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaave.

¹⁸Ni maaqu Timotio, haaru vaisi mponramwuvanto i timwa mwiqata Kotiva iara mwitaama tiho tu quarara rieqanama nte mwaa quaravata i timwa mwina. E Kotira aanraqaa viqarama uaqia hi kyaiqara uti varihua i nraatara kyevorave tiqara kyuqema kyoero ntaqi vari vaisira nraantantamwa kyera variqira viqara uaqia hi kyaiqara nraataraqira quantema tina.

¹⁹Aanra mwiaqaa viqara Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira viqara kyuqe kyaiqa nraahu vare vari-

raro hia i toqaamwu ruari. Mpo hia vaisihua kyuqe aanra qaqira kyeta uaqia hi kyaiqara utiqata kyaurirara hia nronraqama kyeta rieta, mwia kyaara mwihua Karaisirara riemwaqi quava uaqiama viro.

²⁰Haimeniaasivavata Arekisaantaavavata mwitanahua mwitaama kye kyuqe aanra qaqira kyeta qora aanraqaa quara. Nte mwitanahuara qao timwa tena hia Kotirara qora qua qiate timwa kyena mwitanahuara Saataaniva nkyitanaraqaa ntaqikyiqiro quananrove tura.

**Poruva Timotirara nkye
ntuvaantuama vita variqata
mwataama kye Kotira
nrutu tuaaheraate tura**

2 Nte iara kepukyaqama kye tiqana vuni i mwitaama kye timwa mwinrenra. Nkye ntuvaantuama vita variqata mwataama kye Kotirara aakyara qiata: Mwiva nkyi kyaahaqa hiarive titama mwianra aakyara qiata. Mwiva mpohuavata kyaahaqa hiarive tita aakyara qiata. Mwianra aakyara tiqata kyuqeve timwaqi quata. Nkye Kotirara aakyara nteqata ekyaa nraakye qorara rieqata Kotirara aakyara qiata.

²Vunyaa vaisive, kamaninranrave, ekyaa nronraqama vita vari vaisihuave, mwihuaravata rieqata nkye Kotirara aakyara tivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hiari. Nkye mwitaamaqi viqata Kotirara aakyara nte varivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hirata mwihua tiriqaa kyuqema kye ntaqikyivari vaqe mwiaqaatai tire qio variararo tiri mwutukyavanto qihaakya hiraqe tire tirema variqi viqata Kotira kyaiqa vareqata aanra kyuqeraqaa quananra.

³Nkye mwitaama kyeta Kotirara aakyara nteqata kyuqe kyaiqa vare varivaro Kotiva tiri huvantu timwa taariva nkyi gamwata nyataanano. ⁴Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira

kyeta qutaa qua okyara ntapihi kye riemwaqi quate tiro, mwiva mwihua huvantu nyataarivama variro.

⁵Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto nraahuma variro. Kotiva variharo vaisi kuaiqiavanto tavaaraqaanaa vaisivanto variqaro Kotiravata mwatani variahuavata vara kuaaqi vataarivama variro. Mwiva Iesusi Karaisiva vaisivantoma variro. ⁶Mwiva ekyaa nraakye qora mwihua huvantu vita qatinani variate tiro, qutu vurama. Mwiva Kotiva timwa to entaraqaa qutu viro Kotiva nraakye qora huvantu nyataani okyarara qovarama kyora.

⁷Mwi mwakyaakyara nraakye qora timwa nyiante tiro, ni nronraqama kyero titaihana nte ekyaa mpo mwatanaahua hia Iutaa mwatanaahuara mwi mwakyaakyarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate tina, mwihua timwa nyiqina vi varura. Hia nte unra quavauma ti varuqo. Nte qutaa quama ti varuqo.

⁸Mwianra rieganama ni kyakya hiva mwitaamama vahiho: Mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vari nraakye qorahua Kotirara aakyara nteqata variate tura. Mwihua hia raraqa tairata variqata hia inronra hiraitita, Kotira kyaiqa nraahu vararerata nkyiari kyauqu tuaahereqa Kotirara aakyara ntamwaqi vivaravema tina.

**Poruva nraakye mwunruqa
qutaa mwunruqanra tura**

⁹Nte nraakye tirerama. Nraakye-vanto nai mwamwantaga kyuqema kyero ntumwaqu tero naitarama kyero tuavaaqa utuari. Hia mpo qara mpo qarama kyero qiata mwunruqa hiari. Hia ori inraikyaqo inranra kyaatamwa ututaara nronra munima vahira vara kyero ututaari. Hia nronra munima vahiani tuavaaqara utuari.

¹⁰Nraakye vanto nte Kotira aanraqaa vi varuvave tirera, mwiva hia nai kyuqe kyaaqema kyero mwunruqa hianinranra nronraqama kyero riari. Mwiva Kotira aanraqaa viqaro kyuqe kyaiqa varaqiro quariva, mwi inraikyava mwia mwunruqa qutaa mwunruqa vahiri.

¹¹Nkye ntuvantuama vita varivaro vaisivanto Kotira qua mwaanra tiraro nraakye vanto hia qua tiraitiro, qati variqaro vaisi qua nraahuma riemwaqiro quari. ¹²Nraakye qoravanto varivaro hiamaa nraakye vanto vintantero Kotira qua mwaanra timwa nyari. Hia nraakye vanto nronraqama viro vaisiqaa ntaqikyari. Nte mwianra qaoma tina. Nraakye vanto tirema variari.

¹³Kotiva Ataamunra nraante ututero mwia nraakiara Ipira utu tora.

¹⁴Hia Ataamuva Saataaninra quara qutaa quave tuvaro nraakye mwiva Saataaninra qua riero qutaave timwa kyero Kotira qua nteqa kyora. Mwitaa hurara tinama, nte nraakye mwitaa tina.

¹⁵Qio nraakye vanto Iesusirara riemwaqiro viqaro mpohuara mwutukya vahiraro Kotira kyaiqa varaqiro viro hia nai nrutu tuaaherairiro, variro nraakiara mwataqiro vi variraro Kotiva mwia huvantu mwataanro.

Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyai vaisihuara tura

3 Mwaa quarara nraakye qora qutaa quave tiqata qioma riemwaqi vivara. Mwitaa mama mwaa quava vahi: Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyirera hiari vaisiva kyuqe kyaiqa vararera hiarivama varianro.

²E mwi quara riegara mwaa quara vataqi viqara vaisi mpo nronraqama kyaante. Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyai variari vaisiva avuqavuma

kyero nrohiari vaisiva variari. Nraakye kuaqia varataariva variari. Hia nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva naiqaa kyuqema kyero ntaqikyiriva variari. Nraakye qoravanto mwi vaisirara kyuqe vaisive tiva variari. Mwiva kyuqema kyero nyianranyaahua sita kyero nraamwuqi vateqaro kyara nyi variariva variari. Mwi vaisiva Kotira kyaiqa okyara nraakye qora qioqama kye nyaamwute variari vaisiva variari.

³Mwi vaisiva hiamaa uaini nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva hia qamwanrama kyero raraqa tairaro nraakye qora ntuqutuariva variari. Mwi vaisira vikyokyavanto qihaakya hiraro nraakye qora qihaakyama kyero kyaahaqa hiari vaisiva variari. Mwi vaisiva hia munimanra nronraqama kyero mwutukya ntuari vaisiva variari.

⁴Mwiva nai nrahesi nraaqiaraqaavata kyuqema kyero ntaqikyiriva variari. Mwia nraamwunra mwaaquvanto mwi vaisira qua kyuqema kye rie vari vaisiva variari. ⁵Vaisivanto nai nrahesi nraaqiaraqaa hia kyuqema kyero ntaqikyiriva nataama kyero Iesusira nraakye qoraqaavata ntaqikyianro?

⁶Hia mateqa nrumu Iesusira nraaqiaraqama quariva Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro quari. Haunri mwiva nronraqama viro nte nronravanto varuqo qiankyora. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva Saataaninraqaa qua vatontema kyero mwiaqaavata qua vataankyora.

⁷Mwi vaisiva kyuqe vaisi varirata ekyaa qumina nraakye qoravata mwianra kyuqe vaisive tivara. Mwiva hia mwitaama variari vaisiva varirata, qumina nraakye qoravanto mwianra uaqia hi vaisirave tivaro mwia kyaara Saataaniva mwi vaisira raaquta kyairaro uaqia hi aanranraqaa quanro.

**Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa
vare vaisihuara tura**

⁸ Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiyariva kyuqe vaisivanto varirata mwia votima kyeta mwia nraakiara nronraqama vita mwia kyaahaqa hi varihua kyuqe vaisi nraahu varivara. E mwi vaisihua nronraqama kyarera hiqara mwaa quara vataqira quante: Mwiuhua avuqavu nrohiqata nkyiari qua vataqi viqata qutaa qua nraahu tihua variata. Mwiuhua hia uaini airi nre vaisihua variata. Hia munimanra mpoqama kyero mwutukya ntuarihua variata.

⁹ Mwiuhua Karaisira qua tirera hivaro hia mpo qua apiqama kye quava mwiuhua nyo muaanra ntairata mwiuhua vutu kye Kotiva qovara hiani quara timwa nyiqita quata.

¹⁰ E qakyo mwiuhua nronraqama kyarera hira mwiuhua nraante mwataarama kyera taqaante. E mwiuhua kyaiqa mwataara hiqara taqairata mwiuhua mwi kyaiqara kyuqema kye varaivera, e mwiuhua nronraqama kyairata mwiuhua Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa varaqi quata.

¹¹ Mwiuhua nyaatamwanravata kyuqe nraakye nraahuma varivara. Mwiuhua nyaatamwanravanto hia mpohua mwaanra tiraitita, mwiuhua su nyaato kyuqema vahirata variqi viqata ekyaa kyaiqa qutaaqama kye varaqita quata.

¹² Vunyaa vaisi mwia mwemwani nronraqama viro variariva, mwivavata nraakye kuaiqia vataavama variari. Mwi vaisiva kyuqema kyero nai nraaqiaraqaavata mwia nraamwuqi varihuaqaavata ntaqikiyarivama variari. ¹³ Nronraqama vita Iesusira nraakye qoraqi kyuqema kye kyaiqa varaqi vivera, mwiuhua kyuqe vaisive tivata mwiuhua qua rientemwa kye

variqata qioma nkyiari Karaisira aanraqaa virara timwa nyiqi vivara.

**Kotira qua nronraqama
kyero vahi quarama**

¹⁴⁻¹⁵ Nte pataqia vari kyena uro i taqaaninranra rieqanama varuqo. Mpo inraikyavanto antua kyairaqe hia vaakya uro i taqaaninrave tinama qara mwaa ini vara kyena. Nataama kyetave Kotira nraakye qora variqita vivarave? E mwi quara okyara ntapihante tinama, nte ini qara mwaa ntumwa tena.

Kotira nraakye qora varirerata mwiuhua mwia nraamwuqi variahua votima kyetama varita. Kotiva qati variqiro vi variva varihata mwiuhua Kotiva nyaanrama taihuama varita. Mwiuhua Kotiva nyaanrama taihua variqata kyatari kepukyaqama kye rataara votima kye kepukyaqama kyeqata Kotira qutaa quaqaa ntaqikiyi vi variara.

¹⁶ Qikye, Kotiva nai qua qovarama kyai quava nronraqama kyero vahi quavama vahiho. Mwataamama vahiho: Karaisiva vaisi mwamwanta varero mwatani qovarama vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia qutaa okyara qovarama kyovata nyaamwunyaahua mwia taqora.

Karaisira qua mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqi vuvata mwiuhua mwianra qutaave tura.

Mwiuhua qutaave tuvaro nraakiara Kotiva mwia vitovaro nyaamwuni vura.

Kotiva nronra qua qovarama kyaiva mwitaamama vahiho.

**Poruva unra qua mwaanra
tu vaisihuara tura**

4 Kotira mwanraquravanto mwaa quara ntapihi kyero mwitaama tiro, Nraakiara mpo hi vaisihua Karaisirara

ti quara qaqira kyeta tovevaanavanto unra qiani quara nraahu riemwaqi viqata Saataaniva timwa taani quara nraahu riemwaqita vivarave, tira.

²Mwi vaisihua mwaa entara qovarama vita mwihua qutaa qua ti variahua nraantantamwa kyeta unra qua timwaqi vi variqata kyauruataara vaihata hia kyauriraitita, Saataaniva uti vari kyaiqara nraahu uti variara. ³Mwihua mwaanra qua timwaqi viqata nraakye qorara hia nraata vaati varaate tita, mwi kyarara mwi kyarara hia nranraitita qati variqi quate, ti variarave. Mwihua mwitaa qiavaro Kotira quavanto hia mwitaa tira.

Tirirara mwihua ekyaa mwi kyarara mwi kyarara nraate tiro, Kotiva mpo kyara mpo kyara utu taira. Mwianra rieqatama tire Karaisirara qutaave timwa kye Kotira qutaa qua riemwaqi viqata tire qioma mpo kyara mpo kyarara Kotirara kyuqeve timwa kyeta nramwaqi quanra.

⁴Ekyaa Kotiva ututai inraikyava kyuqe inraikyama vahiho. Tire hia mpo kyarara qao tiraitita, ekyaa kyarara kyuqeve timwa kyeqata qioma nramwaqi quanra. ⁵Kotiva tiharo kyaravanto qovarama virara tita, tire Kotirara kyuqeve timwa kyeta tire ekyaa kyarara kyuqerave nraahu timwa kyeqata nraanra.

Timotirara e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira quante tura

⁶E mwi quara mwi quara Iesusira nraakye qora timwa nyiqira viqarama e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira vinanra. E mwitaamaqira viqara e qutaa mwaanra qua riemwaqira vi variravara tiro, mwi quava i kyara votima kyero vahirara e kyuqema kyera Kotira aanraqaa vinanra.

⁷Mpo qua uri qua apiqama kyeqa mwanriqanra ti varia quara kyonta-

vanto mwi quara ti variara. E ekyaa mwi quara mwoqa mwiente. E variqara Kotira aanra kyuqeraqaa nraahu quataa hirara variqira quante.

⁸Vaisivanto nai mwamwanta huvantu vaantu hiarive tiro, kyuqu kyauqu ntatuteqaro mpo qara mpo qara hiariva, mwiva mwaa entara nraahuma mwia kyaahaqa hiananro. Vaisi mwanraqravanto huvantu vaantu hiro kepukyaqama quarive tira, e Kotira aanraqaa mpo enta mpo enta kepukyaqama kyera viraro i vu nraato mwutukyaqitairo qio vahirara e mwaa entaravata nraakiara nyaamwuni varina entaravata qioma variqira vinanra.

⁹Mwi quarara nraakye qoravanto qutaa quave timwa kyeta qioma riemwaqita vivara.

¹⁰Tire tiqata, Mwanriqavanto qati variqiro viva, Kotiva, mwiva tiri kyaa-haqa hiariva variho, ti varunanranra tita, tire kyuqema kye Kotira aanraqaa virera uti variqata tire toqaamwu tiqata Kotira kyaiqa varaqi vi varunanra. Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyataariva variva, mwiva Iesusirara qutaa mwivave ti nraakye qorahua huvantu nyate variro.

¹¹Mwaa quara timwa mwunra e nraakye qora timwa nyiqanra mwi quara riemwaqita quate qiante.

¹²Mpo ihua iara tiqata, Taqaate, mwiva qaraakya vaisima variho. Hia mwia qua riarerave, tihua, haunri mwihua iara mwitaa tivora. Iesusira nraakye qoravanto iara kyuqe vaisive qiate tira, e kyuqe qua nraahu timwaqira viqara kyuqema kyera nrohiente. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Kotirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Api nrohina okyarara mwoqa tu kyera variqira quante. E mwitaamaqira virata nraakye qora e nrohinanra taqeqata

mwihuavata qioma mwitaama kye nrohivara.

¹³E ni pekyā variqarama mwaa kyaiqara varaqira quante. Nraakye qora ntuvaantuama kyera mwihua suqaa sivira Kotira mpukuqitaira qua kyaara ntumwa kyera timwa nyiqinra quante. Mwitaamaqira viqara mwihuara mwi quara riemwaqita quate tira, mwi quara okyara ntapihi kyera mwihua timwa nyiqanra variante. ¹⁴Haaru Kotira vaisi nronranramwuvanto nkyiari kyauqu iqaa vateqata Kotira qua mpo i qovarama kye mwuvara e mwiaqaataira Kotira kepukya mpo kepukya varonanra. Kotiva mwi kepukyara mwinra e hia mwianra taunru kyaraitira, mwianra riemwaqira quante.

¹⁵Ekyaa mwi inraikyarara tura mwi kyaiqaraqaa variqara qutaqama kyera varaqira virata ekyaa nraakye qora i kyaiqa taqeqatama kyuqe kyaiqave qiata.

¹⁶E aanra kyuqeraqaa viqarama kyuqe qua nraahu timwa nyiqi virerave timwa kyera kyuqema kyera enaqa ntaqikyiqira quante. E mwitaamaqira viraro Kotiva inavata, i qua rihuavata, huvantu nyataanro.

Mwataama kyera Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqira quante tura

5 E taqairaro Iesusira nraaqiara nronra tuaari vaisiva mpovanto hia aanra kyuqeraqaa virera, hia mwia mpogama kyera inronra hianta. Ena qorara qihaakyama kyera qiarantema kyera tiraro aanra kyuqeraqaa quari. Qaraakya vaisiara ena qata vakyaara tinantema kyera mwihuaravata qiante. ²Kyontara ena nronranra tinantema kyera mwihuaravata qiante. Qaraakya nraakye era ena nrunra nrakyaara tinantema kyerama mwihuaravata tiqarama kyotataqama kyeqara variqira quante.

³Taqairaro tetoqa nraakyevento nanrianraa varirata qio qutaa hia mpohua mwiaqaa ntaqikyivera, mwiaqaa kyuqema kyera ntaqikyiente.

⁴Tetoqa nraakyevento varirata mwia nraaqiaravantove, mwia nraisivantove varivera, mwihua qioma mwiaqaa ntaqikyivara. Mwihua nyohua sohua, nyaaquhua saatohua, haaru mwihuaqaa ntaqikyurara rieqata mwihuaqaa ntaqikyiqita quata. Mwihua mwitaa hiqatama Kotira kyaiqa vare varivaro Kotiva mwihuara qamwataanro.

⁵Tetoqa nraakyevento nanrianraa variqaro Kotirara nronraqama kyero riemwaqiro viqaro mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqaro mwianra ni kyaahaqa hiarive qiani nraakye, mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi quate qiante.

⁶Tetoqa nraakye mpovanto nanrianraa nraahu qamwataani nraakye hia kyaahaqa hiate qiante. Mwi nraakyeva qutu quahua nraantantamwa kyeroma variro.

⁷E mwaa quara Kotira nraakye qora timwa nyinrata mwihuaqaa hia qua vahirata kyuqema kye variqi quata.

⁸Vaisi mpovanto hia nai nrahesi nraaqiaraqaave mwiavata varihuaqaa kyuqema kye ntaqikyirera, mwi vaisiva Karaisira quara qumina quave timwa kyero nteqama kyero. Mwi vaisiva hia Kotira qua riaa vaisihuavata nraatara kyero qora vaisivantoma variananro.

⁹E tetoqa nraakye kyaahaqa hiqara mwia nrutu vatarera hira taqairaro nraakye mpovanto qoraisi kuaiqia nraahu varataariva variqaro kyontaqama viro 60 ihi varaariva varirera, mwia nrutu nraahu vataate qiante.

¹⁰Mwi nraakyerara kyuqe kyaiqa vare vari nraakyerave ti vari nraakyeve nraahuma variari. Mwi nraakyeve kyuqema kyero nai nraaqiaraqaa ntaqikyiqi vihata mwihua nronra

tueta varia nraakye vama variari. Mwi nraakye va kyuqema kyero nyianranyaahua sita qiro nai nraamwuqi kyero kyara nyi variari nraakye vama variari. Mwi nraakye va Kotira nraakye qorani hia mpohua varaataa hi kyaiqara vara nyataarivama variari. Mwiva uaqiama vita vari nraakye qorahua kyaahaqa hiari nraakye vama variari. Mwiva kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variari nraakye va nraahuma variari. Mwitaa hiani nraakye ra nrutu nraahu vataate qiante.

¹¹ Tetoqa nraakye vanto kyontaqama viro 60 ihi vara kyaaninra mwia nrutu nraahu vateta tetoqa nraakye qaraakyara nrutu hia vataate qiante. Mwi nraakye va Karaisira kyaiqa vareqa taqero vaati varaataa hiraro qaqira kyaaninranravata hia mwia nrutu vataate qiante. ¹² Mwi nraakye va tauraa nai kyauqu nriqiaa vateqaro qiani quara qaqira kyero Karaisira kyaiqavata qaqira kyero mwia kyaara qua varaankyora.

¹³ Tetoqa nraakye qaraakyavanto hia qumina variqaro mpo nraamwu mpo nraamwuqi vera nteqaro airi qua timwaqiro nrohiari. Mwitaa hia nraakye hua nrohiqata mpohua mwaanra tita, hia qiataa qua viti timwa nyi viri timwa nyita, qua raapu vareqata mpo nraamwu mpo nraamwu nrohi variara.

¹⁴ Tetoqa nraakye qaraakyava mwitaa hiankyorave tina, nte mwianra tiqana, E qaiqaa vaati varera nraaqiara mwata kyera mwiaqaa ntaqikyiqira quantema, tina. Mwi nraakye va mwitaa hirera, tiri nramwutaqa hi varihua hiam qio mwi nraakyerara rieqata tiriqaa qua vatevara. ¹⁵ Nte taqauqata tetoqa nraakye mpo hiahua kyuqe aanra qaqira kyeta Saataaninra kyaiqa nraahu vare variara.

¹⁶ Nraakye mpovanto Iesusira nraaqiaravanto variqaro taqairaro

mwia kuaa nraanre mpovanto tetoqa nraakye varirera, mwivama mwiaqaa ntaqikyiqiro quari. Mwiva mwiaqaa ntaqikyiqiro virata Iesusira nraaqiara hini mwihua tetoqa nraakye mpoqiani nkyiariaraa varihuaqaa ntaqikyiatu.

**Nronra vaisinramwu Kotira
kyaiqa varaahuaqa kyuqema
kye ntaqikyiate tura**

¹⁷ Nronra vaisinramwu kyuqema kye Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyihuara tirera. Mwihua kyaiqavanto kyuqema kyero vahirara tira, e Iesusira nraakye qora timwa nyinrata mwihua kyuqema nyateqata uqinra kye kyoqaa nyiate. Vaisinramwu kyuqema kyeqa nraakye qora timwa nyiqi viqata mwaanra qua okyara timwa nyiqi vi varia vaisihua, nte mwi vaisihuarama tuqo. E mwihua uqinra kye kyoqaa nyiate qiantema tina.

¹⁸ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Uiti uru ntatatamwu hiarive tira, puri-makau vita

vatairaro uiti mwivau ntamwaqiro nro-hianinra nrona

hia rupaante.

Mwia nrona hia rupairaro purimakauvanto

mwi kyaiqara vareqaro qioma mwi kyarara

mpoqiani nraananrove, turama. (Lo 25:4)

Kotira mpukuqi mpo quavata vahiva mwitaama tiro:

Mporani kyaiqa varaariva hia eqaananrove,

mwiva nai kyoqaa varaananrove, tura.

(Matiu 10:10) Mwi quara riegarama

e Iesusira nraakye qora timwa ny-

inrata mwihua nkyiari nronra vaisi

uqinra kyeqa kyoqaa nyiata.

¹⁹ Nronra vaisivanto Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyivi variariva variraro vaisi kuaiqavanto mwiaqaa qua vatarera uti varirara hia mwi

vaisira qua riaante. Vaisi taaratanave, taarampotanavantove, mwiaqaa qua vataivera, mwi quara riegara avuqavu hiante. ²⁰E taqairata nronra vaisinramwu qutaqama kye qora kyaiqa utu kyaivera, e mwihua sita varera uro nraakye qora suqaa variqara mwihuara tiqara avuqavu hiante. E mwitaa hirata hini nraakye qora mwihua taqeta tirevata mwitaa hiarorave tiqatama aatu hiante.

²¹Timotio, nte Kotira vuqaavata, Iesusira vuqaavata nyaamwunyaahua suqaavata, variqanama nte iara kepukyaqama kyena tiqanama: Nte i timwa mwu quara mwaa nraakye qora timwa nyiqi viqara hia vaisi mpora ntena nramwunaave timwa kyera mwivavata qihaakyama kye qua tira, mpo mwatanaahuavata kepukyaqama kyera qua qiante. E ena nramwunaahuaravata mpo nramwunaahuaravata kuua qarama kyera qua qiante.

²²Hia paparuqama kyera ena kyauqu vaisiqaa vateqara mwia nronraqama kyairaro Kotira kyaiqa varaari. E mwitaa hiraro mwi vaisiva hia kyuqema kyero Kotira kyaiqa varairaro iqaavata qua vahiankyora. Mpohua qora kyaiqavanto ivata tu varaankyo tira, e kyuqe kyaiqa nraahu varaqira quante.

²³Hia qumina nramanri nraahu nramwaqira quante. Airi enta i nriqa virara tira, e uaini pataqiani nranra hiraro i vikyokyavanto qio vahiyari.

²⁴Mpo hia vaisihua qoqaa variqata qora kyaiqa uti variavaro qamwanrama kyero mwihuaqaa ko vahira. Mpo hia vaisihua uqeta variqata qora kyaiqa uti variavaro mwihua qora kyaiqa mwiva nraakiarama qovara hiananro. ²⁵Mwia votima kyero nraakye qoravanto kyuqe kyaiqa vare variava qoqaama vahiho. Uqeta variqaro kyuqe kyaiqa vare vari-

ariva variraro mwia kyuqe kyaiqavanto nraakiara qoqaama vahiananro.

Rupatovata variqata mpohuaqaa qumina kyaiqa varo nraakye qorahua tura

6 Nte nkyi rupa taavata mpohuani kyaiqa vareqata hia kyoqaa varaa nraakye qorahua tirera. Nkye variqata nkyitaqaa ntaqikyiani vaisirara kyuqe qua nraahu timwaqi viqata mwia qua nraahu riemwaqi quata. Nkye mwitaa-maqi vivaro mpovanto hiam qio Kotirara uaqia hi quara qiananro. Mpovanto hiam qio tiri mwaanra quara uaqia hi quarave qiananro.

²Nkyi rupa taari nraakye qorahua varivaro nkyiqaa ntaqikyari vaisiva, mwivavata Iesusira nraakiara varirera, nkye mwi vaisirara tiri tiqata vakyaama variho qiata. Nkye mwia qua raaqutevora. Mwi vaisiva nkyi sata sakyaa varirata nkye kyuqema kye mwia qua riegata mwia kyaiqa vara mwataata. Mwi vaisivavata Iesusirara qutaave timwa kyero Kotirara mwutukya vahirara tita, nkye kyuqema kye mwia kyaiqa vareqata mwia kyaahaqamaqita quata. Timotio, e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante.

Unra qua mwaanra ti vaisihua tura

³Vaisi mpovanto nri ntero tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qutaa qua tura qaqira kyero, mwiva tire riemwaqi vi varuna quara qaqira kyero mpo qua mwaanra tirera, ⁴mwi vaisiva nai nruturara nraahu rie vari vaisiva variqarora tiro, mwiva hia mwaanra okyara ntapihiari vaisivama variananro. Mwitaa hi vaisihua varivaro inronra quave antua quave tiva nraahuma mwihua su nyaa-toqi vahiananro. Mwihua mwi quara ti variavata mwia kyaara nraakye qoravanto mpohua vikyokya uaqia hirata

variqata inronra hiqata varivara. Mwi quara kyaara mwihua nanrianra nanrianra qora qua tivara. Nraakye qora nanrianra nanrianra qora su nyaato riegata varivara.

⁵Nraakye qoravanto uaqia hi qua mwaanranra nraahu riegata hia su nyaatoqi ntapihirata mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta munimave, mpo inraikya vararera nraahuma uti varivara. Mwihua tiqata, Kyai Kotira vataqi quana aanranraqatai munimave mpo inraikya mpo inraikya varaare, ti varivara.

⁶Vaisivanto Kotiva mwiani inraikyarara qiove timwa kyero qamwatairera, qutaama mwiva airi inraikya mwia vatero kyuqema kyero variariva variananro.

⁷Tiri mwatani mwatatai entaraqaa tire qovarama vita hia mpo inraikyavata vare nrunanra. Tire qutu vita nanra inraikyavatave vare quanana? Hiama qio tire mpo inraikyavata vare quanana.

⁸Mwianra riegama tire taqaararo kyarave tuavaaqave qio vahiraqe tire kyuqemave timwa kye tire qio varuro qiaa.

⁹Munimave, airi inraikyave, vararera uti variahua variavaro mwi inraikyava mwihua vara qora kyaiqaqi kyaihata nkyiari kyakya hira mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi vita uro uaqiama kye variqi vita raupirima quara.

¹⁰Nraakye qora munimanra nraahu mwutukya ntiyata mwianra nraahu riemwaqi vi variara mwia kyaarama ekyaa mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqava qovara hi variro. Nte taqauqata vaisi mponramwuvanto munimanra mpoqama kye mwutukya ntiyata mwihua Iesusira qua qaqira kyeta variqi vita mwiaqaatai mwihua mwutukyavanto uaqia ihata variara.

Poruva Timotirara mwitaa mwitaama kyera variqira quante tura

¹¹Qio Timotio, e Kotiranivanto variananranra tira, ekyaa qora kyaiqa mwia nraatu ntuvaihaa vira uro nyianrato variante. E avuqavu vahiani okyarara riemwaqira quante. Kotira aanraqaa nraahu nrohianta. Iesusirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Hia qamwanrama kyero pupohairara kepukyaqama kyera variqira quante. Nraakye qorara qihaakyamaqira quante.

¹²Vaisivanto mpo inraikya vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kyemaqi viqata hiantaantema kyera evata hianteqara uaqia hi kyaiqara qaqira kyera nte ekyaa enta qati variqi virerave timwa kyeqara Iesusirara riegarama variqira quante. E mwitaama kyera variqira quante tiro, Kotiva i nraanrama taira. Kotiva i nraanrama taihara e airi nraakye qora suqaa variqara nte Kotira aanraqaa nraahu virerave qianana.

¹³Kotiva variharora tiroma, ekyaa inraikyavanto qati vahihiro viro. Qio nte Kotira mwia vuqaa variqanama iara mwaa quara riemwaqira quantema tuqo. Iesusi Karaisiva Pontiaasi Pairaativa huraa variqaro kyuqema kyero mwia timwa mwunra. Qio nte Iesusi Karaisira nai mwia vuqaavata variqanama mwaa quara riemwaqira quantema tuqo:

¹⁴Nte Kotira qua i mwu quaraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira viraro hia api qua inaqaaavata mwiaqaavata vataivaro kyuqema kyero vahirara ntaqikyiqira viraro ekyaa entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qovara hiari.

¹⁵Nraakiara Kotiva timwa taani entaraqaa Iesusi Karaisiva qovara hirata ekyaa mwia taqevara. Kyuqema varia okyarava Kotiraqima vahiho. Mwiva

nraahu ekyaa inraikya ntaqikyari vari-vama variro. Mpohua mpohua vun-yaahuave, nronravantove, variavaro Kotiva ekyaa mwihua nraatara kyero mwihua vuni varivama variro.

¹⁶Mwiva nraahu ekyaa enta qati variqiro vi variva. Mwiva omwa nronravanto ite variraqi variharo hiamaisi mpovanto Kotiva hinani quariva vahi-ro. Hiamaisi mpokuvanto Kotira taqaiva variro. Hiamaisi mpovanto mwia taqaarivavata variananro. Mwiva ekyaa enta kepukyavanto variqiro quaninranra tita, varaivaqe mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaama tuqo.

Airi inraikya vataahua tukyama kyeta mpohuavata nyiate tura

¹⁷Mwaa mwataraqaa airi inraikya vataahua e timwa nyinrata mwihua hia nkyiari nyutu tuaahereqata tire nronra nraakye qorave qiate. Mwihuara hia nkyetani quaahaqa vahiani inraikyarara nronraqama kye riaraitita, Kotirara nraahu nronraqama kye riemwaqita quate qiante. Tiriara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva qihaakyama kyeqaro ekyaa inraikya naini vahi inraikyara tiri timwi varira.

¹⁸E airi inraikya vataahuara kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi

quate qiante. E mwihuara nkyeta hi inraikyara qihaakyama kye tukyama kyeqa mpohuavata nyiate qiante.

¹⁹Mwihua mwitaamaqi vivaro nraakiara nyaamwuni mwihua kyoqaa kyuqema kyero kepukyaqama kyero vahiananro. Mwihua mwiaqaatai qutaqaama kye qati variqi vi okyarara vareta qati variqi vivara.

Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikyante tura

²⁰Timotio, Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikyari viqara mwi kyaiqara varaqira quante.

Mpohia vaisihua hia Kotira qua ntapihi kye riaraitita, mwihua nkyiari riemwa kyeta tire mwaanra qua okyara ntapihura huave timwa kyeta api qua ti variara. E mwi quara ti varihua mwoqa nyiante.

²¹Mpo hia nraakye qorahua, mwihua quara qutaa qua okyarave timwa kyeta mwihua Kotira aanra qaqira kyeta apiqama kye uaqia hi aanranraqaa nrohi variara.

Kotiva nkyi kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

2 TIMOTI

*Poruva Timotirani nraakiaraa
qara vara kyora*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro qaiqaa qara mwaa ntumwa tora. Mwi entara Porura ru kyeve qaumaqa huvaro Poruva mwianra rieqaro Timotira qua mwaaanra mwinro tiqaro, Kyuqema kyera Karaisira qua riemwaqira quante, tiqaro qara mwaa ntumwa tora.

1 Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa tihana nte nronraqama vina Iesusi Karaisira qua timwa nyi varuvama varina. Tire Iesusi Karaisiravata variqi quanranra Kotiva kyauqu nriqiqa vateqaro timwa tai quara, nte mwi quara nraakye qora timwa nyi varuva.

²Nte i Timotirara ni maaqu kyuqevavema tuqo. Kotiva tiri tiqovavata, Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisivantovata, i kyuqema mwateta iara po kye timwa mwataivaro i mwutukyaqitairo qihaakya hi varirara variante.

Tire hia Karaisira quara kyauruare tura

³Nte Kotirara kyuqeve timwaqi viqana ntena haivaqahua huntama kyena Kotira kyaiqa varaqi vi varura. Nte Kotira kyaiqa vareqana ntapihi kyena varaurara tina, nte qua tuqaro hia ni no muaanra ntaihana vutu kyena tura. Nte mwitaamaqi viqana nte entaqivata iheravata Kotiva i kyaahaqa hiarive tina, mwianra aakyara ntamwaqina vura.

⁴I vuqitairo nruqunru tumunranra nte qati nraahu rie varuqo. Ni mutukya-vanto kyuqevavema hiarive tina, i taqaataa ihana varuqo.

⁵E hia unraqama kyera Kotirara rieqara mwia aanraqaa quanranra nte mwia ntapihima kyena. I taatova Roisivavata, i nrova Iunisivavata, Kotira aanraqaa vuntema kyera evata vi vari-ananra nte ntapihi kyauqo.

⁶Mwianra rieqanama haaru nte iqaa kyauqu vataavaro Kotiva mwi entara nai kepukya mpo i mwunra, e mwia taunru kyerorave tuqo. Vaisivanto qia vuata kyaiharo auru vintema kyera e Kotiva nai kepukya mpo i mwinra hia qumina tutaraitira, tuqara kyera mwia kepukyaqama kye tintera Kotira kyaiqa varaqira quante.

⁷Hia tiriara mwihua aatu hiate tiro, Kotiva nai mwanraqura timwinra. Qaqao, Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia mwanraquravanto tiri kyaahaqa hi varihata mwiaqaatai tire kepukyaqama kye variqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vaihata tire kyuqema kye teta mwamwantaqaa ntaqikyiqi vunana.

⁸Mwianra rieqarama hia kyauriqara tiri vunyaa vaisiara nraakye qora timwa nyiqira quante. Nte Karaisira qua timwa nyunra mwia kyaara ni rupa kyaavana karavuqi varura, hia mwianravata ri-airaro i kyaurirara variante. E hia kyauriraitira, ni nraantantera tiri vunyaa vaisi quarave tira i uaqiama mwate varivara e muaanra varenanranra hia nronraqama kyera riemwaqira quante. E mwitaamaqira viraro Kotiva i kyaahaqa hiqaro i kepukyaqama mwatairara e qioma variqira vinana.

⁹Kotiva tiri huvantu timwa tero tiriara ni nraakye qora variate tiro, tiri tinraanrama taira. Hia tire kyuqevavema kyaiqa vara mwataunanranra riero tiri tinraanrama taira. Mwiva nai nte mwitaa hirerave timwa kyero qati tiri kyuqema timwa taira. Hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Nraakiara nte Iesusi Karaisira kyaiqara

rieqana nraakye qora kyuqema nyatarerave, timwa kyero terama tero varura.

¹⁰Kotiva mwitaa timwa kyero variharo mwaa entara Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva mwatani qovarama virara tita, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra ntapihi kye riaunanra. Karaisiva qovarama viro ekyara qutu vi okyarara mwia kepukya nteqa kyairara tita, tire Karaisira mwakyaakya kyuqera riemwaqi viqata tirevata qioma ekyaa enta qati variqi quanana.

¹¹Kyuqe mwakyaakya mwia timwa nyianrive tiro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi viqana qua okyaravata mwihua timwa nyi varura.

¹²Nte mwi quara timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte muaanra vare variqana nte hia nronraqama kye mwianra riena kyauriraitina, nte mwiaqaa vuntu vina varu vaisira Iesusira okyara ntapihi kyauvara tina, nte mwutukya qihaakyama kyena tiqana, Mwiva qioma ni kyaiqa mpitairaqaa ntaqikyiqiro viraro ekyara enta qovara hiananrove, ti varura.

¹³Nte qutaa qua i timwa mwunra rieqarama mwi quara nraahu tuqara tuta nraakye qora timwa nyiqinra quante. Mwi quara rieqarama Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqi viqarama mpohuara mwutukya vahirara variqira quante.

¹⁴Vaisivanto kyuqe inraikyaqaa ntaqikyintema kyera e Karaisira qua nte i timwa mwunraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira quante. Kotira mwanraquravanto tiriqi variva i kyaahaqa hi varirara e mwi quaraqaa ntaqikyiqira quante.

¹⁵Nte Esiaani nrohi varuqata ekyaa vaisivata, Pikeraasivavata, Hemokenaa-

sivavata, ni qaqira kyeta quara e mwia ntapihi kyaananra.

¹⁶Ni karavuqi kyeta seniqo rupa taavana varuqaro Onesiporaasiva hia mwianra kyauriraitiro, mpo hira mwiqi nrumu ni kyuqema matairara tina, nte Kotirara aakyara nteqana mwi vaisiravata, mwia nraamwuqi variahuavata, kyuqema kyera po kye timwa nyataan-tema tuqo.

¹⁷Mwi vaisiva hia ni rupa taarara nronraqama kyero riaraitiro, Romiqi uro ntero ni piriara puamaaqiro viro uro ni puama kyaira. ¹⁸Qio tiri vunyaa vaisivanto ekyara entaqaa mwianra po kye timwa mwataanaro. Nte Epe-saasiqi variavaro mwi vaisiva kyuqema kyero ni kyaahaqa hura, mwiavata e ntapihianra.

Ntaqi vari vaisira kyuqera votima kyera variqira quante tura

2 Timotio, ni maaquo, Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa te varirara tira, e kepukyaqamaqira quante. ²Nte nraakye qora airi suqaa variqana timwa nyu quara e riaananra, mwi quara Kotira aanraqaa kyuqema kyeta nrohi vaisihua timwa nyinrata mwihua mwi quaraqaa kyuqema kye ntaqikyiqi viqata mpohuavata timwa nyiqi quata.

³E Iesusi Karaisira nraaqiara variqara ntaqi vaisira kyuqera votima kyera variqarama hia tiri uaqiama timwa terara nronraqama kyera riaraitira, tiri nraantantamwa kyera muaanra vareqarama kepukyaqama kyera variqira quante. ⁴Ntaqi vaisiva variqaro naiqaa ntaqikyivi vaisira qamwata mwatarero uti variqaro mwiva hia mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqiro viraitiro, mwiva ntaqi kyaiqara nraahu varaqiro vi varira.

⁵Mpo inraikya vararerata hianta huaqitairo mpovanto hianta okyarara timwa taani quara hia riaraitiro, nai riemwa kyero mpo aanraqaa

quariva hiama qio kyoqaa varaananno.
⁶Vaisivanto toqaamwuu tu kyero kyaiqa varaqi viro kyara vara tutaariva, mwiva nraantema kyara nraananro.

⁷Tiri vunyaa vaisivanto i kyaahaqa hirara e ekyaa qua okyara qio ntapihi kyera rienanranra tira, e nte tu quarara nraato tuqira quante.

⁸Nte Karaisira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqina vu quara nraahu riemwaqira quante. Iesusi Karaisiva Ntevitira okyara kuaa okyara varuva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurama. Nte mwi vaisira qua timwa nyiqi vi varurama.

⁹Nte timwa nyiqi vuqata mwi quara kyaara ni uaqiama mateta antua utuahua rupa taantema kyeta ni seniyo rupa taara. Mwihua ni nraahu qio rupa teta Kotira qua hia qio rupa tevara.

¹⁰Mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte hia mwianra nronraqama kyena riauqo. Nte Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara riekana qioma nte muaanra mwia varaaninra. Mwihua-vata Karaisira qua riaivaro Kotiva mwihua sitairata ekyaa enta Kotiravata qati variqi quate tinama, nte ekyaa muaanra mwianra hia nronraqama kye riaraitina, variqi vura.

¹¹Mwaa quarara qutaa quave qiarara tira, evata riemwaqira quante:

Tire Karaisiravata qutu quarahua variarera,
 tire qioma nraakiara mwiavata qati variqi quananrave.

¹²Tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi

quarera, tire Karaisira vatama kye variqata ntaqikyiqita quananrave.
 Tire Karaisira mwoqa mwianrenra, mwivavata tiri mwoqa timwiananrove.

¹³Tire mwia qua riemwaqita virerave timwa kyeta

qaqira kyaarera, mwiva nai timwa taani quara

hia qaqira kyaraitiro, qati nraahuma mwi quara riemwaqiro quananrove.
 Mwiva hia nai timwa taani quara qaqira kyero

mpo qua mwia mwoqaqaa qiananrove.

Kotira kyaiqa kepukyaqama kyera varaqira quante tura

¹⁴Ekyaa mwi quara tura qaiqaavata qaiqaavata nraakye qora timwa nyiqira quante. E Kotira vuqaa variqara nraakye qora timwa nyiqanrama hia qumina mpo qua mpo qua kyaara inronra hiqata variate qiante. Inronra hi quava hia nraakye qora kyaahaqa hiananro. Mwi quava mwihua vara raupirimama kyaananro.

¹⁵Kotiva iara kyaiqa vaisi kyuqevave qiarive tira, mwia kyaiqa nraahu kyuqema kyera varaqira quante. E tiqara, Mwiva ni kyaiqa tukyama kye taqairaqe hia kyaurirerave, timwa kyeqarama mwia kyaiqa varaqira quante. Kotira qua qutaa qua ntapihi kyera nraakye qora timwa nyiqira quante.

¹⁶Vaisivanto hia Kotirara riaraitiro, qumina qua nraahu riemwaqi viqaro inronra qua qiani vaisira mwoqa mwiente. Mwi quava vaisi vara kyairaro Kotira aanra qaqira kyero mpo aanra uaqia hianinraqama quananro.

¹⁷Mwi quava tauma rumpuara uaqia hiva vaisi mwamwanta nre varira voti hira. Haimeniaasivavata Pairitaasivavata mwi quara timwa nyiahua variara.

¹⁸Mwitanahua qutaa aanra qaqira kyeta tuqasaavi api qua tiqata, Ekyaa nraakye qora qutu viraqitai qaiqaa qati sivi entarara vaakya qovarama viro taiqama viho, ti variavata Iesusira nraaqiara mpo hiahua mwitanahua quara qutaave timwaqi vita mwia kyaara mwihua uaqiama quara.

¹⁹Qio paatiharo mwataqi kyatari rataintema kyero Kotiva nai qua paatiharo rataira. Mwiaqaa qara ntumwa taiva mwitaama tiro:

Nronravanto nainive ti nraakye qorahua ntapihi kyairavema, tiro.

Qara mpovanto tiqaro:

Nronravanto niqaa ntaqikiyi varivave qiariva, mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara qaqira kyero kyuqema kyero variqi quarive, tira.

²⁰ Nraamwu nronraqi taanu mpo qara mpo qara hiva vahira. Mpo hiva nronra munima kyeqata utu taava korive, munimave, mwi inraikyaraqo utu taava vaiharo mpo hiva kyatarive, aatapaive, mwiaqo utu taava vahira. Mpo hi taanunraqaa nronra entaqaa nraavata mpo hiraqaa qumina entaqaa nraanra.

²¹ Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variva, mwi vaisiva taanu kyuqeraqaa nronra ihera nraahu vara kyeqaro nrai taanunra votima kyero variananro. Tiri nronravanto mwi vaisira vita kyero qioma mwiva ni kyaiqa nronra kyaiqa varaananrove qiananro. Tiri nronravanto mwi vaisirara hia qumina kyaiqa vararaitiro, ni kyaiqa nraahu varaqiro quanantrovema qiananro.

²² Qumwanraa vaisive, qaraakya vaisive, variqata api nkyiari mwamwanta kyakya hira qora kyaiqa varaataa hira qaqira mwoqa tukyera ntapihi kyera variqira quante. E Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Mwaateraqaama kyera variqira quante. Mwitaamaqira viqarama mpo ihua qutaqama kyero Karaisiva tiriqaa ntaqikiyi varivave tihuavata variqira quante.

²³ Qua uaqia hianinra tiqata inronra hivara e hia mwihua kyapata variqira quante. Mwihua mwitaa timwaqi viraqaatairo ntaqira inraikyavanto nraahuma qovara hiananro.

²⁴ Karaisira kyaiqa vaisivanto hiamu mpohuavata ntaqiro inronramaqiro

quananro. Mwiva mwihua mwutukya vara qihaakyama kyero kyuqeraqama vataqiro quananro. Mwiva kyuqema kyero raraqa taaninra vara mwataniqama kyero ntapihi kyero qua okyara timwa nyiqiro quananro.

²⁵ Mwiva quara qumina quave timwa kye hia riehua qihaakyama kye timwa nyiqi viro avuqavu hiari. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qua hia riehua kyaahaqa hirera, mwihua mwi vaisira quara qutaave timwa kyeta unra qua qaqira kyeta Karaisira quara qutaavema tivara. ²⁶ Vaaravanto aasau tutaintema kyero Saataaniva mwi vaisihua tutaihata mwihua mwia qua nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua su nyaato ntapihi virata ntapihi riaivera, mwihua Kotira qua riemwaqi vivara.

Poruva ekyaara entanramwuanra tura

3 E mwaa quara riaante. Ekyaara enta qaumaqa hianinraqa nraakye qora uaqiama kye variqata nronraqama kye muaanra vahianinraqi varivara.

² Mwi entara vaisivanto nkyiariara nraahu riemwaqita vivara. Mwihua munimanra nraahu nronraqama kye rieqata mwia varehua nraahu kyaiqa utuqita vivara. Mwihua nkyiari mwahuta tita nkyiari nyutu nraahu tuaaheraqi vivara. Mwihua mpohuara uaqia hi quara nraahu timwaqi vivara. Mwihua nkyiari nyohua sohua qua raaqu tevara. Mpohua mpo inraikya nyivatave, kyaahaqa hivatave, hiamu kyuqevavata tivara. Mwihua hia Kotira kyaiqarave Kotiva hi inraikyarara riaraitita, apiqama kye variqi vivara.

³ Mwihua hia mpohuara mwutukya vahirata variqi vivara. Mwihua hia mpohuara po tita mpohuara kyuqe hivara. Mpohua nyutu vara mwataniqa hiqata unra qua tiqata varivara. Mwihua hiamu qio nkyiari nyamwantaqaa kyuqema

kye ntaqikyivara. Mwihua qamwan-rama kyeta hena vaisi rukye toqa ntu-pepaa hirera nraahu utivara. Mwihua kyuqe okyarara hia mwutukya vahirata varivara.

⁴Utaruara rieqata nramwutaa kyauquqi mwihua nkyiari nramwu-naahua sitaqita uro kyevara. Mwihua paparuqama kyeqa api kyaiqa varevara. Mwihua nkyiari mwahuta tiqata tire nronra vaisi varuroma tivara. Mwihua nkyiari qamwaterara nraahu rieqata hiam Kotirara nronraqama kye rievvara.

⁵Mwihua nraakye qora suqaa nro-hiqata nkyiari nroqitai tiqata, Tire Kotira vataqi vi varuro, timwa kyeta mwihua nkyiari su nyaatoqitai tiqata, Hiam Kotiva tiri qio kyaahaqa hi-ananrove, tivara. Nraakiara mwitaa hi vaisihua qovarama vivara e mwihua nyaatu aatu hiqara hia mwihua nraaqani quante.

⁶Mwitaa hia vaisihua hia kyuqe vu nraato vahi nraakyehuara tiri qua riemwaqi quate tita, mwihua mpo nraamwu mpo nraamwuqi vi variara. Mwi nraakyehua nkyiari qora kyaiqaqara nronra muaanra vareta nkyiari mwamwanta kyakya hira vataqi viqata mwi aanranraqaave mpo aanraqaave quananrave ti varia nraakyehua variara. ⁷Mwihua mpo qua mpo qua ntapihiare tiqatavata hia Kotira qua qutaa qua okyara ntapihi kye riaara.

⁸Haaru Mosesiva varu entara vaisi-tana Ianisikya Iampirisikya Mosesira nramwutaaq huntama kyeta mwaa en-tara mwi vaisihua Kotira qua qutaa qua okyarara nramwutaaq hiqata vari-vara. Mwi vaisihua variavaro mwihua su nyaatovanto apiqama vihata mwihua unra tiqata, Tire qioma Kotira aanraqaa vi varuro, ti variara.

⁹Qio mwihua mwitaamaqi viqata hia qioqama kye variqi vivara.

Haaru nraakye qoravanto Ianisikya Iampirisikya api okyara qovarama kye taqontema kyetama nraakye qoravanto mwi vaisihua okyara qumina unra okyara qovarama kye tagevara.

Poruva Timotirara Kotira qua kepukyaqama kye tutaante tura

¹⁰E nivatama kyera variqara nte nraakye qora timwa nyu quara ntapihi kyera riaananra. Nte nrohina varura ekyaa ni okyara ntapihi kyaananra. Nte Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vurarave, ni pikyokyaqitairo hia raraqa taihana nte tirema variqana kyuqema kye vaisi kyaahaqa hi varurarave, nte mpohuara mwutukya vaihana varurarave, e ekyaa mwi inraikyara ntapihi kyaananra. Hia nte qoriri hiraitina kepukyaqama kye variqi vurarave, ¹¹mpo hiahua ni uaqiama mataavana toqaamwu tu kyeqana variqi vurarave, nte atura ntiqana variqina vurarave, mwiavata ntapihi kyaananra. Nte Antiokinive, Aikoniaminive, Risitaraanive, mwi mwatukyara mwinramwunraqi variqi vi variavata mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvana nte nriqa vu inraikyara varaavara e mwiavata ntapihi kyaananra. Mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvaro tiri vunyaa vaisivanto mwihuaqitairo ni vaitutuma kyero ni vara qatinani kyora.

¹²Ekyaa nraakye qora Iesusi Karaisir-avata variqata Kotira aanraqaa vir-era ihua varivata mwata mwaaqaanaa nraakye qoravanto hiam mwihua ege-vara. Mwihua ri ntuquti hivata nriqa vira inraikya vareqatama varivara.

¹³Uaqia hi kyaiqara uti varihuave, Kotira kyaiqa unraqama kyeqa vare var-ihuave, mwihua uaqia hi kyaiqara utiva mpoqiavata nritarero nronraqama kyero vahiananro. Mwihua mpohua unra utu

nyataivata mwihua nkyiari unra utu nyatevara.

¹⁴Qio e hia mwitaa tiraitira, mwaanra qua riekara mwi quarara qutaave qiananra mwianra nraahu riemwaqira quante. Tire mwi quara i timwa mwunanranra tira, e tiri okyaravata ntapihi kyaanranra. ¹⁵E pataru variqara Kotira mpukuqi qara ntumwa tai quara riemwaqira quanranra. Mwi quava i kyaahaqa iharo i vu nraatovanto ntapihi paahima vihara e Iesusi Karaisirara qutaave qiananranra tiro, Kotiva i huvantu kyero qioma i vitaananro.

¹⁶Ekyaa Kotira mpukuqi vahi quara Kotira mwanraquravanto vaisi kyaahaqa hi varihata qara ntumwa taara. Mwi quava nraakye qora kyaahaqa hiari quavama vahiho. Mwi quaraqaatairoma vaisivanto qutaa qua okyara qio ntapihiananro. Mwi quaraqaatairoma vaisivanto nai uaqia hi kyaiqara utuaninra vu nraato ntapihiraro ntapihi kyero riananro. Mwi quaraqaatairoma kyuqe aanraqaa nrohiani okyarara qio ntapihiananro. Mwi quava nraakye qora kyaaahaqa hi variratama mwihua ntapihi kye variqi vivara.

¹⁷Mwi quava mwitaama vahirara tiro, Kotira kyaiqa vaisivanto Kotira mpukuqi vahi quara riemwaqiro viro mwiaqaatairo tera taarama kye variqaro qioma kyuqe kyaiqa varaqiro quanranro.

Kepukyaqama kyera Karaisira qua timwaqira quante tura

4 Nte Kotira vuqaavata, Karaisira vuqaavata, variqana qua i timwa mwirinranra. Iesusi Karaisiva nraakiara qutu vihuavata, qati varihuavata, tukya hiananro. Mwiva nraakiara vunyaa vaisivanto variqaro ekyaa nraakye qoraqaa ntaqikyiariva tumuananro. Mwianra rieqanama nte i qua mwiqana mwitaama tina:

²Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqira quante. Nraakye qoravanto tera hita qamwate entarave, hia qamwate entarave, qati nraahu mwi quara timwa nyiqira quante. Kepukyaqama kyera qua timwa nyiqira virata mwihua mwi quarara qutaave qiata. Mwihua qora aanra nrohira mwi inraikyara qoqaa timwa nyiqira virata mwihua mwi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa quate. Mwi quara hia paparuqama kyera timwa nyinraitira, qakyoma kyera ntapihi paahima kyera timwa nyiqira quante.

³Mpo enta nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto hia qutaa qua riarera utivara. Mwihua nkyiari riaataa hiani quara, mwia nraahu riarera uti variqata api okyarara nraahu ti vaisihua sita kye vateta tiqata, Tiri rie nraahu variataa hiraqe riekata qamwate variana quara nraahu timwa timwiqi quatemala, tivara.

⁴Mwihua qutaa qua mwoqa mwita uri quave, haaru varuhua qua nraahu riaataa hiratama riekata varivara.

⁵Mwihua mwitaamaqi vi varivara e hia mwitaa hiraitira, i vu nraatovanto kyuqema vahirara variqira quante. I uaqiama mwataivara e nriqa vi inraikyara vareqara kepukyaqama kyera variqira quante. Karaisira qua timwaqira quante. Kotiva i mwitai kyaiqara varaqira quante.

Nte qutuani entava qaumatoma vaiho tura

⁶Kotira kyaiqa vareqaro uaini ekyaa rauru kyaintema kyero qaumama ni nraanrevata rauriraqe taiqaaninra. Pataqia vari kyena mwaa mwataraqaatai taiqena quaninra.

⁷Nte mwatani variqana mpo inraikyara vararera hiantantema kye hiantamwaqi vina uro aanra mwia taiqa kyauqo. Nte Karaisira qua kepukyaqama kye tuqina vi varura.

⁸Nte kyuqema kye hianteqana aanra mwia taiqa kyaaurara tina, nte mwia qiata kyoqaa varaaninra mwia vekya nraahuma varuqo. Nronravanto ekyaa nraakye qora ntapihi kyeqaro tukya hi variva, mwiva ekyaa entaqaa variqaro ni kyoqaa mpiqaroma nianra e ntapihi kyera nrohi variaravavema qiananro. Mwiva hia nianra nraahu mwi quara qiananro. Ekyaa nraakye qoravanto mwiva qaiqaa qovara hiani entara mwia vekya varihuavata varivaro mwiva mwihuaravatama mwi quara qiananro.

Poruva ekyaa qua tura

⁹E ni taqera aanrava vahirara qamwanrama nrumu ni taqaante.

¹⁰Ntimaasiva mwaa mwataraqaa vahi inraikyarara mpoqama kyero mwutukya nti variharo ni qaqira kyero Tesaron-aikaani vura. Kereseniva Karesiaani viharo Taitaasiva Ntarimesiaani viharo ¹¹Rukuva kuaikuvantoma nivata variro. E mwaini nrinrenra hira Maakiravata vitera nriante. Mwiva kyuqema kyero ni kyaahaqa hi varihana kyaiqa varaura.

¹²Nte Tikikaasira titauqaro Epesaasini virama.

¹³E mwaini nrinrenra hira ni vaaqatua Toroaasini Kapaasira nraamwuqi kyaura mwiavata varaqira nrumu mpiante. Mpukuvata varaqira nrumu mpiante. Mpuku mponramwu aasau pahiqo utu taira mwianra nronraqama kye riemwaqi virama varaqira nrumu mpiante.

¹⁴Arekisantaava qainiqotairo mpo inraikya mpo inraikya uti variva nronraqama kyero ni uaqiama mataira. Mwianra rieqaro tiri vunyaa vaisivanto nai kyoqaa mwiananro.

¹⁵Evata mwi vaisirara rauriqara variante. Tire nraakye qora timwa nyuna quara mwiva qutaaqama kyero mwi quara nramwutaaqa hi varira.

¹⁶Vuni niqaa qua vatovana ko ti variavaro hia mpovanto nivata variro ni kyaahaqa hura. Ekyaa ni qaqira kyeta vuvana nte ntenanraa variqana ntena vaitutu hiavara. Qio nte Kotirara aak-yara nteqanama mwitaa hia vaisihua hia mpo qara hianta tura.

¹⁷Nte ntenanraa ko ti variavaro tiri vunyaa vaisi mwiva nraahu nivatama kye variqaro ni kepukyaqama matovana nte Karaisira qua ekyaa mpo mwatanaa mwihua timwa nyiavata mwihua ni qua riora. Tiri vunyaa vaisivanto qaakyau vairi raioni nroqitairo ni vaitutuma kyora.

¹⁸Uaqia hi kyaiqava ni nraatara kyaankyo tiro, tiri vunyaa vaisivanto ni vaitutumaqi variro ni pitaqi uro nyaamwuni nai mwatukyaqi naivatama kye variarive tiro, ni uro kyaananro. Mwiva kepukyavanto varirara tita, mwia nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqi quata. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaa qua tura

¹⁹Nte Pirisiraaravata Akuiaraaravata qua mwantauqo. Onesiporaasiravata mwia nraamwuqi variahuavata nte qua mwantauqo.

²⁰Irasitasiva Korintiqi nraahu viharo Toropimasira nriqa vihananra tina, nte Mairitaasini mwia kyaura.

²¹Ni taqarerara toqa vaururu tuani entara nrinronra. E nrinra aanrava qio vahirara, vuhaaninraqaa qamwanrama kyera nrumu ni taqaante.

Iuvuraasivavata, Piutenisivavata, Rainasivavata, Kirotiavavata, ekyaa tiri tiqata vakyaa hini mwihuavata, nkyi qua mwantaavo.

²²Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva i mwutukyaqi variari. Kotiva nkyi ekyaa kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

TAITAASI

Poruva Taitaasirani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora.

Taitaasiva hia lutaai vaisi nai mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaragama viro varuvaro Poruva mwianra mwataama kyera nraakye qora Kotira aanra nyaamwutaante tiqaro Taitaasirani qara ntumwa tora.

1 Nte Poruva Kotira kyaiqa vaisi varuvama. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua timwa nyiqi vi varuvama varina.

Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua Karaisirara kepukyaqama kye variqi viqata qutaa qua okyara riemwaqi quate tiro, Kotiva ni titairave.

² Kotiva hia unra qua ti variva haaru hia mwaa mwatara ututo entaraqaa nai kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Ntena kyaama taani nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave, tura. Mwianra riekqanama nte nraakye qora timwa nyiqanama, Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatama mwi entara vekya variqi quate, ti varurave.

³ Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero variqi vuvaro nai timwa to entaraqaa Iesusi Karaisiva tumu ntero Kotira qua qaraakya qua qovarama kyora. Mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante tiro, Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

⁴ Taitaasio, nte mwaa quara inima qara ntumwa tena. Tiretana Karaisira qua kuua qua nraahu

riemwaqi vi varunanranra tina, nte iara ni mwaaquve turave. Kotiva tiri tiqovavata Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqa hiarivavata i kyuqema mwataivaro i mwutukyaqitairo qihaakya hi varirara variana.

Mwaa quara riekara vaisi nronraqama kyairata Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiate tura

⁵ Iara nte hia taiqa kyaani kyaiqara ntapihi kyera taiqa kyera mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaira vaisi nronraqama kyairata Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqi quate tina, nte Kiritini i kyena nrunrave. Qio nte mwini variqana i timwa mwiaa quara riemwa taante. ⁶ E vaisi nronraqama kyarera hira mwataama variani vaisira nronraqama kyaante:

Mwi vaisiva varirata nraakye qoravanto hia mwianra uaqia hi kyaiqara utiho timwa kye mwiaqaa qua vatevama variari.

Mwi vaisiva nraakye kuua varataari-vama variari.

Mwi vaisira nraaqiaravantovata Karaisira qua riemwaqi viqata mwihuavata hia api aanra nrohiraitita, nkyiari nyohua sohua qua nraahuma riemwaqi quata.

⁷ Mwi vaisiva Kotira kyaiqaaqaa ntaqikyiqiro quaninranra tiro, qora kyaiqa varaani quava hia mwiaqaa vahiri.

Mwi vaisiva hia nai quara nraahu kyuqerave timwaqiro quari.

Mwi vaisiva hia qamwanrama kyeqaro raraqa taariva variari.

Mwi vaisiva hia nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari.

Hia mwi vaisira raraqa tairaro qamwanrama kyeqaro mpohua ntuqutuariva variari.

Hia munimanra mpoqiavata mwutukya ntuari vaisiva variari.

⁸ Mwi vaisiva nyianrasai nrihua kyarave qiatomwave nyianrivama variari. Mwiva kyuqe okyarara mwutukya vahiarivama variari.

Mwi vaisiva naiqa kyuqema kye ntaqikyiarivama variari.

Mwiva avuqavuma kyero nrohiari vaisivama variari.

Mwiva kyotataqama kye variari.

Mwiva nai kyaiqa vutu nteqaro varaari vaisivama variari.

⁹ Qutaa qua mwia timwa mwia quara mwi vaisiva tuqara kyero tutaari vaisivama variari.

Mwiva mwitaa hiari vaisiva variqaro qioma mpohuavata kyaahaqama nyataari.

Mwiva mwitaamaqiro viqaro api qua ti vaisihua quavata

nraatara kyairata mwihua nkyiari api qua ntapihi kyaata.

Mwaanra apiqama kye ti vaisihuara rauriqara variante tura

¹⁰ Vaisi airivanto mwihua kepukyaqama kye Iutaa mwaanra okyarara rie variahua, mwihua tiri quara qoririma kyeqata mwihua qumina qua unra qua nraahu timwa nyiqi vi variarave.

¹¹ Mwihua munimanra nraahu riegata api qua ti variavata mwihua quaqaara mpo nraamwu mpo nraamwuqi varihua apiqama vivi hiarave. Mwihua uaqia hi quara ti variarara tira, e mwihuara qaqira kyeta tirema variate qiante.

¹² Kiriti vaisi mpovanto nraakiara qovara hianinranra timwa nyi varu vaisiva haaru variqaro nai nramwunaahuara mwitaama tiro:

Kiritiqinaahua unra qua nraahu ti variahuave.

Mwihua qaakyau quara vairi nraantan-tamwa kye

variarave. Mwihua hia kyaiqa vararaitita, qumina aanra nrohiqata kyara nraahu kyovi kyaavirama kye nre variarave, tura.

¹³ Haaru mwi vaisiva tuva qutaama vahiro. Mwianra riegarama mwi mwatanaahuara kepukyaqama kyera tiqara, Qora qua qaqira kyeta kyuqe qua nraahu riemwaqi quate, qiante.

¹⁴ Iutaavanto uri qua tira hia riaate, qiante. Vaisi mponramwuvanto nkyiari riemwa kyeta hia mwitaa mwataa hiate ti quaravata hia riaate, qiante.

¹⁵ Kyuqe vu nraato vahiri vaisiva variqaro mwiva ekyaa inraikyara kyuqe inraikyavema qiananro. Vaisi mpovanto hia Iesusirara qutaave qiariva ua vu nraato vahiariva hiam qio mpo inraikyaravata kyuqe inraikyave qiananro. Mwia vu nraato mwutukyaqitairo apiqama quaninranra tiro, mwiva ekyaa inraikyara qora inraikyavema qiananro.

¹⁶ Mwitaa hia vaisihua nkyiari nyoqitai tiqata, Tire Kotirara riegata nrohi varurahuave, timwa kyeqata variavaro mwihua kyaiqavanto mpovau vaihata Kotira qoriri hi kyaiqara varaqi vi variarave. Mwihua mwitaama kye nrohi variavaro Kotiva mwihuara qua raaqute varia vaisihuave tirave. Mwihua Kotira qua raaqute variarara tiro, kyuqe kyaiqavanto hiam qio mwihuaqi vahiananrove.

Qua mwaanra kyuqerara tura

2 Mwihua api qua timwa nyivara e kyuqe qua nraahu timwa nyiqinra quante. E nraakye qora mwaanra qua kyuqera timwa nyiqanra mwataama kyeta nkye mwi quara riegata nrohiate qiante.

² Nyaapai mwihua mwataama kyera timwa nyiana: Nkye hia nramanri nreta uera ntaraitita, nkye kyuqe vu

nraato vahirata nkyeta mwamwanta mwutukyaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi nrohiate. Karaisira qua anoma kye riegata variqi quate. Mpohuara mwutukya vahirata variqi viqata hia pupohairata kepukyaqama kye Kotira aanraqaa variqi quate, qiante.

³Kyontavata mwataama kyera timwa nyiante: Nkye Kotiranivanto variarara tita, kyotataqama kye variqi quate. Hia mpora nrtutu vara mwataniqa hiqata qora qua qiata. Uainivanto nkyi kyonta ntavaaqavu kyaankyorave, qiante. Kyonta nronra tuaari nraakye qaraakya nraakye aanra kyuqera nraamwutairaro ⁴mwiva kyuqema kyero nai vaatiaravata, nai nraaqiararavata, mwutukya vahiraro variari.

⁵Nronra tuaari nraakye qaraakya nraakye nraamwutairaro kyuqema kyero nrohiqaro hia mpo vaisiara riaraitiro, nraamwu maataqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro nai vaati qua nraahu riemwaqiro viraro mpovanto mwia kyaiqa taqero hiam Kotira quara uaqia hi quarave qiananro.

⁶Qaraakya vaisiaravata mwataa qiante: Uaqia hi kyaiqara utuaro tita kyuqema kye nkyeta mwamwantaqaa ntaqikyiqi quate, qiante.

⁷Taitaasio, e ena mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqara kyuqe kyaiqa nraahu varaqira virata qaraakya vaisivanto i kyaiqa taqeta mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quate. E nraakye qora Kotira aanra nyaamwuteqara hia nroqitaira nraahu qiante. Qua timwa nyiqanra qua mwia vataqi vira mwitaa mwitaa hiant. Hia uqenraaqenrama kye tiraitira, mwi quarara nronra qua qutaa vahirave qiate tira, kepukyaqama kyera qiante.

⁸E ntapihi vahiani quara nraahu timwa nyiqira virata hia iara api qua tiho qiata. Mwitaa timwaqira virata tiri nramwutaahua tiriqaa qora qua vateva hia vahirata mwihua nkyiari kyauruata.

⁹Rupataavata quminaqama kye kyaiqa vare varia vaisihuara mwataa qiante: Nkyiqa ntaqikyiani vaisira qamwata mwateqata mwia qua riemwaqi quate. Hia mwianra qora qua qiate.

¹⁰Mwiva vataani inraikyara hia mpuara varaate. Nkye mwia kyaiqa kyuqema kye varaqi vivaro mwi vaisiva nkyiara kyuqe vaisi nraahuve timwa kyero Kotiva tiri huvantu kyaiwa timwa tai quarara kyuqe quave qiare, qiante.

¹¹Tire ntapihi kyaunanrave. Ekyaa nraakye qora huvantu vita qio variate tiro, Kotiva nai kyuqema nyataani okyarara qovarama kyairave.

¹²Tire mwi okyarara riegatama hia Kotira qoririma mwataraitita, mwatanyaa inraikyara hia mwutukya ntiraqeta tetaqa kyuqema kye ntaqikyiqata ntapihi kye nrohiqata mwaa entara Kotira kyaiqa nraahu varaqi quaravama vahiho.

¹³Tire mwitaamaqi viqata tiri kyuqema timwa taani entara vekya varunanra. Mwi entara tiri mwanriqa nronravanto tiri huvantu timwa taariva Iesusi Karaisiva, mwia peqa okyaravanto omwa votima kyero itero takyuqi variraro qoqaa tumu ntaananrove.

¹⁴Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taankyo tiro, mwiva tiriara rieqaro tiri huvantu timwa tarero qutu vurave. Mwiva tiriara kyai mwihua hiqama nyataarita mwihua ni nraakye qora variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, mwianra rieqaro qutu vurave.

¹⁵Qio e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante. E nronra vaisivanto variqarara tira, kepukyaqama kyera nraakye qora mwi kyaiqara mwitaa mwataama kye vareqata mwi kyaiqara hia varaate qiante. Haunri vaisi mpovanto iara qumina vaisive qiankyorave.

Mwataama kyeqata Kotira aanraqaa nrohiate qiante tura

3 Nraakye qora timwa nyiqanrama kamaninra nronra vaisive, kamaniva nronraqama kyai vaisihuave, mwihua qua hia raaqutaraitita, mwihua qua riemwaqi quate quante. Mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vahianinra qamwanrama varehua terama viqata variate qiante.

² Mpohua nyutu mwataniqa hiarive tita mwihuaqaa unra qua vatevorave qiante. Tirema variqata nanrianra nanrianra qamwateqata variate qiante. Henahuara qihaakyamaqi viqata variqi quate qiante.

³ E ntapihiananrave. Haaru tire qumi-maqa hiqata qua nteqa kyeta apiqa hiqata nrohi variavananrave. Mwi entara api nrohiaravave, apiqa qamwataaravave, mwi inraikyava nraahu tiri rupa tovata variavananrave. Tire mwi entara mpohua uaqiama nyateqata kyarur kyaaruma nyate variavananrave. Tire mpohua nramwutaqama nyate variavarata mwihua tita mwitaama timwa te varurave.

⁴ Tire mwitaamaqi vi variavararo Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva nai kyuqema timwa taaninra mwia mwutukyavanto tiriara vahianinra qovarama kyero ⁵ tiriara apiqama kye variqi vivorave timwa kyero mwiva tiri huvantu timwa torave. Mwiva hia tire kyuqe kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaavananranra rieqaro tiri huvantu timwa toravauma. Mwiva nai tiriara po kye timwa timwa taaninranra rieqaro tiri huvantu timwa torave. Mwiva tiri hiqama timwa taihata tire qaraakya vaisi utuvita varuraro mwia mwanraquravanto tiri qaraakyaqama kyaihata variqi vi varunanrave.

⁶ Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva tiriara rieqaro kyaiqa varo-

rara tiro, Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura tiri timwi varirave.

⁷ Kotiva kyuqema timwa tairaqatairo tiriqaa qua vahiva taiqa vihata tire mwia nraaqiaraqama vita variqata mwiavata ekyaa enta qati variqi quanranra mwia vekyama varuro.

⁸ Mwi quava qutaa quama vahiho. E mwi quara kepukyaqama kyeqara timwa nyiqira virata Kotirara qutaave ti nraakye qorahua mpoqama kye kyuqe kyaiqa varerara nraato tuqita quata. Mwihua mwitaamaqi viqata qioma mpo-huavata kyaahaqa hivara.

⁹ Qumina inronra hi quarave, nkyiari haivaqahua okyarara nraahu nronraqama kye rie vari quarave, antua quave, Mosesira mwaanra qua kyaara inronra hi quarave, ekyaa mwi quara mwi quara tihua nraaqani hia uro variante. Mwi quava hiam qio vaisi kyaahaqa hiananro. Hiam mwi quaraqatairo kyuqe inraikyavanto qovara hiananro.

¹⁰ Vaisi mpovanto inronra hiqaro Iesusira nraakye qora ntainra kyarera uti varirera, e mwi vaisirara hia mwitaa hiant tiraro hia riirara qaiqaa mponanivata qiante. Mwitaa tiraro qio hia riirara mwi vaisira qoririma kyera mwoqa mwiate.

¹¹ E ntapihi kyaananrave. Mwitaa hia vaisihua apiqama quavaro nkyiari qora kyaiqavanto vara uaqiama kyaihata nronra qua varaavo.

Ekyara qua tura

¹² Nte Atemaasikya Tikikaasikya titaarita mwini uro ntaivara e Nikoporisini nte uro varianinrani quante. Huari hia kyuqema kyero itaani entara nte uro mwinima varianinra.

¹³ Sinasiva ko okyara ntapihi paahima kyero rie vari vaisivavata, Aporosivavata, mwitanahua nyianra aanraqaa virera hiatanahua kyuqema kyera kyaa-

haqama nyatairata aanraqaa viqata hia mpo inraikyara aaranteta puaa hiata.

¹⁴Tiri nraakye qoravanto hia kyaiqa vararaitita, qumina varivaro kyarave mpo inraikya hia vahirata aara ntevorave tira, mwihuara kyuqema kye kyaiqa varaqi vi varivaro ekyaa mwi inraikyava nkyini qio vahiarive qiante.

¹⁵Nivatama kye variahua i qua mwan-taavo. Karaisira qua riaahua tiriara mwutukya vaihata variahua, qua mwan-taunanra timwa nyiante.

Kotiva nkyi kyuqema nyatairata vari-ate, tuqo.

PIRIMONI

Poruva Pirimoninrani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Pirimoniva nronra vaisivanto Iesusira nraaqiaravanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi rupatova Onisimaasiva nai kyaiqa qaqira kyero ntuqema kyero uro Romini variqaro Porura nroqitairo Karaisira qua riero mwi quarara qutaave timwa kyero Poruravata varuvaro Poruva Onisimaasira Pirimoniva hunani titarera hiro Pirimoninrani qara mwaavatama kyero titovaro vura.

1 Nte Poruva. Iesusi Karaisiva ni rupa taihana varuva. Nte tiri tiqata vakyaa Timotikyama mwaa quara i Pirimoninrani qara ntumwa teta. E tiritana vaisivanto variqara tiri nraantantera Kotira kyaiqa vaisima variaro.

²Iesusira nraakye qora i nraamwuqi variahuanivatama mwaa quara qara ntumwa tena. Tiri nrunra nrakyya Apiaraanivata, Akipaasiranivatama, nte qara ntumwa tena. Akipaasiva tiri nraantantamwa kyero ntaquqi viqaro Kotira aanraqaa kepukyaqama kyero vi varirama.

³Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata.

Poruva Pirimoniva Karaisira qua riorara tura

⁴Pirimonio, nte Kotirara aakyara nte-qana mpo enta mpo enta iara rieqana Kotirara kyuqeve tura.

⁵Nte riauqara e Kotira nraakye qora ekyaa mwihuara i mwutukya vaihara

e kepukyaqama kyera tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara riemwaqira vi variananrave.

⁶E Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqira quante tina, nte Kotirara aakyara nte varura. E mwitaamaqira viqarama Karaisiva tiri kyuqema timwa taani okyarara mpo okyara mpo okyara ntapihi kyera taqenanra. ⁷E mpohuara mwutukya vaihara variarava mwiva nivatama kyuqema mataiharo ni mutukyavanto kyuqe ihana varura. E mwitaa hiarava mwi okyarava ekyaa Kotira nraakye qora mwutukya kyuqema nyataihata variara.

Nte iara Onisimaasirara po kye timwa mwataantema tuqo tura

⁸Pirimonio, e mwitaama variarana nte Karaisiravatama kye variqana nte i vakyaava variqananra tina, nte qioma kepukyaqama kyena iara ni qua nraahu riaante qianinra. Nte qio mwitaa qiariva vaihanavata hia nte mwitaa tirera.

⁹Ni mutukyavanto iara vaihananra tina, nte ivata qua qihaakyama kyena tirera. Nte Poruva nte nyaapaiqama vina variqana nte Iesusi Karaisiva rupa taihana varuva, ¹⁰nte iara qihaakyama kyena mwitaama tina, Onisimaasira ni maaquara po kye timwa mwataante, tuqo. Ni seniqo rupa taavana mwaini varuqaro mwiva i qaqira kyero ntuqema kyero mwaini nrumu variro mwiva Karaisirara qutaave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva ni nraaqiaraqama vira. ¹¹Mwi vaisiva haaru hia kyuqema kyero i kyaahaqa hu vaisiva varura. Mwaa entara mwiva Karaisirara qutaa mwivave tivara tiro, mwiva nivata ivata kyuqema kyero kyaahaqa hiari vaisivama variro.

¹²Nte mate e hiananrani Onisimaasira titaariro mwiva nrumu ntantero quanaro. Mwiva ni mutukya nti vaisiva varihana nte mwia titeqana

ntena mwamwanta votima kyena titaariro quanano.

¹³Nte Karaisira qua timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara seniqotai ni rupa taavana varuva. Nte mwaini mwaaqi variqana iara tiqana, E hia qioqama kyera nrumu ni kyaahaqa hiananrave timwa kyena Onisimaasirara mwiva i mwaata varero mwaini variqaro ni kyaahaqa hiananrove, timwa kyena mwianra mwaini variarive qiataa ihanavata ¹⁴Onisimaasiva hia i kyapara hirara rieqanama qaqira kyena mwianra hia mwaini variante tuqo. Hia nte mwia mwaini tutaaninra mwianra iara kepukyaqama kye eo qiante tirera. Ina kyakya hiro eo qiataa hirara eo tinanra.

¹⁵Qutaa Onisimaasiva i qaqira kyero ntuqe hiro hia mwaini nrumu mpuahaama varirave. Qio mwiva i kyero ntuqema kyero viraqitairo Iesusira nraaqiaraqama virora tiro, mwiva ekyaa enta ivata qioma qati variqiro quanano.

¹⁶E mate mwaa entaraqaataira hiamu mwi vaisirara nte rupa tau vaisiva mwitaama nraahu variarive tiraitira, e mwitaama qiante: Onisimaasiva qutaaqama kyero Kotira nraaqiaraqama virara tina, nte mwianra ni kata pakyaave qianinrave, qiante. Nte mwi vaisirara ni mutukya vaihana nte mwianra ni katave tura. E qioma mwi vaisirara tiqara, Mwiva ni kyaiqa vaisi kyugeva variqaro mwiva Karaisira nraaqiara varivara tiro, mwiva ni kata pakyaama variho, tinanra.

¹⁷E nianra qutaaqama kyera ni hena vaisive tirera, e ni qamwata materan-tema kyera Onisimaasiravata qamwata mwataante.

¹⁸Onisimaasiva haaru i apiqama mwatovavata ini mpo inraikya varero hia mwianriva qati vahirera, e mwia

nrtu nruka kyera ni nutu vatairaqe nte mwianra riekana i kyoqaa mwiankye.

¹⁹Qio taqaante, nte ntena kyauquqotaina mwaa quara qara ntireranama, NTE PORUVA MWI MUNIMANRA INA MWINRENRAVE, tuqo.

E ni qua riera Kotira nraaqiaraqama vira variananra mwia hiniqama hia nina mpiante turave. Nte mwianra qiataa ihanavata hia mwianra tirera.

²⁰Po, Pirimonio, ni katao, tiri vunyaa vaisira riekara nte qiani quara riera mwitaa hianta. E Karaisiravata variqara e ni katavanto variananranra tira, ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqana variari.

²¹Nte mwaa quara qara ntiqanama iara ni qua riero mwitaa hiananrovema tina. Nte iara tiqana, Mwiva nianra qamwateqaro ni quaravata, mpo qua hia nte timwa mwianinravata, nai riemwa kyero mwitaa hiananrovema, tina.

²²Nte pata qua mpoqia tirera. Nte mwini quaninranra riekara e nini nraamwu mpoqiaqi terama taante. Kotiva ni kyaahaqa hiarive tita, nkye mwianra aakyara nte variara. Nte Kotiva nkyi qua qioma riaananrove timwa kyena nkyi uro taqaaninranra nronraqama kyena riekana varura.

Ekyara qua tura

²³Epaparaasiva nivatama kyero variva i qua mwantaiho. Mwiavata Iesusi Karaisira kyaara rupa taavaro nivatama kyeroma variro.

²⁴Maakivavata, Arisitakaasivavata, Timaasivavata, Rukuvavatama kyeta i qua mwantaavo. Mwinramwuhua nte varau kyaiqara kuaa kyaiqa mwia vare variahuave.

²⁵Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairata variate, tuqo.

HIVURU

Hivuruqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive nritarovaro vaisi mpovanto mwaa quara qara ntumwa tora. Mwaa quara qara ntumwa to vaisira nrutu tire hia ntapihi kyaunanra. Mwi vaisiva Poruvave, Rukuvave, Aporosivave, Sairaasivave, nraahumwa mpovantove, mwaa quara qara ntumwa teta? Hia ntapihuro. Iutaavanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua Iesusi Karaisiva nritarero uro virini kepukyavanto vari okyarara ntapihi kye rieta taqaate tiro, mwi vaisiva mwaa quara Iutaani qara ntumwa tora. Iutaave Hivuruve mwia kuua mwatanaa mwihua nyutuma.

Karaisiva nronravanto vitarero vuni vari okyarara tura

1 Haaru Kotiva tiri haivaqahua Hivuru nraakye qora qua timwa nyinrenro mwiva vaisi mponramwu poropetive tuhua ekyaa mpo qua mpo qua timwa nyuvata mwihua mwi quara qovarama kyeqata tiri haivaqahua timwa nyiqi vi varurave. Mpo enta Kotiva ruvaatakyaa poropeti vaisi mpo timwa mwinro mpo enta nraahumwa mpo qarama kyero poropeti mpo timwa mwinro mwitaa-maqi vivihura.

²Kotiva mwitaa timwa nyiqiro viro mwaa entara ekyaa enta vahiraqaa mwiva nai mwaaqu titaiharo mwia mwaaquvanto mwia qua qovarama kyaihata tire riaunanra. Kotiva nai mwaaqu nronraqama kyovaro mwia mwaaquvanto mwatavata nyaamwuvata utu tora. Kotiva ekyaa inraikya mwia nai mwaaqu kyaama taiva nraahuma vahiho.

³Kotira peqa okyaravanto nai mwia mwaaquqivata ntuvaahe varirama. Mwia mwaaqu okyaravantovata, mwia qora okyaravantovata, kuua okyara nraahuma vahiho. Mwia mwaaquvanto timwa tai quaraqaatairo ekyaa nyaamwunivata, mwatanivata, vahi inraikyava qati nraahu vahiqiro vi varira. Mwaa entara mwia mwaaquvanto nraakye qora uaqia hi kyaiqara utua quara nruka nyatero uro nyaamwuni Kotira kepukyavanto vahinani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variro.

⁴Kotiva mwianra ni maaquve tirara tiro, mwia mwaaquvanto ekyaa nyaamwunyaahuavata nraatara kyero nritarero variharo mwia nrutuvantovata mwihua nyutu nraatara kyero nritarero virinima vahiho.

⁵Kotiva nai mwaaqu mwianra nraahu tiqaro,

E ni maaquvanto variaro.

E ni maaquvanto variarana

nte mate i nronraqama kyauquo. (*Sng 2:7*)

Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro, nai mwaaquara mwi quara turave. Kotiva qaiqaa nai mwaaquara tiqaro,

Nte mwia qova variariro mwiva ni maaquvanto variarive,

turave. (*2 Sml 7:14*)

Mwitaa tiqaro Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro, nai mwaaquara nraahu mwi quara turave. ⁶Kotiva nai nraaqiara tauraanaanra mwata mwaini titarera hiro tiqaro,

Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu nraahu

tuaaheraqi quate, turave. (*Lo 32:42*)

⁷Kotiva nyaamwunyaahua okyarara mwitaama tiro:

Nte tuqata nyaamwunyaahua toqavanto tintema kyeta

hianteqa nrohi variarave.

Nte qua ti varuqata mwihua qia auru-
vanto itaintema
kyeta ni kyaiqa vare variarave, turave.
(Sng 104:4)

⁸Nyaamwunyaahuara mwitaa timwa
kyero Kotiva nai mwaaquara mwaa
quara tiqaro,
Kotio, e kepukyavanto varira ntaqikyiqi
viqara

ekyaa enta qati nraahu variqira
vinanrave.

E ntapihi kyera nraahu ntaqikyiqira
vinanrave.

⁹Ntapihi kyera nrohina okyararama
i mwutukyavanto vaiharo
gora okyarara hia i mwutukya vahirave.
E mwitaa hi variarana nte Kotiva iqaa
ntaqiky i varuva

i hena vaisi qaqira mwini kyena,
i nraahu vita kye vate i mwutukyaqitai
kyuqe hi varirara variante tina,
nte i nronraqama kyaurave, tura. (Sng
45:6-7)

¹⁰Kotiva mwitaa timwa kyero qaiqaa
nraahu nai mwaaquara tiqaro,
Nronrao, e haaru toharera mwaa
mwatara utu tonanrave.

E ena kyauquqotaira nyaamwuvata utu
tonanrave.

¹¹Nyaamwuvantovata mwatavantovata
hia ekyaa enta vahirara
e nraahuma ekyaa enta variqira
vinanrave.

Tuavaaqavanto nrihiqama vintema
kyero

nyaamwuvantovata mwatavantovata
nrihiqama quananrove.

¹²Tuavaaqa qaraakya utirera hiro
haaruaara ntahuku kyero kyaintema
kyera

e nyaamwuvata mwatavata taiqa
kyenanrave.

Mwia taiqa virara e nraahu hia nyaa-
paiqama viraitira,

ekyaa enta qati nraahu variqira
vinanrave,

turave. (Sng 102:25-27)

¹³Kotiva hia nyaamwunyaahuara
tiraitiro, nai mwaaquara
nraahu mwaa quara tiqaro,
E nritarera nina kyauqu kyaatutani
variraqe

nte i nramwutaahua ru taiqa kyaarira
mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera vari-
ante, turave. (Sng 110:1)

¹⁴Nyaamwunyaahua mwihua okyara
vahirero mwitaamama vahiho. Mwihua
Kotira kyaiqa vaisivanto hia mwamwan-
tavata vaihata mwanraqura nraahu vai-
huama varita. Kotiva mwihua airi enta
sitaihata uro Kotiva huvantu nyataani
vaisihua kyaahaqa hi variara.

Kotira quara qumina quave tivorave tura

2 Mwia mwaaquvanto Iesusiva
nyaamwunyaahua nraatara
kyero vuni varirara tita, tire mwia
qua riaunanra mwi quara hia qoriri
hiraitita, kepukyaqama kye riemwaqi
quara aanrava nraahuma vahiho.

²Haaru Kotiva nyaamwunyaahua sito-
vata mwihua Kotira qua Mosesira timwa
mwitovaro mwi quava qutaa qua vahu-
rara tiro, mpovanto mwi quara nteqa ky-
ovaro Kotiva mwia hiniqama nai kyoqaa
mwunrama.

³Kotiva mwi quara qovarama kyero
variqiro viro nraakiara qua mpo nai
nraakye qorara po timwa nyatero hu-
vantu nyataani quara qovarama kyero.
Tire mwi quarara qumina quave timwa
kyeta mwi quara qaqira kyaarera, Ko-
tiva tiri ruari entava nrinraqe po tire
nataama kyetave ntugema kye aatu
hianteta quananrave? Mwi quara qo-
varama kyarero nai mwaaqu tiri nronra
vaisi titovaro mwiva nraante mwi quara
timwa nyuvata mwia qua riohua tiri-
vata timwa timwiavata riaunanrave.
Mwi quava haaru Kotiva Mosesira timwa

mwu quaravata nraatara kyero nronraqama kyero vahirarama tina.

⁴Nraakye qoravanto Kotira quara qutaa quave qiate tiro, Kotiva nai qua timwa nyiahua kepukyaqama nyataihata mwihua nronra kyaiqa, hia taqaa kyaiqara varaqi vi variara. Kotiva nai mwanraquravata nai kyakya hiraqaa nraakye qora nyi varihata mwihua mpo kepukya mpo kepukya vareqata variara.

**Iesusiva nraahu tiri huvantu
timwa taariva variho tura**

⁵Tire qaraakya mwata nraakiara govora hianinranrama ti varita. Kotiva hiamana nyaamwunyaahuara mwi mwataraqaa ntaqikyiqita quate qiananro.

⁶Kotira qua mpovanto mwitaama tiro: Kotio, e nronravanto variqarara tira, nanraqamave e qumina nraakye qora mwatani varurahuara nronraqama kyera riemwaqira vi variaro?

Mwihua nraaqiaraqaavata nanraqamave e ntaqikyiqira vi variaro?

⁷E nraakye qora utu kyera mwihuara pataqiaqaa tumitare nkye nyaamwunyaahu mwemwani kumwaanri pataqira variqi quate qiananrave.

Nraakiara e mwihua vara vuniqama kyera mwihua nyutuvata vara viriniqama kyera

⁸mwihua nronraqama kyera mwihuara tiqara,

Ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqita quate tinanrave, tura. (Sng 8:4-6)

Mwi quara okyaravanto mwitaamama vahiro. Kotiva nraakye qora nronraqama kyairata mwihua ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqi vivara. Mwihua hiamana mpo inraikyaqaa hia ntaqikyivara. Mwihua

ekyaa inraikyaqama ntaqikyiqi vivara. Nraakiara mwi quava qutaaqama kyero mwivauma vahiananro. Mate mwaa entara nraakye qoravanto hiamana ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqi varita.

⁹Mwihua hia mwitaa hiavarovata mwaa entara tire Iesusira okyara ntapihi kyaunanra. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatarera hiro Iesusirara pataqia tumitarera nyaamwuni variahuwa mwihua kyuqutarani variqara nraakye qorara rieqara qutu quante tuvaro mwiva nriqa vu inraikyara varero qutu vura. Mwiva ekyaa nraakye qorara rieqaro qutu vurara tiro, Kotiva mwia vuni vita kyero vatero mwia kepukyaqama kyero mwia nrutu vara viriniqama kyaiharo variqiro vi varira.

¹⁰Kotiva variharo Kotiraqaatairo ekyaa inraikya qovarama viro ekyaa enta qati nraahu vahiqiro vi variaro. Kotiva airi nraakye qorara mwihua ni nraaqiara varivaqe nte mwihua sitaqina ntena varianinrani ntuvahainani uro kyaankye timwa kyero, Iesusira qati kyovaro nriqa vu inraikyara varaqiro viro uro qutu vurama. Kotiva ntapihi kyero Iesusira qati kyovaro qutu vurama. Iesusiva nriqa vu inraikyara varaqiro viro qutu vurara tiro, mwiva viriniqama viro kepukyavanto variqaro qioma tiri huvantu kyero Kotiva varinani tivitaqiro uro kyaarivama variaro.

¹¹Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqara qua vahira nruka timwa taiva varihata tire mwiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taihuwa varunanranra tiro, Kotiva mwia qovavata tiri tiqovavatama variaro. Mwitaama varunanranra tiro, Iesusiva tirira nkye ni nunra katave qianinranra hia kyaurira.

¹²Iesusiva mwitaama tiro: Kotio, ntena nunra kata i okyara timwa nyiqi virerave.

Mwihua ntuvaantuama vita varivaqe nte i nrutu tuaahereqa ihi timwaqi virerave, turama. (*Sng 22:22*)

¹³Qaiqaa mwiva tiqaro, Nte Kotirara qutaave timwa kyena mwiaqaa vuntuvina varirerave, turama. (*Ais 8:17*)

Qaiqaavata mwiva tiqaro, Kotiva nraaqiara ni mpihata mwihua nivata variavana varuvave, turama. (*Ais 8:18*)

¹⁴Tire Kotira nraaqiara variqata mwamwanta vataahua varunanrama. Tire mwamwanta vataahua varurarora tiro, Iesusivavata vaisi tuero tiri nraakye qora nraantantero mwamwanta vataava variqiro vurave. Saataaninra kepukyavanto ekyaa nraakye qora rupa tovata mwihua ekyaa qutu vita varuvorora tiro, Iesusiva vaisi tuero Saataaninra kepukyavanto qumina inraikyaqama quarive tiro, qutu vurave.

¹⁵Nraakye qoravanto mwatani qati variqi viqata mwihua nkyiari qutirara aatu huva mwi inraikyava mwihua rupa tovata varuvaro Iesusiva mwi nraakye qorahua mwiqitairo huvantu kyarero vaisi tuero qutu vurave.

¹⁶Iesusiva hia nyaamwunyaahuara rieqaro mwatani qovarama vuravauma. Mwiva mwatanyaa nraakye qora Evarahaamunra okyarara rieqaro vaisi tuorama.

¹⁷Mwiva tiri nai nrunra qata vortima kyero vaisi tuero, mwamwanta vataava variqiro vurara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variro. Mwiva hia mwitaa hiankye titiri, hiamatiri kyaahaqa hiariva mpovanto varitiri. Tire mwatani variavarahua tetavanto teta uaqia hi kyaiqara qua nruka kyaara aanrava hia vahuvoro Iesusiva mwi quara Kotiva nruka timwa taarive tiro, mwatani tuminro nraaqiara tuemwa vura. Iesusiva tiri nraakye qorara po

kye timwaqiro viqaro mwiva Kotira kyaiqa vara mwataariva nronravanto variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaro Kotiva tiriara mwihua uaqia hi quara nruka nyataarive tiro, tiriara rieqaro qutu vurave.

¹⁸Iesusiva vaisi tuero variqi vi varuvaro uaqia hi kyaiqava mwia mwataarimaqi viqaro taqovaro mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, kepukyaqama kyero variqiro vi varurara tiro, uaqia hi kyaiqava tirivata mwataara hiraro Iesusiva tiri qioma kyaahaqa hiraqe hia uaqia hi kyaiqara utuananra.

Mosesiva nronravanto variharo Iesusiva mwiavata nraatara kyero anoma nronravantoma variro

3 Ni kata pakya, nkye rauriqata variata. Kotiva nkyi uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataihata variara. Kotiva nkyivata nyaanrama taihata variara. Nte vaakya tu quarara rieqanama nkyiara nkye Iesusirara nronraqama kyeta riemwaqitama quatemala tuqo. Iesusiva Kotiva nronraqama kyero titai vaisivama variro. Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwato vaisiva varihata tire mwia qua riemwaqi vi varunanrave.

²Kotiva Iesusira nai kyaiqaqaa vita vatovaro Iesusiva kepukyaqama kyero mwi kyaiqara varaqiro viqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro vurama. Haaru Mosesiva ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro viqaro mwia qua nraahu riemwaqiro viqaro kyaiqa varontema kyero, Iesusivavata Kotira kyaiqa varaqiro vurama.

³Kotiva Iesusira nrutu vuni vara vatero Mosesira nrutu nraakiaranima vatero. Nraamwu hoqa tai vaisiva vuni variharo nraamwu mwiva mwatumwi

vahintema kyero, Iesusiva vuni variharo Mosesiva nraakiaranima variro.

⁴Ekyaa nraamwu hia naiqama kye qovarama viro vahira. Vaisivanto hoqa taiva nraahu vahira. Qio kuua qarama kyero Kotiva nyaamwuvata mwatavata utu taivama variro.

⁵Mosesiva Kotira kyaiqa vaisivanto variqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vurama. Mwiva mwi kyaiqara vareqaro nraakiara qovara hiani vaisirara timwa nyiqi vurama.

⁶Mosesiva qati kyaiqa vaisivanto varuvaro Karaisiva Kotira mwaaqu taruvama variro. Karaisiva Kotira mwaaqu taruva variqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro mwia nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi varirama. Tire kepukyaqama kyeqata Karaisirara riemwaqi viqata, Kotiva tiri kyuqema timwa taani entara mwia vekya variqi quarera, tire qioma tiqata, Tire Kotira nraakye qorama varuro, qiananra.

Nkye Kotira quara pupohairata qaqira kyevorave tura

⁷Kotira mpukuqi Kotira mwanraqura-vanto timwa tai quara riaata. Mwi quava mwitaama tiro:

Mate Kotira qua riarera hita

⁸⁻⁹nkye nkyi haivaqahua Kotira qua ri-eta qaqira kyeta

nkyiari vu aanranraqaa qua raaquta kyeqata

vuntema kyeta nkyevata vivorave.

Kotiva nkyi haivaqahuara mwitaama tiro,

Nte nkyi haivaqahuaqi 40 ihiara kyaiqa varaqina

quavata nkyi haivaqahua qumina mwatani variqi

viqata nte mwihuani kyaiqa varataavarara

hia nronraqama kye riaraitita, mwihua qua

raaquta kyeqata nianra mwia mwoqaa mpo kyaiqa nraahu varaarive tiqata nina nraahu

mwataarama kye taqarera uti varuhua varurave.

¹⁰Mwihua mwitaamaqi vuvaro

ni raraqaa tovana mwihuara tiqana,

Mwihua ekyaa enta api aanra mwiaqaa nraahu

virera uti variahuave.

Mwihua qua raaquta kyeqata

hia ni aanraqaa virera uti variahuave, qiavarave.

¹¹Mwihuara ni raraqaa tovana

nte ntena kyauqu nriqiqaa vatena tiqana,

Mwia kyaara mwihua hia uro nivatama kye tekyia

hivarave, turama. (*Sng 95:7-11*)

¹²Ni kata pakyaa tuaavo, nkye rau-riqata variata. Nkyi su nyaato mwu-tukyavanto uaqiama virata nkye Kotira quara hia qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita qati variqi vi vari mwan-riqara, Kotira mwoqa mwivorave.

¹³Mate mwaa entara nkye Kotiva hinani nrita mwia aanraqaa nrohi entavama vahiho. Uaqia hi kyaiqava nkyi vara apiqama kyairata nkye hia Kotira aanraqaa vivorave tita, mwaa entara nkye nai kepukyaqama mwate nai kepukyaqama mwatemaqi viqata Kotira aanraqaa quata.

¹⁴Haaru enta tire Karaisirara qutaave timwa kyeta mwianra kepukyaqama kye variqi quavananrave. Mwi entaraqaatai tire kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viqata matevata variqi vita uro qutu quarera, tire qioma tiqata, Tire Karaisiravata variqi vurahuave, qiananra. ¹⁵Nte qaiqaa Kotira mpukuqi tu quara tirerama. Mwitaama tiro:

Mate Kotira qua riarera hita,

nkye nkyi haivaqahua Kotira qua rieta qaqira kyeta

mwihua nkyiari vu aanranraqaa nraahu qua raaquta kyeqata viderata uti varuntema kyeta

vivorave, tura. (Sng 95:7-8)

¹⁶ Ta vaisihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari vu aanranraqaa nraahu nrohirera uti varurave? Mwihua tiri haivaqahuave. Mosesiva mwihua sita varero Isipisairo uro kyohua, mwihua Kotira qua rieta raaqutorama.

¹⁷ Kotiva tahuara raraqaa tovara 40 ihiara variqi vurave? Mwiva tiri haivaqahuara raraqaa tovaro varurave. Tiri haivaqahua qumina mwatani variqata uaqia hu kyaiqara utura kyaara mwini qutu taiqa vurama.

¹⁸ Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Mwihua hia ni mwata tekya hi mwataraqi uro tekya hivarave, tu quara, tahuara turave? Mwiva tiri haivaqahuara turave. Mwihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari nrohu aanranraqaa nraahu virera uti varurara tiro, Kotiva mwitaa turama.

¹⁹ Tire ntapihii kyaurata mwihua hia Kotira quara qutaa quave turara tita, mwihua hia qioqama kye Kotira mwata tekya hi mwataraqi tekya hirera vura.

Kotira nraakye qoravanto tekya hirara tura

4 Haaru Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ni nraakye qoravanto nivatama kyeta uro tekya hiqata varivarave, turama. Mwianra rieqata nrivaqe tire aatu hiqata variara. Haunri nkyiqitairo mpovanto mpo aanraqaa ntuqia viro hia tekya hi mwataraqi quankyora.

² Tire mate riaurantema kyeta tiri haivaqahuavata Kotira qua riora. Mwihua Kotira qua riovaro mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura. mwihua mwi quara rieta mwianra hia qutaa quave

timwa kyeta qaqira kyorara tiro, mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura.

³ Tire Kotira qua rieta qutaave qiarahua nraahuma uro Kotiravata tekya hiananra. Kotira mpukuqi nraakye qora Kotira qua nteqa kyaahuara Kotiva mwitaama tiro:

Ni ntaraqa taihana nte ntena kyauqu nriqiqaa vatena

tiqana, Mwihua hia uro ni vatama kye tekya hivarave,

turama. (Sng 95:11)

Kotiva nai kyaiqa haaru taiqa kyero tekya huva viviro taiqa vuvarovata mwi quara turama.

⁴ Kotira mpukuqi Kotiva tekya hu entarara mwitaama tiro:

Kotiva 6 entara kyaiqa varaqi viro uro taiqa kyero

7 entaqaa mwiva tekya hurave, turama. (Okara 2:2)

⁵ Kotiva mwi entaraqaa tekya hurara tita, Kotira nraakye qoravata tekya hita qati variqi vivara. Kotira qua rieta qoririma kyeqa nrohia nraakye qorahuara Kotiva mwitaama tiro:

Mwihua hia qio nte tekya hianinrani vivarave, tura.

⁶ Haaru tiri haivaqahua Kotira qua kyuqe qua rieta qaqira kyeta hia qutaa quave turara tita, mwihua hia Kotiravata tekya hirerata vura. Kotira quara qutaa quave ti nraakye qorahua mwihuama Kotiva qati kyairata Kotiravatama kye tekya hivara.

⁷ Haaru tiri haivaqahua Kotira qua qaqira kyeta mwia kyaara hia Kotiravata tekya hirera vuvaro airi ihi nritaravaro Kotiva qaiqaa mpo entara mwatama tero tiqaro, Mate mwaa entaraqaa ni qua ri-aate, tiro. Mwiva tiri haivaqara Ntevitira nroqitairo tiri haivaqahua mponramwuanra vaakya timwa nyu quarara tiqaro mwitaama tiro:

Mate Kotira qua rieta hia qoririma kye mwia qua qaqira kyaate, tura. (Sng 95:7-8)

⁸Haaru tiri haivaqahua qumina mwatani variqi vita qutu vuvaro Iosuaava mwihua nraaqiara sita varero uro Isareri mwatani kyorave. Kotiva ni mwatani tekya hiate tiqaro hia Isareri mwata mwianra turavauma. Mwiva Isareri mwatanianra tutiri, mwiva hiamia nraakiara Ntevitira nroqitairo tiqaro, Mwaa entara ni qua riehua ni mwatani tekya hivarave, tutiri. Kotiva ni mwaatave tiqaro mwiva nai varinanianra ti varira.

⁹Kotiva 6 entara kyaiqa utuqi viro uro mwaa mwatara taiqa kyero 7 entaqaa tekya hurave. Kuaa qarama kye tire Kotira nraakye qoravanto kyaiqa taiqa kyeta mwiaqaatai tekya hiananrave.

¹⁰Kotiva nai kyaiqa taiqa kyero tekya huntama kye Kotira nraakye qoravanto nkyiari kyaiqa taiqa kyeta uro Kotira-vata tekya hiqata variqi vivarave.

¹¹Mwianra rieqatama nrivaqe Kotiravata variananranra hia qoriri hiraqe kepukyaqamaqi vita mwini quara. Tiri haivaqahua Kotira qua nteqa kyeta mwia kyaara mwihua hia Kotira mwaatani tekya hirera vurave. Tiriqitairo mpovanto mwihua nraantantaankyorave.

¹²Kotira quavanto qati nraahu vahiqi viqaro kepukya quama vahiho. Paipa hini hini vai vahira votima kyero mwia quavanto mpoqama kyero vai-haira. Paipavanto mwamwanta toqaqiro viro uro mwukyaarivata mwativata teqa kyero ntainra kyaintema kyero Kotira quavanto vaisi vu nraato mwutukyaqi vahira qovarama kyero mwi vaisira mwataarama kye taqero tiqaro, I vu nraato mwutukyaqi vahi quara qora quave, kyuqe quave, ti varira.

¹³Kotiva ututai inraikyaraqitairo hia mpo inraikyavanto Kotira vuqaa uqeta viro vaiho. Mpo inraikya mpo in-

raikya nyaamwuni vahi inraikyavave, mwatani vahi inraikyavave, ekyaa in-raikyavanto qo tuananraqaa vaiharo Kotiva mwi inraikyara taqe variho. Nraakiara tire ekyaa mwitaama varira mwia vuqaa variqatama teta utuana in-raikyara ekyaa timwa qovarama kyeqata timwa mwiananra.

**Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi
vunyaava tiriara rieqaro Kotirani
kyaiqa varaivama variro**

¹⁴Iesusiva Kotira mwaaquvanto variqaro tiri kyaahaqamaqiro viro Kotiva tiri qua nruka timwa taarive tiro, tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatero uro nyaamwuni Kotiva varinanima variro. Mwiva tavaaraqaanaa vaisi vunyaava mwitaama varirara tita, nrivaqe mwia qua kepukyaqama kye riemwaqita quara.

¹⁵Tire uqenraunra nraakye qorahua variqata hia qio qora kyaiqa nraatara kyaarahuama varita. Tire mwitaa hura nraakye qorahua variqata haunri tiri tavaaraqaanaa vaisi vunyaanranra mwiva hia tiriara po kye ti variho qiaravaara. Ekyaa qora kyaiqavanto tiri mwataara hirero uti vari kyaiqava, kuaa mwi kyaiqava Iesusiravata mwataara hiqaro taqovarovata Iesusiva hia qora kyaiqa mpoqivata varora.

¹⁶Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taiva nronravanto variqaro nyaamwuni uro varirara tita, nrivaqe hia aatu hiraaitita, Kotiva varira mwia nraaqani uro variara. Kotiva tiri kyuqema timwa te varivama variro. Tire mwianra aakyara qiararo mwiva po timwa timwa taananro. Muaanra vahiani entara tire mwianra aakyara qiararo mwiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri kyuqema timwa taananro.

**Qumina nraakye qorara rieqaro
tavaaraqaanaa vaisivanto Kotirani
kyaiaqa varaaninranra tura**

5 Mwi vaisiva qati vaisivanto nraahu varuvata mwia hena vaisivanto mwia nronraqama kyeta tavaaraqaanaa vaisi variqara Kotirani mwi kyaiaqara varaante tura. Mwi vaisiva nraakye qora uaqia hi kyaiaqarara rieqaro quara vahi aasau ru kyeqaro qia quara mwateqaro mwi kyaiaqara vare varura.

2 Mwi vaisiva qati vaisi hia kepukya vahiva variqarora tiro, mwiva taqairaro mwia hena vaisi mpovanto hia kyuqe vu nraato vahiariva qora kyaiaqa utu kyairera, mwiva nte mwi vaisira votima kyena hia kepukyaqa huvama varuqo timwa kyero mwia qihaakyama mwataananro.

3 Kotira nraamwuqi vuniqama viro Kotira kyaiaqa vara mwate vari vaisiva mwivavata vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia hini nraakye qora uaqia hi kyaiaqarara nraahu riaraitiro, mwiva nai uaqia hi kyaiaqararavata rieqaro quara ru kyero Kotira qia quara mwate varira.

4 Mwi vaisiva hia nai nronraqama viro mwi kyaiaqara vare varira. Kotiva mwia haivaqara Eroninra nraanrama kyero nronraqama kyontema kyero, Kotiva mwi vaisira nraanrama kyero nronraqama kye varira.

5 Mwia votima kyero Karaisiva hia nai nronraqama viro tiqaro, Kyai nte nraakye qorara rieqana Kotira kyaiaqa vara mwataankye, tura. Kotiva mwia nronraqama kyero mwianra mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.

Mate nte i qovama varuqo.

(Nte mate i nronraqama kyauqo.)

6 Qaiqaa Kotira mpukuqi Kotiva Karaisirara mwitaama tiro:

Vaisi mpo Merikisetekiva nraakye qora uaqia

hi kyaiaqarara rieqaro ni kyaiaqa vara mate varurave.

Evata mwia nraantantamwa kyera vareqarama ekyaa

enta mwi kyaiaqara varaqira vinanrave, tura. (Sng 110:4)

7 Iesusiva mwatani varu entaraqaa mwiva ti atura ntiro vera kyero ntataqi viqaro Kotirara aakyara ntoro. Mwiva Kotirara nte qutu quarira e qioma ni kyaahaqa hinanrave timwa kyero hia nai kyakya hurara riaraitiro, Kotira qua nraahu riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwia qua riorave.

8 Iesusiva Kotira mwaquvanto variqaro mwiva hia nte mwia mwaquve tiraitiro, tirema variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro viqarora tiro, mwiva kyuqema kyero Kotira qua riemwaqiro vura.

9 Mwiva Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro nriqa vu inraikyara varaqiro viro uro qio varu vaisiva varura. Iesusiva qio vari vaisiva varirara tiro, nraakye qoravanto mwia qua riemwaqi vihua varivaro Kotiva mwihua huvantu nyatairata mwihua ekyaa entama qati variqi vivara.

10 Kotiva Iesusira nronraqama kyero tiqaro, Merikisetekiva nraakye qora uaqia hu kyaiaqarara rieqaro nini kyaiaqa vara matontema kyero Iesusivavata nraakye qora uaqia hi kyaiaqarara rieqaro nini kyaiaqa vara mwataananrove, tura.

**Tire nronra tuaurahua nraaqiara
taaqa nraantantamwa
kye variarorave tura**

11 Tire mwaa quara airi qua nkyi timwa nyianre tita, taqauraro nkyi su nyaatovanto hia qioqama kye vahiro qua okyara hia ntapihiaqara ihata tire mwukyaari tu kyeta mwaa quara nkyi timwa nyi varunanra.

¹²Nkye airi enta mwaa quara riemwaqi viqata ntapihi kye rieta mpohuavata timwa nyiataara vaihata nkye hia Kotira qua ntapihi kye rie variavo. Mwia kyaara tire mwi quara okyaraqaatai nkyi timwa nyianrava qati vaiho. Nkye mwaa entara kepukya kyara nraataarama nraamwa nraahu nre variavo.

¹³Nraamwa nraahu nre variva, mwiva nraaqiara taaqa nraahuma variro. Mwiva nraaqiara taaqa variqaro hiamu qio kyuqe hi aanranrave, uaqia hi aanranrave, anoma kyero ntapihianro.

¹⁴Kepukya kyara nronra tuaahua nranra hiarave. Nronra tuaahua kepukya kyara nre variantema kye Kotira nraakye qoravanto kepukya qua qio rie varivaro mwihua su nyaatovanto qio ntapihi vihatara tita, mwihua qioma kyuqe hi aanranrave, uaqia hi aanranrave, anoma kye ntapihivara.

6 Mwi quara riegatama nrivaye Karaisira qua riegata okyaraqinaa qua mwiaqaa vateta, tavaaranavata mwutunivata vahi quara riarerata quara. Vuni nkye uaqia hu kyaiqara uti varuvaro nkye ekyaara qutu viva vahuvata nkye mwi aanranraqaatai tuqasaavi Kotirara riemwaqi vura.

²Nkye nramanri varovaro vaisi mpovanto nkyiqa nai kyauqu vatovata nkye Kotira mwanraqura vare, nkye Kotiva nraakye qora vara sivuma kyaani quara rieta, ekyaara entaqaa Kotiva ko qianinravata nkye riaarave. Hia tire okyarani toharai quara mwia nraahu riemwaqita quare.

³Kotiva qati kyairera, tire uromwi mpoqiavata viqata tavaaranavata mwutunivata vahi quara riemwaqita quara.

⁴Kotira aanraqaa vita mwiaqaatai qaqira kye quahua, nataama kyeve mwihua qaiqaa Kotira aanraqaa vivara? Mwihua kyokiraqi variavaro

su nyaatovanto qatua vihata mwihua Kotiva kyuqema nyataaninra nyaamwunyaa inraikya vareta, mwihua Kotira mwanraqura vareta, ⁵mwihua mwataarama kye taqaavaro Kotira qua kyuqe qua nraahu vaihata mwihua Kotiva nraakiara qovarama kyaani inraikyara hini okyara taqaara.

⁶Ekyaa mwi inraikyara taqaahua, mwihua Kotira aanra qaqira kyaivera, mwihua uaqia hi aanranraqaatai qaqira kye nrumu ntante viva hiamu qio vahiananrove. Mwitaa hiahua mwihua Kotira mwaaqu qaiqaama kyatariqaa ru teqata ekyaahua suqaa mwia kyaurira inraikya vara mwita. Mwitaa hi variarara tiro, mwihua qaiqaa nrumu ntante Kotira aanraqaa viva hiamu qio vahiananro.

⁷Kotira qua riemwaqi vi varia nraakye qorahua mwata kyuqera votima kyeta variara. Vativanto ntiro mwi mwataraqi viharo kyara tutaiharo mwata mwiqitairo qupiqe variharo Kotiva mwata mwianra kyuqe mwatavema tiro.

⁸Mwata mpoqaatairo kyaantamwanra uvi auquqa hiva uakukya kyapata nraahu qupiqe variharo Kotiva mwi mwatarara uaqia hi mwataravema tiro. Mwi mwataraqi qupiqaaninra qia tuta kyairaro itamwama kyaananro.

⁹Ni nramwunaa tuaavo, nte uaqia hi mwatararavata kyuqe mwataravata tiqana hia nkyiara uaqia hia mwatahuave tiqanavauma tina. Tire nkyiara tiqata, Mwihua kepukyaqama kyeta aanra kyuqeraqaa vi varivaro Kotiva mwihua sitaarihuama variavo, tunanra.

¹⁰Kotiva hia nkyi apiqama nyataananrove. Mwiva nkyi ntapihi nyataananrove. Nkye mwiani kyaiqa varaarara hia taunru kyaananrove. Nkye Kotirara mwutukya vaihata nkyeta hena nraakye qora Kotira nraakye qora kyaahaqama nyataararave, mate mwaa entaravata

kyaahaqama nyaterarave, Kotiva hiamataunru kyaananro.

¹¹Nkye mwia vekya variva qutaa mwivau vahiarive tita, nkye mwatani variqata Kotira aanraqaa kepukyaqama kye variqi vita uro taiqa kyaata. Nkye mwitaama varira mwianra tiri mwutukya vaihata varunanra.

¹²Tire nkyiara Kotira aanraqaa viqata pupohevorave turo. Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero kyuqema nyaterarave tuvata mpo uhua mwi quarara qutaa quave, timwa kyeta hia pupohovata variqi vuvarora tiro, Kotira quavanto mwihuaqi qutaa mwivau vahura. Nkyevata mwihua votima kye varivaqe tire qiovema qiananra.

**Kotiva nai kyauqu nriqiqa
vateqaro tu quarara tire qio
qutaavema qiananrave tura**

¹³Kotiva tiri haivaqara Evarahaa-munranra nte mwitaa mwitaa hirerave tiqaroma Kotira nraatara kye variva hia mpovanto varuvarora tiro, mwiva nai nrutu nteqaro nai kyauqu nriqiqa vatero mwitaa turama. ¹⁴Mwiva tiqaro, Nte ntena kyauqu nriqiqa vateqanama nte i kyuqemaqina vireravema, tuqo. E mwatara terahua airinti varivarave, tura.

¹⁵Kotiva mwitaa tuvaro Evarahaa-muva hia qoriri hiraitiro, qakyoma kyero Kotira vekya variqi vuvoro Kotiva kyauqu nriqiqa vateqaro tu quava qutaa mwivau vahuvoro mwiva qoraisi nraaqiara mwata tora.

¹⁶Vaisivanto nte mwitaa hirerave tirera hiro, nai kyauqu nriqiqa vateqaro mpovanto mwiavata nraatara kyero nronraqama varira nrutu timwa kyero nai kyauqu nriqiqa vatairave. Mpovanto mwia quara unra quave timwa kye airi qua qiankyo tiro, mwiva nronra vaisi nrutu nteqaro nai qua kepukyaqama

kye varirave. Iutaa mwatanaa okyara mwitaamama vahiro.

¹⁷Kotiva Evarahaamunranravata mwiva mwatara tohuaravata rieqaro mwivavata nai kyauqu nriqiqa vateqaro timwa to quara kepukyaqama quarive tiro, nai nrutuvata nteqaro timwa torave. Kotiva mwitaa turara tiro, mwiva timwa to quava hia tumitare vaiharo mpo quavanto nritarero vahiananro. Mwiva timwa to quava nraahuma vahiananro.

¹⁸Kotiva nai kyauqu nriqiqa kyoraravata, nai nrutu ntoraravata, mwitaa hurara tiro, mwia quavanto hiamata qio unra qua vahiananro. Kotiva timwa to quava qutaa qua vahirara tita, tire Kotirara tiriqa ntaqikyante turahua hia aatu hiraitita, Kotira qua rieqatama kepukyaqama kye mwia quavanto qutaa qovara hiani entara vekya varita.

¹⁹Kotiva timwa to quava qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire hia ntuqutu vaisivi hiraitita, kepukyaqama kyeta variara. Kotira quavanto qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire qioma tauha voti hira pati kyeta Kotiva varira turuarani uro variananra. Tire qioma mate mwaa entara Kotira nraaqani uro variananra.

²⁰Iesusiva tiri kyaahaqama timwa teqaro mwiva nraante Kotiva varira turuarani vurama. Haaru Merikisetekiva nraakye qora uaqia hu kyaiqarara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatontema kyero Iesusivavata Kotiva nraakye qora qua nruka nyataarive tiro, Kotirani kyaiqa vara mwatero ekyaa enta qati variqi vivama variro.

Merikisetekira okyarara tura

7 Merikisetekiva vunyaa vaisivanto mwatukya mpo Saremiqa ntaqikyiqiro viqaro mwiva nraakye qorara rieqaro mwiva virini varira mwan-

riqa, Kotira kyaiqa vare varu vaisiva varurama.

Mpo enta mwiva varuvaro Evarahaamuva ntaquqi viro nronra vaisi vunyaa vaisinramwu nraatara kyero nrumu ntantero aanrani vi varuvaro Merikisetekiva Evarahaamunra uro hunta kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwianra tiqaro, Kotiva i kyuqema kyero ntaqiky mwataarive, tiro.

²Timwa kyovaro Evarahaamuva ntaqiqaro varato inraikyara ntainra kyero kyauqurutana vato inraikyaraqitairo kuaa inraikya Merikisetekira mwunrama. Merikisetekira nrtutu okyara mwaa quaraqitai tirera, *Vunyaa Vaisivanto Ntapihi Kyero Nrohi Varivavema* qiananra. Mwiva Saremiqaa ntaqiky varurara tiro, mwia nrtutu mpo mwaa quaraqitai tirera, *Mwaateraqama Kyero Ntaqiky Varivavema* qiananra.

³Merikisetekira nrohua qohuave, mwia okyarave, hia mpukuqi vahurara tita, hia tire mwia ntapihunana. Mwia mwatato entarave, mwiva qutu vu entarave, hia mpukuqi qara ntumwa torara tita, hia tire mwia ntapihunana. (Kotiva mwi vaisira nronraqama kyorara tiro, mwiva ekyaa entama Kotirani kyaiqa varaqiرو quanano.) Mwi vaisira nraantantamwa kyero Kotira mwaaquvanto nraakye qorara rieqaro ekyaa enta Kotirani kyaiqa varaqiرو quanano.

⁴Merikisetekiva nronra vaisivanto varurara rieqata variata. Evarahaamuva tiri haivaqahua vunyaa vaisivanto ntaquqiرو viro nramwutaa nraatara kyero, mwihua hu inraikyara varatora kyauqurutana vatoraqitairo Merikisetekira kuaiqia mwunrave. Merikisetekiva nronra vaisi varurara tiro, Evarahaamuva mwitaama kyero mwunra.

⁵Rivaira okyaraqitaita Mosesira qua okyara vataqi viqatama nraakye qo-

rara rieqata Kotira kyaiqa varaqi vihua, mwihua qumina nraakye qorara nkyeta kyauqurutana vate inraikyaraqitai kuaiqia tiri timwiate timwa kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vare variarave. Mwihua nkyiari nramwunaa Evarahaamuva mwataratai huaqitai vare variarave.

⁶Merikisetekiva hia Rivaira kuaa okyaravanto variqaro Evarahaamuva nai hu inraikyara tukyama kyero vatoraqitairo kuaa inraikya varero Evarahaamunranra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqiky mwataarive, tura. Kotiva nai kyauqu nriqiaqaa vateqaro timwa to vaisiva, Evarahaamuva varuvaro Merikisetekiva nai kyauqu mwiaqaa qutero mwi vaisirara tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqiky mwataarive, turave.

⁷Hiama vaisi mwatumwi variariva nronra vaisiqaa kyauqu vatero mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqiky mwataarive, qiananrove. Nronra vaisivanto nai kyauqu mwatumwi variani vaisiraqaa vateroma mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyuqema ntaqiky mwataarive, qiananro. Merikisetekiva nronra vaisivanto variqarora tiro, mwiva nai kyauqu Evarahaamunraqaa vatero tiqaro, Kotiva i kyuqema mwataarive, turave.

⁸Rivaira okyaravanto nronraqama vita Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa varaqita vi variahua, mwihua nraakye qora vataa inraikyara kyauqurutanaqaa tukyama kyeqa vataaraqitai kuaiqia vare variara. Rivaira okyara mwihua variqi vita ekyaa qutu vi variahua variara. Merikisetekiva Evarahaamuva ntainra kyero vatoraqaatairo kuaiqia varora. Kotira mpukuqi Merikisetekira okyarara mwiva qati variqiرو quari vaisivave turara tiro, Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara mwihua nraatara kyora.

⁹⁻¹⁰Nte Merikisetekira okyarara rieqana mpo quavata tirera. Rivaiva Kotira kyaiqa vare varuva varuvata tita, nraakye qoravanto nkyiari vato inraikyara kyauqurutanaqitai kuaiaqa vara kyeqata Rivaira mwi varura. Evarahaamuva mpo inraikya ntainra kyero kyauqurutanaqitairo Merikisetekira mwi entara Rivaira hia mwatatovaro Evarahaamunra nai haivaqara mwamwantaqi varura. Mwi entara Rivaira nai haivaqara Evarahaamunra mwamwantaqi variqarora tiro, mwivavata Evarahaamunravatama kyero variqaro Merikisetekira mwi inraikyara mwuntema kyero mwunra. Rivaiva Merikisetekira mwi inraikyara mwunranra tiro, Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara nraatara kyora.

¹¹Kotiva nai qua okyara Mosesira timwa mwi entara mwiva Rivaira okyara vara nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Mwi okyararaqinaa vaisivanto nraahuma qio nini kyaiqa varaananrove, timwa kyero Rivaira kuaa okyara varu vaisira Eroninra nronraqama kyovaro Eroniva vuni variqaro mwi kyaiqara varorave. Rivaira okyara mwihua variqata nraakye qorara rieqatama Kotira kyaiqa varaqi viqata quara vahi aasau ru kyeta Kotirani qia quaraqita vuvaro mwihua kyaiqavanto hia anoma kyero kyuqe kyaiqa vahura. Mwihua kyaiqavanto qio vahutiri, vaisi mpovanto Kotirani kyaiqa varaariva Iesusiva hiama qovara hutiri. Iesusiva qovara hiro Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwatontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora. Mwiva hia Eroniva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora.

¹²Haaru Kotiva Rivaira okyarara mwihua nraahuma ni kyaiqa varaqi quate tura. Nraakiara Kotiva mwi quara qatinani vara kyero Iesusira titovaro mwiva

Kotira kyaiqa vararero tumunranra tiro, Mosesira qua okyaravantovata qatinaniqama hiananro.

¹³Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva hia Rivaira okyara kuaa okyaravanto varura. Hia Iesusira okyaraqitairo mpovanto Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwataariva varura.

¹⁴Tire ntapihi kyauraro Iesusira okyaravanto Iutaa okyarama vahi. Hia Mosesiva Iutaa okyaraqinaanra vaisi mpora Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa varaqi quarive tura.

¹⁵Iesusiva hia Rivaira okyaravanto kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararaitiro, mwiva Merikisetekiva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararero tumunranra tita, tire ntapihi kye taqauraro Kotiva Rivaira okyara mwihua nraahu ni kyaiqa varaqi quate tu quara qaqira kyora.

¹⁶Vaisi mpovanto Rivaira okyaravanto varuvara tiro, mwiva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varura. Iesusiva hia mwihua nraantantamwa kyero nai okyarara riemwaqi viraitiro, mwiva kepukyavanto ekyya enta qati nraahu variqi vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqi vura.

¹⁷Kotira mpukuqi Iesusira okyarara mwitaama tiro:

Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwantontema kyera evata Kotira kyaiqa varaqi viqara ekyya enta qati variqi vinanrave, tura. (*Sng 110:4*)

¹⁸⁻¹⁹Rivaira okyaraqinaa vaisinramwuvanto Kotira kyaiqa varaqi viqata hia qio nraakye qora uaqia hu kyaiqara qua nruka nyatovaro mwihua kyaiqavanto hia kepukya vahuvaro Kotiva nai Mosesira mwi quara vara kyero qatinani nruka kyero qaraakya qua qovarama kyora. Haaruaa qua Mosesira qua okyara

rieqaro nrohu vaisiva, hia kyuqema varu vaisiva varura. Qaraakya quavanto nritarero vahirara tita, tire qaraakya qua rieqatama tire qioma mwaa entara Kotira nraaqani uro variananra.

²⁰ Kotiva Iesusira vara sivuma kyarera hiro nai kyauqu nriqigaa vateqaro qua tura. Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa vararera utuvaro Kotiva hia kyauqu nriqigaa vateqaro qua tura. ²¹ Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatovaro Iesusiva nraakye qorara rieqaro Kotira kyaiqa varaqiro vura. Kotiva Iesusirara mwitaama tiro:

Nte i nronravanto variqana
ntena kyauqu nriqigaa vatena tiqana,
E ekyaa enta qati variqira viqara
ni kyaiqa varaqira vinanrave.
Hia nte mate timwa taani quara vara
kyena

qaqira kyaaninrave, tura. (*Sng 110:4*)

²² Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro Iesusirara mwitaa turara tita, tire ntapihi kyauraro qaraakya quavanto haaruaa qua nraatara kyero nritareroma vahi.

²³ Rivaira okyaravanto haarua qua rieqatama Kotira kyaiqa varaqi viqata qutuqi vura. Mwi kyaiqara airi vaisivanto varaqi vura.

²⁴ Qaraakya quavanto qovarama viharo Iesusiva ekyaa enta qati variqi vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqiro viqaro ekyaa entama variqiro quanarove. ²⁵ Iesusiva ekyaa enta qati variqiro vi varirara tita, nraakye qoravanto tiri kyaahaqama timwa taante ti variavaro mwiva ekyaa enta mwihuara rieqaro Kotirara aakyara ntamwaqiro quanaro. Iesusiva mwitaama varivara tiro, mwiva nraakye qora kyaahaqama nyataariva qio variharo Kotiva mwihua qioma huvantu nyataanaro.

²⁶ Iesusiva vuni variqaro tiriara rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Mwiva Kotira kyaiqa

nraahu vare varivama. Mwiva hia uaqia hi kyaiqaravata utiraitiro, kyuqe kyaiqa nraahu vare varivama variro. Uaqia hi kyaiqara uti variahua variavaro mwiva nanrianraama kyotatavanto variro. Kotiva mwia tuaahera kyaiharo mwiva nyaamwuni viro nraatara kyero veratoma variro. Iesusiva mwitaama vari vaisiva varivara tiro, mwiva qioqama kyero tiri kyaahaqa hiarivama variro.

²⁷ Rivaira okyaravanto mpo enta mpo enta Kotira kyaiqa varaqi viqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqarara nraante rieqata quara Kotirani qiaqaa kyovaro itamwa kyovata mwia nraakiara nraakye qora uaqia hu kyaiqarara rieqata mwitaa hura.

Iesusiva hia mwihua hunte hura. Hia Iesusiraqaa uaqia hi kyaiqava vahuvara tiro, hia nai vara ntapihiani kyaiqara nraante mwiva varora. Hia mwiva mpo enta mpo enta quara qiaqaa kyovaro itamwa kyovaro Kotirani mwi kyaiqara varaqiro vura. Mwiva hia airi nani mwitaa hiraitiro, mwiva kuaa nani nraakye qora uaqia hi kyaiqarara rieqaro nai mwamwanta Kotira mwinro qutu viqaro Kotira kyaiqa vara mwatora.

²⁸ Mosesira qua okyarara rieqatama nraakye qoravanto Rivaira okyaraqi vaisi nronraqama kyeta tiqata, Nkyenramwuma tiri uaqia hi kyaiqarara rieqata tiri kyaahaqa hiqata Kotira kyaiqa varaqi quate, tura. Mwitaa tuvata mwi vaisinramwuhua nronraqama vita hia kepukya vahuhuavata variqata mwi kyaiqara vare varura.

Kotiva Mosesirara qua timwa to entara mwia nraakiara Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero nai nrutu ntero tiqaro, Ni maaquvanto ni kyaiqa varaqiro quanarove, timwa kyero mwia nronraqama kyora. Mwia mwaaquvanto nronraqama viro Kotira

kyaiqa varaqiro viqaro qioqama kyero vari vaisiva variqarora tiro, mwiva nronraqama viro ekyaa entama mwia kyaiqa varaqiro quananro.

**Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi
nronravanto nyaamwuni variqaro
tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa
vara mwate varivama variro**

8 Nte qua ti varura mwia okyara vahirero mwataamama vahiho. Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi nronravanto nyaamwuni variqaro tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Nyaamwuni nronravanto Kotiva variharo mwi vaisiva mwia kyauqu kyaatutanimu mwatakyaa viro variro.

² Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqi viqata vaisivanto kyauquqo hoqa to nraamwunraqi kyaiqa vare variqata mwi nraamwunranra Kotira nraamwuve ti varura. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotiva hoqa taira nraamwu tuananraqi variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varira. (Mwi quara ntapihiki kye tirera Iesusiva nyaamwuni qutaa Kotiva varinani uro variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varirave.)

³ Nraakye qoravanto Rivaira okyaraqinaana vaisi mpo nronraqama kyarera hita mwianra tiqata, E tiri kyaahaqamaqi viqara vunyaa vaisivanto variqara quara rukyeqara Kotirani kyairaro qiaqaa itaarive, qiara. Mwiwua mwitaa qiavaro mwi vaisiva quara rukyeqaro Kotirani kyaiharo qiavanto itamwa kyaiharo mwi kyaiqara varaqiro vira. Qio tiri kyaahaqama timwa teqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi vari vaisiva, Iesusiva, mwivavata Kotira kyaiqa vareqaro mpo inraikya Kotira mwinrama. (Mwiwa nai nraanre Kotira mwinrama.)

⁴ Iutaa qua mwaanra rieqata Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqita

quarara tiro, Iesusiva mwatani varitiri, mwiva hiama mwi kyaiqara varaitiri.

⁵ Rivaira okyaravanto Kotirani varaa kyaiqava hia qutaa kyaiqa vaiharo qati mamanaanruqama kyero vaiharo nyaamwunima kyaiqa tuananravanto vahiho. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotirani qutaaqama kyero vahi kyaiqarama vare variro. Kuaa qarama kyero haaru Mosesiva Kotira nraamwu hoqarera uti varuvaro Kotiva tiqaro, E taaqiqaa nivatama kyera variarana nte i nraamwuteqana e mwitaama kyera nraamwu hoqaante tura mwianra rieqarama mwitaama kyera hoqaante, tura.

⁶ Kotiva Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva Kotira kyaiqa varaqiro viqaro Rivaira okyara mwiwua kyaiqa nraatara kyaiharo mwia kyaiqavanto vunima vahiho. Rivaira okyaravanto Kotiva Mosesira timwa mwu quara nraahu rieqata Kotira kyaiqa varaqi vi variavaro Iesusiva Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara rieqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varira. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava, mwi quava vuni vaiharo Iesusiva mwi quara riemwaqiro vi variharora tiro, mwia kyaiqavantovata nritareroma vahiho.

⁷ Kotiva Mosesira mwu quava qio vahitiri, Kotiva hiama mwi quara nruka kyero qaraakya qua mpo nraakiara vataitiri.

⁸ Kotiva taqovata nraakye qoravanto nai Mosesirara timwa to quara hia kyuqema kye riovarora tiro, mwiva mwataama tiro:

Nraakiara mpo enta nrianinra mwi entaraqaa

nte Isareri nraaqiara Iutaa okyaravata variqana

qaraakya qua vataaninrave.

⁹ Ni qua qaraakya mwiva vahirero hia mwiwua haivaqahuara qiava quara nraantantamwa kyero vahiananrove.

Haaru nte mwi entara mwihua
haivaqahua kyauquqaa
tu vare Isipiqitai sitaqina nrumu kyena
nte mwihuavata variqana qua timwa
taavata

mwihua ni qua riemwaqi quataara
vahuvata

mwihua qaqira kyeta hia ni qua
riemwaqi vi varurara
tina, mwia kyaara nte mwihua qaqira
kyaavarave.

¹⁰ Nte nraakiara mpo enta nrianinraqaa
Isareri nraaqiaravata variqana
qaraakya qua timwa kyena
vataaninrave.

Hia nte mwi entara oriqa mwi quara
qara ntuaninrave.

Nte mwi entara mwihua su nyaatoqi
mwi quara qara ntumwa taaninrave.
Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi
qara ntumwa taaninrave.

Nte mwihua mwanriqavanto variqana
mwihuaqaa ntaqikyiqi vi variarita
mwihua ni nraakye qora varivarave.

¹¹ Nraakiara mwi entara nronra
vaisivata

qumina vaisivantovata mwihua ekyaa ni
okyarara

ntapihita hia qumina ni okyarara
uro hena nraakye qora timwa nyivarave.
Mwi entara ekyaa hia ni okyara ntapihi
kyetara tita,

hia mpovanto uro nai nrunra nrakya
qata vakyaa

timwa nyianriva vahiananrove.

¹² Mwi entara mwihua uaqia hi kyaiqara
uti varirara

rieqana nte mwihuara po timwa
nyataaninrave.

Nte mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara
nruka nyatena

hia mwianra riemwaqina quaninrave,
tura. (*Jer 31:31-34*)

¹³ Kotiva mwi quara mwitaa tiqaro
qaraakya qua vataaninranra tura.
Mwiva mwitaa tiqaro haaru qua vatova

mwiva hia vahiananrove tiqaro turama.
Haaruua inraikyavanto nraahaqamaqiro
viro uro qamwanramama taiqa
quananno.

Haaruua qua rieqata Kotira nraamwuqi kyaiqa varaqi vurara tura

⁹ Nte Kotiva vuni timwa to
quara haaruua qua okyarara
tirerama. Kotiva Mosesira qua timwa
mwuvaro Mosesiva nraakye qorara
mwitaa mwitaama kye Kotira nrtutu
tuaaheraqi quate tuvata mwi quara
rieqata nraamwu mpo Kotirani hoqa
mwatorama. Mwi nraamwuvu nai
mwata mwaaqa vahu nraamwuvu
vahura.

² Mwi nraamwunra vahirero tavunaqo
hoqato nraamwuvu vahura. Nraamwu
mwia hoqa kye utaqaa vaata/antuataara
tavunaqo utu teta vuni vahura mwisa-
tara kyuqe inraikya nraahu vahiarive
tura. Mwiqi omwa qupi kyeqata vato
taquva vahuvaro tainta mpo vahuvaro
Kotirani utato mperetivavata vahura.

³ Tavunaqotairo tavaarana tita tora
mwia mwaatira uta mwiqiara Kotira
turuaranive turama. Kotira turuarani
vaturara tiro, vaisivanto mwiqi qati
viqetaariva hia vahuvaro qao timwa
tora.

⁴ Kotira turuara mwiqi tainta mpo
korigotairo ututo taintara mwiaqaa
kyuqema kyero mwunta vu inraikyara
qia quarate varu taintava vahuvaro
vokuhe mpo korigotai taaqau kye
ntumwaqu tova vahuvaro mwiqi Kotiva
Mosesira mwu quara qara ntumwa to
ori tanava vahuvaro, manaa kyara huto
taquvavata mwiqi vahuvaro, Eroninra
kyaamwu, mwia haaru aaharaqa
mwanre qupiqavu kyaamwuvavata
vahura.

⁵ Mwi inraikyava mwi inraikyava
mwiqi vahuvaro vokuhe viti hiniqaa
hiniqaa nyaamwunyaahua ututova

taaratana vahura. Mwitanahua nkyiari nraaokya iri kye aaraa vatetatana Kotiva mwaini mwaaqima variho tiqata varura. Mwitanahua hini vitiqaa hini vitiqaa varuvaro vokuhe uta mwiaqaanrama Kotiva nraakye qorara po kye timwa nyateqaro mwihua qora kyaiqa nruka nyate vari satave tura. Kotiva nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive tiro, mpo ihi mpo ihiqi kuua nani nraahu Kotira nraamwuqi kyaiqa varo vaisiva vunyaava nraanre kyaqa kye varero vera ntero vokuhe mwia utaqaa uro ntukikiata kyora. Hiamia qio tire mwaa qararaqi ekyaa mwi quara mpoqiavata qiarava vahi.

⁶ Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwaanra qua rieqatama mpo enta mpo enta nraamwu mwqi tavunaqo vaata utu tova vuruto vahuvata vera ntora, mwisata vera nteta kyaiqa vareqata hia turuara Kotirani vahunani vura.

⁷ Mwihua vunyaa vaisivanto qio nai mwiva nraahuma mpo ihi mpo ihiqi kuua nani nraahu vera ntanta hura. Mwi entaraqaa mwi vaisiva hia qati mwqi vera ntaraitiro, mwiva nraanre kyaqaqiro mwqi uro ntukikiatora. Mwiva nai uaqia hi kyaiqararavata qumina nraakye qora uaqia hi kyaiqararavata rieqaro Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiro, mwiva turuara Kotiva huraqi vera ntero nraanre ntukikiata tero vura.

⁸ Mwi vaisi mwitaama kyeqaro Kotira kyaiqa varaqiro vura mwianra Kotira mwanraquravanto tiri tinraamwutaihata tire ntapihi kyauraro qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahurama. Kotira nraamwuvanto mwatani vahuvaro haaruaa okyaravanto qati vahuvarora tiro, qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahura.

⁹ Mwaa entaravata haaruaa qua rieqaro quara Kotirani rukyero qiaqaa kyaiharo itaiva mwi kyaiqava hia nraakye qora kyaahaqa ihata mwihua mwutukya su nyaatovanto qati nraahu uaqiama kyero vaihata variara.

¹⁰ Nraakye qoravanto haaruaa qua rieqatama kyarave nramanrive nrenranra rieqata mpo qara mpo qarama kye nkyiari mwamwanta hiqama kye kyotataqama kye variare ti variavaro mwi inraikyava hia mwutukya vu nraato kyaahaqa hira. Kotiva nai haaruaa qua Mosesirara timwa torara tiqaro, Mwi quava quaahaqa pataqama vahiananrove. Mwi quava vahiraro ni qua qaraakya quavanto qovara hiarive, tura.

Qaraakya quara tura

¹¹ Kotira qaraakya quavanto nritarero vahi quara Karaisiva hia mwi quara nteqaraitiro riemwaqi virero qovarama vura. Mwiva Kotira kyaiqa vare variva vunyaa vaisivantoma variro. Mwiva hia vaisivanto mwata mwaini hoqa tai nraamwunraqi Kotira kyaiqa vare varivavauma. Mwiva nai nritarero vahinani Kotiva varinani nyaamwuni variqaro Kotira kyaiqa vare variro.

¹² Karaisiva nyaamwuni vuva uro turuara, Kotiva hinani hia quaahaqa variariva variraitiro, mwiva ekyara variarivama variro. Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, Karaisiva kuua nani hia memenra nraanreve, hia purimakau nraanreve, kyaqa varero mwqi viraitiro, mwiva nai nraanre varaqiro uro vataiharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qio vaiharo tiri huvantu timwa taariva ekyaa enta qio vahiananro.

¹³ Haaruaa qua okyara rieqaro Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisiva memenra nraanrevata purimakau nraanrevata nraakye qoraqaa ntukikiata kyero

purimakau nraati qia quara tova itero qaupaqama vura, mwiva qaupa mwia vaqita kyero nraakye qoraqaa qu nyatero mwihuara tiqaro, Kotiva mwianra rieqaroma nkyi hiqama nyataiho, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mwihua pahi nraahu hiqama nyatero, hia mwihua mwutukya su nyaato hiqama nyatora.

¹⁴Haaruaa qua okyara rieqaro mwitaama kyovaro Karaisiva mwi okyarara nraatara kyero nai nraanreqotairo tiri hiqama timwa tero. Kotira mwanraquravanto ekyaa enta qati variqi vi variva Karaisiraqi varuvaro Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utuva Kotira kyaiqa vareqaro qutu vurara tiro, mwia nraanrevanto qioma tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa tairaro tire uaqia hi kyaiqara utuqi viqata uro ekyaa qutu quarava hia vahiraqe tire Kotiva mwiva qati variqi vi vari mwanriqara mwia kyaiqa nraahu varaqi quanana.

¹⁵Karaisiva Kotira qaraakya qua qovarama kyai vaisivama variro. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nyaanrama taari nraakye qorahua kyuqema nyataarita ekyaa enta kyuqema kye qati variqi vivarave, turara tiro, Karaisiva mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro, qovarama vura. Nraakye qoravanto haaruaa qua Mosesira mwu quara rieta hia mwi quara ntapihi kye riaraitita, uaqia hu kyaiqara utuqi vi varuvaro Kotiva mwiaqaatairo mwihua uaqia hi quara nruka nyatarero qaraakya qua timwa tovaro Karaisiva nraakye qorara rieqaro qutu vura.

¹⁶⁻¹⁷Vaisi mpovanto qati variro tiqaro, Nte qutu quariro mwi vaisiva mwaa vaisivama nte hu inraikyara varaananrove, timwa kyero mwi quara qara ntumwa taananro. Qara ntumwa tero mwiva qati variani entaraqaa

hiama vaisi mpovanto mwiva hi inraikyara varaananro. Mwiva qutu viraroma qio mwia quavanto qutaa mwivau vahiananro.

¹⁸Mwia votima kyero Kotiva haaruaa qua timwa tova, mwi quava kepukyaqama quarive tita, mwihua quara ru kyovaro mwia nraanrevanto raurura.

¹⁹Mwi entara vuni Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara Mosesiva nraakye qora timwa nyi taiqa kyero mwiaqaatairo purimakau nraati rutoravata, memenra nraati rutoravata, mwia nraanre kyaqa kye varero mwia qati nramanrivatama kyero tuqasaa kyero sipisipi kyaahi ventakya voti huraqi ntamwa to kyaantara vara kyero kaukyuvera mwanre voti hura vitiqaa rupa tero nraanreqi ntamwa kyero varero uro Kotira qua qara ntumwa to mpukuraqaavata nraakye qoraqaavata nraanre ntukikiatero.

²⁰Mwiva nraanre Kotira mpukuqaa-vata, nraakye qoraqaavata, ntukikiata kyero tiqaro, Kotiva qua timwa kyero vatero nkyiara, Mwi quara riemwaqi quate, tihata nkye tiqata, Tire mwi quara riemwaqi virelave, qiara. Kotiva timwa tai quavavata nkye qia quavavata kepukyaqama quarive tinama, nte nraanre mwaa ntukikiata kye nkyi qu nyatauqo, tura.

²¹Mosesiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqiro viqaro nraanre kyaqaqiro uro Kotira nraamwuqaa ntukikiata kyero nraamwu mwiqi vahu inraikyaraqaavata ntukikiatora.

²²Haarua qua okyarara rieqaro mpo inraikyavanto uaqia huvaro nraanrevanto hiqama nyate varura. Hia mpo inraikya ru kyairaro nraanre rauru viraro qutu virera, Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataari aanrava hia vahura.

**Kotiva nraakye qora uaqia hi
kyaigara qua nruka
nyataarive tiro, Karaisira
nraanre rauruvaro qutu vura**

²³ Kotira nraamwu mwatani hoqato nraamwunravata, nraamwu mwiqi vahu inraikyaravata, qumina vaisivanto hoqa kyero ututo inraikyava nraahu vahurama. Mwitaa hi inraikyava Kotirani qutaqama kyero vahi inraikyava nyaamwunima vahi. Vaisivanto Kotira nraamwu mwatani vahuravata, mwiqi vahu inraikyaravata, hiqama mwatarero mwiva quara nraanre nraahu ntukikiata kyeqaro hiqama mwate varurama. Kotiva hi inraikyara nyaamwuni vahi inraikyara hiam qio quara vahi aasau nraanre hiqaanro. Nritarero variari vaisira nraanrevanto nraahu mwi inraikyara hiqaarivama vahi.

²⁴ Karaisiva hia vaisivanto nyaamwuni vahi nraamwunranra rieqaro hoqa to nraamwuva mwata mwaaqa vahura turuaraqi vique toravauma. Karaisiva Kotira nraamwu tuanra nyaamwuni vahira mwiqima viqetero. Mwi quara vutu kye tirera, Karaisiva Kotiva varinani nyaamwuni viva uro variqaro tiri kyaahaqa hiarivama variro.

²⁵ Kotira nraamwuqi kyaiqa varai vaisiva vunyaava mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu quara vahi aasau nraanre kyaqa kye varero Kotira nraamwu turuarani vi varira. Karaisiva hia mwitaa hira. Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaigara qua nruka nyataarive tiro, mwiva hia qaiqaa qutiro qaiqaa qutiro hiariva varira.

²⁶ Mwiva mwitaa hiankye titiri, mwiva mwata mwaa ututo entaraqaatairo airi nani nriqavi inraikyara varaqiro vitiri. Karaisiva hia mwitaa hirero qovara hiravauma.

Mwaa entara taiqaari entava qaumaqa huvaro Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaigara qua nruka nyataarive tiro, kuaa nani nraahu mwihuara rieqaro qutu virero qovara hura.

²⁷ Mwata mwaaqa vari nraakye qorahua variqi vita kuaa nani nraahu qutu vita mwiaqaatai mwihua varivaro Kotiva mwihua quaqaa vateroma ko qiananro.

²⁸ Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaigara qua nruka nyataarive tiro, mwivavata kuaa nani nraahu qutu vura. Karaisiva mwitaama kyero qutu vurara tiro, Kotiva mwia kyaigara rieqaro qioqama kyero nraakye qora uaqia hi kyaigara qua nruka nyataarivama vahi. Nraakiara Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entara mwi entara mwiva hia nraakye qora uaqia hi kyaigara rieqarovauma tumuananro. Mwiva mwi entaraqaa mwia vekya vari nraakye qorahua sitareroma tumuananro.

**Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa
varaqaatairo Kotiva nraakye
qora uaqia hi kyaigara qua nruka
nyataariva hia qioqa hura**

10 Kotiva Mosesira mwu quava mwi quava vahirero hia qutaa inraikya vahura. Qati mamanaanruqama kyero vahura. Mwitama vahirara tita, nraakye qoravanto mwi quara riemwaqi viqata hia ntapihi kye Kotiva kyuqema nyatarera hu okyarara taqora. Nraakye qoravanto Mosesira mwu quara rieqata mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau nraahu Kotirani qia quaraqita vuvaro quara vahi aasau qia quara mwato inraikyava su nyaato mwutukya hia qioqama kye hiqama nyataariva vahuvoro nraakye qora uaqia hu kyaigava qati vahuvata mwihua hia qioqama kye varu nraakye qorahua varura.

² Kotirani qia quara mwatova quara vahi aasau mwiva nraakye qora su nyaato mwutukya qioqama kye hiqama nyataankye titiri, nraakye qoravanto tiqata, Tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taiho, timwa kyeta hiamu qaiqaa-vata mpo ihi mpo ihihi quara vahi aasau Kotirani qio quara mwataatiri.

³⁻⁴ Purimakau qora ru kyaira mwia nraanrevantovata, memenra nraanrevantovata, rauriraro hiamu Kotiva mwianra riegaro nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataananro. Mwitaa hurara tita, nraakye qoravanto mpo ihi mpo ihihi quara vahi aasau ru kyeta Kotirani qia quaraqita vuvaro su nyaato ntipihi vuvata tiqata, Qikye, tire uaqia hi kyaiqara nraahu uti varurahuave, tura.

⁵ Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate varuva hia nraakye qora kyaa-haqama nyatorara tiro, Karaisiva mwaa mwataraqaa tuminrenra hiro Kotirara mwitaama tiro:

Quara vahi aasau ini qia quarataavave, ini vataa kyaravave, ekyaa mwi inraikyava

hia i mwutukya ntihara variaro.

Mwitaa ihara e nianra mwiva ni mutukya vahira

varaqiro quanarove timwa kyera ni mamanta

mwatanianra riegara terama mataaro.

⁶ Quara vahi aasau ru kyeqata kyaitu qia quara

mwataara mwianra hia e qamwateqara variaro.

Nraakye qoravanto tiri uaqia hi kyaiqara qua

nruka timwa taarive timwa kyeta quara vahi aasau

varaqi ini ru kye vataaravata

hia qamwateqara variaro.

⁷ Mwitaa hi variarana nte iara tiqana, Kotio, nte mwaa varuqo.

Nte i kyakya hi inraikyara vararerana varuvave.

Haaru nianra qara ntumwa to quava tuntema kyena

nte mwitaa hiqana i kyakya hira vataqina virave,

tura. (Sng 40:6-8)

⁸ Kyai nte hini qua tura qaiqaa qiari.

Haaru Kotiva Mosesira qua timwa mwinro tiqaro, Nkye quara vahi aasau nini qia quaraqita quate, timwa kyero varuvaro Iesusiva Kotirara mwitaama tiro: Ini quara vahi aasau qia quara mwataava ekyaa mwi inraikyava hia i mwutukya ntihara variaro. E hia ekyaa mwi inraikyarara qamwateqara variaro, tura.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nte vaakya turara tiqaro, Kotio, nte mwaa varuqo. Nte i mwutukya vahira vararerana varuvave, tura. Iesusiva mwitaa tuvaro Kotiva nai Mosesira mwu quara haaruaa qua qaqira kyero mwia mwaatana mpo qua nai mwutukya vahu quara qovarama kyora.

¹⁰ (Mwi quara okyara mwitaamama vahi): Karaisiva Kotira mwutukya vahi inraikyara varaqiro viqaro uro kuaa nani nai mwamwanta mwinro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qioma vahi.

¹¹ Mwaa entara Rivaira okyaraqitaita mpo hia vaisihua ekyaa enta haaruaa okyarara riegata sivi variqata Kotirani kyaiqa varaqi viqata airi nani Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate variara. Mwiha mwitaama kye Kotirani varaa kyaiqava hiamu qio uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taananro.

¹² Kotiva tiriara mwiha uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taarive tiro, Karaisiva tiriara riegaro kuaa nani qutu vura. Mwiva mwitaa hurara tiro, mwiva tiri kyaaahaqama timwa taariva ekyaa enta qati nraahuma variqiro quanro. Karaisiva tiriara riegaro qutu

viro mwiaqaatairo mwiva nritarero uro Kotira kyaugu kyaatutani mwatakyaa viro varira. ¹³Mwiva mwaa entara mwini variqiro viraro Kotiva mwia nramwutaahua nraatara mwatairaro nai kyugu mwihuaqaa vataaninra.

¹⁴Iesusiva Kotirani kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro kuua nani qutu vurara tiro, mwiva Kotira nraakye qora su nyaato mwutukya hiqama nyataihata mwihua ekyaa enta qio vari nraakye qorahua variqi vivara.

¹⁵Kotira mwanraquravantovata Kotira okyara ntapihi kyeroma tiri timwa timwinro. Mwiva haaru poropeti kyaahaqa huvaro mwi vaisiva tiqaro,

¹⁶Kotiva mwitaama tiho, Nte nraakye qora kyapata variqana qaraakya qua vatarera.

Nraakiara nrani entaraqaa hia nte oriqaa ntena qua qara ntumwa tarerave.

Mwi entaraqaa nte nraakye qora su nyaatoqi ntena qua vatarerave.

Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi qara ntumwa

tarerave, tiho, tura. (*Jer 31:33*)

¹⁷Qaiqaavata mwitaama tiro:

Kotiva mwitaama tiho,

Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti varirave,

ni qua raaqute varirave, nte ekyaa mwi quara

taunru kyena hia mwi quarara riemwaqina virerave,

tiho, tura. (*Jer 31:34*)

¹⁸Kotiva nraakye qorara nkye uaqia hi kyaiqara utuara ekyaa mwi quara nruka nyataurave tirara tita, nraakye qoravanto qumina qaiqaa tiqata, Tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiqata Kotirani kyaiqa varaqi virerave, tivora.

Kyai Kotira nraaqani quare, tura

¹⁹Iesusiva tiriara rieqaro mwia nraanre rauruvaro qutu vurara tiro, Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taihata tire mwia qua rie varurahua qioma Kotira nraamwu turuarani qati quanana. Tire qioma Kotiva hinani qati quanana.

²⁰Haaru Kotiva hinani vi vari aanranra tauhaqo antua tovata tire Kotiva hinani quara aanrava hia vahuvaro Iesusiva mwamwanta vataava variqiro viro tiriara rieqaro qutu viro mwiva mwi tauhara qatinani vara kyero mwiva Kotiva hinanianra tirini qaraakya aanra utu timwa tora.

²¹Mate Iesusiva tiriara rieqaro vuniqama viro variqaro Kotira kyaiqa vareqaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyivi varira.

²²Iesusiva mwitaamaqiro vi varihatara tita, nrivaqe Kotiva varira mwia qaumato quara. Kyai mwiva hinani tiri mwutukyaqitairo quataa hiraqe quara. Iesusiva qutaa mwi aanranra utu timwa taiho timwa kyeta quara. Tire ntapihi kyauraro tiri tivu nraato mwutukyavanto uaqiama kyero vahuvaro Iesusiva nai nraanre rauru kyero tiriara rieqaro qutu vurara tiro, tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa taihata varunanra.

²³Kotiva qutaa qua nraahu ti variva hiam mpo qua nruka kyero mpo qua qiananro. Mwianra rieqatama nrivaqe hia ntuqutu vaisivi hiraitita, kepukyaqama kye Kotiva kyugema timwa taani entara vekya variqi quara.

²⁴Varaivaqe teta hena nraakye qorara nronraqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta kyuge kyaiqa nraahu varaqita quara.

²⁵Nrivaqe ntuvaantua hiqata Kotira qua riaananra hia qaqira kyaraitita, tuqara kyeta tutaara. Mpo hiahua hia

ntuvaantua hirara nronraqama kye riaara. Haunri tirevata mwitaa hiarora. Karaisiva tumuanri entava qauma qauma hi varira mwianra riegata nrivage tire teta henahua kepukyaqama nyategata Kotira aanraqaa vi variara.

²⁶ Tire Kotira qua qutaa qua rieta mwiaqaatai Kotira mwoqa mwita teta uaqia hi aanranraqaa nraahu virelave qiarera, qaiqaa tiriara riegara Kotirani tiri kyaahaqa hiani kyaiqara varaariva hiamahiananro. Kotiva qaiqaa tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva hiamahiananro.

²⁷ Tire mwitaa hiarera, tire mpoqama kye aatu hiqata Kotiva ko qiani entara vekya variarava nraahuma vahiananro. Qiavanto mpoqama kyero iteqaro Kotira nramwutaahua itamwa tatoqa kyaani qiara tire mwia vekya nraahu variaravama vahiananro.

²⁸ Haaruaa qua Kotiva Mosesira mwu quara nteqa kyo okyarava mwitaama vahura. Vaisi mpovanto mwi quara nteqa kyovata vaisi taaratanave, taarampotanavantove, tiqata, Qutaa tire taqe varuraro mwi vaisiva mwi quara nteqa kyairave, tuvaro mwiaqaatairo hia mwi vaisirara po timwa mwataraitiro, qamwanrama kyero mwia ru kyora. Haaruaa qua nteqa kyo okyarava mwitaama vahura.

²⁹ Haaruaa qua nteqa kyo vaisira rukyo okyarava mwitaama vahirara tiro, qikye, qaraakya qua rierovata mwoqa mwiani vaisira ru kyaari okyarava nataamave vahiananro? Mwi quara mwoqa mwiani vaisiva mwitaa hiqaroma Kotira mwaaquara qumina inraikyavema tiro. Karaisira nraanrevanto Kotiva qaraakya qua timwa tora kepukyaqama kyero mwi vaisira uaqia hi quara nruka mwataariva vaiharo mwi vaisiva tiqaro, Hiamahio nruka mataananrove. Qumina nraanreve, tiro. Kotira mwanraquravanto nraakye qora

kyuqema nyataaninranra mwi vaisiva qaqirave tiro, qoririma mwate variro. Qikye, mwi vaisira rukyaani okyarava nataamave vahiananro?

³⁰ Tire ntapihiki kyaauraro mwaa quara nte qiani quara Kotivama timwa tero. Mwiva mwitaama tiro:

Ntenavanto mwihua ru vuntuaninrave. Ntevento

mwihua nkyiari kyoqaa nyianinrave, tura. (Lo 32:35) Kotiva mwitaa tuvaro mpo quavata vahiva mwitaama tiro: Kotiva naivanto nai nraakye qoraqaa qua vatero

mwihua ko qiananrove tura. (Lo 32:36)

³¹ Qikye, Kotiva qati variqiro vi varira kyauquqi mwia qua nteqa kyaani vaisiva ntumwa quaninranra nronraqama kyena po kye tuqo. Kotiva mwi vaisira nataamave mwataananro?

Mwianra riegatama nkye Karaisirara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate tura

³² Haaru Kotira quavanto nkyi mwutukya su nyaatoqi viro ntuvahama nyatovata varu entarara nraato tuata. Mwi entara nkye Kotira qua riemwaqi vi varuvata nkyi muaanra nyita nkyi uaqia-maqita vuvata nkye nriqa vu inraikyara varaqi viqata nkye kepukyaqama kyeta nraahu variqi vura.

³³ Mwi entara mpo hura nkye varuvata mpo uhua nraakye qora suqaa nkyi uaqia hu quara timwa nyateta nkyi uaqiama nyatora. Mpo hura mwihua nkyi hena nraakye qora uaqia hu quara timwa nyateta uaqiama nyate varuvata nkye nkyeta hena nraakye qora kyaa-haqamaqi vura.

³⁴ Mwi entara Karaisira vataqi vura kyaara nkyi henahua karavuqi kyovata nkye hia aatu hiraitita, uro mwihua kypata variqata mwihuara po kye timwa nyatora. Mwi entara nkyi mwatave, nkye hu inraikyarave, varovata nkye hia

mwianra nronraqama kyeta riora. Nkye tiqata, Tire hura inraikyava nyaamwuni nritarero vahi inraikyava ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quananrove, timwa kyeta qamwateqata nraahu varura.

³⁵Mwi entara nkye kepukyaqama kyeqa variqi vurara rieqatama nkye mwaa entaravata kepukyaqama kyeqata nraahu variqi vivaro Kotiva mwianra rieqaro nkyi kyoqaa nyianri.

³⁶Nkye hia pupohairata kepukyaqama kyeta variqi vivera, nkye qioma Kotira mwutukya vahianinra varaqi vivaro Kotiva nai kyauqu nriqiaa vateqaro timwa to quava qutaa nkyiqi vahiananro.

³⁷Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mwitaama tiro:

Pataqia vari kyero

nraakiara tuminrenra hiari vaisiva tumuananro.

Mwiva hia vari kyero qakyoma kyero tumuananro.

³⁸Ntapihi kyero nrohiani vaisirara Kotiva mwitaama tiro:

Mwi vaisiva ni quara qutaave timwa kyero

ni qua rieqaro qati variqiro quananrove.

Mwi vaisiva ni aanraqaatairo tuqasaaviro

qaqira kyero virera, hia nte mwianra qamwata mwataaninrave, tura. (*Hab 2:3-4*)

³⁹Tire Kotira aanraqaa viqata hia mwiaqatai tuqasaqita raupirima quarahuama varita. Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta mwi quara nraahu riemwaqi quararo Kotiva tiri tivitaarihuama varita.

Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quana okyarara tura

11 Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quara okyarava mwataamama vahi, Tire Kotira quara qutaave tiqata hia taara vu nraato tiraitita, Kotiva kyuqema

timwa tarera hiari inraikyava qutaama qovarama quananrove timwa kyeta mwia vekiama variananra. Mwaa entara mpo inraikya mpo inraikya hia vuqotai taqaura inraikyava vaihata tire Kotira quara qutaave tiqatama qutaqama kyero ekyaa mwi inraikyava vaiho ti varunanra.

²Haaru vetato varu entara Kotira nraakye qoravanto Kotira quara qutaave tiqata kepukyaqama kye variqi vurara tiro, Kotiva mwihuara qamwateqaro varura.

³Haaru Kotiva tuvaro mwia quavanto nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatora mwi quarara tire tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa hurave, timwa kyeqata varunanra. Mwiva mwi entara hia qio vaisivanto taqaani inraikyara vara kyero mwiaqotairo qio vaisivanto taqaani inraikyara utu kyero vatora.

Everira, Inokura, Noaanra, mwini ramwuhura tura

⁴Haaru Everiva Kotira quara qutaave timwa kyero sipisipi nraati ru kyero Kotirani qia quara mwatovaro mwiva Kotira mwu inraikyava Keniva Kotira mwu inraikyaravata nraatara kyora. Everiva Kotira quara qutaave tuvaro Kotiva mwianra, E ntapihi kyera variara vaisiva variaro, timwa kyero Everiva mwu inraikyarara qamwata mwatora. Everiva haaru qutu vuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quara nraakye qoravanto nai timwa mwi nai timwa mwimaqita vi variavarora tiro, mwia quavanto hia taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi variaro.

⁵Haaru Inokuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqi vuvara tiro, mwiva hia qutu vura. Mwiva hia qutu vura qati varura Kotiva nyaamwuni vita varovata hia vaisivanto mwia puaama kye vitora. Kotira mpukuqi qara ntumwa to vaisiva

Inokurara mwitaama tiro: Inokuva mwatani kyuqema kyero variqiro vuvurora tiro, Kotiva mwia qamwata mwateqaro mwia qati nyaamwuni vitero vurave, tura.

⁶Vaisivanto hia Kotira quara qutaave tiraitiro variraro Kotiva hiamu mwi vaisira qamwata mwataananro. Vaisivanto tiqaro, Qutaama Kotiva variho. Qutaama nte mwianra puaamaqina quariro mwiva ni kyuqema mataananrove, qariva mwi vaisira nraahuma Kotira nraaqani qio quanano.

⁷Kotiva Noaanranra tiqaro, Mpo inraikya mpo inraikya nraakiara qora inraikyavanto mpo enta qovara hiananrove, tuvaro Noaava hia mwi inraikyara taqaraitiro, Kotira quara qutaave timwa kyero nramanriqaa quani nraamwunra hoqa kyero nai nraakye nraaqiararavata mwi nraamwunraqi kyuqema varurave. Noaava Kotira quara qutaave tuvata mwia hena nraakye qora mwatani varuhua hia Kotira quara qutaave tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua ntuqutu taiqa kyero Noaanranra ntapihi kyero nrohi vari vaisivave tura.

Evarahaamunranra tura

⁸Haaru Kotiva Evarahaamunra nraanrama kyero tiqaro, Sivira ena mwaata mwaini kyera mpo nani uro varirape nraakiara mwi mwatara i mwianrinro ini vahiarive, tuvaro Evarahaamuva mwi mwatara hia taqaraitiro, Kotira quara qutaa quave timwa kyero nai mwaata qaqira kyero vurama.

⁹Evarahaamuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotiva nai mwia kyaama to mwataraqaa uro variqi viro mwiva mpo mwatanaava votima kyero variqaro mwiva hia mwaakyota variiani nraamwunra hoqa taraitiro, seri nraamwu nraahu hoqa kyero mwiqi mpoqi mpoqi variqiro vura. Mwitaa huvata mwia mwaaqu Aisaakivavata

mwia nraisi laikopuvavata tiqata, Kotiva mwata mwaanra tu quava tiritanani vaiharo mwaa mwatara tiri kyaama taivama vaiho, timwa kyeqata mwi mwataraqaa seri nraamwuqi nraahu variqi vurama.

¹⁰Mwi entara Evarahaamuva seri nraamwuqi variqiro viqaro mwiva nyaamwuni vahiani mwatukyara Kotiva riemwa kyero mwaakyota variiani nraamwunra hoqa tora mwia vekya varurama.

¹¹Evarahaamunra nraatavanto Seraava kyontaqama viro nraaqiara mwataariva hia qioqa huvaro Seraava hia mwianra nronraqama kye riaraitiro, mwiva tiqaro, Kotiva nianra nraaqiara mwataananrove tiva mwiva qutaa qua nraahu ti varivave, timwa kyero variro nraakiara Seraava qutaa nraaqiara tuaqama viro nraaqiara mwata tora.

¹²Mwitaa huvaro Evarahaamuva nyaapaiqama viro qutuariva qaumaqa hu vaisira kuaiaqaaqatairo mwia nraaqiara airintivanto qovarama vura. Mwiaqaatai qovara hia nraaqiarahua qovora aahoqura votima kyeta airinti variara. Mwihua nramanri tokyasataa nruqa vahira votima kyeta airinti variara.

¹³Nte vaakya tu nraakye qorahua Kotira quara qutaave timwa kyeta Kotiva nkyiari kyaama to inraikyara mpo inraikya mpo inraikya hia vararaitita, qutu vura. Mwihua qutaa mwi inraikyava nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qamwateqata varura. Mwihua mwata mwaanra vutu kye tiqata, Qutaqaama kye tire mpo mwatanaavanto mwata mwaaqa quaahaqama varuro, tura.

¹⁴Mwihua nkyiari mwaata tuananra puaama kye mwini viqatara tita, mwitaa tura.

¹⁵Mwihua haaru Evarahaamuva qaqira kyero nru mwatara hia mwini

nrumu ntanteta virara nraato turave. Mwihua mwini nrumu ntanteta virara nraato tutiri, qioma mwihua mwini vutiri.

¹⁶Mwihua nritarero vahi mwatara mwianra mwutukya vahuvata mwia vekya varura. Mwihua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata nyaamwuni vahu mwatara mwia vekya varurara tiro, Kotiva mwihua mwata terama nyatero tiqaro, Nte hia kyaauraitina, nte mwihua mwanriqavanto variqana mwihuaqaa ntaqikyiqina virerave, tura.

¹⁷⁻¹⁸Evarahaamuva Kotiva timwa to quarara qutaa quave timwa kyero nai mwaaqu ru kyero Kotira mwinrenra uti varura. Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, I mwaaqu Aisaakiraqaatairo i nrutuvanto qati nraahu vahiqiro quananrove, timwa kyero variro mpo enta Evarahaamunra mwataara hirero mwianra tiqaro, Ena mwaaqu ni ntuqutu mpiante, tuvaro Evarahaamuva Kotira qua riero nai mwaaqu ru kyarera hiro tiqaro, Kotiva nianra nai kyauqu nriqigaa vateqaro timwa to quava qutaa qua nraahuma vahiananrove.

¹⁹Nte ntena maaqu ru kyaariro Kotiva qioma mwia qati vara sivuma kyaananrove, timwa kyero mwia Kotira ru kyero mwinrenra uti varuvaro Kotiva hia mwia ru kyaante tuvaro Evarahaamuva nai mwaaqu qutu vuraqitairo qati sivuvaro vitontema kyero vitora.

Aisaakira mpo, Iaikopura mpo, Iosepira mpo, mwinramwuhua tura

²⁰Aisaakiva Kotiva timwa to quarara qutaave tiqaro nyaapaiqama viro qutuari entava qaumaqa huvaro mwiva nai kyauqu Iaikopuraqaavata Isoraqaavata vatero kyuqema nyateqaro mwitanahuara tiqaro, Qutaama Kotiva

nraakiara nkyitana mwitaa mwitaama kyero kyuqema nyataariva variho, tura.

²¹Iaikopuvavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro nyaapaiqama viro qutuari entava qaumaqa huvaro nai kyauqu Iosepira mwaaqutanaqaa vatero kyuqema nyatero mwitanahuara tiqaro, Qutaama Kotiva mwitaa mwitaama kyero nkyitana kyuqema nyataariva variho, timwa kyero nai kyauruqaa vuntuvi variqaro Kotira nrutu tuaaherora.

²²Iosepivavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro nyaapaiqama viro nai qutuari entava qaumaqa huvaro Kotira qua mpo qovarama kyero tiqaro, Qutaama nraakiara Isareri nraakye qora Isipiqi varita nraakiara nkyiari mwaatani nrumu ntanteta vivarave. Mwi entara virera hita ni mwukyaari mwaa mwataraqitai pati kye varaqi uro tita mwatani quantaate, tura.

Mosesirara tura

²³Mosesira nrohua qohua Kotira qua riemwaqita vi varura. Mosesira nrohua qohua mwia mwata kyeta taqo-varo nraaqiara kyuqeva varuvata mwitanahua Perova qoraisi nraaqiara mwata tera rukyaate tu quara nteqa kyeta hia mwianra aatu hiraitita, Kotirara qutaama mwiva tiri kyaahaqa hiariva variho timwa kyeta Mosesira taarampo torara uqetaqita vura.

²⁴Mosesivavata Kotira qua riemwaqiro vi varura. Mwiva nronra tuemwa viro Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiva qaqao tiro, Hia nianra Perora nraamwunravanto viritai vaisirave qiaaterave.

²⁵Nte Isipiqinaahuavata pataqia variqana qora kyaika utuqi vina qamwateqana variankyorave. Nte qaqira kyena ntena nramwunaahua Kotira nraakye qora kypata kuaaqi

variqana muaanra varaqina virerave, tura.

²⁶ Isipini mpo inraikya mpo inraikya kyuqe hu inraikyava nraahu vahuvoro Mosesiva hia mwianra nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva mwia nronraqama kyero titora mwianra nronraqama kyero riemwaqiro viro tiqaro, Ntena nraakye qora kyapata kuaaqi variarita Isipiqinaahua qioma ni uaqiamaqita vivaqe varianinrave, timwa kyero Kotiva nraakiara nyaamwuni mwia kyoqaa mwianinra mwianra riemwaqiro vura.

²⁷ Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqiro viqarora tiro, mwiva nai nraakye qora sita varero Perora raraqa taaninranra hia nronraqama kyero riaraitiro, Isipi kyero vura. Vaisivanto qutaa nai vuqo Kotira taqontema kyero Mosesiva qutaave tura mwiaqo Kotira taqamwaqi viqaro Isipi kyero vurama.

²⁸ Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqi viqarora tiro, mwiva Kotiva tu quara riero nyaamwunyaava Isarerivanto vunyaa nraaqiara mwata tohua ekyaa mwihua hia ru taiqa kyaraitiro, vekyahu nyataarive tiro, sipisipi nraati ru kyero nrenro mwia nraanre qesa mpoqa mpoqa qutura.

**Isareri nraakye qora airivanto
Kotira quara kepukyaqama
kye riemwaqi vurara tura**

²⁹ Isarerivanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqi viqatara tita, mwihua aahara mwataqaa ntamwaqi vuntema kyeta nramanri *Nraanre Nramanrive* tura mwia qareta vurama. Mwihua qio qareta vuvata Isipivanto mwihua rirera mwihua sataqi vuhua mwihuavata nramanri nronra mwiaqaa Isarerivanto vuntema kyeta qare quare tuvaro nramanrivanto mwihua ntumwaqi kyora.

³⁰ Isarerivanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vurara tiro, Kotiva mwihua tiqaro, Nkye Ieriko mwia uro 7 entara vara ututu nrohi varivaro mwi mwatukyara ori vasaamwunra ututaava ntavesau quarive, tuvata mwihua Kotira quara qutaa quave timwa kyeta mwitaamaqi vuvaro ori vasaamwunravanto ntavesau vura.

³¹ Nraakye mpovanto api nrohi varu nraakyeve Rehepiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqarora tiro, mwiva nai nramwutaa Isareri vaisitana kyaahaqama nyatora. (Isareri vaisi mwitanahua uqeta kyeta uro Ieriko mwia apeqa hirerata nruvaro Rehepiva ni nramwunaahua mwi vaisitana puaama kye rukyevorave timwa kyero uqeta tovata mwia nraakiara Isarerivanto mwi mwatukyara nraatara kyeta mwiqi varuhua hia Kotira quara qutaave tuhua ruqi viqata mwi nraakyeve Isareri vaisitana kyaahaqama kyorara riekata mwi nraakyeve qati kyora.) Mwi nraakyeve Kotirara qutaave turara tiro, Kotiva mwia kyaahaqama mwatovata Isarerivanto hia mwiavata rukyora.

³² Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vu nraakye qorahua variavana nte mpoqiavatave mwihua timwaqina quaninra? Kitioninrave, Paraakirave, Samusoninrave, Iepitaarave, Ntevitirave, Samuerirave, nte hiama qio qara mwaaqi ekyaa mwihua qiariva qioqa hiro.

³³ Mwihua Kotira quara qutaa quave tiqata mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, ntaqiqata nronraqama varu mwatanaahua nraatara kyorave. Mwihua avuqavuma kye nrohi varuvorara tiro, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara riero mwihua nkyiari kyoqaa nyunra. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatara tita, mwihua

mpo uhua variqata qaakyau vairi mwia nrutu raioni nro tita tovaro hia kutura.

³⁴Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvaro qiaavanto nronraqama kyero iteqaro mwihua tatoqa kyarera huvata mwihua qia mwia qipa kyora. Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvatara tita, mwihua nramwunaavanto mwihua rirera utuvata mwihua qio ntuqema kyeqa aatu vivi hurave. Mwihua uqenro nraakye qorahua variqata mwiaqaatai Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, mwihua kepukya nraakye qoraaqama vita varurave. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vita ntaquqi viqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ntaqu vaisihua nraatara kyora.

³⁵Haaru Kotira nraakye nramwuvanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita vuvarora tiro, Kotiva mwihua nraaqiaranramwu qutu vuhua sivuma kyero nyunra.

Haaru Kotira nraakye qoravanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwihua nramwutaahua mwihua ntavaaqavu kyeta tiqata, Kotira mwoqa mwita mwia qaqira kyaivaqe tire nkyi qati kyaarata variate. Nkye hia mwitaa hivaqe tire nkyi ntuqutuqi vita nkyi taiqa kyaananrave, tuvata mwihua hia nramwutaavanto tu quara riaraitita, mwihua nraakiara qutu vita mwiaqaatai Kotiravata kyuqema kye variqi virara nraahu rieqata hia Kotira mwoqa mwita hia mwia qaqira kyovata mwia kyaara nramwutaahua mwihua ntuqutuqi vita uro ru kyora.

³⁶Kotira nraakye qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwia kyaara mwihua mpo uhua raima nyateta mpo uhua kyaamwuqo ntuqutu nyatora. Mpo uhua rupa kyeta karavuqi uro kyora.

³⁷Mpo uhua ori tuto kyeqa mwihua ntuqutuqi vita uro ntuqutu kyora. Mpo uhua so vara kyeta mwiaqo mwihua mwamwanta tavaaraqa teqa kyeqa kyora. Mpo uhua paipa viti mpua-haa vahuntaininraqo rakuraa kyeqata ru kyeqata kyora. Mpo uhua sataqi viqata uaqiama nyatovata hia kyuqe tuavaaqahia pahiqovata tuavaaqahia utu kye utu varetu uaqiama kye nrohiqata varura.

³⁸Mwihua hia vaisivata varura qumina mwatasata nkyiariaraa variqita vurave. Mpo uhua qumina taaqiqaa varivaraa nrohurave. Mwihua ori ontamwuqive, ori mwata hakaraukaqive, vaitaqita nrohura. Qikye, mwi nraakye qorahua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi variqata kyuqe nraakye qora nraahu varuvata mwatani varuhua uaqia hu kyaiqara nraahu varaqi vi varuhua mwihua uaqiamaqita vurama.

³⁹Mwi nraakye qorahua haaru Kotira quara qutaave tiqata Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi varurara tiro, Kotiva mwihua kyuqema nyateqaro mwihuara kyuqe nraakye qorave tura. Kotiva mwitaa tiqaro mwihua qamwata nyatovatavata nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nyinrenrave tu inraikyara hia varora.

⁴⁰Haaru Kotiva tiriavata rieqaro qua mpo vatero tiqaro, Hia haaru varu nraakye qorahua nraante kyuqema nyatarerave. Haaru varu nraakye qorahua-vata nraakiara vari nraakye qorahuavata kuaaqi varivaqe nte mwinro mwaanro mwihua kyuqema nyataarita qio vari nraakye qorahua varivarave, tura.

Karaisiva qioqama kyero vari vaisivama variro

12 Qio haaru nraakye qora airivanto Kotira quara qutaave tiqata kepukyaqama kye mwianra

variqi vi varurave. Mwaa entara mwi nraakye qorahua airivanto tiri vara ututu variqata tiri taqe variahua nraantantamwa kye variarara tita, nrivaqe mwihua suqaa variqata hia qoriri hiraitita, kyuqema kye Kotira aanraqaa viqata mpo inraikya vararera hiantaantema kye hiantaara.

Mwihua suqaa variqata mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri ntavaaqavu kyarera uti variani inraikyara qaqira kye uaqia hi kyaiqava tiri tuqara kyero tutaaninra ntavaqaa kye qaqira kyeta hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye hiantamwaqi quara.

²Nrivaqe hianta viqata Iesusira nraahu taqamwaqita quara. Mwiva nraante vuni viqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqi vi varava tiro, mwiva qioma tirivata kyaahaqama timwa tairaqe tire mwia votima kyeta Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata uro taiqa kyaananra. Iesusiva kyatariqaa qutu virera hiro, Nianra raima mateta kyaurira inraikya mpira nte hia mwianra nronraqama kyena riarerave, timwa kyero mwiva nraakiara qamwateqaro variani entarara riero tiriaravata rieqaro qutu vura. Mate mwaa entara mwiva nritarero Kotira kyauqu kyaatutanima variro.

³Karaisiva mwatani varuvata uaqia hi kyaiqara uti varu vaisihua anoma kyeta mwianra ua vu nraato vateta qoririma mwatovaro varurave. Karaisirara ua nraato vateta qoririma mwatora nkye mwianra rieqata varivata nkyivata uaqiama nyatarera utivata hia pupohairata qoriri hirata variqi viraitita, kepukyaqama kyetama variqi quata.

⁴Nkye variavata uaqia hi kyaiqara utuahua nkyivata ntaquqi vi hiam nkyi ru kyaavata nkye qutu quavo.

⁵Mpo qua qara ntumwa tora nkye taunru kyevora. Mwi quaraqai Kotiva

nkyiara ni naamwunra maaquve tura. Mwitaama tiro:

Ni maaquo, ina kyaiqa kyaara Kotiva i avuqavu hiqaro

i mpo qarama mwatairara

e mwianra nronraqama kyera riaante.

I inronra hirera hia e kyarur ntuanete.

⁶Kotiva nai mwutukya nti vaisiva qaiqaa uaqia hi aanranraqaa quankyo tiro, mwiva nai nraaqiara ntuqutuqi viro mwia ntapihiqiro virave.

Mwiva ni maaquve qiani vaisira kyaamwu mwiiqiro quananrove, tura.

(Snd 3:11-12)

⁷Kotiva nkyi qati ntuqutuqi vi riera, nkye kepukyaqama kye variqata Kotiva ni nai mwaaquma ntuqutuqi qia. Ta nraaqiara mwia qova mwia avuqavu hiqaro hia ntuqutirave? Mwia qova nai mwaaquara avuqavuma kyero nrohia riera tiro, mwia qati nraahu ntuqutuqi vi riera.

⁸Kotivavata nai nraaqiara mwihua ntuqutuqi vi varirave. Mwiva hia nkyivata ntuqutirera, nkye hia mwia nraaqiara tuananravanto variraitita, nkye kyapa nraatima varita.

⁹Mwata mwaini tiri tiqohuamwanra tiriara avuqavuma kye nrohiate tiqata tiri ntuqutuqi quavata tire hia mwihua kyarur ntumwa nyataraitita, tire mwihua vaisi kyuqehuave nraahu tunanra. Mwia votima kyeta tire tiri tiqova Kotiva nyaamwuni varira mwia qua mpo qiaavata riemwaqi viqata ekyaa enta qati variqi quara.

¹⁰Tiri tiqohua mwatani variahua quahaqaa variqata mwihua nkyiari riemwa kyeqata mwi aanranra nrohiate timwa kyeqata tiri ntuqutuqi variara. Kotiva tiriara mwihua nivata variqata hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, tiri kyuqema timwa teqaro tiri ntuqutuqi vi varira.

¹¹ Mwia qova nai nraaqiarara avuqavuma kyero nrohiarive tiro, mwia ntuqutuqiro vi variharo mwi nraaqiarava tiqaro, Qikye ni mamanta mpoqama kyero niqa viho, timwaqiro viro nraakiara mwiva nronra tuero vaisi kyuevama variananro.

¹² Kotiva nkyiara avuqavuma kye variqi quate tiro, nkyi ntuquti varihataru tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkyi kyauquve, nkyi kyuquve, uqenraaqenra hianinra tuaahera kye kepukyaqama kye kyue hi aanranraqaa variqi quata. ¹³ Nkye ntapihhi kye Kotira aanraqaa quata. Nkye mwitaa hivaru hia kyue hiari kyuquva kyuqema virata kepukyaqama kye vivara.

Uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauriqata variate tura

¹⁴ Nkye variqi viqata hia antua qua tiraitita, ekyaa nraake qora mwutukya qihaakyama nyate kyaiqara varaqita quata. Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita viqata variata. Hia Kotira kyaiqa vararaitiro variqiro quariva, mwi vaisiva hiama qio Kotira taqaananro.

¹⁵ Kotiva nkyi kyuqema nyataihata nkye variarara tiro, haunri mpovanto nkyiqitairo Kotira qaqira kyero mwia nununrama mwataankyora. Mwitaa hirara rauriqata variata. Kyanaa mwanre uka viravata uta taira nraavaro uka vin-tema kyero mpora unra quavanto nkyi vara uaqiama kyaankyo tita, nkye rauriqata variata.

¹⁶ Api qaraqii nrohi okyarava nkyiqi vahiankyo tita rauriqata variata. Nkyiqitairo mpovanto mwata mwaaqaanaa in-raikyara nronraqama kyero riero Kotirara hia riaankyo tita, rauriqata variata. Tiri haivaqava Iova mwitaa hi varu vaisiva varurama. Mwia nraante vuni mwatato nraaqiarava variro mpo enta qoraqama kye kyara nraataa hu-

varo nai qatara tiqaro, Kyara mpiraque nte iara vuni mwatatai nraaqiarava var-iho, iara ni kova nianra qamwaterno kyuqema mataani quara ema varenan-rave qiankye, timwa kyero nai qata kyara nronra.

¹⁷ Nramwa kyero variro mpo enta mwiva qaqao tiro, Nte hia mwitaa qi-ataarave, timwa kyero nai qorara tiqaro, Ni nraante vuni mwatataaravave. E qutu viera hira kyauqu niqaa vateqara ni kyuqema matena quara tiraqena nevatana ni nraaqiaravantovatama kye kyuqema variqita quare, tuvaro mwia qova hia kyauqu mwiaqaa vateqaro mwia kyuqema mwatorave. Mwitaa hu-varo Iova nteqaro, Kyai haaru nai qatara tu quara nruka kyena vara kyaankye timwa kyrovata taqovaro hia qioqa hurave. (*Okyara 27:30-40*)

Haaruaa quaravata qaraakya quaravata tura

¹⁸ Nkye Kotiva qaraakya qua vataira riaahua variarave. Hia nkye Kotiva haaruaa qua vataira riaahuavauma. Haaru Kotiva qua timwa kyero qovarama kyero nyinrenro utuvata nkyi haivaqahua Sainai taaqi mwemwa tunrenrasata uro ntuvaantuama vita variqata taqovaro qiavanto nronraqama kyero itamwaqiro vuvaro kyokira ru tovaro nrotaara aaquakyaavanto mpo uti varura.

¹⁹⁻²⁰ Mwitaa hi varuvata nraake qo-ravanto kuaiqiaqa vita variqata rio-varu ntomavanto nronraqama kyero nruqua tuvaro mwiaqaatairo quavanto nyaamwuqitairo mwitaama tiro: Vaisi-vantove quaravantove hiavata taaqi mwaaqaa nriate. Mpovanto mwaaqaa nrianinra mwia oriqo ntuqutu kyaate, tiro. Quavanto mwitaa tuvata nraake qoravanto nraatuqa tovata hia qaiqaa-vata qua qiante tura.

²¹ Mosesivavata ekyaa mwi inraik-yara taqero tiqaro, Qikye, nivata mpo-qama kyero kyuqu kyauqu ntihana aatu hiqana varuqo, tura.

²² Nkyi haivaqahua ekyaa mwi inraik-yara taqeqata haaruaa qua riorave. Nkye Kotira qaraakya qua riaahuara tita, nkye hiamia mwi inraikyara mwi inraikyara taqevara. Nkye Kotira qaraakya qua riaahuara tita, nkye hia vuqotai taqe varia taaqira voti hiraqaa uro nteta. Taaqi mwia nrutu Saionive. (Mwi taaqira vutu kye tirera nyaamwuni Kotiva varinanive tina.)

Nkye Kotira mwatukya Ierusaremi nyaamwunianra uro nteqa vi variara. Mwi mwatukyaraqima Kotiva qati variqi vi variva variro. Nyaamwunyaahua airivanto variavata qaiqaa kyaatavantovata airivanto ntuvaaantuama vita variqata Kotira qamwata mwate variara, nkye mwiniianra uro nte vi variara.

²³ Kotiva vuni nraakye qora mpo hiahua nai nraaqiaraqama taihua nyaamwuni variananianra nkye vi variara. Mwi nraakye qorahua nyutu nyaamwuni qara ntumwa taiharoma vahiho. Kotiva ekyaa nraakye qora qua avuqavu hiariva varira nkye mwiva hinani uro nteqa vi variara. Mwatani ntapihi kye nrohi varia nraakye qorahua mwihua mwanraquravanto varianani nkye mwiniianra vi variara. Kotiva mwihua kyaahaqama nyataihata mwihua qio varia nraakye qorahua variara.

²⁴ Iesusiva Kotiva qaraakya qua timwa taira qovarama kyai vaisiva varira nkye mwiva varinanianra vi variara. Iesusira nraanre rauruvaro tirara rieqaro qutu vurara tiro, Kotira qaraakya quavanto kepukyaqama viro vahiho. Keniva Everira ru kyovaro Everira nraanrevanto rauriqaro naivata ru kyera vuntu taante tura. Iesusira nraanre rauriqaro hia mwia qiataqaa

nkyiarivata rukyera vuntu taante tiraitiro, nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataante tirara tiro, Iesusira nraanrevanto Everira nraanre nraatara kyora.

²⁵ Mwi quara rieta rauriqata variata. Mwaa entara Kotira qaraakya qua nkyi timwa nyi vari vaisira qoririma mwatevora. Haaru Mosesiva qumina vaisivanto variqaro Kotira haaruaa qua nraakye qora timwa nyuvata mwihua hia mwi quara riovaro mwia kyaara Kotiva mwihua ruvata mwihua ntugema kye aatu vi aanrava hia vahurama. Mwaa entara Iesusiva nyaamwunyaaisivanto Kotira qua tiri timwa timwi varihata tire mwia qua hia riaarera, Kotiva qoraqama kyero tiri ntugutu timwa tairaqe tire aatu quara aanrava hiamia vahiananro.

²⁶ Kotiva nai haaruaa qua qovarama kyero timwa nyu entara qua tuvaro mwatavanto qakyaa hurama. Mwaa entara Kotiva nai kyauqu nriqaa vatero tiqaro, Nraakiara nte qaiqaa qiariro hiamia mwatavanto nraahu qakyaa hiananrove. Mwi entara nyaamwuvantovatama qakyaa hiananrove, tura.

²⁷ Kotiva qaiqaave tu quara okyaravanto mwataamama vahiho: Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura. Nraakiara mwiva qaiqaa tiraro mwatavata nyaamwuvata taiqa quananno. Taiqa viraro Kotira mwatukya hia qio qakyaa hiarivama qati vahiananro.

²⁸⁻²⁹ Tire hia qakya hiani mwatukyaraqia quarahuara tita, nrivaqe Kotirara kyuqeve tiqata variara. Kotiva tiri mwanriqavanto qiavanto tatoqa kyaintema kyero vaisi rirara tita, nrivaqe mwia nraatu aatu hiqata kyuqema kyeqa mwia nrutu tuaahereqa variara. Mwiva nronravanto varirara

tita, nrivaqe mwianra nronraqama kye riemwaqi quara.

**Mwataama kye nrohivaro
Kotira kyakya hiarive tura**

13 Nkye Iesusira nraaqiaraqama vi variqata nkye qata vakyaa nrunra nrakyaa variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata.

² Mponasairo nriani vaisira kyuqema kyeta vitaqi nraamwuqi kye kyara mwivaro nrenro quari. Mwi okyarara hia qaqira kyaraitita, kyuqema kye rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mponramwu mwatani qovarama vita varuvata mpo uhua mwinramwuhua qumina vaisima variavo tiqata mwihua sitaqita vateta kyara nyunra. Mwi quara rieqatama kyuqema kye mponasai nrighua kyaahaqa hiata.

³ Nkye nkyeta hena nraakye qora karavuqama taahua taunru kyevara. Nkyevata karavuqi variqatara votima kyeta mwihuara po tiqata kyaahaqama nyataata. Nkyi uaqiama nyataavata variarara votima kyeta nkyi hena nraakye qora uaqiama nyataavata variahuara po timwa nyataata.

⁴ Nraata vaati varaa okyarava kyuqe okyara vaihoma qiata. Vaativanto nraatara rieqaro variraro nraatavanto vaatiara rieqaro variari. Api qaraqita nrohihuave, mpohua nraata vaativata api nrohihuave, varivaro Kotiva mwihuqaqa qua vataananro.

⁵ Nkye variqata hia munima vararera nraahu nronraqama kye riemwaqita quata. Nataama inraikya vatera mwianra qioma vatauro qiata. Kotiva tiriarra mwitaama tiro, Nte nkyivata variqina quaninrave. Nte hia nkyi qaqira kyaaninrave, tura.

⁶ Kotiva mwitaa turara tita, nrivaqe hia aatu hiraitita, mwutukya

qihaakyama kye vahiraqe Kotirara mwataama qiara:

Kotiva ni kyaahaqama mate varihanana tina,

nte hia vaisivanto uaqiama materara aatu hirerave. (*Sng 118:6-7*)

⁷ Haaru nkyi vunyaa vaisi mponramwuvanto Kotira qua nkyi timwa nyunra nkye mwi quara taunru kyevara. Mwiha Kotira quara qutaa quave timwa kyeta kepukyaqama kye Kotirara riemwaqi vita qutu vurara rieqatama nkyevata mwihua hunte hiata.

⁸ Iesusiva haaru kuua qarama kyero varuva, matevata kuua qarama kyero variva, qakyovata kuua qarama kyero nraahuma variananro.

⁹ Nkye ntipihi kye vahi aanranraqaa viqata hia nraahumwa mpo qua mpo qua riarerata mpo aanraqaa quata. Nkye variqata kyai tire mwi kyarara nreta mwi kyarara aurama teqata kyuqema kye variqi quare tivora. Kotivama nkyi mwanraqura kyuqema nyatairata variqi vivara. Kyai mwi kyarara nre mwi kyarara hia nraanre ti vari okyarava hiam qio vaisi kyaahaqa hiraro aanra kyuqeraqaa quanano.

¹⁰ Kotira nraamwuqi kyaiqa vare vari-ahua mwihua mpo taintaqaa variqata Kotira kyaiqa vare variara. Tire mpo taintaqaa variqata Kotira kyaiqa vare varunanra. Tiri tainta vahirero Karaaisira ruto kyatarivama vahiro. Mwitaa hirara tita, mwihuavata tirevata hiam qio kuaaqi variananra.

¹¹ Rivaira okyaraqinaava vunyaa vaisivanto Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, quara rukyero mwia nraanre Kotira nraamwuqi turuarani uro ntukikiata kyaihata quara nronra mwia varaqita uro mwatukya mwaaqani kyeta qia quara te variarave.

¹² Iesusiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara utira nruka nyataarive tiro, mwivavata uro mwatukya mwaaqani qutu viro nai nraanreqotairo nraakye qora mwutukya su nyaato hiqama nyatora.

¹³ Mwiva mwatukya mwaaqani uro qutu vurara tita, nrivaqe tirevata Kotira haaruaa qua okyara qaqira kyeta uro mwatukya mwaaqani quarata mwia kyaaurira inraikya mwuntema kyeta tiri-vata kyaaurira inraikya vara timwivage mwi inraikyara varaqita quara.

¹⁴ Hiama mwata mwaaqa tire mwaaakyota variara mwatukyava vahi. Tire mwatukya mpo nraakiara qovara hiani mwatukyara mwia vekya variqatama taqamwaqita vi varunanra.

¹⁵ Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, nrivaqe hia quara vahi aasau Kotira rukye mwinraitita, Karaisira kyaiqara rieqata Kotira nrutu tuaaheraqi quara. Nrivaqe tire Karaisira nraaqiarama varuro timwaqi quara.

¹⁶ Mwitaamaqi viqata nkye kyuqe kyaiqa varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variata. Mwitaa hi kyaiqara mwianra Kotira kyakya hira.

¹⁷ Nkyiqa ntaqikiyi vari vaisihua qua kyuqema kye riemwaqita quata. Nkye mwitaa hivata mwihua hiama qorir-ima kyeqata nkyiqa ntaqikiyiqita vi-vara. Nraakiara mwihua Kotira vuqaa uro variqata nkyiqa ntaqikiyirara timwa mwivara. Nkye mwihua qua riemwaqi vivera, mwihua qamwateqata nkyiqa ntaqikiyi kyaiqara varaqi vivara. Nkye mwihua qua hia riemwaqi vivera, mwihua mwutukya uaqia hianinraqitai nkyiqa ntaqikiyiva hiama nkyi kyaahaqa hiananro.

¹⁸ Tiriara rieqata Kotirara aakyara ntaata. Tire teta tivu nraato vikyokyaqi

vahi inraikyara ntapihii kyeta tiqata, Tiri kyaiqavanto kyuqe kyaiqama vaiho, tunanra. Tire ekyaa inraikyaaqi ntapihii kyeta kyaiqa varaqita virera.

¹⁹ Mwi quara rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye Kotirara aakyara tivaro mwiva qamwanrama ni titairaqe nte nkye hinani quankye, tuqo.

²⁰⁻²¹ Kotira qaraakya quavanto ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quarive tiro, Iesusiva tiri nai sipisipiqaa ntaqikiyiva vunyaava qutu vuvaro mwia nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyovaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tiro, Iesusiva nronraqama viro nkye Kotira kyakya hira vataqi quate tiro, mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nkyi nyinra. Karaisiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye Kotira mwutukya vahiri nraakye qorahua variata. Nrivaqe Karaisira nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quara. Qutaave.

Ekyaara qua tura

²² Nte nkyi mwutukya qihaakyama nyatarera mwaa quara turama. Nte nkyiara po tiqana mwaa quara riemwaqita quate tuqo. Nte mwaa quara qara ntiqana hia mpuahaa qua qara ntumwa taurave.

²³ Nte mwakyaakya mpo nkyi timwa nyianrita riaata. Tiri tiqata vakya Timotiva karavuitai taiqeroma. Mwiva qamwanrama mwaini nrinrenra, nte mwikyantirima uro nkyi taqaaninra.

²⁴ Nte nkyiqa ntaqikiyi varia vaisihua qua mwantaura timwa nyiata. Ekyaa Kotira nraakye qoravata qua mwan- taura timwa nyiata. Nkyi qata vakya Itarinyaahua nkyi qua mwantaavo.

²⁵ Kotiva nkyi ekyaa mwihua kyuqemaqi virata variqi quate, tuqo.

IEMISI

Iemisiva qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qati sivirowa nyanwuni uro varuvaro 10 ihive 15 ihive nritarowaro Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iemisiva Iesusira qatavanto variqaro Iesusira qua rie varu nraakye qorahua Ierusaremini varuhuaqaa ntaqikiy varura. (Kyaiqa Varora 12:17, 15:13)

Ierusaremisaita mpo nani mpo nani kiyatita uro varu nraakye qorahua aanra kyuqeraqaa kepukyaqama kye variqita quate tiro, Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato vaisihua 12 nramwuqitairo mpo vaisivanto mwia nrutu Iemisiva mwia qamwava varura. Nkye mwi vaisirara kuaa vaisi mwivave tivora.

1 Nte Iemisiva. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, variavana nte mwitanahua kyaiqa vaisima varina. Isarerivanto 12 okyara kuaa naaquntaqaanaahuaqitaita Kotira nraaqiaraqama vita nkye mpo nani mpo nani uro variahua nte nkyi qua mwantauqo.

²⁻³ Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiara uaqia hi aanranraqa quate tiro, mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto nkyi mwataara hirera, hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate. Nkye mwi entara tire qamwateqata nraahu varirerave qiata. Nkye Iesusira qua riemwaqita viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyeta tire kepukya vaisive, kepukya nrahesive, qiata.

⁴ Nkye mwitaamaqi viqata mpo enta mpo enta nkyi mwataara hiani inraikyara nraataraqi viqata mwiaqaataita nkye kepukyaqama vita hia Kotira ok-

yara, mpo okyara mpo okyarara aara ntaraitita, nkye qioqama vita varivara.

⁵ Kotiva hia kepukyaqama kyeqaro tute variva, mwiva nraakye qorara po kye timwa nyateqaro mwiva qihakyama kyeqaro nyi varirara tiro, nkyiqitairo vaisi mpovanto kyuqe vu nraato hia vahiraro mwiva kyuqe vu nraatora aara ntairera, mwi vaisiva Kotirara aakyara ntairaro Kotiva qioma mwia kyuqe vu nraato mwiananro.

⁶ Haunri nkye Kotirara aakyara nteqata mwiva tiri kyaahaqa hiananrove, hiave tiri kyaahaqa hiananrove, tivora. Kotiva qutaqaama kyero tiri kyaahaqa hiananrove tiqatama Kotirara aakyara ntaata. Kotirara taara vu nraato ti variva, mwi vaisiva nanra inraikya vortima kyerove variro? Mwi vaisiva nramanriqaa kurupupora/nramanri taara toqavanto tiqaro ventaqirowi viro nrinro hintema kyero varira.

⁷ Haunri mwitaa hiari vaisiva tiqaro, Kotirara mwiva ni kyaahaqa hiananrove, qiankyora.

⁸ Mwi vaisiva mwi aanranraqaa quataara vaiharo mwiva mpo aanraqaa viqa taqero qaqira kyero qaiqaa mpo aanraqaa viqa taqero mwiavata qaqira kye vari vaisivama variro.

Vehi vaisiaravata airi inraikya vatai vaisiraravata tura

⁹ Tiri tiqata vakyaa mpovanto vehi vaisi variraro Kotiva mwia nronraqama kyairera, mwiva qamwataari. ¹⁰ Tiri tiqata vakyaa mpovanto airi inraikya vataariva mwia vu nraato ntapihiraro mwiva tiqaro, Nte vatau inraikyava qumina inraikyave. Nte vehi vaisi nraahuma varuqo, tirera, qamwataari.

Airi inraikya vatehua maunra pairavanto tapupu hiro taiqa vintema kye taiqa vivarave.

¹¹ Maunra paira kyuqema kyero riemwa taiharo huari nronra iteqaro

aaharama kyaiharo tapupu hiro tumu ntiharō mwiaqaatairo haa hiro mpoqaraa hiva mwivavata taiqa vira. Mwia votima kyero airi inraikya vataari vaisiva nai kyaiqara nraahu riemwaqiro quaninra mwiqitairo qamwanramama qutu quananno.

**Uaqia hi kyaiqava vaisi
mwataara hianinranra tura**

¹² Vaisivanto Kotira aanraqaa viqaro taqairaro mwataara hiari inraikyava nrinranro hia pupohairaro kepukyaqama kyero nraatara kyero variqi virera, Kotiva mwia kyuqema mwataananno. Kotiva mwianra tiqaro, E mwia kyoqaa vararera ekyaa enta qati variqira vinanrave, qiananno. Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero tiqaro, Nianra mwutukya vahiri nraakye qorahua ekyaa enta qati variqita vivarave, tiro, tura.

¹³ Uaqia hi kyaiqava vaisi mpo mwataara hirera, haunri mwi vaisiva tiqaro, Kotiva ni mwataara iho, qiariva. Uaqia hi kyaiqava hiamā qio Kotira mwataara hiraro Kotivavata hiamā qio vaisi mpora uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hiananno.

¹⁴ Mwataama kyero vaisivanto apiqama kyeqaro uaqia hi kyaiqara uti varira. Vaisivanto nai vu nraato tiraqitairo uaqia hi kyaiqara utuaninranra riemwa kyero mwi kyaiqarara nraahu riemwaqiro viharo mwi quava mwia tuqara kye tutero ¹⁵ mwi kyaiqara utuante tiharo vaisivanto uaqia hi kyaiqara uti varira. Mwiva uaqia hi kyaiqara utuqiro viro mwia kyaara uro qutu quani inraikyara varero qutu vira.

¹⁶⁻¹⁷ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva hiamā vaisiara uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hiananno. Mpowanto Kotiva mwitaama kyero mwataara hiananrove tirata nkye mwia

unra quara qutaa quave tivora. Qati nyi varia inraikyavave, ekyaa kyuqe inraikyavantove, Kotiva hinasairo nraahu tumi varira. Kotiva ekyaa nyaamwuni itero ntuvaahe vari inraikyara utu taiva, mwiva kyuqe inraikya tiri timwi varivama variro. Mwiva kuāa kyaiqa nraahu varaqiro vi varivama variro. Nyaamwuni itamwaqiro vi vari inraikyava itero qiperomaqiro vi variharo Kotiva nraahuma qati itamwaqiro vi varivama variro.

¹⁸ Kotiva nai kyakya hiraqa nai qutaa quaqo tiri utu kyero vataihata varunanra. Mwitaa ihata ekyaa mwiva utu kye vatai inraikyaraqitai tire vuniqama kye varurahuama varita.

**Nkye Kotira qua qumina
riemwaqita viqata mwia
kyaiqavata hia varevorave tura**

¹⁹ Po, ni kata pakyaa tuaavo, nkye mwaa quara riaata. Nkye qamwanrama kyeta mpora qua rieta qakyoma kyeta mwia qua hiniqa hiata. Mpora qua ri-aivaro hia qamwanrama kyero raraqa tairata inronra hiata.

²⁰ Vaisivanto raraqa taaninraqaatairo hiamā Kotira kyaiqa kyuqe okyaravanto qovara hiananno. ²¹ Mwi quara riekatama nkye api nrohi okyararave, ekyaa qora kyaiqave, qaqira kyaata. Nkye Kotira qua riarerata uti variqata nkyeta nyutu vara mwatumwi mwataniqama kyeta Kotiva nkyi su nyaatoqi vataani quara riemwaqita vivaro Kotiva nkyi huvantu nyataari.

²² Nkye hia Kotira qua quminaqama kye riemwaqita quata. Nkye mwitaa hiqata nkyeta unrama utita. Nkye mwi quara riekata mwi quava tintema kye nrohi variqata kyaiqa varaata. ²³ Vaisivanto Kotira qua riero hia mwia kyaiqa vararaitiro qumina variva, mwi vaisiva vaisi mpowanto nai viri kyunumiqi taqai

vaisira votima kyeroma variro. ²⁴Mwi vaisiva kyunumiqi nai viri taqero nte mwataama varuvave timwa kyero vututo viro uro nai viri taqairara taunru kyairave.

²⁵Kotiva kepukya qua vataiva, mwi quava tiri huvantu kye varira. Vaisivanto mwi quara ntapihi kyero riemwaqiro viqaro hia qaqira kyaraitiro, mwi quarara nraahu riemwaqiro quariva, mwi vaisiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qamwata mwataanro.

²⁶Vaisi mpovanto nte Kotira qua riemwaqina vi varu vaisivama varuqo timwa kyeqarovata hia nai nroqa kyuqema ntaqiky variva, mwiva nte Kotira qua rie varuva varuqo ti quava, qumina qua nraahu vaiharo mwi vaisiva naima unra utu mwate variro.

²⁷Mwataama kyero vaisivanto Kotira tiri tiqora mwia aanraqaa nrohiqaro ntapihi kyero mwia nrutu tuaaheraanro. Mwi vaisiva uro nrainranra nraaqiaravata, tetoqa nraakye muaanra vare varihuavata, uro kyaahaqa hiari vaisivama variananro. Mwiva mwitaamaqiro viqaro nte Kotira qua nteqa kyena qora kyaiqa varaankyorave tiqaro ntapihi kyero nrohi variari vaisivama variananro. Mwitaa hiani vaisirara Kotiva tiqaro, Qutaaqama kyero mwi vaisiva ni aanraqaa nrohi vari vaisivama variho, qiananro.

Ekyaaahua kuaa qarama nyataate tura

2 Ni kata pakya tuaavo, Iesusi Karaisira mpo mwatanaa mpo mwatanaahua vara kyeta puhaqama taa vaisiva varihata nkye mwia qua riemwaqita viqata nkye mpo vaisi nrutuara rieqata mwi vaisira nraahu qamwata mwateta mpo vaisi hia qamwata mwatevorave.

²Nkye taqaivaro nkye ntuvaantua hiraqi mpovanto nai kyauquqi vataani

inraikyara nronra munima kyero vara taaninra utu tero kyuqe tuavaaqa utu taariva nrinranro mpovanto vehi vaisivanto mwia tuavaaqa uaqia hiro nrahitu quaninravata nrinrata ³nkye kyuqe tuavaaqa ututaaninranra nraahu tiqata, Tainta kyuqera mwaaqaa mwatakya quante, mwianra mwitaa timwa kyeta vehi vaisiara, Mwini qati sivira variante. Mwini qati mwatasata mwatakya vira variante, tivora.

⁴Nkye mwitaa hiversa, nkye apiqama kyeta nai tukya hi nai tukya hi variava. Nkye ko rie vari vaisira votima kyeta mwi vaisirara uaqia hi vaisivave, mwi vaisirara kyuqe hi vaisivave, tita. Mwitaa hiqata nkye uaqia hi okyarara nraahu rieqatama mwitaa hivara.

⁵Ni kata pakya tuaavo, nte qianinra riaata. Hia mpo inraikyavata vataa nraakye qorahua variavata mwatani variahua mwihuara nkye vehi nraakye qorave ti varia nraakye qorahua, mwihuara Kotiva qamwateqaro nyaanrama kyero site varira. Mwiha Iesusirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vivaro Kotiva mwihua nronraqama kyairata mwihua Kotira mwatukya taqevara. Kotiva nai kyauqu nriqiaqa vatero tiqaro, Nianra mwutukya vahiri nraakye qorahua ni mwatukya varevarave, tura.

⁶Vehi nraakye qora mwitaa hiahua variavata nkye mwihua nyutu vara mwataniqa hi variavo. Tahuave nkyi airi muaanra nyita nkyi ntanrau vareqata ko riaahua suqaa vi variavo? Mwia airi inraikya vataahua, mwihuave.

⁷Nkye Iesusira nraaqiara variavata airi inraikya vataahua variqata mwihuama Iesusira nrutuara uaqia hi nruturave ti varita.

⁸Kotiva vunyaava mwaa quara vataiva mwitaama tiro:

Inanra i mwutukya vahintema kyero mporaravata i mwutukya vahiarive, tura. (Wkp 2:8)

Nkye mwitaamaqita vivera, nkye ntapihi kye vahi kyaiqarama varevara. ⁹Nkye hini vaisiara nraahu kyuqe vaisive tita, hini vaisiara uaqia hia vaisihuave tivera, nkye qua raaquta kyeta uaqia hivaro Kotiva nkyiara nkye ni qua nteqa kyaavoma qiananro.

¹⁰Vaisivanto Kotira qua ekyaa hini qua riemwaqiro viqarovata kuaiqia nteqa kyairera, Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E ni qua ekyaa mwi quarama nteqa kyaaroma, qiananro.

¹¹Kotiva tiqaro, Hia mpora nraata vaatiara nrohianta, tira. Mwi quara tiva, kuua mwiva nraahu mpo quavata tiqaro, Hia mpora ru kyaante, tira. Nkye hia mpora nraatave, mpora vaativata nrohiraitita uro vaisi ru kyaivera, nkye Kotira qua nteqama kyevara.

¹²Iesusiva nkyi huvantu kyaihata nkye Iesusira qua riaahua variara. Nkye mwia qua nraahu riegatama kyuqe kyaiqa nraahu vare varivaro Kotiva hia nkyiqaa qua vataari.

¹³Nkye mwaa entara hia mporara po tita kyuqema mwataivera, nraakiara Kotiva ko tiqaroma hiaman nkyitaravata po timwa nyataanro. Nkye mpohuara po tita kyuqema nyataivera, nkye qioma ko nraatara kyevara.

**Iesusira qua riauvave timwa
kyera haunri hia mwi quara
vataqira viravaarave tura**

¹⁴Ni kata pakyya tuaavo, nkye taqaivaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave, tiqarovata hia kyuqe kyaiqa varaqiro virera, mwia quavanto qumina qua nraahuma vahiraro Kotiva hiaman mwi vaisira huvantu kyaananro.

¹⁵Nkye taqaivaro nkyiqitairo nkyi qata vakyaave, nrunra nrakyya mpovanto hia tuavaaqa vaterove nraataa hirarove varirera, ¹⁶nkye mwia hia

kyaahaqaraitita, nkye mwianra qumina tiqata, Uro kyara nrenra tuavaaqa utu tera kyuqema variante, tiva, mwi quava nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananro? Hiaman mwi quava mwia kyaahaqa hiananro.

¹⁷Mwia votima kyeta nkye hia mpohua kyaahaqa hivera, nkyi kyaiqavanto hia kyuqe kyaiqa vahirata nkye Iesusirara qutaa mwivave ti quava qumina unra qua nraahuma vahiananro.

¹⁸Mpovanto ni qua nraatara kyarero uti variqaro mwitaama qiananro. Qioma vaisi mpovanto Iesusirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viraro qioma vaisi mpovanto kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quananrove, tirera, nte nai mwi vaisira mwataama kyenama timwa mwianinra. E nataama kyerave hia mpora kyaahaqaraitira, Iesusirara nraahu kepukyaqama kyera riemwaqira vinanrave? Nte mpohua kyaahaqamaqima viqana Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina quariro ni quavanto qutaa qua vahirara evata qioma taqenanrave, qianinra.

¹⁹E tiqara, Qutaama mwanriqa Kotiva kuaikuvanto variho, qiananra. Mwia kyuqemama mwitaa tira. Tove vaanavantovata qutaama mwanriqa Kotiva kuaikuvanto nraahu variho ti variara. Mwihua mwitaa timwa kyeqata variavaro mpoqama kyero kyuu kyauqu ntiyata aatu hi variara. ²⁰I vu nraato apiqama vihara variarao. I vu nraatovanto qatua viro ntapihirara e riaante. E hia mpohua kyaahaqa hiraitira virararo e Iesusirara qutaa mwivave tirava qumina unra qua nraahuma vahiananro.

²¹Tiri haivaqava Evarahaamuva Kotiva tu quara riero nai mwaaqu Aisaakira vita kyero Kotirani qia quara mwatarero uti varuvaro Kotiva mwia kyaiqa taqero tiqaro, Nte iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivave tuqo, tura. Kotiva

Evarahaamunra kyaiqara rieqaro mwitaa tura.

²²E hiave taqera? Evarahaamuva Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva tuntema kyero Kotira kyaiqa varaqiro vura. Evarahaamuva Kotira quara qutaave tu quavavata, mwiva Kotira kyaiqa varovavata, mwitanahua nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi varuvaro qio varura. Mwiva Kotira kyaiqa varova kyaahaqa hi varuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quava qio vahura.

²³Evarahaamuva mwitaamaqiro vurara tiro, Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mwivau vahura. Mwitaama tiro:

Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro
Kotiva mwianra tiqaro,
E ni quara qutaa quave qiaranama nte e qiana quara
rieqanama iara ntapihi kyera nrohi variara vaisivave
tuqo, tura. (Okyara 15:6)

Mwianra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra e ni vaisima variaro tura.
²⁴Nkye mwi quara rieqatama mwaa quara okyara anoma kyeta ntapihiata. Vaisivanto hia Kotira kyaiqa vararaitiro tiqaro, Nte mwia qua nraahu riauqo qiani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara hia ntapihi kyera nrohi variara vaisivavema, qiananro. Vaisivanto Kotira qua riero mwiaqaatairo mwia kyaiqavata varaani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara ntapihi kyero nrohi vari vaisiravema qiananro.

²⁵Haaru nraakye mpo Rehepiva mwiva api qaraqiro nrohi varu nraakyeva mwivavata Evarahaamuva hunte hura. Iosuaava nai ntaqu vaisitanahua nramwutaahua varunani uqeta kyero titovata mwitanahua uro ntovaro Rehepiva mwitanahua nai nraamwuqi uqeta tero ni nramwunaahua mwitana ntavaaqavu

kyevorave tiro, mwitanahua kyaahaqa hura. Kyaahaqa huvata qio mwitanahua uqeta kyeta mpo aanraqaamateta vurara tiro, Kotiva Rehepira kyaiqara rieqaro mwi nraakyerara tiqaro, E ntapihi kyera nrohi variara nraakyeve, tura. (Jos 2)

²⁶Vaisivanto hia nai mwanraqura vatama kyero varirera, mwi vaisiva qutu quari vaisiva variananro. Mwia vortima kyero vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave qiari quava nraahu vahiraro mwi vaisiva Iesusira kyaiqa varaqiro quariva hia vahirera, mwiva Iesusirara qutaave tivavata qumina inraikyaqama hiananro.

Nkyeta mwaaqinriqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqita quate tura

3 Ni kata pakyaa tuaavo, nkyiqitaita airi vaisivanto tiqata, Tire mwaanra okyara nraakye qora timwa nyinrenrave, tivora. Tirenramwu mwaanra okyara timwa nyi variara vaisihua variararo Kotiva tiri kyaiqa mpoqiavata tukya hiro mpohua kyaiqa viraaqamama tukya hiananro.

²Airi enta ekyaa tire variqata ntapihi kyeqata kyaiqa varaare tunanra tire apiqama kyeqata vare varunanra. Vaisivanto hia api qua tiraitiro, ntapihi kyero nraahu ti variari vaisiva varirera, mwi vaisiva hia ugenraanri vaisiva variraitiro, mwiva kepukya vaisima variananro. Mwiva ekyaa nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikyiri variari vaisivama variananro.

³Tire qosiqaa nrohiqata teta virera hiananrani qosivanto quarive tita, tire qaini pataqia mwia nroqi vateta kyaantaqa tu varauraro qosi nronra mwiva tire virera tuna aanranra mwiaqaa nraahu vi varira.

⁴Nkye sipiaravata riaata. Sipi nronravanto vaiharo toqavanto nronraqama kyero ti variharo vaisivanto mwi aanranraqaa quankye timwa kyero mwia

nriqi ti varira pataqiaqotairo sipi mwia tuqasaa kyaiharo sipivanto mwiva virera ti aanranraqaa vi varira.

⁵Mwia votima kyero vaisi mwaaqinrivanto pataru vahi qarovata mwiva nronra kyaiqa vare varira. Qio taqaata. Qia pataqiavanto itamwaqiro viro uro antave, mwukyauve, qioma itamwa kyaananro.

⁶Vaisi mwaaqinrivanto qora qua tiqaro qia auru votima kyero iteqaro mpo inraikya mpo inraikya qoraqama kye varira. Mpo qua mpo qua uaqia hi quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwaaqinriqaatairo qovara hiro. Vaisi mwaaqinrivanto ekyaa vaisi mwamwanta uaqiama kye varira. Saataaninra mwatukyaqitairo qiavanto nri ntero vaisi mwaaqinriqaatairo iteqaro qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.

⁷Vaisivanto ekyaa vahi aasaube, qaru-rave, tavukyave, ekyaa qaakyau vahi aasau vara tumusa kyeqaro vataariva qioma vahi.

⁸Mwi inraikyara mwi inraikyara qio tumusa kyaariva vaiharo vaisivanto nai mwaaqinri nraahu tumusa kyaariva hiamia qio vahi. Mwaaqinrivanto qoraqa hi inraikyava nai kyakya hira nraahu vataqiro vivarivama vahi. Vaisi ru kye varia tuhira, haaqa quaakyara voti hi inraikyava mwaaqinriqaa piqaroma vahi.

⁹Tire mwaaqinriqotaita Kotiva tiriqaa ntaqiki varira teta tiqorara qamwateqata variana quara timwa kyeta qoqaraara mwiaqotaita tire vaisi mpo Kotiva nai votima kyero utu tai vaisirara uaqia hi quaarura ti varunanra.

¹⁰Qikye, kuaa nro mwiqitairo qamwate varina quava nri ntaiharo qora quavanto mpورا timwa mwate varina quavavata nrinte varira. Ni

kata pakya tuaavo, tiri nroqitairo hia mwitaa qarive.

¹¹Rumwu kuaa mwiqitairo hiamia kyuqe hiani nramanrivavata uka quani nramanrivavata nriananro. ¹²Kyaimwuvanto hia vatekya tamwa riirave. Tauveravanto hia kyaimwu riirave. Puaataqitaira hiamia kyuqe hiani nramanrinra kyaqenanrave.

Kyuqe quaravata kyuqe vu nraatoravata tura

¹³Nkyiqitairo kyuqe qua rie vari vaisiva, kyuqe vu nraato vataava varirove? Mwi vaisiva hia nai nrutuara riaraitiro, kyuqe qua nraahu riemwa kyeqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirata nraakye qora mwia kyaiqa taqeqata mwianra kyuqe vaisive qiata.

¹⁴Vaisi mpo kyuqema mwataaninra kyaara nkye mwia kyarutnumwa mwate variqata nkye nkyetara nraahu riegatama tire nronra vaisi varirerave tiqata nkye nai nraatara kye nai nraatara kyemaqita vivera, nkye mwianra riegata hia nkyeta mwahuta tiqata, Tire kyuqe nraakye qora varuro, tivara. Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara utirara unra qua tivora.

¹⁵Hia nyaamwusairo Kotiva kyaahaqa iharo mwi vaisiva mwitaama kyero uaqia hi kyaiqara utirave. Mwi kyaiqara utuari okyarava mwatasairo qovarama vi variho. Saataaniva kyaahaqa hi variharo vaisivanto mwi kyaiqara uti varira. ¹⁶Nraakye qoravanto vaisi mpo kyuqema mwataaninra kyaara mwia kyarutnumwa mwate variqata mwihua nkyiariara nraahu riegatama tire nronra vaisi varirerave tiqatama nai nraatara kye nai nraatara kye hi variraqi inronra hi quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwiva nraahuma vahiananro.

¹⁷Mwatasairo qua okyaravanto mwitaama vaiharo nyaamwusairo Kotira vu nraatovanto vahirero mpo

qaramama vahiho. Vaisivanto Kotira vu nraato vahirara rieqaro mwiva vunyaa inraikya mwia, mwiva kyuqema kyero nraahu variqiro quanano. Kotira vu nraato vahirara riaari vaisiva hia antua qua tiraitiro, qihaakyamaqiro quanano. Mwi vaisiva hia nai qua nraahu riaraitiro, mpora quavatama riemwaqiro quanano. Mwiva mpohuara po timwaqiro viqaro mwiva mwihuara kyuqemaqiro quanano. Mwiva mwianravata mporaravata kuua qua nraahuma timwaqiro quanano. Mwiva hia unraqama kyeqaro Kotira kyaiqa varaananro.

¹⁸Tire mpohuara qihaakyamaqita viqata kuaara nraati variananraqaatairo qioma ntapihi kye nrohi variana okyarava qovara hiananro.

**Mwata mwaaqaanaa inraikyara
nraahu mwutukya ntiraro
variari vaisiva Kotira
nramwutaama variananrove tura**

4 Nkye variavaro taisairove inronra hia quavave, ntaqua quava nrinro? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Nkyi su nyaatoqitairovata nkyi mwutukyaqitairovata qora kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareva nri ntero nkyiqa ntaqikyirero uti variqaroma nkyivata ntaqi variro.

²Nkye mpo inraikya mpo inraikya varaataa ihata hia mwi inraikyara vararaitita, mwiaqaataita nkye tiqata, Kyai tire vaisi ru kyeta mwi inraikyara varaare, ti variara. Nkyi mwutukyavanto mpo inraikyara vaihata nkye mwi inraikyara varaare qiara hia vararaitita, mwiaqaataita nkye inronra qua tiqatama ntaqi variara.

Nkyi mwutukyavanto vahi inraikyara nkye hia vare variara. Nkye mwi inraikyarara Kotirara aakyara tiqata kyapara hiataara vaihata nkye hia mwitaa hiara.

³Nkye Kotirara aakyara qia entara nkye apiqama kyeqata nkyeta kyakya hiraqa vara kye api tuto kyarera aakyara nte variavarora tiro, Kotiva hia mwi inraikyara nkyi nyi varira.

⁴Nai vaati qaqira kyero mpo vaisintiri api nrohi vari nraakyaera vortima kyeta nkye variara. Nkye hiave ntapihita? Nkye mwatani vahi inraikyara totiqa hiqata mwia nkye Kotira nramwutaaqama hita. Tavave mwata mwaaqaanaa inraikyara nraahu riemwaqi viro mwi inraikyara totiqa hiariva, mwiva Kotira nramwutaama variro. ⁵Mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa torara nkye qumina quave tivora. Mwitaama tiro:

Tiriara nkyi mwutukyavanto nianra nraahu vahiarive tiro,
Kotiva nai mwanraqura tiri timwinrave,
tura.

⁶Kotiva po timwa timwateqaro tiriara uaqia hi kyaiqara nraatara kyaate tiro, Kotiva tiri kyaa-haqa hi varira.

Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nai nrutu nraahu tuaaheraani vaisira
Kotiva raaquta kyaananrove.

Hia nai nrutu tuaaheraani vaisira Kotiva po timwa

mwatara mwia kyuqema mwataananrove, tura. (Snd 3:34)

⁷Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tita, nkyeta nyutu vara mwataniqama kyeta mwia mwemwani variate. Nkye Saataaninravatama kyeta kepukyaqama kyeta ntaquqita vita mwia nraatara kyaivaro mwiva aatu quarive.

⁸Nkye Kotira nraaqani uro varivaro Kotiva nkyi nraaqani variari. Vaisivanto qainaama kyauquqaa vahiankyorave tiro nai kyauqu hiqama kyaintema kyeta, nkye uaqia hi kyaiqara uti varihua nkyeta mwutukya hiqama kyaivaro uaqia hi kyaiqava hia vahiariva. Nkye Kotira vataqi viro timwa kyeqata

kumwaanri hi variahua nkyeta mwutukya hiqama kyaata.

⁹Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara uti varirara hia raihita qamwateqata variata. Mwi inraikyarara riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata ntataata. ¹⁰Nkye Kotira vuqaa nkyeta vara mwataniqa hivaro Kotiva nkyi tuahera kyaari.

Hia mpohua mwaanra qiate tura

¹¹Ni kata pakya tuaavo, nkye hia mpohua nyaanra tiqata uaqia hi quara qiata. Nai qatave nai vakyaarave pupitaapitama kyero e mwitaa mwataama variaravave qiariva, mwiva ko riaa vaisihua votima kyero variqaro Kotiva vatai quara hini hi quara mwianra kyuqe quave tiro mpo hi quara uaqiahi quarave ti varira.

(Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tirera, nte mwianra mwitaa qianinra.) E mwitaamaqira viqarama Kotira qua hia tutura hama vataqira vira hiaro. E ko iaa vaisihua votima kyera variqarama Kotira qua mwataara hiqarama ntainra kyera hiaro.

¹²Kotiva mwiva nai nraahu nai qua vata tairave. Mwiva nraahuma nraakye qorara kyuqe vaisive qora vaisive qiananrove. Mwiva nraahuma ko tiqaro vaisi ru kyero ve vaisi sitaananrove. E ta vaisiva variqarave e ena hena nraakye qora tukya hiaro? qianinra.

Haunri nkye qakyo vare inraikyarara nronraqama kye riemwaqita vivorave tura

¹³Nkye mpo hiahua tiqata, Kyai tire mateve hurave mwi mwatukyara nronra mwatukyaqi uro variqata munima airi ntanrau kyeta varaana kyaiqara kuaa ihiaara varaqi viqata munima airi varaare, qiahua, nkye rie varivaqena nte nkyi qua timwa nyianri.

¹⁴Nkye hura qovara hiani inraikyarara mate hama ntapihita. Nkye variqita viva nanra inraikya votima kyero ve vahiho? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Toqaqinaa tonamwuvanto rupa qutero pataqia vahiho ntupepaama viro hia qaiqaavata vahintema kyero ma, nkye variqi viva vahiho.

¹⁵Mwianra rieqatama nkye hia nte mwitaa mwitaa hirerave qiata. Nkye mwataama qiata, Nai Kotira kyakya hirave. Mwiva nianra qiove tirera, nte mwitaa mwitaa hianinrave, qiata.

¹⁶Mate nkye nkyeta nyutu nraahu tuaaheraqi viqata nkye nkyeta mwahuta nraahu ti variavo. Mwitaa ti varia quava uaqia hi quava nraahuma vahiho.

¹⁷Vaisivanto tiqaro, Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa varaataara vaihanavata nte qaqira mwia kyena hia vararerave, qiariva, mwi vaisiva Kotira qua nteqa kye variananro.

Airi inraikya vataahuara tura

5 Nkye airi inraikya vatehua ni qua riaata. Qikye, nkye nraakiara anoma kyero uaqia hiani entarara rieqatama mwaa entara ntataqi viqatama po kye timwaqita quata.

²Nkyi kyau kyoqaavanto ntenra quarivama vahiho. Tovesivanto nkyi tuavaaqa nramwa kyaarivama vahiho.

³Nkyi kori munimavantovata, ori munimavantovata, puaataqa taarivama vahiho. Nraakiara puaataqa taaninra taqeqaroma nkye qora kyaiqa varera ntapihi kyero taqaananro. Qia auruvanto itaintema kyero puaataqa taariva, nkyi mwamwanta itamwaqiro viro uro taiqa kyaananro. Nkye mwaa ekyaara enta variqata nkye mwaa mwatara taiqa kyaani entarara hia riaraitita, nkye mwitaa inraikya ntuvaantua hirara nraahu riemwaqita vi variara.

⁴Taqaata. Nkyi kyaiqa vaisivanto nkyi aakyoqi kyaiqa varaahua kyoqaa nyiqata nkye ntape rape hi variarave. Nkye mwitaa hiavata nkyi kyaiqa vaisivanto mwia kyaara inronra hi variavaro Kotiva nyaamwuni ntaqi varia vaisihuaqaa ntaqikiy variva, mwiva mwihua qua mwia rie varira.

⁵Nkye mwatani variqata nkye kyuqe inraikya, mpo inraikya mpo inraikya vateqata nkye nkyetara nraahu rieqata nkyeta qamwaterara nraahu rieqata variavo. Nkye airi kyara nramwaqita quavaro nkyi mwamwantavanto nrakyo ote varihata nkyetavanto nkyita ru kyaani iherara tera hi variavo.

⁶Hia uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihua variavata nkye mwihuaqaa qua vateta mwihua ru kyaara. Mwihua hia nkyi hiniqama kyeta uaqiama nyataavata nkye mwihua ru kyaara.

**Mwutukya qihaakya hirata
Kotirara aakyara nteqata
Iesusira vekya variate tura**

⁷Ni kata pakya tuaavo, nkye tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra rieqatama mwia vekya variqata mwutukya qihaakya kyeta varivaro tumuanri. Nkye kyara vara ti vari vaisirara nraato tiqata variata. Mwi vaisiva kyara vara tutero hia vaakya vara kyero nranraitiro, mwiva qakyo kyero variqaro huarivata vatavata vekya variharo mwitanava kyaiqa uti haro kyaravanto qupiqero peqaqama viharo mwiva uro vantuqiro nrumu nrainrave.

⁸Nkyevata mwiva hintema kyeta Iesusira vekya variqatama mwutukya qihaakya kyeqata variata. Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumato vahihatara tita, nkye kepukyaqama kye variqita quata.

⁹Ni kata pakya tuaavo, Kotiva nkyiqa qua vataankyo tita, nkye hia nanrianra

nanrianra uaqia tiqata e hia ni mwitaa mwataa hiaro tiqata airi quanti qiata. Ko rie variva nronravanto Kotiva nrumu qesana variqaro vera ntareroma uti variro.

¹⁰Ni kata pakya tuaavo, haaru poropeti vaisivanto Kotira nrutuara rieqata hia aatu hiraitita, Kotira qua timwa nyiqi vuhua, nkye mwi vaisihuara riemwaqita viqata variata. Mwihua nriqa vu inraikya varaqita viqata mwutukya qihaakya kyeqata nraahu varurara rieqata nkyevata mwitaa hiata.

¹¹Haaru uaqiama nyatovata poropeti vaisivanto hia Kotira kyaiqa qaqira kyaraitita, Kotira kyaiqa kepukyaqama kyeta vare varura. Mwihua mwitaa hurara tita, tire mwihuara tiqata, Mwihua qamwateqata varu vaisihuave, tunanra.

Iopuva tiri haivaqava mwivavata mwutukya qihaakya kyero vahu vaisiva varura. Nkye mwi vaisira ntapihi kyaara. Iopuva haaru nronra vaisivanto varuva, mwiva anoma kyero uaqiama variqiro viro mwiva mwi entara hia Kotira qaqira kyaraitiro, Kotirara rieqaro mwutukya qihaakya kyero varuvaro mwiaqaatairo nronravanto Kotiva mwia kyuqema mwatero mwia qaiqaa nronraqama kyora. Nronravanto Kotiva, mwiva tiriara po kye tiro kyuqema timwa te varivama variro.

Kyauqu nririqaa vaterara tura

¹²Ni kata pakya tuaavo, kyai nte Kotiva nronraqama kyero qao timwa tai quara nkyi timwa nyianri. Nkye kyauqu hia nririqaa vateqata nyaamwunyaa nrutuve, mwatanyaa nrutuve, mpo inraikya nrutuve, nteqata qutaama turo qiata. Nkye qua tiqatama qati eo nraahu tita hiave nraahu qiata. Nkye mwitaa tivaro Kotiva hiama nkyiqa qua vataananro.

**Ntapihi kyeqaro nrohi vari
vaisiva Kotirara aakyara ntai
quava kepukya vaiho tura**

¹³Nkyiqitairo vaisi mpovanto variraro mwi inraikyara mwi inraikyara kyaara mwia mwamwantavanto muaanra ntairaro varirera, mwi vaisiva Kotirara aakyara ntaari. Mpovanto mwutukyaqitairo qamwateqaro varirera, mwi vaisiva Kotirara ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaheraari.

¹⁴Nkyiqitairo vaisivantove nraakye- vantove nriqa virera, mwiva Iesusira nraaqiara nronranramwu nyaanrainrata mwihua nrumu tiri vunyaa vaisi nrutu nteqatama vahamwenra mwia qiataqaa qu mwateta Kotirara aakyara nteqatama mwia kyuqema kyaante qiata.

¹⁵Nkye mwitaama kyeta Kotirara aak- yara nteqatama Kotiva qutaama mwia kyuqema kyaananrove tivaro Kotiva mwia kyuqema kyaari. Nronravanto mwia nriqa quaninra vara kyeru mwiva uaqia hi kyaiqara utuani quaravata nruka mwataanro.

¹⁶Nkye mwi quara riegatama hia nkyeta uaqia hi kyaiqara utira uqeta taraitita, mwi quara qovarama kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hiata. Nkye mwitaamaqita viqata nanrianra nanrianra riegatama Kotirara aakyara ntaivaroma mwiva nriqa quaninra taiqa

kyaari. Avuqavuma kyeqaro nrohi vari vaisiva Kotirara aakyara nteqaro ti vari quava, kepukya qua vaiharo Kotiva mwi quara rie varira.

¹⁷Tiri haivaqava Iraisava mwiva- vata tiri nraantantova vaisivanto varura. Mwiva hia vati ntuarive tiro, Koti- rara kepukyaqama kyeru aakyara nto- varo Kotiva mwia qua riovaro vativanto taarampo ihi vara kyeru mpo ihi mwia hinivata vara kyeru hia vati ntura.

¹⁸Hia vati ntuvoro Iraisava variqiro viro mwiaqaatairo vati ntuarive tiro, Kotirara aakyara ntovoro nyaamwusairo nronraqama kyeru vati ntuvoro mwiaqaatairo kyaravanto kyuqema kyeru qupiqora.

**Vaisivanto kyuqe aanra qaqira
kyero quaninra uro qaiqaa
viteta nrinranra tura**

¹⁹Ni kata pakya tuaavo, nkyiqitairo mpovanto qutaa qua qaqira kyeru uaqia hi aanranraqaa viraro mwiaqaatairo mpovanto mwia vitero kyuqe aanraqaa nrumu kyaani vaisirara tirera.

²⁰Mwia kyaahaqa hiraro uaqia hi aan- ranra qaqira kyeru uro ntantero nri- ani vaisiva hiama ekyaara qutu qua- nanro. Kotiva mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuani quara, mpo qua mpo qua nrukama mwataanro.

1 PITAA

Pitaava tauraanaa qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qutu viro qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive 35 ihive nritarovo Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Iutaavanto Iutaa mwaanra qua riohua Iesusira nraakye qora qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qora airivanto tiqata, Iesusira vataqi vunandra kyaara tirivata rivorave, timwa kyeta Ierusaremisaitavata, Iutaa mwatasaitavata, kyatu kyaatu hita uro mpo nani mpo nani varirerata vurama.

Mwihua mwini uto varuvata Iutaa vaisivanto mwini varuhuavata, mpo vaisinramwuvantovata, Iesusira vataqi vura kyaara mwihua qoraqama nyate varura. Mwihua qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qoravanto Iesusira vataqi vura kyaara muaanra vareqata pupohevorave tiro, Pitaava mwihua kepukyaqama nyatarero mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato nraaqiarahua 12 nramwuqitairo Pitaavavata varura.

1 Nte Pitaava. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vare varuvama varina. Nkye nraakye qora nkyeta mwaata qaqira kye kyatu kyaatu hita uto Pontiaasinive, Karesiaanive, Kapatosisaanive, Esiaanive, Pitiniaanive, variahuara rieqanama nte nkyini qara ntumwa tena.

²Haaru Kotiva tiri tiqova nkye hia varu entara nkyiara ni nraaqiara variate tiro, nkyi nai kyaama tora. Nkyiara kyuqema kyotata nraakye qora nraahu variate tiro, nai mwanraqura nkyi nyinro. Nkyiara Karaisira qua riemwaqita quate tiro, Karaisira nraanrevanto nkyi hiqama nyataira. Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi

mwutukyavanto qihaakyama vahirata variata.

Kyuqema kye variva nyaamwuni nkyi seka vaiho tura

³Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraare. Kotiva mwanriqavanto variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Kotiva tiriara po kye timwa timwa teqaro tiriara qaraakya nraakye qora variqata ekyaa enta qati variqita quate tiro, mwiva Iesusi Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyora. Kotiva Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyorara tita, tire nraakiara Kotiva tiri tivitairaqe mwivavata uro nyaamwuni varianra vekiya varuro.

⁴Kotiva mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nraahu tiri kyaama tai inraikyavama nyaamwuni vahiho. Mwini vahirara tiro, mwi inraikyava hiam qio ntenra viro taiqa quanro.

⁵Nkye Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variavaro Kotira peqavanto nkyiqa vaimwanraanra ntaqikyivarihata variara. Kotiva nkyiqa ntaqikyiqiro viviro ekyaa entaqaa nraakye qora huvantu nyatero sitaani okyarara terama taariva qovara hianro.

⁶Nkye mwi quara riekatama mpoqama kyeta qamwateqata variata. Nkye mwi quara riemwaqita vivaro mwaa entara nanra nanra inraikyavantove qovarama viro nkyi qoraqama nyatairera, nkye hia mwi inraikyava nkyi antua kyairata mpo qua taunru kyairaita, qati riemwa teta qamwateqata variqita quata.

⁷Mwi inraikyava mwi inraikyava nkyi qoraqamaqiro viraro nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita vi okyarara Kotiva qio mwia mwataara hiqaro taqaanro. Korivanto hia ekyaa enta vahiani inraikyava vaiharo vaisivanto mwi orira mwataara hirero qiaqotairo mwia mwataara

hiqaro taqe varira. Korivanto qumina orivanto nraahu vaiharo nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita viva mwiva nritarero vaiharo Kotiva mwianrama nronraqama kyero riero. Vaisivanto kori mwataara hintema kyero Kotiva nkye mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqita vira mwataara hi variro. Mpo inraikya mpo inraikyavanto nkyi qoraqamaqiro virata nkye Kotirara nraahu kepukyaqama kyeta riemwaqita vivera, nraakiara Iesusi Karaisira qovarama kyaani entaraqaa Kotiva nkyi nyutu tuaahera kyero nkyi nronraqama kyero nkyi qamwata nyataanaro.

⁸Nkye Iesusi Karaisira hia taqaahua variavaro nkyi mwutukyavanto mwianra vahira. Nkye matevata hia mwia taqaahua variqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqita vi variara. Nkye Iesusirara mpoqiavata qamwateqata variarara tiro, nkye nkyeta nroqitaita mwianra mpo qua vutu kye tiva hiam qio vahianaro.

⁹Nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqita viraqaatairo nkyi mwanraqura huvantu kyaari inraikyava qovara hianaro.

¹⁰Haaru poropetinramwuvanto variqata Kotiva nraakye qora huvantu kyero sitaani okyarara ntapihi kyeta riarerata uti variqata Kotira qua, mpo qua mpo quara nraato tara hiqata varura. Kotiva mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kotiva nkyi kyuqema nyatarera hianinranra qoqama kyeqata tura.

¹¹Karaisira mwanraquravanto mwihuaqi variqaro timwa nyinro tiqaro, Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva nronraqama viraro mwia nrutuvanto virito vahiananrove, tuvata mwihua mwi quara qara ntiqata nraato tara hita tiqata,

Taireve mwitaa hiananrove? Ta vaisivave mwitaa mwitaa hiananrove? tura.

¹²Mwihua ntapihi kyovaro mwihua qati varu entaraqaa mwi inraikyava qovara hiariva hia vahura. Mate nkye varia entaraqama mwi inraikyava qovarama viro. Kotiva nai mwanraqura nyaamwusairo titovaro mwiva vaisi mponramwu kyaahaqa huvata mwinramwuhua mwi quara kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyuvata nkye riora. Qikye, nyaamwunyaahuavata mwi quara okyara ntapihi kyeta riataa ihata variara.

Kyotataqama kye variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate tura

¹³Mwi quara rieqatama vutunte vurunte qakyaa hirara terama teta variata. Nkye vu nraato kyuqema vahirata variata. Iesusi Karaisiva nai qovarama viro nkyi kyuqema nyataani entara mwi entara vekya variqata mwianra nraahu riemwaqita quata.

¹⁴Nkye Kotira nraaqiara variqata nkye mwia qua riemwaqita quata. Haaru nkye Kotira qua hia riaraitita varu entara, nkye nkyita mwutukyavanto vahu inraikyara qora inraikya nraahu vararerata uti varura. Nkye mwaa entara mwitaamaqita vivora.

¹⁵Kotiva nkyi nyaanrama kyero sita varaiva, mwiva kyotataqama kyero variqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirara tita, nkyevata kyotataqama kye variqata Kotira nraantantamwa kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

¹⁶Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Nte kyotataqama kye variqana kyuqe kyaiqa nraahu vare varurara tita, nkyevata kyotataqama kye variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate, tura. (Wkp 11:44-45)

¹⁷Kotiva hia vaisi nrutuara rieqaro mwi vaisiva nronra vaisive mwi vaisiva

pata vaisive tiraitiro, mwiva vaisi kyuqe kyaiqarave qora kyaiqarave rieqaro qua avuqavuqama kye varira. Nkye mwianra rieqatama Kotirara aakyara nteta tiri tiqovave tiqatama mwatani variqi viqata Kotirara aatuma kyeqata variqi quata.

¹⁸Haaru nkye nkyi haivaqahua timwa nyu quara nraahu rieqatama nkye qumina aanra nrohi varuvaro Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu kyaarita qatinani nritareta quate tiro, mwiva nkyi kyoqaa hirero hia qumina taiqaani inraikyara ori munimaqove, kori munimaqove, kyoqaa hiraitiro, ¹⁹Kotiva nkyi Karaisira nraanreqotairo kyoqaa utu taira. Karaisira nraanrevanto ekyaa kyoqaa nraatara kyaira. Sipisipi hia mwia mwamwantaqaa mpo nramwanaamwavata vahura kyuqe mwamwanta vataara ru kyontema kyeta Karaisira ru kyora.

²⁰Haaru hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Karaisiva mwi kyaiqara varaananrove, timwa kyero mwia mwatama tero variqiro viro mwaa entara nkyiara rieqaro Kotiva Karaisira govarama kyaira.

²¹Karaisiva nkyi kyaahaqa hianin-ranra tita, nkye Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variara. Kotiva Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyero mwia nrutu tuaaher-aate tiro, mwia nronraqama kyora. Kotiva Karaisira mwitaa hurara tita, nkye tiqata, Qutaama Kotiva tirivata mwitaa hiqaro tivitaananrove, ti variara.

Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vahirata variate tura

²²Nkye Kotira qua qutaa qua riemwaqita quavaro Kotira quavanto nkyi mwutukya hiqama nyataiharo nkyi mwutukyavanto nkyita sata sakyaahuara vaihata variara. Mwiaqaataita nkye nkyita sata

sakyaahuara qutaaqama kye mwutukya vahirata variata.

²³Nkye varirerata qaiqaa qaraakyaqama kyero mwatatai nraaqiarahua variara. Hiama qutu quari inraikyava nkyi qaiqaa mwata tairata nkye qaiqaa qutu vivarave. Kotira quavanto qati vahihiro vi vari quava, mwiva nkyi qaiqaa mwata tairama. Mwi quava ekyaa enta qati vahihiro quananro.

²⁴Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Mwukyaavanto vahihiro viro uro aa-harama vintema kyero vaisivantovata variqiro viro uro ekyaa taiqa quananrove. Ntontora riemwa tero iteqaro kyuqema kyero ntuvaahero uro tapupu hintema kyero vaisi peqavantovata taiqa quananrove.

²⁵Kotiva qiani quava nraahuma ekyaa enta qati vahihiro quananrove, tura. (Ais 40:6-8)

Qio Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiavata nkye mwi quara riaara.

Kotira quavanto nkyi kyarama vaiho tura

2Nkye Kotira qua rie variahua variqatara tita, nkye uaqia hi kyaiqara ekyaa qaqira kyaata. Hia unra qiata. Hia unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa varaata. Vaisi mpovanto kyuqema quaninranra hia mwia nronri nriqi kyamwu ntumwa mwataata. Hia mpora nrutu vara mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiata.

²Nraaqiara akirivanto nraamwanra mpo utintema kyeta nkyevata Kotira nraaqiara qaraakya variahuara tita, Kotira quara nraataa hirata variata. Kotira quavanto nkyini kyuqe nraamwa voti hivama vahiho. Mwi nraamwanra kyuqe hi nraamwanra nreqatama nkye

kyuqema kyeta nronra tuemwa vivaro Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari.

³Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nkye Kotira kyaiqa vareqata taqaavaro Kotiva nkyi kyuqema nyate varivama variho, tura. (Sng 34:8)

⁴Nkye nronravanto Karaisiva vari-nani nriata. Karaisiva qati variqiro quari puhavama variro. Qumina vaisinramwuvanto mwianra hia kyuqe puhave tiqata mwia qoririma kyaavaro Kotiva mwia nai kyaama tero ni puha kyuqera vahananrove tiro.

⁵Nraamwu kyaara qati vahiqi vira vortima kyeta nkyevata variavaro Kotiva nkyiqotairoma nai nraamwu hoqarero uti variro. Nkye mwi nraamwunraqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua variqata Kotirani kyuqe kyaiqa varaqita quata. Nkye mwitaa hivaro Kotiva Karaisirara rieqaro nkyi kyaiqara qamwataananro.

⁶Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro: Taqaate, nte puha kyuqera ntena mwatama taura

Saioni mwatukya utaqaa rataurave.

Mwiaqaa vuntu viro variariva hiamakyaauruananrove, tura. (Ais 28:16)

⁷Nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwiaqaa vuntuvi variahua, nkye tiqata, Karaisiva tiri puha kyuqerave, ti variara. Mpo hiahua hia Karaisirara qutaa mwivave qiahua, mwihua mwiaqaatai huntavaivaimaqita kyaamwu ntuaara. Kotira mpukuqitairo mwitaama tiro:

Mwihua nraamwu hoqeqa tiqata,

Mwaa ori uaqia hirave, timwa kyeta qoririma mwataava,

mwi orivama puhaqama viho, tura. (Sng 118:22)

⁸Kotira mpukuqitairo mpo quavata tiqaro mwitaama tiro:

Ori mwaqaataita vaisivanto

huntavaivaimaqita ntuqutu vivarave.

Qoqaraa ori mwiaqaataita nraahu vaisivanto tantu

vaantumaqita kyaamwu ntivarave, tura. (Ais 8:14)

Mwihua hia Kotira quara qutaa quave tiqatara tita, mwihua huntavaivaimaqita ntuqutu quara mwianra haaru Kotiva qio mwihua mwitaa hivarave tura.

Nkye Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuama variavo tura

⁹Nkye hia mwihua hianta hiavo. Kotiva nkyiara ni nraakye qora variate tiro, nkyi nai kyaama taihata variavo. Nronravanto Kotiva varihata nkye mwia kyaiqa vara mwate vaisihuama variavo. Nkye kyotataqama kye varia nraakye qorahuama variavo. Nkye Kotira nramwunaahuama variavo. Mwiva nkyiara nte nkyi kyuqema nyataaninranra mpo nraakye qora timwa nyiate tiro, Kotiva nkyi kyokiraqitairo nyaanrama varero uro omwavanto itaira kyuqe hinani kyaihatama variavo.

¹⁰Nkye vuni qumina nraakye qora varura. Mate mwaa entara nkye Kotira nraakye qorama varita. Haaru Kotiva hia nkyiara po kye timwa nyatovata nkye varura. Mate mwaa entara Kotiva nkyiara po kye timwa nyataihata variara.

Tire Kotira kyaiqa vaisima varuro tura

¹¹Po, ni nramwunaa tuaavo, nkyi mwaata tananra hia mwaa mwataraqaa vahira. Nkye mwaini variqata nkye mpo mwatanaahua votima kyeta variara. Nkye mwianra rieqatama nkyi mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira hia varaata. Nkyi mwamwantavanto nkyi mwanraqura nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyirero uti varihata variara.

¹² Hia Kotira qua riehua varivata nkye mwihua suqaa ntapihy kyeta nrohiata. Nkye mwitaamaqi vivata mwihua nkyiqa qua vatarerata mpo inraikyaaqaa ntumwa kyeta tuqasaaqasama kyeta unra qua tivera, mwihua quavanto hia qio vahianinra. Mwihua quavanto hia qio vahirata mwihua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta nronravanto tumuani entaraqaa mwihua Kotira nrutu tuaaherevara.

¹³ Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara rieqata ekyaa kamaninra kyaiqa vaisi qua riaata. Kamaninra kyaiqa vaisi vunyaa vaisi mwia qua riemwaqita quata. ¹⁴ Kamaniva nronraqama kyaihua nkye mwihua quavata riemwaqita quata. Mwia qua nteqa kyehua ntuqutita, mwia qua riehua qamwata nyataate tiro, kamaniva vunyaava nai nraakiaraanaa vaisi mpovata nronraqama kyaira.

¹⁵ Kotira kyakyahiva nkyiara mwitaamama vahiyo: Nkye kyuqe kyaiqa nraahu vare varivaro hia vu nraato vahiarihua nkyiara api qua tiva hia qio vahirata mwihua tirema varivara.

¹⁶ Uaqia hi kyaiqava nkyi ntavaaqavu kyaankyo tiro, nkyi huvantu kyaihata nkye qatinani nritareta variara. Nkye qatinani nritare varita tiqata, Tire qatinani varurahuave, tiqata nkye uaqia hi kyaiqara utivora. Nkye Kotiva rupa tai vaisihua votima kyeta variqita nrohiata.

¹⁷ Nkye variqata ekyaa nraakye qorara kyuqe hiahuave nraahu qiata. Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye Kotirara aatuma kyeqata variqi quata. Kamaninra vunyaa vaisiara nronra vaisive qiata.

Karaisiva nriqa vi inraikyara varaintema kyeta nkyevata varaqita quate tura

¹⁸ Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirera. Nkye kyuqema kyeta kyaiqa vareqata nkyeta nronra vaisi qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto nkyi kyuqema nyateqaro nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto hia nkyi kyuqema nyateqaro nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia quavata qati nraahuma riemwaqita quata.

¹⁹ Nkye mwitaama variqita vivaro Kotivama nkyi kyuqema nyataanaro. Nkye Kotira qua riemwaqita vi varivaro vaisi mpovanto qumina inraikya kyaara nkyi qoraqama nyatairera, nkye nriqa quani inraikyara vareqata kepukyaqamaqita vi varivaro Kotiva mwianra rieqaroma nkyi kyuqema nyataanaro.

²⁰ Nkye uaqia hi kyaiqara utivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva hiama mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataanaro. Nkye kyuqe kyaiqa nraahu vare varivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataanaro.

²¹ Nkye mwitaamaqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Karaisiva nkyiarave tiro, nriqa vu inraikyara vareqaro Karaisiva nkyiara nte hiarintema kyeta nkyevata mwitaa hiate tiro, mwiva nriqa vu inraikyara varaqiro vura.

²² Karaisiva hia qora kyaiqavata varovaro mwia nroqitairo hia unra quavantovata qovara hura.

²³ Mwihua Karaisirara uaqia hu quara tuvaro Karaisiva hia nkyiariaravata uaqia hu quara tura. Karaisiva nriqa vu inraikyara vareqaro hia mporara tiqaro, Nraakiara ina qoraqama mwataaninrave, tiraitiro, Karaisiva

Kotirara nraahu nronraqama kyero riero tiqaro, Kotiva ni qua avuqavu hiqaro qua avuqavu ti varivave. Mwiva nraahuma ni kyaahaga hiananrove, tiro tura.

²⁴Tiriara mwihua hia qora kyaiqa utiraitita, kyuqe aanraqaa nraahu quate tiro, Karaisiva tiriara rieqaro tiri uaqia hu inraikyara varero uro kyatariqaa qutu vura. Karaisira mwamwanta toqa ntupepaama kyaaraqaataita nkye kyuqema vita variavo.

²⁵Sipisipivanto api nrohintema kyeta nkyevata kyuqe aanraqaataita apiqama kyeta nrohi varura. Mate mwaa entara nkyi sita varaihata nkye nrumu ntanteta nkyi mwanraquraqaa ntaqiky nyate vari vaisira mwia vataqita vi variara.

Nraata vaati varaa nraakye qorahuara tura

3¹⁻²Nte nkye vaati varaahuara tira. Nkye nkyeta saatimwanra qua nraahu riemwaqita quata. Nkye mwitaa-maqi vi varivata nkyi saatimwanra hia Kotira qua riehua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta tiqata, Kyai tirevata mwihua nraantante Kotira qua riemwaqita quare, tivara. Nkye nkyeta saatimwanranra hia mpo qua tiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu vareqata nkyeta qoraisiara nraahu riemwaqita vivata mwihua nkyiara mwitaama qiata.

³Nkye kyuqe nraakye varirera hiqata nkyeta nyamwanta mwunruqa hi inraikyarara hia qamwataata. Hia qiata mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Hia nkyeta nyamwantaqaa ntumwaqute inraikyarara nronraqama kyeta riaata.

⁴Nkye kyuqe nraakye varirerata nkyeta utaqive mwutukyaqive mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Nkyi mwutukyaqitairo kyuqema kye mwunruqa hi inraikyava qovara hiananro. Mwia mwutukyaqitairo

qihaakya hi variani nraakyaera, mwi nraakyerara Kotiva qamwata mwatero kyuqe nraakyeve qiananro.

⁵Haaru Kotira nrutu tuaahereqa varu nraakye hua variqata Kotiva nriqiqaa kyauqu vatero tu quarara riemwa teta nkyiari saatimwanra qua riemwaqita vuva, mwi quava mwinramwuhua mwunruqama to inraikyava vahura.

⁶Tiri haivaqava Seraava mwitaa hi varu nraakye va varura. Mwiva nai vaati Evarahaamunra qua riemwaqiro vi variqaro mwianra tiqaro, E niqaa ntaqiky variaravave, turama. Nkye nraakye kyuqe kyaiqa nraahu vareqata hia mpo inraikya nraatu aatu hivera, nkye Seraara nraamwunramwanrama varivara.

⁷Mwia votima kyeta nkye nraakye mwihua saatimwanravantovata kyuqema kyeqata nkyeta nyaatamwanraqaa ntaqikyiqi quata. Nraakye nyamwantavanto hia kepukya nyamwanta vahirara tita, nkye nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqi quata. Kotiva nkyi kyuqema nyataintema kyero Kotiva nkyi nyaatamwanravata kyuqema nyatairata mwihuavata ekyaa enta qati variqi virara tita, nkye mwianra rieqatama kyuqema kyeta mwihuaqaa ntaqikyiqi quata. Nkye mwitaa hivera, hia mpo inraikyavanto nkyi antua kyairata nkye qioma Kotirara aakyara ntamwaqita vivara.

Nkye kuaara nraati nraahu variate tura

⁸Nte mwaa quara taiqa kyarera hiqana mwitaama tina, Nkye variqata kuaara nraati nraahu variata. Nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Nkye Kotira nraaqiara variqatara tita, nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Hia nkyeta

nrtutu tuaaheraraitita, nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variata.

⁹Mpovanto nkyi qoraqama nyatairera, hiama nkye naivata qoraqama mwataata. Mpovanto nkyiara mwaaquqama quate tirera, hia nkye nanrianra, Enavata mwaaquqama vinanrave, qiata. Nkye mwi vaisirara tiqata, Kyairaro Kotiva i kyuqema mwataarive, qiata. Kotivavata nkyiara kyuqema vita variate tiro, nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwitaama qiata.

¹⁰Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Kyuqema kyero variqaro airi enta qati variqoro quari vaisiva, mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero hia unra tirera, mwiva qioma kyuqema kyero variqaro qati variqoro quananrove.

¹¹Mwi vaisiva qora kyaiqa mwoqa mwinro kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quarive. Mwi vaisiva antua qua qaqira kyero mwia mwutukyavanto qihaakyama viraro

kyuqe qua nraahu timwaqiro quarive.

¹²Nronravanto nai vuqotairo kyuqema kyero nrohi vari vaisira taqamwaqiro viro nai nraatoqotairo mwianra aakyara nte variahua qua rie varirave.

Qora kyaiqa vare nraakye qorahua variavaro

nronravanto mwihua mwoqa nyinrave, tura. (Sng 34:12-16)

¹³Nkye kepukyaqama kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vivera, tavave qio nkyi qoraqama nyataanaro?

¹⁴Nkye kyuqe kyaiqa vare varivaro mpovanto mwia kyaara nkyi qoraqama nyatairata nkye nriqa vi inraikyara varaivera, qamwateqa variata. Nkyi qoraqama nyate vari vaisihua nyaatu hia aatu hita hia ua hiata.

¹⁵Nkye Karaisirara kyuqevave tiqatama mwianra nraahu tiriqaa ntaqikyiqira quante qiata. Nkye terama te varivaro mpovanto nkyiara nkye nanra quave riemwaqi quavo tirera, nkye Karaisirara riemwaqi vi quara mwia timwa mwiata.

¹⁶Nkye mwi quara mwia timwa mwinrenra hiqata mwi vaisira kyuqema mwateqatama qihaakyama kyeta timwa mwiata. Nkyi toqaamwu ruankyorave tiqata vivinrama kyeqata variqi quata. Nkye mwitaama vivinrama kyeta variqi vivata mpo vaisinramwuvanto nkyi kyaiqara qora kyaiqave tivera, mwiaqaataita mwihua nkye Karaisira qua rieqata nrohira taqeta kyaurira inraikya varevara.

¹⁷Kotira kyakya hiariva nkyiara mwihua kyuqe kyaiqa vareqatama nriqa vira inraikya varevarave tirera, nkye mwianra kyuqerave tivara. Nkye qora kyaiqa vare varira kyaara nriqa vira inraikya varaivera, nkye mwianra hia kyuqerave tivara.

Karaisiva tiriara rieqaro nriqa vu inraikyara varaqiro vura

¹⁸Karaisiva tire qora kyaiqa uti varuna quara ekyara taiqa kyarero mwivavata nriqa vu inraikyara varero uro kuaa nani qutu vura. Tire qora kyaiqa uti varurahua mwia kyaara teta qutu quataara vaiharo Karaisiva ntapihi kyero variva tiriara rieqaro uro qutu vura. Tiri tivita varero Kotiva hinani uro kyaankye tiro, Karaisiva tirara rieqaro qutu vura. Karaisira ru kyovaro mwiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyovaro mwiva mwanraquravatama kyero qati siviro varura.

¹⁹Karaisira mwanraquravanto qati siviro uro rupa to mwanraqurahua mwakyaakya timwa nyunra. ²⁰Haaru Noaava varu entara mwihua Kotira

qua nteqa kye varuvaro Kotiva hia mwihua qamwanrama ntuqutu kyaraitiro, variqiro vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunra hoqa taiqa kyovaro humwunravanto utuvaro Kotiva nraakye qora 8 nramwu nraahu kyaahaqama nyatovata mwinramwuhua qio varura.

²¹ Mwinramwuhua qora kyaiqa vare varu nraakye qorahua qaqira mwini kyeta mwinramwuhua nraahu nraamwuqi nramanriqaa variqata qio varura. Mwia votima kyeta tire qora aanra qaqira kyeta nramanri vare kyuqe aanraqaa vi varunanra. Tire nramanri vare varuraro hia nramanrivanto tiri mwamwanta hiqama timwate varirave. Tire nramanri vare tiqata, Kyai qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa nraahu quare, tiqata nramanri varaunanra. Tiriara Kotira aanraqaa quate tiro, Iesusiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivura.

²² Iesusiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati siviro mwiaqaatairo nyaamwuni viro mwaa entara mwiva Kotira kyauqu kyaatutani uro variqiro viqaro ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaraqaave, ekyaa nyaamwuni nronraqama quaninraqaave, ntaqikyiqiro vi varira.

Nkyevata nriqa vi inraikyara vare aanrava vahiananrove tura

4 Karaisiva vaisiqama viro variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro vurara tita, nkyevata tiqata, Tirevata qioma nriqa quani inraikyara varaqi quanarave, qiata. Nkye qora kyaiqa varaarorave tita, nriqa vi inraikyara varaqi viqata qioma qora kyaiqa nraatara kyevara.

² Nkye mwianra riegata mwatani qati variqi viqata nkyeta qora kyaiqa utuataa hianinra qaqira kyeta Kotira kyakya hiani kyaiqara nraahu varaqita quata.

³ Kotira qua hia ria nraakye qorahua votima kyeta nkyevata haaru api nrohiqata nkyeta varaataa hi kyaiqara varaqita vura. Qio mwiaqaa taiqairaqe hia qaiqaavata mwi kyaiqara utirerave qiata. Mwi entara nkye api qaraqita nrohi varurave, api inraikyara mwutukya vahuvata varurave, nkye nramanri nreqata uera ntorave, nkye omwata nronraqama kye nronranrave, kyarave nramanrive airiqama kye nronrave, nkye mwitaa hiqata nkye qumina vaisivanto ututo inraikyara mwanriqave tiqatama mwia nrtutu nraahu tuaahere varura. Nkye haaru mwitaa mwitaamaqi viqata qoraqama vita varura.

⁴ Mwaa entara nkye mwi kyaiqara qaqira kyeta variavata hia Kotira qua rias nraakye qorahua nkyiara nkyevata tire hiarante hiate qivata nkye mwihua qua hia riaraitita variavata mwihua nrihanrama vita mwia kyaara nkyiara qora qua ti variara.

⁵ Qio riaata. Mwihua nraakiara ekyaa qua avuqavu hianinra vuqaa variqatama mwihua nkyiari uaqia hiani kyaiqara utira timwa qovarama kyevara. Ekyaa qua avuqavu hiariva Kotiva variqaro ekyaa qati varihuave, qutu vihuave, mwiva mwihua qua tukyama kyero riemwaqiro quanano.

⁶ Mwianra riegatoma Karaisiva haaru qutu vuhavata kyuqe qua timwa nyunra. Haaru (Noaava varu entara) nraakye qora mwihua Kotira qua nteqa kyovaro Kotiva mwihua ru kyovata qutu vura. Mwihua mwanraquravanto Kotiva qati varintema kyero qati variqita quate tiro, (Karaisiva) mwihuavata kyuqe qua timwa nyunra.

Ekyaara enta qaumaqa hirara riegata kyuqema kye nrohiqata variata

⁷ Mwaa mwatara taiqaari entava qaumatoma vahiro. Nkye mwianra

riaivaro nkyi mwutukyaqitairo hia raraqata tairata kyuqema kyeta nkyetaqaa ntaqikyiqata nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata. Vu nraato ntapihirata rieqata variata. Nkye mwitaamaqi viqata qioma Kotirara aakyara ntamwaqita vivara.

⁸Vuni mwaa quara nraante riaata. Nkye nanrianra nanrianra mpoqama kyeta mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqita vivaro Kotiva nkye airi uaqia hi kyaiqara utira taunru kyaananro.

⁹Kyuqema kyeta nkyeta nraamwuqi nkyeta qata vakyaahua Iesusira nraaqiara sita vateta kyara nyiata. Nyiqatama hia nrutu nraunru tiraitita, qati kyara nraahu nyiata.

¹⁰Kotiva nkyi kyuqema nyateqaro nkyi kuaa kuaa mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa nyaamwutero mwi kyaiqara varera kepukyavata nyinranra tita, nkye mwi kyaiqara varaqi viqata nai kyaahaq hi nai kyaahaq hitamaqita quata.

¹¹Vaisivanto mwaanra tirera hiqaro Kotira qua nraahuma qiananro. Vaisivanto mpora kyaiqa vara mwatarera hiro tiqaro, Kotiva ni kyaahaq hi varihana nte qioma i kyaiqa vara mwataaninrave, qiananro. Nkye mwitaamaqita vivaro Iesusi Karaisiraqaatairo Kotira nrutuvanto nronraqa hiari. Kotira nrutuvantovata Kotira kepukyavantovata ekyaa enta qati vahihiro nraahu quananrove. Nte gutaama tuqo.

Muaanra varaqi viqata kyuqe aanraqaa nraahu quate tura

¹²Ni mwatanaa tuaavo, qiaqotairo mwataara hintema kyero mpo inraikyava mpo inraikyavanto nkyi mwataara hi varihata nkye variara. Qio hia nkye nrihanrama vi tiqata, Nanraqamave mwi inraikyava qoraqama timwa te varihio? qiata. ¹³Nkye mwitaama qiata:

Karaisiva nriqa vi inraikyara varairara rieqama tirevata mwia kyaahaq hiqata nriqa vi inraikyara varaqiata vi varuro, qiata. Nkye mwitaa timwa kyeta variqi vivaro Karaisira peqa okyaravanto qovarama quani entaraqaa nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hirata varivara.

¹⁴Nkye Karaisira vataqi vihua vivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi quara tivera, nkye qamwateqata nraahuma variata. Mwihua nkyiara uaqia hi quara tivata nkye qioma tiqata, Kotira mwanraqura mpoqaraava tirivata varihata varurahuave, tivara. Mwianra rieqatama qamwateqata variata.

¹⁵Nkye vaisi ru kyera kyaarave, nkye mpuara utira kyaarave, nkye kamaninra qua nteqa kyera kyaarave, nkye mpo vaisi kyaiqara qumina antua qua tira kyaarave, nkyi qoraqama nyataivata nriqa vira inraikyava vevora.

¹⁶Nkye Karaisira nraaqiara variqata kyuqe aanraqaa nrohira kyaara nkye nriqa vira inraikyava varaivera, nkye hia kyaaurira inraikyava varauro qiata. Mwataama qiata, Tire Karaisira nraaqiara varurahuara tita, mwianra rieqatama tire Kotira nrutu tuaaheraqi virerave, qiata.

¹⁷Kotiva ko qiani entava nri ntairaro Kotiva tiri nai qua riaarahua nraante qua avuqavu hiananro. Mwiva vuni tiri qua nraante avuqavuma kyero, qikyey, mwia nraakiara hia mwia nai qua riehua ko tiqaro nataama quave mwihuaqaa vataananrove.

¹⁸Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Avuqavu nrohiari vaisiva mwukyaari tu kyero

kyuqe aanraqaa nrohiraro Kotiva mwia huvantu kyero vitaananrove.

Avuqavu nrohiani vaisira okyaravanto mwitaama

vahirara tita, hia Kotira qua riehua uaqia hi kyaiqara nraahu vare varihua

qora aanraqaa nrohita variqi vita qikye, mwihua
nraakiara tainive uro taiqa vivarave?
tura. (Snd 11:31)

¹⁹Kotira kyakya hiariva nkyiara qioma nriqa vi inraikyara varaqi vivarave tirera, nkye Kotirara mwutukya qihaakyama kyeta vateta kyuqe kyaiqa mwia qati nraahu varaqi quata. Kotiva tiri utu taiva hiamai nai kyauqu nriqigaa vateqaro qutaa qua tiriara ti quara taunru kyaananro.

Nronra vaisinramwuanra mwitaa mwitaa hiate tura

5Nte nkyiqa ntaqikiyi variahuu nronra vaisinramwuanra tirera. Ntevata nkyi votima kyena Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiyi varuvama varina. Karaisiva nriqa vu inraikyara vare varuvana nte variqana ntena puqotaina taqaavara. Nraakiara mwia peqa okyaravanto qovara hiani entaraqaa ntevata variqana ntena puqotaina taqaaninra. Nte nkyi nronra vaisiara mwitaa mwitaa hiate qianinra riata.

²Kotiva sipisipi votima kyero nkyinramwu nyinra nkyenramwu mwi nraakye qorahuaqaa kyuqema kyeta ntaqikiyi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwi kyaiqara varaate tirara tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkye mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikiyataa hirata mwihuaqaa ntaqikiyi quata. Hia kyoqaara riegata mwi kyaiqara vararaitita, nraakye qorara nronraqama kye riaivaro nkyi mwutukyaqitai varaataa hirata qamwateqata varaata.

³Kotiva nkyinramwuanra ni nraakye qoraqaa ntaqikiyi mataate tirara tita, hia nkyenramwu tire nronra vaisi varuro tiqata mwihuara mwitaa mwataa hiate timwaqi viraitita, nkyenramwu mwihua suni variqata kyuqe kyaiqa vare varivata nraakye qoravanto nkyinramwu kyaiqa

taqamwaqi viqata mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quata. ⁴Nkye mwitaa-maqi vi varivaro nraakiara sipisipi qova vunyaava tumuaninraqaa mwiva nkyi nronraqama kyairata nkye nronraqama vita vari okyarava ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quananro.

Qaraakya vaisinramwuanra tura

⁵Nkye qaraakya vaisivantovata nkye kyuqema kyeta nkyeta nronra vaisi mwemwani variqata mwihua qua riemwaqita quata. Nkye ekyaa hini nraakye qora mwihuavata hia nkyeta nyutuara nronraqama kyeta riaraitita, nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqamaqita quata. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nai nrutu nraahu tuaaheraani vaisira
Kotiva raaquta kyaananrove.

Nai vara mwataniqa hiani vaisira Kotiva mwianra
po kye timwa mwatero mwia kyuqema mwataananrove,
tura. (Snd 3:34)

⁶Nkye mwi quara riegatama nkyeta vara mwataniqama kyaivaro Kotiva kepukyavanto nkyiqa ntaqikiyi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwi kyaiqara varaate tirara tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkye mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikiyataa hirata mwihuaqaa ntaqikiyi quata. Hia kyoqaara riegata mwi kyaiqara vararaitita, nraakye qorara nronraqama kye riaivaro nkyi mwutukyaqitai varaataa hirata qamwateqata varaata.

⁷Hia qumina mpo inraikyara mpo inraikyara nronraqama kye riemwaqita viaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiari. Kotiva nkyiara nronraqama kyero rie varirara tita, nkye ekyaa mwi quara Kotira timwa mwivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hiari.

⁸Nkye vu ntapairi kyeta viti viri taqeta rauriqata variata. Vaisi rukye vari vairiva, raionivanto nruqua timwaqi viaro vaisi ru kyarera uti varintema kyero nkyi nramwutaa Saataaniva vaisi taiqa kyarero uti variqaro viro nrinro hi varira.

⁹Nkye riavata ekyaa nkyi qata vakyaa mpoqi mpoqi variahua nkyi nraantan-tamwa kyeta Iesusira kyaara nriqa vi inraikyara vare variarara tita, nkyevata Kotira qua nraahu riemwaaqi vita kyaakueqama variqata hia Saataaninra qua riaata.

¹⁰Nkye uqenraa nraakye qorahua variqata nriqa vi inraikyara quaahaqa varaqita vivaro Kotiva naima nkyi kepukyaqama kyaananro. Kotiva nkyi kepukyaqama kyairata nkye kepukya nraakye qora nraahu variqatama ntapihi kye variqi vivara. Kotiva tiri kyaahaqa hirero kyuqema timwa te variva, mwivama nkyiara mwihua Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata kepukyaqama kyeta ekyaa enta variqita quate tiro, nkyi nyaanrama taira.

¹¹Kotiva ekyaa enta variqiro viraro mwia peqavanto ekyaa enta vahiqiro quananrove. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaa qua tura

¹²Nte pata mwaa quaqiara nkyi timwa nyinrenra huqaro Sairaasiva qara

ntumwa taihana nkyini vaten. Nte Sairaasirara mwiva ni katavanto hia ni qaqira kyaraitiro, ni kyuqema kyero kyaahaqamaqiro vi vari vaisivama variho tura. Nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata variate tina, nte qara mwaaqi Kotiva nkyi kyuqema nyataani okyarara nkyi timwa nyunra. Kotiva nkyi kyuqema nyatairata nkye avuqavuma kyeta nraahu nrohiata.

¹³Kotira nraakye qora Papironini variahua nkyi voti hiahua Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua variqatara tita, mwihua nkyi nramwunaahua variqatama mwihua nkyi qua mwante varita. Nte ni maaquve tu vaisiva Maakiva mwivavatama nkyi qua mwante variro.

¹⁴Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata kyuqema kyeta nai quamwante nai quamwante hiata. Nkye Karaisira vatama kyeta kuaaqi varihua varivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variata.

2 PITAA

Pitaava nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi nritarovero Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusira nraakye qoravanto kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi viqata hia unra qua mwaanra ti varia vaisihua qua riaate tiro, Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

1 Nte Saimoni Pitaavama. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyero ni titaihana nte mwia mwakyaakya timwaqi viqana mwia kyaiqa vaisima varina. Nte nkyiara rieqanama mwaa quara qara ntumwa tena.

Tiri mwanriqavanto tiri tivitaari vaisiva Iesusi Karaisiva, mwiva tiri avuqavuma timwa taihatara tita, nkye tiri nraantanteta kyuqe mwakyaakya nritarero vahira riemwaqi vi variarave.

²Nkye Kotira okyaravata, tiri vunyaa vaisi Iesusira okyaravata, ntapihi kyaahuara tita, nkye kyuqema kye variqi vivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqi quata.

Kotiva tiri nai kyaama tairara tura

³Karaisiva variharo Kotira mwanriqa okyara kepukya okyaravanto Karaisiraqi variharo Karaisiva tiriara mwi-hua hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi quate tiro, tiri kepukyaqama kyaihata tire Kotira okyara ntapihi kye riemwaqi vunana. Kotiva tiri nai kyaama torara tita, nraakiara tire mwia vatama kye variqata mwia peqa okyara taqeta mwiva kyuqema kyero variqiro quani okyarara taqeqata variqi quanana.

⁴Kotiva nai kyauqu nriqiqa vateqaro tiriara mpoqaraa qua turara tita,

tire mwi quara rieqatama mwatani variqata hia api inraikyara mwutukya ntiraqe vita uaqiama viraitita, tire Kotiva kyuqema kyero variqiro vintema kyeta tirevata variqi quara.

⁵Nkye Kotiva mpoqaraa qua turara riemwaqi viqata nkye kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu varaataa hirata varaqi viqata variata. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu vareqata kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara ntapihi kye taqamwaqita quata.

⁶Nkye kyuqe okyara taqamwaqi viqata nkye nkyeta nyamwantaqo uaqia hi kyaiqara utuaro timwa kyeqata, nkyeta nyamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi viqata variqi quata. Mwitaamaqi viqata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kyeta variqi quata. Nkye kepukyaqama kyeta variqi viqata Kotirara nraahu riemwaqita quata.

⁷Nkye Kotirara nraahu riemwaqi viqata nkyeta hena nraakye qorara kyuqemaqita quata. Mwitaamaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata.

⁸Nkye mpoqiavata mwitaamaqi vivera, nkyi kyaiqavanto hia qumina kyaiqa vahiraitiro, nkyi kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahirata nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara ntapihi kyeta taqamwaqi vivara.

⁹Vaisi mpovanto hia mwitaamaqi vi variva, mwiva vu qipa vi vaisira votima kyero variqaro hama qio Kotira qua okyara taqero. Mwi vaisiva Karaisiva mwiva haaru uaqia hi kyaiqara utu quara nruka mwatairara qumimaqama kyeqaro apima variro.

¹⁰Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyi nyaanrama kyero nkyi nai kyaama tairara tita, qutaa mwi quava nkyiqi mwivau vahiarive tita, nkye Kotira kyaiqa mpoqiavata varaqita quata. Nkye mwitaamaqi viqata hia api aanra

vivera, ¹¹nkye tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva ntaqikyini vihuama varivara. Tiri huvantu timwa taariva ntaqikyari mwatava, mwi mwatava ekyaa enta qatima vahihiro quanro.

¹²Mwi quara qutaa qua nkye riemwaqi viqata kepukyaqama kye vi variara nte ntapihi kyaurave. Nte mwianra rieqanama nte qati nraahu qaiqaavata qaiqaavata mwi quara nkyi timwa nyiqana mwi quara vu nraatoqi vateta riemwaqi viqata variate timwaqi virera.

¹³Ni mamanta mwaava hia qutu viraqe nte qati variqi quani entara nte qioma qaiqaavata qaiqaavata nkyi timwa nyianriva vahiananro.

¹⁴Ni mamantavanto haraara nraamwu votima kyeroma vahiho. Pataqia nraahu vari kyena nte ntena mamanta mwaini kyena nyaamwuni virerave. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva mwatani variqaro nte qutu quaninranra ntapihi kyero tihana riaurave.

¹⁵Nte ntena qutuariva qauma vahirara rienama nte tiqana, Nte qutu quarita nkye mwi quara riemwaqita quate tinama nte qaiqaavata qaiqaavata kyuqe aanra nrohi okyarara nkyi timwa nyinrenrave, ti varura.

**Tire teta tivuqotai Karaisira
peqa okyara ntuvaahe vari
okyarara taqaunanrave tura**

¹⁶Tire tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara nkyi timwa nyiqata hia teta riemwa kye uri qua mwaanra nraantantamwa kyeta nkyi timwa nyunanravauma. Tire variqata teta tivuqo Karaisira peqa okyara taqaavananrave.

¹⁷Karaisira qova nritarero nyaamwuni kepukyavanto variva, Kotiva nai mwaaqu Iesusira ntuvaaama mwatero tiqaro,

Mwaa ni maaquvantoma variho. Ni mutukyavanto mwianra mpoqiavata vaihana nte mwianra qamwateqana varuqo, tura.

¹⁸Haaru Kotiva mwitaa tuvata tire tetavanto mwi entara taaqi kyotata mwiaqaa Iesusira vatama kye variqata Kotiva nyaamwusairo tu quara riaavananrave.

¹⁹Tire mwi inraikyara mwi inraikyara taqaunanranra tita, tire poropeti vaisinramwuvanto haaru qovarama kyo quava, mwi quava qutaa qua vaiho tunanra. Nkyevata mwi quara anoma kye riemwaqi vivera, nkye qioma varivara. Poropeti vaisinramwuvanto tu quava, mwi quava omwavanto kyokiraqi itaintema kyeroma itamwaqiro vi variro. Mwi quava omwa votima kyero itamwaqiro viharo qaatatarera iharo mwiaqaatairo itataraaravanto nrumu ntuvaahtaintema hianaro. Iesusira quavanto qaatatarenani itataraaravanto ntuvaahe varintema kyeroma nkyi mwutukyaqi ntuvaaama nyate variananro.

²⁰Nkye poropetivanto tu quarara rieqatama mwaa quara nraante ntapihi kye rieqata variata. Poropetivanto qara ntumwa to quara mpukuqi vahira, haunri vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro, Mwi quara okyaravanto mwitaa mwitaamama vaiho, qiankyora.

²¹Hia poropeti mwihua nkyiari riemwa kyeta ekyaa mwi quara turavauma. Kotira mwanraquravanto poropeti mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurama.

**Unra timwa kyeqata tire poropeti
vaisima varuro tu vaisihuara tura**

2 Haaru vaisi mpo uhua qovarama vita nraakye qora utaqaa variqata unra tiqata, Tire poropetivanto variqata

Kotira qua qovarama kyeqatama nkyi timwa nyi varuro, tura. Mwihua mwitaa timwa kyeqata unra qua nraahu ti varurave. Mwihua ti varuntema kyeta nraakiara vaisi mponramwuvanto qovarama vita nkyi utaqaq variqata unra qua nraahu nkyi timwa nyiqi vivarave. Mwihua qua mwakyaakyavanto unra qua vahiraro mwi quara riaariva viro uaqiamama quananno. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva mwihua huvantu kyaihata mwihua mwiaqaatai qaqira kyeta Iesusira qoririma mwate variarara tiro, mwia kyaara mwihua taiqa kyaariva qaumatoma vahiho.

² Mwihua kyaaurira kyaiqa varaqi vivata nraakye qora airivanto mwihua qua rieqata mwihua sataqita vivara. Mwihua kyaaurira kyaiqa varaqi vivata nraakye qora mpo ihua mwihua kyaiqa taqetama tiqata, Qikye, Karaisira qua qutaa qua rieqata mwia vataqi vi varia aanrava uaqia hi aanranravema tivara.

³ Unraqama kyeqata Kotira qua ti varihua qovarama vita mwihua kepukyaqama kyeqata nkyi munima ntavihi kye vararera utiqata mwihua nkyiari riemwate quara nkyi timwa nyivara. Mwi vaisihua mwitaamaqi vi varirara tiro, Kotiva haaru mwihua kyaiqa kyaara mwihuaqaa qua vataira. Mwihua taiqa kyaariva hiamaa vaite variro.

⁴ Haarua nraamwunyaahua mponramwuvanto Kotira qua nteqa kyovaro Kotiva hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqara utura qaara qutu quahua varianani vara kyero tuto kyorave. Mwihua mwini rupa taihata variqata Kotiva ko qiani entara vekya variarama.

⁵ Haarua varu entara nraakye qoravanto hia Kotirara riaraitita, variqi vi varuvaro Kotiva mwia kyara hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva tuvaro humwunravanto mwihua taiqa tuto kyorave.

Mwi entara Noaava nraahu Kotira okyara avuqavu hu okyarara nraakye qora timwa nyi varurara tiro, Kotiva mwia-vata mwia vataahua 7 nramwuvata vekyahu nyatovata qio varura.

⁶ Haarua Sotomiqi varuhuavata Komoraaqi varuhuavata uaqia hi kyaiqara uti varuvaro mwia kyaara Kotiva mwatukya mwitana qiaqotairo taiqa kyovaro qarapaa nraahu vahura. Nraakiara hia Kotirara riehua variqata Kotiva tirivata mwitaama kye taiqa kyaankyo tiqata variate tiro, Kotiva mwihua mwitaama kyora.

⁷ Kotiva mwi mwatukyatanai taiqa kyarera hiro mwiva Rotira nraahu vaitutuma kyero kyaahaqama kyovaro qati vura. Rotiva vaisi kyuqeva Sotomiqi variqaro taqovata mwi mwatanaahua vaisivanto mpo qua mpo qua nteqa kyeqata nanrianra nanrianra nrohiqata qora kyaiqa uti varuvaro Rotira mwutukyavanto uaqia huvaro varura. ⁸ Rotiva vaisi kyuqeva variqaro mpo enta mpo enta mwi mwatanaahua kyapata variqaro viqaro mwihua uaqia hu kyaiqara uti varuvaro vuqo taqoraravata, nraatoqo rioraravata, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

⁹ Haarua Kotiva mwitaamaqi vura tita, tire ntapihi kyaauraro Kotiva kyuqehia vaisihua qati vaitutuma kyeqaro kyaihata quavaro qora hia vaisihua rukye varivama variro. Kotiva uaqia hi kyaiqara uti variahua tute variqaro viro nraakiara ko qiani entaraqaama mwihua ko qiananno.

¹⁰ Vaisivanto hia Kotira quavata mpo-hua quavata riaraitita, mwihua nkyiari mwamwanta kyakya hi kyaiqara nraahu vare variavaro mwia kyaara Kotiva mwihuaqaa qua nronrama vataanno.

Unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua okyarara tirerave. Mwihua nkyiari qua timwa kyeqata nraamwunyaahua

nronra vaisiara qumina vaisive tiqata mwihuaravata uaqia hi quara nraahu timwaqi vi variarave.

¹¹Mwi vaisihua uapaa vaisivanto variqata nyaamwunyaahua nyutu vara mwataniqa hiqata ti variavata nyaamwunyaahua nronravanto variqatavata hia mwihua nraantantamwa kyeta qua qiara. Nyaamwunyaahua Kotira vuqaa varita tiqata, Tire mpohua nyutu vara mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiarorave, tiqata hia mpohuara uaqia hi quara qiara.

¹²Nyaamwunyaahua mwitaa ti variavata unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua hia ntapihia inraikyara mwi inraikyarara uaqia hi quara nraahu ti variara. Mwihua qaakyau quara vairi hia vu nraatovata vaihua votima kyeta variara. Qaakyau quara vairi mwihua hia taqeqa qati kyakya hiarave. Mwihua ru nraahu kyakya hiarave. Mwia nraantantamwa kye nraakiara mwi vaisihuavata ru kyairata vita raupirima vivarave.

¹³Mwi vaisihua henahua uaqiama nyate variarara tiro, nraakiara nkyiarivata Kotiva uaqiama nyatairata raupirima vivarave. Nraakye qoravanto huariqaa ntuvaantuama vita omwata nre variavata mwi vaisihua airi kyaravata kepukya nramanrivata mwia nraahu nreta tiqata, Tire mwi inraikyara nraahu nramwaqi viqata qamwateqata varirerave, ti variarave. Mwihua mwitaamaqi viqata nkyivata kyara nreqata nkyiari unra kyaiqara qamwataqi viqata nkyi kyaurira inraikya vara nyi variarave.

¹⁴Mwi vaisihua suvanto mpo enta mpo enta mpohua nyaatamwanraqaa nraahu vaihata mwihuavata nrohirera uti variqata qio uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi vi variarave. Mwi vaisihua hia kepukyaqa hia nraakye qorahua unra

qua qihaakyama kyeqata timwa nyiqi quavata mwi nraakye qorahua uaqiama vi variara. Mpova hi inraikyarara mwutukya nti varia okyarava mwihuaqi nronraqama kyero vahirave. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tiro, Kotiva mwia kyaara mwihuara uaqiama vita variate tihata uaqiama vita variarave.

¹⁵Mwi vaisihua kyuqe aanra avuqavuma kye nrohi varia aanranra qaqira kyeta api aanraqaa nraahu nrohi variarave. Haaru vetato varu entara vaisi mpovanto mwia nrutu Mperaamuva Mpeora mwaquvanto uaqia hu aanranraqaa vuntema kyeta, mwi vaisihuavata kuaa aanra mwiaqaa nraahu virera uti variarave. Haaru mwi entara Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro uaqia hu kyaiqara vararera uti varuvaro ¹⁶mwiaqaatairo mwia ntonkivanto hia qua ti inraikyava, mwi entara vaisivanto qua tuntema kyero qua tiqaro mwia inronra huvaro Mperaamuva qaqira kyero uaqia hu kyaiqara vararera tura hia varorave.

¹⁷Mwi vaisihua rumwu nramanrivanto ekyaa tati vira votima kyeta variara. Toqa nronraqama kyero tiqaro tonamwu raapu varero vi varintema kyeta mwi vaisihua variara. Qikye, Kotiva mwihuani veva vevani viro upi kyokikina ri mwatukyara terama tairave.

¹⁸Mwi vaisihua quaqama vahira turo tiqata qumina qua nraahu ti variarave. Mwi vaisihua tiqata, Qioma nkye nraakye qora api qaraqita nrohivarave, qia quaraqo nraakye qora mpo hiahua qora kyaiqa qaqira kye kyuqe aanra virera uti variahua vara apiqama taavata mwi vaisihua qua rieta, mwihua qaiqaa uaqiama vita variarave.

¹⁹Mwi vaisihua tiqata, Tiri quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qioma variqi vivarave, tiqata mwitaa ti variavaro mwihua uaqia hi kyaiqava

mwihua nkyiari rupa taihata variara. Uaqia hiari kyaiqava mpoqara mpoqara hiariva vaisi mpo nraatara kyero mwia rupa tairaro mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara mwia kyaiqa vaisima variananro.

²⁰ Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaihata tire qati varunanra. Mpowanto Iesusira qua riero huvantu viro variqiro viro mwiaqaatairo qaqira kyero qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqi virera, uaqia hi kyaiqava mwia tuqara kye rupa tairaro mwiva qaqira kyero nrumu ntantero kyuqe aanraqaa quariva hiamahiananrove.

²¹ Vaisivanto Karaisira qua avuqavu nrohi variani okyarara riemwaqi viro mwiaqaatairo mwi vaisiva hiavata mwi quara qoririma mwataarive. Nte Kotira qua qoririma mwataani vaisirara mwitaama tina: Po, e Karaisira qua hia riaraitira, qati variraqe nte iara qiove qiataara vaihara e Karaisira qua riera mwiaqaataira qaqira kyera uaqia hi kyaiqara utuqira quarana nte iara po tuqo tirerave. (Haaru Karaisirara hia riaana entara iqaa qua pataqia vaihara mwiaqaataira e Karaisira qua riera mwianra nraahu riemwaqi quataara vaihara e mwia qua qoririma kyaararoma mwia kyaara iqaa nronraqama kyeroma qua vahiananrove qianinra.)

²² Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variro qaiqaa uro uaqia hi kyaiqara vararera uti vari vaisirara haaruaa quavanto mwitaama tiro:

Mwi vaisiva vairivanto mwunru vihi taira uro

qaiqaa nai nrainema kyeroma variho, tura.

Qaiqaavata quavanto mwitaama tiro: Quara hiqama taiva nrumu ntantero uro qaiqaa horaqi henoma ntintema kyero

mwi vaisiva variho, tura. (Snd 26:11)

Vaisivanto uaqia hi aanranra qaqira kyaariva qaiqaa uro uaqia hi aanranra mwiaqaa quaninranra quavanto mwitaamama vahiro.

Karaisiva uro ntante tumuaninranra tura

3 Ni nramwunaa tuaavo, nte qara mpo nkyini kyenama qaiqaa-vata mwaa qarara nkyini kyauqo. Nkyiara mwihua ni qara kyaara ntiqata mwi quara mwi quara riemwa teqata kyuqe qua nraahu su nyaatoqi vahirata variqi quate tina, qara ntumwa taura.

² Nkye poropetivanto qara ntumwa to quara riaate tina, nte qara ntumwa tau-rave. Tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaiva mwitaamaqi quate tiqaro tiri nai nronraqama kyai vaisihua timwa timwuvata tire mwi quara nkyi timwa nyiavananra. Nkye mwi quaravata hia taunru kyaraitita, qati nraahu riemwaqi quate tinama, nte mwaa quara qara ntumwa tena.

³ Nkye mwaa quara nraante ntapihi-ata. Nraakiara ekyara enta qaumato vahirata vaisi airivanto qovarama vita variqata mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara varaqi viqata nkyiara raima nyatevarave.

⁴ Mwihua raima nyateqata mwitaama tivara, Nraakiara nte uro ntante tumin-renrave tu vaisiva tanave variho? Tiri haivaqahua variqi vita qutu vuntema kyetama mwaa entaravata qati nraahu mwitaamaqi vi variavata varuro. Haaru mwata mwaa utu toraqaatai ekyaa in-raikyavanto kuua qarama kye mwitaama nraahuma vahiqiro vi variho, timwa kyeqatama nkyiara raima nyatevarave.

⁵ Mwi vaisihua mwitaa tiqatama Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura mwi quara hia riarerave timwa kyeta hia mwianra nraato tuaavo. Mwi entara nra-

manrivanto nraahu vahuvato Kotiva tuvaru nramanriqotairo aahara mwata qovarama viro vahura.

⁶Mwia nraakiara Kotiva mwatani varuhua nramanriqotairo vehi utu nyatero ru taiqa kyora.

⁷Nraakiaravata Kotiva qaiqaa tiraro qiaquanto nyaamwuvata mwaa mwataravata itamwa kyairaro taiqa quanarove. Mate Kotiva nai ko tirera hiani okyarara rieqaroma nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikiyiqiro viraro mwi entava nri ntairaro Kotiva uaqia hia nraakye qorahuaqaa qua vatero mwiaqaatairo mwiva mwihua vehi utu nyateqaro nyaamwuvata mwataavata qiaqotairo taiqama kyaananro.

⁸Ni nramwunaa tuaavo, nkye mwaa quara taunru kyevorave. Nronravanto Kotiva 1,000 ihi mwianra ni puqaa kuua ihera votima kyero vahirave timwa kyero kuua ihera mwianra 1,000 ihi votima kyero vahirave tirama.

⁹Haaru nronravanto Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nte mwitaa hirerave tuvaro mwi entaraqaatairo airi ihi nritaraihata haunri nkye tiqata, Qikye Kotiva qakyoma kyero mwitaa hiananrove, tivora. Kotiva hia mpoqiaquanto viro raupiri hirata ekyaa mwihua nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, mwiva qakyoma kyero nkyi sekyama variro.

Nyaamwuvata mwataavata taiqaaninranra tura

¹⁰Mpuara vaisivanto nrihanrama mwatero nri ntema kyeroma nronravanto qovara hiani entava nriananro. Mwi entaraqaa nyaamwuvanto nronraqama kyero takuma viro hia vahiananro. Takuma viraro nyaamwuqi vahi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qiaquanto itamwa kyairaro taiqa quanano. Mwata mwaavata mwiaqaa vahiani inraikyara mwia rirantema

qiaquanto itamwa taiqa kyairaro taiqama quanano.

¹¹⁻¹²Mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaamaqiro viro taiqa quaninranra tita, nkye mate mwaa entara nataama kyetave variqi vivara? Nkye Kotiva qovara hiani entara vekya variqata nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi viqata Kotirara nronraqama kyeta riemwaqi viqata variavama vahi. Nkye mwitaamaqi vivaro mwi entava qamwanramama nri ntaananro. Mwi entava nri ntairaro qiaquanto nyaamwu itamwa kyairaro mwatani vahiani inraikyava kepukya inraikyavanto itero ravita viro taiqama quanano.

¹³Mwitaamaqiro vi variraqe tire Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava mwivau vahianinra vekyama variananra. Mwi entara nyaamwu qaraakyavantovata, mwata qaraakyavantovata, qovara hianinranra taqeqata qamwateqata variananra. Mwi mwatukyarara avuqavu nrohi vari nraakye qorahua tiqata, Tiri mwaata tuananravema, tivara.

¹⁴Ni nramwunaa tuaavo, mwi entara vekya variqatama Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara uti variahua kyuqe nraakye qora nraahu variavo timwa kyero nkyi qihaakyama nyataarive tita, nkye mwaa entara ntuvaihaa vita ekyaa tonani uro kyuqema kye variqi quata.

¹⁵Tiri vunyaa vaisivanto hia vaakya tuminra mwianra nkye mwataama kye rieqata variata. Mwiva hia vaakya tuminra mwia airi nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivaqe mwihua sitaankye tiroma hia vaakya tumiho, qiata. Tiri tiqata vakyaa Poruva varuvaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwivavata kuua qua mwia nraahu kyuqema kyero qara ntumwa teqaro nkyi timwa nyunrave.

¹⁶ Poruva mwi quara okyarara tiqaroma mwiva mpo qara mpo qaraqi mwitaa timwa kyeqaro ti varura. Mwiva qara ntumwa tai quava mpohi quava nronra qua vaihatara tita, mpohia vaisihua, hia kyuqe su nyaato vataahua, mwi quara hia ntapihi kye riaraitita, apiqama kyeqata mwi quara okyara ti variarave. Mwi vaisihua hia kuaa qua rie varia vaisihua, mwihua mpo qua mpo qua rie variahuara tita, mwihua Porura quavata, Kotira mpukuqi mpo qua qara ntumwa toraravata, hia ntapihi kye riaraitita, mwi quara okyara apiqama kyeqata ti variarave. Mwihua mwitaa ti variarara tita, mwihua nkyiari apiqama vita raupirima vivarave.

¹⁷ Qio ni nramwunaa tuaavo, nkye mwi vaisihua okyara ntapihi kyaarave. Nkye mwaa entara Karaisira qua ntapihi kye rieqata qioma kepukyaqama kyeta variavo. Nraakiara hia Kotira qua rie vari vaisihua qovarama vita api qua tiqatama api aanraqaa nkyi sita vatevovave tita, rauriqata variata.

¹⁸ Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaivama variro. Karaisiva nkyi kyuqemaqiro virata nkye mwia nraaqiara variqata mwia okyara mpoqiavata ntapihiqata kyuqema kye nronra tuemwaqi quata.

Nrivaqe mwia nrutu tuaaheraarava matevata, qakyovata vahiqiro nraahu quari. Qutaave.

1 IONI

Ioniva vunyaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Iesusi Karaisiva qutaa vaisiqama viro mwatani variqiro vu okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, Ioniva mwi quaravata, Kotirara mwutukya vate okyararavata, timwa nyiqanro qara ntumwa tora.

Ioniva Iesusi Karaisirara tu quara

1 Toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, mwi vaisirara nkyi timwa nyinrenra. Tire mwi vaisira teta tivuqotaita taqaavananrave. Mwiva qua tuvata tire mwia qua riaavananrave. Tire mwia taqeta teta kyauquqo mwia tu varaavananrave. Tire taqauraro mwiva timwa tai quaraqaatairo ekyaa inraikyavanto vahiqiro viqaro hia taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi varira.

²Mwiva qati variqiro vi variva variqaro mwiva tiri tivuqaa qovarama viro varihata taqaunanra. Tire mwia taqaunanranra tita, tire nkyiara mwitaama tita, Ekyaa enta qati variqiro vi variva mwiva nai qokyantiri variva, mwiva mwaa mwataraqaa qovarama vihata tire mwia taqaunanranrama turo.

³Tire mwia qoravata mwia mwaaqu Iesusi Karaisiravata kyuqema kye kuaaqi variqata variqi vi varunanra. Kuaa qarama kye nkyevata tirivata kyuqema kye kuaaqi variqata variqi quate tita, tire mwia taqeta mwia qua riaunanranra nkyivata timwa nyi varita. ⁴Nkyevata tirevata qamwataarava mpoqiavata vahiarive titama, tire mwaa quara qara nti varuro.

Omwaqaa nrohiqata variate tura

⁵Tire mwaa quara Karaisiva tiri timwi quara nkyivata timwa nyinrenra. Kotiva varirero omwavantoma variro. Hia kyokira rivavata mwiaqi vahira. ⁶Tire uaqia hi aanranra enta hiani aanranraqaa nrohiqata tire tiqata, Kotiravata kuqema kye kuaaqi variqi vi varurahuave, qiarera, tiri quavanto unra qua vahiraro tiri kyaiqavantovata unra kyaiqama vahiananro.

⁷Kotiva omwaqaa varintema kyeta tirevata omwaqaa variqita quarera, qutaama tire nanrianra nanrianra qamwateqatama kuaaqi variqita quanana. Tire mwitaama variqita quarera, Kotira mwaaqu Iesusira nraanrevanto tire uaqia hi kyaiqara utuana quara nruka kyero hiqama timwa taqiro quanano.

⁸Tire tiqata, Hia tire uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire teta unra qiararo qutaa quavantovata hiamu tiriqi vahiananro.

⁹Tire teta uaqia hi kyaiqara uti variananra qoqaa timwa qovarama kyaarera, Kotiva avuqavuma timwa te variva, mwiva qutaama tiri uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa tero kyuqema kyero tiri tivu nraato hiqama timwa taananro.

¹⁰Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi kyaiqara uti vahiauave tirara tita, tire tiqata, Tire hia uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire mwitaa tiqatama Kotirara mwiva unra qua tivavema qiananra. Tire mwitaa qiarera, Kotira quavanto hiamu tiriqi vahiananro.

Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taarivama variho tura

2 Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye hia uaqia hi kyaiqara utuate tinama, nte mwaa quara qara nti varina. Tiriqi-

tairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyairera, Iesusi Karaisiva avuqavu nrohi variva, mwiva Kotira nai qora nraaqani variqaro mwi vaisirara rieqaro nai qorara po kye tiqaro mwi vaisira kyaahaqamama mwataananro.

²Kotiva tire uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tirira rieqaro qutu vura. Iesusiva hia tire uaqia hi kyaiqara uti varunanranra nraahu rieqaro qutu viraitiro, mwiva ekyaa mwaa mwataraqaa variahua uaqia hi kyaiqararavata rieqaro qutu vura.

³Tire Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, qiananra.

⁴Mpovanto Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara hia riemwaqiro viraitiro, mwiva tiqaro, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, tirera, mwi vaisiva unra ti variari vaisiva variraro qutaa quavantovata hia mwi vaisiraqi vahiananro.

⁵⁻⁶Vaisi mpovanto Kotira qua nraahu riemwaqiro vi vari vaisiva varirero mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotirara mwutukya vahi vaisivama variro. Karaisiva nrohintema kyero nrohi variva, mwi vaisiva ntapihi kyero tiqaro, Nte Kotikyantiri kuaaqi variqina vi varuvave, ti variro. Tire Karaisiva nrohintema kyeta nrohiarera, tire qioma tiqata, Tire Kotiravata kuaaqi variqita vi varurahuave, qiananra.

Qaraakya qua vatairara tura

⁷Ni nramwunaa tuaavo, nte mwaa quara qara ntiqana Kotiva vatai quara hia qaraakya quavauma nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva haaru mwi quara vataihata nkye haaru vuni Iesusirara qutaave timwa kyeta variqata mwi quara riaara. (Kotiva haaru tiqaro, Nanrianra nan-

rianra mwutukya vahirata nrohiate tu quara nkye mwi quara riaarave.)

⁸Mate nte mwi quara qaraakya qua votima kyena nkyi timwa nyinrenrave. Karaisiva mwi quara riovaro nkyiara nronraqama kyero mwia mwutukya vahura. Nkyevata mwi quara riaavaro nanrianra nanrianra nkyi mwutukya vaihata variarama. Nkye mwitaa hiarara tita, nkye enta hiraqi nrohi varia entava taiqero vi variharo omwavantoma qovara hi variro.

⁹Vaisi mpovanto hia nai hena vaisiara mwutukya vahiraro mwianra ua vu nraato ti variva tiqaro, Nte omwaqaa nrohi varuvave, ti variva, mwi vaisiva kyokiraqi nraahuma nrohi variro. Mwi vaisiva nai haaru kyokiraqi nrohi varuntema kyeroma mwaa entaravata kyokiraqi nraahu nrohi variro.

¹⁰Nai hena vaisiara mwutukya vahiraro nrohiariva, mwi vaisiva omwaqaama nrohi variananro. Mwi vaisira kyaiqaqaatairovata hiam mpovanto uaqia hi kyaiqara utuananro.

¹¹Vaisi mpovanto nai hena vaisiara qora vu nraato vate variva, mwi vaisiva kyokiraqi hia nai vi aanranra ntapihiraitiro, apiqama kyero vi variro. Enta hi inraikyava mwia vu entama kyaiharo mwia vuvanto qipa viharora tiro, mwi vaisiva nai quani aanranra hia taqaraitiro, api vi variro.

¹²Ni nraaqiaranramwu tuaavo, Kotiva Karaisira kyaiqarave tiro, mwiva nkye uaqia hi kyaiqara uti varia quara nruka nyatairara tina, nte nkyini qara ntumwa nyatauqo.

¹³Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tauraaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye Saataaninra nraatara

kye variarara tina, nte mwaa quara nkyinivata qara ntumwa nyatauqo.

¹⁴Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye tiri tiqora ntapihi kyaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tau-raaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye kepukyaqama kyeqata variqita vi variavaro Kotira quavanto nkyi su nyaato mwutukyaqi vaihata nkye Saataaninra nraatara kye variarara tina, nte nkyini mwaa qarara ntumwa nyatauqo.

¹⁵Hia mwata mwaaqaanaa okyararave, mwata mwaaqaanaa inraikyararave, nkyi mwutukya ntirata variata. Vaisivanto variraro mwia mwutukya-vanto mwatanyaa inraikyara nraahu vahirera, hia mwi vaisira mwutukya-vanto tiri tiqora Kotirara vahiananro.

¹⁶Nraakye qoravanto nkyiari qamwatararave, nkyiari varaataa hiani inraikyararave, vairiqahi okyararave, airi inraikya vateqata nkyiari mwahuta ti vari okyararave, ekyaa mwi okyarava mwi okyarava hia tiri tiqova hinasairo tuminraitiro, nai mwata mwaaqaanaa okyarama vahiho.

¹⁷Mwaa mwataavavata, mwaa mwataraqaanaa inraikyara mwutukya nti varihata varia inraikyavavata, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava taiqama quanano. Kotira qua riemwaqiro vi variari vaisiva, mwiva nraahuma ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro quanano.

Karaisira nramwutaara tura

¹⁸Ni nraaqiaranramwu tuaavo, ekyaa entavanto qaumatoma vahiho. Iesusi Karaisira nramwutaavanto qovara hiananrove tu quara nkye riaarave. Mwaa entara Karaisira nramwutaa

airivanto qovarama vita variavata tire qio ntapihi kyaauraro ekyaa entavanto qaumatoma vahiho.

¹⁹Karaisira nramwutaahua hia tiriqinaahuara titama, mwihua tiri kyeta vita. Mwihua tiriqinaahu hiatiri, tiri-vata variatiri. Mwihua tiri kyeta quavata mwiaqaama tire ntapihikye tiqata, Qutaama mwihuaqitairo hia mpokuvanto tiriqinaavave, tita.

²⁰Qio nkye Kotira mwanraqura nkyiqi rauru kyaihata varaahua variqatara tita, nkye ekyaa Kotira qua qutaa qua ntapihi kyeta riaara. ²¹Nte hia nkyiara tiqana, Nkye hia qutaa qua riaarave, turave. Nkye Kotira qua qutaa qua riaarara tina, nte mwaa quara nkyini qara ntumwa tauqo. Hia Kotira qua qutaa quaaqaatairo unra quavanto qio qovara hiananrove. Nkye mwia ntapihiarave.

²²Unra qua ti vari vaisiva varirero mwiva tavave? Iesusiva hia Kotiva hinasairo tiri kyaahaqa hirero tumivave qiariva, mwivama mwi vaisiva. Mwi vaisiva mwitaa tiqaroma Iesusira nramwutaa variqaro mwiva mwia qoravata mwia mwaaquvata qoririma mwate variro.

²³Vaisivanto Kotira mwaaqu Iesusira qoririma mwateqaroma mwia qora Kotiravata qoririma mwatero. Vaisi mpovanto Iesusirara qutaa mwiva Kotira mwaaquve qiariva, mwi vaisiva mwia mwaaqu vatama kyero kuaaqi variqaroma mwia qora Kotira vatama kyero kuaaqi variananro.

²⁴Tauraa vuni riemwataa quara, mwi quara nraahu tuqara kyeta tuteta riemwaqita quata. Mwi quava nkyiqi kepukyaqama kyero vahiqiro virera, nkye mwia mwaaquvata mwia qoravata mwitanahua kyapata kuaaqi variqita vivara. ²⁵Mwia mwaaquvanto tiriara mwihua mwitaamaqita viqata ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quate tiro, nai kyaqu nriqiqaa vateqaro tura.

²⁶ Vaisi mponramwuvanto nkyi sitaqita uro uaqia hi aanranraqaa kyarerata uti variahuara rieqanama nte mwaa quara nkyini qara ntumwa tena.

²⁷ Qio Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihata varaara. Kotira mwanraquravanto nkyiqi variqaro nkyi Kotira okyarara ntapihi kyero timwa nyinranra tiro, hia qumina mpovanto nkyi timwa nyianinra. Kotira mwanraquravanto mpo okyara mpo okyara ekyaa okyara nkyi nyaamwuteqaro hia unra qua nkyi timwa nyinraitiro, qutaa qua nraahuma nkyi timwa nyi varira. Kotira mwanraquravanto nkyi timwa nyiqiro vi variratarata tita, nkye mwia qua riemwaqita viqata Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqi vivara.

²⁸ Ni nraaqiaranramwu tuaavo. Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqi viqata variata. Tire mwitaamaqita quararo nraakiara Karaisiva qovarama viro tumu ntairaqeta tire hia aatu hiqata kyaauraitita, mwia vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

²⁹ Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, ntapihi kyero nraahu nrohi vari okyarara, nkye ntapihi kyaahuara tita, nkye taqaivaro vaisi mpovanto Karaisira votima kyero ntapihi kyero nrohi varirera, nkye qioma mwi vaisirara Kotira nraaqiarave tivara.

Tire Kotira nraaqiarama varuro tura

3 Qikye, nataamave Kotiva tiriara mwutukya vahiva vahiho? Kotiva tiri tiqova mpoqama kyero tiriara mwutukya vaiharora tiro, mwiva tiriara nkye ni nraaqiarave ti varira. Qutaaqama kyeta tire mwia nraaqiaranramwuma varita. Mwatani hini hia nraakye qorahua Kotira okyara hia ntapihi kyaahuara tita, mwihua tiri okyararavata hia ntapihi kyaara.

² Ni nramwunaa tuaavo, mate mwaa tire Kotira nraaqiarama varita. Nraakiara tire nataamave variananra? Hiamata tire mwi okyarara ntapihi kyeta. Tire mwaa quara nraahu riaunanra: Nraakiara Karaisiva qovarama viraqeta tire mwia votima kyetama variananra. Mwi entara tire mwia vitama kyeta taqeta mwiaqaataita tire mwia votima kyeta variananra.

³ Mwi entara vekya variahu uaqia hi kyaiqara utuaro tita, Karaisiva kyotataqama kyero nrohintema kyeta mwihuavata kyotataqama kyeta nrohiqata mwia vekya varivara.

⁴ Vaisivantove nraakyevantove uaqia hi kyaiqara utiqaroma Kotira qua nteqa kye variro. Kotira qua nteqa kye variva, mwiva uaqia hi kyaiqara uti varirama. ⁵ Nkye ntapihi kyaavaro Karaisiva nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti variara nruka nyatarero qovarama vira. Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara uti varivama variro. ⁶ Mwikyantiri variqiro quariva hia uaqia hi kyaiqara utuqiro quananro. Uaqia hi kyaiqara utuqiro vi vari vaisiva hia Karaisira taqero, mwiva Karaisira okyara hia ntapihiva varira.

⁷ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, haunri mpovanto unra qua nkyi timwa nyiankyora. Vaisi mpovanto ntapihi kyero nrohi vaisiva, mwi vaisiva ntapihi kyero nrohi vari vaisivama variro. Mwi vaisiva Karaisiva nrohintema kyero ntapihi kyero nraahu nrohi varira.

⁸ Saataaniva haaru toharama kyero uaqia hu kyaiqara nraahu varaqiro vurara tiro, uaqia hi kyaiqara nraahu vare vari vaisiva, mwi vaisiva Saataaninra nraaqiarama variro. Kotira mwaaquvanto Saataaninra kyaiqa taiqa kyarero mwaa mwataraqaa qovarama vira.

⁹ Vaisivanto Kotira nraaqiara variharo Kotira vu nraatovanto mwi vaisiraqi vaiharora tiro, mwi vaisiva hia qio uaqia hi

kyaiqara utuqiro quanantro. Kotiva mwia gova variharora tiro, mwi vaisiva hiama qio uaqia hi kyaiqara utuqiro quanantro.

¹⁰Tire nataama kyetave mwi vaisirara Kotira nraaqiarave variho, Saataaninra nraaqiarave variho, qiananra? Mwataama kyeta tire mwia ntapihi kyeta taqaananra. Vaisi mpovanto hia avuqavu hiani kyaiqara varaarivave, hia nai hena vaisiara mwutukya vahiarivave, mwi vaisivama hia Kotira nraaqiara variro.

Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura

¹¹Nkye tauraaqama kyeta riemwataa quava, mwi quava tiriara mwataama tiro: Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate, tura.

¹²Tire haaru varu vaisira Keninra nraantantaarora. Mwi vaisiva Saataaninra nraaqiara variqaro nai qata ntuqutu kyora. Nanra kyaarave Keniva nai qata ntuqutu kyero? Keninra kyaiqavanto uaqia hu kyaiqava nraahu vahuvaro mwia qata kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahuvaro mwia kyaara Keniva nai qata ntuqutu kyora.

¹³Ni kata pakya tuaavo, Keninra nraantanteta mwata mwaaqaanaahua nkyi uaqiama nyataivera, hia mwi inraikyarara nrihanrama quata. ¹⁴Tire teta qata vakyaahuara mwutukya vaihata variqatara tita, tire hia ekyaara qutu quarahua variraitita, tire ekyaa enta qati variqita quarahuama varita. Nai qata vakyaahuara hia mwutukya vahiraro variari vaisiva, mwiva ekyaara qutu quarivama variro.

¹⁵Vaisi mpovanto nai hena vaisi uaqiama mwataaninranra rie variva, mwi vaisiva mpohua rukye vari vaisira nraantatamwa kyeroma variro. Nkye mwia ntapihi kyaarave. Vaisivanto hena vaisi rukye variva, mwi vaisiva hia

ekyaa enta qati variqiro quarivama variro.

¹⁶Iesusiva tiriara rieqaro qutu virara tiro, Iesusira mwutukyavanto tiriara vahi okyarara tiri tinraamwutaihata taqaunanra. Iesusiva mwitaa hirara tita, tirevata Iesusira votima kyeta teta qata vakyaahua kyaahaqa hirerata qioma qutu quataa hiraqeta qutu quanantro.

¹⁷Vaisi mpovanto airi inraikya vataariva taqairaro mwia qata vakyaa mpovanto kyarave mpo inraikyave hia vatairaro mwianra hia po tiro kyuqema mwatairera, nataama kyerove mwi vaisiva Kotirara ni mutukyavanto iara vaiho qiananro?

¹⁸Ni nraaqiaranramwu tuaavo, tire hia teta qata vakyaahua kyaahaqa hiraitita, tire qumina nroqitaita nraahu tiqata, Ni mutukyavanto ni kata pakya mwianra vaihana varuqo, qiarora. Tire teta qata vakyaahuani mpo kyaiqa varaqi viqata mwiaqaataitama teta qata vakyaahuara mwutukya vaihata varuro qiaravama qio vahiananro.

Kotira vuqaa tire hia aatu hiraitita variananranra tura

¹⁹Tire teta qata vakyaahua kyaahaqamaqita quarera, tire qutaa okyara nraahuma riemwaqita vuro qiananra. Tire mwitaamaqita viqata Kotira vuqaa variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta variananra. ²⁰Tire mwitaamaqi quararo tiri vu nraato mwutukyavanto tiriqaa qua vatero tiqaro, Nkye hiama Kotira nraaqiara variavo, tirarovata Kotiva tiri vu nraato mwutukya nraatara kyero ekyaa inraikya taqe variva, (mwiva tiriara nkye ni nraaqiarama variavo qiananro).

²¹Po, ni nramwunaa tuaavo, tire teta vu nraatoqitaita kyuqe kyaiqa nraahu vare varuro qiarava qio vahirera, tire hia aatu hiraitita, Kotira vuqaa

variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

²² Tire Kotira qua riemwaqi vita Kotira kyakya hi kyaiqara varaqi quarera, tire mpo inraikya mpo inraikyara Kotira nyanru hiararo Kotiva mwi inraikyara tiri timwiananro.

²³ Kotiva mwaa quara vatero tiqaro, Nkye Iesusi Karaisira qutaama mwiva Kotira mwaaquve tiqatama mwianra kepukyaqama kyetama riemwaqita quate. Iesusi Karaisiva nkyiara nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate ti quara, mwi quara riemwaqita quate, tiro tura.

²⁴ Vaisi mpovanto Kotira qua riemwaqiro nrohi vari vaisiva, mwi vaisiva Kotira vatama kyero kuaaqi variqiro vi variharo Kotiva mwi vaisira vatama kyero kuaaqi variqi vi varira. Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire tiqata, Kotiva tirivata kuaaqi variqiro vi varihata varunanrave, qiananra.

Nkye vaanavanto qiani quararavata Kotira quave tivorave tura

4 Po, ni nramwunaa tuaavo, unra vaisi airivanto mpo mwatani mpo mwatani nrohita tiqata, Nte Kotiva qua mpo qovarama kyaihana nte timwa nyi varuvave, ti variara. Vaisi mpovanto nri ntero nkyiara mwitaa tirera, mwia quara qamwanrama kyeta qutaave tivora. Nkye mwia kyaiqavata mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata. Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, vaanavanto kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, timwa kyetama mwia kyaiqavata mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata.

² Mwataama kyeta nkye Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihi kyeta rievvara. Nkye vaisi mpo tukyama kyeta

taqaivaro mwiva tiqaro, Qutaama Iesusi Karaisiva Kotiva hinasairo tuminro vaisi tuemwa virave, tirera, nkye mwi vaisirara, Qutaama Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharo ti variho, qiata.

³ Nkye vaisi mpo tukyama kyeta taqaivaro mwiva Iesusira okyarara unra quave tirera, nkye mwi vaisirara mwitaama qiata: Hia Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharo unra qua ti variho. Vaanavanto Saataaniva varinasairo mwi vaisira quavanto qovara hi variho, qiata. Karaisira nramwutaqa hi variiani okyarava nrianinra nkye mwianra ntapihi kyaara. Mate mwaa iherara unra vaisinramwu Karaisira nramwutaahua qovarama vita Saataaninra qua ti variara.

⁴ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye Kotiranivantoma varita. Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variva mwiva kepukyavanto variqaro mwatani vari vaananra nraatara kyaihatara tita, vaanavanto kyaahaqa hi varihata unra qua ti varia vaisihua nkye nraatara kyaara.

⁵ Mpo hiahua hia Kotira nraaqiara variahua, mwihua mwata mwaaqaanaa qua okyara nraahu rie variara. Mwitaama kyeta variarara tita, mwihua mwatanyaa okyarara nraahu timwa nyiavata hia Kotira qua rias nraakye qorahua mwihua nraato nyitama mwihua qua rie variara.

⁶ Tire hia mwihua votima kyeta variraitita, tire Kotiranivantoma varita. Kotirara rie variariva, mwiva tiri qua qioma riaanarro. Hia Kotirara rie variariva tiri quavata hiam qio riaanarro. Tire mwi inraikyaraqaa vitama kye taqeqata mwaa vaisiva Kotira nraaqiarave, mwaa vaisiva hia Kotira nraaqiarave, qiananra.

Kotira mwutukyavanto mpohuara vahi okyarara tura

⁷ Po, ni nramwunaa tuaavo, nrivaqenramwu nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variara. Mwi okyarava Kotiva hinasairo tuminra. Mpohuara mwutukya vaiharo nrohi vari vaisiva, mwiva Kotira nraaqiarama variro. Mwi vaisiva qioma Kotira okyara ntapihi kyena taqauqo qiananro.

⁸ Kotira okyaravanto vahirero mpohuara mwutukya vahivama variro. Mwia okyaravanto mwitaama vahirara tiro, vaisivanto mpohuara hia mwutukya vahiariva, mwi vaisiva hia qio Kotira okyara ntapihi kyena taqauqo qiananro.

⁹ Tiriara ni maaquqaataita qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu kuaiaqia vataira mwatani titovaro tiriara rieqaro tuminro qutu vura. Kotiva mwitaama kyero nai mwaaqu titorara tita, tire taqauraro Kotira mwutukyavanto nronraqama kyero tiriara vahirara.

¹⁰ Kotira mwutukya vahi okyarava mwataamama vahi: Tire hia Kotirara mwutukya vahuvata variavararo Kotiva mwiva nraahu tiriara mwutukya vahivarora tiro, mwiva nai mwaaqu titovaro mwiva tire uaqia hi kyaiqara utuna quara nruka timwa taarive tiro, mwiva tiriara rieqaro qutu vura.

¹¹ Po, ni nramwunaa tuaavo, Kotira mwutukyavanto tiriara mwitaama kyero vahirara tita, tirevata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variaravama vahi.

¹² Haaruvata matevata hia vaisi mpovanto Kotira taqaivama variro. Tire nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variqita quarera, Kotiva tiriavata variqiro viraro tiri mwutukyavanto qutaama Kotirara vahananro.

¹³ Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire qioma tiqata, Tire Kotiravatama kyeta kuaaqi variqiro vi variraro Kotiva tirivata kuaaqi variqiro vi varirave, qiananra. ¹⁴ Tire mwia mwaaqu teta tivuqotaita taqaurahuara tita, tire nkyivata timwa nyita tiqata, Tire mwatani variarahua hia raupirima viraitita, ekyaa enta qati variqita quanranra rieqaro, mwia qova nai mwaaqu titovaro tiri huvantu timwa tarero tumunrave, tita.

¹⁵ Ta vaisivave Iesusirara qutaama mwiva Kotira mwaaquvanto variho tirera, Kotiva mwi vaisiravatama kyero variharo mwiva Kotiravatama kyero variqiro quanro.

¹⁶ Tire taqauraro qutaama Kotira mwutukyavanto tiriara vahi. Kotira okyaravanto vahirero Kotiva mpohuara mwutukya vaiharo varivama variro. Vaisivanto mpohuara mwutukya vahiraro variariva, mwi vaisiva Kotiravatama kyero variqiro vi variraro Kotiva mwiavatama kyero variqiro quanro.

¹⁷ Tire mwitaama kyeta variqiro quararo mwiaqaatairo tiri mwutukyavanto qutaqama Kotirara vahiraqeta tire mwatani variqata Karaisira votima kyeta nrohiananra. Tire Karaisiva nrohintema kyeta variqiro vita, nraakiara ekyaa enta Kotiva ko qiani entaraqaa tire variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

¹⁸ Kotirara mwutukya vahiariva hiamu Kotira nraatu aatu hiqaro variananro. Mwiva qutaqama kyero Kotirara mwutukya vaiharora tiro, mwiva hia Kotira nraatu aatu hiqaro variananro. Nai uaqia hi kyaiqara kyaara Kotiva ni ntuqutuanqyo tiro Kotira nraatu aatu hiqaro variariva, mwi vaisiva hia qio qutaqama kyero

Kotirara mwutukya vahiarivama variananro.

¹⁹ Kotiva nraante tiriara mwutukya vaiharo varirara tita, tirevata nanrianra nanrianra mwutukya vaihata varunanra.

²⁰ Vaisi mpovanto tiqaro, Ni mutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyero nai qata vakyaa mporara hia kyuqe vu nraato riemwa mwatairera, mwi vaisiva Kotirara qiani quavavata unra qua nraahuma vahiananro. Mwiva nai vuqo taqaani vaisirara hia mwia mwutukya vahirera, nataama kyerove mwi vaisiva Kotira hia taqaaninranravata mwia mwutukya vahiananro?

²¹ Karaisiva mwaa quara vataihata tire ntipihi kyaunanra. Mwitaama tiro: Kotirara mwutukya vahiariva nai hena vaisiaravata mwutukya vahiraro variarive, tura.

Tire mwata mwaaqaanaa okyara nraatara kyaunanranra tura

5 Ta nraakye qorahuave Iesusirara tiqata, Mwiva qutaama mesaiaavanto variho. Qutaama Kotiva mwia titaiharo tiri kyaahaqama timwa tarero mwatani tuminrave, tihua, mwi nraakye qorahua Kotira nraaqiarama varivaro Kotiva mwihua sovama variananro. Vaisivanto mwia qora Kotirara mwutukya vahiariva, mwi vaisiva Kotira nraaqiararavatama mwia mwutukya vahiananro.

² Tiri mwutukyavanto Kotirara vahiraqeta Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotira nraaqiararavata vaiho, qiananra.

³ Tire Kotira qua riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyeta mwia quavata riemwaqita quarava hiamu muaanraqama kyero vahiananro.

⁴ Tire Kotira nraaqiara variqatara tita, qioma mwatanyaa okyara

nraatara kyaananra. Tire Iesusirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata qioma mwatanyaa inraikya nraatara kyaananra.

⁵ Ta vaisivave mwatanyaa okyara qio nraatara kyaananro? Vaisivanto Iesusirara mwiva qutaama Kotira mwaaquvanto variho qiariva, mwi vaisiva nraahuma mwatanyaa okyara nraatara kyaananro.

Kotiva Iesusi Karaisira okyarara ntipihi kyero tura

⁶ Iesusi Karaisiva mwatani tumu ntero nramanri varovaro mwia nraanre rauruvaro qutu viro. Iesusiva hia nramanri nraahu vararaitiro, mwiva nramanri varovaro mwiaqaatairo mwia nraanrevata rauruvaro qutu vura. Kotira mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva variqarora tiro, mwivavata Iesusira okyarara ti varira.

⁷ Taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara ti variara. ⁸ Mwinramwuhua qua tiqata kuaa qua nraahu ti variara. Kotira mwanraquravantove. Iesusiva nramanri varaivave. Iesusira nraanrevanto kyatariqaa raurivave, mwinramwuhua taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara tiri timwa timwi variara.

⁹ Qati qumina vaisivanto mwitaama taqaunanrave ti varia quara, tire mwi quarara qutaave ti varunanra. Tire qumina vaisivanto ti vari quarara qutaave qiarera, Kotiva qiani quara nronra quaravata tire mpoqiavata qutaave qiaara. Kotiva Iesusirara mwiva ni maaquvanto variho tirara tita, tire qioma qutaave qiananra.

¹⁰ Vaisivanto Kotira mwaaquara qutaa mwivave tiharora tiro, mwia mwutukyaqitairovata mwi quarara qutaa quama vaiho tiro. Kotira quara hia qutaa quave ti vari vaisiva, mwi vaisiva Kotirara unra qua ti varivave tiro. Kotiva

Iesusirara ni maaquve ti quara, mwi vaisiva hia qutaa quave tiqarora tiro, mwiva Kotirara unra ti varivave tiro.

¹¹ Kotiva timwa tai quava mwataa-mama vahiho: Tiriara mwihua ekyaa enta kyuqema kyeta qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu tiri timwinra. Qati variqita vi okyarava nai mwaaquqi vahirara tiro, ¹² Kotira mwaaquntiri variqiro quariva qati variqiro quananro. Hia Kotira mwaaquntiri variqiro quariva hiam a qati variqiro quananro.

Tire ekyaa enta qati variqita quananranra tura

¹³ Nte nkye Kotira mwaaquara qutaa mwivave qia nraakye qorahuani qara ntumwa nyatauqo. Nkye nkyeta ekyaa enta qati variqita vi okyarara ntapihi-ate tina, nte mwaa quara nkyini qara ntumwa nyatauqo.

¹⁴ Tire Kotira kyakya hianinranra rieqata mpo inraikya mpo inraikyara mwia ntumwahiamwa hiararo mwiva tiri qua qioma riaananro. Mwiva tiri qua qio riaariva varirara tita, tire hia aatu hiraitita, Kotirara aakyara nteqata varunanra.

¹⁵ Kotiva tiri qua qioqama kyero ri-aariva varihatara tita, tire ntapihi kyauraro mwiva tire ntumwahiamwa hiana inraikyara tiri qio timwianrivama variro.

¹⁶⁻¹⁷ Nkye taqaivaro Kotira nraaqiara nkyi sata sakyaa mpovanto hia mwia kyaara ekyaa qutu quani kyaiqara qora kyaiqa utu kyairera, nkye mwi vaisirara Kotirara aakyara ntaivaro Kotiva mwia kyaahaqama mwatairaro mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero qati variqiro quari.

Hia nte anoma kyero uaqia hi aanranraqaa nrohi varirara tuqo. Ekyaa uaqia hi kyaiqara utuava Kotira qua nteqa kyaavama vahiho. Uaqia hi kyaiqava mpo vahiho, vaisivanto mwia utu kyaariva, mwiva qioma Kotirara aakyara ntaananro. Uaqia hi kyaiqava mpo vahiho, vaisivanto mwia utu kyairera, mwi kyaiqara utuaninra kyaara mwiva ekyaaarama qutu quananro. Nkye mwi kyaiqara utu kyaani vaisirara rieqata hia Kotirara aakyara qiata.

¹⁸ Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira nraaqiaravanto hia qaiqaavata qaiqaavata uaqia hi kyaiqara utuqiro quananrove. Kotira mwaaquvanto mwiaqaa ntaqikyiri varirara tiro, mwiva qio variraro Saataaniva hiam a mwia qoraqama mwataananro.

¹⁹ Tire ntapihi kyaunanrave. Tire Kotira nraaqiara varurata qati mwtani varia nraakye qorahua hia Kotira qua riaahua variavaro Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyiri varira.

²⁰ Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira mwaaquvanto mwtani tuminro tiri tivu nraato kyaahaqama kyaiharo tiri tivu nraatovanto ntapihi vihata tire qutaa mwanriqa Kotiva varirara ntapihi kyaunanra. Tire mwia mwaaqu Iesusi Karaisira vatama kyeta variqi viqata tire qutaa Kotira vatama kyeta variqita vi varunanra. Kotiva qutaa mwanriqavantom a variro. Mwiva qutaqama kyero ekyaa enta qati variqita vi varia okyarava, mwivama variro.

²¹ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye unra mwanriqa mwoqa nyita qatiraqaa variatema, tuqo.

2 IONI

Ioniva tavaaraqinaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Nraakye mpovanto nai nraaqiaranramwuanravata hia unra qua mwaanra riaraitita, kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqita quate tiro, Ioniva mwaa quara mwinramwuhuanu qara ntumwa nyatora.

1 Nte Kotira nraaqiaraqaa ntaqiky i varuva i Kotiva nai kyaama tai nraakyeraravata, i nraaqiara mwihuar-avatama, qara mwaa ntumwa nyatena. Ntevata ekyaa Kotira qua qutaa qua ri-aahuavata nkyiara mwutukya vaihata varuro.

² Kotira qua qutaa quavanto tirinramwuqi vahirara tita, tire nkyiara mwutukya vaihata varuro. Mwia quavanto tirinramwuqi ekyaaqama kyero qati nraahu vahiqiro quananno.

³ Tire qutaa qua riemwaqita viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variararo Kotiva tiri tiqovavata mwia mwaaqu Iesusi Karaisivavata tiri kyuqema timwa teta tiriara po tita tiri mwutukya qihaakyama timwa taivaqeta variara. Qutaaqama kye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura

⁴ Tiri tiqova tiqaro, Qutaa qua nraahu riemwaqita quate, tuvata i nraaqiara hininramwuvanto mwiva tuntema kyeta nrohi variarara tina, nte mwihuara qamwateqanama varina.

⁵ Nini nraakye kyuqeva, e riaante. Nte qua mpo i timwa mwinrenrave. Hia Kotiva qaraakya qua vataira nte i timwa mwinrenranavauma. Tire haaru variqata mwaa quara riaunanra. Mwianra rieqatama po, nrivaqenramwu

nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variara.

⁶ Tire Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Kotirara mwutukya vaihata varuro, qiananra. Kotiva vatai quava mwataamama vahi-ro: Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiate. Nkye haaru tauraaqama kyeta mwi quara riaarave.

Unra qua ti varia vaisihuara tura

⁷ Unra qia vaisihua airivanto nraakye qora unra qua timwa nyinrenrata mpo mwatani mpo mwatani nrohi variara. Mwihua Iesusi Karaisirara mwiva hia nyaamwusairo qutaa tuminro vaisi tuemwa vivave, ti variara. Mwi quara ti vari vaisiva unra qua nraahu ti vari vaisivama variro. Mwiva Karaisira nramwu-taavantoma variro.

⁸ Nkye mwi quara ti vari vaisihuara rauriqata variate. Nkye mwihua quara qutaa quave tivaro nkye tauraa Iesusirani kyaiqa varataava quminavau quankyora. Nkye Karaisira kyaiqa nraahu varaqita vivita uro nkyeta kyoqaa varaata.

⁹ Vaisi mpovanto hia Karaisira qua kyuqema kyero tutaraitiro, qaqira kyero mpo qua riemwaqiro virera, Kotiva hiam qio mwikyantiri variananno. Vaisi mpovanto Karaisira qua kyuqema kyero tutero variqi virera, Kotiva nai mwaaqu ntiri mwiavatama kyero variqi-ro quananno.

¹⁰ Hia Karaisira qua ntapihi kyero timwa nyinraitiro, mpo qua ti variari vaisiva nkyivata varirero nrinrenra, hia mwia qamwata mwateta nkyeta nraamwuqi vita vataata. Hia mwi vaisira qua mwantaata.

¹¹ Mwi vaisirara kyakya hiqaro mwia qua mwantaariva, mwivavata mwi vaisira kyaiqa voti hianinra uaqia hi kyaiqara nraahuma varaananno.

Ekyara quara tura

¹²Nte airi qua nkyi timwa nyianriva vaihanavata nte hia qaraqitaina nraahu nkyi timwa nyinrenra. Nte ntenavanto uro nkyivata variqana timwa nyiankye

timwa kyenama varina. Nkyivata uro variqana qua timwa nyiqanama nkyevata ntevata qamwataananra.

¹³I nrunra Kotiva nai kyaama tai nraakyera nraaqiaranramwu mwaini variahua i qua mwantaavo.

3 IONI

Ioniva ekyaaara qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Vaisi mpovanto Kaiasiva varuvaro Ioniva mwianra kyuqema kyera Iesusira nraaqiaravanto nyianrasaita nrumu varihuaqa ntaqikyiqira quante timwa kyero vaisi mpo Ntiotarepirara uaqia hi kyaiqara uti variho timwa kyero Ntemitriaasirara kyuqe kyaiqa vare variho timwa kyero qara ntumwa tora.

1 Kaiasio, nte Ioniva Kotira nraaqiaraqaa ntaqiky i varuvama mwaa quara ini qara ntumwa tena. Po, Kaiasio, qutaaqama kyeroma ni mutukyavanto iara vahiho. ²Ni katao, e hia nriqa quani inraikyara varairaro i mwamwantavanto kyuqema kyero vahiarive tina, nte iara rieqanama Kotirara aakyara nte varura. Nte ntapihi kyauqaro i vu nraato mwutukyavanto Kotirara kyuqema kyero vaihara variananra.

³Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto e hiananrasaita mwaini nri nteta iara mwiva kyuqema kyero qutaa qua tutero variqiro vi variho qiavana nte mwi quara riena qamwateqana varuqo. Qio nte i ntapihi kyauqara e Kotira qua qutaa qua nraahu riemwaqira vi variaravama variaro.

⁴Qikye, nte qaiqaa nanra qua mpo rienave nte qamwataaninra. Ni nraaqiarara mwihua qutaa qua nraahu riemwaqita vi variavo ti vari quara, mwi quara rieqanama nte nronraqama kyena qamwataaninra.

Ioniva Kaiasirara kyuqe kyaiqa vare variaro tura

⁵Ni vaisio, e tiri tiqata vakyaa kyaahaqama nyateqarama hia viri taqaarahuvata kyaahaqama nyateqarama kyuqema kyera kyaiqa vare varira.

⁶I mwutukyavanto mwihuara vahira mwihua tiri timwa timwivata tire Iesusira nraakye qora mwaini varurahua riaunanra. Mwi vaisihua Kotira kyaiqa vare varirara tira, e mwihua kyuqema kyera kyaraqotairave, mpo inraikyaqotairave, kyaahaqama nyatairata aanraqaa quata.

⁷Hia Iesusira qua rias nraakye qorahua variavata mwihua hia mwihuara munima timwivaqeta aanraqaa tuvare quare tiraitita, mwihua Iesusi Karaisira nrutuara rieqata mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Karaisira qua timwa nyi variara.

⁸Mwihua mwitaamaqita vi variarara tita, tire mwihuara qamwateqata sita kyeta vateta kyaahaqama nyataaravama vahiho. Tire mwihua kyaahaqamaqita viqata mwihuavata tirevata kuaa kyaiqa mwia vare variararo qutaa quavanto qioma viro nrinro hiananro.

Ioniva Ntiotarepisiva uaqia hi kyaiqara utiho tura

⁹Nkye Iesusira nraakye qora mwini variahua, nte nkyini qara vara kyauqaro Ntiotarepisiva kyaakueqama kyero hia tiri qua riarero uti variro. Mwi vaisiva nronra vaisiqama viro mpohuaqaa ntaqikyianinranra nraahuma mwia mwutukya vaiharo variro.

¹⁰Nraakiara nkye hinani uro ntena nte mwia uaqia hi kyaiqara qovarama kyarera. Mwiva tiri nrutuvanto mwatani tumi quarive tiro, unra qua tiriara ti variho. Hia mwi qiara nraahuve. Mwiva varihata tiri qata vakyaahua

mpo mwatukya mpo mwatukyani nrohi variahua nriavaro mwiva kepukyaqama kyero hia nte mwihua qamwata nyatarerave timwa kyero taqaiharo mpovanto mwihuara qamwato sita kyero nai nraamwuqi vatarero utiharo mwiva mwiavata vu nraato nrenro tiqaro, E mwihua sita vatairera, mwia kyaara i raaquta kyaarara hia tirivata variqara Kotira qua rienanrave, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mpohuavata antuare varira.

Ntemitiriaasira kyuqe kyaiqara tura

¹¹Ni vaisio, hia uaqia hi kyaiqara utihua vi aanranraqaa quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare aanranra mwiaqaa nraahu quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare variva, mwiva Kotira nraaqiarama variho. Uaqia hi kyaiqara uti vari vaisiva hia Kotira okyara taqaivama.

¹²Vaisi mpovanto Ntemitiriaasiva var-ihata ekyaa nraakye qora mwi vaisirara kyuqe vaisive ti variara. Mwi-hua taqaavaro mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotira kyaiqa vare varira. Tirevata mwi vaisirara kyuqe vaisive turo. Tire mwitaa tunanra evata riaararo qutaa qua nraahuma vahiho.

Ekyara qua mwanteqaro tura

¹³Nte airi qua i timwa mwianriva vai-hanavata nte hia qaraqitaina i timwa mwinrenra. ¹⁴Nte pataqia vari kyena nte uro i viri taqeqana ivata qua tirera.

¹⁵Kotiva i kyaahaqama mwatairaro i mwutukyavanto qihaakyama vahirara variante.

I qata vakyaa mwaini variahua i qua mwantaavo. Ni kata pakyaa mwini variahua nianra mwiva nkyi qua mwantaiho tira timwa nyiante.

IUTI

Iutiva qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive 50 ihive nritarovaro Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iutiva Iesusira qatavanto variqaro nraakye qora hia unra qua mwaanra riemwaqi viraitita, kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi quate tiro, Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora.

1 Nte Iutiva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima varuqo. Nte Iemisira qatavanto varuqo.

Nte Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahuanima mwaa quara qara ntumwa tauqo. Kotira tiri tiqora mwutukya-vanto nkyiara vaihata nkye variara. Iesusi Karaisiva nkyiara aanra kyuqer-aqaa quate tiro, nkyiqa ntaqikyiri varira.

²Kotiva nkyiara po tiraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mpoqiavata mwitaamaqita quata.

Unra mwaanra okyara tu vaisihuara tura

³Ni nramwunaa tuaavo, nte Kotiva nkyivata tirivata huvantu kyaani okyarara qara ntiqana nkyi timwa nyiankye tura qaqira kyena mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Vaisi mponramwuvanto tire Karaisira qua riauna quara qaqira kyaa vaisihua nkyi qua nraatara kyevorave tina, nte nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira qua kepukyaqama kye tuteqata variqi quata. Kotiva Karaisiva tiri kyaahaq hiani okyarara tire qutaave tunanra kuaa nani timwinranra tita, tire mwia nraakye qoravanto variqata mpo qua

hia tiraitita, avuqavuma kye mwia qua timwaqi virera.

⁴Nkye hia taqaavata mpohia vaisihua tirema kye uro nkyi utaqi variara. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Mwitaa hi vaisihuaqaa Kotiva nronraqama kyero qua vataananrove, tura. Mwi vaisihua hia Kotirara nronraqama kye riaraitita, Kotiva tiri kyuqema timwa taani quara, mwi quara api tuqasaa kye unrasi tiqata, Tire qioma naitarama kye nraata vaati varaana okyarara qaqira kyeta api nrohiana okyarara nraahu riemwaqita quare, ti variara. Mwihua mwitaa tiqata Iesusi Karaisira qoririma mwate variara. Iesusi Karaisiva tiriqaa ntaqikyiri vari vaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata mwihua mwia qoririma mwate variara.

⁵Nkye mwaa quara vaakya riaaravata nte qaiqaa nkyi timwa nyinrenrave. Haaru Kotiva nai Isareri nraakye qora Isipiqitairo kyaahaqama kye sitaqiro uro kyero variqiro vuvata mpo enta nai nraakye qoraqitai mpo uhua Kotira quara hia qutaa quave tuvaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua vekyahu nyataraitiro, mwihua taiqa kyorave.

⁶Mwi quara rieta nkye nyaamwunyaahuaravata rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mpo uhua Kotiva mwihua nronraqama kyero nkyiari mwatukya nyunra mwiaqaa varuvaro pupohovata qaqira kyeta mpo kyaiqa varaare tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua nronraqama kyero enta huraqi kyero seniqo rupa tora. Mwihua mwini variqi vita ekyaara entaqaa nronraqama kyetama qua varevara.

⁷Nkye Sotomianravata, Komoraaravata, mwitana tataaqaa vahu mwatukyahuaravata, riaata. Mwi mwatukyaraqi varuhua nyaamwunyaahua ua kyaiqa varontema kyeta avuqavuma kye nai vare nai vare hi okyarara qaqira kyeta quara

vairi nraantantamwa kyeta vaisivanto nraakye vanto nanrianra nanrianra api nrohi varuvaro mwia kyaara Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa tuto kyorave. Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qia hia qipaani qiarara taunru kyevorave tiro, Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa kyora.

⁸Mwi quarara nraato tuataara vaihata mate unra mwaanra okyara ti varia vaisihua hia mwi quarara riaraitita, mwihua api kyaiqa nraahu vare variarave. Mwi vaisihua nkyiari su nyaatoqi api nrohi okyarara nraahu rieqata uaqia hi kyaiqara utiqata mwihua nkyiari mwamwanta uaqiama kyeqata nronra vaisinramwuvanto qia quara hia riaraitita, nyaamwunyaahua kepukya inraikyaravata uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

⁹Haaru nyaamwunyaava Maikeriva nyaamwunyaahua vunyaa vaisivanto variqaro mwiva Saataaninravata Mosesira mwamwanta varaaninranra inronra hi variqaro mwiva tiqaro, Ntena Saataaninranra uaqia hi quara tiqana mwoqanyaa qua qiankyorave, timwa kyero Saataaninranra tiqaro, Kyairaro niqaa ntaqiky i variva, Kotiva iara qiarive, tura. Maikeriva nronravanto mwitaa tu quava vaihata mate mwi vaisihua hia mwi quarara nronraqama kye riaraitita, nyaamwunyaahuara uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

¹⁰Mwi vaisihua unra mwaanra okyarara ti varia vaisihua mwi okyara mwi okyarara hia ntapihiraitita, ekyaa mwi okyarara uaqia hi okyararave tiqata uaqia hi quara mwianra tiqata mwoqanyaa qua ti variara. Mwihua quara vairi su nyaatoqa ihata quara vairivanto rieta tage hia okyarara nraahu mwihua rie tage hiarave. Mwi vaisihua mwi okyarara utuqi vi varivaro mwi okyarava mwihua vara raupirima kyaananro.

¹¹Nte mwihuara poma tuqo. Mwihua Keniva nrohuntema kyeta api aanraqaa nrohi variarave. Haaru Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro nraakye qorara unra mwanriqa nrutu tuaahereqa variate tuntema kyeta mwaa entara mwi vaisihuavata munimanra nraahu uti variara. Haaru Koraava Mosesira nramwutaqa hiqaro mwia nraatara kyarera utuvaro ru kyontema kyeta mwi vaisihuavata taiqa vivara.

¹²Nkya nanrianra nanrianra mwutukya vaihata ntuvaantuama viqata kyara nre variaraqi mwi vaisihua uaqia hia vaisihua nkyi utaqaa variqata mwihua tauma rumpuara uaqia hira votima kyeta nkyi utaqaa variqata mwihua nkyiariara nraahu rieqata kyara nre variarave. Mwi vaisihua qumina tonamwu nraantantamwa kyeta variarama. Toqavanto tonamwu mwia ntupupuata kyaiharo hia vativata vaiharo aahara tonamwu vahira votima kyeta variarama. Kyatari mwanrevanto ekyaa quvaruma viharo hia tamwa riara votima kyeta variarama. Kyatari tuqavata ntaru kyaiharo aaharama vira votima kyeta variarama.

¹³Nramanri aisaakya votima kyero mwihua uaqia hi kyaiqava qoqaa vahirama. Mwihua qovoravanto qakyaa hiro nrohiro qipa vintema kyeta variara. Mwi vaisihua anoma kyero enta hiro upi kyokikina ri mwatukyaraqi ekyaa enta variqi quate timwa kyero, Kotiva mwi mwatukyara mwihuani terama kyero vataira.

¹⁴Ataamuva tohare varu vaisiva variro vaisi mpo mwata tovaro mwi vaisiva vara mwata tovaro mwitaamaqiro viro Inokura 6 vanto mwata tovaro mwiva 7 okyara mwiva varurama. Inokuva mwi entara variqaro Kotira qua qovarama kyero tiqaro, Taqaate, nraakiara nronravanto nyaamwunyaahua airi sita varero

¹⁵ekyaa nraakye qora qua avuqavu hirero tumuananrove. Nraakye qora Kotira qoririma mwateta mwianra qora qua ti varihua rirero tumuananrove tura. Inokuva haaru mwi quara turama.

¹⁶Unra qua mwaanra ti varia vaisihua *nrutu nraunru/nrunru nraanru* tiqata mpohuaqaa qua vateta tiqata, Nkyiqaama qua okyaravanto vaiho, ti variarave. Mwihua nkyiari api varaataa hi kyaiqara nraahu vare variqata nkyiari nyutu nraahu tuaahereqa variarama. Mwihua nkyiari kyuqema kye varirara nraahu riemwaqi viqata mpohua vara mwataniqa hi quara nraahu ti variarave.

Kepukyaqama kyeqata Karaisira qua tutaate tura

¹⁷Ni nramwunaa tuaavo, mwihua mwitaa timwaqi vi varivata nkye hia mwihua hiante hiате. Tiri vunyaa vaisivanto vaisi mponramwu nronraqama kyovata mwihua qia quara nkye qati nraahu riemwa taata.

¹⁸Mwihua mwitaama tita:
Ekyara enta qaumato vahiani entaraqaa

nraakye qora qovarama vita
mwihua Kotira aanraqaa nrohi varihuara raima
nyateta mwihua hia Kotirara riaraitita, mwihua nkyiari api nrohiataa hirata nrohivarave, tura.

¹⁹Mwi vaisihua nkyi Iesusira nraakye qora ntainra kyarera uti variarave. Hia Kotira mwanraquravanto mwihua kyaa-haqa ihata mwihua mwi kyaiqara utuqi vi variara. Mwihua quara vairivanto nrohiantema kye mwihua nkyiari mwutukyavanto varaataa hi kyaiqara nraahu varaqi viqata nrohi variarave.

²⁰Ni nramwunaa tuaavo, hia nkye mwihua nrohiantema kye nrohiata. Nkye Karaisira qua riaahuama. Karaisira quavanto mpo qua mpo qua nraatara kyero kyuqe quama

vahiro. Nkye kepukya nraakye qoravanto varirerata mwi quara nraahu mpoqiavata riemwaqita quata. Kotira mwanraquravanto nkyi kyaaahaqa hirata Kotirara aakyara nteqata variata.

²¹Nkye Kotira qua riemwaqita vivaro Kotira mwutukyavanto nkyiara vahirata variata. Nkye mwitaamaqi viqata tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira vekya varivaro nkyi kyuqema nyatairata nkye ekyaa enta qati variqi quata.

²²Karaisira quara hia kepukyaqama kye riaraitita, taara vu nraato tihua, mwihuara nkye mpo tita, mwihua kyaa-haqamaqita quata. ²³Vaisivanto qiaqi variharo mwiqitairo pati qatinani kyaintema kyeta nkye mwi nraakye qorahua kyaaahaqamaqi vivata mwihua uaqia hi aanranraqaa hia quata. Nkye po tiqata mpohua kyaaahaqa hirera hita mwihua qora kyaiqavanto nkyivata apiqama taankyo tita, nkye qakyoma kye taqamwaqi viqata mwihua kyaa-haqa hiata. Mwihua qora kyaiqavanto ntenra vi tuavaaqara voti hiva vahira nkye tu varevora.

Kotirara kyuqeve tura

²⁴Kotiva qioma nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye Kotira aanraqaa nrohiqatama hia qora kyaiqa varaqi vivaro hia nkyiqa qua vahirata nkye mwutukyakitai qamwate variqata vivata mwiva kepukyavanto varinani uro ntevara.

²⁵Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto variqaro mwiva tiri nronra vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro tiri huvantu timwa te varira. Mwivama vunyaava variro. Mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyivariama. Mwiva kepukyaqama kyeqaro kyaiqa vare varivama. Haaru Kotiva mwitaamaqi vi varurama. Mate mwaa entaravata mwiva mwitaamaqi vi varira. Nraakiaravata mwiva mwitaamaqi

nraahu vi variananrove. Nte qutaama
tuqo.

QOVARAMA KYORA

*Uqetato quara Karaisiva qovarama
kyero Ioninra timwa mwunra*

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora.

Mwi entara mpo uhua Iesusira nraakye qora uaqiamaqita vi varuvaro Ioniva Iesusira nraakye qorara hia pupohairata kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqita quate tiro, mwaa quara qara ntumwa tora.

Ioniva hia vaitaraitiro, qati variqaro ruvaata voti hura taqamwaqiro viqaro mpo inraikya mpo inraikyavanto nraakiara qovara hianinra taqero mwi quara qara ntumwa nyatora.

1 Kotira kyaiqa vaisinramwuvanto varivaro nraakiara hia mpuahaama viraro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hianinranra ntapihiate tiro, Kotiva mwaa quara Iesusi Karaisira timwa mwuvaro mwiva mwi quara qovarama kyora. Iesusi Karaisiva nyaamwunyaa vaisi mpo titovaro mwiva tumu ni timwa mpuvana nte Ioniva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisivanto variqana ²ruvaata votima kyena taqeqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarara riegana qara ntumwa taura. Nte mwaa quarara qutaa Kotira mwakyaakya vaiharo qutaa Iesusi Karaisiva mwi inraikyara mwi inraikyarara timwa mpuvana riaavararama tuqo.

³Mwaa quara kyaara nti variiani vaisira Kotiva kyuqemama mwataanro. Mwiva kyaara nti varirata mwaa quara rie vari nraakye qorahua, mwihuavata mwaa quarara nronraqama kye riemwaqi vivera, Kotiva mwihuavata kyuqemama

nyataanro. Mwaa quava qutaaqama kyero qovara hiani entava qaumatoma vahiho.

Kotira nraakye qora mwatukya 7 nramwuqi varuhuara qua mwanteqaro tura

⁴Kotira nraakye qora Esiaani mwatukya 7 nramwuqi variahua nte Ionivama nkyi qua mwantena. Kotiva mate qati variqiro vi varivama. Haaruvata mwiva qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati variqiro viqaro tumuanrivama variro. Kotiva nkyi kyuqemaqiro viraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata. Kotiva nai taintaqaa mwatakya viro variharo mwia vuqaa mwanraqura 7 nramwu variahua, mwihuavata nkyi kyuqemaqita vivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata.

⁵Iesusi Karaisivavata nkyi kyuqemaqiro viraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata. Iesusi Karaisiva hia qoriri hiraitiro, kyuqema kyero Kotira okyara tiri timwa timwi variva, mwiva nraante vuniqama kyero qutu quaraqitairo siviro qati variqi vi variro. Mwatani vunyaa vaisi airivanto variavaro mwiva ekyaa mwihua vunyaa vaisivantoma variro. Mwia mwutukyavanto tiriara vaiharoma variro.

Mwiva tiriara rieqaro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwa taihata tire huvantu vita variqata ⁶tiri vunyaa vaisivata variqata qioqama kye mwia qora Kotira kyaiqa varaqi quarahuama varita. Nrivaqe mwia nrtu tuaaheraqi quara. Mwiva kepukyavanto variqaro ekyaa enta qati variqiro quanrove. Qutaave.

⁷Qio taqaate. Mwiva tonamwuqi variqaroma qaiqaa tumuananrove.

Mwiva tumi varirata ekyaahua mwia taqe varivaroma tumuananrove.

Mwia mwamwantaqi hiqaariqo ruto vaisihua, mwihuavata mwia taqe varivaro tumuananrove.

Mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto mwia taqeta ntate varivarave.

Mwi inraikyava qio mwitaama hiananrove. Qutaave.

⁸Kotiva nronravanto ekya inraikya nraatara kyaiva tiqaro, Nte toharena vuni variavantema kyena ekyaararaqavata variarivama varuqo, tiro. Kotiva mate qati variqiro vi varivama. Haaruvata mwiva qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati variqiro viqaro tumuanrivama variro.

Ioniva nai ruvaata taqorara tura

⁹Nte Ioniva nkyi sata sakyaavantoma varina. Nkyevata ntevata Iesusiravata kuaaqi variqi vi varunanra. Nte nkyi kypata variqi viqana nriqa vi inraikyarave, muaanrave, varaqina vi varura. Mwitaamaqi vi varuraro Kotiva tiriqaa ntaqiky viarihata tire mwia nraaqiara varunanranra tita, nkyevata tirevata kepukyaqama kyeta variqi vi varunanra. Nte mwitaamaqi viqana Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vina, Iesusiva qovarama kyai quara nraakye qora timwa nyiqi vi variavata mwia kyaara ni rupaqita uro kyaarera utaqaa vahi mwatara Patimosiqaa kyorama.

¹⁰Nte mwini variqana tiri vunyaa vaisi nrtu tuaaheraani entaraqaa variavaro Kotira mwanraquravanto nivata varuvana nte nronraqama kyena Kotirara riemwaqi viqana variavaro ni moqasairo quavanto nronraqama kyero ntoma nruqua taara tiqaro ¹¹mwitaama tiro: E taqe varina inraikyara qara ntumwa kyera mwi qarara vara kyairaro Kotira nraakye qora mwatukya

7 nramwuqi varinani quarive. Mwi mwatukyara nrtu vahirero Epesaasi, Simenaa, Pekamaami, Taiataira, Saatisi, Pirateripiaa, Reotisiaa, mwi mwatukyara nrtu mwitaamama vaiho, tiro.

¹²Mwitaa ti varuvana nte mwi quara ti varu vaisira taqaankye tina, tuqasaavi taqaavaro omwa ite varu inraikyava 7 nramwu koriqo ututo inraikyava vahuvaro ¹³mwia utana vaisi mwiva varura. Mwia viri vahirero nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri votima kyero vahura. Mwiva tu-avaaqa mpuahaa utu tovaro kyuqu taaqi tumitarovaro varuvaro mwetokyaqaa mwiva koriqotairo ututo hoqukyara hutero varura.

¹⁴Mwia qiata kyaahi vahirero tur-omunrave, vahi vosauve, mwia voti huva vahuvaro mwia vuvanto qia votima kyero ite varura. ¹⁵Mwia kyuqu qaini voti hira mwia nrtu mparaasi ravita kyero kyuqema kye utu kyero vahamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varuvaro mwia quavanto vahirero aisaakya nruqua taara ti varura.

¹⁶Mwitaama vahuvaro mwiva nai kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu tutovaro paipa hini hini mpoqama kyero vaihova mwia nroqitairo qovarama vuvavaro aaqu tero varura. Mwitaama vahuvaro mwia virivanto huarivanto ihera itaintema kyero iteqaro takyuqi varura.

¹⁷Mwi vaisiva mwitaama varu vaisiva varuvana nte mwia taqena tumu ntina qutu vu vaisira votima kyena mwia kyuqutarani variavara. Nte mwitaama variavaro mwiva nai kyauqu tuananraqotairo ni mamantaqaa vatero tiqaro, Hia aatu hianta. Nte tohare vuni variavantema kyena nte ekyaararanivata variarivama varuqo.

¹⁸Nte qati variqi vi varuvama varuqo. Qio taqaante. Nte qutu quavavavata

mate qati variqi viqana ekyaa enta qati variqi virerave. Nte ntaqikyiqana nte qiarioroma vaisivanto qutuananrove. Nte qiarioroma vaisivanto uaqia hi mwatara nronraqama kyero qia itaaninraqi quananrove.

¹⁹E taqe varina inraikyara qara ntumwa taante. Mate mwaa entara qovara hianinravata, nraakiara qovara hiani inraikyaravata, qara ntumwa taante.

²⁰E ni kyauqu tuanranani qovora 7 nramwu taqe variananravata, omwa qupi kye vataa inraikyara koriqotairo utu kye 7 nramwu vataaravata, nte mwi quara okyara uqeta taira vutu kyena i timwa mwinrenrave.

Qovora 7 nramwu mwia okyara vahirero mwihua nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu variarave. Nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu vaakya tura Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuqaa ntaqikyiri variarave. Omwa qupi kye vataa inraikyara 7 nramwu taqe variananra okyara mwitaamama vahiho. Mwi inraikyava Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuma vaiho, tiro.

Epesaasiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

2 Mwita a timwa kyero mwiva tiqaro, Epesaasiqaa ntaqikyiri varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte ntena kyauqu tuanranani qovora 7 nramwu tutena omwa qupi kye vataa inraikyara koriqotairo utu taara 7 nramwu vataara utaqaa nrohi varuva, ntema nkyi qua timwa nyuqo:

²Nte nkye kyaiqa vare variara taqaurave. Nte taqauqata nkye toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata hia pupohai-hata kepukyaqama kyeta variqi quarave. Nte taqauqata nkye uaqia hia vaisihua hia qamwata nyataraitita, mwi-

huara quate qiarave. Uaqia hu vaisihua mponramwu qovarama vita tiqata, Tire Iesusiva nronraqama kyaihata varurahuave, tuvata nkye mwihua mwataara hiqata taqovata mwihua unra tu vaisihua varurave.

³Nte taqauqata nkye nianra riegata muaanra varaqi viqata hia qoriri hiraaitita, kepukyaqama kye variarave.

⁴Nkye mwitaamaqi viqata qio varianavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nkye tohareta varu entara nkyi mwutukyavanto nianra mpoqiavata vahurave. Mwaa entara nkyi mwutukyavanto hia nronraqama kyero nianra vaiho.

⁵Mate nkyi kyaiqavanto tumu ntira mwianrama riaate. Nkyeta qora kyaiqa qaqira kyeta haaru kyuqe kyaiqa varontema kyeta varaate. Nkye hia nkyeta qora kyaiqa qaqira kyaivera, nte nkye hinani uro ntena nkye omwa qupikeyegata vataa inraikyara mwia vara qatinani kyaaninrave.

⁶Mwita a tiqanavata nte nkyi qua mpo riegana nkyi qamwata nyatauqo. Nte ti varuntema kyeta nkye tiqata, Nikoraasiqinaahua utua kyaiqarara tiri tiqo itaiho, ti variave. Nkye mwita a qiarara tina, nte nkyi qamwata nyatauqo.

⁷Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara riegata variate. Vaisi mpovanto qora kyaiqa hia utiraitiro, qora kyaiqa nraatara kyeqaro variqiro viraqe nte mwi vaisirara qio Kotira aakyoqi uro variqarama kyatari mpo mwia tamwa nreta qati nraahu variqi vira hiqu kyera nrenanrave qianinrave, tiro.

Simenaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

⁸Mwita a timwa kyero mwiva tiqaro, Simenaaqaa ntaqikyiri varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa

taante. Nte toharena vuni variavantema kyena nte ekyaararanivata variarivama varuqo. Nte qutu quavava mwaa entara qati variqi vi varuvama varuqo.

⁹Nte qianinra riaate. Nte taqauqata nkye muaanra nronraqama kye vare variarave. Hia nkyini mpo inraikyavata vaihata nkye vehiqama kye variarave. Qio nkyini airi inraikya nyaamwunima vaiho. Nte riauqata lutaaisinramwuvanto tiqata, Tire lutaavanto nraahu Kotira nraaqiara varuro, tiqata nkyiara uaqia hi quara qiavata variarave. Mwihua hia Kotira nraaqiara variraitita, mwihua Saataaninra nraaqiarama variavo.

¹⁰Nronraqama kyero muaanravanto govora hirata hiamaa aatu hiqata variate. Riaate. Saataaniva nkyi mwataara hirero nkyi mponramwu sitaairo uro karavuqi kyaananrove. Nkyi karavuqi uro kyairata nkye kyauqurutana iherara mwiqi variqi vivata nkyi qoraqama nyatevarave. Nkyi qoraqamaqita vivata nkye hia ni qoririma mataraitita, nianra nraahu nraato tuqita quate. Nkyi nronraqama kye ntuqutuqi vita uro nkyi ntuqutu kyaivera, nianra nraahu vu nraato tiqata varivaqena nte ntenavanto mwia qiata nkyi kyoqaa nyiqana qati variqi vira nkyi nyianrita kyuqema kye qati variqi quate.

¹¹Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara riaata. Vaisivanto nraatara kyeqaro kyuqe aanraqaa variqiro viro uro qutu quari vaisiva qio variraro nraakiara qutu quariva hiamaa mwia tu varaananrove, tiro.

Pekamaamiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹²Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pekamaamiqaa ntaqikyivi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera

qara ntumwa taante. Nte paipa hini hini mpoqama kyero vaihaira vatauvama varuqo. Nte qianinra riaate.

¹³Nkyi mwatukya mwia nte ntapihi kyaurave. Nkyi mwatukyaqi airi nraakye qora Saataaninra qua rieqata mwia kyaiqa vare variavata nkye mwini variqata nianra nraahu riemwaqi vi variarave. Saataaninra kyaiqa vare variahuu airivanto variavaro nkyiqitairo mpovanto Antipaasiva kyuqema kyero ni qua ti varihata mwia kyaara mwia ru kyaavata nkye mwiaqaatai hia aatu hiraitita, nkye kepukyaqama kyeta nianra nraahu riemwaqi vi variarave.

¹⁴Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nkyi utani vaisi mponramwuvanto variqata mwihua Mperaamuva api qua timwa to quara votima kyeta nkyi timwa nyi variavata rie variarave. Haaru Mperaamuva variqaro vaisi mpo mwia nrutu Mperekira timwa mwinro tiqaro, Kumwaanri mwataama kyera timwa nyiqanrama mwihua rapatama kyairata i mwatanaa Isarerivanto i unra qua rieqatama unra mwanriqani vate kyarara nreqatama api qaraqita viqatama uaqiama quate, turave.

¹⁵Nkyi utaquitai vaisi mponramwuvantovata api qua ti variavata nkye mwihua qua rie variarave. Mwi vaisihua Nikoraasiqinaahua api timwa taa quara nkyi timwa nyi variavata nkye mwihua qua rie variarave.

¹⁶Nkye mwi quara mwi quara api qua qaqira kyeta tuqasaaqita kyuqe qua nraahu riemwaqita quata. Nkye hia mwitaa hivera, nte nkye hinani uro ntena nkyi utaqaa api qua ti varihuavata ntena noqinaa paipaqo ntaquaninrave.

¹⁷Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara rieqata variata. Qio kepukyaqamaqiro viqaro qora kyaiqa uro nraatara kyaani

vaisira, nte mpo kyara *manaa* uqeta taura hini mwina mwiaqaataina ori eqarorivata mwianrinro mwiaqaa vahi nrutura mwia varaari vaisiva, mwiva nraahuma ntapihiananrove, tiro.

Taiatairaiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹⁸Mwita timwa kyero mwiva tiqaro, Taiatairaaqaa ntaqikiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qua qianinra riaate. Nte Kotira mwaaquvanto ni puvanto qia votima kyero ite varihana varuvave. Ni kyuqu qaini voti hira mwia nrutu mparaasiqaa vahaamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varihana varurave.

¹⁹Nte variqana nkyi kyaiqa taqe varurave. Nte taqauqata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variarave. Nkye Kotirara kepukyaqama kye rieqata variarave. Nte taqauqata nkye mpohua kyaahaqa hiqata variarave. Nkye muaanra nrihata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kyeta variqata varaqi vi variarave. Vuni nkye Kotira kyaiqa pataqia varaqi vita mate nkye mwi kyaiqara nronraqama kye vare variarave.

²⁰Nkye mwitaamaqi viqata qio vari-
avanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nraakye mpovanto mwia nrutu Ieseveriva nai tiqaro, Nte Kotira qua govarama kye varuvave, timwa kyero nkyi utaqi varihata nkye mwia qati taqe kyaavaro nkyivata varirave. Mwi nraakyeva api qua timwa nyi varihata ni kyaiqa vaisinramwu mwia qua rieqata api qareqata unra mwanriqani vataa kyarara nre variarave.

²¹Mwi nraakyeva nai qora kyaiqa qaqira kyaarive tina, nte mwia vekya mpuaahaama variqi vi varuqaro mwiva hia qaqira kyaraitiro, mwi kyaiqara qati nraahu utuqi qiro vi varirave.

²²Mwia kyaara nte mwi nraakye ntuqtuariro mwiva nronraqama kyero nriqa quani inraikyara varaqiro quan-
rove. Mwiavata api nrohi vari vaisihua, mwihuavata hia nkye po kye tita tiqata, Hia mwi nraakyeravata nrohiataarave, tivera, nte qamwanrama kyenama mwihuavata ruarita mwihua nronraqama kyetama nriqa vi inraikyara varaqita vi varivarave.

²³Nte mwitaama kyena mwi nraakye vataqi vihua, mwihuavata ekyaa ntuqtu kyaarita qutu vivarave. Nte mwitaamaqi quarita Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi varihua ni okyara ntapihi kyeta taqevavarave. Nraakye qoravanto su nyaatoqi vahi quarave, mwihua vare varia kyaiqarave, nte mwi quara mwi quara tukyama kyena ekyaa ntapihi kyaurave. Nraakye qora kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari qora kyaiqa varera mwiaqaama nkyiari koqaa tukyama kyena nyianinrave. Ni okyara mwitaama vahirave.

²⁴Nkye mponramwuvanto Taiatairaaqi variahua hia mwi nraakye qua rie variarave. Mpo qua mwi quarara Saataaniva uqeta tai quarave ti varia quara, nkye mwi quaravata hia riaraitita, variqi vi variarave. Nkye mwita hiarara tina, nte hia mpo muaanra nkyiqi vataainrave, tuqo.

²⁵Nkye kyuqe inraikya tutaara mwi inraikyara tuqara kyeta tute variqi vi-
vage nte tumuankye.

²⁶Kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa nraatara kyero ni mutukya vahianinra nraahu varaqiro vi variani vaisira, nte nronraqama kyaariro mwiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikiyiqiro quananrove.

²⁷Ni kova mwitaama kyero ni nronraqama kyaihana nte ntaqikiyiqi vi varuntema kyeta mwihuavata mpo

mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyiqi vivarave.

Mwihua ntaqikyiqi viqata qaini kyauru tuqi viqata

mwiaqotai tave ntukuraa kyaintema kyeta

mwihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua

ntuqutuqi viqata mwihuaqaa ntaqikyiqi vivarave. (Sng 2:9)

²⁸Nte mwi vaisihua nronraqama kyena qovora nrumu qaatate varira itataraaravata nyianinrave.

²⁹Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Saatisiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

3 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Saatisiqaa ntaqikyiqi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qiani quara riaate. Nte Kotira mwanraqura 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte qovora 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte nkyi kyaiqa taqamwa ntapihi kyaurave. Mpo hiahua nkyiara kyuqema kyeta mwihua qati variqi quahuave ti variavanavata nte nkyiarama nkye qutu quahuave tuqo.

²Vu ntapairi kyeqata sivi variate. Nkyeta hini vataa inraikyava hia qutu vira, mwi inraikyara kepukyaqama kyaivaro hia qutu quarive. Nte taqauqaro nkyi kyaiqavanto Kotira vuqaa hiam qioqama kyero vahi.

³Nkyi kyaiqavanto mwitaama vahirera tita, nkyi timwa nyuvata rio quara, mwi quara riemwa teta mwi quara nraahu riemwaqi viqata qora kyaiqa qaqira kyaata. Nkye hia su ntapairi kye sivita varivera, nte mpuara vaisivanto nrihanrama nyatero nri ntema kyena

nkyi rirera nrianinrave. Nte nrintaani entara nkye hia qio ntapihi kyevarave.

⁴Nkye mpo hiahua Saatisiqi variahua, nkyeta tuavaaqa hia qainaamaqama kyaavo. Nkyi kyaiqavanto qio vaihatara tita, nkye qioma eqarori tuavaaqa utu teta nivatama kye variqi vivarave.

⁵Qio kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira, mwi vaisira nrtutu nraakye qora qati variqi vi nrtutura qara ntumwa tai mpukuraqitai nte hia nruka kyaraitina, qati kyena, eqarori tuavaaqa utu mwataaninrave. Nte ni kora vuqaavata, nyaamwunyaahua suqaavata, variqana qoqaa vutu kyena tiqana, Mwi nraakye qorava ninivantoma variho, qianinrave.

⁶Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Pirateripiaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

⁷Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pirateripiaaqaa ntaqikyiqi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.

Nte qianinra riaate. Api okyarave, qora okyarave, hia niqi vaihana nte kyotataqama kyena nraahu varuvave. Qutaa okyaravanto nraahu niqi vaihana varuvave. Ntevitiva haaru tuto kiqara ntema mwi kiqara tutauqo. Nte mwi kiqaraqotai qesa qatua kyaariro hiam qio mpovanto tita taananrove. Nte mwi kiqaraqotaina qesa ru taariro hiam qio mpovanto qatua kyaananrove.

⁸Nte nkye vare varia kyaiqara ntapihi kyaurave. Nte nkyi suni qesa mpo qatua nyatauqaro vahira, hiam qio mpovanto titaananrove. Nte taqauqaro nkyi kepukya pataqia vaiho. Mwitaa vaihatavata nkye hia ni qoririma mataraitita, ni qua qati riemwaqi vi variarave.

⁹Iutaa mponramwuvanto tiqata, Tire Iutaavanto nraahu Kotira nraaqiara varuro, ti variahua, mwi vaisihua Saataaninra nraaqiara, unra ti varia vaisihua variarave. Nte mwi vaisihua ntavaaqavuvina uro nkyi kyuqutarani kyaarita mwihua tumu ntita variqata nianra qutaama mwia mwutukyavanto nkyiara vaiharo variho tivarave.

¹⁰Nte nkyiara hia qoriri hiraitita, kepukyaqamaqi quate qiavata nkye ni qua kyuqema kye riemwaqi quarara tina, nte nkyiqa ntaqikiyariro nronraqama kyero muaanra vahiri entava qovara hiariva hia nkyiqi qovara hiarive. Mwi entara nronraqama kyero muaanravanto qovarama viro ekyaa mwatanana mwataaramaqi virata mwihua anoma kye uaqiama variqita vivarave.

¹¹Nte qamwanrama tumuntaaninrave. Nkyeta vataa inraikyara tuqara kyeta tutaate. Nkyeta kyaiqa ututaa kyoqaara nkyi nyianinra haunri mpovanto ntavihi kye varaankyorave.

¹²Kepukyaqamaqi viro uro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira nte mwi vaisira vara kyena ni mwanriqa Kotira nraamwuqi rataariro nraamwu kyaara kepukyavanto variananrove. Mwi vaisiva hia mwi nraamwunra kyaraitiro, mwiqi mwanriqanraqama kyero variqiro quanarove. Nte mwi vaisiraqaa ni mwanriqa Kotira nrutu qara ntumwa mwatena, Kotira mwatukya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa mwataaninrave.

Mwi mwatukyava Ierusaremi garaakya mwatukyama vahiananro. Mwi mwatukyava nyaamwuni Kotiva varinasairo tumu vahiananrove. Ntena nutu garaakya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa mwataaninrave. Kepukyaqamaqi viqata qora kyaiqa nraatara kye nraakye qorahuaqaa nte mwitaama kyeqana qara ntumwaqina virerave.

¹³Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Reotisiaaqi varia nraakye qorahua qua nyunra

¹⁴Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Reotisiaaqaa ntaqikiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.

Nte qua qiarita riaate. Ekyaa Kotira quara nte qio qutaave ti varuvama. Nte ekyaa Kotira kyaiqa taqaurara hia uqetaraaitina, vutu kyeqana ntapihikye timwa nyi varuvama. Nte ekyaa Kotiva ututai inraikyara mwia okyaravantoma varuqo.

¹⁵Nte nkye vare varia kyaiqara taqaurave. Nte taqauqata nkye hia anoma kyero anterove, anoma kyero qia itai nramanrinra votima kye variavo. Nkye pataqia tutoqa hi nramanrinra votima kye variavo. Nkye anoma kye antai nramanrinrave, anoma kyero qia itai nramanrinra votima kye varivaqe nte qiove qiataarave.

¹⁶Nkye hia anoma kye anteta, hia anoma kye qia itaihata, pataqia tutoqa hi nramanrinra votima kye variavananra tina, nte nkyi ntena nroqitaina mwunru vihi kyarerave.

¹⁷Nkye tiqata, Tire airi inraikya vataurahua qioma varuro. Tire hia qumina mpo inraikyara aara ntaananrave, ti variarave. Nte nkyiara po tuqo, nkye mwitaa tiqatama nkye nkyeta vehiqama kye variara hia ntapihi kye taqaavo. Po, mpohua nkyiara po kye tiva nraahu vaiho. Nkye vehi nraakye qora nraahu variavo. Nkye tuavaaqa hia vaihata tokyavanto variavo. Nkye vu qipa vihata vuara kyaara hiahua variavo.

¹⁸Nte nkyiara mwataa hiatemala tina, Nkye niqaatai kyoqaa hiata. Kori

qiaqotairo hiqama kyaira kyuqera mwia niqaatai koqaama kye varaivaro nkyini kyoqaa airi vahiarive. Nkye tokya variqata kyauriqata variarara tita, niqaatai eqarori tuavaaqa vara kyeta nkyeta mwamwantaqa ntumwaqu taate. Niqaatai manrasini vara kyeta nkyeta suqaa qu taivaro nkyi suvanto ntapairi virata kyuqema kye taqaate.

¹⁹Ni mutukya vahi nraakye qorahua kyuqema variate tina, mwihua timwa nyateqana mwihua ntutuqina vurave. Mwianra rieqatama nkye qora kyaiqa qaqira kyeta, ni kyaiqa kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate.

²⁰Qio riaate. Nte mwaatani qesaqaa variqana qesa ntukuakua hiqana varuqo. Vaisi mpovanto ni qua riero qesa qatua matairera, nte mwi vaisira nraamwuqi verante mwi vaisiravata kyara nre variariro mwi vaisiva nivata variqaro kyara nre variananrove.

²¹Kepukyaqamaqiro viqaro uro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira nte mwi vaisira nronraqama kyaariro mwiva nivatama kyero mwatakyaa viro variqaro ntaqikyiqiro quananrove. Nte qora kyaiqa nraatara kyena kepukyavanto variqananra tina, nte ntena kora mwia taintaqaa mwatakyaa vina variqana mwikyantiri ntaqikyiqi vivarurama. Kepukyaqamaqi viqata uro qora kyaiqa nraatara kyehua ni votima kyeta variqata ni kyauqu tuananrani mwatakyaa vita varivarave.

²²Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara riegata variate, tiro. (Mwiva mwitaa tuvana nte Ioniva ruvaata taqontema kyena mwia qua riaavarave.)

Nyaamwuni Kotira tainta nronra taqorara tura

4 Nte Ioniva variqana nte ruvaata votima kyena qaiqaa mpo taqaavarave.

Nte nyaamwuni taqaavaro qesavanto qatua viro vahunave. Nte mwini taqe variavaro quavanto ntoma nruqua votima kyero tauraa ni timwa mpu quava qaiqaa nianra tiqaro, Mwaini nrumu variraqe nraakiara mpo inraikya mpo inraikya qovara hianinra nte i nraamwu-taankye, tiro.

²Quavanto mwitaa tuvaro qamwan-rama kyero Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variqana taqaavaro ni puni nyaamwuni tainta nronra, vunyaa vaisi tainta vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura.

³Mwiva taintaqaa mwatakyaa viro varuvaro mwia virivanto takyuqiqaro nronra munima kyai orira mwia nrutu *iasipaave*, mpo ori nraanre ori mwia nrutu *konirianive*, ori mwitana takyuqi varintema kyero mwia virivanto takyuqi varura. Mwi vaisiva taintaqaa mwatakyaa viro varuvaro haunrikyavanto mwia tainta vara ututuma kyero vahuvaro haunrikyaa mwiva vuhanaa ori *emaraari* votima kyero vapura.

⁴Tainta nronra vapura mwia vara ututu tainta 24 nramwu vahuvaro tainta mwinramwunraqaa 24 vaisi nronra vaisinramwu mwatakyaa vita varuvaro mwihua tuavaaqa eqarori tuavaaqa vahuvaro mwihua qiatqaa koriqotairo ututo tovaqara quteta varura.

⁵Mwitaama vahuvaro tainta utaqaa vapuraqotairo aaquakyaavanto mpo uti varuvaro nyaanruva nruqua tintema kyero qua rara ti varuvaro tainta mwia vuni omwa 7 nramwu qupi tova ite varura. Omwa mwinramwuva vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vapura.

⁶Mwitaama vahuvaro tainta vuni kyaarera, karaasi voti huva vahuvaro mwqi vevatovata qio taqaariva vapura.

Mwitaama vahuvaro tainta nronra tataaqani qati variqi vi varu inraikyava

taaratana taaratana tainta utaqaa vahuvaru mwi inraikyaraqaa vu airivanto vuni mwoqani vahura.

⁷Mwi inraikyava vahirero mpovanto vairi raioni mwia viri voti huva vahuvaru, mpovanto purimakau nraati voti huva vahuvaru, mpovanto vaisi viri voti huva vahuvaru, mpovanto memonra hitero nrohi varintema kyero vahura.

⁸Mwi inraikyava taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikya vahuvaru mwihua kuaiqia kuaiqiaqaa nraaokya 6 nramwu vahuvaru ekyaa nraaokya mwia mwoqaqaavata mwemwanivata vu airinti vahuhua variqata ihi timwaqi viqata hia tekya hiraitita, iheravata entaqivata ihi timwaqi viqata mwitaama tita: Nronravanto Kotiva kepukyavanto ekyaa inraikya nraatara kyero nritarero varivave.

Mwiva kyotatavantove, mwiva kyotatavantove,
mwiva kyotatavantove.
Mwiva haaru qati variqiro vuvave.
Mwiva mate qati variqiro vi varivave.
Mwiva nraakiara qati variqiro quariva tumuananrove,
ti varura.

⁹Qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwitaa timwaqi viqaro tainta nronraqa mwatakyaa vi varu vaisira mwia peqa okyara viriniqama kyero mwia nrtutu tuaaherero mwia qamwata mwataqi viqaro mwiva ekyaa enta qati variqiro vi variananrove timwaqi vi varura.

¹⁰Qati variqi vi varu inraikyava mwitaa timwaqi vi varuvata 24 vaisi nronra, mwinramwuhuvata mwatasata tumu ntita variqata tainta nronraqa mwatakyaa viro varu vaisira qamwata mwateta tiqata, Mwiva ekyaa enta qati variqiro vi variananrove, tiqata nkyiari tovaqa qutora qatinani vara kyeta tainta nronra vahura mwia kyuqu vahunani tuto kye varura.

Mwitaamaqi vita mwihua tiqata,
¹¹E mwanriqavanto Kotiva tiriqaa ntaqiky vi variaravave.

E ekyaa inraikya utu kyera qovarama kyaaravave.

Mwitaa hi variananranra tita, tire i qamwata mwateqata tiqata, I okyara kepukya okyara nraahuma vaiho.

I nrtutavanto viriniqama viho.

I kepukyavanto nritaraiho,

E qua qiananraqaatairo ekyaa inraikyavanto
qovarama viro qati variqiro vi varirave, tura.

Nyaamwuni vahu mpukurara tura

5 Mwihua mwitaa timwaqi vuvana nte Ioniva variqana taqaavaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro nai kyaqu kyaatutani ququrama to mpukura tutero varuvaro mpuku mwia utanivata mwaaqanivata qara ntumwa tova vahuvaru mpuku mwia iriqiro viqaro mwi quara taqevu tiro, qume voti huraqo taaqu tovaro qume voti huva mwiva ⁷ nramwu vahura.

²Mpukuvanto mwitaama kyero tita viro vahuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nronra mpovanto aakya ntero tiqaro, Ta vaisivave vaisi kyuqeva variariva mwaa mpukura vara kyero qume ntamwa kyero taaqu taira ntavahi kyero qua taqaananrove? tiro.

³Mwiva mwitaa tuvaro qume ntamwa kyero taaqu tora ntavahi kyaani vaisirara nyaamwunivata, mwatanivata, mwata mwemwanivata, puua huvaro hia mpovanto varura.

⁴Qumina puua hi taqovaro vaisi mpovanto qume ntamwa tora ntavahi kyero utaqi taqaariva hia varuvana nte nronraqama kye ntataqi vi variavara.

⁵Nte qati nraahu ntate variavaro vaisi nronra 24 nramwuqitairo mpovanto

nianra tiqaro, Hia ntataante. Mwaini taqaante. Vaisi mpovanto, mwiva vairi raioni voti hiva lutaara okyaraqinaava, mwi vaisiva Ntevitira kuua okyaravanto nronraqama viro uaqia hi kyaiqara nraatara kyero kepukyavanto variho. Mwi vaisiva qioma 7 nramwu qumeqo ntamwa kyero taaqau taira ntavahi kyero mwi mpukura iri kyero taqaananrove, tiro.

⁶Mwita tuvana nte variqana taqaavaro tainta nronra utaqaa sipisipi nraativanto siviro varuvaro qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwia vara ututu varuvata nronra vaisi 24 nramwuvantovata mwia ututuma teta varura. Mwitaama varuvana nte mwini variqana taqaavaro sipisipi mwia ru kyovaro qutu vu sipisipira votima kyero siviro varuvaro nriqiakyau mwia qiataqaa 7 nramwu vahuvaro mwia vuvata 7 nramwu vahurama. Ekyaa 7 inraikya mwi nramwunra okyara vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vahura. Mwi mwanraqurahua okyara vahirero Kotiva nai mwanraqura 7 nramwu titovata mwatani nrohita tumu ntanteta uro varu mwanraqurahua varura.

⁷Mwitaama vahuvaro sipisipi nraati mwiva uro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varura kyauqu tuananraqitairo mpuku mwia varora. ⁸Sipisipi nraati mwiva mpuku qatinani tu varovata taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikyavavata, vaisi 24 nronra vaisinramwuvantovata, sipisipi nraati mwia vuni tumu ntita varura. Mwihua tumu ntita variqata kyaanta rupa tero ntuqutira kitaa voti hura tuteta koriqotairo ututo taanunravata tuteta varura. Taanu mwiqi qia quarovaro kyuqe mwunta vu inraikyava vahura. Mwi inraikyara okyara vahirero Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte

variavaro vi vari quara votima kyero vahura.

⁹Mwitaama kyero vahuvata 24 vaisi nronra vaisinramwuvanto qaraakya ihi tinerata sipisipi nraatiara mwataama tita:

I ru kyaavaro i nraanre tumihanra e qutu vira

nraakye qora huvantu kyaarata mwihua Kotira nraakye qoraqamavi variarara tira,

e mwi mpukura qume voti hiraqo taaqau taira

qioqama kyera ntavahi kyera taqeravama variaro.

Mwi nraakye qorahua ekyaa mpo okyara mpo okyaraqitaitave,

ekyaa mpo qua mpo quaqitaive,

ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqitaive,

ekyaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta

vahiraqitaive, ekyaa qovara hivarave.

¹⁰E mwi nraakye qorahuaqaa ntaqikyiqira virata,

mwihua Kotirani kyaiqa varaqi viqata mwihua

mwatani mwi mwataraqaa ntaqikyiqi vi-varave, tita.

¹¹Mwi vaisinramwuhua mwita tuvana nte variqana taqaavata nyaamwunyaahua airivanto ntuvaantua huvana taqaavata nai qaiqaa nraahu kyaatavanto nrita ntuvaantua hita nai nronraqama kyeta tainta nronra mwia ututumavi varuvata taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikyavavata, 24 vaisi nronranramwuvantovata, ututumavi variqata ¹²paa tita ihi timwaqi vita mwitaama tita:

Sipisipi ru kyovara qutu vurava i kyaiqavanto

kyuqe kyaiqa nritarero vahi kyaiqava vahirara tiro,

Kotiva i nronraqama kyairave.

Mwitaama kyaihar

e ntaqikyara vaisiva nronravanto
 variqara
 airi inraikya vateqara variararo
 i vu nraatovanto kyuqe vu nraato
 vaihara
 kepukyavanto variqi quararo
 i nrutuvanto nronraqama kyero vaiharo
 i okyaravanto kepukya okyara kyuqe
 okyara
 vaihara variaro.
 I kyaiqavanto nritarero vahi kyaiqava
 vaiharo
 Kotiva mwitaama kyero i nronraqama
 kyairara tita,
 tire i nrutu tuaaheraqi virerave, tura.

¹³Nyaamwunyaahua mwitaa tuvana
 nte variqana riaavata Kotiva ututo
 inraikyava ekyaa inraikyavanto,
 nyaamwuni vahu inraikyavave,
 mwata mwaaqa vahu inraikyavave,
 mwata mwemwaqi vahu inraikyavave,
 nramanri nronraqi vahu inraikyavave,
 ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava
 ihi timwaqi viqaro mwataama tiro:
 Nronravanto taintaqa mwatakya viro
 varira mwiavata,
 sipisipi nraativata, tire mwitanahua
 nrutu
 tuaaheraqi virerave.
 Mwitahanua nyutu kyuqe nyutuma
 vaiho.
 Mwitahanua kepukyaqa hiqata ekyaa
 enta
 qati variqi vivarave, tura.

¹⁴Ekyaa inraikyavanto mwitaa tuvaro
 qati variqi vi varu inraikyava taaratana
 taaratanavanto tiqata, Qutaa qiavo, tu-
 vata vaisi nronra 24 nramwuvanto tumu
 ntita mwatasata variqata mwitanahuara
 gamwataqi viqata mwitanahua nyutu
 tuaahere varura.

**Sipisipi nraati mwiva qume
 voti huraqo taaqau
 tora ntavahi kyorara tura**

6 Mwitaamaqi vi varuvana nte
 variqana taqaavaro sipisipi nraati
 mwiva qume voti huraqo taaqau
 toraqitairo kuaiqia ntavahi kyovaro
 mwiaqaatairo qati variqi vi varu
 inraikyara taaratana taaratanaqitairo
 kuaiqiavanto qua tirero nyaanruva
 nruqua tintema kyero qua tiqaro,
 Nriante, tura.

²Mwitaa tuvana nte variqana
 taqaavaro qosi eqara kyaahi vahuva
 ni puqaa varuvaro mwia mwoqaqa
 mpovanto huru tute varuvaro
 vunyaa vaisi tovaqa mwuvaro
 mwiva kepukyavanto ntaquqi viqaro
 nramwutaahua nraatara kya nraatara
 kya hiariva viro.

³Mwiva vuvaro sipisipi nraati mwiva
 qume mpo taaqau tora nampa 2 mwia
 ntavahi kyovana nte riaavaro qati variqi
 vi varu inraikyara taaratana taaratanaqi-
 tairo nampa 2 vanto, Nriante, tuvaro
⁴mwiaqaatairo qosi mpo, nraanre qo-
 sivanto qovarama viro varuvaro mwia
 mwoqaqa varu vaisira kepukya mwunra.
 Mwatani varihua ntaquqi viqata nai
 ru kye nai ru kye hiate tiro, kepukya
 mwinro paipavata mwunra.

⁵Mwuvaro sipisipi nraati mwiva
 qumeqo taaqau tora nampa 3 ntavahi
 kyovana nte riaavaro qati variqi vi
 varu inraikyaraqitairo mpovanto
 nampa 3 vanto nriante tuvaro qosi
 mpo kyokiraqa huva qovarama viro
 varuvaro mwia mwoqaqaa varuva
 nai kyauquqi muaanra tukya hi varu
 inraikyara tutero varura.

⁶Tutero varuvana nte riaavaro
 qati variqi vu inraikyara taaratana
 taaratanaqitairo quavanto vaisivanto
 tuntema kyero tiqaro, Nkye uiti uru
 vararerata nkye kuua enta kyaiqa

utu kye munima varera ekyaa mwi munimanraho uiti kuaa kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye mpaari uru vararerata kuaa ihera kyaiqa utu kye vare munimanra mwiaho taarampo kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye vahamwenra kyatari oripi tamwa riaani kyatarira tutaara ntaru kyevorave. Nkye uaini tutaara ntaru kyevorave, tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro sipisipi nraati mwiva qumeqo taqaau tora nampa 4 ntavahi kyovana nte variqana riaavaro qati variqiro vi varu inraikyara taaratana taaratanaqitairo nampa 4 vanto nriante tura.

⁸ Mwitaa tuvana nte taqaavaro qosi mpo qaamiantaqatova varuvaro mwia mwoqaa mpovanto mwia nrutu *Qutu Quani Okyarava* varura. Mwiva varuvaro mwia nraakiara mpovanto mwia nrutu *Qutu Vu Mwatukyava* mwia nraaqani mwia vataqiro nri varura.

Mwitanahua varuvaro mwitanahuara mwitaama tiro: Nkyetana ekyaa nraakye qora mwatani varihua taaratana taaratanaqaa tukyama kye vateta taaramponramwuqaa tukyama tehua qati varivata mpo mwikuraqa tukyama tehua ekyaa ru taiqa kyaate. Nkyetana ntaqi okyarara qovarama kyaivata mwihua ntaquqi viqata nai ru kye nai ru kye hiate. Nronraqama kye aara nte iherara qovarama kyairata airivanto qutuute. Nriqa quani inraikyara qovarama kyairata mwihua nriqa virata variqi vita uro qutu quate. Qaakyau quara vairi qovarama kyairata nraakye qora kutita uro ru taiqa kyaate. Mwitaa timwa kyero mwitanahua nronraqama kyora.

⁹ Mwitaa timwa kyero sipisipi nraati mwiva qumeqo taqaau to mpukura nampa 5 ntavahi kyovana nte variqana taqaavaro quara vahi aasau ru kyeqaro vato taintava vahuvaro mwi taintara

mwemwaqi nraakye qora mwanraqura airintivanto varura. Mwi nraakye qorahua qati varu entara Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vuvata mwia kyaara ru kyovata qutu vuvaro mwihua mwanraquravanto tainta mwia mwemwaqi varura.

¹⁰ Mwihua mwanraquravanto mwiqitairo aakyara ntero tiqaro, Nronrao, kepukyavanto variaro. Uaqia hi inraikyava hiamia qio iqi vahiananrove. E avuqavuma kyera variqira vi variaravave. Mwatani varia nraakye qorahua tiri ru kyaavata tire mwaaqi varuro. Nataama enta nritairarave e ko tiqara mwihua nkyiarivata rinanrave? tita.

¹¹ Mwitaa tuvaro eqarori tuavaaqa ekyaa mwi mwanraqurahua nyinro tiqaro, Pataqia varivata haaru nkyi ru kyontema kyeta nkyi henahua ni qua riaahua mponramwuvata ru kyaate. Nte mwitaa mwitaama nraakye qora ru kyaate timwa tauhua qati variavo. Mwitaama kyaivaro Kotiva nkyi nramwutaahua nkyiarivata ru vuntuananrove, tiro.

¹² Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva qumeqo taqaau tora nampa 6 ntavahi kyovaro mwiaqaatairo mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro huari vuvanto aamanaqama viro vakora tavuna votima kyero entama viro vahuvaro toravanto vaisi nraanre votima kyero nraanrenrusi utu vura.

¹³ Mwitaa huvaro qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti tumu nti hi varuvaro toqavanto kyatari qakyaama kyaiharo kyatari tamwa ahoravanto tumu nti tumu nti hintema kyero qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti varura.

¹⁴ Mwitaama vahuvana nte variqana taqaavaro pepaa ququra hintema kyero nyaamwuvanto ququramaqiro viro uro taiqa vura. Taiqovaro mwatani taqi-

vanto nai vahura mwia kyero uro mpoqi mpoqi apiqama kyero vahuvaro kyaarera utaqaa vahuva mwata mwiqian-iva nai vahuraqatairo siviro uro mpoqi mpoqi vahura.

¹⁵Mwitaa huvata mwatani varu nraakye qorahua vunyaa vaisinramwuvantove, mpohuaqaa ntaqiky i varuhuave, ntaqu vaisihuaqaa ntaqiky i varuhuave, airi inraikya vatohuave, nronra vaisive, mpo qara mpo qara hu nraakye qorahua karavu vaisive, qati varu vaisihuave, ekyya mwihua nronraqama kye aatu hita ori ontamwuqive, mupiqive, ori hakaraukaqi vita nrita uqetaaqetama vurave.

¹⁶Mwi nraakye qorahua ora tatari taqiara aakyara nteta tiqata, Ntuviaavura hira tiriqaa ntumwaqu viraqe uqeta quare. Tainta nronraqa mwatakyaa viro variva tiri taqaakyorave. Sipisipi nraati mwivavata raraqa tairaro tiri taqaakyorave.

¹⁷Qikye, Kotira raraqa tairaro ko qiari entava mate qovarama viho. Tavave mwate qio variananrove? tura.

Isareri nraakye qora 144,000 nramwuanra tura

7 Nte Ioniva variqana taqaavata nyaamwunyaahua taaratana taaratanavanto varura. Mpovanto mwata mwaa hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varura. Ekyaa mwihua varuntema mwisairo hia toqavanto mwatave, nramanri nronrave, kyatarive, tiraro qakyaa hiarive tita, mwini variqata toqa antua teta varura.

²Mwinramwuhua mwini varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpovanto huari vu nrinasairo nri ntero nai kyauquqi Kotiva

qati variqiro vi variva nai nraakye qoraqaa aaraa vataani inraikyara tu varero nrinro. Mwiva nriqanro nyaamwunyaahua taaratana taaratana Kotiva nyaamwuvata mwatavata uaqiama kyaate tuhuara mwitaama tiro, ³Nkyenramwu mwatavata, nramanri nronravata, kyatarivata, uaqiama kyarera qiahua qati varivaqena nte nraante Kotira kyaiqa vaisi tiriqaa aaraa vataqina vina uro taiqa kyaarita nkyeta vararera ti kyaiqara mwia varaate tiro.

⁴Mwitaa tuvana nte variqana ri-aavaro Isareri nraakye qora 144,000 nramwu tiriqa aaraa vateqaro Kotira kyaama tovata varura. Isareri okyara 12 nramwu vahura. Nyaamwunyaava Isareriqa aaraa vatarera hiro:

⁵Iutaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

Ruveninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero

Katira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

⁶Asaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

Napataraira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero

Manasaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero

⁷Simioninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero

Rivaira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

Isakaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero

⁸Sepiuraaninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

Iosepira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora

mwatama tero
 Mpenisamininra okyaraqitairo 12,000
 nraakye qora
 mwatama tero mwitaamaqiro viro
 nyaamwunyaava
 Kotiva nai kyaama tegaro aaraa vato
 inraikyara 144,000 mwihua tiriqaa
 vatovata varura.

**Nronraqama kyeta nraakye qora
 ntuvaaantuama tohuara tura**

⁹Mwitaa tuvana nte variqana
 taqaavata nraakye qora airivanto
 varura. Mwihua airintivanto varuvorora
 tiro, mpovanto mwihua kyaara ntumwa
 kyeru mwitaa mwitaamavanto variavo
 qiariva hia qioqa hura. wi nraakye
 qorahua ekyaa mpo mwatanaa mpo
 mwatanaave, kyokirave, eqarave, mpo
 mwata mpo mwataqinaa nraakye
 qorave, mpo qua mpo qua tu nraakye
 qorahuave, ekyaa mwihua tainta nronra
 mwia vuqaavata, sipisipi nraati mwia
 vuqaavata, sivita variqata eqarori
 tuavaaqa utute variqata ekyaa mwihua
 qatokya mwanre voti hura tuteta ¹⁰paa
 tita tiqata,
 Tiri mwanriqavanto Kotiva nai taintaqaa
 mwatakya
 viro varivavata sipisipi nraati
 mwivavata
 mwitanahua tiri huvantu timwa taavata
 tire kyuqema kyeta qioma varuro, tura.

¹¹Mwitaa tuvata ekyaa nyaamwun-
 yaahua tainta nronra mwivavata, 24 vaisi
 nronranramwuvata, mwanraqura vahu
 inraikyara taaratana taaratana varuhua-
 vata, ekyaa mwihua vara ututuma
 kye sivita varita mwiaqaatai mwihua
 mwataqi tumu ntita nkyiari siri mwataqi
 vatateta nronra tainta vuqaa variqata
 Kotira qamwata mwateqata mwitaama
 tita:

¹²Qutaave, nrivage
 tiri mwanriqa Kotira nrutu tuaaheraare.

Mwia okyaravanto kepukya okyarama
 vaiho.

Mwia vu nraatovanto kyuqe vu
 nraatoma vaiho.

Nrivage mwia nrutu nraahu tuaaheraqi
 viqata

mwianra nraahu qamwataqita quare.

Mwia kepukyavanto nritaraiharo

mwia kepukyavanto ekyaa enta qati
 nraahu

vahihiro quanarove, qutaave, tura.

¹³Nyaamwunyaahua mwitaa tuvaro
 24 vaisi nronra vaisinramwuqitairo
 mpovanto ni kyaparama matero
 tiqaro, Nraakye qora mwaahua eqarori
 tuavaaqa ututaahua tahua tahua,
 taisai taisaive nrumu variavo? tuvana
¹⁴nte tiqana, Nronra vaisio, e mwia
 ntapihiananrave, qiavaro mwiva tiqaro,
 Mwaa nraakye qorahua varuvaro
 nronraqama kyeru muaanravanto
 qovara huvata mwihua variqi vuvata
 mpo uhua mwihua anoma kye uaqiama
 nyatovata variqi vita mwaini nriahuave.
 Mwihua nkyiari tuavaaqa sipisipi
 nraati nraanreqi hiqama kyorara tiro,
 mwihua tuavaaqavanto takyuqu vihata
 variarave.

¹⁵Mwitaa hi varia nraakye qorahua
 variarara tita, mwihua Kotira tainta
 vuqaa variqata iheravata, entaqivata,
 Kotira kyaiqa varaqi viqata Kotira
 nraamwuqi variqi vi variavaro tainta
 nronraqa mwatakya viro variva
 mwihuaqaa ntaqikyiqiro vihata
 kyuqema kye variqi vi variarave.

¹⁶Mwihua mwitaamaqi vi varivaro
 hia mwihua qaiqaavata nramanrive
 kyarave nraataa hiananrove.
 Mwihua varivaro huarivantove mpo
 inraikyavanto mwihua mwamwanta
 itaari inraikyava hia vahiananrove.

¹⁷Sipisipi nraati mwiva tainta utaqaa
 variva, mwiva mwihuaqaa ntaqikyiqaro
 sipisipi qova kyuqeva nraantantamwa
 kyeru variqaro mwihua sitaqiro uro qati

variqi quani nramanriva vahianinrani kyairata nrevarave. Mwitaah hiraro Kotiva mwihua suqitairo nruqunru nruka nyatairata mwi nraakye qorahua hia qaiqaavata ntatevarave, tura.

Qume voti huraqo taaqau tora nampa 7 ntava hi kyorara tura

8 Mwitaah huvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva qume voti huraqo taaqau tora nampa 7 mwia ntavahi kyovaro mwiaqaatairo nyaamwuni hia mpovanto qua tuvaro ekyaa inraikyavanto tirema kyero vahiqiro vura. Pataqiara mwitaama vahuvana ²nte taqaavata nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto Kotira vuqaa sivita varuhua varuvaro ntoma 7 nramwu mwihua nyuvata varora. ³Nyuvata varovaro nyaamwunyaava mpovanto nai kyauquqi kori taanu tuvarero nrumu tainta mpo, kori tainta tataaqaa siviyo varura. Mwi taintaraqaa Kotira kyaiqa vara mwate varu taintava nronra tainta vuni vahuvaro nyaamwunyaava mwiva kori taanu varero tainta mwia nraaqani siviyo varuvaro qia quara tairaro kyuqema kyero mwunta quani inraikyara mpoqiavata mwinro tiqaro, Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte variavaro vi vari quaravatama kyera e mwaa inraikyara qia quaraante, tuvaro ⁴nyaamwunyaava taanu tutoraqitairo qia munra kyuqe mwunta vuva viqaro Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nteqa tu quavavata viqaro Kotira vuqaa vi varura.

⁵Mwitaamaqiro viro uro munra taiqa kyero mwiaqaatairo nyaamwunyaava kori taintaqaatairo qia ite varura, mwia vara kyero nai taanu piqa kyero mwi taanunra mwatani mwaamwi tuto kyora. Tuto kyovaro nyaanruva nruqua ti varuvaro nrotaara aaquakyaa ti varuvaro mwatura ti varurave.

Ntomanramwuanra tura

⁶Mwitaamaqi vuvata mwiaqaatai nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto ntoma 7 nramwu tuteta vuatarera tera hura.

⁷Mwinramwuhuaqitairo mpovanto nraante ntoma vuata kyovaro kaapura vativantovata qivantovata nraanre vatama kyero mwatani vati ntintema kyero tumu nti tumu nti hi varura. Tumu ntiro mwata mwaa taarampotanaqaa tukyama kyero mpo mwia mwatavata kyatarivata itamwa kyero omwa ahikyave mwukyau mwia ekyaa itamwa taiqa kyora.

⁸Mwitaah huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 2 vanto ntoma vuata kyovaro taaqi nronra qia ite varura voti hura nramanri nronraqi tuto kyora. Nramanri nronra mwiqi tuto kyovaro ekyaa nramanri mwia tukyama kye taarampotana vahura taaratanavanto qati vahuvaro kuaa mwiva vaisi nraanre nraantantamwa kyero nraanrenrusi utu vura.

⁹Nramanri tukyama kye taaratana qati vahuvaro mpo mwiqi vahu inraikyava ekyaa qutu taiqa vura. Nramanri mwiqi nrohuhua sipivata kuaa qarama tukyama kye taaratanaqi vahuva qati vahuvaro kuaaqi vahu sipiva taiqa vura.

¹⁰Mwitaah huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vanto nai ntoma vuata kyovaro mwiaqaatairo qovora nronravanto omwa qupi kyaiharo itaintema kyero iteqaro nyaamwusairo tumu ntiro tumu ora tatari taaqiqitairove rumwuqitairo vihata nrauna nramanrinra mpoqi mpoqi tumu ntiro. Qovora mwiva ekyaa nramanri tukyama kye taarampotana vatoraqitairo taaratana qati vahuvaro kuaa mwiqi tumu ntura. ¹¹Qovora

mwia nrutu *Ukaviva*. Mwiva nramanriqi tumu ntuvaro hini nramanri mwiva ekyaa uka vuvaro hini mwiva qati vahura. Nraakye qoravanto ukavu nramanrinra nrohua mwihua ekyaa qutu nraahu vurama.

¹²Mwitaa huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 4 vanto nai ntoma vuata kyovaro huarivantove, toravantove, qovora aahoquravantove, iteqaro taaratanaqaa tukyama tora mwisataa qati ite varuvaro kuua mwisataa ekyaa qipa viro hia itora. Qaatatoraqa huarivanto hiniqi nraahu itamwaqiro viro hiniqi hia itovaro entaqivata tora qovora aahoquravanto hiniqi nraahu itovaro hiniqi hia itora.

¹³Mwitaa huvana nte tuaahera kyena virini taqaavaro memonra mpovanto virisata hitero nrohi variqaro aakyara ntero tiqaro, Po, po, po, nyaamwunyaahua taaramponramwuvanto hiam nkyiari ntoma vuataavo. Po, mwinramwuhuavata nkyiari ntoma vuata kyaivata mwatani nai uaqiama kyeta varivarave, tiro.

Nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

9 Memonravanto mwitaa tuvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyovana nte variqana taqaavaro qovoravanto nyaamwusairo tumu ntiro mwatani vahuvaro mpovanto kiqa mwia mwunra. Mwi kiqava mupi, nai veva veva mwutukyani vu mupira qatuaraani kiqava vahura.

²Kiqa mwuvaro qovora mwiva kiqa mwiaqotairo mupi veva veva mwutukya kyokikina rura qatua kyovaro mwiquitairo qia munravanto nronraqama kyero nrivi varura. Nronraqama kyero qia itaiharo qia munravanto nrivi varintema kyero munravanto mwiquitairo nriviqaro

huarivata nyaamwuvata ntumwaqu kyovaro ³qia munraqitairo kainyaaqavanto qovarama viro mwatani vahura.

Kainyaaqa airivanto qovarama vita vahuvaro voravanto kutintema kyero kainyaaqavanto kutuarive tiro, kepukya nyinro tiqaro, ⁴Nkye vihua hiam uro mwukyau omwa ahikyave kyanta kyatari qupiqaaninra toqeta uaqia hiraitita, nkye taqaivaro nraakye qora tiriqa Kotiva hia nai kyaama teqaro aaraa vataarihua mwihua nraahu kutuate.

⁵Nkye mwi nraakye qorahua kyauquru torara kutuqita quate. Mwihua kutiqata hia mwihua ekyaar ru kyairaitita, qati kutuqi quate, tuvata kainyaaqavanto uro voravanto kutintema kyeta nraakye qora kutuvata nraakye qora nyamwantavanto mpoqama kyero nriqa vuvata variqi vurama.

⁶Mwi entara nraakye qoravanto nronraqama kyero nriqa virata atura ntumwaqi virara riegata mwihua qutuataa hirata qutirera hivarovata hia qioqa hiananrove. Qutira okyaravanto nyianratoma uro vahiananrove.

⁷Nte ruvaatakya taqaavata vaisivanto ntaqirero nai qosi nraamwuma kyero ekyaa inraikya terama kyero vataintema kyeta kainyaaqa mwihua varurama. Nkyiari qiataqaa tovaqa kori tovaqa voti hura quteta mwihua siri vahirero vaisi siri votima kye vahuvaro ⁸mwihua qiata kyaahivanto nraakye qiata votima kyero mpuahaa vahuvaro mwihua aanraivanto raioni vairi aanrai votima kye vahuvaro ⁹mwetokyani gaini voti huraqo nraamwuma teta mwihua nraaokyavanto nronraqama kyero nruqua tiqaro qosi airivanto vaisivanto ntaqirerata variavata ntanrau vare qua inraikyava nruqua tintema kyeta harahara ti varura.

¹⁰Mwihua vora nraantantamwa kye varuvarovata mwihua raqani aanrai vahura mwiaqo nraakye qora kyauquru torara kutuqiro quariva vahura.

¹¹Kainyaaqavanto mwitaama vahuvoro nyaamwunyaava mpovanto mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi varura. Nyaamwunyaava mwiva nai mupi vevaveva mwutukyara vuraqi ntaqiky i varuva mwia nrtutu Hivuru quaqitairo tirero *Apantonivave* tura. Mwaa quaraqitai tirera *Vaisi Taiqakye Varivave* tita.

¹²Qio riaate, kainyaaqavanto mwatani varihua uaqiamaqiro quari entava taiqa viraro qaiqaa nraakye qora qoraqama nyataariva taara inraikya qatima vahiananro. Mwianra tirerave.

Nampa 6 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

¹³Nte variqana taqaavaro nyaamwunyaahua 7 nramwuitairo nampa 6 vanto nai ntoma vuato kyovana nte mwiaqaatai riaa varo kori tainta Kotira vuqaa vahu taintara hini hini vitiqitairo qua tura.

¹⁴Mwiqitairo quavanto nyaamwunyaanra nampa 6 mwianra mwitaama tiro: Nyaamwunyaahua taaratana taaratana rupa taihata nramanri nronra luparetisiki variahu hivantu kyairata qati quate, tuvaro hivantu kyora.

¹⁵Mwinramwuhua variqata mwi ihirave mwi torarave mwi entararave tire vekyaqa hiararo tiri hivantu kyairaqe qio mwi kyaiqara nraahu varaqi quare timwa kyeta, terama teta varuvaro mwinramwuhua hivantu kyovata mwihua mwatani varu nraakye qorahua tukyama kyeta taarampotanaqaa vateta taaratana qati kyeta kuaa mwiaqaa varu nraakye qorahua ntuqutu taiqa kyarera vura.

¹⁶Mwihua ntaqu vaisihua varirerata airivanto ntaqu vaisihua qosi mwoqaaqaa

varura. Airivanto 200,000,000 vanto variavo tuvana riaavarama.

¹⁷Nte ruvaata taqamwaqi viqana vaisi mwihuavata mwihua qosivata taqaavarama. Mwi vaisihua mwetokyaqaa ntumwaquto inraikyava qia auru votima kyero nraanreqahuva vahuvoro vakora vahuvoro qaamiantaqatova vahura. Mwitaama vahuvoro mwihua qosi qiatu vahirero raioni vaii qiatu voti huva vahuvoro qosi mwihua nyoqitairo qia vantovata qia munravantovata oriqaatairo qia itovavata mwihua nyoqitairo nritareqaro vi varura.

¹⁸⁻¹⁹Qia vantovata qia munravantovata ori qia itovavata qosi nroqitairo nritara nritara hiqaro nraakye qora ri varura. Mwihua qosivanto nai nroqitairo nraakye qora ruqiro viqaro mwihua ru kyero nkyiari riqanaqovata nraakye qora ri varura. Qosi riqana mwiva vahirero quaiha qiatu voti huva vahuvoro mwiaqotairo nraakye qora kuti varura.

²⁰Hini qati varu nraakye qorahua, mwihua hia nkyiari qora inraikya qaqira kyaraitita, nkyiari qora kyaiqa utura mwianra nraahu qamwataqita viqata varura. Mwihua mpo inraikya koriqotai utu teta, mpo inraikya munimaqotai utu teta, mpo ori mpo ori qotai utu teta, kyatariqo utu to inraikyava, ekyaa mwi inraikyava hia taqero riero nrohiro qakyaa hu inraikyava vahuvata nraakye qoravanto mwi inraikyarara tiri mwanriqa utu taunanrave timwa kyeta, mwi inraikyara qamwata mwateqata vaananravata qamwataqita vura.

²¹Nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari vaisi ru kyora hia mwianra nronraqama kye riaraitita, nkyiari vaana kyaiqa vare varura hia qaqira kyaraitita, api qaraqita nrohura hia qaqira kyaraitita, mpuara varo kyaiqara hia qaqira kyaraitita, uaqia hi

kyaiqara mwia qati nraahu utuqi vi varura.

Ququrama to mpukura pata mpukuara tura

10 Mwihua mwitaa hi varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpo, kepukyavanto nyaamwusairo tumi varura. Mwia tuavaaqa vahirero tonamwu vahuvaro qiatani haunrikyavanto ututuma tero vahura. Mwia virivanto vahirero huarivanto itaintema kyero ite varuvaro mwia kyuqutanavanto qia auru nraantantamwa kyero ite varura.

² Nyaamwunyaanra mwamwanta-vanto mwitaama vahuvaro nai kyauquqi pata mpuku iri kyero tu varero tuminro nai kyuqu tuanra kyaarera nronraqa vatero nai kyaantaqa kyuqu mwia mwataqaa vatero.

³ Mwiaqaatairo mwiva aakyara ntamwa kyero vairi raioni qua taanaanra tuvaro nyaanruva 7 nani nronraqama kyero qua tura.

⁴ Nyaanruva mwitaa tuvana nte variqana nyaanruva qua tura mpukuqi qara ntirera hiavaro nyaamwusairo qua mpovanto tiqaro, Nyaanruva 7 nani ti quara mwini uqeta kyaante. Hia mwi quara qara ntumwa taante, tiro.

⁵ Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nai kyuqu hini nramanriqaa vatero hini mwataqaa vatova, mwiva nai kyauqu nyaamwuni tuaahera kyero ⁶ Kotira nrutu ntero tiqaro, Kotiva ekyaa enta qati variqi vi varivave. Mwiva nyaamwuvata ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaravata utu kyero vatero, mwatavata ekyaa mwataqaa vahi inraikyaravata utu kyero, nramanri nronravata ekyaa inraikya nramanri mwiqi vahiravata utu taivave. Nte Kotira nrutu nteqana mwaa quara qutaa qua nraahu tirerave.

Kotiva nai utirera qiani kyaiqara hia vari kyero utuananrove.

⁷ Nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaa variva, mwiva nai ntoma vuata kyairaro Kotiva nai uqeta tai quara taiqa kyaananrove. Mwiva mwi quara nai kyaiqa vaisi poropeti vaisi haaru timwa nyunrave, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvaro nyaamwusairo quavanto, vaakya riaava quava qaiqaa nianra tiqaro, Nyaamwunyaava siviro nai kyuqu mpo nramanri nronraqa ntamwa tero mpo mwataqaa ntamwa taira kyauquqitaira pata mpuku ququrama taira iri kyaira varaante, tuvana ⁹ nte nyaamwunyaanra mwia uro mpuku mwianra mpiante qiavaro mwiva nianra tiqaro, Mwaa mpukura vara kyera nraante. Mwi mpukuva i vikyokyaqi viqaro qoraqamama uka quananrove. E mwi mpukura nroqi nrainranro kyaavavanto viti hintema kyeroma viti hiananrove, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvana nte mwia kyauquqi-taina mpuku mwia vara kyena nraavarave. Nte nroqi nreqana taqaavaro mwi mpukuva kyaqa votima kyero viti huvana nte nrapitama kye taqaavaro ni pikyokyaqitairo mpoqama kyero uka vurave.

¹¹ Nte mwi mpukura nramwa taiqa kyaavaro ni timwa mpiro tiqaro, E qaiqaavata Kotira mwakyaakya qiante. E ekyaa mwatanaave, eqara vaisi upi vaisi mpo mwatanaa mpo mwatanaave, mpo qua mpo qua ti vari nraakye qorahuave, mwatani vunyaa vaisi variahuave, ekyaa mwihua mwihua Kotira qua qovarama kye timwa nyiante, tiro.

Kotira qua timwa nyiqi vi varu vaisitanahuara tura

11 Mwiva mwitaa timwa kyero kyairiqa mpoqia ni mpiro tiqaro, Sivira kyairiqaqotaira uro Kotira

nraamwu mwatama kyera, quara vahi aasau ru kyeqata qia quara mwate varia taintara, mwiavata mwatama kyera, nraake qora Kotira nraamwuqi variqata mwia nrutu tuaahere variahua, mwihuavata kyaara ntumwa kyaante.

²Kotira nraamwu mwateqarama hiamu nraamwu vara ututu vahiri mwatukyara mwataante. Mwi mwatukyara qati kyairata nraakiara mpo mwatanaa qumina mwatanaa, hia Kotira qua rie mwatanaahua mwi mwatukyara ntevarave. Mwiha taarampo ihi 6 tora variqi viqata Kotira mwatukya kyuqera ntamwaqi vi varivaro ³Kotiva nai qua timwa nyi vari vaisitanahua sitairata mwitanahua ua tuavaaqa ututeta Kotira mwakyaakya mwi entara 1,260 enta variqi viqata timwaqi vivarave.

⁴Kotira qua timwa nyiqi vi vari vaisitanahua oripi kyatari votima kyeta varivarave. Mwatani omwa taaratana Kotira vuqaa qupi kyero vataira, vaisi mwitanahua omwa mwitana votima kyetama varivarave. ⁵Nraakiara mwi entaraqaa mwitanahua varivaro mpovanto mwitana uaqiama nyatarera uti varirera, mwitanahua nyoqitairo qiavanto qovara hiro mwihua itamwa tatoqa kyaananrove. Mwitanahua mwitaama kyeqatama nkyiari nramwutaahua rivarave. Taha tahuave mwitanahua qoraqama nyatarera utivera, mwitanahua mwitaama kyeqata mwihua taiqaqita vivarave.

⁶Mwitanahua mwi entaraqaa Kotira qua timwa nyiqi vi varivaro mpo kepukya mwitanahua nyinrata mwitanahua qioma nyaamwu tita taivaro hia vati ntuananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya nyinrata mwitanahua qioma nrumwu nramanri mpohira tuqasaa kyaivaro nraanre nramanri utuquananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya

nyinrata mwitanahua qiove tivera, nkyiari kyakya hianinraqaa mwatani varihua ntuqutivata mpo qara mpo qarama kyero nriqa quani inraikyara varevarave.

⁷Mwitanahua Kotira qua timwa nyiqi vivaro mwiaqaatairo mupi veva veva mwutukya viraqitairo qaakyau vairi voti hiariva mwiqitairo qovarama viro uro mwi vaisitanavata ntaquiro viro mwitanahua ru kyaananrove.

⁸Qaakyau vairi voti hiva mwitanahua ru kyairaro mwitana mwamwantavanto mwatukya nronra mwiqi aanraqaama vahiananrove. Mwi mwatukyaraqi haaru mwitanahua vunyaa vaisi kyatariqaa ru kyorave. Mwi mwatukyara mpo nrutu mwiqata Sotomive, Isipive, tivarave.

⁹Mwiva mwitana ru kyairaro mwitana mwamwantavanto aanraqaa qati vahirata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave upivantove, mpo qua mpo qua tihua mwitanahua mwamwanta nrumu taqeta tiqata, Mwitanahua mwamwanta qati kyaivaro vahiarive. Hiamu mwitana mwamwanta quntaate, tivaro mwihua mwamwantavanto taarampo iheravata mpo ihera hinivata qati aanraqaa vahiananrove.

¹⁰Mwi entara mwitanahua mwamwanta aanraqaa qati vahirata mwatani varihua mwitaama tivara, Mwiva mwia ru kyaihata mwianra tirevata qamwateqatama varuro. Mwitanahua qati variqata tiri nronra muaanra timwiavata uaqiama kye variqi vi varunanrave, tivarave. Mwatani varihua mwitaa timwa kyeta qamwateqatama ihi timwaqi viqata kyarave, mpo inraikyave, nai mwi nai mwimaqi vivarave, tiro.

¹¹(Nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama kyero nraakiara qovara hianinranra ni timwa mpuvana

nte Ioniva ruvaata votima kyena variqana taqaavaro) mwi vaisitana mwamwanta taarampo entavata mpo ihera hini entavata aanraqaa qati vahuvoro mwiaqaatairo Kotiraqaatairo nraaihovanto mwi vaisitanahuaqi vuvata mwitanahua sivita varuvata nraakye qoravanto mwitanahua taqovaro nyaatu qatovata aatu hiqata varura.

¹²Mwihua aatu hi variqata mwihua riovaro nyaamwusairo quavanto paa tiro mwitanahua tiqaro, Mwaini nriate, tuvata mwitanahua tonamwuqi nyaamwuni vi varuvata mwitana nramwutaahua mwihua taqe varuvata nyaamwuni vura.

¹³Mwitanahua nyaamwuni vuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero tura. Mwatura nronraqama kyero tiqaro mwi mwatukyara kyauqurutanaqa tukyama kyero 9 qati kyero kuaa mwia taiqa tuto kyero. Mwi mwatukyara taiqa tuto kyero nraakye qora airinti 7,000 nraakye qora ru taiqa kyora. Nraakye qora airinti ru taiqa kyovata qati varu nraakye qorahua mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi varita tiqata, Qikye, Kotiva nyaamwuni varira okyaravanto kepukya okyarave, tura. (Mwitaa tuvana nte ruvaata taqeqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Ekyaa mwi inraikyava nraakiara qutaa qovara hiananrove.)

¹⁴Nraakiara mwatani varihua anoma kyeta uaqiama vita vari entara taara entara qara ntumwa taurave. Rie vari-vaqena nronra enta nampa 3 entara timwa nyianri.

Nyaamwunyaava nampa 7 vanto ntoma vuata kyorara tura

¹⁵Nte ruvaata taqaavaro nyaamwunyaava 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaa varuva ntoma

vuata kyovaro nyaamwusairo quavanto nronraqama kyero tiqaro, Mwaa entaraqaatairo Saataaniva tumitarairaro tiri nronravantovata mwiva titai vaisivavata nritareta mwaa mwataraqaa ntaqikyiqita vivarave, tiro.

¹⁶Quavanto mwitaa tuvata nronra vaisi 24 vaisinramwu Kotira vuqaa nkyiari taintaqaa nkyiari taintaqaa mwatakyaa vita varuhua, mwihua mwi quara rieta mwiaqaatai mwihua mwatasata tumu ntita nkyiari siri mwatani vateta Kotira qamwata mwate varita tiqata,

¹⁷Nronravanto, e kepukyavanto variqara ekyaa inraikya nraatara kyera variaravave.

E qati variqira vi variaravave. Haaruvata e qati variqira vi varuravave. E kepukyaqa hiqara nraakye qoraqaa ntaqikyirera

uti variarata tire iara qamwateqa varuro.

¹⁸Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua raraqa tovata

variqi vu entava taiqama viho.

Mwaa entara i raraqa tairara variqira vira entavama nri ntaiho.

Mwaa entara e qutu vihua ko tira entavama nri ntaiho.

I kyaiqa vaisi poropeti vaisivata, ekyaa i nraakye qoravata, nronra vaisive pata vaisive,

iara nronraqama kyeta

rie vari nraakye qorahua varivara

mwaa entara e mwihua qamwata nyateqara

e mwihua nkyiari kyoqaa nyina entava nrintaiho.

Mwaa mwataru uaqiama kyaahua vari-
vara e mwihua

nkyiarivata uaqiama kyera entavama nri ntaiho, tura.

¹⁹Mwihua mwitaa tuvaro Kotira nraamwu nyaamwuni vahu nraamwunra qesavanto qatua viro

vahuvana nte taqaavaro Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi variate timwa to quara vokuheqi nraamwu mwiqi vahura. Mwiqi vahuvaro mwiaqaatairo aaquakyaavanto mpo uti varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwatura ti varuvaro kaapura vati nti varurave.

**Nraakyeravata, evari voti
hura nronra qumina inraikya
qaakyau inraikyaravata, tura**

12 Mwitaamaqiro vi varuvana nte Ioniva variqana taqaavaro nyaamwuni nai nraahumwa mpo qara hu inraikyava qovarama viro vahura. Nraakye mpovanto mwini varuvaro mwia tuavaaqavanto vahirero huari vu nraahu vahuvaro mwia kyuqu mwemwani toravanto vahuvaro mwiva qiataqaa qovora 12 nramwu tovaqa qutaantema kyero qutero varura.

²Mwi nraakyeve nraaqiara tuaqa huva nraaqiara mwatarera hiro atura ntiqaro kye kye timwaqiro vura.

³Mwi nraakyeve nyaamwuni varuvaro nai nraahumwa mpo qara huva mpo inraikyavantovata nyaamwuni varura. Mwini qaakyau inraikya evari voti huva qaqira qutaava mwia qiata 7 nramwu vahuvaro kyaava 10 nramwu vahuvaro ekyaa nai qiata kuaiqia kuaiqiaqaa nronra vaisi tovaqa qutero varura.

⁴Mwi inraikyava nyaamwuni variqaro nai riqanaqotairo qovora aahoqura kuaasataa vahura ntupi kyero mwatani kyero qovora aahoqura taarasataa vahura qati kyora. Qaakyau inraikya, evari voti huva nronra qaqiraqutaava, mwiva uro nraakye vuni sivi variqaro mwiva nraaqiara mwata kyairaqe nraankye timwa kyero varura.

⁵Varuvaro nraakye mwiva qoraisi nraaqiara mwata tovaro nraaqiara mwiva nronra tuemwa viro qaini kyaamwu tutero variqi viqaro ekyaa

mwatanaaqaa ntaqikyiariva varuvaro qaakyau inraikya mwiva nraaqiara mwia ru kyero nranrenra huvata nraaqiara mwia ntavihi kyeta uro Kotiva nai taintaqaa varunani kyora.

⁶Mwia nraaqiara ntavihi kyeta varaqita uro kyovaro mwi nraakyeve hiantero qumina mwatani Kotiva mwi nraakyerara rieqaro terama kyero vatonani vuva uro mwini variqaro 1,260 enta variqi vuvata mwiaqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqi vuvaro varura.

⁷Mwi nraakyeve mwini varuvaro nyaamwuni ntaquva nronraqama kyero qovara hura. Qovarama vuvaro nyaamwunyaava nronravanto, Maikerivavata nyaamwunyaahua mponramwuvantovatama kyeta qaakyau inraikya evari voti hura mwiavatama kye mwia kyuquqaa vitinto vaanahua mponramwuvatama kye ntaqura.

⁸Ntaquvaro Maikerivavata nyaamwunyaahua mwia kyuquqaa vitintohua kepukyaqama kye ntaquqi vita qaakyau inraikya evari voti hura mwiavata, mwia kyuquqaa vitintohua mwihuavata, nraatara kyora. Mwihua nraatara kyero qaakyau inraikya mwianra tiqaro, E hiam qio mwaini nyaamwuni varinanrave, Nyaamwunyaahua i kyuquqaa vitintaahua, mwihuavata hiam qio mwaini varivarave, tiro.

⁹Timwa kyero qaakyau inraikya evari voti hura mwia nyaamwusairo mwata mwaini mwaamwi tuto kyorave. Qaakyau inraikya evari voti huva mwiva haaruaa qarura mwia nrtu Nramwutaavave Saataanivama variro. Saataaniva ekyaa mwata mwaqaq varihua unra qua timwa nyi varivama variro. Mwiavata, nyaamwunyaahua mponramwuvanto mwia kyuquqaa

vitintohuavata, nyaamwusairo mwatani
vara mwaamwi tuto kyorave.

¹⁰ Tuto kyovana nte variqana riaavaro
nyaamwusairo quavanto mwitaama tiro:
Mate Kotiva nraakye qora huvantu ny-
ataani entava
nri ntaiho.

Kotiva kepukyaqama kyero nraakye
qoraqaa

ntaikyiqiro virerove.

Kotiva titai vaisiva, mwivavata mate
nronraqama viho.

Mwitanahua Saataaninra nyaamwusaita
vara mwaamwi tuto kyaarave.

Saataaniva mpo enta mpo enta Kotira
vuqaa variqaro

tiri qata vakyaahuaqaa qua vatarera uti
varira

mwitanahua mwia vara mwaamwi tuto
kyaarave.

¹¹ Tiri qata vakyaahua Saataaninravata
ntaquqi viqata

sipisipi nraati mwia nraanreho

Saataaninra nraatara kyaarave.

Mwihua Kotira qua timwaqi viqata

Saataaninra nraatara kyaarave.

Mwihua Karaisirara rieqata hia nkyiari
mwataqaa kyuqema

varirara nronraqama kye riemwaqi
viraitita,

hia aatu hiraitita, qioma qutu quan-
rave timwa kyeta,

mwihua Saataaninra nraatara kyaarave.

¹² Mwihua mwitaamaqi viqata

Saataaninra nraatara kyaarara tita,

nyaamwuvantovata, nyaamwuni
variahuavata,

nkye mwihuara qamwateqata variate.

Nte mwataravata nramanri nronranra-
vata po tuqo.

Saataaniva mwini variqaro mwiva
ntapihi kyaiharo

mwiva taiqaari entava qaumaqa iharora
tiro,

nai mwia mpoqama kyero raraqa te var-
iharo variho, tiro.

¹³ Nyaamwusairo quavanto mwitaa
tuvana nte taqaavaro qaakyau inraikya
evari mwia vu nraato ntapihi vuvaro
mwiva tiqaro, Qikye ni vara mwaamwi
kyaavanama mwatani varuqo, timwa
kyero mwiva siviro nraaqiara mwatato
nraakyaera, mwia vataqiro rirero uti
varura.

¹⁴ Evari nronra uaqia huva mwia
vataqiro rirera uti varuvata nraakye
mwia kyaahaqa hiqata mwianra rieqata
mwata terama tonani hia vaisivata
varunani quminasata hitero uro
taarampo ihivata hini ihivata variraro
evarivantove qaruravantove mwia
hia ruarive tita, memonra nraaokya
taaratana mwunra.

¹⁵ Mwuvaro nraakyeavanto hianta vi
varuvaro qaruravanto nai nroqitairo
nramanri vihi kyovaro mwi nramanriva
humwunra votima kyero nteqaro mwi
nraakyaera vataqiro viqaro mwia raaqu
kyarera huvaro ¹⁶ mwataavanto nraakye
mwia kyaahaqa hiqaro nai nro qaqama
kyero nramanri mwia nramwa taiqa
kyero.

¹⁷ Nramanri nramwa taiqa kyovaro
evarivanto nraakye mwianra raraqa
tovaro mwiva mwia nraaqiara hini
uhuvata ntaquariva viro. Mwiva uro
Kotira qua riohuavata, Karaisiva timwa
nyu quara riohuavata, ntaqirero vura.

¹⁸ Ntaqirero vuva uro evari voti hiro
qarura voti huva kyaarera nronra
tokyani siviro varura.

**Qaakyau vairi voti huva kyaarera
nronraqitairo qovarama vurara tura**

13 Nte variqana ruvaata taqe
variavaro kyaarera nronraqitairo
qaakyau inraikyavanto qovarama
viro. Mwi inraikyava vahirero kyaava
10 nramwu mwia mwamwantaqaa
vahuvaro mwia qiata 7 nramwu
vahuvaro mwia kyaava mpoqaa
mpoqaa nronra vaisi tovaqa vahuvaro

mwia qiata mpoqaa mpoqaa Kotirara uaqia hi quara tu nrtuva vahura.

²Nte taqaavaro mwi inraikyava qaakyau vairi, *repaati* vairi voti huva vahuvaro mwia kyuquvanto aasau *mpea* kyuqu voti huva vahuvaro mwia nrovanto vairi *raioni* nro votima kyero vahura. Mwi inraikyava qaakyau vairi votima kyero varuvaro evari nronra mwiva nai mwia votima kye variarive tiro, mwia vara nronraqama kyero nai kepukya okyara mwia mwinro nai ntaqikyu kyaiqara mwia mwunra.

³Qaakyau inraikya evari mwiva nai kepukya qaakyau vairi mwia mwuvana nte taqaavaro mwi inraikyara qiata mpo teqa kyovaro qauma qutu quariva vahuvarovata qaiqaa tavanta viro qio vahura. Mwia qiata mpovanto qutu quataara vahuvaro tavanta vuvaro qati variqiro vi varuvata tita, mwatani varuhua nrihanrama vita mwi inraikyarara kepukyavantove timwa kyeta, mwia vataqi vi varura.

⁴Evare qora inraikya mwiva nai kepukya qaakyau vairi voti hura mwia mwunranra tita, mwatani varu nraakye qorahua qaakyau vairi mwia nrtu tuaahera kyeta tiqata, Qaakyau vairivanto nraataraarivama variho. Hia mpovanto mwia nraatara kyaananrove, tura.

⁵Mwi entara Kotiva qaakyau vairi mwia qati kyovaro mwiva nronraqama viro variqaro 42 tora variqiro viqaro Kotirara mwaaqu uaqia hi quara timwaqiro vi varura.

⁶Mwiva nai nro qaqaama kyero Kotirara uaqia hi quara tiro, mwia mwatukyaravata uaqia hi quara tiro, ekyaa nyaamwuni varuhuaravata uaqia hu quara timwaqiro vi varura.

⁷Mwita timwaqiro vi varuvaro Kotiva mwia qati kyovaro mwiva Kotira nraakye qoravata ntaquqi viro mwihua nraatara kyora. Mwiva mwihua

nraatara kyero qaakyau vairi voti huva, mwiva nronraqama viro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave, upive, ekyaa mwatanaa mpo qua mpo qua ti varuhuave, mwiva ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi varura.

⁸Nte ruvaatakya mwi inraikyava nraakiara qovara hianinra taqaavarave. Nraakiara ekyaa mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto qaakyau vairi mwianra qamwataqi viqata mwia nrtu tuaaherevarave. Haaru mwata mwaa hia ututo entara Kotiva nraakye qora nrtu mpukuqi qara ntumwa tohua, mwihua nraahuma vairi nrtu mwia hia tuaaherevara. Mpuku mwia qati variqi vihua nyutu vatai mpukuva vaiharo haaru sipisipi nraati ru kyova, mwivama mwi mpukuraqaa ntaqiky variro.

⁹Nkyi su nyaato vahirera, nkye mwaa quara okyarara vu nraato tita ntapihata.

¹⁰Mwia ntavaaqavu kye rupate vaisiva varirata mwihua mwia ntavaaqavu kye rupa kyevarave.

Paipaqotaita mwia rukye vaisiva varirata mwihua mwia paipaqotaita ru kyevarave.

Mwihua mwitaamaqi vivata nkye Kotira nraakye qoravanto Kotirara riemwaqita vira kepukyaqama kyeta tutaata.

Qaakyau vairi voti huva mpovanto mwataqitairo qovarama vurara tura

¹¹Nte variqana ruvaata taqaavaro qaakyau vairi voti huva mpovanto mwataqitairo qovarama vura. Vairi mwia kyaava taaratana sipisipi nraati kyaavatana voti huva mwia mwamwantaqaa vahuvaro evare qora inraikya mwia qua votima kyero tura.

¹²Mwia quavanto mwitaama vahuvaro qaakyau vairi mwiva nronraqama viro vuni varura qaakyau

vairi mwia kyaiqa nraahu vararero variqaro mwia kepukya kyaiqa okyara vareqaro ekyaa mwatani varuhuaqaa ntaqikyiqiro viqaro vuni varu vairira mwia qiata teqa kyovaro tavanta vuvaro qati varura, mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Nkye mwia nrutu nraahu tuaaheraqita quate, tiro.

¹³Mwita timwa kyero nraakiara qovara huva qaakyau vairi mwiva variqi viqaro nronra kyaiqa nraahu vare variqaro nraake qora suqaa variqaro mwiva tuvaro nyaamwusairo qiaavanto mwatani tumuvata nraake qora taqora.

¹⁴Mwiva vuni varu vairira kyaa-haqa hiqaro nronra kyaiqa varaqiro viqaro nraake qora unra utu kyovatarata, nraake qora mwatani varuhua mwianra qamwataqi viqata vuni varu vairira, mwia qiata teqa kyovaro tavanta vura, mwia nrutuvanto viriniqa hiarive tita, mwanraquhave mwanrahave utu mwatora.

¹⁵Nraake qoravanto vuni varu vairira mwia mwanraqura utu tovaro nraakiara qovarama vuva qaakyau vairi mwia Kotiva qati kyovaro mwiva nai nraaiho vuata kyovaro mwanrahavanto qakyaa hiro qua tiqaro varuvata nraake qora mpo uhua mwia nrutu hia tuaaherohua varuvaro mwanraqura ututo inraikyava mwiva mwihua qio ru kyaariva varura.

¹⁶Mwanraquravanto mwitaama vahuvato nraakiara qaakyau vairi qovarama viro varuva variqaro ekyaa nraake qora nronra vaisive, pata vaisive, airi inraikyara vatohuave, hia airi inraikyara vatohuave, karavu vaisive, qati varu vaisihuave, mwiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa nampaara nkyeta kyauqu tuananranivata, nkyeta tiriqaa-vata, vataate, tuvata nkyiari kyauqu tuananranivata tiriqaaavata nampaa vatora.

¹⁷Qaakyau vairi mwia nampaave, mwia nrutuve, hia varo vaisira mwianra

qaoqama tovaro mwi vaisiva hia qio ky-oqaama kyero mpo inraikyara varero hia nai vato inraikyara nyiqanro munima varorave.

¹⁸Tiri tivu tinraato kyuqema kye vahirera, tire qioma qaakyau vairi mwia nampaa okyara ntapihiananrave. Mwi nampaara okyara vahirero vaisi nrutuma vahiho.

Nampaa mwia vahirero 666.

Taaqi Saioniqaa ntuvaantuama vita varura taqorara tura

14 Nte variqana ruvaata taqaavaro sipisipi nraati mwiva taaqi Saioniqaa siviro varuvata mwia kyapata 144,000 nraake qora varuvaro mwihua tiriqaa sipisipi nraati nrutuvata mwia qora nrutuvata qara ntumwa tovata varura.

²Mwihua mwini varuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto nramanri nruqua taarave, nyaanruva nruqua tintema kyerove, ti varura. Nte riaavaro vaisi airivanto kitaa ntuavaro nruqua tintema kyero qua ti varuvata ³nraake qora 144,000 airivanto sivita variqata Kotira tainta nronra vuqaa variqata, mwihua qati variqi vi varu inraikyara taaratana taaratana suqaa variqata, mwihua 24 vaisi nronranramwu suqaavata variqata, qaraakya ihi timwaqita vi varura. Sipisipi nraati mwiva mwihua mwatasairo huvantu nyatorara tita, 144,000 nraake qora mwihua nraahu mwi ihira timwaqi vi varura. Mwihua nraahu mwi ihira riovata mpohua hia mwi ihira riora.

⁴Vaisivanto hia nraakevata nrohintema kyero mwi nraake qorahua Kotirara nraahu riemwaqi viqata sipisipi nraati mwiva taini tainive virera hunani mwi nraake qorahua mwia nraahu vataqita vi varura. Mwatani varu nraake qorahuaqitairo

mwihua nraante huvantu kyero sitaqiro uro Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua nyunra.

⁵Uro nyuvata mwi nraakye qorahua hia unra qua timwaqi vuvaro hia mpo quavata mwihuaqaa vahuvata kyuqe kyaiqa nraahu vare varuhua varura.

**Nyaamwunyaahua
taaramponramwu taqorara tura**

⁶Nte Ioniva qati nraahu ruvaata tafe variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpovanto nyaamwu virisata hitero vi varuvaro Kotiva mwia titero uro mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave, upive, ekyaa mpo qua mpo qua ti variahuave, mwihua kyuqe mwakyaakya ekyaa enta qati variqi vi quara timwa nyiante timwa kyero mwia titovaro mwiva nyaamwu virisata nrohiqaro ⁷paa tiro aakyara ntero tiqaro, Kotiva nraakye qora ko qiari entava nri ntaihatara tita, nkye Kotirara aatu hiqata mwia nrutu tuaaheraate. Mwiva nyaamwuvata, mwatavata, nramanri nronravata, rumwu nramanrivata, utu tairave. Mwia nraahu qamwata mwateqata tiri mwanriqavanto variho, qiate, tiro.

⁸Mwita tuvaro mwia nraakiara nyaamwunyaava mpovanto mwia nraakiara viqaro mwitaama tiro, Papironi mwatukyavanto taiqama viho. Mwi mwatukyava uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi viqaro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ni uaini nraate tuvata mwihua nreqata mwihuavata api qaraqita vi varurave, tiro.

⁹Mwita tuvaro mwitanahua nyaakiara nyaamwunyaava mpovanto mwitanahua sataqiro viro paa tiro aakyara ntero tiqaro, Vaisi mpovanto qaakyau vairi qamwata mwateqaro ni mwanriqave timwa kyero, mwia nampaa nai tiriqaave, nai kyauqu

tuananranive, vatairera, ¹⁰Kotiva mwi vaisirara mpoqama kyero raraqa tairaro mwianra ni uaini nreqanro ni raraqa taani okyarara taqaananrovema qiananro. Kotiva hia qihaakyama kyero mwi vaisira ru mwataananrove. Kotira mpoqama kyero raraqa tairaro uaqiama kyero mwi vaisira ntuqutu mwataananrove. Kotiva mwi vaisira ntuqutu kyairaro mwiva nyaamwunyaahua kyuqehua suqaavata sipisipi nraati mwia vuqaavata variqaro nronraqama kyero qia itaaninraqi nriqintuna uka quani qiava itaaninraqi variqiro viqaro nronraqama kyero atura ntiqaro variananrove.

¹¹Mwiqi variqiro viraro mwi qiava hia qiparaitiro, qati nraahu ekyaa enta itamwaqiro quananrove. Mwiqi varihua ekyaa enta itamwaqiro quananrove. Nraakye qora qaakyau vairivata mwia mwanraquhavata qamwata mwateqata tiri mwanriqave tiqata mwia nampaa-vata varehua, mwihua entaqi ihera nronraqama kye qia itaaninraqi hia tekyavata ihua ekyaa enta atura ntiqata variqi vivarave, tura.

¹²Mwi quara rieqanama nte Ioniva nkyiara tiqana, Nkye Kotira nraakye qora variqata kepukyaqama kyeqa Kotira qua riemwaqita quatemala, tuqo. Nkye Iesusirara nraahu nraato tuqi quaterama, tuqo.

¹³Qio nyaamwunyaava mwita tuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama tiro, Mwaa quara qara ntumwa taante. Mate mwaa entaraqaatai nraakye qoravanto Kotira kyaiqa varaqi vita qutu vihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove, tiro.

Nyaamwunyaava mwita tuvaro Kotira mwanraquravanto tiqaro, Qutaama qiaro. Mwi nraakye qorahua muaanra varaqi vira qaqira kyeta uro tekya hivarave. Mwihua vare

kyaiqava kyuqe kyaiqa vahianinranra tita, mwi kyaiqaravata vare vihua uro nyaamwuni tekyahivarave, tiro.

Mwataqaatairo kyara vanturara tura

¹⁴Mwita tuvana nte variqana taqaavaro tonamwu turomunra vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwia viri vahirero nte mwatani mwataitai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri voti huva vahuvaro qiataqaa kori tovaqa qutero kyauquqi paipa mpoqama kyero vaihora tutero varura.

¹⁵Varuvaro mwiaqaatairo Kotira nraamwuqitairo nyaamwunyaava mpovanto veva ntero iro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisirara aakyara ntero tiqaro, E kyara vantira entava nri ntaiho. Ena paipaqotaira kyara vantu varera nriante. Mwatani kyaravanto naitarama viho, tiro.

¹⁶Mwita tuvaro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisiva nai paipa tuto kyero mwatani vahu kyarara teqa kyero vantura.

¹⁷Mwiva mwita huvana nte variqana taqaavaro Kotira nraamwuqitairo nyaamwunyaava mpovanto veva ntero mwivavata nai kyauquqi paipa mpoqama kyero vaihora tutero varura.

¹⁸Mwiva veva ntero varuvaro nyaamwunyaava mpovantovata qiaqaa ntaqikyir varuva, mwiva Kotira qamwata mwateqaro qia quara to taintaraqaatairo nri ntero nyaamwunyaava paipa vaihora tutorara aakyara ntero tiqaro, Ena paipaqotaira mwatani ito uaini tintera mwia tamwa ekyaa teqa vare nriante. Mwi tamwava keko timwa viho, tiro.

¹⁹Mwita tuvaro nyaamwunyaava mpovanto mwatani nai paipaqotairo uaini tamwa teqa kyero varero Kotiva uaini tati kyeqaro vataani tanunraqi tuto kyero. Tuto kyovaro mwi tanuva

vahirero Kotira mpoqama kyero raraqa to tanuva vahuvaro ²⁰mwiqi tuto kyovaro uaini tamwa mwia tati varuvaro mwi tanuva nronra mwatukya mwaaqani vahuvaro mwiqitairo tatito nramanriva nraanrevanto viqaro humwunra nramanri votima kyero nai nyianra 300 kiromitaa uto taiqora. Vaisi mwamwanta ekyaa nrapitama kyero qiata nraahu qoqaa vahi nramanrinra votima kyero nraanre mwiva nteqaro humwunra nramanri votima kyero nai nyianrani uto taiqora.

Nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora uaqiama nyate inraikyara tute varurara tura

15 Nte Ioniva variqana ruvaata taqeqana nyaamwuni taqaavaro nronra inraikya nraahumwa inraikyavanto qovarama viro vahura. Mwini nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora qoraqama nyatarera hu inraikyara 7 nramwu qora inraikya tute varura. Mwi inraikyara nraakye qora ekyaa nyivaro Kotiva nraakye qorara raraqa taariva taiqa quananno.

²Mwihua mwia tute varuvana nte taqaavaro kyaarera nronravanto karaasi voti huva mwiqi mpoqi mpoqi qia ite varuva vahura. Mwitaama vahuvana nte taqaavata nraakye qora airivanto qaakyau vairi nraatara kyohua varura. Mwihua qaakyau vairivata mwia mwanraqura mwi inraikyara nampaa qara ntumwa tora nraatara kyeta uro kyaarera karaasi voti hura tokyani sivita variqata nkyiari kyauquqi kitaavi voti hura Kotiva nyu kitaara tuteta varura.

³Mwihua mwini variqata Mosesira Kotira kyaiqa vaisi ihivata, sipisipi nraati ihivata, timwaqi viqata mwitaama tita:

Nronrao, Kotio, i kepukyavanto nraatara kyero vaiho.

I kyaiqavanto nronra kyaiqa vaihatara tita, tire
mwia taqeqata kyauqu ntukikin-
raaqateqa varuro.

E ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua vunyaava
variaravave.

I kyaiqa okyaravanto avuqavu okyara
qutaa okyara nraahuma vaiho.

⁴Nronrao, tavave i nraatu hia aatu
hiananrove?

Ekyaa i nraatu aatu hiqata
varivarave.

Tavave hia i nrutu tuaaheraanrove?

Ekyaa i nrutu tuaaherevarave.

Iqi nraahuma hia qora okyaravanto
vaiharo

kyuqe okyaravanto nraahuma vaiho.

E avuqavuma kyera varaara kyaiqava
qoqaa vaihara variananranra tita,

ekyaa mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua

i kyaiqa taqeta uro i vuqaa variqata,

i qamwata mwateqata i nrutu tuaahere-
varave, tura.

⁵Mwihua mwitaa timwa kyeta ihi
timwa taiqa kyovana nte taqaavaro
nyaamwuni Kotira nraamwu qesavanto
qatua viro vahuvaro Kotiva nainive tu
mwatukyava qoqaa vahura.

⁶Mwitaama vahuvata nyaamwun-
yaahua 7 nramwuvanto nraakye qora
uaqياما nyatarera hu inraikyara 7
nramwu qora inraikya tutohua, mwihua
Kotira nraamwuqitai veva ntora.
Mwinramwuhua veva nteta kyuqe
tuavaaqa takyuqi tuavaaqara utu teta
mwetokyaqaa kori naaqunta voti hura
rupa teta varura.

⁷Varuvaro qati variqi vu inraikyara
taaratana taaratanaqitairo mpovanto
tanu 7 nramwu nyaamwunyaahua
7 nramwu nyunra. Mwi tanunra 7
nramwu kori tanu vahuvaro mwiqima
Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira
mwia raraqa tova piqaro vahura.

⁸Mwi tanunra nyaamwunyaahua
nyuvaro Kotira peqa okyaravanto
takyuqi varuvaro mwiaqaatairo qia
munravanto viqaro Kotira nraamwuqi
uro piqa vuvata mwia kyaara mpovanto
hia qio mwia nraamwuqi vera
ntaariva vahura. Nyaamwunyaahua 7
nramwuvanto nraakye qora uaqيامa
nyatarera hu inraikyara hia taiqa
kyovaro qati vahirara tita, mwihua
mwiqi viqeteva hia vahura.

Kotira raraqa tova piqa vu tanunra 7 nramwuanra tura

16 Mwitaama vahuvana nte
variqana ruvaata taqeqana
riaavaro Kotira nraamwuqitairo
quavanto nyaamwunyaahua 7
nramwuanra paa tiro aakyara ntero
tiqaro, Kotira raraqa taiva piqai tanunra
7 nramwu varetu uto mwatani rauru
kyaate, tura.

²Mwitaama tuvaro nyaamwunyaahua
7 nramwuqitairo mpovanto nai tanu
varero uto mwatani rauru kyora. Rauru
kyovata qaakyau vairi nampaa varetu
mwi mwanraqurara qamwateta tiri
mwanriqave tuhua, mwihua varuvaro
mwihua mwamwantaqa tauma
rumpuara uaqia huva qovarama viro
mwihua mwamwanta nre varuvata
varura.

³Rumpuaravanto mwihua nre
varuvata varuvaro nyaamwunyaahua
7 nramwuqitairo nampa 2 vantu tumu
nai tanu kyaarera nronraqa rauru
kyovaro ekyaa kyaarera mwiva tuqasaa
viro qutu vu vaisira nraanre votima
vuvaro mwiqi ekyaa qati variqi vi varu
inraikyava vahuva ekyaa qutu taiqa
vura.

⁴Ekyaa qutu taiqa vuvaro nyaamwun-
yaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vantu
nramanri nronraqaavata nramwuqitai
tumu nramanrinraqaavata tumu nai

tanu rauru kyovaro mwi nramanrivavata
vaisi nraanre tuemwa vura.

⁵Mwitaa huvaro nte riaavaro
nyaamwunyaava nramanriqaa ntaqiky
varuva Kotirara tiqaro,
I kuaaraqi nraahuma uaqia hi okyarava
hia vaihara
kyotatavanto variaro.

E qati variqira vi variaravave.

Haaruvata e qati variqira vi varuravave.
E mwataama kyera nraakye qora
ntuqutiqara

avuqavuma kyera mwitaa hiqara
kyuqema hira hiaro.

⁶Mwihua i nraakye qoravata,
i qua qovarama kyaa vaisihuavata,
ru kyaavaro mwihua nraanrevanto
raurirave.

Mwia kyaara e nkyiari ntuqutiqara
nraanre mwihua nyianrata nramwa
kyaara

nte mwianra huviqaravema tuqo, tiro.

⁷Nyaamwunyaava Kotirara mwitaa
tuvana nte riaavaro Kotirani mpo in-
raikya mpo inraikya qia quara mwate
varu taintaraqaatairo quavanto tiqaro,
Nronrao, Kotio, i peqavanto mpoqiavata
vaiho.

E mwitaa hiqara nraakye qora
ntuqutiqara

avuqavuma kyera ntuqutuaro.

Nte mwianra qiovema tuqo, tiro.

⁸Mwitaa tuvaro nyaamwunyaahua 7
nramwuqitairo nampa 4 vanto uro nai
tanu huari vuqaa rauru kyovaro Ko-
tiva huari mwia qati kyovaro huari-
vanto mpoqama kyero iteqaro mwatani
varu nraakye qorahua itamwa tatoqa
kye varura.

⁹Huarivanto nraakye qora
nronraqama kyero ite varuvata mwihua
Kotirara qora qua tita tiqata, Mwivama
nyaamwunyaahua sitaihata mwihua
nkyiari tanu rauri variavaro qora
inraikyavanto qovarama vi variho, tita.
Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari

qora kyaiqa qaqira kyeta Kotira nrutu
tuaaheraataara vahuvata mwihua hia
mwitaa hura.

¹⁰Mwihua hia mwitaa huvaro
nyaamwunyaahua nramwuqitairo
nampa 5 vanto nai tanu uto qaakyau
vairivanto mwatakyaa vi varu
taintaraqaa rauru tovaro qaakyau
vairivanto ntaqikyu mwataraqaa
enta hu inraikyava qovarama viro
entamaqiro vi varura. Entamaqiro vi
varuvata nraakye qoravanto mpoqama
kye nriqa vu inraikyara vareqata
nkyiari mwaaqinri toqe varura.

¹¹Mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari
nriqa vura kyaaravata, nkyiari tauma
rumpuara itora kyaaravata, Kotirara
qora qua tiqata hia nkyiari qora kyaiqa
qaqira kyaraitita, qati nraahu mwi
kyaiqara utuqi vi varura.

¹²Mwihua nkyiari qora kyaiqa qati
nraahu utuqi vi varuvaro nyaamwun-
yaahuaqitairo nampa 6 vanto nai tanu
uto nramanri nronra, Iuperetisi nra-
manri mwiaqa rauru kyovaro mwi nra-
manriva tati viro huari vu nrinanyaahua
nronra vunyaahua aanra vihi nyatora.

¹³Mwitaa huvana nte taqaavaro
qaakyau inraikya evari nronra voti
hura nroqitairovata, qaakyau vairi
nroqitairovata, Kotira qua unra qua
tu vaisira nroqitairovata, vaana
taaramponramwu vihaunta voti uhua
qovarama vita varura.

¹⁴Vaana mwiniamwuhua Saataaninra
vaanavanto nronra kyaiqa vare varuhua
varura. Mwiniamwuhua qovarama vita
uro ekyaa mwatani varuhua vunyaahua
rapateqata nrivaqe ntuvantua hita Koti-
ravata ntaquare tura. (Nte Ioniva ru-
vaata taqeqana nraakiara qovara hian-
inra taqaavara.) Kotiva kepukyavanto
ekyaa inraikya nraatara kyaiva variraro
nraakiara mwiva ko qiani entava gau-
mato vahirata ekyaa mwatani varihua

vunyaa vaisivanto ntuvaantuama vita Kotiravata ntaqirera utivarave.

¹⁵ (Karaisiva nai uro ntantero tumuani entarara mwataama tiro): Riaate, Nte mpuara vaisi nraantantamwa kye tumuaninrave. Vaisivanto hia vaitaraitiro, vu ntapairi kyero nai tuavaaqaqa kyuqema kyero ntaqikyivi variariva, mwi vaisiva qamwateqaro variananrove. Mwi vaisiva mwi entaraqaa nraakye qora suqaa nrohiquaro hia tokya variariva hiam kyaaurira inraikya varaananrove, tura.

¹⁶ Nte ruvaata taqe variavaro vaana taaramponramwuvanto uro tunrenrasata, Hivuru quaqitai mwata mwia nrutu *Amaketoni* mwatave tura, mwini uro mwatani varu vaisihua vunyaahua ntuvaantuama kyovata ntaqirerata uti varura.

¹⁷ Ntaqirerata *Amaketoni* tunrenrasata ntuvaantuama vita varuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaa tokyaaqaa varuva nai tanu virira nyaamwuni rauru kyovaro Kotira nraamwuqi vahu taintaraqaatairo quavanto paa tiro tiqaro, Taiqama viho, ¹⁸ tuvaro mwiaqaatairo aaquakyaa ti varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwaturavanto nronraqama kyero ti varura. Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi mwaturava utuvata nraakye qoravanto taqorave. Mwi entara mwatura tiqaro nai nraahumwa mpo qarama kyero turave.

¹⁹ Mwaturavanto tiqaro mwatukya nronra mwia vara mwata mwatama kyero taarampotanaqaa tuqamu viro vahuvaro ekyaa mwatani nronra mwatukya, mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vahu inraikyava tumantiro ntuvuraavura hiro uaqiama vura.

Mwitaamaqi vuvaro Kotiva hia Papironivata taunru kyaraitiro, mwiva

mpoqama kyero raraqa tovaro mwi mwatukyarara tiqaro, Evata ni uaini ni raraqa tai nramanrinra nraante, timwa kyero mwi mwatukyaravata ntaqu mwatovaro ²⁰ kyaarera nronra utaqaa pata mwata airi vahuavavata raupirima viro hia vahuvaro mwataqaa ora tatari taaqi vahuavavata viviro hia vahura.

²¹ Mwitaamaqi vuvaro nyaamwusairo vati kaapura ori nronra voti huva mwia muaanra 50 kirovanto vaisiqaa ntiqaro vaisi ri varura. Vaisi ri varuvata mwihua Kotirara uaqia hi quara tita tiqata, Kotiva nronraqama kyero tiriqaa qua vatero tiri ntutuqi variho, tita. Timwa kyeta mwia qorama timwa mwatora.

Api qaraqiro nrohi varu nraakyerara tura

17 Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu tanu 7 nramwu tutohuaqitairo mpovanto nte variavanani nrintero nianra tiqaro, Nrinraqe nte api qaraqiro nrohi vari nraakyerara ruani okyarara i nraamwutaankye. Mwi nraakyeva mwatakyaa viro variqaro ntaqikyiri taintava nronra nramanri, mpo nramanri mpo nramanriqaa vahirave.

² Ekyaa mwatani variahua vunyaa vaisivanto mwi nraakyeravata mpuaraqama kye api nrohi variarave. Mwi nraakyeva vaisi kyapata api qaraqiro nrohiqaro nai uaini, api nrohi vari nramanrinra, ekyaa mwatani varia nraakye qorahua nyihata mwihua nramanri mwia nreta ueraqama quavo, tiro.

³ Mwitaa tuvaro Kotira mwanraqura-vanto kepukyaqama kyero nivata varuvaro nyaamwunyaava ni pitaqiro uro quminasata kyovana nte mwini variqana taqaavaro nraakye mpovanto qaakyau vairi mwia mwoqaqa mwatakyaa viro varuvaro vairi mwia nraanre vairi varuvaro mwiaqa mpo nrutu mpo nrutu

mwaakuqa hi nruturu nraahu qara ntumwa tovaru vahura. Qaakyau vairi mwia qiata 7 nramwu vahuvuru kyaava kyauqurutana vahura.

⁴Qaakyau vairi mwiva mwitaama varuvuru nraake mwiva nraane tavunavata titiqa tavunavata nronra munima kyo tavunanra rupatero variqaro nronra munima kyo orira korive, mpo ori mpo orive, mwiaqo nai mwamwanta mwunruqama tero variqaro nai kyauquqi kaapu tuteru varura. Mwi kaapuraqi nai api qaraqiro nrohi varuraqaatairo uaqia hu inraikyava, mpo inraikya mpo inraikyavanto nraahu piqa viro vahura.

⁵Kaapu mwia tuteru nai tiriqa uqetato quara mpo qara ntumwa tovaru vahura.

Mwi nruturu mwataama tiro:

MWAA PAPIRONIVE.

EKYAA API QARAQITA NROHI
VARIHUAVE,

EKYAA QORA INRAIKYA UTI
VARIHUAVE,

MWIHUA VARIVARO MWAA
NRAHESIVA

MWIHUA NYOVAMA VARIHO, tiro.

⁶Mwi quara mwitaama kye qara ntumwa tovaru vahuvana nte taqaavaru mwi nraakyeve airi nraake qora nraane nramwa varovaru mwia vu nraato apiqa huvuru varura. Kotira nraake qora nraanreve, Iesusira qua nraahu riemwaqi vura kyaara ru kyo nraake qorahua nraanreve, ekyaa mwi nraanenra mwi nraakyeve nramwa kyero ueraqama viro varura. Mwi nraakyeve varuvana nte mwia taqena mpoqama kye kyauqu ntukikinraaqate variavaru ⁷nyaamwunyaava nianra tiqaro, Nanraqamave e mwi nraakyeve taqera kyauqu ntukikinraaqate variaro? E rie variraqe nte mwi nraakyeve okyara tuqetatairavata, mwia mwoqqa mwatakyaa viro vairira mwia qiata 7 nramwuvata kyaava 10 nramwuvata

vahi vairira okyaravata, i timwa mwiankye.

⁸Mwi vairira e taqaarava mwiva haaru qati variqiro vi varurave. Mate mwiva hia qati variqiro vi variho. Nraakiara mwiva mupi nronraqitairo uaqiama virero mwataqa mwaanri ntero quanarove. Mwi vairiva qaakyau vairivanto mwataqaa nrohi varirata mwatani varihua mpo ihua mwia taqeta nkyiari kyauqu kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

Haaru hia mwaa mwatara ututu entara Kotiva hini hia nraake qorahua ni nraake qora variqata ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero, mwihua nyutu mpukuqi qara ntumwa tora. Vairi mwianra kyauqu ntukikinraaqate vari nraake qorahua nyutu hiam mwi mpukuraqi vaiho. Mwihua nyutu mpukuqi hia vahiarihua qaakyau vairi mwia taqeta, nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave. Mwi vairiva haaru varuvave. Mwaa entara mwiva hia variho. Nraakiara mwiva qaiqaa qovarama quaninranra tita, mwi nraake qorahua mwianra nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

⁹Kyue vu nraato vahiariva nraahu mwaa quara okyarara riemwaqiro quanarove. Qaakyau vairi mwia qiata 7 nramwuvanto mwia okyara vahirero taaqi 7 nramwu vahira mwiaqaa mwatakyaa viro variho. Vairi mwia qiata 7 nramwuvanto qaiqaa mwia okyara vahirero nronra vaisi 7 nramwu varivarave.

¹⁰Vaisi 7 nramwuqitairo hini kyauqu ruvanto mwatani variqi vita qutu quavaru kuaiqiavanto qati ntaqikyari variharu mpovanto nronra vaisi vunyaava varivariva qatima variho. Nraakiara mwiva qovarama viro mwiva pata qiquqiarama variananro.

¹¹Qaakyau vairi mwiva haaru qati variqiro vuvave, mate hia qati variqi

viva, mwivama nraakiara vunyaa vaisi mwihua nampa 8 qama kyaananro. Mwiva 7 nramwu vunyaa vaisi mwihua kuaa okyarama variananro. Mwiva qaiqaa qovarama viro uro taiqa virero quananrove.

¹²Kyaava kyauqurutana taqaananra mwia okyara vahirero mwi inraikyava vunyaa vaisi kyauqurutana variarave. Mwaa entara mwi vaisihua hia nronraqama vita kepukya vareta mpo mwataqaa mpo mwataqaa ntaqikyiraitita, qati variarave. Nraakiara mwinramwuhua nronraqama vita qaakyau vairi kyapata ntaqikyiqi viqata huari vu kuaiaqaaqaa nai qiquqiaqa ntaqikyiqi vivarave.

¹³Mwi vaisinramwuhua vunyaa vaisi kyauqurutananvanto variqi viqata kuaa vu nraato nraahu vateta mwihua qaakyau vairi kyaahaqa hirerata nkyiari kepukya mwia nraahu mwivarave.

¹⁴Mwihua sipisipi nraativata ntaquqi vivaro sipisipi nraati mwiva nronravanto variqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiro ekyaa vunyaa vaisiqaa ntaqikyivara tiro, mwiva mwihua kepukya nteqa kyero nraatara kyaananrove. Mwi entara sipisipi nraati mwiva ntaquqi virata mwia kyuquqa nai nyaanrama kyero nai kyaama tai nraakye qorahua, nai mwianra nraahu riemwazi vihua, mwihuama mwia vataqi viqata nraatara kyevarave, tiro.

¹⁵Nyaamwunyaava mwitaa timwa kyero mwiva nianra qaiqaa tiqaro, Api qaraqiro nrohi vari nraakyeva mwatakyaa viro vari nramanrinra mwatahavu nronra nramanri mpo nramanri mpo nramanri vira mwia okyarara tirerave. Ekyaa mwi nramanrinra okyaravanto vahirero ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuama variavo. Upi mwamwanta vaihuave, eqara mwamwanta vaihuave, mpo qua mpo qua qiahua, variarave.

¹⁶Qaakyau vairivata kyaava kyauqurutananvata taqaananra, mwihua variqata api qaraqiro nrohi vari nraakyeva mpoqama kyeta uaqiama mwatevarave. Mwihua mwia nramwutaqa hiqata mwia vehiqama mwateta mwia kyaivaro tokyama variananrove. Mwihua mwia vehiqama mwateta mwia mwamwanta mwati toqa nrupepaama kye nramwa kyeta qiaqotai mwia mwamwanta itamwa tatoqa kyevarave.

¹⁷Kotiva mwihuara ni mutukya vahi-ani kyaiqara varaqi quate qianinranra tita, mwihua kuaa vu nraato nraahu tu kyeta nkyiari kepukya mwia qaakyau vairi mwia nraahu mwivarave. Mwihua mwitaamaqi vivaro Kotira quavanto qutaa mwivauma vahiananrove.

¹⁸Mwi nraakyeva taqaarava mwia okyaravanto vahirero mwiva nronra mwatukyavanto mwatani variahua vunyaahuaqaa ntaqikyivari vivama variro.

Papironi mwatukyavanto taiqa vurara tura

18 Nte mwi inraikyara mwi inraikyara ruvaatakyaa taqena qaiqaa taqaavaro nyaamwunya vaisi mpovanto nyaamwusairo tumu varuvaro mwia nronraqama kyero nronra kepukya mwuvoro mwia mwunruqamato inraikyava mpoqama kyero takyuyiqaro ekyaa mwata maata ntuvahamaqi vi varura.

²Mwiva paa tiro aakyara ntero tiqaro, Mwi mwatukyava taiqa viho. Papironi mwatukya nronra mwatukyavanto uaqiama viho. Mate mwi mwatukyaraqi hia kyuge inraikya vaanavanto nraahu variqi vi variavo. Nyaamwa uaqia hiahua mwi mwatukyaraqi variqi vi variavo. ³Haaru mwi mwatukyava nai uaini uaqia hura mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nyunranra tiro, mate mwiva taiqa viho. Ekyaa mwata

maata vahintema vunyaa vaisi variahua
ekyaa mwihua mwiavata api qaraqita
nrohi varurave. Mwi mwatukyava api
qaraqita nrohu kyaiqara uti varuvatara
tita, munima kyaiqa vare varuhua,
mwihua kyaiqavanto nronraqa huvata
munima vare varurave, tiro.

⁴ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte
variqana riaavaro nyaamwusairo qua-
vanto mwitaama tiro:

Ni nraakye qora tuaavo,
mwi mwatukyara qaqira kyeta
nritaraate.

Nkye mwiavata variqata qora kyaiqa
varevorave.

Nkye mwatukyara mwiqi varivaqena
haunri nte mwia riqana nkyivata
ruankyorave.

⁵ Mwi mwatukyara uaqia hi kyaiqava
nritarero

nyaamwu mwutukyani viro piqa viho.
Kotiva mwia qora kyaiqa mwianra
qati nraahu riemwatero hia taunru
kyaiho.

⁶ Mwi mwatukyava nkyi uaqiama ny-
ataintema kyeta

nkye naivata uaqiama mwataate.
Mwiva nkyi kuaiqia nyinranra riegata
nkye mwia taaraqia mwiate.

Mwiva uaqia hi nramanrinra nkyi nyinra
nkye mwi tukyara nraatara kye
mpoqiavata mwia mwiate.

⁷ Nkye mwiva nai nrutu tuaahera
kyairara riegata

mwiva nanrianra qamwateqaro kyuqe
inraikya

mwunruqa hiani inraikyara vatairara
riegatama,

nkye mwia nrutu vara mwataniqama
kyeta

nriqavira inraikya mpoqiavata mwia
mwiate.

Mwiva nanrianra timwaqiro viro tiqaro,
Nte vunyaa nraakyevantoma varuqo.

Nte hia tetoqa nraakye varuqo.

Hia muaanravanto niqaa vahiraqe
ntataaninrave, tiho.

⁸ Mwi nraakyeva mwitaa tirara tiro,
mwiva variqaro

qioma varuqo tiraro kuaa enta mwiaqaa
nraahu

uaqia hiari inraikyava, mpo inraikya
mpo inraikya mwia ruananrove.

Nriqa vi inraikyarave, mwutukya uaqi-
ahiani inraikyarave,

kyara nraataahiani inraikyavave, ekyaa
mwi inraikyava

mwi inraikyava mwi nraakyeru ru
kyairaro

qiavanto mwia tatoqa kyaananrove.

Nronravanto Kotiva mwiaqaa qua
vataariva

kepukyavanto varirave.

⁹ Ekyaa mwatanaa vunyaa vaisivanto
mwi nraakyeravata api qaraqita
nrohiqata qora kyaiqavata vare
varihua, mwihua variqata taqaivaro
mwi mwatukyava qia iteqaro munra
vi varirata mwihua munra mwia
taqeqatama ntatevarave.

¹⁰ Mwihua nyianrasata variqata mwi
nraakyeru nronraqama kyero nriqa
quaninra taqeta aatu hiqata varivarave.
Mwihua tiqata:

Qikye, uvo, Papironi mwatukyara
mwaavao,

e nronra mwatukyara kepukya
mwatukyavanto

variarava variararo mate pataqiaqa

i taiqa kyaihara raupirima quaro,
tivarave.

¹¹ Mwi mwatukyava uaqiama virata
munima kyaiqa vare varihua varivaro
mpovanto mwihua hi inraikyara kyoqaa
hiva hia varirata mwihua ntatevarave.

¹² Mwihua hi inraikyava vahirero ko-
rive, munima orive, mpo ori mpo
ori kyuqe orive, kyau mwukyaarive,
kyuqe tavuna mpo tavuna mpo tavu-
nave, nraanre tavunave, vakora tavu-
nave, kyuqe mwunta vi vari kyatari-

rave, vahi aasau aanraiqa utute in-raikyarave, kyatari kyuqeraqa utute in-raikyarave, kapaave, qainive, eqarorive, mwi orira mwi oriraqotai utute inraik-yarave,¹³ kyaravata nraivaro qiakyaahi-ani inraikyarave, kyuqe mwunta quarive tiro qia quare vari inraikyarave, mwun-tavi inraikyara mpo inraikya mpo in-raikyave, uainive, oripi kyatari tamwa mwia vahamwenrave, uitivata uiti qau-pavatave, purimakauve, sipisipive, qosi-vata nai mwia raqa kaari votihiravatave, qati inraikyara munima kyontema kyeta munima kyeqata kyoqaa ututo vaisi-huave, ekyaa mwi inraikyara hia mpo-vanto kyoqaa hiariva variananrove.

¹⁴ Munima kyaiqa varehua mwi mwatukyarara mwataama tivara: Qikye, ekyaa e hiarava mpo inraikya mpo inraikyavanto taiqama viho. E mwunruqama taara inraikyava taiqama viho. Ekyaa mwi inraikyara vataarava hiamai qaiqaavata qovara hiananrove, tivarave.

¹⁵ Mwi entara mwi mwatukyaraqi variqata mpo inraikya mpo inraikya nyiqata nronra munima vare vari vaisihua, mwihua nyianrasata variqata mwi mwatukyara taiqa kyaaninra taqeta mpoqama kye aatu hita ntateqata varivarave. Mwi entara mwihua qutu vi vaisirara kyora mwata hianta hivarave.

¹⁶ Mwihua tiqata:
Qikye, po, nronra mwatukyave, kyuqe tuavaaqa
nraanreve, vakora tuavaaqave, utute variqara
e mwunruqama taara inraikyava korive, mpo orive,
kyau mwukyaarive, takyuqi varihara variararo
¹⁷ i pataqiaqa taiqa kyaiharavira raupir-ima quaro,
tivarave.

Sipiqaa ntaqiki varihuavata, ekyaa sipiqi nrohi varihuavata, ekyaa sipiqi

kyaiqa vare varihuavata, mwihua nyianrasata variqata¹⁸ taqaivaro mwi mwatukyava qia iteqaro munra vi varirata qia munra mwia taqeta tiqata, Mwaa mwatukyava nai nronra mwatukya vahirave. Hia mpo mwatukyavanto mwaa mwatukyara nraatara kyaiharo vahivama taiqa viho, tivarave.

¹⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari qiataqa qaupa quvareta ntateqata tiqata:

Tire mwi mwatukyarara po kye turo.

Mwi mwatukyava airi inraikya varaqiro vi varihata

sipi qohua airivanto mwia nrumu mwitaa inraikya

mwiqata nronra munima varaarave.

Mwi mwatukyava mwatukya nronra vai-haro pataqiaqa

mwia ntuqutu raupirima kyaiho, tivarave, tiro.

²⁰ (Nyaamwusairo quavanto nraakiara qovara hiani inraikyarara timwa mpi taiqa kyero mpo qua mwataama tiro):

Mwi mwatukyava taiqa virara rieqata nkye nyaamwuni varihua qamwateqata variate.

Kotira nraakye qoravata, Iesusiva nron-raqama kyai

vaisihuavata, Kotira qua qovarama kye vaisihuavata,

nkye ekyaa qamwateqata variate.

Mwi mwatukyava nkyi uaqiama ny-atairara rieqaro

mwia kyaara Kotiva nai kyoqaa mwinrave, tiro.

²¹ Quavanto nyaamwusairo mwitaa tu-vana nte ruvaata taqaavaro nyaamwunyaava nronravanto ori nronra qumina inraikya

kyavuhu kyero kyaarera nronraqi tuto kyero tiqaro:

Ori mwia tuto kyauqaro vivintema kyero

Kotiva Papironi mwatukya taiqa kyairaro raupirima viraro mpovanto hia qaiqaavata mwia taqaananrove.

²² Papironi mwatukyave, e ihi tiqara e kitaa ntuananrave, ntoma ntuananrave, mpo inraikya mpo inraikya ntuararo nruqua tira hia qaiqaavata iqitai rieverave.

Mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara taqehua hiamaa qaiqaa iqi kyaiqa varevarave.

Uiti uru oriyo ntuqutu qaupaqama kye varianinra,

mwia nruquavata hia iqitai qaiqaa rieverave.

²³ Hiamaa qaiqaavata omwa qupi kyeta vataivaro iqitairo itaananrove.

Nraakye qoravanto nai vare nai vare hivavata

hiamaa iqi qaiqaavata vahiananrove.

Haaru ini munima kyaiqa varo vaisi-huara mwatani

variahua, mwihuara nronra vaisive ti varurave.

E ena quahave, qasokyave, vuhaa pahaa inraikyaqo

mwatani varia nraakye qorahua unra utu nyateqara

qora aanra sitera vi variananrave.

²⁴ Kotiva taqaiharo Kotira nraakye qora ru kyaahua

nraanrevanto iqima vaiho.

Kotiva taqaiharo Kotira qua qovarama kye varu

vaisihua nraanrevanto iqima vaiho.

Mwitaa hiananranra tiroma,

Kotiva i Papironi mwatuka taiqa kyaiho, tiro.

Papironivanto taiqa vurara nyaamwuni varuhua nronraqama kye qamwatora

19 Nyaamwunyaava nronravanto mwitaa tuvana nte riaavata nyaamwuni varu nraakye qorahua airivanto nronraqama kye tiqata: Nrivage Kotira nrutu tuaaheraare.

Tire raupirima virera huraro Kotiva tiri huvantu timwa taihata qio varuro.

Kotira okyaravanto kepukya okyara nraahuma vaiho.

Mwiva kepukyavanto variqaro kepukyaqa hiqaro variqiro quananrove.

² Mwiva ko tiqaro avuqavuma kyeqaro qutaa ko ti varivave.

Papironi mwatukya nronravanto api qaraqiro nrohi vari

nraakyera votima kyero api qaraqiro nrohi varihata

ekyaa mwatanaavanto mwiavata api nrohiqata

uaqama quarara tiro, mwia kyaara mwi mwatukyaraqaa

Kotiva qua vatero mwia ntuqutu raupirima kyaiho.

Mwi mwatukyava Kotira kyaiqa vaisi airi ru kyaiharo

mwia kyara Kotiva mwia nai kyoqaa mwiqanro

mwia ntuqutirave, tita.

³ Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaa nronrama kyeta tiqata,

Nrivage tire Kotira nrutu tuaaheraare.

Mwi mwatukyava qia ite variharo mwiqitairo

qia munravanto ekyaa enta nrivi variananrove, tura.

⁴ Mwihua mwi quara mwitaa tuvata nronra vaisi nramwuvata, qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratana-vata, mwihua mwatasata tumu ntita varuvaro Kotiva nai taintaqa mwatakyaa

viro varuvata mwihua mwia qamwata
mwateta tiqata,
Qutaave. Nrivaqe tirevata Kotira nrutu
tuaaheraare, tita.

⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Kotira tainta
nronra taintaqitairo qua
mpovanto mwitaama tiro:
Nkye Kotira kyaiqa vara mwate varia
nraakye
qorahuave, nkye Kotira nraatu aatu
hiqata
nrohi varia nraakye qorahuave,
nkye nronra vaisivantove, pata
vaisivantove,
nkye ekyaa Kotira nrutu tuaaheraate,
tiro.

**Nyaamwuni sipisipi
nraativanto nraata varovata
nronraqama kye kyara nronra**

⁶ Quavanto mwitaa tuvana nte
variqana rie variavaro airi nraakye
qoravanto qua tuntema kyero quavanto
ti varura. Mwi quava aisaakya
nronraqitairo hara hara tuntema kyero
tiro. Mwi quava nyaanruva nruqua
tintema kyero tiqaro mwitaama tiro:
Nrivaqe tire Kotira nrutu tuaaheraare.
Tiri nronravanto Kotiva ekyaa inraikya
nraatara kyairave.
Mwiva ekyaa inraikyaqa ntaqiky
varivave.

⁷ Nrivaqe tire Kotira okyarara kepukya
okyarave
timwaqi viqata mwianra qamwataqi
viqata variare.

Sipisipi nraati mwiva nraakye varaari
entava qaumato
vaiho. Mwia mwitai nraakyevara terama
teroma variho.

⁸ Mwi nraakyerara kyuqe tuavaaqa,
eqarori tuavaaqa
takyuqi varira, utute variarive tiro mwia
mwinrave, tiro.
Mwia nraata mwiva varirero ekyaa
Kotira nraakye qorama

varita. Tuavaaqa kyuqera eqarori mwia
okyara vahirero Kotira
nraakye qoravanto kyuqe kyaiqa
varaavama vairo.

⁹ Mwi quava mwitaa tuvaro nyaamwun-
yaava nianra tiqaro,
Mwaa quara mwitaama kyera qara
ntumwa taante. Sipisipi nraati
mwiva nraakye varaani omwatara nran-
renra hiro nai nraakye
qora nyaanrama taarihua, mwi nraakye
qorahua qamwateqatama
varivarave, tiro. Mwitaa timwa kyero
mwiva qua mpo
tiqaro, Mwi quara Kotira qua, qutaa
quama vaiho, tiro.

¹⁰ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana
nte mwia kyuqutarani tumu ntina mwia
qamwata mwateqana mwia nrutu tuaa-
herarera utuavaro mwiva tiqaro, Qaqao,
hia mwitaa hianta. Nte i nraantan-
tena Kotira kyaiqa vaisima varuqo. Nte
ivata i qata vakyaahuavata nraantan-
tena Iesusira qua timwa nyiqi vi varu-
rahuama varuqo. E Kotirara nraahu ni
mwanriqave tiqarama mwia qamwata
mwataante. Kotira mwanraquravanto
haaru poropeti vaisi kyaahaqama nyate
varuvata mwihua Kotira qua qovarama
kye varurave. Mwia votima kyero Kotira
mwanraquravanto tirivata kyaahaqama
timwa te varihata tire Iesusira qua
timwa nyiqi vi varunanrave, tiro.

**Qosi eqarori mwoqaqa
mwatakyaa viro varurara tura**

¹¹ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana
nte variqana taqaavaro nyaamwuvanto
qatua vuvaro qosi eqarorivanto
qovarama viro. Qovarama viro varuvaro
mwia mwoqaqa vaisi mpovanto
varuvaro mwi vaisirara Kotirara nraahu
rie vari vaisivave timwa kyero, qutaa
vaisive tura. Mwi vaisirara mwitaa
tuvaro mwi vaisiva mpohuaqa qua
vatarero hirove, mpohua rirero hirove,

mwiva avuqavuma kyeqaro mwitaa hura.

¹²Mwi vaisiva varirero mwia vuvanto qia votima kyero ite varuvaro mwia qi-ataqaa nronra vaisi tovaqa airi vahu-varo mwi vaisiraqaa nrutu mpo qara ntumwa tova vahuvaro hia mpovanto mwi nrutura ntapihi kyovaro nai mwi vaisiva nraahu mwi nrutura ntapihi kyora.

¹³Mwi vaisiva nai nraahu naiqaa qara ntumwa to nrutura ntapihiro variqaro vaaqa ututovaro vaaqa mwiva nraan-reqi ntamwa kyova vahura. Mwi vaisira nrutu *Kotira Quavantove*, tura.

¹⁴Mwi vaisira nrutu mwitaama vahu-varo mwiva vi varuvata nyaamwusai ntaquhua mwia kyuquqa vitin-teta mwia vataqi viqata mwihuavata qosi eqaroriqua viqata kyuqe tuavaaqa eqarori tuavaaqa takyuqi varura ututeta vi varura.

¹⁵Vi varuvaro mwi vaisira nroqi-tairo paipa vaihova nrintero vahuvaro mwi paiparaqotairo ekyaa mwatanaa nraatara kyaariva varura. Mwi vaisiva ekyaa mwatanaa nraatara kyero mwiva qaini kyauru tu varero viqaro mwihuaqaa ntaqikyiqiro quanantro. Mwiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro uaini tamwa tanu nronraqi kyero tatintema kyero mwi vaisiva Kotiva ekyaa in-raikya nraatara kye variva, raraqa taani nraakye qorahua ntuqutuqiro quariva varura.

¹⁶Mwi vaisiva varuvaro mwia tuavaaqa ututoraqaavata mwia tukyaqaavata qua mpo qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa vunyaa vaisi variavaro mwaa vaisiva mwihua vunyaava varirave.

Ekyaa nronra vaisi variavaro mwiva mwihua nronra vaisi varirave, tiro.

¹⁷Mwitaa hi varuvana nte taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto huari vuqi siviro variqaro nronraqama kyero qua tiqaro ekyaa hiteta nrohi varu nyaamwahua nyaanrenro tiqaro, Nkye ekyaa nriate. Kotiva omwata nronra nrainani nrumu nraate.

¹⁸Nkye nrumu vunyaa vaisi mwamwanta mwati nreta ntaqua vaisihua mwihuaqaa nronraqahi vaisira mwamwanta mwati nreta, nronra vaisi mwihua mwamwanta mwati nreta, qosivata mwihuaqaa mwatakyaavi varia vaisihuavata, ekyaa mwatanaavata, rupa taa vaisihuavata, qati varia nraakye qorahuavata, nrutu vataa nraakye qoravata, hia nrutu vataa nraakye qoravata, nkye ekyaa mwihua mwihua mwamwanta mwati nrumu nraate, tiro.

¹⁹Nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa tuvana nte taqaavata qaakyau vairivantovata, mwatani vunyaa vaisinramwuvantovata, mwihua ntaqu vaisihuavata, mwihua kuaaqa ntuvaantuama vita qosiqaa mwatakya viro varu vaisira mwiavata, mwia kyuquqa nruhua ntaqu vaisihua mwihuavata, ntaqirerata uti varura.

²⁰(Ntaquqi vi varuvaro qosiqaa varu vaisiva mwihua nraatara kyero) qaakyau vairi mwia rupa tero vaisi mpovanto unra tiqaro, Kotira qua qovarama kye varuqo, tu vaisiravata rupa tora. Unra vaisi mwiva vuni qaakyau vairi kyaahaqa hiqaro nraahumwa mpo kyaiqa nronra kyaiqa vare varuvata nraakye qoravanto qaakyau vairi nampaa varohua qaakyau vairi mwanraquhara tiri mwanriqave tiqata qamwata mwatohua, mwihua unra vaisi mwia kyaiqa taqeta qutaama mwiva Kotira qua ti varuvave tura. Unra vaisi mwiavata qaakyau vairi mwiavata hia ru kyaraitiro, mwitanahua qia nronraqama kyero

itoraqi tuto kyovatatana mwiqi varura. Mwi qiava ite varuvaro mpoqama kyero nriqi viqaro munravanto ukavi varu qiava vahura.

²¹ Mwitana hua qiaqi tuto kyero qosiqaa varu vaisiva uro ntaquqi viro mwitanahua kyuquqaa vitinto vaisihua ruqiro viro nai paipa, nroqitairo nru paiparaqotairo, mwihua ru taiqa kyovaro nyaamwa ekyaa mwihua nrumu mwihua mwamwanta mwati toqa ntupepaama kyeta nkyiari nraataa huntama nramwa vura.

Saataaninra 1,000 ihia rupa tairaro varianinranra tura

20 Mwitaa huvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto nyaamwusairo kiqa mpo, mupi nronra qesa qatuaa kiqara nai kyauquqi tu varero seni muaanrantora, mwiavata tu varero tuminro.

² Mwiva tumu evari nronra votihura qora inraikya mwia ntavaaqavu kyora. Evari qarura uaqiahua mwiva haaru varuvave. Mwiva Saataaniva Kotira nramwutaavanto varuvaro mwia ntavaaqavu kyero mwia rupa taariro 1,000 ihia karavuqi variarive timwa kyero, seniqotairo mwia rupa kyora.

³ Rupa kyero mupi nronraqi mwia mwaamwi tuto kyero mwianra 1,000 ihia mwiqi variqaro hia qaiqaa mwaanri ntero nraakye qora unra qiarive tiro, qesa mwia tita tero roki ruteru qumeqo taaqau tora. Nte ruvaatakyaa nraakiara qovara hianinra taqaavarave. Nraakiara Saataaninra rupa tairaro mwiva 1,000 ihia karavuqi variqiro uro taiqa kyairaro mwi entaraqaatairo Saataaninranra mwiva mpo enta pata entanramwu gatinani mwaanri ntero nrohiarive tiro, mwia huvantu kyaanrove.

⁴ Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra mpo tainta mpo taintavanto

vahuvata mwiaqaa nronraqama vu vaisihua mwatakyaa vita varura. Mwi vaisinramwuhua ko qiate tiro, nronraqama kyovata varuvana nte mwihua taqeqana nraakye qora mwanraqura airivata taqaavara. Mwi nraakye qorahua mwatani varu entara Iesusirara nraakye qora timwa nyiqata Kotira qua ti varuvata mwia kyaara mwihua nyunta teqa kyora. Mwi nraakye qorahua mwatani variqatama hia qaakyau vairivata mwia mwanraquharavata qamwateta tiri mwanriqave tiraitita, nkyiari kyauquqaavata tiriqaavata hia mwia nampaa varora. Nte taqaavata mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivita variqata Karaisiravatamake mwaa mwataraqaa ntaqikyiqi viqata 1,000 ihia variqi vura.

⁵ Mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivi variqata mwitaamaqi vuvata hini nraakye qora qutu vuhua hia sivriritita, qati nraahu variqi vuvaro 1,000 ihi nritarovata mwihuavata qaiqaa qati sivita nrohi varura. Vaakya tu nraakye qorahua nraakiara mwihua nraante qaiqaa qati sivi variqi vi vari nraakye qorahuama varivara.

⁶ Tahuave varivaro Kotiva mwihua nraante sivuma kyaarihua mwihua qamwateqata varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatairata varivarave. Mwihua kepukyavanto qio vahiraro qaiqaa mwihua qutu viva hiam qio vahananro. Mwihua qaiqaa qutu viva hia qioqahirata mwihua Karaisiravata 1,000 ihia ntaqikyiqi viqata Kotiravata Karaisiravata kyaiqa varaqi vivara.

Saataaninra ekyaa nraatara kyaaninranra tura

⁷ Nraakiara Saataaniva 1,000 ihia karavuqi variqi viro uro taiqa kyairaro mwia huvantu kyairaro

⁸mwiva veva ntero pataqiara qatinani variqaro uro ekyaa mwatanaa unra qua tirata mwihua mwia quara qutaave tivara. Nraakiara mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa Nkoku mwatanaahua varivata mpo mwatanaahua Menkoku mwatanaahua varivara. Mwi mwatanaahua variqata mwihua Saataaninra quara qutaa quave tivaro Saataaniva ntaqirero mwi mwatanaahuatana ntuvaantuama tairata mwihua nramanri nronra tokyasataa nruqa vahira mwia votima kyeta vaisi airintivanto ntuvaantua hivarave.

⁹Nte ruvaatakyaa taqaavata mwi mwatanaahua Kotira nraakye qoravata ntaqirerata uti variqata ekyaa mwata maata variqi viqata uro Kotira nraakye qora ututuma kyeta Kotira mwutukya vahi mwatukyara mwiavata ututuma kye varura.

Nkoku mwatanaa mwihuavata Menkoku mwatanaa mwihuavata Kotira nraakye qora ututuma kye mwihua rirera huvaro nyaamwusairo qiavanto tumu mwihua itamwa taiqa tuto kyora.

¹⁰Mwihua taiqa kyovaro Saataaniva mwihua unra utu nyatova varuvaro mwiavata vara kyero qia ori eqaroriqaatairo ite varuraqi tuto kyora. Vuni qaakyau vairivata unra qua tiqaro, Kotira qua qovarama kye varuvave, tu vaisiravata tuto kyoraqi Saataaninravata tuto kyora. Nraakiara mwinramwuhua mwi qiava itaaninraqi variqi viqata iheravata entaqivata ekyaa enta atura ntumwaqi vivara.

Kotiva ekyara entaqaa variqaro ko qianinranra tura

¹¹Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra eqarori tainta vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwiva tainta mwiaqaa mwatakyaa viro varuvaro nyaamwu-

vantovata mwatavantovata tiqaro, Hiamia qio mwia vuqaa varianinrave, timwa kyero aatu ntuqema kyero vivuvaro hia mpoqiavantovata mwia qaiqaa taqora.

¹²Mwitaa huvana nte taqaavata nraakye qora qutu vuhua nrutu nronra vataahuave, pata nrutu vataahuave, mwi taintara vuqaa sivita varura. Qutu vuhua tainta mwia vuqaa sivita varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpuku vara kyero mpo mpuku mpo mpuku iritero variqaro mpuku mpo, mwiqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu vahu mpukura, iri kyero ko timwaqi vura. Qutu vuhua mwatani qati varu entara mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varu quara mwi mpukuraqi mwi mpukuraqi qara ntumwa tovaro vahuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpukuqi qara ntumwa to quara rieqaro ko timwaqi vura.

¹³Mwiva ko timwaqi vuvata kyaara nronraqi ntaqutu vu nraakye qorahua mwiqitai qovarama vita uro tainta mwia vuqaa varuvata qutu quahua uro varia mwatukyaraqitaivata nraakye qora qovarama vita uro mwi taintara vuqaa varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mwihua qati varu entara kyaiqa vare varurara rieqaro ko timwaqi vura.

¹⁴Mwiva ko timwaqi viro uro taiqa kyero mwiaqaatairo qutu vuhuavata, qutua okyaravata, qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora. Nraakiara Kotiva qia nronra itaaninraqi tuto kyairata mwihua mwi entara tiqata, Po, mate ekyarama qutu vuro, tivara.

¹⁵Tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro taqovaro ta nraakye qorahuave nyutu hia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu qara ntumwa to mpukuraqi vahuvaro

mwia qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora.

**Nyaamwu qaraakyavata
mwata qaraakyavata
qovarama quaninranra tura**

21 Mwitaa huvana nte taqaavaro nyaamwu qaraakyavantovata mwata qaraakyavantovata vahura. Nyaamwu haaruaavavata mwata haaruaavavata ekyara vivuvaro kyaarera nronravantovata hia vahura.

²Mwitaa huvana nte taqaavaro Kotiva hunasairo nyaamwusairo mwatukya kyuqeva, hia mwiqi uaqia hi inraikyavavata vahu mwatukyava, qaraakya Ierusalemivanto tumi varura. Nraakyevento nai vaati vararera hiro nai mwamwanta mwunruqama taintema kyero mwi mwatukyava tumi varuvana ³nte riaavaro tainta nronraqaatairo quavanto mwitaama tiro: Mwaa entaraqaatairo Kotiva nai nraakye qora kyapata variqiro quananrove. Mwiva mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwia nraakye qorama varivarave. Kotiva naivanto mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwianra tiri mwanriqave tivarave.

⁴Mwihua varivaro mwiva mwihua nruqunru nruka nyatairata mwihua qio variqata hia qaiqaa qutiraitita, hia ntataraitita, hia mwutukya uaqiahi-rata variraitita, hia nriqavira inraikya vararaitita, kyuqema kye variqi vivarave. Haaruaa okyara taiqa virara tita, mwihua mwitaamaqita vivarave, tiro.

⁵Quavanto mwitaa tuvaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva tiqaro, Nte mate ekyaa inraikya qaraakyaqama kyarerave, tiro. Timwa kyero nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa qua vaiharo mpovanto qio mwi quara riemwaqiro quaninranra tira, e mwaa quara qara ntumwa taante, tiro.

⁶Mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa tiqaro, Qio nte mwi kyaiqara taiqama kyauqo. Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitinivata variarivama varuqo. Vaisi mpovanto nramanri nraataa hirera, nte nrumwuqitairo qati variqiro quani nramanrinra, mwia mwiqanama hia kyoqaara nyaanru hiraitina, qati mwianrinro nrenro mwiva qati variqiro quananrove.

⁷Vaisivanto uaqia hi kyaiqaravata ntaquqiro viro qio nraatara kyaariva, mwivama nte hiani inraikyara qio varaananrove. Nte mwihua mwanriqavanto variarita mwihua ni maaqu naamwunra varivarave.

⁸Mpo hia nraakye qorahua ni kyaiqa nraatu aatu hiqata ni pataqi nria aanranra qaqira kyaahuave, hia nianra riemwaqita vihuave, mwaaqu kyaiqa uti varihuave, hena vaisi ru kyehuave, api qaraqita nrohi varihuave, qumina unra inraikyara tiri mwariqave tiqata qamwata mwate varihuave, ekyaa unra qua ti varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara uti varihua qia nronravanto ori eqarorikaatairo itaaninraqi vi-varave. Mwihua mwini uro variqata, Qikye, ekyarama qutu vuro tivarave, tiro.

Qaraakya Ierusalemianra tura

⁹Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu mwihua nraakye qora ekyara uaqiama nyatarera hu inraikyara tanu 7 nramwu piqa kyeta tutoraqitairo mpovanto nte hiavanani nri ntero nianra tiqaro, Nrinraqe nte sipisipi nraati mwiva varaani nraakyera i nraamwu taarira taqaante, tiro.

¹⁰Mwita tuvaro Kotira mwanraqura-vanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variavaro nyaamwunyaava mwiva ni pita varero taaqi nronra mpo nritaroraqaa uro kyero ni naamuto-

vana nte taqaavaro Ierusaremi kyuqera hia mwiqi qora inraikyavanto vahu mwatukyava tumiqanro Kotiva varura nyaamwusairo tumi varura.

¹¹Mwi mwatukyava tumi varuvaro Kotira peqa okyaravanto mwi mwatukyaraqitairo takyuqi varuvaro tuminro. Mwi mwatukyava takyuuqiqaro nronra munima kyaani orira voti hira mwia nrtutu *iasipaa* ori votima kyero takyuuqiqaro karaasi votima kyero itero ante anta hi varura.

¹²Mwi mwatukyara vasaamwunra vahirero nronra nritarero vahuvaro mwia qesa 12 nramwu vahuvata nyaamwunyaahua 12 nramwuvanto mwi qesara kuaa kuaaqa ntaqikyi varuvaro qesa mwiaqaa Isareri okyara 12 nramwu nyutu qara ntumwa tovaro vahura.

¹³Mwi mwatukyara vasaamwunra riqanani taarampo qesa vahuvaro kyaavani taarampo qesa vahuvaro vetara hini taarampo qesa vahuvaro mwaa hini taarampo qesa vahura.

¹⁴Vasaamwunra mwia vara ututu qesa 12 nramwu mwitaama vahuvaro ori 12 nramwuqa vasaamwunra mwia ratova ori mwinramwunraqa sipisipi nraati mwiva nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu nyutu qara ntumwa tovaro vahura.

¹⁵Mwitaama vahuvaro nianra qua ti varu vaisiva nyaamwunyaa vaisivanto variqaro mwataani kyaamwunra koriqotairo ututova nai kyauquqi tutero mwi mwatukyaravata, mwi mwatukyara qesavata, mwi mwatukyara vasaamwunravata, mwatarero uti varura.

¹⁶Mwi mwatukyava vahirero kyaava riqana nraantera hini hini mwinramwuva kuaaqarama vahura. Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kyero taqovaro vasaamwunra hinisataa 2,200 kiromitaa vahuvaro mwatukya

mwia virinivata mpianivata mwatama kye taqovaro 2,200 kiromitaa kuaa qarama kyero vahura.

¹⁷Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto vasaamwunra mwia mwatama kye taqovaro mwia mpuahaa mwiva 144 mitaa vahura. Vaisivanto kyairiqa vara kyero mwataara hi varintema kyero nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kye taqero mwi quara timwa mpuvana nte riaavarave.

¹⁸Vasaamwunra mwia *iasipaa* oriqotairo ututova vahuvaro mwatukya utaqi vahu nraamwunra *kori* oriqotairo ututovaro karaasivanto itero ante anta hintema kyero itero ante anta hiqaro vahura.

¹⁹Mwitaama vahuvaro vasaamwunra mwemwani vahu orira munima nronraqama kyaani orira mpo ori mpo ori mwunruqama tova *iasipaa* ori vahuvaro mwiaqaa nampa 2 ori kukyanumwu votihuva *sapaia* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 3 ori eqarori votihura aketi ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 4 ori vuhanaa votihuva emaraari ori

vahuvaro

²⁰mwiaqaa nampa 5 ori nraanrevata eqarorivata vahu orira

sontonisiki ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 6 ori nraanre ori *koniriani* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 7 ori qaamiantaqatova *karisoriti* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 8 ori kyatari mwanre votihura *mperiri* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 9 ori *topaasi* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 10 ori korisopareri ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 11 ori qia votihura *ha-iasini* ori vahuvaro
mwiaqaa nampa 12 ori nraanre votihura *ametisi* ori vahura.

²¹ Ori 12 nramwu vahuvaro qesa 12 nramwu kyau mwukyaari voti huvave, kinaa voti huvave, vahura. Hia kinaa pataqiani vara kyero tomaqa kyeqaro qesa mwia utiraitiro, kinaa nronra kuaikuqo qesa mwia utuqiro viro ekyaa qesa 12 mwinnramwunra taiqa kyora. Qesavanto mwitaama vahuvaro mwi mwatukyaraqi vahu aanrava koriqo ututovaro karaasi nraantantoraqitai vutura hinivata qio taqe inraikyava vahura.

²² Mwi mwatukyaraqi vahu aanrava mwitama vahuvana nte taqaavaro Kotira qamwata mwate nraamwuva hia vahura. Kotiva ekyaa inraikya nraatara kye variva mwivavata, sipisipi nraati mwivavata, mwitanahua mwi nraamwuva varura.

²³ Mwi mwatukyava vahuvaro Kotira peqa okyaravanto itero takyuqiqaro ntuvaahe varuvaro sipisipi nraati mwiva omwa votima kyero ite varuvarora tiro, huarivantovata toravantovata hia mwia kyaiqa vahura.

²⁴ Nraakiara mwi mwatukyava qovarama virata ekyaa mwatanaa nrohivaro mwi mwatukyava ntuvaa hairata nrohi varirave. Mwihua mwitaama kye nrohi varivata mwatani vunyaa vaisinramwuvanto nkyiari kyuqe inraikya vatera varaqita uro mwi mwatukyaraqi kyevarave.

²⁵ Mwihua nkyiari vate inraikyara varaqita uro kyeta varivaro qaatataaninraqa mwi mwatukyara qesavanto qati nraahu qatua viro vahiraro mwini hia enta hianinranra tiro, hia mwi qesara tita taananrove.

²⁶ Mwi mwatukyara qesa qati qatuaviro vahirata ekyaa mwatanaavanto nkyiari vatera kyuqe inraikya varaqita mwiqi qio uro kyevarave.

²⁷ Mwi inraikyara mwi inraikyara uro kyeqatama kyuqe inraikya nraahuma uro kyevara. Mpo inraikya qora inraikyavanto hiam mwi mwatukyaraqi viqetaananro. Vaisivanto kyaurira kyaiqa varaarivave, unra qua qiarivave, ekyaa mwitaa hi vaisihua hiam mwi mwatukyaraqi viqetevava. Sipisipi nraati mwia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua mwihua nyutu qara ntumwa tai nraakye qorahua, mwihua nraahuma mwi mwatukyaraqi qio viqetevavave.

Qati variqi vi nramanrinranravata qati variqi vi kyatariraravata tura

22 Nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara ninaamutero mwiva nramanri mpo ni naamutovana taqaavara. Mwi nramanriva, qati variqiro vi vari nramanriva, kyuqema kyero takyuqiro itero ante anta hiqaro Kotiravata sipisipi nraati mwitana taintaqitairo tumi varura.

² Mwi nramanriva mwiaqitairo viqaro mwi mwatukyara aanra utaqa vi varuvaro nramanri tokya hini hini kyatari, qati variqi vi variva vahura. Mwi kyatariva kuaa ihi mwiqi kuaa tora kuaa tora tamwa rieqaro 12 nani tamwa riemwaqiro vivi hura. Mwi kyatarira mwanrevanto ekyaa mwatanaahua hemwaa votima kyero mwihua kyuqema nyataariva vahura. ³ Kotiva uaqiama quarive qiari inraikyava hiam mwi mwatukyaraqi vahiananro.

Mwi mwatukyaraqi Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua taintama vahiananro. Mwi taintava mwi mwatukyaraqi vahirata Kotira kyaiqa vaisi mwia nraakye qora, mwihua Kotirara tiri mwanriqave tiqatama qamwata mwatevara.

⁴ Mwihua mwianra qamwataqi viqata mwia viri taqamwaqi vi varivaro Kotira

nrutu mwihua tiriqa qara ntumwa tairaro vahiananro.

⁵Mwihua mwitaama kyeta Kotirara qamwataqita vivaro hiamu mwini enta hiananro. Nronravanto Kotiva mwihua ntuvaahama nyate varianinranra tiro, huarivantovata omwavantovata hiamu mwia kyaiqa vahiananro. Kotiva mwihua ntuvaahama nyatairata mwihua vunyaa nraakye qora variqata ekyaa enta ntaqikyiqita vivara.

Iesusiva uro ntantero tumuaninranra tura

⁶Nyaamwunyaa vaisivanto qaiqaa nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa quama vaiho. Qioma vaisi mpovanto mwi quara riemwaqiro quananrove. Nronravanto Kotiva nai mwanraqura poropeti vaisi nyuvaro mwiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurave. Kuaa qarama kyero Kotiva matevata nai kyaiqa vaisiara mwihua nraakiara pataqia vari kyero qovara hianinra ntapihi kyeta riaate tiro, nyaamwunyaa vaisi mpo titairave, tura.

Mwiva mwita tuvana nte Ioniva ruvaatakyaa nraakiara ekyaa mwi inraikyava qovara hianinra taqaavara.

⁷Iesusiva mwitaama tiro: Nte nkye hinani qamwanrama uro ntantena tumuaninrave. Mwaa mpukuraqi nraakiara qovara hianinra qara ntumwa taurave. Mwi quara riemwaqiro quariva variraro Kotiva mwia kyuqema mwatananrove, tura.

⁸Nte Ioniva ruvaatakyaa mwi inraikyara riena mwi inraikyara taqaavara. Nte mwi inraikyara rie taqe hina mwiaqaatai nyaamwunyaa vaisivanto ni naamutura mwia kyuqutarani tumu ntina mwia nrutu tuaaharerera uti variavaro ⁹mwiva qaqao tiro, Hia ni nutu tuaaheraante. Nte i voti huva Kotira kyaiqa vaisima varuqo. I qata vakyaahuave, poropeti

vaisive, mwaa mpukuraqi qara ntumwa tai quara raa nraakye qorahuave, nte mwihua votima kyena Kotira kyaiqa vaisima varuqo. E Kotirara nraahu ni mwanriqave timwa kyera mwia nraahu qamwata mwataante, tiro.

¹⁰Mwita timwa kyero qaiqaa tiqaro, Mwaa quara nraakiara qovara hianinra qovarama kyauqara qara ntumwa taananra hia uqeta taante. Ekyaa mwi quava qutaa qovara hiari entava qaumato vahirara tira, e hia uqetataante.

¹¹Qora kyaiqa utuani vaisira qati kyairaro mpoqiavata qora kyaiqa utuqiro quarive. Api nrohiani vaisira qati kyairaro api nrohiani kyaiqara mpoqiavata utuqiro quarive. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira qati kyairaro kyuqe kyaiqa nraahu mpoqiavata varaqiro quarive. Kotira kyaiqa nraahu varaani vaisira qati kyairaro Kotira kyaiqa nraahu varaqiro quarive, tura.

¹²Iesusiva mwitaama tiro: Riaate, nte qamwanrama uro ntantena tuminrenrave. Nte mwi entara nraakye qora nyianri inraikyara varena nraakye qora mwihua nkyiari kyaiqa kuaiqia kuaiqia aqa taqeqana kyoqaa nyianinrave.

¹³Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitinivata variarivama varuqo. (Nte nraahuma okyarativata mwutunivata varuvama varuqo.)

¹⁴Nraakye qora nkyiari tuavaaqa kyuqema kye hiqama tehua, mwihua qamwateqata varivarave. Ekyaa enta qati variqi vi kyatari tamwanra mwi nraakye qorahua qio hiqu kye varevama vahiananrove. Mwi nraakye qorahua qioma Kotira mwatukya qesa qatua kye vera ntevama vahiananrove.

¹⁵Mwihua mwi mwatukyaraqi varihua varivaro mpohua mwi mwatukyaraqi viva hiamu qio vahiananrove. Mwihua mwaaqani vairi votima kyeta varivarave. Tuhive haaqa quaakyara

kyaiqa vare varihuave, nraakye qora api qaraqita nrohi varihuave, vaisi ru kye-huave, unra inraikyara tiri mwanriqave tiqata qamwata mwate varihuave, unra quavata unra kyaiqavata vare varihuave, mwihua hia Kotira mwatukyaqi viraitita, mwaqani varivarave.

¹⁶Nte Iesusiva Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua, mwihua mwi quara riaate tinama, nte nyaamwunyaa vaisi mpo titauqaroma mwi quara mwihua timwa nyiho. Nte Ntevitira okyara kuua okyaravantoma varuqo. Itataraaravanto qaatatarera hinani itaira nte mwia votima kyena iteqana ntuvaahe varuvama varuqo, tiro.

¹⁷Kotira mwanraquhavantovata sipisipi nraativanto varaari nraakyeavata mwianra tumuantema, tita. Mwitanahua mwitaa ti variarara tita, nkye mwaa quara riehuavata Iesusirara tumuante qiata. Tavave nramanri nraataa iharo var-iho? Nrinra hia kyoqaa hiraitira, qati vara kyera nraante.

Ekyaara qua tura

¹⁸Nte Ionivama tina. Nraakiara qovara hiani quara qara ntumwa taura nkye mwi quara riehuara tirera. Nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama

tina, Vaisi mpovanto nte tu quaraqaa mpo qua tomaqa taakyorave. Mwiva mwitaa hirera, qora inraikya qovara hininranra mwaaqi tura, Kotiva ekyaa mwi inraik-yara mwi vaisiraqaa vataananrove.

¹⁹Nraakiara qovara hiani quara nte qara ntumwa tauraqaatairo mpovanto mpo qua vara qatinani kyaankyorave. Mwiva mwi quara vara qatinani kyairera, Kotiva mwi vaisirara hiamu mwiva ekyaa enta qati variqi vina kyatari tamwanra nrenanrave qiananrove. Mwiva hiamu ni mwatukya kyuqeraqi quananrove, qiananrove. Nte kyatari mwianravata, mwatukya mwianravata, mwaa mpukuraqi qara ntumwa taurave.

²⁰Ekyaa mwi quara mwi quara qovarama kyai vaisiva, Iesusiva, nai kyauqu nriqiqa vateqaro mwataama tiro, Nte qutaama tuqo. Nte qamwanrama kye uro ntantena tumuaninrave, turave.

Iesusiva mwitaa tihana nte tiqana, Qutaama tira hiaro. Nronrao, Iesusio, e tumuante, tuqo.

²¹Nkye varivaro tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyivata variqaro nkyi kyuqemaqiro quarive. Qutaave.